DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

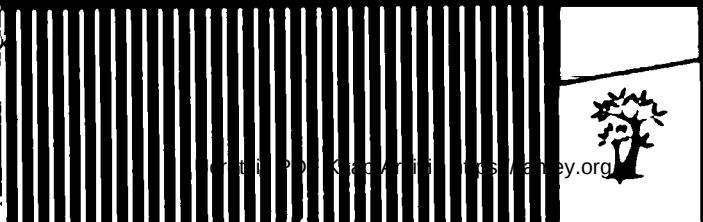
• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

MUSTAFA NİHAT ÖZÖN

KÜÇÜK OSMANLICA TÜRKÇE SÖZLÜK

İNKILÂP KİTABEVİ

Kütüphane Kadıköy Arşivi - http://kadikoy.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

KÜÇÜK

OSMANLICA—TÜRKÇE SÖZLÜK

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1. Basım: Ağustos 1971
2. Basım: Ekim 1977
3. Basım: Ocak 1983
4. Basım: Mayıs 1988

Dizgi:
STİL MATBAACILIK A.Ş.

Baskı:
ANKA OFSET
Cemalnadir Sok. İSTANBUL — 1988

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

MUSTAFA NİHAT ÖZÖN

KÜÇÜK
OSMANLICA—TÜRKÇE
SÖZLÜK

Gözden geçirilmiş, genişletilmiş
Dördüncü basım

(Basıma hazırlayan: Nijat ÖZÖN)

İNKILÂP KİTABEVİ
YAYIN SANAYI ve TİCARET A Ş.
Ankara Cad 95-34410 ISTANBUL

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Muallim Naci, **Lügat-i Naci** sözlüğünün ilksözünde şunları söyler: "Lügatler Türkçe tefsir olunur. Meselâ, Arabî bir kelimeye Arap istimaline göre değil, kendi istimalimize nazaran mana verilir. Harekeler dahi kendi telaffuzumuza göre konulur. Meselâ, **seyahat** kelimesi fil'asl 'sin'in kesriyle **(siyahat)** olduğu halde istimalimize tevfikan 'sin'in fethiyle **(seyahat)** gösterilmiştir. — Muallim NACİ".

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ARAP ABECESİ

Okunuşu	Başlı başına	Başta	Ortada	Sonda
Elif	ا	ا		
Be	ب	بـ	ـبـ	ـب
Pe	پ	پـ	ـپـ	ـپ
Te	ت	تـ	ـتـ	ـت
Se	ث	ثـ	ـثـ	ـث
Cim	ج	جـ	ـجـ	ـج
Çe	چ	چـ	ـچـ	ـچ
Ha	ح	حـ	ـحـ	ـح
Hı	خ	خـ	ـخـ	ـخ
Dal	د		ـد	
Zel	ذ		ـذ	
Rı	ر		ـر	
Ze	ز		ـز	
Je	ژ		ـژ	
Sin	س	سـ	ـسـ	ـس
Şın	ش	شـ	ـشـ	ـش

Okunuşu	Başlı başına	Başta	Ortada	Sonda
Sat	ص	صـ	ـصـ	ـص
Dat	ض	ضـ	ـضـ	ـض
Tı	ط	طـ	ـطـ	ـط
Zı	ظ	ظـ	ـظـ	ـظ
Ayın	ع	عـ	ـعـ	ـع
Gayın	غ	غـ	ـغـ	ـغ
Fe	ف	فـ	ـفـ	ـف
Kaf	ق	قـ	ـقـ	ـق
Kef	ك	كـ	ـكـ	ـك
Lam	ل	لـ	ـلـ	ـل
Mim	م	مـ	ـمـ	ـم
Nun	ن	نـ	ـنـ	ـن
Vav	و			ـو
He	ه	هـ	ـهـ	ـه
Ye	ى	يـ	ـيـ	ـى

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

KISALTMALAR

a.	Ad (isim)	(Fiz.)	Fizik
A.	Arapça	(Fizy.)	Fizyoloji
ad.	Adıl (zamir)	(Geo.)	Geometri
(Ana.)	Anatomi	(Hayb.)	Hayvanbilim (zooloji)
(A.Dilb.)	Arapça dilbilgisi		
(As.)	Askerlik	(Hek.)	Hekimlik
b.	Bileşik	(Huk.)	Hukuk
bağ.	Bağlaç (rabıt)	*i.*	Ilgeç (edat)
be.	Belirteç (zarf)	(Kim.)	Kimya
(Bitb.)	Bitkibilim (botanik)	(Man.)	Mantık
		(Mec.)	Mecazi
Bkz.	Bakınız	(Müz.)	Müzik
(Coğ.)	Coğrafya	*ö. a.*	Özel ad
c.	Çoğul	(Ruhb.)	Ruhbilim (psikoloji)
(Dilb.)	Dilbilgisi (gramer)	*s.*	Sıfat
(Ed. Ce.)	Edebiyat-i Cedide	(Tas.)	Tasavvuf
(Dirb.)	Dirimbilim (biyoloji)	(Ti.)	Tiyatro
			Toplumbilim (sosyoloji)
(Eğitb.)	Eğitibilim (pedagoji)		
(Eko.)	Ekonomi	tüm.	Tümce (cümle)
e.	Eylem (fiil)	*ü.*	Ünlem
F.	Farsça	(Ya.)	Yazın (edebiyat)
Fel.)	Felsefe	(Yerb.)	Yerbilim (jeoloji)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

A

â, Türkçede kullanılmış olan Arap abecesinin ilk harfi *elif;* yerine göre *a, e, i, u, ü* okunurdu; yine o abecenin *ayın* harfi de böyleydi. Onun için gerek *metli elif,* gerek *ayın* harfinin eliflileriyle sert harflerle bulunanları *a* ve *â* olarak sıralanmıştır. Ebced hesabında *elif* 1; *ayın* 70'tir.

â, *F. il.* "Ey!" anlamında ünlem ilgecidir. • *Asafâ, cana, daverâ, mutribâ, saha, zahidâ.* Nazımda vezin zorundan olsun, şairin kendisine söylenmesi gibi olsun, özel adların sonuna gelir ve sesliyle bitenlerde *-yâ* şeklini alır. • *Bâkiyâ, Galib'â, Halet'â, Izzet'â, Nabi'yâ, Nedim'â, Nefi'yâ, Zati'yâ.*

-â-, *F. il.* Aynı iki sözcük ya da başka iki sözcük arasına gelerek sözcük anlamını pekiştirir. • *cuşâcuş; çekâçak; demadem; dûrâdûr; fevcâfevç; girdâgird; gûnâgûn; keşâkeş; lebâleb; malâmal; nevânev; nuşânuş; rengârenk; serâser.*

a'amm, *A. s.* Daha, pek, en genel, kapsamlı.

âb, *F. a.* Ağustos ayı.

âb, *F. a.* **1.** Su. **2.** Sıvı. **3.** Şarap. **4.** Yağmur. **5.** Kaynak çeşme, kuyu. **6.** Deniz, göl, büyük nehir. **7.** Gözyaşı. **8.** Özsu, besisuyu. **9.** Döl suyu. **10.** Şişe, billur, sırça. **11.** Buz. **12.** Parlaklık, tazelik, canlılık. **13.** Hoşluk, güzellik. **14.** Cilalılık, keskinlik. **15.** Değerli süs taşlarının parlaklığı, suyu. **16.** Ahlak güzelliği. **17.** Cevher. **18.** Silah. **19.** Değer, onur. **20.** Kısmet. • *Âb-i abisteni,* döl suyu; *-âteşin, -âteşnak, -âteşnümay, -âteşpâre, -âteşrenk, -âteşsa; -âteşzây.* 1. Şarap. 2. Kanlı gözyaşı; *-beka, (Bkz.* âbıhayat); *-beste,* 1. Donmuş su, buz. 2. Şişe, billur; *-cavidan, (Bkz. âbıhayat); -dehan,* ağız suyu, salya; *-engûr,* 1. Üzüm suyu, salya. 2. Şarap; *-füsürde.* 1. Donmuş su, buz. 2. Kılıç, hançer. 3. Şişe, billur; *-hasret,* gözyaşı; *-hayat, hayvan, -Hızır, (Bkz.* âbıhayat); *-hufte,* kılıç; *-işret,* şarap; *-kebut,* Çin denizi; *-Meryem.* 1. Temizlik, arılık. 2. Üzüm sırası, şarap; *-muallâk,* 1. Gök. 2. Güzelin çenesi; *-revan,* 1. Akarsu. 2. Hayat. 3.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

(Tas,) Tarikat adamının yüreğindeki sürekli ferah; *-rez,* Üzüm suyu. 1. Şarap; *-rûy,* (*Bkz.* âbıru). *-sur,* 1. Acı su. 2. Gözyaşı. *-tarab, Şarap; -tiğ,* keskin, zağlı kılıç; *-zer,* 1. Altın suyu. 2. Eritilmiş yaldızdan yapılma mürekkep. 3. Safran. 4. Altın renkli şarap; *-zindegâni, -zindegi, (Bkz.* âbıhayat); *-zülâl.* 1. Katıksız; berrak su. 2. Billur, ayna; *âb ü dane,* kısmet; *ab ü gil,* balçıktan yaratılma; vücut, yaratılış; *âb ü hâk,* su ile toprak, vatan; *âb ü hava,* su ile hava, iklim; *âb ü tâb,* parlaklık, hoşluk, tazelik. • *girdab; gülâb; hoşab; mizab; serdab; seylâb; simab; sirab; şadab; tizab; vişnab; zehrab.*

abâ', *A. a. (ayın* ile) **1.** Aba. Kalın, kaba kumaş. **2.** Bu kumaştan yapılma bol, geniş üstlük. **3.** (Mec.) Dervişlik, şeyhlik. • *Âl-i abâ, ashab-i al-i abâ,* Muhammed Peygamberin üzerlerine abasını örttüğü Ali, Fatma, Hasan, Hüseyin; *bende-i âl-i abâ,* Âl-i abâ yanlısı, onlara bağlı; *rind-i abâ beduş,* dünyada yalnız bir abası olan rint.

âba, *A. a.* [eb ç.] **1.** Babalar. **2.** Erkek atalar. **3.** Küreler, dokuz felek. **4.** Güneşle ay da beraber olarak yedi gezegen. • *Aba-i mâneviye,* morali yöneten kimseler, mürşitler, şeyhler, *-kinisaiye,* kilisenin ileri gelenleri, din üzerine eser yazmışlar anlamına gelen bu söz "Peres d'Eglise" karşılığı olarak (XX. yüzyıl) kullanılmıştır; *-ülviye,* dokuz gök ya da yedi gezegen, *âba vü ecdad,* atalar, babalar ve dedeler.

a'bâ, *A. ç. a. (elif* ve *ayın* ile) Yükler, ağırlıklar.

ab'âb, *A. a.* Karnından söz söyleyen (Fransızca "ventriloque" karşılığı, XX. yüzyıl).

abad, *A. a.* [ebb ç.] Otlaklar, meralar.

âbâd, *A. a.* [ebed ç.] Tükenmez zamanlar, sonsuz gelecekler. • *Ebed-ül-âbâd,* hiçbir zaman, asla.

âbâd, *F. s.* Bayındır, şenlikli.

-âbâd, *F. s.* **1.** Yer. **2.** Kent. **3.** Çokluk, bolluk anlamlarıyla tamlamalar yapılmada kullanılır. • *Gamabâd* gamı çok yer, dünya; *harabâbâd,* çok viran, viranelik, dünya; *Haydarâbad,* Hindistan'da bir kent; *şemsâbâd,* bol güneşli yer.

âbadan, *F. s.* Bayındır, şenlikli.

âbadani, *F. a.* Bayındırlık, şenlik.

âbadî, *F. a.* Bayındırlık.

âbadi, *F. a.* Sarımtırak renkli cilalı yazı kâğıdı; İran, Hint ya da Çin'den geldiği için değeri çoktu.

Abadile, *A. a.* [Abdullah ç.] Aptullah adında olan kimseler. Muhammed Peygamber zamanında bu adda 220 kişi vardı. • *Harb-ül-Abadile,* Aptullah adlı dört komutanın bu-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lunduğu savaş.

abaî, *F. s., a.* **1.** Ev dokuması yünden üst giyeceği. **2.** Hayvan örtüsü.

abâpuş, *F. s.* [abâ-puş] **1.** Aba giyinen. **2.** Derviş. **3.** Fakir.

âbar, *F. a.* Hesap defteri.

âbar, *A. a.* [bi'r ç.] Su kuyuları.

Abbas, *A. a. (ayın, sin* ile) "Sert, çatık yüzlü, aslan" anlamında da olan bu sözcük, özel ad olarak, Muhammed Peygamberin amcası ile Safevi soyundan iki İran şahının adlarıdır. • *Âl-i Abbas,* Abbas soyu, hanedanı.

Abbasî, *A. s.* **1.** Abbas'a ait. **2.** *(a.)* Emevilerden sonra kurulan halifelik ve hükümet (750-1258). **3.** İran şahı Abbas tarafından çıkarılan para.

abbasiyan, *F. a.* **abbasiyyun**, *A. a.* [Abbasî ç.] Abbasi halifeleri, Abbasiler.

abd, *A. a. (ayın* ile) **1.** Tanrı yaratığı. **2.** Kul, köle. **3.** "Tanrı kulu" anlamıyla Tanrı adlarından herhangi biriyle birleşik sözcük biçiminde birçok adlar oluşturulmuştur. • *Abdullah, Abdurrahman, Abdülâziz, Abdüllâtif, Abdülmecit.* **4.** Bu sözcük kendinden söz edenlere alçakgönüllülük ya da karşısındakine aşırı bağlılık göstermek için *abd-i âciz, -ahkar, -kemine, -memlûk, -sadık* biçimlerinde de kullanılmıştır. • *Abd-i müştera,* parayla satın alınmış köle.

abdal, ebdal, *A. a.* (Arapça aslında çoğul olan bu sözcük, Türkçede tekil olarak kullanılır). **1.** Evliyalar, erenler. **2.** Tarikat adamı. **3.** Gönlünü Tanrı'ya vermiş, dünya ile ilgisini kesmiş kimse. **4.** Bön insan, aptal.

abdalân, *F. a.* [abdal ç.] Abdallar (Bunlar 7, 40, 70 olarak sayılır).

âbdan, *F. a.* [âb-dan] **1.** Su kabı. **2.** Sidik kavuğu. **3.** Göl.

âbdar, *F. s.* [âb-dar] **1.** Sulu, taze. **2.** Parlak, hoş. **3.** Keskin, zağlı. • Ayna. **4.** Gözyaşı. **5.** Âşığın yüreği.

âbgir, *F. a.* [âb-gir] Su birikintisi, çukur.

âbgûn, *F. s.* Su renginde, mavi. • *Âbgûn kafes,* gök.

abher, *A. a.* **1.** Nergis. **2.** Yasemin. **3.** Zerrinkadeh çiçeği.

abherî, *A. s.* Nergis gibi.

âbhiz, *F. a.* [âb-hiz] **1.** Dalga. **2.** Kaynak. **3.** Su yolu.

âbhord, *F. a.* [âb-hord] Kısmet. Nasip.

âbhorde, *F. s.* [âb-horde] **1.** Su içmiş. **2.** Su kapmış (yara).

âbıhayat, *F. a.* [âb-i hayat] Hayat suyu, bengisu. İçeni ölmezliğe kavuşturan masal suyu. **1.** *(Ya.)* Eski yazının çok işlenmiş bir konusu, fazla kullanılmış bir mazmunudur. Bu sudan yalnız Hızır içebilmiştir. İskender-i Zülkarneyn bu suyu aramak için yola çıkmış ise de zulümat *(Bkz.)* içinde kılavuzu Hızır'ı yitirerek isteğine varamamıştır. • *Ayn, beka, çeşme,*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

hayvan, Hızır, mâ sözcükleriyle yapılma anlamdaşları çoktur. **2.** (Tas.) Gerçek sevgi, Tanrı sevgisi.

âbık, *A. s.* **1.** Kaçak, kaçan. **2.** Cıva. • *Abd-i âbık,* kaçak köle.

âbıru, *F. s.* [âb-i rû] **1.** Yüzsuyu. **2.** Onur, şeref.

âbî, *F. s.* [iba'dan] Çekinen, tiksinen, sakınan.

âbî, *F. s.* **1.** Suyla ilgili, suya ait. **2.** Suda yaşayan. **3.** Gök mavisi. **4.** *a.* Ayva.

âbid, *A. s., a.* [ibadet'ten] **1.** Tapan, ibadet eden. **2.** Sofu.

âbîd, *A. a.* [abd ç.] Kullar.

âbidane, *F. be.* [âbid-ane] Dine bağlı kimselere yakışır yolda.

âbidat, *A. a.* [âbide ç.] Anıtlar. • *Abidat-i İslâmiyye,* İslam uygarlığı anıtları, *-kadime,* ilkçağlardan, antikiteden kalma anıtlar.

âbide, *A. a. s. (ayın* ile) İbadete düşkün kadın.

âbide, *A. a.* Arapçada "sürekli, süren ve vahşi, yabani, bilmece, anlaşılmaz sözcük" anlamlarında olan bu sözcük, Türkçede (XIX. yüzyıl) anıt anlamına kullanılmıştır [ç. âbidat, evabid].

âbidevî, *A. s.* Anıt gibi, anıtı andırır yolda. (Fransızca "monumental" karşılığı olarak kullanılmıştır) Anıtsal.

âbile, *F. a.* **1.** Sivilce. **2.** Kabarcık. **3.** Hava kabarcığı.

âbir, *A. s.* [ubur'dan] Geçen, geçip giden.

abîr, *A. a. (ayın* ile) Beyaz sandal, sümbül kökü, kırmızı gül, turunç ve iğde çiçekleri gibi kokulu maddelerin miskle karıştırılıp dövülmesinden yapılan ve eski zamanın en beğenilen kokusu.

âbirîn, *A. a.* [âbir'den] Geçip gidenler. • *Marîn ü âbirîn,* gelip geçenler.

âbisten, *F. s.* Gebe. • *Ab-i abisteni,* döl suyu.

âbişhor, *F. a.* **1.** Yalak. **2.** Su içilecek bardak. **3.** Sıra tekneler. **4.** Gündelik ekmek, rızık.

âbkâr, *F. a.* [âb-kâr] **1.** Su taşıyıcısı. **2.** Şarap satan.

abkari, *A. s.* Yemen'in bilinmeyen bir yerinde olan ve cinlerin oturduğu sanılan Abkar kentinin adından alınarak çok ustalıklı işlenmiş kumaşlara sıfat olmuştur; ince, çok güzel.

âbkeş, *F. a.* [âb-keş] **1.** Su çeken, su taşıyan. **2.** Süzgeç.

âbnus, *F. a.* Abanoz.

âbnusî, *F. s.* **1.** Abanozdan yapılmış, abanozla ilgili. **2.** Kara, siyah. **3.** Abanozcu.

âbrah, âbrahe, *F. a.* [âb-rah] Su yolu, su borusu, kanal.

abre, *A. a.* Gözyaşı. [ç. aberat].

âbriz, *F. a.* [âb-riz] Ayakyolu.

âbsüvaran, *F. a.* [âb-süvar-an] Su ya da şarap yüzündeki kabarcıklar.

âbşar, *F. a.* [âb-şar] Su şarıltısı, çağıltı.

âbşinas, *F. a.* [âb-şinas] **1.** Sudan anlayan. Suyolcu. **2.** Ge-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

mi kılavuzu.

âbtab, *F. a.* **1.** Güneş. **2.** Şarap. **3.** Sarhoş.

âbtabe, *F. a.* **1.** Su kovası, ibrik. **2.** Güneş biçiminde yapılma mücevher.

abus, ubus, *A. s. (ayın* ve *sin* ile) Hoş olmayan, ekşi, çatık. • *Abus-ül-vech, vech-i abus,* yüzü ekşi, çatık yüzlü, kem surat.

âbyar, *F. s.* [âb-yar] Sulayan, sulayıcı.

âbyarî, *F. a.* **1.** Sulayıcılık. **2.** (Mec.) Yardım. • *Abyarî-i himmet,* himmet yardımı.

âbzih, *F. a.* Su sızıntısı.

âc, *F. a. (elif* ile) Ilgın ağacı.

âc, *A. a. (ayın* ile) Fildişi, bağa.

acaib, *A. a.* [acibe ç.] Acayip, şaşılacak şeyler. • *Acaib-i seb'a-i âlem,* dünyanın yedi tane şaşılacak şeyi.

acaibat, *A. a. (ayın* ile) [acaib ç.] **1.** Acayip şeyler. **2.** Yaratıkların olağanüstü bulunanlarını, normal olmayan acayipleri inceleyen bilgi. **3.** Bu biçimde yaratıklar.

acaiz, *A. a.* [acuz, acuze ç.] Kocakarılar.

âcal, *A. a.* [ecel ç.] Sonlar, bitimler. Normal olan yaşama sonları, ölümler.

acale, acalet, ucale, ucalet, icale. *Bkz.* icalet.

acaleten, *A. be.* (icaleten, ucaleten olduğu halde Türkçede böyle kullanılır). Hemen, çabucak.

A'cam, *A. a. (elif, ayın* ile) [Acem ç.] Acemler.

âcam, *A. a.* [eceme ç.] Meşelikler, sık ormanlıklar.

âcâr, *A. a. (elif* ile) [ecr ç.] Ecirler, ücretler, sevaplar.

a'ceb, *A. a. (elif, ayın* ile) Daha ya da pek, en çok şaşılacak. • *A'ceb-ül acaib,* şaşılacakların en şaşılacağı.

aceb, *A. a. (ayın* ile) **1.** Şaşma, şaşakalma. **2.** Acaba. • *Bü-l-aceb,* büyücü, talih, zaman.

aceba, *A. be.* Acaba.

a'cel, *A. s.* [acl'den] Daha çabuk, acele eder.

acele, *A. a.* Bir şeyi çabuk yapmaya, bitirmeye çalışma, tez, ivedi. • *Bkz. Alelacele. El acel-tü mineşşeytan,* acele, şeytan işidir.

aceleten, *A. be.* Aceleyle, ivedilikle.

A'cem, *A. s. (elif, ayın* ile) **1.** Arap olmayan, Araptan gayrı. **2.** Arapçayı iyi söyleyemeyen. **3.** Iranlı.

Acem, *A. a. (ayın* ile) **1.** Arap olmayan, Arapça konuşmayanlar. **2.** Iranlılar. • *Irak-i Acem,* Orta Iran'ın kuzeyi ile Horasan.

acemane, *F. s. be.* Acemlere yakışırcasına.

acemi, *A. a.* **1.** Arap olmayan, Arabın gayri. **2.** Iranlı. **3.** Bir işe başlayıp yeni öğrenmekte olan. **4.** Yabancı. • *Acemi oğlan,* yeniçeriliğe yeni alınanlar.

Acemistan, *F. a. (ayın* ile) Iran ülkesi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

acemiyan, *F. a.* Acemiler. Yeniçeri ocağına ilk girenler.

acemperestî, *F. a.* [acemperestî] İran sanat ve edebiyatı düşkünlüğü, yanlısı olma. İran taklitçiliği (XX. yüzyıl).

âcer, âcir, âcür, *A. a.* **1.** Tuğla. **2.** Kiremit. **3.** Kerpiç.

âcerî, âcirî, âcürî, *F. s.* **1.** Tuğlacı. **2.** Kiremitçi. **3.** Kerpiççi.

a'cez, *A. il. (elif, ayın* ile) [âciz'den] Daha ya da pek, en âciz, işe yaramaz.

aceze, *A. a.* [âciz ç.] Düşkünler, güçsüzler. • *Dar-ül-aceze,* düşkünlerevi (XX. yüzyıl).

acib, *A. s.* [aceb'den] **1.** Şaşkınlığa yol açan şey. **2.** Tuhaf; garip. • *Acib-ül-kıyafe,* kılığı kıyafeti tuhaf.

acibane, *F. be.* Şaşılacak yolda, biçimde.

acibe, *A. a.* Şaşacak, şaşılacak şey. • *Acibe-i hilkat,* normal olmayan yaratık.

âcil, *A. s.* [acele'den] **1.** Acele, ivedi, çabuk. **2.** Şimdiki, hemen; öncesi olmayan. İlk. • *Şifa-yi âcil,* çabuk iyileşme.

âcil, *A. s.* [ecel'den] Zamanı gelince yapılmaya bırakılmış, ertelenmiş.

âcilen, *A. be.* **1.** [acele'den] **1.** Hemen, çabuk. **2.** [ecel'den] Vakti gelince, yapılmak üzere.

âcin, *A. a. (ayın* ile) Hamur koyuluğunda ilaç, macun.

âciniyyet, *A. a.* Macun koyuluğunda olma.

âcir, *A. s. (ayın* ile) Bir şeyi icareye, kiraya veren.

âcir, *A. a.* Tuğla, kerpiç.

âciz, âcize, *A. s.* [acz'den] **1.** Eli yetmez gücü yetmez. **2.** Beceriksiz. **3.** Gevşek, şaşkın. **4.** Zavallı, acınacak. • *Âcizleri,* kendinden s ö z ederken kullanılan nezaket formülü.

âcizan, *F. a.* [âciz ç.] Âcizler, güçsüzler.

âcizane, *F. s.* **1.** Zavallı, alçakgönüllü. **2.** Âcizce, alçakgönüllülükle.

âcizi, *F. a.* Âcizlik.

âcizî, *F. s.* Zavallı, alçakgönüllü kimseye ait. En çok, kendinden söz ederken kullanılır, ben.

acn, *A. a. (ayın* ile) Yuğurma, hamur tutma, macun yapma, macun kıvamına getirme.

a'cube, u'cube, *A. a.* Pek acayip, pek şaşılacak şey.

acul, *A. s. (ayın* ile) **1.** İçi dar. **2.** Ç o k acele eden, ivecen.

aculâne, *F. be.* Çabuk çabuk, aceleciye yakışır yolda.

acuz, acuze, *A. a.* Kocakarı. Huysuz, geçimsiz, büyücü karı. • *Berd-el-acuz,* kocakarı soğuğu, mart 10-16 arasında olur.

âcür, *Bkz.* âcer.

acz, *A. a.* Beceriksizlik, güç yetmeme. • *Izhar-i acz,* beceriksizliği, güçsüzlüğü açığa vurma.

acz, *A. a.* **1.** İnsan ve hayvanın gerisi, sağrısı. **2.** (Ya.) Beytin son sözcüğü. • *Redd-ül-acz al-es-sadr,* bir beytin son söz-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

cüğünün aşağı beytin ilk sözcüğü olarak yinelenmesi.

Âd, *A. a. (ayın* ile) Çok eskiden Yemen taraflarında bulunan bir kavmin adı olup, Hud Peygamber bunları imana getiremediği için Tanrı tarafından yok edilmişlerdir.

a'da, *A. a. (elif, ayın* ile) [âdu ç.] **1.** Düşmanlar. **2.** Rakipler.

a'dâ, *(elif, ayın, ye* ile) Daha, pek, en saldırgan, kıyıcı.

âdab, *A. a.* [edeb ç.] **1.** Göz önünde bulundurulması gerekli kurallar, yollar. **2.** Görgü ve gelenekler. • *Adab-ı muaşeret,* görgü; *-munazara,* konuşma, tartışma kuralları; *-umumiye,* genel ahlak kuralları; *âdab ü erkân,* yol, iz, sıra, saygı; *adab-ül-kadı,* şeriat mahkemelerinde kadıların tutacakları yol ve kural.

a'dad, *A. a. (elif, ayın* ile) [aded ç.] Sayılar.

adahî, *A. a. (dat* ile) [udhiyye'nin ç.] Bayramda kesilen kurbanlar.

adalât, *A. a. (ayın* ile) [adele ç.] Kaslar.

adale, *A. a.* (Ana.) Üyeleri oynatan sinirli etler, kas.

adalet, *A. a.* **1.** Doğrudan ayrılmama, haktan yana olma. **2.** Hakkı yerine getirme, hakkı gözetme. **3.** Tüze.

adaletkâr, *F. s.* [adalet-kâr] Adaletli, hakkı gözetir.

adaletpenah, *F. s.* [adalet-penah] Adaletli.

adalî, adaliyye, *A. s.* Kaslara ait, kaslarla ilgili.

adall, *A. s.* [dalâl'den] Çok şaşkın, yoldan aykırı, sapıtmış.

âdat, *A. a.* [âdet ç.] Âdetler, alışkanlıklar.

adavet, *A. a. (ayın, dal* ile) **1.** Düşmanlık. **2.** Hınç, kin. • *Izhar-i adavet,* düşmanlık gösterme.

add, *A. a. (ayın, dal* ile) **1.** Sayma. **2.** Sanma, tutma.

-âde, *A. a.* "Âdet" sözcüğünün Arap kuralınca yapılan bileşmelerdeki şekli. • *Bkz. Alelâde, fevkalâde, harikulâde.*

aded, *A. a.* Sayı, rakam, tane. • *Aded-i âşarî,* ondalık sayı; *-ferd,* tam sayı; *-zevc,* çift sayı.

adeden, *A. be.* Sayıca, sayı bakımından.

adedî, adediye, *A. s.* Miktar ya da rakama ait. Sayılan şey. Sayısal, numaral.

a'del, *A. s. (ayın, dal* ile) [âdil'den] Daha ya da pek, en adaletli. • *A'del-ül-âdilin,* (âdillerin en adaletlisi) Tanrı.

Âdem, *A. a.* İlk yaratılan insan, insanların babası. Tanrı, bütün meleklere bu yaratığa secde etmelerini buyurdu. Şeytandan başka hepsi bu buyruğu yerine getirdi. Şeytan, bu davranışından sonra lanetlenerek Cennettet kovuldu. Tanrı, ilk kadın olarak Havva'yı da yarattıktan sonra Âdem'le birlikte Cennete koyup, her şeyden yararlanmalarını, yalnız buğday ya da elma olduğu söylenen bir yiyeceğe yaklaşma-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

malarını buyurdu. Şeytan, Adem'i kandırmak istedi, fakat b u n u başaramayınca Havva'ya bu yemişten yedirdi. Âdem ile Havva bunun üzerine Cennetten çıkarılıp yeryüzüne indirildiler. • *Beniâdem,* Âdemoğulları, insan.

âdem, *A. a.* Adam, insan.

adem, *A. a. (ayın, dal* ile) **1.** Yokluk, olmama. • *Ademabâd,* bu dünya; *diyar-ı adem,* yokluk ülkesi, ölüm. **2.** Bu sözcük, birçok Arapça sözcükle b i r l i k t e onları olumsuzlaştırarak t a m l a m a l a r oluşturur. • *Adem-i basiret,* basiretsizlik; *-dikkat,* dikkatsizlik; *-emniyet,* güvensizlik; *-ihtimal,* olamazlık; *-iktidar,* gücü yetmezlik; *-imtizaç,* kaynaşmazlık, geçinememezlik; *-inkıta,* kesılmezlik; *-inzibat,* disiplinsizlik; *-istikrar,* bir halde durmazlık; *-itaat,* itaatsizlik; *-itilâf,* anlaşamazlık, uyuşamazlık; *-itimad,* güvensizlik; *-kifayet,* yetmezlik; *-liyakat,* liyakatsizlik; *-merkeziyyet,* bir merkezden değil, her büyük kurulun kendi kendini yönetimi, özyönetim; *-mesuliyet,* sorumsuzluk, sorulmazlık, suç görülmeme; *-mevcudiyet,* bulunmama, yokluk; *-mutabakat,* uymazlık, uyuşmazlık; *-muvafakat,* razı olmama; *-müsaade,* izinsizlik; darlık; *-müsavat,* eşitsizlik; *-nezafet,* pislik; *-riayet,* riayetsizlik, saygısızlık, saymama; *-sebat,* tutunmazlık, çabuk bıkma; *-tâbiiyyet,* bağlanmazlık; *-tecavüz,* saldırmazlık; *-tesir,* etkisizlik.

ademâbad, *F. a.* [adem-âbad] **1.** Yokluk ülkesi. **2.** Ölüm.

âdemî, *A. s.* İnsana mensup, insanla ilgili.

ademî, *F. a.* **1.** İnsan. **2.** Bir kimseye yakın adam, hizmetçi.

ademî, ademiyye, *A. s. a.* **1.** Yoklukla ilgili, ahrete, ölüme dair. **2.** (XX. yüzyılda) *nihilisme* sözü, "her itikadı çürüten fırka-i dalle" olarak bu sözcük ile aktarılmıştır, hiççilik.

âdemiyan, *F. a.* [âdemî ç.] İnsanlar, adamlar.

âdemiyyet, *A. a.* Adamlık, insana yakışır davranış.

âdempira, *F. a.* [âdem-pira] **1.** İnsanı yaratan, (Mec.) Tanrı. **2.** Ermiş, veli, olgun insan.

âdemzad, *F. a.* (âdem-zad] Âdemoğlu, insanoğlu, insan.

âder, *Bkz.* âzer.

ades, *A. a.* Mercimek.

adese, *A. a.* **1.** Mercimek. **2.** (Fiz.) Mercek.

adesî, *A. s.* Mercimekle, mercekle ilgili, ona benzer.

âdet, *A. a.* Alışılmış şey. Olagelmiş, görenek. • *Adet-i agnam,* koyun, keçi vergisi; *-belde,* bir bölge ya da kentte yapılagelmekte olan şey; *âdetullah,* Tanrı hükmünün olagelip olagitmesi; *hilâf-i âdet,* alışkanlığın dışında.

âdeta, âdeten, *A. be.* **1.** Her zamanki gibi. **2.** Basbayağı. **3.** Düzce.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

adha, *A. a. ç.* Kurbanlar. • *İd-i adha,* Kurban Bayramı.

âdi, âdiyye, *A. s.* [âdet'ten] **1.** Alışılmış olan, her zamanki gibi. **2.** Bayağı, aşağı.

adîd, adîde, *A. s.* [aded'den] Çok, birçok. • *Defeat-i adîde,* birçok kez; *sinîn-i adîde,* birçok yıl.

âdil, âdile, *A. s.* [adl'den] Adalet sahibi, hakkı hakeden. • *Âmir-i âdil,* haksızlık etmeyen amir; *hükümet i âdile,* bütün işleri doğrulukla yürütülen hükümet; *şahid-i âdil,* adalet üzere, yani doğru tanık.

adil, *A. s.* [adl'den] **1.** Eş, denk. **2.** Benzer, akran. • *Bîadîl,* eşsiz.

âdilâne, *A. s., be.* Adalet sahibi birine yakışır suratte. Hakça davranış.

adîm, *A. s.* [adem'den] Yok olan, var olmayan. • *Adîm-üliktidar,* güçsüz; *adîm-ülimkân,* imkânsız, olmayacak; olanaksız; *adîm-ül-misal,* eşsiz, örneksiz.

âdiyat, *A. a.* [âdiye ç.] Her zaman olan, olağan şeyler, alışılmış ve şaşılmayacak işler. • *Âdiyat-i umur,* günlük, ufak tefek, önemsiz işler.

âdiyen, *A. be.* Bir üstünlük olmadan, her zamanki gibi.

âdiyet, *A. a.* Adilik, bayağılık.

âdiyye, *A. s.* [âdi'den] Alışılmış, bir üstünlüğü olmayan. • *Eyyam-ı âdiyye,* bayram ya da tatil günlerinden başka günler; *mahakim-i âdiye,* ceza mahkemelerinden gayrı mahkemeler.

adl, *A. a.* Adalet, adillik. *Kâtib-i adl,* noter (XX. yüzyıl).

adla', *A. a. (ayın, dat, lam, ayın)* [dılı' ç.] **1.** (Geo.) Kenarlar. • *Zu erbaat-ül-adla',* dörtgen; *zu kesir-ül-adla,* poligon. **2.** (Ana.) Eğeler.

adlî, adliyye, *A. s.* **1.** Adalet işlerine ait, onlarla ilgili. **2.** Mahkeme ve dava işlerine ait, onlarla ilgili. • *Hata-yi adlî,* adalet yanlışı, yanlış hüküm; *umur-i adliyye,* adalet işleri. **3.** Adlî, II. Mahmut'un lakabı.

adliyye, *A. a.* **1.** Mahkeme ve dava işleri dairesi (XX. yüzyıl). **2.** Mahmut II. zamanında yirmi gümüş kuruş değerinde çıkarılmış altın para.

adlpenah, *F. s.* [adl-penah] Adaletin sığındığı yer, kimse.

adn, *A. a. (ayın, dal* ile) Cennet. • *Cennet-i adn,* cennet bahçeleri.

adras, *A. ç. a. (elif, dat, sin* ile) (Ana.) Azıdişleri.

adû. *Bkz.* aduvv.

adud, *A. a.* **1.** Kol, pazı. **2.** (Mec.) Dayanacak yer, arka. • *Adud-ud-devlet,* büyük devlet adamlarından bazılarına verilmiş lakap.

adudî, adudiyye, *A. s.* (Ana.) Pazı kemiğiyle ilgili.

aduvv, adû, *A. a.* Düşman. • *Aduvv-i can,* can düşmanı, - *ekber,* en büyük düşman.

afâf. *Bkz.* aff.

afâfet. *Bkz.* aff.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

afaif, *A. a.* [afife ç.] Namuslu, temiz kadınlar.

âfak, *A. a.* [ufk ç.] **1.** Ufuklar. **2.** Bütün dünya, gözle görülen âlem. (*enfus* karşıtı).

âfakgir, *F. s.* [âfak-gir] Ufukları tutmuş, âleme yayılmış.

âfakî, *A. s.* **1.** Mekke'ye yalnız hac için gidip, oturmayan ya da Mekke'den ayrılan kimse, yabancı. **2.** Havaî, gereksiz, boş sözler, şeyler. **3.** (XX. yy.) Fransızca *objektif* karşılığı olarak felsefe terimi. Nesnel.

âfakiyat, *A. a.* [âfakî ç.] Havadan, sudan, gereksiz sözler.

âfakiye, *A. a.* Fransızcadan *objectivite* (nesnellik) karsılığı (XX. yy.).

âfakiyet, *A. a.* Fransızcadan *objectivite* (nesnellik) karsılığı (XX. yy.).

afarit, *A. a.* [ifrit c.] İfritler. Cin tayfasının korkunç takımından olanlar.

âfât, *A. a.* [afet ç.] Büyük dertler, belalar, musibetler.

âferide, *F. s.* Yaratık, yaratılmış. • *Ferd-i âferide,* hiç kimse.

aferidkâr, *F. a.* [aferid-kâr] **1.** Yaratan, yaratıcı. **2.** Yaradan, Tanrı.

âferin, *F. ün.* Aferin!

-âferin, *F. s.* "Yaratan, meydana getiren" anlamlarıyla birleşikler yapılır. • *Cihanaferin,* dünyayı yaratan, Tanrı; *mâani-aferin,* anlam, söz yaratıcı.

âferinende, *F. s.* Yaratan.

âferinhan, *F. s.* [âferin-han] "Aferin!" diyen, beğenen.

âferiniş, *F. a.* Yaratılış.

âfet, *A. a.* **1.** Sakınılacak hal, bela. **2.** Çok güzel insan. • *Âfet-i can,* çok güzel insan; *-devran,* zamanını kasıp kavuran (güzel).

âfetresan, *F. s.* [âfet-resan] Bela getiren, dert çektiren.

âfetzede, *F. s.* [âfet-zede] Büyük belaya uğramış.

âfetzedegân, *F. a.* [âfet-zede ç.] Büyük bir belaya, su baskını, yersarsıntısı gibi büyük felaketlere uğramış kimseler.

aff, *A. a. Bkz.* afv.

aff, affe, *A. s.* **1.** Namuslu. **2.** Günahsız.

aff, afâf, afâfet, *A. a.* **1.** Temiz olma. **2.** Namus, dürüstlük. **3.** Günahtan, kötülükten çekinme.

afif, afife, *A. s.* [iffet'ten] **1.** Temiz, doğru, çekingen. **2.** Namuslu.

afifane, *A. be.* Temiz olarak, temizce.

âfil, âfile, *A. s.* [uful'den] **1.** Batan, sönen. **2.** Kaybolan g ö r ü n m e z olan.

afiyet, *A. a.* **1.** Hastalık ya da sakatlığı olmamak. **2.** Sağlık, sağlamlık. • *Iade-i afiyet,* hastalığı geçirme.

afruse, afruşe, *F. a.* Un helvası.

âftab, *F. a.* **1.** Güneş. **2.** (Mec.) Güzel kimse, güzel, parlak yüz. • *Âftab-i âlemtâb,* dünyayı ısıtan güneş; *âftab-i Kureyşi,* Muhammed Peygamber

âftabe, *F. a. Bkz.* âbtabe.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

âftabefruz, *F. s.* [âftab-efruz] Işıklandırıcı güneş.
âftabgir, *F. a.* [âftab-gir] **1.** Şemsiye. **2.** Ufak çadır.
âftabî, *F. s.* Güneşe ait, güneşle ilgili.
âftabperest, *F. a.* [âftabperest] Güneşe tapan kimse.
âftabrû, *F. s.* [âftab-rû] Güneş yüzlü, güzel.
âftabruh, *F. s.* [âftab-ruh] Güneş yanaklı, güzel.
âftabsüvar, *F. a.* [âftab-süvar] Sabahları erken kalkan kimse, erkenci.
afv, *A. a.* **1.** Affetme, birinin suçunu bağışlama. **2.** Özür dileme. **3.** Çalışan birinin işine son verme. **4.** Zorlamama. **5.** (Huk.) Bir hükümlünün cezasını indirme ya da bağışlama.
afyon. *Bkz.* efyun.
aga, (Türkçe) Ağa. Eskiden birçok insan adlarına eklenen bu sözcükle Fars kuralına uygun olarak tamlamalar yapılırdı; hatta *agavat* ve *agayan* şeklinde Arapça ve Farsça ilgeçlerle çoğulu da kullanılırdı.
agâh, ageh, *F. s.* Bilen, haberli, uyanık. • *Dilagâh*, kalbi uyanık. [ç. agâhan].
agâhî, agehî, *F. a.* **1.** Bilirlik. **2.** Uyanıklık.
agani, egani, *F. a.* [ugniyye ç.] Şarkılar, türküler. • *Ugniyyet-ül-agani*, Süleyman Peygamberin kitabı.
agarr, egarr, *A. s.* [gurre'den] **1.** Çok gururlu. **2.** Ak, parlak. **3.** Alnında ak uğur işareti olan (at). **4.** Sakalı olan. **5.** Soylu. **6.** Çok sıcak (gün). • *Agarr-ül-eyyam*, en sıcak gün.
agavat, [aga-vat] Ağalar. (Arap çoğul kuralına uyularak yapılmıştır).
agayan [aga-yan] Ağalar (Fars çoğul kuralına uyularak yapılmıştır).
âgaz, *F. a.* Başlama.
âgaze, *F. a.* **1.** Türkü söyleyenlerin başlangıç ahengi. **2.** Şarkı başlangıcı.
agbiya, egbiya, *A. a.* [gabi ç.] Akıl ve kavrayışı kıt olanlar, ahmaklar.
agdiye, agziye, *A. a.* [gıda, gıza ç.] Besinler.
agende, *F. s.* Dolu, doldurulmuş.
agendegûş, *F. s.* [agende-gûş] Söz dinlemez, kulağına söz girmez.
-agin, *F. s.* "Dolu, dolmuş" anlamıyla birleşik sözcükler yapılır. • *Meserretagin, müşkâgin, vahşetagin.*
agişte, *F. s.* Bulaşmış, bulanmış. • *Agişte-i hun ü hâk*, kana toprağa bulanmış. *Agaşte, aguşte* de okunur.
aglâk. *Bkz.* eglâk.
aglâl. *Bkz.* eglâl.
aglât, *A. a.* [galat ç.] Yanlışlar.
aglaz, *A. s.* [galiz'den] Çok kaba ve çirkin.
agleb, *A. s.* [galib'den] En kuvvetli, en çok. • *Agleb-i ihtimalât*, sanılanlardan en kuvvetlisi.
agmad. *Bkz.* egmad.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

agna. *Bkz.* egna.

agnam, *A. o.* [ganem ç.] Koyunlar, keçiler.

agniya, *A. o.* [gani ç.] Zenginler.

agniye, *A. o.* [gına ç.] Şarkılar, türküler, ilahiler.

agrar, *A. s.* [gırr ç.] Tecrübesiz, kolay aldanır kimseler.

agras, *A. o.* [gars ç.] Taze fidanlar, yeni ekilmiş ağaçlar.

agraz, *A. o.* [garaz ç.] **1.** Maksatlar, istekler. **2.** Gizli kinler. • *Agraz-i nefsaniyye,* özel düşmanlıklar, kötü istekler.

agreb, *A. s.* [garib'den] Çok şaşılacak olan. • *Agreb-ülgaraib,* şaşılacakların en şaşırtıcısı.

agribe, *A. o.* [gurab ç.] Kargalar.

agsan, *A. o.* [gusn ç.] Dallar.

agşiye, *A. o.* [gişa ç.] **1.** Örtüler. **2.** Mahfazalar.

agtiye, *A. ç. o.* Perdeler, örtüler.

aguş, *F. o.* **1.** İki kolun açılmış çevresi; kucak. **2.** (Mec.) Sığınılacak yer. • *Ağuşbeaguş,* kucak kucağa; *aguş-i mader,* ana kucağı; *deraguş, hemağuş.*

agval, *Bkz.* egval.

agvar, *Bkz.* egvar.

agvas, *Bkz.* egvas.

agyar, *A. o.* [gayr ç.] **1.** Gayrılar, yabancılar. • *Yâr ü agyar,* dost düşman. **2.** Aşık olana göre, sevgilisiyle görüşen herkes, rakipler.

agyer, *A. s.* [gayret'ten] **1.** Çok, aşırı gayretli. **2.** Çok kıskanç.

agzeb, *A. s. (Dat* ile) Pek öfkeli, gazaplı.

agzel *A. s.* **1.** Daha, pek, en tutkun, vurgun. **2.** *a.* En şiddetli sıtma.

agziye. *Bkz.* agdiye.

ah, *A. o. (he* ile) İç çekme, hayıflanma. • *Ah ü zar,* yazıklanma, inleyip sızlama, yanıp yakılma.

ah, *A. o. (hı* ile) Erkek kardeş.

ahabb. *Bkz.* ehabb.

ahabir, *A. o. (elif* ve *hı* ile) [ihbar ç.] İhbarlar, haberler, öyküler, masallar.

Ahabiş, Ehabiş, *A. ç. o.* Habeşliler.

âhâd, *A. o.* [ahad ç.] Birler, birden dokuza dek sayılar. • *Ahâd-i nâs,* halk, halkın aşağı, fukara kısmı.

ahad, ehad, *A. z. (elif, ha, dal* ile) Bir. • *Yevm-i ahad,* pazar günü. *Ahad-ül-âhâd, ahad-ülvhedeyn,* eşsiz, benzersiz.

ahadd, *A. s.* [hadd'den] Pek keskin.

ahadis, ehadis, *A. o.* [hadis ç.] Hadisler. Muhammed Peygamberin buyurdukları.

ahadiyyet, ehadiyyet, *A. o.* Tanrının birliği.

ahadühüma *A. o.* İkiden biri.

ahakk, ehakk, *A. s.* Daha, pek çok haklı, pek hak etmiş.

ahali, ehali, *A. o.* [ehl ç.] Bir yerde oturanlar, halk.

ahar, *F. o.* Elbise, kâğıt cilalamak, parlatmak için kullanılan ak düzgün.

âhar, âher, *A. s.* Başka, öteki

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

• *Bahs-i âhar,* başka konu; *tâbir-i âharla,* başka bir deyimle; *vakt-i âhar,* başka bir deyimle; *vakt-i ahar,* başka zaman.

ahasin, ehasin, *A. s.* [ahsen ç.] Pek güzel olan şeyler.

ahass, ehass, *A. s. (elif, hı, sin* ile) Pek, en hasis, bayağı, adi.

ahass, ehass, *A. s. (elif, hı, sat* ile) [hass'tan] Pek özel, başlıca, pek yakın. • *Ahass-i âmâl,* dileklerin en özeli; *ahass-i ehibba,* tanıdıkların en yakını.

âhât, *A. a. (ayın, he* ile) [âhe ç.] Afetler, belalar.

ahavat, uhavat, *A. a.* [uh ç.] **1.** Kızkardeşler. **2.** Kadın yoldaşlar.

ahbab, *A. a. (ha* ile) [habib ç.] Sevilen dostlar.

ahbar, ehbar *A. a.* [hibr ç.] **1.** Bilginler. **2.** Israiloğulları bilginleri, öğretmenler. **3.** Mürekkepler.

ahbar, ehbar, *A. a.* [haber ç.] **1.** Haberler. **2.** Hikâyeler. **3.** Tarihler.

ahber, *A. a.* İstiskaya tutulmuş kimse.

ahbes, *A. s.* Çok kötü, pek fena.

ahbiye, *A. a.* [hiba ç.] Kıldan çadırlar.

ahcal, *A. a.* [hacl ç.] **1.** Topuklar. **2.** Zincirler.

ahcar, *A. a.* [hacer ç.] Taşlar, kayalar.

ahd, *A. a. (ayın, he* ile) **1.** Bir işi üstüne alıp söz verme. **2.** Ant, yemin. **3.** Sözleşme, antlaşma. **4.** Zaman, devir. **5.** Bir hükümdarın zamanı. **6.** Israiloğullarının kutsal kitapları. • *Ahd-i Âtik,* Tevrat; *-Cedid,* İncil; *-karib,* yakın zaman; önceki zaman; *ahd ü peyman,* ant, yemin.

ahdak, *A. a.* [hadeka ç.] Gözbebekleri.

ahdân, *A. ç. a.* Dostlar, yaşıtlar.

ahdariyet, ahzariyet, *A. a.* Yeşillik, yeşil olma.

ahdar, ahzar, *A. s. (he, dat* ile) Yeşil.

ahdeb, *A. s.* Kambur.

ahdebiyyet, *A. a.* Kamburluk.

ahdas, *A. a. (ha, se* ile) [hades ç.] **1.** Yeniden olan şeyler. **2.** Gençler. **3.** Olaylar. **4.** Fenalıklar.

ahdi, *A. s.* Sözleşme ya da antlaşmayla ilgili.

ahdname, *F. a.* [ahd-name] **1.** Antlaşma kâğıdı. **2.** Bir antlaşmanın iki tarafça imzalanmış kâğıdı.

âhe, âhet, *A. a. (ayın, he* ile) Afet, büyük bela. (ç. âhât).

âhek, *F. a. (he, kef* ile) **1.** Kireç. **2.** Alçı. • *Âhek-i tefte,* sönmemiş kireç.

ahen, *F. a.* Demir.

ahendest, *F. s.* [ahen-dest] Demir el. Eli demir gibi olan.

ahendil, *F. s.* [ahen-dil] Demir yürekli, acımaz.

ahenger, *F. a.* [ahen-ger] Demirci.

ahengerî, *F. a.* Demircilik.

ahenîn, *F. s.* **1.** Demirden. **2.** (Mec.) Pek sağlam.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ahenînreg, *F. s.* [ahenîn-reg] Güçlü, dayanıklı (at, vb.).
ahenk, aheng, *F. a. (he* ile) **1.** Seslerin düzgün oluşu. **2.** Müzik aletleri arasındaki ses uygunluğu. **3.** Eğlence, çalıp çağırma. **4.** Düzgünlük, uygunluk, uyarlık. **5.** İstek, başlama.
ahenkdar, *F. s.* [ahenk-dar] Ahenkli, uygun.
ahenkeş, *F. a.* [ahen-keş] Mıknatıs.
ahenpuş, *F. s.* [ahen-puş] Demir kuşanmış.
ahenreg, *F. s.* [ahen-reg] Güçlü, dayanıklı (at, vb.).
ahenrüba, *F. a.* [ahen-rüba] Mıknatıs.
âher. *Bkz.* âhar.
aheste, *F. s.* Yavaş, ağır.
ahestegî, *F. a.* Yavaşlık, ağırlık.
ahesterev, *F. s.* [aheste-rev] Acelesiz giden, yavaş yavaş yürüyen.
ahfa, *A. s. (hı* ile) [hafi'den] Pek gizli, saklı.
ahfad, *A. a.* [hafid ç.] Torunlar.
ahfaz, *A. s. (ha* ve *zı* ile) **1.** Kuvvetli hafız, Kur'an'ı en iyi bellemiş (kimse). **2.** Belleği çok güçlü (kimse).
ahfeş, *A. a.* "Gece ya da karanlıkta daha iyi gören insan"ı niteleyen bu sözcük, kimsesizlikten dersini keçisinin karşısında okuyan Ahfeş dolayısıyla Türkçeye geçmiştir.
ahfiye, *A. a.* [hafa ç.] Örtüler, perdeler.
ahger. *Bkz.* ahker.
ahibba', ehibba', *A. a.* [habib ç.] Dostlar, tanıdıklar.
ahillâ', ehillâ', *A. a. (hı* ile) [halil ç.] Sadık dostlar, seçilmişler, beğenilmişler.
âhir, *A. a.* Son, sonraki. • *Ahir nefes,* son nefes; *âhir-ül-emr,* sonunda; *âhir zaman,* son zaman. (Dünyanın son zamanı).
ahir, ahîre, *A. s.* Sonraki, en sonra olan. • *Iş'ar-i ahir,* sonra yapılacak bildirme; *kurun-i ahîre,* son çağlar.
âhirbîn, *F. s.* [âhir-bîn] Her şeyin sonunu gözünün önüne getiren.
ahire, *A. s. (ayın* ve *he* ile) Zina edici (kadın).
ahîren, *A. be.* En sonra. Şimdiden biraz önce. Son zamanda.
ahiret, *A. a.* Öbür dünya, ahret.
âhirîn *A. a.* [âhir *c.*] Sonrakiler.
âhirîn, *A. s.* Sonda, sondaki, en son, en sondaki.
âhiz, *A. s.* [ahz'den] Alan, alıcı.
ahîz, *A. a.* Tutsak.
ahize, *A. a.* [ahz'den] Almaç, alıcı, reseptör.
ahkab, *A. a.* [hukub ç.] **1.** Seksen yıllık dönemler. **2.** Uzun zamanlar.
ahkad, *A. a.* [hıkd ç.] Kinler, garezler.
ahkaf, *A. a.* [hıkf ç.] **1.** Kum tepeleri. **2.** *ö. a.* Arabistan'da bir bölge. **3.** Kur'an'ın 46. suresinin adı.
ahkâm, *A. a. (ha, kef* ile) [hüküm ç.] **1.** Emirler, buyruklar. **2.** Kanunlar. **3.** Yıldızlardan ve

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

başka gök görüntülerinden çıkarılan anlamlar.

ahkar, *A. s. (ha, kef* ile) [hakîr'den] Çok, pek âciz, önemsiz, küçük.

ahkarane, *A. be.* [ahkar-ane] Küçüklere, önemsizlere, güçsüzlere yakışır yolda.

ahkem, *A. s.* [hükm'den] Pek, çok hükümlü, en kuvvetli. • *Ahkem-ül-hâkimin,* hüküm verenlerin en güçlüsü, Tanrı.

ahker, ahger, *F. a. (hı, kef* ile) Ateşli kor, kızıl ateş.

ahkerpare, *F. s.* [ahker-pare] Ateş parçası, kor parçası.

ahkersuz, *F. s.* [ahker-suz] Kor gibi yakıcı.

ahlâ, *A. s.* [hulv'den] En çok, pek tatlı.

ahlâb, *A. a.* [hilb ç.] Kuş pençeleri.

ahlâf, *A. a. (hı* ile) [halef c.] Bizden sonrakiler.

ahlâf, *A. a. (ha* ile) [hilf ç.] **1.** Ant içenler. **2.** Antlar, yeminler. **3.** Antlaşmalar.

ahlâk, *A. a.* [halâk ç.] Eski, yıpranmış (kumaşlar, giysiler).

ahlâk, *A. a. (hı* ile) [hulk ç.] İnsanın yaradılıştan ya da sonra eğitimle kazandığı ruh ve kalp halleri, huylar, töre. • *Ahlâk-i hamide,* beğenilecek ahlak nitelikleri; *-hasene,* güzel huylar; *-redie,* kötü ahlak; *-zemime,* yolsuz, kötü ahlak nitelikleri. *Ilm-i ahlâk* ahlak bilgisi, ahlak felsefesi, etika, törebilim.

ahlâkan, *A. be.* Ahlak bakımından, ahlakça.

ahlâkî, *A. s.* Ahlakla ilgili, ahlak bilgisine ait, törel. • *Gayr-i ahlâkî,* ahlaksızca; (XX. yüzyıl) *lâahlâkî,* ahlakdışı.

ahlâkiyyat, *A. a.* Ahlak ile ilgili konular.

ahlâkiyyet, *A. a.* Fransızca *moralite* karşılığı (XX. yüzyıl).

ahlâkiyyun, *A. a.* Ahlakçılar, ahlaka dair kitap yazmış, fikir söylemiş olanlar, törebilimciler.

ahlâm, *A. a.* [hülm ç.] Düşler. • *Azgas-i ahlâm* yahut *azgas ü ahlâm,* düş karışıklıkları, karışık düşler. Düş azması.

ahlas, *A. s. (hı, sat* ile) [halis'ten] Pek temiz, arı; yüreği çok temiz.

ahlât, *A. a.* [hılt ç.] Eski hekimliğin insan bedeninde varsaydığı öğeler. • *Ahlât-i erbaa,* dem (kan), balgam, sevda, safra; *ahlât-i fâside,* dört maddeden kimilerinde olan bozukluk; *ahlât-i mahmude,* bunların normal oluşu.

ahlef, *A. s.* Solak (adam).

ahmak, *A. s.* [humk'tan] Akılsız, budala, kalın kafalı. (ç. ahmakan).

ahmakane, *F. be.* [ahmak-ane] Ahmakçasına.

ahmakî, ahmakiyyet, *A. a.* Ahmaklık, bönlük.

ahmal, *A. a.* [himl'den] Yükler, ağır şeyler, ağırlık. • *Ahmal ü askaal,* ağır yükler.

ahmed, *A. s.* Övülmeye çok layık, beğenilmiş. • Özel ad

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

alarak, *Ahmed,* Muhammed Peygamberin adlarındandır.

Ahmedî, *A. s.* **1.** Ahmet'le ilgili. **2.** Muhammet Peygamberin bir adı da A h m e t olduğundan onunla ilgili şeyler ve nitelikler anlamında kullanılır. **3.** Müslüman.

ahmer, *A. s.* Kırmızı, kızıl. • *Bahr-i Ahmer,* Kızıldeniz; *Hilâl-i Ahmer,* Kızılay; *mevt-i ahmer,* kan dökerek ölme.

ahna', *A. s.* Karışık işler.

ahnasiyye, ihnasiyye, *A. a. (elif, hı, sin* ile) Ananasgiller.

ahnef, *A. s.* Ayakları çarpık olan.

ahra, *A. s.* Daha, pek, en uygun, layık.

ahram, *A. a.* [harem, harîm ç.] **1.** Kutsal, özel yerler, topraklar. **2.** Kadın daireleri. **3.** Kadınlar.

ahrar, *A. s.* [hür ç.] Köle ve esir olmayanlar, özgürler.

ahrarane, *F. s. be.* Özgür olana yakışır yolda, serbestçe, özgürce.

ahreb, *A. s.* [harab'tan] Çok harap.

ahrec, *A. s.* Alaca.

ahres, *A. a. (hı* ile) Dilsiz.

ahrûf, *A. a.* [harf c.] **1.** Harfler. **2.** Lehçeler, deyimler. **3.** Uçlar, kıyılar, sınırlar.

ahsam, *A. a. (hı, sad* ile) [hasm ç.] Hasımlar, düşmanlar.

ahsar, *A. s.* Daha, pek, en kısa.

ahsas, *A. a.* [his ç.] Hisler, duygular.

ahseme, ahsüme, *F. a.* Boza.

ahsen, *A. a.* [hasen'den] Çok, pek, en güzel, yakışıklı. •• *Ahsen-i vech-i ·şebeh,* (Ya.) benzetme yönlerinden en uygunu, en güzeli; *ahsen-ülhalikîn,* yaratıcıların en yakışıklısı, en güzeli, Tanrı; *ahsenüt-takvim, ahsen-i takvim,* en yakışıklı surette; *ahsen-ülkısas,* öykülerin en güzeli, Yusuf ile Züleyha kıssası.

ahşa', *A. ç. a. (elif, hemze* ile) **1.** Canlıların göğüs ve b a ğ ı r bölgesi içinde bulunanlar; bağırsak. **2.** Yanlar, bölgeler.

ahşab, *A. a.* [haşeb ç.] **1.** Ağacın odun kısımları. **2.** Kereste. Tahta, ağaç kısımları.

ahşam, *A. a. (ha* ile) [haşem ç.] **1.** Aile, yakınlar. **2.** Bir kimsenin adamları.

ahtâb, *A. a.* [hatab ç.] Odunlar.

ahtâr *A. a.* [hatar ç.] Tehlikeler.

ahter, *F. a. (elif, hı* ile) **1.** Yıldız. **2.** (Mec.) Talih, baht. • *Ahter-i dünbaledar,* kuyrukluyıldız.

ahteran, *F. a.* [ahter ç.] Yıldızlar.

ahterşinas, *F. a.* [ahter-şinas] Yıldızlardan hüküm çıkaran, yıldız falcısı, müneccim, astrolog.

ahterşinasane, *F. be.* [ahter-şinas-ane] Y ı l d ı z falcılarına yakışır biçimde.

ahû *F. a. (elif, he* ile) **1.** Ceylan, ceyran, karaca, maral. **2.** Güzel genç, kız. **3.** Güzel göz. • *Ahû beçe,* maral yavrusu; çe-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kingen güzel; *ahû-yi âteşin,* K u z u (Hamel) burcunun işareti; *-bezm,* bir davetin, bir meclisin başlıca güzeli; *-cerende,* ot yiyen, otlayan ceylan; *-Çin,* Çin'in mis karacası; *-dünbalekeşide,* kenarı sürmeyle genişletilmiş göz; *-felek, -haverî,* güneş; *-Huten,* Tataristan'daki Huten ilinin mis karacası; *-nerr,* erkek karaca, benekli giyecek; *-sefid,* ak maral; *-sîmîn,* (gümüş beyazlığında ahu) hoş endam, güzellik; *-şirefgen,* (aslan yıkıcı ahû) güzel delikanlı, kız, büyüleyen ve güzel göz; *-Tatar,* Tataristan'ın mis karacası; *-zerrin,* 1. Güneş. 2. Meclisin kadeh ya da sürahisi.

ahund, *F. s. (elif, hı* ile) Şii hocası, imamı.

ahur, *F. a.* Ahır.

ahuvan, *F. a.* [ahû ç.] Ahular.

ahuvane, *F. s.* Ahucasına, ahu gibi.

ahval, *A. a. (elif, ha* ile) [hal ç.] Durumlar, oluşlar, bulunuşlar. • *Ahval-i hazıra,* şimdiki durum, işlerin şimdiki durumu; *ahval-i pür melâl,* çok acınacak haller, durumlar.

ahvat, *A. s. (ha, tı* ile) **1.** Çok kapsamlı. **2.** Çok ihtiyatlı.

ahvat, ahavat. *A. a. (elif, hı, te* ile) [uht ç.] **1.** Kızkardeşler. **2.** Kadın yoldaşlar.

ahvâz, *A. a. (ha, dat* ile) [havz ç.] Havuzlar, sarnıçlar, su depoları.

ahvec, *A. s.* Çok, pek, en muhtaç, sıkıntıda.

ahvef, *A. s.* Daha, pek, en korkunç.

ahvel, *A. a.* **1.** Şaşı. **2.** (Mec.) Yanlış gören.

ahver, *A. s.* **1.** İri ve akı ak, karası kara gözlü (kimse). **2.** Güzel göz. **3.** Müşteri yıldızı, Jüpiter. **4.** Akıllı.

ahya, *A. a.* [hayy ç.] Diriler, canlılar. • *Ahya vü emvat,* diriler ve ölüler.

ahyal, *A. a.* [hayl ç.] **1.** Atlar, at sürüleri. **2.** Atlılar.

ahyan, ehyan, *A. a.* Vakitler, zamanlar.

ahyanâ, ahyanen, ehyanî, ehyanen, *A. be.* Vakit vakit, ara sıra.

ahyar, *A. s.* [hayyir ç.] Hayrı çok, iyiliği ziyade kimseler.

ahyel, *A. a.* **1.** Yüzü benli adam. **2.** Boyunburan kuşu. **3.** Arıkuşu. **4.** Kibir.

ahyer, *A. s.* [hayr'dan] Daha hayırlı, pek hayırlı.

ahz, *A. a.* **1.** Alma, alınma. **2.** Tutma, tutulma. • *Ahz-i sadaka,* öç alma; *ahz ü girift,* tutup ele geçirme, yakalama; *ahz ü ita,* alış veriş, aksata; *ahz ü kabz,* alıp alındı verme.

ahzab, *A. a.* [hizb ç.] **1.** Kısımlar, bölükler. **2.** K u r'a n'ı n kısımları. Kur'an'ın 30 cüzden her birinin yarısı, altmışta biri, beş sayfa.

ahzak, *A. s. (ha, zel* ile) [hazık'tan] Pek usta (bilgin, hekim).

ahzan *A. a.* [hazen ç.] Hüzünler, tasalar. *Beyt-ül-ahzan.* **1.**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Yas evi. **2.** (Mec.) Göğüs. **3.** Yakup Peygamberin oturup oğlu Yusuf'un acısını çektiği ev. • *Külbe-i ahzan,* y a s e v i, ozanlar kendi bulundukları yeri böyle adlandırırlardı.

ahzar. *Bkz.* ahdar.

ahzariyet. *Bkz.* ahdariyet.

âib, âyib, *A. s.* Geri dönen, dönüp çekilen.

aid, aide, *A. s.* [avdet'ten] **1.** Geri gelen, dönen. **2.** Bir kimse ya da şeyle ilgisi olan. **3.** İlişkin, ilgili, dolayı, için, üzerine.

aidat, *A. a.* [aide ç.] **1.** Gelirler, ihsanlar, paylar. **2.** Ödenti, kesenek.

aide, *A. s., a.* **1.** Ait olan. **2.** Birine bağlanmış gelir; irat. • *Daire-i aide, makam-i aid,* ilgili daire, ilgili makam.

aidiyyet, *A. a.* Ait olma. İlişiklik.

aik, *A. s.* [avk'tan] Alıkoyan, engel olan.

aile, *A. a.* **1.** Geçimi bir kimse üstünde olan ve kadın-erkek eş, çocuklar ve ana-babadan oluşan topluluk. **2.** Bir evde yaşayan insanlar. **3.** Kadın eş.

ailevî, *A. s.* Aileyle ilgili. Aile işi.

âine. *Bkz.* âyine.

ainne, *A. a.* [inan ç.] Dizginler.

aizze, eizze. *Bkz.* eizze.

ajenk, *F. a.* Yüzdeki buruşukluklar.

âk, âkk, *A. s. Bkz.* âkk.

akab, akib, *A. s. (ayın* ile) **1.** Topuk, ökçe. **2.** Bir şeyin hemen arkası. **3.** Bir zamanın ardı. • *Akab-i leşker,* bir asker kolu ya da kıtasının gerisi; *derakab,* hemen.

a'kab, *A. ç., a. (elif, ayın* ile) Evlatlar, torunlar.

akabât, *A. a.* [akabe ç.] **1.** Korkunç olaylar. **2.** Zorlu geçitler.

akabe, *A. a. (ayın* ile) **1.** Sarp yokuş, yol. **2.** Dar ve iki yanı pusu olan tehlikeli geçit. **3.** Hastalığın ya da bir durumun en korkulu sırası, anı. • *Akabe-i ulâ, akabe-i saniye,* Muhammed Peygamberin Medine ileri gelenleriyle yaptığı iki gizli gece konuşması.

akabgîr, *F. a., s.* [akab-gîr] Peşe düşen, kovalayıcı.

akahi, *A. a.* [ukhuvan ç.] Papatyalar.

akaid, *A. a.*.[akide ç.] İtikat olunan şeyler. • *Akaid-i diniyye,* dinin, Tanrı ve ibadetle ilgili konularını ele alan bilgi.

akakir, *A. ç., a.* Hekimlikte kullanılan bitki kökleri.

a'kâl, *A. a. (elif, ayın, kef* ile) [akel ç.] Alçak, aşağılık olanlar.

a'kal, *A. s.* [âkıl'den ç.] Daha ya da pek, en akıllı.

akalim. *Bkz.* ekalim.

akall, ekall, *A. s.* [kalil'den] Daha ya da pek ve en az. • *Akall-i kalil,* en az, azın azı; *lâakall,* en az, hiç olmazsa, ondan aşağı olmamak koşuluyla.

akalliyet, ekalliyet, *A. a. (elif* ile) Azınlık.

akamet, *A. a. (ayın* ile) **1.** Kı-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

sırlık, verimsizlik. **2.** Bir sonuç alınmama.

akar, *A. a.* Gelir sağlayan mal ve yapı.

akarât, *A. a.* [akar ç.] Gelir sağlayan mallar ve yapılar.

akaret, *A. a.* Gelir sağlayan mal ve yapı.

akaret, *A. a.* Kısırlık.

akarib, *A. a.* [akreb ç.] Akrepler.

akarib, ekarib, *A. ç. a.* Yakın hısımlar, akrabalar.

akbah. *Bkz.* ekbah.

akasım. *Bkz.* ekasım.

akasır. *Bkz.* ekasır.

akavil. *Bkz.* ekavil.

akbiye, *A. a.* [kabâ' ç.] Giyecekler, giysiler.

akd, *A. a.* **1.** Bağ, bağlama. **2.** İki taraf bir iş üzerinde sözleşme, bağıt, bağlanma. **3.** Kurma, düzme, düzenleme. **4.** Nikâh kıyma. • *Hall ü akd-i umur,* işlerin görülmesi ve yönetimi.

akdah, *A. a.* [kadeh ç.] Kadehler. • *Idarei- akdah,* içki içme, birinin onuruna kadeh kaldırma.

akdam, *A. a.* [kadem ç.] Ayaklar.

akdar, *A. a.* [kadr *c.*] Değerler, kudretler, ölçüler.

akdem, *A. s.* [kadîm'den] **1.** Daha ya da pek eski. **2.** Daha önde, daha ileri, daha önemli, üstün tutulur. • *A k d e m-i umur,* işlerin en önemlisi.

akdemiyet, *A. a.* **1.** Öncelik, eskilik, önce olmuşluk. **2.** Üstünlük.

akdemun, *A. a.* [akdem ç.] Önce yaşamış olanlar, gelmiş geçmişler, eskiler.

akdes, *A. s.* [kuddus'tan] Daha ya da pek, en kutsal. Kutsallığa en yakın.

akfal, *A. a.* [kufl ç.] Kilitler.

akfas, *A. a.* [kafes ç.] Kafesler.

âkî, *A. s. (ayın* ile) [âkk'tan] Başkaldırmış, asi, inatçı.

akîb, *A. s.* [akab'dan] Hemen arkadan gelen.

âkıbet, *A. a.* **1.** Son, bitim. **2.** Sonuç. • *Âkıbet-ül-emr,* bir işin sonu, sonunda.

âkıbetbîn, *F. s.* [âkıbet-bîn] Her işin sonunu önceden gören.

âkıbetbînî, *F. a.* [âkıbet-bîn-ı] İşin sonunu görürlük.

âkıbetendiş, *F. s.* [âkıbet-endiş] Her işin sonunu ve sonucunu önceden düşünen.

akîka, *A. a. (ayın* ile) **1.** Doğumda bebeklerde ya da hayvan yavrularındaki saç. **2.** Çocukların doğumunun yedinci günü ya da saçının ilk kırkılışı. **3.** O gün kesilen kurban. **4.** Sünnette kesilen deri parçası. **5.** Şimşek. **6.** Kılıç. **7.** Göğe atılan ok.

âkıl, âkile, *A. s.* Akıllı, aklı çok olan. • *Kâr-i âkıl,* akıllı işi, akıllı harcı.

âkılân, *A. ç. a.* [âkıl ç.] Akıllılar.

âkılâne, *F. s., be.* [âkıl-âne] Akıllı adama yakışır surette, akıllıca.

âkılât, *A. a.* [âkile ç.] Akıllılar.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

âkıle, *A. s.* Akıllı (kadın).
âkım, *A. s.* Kısır. Verimsiz.
âkır, *A. s. (ayın, elif* ile) Kısır, doğurmaz. Verimsiz.
âkid, *A. s.* [akd'den] Söz ya da yazıyla bağlaşanlardan her biri, bağıtçı.
akide, *A. a.* İnanılan şey.
âkif, *A. s.* Kendi isteğiyle bir yere çekilip ibadetle uğraşan.
akik, *A. a.* Yüzük taşı, mühür olarak da kullanılan değerli süs taşı. • *Akik-i nâb,* saf şarap; *akik-i Yemânî,* akik taşının Yemen'de çıkarılan en iyi ve kırmızı renkte olanı.
âkil, âkile, *A. s. (a, kef* ile) [ekl'den] Yiyen, yiyici. Hekimlik terimlerı yapılırken (XIX. yüzyıl) *-phage,* ve *-vore,* için önek olarak kullanılmıştır. • *Akil-ül-beşer,* insan eti yiyen (adam); *âkil-ül-cerrad,* çekirgeyle beslenen; *âkil-ül-hevam,* böceklerle, haşaratla beslenen, böcekçil; *âkil-ün-nebat,* otla beslenen, otçul; *âkil-üs-semek,* balıkla beslenen, balıkçıl.
âkile, *A. s., a.* Akıl olan. Kemirici ülser, kanser, yenirce. • *Karha-i âkile,* frengi yarası.
akîm, *A. s.* **1.** Kısır, çocuk yapmaz. **2.** Sonu çıkmaz, verimsiz.
âkis, *A. s.* [aks'ten] Akseden, vuran, çarpan.
âkk, âkka, *A. s.* İnatçı, başı sert. • *Kazak-i âkk.*
akkâm, *A. a.* **1.** Deve sürücüsü. **2.** Sürre alayı hizmetçisi.
akl, *A. a. (ayın, kaf* ile) **1.** Akıl, us. **2.** Anlama. **3.** Düşünme. **4.** Anlak. **5.** Fikir, oy, yol. • *Akl-i bâlig,* ergin kimse hali; *-e v v e l,* yaradılıştaki akıl, (Tas.) Tanrı; *-fa'al,* işleyici, yaratıcı akıl; *-hayvanî,* içgüdü; *-ilâhî,* Tanrı zekâsı; *-insanî,* insan kavrayışı; *-kül,* doğada görülen genel düzen; (Mec.) Cebrail; *-maad,* geleceği kavrayan akıl; *-maaş,* geçim fikri; *-nefsanî,* kendini koruma içgüdüsü; *-selim,* sağduyu (XIX. yy.) [ç. ukul].
aklâm, *A. a.* [kalem ç.] **1.** Kalemler. **2.** Daireler, bürolar.
aklen, *A. be.* Akılla, akıl gereğince. • *Aklen ve naklen,* akıl ve önceki söylenmişlere göre.
aklî, *A. s.* Akılla ilgili. Akılla anlaşılan, salt akla vurulan, ussal.
akliyyat, *A. a.* [akliyye ç.] Akılla bulunan, incelenen, gelenek ve söylenenlerin etkisi bulunmayan, maddeler. (Nakliyyat karşıtı).
akliyye, *A. a.* Akılla ilgisi olan, akılla anlaşılan. *Emraz-i akliyye,* akıl hastalıkları; *ulum-i akliyye,* tabiat bilgisi, matematik bilgiler.
akliyyun, *A. ç., a.* Olayları gelenek ve alışkanlıklara göre değil, akılla inceleyenler.
akm, akam, ukm, *A. a.* Erkek ve dişi kısırlığı.
akmar, *A. a.* [kamer c.] Aylar.
akmer, *A. s.* **1.** Açık mavi (renk). **2.** Ay gibi (güzel).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

akmise, *A. a.* [kamis ç.] Gömlekler.

akmişe, *A. a.* [kumaş ç.] Kumaşlar.

akra', *A. s.* **1.** Kel, dazlak, çıplak. **2.** (Zehirinin çokluğundan) çıplak başlı (yılan). **3.** Keskin (kılıç). **4.** Yiğit, gözüpek.

akraba, akriba, *A. a.* [karib ç.] Aralarında soydan gelme, yakınlık olanlar.

akran, *A. ç. a.* **1.** Eşler, eşitler. **2.** Yaşça, mevkice eşit olanlar. • *Beyn-el-akran*, eşitler arasında.

akrâniyet, *A. a.* Akran oluş, akranlık, eşitlik, yaşıtlık.

akreb, *A. s. (elif, kaf* ile) [karîb'den] Çok yakın.

akreb, *A. a. (ayın, kaf* ile) **1.** (Hayb.) Kuyruğunun ucunda zehirli iğnesi bulunan hayvan, akrep. **2.** Saatin saat gösteren küçük ibresi. **3.** (Gökb.) On iki burçtan, güneşin ekim'de girdiği burç. **4.** (Simya) Kükürt.

akrebiyye, *A. a.* (Hayb.) Akrepler.

akren, *A. s.* Çatık kaşlı.

akriba, akraba. *Bkz.* akraba.

aks, *A. a.* **1.** Bir yere vurma, çarpma. **2.** Işık ya da sesin bir yerde görünmesi, vurması, görünüp dönmesi, yansı, yanık. **3.** Ters, karşıt. **4.** (Ya.) Kelam bölümlerinin yerini değiştirme. • *Aks-i dava*, karşıt teorem; *aks-i müddea*, karşısav; *aks-i seda*, yankı; *aks-i tesir*, istenilenin karşıtı, etki; *aks-ül-amel*, tepki. *Beraks, bilâks.*

aksâ, *A. s.* Uzakta bulunan, ırak. • *Aksâ-i meram*, isteklerin son derecesi; *Aksâ-i Şark*, Uzakdoğu, Çin, Japonya; (parlamentolarda) *aksâ-i yemin*, en sağ; *aksâ-i yesar*, en sol; *aksâ-ül-meratib*, rütbelerin son derecesi, en büyük rütbe; *Magrib-i aksâ*, Fas; *maksad-i aksâ*, en büyük ülkü; *Mescid-i Aksâ*, Kudüs tapınağı.

aksam, *A. a.* [kısm ç.] Bölükler, parçalar.

aksar, *A. s.* [kasîr'den] Daha ya da pek, en kısa. • *Aksar-i tarik*, en kısa yol.

aksençdaz, *F. s.* [aks-endaz] Çarpıp duran.

akset, *A. s.* Daha, pek, en adaletli, doğru.

akta', *A. s.* [kat'tan] **1.** Eli kesilmiş. **2.** Çok, en keskin.

aktâ', *A. a.* [kati' ç.] Hayvan sürüleri.

aktab, *A. a.* [kutb ç.] **1.** Kutuplar. **2.** (Tas.) • *Kutb-ül-aktab*, kutupların kutbu, azizlerin başı.

aktar, *A. a.* [kutr ç.] Çaplar, kuturlar. • *Aktar-i cihan*, dünyanın dört bucağı.

akur, *A. s.* Salar, azgın, ısırır. • *Kelb-i akur*, kuduz köpek.

akurane, *F. s.* [akur-ane] Salarcasına, kudurmuş gibi.

akva, ekva, *A. s.* [kavi'den] Daha ya da pek, en güçlü.

akval, *A. a.* [kavl'den] Sözler.

akvam, *A. a.* [kavm ç.] Kavim-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ler, budunlar. • *Akvam-i kadime,* eski kavimler; *mütemeddine,* uygar kavimler; *-vahşiyye,* vahşi kavimler; *fenn-i mènşe-i akvam,* etnoloji, budunbilim; *tarih-i akvam,* uluslar tarihi (XX. yy.).

akvamiyat, *A. a.* Fransızca *ethnographie* karşılığı, kavmiyat, budunbilim (XX. yy.).

akvas, *A. a.* [kavs ç.] Kavisler, yaylar.

akvat, *A. a.* [kut ç.] Yiyecekler, azıklar. • *Akvat-i yevmiye,* gündelik yiyecek, geçim.

akvem, *A. s.* [kavîm'den] Daha ya da pek, en doğru.

akviya, *A. a.* [kavi ç.] Kuvvetliler, güçlüler.

akyad, *A. a.* [kayd ç.] **1.** Kayıtlar. **2.** Bağlar.

akyise, *A. a.* [kıyas ç.] Tasımlar. Kıyaslar.

akza, *A. s.* [kazı, kadı'dan] Kadılıkta, fıkıhta daha ya da pek çok bilgin. • *Akza-yi kuzat-ül-Müslimin,* Müslüman kadılarının en bilgini. *Akza-l-ashab,* Hazreti Ali.

akziye, *A. a.* [kaza ç.] Hükümler.

âl, *A. s.* [ulûv'den] Yüce.

âl, *s.* Al. Bu Türkçe sözcük Fars kuralına göre tamlamalara girer ve 'l' hafif ince olarak uzatılarak okunur. • *Ârız-i âl, ruhsar-i âl, verd-i âl* (kırmızı gül) al yanak.

âl, *A. a.* **1.** Evlat, çoluk çocuk. **2.** Sülale, hanedan. • *Bkz. âl-i âba, âl-i Osman,* Osmanlı hanedanı; *âl-i nebi, âl-i resul,* Muhammed Peygamber soyu, sülalesi.

âl, *A. a.* Dek, düzen, hile. • *Mekr ü âl,* oyun, düzen, hile.

âlâ', *A. ç. a.* Bahşişler, ihsanlar, bağışlar.

alâ', *A. a.* Yükseklik, şeref, şan. • *Bais-i izz ü alâ',* değer ve yükselme nedeni; *Alâ'üd-devle, Alâ-üd-din* gibi özel adlar yapılmıştır.

a'lâ, âlâ, *A. s.* [âli'den] Daha ya da pek yüksek. • *Aliy-ül-âlâ* âlânın âlâsı, en yüksek derece; *arş-i âlâ (Bkz). cebr-i âlâ,* yüksek cebir; *matlab-i âlâ,* elde edilmesi istenilen son derece; *mele-i âlâ,* Melekût âlemi.

alâ-, *A. il.* Ontakıdır, harf-i tarifli sözcüklerden önce *ale,* adıllarından önce de *aley* biçimlerini alır. "üst ve üzere" anlamlarıyla, sözcüğün gerektirdiği yolda adın tüm hallerini kabul eder. • *Alâbahtek,* bahtın üzerine, bahtına; *alâhalihi,* olduğu gibi; *alâhaza* bunun üzerine; *alârivayetin, alâtakdir,* takdir, farz üzerine; *Bkz. alâtarik, alâvefk, alâvech. Alâzalik,* buna göre.

âlaf, *A. a.* [elf ç.] Binler.

a'lâf, *A. a.* [alef ç.] Hayvan yemleri, otlar, samanlar.

alâhalihi, *A.* [alâ-halihi] Bulunduğu durumda, değişiklik olmaksızın. (Siyasa dilinde *statu quo* karşılığı).

alâif, *A. a.* [ulufe ç.] Ulufeler.

alâik, *A. a.* [alâka ç.] Ilgiler, ili-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

sikler. • *Alâik-ı dünyeviyye,* (Tas.) yola gireni Hakka ulaştırmaktan alıkoyan dünya ilgileri.

alâim, *A. a.* [alâmet ç.] İzler, nişanlar. • *Alâim-i s e m a, alâim-üs -s e m a,* eleğimsağma; *ilm-i alâim-ül-cevviye,* meteoroloji.

alâka, *A. a.* **1.** İlgi, ilişik. **2.** Sevgi, sevme. **3.** (Ya.) Benzetme ve mecaz için düşünülen ilgi.

alâkabahş, *F. s.* [alâka-bahş] İlgi uyandıran.

alâkadar, *F. s.* [alâka-dar] İlgili, ilişiği olan.

alâkadaran, *F. s.* [alâkadar ç.] İlgililer. İlişiği olanlar.

alâkader-, *A.* [alâ-kader] Derecesince, gücü yettiği kadar anlamıyla bazı sözcüklere katılır. • *Alâkader-il-imkân,* olanak derecesinde; *alâkader-il-istitaa, alâkader-it-taka,* güç yettiği kadar.

alâkavlin, *A. be.* [alâ-kavl-in] Bir söylentiye göre, söylenildiğine göre.

alâkülli-, *A. il.* [alâ-külli] "Her" anlamıyla b a z ı s ö z c ü k l e r e takılır. • *Alâküllihalin,* h e r halde, ne şekilde olursa olsun, *alâküllişey'in kadîr,* her şeye gücü yeten (Tanrı).

a'lâl, i'lâl, *A. a.* [illet c.] İlletler, hastalıklar, marazlar.

a'lâm, *A. a.* [alem ç.] **1.** İzler, işaretler. **2.** Bayraklar. **3.** Başkanlar. **4.** Özel adlar. • *A'lâm-i zafer,* zafer bayrakları; *Kamus-ül-a'lâm,* ö z e l adlar kamusu.

âlâm, *A. a.* [elem ç.] Elemler, acılar.

âlâmat, *A. a.* [alâmet c.] İzler, nişanlar.

alâme, *A. a.* İz, nişan, işaret, belirti, im.

alâmeleinnas, *A. be.* [alâmelein-nas] Herkesin önünde.

alâmeratibihim, *A. be.* [alâmeratibi-him] Rütbe ve derecelerine göre. Sırasıyla.

alâmet, *A. a.* **1.** İşaret. **2.** İz. **3.** Sembol, simge. • *Alâmet-i fârika,* endüstride fabrikaların kendi yaptıkları için kullandıkları y a s a l marka, ayırtaç; *alâmet-i şerife,* padişahın (yazılı emirlerde) işareti, bir çeşit marka.

alânî, *A. s.* Açıkta olan, meydanda, herkesin gözü önünde.

alâniyet, alâniyyet, *A. a.* Meydanda oluş, dıştan görünüş.

alâniyeten, *be.* Açıkta, açıkça. • *Sırran ve alâniyeten,* gizli ve açık olarak.

alârivayetin, *A. be.* [alâ-rivayetin] Söylentiye göre, söylenenlere bakılırsa.

âlât, *A. a.* [âlet ç.] Aletler. • *Alat ü edevat,* avadanlık, takımlar; *alât-i harb,* silahlar ve savaş araçları.

alâtariki-, *A. il.* [alâ-tariki] "Yoluyla" anlamında bileşikler yapılır. • *Alâtarik-il-istidlâl,* istidlal yoluyla, çıkarsamayla, dolayısıyla sonuca (varma);

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

alâtarik-il-münavebe, nöbetleşe; *alâtarik-il-hezel,* eğlence yoluyla; *alâtarik-iş-şehade,* tanıklık yoluyla.

alâvechi-, *A. il.* [alâ-vechi] "Üzere" anlamıyla bazı birleşikler yapılır. • *Alâvech-il-istical,* acele üzere, çarçabuk; *alâvech-it-tafsil,* tafsil üzere, inceden inceye, ayrıntılarıyla.

alâvefk-, *A. s.* [alâ-vefk] Uygun olarak anlamıyla tamlamaları yapılır. • *Alâvefk-il-matlub, alâvefk-il-murad,* istenilene, dilenene uygun olarak.

alay, *F. a.* Alay. Fars kuralına göre bazı tamlamalarda kullanılan bu Türkçe sözcük o şiveye uydurularak uzatılıp inceltilir. • *Alay-i hümayun, alay-i valâ,* padişah alayı, yüce alay; *miralay,* albay.

alâyiş, *F. a.* **1.** Bulaşıklık, bulaşma. **2.** Boş, geçici süs ve gösteriş. • *Alâyiş-i dünya,* dünya süsleri, gösterişleri; insanları ahretlerini düşünmekten alıkoyan engel.

alâzalik, *A. be.* Bundan dolayı, bundan ötürü.

ale-, *A. il.* Alâ ilgecinin kameriye harfi sözcüklerin h a r f-i tarifle kullanılmışlarıyla birleştiği zamanki biçimi.

aledderecat, *A. be* [aledderecat] Derece derece, sırayla.

aleddevam, *A. be* [aleddevam] Devam üzere, durmadan.

alef, *A. a.* **1.** Ot, saman. " Hayvan yemi. • *Alef-i şimşir,* kılıç hırcı, kılıçlık.

alefzar, *F. a.* [alef-zar] **1.** Ot yeri, samanlık. **2.** Otlak.

alek, *A. a.* **1.** Kan pıhtısı. **2.** Sülük.

aleka, *A. a.* **1.** Yapışkan çamur, balçık. **2.** Kan pıhtısı.

alekî, *A. s.* **1.** Pıhtımsı. **2.** Sülük cinsinden.

alekiyye, *A. a.* (Hayb.) Sülükgiller.

alelacele, *A. be.* [ale-l-acele] Aceleyle, çarçabuk.

alelâde, *A. be* [ale-l-âde] Adet olduğu üzere, âdeta.

alelekser, *A. be.* [ale-l-ekser] Çok kere, çoğu kez, sık sık.

alelfevr, *A. be.* [ale-l-fevr] Hemen, birden.

alelgafle, *A. be.* [ale-l-gafle] Gaflet üzere, ansızın.

alelhadisiyye, *A. a.* (Fel.) Fransızcadan *epiphenomenisme* (gölgeolaycılık) karşılığı (XX. yy.).

alelhesab, *A. be.* [ale-l-hesab] Hesaba sayarak.

alelhusus, *A. be.* [ale-l-husus] Hele, en çok.

alelıtlak, *A. be.* [ale-l-ıtlak] G e n e l olarak, salt, mutlak.

alelicmal, *A. be.* [ale-l-icmal] Icmal yoluyla, topluca, kısaca, özetle.

alelimmiya, alelimya, *A. be.* Körü körüne, sorup soruşturmadan.

alelinfiraad, *A. be.* [ale-l-infiraad] Birer birer, teker teker.

alelistical, *A. be.* Çabuklukla,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ivedilikle, çarçabuk.

alelistimrar, *A. be.* [ale-l-istimrar] Aralıksız.

aleliştirak, *A. be.* [ale-l-iştirak] İştirak yoluyla, ortaklıkla.

alelittifak, *A. be.* İttifakla, oybirliğiyle.

alelittisal, *A. be.* [ale-l-ittisal] Aralarında aralık olmamak üzere, birbiri ardınca.

alelkaide, *A. be.* [ale-l-kaide] Kurala göre.

alelumum, *A. be.* [ale-l-umum] Genel olarak, genellikle.

a'lem, *A. s.* [âlim'den] Daha ya da pek, en bilgin. • *A'lem-ül-ulema,* bilginlerin bilgini.

alem, *A. a.* **1.** İz, işaret. **2.** Bayrak. **3.** Minare, bayrak direkleri tepesindeki ay. **4.** Sarığın altın teli. **5.** (Dilb.) Özel ad. • *Miralem,* bayrak beyi, eski bir rütbe. [ç. a'lâm].

âlem, *A. a.* **1.** Bütün yaratıklar. **2.** Dünya, yeryüzü. **3.** İnsanlar, halk. **4.** Varlıkların bir sınıfı. **5.** Hayatın bir dönemi. **6.** Bir meslek, bir iş, ayrı bir nitelikte olan toplantı ya da durum. • *Âlem-i âb,* içki meclisi; *-c e b e r u t,* yaradılışın ikinci basamağı; *-ervah,* ruhlar âlemi, öbür dünya; *-esbab,* madde dünyası, bu dünya; *-fani,* ölümlü âlem, bu dünya; *-gayb,* görünmez âlem; *-hab,* uyku âlemi; *-kevn ü* fesat, olma ve bitme (tükenme) dünyası, bu dünya; *-kitman,* Tanrı'nın hükmettiği âlem; *-kudsî, -lâhut,* Tanrı âlemi; *-mâna, -melekût,* yaradılışın üçüncü basamağı; *-menam, -misal,* uyku âlemi, düşler; *-nâr,* ateş dünyası; *-rüya,* düş âlemi; *-sabavet,* çocukluk âlemi; *-şahadet,* görülen âlem, bu dünya; *-şems,* güneş ve uyduları; *-tahkik,* gerçek dünyası; *-ulvî,* ruhlar âlemi; *-zevk ü safa* cümbüş, içki, eğlence âlemi; (XIX. ve XX. yüzyıllarda) *âlem-i kibar, -matbuat, -ticaret, -tahrir...* gibileri kullanılmıştır. *Fahr-i âlem,* Muhammed Peygamber; *meşhur-i âlem,* dünyanın tanıdığı, ünlü.

âlemâra, *F. s.* [âlem-âra] Dünyayı süsleyen, dünyanın süsü olan.

alemdar, *F. a.* [alem-dar] Bayrağı tutan kimse, bayraktar.

alemdarî, *F. a.* [alem-dar-î] Bayraktarlık işi.

alemefrahte, *F. s.* [alem-efrahte] Bayrağı kaldırmış, yükseltmiş.

alemefraz, *F. s., a.* [alem-efraz] Bayrak a ç a n, bayrak kaldıran, bayrak yükselten.

âlemefruz, *F. s.* [âlem-efruz] Alemi parlatan, dünyaya nur saçan.

âlemeyn, *A. a.* Iki âlem, dünya ile ahret.

âlemfirib, *F. ö.* [âlem-firib] Herkesi kendine çeken.

âlemgir, *F. s.* [âlem-gir] **1.** Dünyayı ele geçiren, cihangir. **2.** Bütün dünyaya yayılan, dünyayı dolduran.

alemî, alemiyye, *A. s.* [alem-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

den] Özel adla ilgili, ona ait.
âlemî, *A. s.* [âlem'den] Dünyalı, onunla ilgisi olan.
âlemîn, *A. a.* [âlem ç.] Alemler, dünyalar. • *Rabb-ül-âlemîn,* Tanrı.
âlemiyan, *F. a.* Dünya adamları, insanlar.
âlemiyane, *F. a.* İnsanoğluna yakışırca, akıllı, kurnaz.
alemiyyet, *A. a.* [alem'den] Bir sözcüğün özel ad olma niteliği.
âlemnüma, *F. a.* [âlem-nüma] Dünyayı gösteren.
âlempenah, *F. s.* [âlem-penah] Herkesin sığınağı, sığınacak yer.
âlemsûz, *F. s.* [âlem-sûz] Cihanı, herkesi yakan. • *Ah-i âlem-sûz.*
âlemşümul, *F. s.* [âlem-şümul] Alemi kaplamış, dünyayı ilgilendiren.
âlemtâb, *F. s.* [âlem-tâb] Cihanı parlatan, aydınlatan. • *Âftab-i âlem-tâb.*
alen, *A. s.* Açık ve meydanda olma.
alenen, *A. be.* Açık olarak, meydanda.
âleng, *F. a.* Metris, siper, şarampol.
alenî, *A. s.* Açık, saklanmayan.
aleniyye, *A. s.* Aleni. • *Muhakeme-i aleniyye,* her isteyenin girip dinleyebileceği muhakeme; *münakasa-i aleniyye, müzayede-i aleniyye,* açık eksiltme ve açık artırma; *müzakere-i aleniyye,* açık görüşme.
aleniyyet, *A. a.* Bir işin açıkta ve meydanda olması.
allerre's ü vel ayn, *A. s.* Baş ve göz üstüne.
alessabah, *A. be.* Sabah sabah, erkenden.
alesseher, *A. be.* Erkenden, gün ışırken, sabah sabah.
alesseviyye, *A. be.* Bidüziye, birbiri üstüne, hepsi beraber, aynı düzeyde.
âlet, *A. a., s.* **1.** Alet. Bir iş işleme, bir sanat yapmada kullanılan araç. **2.** (Mec.) Sebep, neden, vasıta. **2.** Oyuncak.
alettacil, *A. be.* [ale-t-tacil] Çarçabuk, hemen, ivedilikle.
alettafsil, *A. be.* [Ale-t-tafsil] Bütün ayrıntılarıyla, inceden inceye.
alettahkik, *A. be.* [ale-t-tahkik] Gerçek olarak, kesin surette.
alettahmin, *A. be.* [ale-t-tahmin] Tahmin üzerine, kestirmeyle.
alettahsîs, *A. be.* [ale-t-tahsis] Özel olarak, özellikle, hele, en çok.
alettakrib, *A. be.* [ale-t-takrib] Aşağı yukarı, yaklaşık olarak.
alettedric, *A. be.* [ale-t-tedric] Yavaş yavaş, derece derece.
alettertib, *A. be.* [ale-t-tertib] Tertip üzere, sırasıyla.
alettesavi, *A. be.* [ale-t-tesavi] Eşit olarak, eşitçe, denk olarak.
alettevali, *A. be.* [ale-t-tevali] Durmadan, birbiri ardınca.
alev, *a.* Türkçe olan bu sözcükle Fars kuralına göre. • *alev-*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

gir, alevlenmiş; *alevkeş,* alev çıkarıcı. alev verici olan; *alevriz,* alevlenen, gibi bazı sözcükler yapılmıştır.

alevgûn, *F. s.* [alev-gûn] Alev renginde.

alevhiz, *F. s.* [alev-hiz] Alevlenen, parlayan.

Alevî, *A. s., a.* **1.** Halife Ali'yle karısı Fatımetüzzehra soyundan gelenler. **2.** Hazreti Aliyi öteki sahabelere üstün tutan ve onda büyük üstünlükler gören yanlılar.

alevnâk, *F. s.* [alev-nâk] Alevli.

aley, *A. il.* "Alâ" ilgecinin adıllarla birleştiği zamanki şekli.

aleyh, *A. il.* [aley-h] **1.** Karşı, karşıt. **2.** Ona, onun üzerine. • *Bkz. binaenaleyh. Mebnaleyh* üzerine kurulan ş e y, konu; *müttefakunaleyh,* birlikte kararlaştırılmış; *müddei aleyh,* kendisine karşı dava olunan.

aleyh, aleyha, *A. s.* Onun üzerine olsun.

aleyhdar, *F. s.* [aleyh-dar] Karşıt. Uygun fikirde olmayan.

aleyhüm, aleyhüma, *A. il.* "Aleyh" adılının çoğul ve tesniye şekilleri.

a l e y k, aleyke, *A. il.* [aleyk, -e] Senin üzerine olsun. • *Esselâmü aleyk, aleyk-is-selâm, aleyke avnillah,* Tanrı yardımı senin üzerine olsun anlamında dua ve alkış sözü.

aleyküm, *A. il.* [aley-küm] Sizin üzerlerinize olsun. • *Selâmün aleyküm, ve aleykümüsselâm.*

âlgûne, *F. a.* [âl-gûne] Pembe düzgün, allık.

âlî, *A. s.* Yemin eden, ant içen.

âlî, *A. s.* [ulüv'den] Yüce, yüksek. • *Bkz. Babıâlî. Canib-i âlî,* y ü c e kat; *emr-i âlî,* yüksek buyruk, padişah ya da sadrazam buyruğu; *huzur-i âlî,* yüce kat; *ferman-i âlî,* yüce buyruk, padişah emri; *makam-i âlî,* yüce mevki; *mekteb-i âlî,* yüksek okul; *mesned-i âlî,* yüce mevki.

âlî, âliye, *A. s. (elif* ile) [âletten] **1.** Aletle ilgili. **2.** Teknik. **3.** Fransızcadan *machinal* ve *mecanique* karşılığı (XX. yy.). • *Tedrisat-i âliye,* tekniköğretim.

Ali, *A. a.* Muhammed Peygamberin amca çocuğu ve damadı. 4. halife olmuştur. Halifeliği zamanındaki karışıklıklar, İslam dini üzerinde önemli etkiler yapmıştır.

âlibaht, *F. s.* [âli-baht] T a l i h i yüksek, çok mutlu.

âlicah, *F. s.* [âli-cah] Yüce mevkide bulunan.

âlicenab, *F. s.* [âli-cenab] Onurunu koruyup pintilik ve bayağılık etmeyerek iyilik ve cömertlikte bulunan.

alif, *A. s.* Yem torbası.

âlifıtrat, *F. s.* [âli-fıtrat] Yaradılışı yüce olan.

âligüher, *F. s.* [âli-güher] Mayası yüce olan. [ç. âligüheran].

âlih, *A. a.* Tapınılan nesne. Mabut [ç. âlihat].

âlihe, *A. a.* [âlâh ç.] İlahlar. (XX. yüzyılda *ilâhe* ile birlikte

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

deesse "tanrıça" karşılığı ve tekil olarak kullanılmıştır.

âlihimem, *A. s.* [âli-himem] Himmetleri yüce olan.

âlihimmet, *F. s.* [âli-himmet] Himmeti çok ve yüce olan.

alik, *A. s.* Torba. • *Alik-üddevab,* yem torbası.

âlikadr, *F. s.* [âli-kadr] Değer ve aşaması yüce olan.

alîl, *A. s.* [illet'ten] Hasta, sakat.

alîm, *A. s.* [ilm'den] Çok bilen.

âlim, *A. s.* [ilm'den] Bilgin, bilen. • *Alim-ül-gayb ve-ş-şahade,* görülen ve görülmeyeni bilen (Tanrı). [ç. ulema].

âlimakam, *F. s.* [âli-makam] Aşaması, yeri yüce.

alimallah, *ün.* "Allah bilir!" anlamında ant sözü.

âliman, *F. a.* [âlim ç.] Bilginler.

âlimane, *F. be.* [âlim-ane] Bilginlere yakışır yolda.

âlimekân, *F. s.* [âli-mekân] Yeri, derecesi, rütbesi yüksek olan.

âlimikdar, *F. s.* [âli-mikdar] Kadri, değeri yüksek.

âlinijad, *F. s.* [âli-nijad] Aslı, soyu yüce.

âlişan, *F. s.* [âli-şan] Şan ve şerefi yüce olan.

âlitebar, *F. s.* [âli-tebar] Büyük bir soydan olan.

âliyat, *A. a.* [âliye ç.] Yüceler, ulular.

âliye, *A. s.* [ulüv'den gelen âli] Yüce. • *Makamat-i âliye,* yüce makamlar; *mekâtib-i âliye,* yüksekokullar; *tedrisat-i âliye,* yükseköğretim, *ulûm-i âliye,* din konulu bilgiler.

aliyye, *A. s.* Yüce. • *Devlet-i aliyye,* Osmanlı İmparatorluğu; *evamir-i aliyye,* yüce buyruklar; *irade-i aliyye,* yüce buyruk.

âliyye, *A. s. (elif, lam* ile) [âlet'ten] Alet olarak, aletle yapılan. • *Ulûm-i âliyye,* ulûm-i âliyeyi (din konulu bilgileri) öğrenmekte kullanılan bilgiler (sarf, nahiv, vb.).

aliyyülâlâ, *A. s.* Birincilerin birincisi, en üstün.

Allah, *A. a.* Tanrı. • *Allahü alem,* Tanrı daha iyi bilir; *Allahü ekber,* Tanrı uludur.

allahan, *F. a.* Allah adamları, ermişler.

allahî, *F. a.* Allah adamı, ermiş, veli.

allahiyan, *F. a.* Allah adamları, ermişler.

allâm, *A. s.* [ilm'den] Çok ve her şeyi bilen. Tanrı. • *El-melik-ül-allâm,* Tanrı.

allâme, *A. s.* [allâm'dan] "Allâm" sıfatı yalnız Tanrı için kullanılır olduğundan çok bilgin, her bilgide üstat olan için bu sözcük kullanılırdı.

âlû, *F. a.* Erik. • *Zerdalû,* zerdali.

-âlûd, *F. s.* "Bulaşmış, bulaşık" anlamıyla sıfatlar yapılır. • *berfâlûd; çirkâlûd; damenâlûd; eşkâlûd; füturâlûd; gamâlûd; hâbâlûd; humarâlûd; hunâlûd; jengâlûd; semâlûd; sitemâlûd; şevkâlûd; zevkâlûd.*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

âlûde, *F. s.* Bulaşmış, bulaşık.

alûdedaman, alûdedamen, *F. s.* [âlûde-damen] **1.** Eteği bulaşık. **2.** Suç işlemiş. **3.** Lekeli.

âlûdegân, *F. a.* [âlûde ç.] Bulaşmışlar, suçlular.

âlûdegî, *F. a.* Bulaşıklık.

alûf. *Bkz.* ulûf.

alüfte, *F. s.* **1.** Sevgi yüzünden aklını, fikrini yitirmiş, kendini şaşırmış. **2.** Aşüfte, düşkün kadın.

alüftegân, *F. a.* [alüftegân] Düşkün kadınlar.

alüftegî, *F. a.* Düşkünlük.

âlül'âl, *A. s.* [âl, ulüv'den] Yücelerin yücesi, en yüce.

âm, *A. a.* Yıl. • *Âm-ül-fil,* (Fil yılı) Habeşli Ebrehe'nin 12 rebi-ülevvelde Mekke'ye hücumu.

âm, *A. s. Bkz.* âmm.

A.M., Peygamberlerin adından sonra söylenen "aleyhisselâm" duasının yazıda kısaltılmışı.

amâ, *A. a.* Körlük, görmezlik. • *Amâ-yi mutlak,* (Tas.) yaradılışın basamağı.

a'mâ, *A. s.* Kör. Âmâ.

amac, *F. a.* Amaç, ulaşılacak yer.

amacgâh, *F. a.* [amac-gâh] Nişanın konduğu yer, nişan yeri.

âmade, *F. s.* Hazır.

amedegî, *F. a.* Hazır olma, hazır bulunma.

amaim, *A. a.* [imame] Sarıklar.

amair, amayir, *A. a.* [imaret *c.*] **1.** Bayındırlıklar. **2.** Yoksullara yiyecek veren kurullar. • *Amair-i hayriyye,* hayır yerleri.

a'mak, *A. a.* [umk ç.] Derinlikler.

a'mal, *A. a.* [amel ç.] **1.** İşler. **2.** Yapılan, uygulanan şeyler. **3.** Bir kent ya da ilin kasabaları. • *A'mal-i erbaa,* (Mat.) dört işlem; *a'mal-i Rüsul,* havarilerin davranışları; *a'mal-i saliha,* (ahret) için hayırlı işler; *defter-i a'mal,* bütün yapılanların defteri; *kâtib-i a'mal,* insanın dünyada işlediklerini yazan melek.

âmal, *A. a.* [emel ç.] Emeller, istekler. • *Ashab-i âmal,* emel sahipleri, halkın ihtiraslı kısmı; *vahib-ül-âmal,* istekleri veren, (Tanrı).

Amalik, Amalika, *A. ç. a.* Çok eski zamanlarda Sina yarımadasında yaşadığı sanılan ve acayiplikleriyle ün almış bir ulus.

a'mam, *A. a.* [amm ç.] Amcalar.

amamedar. *Bkz.* imamedar.

aman. *Bkz.* eman.

a'mar, *A. a.* [ömr ç.] Ömürler. • *A'mar-i beşer,* insanların ömürleri.

amarî, amariyye, *A. a.* Mahfe.

amas, *F. a.* Şiş, ur.

amd, *A. a.* Bilerek ve isteyerek yapma.

amden, *A. be.* Bilerek, isteyerek.

âmed, *F. a.* **1.** Gelme, geliş. **2.** Gelen, giren. **3.** Hükümet merkezinde bulunan il memuru. • *Amed ü şüd,* gelip gitme.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bkz. hoşamed, seramed.

Âmed, Âmid, *a.* Diyarıbakır.

âmedî, *F. s.* "Ametçi" denilen ve sarayla Babıâli arasındaki haberleşmeye memur olan daire başı, bu daire ve buradaki kâtipler. • *Hoşamedi,* karşılama ve karşılaşmada söylenen söz.

âmediyye, *a. s.* (Türkçede yapılmıştır). İçeri giren maldan alınan gümrük vergisi. (Karşıtı: Reftiyye).

amedşüd, *F. s.* Geliş gidiş.

amedüreft, *F. s.* Geliş gidiş.

amel, *A. a.* **1.** İş. **2.** Uygulama, meydana çıkarma. **3.** Din emirlerini yerine getirme işi. **4.** Sürgün, iç sürmesi. **5.** Vali. • *Amel-i bâtıl,* gerçek olmayan, boş iş; *-salih,* yarar iş (ikisi de din işleri hakkında kullanılır). *Düstur-ül-amel,* işlerde uyulması gereken örneklik formül; *ilm ü amel,* bilgiyle iş, kuramla uygulama; *su-i amel,* kötü iş; *amele getirmek,* sözden iş haline getirmek; uygulamak. [ç. a'mal].

amele, *A. a.* [âmil ç.] İşçi, ırgat, rençper. (Türkçede tekil olarak kullanılır).

amelî, ameliyye, *A. s.* **1.** Pratik, kılgısal, iş olarak. **2.** Yapma, yapılma, yapılarak. • *Hikmet-i ameliyye,* pratik felsefe, etika.

ameliyyat, *A. a.* **1.** Bir bilgi ya da fennin uygulanan biçimi. (Karşıtı: *Nazariyyat*). **2.** Cerrahlık, operatörlük. • *Ameliyyat-i cerrahiyye,* amel iyat, operasyon; *-turabiyye,* toprak işleri, toprak düzeltme.

amelmande, *F. s. a.* [amelmande] **1.** İşten kalmış, işlemez. **2.** Yaşlı ya da sakat insan.

amelnüvis, *F. a.* [amel-nüvis] İş yazar. (Fransızcadan *ergographe* karşılığı, XIX. yüzyıl).

âmenna, *A. be.* İnandık, evet öyle, diyecek yok.

a'mide, *A. a.* [amud ç.] **1.** Direkler. **2.** Ulular.

âmihte, *F. s.* Karışık, karışmış.

amîk, amîka, *A. a.* [umk'tan] **1.** Derin. **2.** (Mec.) Inceden ince.

amîkane, *F. be.* [amîk-ane] Derinden derine, derinlemesine, inceden inceye.

âmil, âmile, *A. s.* [amel'den] **1.** Yapan, işleyen. **2.** Yapan, yapıcı. **3.** Vali. **4.** (Arapça Dilb.) Bir sözcüğün harekesini idare eden şey.

amîm, amîme, *A. s.* [umum'dan] Genel. • *Amîm-ül-ihsan,* bağışı, bahşişi genel olan.

âmîn!, *A. ün.* Öyle olsun, Tanrım, kabul et!

âmin, *A. s. (elif* ile) [emn'den] Yüreğinde korku olmayan, güvenlik içinde olan (kimse).

âminen, *A. be.* [emn'den] Sağ ve esen olarak.

âmînhan, *F. s.* [âmîn-han] Aminci, amin diyen.

âmir, *A. s.* [emr'den] **1.** Buyuran, buyurucu. **2.** *a.* Memurun

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

üstü, büyük memur.

âmir, âmire, *A. s.* [umran'dan] **1.** Bayındır. **2.** İşlenmiş toprak. **3.** Halk bulunan, şenlik yer. **4.** Devlete ait, devlet dairesi. • *Arazi-i âmire,* yararlanılan toprak; *bilad-i âmire,* bayındır k e n t l e r; *Darphane-i âmire,* para kesilen yer; *Hazine-i âmire,* devlet hazinesi; *İstabl-i âmire,* saray ahırı; *Matbah-i âmire,* saray mutfağı; *Matbaa-i âmire,* devlet basımevi: *T e r s a n e-i âmire,* devlet gemi yapım y e r i; *Tophane-i âmire,* devlet top döküm yeri.

âmirane, *f. be.* **1.** Amire yakışır yolda. **2.** Emrederek.

âmiriyyet, *A. a.* Âmirlik, buyuruculuk, üstlük.

amirziş, âmurziş, *F. a.* Tanrı bağışı, bağış, af.

âmirzkâr, âmurzkâr, *F. a.* Bağışlayan Tanrı, bağışlayan, affeden.

âmirzkârî, âmurzkârî, *F. a.* Bağışlayıcılık, affedicilik.

amiyane, *A. be.* Adice, bayağı.

amiyya, amya, imiyya, immiya, *A. be.* Görmeyerek, düşünmeyerek. *Bkz.* alelimmiya.

âmiz, *F. s.* "Karışık, karışmış" anlamıyla birleşikler yapılmada kullanılır. • *Hikmetâmiz,* hikmet karışık, hikmetli.

âmizemu, âmizemuy, *F. s.* [âmize-mu] Saçına, sakalına kır düşmüş, kır saçlı, kır sakallı.

amiziş, *F. a.* Geçinme, kaynaşma. • *H ü s n-i amiziş,* iyi geçinme, düzen; *amiziş-i şîr ü şeker,* sütle şekerin kaynaşması. (Mec.) Düzgün geçim.

âmm, â m m e, *A. s.* [umum'dan] **1.** Genel. **2.** Herkesin olan. **3.** A d i, bayağı. • *Ders-i âmm,* müderrisin (profesörün) h e r k e s e açık dersi; *harc-i âmm,* herkesçe elde edilebilecek, yapılacak yolda ucuz ve bayağı; *hass ü âmm,* seçkinlerle h a l k; *ism-i âmm,* cins adı; *katl-i âmm,* kırım, ayırtsız öldürme; *nefir-i âmm,* ahaliden toplanan düzensiz a s k e r; *tarik-i âmm,* herkesin geçmek hakkı bulunan yol.

amm, *A. a.* Amca.

amma. *Bkz.* emma.

amma ba'dü. *Bkz.* emma ba'dü.

ammâl, ammâle, *A. a.* Çok çalışkan.

ammat, *A. a.* [amme ç.] Halalar, baba kız kardeşleri.

âmme, *A. s., a.* **1.** Genel, herkesle ilgili, kamu. **2.** Halk. • *Hukuk-i amme,* amme, kamu hukuku. *Umur-i amme,* genel işler, kamu işleri.

amme, *A. a.* Hala, babanın kız kardeşi.

amme, *A. a.* Kur'an'ın 78. suresi. • *A m m e cüz'ü,* 78. sureden başlayarak Kur'an'ın sonuna dek kısa sureleri bir araya toplayan kitapçık, eskiden okullarda Elifbe'den sonra okunurdu. • *Sure-i amme,* Kur'an'ın 78. suresinin adı.

ammeten, *A. be.* Genel olarak. Hepsi birden.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

âmmî, *A. s.* Halkın olan; seçkinlerin olmayıp herkesin harcı olan,. bayağı.

amud, *A. a.* **1.** Direk, sütun. **2.** (Geo.) Dikey. • *Amud-i fıkarî,* (Ana.) omurga.

amuden, *A. be.* Dik olarak, boyuna.

amudî, amudiyye, *A. s.* Dik olan, dikey bulunan.

amuhte, *F. s.* Öğrenmiş.

amuhtegân, *F. ç., a.* Öğretmenler. • *Amuhtegân-ı ezel (ezelî),* peygamberler ve ermişler.

Amuriyye,, *A. ö. a.* Ankara kenti.

âmurziş. *Bkz.* âmirziş.

âmurzkâr. *Bkz.* âmirzkâr.

âmurzkârî. *Bkz.* âmirzkârî.

-amuz, *F. s.* Öğretici, öğrenici. • *Edebamuz,* edep öğretene; *hikemamuz, hikmetamuz,* hikmet öğreten.

amuzgâr, amuzkâr, *F. a.* Öğretmen.

amuzgârî, amuzkârî, *F. a.* Öğretmenlik.

amuziş, *F. a.* Öğretme.

an, *A. a.* Az bir zaman. Göz açıp kapayıncaya kadar olan kısa süre. • *An-i vâhid,* çok kısa zaman. *Bkz.* el'an.

ân, *F. a.* Güzellik. • *Hüsn ü ân,* güzellik, çekme gücü.

an, *F. s.* Şu. • *In ü an, an ü in,* şu, bu.

-an, *F. il.* **1.** Çoğul ilgeci. • *Sahan,* şahlar, *zenan,* kadınlar. **2.** Sıfat ilgeci. • *Hiras-an,* korkak. **3.** Belirteç kipi. • *Gûy-an,* söyleyerek.

an, *A. il.* Başına eklendiği sözcük ya da tamlamayı -den haline koyar. • *An asl,* aslından; *an cehlin,* bilmeyerek; *an-ilgıyab,* hazır olmadan, görmeden ya da tanımadan; *an karib,* yakında; *an kasdin,* isteyerek, bile bile; *an samim,* can ve gönülden; *an yedin,* elden ele.

anâ', *A. a.* Yorgunluk, zahmet. • *Renc ü anâ',* yorgunluk ve eziyet.

ânâ', *A. ç. a.* [inv ç.] **1.** Zamanlar. **2.** Saatler. **3.** Geceyarısına doğru olan zamanlar. • *Anâ-ül-leyl,* geceyarıları.

a'nab, *A. a.* [ineb ç.] Üzümler.

anadil, *A. a.* [andelib ç.] Bülbüller.

ânaf, *A. a.* [enf ç.] Burunlar.

a'nak, *A. a.* [unk ç.] Boyunlar.

anakıd, *A. a.* [unkud ç.] Salkımlar, hevenkler.

anakib, *A. a.* [ankebut ç.] Örümcekler.

anan, *A. a.* [anane ç.] Bulutlar.

an'ane, *A. a.* **1.** Hadis ve buna benzer yolda din buyruklarının *"an filân, an filân"* (filandan, filandan) diye kimlerden geldiğini sıralama. **2.** (Mec.) Bir söylentiyi inceden inceye araştırıp anlama. **3.** Gelenek.

anane, *A. a.* Bulut.

ananet, *A. a.* Cinsel güçsüzlük, kısırlık.

an'anevî, *A. s.* Geleneksel.

an'aneviyye, *A. a.* (Fel.) Fransızca *traditionalisme* (gelenek-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

çilik) karşılığı.

anasır, *A. a.* [unsur ç.] **1.** Unsurlar, öğeler, elemanlar. • *Anasır-i erbaa, çar anasır,* dört öğe (ateş, hava, su, toprak). **2.** Irklar. • *Anasır-i muhtelife,* çeşitli ırklar; *ittihad-i anasır,* ırklar birliği (XX. yüzyıl).

an asl, *A. be.* Aslından, aslında. Kökü bakımından.

ânât, *A. a.* [an ç.] Zamanlar (XX. yüzyılda Fransızca *nuances* karşılığı olarak kullanılmıştır).

anbean, *F. be,* [an-be-an] Gittikçe, zaman ilerledikçe.

anber, *A. a.* **1.** Amber, Hint denizinden adabalığı denilen bir balığın midesinden çıkarılma güzel kokulu kara madde. **2.** (Mec.) Güzel koku. **3.** Güzelin saçı.

anberbar, *F. s.* [anber-bar] Amber yağdıran, güzel koku saçan. Kokulu.

anberbariş, *F. a.* (Bitb.) Kadıntuzluğu denilen bitki.

anberbû, *F. s.* [anber-bû] **1.** Amber kokulu. **2.** *a.* Güzel kokulu Hint pirinci.

anberefşan, *F. s.* [anber-efşan] Amber saçıcı.

anberfâm, *F. s.* [anber-fâm] Amber renkli.

anberî, *F. s.* Amber karışık, amber kokulu.

anberî, anberiyye, *A. s.* Amberle ilgili, amberli.

anberîn, *F. s.* Amberli, kokulu.

anberiyye, *A. a.* Amber karışık içki, şerbet.

anbernisar, *F. s.* [anber-nisar] Amber saçan.

anbersirişte, *F. s.* [anber-sirişte] Amberle yoğurulmuş.

anbersûz, *F. s.* [amber-sûz] Amber yakan.

anberşemim, *F. s.* [amber-şemim] Amber kokulu.

andelib, *A. a.* Bülbül [*A. ç.* anadil. *F. ç.* andeliban].

-ane, *F. il.* Adları sıfat ve sıfatları da belirteç biçimine sokan ilgeçtir. Ünlü harflerle biten sözcüklere *-yane* şeklinde ulanır. "Yakışacak surette, gibi, -ce" anlamı verir. • *Acemane; âcizane; aculane; ahkarane; ahmakane; ahrarane; ahuvane; âkılane; âmirane; amiyane; bahadırane; beligane; beşuşane; bihaberane; biraderane; caniyane; dahiyane; edibane; eblehane; faalane; fakirane; fatihane; hakimane; hâkimane; gulane; -kârane; maderane; muzafferane; münfeilane; -perverane; sadıkane; sakitane; tıflane; zalimane.* Özel adlara katıldığı zaman "onun üslubu, yolu" anlamındadır: *Bakiyane, Hâmidane, Nabiyane, Nedimane.*

anede, *A. a.* [anud ç.] Pek inatçılar.

anenfeanen, *A. e.* Gittikçe, gitgide, zamanla.

anh, anha, ahnüm, anhüma, *A. be.* "An" ilgecinin müennes, tesniye ve çoğul biçimle-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ri. "Ondan, onlardan, ona, onlara" anlamınadır. Çoğu kez *radiallah* sözüyle kullanılır. • *Anha minha,* şu, bu, öte beri ederek, kısaca, sonuç.

ânî, *A. a., s.* **1.** Güçsüz. **2.** Tutsak, köle. **3.** Meşgul. [ç. unat].

ânî, *A. s.* Olmuş, olgunlaşmış.

anî, *A. s.* Bir anda, ansızın olan.

a'nî, *A, bağ.* Yani.

anîd, *A. s.* [inad'dan] İnatçı.

anîdane, *F. be. (ayın* ile) [anîdane] İnatçılara yakışır yoldaş, inatçılıkla.

anîf, *A. s.* [unf'tan] Sert, kaba, katı.

ânif, ânife, *A. s.* Pek yakın geçmişte, biraz önce. • *Anif-ül-beyan, ânif-üz-zikr,* az yukarda bildirilen, geçen; *ifadat-i ânife, madde-i ânife,* yukardaki söylenenler, yukardaki madde.

ânise, *A. a.* İyi huylu kız, kadın, sevgili.

âniye, *A. a.* [inâ' ç.] Kap kacaklar, sahanlar, tencereler.

Anka, *A. a.* **1.** Kafdağı'nda bulunduğu söylenen masal kuşu. **2.** (Mec.) Adı var kendi yok şey. **3.** (Tas.) *Anka-yi lâmekân,* Tanrı.

an karîb, *A. be.* Yakında. • *Ankarib-üz-zaman,* yakın vakitte.

an kasdin, *A. be.* Bile bile, bilerek, isteyerek.

ankebut, *A. a.* [Farsçada *ankebud* yazılır] Örümcek. • *Bey-i ankebut, târ-i ankebut,* örümcek ağı; *Sure-i ankebut,* Kur'an'ın 29. suresi. [ç. anakib].

ankebutiyye, *A. a.* (Hayb.) Fransızca *arachnides* (örümceğimsiler) karşılığı (XX. yy.).

an nakdin, *A. be.* Nakit (para) olarak.

an samim, *A. be.* "Özünden, içinden" anlamınadır. • *An samim-il-bal, an samim-ül-fuad, an samim-ül-kalb,* yürekten, can ve gönülden.

ansar, ensar, *A. a.* [nâsir ç.] **1.** Yardımcılar. **2.** Muhammed Peygamberi Medine'ye çağırıp onun hizmetinde bulunanlar.

ansarî, ensarî, *A. a.* Ansardan olan kimse.

anud, *A. s.* [inad'dan] İnatçı. • *N e m r u d-i anud,* çok inatçı.

anve, unve, *A. a.* Kuvvet, zor.

anveten, unveten, *A. be.* Zorla.

âr, *A. a.* **1.** Utanacak şey, ayıp. **2.** Utanma. • *Ar-i namus,* namus utanması; *âr ü namus,* utanma ve namus.

âra, *A. a.* [rey ç.] Oylar, fikirler. • *Ekseriyet-i ârâ,* oyçokluğu; *ittifak-i ârâ,* oybirliği; *ârâyi umumiyye,* genel oy, halkoyu, referandum.

-ârâ, *F. s.* "Bezeyen, donatan, süsleyen" anlamlarıyla birleşikler oluşturur. • *Bkz. âlemârâ, çeşmârâ, dilârâ, meclisârâ, suhanârâ.*

ârâb, *A. a.* **1.** Vücut üyeleri. • *Arâb-i seb'a,* yedi üye (alın, eller, dizler, ayaklar). **2.** Akıl,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

zekâ. **3.** Hile.

Arab, *A. a.* **1.** Arap yarımadası halkı ve o soydan olan. **2.** Kara, zenci.

A'rab, *A. a.* [arab ç.] **1.** Araplar. **2.** Çöl Arapları, göçebeler.

A'rabi, *A. a.* Çöl Arabı, göçebe Arap.

Arabî, *A. s., a.* **1.** Araplara ait, Araplarla ilgili. **2.** Arapça. Arap dili.

Arabistan, *F. a.* Arap ili.

arabiyyat, *A. a.* [arabiyyet ç.] Arap dil ve yazını.

arabiyye, *A. s.* Araplara ait, Araplarla ilgili. • *Şuhur-i arabiyye,* Arabi aylar (Muharrem, safer, rebiy-ül-evvel, rebiy-ül-âhir, cemazi-el-evvel, cemazi-el-âhir, recep, şaban, ramazan, şevval, zi-l-kade, zi-l-hicce).

arabiyyet, *A. a.* **1.** Arap diliyle ilgili bilimler, kitaplar, fikirler. **2.** Arap yazını.

a'raf, *A. a.* [örf ç.] **1.** Örfler, alışkılar. **2.** Sırt, tepe, yükselti. **3.** Cennetle cehennem arasında bir sırt, tepe. • *Ashab-i a'r a f, ashab-ül-a'raf,* arafta duran ruhlar; *sure-i â'raf, suret-ül-a'raf,* Kur'an'ın 7. suresi.

Arafat, *A. a.* [arefe, arife ç.] **1.** Âdem'le Havva'nın cennetten çıkarıldıktan sonra ilk buluştukları ve Mekke doğusunda bulunan tepe. **2.** Hacca gidenlerin arife günü toplandıkları yer.

a'rafiyan, *F. a., ç.* Araftakiler.

araik, *A. a. (ayın* ile) [arike ç.] **1.** Tabiatlar, huylar. **2.** Ahlak.

arais, *A. a.* [arus ç.] Gelinler.

araiz, *A. a.* [arize ç.] Üst kimse ya da yere yazılan yazılar.

a'rak, *A. a.* [ırk ç.] Kökler, damarlar.

arak, *A. a.* **1.** Ter. **2.** Rakı. *Araki cebin;* alın teri; *-infial,* fena bir heyecan sonunda terleme; *araknuş,* rakı içen.

arakçin, *F. a.* [arak-çin] Kavuk altına giyilen takke.

arakî, *A. s.* Terle ilgili.

arakiyye, *A. a.* Tiftikten, ince külah, takke.

araknak, *F. s.* [arak-nak] Terlemiş, tere batmış.

arakriz, *F. s.* [arak-riz] Terleyen ter döken.

âram, *F. a.* **1.** Dinlenme, rahat etme. **2.** Durma, oturma. • *Aram-i can, -dil,* canın, gönlün rahatı, yani sevgili, sevilen güzel. *Bilâ âram,* durup dinlenmeden, rahat etmeden.

ârambahş, *F. s.* [âram-bahş] Dinlendiren, dinlendirici.

âramcu, *F. s.* [âram-cu] Dinlenmek isteyen, dinlenme arayan.

âramcuyane, *F. be.* Dinlenme isteyene uygun biçimde, dinlenme istercesine.

aramcuyî, *F. a.* Dinlenme arama.

âramgâh, âramgeh, *F. a.* [âramgâh] Dinlenme yeri.

âramgüzin, *F. s.* [âram-güzin] Dinlenen.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

âramî, *F. a.* Dinlenme hali, rahat etme.
âramide, âremide, *F. s.* Dinlenmiş, durgun, rahatta bulunan.
âramiş, *F. a.* Dinlenme, dinleniş.
âramrûba, *F. s.* [âram-rüba] Rahat kaçırıcı.
âramsaz, *F. s.* [âram-saz] Dinlenen, oturan.
âramsûz, *F. s.* [âram-sûz] Rahat giderici, tedirgin edici.
âramzar, *F. a.* [âram-zar] Dinlenecek y e r. Dinlenti yeri.
ar'ar, *A. a.* **1.** Ardıç, dağservisi. **2.** (Mec.) Güzelin boyu.
a'ras, *A. a. (elif, ayın, sat* ile) [arse ç.] Arsalar, alanlar.
a'ras, *A. a. (elif, ayın, sin* ile) [arus ç.] Gelinler.
Arasat, Aresat, *A. a.* [arsa ç.] Kıyamet günü toplanılacak alan.
ârâste, *F. s.* Donanmış, bezenmiş, süslenmiş süslü.
ârâstegî, *F. a.* Süslülük.
a'raş, *A. a.* [arş ç.] Arşlar.
ârayende, *F. s.* Düzen verici, süsleyici.
ârayî, *F. a.* Düzen vericilik, düzen verme.
ârayiş, *F. a.* Süs.
araz, *A. a.* **1.** Asıldan olmayıp sonradan olan durum ve nitelik. **2.** Görünmesi için bir asla, cevhere muhtaç nesne. **3.** Para ve tartılabilen eşyadan gayrı şeyler.
a'raz, *A. a.* [araz ç.] Arazlar. Hastalık belirtileri.
a'raz, *A. a.* [ırz ç.] Irzlar. • *Hetk-i a'raz,* ırza geçmeler.
arazat, *A. a.* [arz ç.] Topraklar.
arazî, *A. s.* Yaradılış ya da asıldan olmayıp sonradan olma, eğreti.
arazi, erazi, *A. a.* [arz ç.] **1.** Ekilen ya da ekilebilen yerler. **2.** Bir kimsenin malı olan toprak. **3.** Yerler. • *Arazi-i haliye,* sahipsiz toprak; *arazi-i haraciye,* haraca bağlanmış toprak; *arazi-i emiriye,* beylik toprak; *arazi-i memlûke,* mülk, timar toprağı; *arazi-i metruke,* ekimi bırakılmış toprak; *arazi-i mevat,* işlenmemiş, sahipsiz toprak; *arazi-i miriye,* beylik toprak; *arazi-i mübareke,* Hicaz; *arazi-i mülkiyye,* hükümet toprağı.
arbede, *A. a.* Kavga, gürültü.
arbedecû, *F. s.* [arbede-cû] Kavga arayan, kavgacı.
arbedecuyane, *F. be.* Kavga çıkarma niyetiyle.
arbedegâh, *F. a.* [arbede-gâh] Çekişme yeri.
arbedesazî, *F. a.* [arbede-sazî] Kavgacılık.
ard, *F. a.* Un.
ardiyye, arziyye, *A. a.* **1.** Bir malın resmi bir yerde belli bir süre durmasından dolayı alınan para. **2.** Eşyanın bu şekilde bekletildiği yer.
arec, *A. a.* Topallama, aksaklık.
a'rec, *A. s.* Topal, aksak.
a'ref, *A. s.* **1.** Pek tanınmış. **2.** Çok bilen.
arefe, arife, *A. a.* Bayramdan, en çok da Kurban Bayramın-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dan önceki gün.

âremide. *Bkz.* âramide.

aremrem, *A. s.* Pek çok.

ârende, *F. a.* (Bir şey) getiren kimse.

âreng, *F. a.* **1.** Dirsek. **2.** Gidiş, davranış.

arîk, *A. s.* Terlemiş, tere batmış.

ârız, *A. a.* Yanak. • *Ârız-i gülgûn,* pembe, al yanak; *-pürtab,* parlak, al yanak; *âyine-i arız,* yanak aklığı.

ârız, *A. s.* **1.** Kendiliğinden olmayıp sonradan olan. **2.** Yapışan, takılan.

ârıza, *A. a.* Sonradan gelip yapışan şey. Sakatlık, bozukluk. • *Teknik ârıza.*

ârızan, *A. be.* [ârız'dan] **1.** Doğal olmayarak. **2.** Geçici olarak.

ârızî, *A. s.* Gelip geçici asılda olmayan.

âri, *A. s.* **1.** Çıplak. **2.** Boş. **3.** Soyunmuş, kurtulmuş.

ârib, âribe, *A. s.* [arab'dan] Arap cinsinden. • *Arab-i âribe,* kökten ve katıksız Arap cinsinden olan.

âric, *A. s.* [uruc'dan] Yukarı çıkıcı.

ârif, *A. s.* [irfan'dan] Bilen, bilgi sahibi. • *Ârif-i billâh,* Tanrı'yı hakkıyla anlamış; ermiş; *mürşid-i ârif,* Tanrı sırrına ermiş mürşit, kılavuz.

arif, *A. s.* [irfan'dan] **1.** Ünlü, tanınmış. **2.** Arif, bilgili. **3.** Okul öğretmen ya da yardımcısı.

ârifan, *F. a.* [ârif ç.] Ârifler.

ârifane, *F. s., be.* [ârif-ane] Ârife yakışır, uygun yolda, ârifçe.

arife, arefe. *Bkz.* arefe.

ârifin, *A. a.* [ârif ç.] Ârifler.

Aristatalis, Aristetalis, *A. a.* Aristo.

âriş, *A. a.* Çardak, sundurma.

ariyet, *A. a.* **1.** Ödünç. **2.** Eğreti. • *Ariyetsaray,* dünya.

ariyeten, ariyyeten, *A. be.* Ödünç olarak, eğreti.

ariyetî, *A. a.* Ödünç, iğreti.

arîz, *A. s.* [arz'dan] Enli. • *Arîz ü amik,* enine boyuna, etraflıca.

arîza, *A. a.* Bir büyüğe yazılan yazı.

arkub, urkub, *A. a.* **1.** Ökçe siniri. **2.** Arkub, Arap'ın Amalika boyundan yalancılığı ve sözünde durmazlığıyla ün almış birinin adı. Bu yüzden, yalanla aldatan, sözünde durmayan kimselere denir. • *Mevaîd-i arkubiyye,* aldatıcı, oyalayıcı, tutulmayacak sözler.

arsa, *A. a.* **1.** Açık, meydanlık. **2.** Bina kurulabilecek boş toprak. **3.** Yapısı yıkılmış yer. • *Arsa-i âlem,* dünya; *-kârzar,* savaş alanı; *-tarih,* tarih alanı.

arsagâh, *F. a.* [arsa-gâh] **1.** Arsa yeri. **2.** Alan. **3.** (Mec.) Dünya.

arş, *A. a.* **1.** Çardak, çatı, kubbe. **2.** Taht. **3.** Dokuzuncu ve en sonuncu gök tabakası. **4.** Tanrı'nın dokuzuncu tabaka gökte varsayılan kudret ve ululuğunun tecelli yeri, tahtı. • *Ars-i âlâ, ars-i â'zam, arş-i*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ilâhî, arş-i rahman, arş-i yezdanî, Tanrı'nın cevher-i evvele bakışından vücuda gelen âlem, meleklerin kıblesi; *arş ü ferş,* dokuzuncu gökle yeryüzü; *min-el arş, ile-l-ferş,* gökten yere kadar; *arş ü kürsî,* arş ile (arşın altında ve levh-i mahfuz'un bulunduğu) kürsü; *hamele-i arş, hamelet-ül-arş,* arşı omuzları üstüne yüklenmiş melekler.

arşaşiyan, *F. s.* [arş-aşiyan] Yuvası, yeri arşta olan.

arşiyan, *F. a., s.* Tanrı tahtı tabakasında bulunan melekler.

arşpaye, *F. s.* [arş-paye] Derecesi arşa dek olan.

artal, *A. a.* Cins ve nev'inin gereğinden çok büyük, çok iri.

Aruba, *A. a.* Yedinci Cennet.

arug, *F. a.* Geğirme.

arus, *A. a.* **1.** Gelin. **2.** Hüsrev Perviz'in sekiz hazinesinden biri. **3.** (Simya) Kükürt. • *Arus-i cihan,* dünya; *-cerh, -felek, -haverî,* güneş; *arus-i Şam,* Şam, Askalon; *nev arus,* yeni gelin.

arusan, *F. a.* [arus ç.] Gelinler. • *Arusan-i bağ, -çemen,* tarla çiçekleri, yabani çiçekler; *-hulḍ,* cennet hurileri.

arusane, *F. s.* Gelinin olan, geline yakışır. Gelinlik.

arusek, *F. a.* **1.** Küçük gelin. **2.** Yeşil ve pembe dalgalı sedef.

aruz, *A. a.* **1.** Nazım ölçüsü. **2.** Bir beytin ilk dizesinin son ayağı. • *Ehl-i aruz,* nazımlar, ozanlar; *ilm-i aruz,* ölçüler bilimi.

arz, *A. a.* **1.** Bir büyüğe sunma, önüne koyma. **2.** Gösterme, görünme. • *Arz-i cemal, -didar,* yüz gösterme, görünme; *-hacet,* ihtiyacını, maksadını anlatma; *-hayret,* şaşkınlık gösterme; *-hulûs,* içten sevgisini gösterme; dalkavukluk etme; *-hüner,* marifet gösterme; *-hürmet,* saygı sunma; *-ma fizzamir,* gönüldekini söyleme; *-leşker,* asker gösterme, teftiş için önden geçme, alay gösterme; *-mahzar,* bir iş için halk tarafından düzenlenip yüksek makama sunulan yazı; *-muahat,* kardeşliği, kardeşçe bağlılığı bildirme; *-müddea,* fikrini bildirme; *-ütâlep,* (Eko.) mal satma, mal alma, sunu ve istem; *yevm-ül-arz,* mahşer günü.

arz, *A. a.* **1.** En, genişlik. **2.** (Gökb.) Enlem. • *Arz-i cennubî,* güney enlem; *-şimalî,* kuzey enlem.

arz, *A. a.* **1.** Yer, toprak. **2.** Memleket, ülke. • *Arz-i mukaddes,* Filistin, Kudüs; *ehl-i arz,* cinler; *kürre-i arz,* yeryuvarlağı.

arza, *F. a.* Arapça *arz* (sunma, gösterme) sözcüğünün Farsçada kullanılış biçimi.

arza, *A. a.* **1.** Ağaç kurdu. **2.** Beyaz karınca. **3.** Güve.

arzadaşt. *Bkz.* arzdaşt.

arzan, *A. be.* Genişlikçe, enine.

arzanî, *A. be.* Enine olarak.

arzdaşt, arzadaşt, *F. a.* Hatı-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ra, anı, muhtıra, andaç.
arzgâh, *F. a.* [arz-gâh] **1.** Arz, bildirme, sunma yeri. **2.** Halk ya da askerin gösteri için toplandıkları yer.
arzıhal, *F. a.* [arz-i hal] Arzuhal. Resmi bir makama durum ya da iş bildiren yazı, dilekçe.
arzi, *A. s.* [arz'dan] Ene ait, en ile ilgili.
arzi, *A. s.* [arz'dan] Toprakla ilgili.
arziyyat, *A. a. (elif, dat* ile) Fransızca *geologie* (yerbilim) karşılığı (XX. yy.).
arziyye, *A. s.* [arz'dan] Toprakla ilgili, topraktan olan. • *Mahsulât-i arziyye,* toprak ürünleri. *Bkz.* ardiyye.
arzu, *F. a.* İstek, özleme.
arzudar, *F. s.* [arzu-dar] İstekli.
arzukeş, *F. s.* [arzu-keş] Yürekten isteyen.
arzumend, *F. s.* [arzu-mend] İstekli.
âs, *F. a. (elif, sin* ile) **1.** Değirmen. **2.** Beyaz kürk, kakum.
âs, *A. a. (elif, sin* ile) Mersin ağacı. • *As-uş-şekl,* Fransızca *myrtiforme* (Mersin yaprağı biçiminde) sözcüğünün karşılığı (XX. yy.).
âs, *A. a. (ayın, sin* ile) Gece bekçisi. [ç. uses].
asâ, *A. a.* **1.** Uzun el sopası, baston. **2.** Sopa. **3.** Hükümdar, din başkanı, bazı din adamlarının resmi ve üzerlerinde işaretler bulunan sopası. • *Asâ-yi Musa,* Musa peygamberin yılan olan sopası; *şakk-i asâ,* ayrılık, birliği bozma. [ç. a'sâ].
-âsâ, *F. s.* Gibi, benzeyen, andıran. • *Cennetâsâ,* cennet gibi; *devâsâ,* dev gibi; *menarâsâ,* minare gibi.
asab, *A. a.* **1.** Sinir. **2.** Damar.
a'sab, *A. a.* [asab ç.] Sinirler, damarlar.
as'ab, es'ab, *A. s.* [sa'b'dan] Daha ya da pek, en güç.
asabe, *A. a.* **1.** Bir tek sinir. **2.** Baba tarafından, erkek taraftan akraba olanlar. **3.** Hısım, akraba. **4.** Taraflı, yardımcı.
asâbî', esâbî', *A. a.* [isbi, usbu ç.] Parmaklar.
asabî, *A. s.* [asab'dan] Sinirli.
asabiyye, *A. s.* Sinirle ilgili. Sinir hastalığı.
asabiyyet, *A. a.* **1.** Arkabalık, yakınlık. **2.** Yakınlık gayreti gütme. **3.** Aşırı yanlılık. **4.** Sinirlilik. • *Asabiyyet-i kavmiye, asabiyyet-i milliye,* kavim ve millet gayreti gütme.
âsad, *A. a. (elif, sin* ile) [esed ç.] Aslanlar.
Âsaf, *A. a.* Süleyman peygamberin veziri. Çok ünlü bir vezir olduğu için vezirlere, en çok da sadrazamlara övme sıfatı olmuştur.
âsafane, âsefane, *F. s.* Vezire yakışır yolda, vezirce.
âsafî, *A. s.* Vezirle ilgili. • *Bab-i âsâfî,* Babıâli; *emr-i âsafi,* sadrazam buyruğu.
asafir, *A. a.* [asfur ç.] Serçeler.
asafiyyet, *A. a.* [asaf'tan] Ve-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

zirlik.

âsafrey, *F. s.* [âsaf-rey] Fikri Asaf'ınki gibi akıllıca olan (vezir).

asagır, esagır, *A. a.* [asgar, esgar ç.] Çok küçükler. • *Ekâbir ve asagır,* büyükler ve küçükler, herkes.

asahh, esahh, *A. s.* [sahih'ten] Daha, pek, en gerçek.

asaib, asayib, *A. a.* [isabe *c.*] **1.** Başa sarılan şeyler, kaşbastılar, sargılar, sarıklar. **2.** Bulut kümeleri. **3.** Topluluklar, cemaatler, tayfalar.

asakir, *A. a.* [asker ç.] Askerler. • *Asakir-i bahriye,* deniz askerleri; *-berriye,* kara askeri; *-hassa,* padişah muhafaza askeri; *-Mansure-i Muhammediyye,* Yeniçeri ocağının düzeltilmesi zamanında kurulan asker; *-muavine,* yardımcı, milis askeri; *-muntazama,* ordu askeri; *-nizamiyye,* ilk askerlik devresini yapmakta olan asker; *-redife,* ikinci devre askerliğini yapan askerler; *-şahane,* genel olarak askerler.

âsâl, *A. a.* Öğleden sonra geceye dek olan zaman. • *Bilgudüvvi vel-âsâl,* sabah-akşam.

asal, *A. a. (sin* ile) Ahlaklar, alametler.

âsâl, *A. a. (sat* ile) Temel, kök.

asale. *Bkz.* assale.

asalet, *A. a.* [asl'dan] **1.** Köklü, temelli olma. **2.** Soyluluk. • *Asaletlü, asaletli,* yabancı politika adamları için kullanılır san.

asaleten, *A. be.* Kendisi olarak. Başka birinin yerine değil, kendi.

âsam, *A. a. (se* ile) [ism ç.] Günahlar, suçlar.

asamm, esamm, *A. s. (sat* ile) [sum'dan] **1.** Sağır, işitmez. **2.** Tınlamayan, ses vermeyen.

asammiyet, *A. a.* Sağırlık, işitmezlik.

âsan, *F. s. (sin* ile) Kolay.

âsanî, *F. a.* Kolaylık.

âsar, *A. a.* [sâr ç.] Öç almalar.

âsar, *A. a.* [eser *c.*] **1.** İzler, nişanlar. **2.** Kalıntılar. **3.** Anıtlar. **4.** Bir yazarın yazdıkları, yapıtları. • *Âsar-i atîka,* eski eserler; antikite; *-edebiyye,* yazın yapıtları; *-ilmiyye,* bilim yapıtları; *-islâmiyye,* İslam yapıtları; *-kalemiyye,* yazılmış yapıtlar; *külliyat-i âsar,* bir yazarın tüm yazdıkları, tüm yapıtlar.

a'sâr, *A. a. (elif, sat* ile) [asr ç.] Yüzyıllar. • *A'sar-i ibtidaiye,* ilk yüzyıllar; *-kadîme,* geçmiş, eski yüzyıllar.

âsârdide, *F. s.* [âsâr-dide] Yüzyıllar görmüş, (üzerinden) yüzyıllar geçmiş.

asayib. *Bkz.* asaib.

asayiş, *F. a.* **1.** Rahat, dinlenme. **2.** Eminlik, güvenlik, barış.

asayişcu, *F. s.* [asayiş-cu] Düzen, güven arayan; düzen, güven isteyen.

asayişperver, *F. s.* [asayiş-perver] Güvenliğe ve genel barışa hizmet eden.

asbah, *A. a.* [sabah ç.] Sa-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bahlar.

asban, *F. a.* [as-ban] Değirmenci.

asbanî, *F. a.* Değirmencilik.

asced, *A. a.* Altın.

asdika, esdika, *A. a.* [sadîk ç.] Doğru ve gerçek dostlar. • *Âsdika-yi bendegân,* gerçek kullar, hizmet edenler.

âsefane. *Bkz.* âsafane.

asel, *A. a. (sin* ile) Bal. • *Asel-i musaffa.* **1.** Süzme bal. **2.** Cennetteki dört sudan biri. • *Şem-i asel,* balmumu.

aselî, *A. a.* **1.** Bal gibi sarı renkte olan. **2.** Yahudilerin, ayırt edilmek üzere, omuz başlarına taktıkları sarı kumaş parçası.

aseliyyet, *A. a.* Bal niteliği.

aserat, *A. a. (se* ile) [asere ç.] Sürçmeler, kaymalar, sendelemeler.

asere, *A. a.* Sürçme, yanılma.

ases, *A. ç., a.* Gece kolu, gece bekçileri, emniyet memuru.

asf, *A. a. (ayın, sin* ile) **1.** Zulmetme. **2.** Yoldan çıkma, azma. **3.** Ölüm.

asf, *A. a. (ayın, sat* ile) Rüzgâr kuvvetle esme.

asfa, *A. s. (elif, sat* ile) [safi'den] Aşırı saf, arı, temiz olan.

asfâr, *A. a. (sat* ile) [sıfr ç.] Sıfırlar.

asfer, *A. s.* [safret'ten] Sarı. • *Bahr-i Asfer,* Sarı deniz; *beni asfer,* sarı ırk.

asfiya, *A. a.* [safi ç.] **1.** Halisler, saflar. **2.** *a.* Gerçek dostlar, ermişler, azizler.

asfur, *A. a.* Serçe kuşu. [ç. asafir].

asgar, esgar, *A. a.* [sagîr'den] Daha ya da pek, en küçük.

asgaran, *F. a.* Yürek ile dil.

asgareyn, *A. a.* Yürek ile dil.

asgarî, *A. s.* En az.

ashab, *A. a.* [sahib ç.] **1.** Arkadaşlar. Muhammed Peygambere gerek Mekke'de uyan (Muhacîrin), gerek O'nu Medine'ye çağıran (Ansar) kimseler. **3.** Niteliği, ünü olan kimseler. **4.** Büyük bir meslek ya da mezhep sahibine uyanlar. • *Ashab-i akar,* gelir sahipleri; *-Bedr. Bkz.* bedr. *-dirayet,* becerikliler; *-emlâk,* malları olanlar; *-itibar,* sayılır kimseler; *-Kehf. Bkz.* kehf. *-kiram,* Muhammed Peygamberi görmüş, konuşmuş olanlar; *-masalih,* devlet dairesinde i ş i olanlar; *-mütalaa,* okuyucular; *-nâr,* zebaniler ya da cehennemlikler; *-rivayet,* menkıbe anlatıcılar; *-sebt,* Yahudi kavmi; *-Soffa,* Medine'de Muhammed Peygamberin yakınında oturup kalkan bazı fukara ashab; *-süyuf,* kılıç sahipleri, savaşçılar; *-tevarih,* olay kaydedenler, tarihçiler; *-cah,* ileri rütbeliler; *-cennet,* melekler ya da şehitler; *-devlet,* zengin olanlar, saygıdeğerler.

ashâr,, *A. a. (sat, he* ile) [sıhr ç.] Evlenmeyle akraba olan erkekler.

âsıf, *A. s.* Sert, kuvvetli, şiddetli esen.

asıhha, *A. s.* [sahih ç.] Sağlıklılar, s ı h h a t t e olanlar.

âsım, *A. s.* [ismet'ten] Temiz, namuslu, günahtan çekinen.

âsi, *A. s.* [isyan'dan] Başkaldıran, azan.

âsi, *A. a. (elif, sin* ile) Hekim, cerrah.

âsi, *A. s. (elif, sin* ile) Üzüntülü, kederli, hüzünlü, gamlı.

asîb, *A. s.* Şiddetli sıcak.

âsîb, âşîb, *F. a.* **1.** Çarpma. **2.** Talihsizlik, felaket, kaza.

âsîbresan, *F. s.* [âsîb-resan] Felaket getiren, bela açan.

aside, *A. a.* Pirinç unu, bamya ve etten yapılan yemek.

asîl, *A. s.* [asalet'ten] **1.** Soylu, soydan. **2.** Kendi adına hareket eden, kendisi.

asîlâne, *F. be.* [asîl-ane] Soyluya yakışır, kibar yolda.

asîlzâde, *F. a.* [asîl-zâde] Soylu, soydan.

âsim, *A. s.* [ism'den] Günah işlemiş, suçlu.

asîr, *A. s.* [usret'ten] Zor, güç, ağır. • *Emr-i asîr,* zor iş.

asiya, *F. a.* Değirmen.

asiyab, asyab, *F. a.* Değirmen.

asiyaban, asyaban, *A. a.* Değirmenci.

asiyager, *F. a., s.* [asiya-ger] **1.** Değirmenci. **2.** Değirmen yapan.

âsiyan, *F. a.* [âsi ç.] Asiler, başkaldıranlar.

asiyasenk, *F. a.* [asiya-senk] Değirmentaşı. • *Asiyasenk-i zeberin,* üstteki değirmentaşı; *-zirin,* alttaki değirmentaşı.

asiyazene, *F. a.* [asiya-zene] Dişengi.

asiye, *A. a.* **1.** Direk. **2.** Acılı kadın.

Asiye, *A. a.* Yahudilerin Musa peygamberle Mısır'dan çıkmasını sağlayan kadın, Firavun'un karısı.

âsiyye, *A. a.* (Bitb.) Mersingiller.

aska', *A. a.* Bölgeler.

asker, *A. a.* Asker. • *Ahz-i asker,* asker alma, askere alınma; *serasker,* komutan. Tanzimat'tan sonra asker işlerinin en büyük amiri, Milli Savunma Bakanı.

askergâh, *F. a.* [asker-gâh] Asker kampı.

askerî, *A. a.* Asker olmuş kimse. Asker er ya da subay.

askerî, askeriyye, *A. s.* Asker ya da askerlikle ilgili. • *Daire-i askeriyye,* askerlik işlerinin görüldüğü daire, savunma bakanlığı; *cihet-i askeriyye,* asker dairesi; *kuvay-i askeriyye,* asker kuvveti; *malûmat-i askeriyye,* askerlik bilgisi; *mekâtib-i askeriyye,* asker okulları.

asl, *A. a.* **1.** Kök. **2.** Dip, temel. **3.** Başlangıç, ilk çıkış yeri. **4.** Gerçeklik. **5.** Eskilik, özlülük. • *Asl ü esas, asl ü fasl,* gerçek, doğru; *asl ü nesl,* soy; *an asl,* aslında; *bî asl,* asılsız; *fi-l-asl,* aslında.

asla, *A. be.* (Olumsuz cümlelerde) Hiçbir zaman.

asla', *A. s.* **1.** Dazlak, kel. **2.** Çıplak.

aslâb, *A. a.* [sulb ç.] **1.** Beller.

2. Kuşaklar. • *Aslâb ü erham,* beller ve dölyatakları.

aslah, *A. s.* [salih'ten] Daha iyi.

aslahallah, *A. söz.* "Tanrı ıslah etsin!" anlamında kullanılır dua.

aslan, *A. be.* **1.** Kökten, temelden. **2.** Soyca, soy bakımından.

aslî, *A. s.* **1.** En önceki, ilk. **2.** Bir şeyin kendisiyle ilgili olan, katma olmayan. **3.** En başlı, temel (nesne). • *Hatt-i aslî,* ana yol; *metn-i aslî,* ilk meydana getirilmiş metin; *şekl-i aslî,* ilk biçim.

asliyet, *A. a.* Fransızca *originalite* (özgünlük) karşılığı (XX. yüzyıl).

asliyye, *A. s.* Asli. • *Heyet-i asliyye,* ilk, katıksız biçim; *mahkeme-i asliyye,* asliye mahkemesi; *memuriyet-i asliyye,* asıl memurluk.

aslûb, *A. a.* [sulb ç.] Beller, soylar, kuşaklar.

asman, *F. a.* Asüman, gök. • *Asman-i berîn,* en yüksek gök. *Bkz. arş-i alâ; asman ü risman* (gök ve halat), birbirini tutmaz, saçmasapan söz.

asmane, *F. a.* Tavan. Kubbe, dam.

asmanî, *F. s.* **1.** Gök ile ilgili. **2.** Gök rengi, mavi. **3.** *a.* Melek.

asmaniyan, *F. a.* [asmanî ç.] Melekler.

asmanrend, *F. a.* [asman-rend] Müneccim.

asmansenc, *F. a.* [asman-senc] Sanat.

asr, *A. a. (ayın, sat* ile) Sıkma, sıkıp suyunu çıkarma.

asr, *A. a.* **1.** Devir, zaman, vakit. **2.** İkindi vakti, mevsime göre güneş batmasından 2-3,5 saat önceki zaman. **3.** (XIX. yüzyıldan sonra) Yüzyıllık zaman, yüzyıl. • *Asr-i evvel, -sani,* ikindi namazı vakitleri; *-saadet,* Muhammed Peygamber zamanı; *-sabık,* geçen devir; *bad-el-asr,* ikindiden sonra; *salat-i asr,* ikindi namazı; *vahid-ül-asr,* zamanın tek insanı.

asre, *A. a. (se* ile) **1.** Ayak sürtüp yere kapanma. **2.** Yanılma.

asrî, *A. s.* **1.** Zamanla ilgili, çağdaş. **2.** (XX. yüzyıl) Fransızcadan *moderne* karşılığı olarak kullanılmıştır.

assal, *A. a.* Balcı.

assale, asale, *A. a.* **1.** Bal peteği. **2.** Bal arısı. **3.** Arı kovanı.

astan, *F. a.* **1.** Eşik. **2.** Tekke. • *Astan-i fena,* dünya.

astane, *F. a.* **1.** Eşik. **2.** Padişah sarayı eşiği. • *Asitane, Asitane-i saadet,* İstanbul. **3.** Büyük tekke.

aster, *F. a.* Astar.

astin, *F. a.* Elbise kolu, yen.

astîne, *F. a.* Yumurta.

astinefşan, astinfeşan, *F. s.* Vazgeçen, vazgeçici.

asud, *F. a.* Rahat, rahatlanma, dinlenme.

asude, *F. s.* Rahatlanmış.

asudedil, *F. s.* [asude-dil] Gönlü rahat.

asudedilî, *F. a.* Gönül rahatlığı.
asudegî, *F. a.* [asude-gî] Rahat, durgunluk.
asudehal, *F. s.* [asude-hal] Rahat bir halde.
asudehâtır, *F. s.* [asude-hâtır] Aklı rahat, derli toplu.
asudenişin, *F. s.* [asude-nişin] Rahat, sessiz oturan.
asuf, *A. s.* [asf'ten] Zulüm eden.
asvaf. *Bkz.* esvaf.
asvat. *Bkz.* esvat.
asveb, *A. s.* [saib'den] Daha ya da pek, en doğru. Çok isabetli.
asya, asiya, *F. a.* Değirmen.
asyab, asiyab, *F. a.* Su değirmeni. • *Asyab-i âlem,* dünya; *-devlet,* devlet yönetimi.
asyaban, asiyaban, *F. a.* Değirmenci.
asyaf, *A. a.* [sayf ç.] Yazlar.
aşâ, *A. a.* Akşam yemeği.
a'şâ, *A. s.* Gözleri dumanlı, bulanık gören.
a'şab, *A. ç., a.* Yeşil otlar.
aşair, *A. a.* [aşiret c.] Aşiretler. Oymaklar, kabileler, göçebeler. • *Iskân-i aşair,* göçebeleri yurtlandırma.
-âşam, *F. s.* "İçen, içici" anlamıyla tamlama yapmada kullanılır. • *Hunâşam,* kan içici; *meyâşam,* şarap içen.
âşamende, *F. s.* İçki içen, içkici.
a'şar, *A. a.* [üşr ç.] **1.** Onda birler. **2.** Ürünlerden alınan vergi, ürün vergisi.
a'şarî, *A. s.* Ondalık. • *Hesab-i a'şarî,* ondalık hesap; *kesr-i aşarî,* ondalık kesir; *usul-i aşarî,* metre sistemi.
aşavet, *A. a.* Gündüz görüp gece görmemek hastalığı, gece körlüğü, tavukkarası.
aşayâ, *A. a.* [asi ç.] Akşamlar.
aşb, uşb, *A. a. (ayın* ile) Yaş ot.
aşebî, aşebiyye, *A. s.* Ot gibi çlan.
aşer, *A. s.* • *Buruc-i isna aşer,* 12 takımyıldız; *eimme-i isna aşer,* on iki imam.
aşerat, *A. a.* [aşere ç.] (Mat.) Onlar (basamağı).
aşere, *A. s.* On. • *Aşere-i mübeşşere,* Muhammed Peygamberin cennetlik olduklarını müjdelediği on kimse.
âşık, *A. s.* [aşk'tan] Birini seven, tutkun, yanık. [ç. uşşak].
âşıka, *A. s., a.* Seven kadın. Aşık kadın.
âşıkan, *F. a.* [âşık ç.] Âşıklar.
âşıkane, *F. s.* [âşık-ane] Âşıklara yakışır yolda.
âşıkiyyet, *A. s.* Âşıklık.
âşıkküş, *F. s.* [âşık-küş] Seveni öldüren.
âşıkpesend, *F. s.* [âşık-pesend] Âşık beğenir.
âşîb. *Bkz.* asîb.
âşır, *A. s.* Onuncu.
aşı, *A. a.* **1.** Akşam. **2.** Akşam yemeği.
âşikâr, âşikârâ, âşikâre, *F. s.* Açık, belli, meydanda.
âşinâ, âşnâ, *F. s.* Bildik, tanıdık.
-âşinâ, *F. s.* Bilgili anlamıyla tamlama yapılmada kullanılır. • *Halâşinâ,* halden anlayan;

lisanâşinâ, yabancı dil bilen.

âşinayan, *F. s., a.* [âşinayt ç.] Tanıdıklar, bildikler.

âşinayî, *F. a.* Bildiklik, ahbaplık. Tanış.

aşîr, *A. a.* Onda bir.

aşîret, *A. a.* **1.** Bir asıldan gelen, birlikte yaşayıp konan, göçen kimseler topluluğu. **2.** Kabile, oymak, göçebe.

aşiyan, aşiyane, *F. a.* **1.** Kuş yuvası. **2.** Ev.

aşiyangir, *F. s.* [aşiyan-gir] Yuva tutan, yuvalanan.

aşiyansaz, *F. s.* [aşiyan-saz] Yuva yapan, yer tutan.

aşk, ışk, *A. a.* **1.** Sevgi. **2.** (Tas.) Tanrı sevgisi. • *Aşk-i cismanî,* ten ve et sevgisi; *-derun,* içten gelen istek, arzu; *-eflâtunî,* maddeci olmayan, ideal sevgi (XX. yüzyıl); *-hakikî,* gerçek, ruhani olan, maddeci olmayan sevgi; *-marazî,* düzensiz bir ruh halinin uyandırdığı normal olmayan sevgi (XX. yüzyıl); *-mecazî,* Tanrı sevgisine ulaşmak için O'nun tecellisi olan güzel yaratıkları sevme; *-ruhanî,* manevi, Tanrı sevgisi; *-vatan,* yurt sevgisi (XIX. yüzyıl).

aşkbaz, *F. a.* [aşk-baz] Yalandan âşık görünen, yalancı âşık. [ç. aşkbazan].

aşkbazî, *F. a.* [aşk-baz-î] Sever görünme.

aşkî, aşkıyye, *A. s., be.* Aşka ait, aşka dair.

aşkperver, *F. s.* [aşk-perver] Sevgi, aşk besleyen, artıran.

âşnâ. *Bkz.* âşinâ.

âşnager, *F. s.* (Suda) yüzücü.

âşnagerî, *F. a.* Yüzücülük, yüzme.

âşnaver, *F. s.* (Suda) yüzücü.

aşpez, aşpüz, *F. a.* Aşçı.

aşr, *A. s. (ayın* ile) On.

aşşab, *A. s. (ayın* ile) [aşb'dan] **1.** Ot otlayan, otçu. **2.** Kökçü. Fransızca *herboriste* (kökçü) karşılığı (XX. yy.).

âşti, *F. a.* Barışıklık, barış.

aştiperver, *F. s.* [aşti-perver] Barışçı, barışsever.

âşub, *F. a.* Kargaşalık.

-âşub, *F. s.* "Karıştırıcı" anlamıyla tamlama yapmada kullanılır. • *Bkz. Dilâşub; şehrâşub,* şehri karıştıran, kargaşa çıkaran.

âşubgâh, âşubgeh, *F. a.* [âşubgâh] Kargaşa yeri.

aşura, *A. a.* Aşure. **1.** Muharrem ayının onuncu günü. **2.** O gün pişirilen tatlının adı. (Bu, Nuh peygamberin gemisinin toprağa oturduğu günün anılması sayılır).

aşüfte, *F. s.* **1.** Çıldırırcasına seven; bu yüzden kendinden geçen, perişan olan. **2.** Açık saçık, ahlâksız kadın, aşifte. • *Aşüftedil,* gönlü perişan olmuş; *aşüftedimağ,* aklı perişan. [ç. aşüftegân].

aşüftegî, *F. a.* Kendinden geçme, coşma, divanelik.

aşüftehal, *F. s.* [aşüfte-hal] Perişan, aklını dağıtmış.

aşva', *A. a.* Gözünde tavukkarası olan kimse (geceleri

görmez).

-at, *A. il.* **1.** Arapçada çoğul ilgecidir. • *Düyun-at,* borçlar; *himem-at,* himmetler; *masarif-at,* masraflar, giderler; *nadir-at,* az bulunur şeyler; *varid-at,* gelirler. **2.** Bu çoğul ilgeciyle (XX. yüzyıl) bilgi adları türetilmiştir. • *Acaibat; arziyat; atikiyat; beşeriyat; edebiyat; felsefiyat; hayvanat; ırkiyat; içtimaiyat; ihsaiyat; iktisadiyat; ilâhiyat; kavmiyat; Mısriyat; nebatat; Türkiyat.*

atâ, *A. a.* **1.** Verme, veriş. **2.** Bağışlama, bahşiş; ihsan, bağış, vergi.

atâbahş, *F. a.* [atâ-bahş] Bahşiş verici.

atad, *A. a.* **1.** İşe yarar alet. Aygıt. **2.** Büyük kadeh.

a'tâf, *A. a.* [atf ç.] Lütuflar, ihsanlar, bağışlar.

a'taf, *A. s.* [atf'dan] Daha, pek esirgeyici; çok acır.

atak, *A. a.* Köle azat etme, azat olma.

atalet, *A. a.* İşsizlik, boş durma; işlememe, dinginlik, eylemsizlik. (Fiz.) Süredurum.

atâyâ, *A. a.* [atiyye ç.] Büyüğün küçüğe bahşişi, hediye, armağan. • *Ataya-i ilâhiyye,* Tanrı vergileri; *-seniyye,* padişah hediyeleri.

atbak, etbak, *A. a.* [tabak ç.] İnce katlar, tabakalar.

atebat, *A. a.* [atebe ç.] **1.** Basamaklar. **2.** Eşikler. Eşiği öpülen kutsal yerler. • *Atebat-i âliye,* Irak'ta Necef, Kerbelâ, Kâzımiyye gibi türbeli yerler.

atebe, *A. a.* **1.** Eşik. **2.** Basamak. • *Atebe-i felekmertebe, -ulya-i aliye,* Osmanlı padişahı sarayı, katı.

ateh, ath, uth, *A. a.* Bunama; bunaklık. • *Ateh-i kalb-el-miad,* vaktinden önce bunama, erken bunama.

âteş, *F. a.* **1.** Ateş. **2.** Isı. **3.** Kızgınlık, parlama. **4.** Yangın, tutuşma. **5.** Kırmızı, kızıl renk. **6.** Kırmızı şarap. **7.** Gözyaşı. **8.** Savaş. **9.** Hastalık. • *Âteş-i Nemrut,* Babil hükümdarlarından Nemrut'un, İbrahim peygamberin halkı aydınlatmasına kızarak cezalandırmak için yaktırdığı ateş. Peygamber İbrahim bu ateş içine atılınca, ateş, bir gül bahçesi halini almıştır. • *-suzan,* yakıcı ateş; *-ter,* kırmızı şarap.

âteşbar, *F. s.* [âteş-bar] Ateş yağdıran. Çok şiddetli, yakıcı. • *Ah-i ateşbar.*

âteşbaz, *F. a.* [âteş-baz] Ateş oyunu yapan hokkabaz. [ç. ateşbazan].

âteşbazi, *F. a.* Savaşlarda patlayıcı silah kullanma ve bunu yönetme.

âteşdan, *F. a.* [âteş-dan] **1.** Ateşlik. **2.** Ocak. **3.** Mangal.

âteşdar, *F. s.* [âteş-dar] Ateşli.

âteşdem, *F. s.* [âteş-dem] Sözü, sesi dokunaklı, yanık olan.

âteşdide, *F. s.* [âteş-dide] Ateş görmüş, ateşten geçmiş.

âteşdil, *F. s.* [âteş dil] Yanık gönüllü.

âteşefruz, âteşfüruz, *F. s.* [âteş-efruz] Ateşleyen, yakan.
âteşefşan. *Bkz.* âteşfeşan.
âteşek, *F. a.* **1.** Şimşek. **2.** Yıldızböceği. **3.** Frengi hastalığı.
âteşengiz, *F. s.* [âteş-engiz] Ateşleyen, çok şiddetli.
âteşfam, *F. s.* [âteş-fam] Ateş renkli, kırmızı.
âteşfeşan, âteşefşan, *F. s.* [âteş-feşan] Ateş saçan, ateş püsküren.
âteşfüruz. *Bkz.* âteşefruz.
âteşgâh, *F. a.* [âteş-gâh] **1.** Ateş yeri. **2.** Ateş tapınağı.
âteşgede, ateşkede, *F. a.* [âteş-gede] Ateşe tapanların tapınağı.
âteşgîre, *F. a.* [âteş-gîre] Maşa.
âteşgûn, *F. s.* [âteş-gün] Ateş gibi kırmızı, kızıl.
âteşhane, *F. a.* [âteş-hane ç.] **1.** Ocak. **2.** Ateş tapınağı.
âteşhâtır, *F. s.* [âteş-hâtır] Her güzeli seven, ateşli tabiatlı.
âteşhiram, *F. s.* [âteş-hiram] Çabuk yürüyen.
âteşhîz, *F. s.* [âteş-hîz] Ateşleyici, ateş uyandırıcı.
âteşhuruş, *F. s.* [âteş-huruş] Ateş püsküren.
âteşî, *F. s.* **1.** Ateş renginde. **2.** Açık kızıl.
âteşî, *F. a.* Cehennem zebanisi. [ç. ateşiyan].
âteşîn, *F. s.* **1.** Ateş gibi pek kızgın ve yakıcı. **2.** Parlak.
âteşîndem, *F. s.* [âteşîn-dem] Sözü ya da sesi dokunaklı, yanık.
âteşiyan, *F. a.* [âteşî *c.*] Cehennem zebanileri.
âteşkarar, *F. s.* [âteş-karar] Durağı cehennem olan, cehennemlik.
âteşkede. *Bkz.* âteşgede.
âteşnak, *F. s.* [âteş-nak] Ateşli, kızgın. Yakıcı.
âteşnisar, *F. s.* [âteş-nisar] **1.** Ateş saçan. **2.** (Mec.) Çok öfkeli.
âteşnüma, *F. s.* [âteş-nüma] Ateş gösteren.
âteşpâ, *F. s.* [âteş-pâ] Çevik, atik.
âteşpâre, *F. s.* [âteş-pâre] **1.** Ateş parçası, kıvılcım. **2.** Şiddetli, yiğit adam, ele avuca sığmaz. **3.** Gözyaşıyla şaraba sıfat olur.
âteşpaş, *F. s.* [âteş-paş] Ateş saçan.
âteşperest, *F. a., s.* [âteş-perest] **1.** Ateşe tapan. **2.** Ateşe tapanların dini.
âteşperestî, *F. a.* Ateşe tapma.
âteşrenk, *F. s.* [âteş-renk] Ateş renginde, kızıl.
âteşsuhan, *F. s.* [â t e ş-suhan] Sözü sert, dokunaklı olan.
âteştâb, *F. a., s.* [âteş-tâb] **1.** Ateş gibi sıcak. **2.** Işıklı.
âteşzar, *F. a.* [âteş-zar] Ateşi çok yer. Ateşlik.
âteşzeban, *F. s.* [âteş-zeban] Sözü dokunaklı; ateş gibi şiddetli ve dokunaklı söz ve şiir söyleyen.
âteşzede, *F. s.* [âteş-zede] Yakılmış, ateşe uğramış.
âteşzen, *F. s.* [âteş-zen] Yakıcı, yakan.

âteşzene, *F. a.* [âteş-zene] Çakmak.

atf, *A. a.* **1.** Çevirmek, döndürmek. **2.** Yükleme. **3.** (Dilb.) Bir sözcük ya da tümcenin başka bir sözcük y a d a tümceye bağlanması. • *Atf-i beyan,* bir tümcenin anlamını açıklama ve kuvvetlendirme için bağlaç kullanma; *-inan,* yolunu (o yöne) çevirme, döndürme; *-nazar,* bakma; *-tefsir,* hemen hemen aynı anlamda olan ve sadece kuvvetlendirme için birbirine *ve* ile bağlanan sözcük: "Ahz ü girift; hüzn ü keder" gibi.

atfan, atfen, *A. be.* Birine yükleyerek, birinden naklederek, onun adına.

atfi, atfiyye, *A. s.* (Dilb.) Bağlaca ait, bağlaçla ilgili. • *Huruf-i atfiyye,* b a ğ l a ç sözcükleri: ve, fakat...

ath. *Bkz.* ateh.

athar, *A. a.* [tahir ç.] **1.** Temizler, arılar. **2.** Aptes bozulmayan durumda olanlar. **3.** Kadınların aybaşından u z a k kaldıkları günler.

ather, *A. s.* Daha, pek, en temiz.

âtıf, *A. s.* [atf'tan] **1.** Yüzünü çeviren, bakan. **2.** Birini beğenen, ona sevgiyle bakan. **3.** (Dilb.) Bağlaç.

âtıfet, *A. a.* **1.** Sevgi, acıma. **2.** Taraflılıkla esirgeme, koruma.

âtıfetkâr, *F. s.* [âtıfet-kâr] Esirgeyip koruyucu, gözetici.

âtıl, *A. s. (ayın, elif* ile) **1.** İşlemez, boş durur. **2.** Tembel. **3.** Etkisi olmayan.

âtır, *A. s.* [ıtr'dan] Güzel kokulu. • *Hâtır-i âtır,* mektuplarda hatır sorma formülü.

âti, *A. s.* [utv'dan] Sert başlı. Serkeş.

âti, âtiyye, *A. s.* [ityan'dan] **1.** Gelecek. **2.** Önde, aşağıda. • *Atiy-ül-beyan,* aşağıda bildirilen; *âtiy-üz-zikr,* aşağıda zikrolunan; *eyyam-i âtiye,* gelecek günler; *nesl-i âti,* gelecek kuşak.

atîk, atîka, *A. s.* [ıtk'tan] **1.** Eski. **2.** Azat edilmiş köle. **3.** Ebubekir'in lakabı. **4.** Genç kız. • *Asar-i atîka,* eski yapıtlar, antikite yapıtları; *Beyt-i atik,* Mekke'deki Kabe; *edebiyat-i atîka,* eski (Tanzimattan önceki) yazın.

atîkiyyat, *A. a.* Eski yapıtlar bilimi, arkeoloji (XX. yüzyıl).

at'ime, *A. a.* [taam ç.] Yemekler.

âtiyen, *A. be.* Önde, gelecekte.

atiyyat, *A. a.* [atiyye ç.] İhsanlar, bağışlar, bahşişler.

atiyye, *A. a. (ayın, ti* ile) Büyük bir kimsenin küçüğe verdiği bahşiş, armağan. • *Atiyye-i seniye,* padişah armağanı.

atk, *A. a.* **1.** Köle azat etme, azat edilme. **2.** Yaşlanma.

atlas, *A. a.* **1.** Yüzü ipek, tersi pamuk kumaş. **2.** *s.* Yıpranmış, dümdüz olmuş. • *Atlas-i cerh, -gerdun, -mîna,* gökyüzü; *felek-i atlas,* Batlamyos sistemine göre, tüm felekleri kap-

layan ve içinde hiç bir yıldız bulunmayan dokuzuncu gök katı.

atrâb, *A. a.* [tarab ç.] Neşeler, sevinçler.

atras, *A. a. (tı, sin* ile) [tırs ç.] **1.** Yazılar. **2.** Yazılı sayfalar, kâğıtlar.

atse, *A. a. (ayın, tı, sin* ile) Aksırma, aksırık. • *Atse-i anberîn,* güzel kokulu nefes; *-çah,* kuyuda olan yankı; *-keman,* okun çıkardığı ses; *-subh, -şeb,* şafak; *-tig,* vurulan kılıcın çıkardığı ses.

atş, *A. a.* Susama, susuzluk. • *Atş-i garam,* sevgiye susamışlık (XX. yüzyıl).

atşan, *A. s.* [atş'tan] Susamış, susuz.

atşdaran, *F. s.* [atş-dar-an] Susamışlar, susuzlar.

attar, *A. a.* [ıtr'dan] Aktar. Güzel koku, kokulu şeyler satan dükkâncı.

atuf, *A. s.* [atf'tan] Çok esirgeyici, acıyıcı.

atufet, utufet, *A. a.* Lütuf, nezaket, şefkat.

atuh, *A. s.* Bunak.

atvad, *A. a.* [tavd ç.] Dağlar.

atvak, etvak, *A. a.* [tavk ç.] **1.** Gerdanlıklar. **2.** Tasmalar. **3.** Boyunda halka biçiminde çizgiler. **4.** Güçler, kuvvetler.

atvâl, *A. a.* [tul ç.] **1.** Boylamlar. **2.** Uzunluklar.

atvas, *A. a.* [tavs ç.] Tavus kuşları.

atvel, *A. s.* [tavil'den] Daha ya da pek, en uzun.

atyeb, *A. s.* [tayb'den] Daha pek, en güzel.

a'vad, *A. a.* [ud ç.] Utlar.

avadi, *F. a., s.* Zulmedenler, zalimler.

avaid, *A. a.* [aide ç.] **1.** Mal ve akçe olarak gelirler. **2.** Bahşişler. • *Avaid-i şehriyye,* aylık gelirler.

avaik, *A. a.* [aik ç.] Alıkoyanlar, engel olanlar.

avakıb, *A. a.* [âkıbet ç.] Sonlar, sonuçlar. Bitimler. • *Avakib-i ahval,* durumların sonu; *-hasen,* iyi sonlar, iyi son nefesler; *-umur,* işlerin sonucu.

avakir, *A. a.* [âkıra ç.] **1.** Yoksullar. **2.** Verimsiz olanlar. **3.** Kısırlar. **4.** Kudurmuşlar.

avali, *A. s.* [ali ç.] Yüceler, yüce olanlar.

avalim, *A. a.* [âlem ç.] Âlemler. • *Avalim-i süfliyye,* yeryüzü ile güneş arasında en aşağı bulunan Utarit ile Zühre; *-ulviyye,* Merih ve Müşteri âlemi.

a'vam, *A. a.* [âm ç.] Yıllar. • *Şuhur ü a'vam,* aylar ve yıllar.

avam, avamm, *A. a.* [âmme ç.] Halkın büyük kısmı, havas karşıtı. • *Hükümet-i avam,* demokrat hükümeti, demokrasi.

avamfirib, *F. s.* [avam-firib] Halkın, büyük çoğunluktaki kimselerin hoşuna gidecek yolda davranan.

avamil, *A. a.* [âmil ç.] **1.** Etmenler, sebepler, nedenler. **2.** (Dilb.) Arapça sözcüklerin a,

e, i okunmasını öğreten bilgi ve kitap. **3.** Valiler.

avamm. *Bkz.* avam.

avampesend, *F. s.* [avampesend] Halkın beğeneceği yolda, halkın beğeneceği şey.

a'van, *A. a.* [avn ç.] Yardımcılar.

avani. *Bkz.* evani.

avar, uvar, *A. a.* Kusur, ayıp, eksiklik.

âvare, *F. s.* Serseri, boş gezen.

âvaregî, *F. a.* Avarelik, boş gezicilik.

avarereviş, *F. s.* [avare-reviş] Başıboş gidişli.

âvareser, *F. s.* [âvare-ser] Başıboş.

avarız, *A. a.* [ârıza ç.] **1.** Sakatlıklar, bozukluklar. **2.** Engeller. **3.** Girinti çıkıntı. **4.** Olağanüstü alınan geçici vergi. • *Avarız-i zemin,* engebeler. [ç. avarızat].

avarif, *A. a.* [ârif ç.] Ârifler.

avasıf, *A. a. (ayın, sat* ile) [âsıf ç.] Sert, şiddetli rüzgârlar.

avasım, *A. a.* [âsım, âsıma ç.] Temiz kimseler, günahsızlar.

avatıf, *A. a.* [âtıfet ç.] Atıfetler.

avatık, *A. a.* [atık ç.] Genç kızlar.

av'ave, *A. a.* Köpek havlaması. İt köpek şamatası.

âvaz, *F. a.* Ses, seda, bağırtı. (Mec.) Ün.

av'az, *A. a.* [ivaz ç.] Ivazlar, bedeller.

âvaze, *F. a.* Yüksek ses. Nara.

avd, *A. a.* Geri dönme.

avdet, *A. a.* Geri dönme.

a'vec, *A. s.* Eğri, çarpık.

aveh, *F. ün.* Eyvah, yazık!

avene, *A. a.* (Kötülükte) Yardımcılar, arkadaşlar, (*A'van,* yardımcılar demektir, kötülükte yardım edenler için bu sözcük Türkçede yapılmıştır). • *Avene-i havene,* hainlik yardımcıları.

âveng, âvenk, *F. a.* İpe geçirilmiş askı. Hevenk.

-âver, *F. s.* "Getirici, sebep olucu" anlamlarıyla birleşik sözcük yapmada kullanılır. • *Bkz. cengâver, dilâver. Huzurâver,* rahatlandırıcı; *peyamâver,* haber ulaştırıcı; *reşkâver,* imrendirici: *tâbâver,* güçlü, dayanıklı; *z o r â v e r,* güç sahibi, kuvvetli.

a'ver, *A. s.* Tek gözlü, sokur.

âverd, *F. a.* Savaş, kavga.

averde, *F. s.* Getiren, getirici.

âverdgâh, âverdgeh, *F. a.* [âverdgâh, geh] Savaş yeri, savaş alanı.

âvihte, *F. s.* Asılmış.

avîl, *A. s.* [avl'den] Feryat, acınmayla olan ağlama.

avine, *A. a.* [evan ç.] Zamanlar.

-âviz, *F. s.* "Asılan, asılı bulunan" anlamlarıyla birleşikler yapmada kullanılır. • *Bkz. dilâviz.*

âvize, *F. a.* **1.** Asma, askı. **2.** Tavana asılan ışık aracı. • *Âvize-i gûş,* (kulak askısı) küpe.

avk, *A. a.* Alıkoyma, geciktirme.

avl, *A. a.* Feryat, zulmetme.

avl, *A. a.* **1.** Kötülüğe yönelme. **2.** Çoluk çocuğu çok olma. **3.**

Mirasçı paylarının bölünmede artık çıkması.

avn, *A. a.* **1.** Yardım. **2.** Yardım eden. Özel ad olarak, Süleyman peygamberle birlik olan bir cin. • *Avn-i Hak, -ilâhi,* Tanrı yardımı.

avnî, *A. s.* Yardıma ait, yardımla ilgili.

avniye, *A. a.* Serasker Hüseyin Avni Paşa tarafından ilk kez kullanılmış kolsuz asker kaputu, (pelerin).

avrât, *A. a.* [avret *c.*] **1.** Kadınlar. **2.** M a h r e m yerler.

avret, *A. a.* **1.** Kadın. **2.** Dince görünmesi haram sayılan vücut yerleri. • *Setr-i avret,* bu gibi yerleri örtme.

avvad, avvade, *A. s.* [ud'dan] Utçu, ut çalan.

avz, ivaz, *A. a.* Karşılıklı verişme, trampa.

âyâ, *F. ün.* Şaşma, sorma, umut durumlarında acaba anlamında kullanılır.

a'ya, *A. a.* Yorulma, yorgunluk.

a'yad, *A. a.* [id ç.] Bayramlar. • *A'yad-i Müslimin,* Müslüman bayramları.

ayag, eyag, Türkçede "kadeh" anlamında olan *ayak* sözü, "mey, baş" sözcükleriyle yazın sanatı yapılmada kullanılır: ayaklı kadeh, kadeh.

ayal, iyal, *A. ç., a.* **1.** Bir kimsenin besleyip geçimini sağlama zorunda olduğu kimseler. **2.** Kadın eş. • *Evlâd ü ayal,* çoluk çocuk.

ayan, iyan, *A. s.* Açık, meydanda.

a'yan, âyan, *A. a.* [ayn ç.] **1.** Gözler. **2.** Ayan. Bir yerin ileri gelenleri. • *A'yan-i sabite,* eşyanın yaratılmadan önce Tanrıca saptanılmış biçimleri; *a'yan ü eşraf,* (bir kent ya da kasabanın) ileri gelen halkı; *Meclis-i âyan,* Osmanlı İmparatorluğunun 1877 ve 1908 meşrutiyetlerinde iki meclisten, üyeleri hükümetçe seçileni, (senato).

ayanen, *A. be.* Açıkça, açık açık.

ayaniyet, *A. a.* Göze görünür olma, ortaya çıkma.

ayar, iyar, iyar, *A. a.* **1.** Altın ve gümüşte saflık derecesi. **2.** Saatte tam vakit gösterme. **3.** Ölçülerde tam ve doğru olma. **4.** (Mec.) Derece, mertebe, aşama. • *Kemayar,* katıklı; *sahibayar,* Darphanede basılan paraların ayarını kontrol memuru; *tamm-ül-ayar,* eksiksiz, tam.

ayardan, *F. s.* [ayar-dan] Ölçü, değer bilir.

âyat, *A. a.* [âyet ç.] Ayetler. • *Âyat-i muhkemat,* açık ve kesin anlamlı ayetler; *-müteşabihat,* yoruma gelebilen ayetler.

ayb, *A. a.* **1.** Ayıp. Utanacak şey. **2.** Eksiklik. **3.** *s.* Utanmayı doğuran, edepsizce. [ç. uyub].

aybcu, *F. s.* [ayb-cu] Herkesin kusur ya da ayıbını aramakla uğraşan. Dedikoducu. [ç. aybcüyan].

aybe, *A. a.* Heybe.

aybgû, *F. s.* [ayb-gû] Herkesin kusur ya da ayıbını söyleyip gezen. Dedikoducu. [ç. ayb-gûyan].

aybnâk, *F. s.* [ayb-nâk] *F. s.* **1.** Ayıbı olan. **2.** Kusurlu.

a'yen, *A. a.* **1.** Büyük, iri gözlü. **2.** (Mec.) Herkesin göz dikip ümit bağladığı.

âyende, *F. s.* Gelen, gelici. • *Hoşâyende,* gelişigüzel; zahmetsiz. *Ayende ve revende,* gelen giden. [ç. ayendegân].

âyet, *A. a.* **1.** Kur'an surelerini meydana getiren tümcelerden her biri. **2.** İz, işaret. **3.** (Mec.) Çok belli ve kuvvetli gerçek. • *Âyet-i kerime,* k u t s a l ayet, Kur'an ayeti.

âyib. *Bkz.* âib.

âyin, *F. a.* **1.** Gelenek, kanun, eski usul. **2.** Din töreni. **3.** Yol, davranış. • *Ayin-i Cem,* Bektaşi tarikatının özel töreni. (Mec.) Içki meclisi; *-kudema,* eskilerin yolu, davranışı; *-M e v l e v î,* Mevlevilerin ney ile, dönerek yaptıkları âyin; *şehrâyin,* şenlik, donanma.

âyine, âine, *F. a.* **1.** Ayna. **2.** (Tas.) Tanrı'nın kendi cemalini seyretmek için yarattığı âlem. • *Ayine-i ârız,* parlak yanak; *-Çin, -çinî,* cilalı madenden ayna; *-haveri,* güneş; *-Iskender,* Büyük İskender'in Faros adasında denizdeki gemileri gözlemek için yaptırdığı ayna; *-kîtiefruz;* güneş; *-maksud,* Kur'an'ın 4. suresinin 62. ayeti; *-şeş cihet,* bir ermişin, bir din ulusunun, er çok, Muhammer Peygamberin kalbi.

âyinedan, *F. a.* [âyine-dan] Ayna mahfazası.

âyinedar, *F. a.* [âyine-dar] Ayna tutan kimse.

âyinerû, *F. s.* [âyine-rû] Yüzü ayna gibi parlak.

ayn, *A. a.* **1.** Göz. **2.** Pınar, kaynak. **3.** Bir nesne ya da kimsenin kendisi. **4.** Arap abecesinin 18., Fars ve Osmanlı alfabelerinin 21. harfinin adı. • *Ayn-el-yakîn,* görmüş gibi; k e s i n. (Tas.) Yürekten gözlemle gerçek birliği görme; *ayn-i betra,* (ayın harfinin başı) hemze; *-hata,* yanlışın ta kendisi, tam yanlış; *-hayat,* (hayat pınarı) *Bkz.* âb-ı hayat; *-keramet,* keramet gibi, peygamberlere yakışır bir güçle; *-vahid,* tek gözlü; *ayn-ül-fi'l,* "fiil" maddesinin ikinci harfi *ayn-ül-kemal;* n a z a r değmesi; *biaynihi,* tıpkısı, tamamıyla; *insan-ül-ayn,* gözbebeği; *isabet-i ayn,* göz değmesi; *igmaz-i ayn,* göz yumma, görmezlikten gelme; *karir-ül-ayn,* gözü aydın; *kurret-ül-ayn,* göz aydınlığı, sevinç; *mehmuz-ül-ayn,* üç harfli sözcüğün ortasında hemze bulunmak; *mu'tell-ül-ayn,* üç harfli sözcüğün ortasında "elif, vav, ye" harflerinden biri bulunmak; *nur-i ayn,* göz nuru, çok değerli ve sevgili;

re'y-el-ayn, kendi gözüyle görerek; *tarfat-ül-ayn,* göz açıp yumuncaya dek, çok kısa bir sürede.

aynen, *A. be.* Bir şeyin kendisi ve aslı olarak; tıpkı tıpkısına, tamamıyla, hiç değiştirmeden.

aynı, *A. s.* **1.** Başkası değil yine o. **2.** Tıpkısı.

aynî, *A. s.* Gözle ilgili.

ayniyye, *A. a.* **1.** Aynen alınan şeyler. **2.** Taşınabilen ve para eden şeyler.

ayniyye, *A. s., a.* **1.** Göz hastalıkları bilgi ve bakımı. **2.** Gümrük resmi para olarak değil, eşyanın kendisinden olan.

ayniyyet, *A. a.* Bir nesne ya da kimsenin ta kendisi olma. Aynılık.

ayş, ıyş, *A. a.* **1.** Yaşama, yaşayış. **2.** Yiyip içme, zevk ve safa. • *Ayş-i deh ruz* (on günlük yaşama) bu dünyadaki hayat; *ayş ü işret,* yiyip içme; *ayş ü tarab,* yeme içme, çalgı çağanak.

a'yün, *A. a. (elif, ayın* ile) [ayn ç.] Gözler.

ayyar, *A. s.* Hileci, dolandırıcı.

ayyaş, *A. s.* [ayş'tan] Çok içki içen. • *Ayyaş-i bedmaaş,* geçimi kötü sarhoş. [ç. ayyaşan].

ayyuk, *A. a.* **1.** Keçi yıldızı, Aurigea. **2.** (Mec.) Gökyüzünün pek yüksek yeri.

âz, *F. a.* Hırs, tamah. Açgözlülük.

azâ', *A. a. (ayın, ze* ile) Ölüm karşısında sabır ve tahammül.

a'za, *A. a.* [uzv ç.] Üyeler, örgenler, azalar. • *A'za-yi dahiliye,* iç organlar; *-fahriyye,* ilgisi olmadığı halde onur için ya da saygı göstermek için bir kurula seçilen üyeler, onur üyeleri; *-hariciyye,* dış üyeler; *-tabiîye;* bir kurulun doğal üyeleri.

azab, *A. a.* **1.** Ceza. **2.** Günahlara karşı ahrette çekilecek ceza. **3.** Eziyet, işkence. **4.** Büyük sıkıntı, şiddetli acı. • *Azab-i ahiret,* cehennem azabı; *-kabr,* mezarda meleklerin soracaklarına cevap verirken çekilecek sıkıntı; *ehl-i azab,* günahlılar. (Ed. Ce.) • *Azab-i ihtizar, -intizar, -maraz, -ruh, -seyyal, -vicdanî.*

âzad, *F. s.* **1.** Kölelikten kurtulmuş, serbest bırakılmış. **2.** Kimseye bağlı olmayan, serbest düşünceli. **3.** Azat edilmiş. • *Bkz. serâzad. Servâzad,* bir kökten ayrılıp uzanmış servi, uzun boy.

âzade, *F. s.* Her türlü bağdan kurtulmuş.

âzadedil, *F. s.* [âzade-dil] Gönlü bir şeye bağlı olmayan.

âzadegân, *F. a.* [âzade ç.] Serbest fikirliler.

âzadegî, *F. a.* Serbestlik. Bağsızlık. Kayıtsız yaşama.

âzadehâtır, *F. s.* [âzade-hâtır] Gönlü her türlü hırs ve emel bağından kurtulmuş.

âzadeser, *F. s.* [âzade-ser] Başında gailesi olmayan. Başı dinç.

âzadî, *F. a.* Serbestlik, azatlık.

• *Azadî-i dil,* gönül serbestliği.

azaim, *A. a.* [azime ç.] Kötü şeylerden kurtulmak için düzenlenen muskalar, okunan dualar.

azaim, *A. a. (ayın, ze* ile) [azime ç.] Büyük işler.

âzal, *A. a.* [ezel ç.] Ezeller. Geçmişin başlangıçsız zamanları. • *Ezel-ül-âzal,* en büyük ezel.

a'zam, *A. s.* [azîm'den] Pek, en büyük, ulu. • *Bkz. Arş-i azam. Sadr-i a'zam,* (Sadrazam), başta olanların en büyüğü. Başbakan.

azamet, *A. a.* **1.** Ululuk, büyüklük. **2.** Kibirlilik.

azametfüruş, *F. s.* [azametfüruş] Ululuk satan, büyüklük taslayan.

azametperver, *F. s.* [azametperver] Azametli, büyüklük gösterisinde bulunan.

a'zamî, *A. s.* **1.** En yüksek, azami. **2.** (Mat.) Maksimum.

a'zamiyyet, *A. a.* En büyük olma.

âzan, *A. a.* [üzn ç.] Kulaklar. • *Azan-i umumiyye,* herkesin kulağı.

a'zar, *A. a.* [özr ç.] Bahaneler, kusurlar. • *A'zar-i vahiye,* uydurma, asılsız özürler.

âzar, *F. a.* İncitme.

âzâr, *A. a.* Mart.

-âzar, *F. s.* "İnciten, kıran" anlamıyla birleşikler yapmada kullanılır. • *Dilâzar,* gönül kıran; *merdümâzar,* insan inciten, kaba.

âzardide, *F. s.* [âzar-dide] **1.** İncitilmiş, küskün. **2.** Zulüm görmüş.

âzarende, *F. s.* [âzar-ende] Keder verici, inciltici.

âzarî, *F. a.* Dert, küskünlük, incitme.

âzarîş, *F. a.* Dert, keder, eziyet.

âzarmend, *F. s.* [âzar-mend] Kederli, dertli.

azarr, *A. s. (elif, dat* ile) [zarardan] Çok, pek, en zararlı.

azaz, *A. a.* Sert toprak, yoz yerler.

Azazîl, *A. ö. a.* Şeytan. İblis'in meleklikteki adı.

azb, *A. s.* Tatlı, hoş. • *Lisan-i azb-ül-beyan,* söylenişi tatlı dil.

azeb, *A. a.* **1.** Evlenmemiş, bekâr. **2.** Azap. (Tanzimattan önce) Deniz tüfekçi askeri. [ç. ezaban].

a'zeb, *A. s.* [azb'den] Daha tatlı, en tatlı.

a'zel, *A. s.* Silahsız ve yalnız adam.

Âzer, *A. ö. a.* İbrahim peygamberin babası ya da kimilerine göre amcası.

âzer, ader, *F. a.* Ateş.

âzerâsâ, *F. s.* [âzer-âsâ] Ateş gibi. Kızıl.

Âzerbaycan, *A. ö. a.* Azerbaycan.

Âzerbayigân, *F. ö. a.* Azerbaycan, İran'ın Azerbaycan ili.

âzergûn, azergûne, *F. s.* Ateş renginde, kızıl.

azerî, *F. s.* Ateşle ilgili, ateş gibi.

Âzerî, *F. ö. a.* Azerbaycanlı, Azerbaycan lehçesi.

âzerkede, *F. a.* [âzer-kede] Ateşe tapanların tapınağı.

âzerm, *F. a.* Yumuşaklık. Sevgi.

âzerperest, *F. a.* [âzer-perest] Ateşe t a p a n kimse.

azfar, *A. a. (zı, fe* ile) [zıfr, zufr ç.] Tırnaklar.

azhar, *A. s.* [zâhir'den] Daha ya da pek, en açık; meydanda. • *Azharü min-eş-sems,* güneşten daha aydın, açık.

âzil, *A. a., s. (ayın, zel* ile) **1.** Kınayıcı (kimse). **2.** Kadınların aybaşları gelen damar.

âzim, *A. s.* [azm'den] **1.** Kesin olarak karar veren. **2.** Bir yere gitmeye kalkan. • *Âzim-i dâr-i beka,* ölme.

azîm, azîme, *A. s.* [azamet'ten] **1.** Büyük, ulu. **2.** Yüce, aşaması yüksek. **3.** Önemli. • *Azîm-üş-şan,* şan ve aşaması b ü y ü k; *emr-i azîm,* önemli iş; *umur-i azîme,* önemli işler.

azîme, *A. a.* Cin, yılan ve buna benzer kötü şey ve kötülüklerden korunmak için yapılan muska, okunan dua.

azimet, *A. a.* **1.** Yola çıkma, gidiş. **2.** Niyet tutup okunan afsun.

âzin, *A. a.* Kapıcı, perdeci.

âzîne, *F. a.* **1.** Bayram günü. **2.** Cuma.

aziz, *A. s.* **1.** Değerli. **2.** Ermiş. Eren. [ç. eizze]. **3.** Yüksek aşamalı, çok değerli. **4.** Kuvvet, güç, kudret sahibi. • *Aziz-i Mısr,* eski Mısır'da hâkim ya da vezir; *nân-i aziz,* ekmek.

azizan, *F. a.* [aziz ç.] Azizler, dostlar.

azize, *A. s.* "Aziz" sözünün kadınlar için olanı (XIX. yüzyılda Fransızca *cherie* karşılığı kullanılmaya başlanmıştır).

azl, *A. a.* Bir yerden, bir işten çıkarılma. • *Azl-i nefs,* kendi kendini azl, istifa; *azl ü nasb,* işten çıkarılma, bir işe atanma.

azl, *A. a. (zel* ile) Kınama, azarlama, başa kakma.

azlâf, *A. a. (elif, zı* ile) [zılf ç.] **1.** (Hayb.) Toynaklar; tırnakları çatal hayvanların tırnakları. **2.** (Mec.) At.

azlâl, *A. a.* [zıl ç.] Gölgeler.

azlem, *A. s.* [zalim'den] Daha ya da pek, en zalim. Haksız.

azlem, *A. s.* [zulmet'ten] Daha ya da pek, en karanlık.

azm, *A. a.* **1.** Kesin karar. **2.** Yola çıkma. • *Ulü-l-azm,* (kesin niyetli büyükler) Nuh, İbrahim, Musa ve Muhammed Peygamberler gibi yılmayan, ayak direyen büyükler.

azm, *A. a.* (Ana.) Kemik. • *Azm-i aczi,* sağrı kemiği; *-adesî,* mercimek kemiği; *-advd,* pazı kemiği; *-akab,* ökçe kemiği; *-âne,* kasık kemiği; *-cebhî,* alın kemiği; *-cidarî,* yan kemiği; *-dil'î,* eğe kemiği; *-enfî,* burun kemiği; *-fahz,* uyluk kemiği; *-garbalî,* kalbur kemiği; *-hanek,* damak kemiği; *-harkafa,* kalça kemiği; *-kâ'b,* aşık kemiği.

-âzma, âzmay, F. s. "Denemiş" anlamıyla birleşikler yapmada kullanılır. • *Cenkâzma,* savaşı denemiş, savaşçı; *kârazma,* iş denemiş, görgülü.

âzmayî, *F. a.* Deneyimlilik, tecrübe görmüşlük.

âzmayiş, *F. a.* Deneme.

âzmend, *F. s.* [âz-mend] Açgözlü, tamahkâr.

âzmerde, *F. s.* [âz-merde] Açgözlü, pinti, cimri.

-âzmude, *F. s.* "Denenmiş" anlamıyla takımlar yapmada kullanılır. • *Kârâzmude,* iş görmüş, tecrübeli, görgülü.

âzmudegî, *F. a.* [âzmude-gî] Görgülü olma, deneyimli, alışık olma.

âzmun, *F. a.* Deneme. Imtihan, sınav.

azot, Fransızcadan alınan bu sözcükle (XIX. yüzyıl) *azotî, azotiyet, zülazot* gibi kimya terimleri yapılmıştır.

azra', *A. a.* Kız oğlan kız.

Azra, *A. ö. a.* **1.** Medine kenti. **2.** *Vamık ile Azra* öyküsünün kadın kahramanı.

azrar, *A. a. (elif, dat* ile) [zarar ç.] Zararlar, ziyanlar, eksikler.

Azrail, *A. ö. a.* Ölüm meleği.

âzur, âzver, *F. s.* Pinti, tamahkâr.

âzürde, *F. s.* İncinmiş.

âzürdedil, *F. s.* [âzürde-dil] Gönlü kırık.

âzürdegî, *F. a.* İncinme, kırılma.

âzürdehâtır, *F. s.* [âzürde-hâtır] Hatırı kırılmış, küskün.

azv, *A. a.* Bir kimseye bir iş ya da sözü yakıştırma, gerçek olmadığı halde onundur deme. İftira.

âzver. *Bkz.* âzur.

azviyyat, *A. a.* [azv ç.] İftiralar.

azz, *A. a.* Isırma, dişleme. • *Azz-i benan,* parmak ısırma.

azze, *A. ün.* Aziz olsun, kadri yüce olsun. • *Azze ve celle,* Aziz ve celil olan (Tanrı).

B

b, Arap ve Fars abecelerinin ikinci harfi. Ebcet hesabında 2 sayısını, ay olarak yazıldığı zaman "recep" ayını gösterir. Bazı Arap ve Fars sözcüklerinin sonlarındaki bu harf Türkçede *p* ile gösterilir, sert harflerle bulununca da yine *p* ile gösterilir.

bâ, *A. a.* Arapça, "b" harfinin okunuşu. Tek n o k t a l ı olduğundan "ba-i muvahhide" ve noktası altta olduğundan "ba-i tahtaniyye" denir.

ba, *F. s.* İle, -li. • *Ba berat,* berat ile; *ba emr-i âli,* sadrazam buyruğuyla; *ba jurnal,* (zaptiyece düzenlenen) tutanakla; *ba mazbata,* mazbataylа; *ba posta,* postayla, muhafaza altında; *ba rapor, raporla,* polis mazbatasıyla; *ba sened,* senetle; *ba tahrirat,* resmi bir makam yazısıyla; *ba tapu,* tapuyla.

ba', *A. a.* **1.** Kulaç (1,829 m.) **2.** Erişmek, yetmek. **3.** Güç, beceriklilik. **4.** Onur. Kerem, vergililik.

ba anki, *F. bağ.* Şu şartla ki, şu suretle ki.

bab, *A. a.* Bap. **1.** Kapı. **2.** (Mec.) Sığınılacak, başvurulacak yer. • *Bab-i adalet,* hak kapısı; *-hükümet,* hükümet dairesi; *-irtişa,* rüşvet kapısı. *Minelbab ilel mihrab,* kapıdan mihraba dek, baştan aşağı.

bab, *A. a.* Bap. Kapı. Tanzimattan önce sarayın, Tanzimattan sonraları yeni düzenlenen hükümet dairelerinden bazıları hakkında kullanılmıştır. • *Bab-i hümayun,* Topkapı sarayının birinci kapısı; *-Fetvapenahi, -M e ş i h a t,* şeyhülislâm kapısı; *-Seraskeri,* askerlik işleriyle uğraşan daire; *-zaptiye,* İstanbul'da emniyet işleriyle uğraşan d a i r e. *Bab-üs-saade,* Topkapı Sarayının ikinci kapısı.

bab, *A. a.* Bap. **1.** Bir kitabın bölümlerinden her biri. **2.** Arapçada eylemlerin çekim biçimlerinden her biri. **3.** İş, husus, madde. • *Ol bapta,* o iş hakkında. **4.** Geçit, boğaz. • *Bab-ül-ebvab,* Kafkasya'da Şirvan dolaylarındaki derbent. *Bab-ül-Mendeb,* Kızıldeniz'in Hint denizine doğru tarafındaki boğaz. **5.** (Tas.) Tövbe, husus, keyfiyet.

bab, baba, *F. a.* **1.** Baba. **2.**

Şeyh. • *Baba-yi âlem,* Adem peygamber; *-suhan,* söz babası; *-zemane,* çağdaş şeyh; *Baba-yi atîk,* Trakya'daki Babaeski.

bal ayan, *F. a.* [baba ç.] Tarikat babaları, şeyhler. Bektaşi şeyhleri.

Babıâli, *ö. a.* [Bab-i âli] **1.** Tanzimattan önce vezir-i âzam kapılarının, bu dönemden sonra hükümet dairelerinden birçoğu da içinde toplanan ve sadrazamların bulundukları dairenin adı. Bulunduğu semte de b u a d verilmiştir. **2.** (Mec.) Bu semtte basımevleri ve gazete idarehaneleri bulunduğundan, İstanbul basını için kullanılır. kinayeli söz hali de almıştır.

Babil, *A. a.* Irak'ta ve Bağdat'ın güney tarafına düşen ünlü bir ilkçağ kenti. Büyücülüğünden dolayı Babil kuyusu anlamında "çeh-i Babil" e s k i yazınımızda çok kullanılırdı. Tanzimattan sonra, dillerin oluşturulması hakkındaki masalın dayandığı ü n l ü kuleden dolayı "Babil Kulesi" ve dünyanın yedi harikasından b i r i olan "asma bahçeleri" yüzünden kullanılır olmuştur.

babune, *F.* **babunec,** *A. a.* (Bitb.) Papatya.

bac, *F. a.* Bir yerden başka bir yere getirilen mallardan alınan vergi. Baç, haraç.

bacdar, *F. a.* [bac-dar] Baç toplama memuru.

bacenk, *F. a.* Baca.

bacgâh, *F. a.* [bac-gâh] Vergi alınan yer.

bacgîr, *F. a.* [bac-gîr] Baç toplama memuru.

bacgüzar, *F. s.* [bac-güzar] Baç veren.

bachâh, *F. s.* [bac-hâh] Baç isteyen.

-bâd, bâdâ, *F. a.* "Olsun, ola" anlamında dua. • *Afiyetbâd, aferinbâd, mübarekbâd,* kutlu olsun; *mebâdâ,* olmaya ki.

bâd, *F. a.* **1.** Yel, rüzgâr. **2.** Hava. **3.** Soluk, nefes. **4.** Ah, iç çekme. **5.** (Tas.) Tanrı yardımı. **6.** (Mec.) Söz. Övme. **7.** Ululuk satma, kibir. **8.** Şarap. • *Bâd-i berin,* sabah yeli; *-bürut,* (bıyık yeli) kibir, ululanma; *-fena,* ölüm; *-Isa,* 1. İsa peygamberin ölüyü dirilten nefesi; 2. Usta hekim; 3. Etkili ilaç; *-nevruz,* bahar yeli; *-saba,* baharda hafif esen rüzgâr, (Tas.) Tanrı lütfunun etkileri; *-seher, -seherhîz,* sabah erken esmeye başlayan hafif yel; *-serd,* 1. Soğuk, sert yel; 2. İçten gelen ah; *-sümum,* Sam yeli, çölün ağılı yeli; *-surta,* uygun, güzel yel. (Ed. Ce.): • *bâd-i âfet; -aşk; -biinsaf; -bikarar; -hâlik; -hamuş; -hazan; -hiraman; -meşacir; -muattar; -m u g a n n i; -m u h a b b e t; -nalân; -nevbahar; -peyemres; -purgû; -pür-safir; -pür-v'ad-i;* bahar; *-ratib; -rebiî; -serma; -sümum; -şebangah; -tabiat; -teranedar; -zâr.*

badam, *F. a.* **1.** Badem: **2.** (Mec.) Göz. • *Badam-i dümagz*, iki içli badem.

badame, *F. a.* **1.** İpek kurdu, ipek kozası. **2.** Nazarlık, nazarlık boncuğu. **3.** Et beni. **4.** Zincir halkası. **5.** Yamalı derviş hırkası. **6.** Süslü, göz alan şey.

badamî, *F. s.* Badem biçiminde. • *Çeşm-i badamî*, sürmeli, iri, çekik, güzel göz.

bâdaver, *F. a.* [bâd aver] Bedavadan ele geçen şey. • *Gencine-i bâdaver*, Husrev Perviz'in ikinci haznesi.

bâdban, *F. a.* [bâd-ban] **1.** Yelken. • *Bâdban-i ahdar*, yeşil yelken. **2.** (Mec.) Arş, felek-ülefläk. • *Badbanküşa-yi azimet*, yola hazırlık.

badbedest, *F. s.* [bâd-bedest] Ele bir şey geçmemiş, hava almış, züğürt.

badbız, *F. a.* [bad-biz] Yelpaze.

bâde, *F. a.* Şarap. • *Bâde-i canbahş*, can veren şarap; *-gülfam*, *-gülreng*, gül renkli (kırmızı) şarap; *-hamra*, kırmızı şarap; *-nâb*, katıksız, duru şarap.

ba'de, *A. be.* "Sonra" anlamıyla tamlamalar yapmada kullanılır. • *Ba'de bu'dun*, bir hayli zaman sonra; *bâde harab-ül-Basra*, Basra yıkıldıktan sonra, (yani) iş işten geçtikten sonra. *Ba'd-el-lüteyya v-el-leti*, bir çok belalar çekildikten sonra; *ba'd-el-eda*, yapıldıktan sonra; *ba'd-el-harb*, savaştan sonra; *ba'd-etifa*, yerine getirdikten sonra; *b'ad-el-imza*, imzadan sonra; *ba'd-el-musaloha*, barıştan sonra; *ba'd-el-m ü t a l â a*, okuduktan sonra; *ba'd-ettahkik*, araştırmadan s o n r a; *ba'd-el-yevm*, bugünden sonra; *ba'd-ez-zeval*, öğleden sonra; *ba'd-ez-zuhur*, öğleden sonra. *Min ba'd*, bundan s o n r a, bundan böyle.

bâdefüruş, *F. s.* [bâde-füruş] Ş a r a p satan, meyhaneci.

bâdegüdaz, *F. s.* [bâde-güdaz] Şarap tüketen.

bâdehâr, *F. s.* [bâde-hâr] Şarap içen. [ç. bâdehâran].

ba'dehu, *A. be.* Ondan sonra.

ba'dehüm, *A. be.* [ba'de-hüm] Onlardan sonra.

bâdekeş, *F. s.* [bâde-keş] Şarap içen.

ba'delahz, *A. be.* [ba'de-l-ahz] Tutulduktan sonra, yakalandıktan sonra.

ba'delasr, *A. be.* [ba'de-l-asr] İkindiden sonra.

ba'delistizan, *A. be.* [ba'de-listizan] İzin aldıktan, sorduktan sonra.

ba'delyevm, *A. be.* [ba'de-lyevm] Bugünden sonra, bundan sonra.

badema, *A. be.* Bundan sonra.

bâdenuş, *F. s.* [bâde-nuş] Şarap içen. • *Bâdenuş olmak*, şerefe i ç k i içmek.

bâdeperest, *F. s.* [bâde-perest] **1.** Şaraba tapan. **2.** (Mec.) Şarabı çok içen.

bâdeza, *F. be.* [bâde-za] Bundan sonra.

ba'dezin, *F. be.* [ba'd-ezin] Bundan sonra.

ba'dezzevval, *A. be.* [ba'de-zzeval] Öğleden sonra.

ba'dezzuhr, *A. be.* [ba'de-zuhr] Öğleden sonra.

bâdfeza, *F. s.* [bâd-feza] Rüzgâr getiren.

badgân, *F. a.* Gözetici, bekçi, haznedar.

bâdgâne, *F. a.* Kafesli pencere.

bâdgîr, *F. a.* [bâd-gîr] Baca, nefeslik.

badi, *A. s., a.* [bed'den] **1.** Neden. Gereken ve gerektiren. **2.** İlk, baş. • *Badi-i emirde,* işin başında.

bâd-i heva, *F. s.* Bedava. Beleş, bahşiş.

badinc, *F. a.* Hindistancevizi.

badincan, *F. a.* Patlıcan.

badincanî, *F. s.* Patlıcan renginde, morumsu.

badingân, *F. a.* Patlıcan.

badire, *A. a.* Ansızın, birdenbire söylenen söz, olay. [ç. bevadir].

badiye, *A. a.* Çöl. • *Badiye-nişin,* çölde oturan, çöl halkı; *badiyê-peyma,* çölde gezip dolaşan. *Badiye-i gul,* dünya [ç. bevadi].

bâdnüma, *F. a.* [bâd-nüma] Yelin esme yönünü gösteren aygıt.

bâdpâ, -y, *F. s.* **1.** [bâd-pa] Yel ayaklı. **2.** (Mec.) Ayağına çabuk (at).

badpeymâ, *F. s.* [bâd-peymâ] Boş gezen, serseri.

bâdreftar, *F. s.* [bâd-reftar] Koşması yel gibi olan, çabuk koşan.

bâdreng, *F. a.* **1.** Ağaçkavunu. **2.** Başı sert ve hızlı gider at.

bâdsenc, *F. s.* [bâd-senc] **1.** Kibirli, ululuk satan. **2.** Kötü niyetli.

bâdser, *F. s.* [bâd-ser] **1.** Başı yelli. **2.** (Mec.) Kibirli. Asi. Mutaassıp.

bâdsüvar, *F. s.* [bâd-süvar] Yele binmiş, hızlı giden.

bâdzehr, *F. a.* [bâd-zehr] Panzehir, zehirin etkisini önleyen ilaç.

bâdzen, bâdzene, *F. a.* [bâdzen] Yelpaze.

-baf, *F. s.* "Dokuyan, dokuyucu" anlamıyla birleşik sözcükler yapmada kullanılır. • *Buriyabaf, zerbaf,* hasır ören, sırma dokuyan.

baft. *Bkz.* beft.

bag, *F. a.* **1.** Ağaç ve çiçek dikili yer. **2.** Üzüm bahçesi. **3.** (Mec.) Seyir, gezinti yeri. **4.** Dünya. **5.** Cennet. • *Bag-i adn, -behîştî, -cinan, firdevs, -huld, -Irem, -kuds, -naim, -Rıdvan,* C e n n e t; *bag-i dehr,* dünya.

bagal, begal, *F. a.* Koltuk. • *Bagalgir,* koltuk tutucu, koltuğa girici.

bagat, *F. a.* [bag ç.] **1.** Bahçeler. **2.** Üzüm bağları.

bagban, *F. a.* [bag-ban] Bahçıvan, bağ bekçisi.

bagbanî, *F. a.* [bag-ban-î] Bağ

bekçiliği, bahçıvanlık.
bagçe, *F. a.* [bag-çe] Bahçe.
bagçevan, *F. a.* Bahçıvan.
bâgî, bâgıye, *A. s.* [bagy'den] Asi. Başkaldırmış. • *Taife-i bagiye,* başkaldırmışlar takımı.
bagistan, *F. a.* Bağ ve bahçe yeri, bağlık, bahçelik.
bâgîyane, *F. s., be.* Asicesine, asilere yakışır biçimde.
bâgız, *A. s.* [bugz'dan] Kinci, kin tutan.
bagiz, begîz, *A. s.* [bugz'dan] Herkese kin besleyen, kimseyi sevmeyen.
bagl, bagle, *A. a.* Katır.
bagteten, *A. be.* Birdenbire, ansızın.
bagvan, *F. a.* [bag-van] Bahçıvan, bağ bekçisi.
bagz, *A. a.* Azgınlık, aşırılık. Haktan ayrılma.
bagza, *A. a. (gayın, dat* ile) Hiç sevmeyiş, şiddetli sevgisizlik.
bagzar, *F. a.* [bag-zar] Bağlık yer. Bağ.
bah, *A. a.* Erkekle dişinin birleşmesi.
baha. *Bkz.* beha.
bahaber, *F. a., s.* [ba-haber] Haberli olma, haberi olma, haberli, bilgili. [ç. bahaberan].
bahaberan, *F. s.* [bahaber-an] Haberliler, haberli olan kimseler.
bahadir, *F. a., s.* Yiğit, kahraman.
bahadirane, *F. s., be.* Yiğitçe, yiğide yakışır biçimde.
bahaim., *Bkz.* behaim.
bahane, behane, *F. a.* **1.** Neden, vesile. **2.** Yalandan özür.
bahanecu, *F. s.* [bahane-cu] **1.** Bahane arayan. **2.** Fırsat gözeten. **3.** Garezci.
bahar, *F. a.* **1.** İlkyaz mevsimi. **2.** Yeşillik. **3.** Çiçek ve yeşillik mevsimi. (Ed. Ce.): • *Bahar-i aşk; -hayal; -hayat; -mutrib; -nâtık; -terennüm; aşiyan-i bahar; benat-i bahar; dem-i bahar; hadayik-i bahar; incilâl-i bahar; sürud-i şuh-i bahar.*
bahar, *A. a.* **1.** Sarı papatya. **2.** Tarçın ve karanfil gibi güzel kokulu ve sert taneler, ki yemeklere konur.
bahar, *A. a. (hı* ile) Ağız kokusu, kötü koku.
baharan, *F. a.* İlkyaz.
baharat, *A. a.* [bahar ç.] Yemeklere tat için katılan koku veren maddeler.
bahari, *F. s.* İlkyazla ilgili, ona dair.
baharistan, *F. a.* **1.** Baharın hüküm sürdüğü zaman. **2.** *ö. a.* Şeyh Sadi'nin eseri.
bahariyye, *F. a.* **1.** Kasidelerden bahar betimlemesiyle başlayanı. **2.** *ö. a.* İstanbul'da Haliç'te tekkesiyle ünlü bir semt.
bahem, behem, *F. be.* [bohem] B i r arada, birlikte, toplu.
bahî, bahiye, *A. be.* Şehvetle ilgili, kösnül.
bahîl, *A. s.* [buhl'den] Pinti, cimri. [ç. bahilan].
bâhil, *A. s.* **1.** Başına buyruk. **2.** İşsiz güçsüz, avare, başı-

boş.

bâhir, bâhire, *A. s.* **1.** Parlak, güzel. **2.** Açık, belli, görünen.

bâhis, *A. s.* [bahs'ten] Bahseden, konu yapan.

bahname, *F. a.* [bah-name] Şehveti uyarıcı t a n ı m ve resimlerle meydana getirilmiş kitap.

bahr, *A. a.* **1.** Deniz. Büyük nehir ya da göl. **2.** Aruz vezinlerinin bölümleri. **3.** (Mec.) Bilgisine son olmayan kimse. • *Bahr-i bipayan,* genişliği sınırsız deniz; *bahr-i muhit,* büyük deniz, dış deniz, okyanus. [ç. bahur, bihar, ebhâr, ebhur].

bahren, *A. be.* Deniz yoluyla.

bahreyn, *A. a.* İki deniz. Akdeniz, Karadeniz. • *Hakan-ül-bahreyn.*

bahrî, bahriyye, *A. s.* Denize ait. Deniz ya da denizcilikle ilgili.

bahriyye, *A. a.* Devletin donanma ve deniz askerleri ve bunlara ait işler.

bahs, *A. a.* **1.** Bir nesne üzerinde etraflı söz söyleyip gerçeği araştırma. **2.** Söz tartışması. **3.** İddialaşmak. [ç. ebhâs].

bahsî, *A. s.* [bahs'ten] Fransızca *discursif* (gidimli) karşılığı.

bahş, *F. a.* Bağış, ihsan. • *Bahş-i kalenderî,* cömertçe dağıtma. Bol keseden ihsan.

-bahş, -bahşa, *F. a.* "Bağışlayıcı, verici" anlamıyla birleşik sözcükler türetilir. • *Canbahş, hayatbahş, hayretbahş, giryebahşa, kerembahş, kerembahşa, safabahş, safabahşa.*

bahşayiş, *F. a.* Bağışlayış. Bağışlama.

bahşayişger, *F. s.* [bahşayişger] **1.** Bağış yapan. **2.** Acıyan, şefkatli.

bahşende, *F. s.* Bağışlayan.

bahşiş, *F. a.* Bağışlanan. Ücretten fazla verilen şey.

baht, *F. a.* Uğur. Talih. Yazı, yazgı, kader. • *Baht-i bidad,* insafsız talih, kötü yazgı; *-bidar,* uyanık, açık talih; *-habalûd,* uyumuş, (yani) kapalı kısmet; *-siyah,* kara talih. *Bkz. bedbaht, bibaht. Civanbaht,* talihi genç, kısmeti açık; *kavibaht,* talihi kuvvetli, uğuru açık; *nikbaht,* iyi talihli, kaderi uygun.

baht, *A. a.* Katıksız, arı, saf, halis, öz, salt.

bahtaver, *F. s.* [baht-aver] Talihli.

bâhte, *F. s.* Oyunda kaybetmiş, yutulmuş.

bahtek, *F. a.* **1.** Küçük baht. Kötü talih. **2.** *ö. a.* Nuşirevanın vezirinin adı.

bâhter, *F. a.* Batı, batı yönü. (Doğu, doğu yönü anlamında da kullanıldığı olur).

bahteri, *A. s.* **1.** Salına salına yürüyen. **2.** Ululuk satan (kimse).

bahtiyar, *F. a.* Kutlu, mutlu.

bahtiyarane, *F. be.* Bahtiyar olanlara yakışır biçimde.

bahtiyari, *F. a.* Kutluluk.

bâhur, *A. a.* Fazla sıcaklık. Sıcak zamanlarda yerden yük-

selen buhar. • *Eyyam-i bahur,* ağustos ayında yedi gün süren sıcaklar.

bahur. *Bkz.* buhur.

bahusus, *F. be.* [ba-husus] Hele, en çok.

bahye, *F. a.* Dikiş.

bahyezen, *F. a., s.* Terzi. Dikişçi.

baid, baide, *A. s.* [buud'dan] **1.** Uzak, ırak. **2.** (Mec.) Beklenmedik, umulmaz. • *Baid-ül-ihtimal,* olamaz; *aktar-i baide,* uzak ülkeler; *esfar-i baide,* uzak, açık deniz seferleri.

bâir, *A. a.* **1.** Yok olmuş, yok olan. **2.** İşe yaramaz, yararsız. **3.** Boş, ıssız, ekilmemiş (toprak).

baîr, *A. a.* Erkek deve.

bâis, *A. s.* Neden. Gerektiren. • *Bâis-i feryad,* feryad ettiren; *-meserret,* sevinç nedeni. [ç. bevais].

bâk, *F. a.* Korku; çekinme. • *Bi-bâk,* korkusuz, korkmayan. Günah sahibi anlamına da kullanıldığı olmuştur.

bakar, *A. a.* **1.** Öküz, sığır. **2.** (Mec.) İyiyi kötüyü ayırt edemeyen; sersem, ahmak.

bakarî, bakariye, *A. s.* Öküz, sığır, inek, manda gibi hayvanlara ait, onlarla ilgili. • *Hayvanat-i bakariye,* sığır cinsinden hayvanlar.

bakay. *Bkz.* bekaya.

bakemal, *F. s.* [ba-kemal] Olgun, kusursuz, eksiksiz.

Bakıl, *A. ö. a.* Ahmaklığı mesel olmuş bir Arap.

Bâkır, *A. a.* 12 imamın beşincisi. Imam Zeynelabidin'in oğlu ve Hüseyin'in torunudur (694-735).

bâkıyat, *A. a.* [bakî, bakiyye ç.] Sürüp giden şeyler. • *Bakıyat-i salihat,* sevabı sürüp giden güzel işler.

bakıyye, *A. a.* **1.** Artıp kalan. **2.** Alt tarafı, sonrası. **3.** Yok olmuş bir şeyin artığı. • *Bakiyyet-üs-selef,* eskilerden artakalan adam. (Daha çok dine bağlı ve hayırlı kimseler için kullanılır). *Bakıyyet-üsseyf, bakıyyet-üs-süyuf,* kılıç artıkları, savaştan ya da öldürülmeden kurtulabilmiş olanlar. [ç. bevaki, bekaya].

baki, bakiyye, *A. s.* [beka'dan] **1.** Tanrı. **2.** Kalan, artık. • *El-baki,* Tanrı; *hüvelbaki,* (mezar taşlarında) ölmeyen, baki olan Tanrı'dır; *âsar-i bakiyye, mucizat-i bakiye;* sürüp giden, ölmeyen yapıtlar, mucizeler. [ç. bakiyat, bevaki].

bakî, *A. s.* [bükâ'dan] Ağlayan.

bakir, *A. a.* El değmemiş.

bakire, *A. a.* Er görmemiş kız.

bakkal, *A. a.* Bakkal.

bakkam, *A. a.* **1.** Bakkam ağacı, Kızılağaç. **2.** Bundan çıkarılan kırmızı boya. **3.** Doğal olmayan tüm kumaş boyaları.

bakl, *A. a.* Yenecek her türlü yeşillik, ot.

bakla', *A. a.* Yeşillik.

bakûre, *A. a.* Turfanda yemiş.

bâl, *F. a.* **1.** Kanat. **2.** Kol, pazı. • *Bâl ü yal,* kol gerdan, boy bos. Uzun endam. *Kavi bâl,*

kolu kuvvetli; *şikeste bâl,* kanadı kırık, âciz. *Bâl ü per,* kanat.

bâl, *A. a.* Yürek, gönül, kalp. • *Fârig-ül-bâl,* kaygısız; *ferih-ül-bâl,* gönlü rahat; *halis-ül-bâl,* yüreği rahat, temiz; *mafi-l-bâl,* yürekteki (Mec.) murat, istek; *münkesir-ül-bâl,* gönlü kırık, gücenmiş; *müşevveş-ül-bâl,* yüreği (niyeti) bozuk; *selim-ül-bâl,* temiz yürekli.

ba'l, *A. a.* **1.** Erkek eş. **2.** Efendi, sahip, hükümdar. **3.** *ö. a.* Islamdan önceki bir put, Baal.

balâ, *F. s.* **1.** Yüksek, yukarı, yüce. **2.** *a.* Boy. • *Balâ kadd,* uzun boylu; *dübalâ,* iki kat; *kadd-i balâ,* yüksek boy; *rütbe-i balâ,* vezirlikten bir önceki rütbe. *Zir ü balâ,* alt ve üst.

balâhane, *F. a.* [balâ-hane] Evin üstündeki kısım, cihannüma.

balâdest, *F. s.* [balâ-dest] Üstte olan, üstün olan. [ç. balâdestan].

balâkadd, *F. s.* [balâ-kadd] Uzun boylu.

balâkeşide, *F. a.* [bâlâ-keşide] **1.** Uzamış, boy atmış. **2.** Uzun boylu. [ç. balâkeşidegân].

balânişin, *F. s.* [balâ-nişin] Üstte, yukarda oturan.

balâpervaz, *F. s.* [balâ-pervaz] Yüksekten uçan, kendini gücünün üstünde görüp göstermeye çalışan.

balâpervazane, *F. be.* [balâ-pervaz-ane] Yüksekten atarcasına.

balârev, *F. s.* [balâ-rev] Yüksekte giden, uçan.

balâter, *F. s.* [balâ-ter] Daha ya da pek yüksek.

balâterin, *F. s.* En yüksek.

Ba'lbek, *A. ö. a.* Lübnan'da bir kent. Baalbek.

ba'le, *A. a.* Kadın eş.

balgam, *A. a.* Insanı oluşturan 4 ahlattan biri sayılan *lenf* ya da serum (*flegme,* XIX. yüzyıl).

balgamî, *a. s.* **1.** Balgamla ilgili. **2.** Yapısında balgam üst ün bulunan, *flegmatique* karşılığı (XIX. yy.).

bâlî, bâliye, *A. s.* Eski, köhne. • *Ebniye-i bâliye,* eskiden kalma binalar.

balide, *F. s.* Büyümüş. yetişmiş, uzamış.

balig, baliga, *A. s.* [bülûğ'dan] **1.** Erişen, erişmiş. **2.** Ergin. **3.** Varan. **4.** Olgunluğun son basamağına ulaşan. • *Baligan mabelag,* ferah ferah. *Hikmet-i baliga, inayet-i baliga, kudret-i baliga,* (Tanrı'ya mahsus) en tam, olgun hikmet, bağış, kudret.

balîn, *F. a.* Yastık. • *Balîn-i istirahat, -rahat,* dinlenme yastığı. *Balînperest,* tembel; *seri balîn,* yastık ucu, başucu.

baliş, *F. a.* Yüz yastığı. • *Baliş-i çarmin,* deriden yastık. *Çarbaliş,* yüce makam.

bâlküşa, *F. s.* [bâl-küşa] Kanadını açmış, uçan.

balûa, *A. a.* Su dökecek çukur,

delikli taş.

bâlvar, bâlver, *F. s.* [bâl-ver] Kanatlı.

bam, *F. a.* **1.** Dam, çatı. **2.** Sabah ışığı. **3.** Telli sazların en kalın teli. • *Bâm-i bedi,* dokuzuncu gök. **4.** Çeşme, gözkapağı.

bâmdad, bâmdadan, *F. a.* Sabah vakti. Erte.

bame, *F. a.* Uzun, gür, kaba sakal.

bâmgâh, bâmgeh, *F. a.* Sabah vakti.

ban, *A. a.* **1.** Sorgun ağacı, bey söğüdü. **2.** (Mec.) Sevgilinin boyu.

ban, [Slavcadan] Bey, küçük prens.

-ban, *F. il.* -ci. • *Bagban,* bağcı; *derban,* kapıcı; *nigehban,* gözcü; *pasban,* bekçi.

bâni, *A. s.* [bina'dan] Yapıcı, yaptıran.

bank, bang, *F. a.* Haykırma, bir ağızdan alkış. • *Bang-i revarev,* İsrafil'in mahşer için çalacağı surun ikinci aşaması; *-namaz,* ezan.

banu, *F. a.* Kadın, bayan. • *Banu-yi meşrik,* güneş; *-Mısır,* Züleyha.

bâr, *F. a.* **1.** Yük, ağırlık. **2.** Kez, defa. **3.** İzin. **4.** Yemiş, meyve. • *Bâr-i evvel,* birinci kez; *-giran,* ağır yük, sıkıntı; *-Huda,* (i z i n sahibi) Tanrı; *bâr ü bengâh,* eşya ve çadır; *kâr ü bâr,* iş güç.

-bar, *F. s.* "Yağdıran, saçan, serpen, döken" anlamlarıyla birleşik sözcükler yapmada kullanılır. • *Anberbar, ateşbar; eşkbar; gevharbar; giranbar; giryebar; güherbar; handebar; hûnbar; jalebar; müşkbar; neşvebar; sayebar; şerarebar; şererbar; şulebar; ziyabar.*

baran, *F. a.* Yağmur. • *Mevsim-i baran,* yağmur mevsimi, g ü z ü n sonları.

barandide, *F. s.* [baran-dide] Görmüş, geçirmiş. • *Gürk-i barandide,* eski kurt.

barani, *F. a.* Yağmurluk.

baranriz, *F. s.* [baran-riz] Yağmur saçan, yağmur serpiştiren.

bâraver, *F. s.* [bâr-aver] Yemişli, yemişi olan.

bârdan, *F. a.* [bâr-dan] Her çeşit yük kabı.

bârdar, *F. s.* [bâr-dar] Yüklü.

bare, *F. a.* **1.** Defa, kez. **2.** Kale. **3.** Zülf.

barec, *F. a.* Itüzümü.

barekâllah, *A. ün.* Allah mübarek etsin!

bargâh, bargeh, *F. a.* [bar-gâh] Izinle girilecek yer. Girmek için izin gereken yer. • (Mec.) *Bargâh-i kibriya,* Tanrı orunu.

bârgîr, *F. s., a.* [bâr-gîr] Yük kaldıran, yük taşıyan. Beygir, iğdiş edilmiş at.

bârha, *F. a.* [bâr ç.] **1.** Yükler. **2.** *F. be.* Sık sık, çoğunlukla, birçok kez.

bârhane, *F. a.* [bâr-hane] Yolcu eşyası, yüklü.

bârık, *A. s.* Parlayan. Şimşekli

bulut.

barîk, *F. s.* İnce. (Ed. Ce.): • *Fikr-i barîk, hayal-i barîk, rişte-i barîk.*

barîkbîn, *F. s.* [barîk-bîn] İnce şeyleri gören, incelikleri anlayan.

bârika, *A. a.* **1.** Kılıç. **2.** Parıldayan kılıç. **3.** Silahların parıldaması. **4.** Şimşek. **5.** Parıltı, ışık. **6.** (Mec.) Aydınlanma, nurlanma.

barî', *A. s.* **1.** İyi nitelikleri bulunan, üstün. **2.** Yakışıklı, güzel. **3.** Zeki.

bari, *F. s.* Hiç olmazsa.

Bari, *A. a., s.* Yaratan, yaratıcı. Tanrı. • *Avn-i Bari, feyz-i Bari, lûtf-i Bari,* Tanrı'nın yardımı, feyzi, lütfu.

bari, baria, *A. s.* [beraat'ten] **1.** Tam. **2.** Üstün.

barid, *A. s.* [berd'den] Soğuk. (Mec.) Hoş olmayan.

bârîş, *F. s.* Yağış.

bariz, *A. s.* [büruz'dan] Belirgin, meydanda, açık.

bârkeş, *F. s.* [bâr-keş] Yük çeken, yük kaldıran, ağır şeyler taşıyan.

bârmend, *F. s.* [bâr-mend] Yemişli, yemiş veren (ağaç).

barr, *A. s.* **1.** Dürüst, doğru. **2.** Dindar. **3.** İyilik ve hayır işleyici.

bâru, *F. a.* **1.** Kale duvarı, tabyanın gezinti yeri. **2.** Sığınacak yer, siper.

barud, *F. a.* Barut. • *Barudhane,* barut işlenen yer. *Barudî,* baygın siyah, koyu gri; *barud-i siyah,* küherçileden işlenen barut. [ç. bevarid].

bârver, *F. s.* [bâr-ver] Yemişli, yemişi olan, (Mec.) yarar, fayda.

ba's, *A. a.* **1.** Gönderme. **2.** Diriltme. • *Ba'sü ba'de-l-mevt,* yeniden dirilme. **3.** Peygamberlik.

basair, besair, *A. ç.* **1.** İbret uyandıracak durumlar. İbretli görünüşler.

basal, *A. a.* Soğan.

basala, *A. a.* Bedende yaradılıştan olan her çeşit kabartı. • *Basala-i sisaiyye,* omurilik soğanı.

basar, *A. a.* **1.** Görme. **2.** Göz. **3.** Kalp gözü. • *Kuvve-i basar,* gözün i y i görmesi; *şiddet-i basar,* keskin g ö r ü ş, görme keskinliği. *Medd-i basar,* uzun, uzak görme; *nur-i basar,* göz nuru. [ç. ebsar].

basaret, besaret, *A. a.* **1.** Göz açıklığı. **2.** Derin görüş. **3.** Görme duyusu.

basarî, *A. s.* [basar'dan] Görmeye ait, görmekle ilgili.

basavab, *F. s.* [ba-savab] Doğru, haklı.

basbasa, *A. a.* **1.** Köpeğin yaltaklanması. **2.** Dalkavukluk, yaltaklanma.

bâsır, bâsıra, *A. s.* [basar'dan] Gören, görücü. • *Kuvve-i bâsıra* görme yetisi.

bâsıt, *A. a.* [bast'tan] **1.** Yayan, yayıcı. • *Bâsıt-ür-rızk,* T a n r ı. **2.** (Anat.) Açan.

bâsim, *A. s.* [besm'den] Gülen,

gülücü.

basîr, *A. s.* [basar'dan] **1.** Gören. **2.** Görüp anlayıcı, kalp gözüyle gören. **3.** Her şeyi görüp bilen (Tanrı).

basiret, *A. a.* Kalp gözüyle görme, biliş. [ç. basair].

basiretkâr, *F. s.* [basiret-kâr] Basiretli, öngören, uzgören.

basit, basita, *A. s.* [bast'tan] **1.** Düz, engelsiz. **2.** Açık, geniş. **3.** Sade, yalın.

basite, *A. s.* **1.** Döşeme. **2.** Düz yer. **3.** İrtifa almada kullanılan yayvan güneş saati.

bast, *A. a.* **1.** Yayma, serme, açma. **3.** Gevşetme. • *Bast-i bisat,* örtünün yayılması; *-cevab,* karşılık v e r m e; *-makal,* söz açma, *-mukaddemat,* asıl maksada girmeden b i r şeyler söyleme; *kabz ü bast,* büzülmeyle gevşeme, iyilikle kötülük.

basur, *A. a.* Kalınbağırsağın yangısı yüzünden kan gelme. Mayasıl. [ç. bevasir].

baş, *F. ü.* Olsun, ola.

başe, *F. a.* Doğan, atmaca. • *Başe-i felek,* güneş; Kartal (takımyıldızı).

başed, *F. a.* "Olsun, ola" a n l a m ı n a olup *gâh başed, gâh nebaşed,* gâh olur gâh olmaz biçiminde kullanılır.

bat, *F. a.* **1.** Kaz. **2.** Uzun boylu sürahi, testi. • *Bat-i sahba,* şarap kabı; *-şehd,* bal kabı; *-şir,* süt kabı.

bataet, *A. a.* Ağırlık, yavaşlık. Ağır davranma.

Batalese, *A. a., ç.* Ptolemeos soyundan gelen hükümdarlar.

batalet, *A. a.* İşsizlik. Avarelik.

batane, batanet, *A. a.* **1.** Büyük karınlı, şişman olma. **2.** Obur olma.

batar, *A. a.* **1.** Ululanma, ululuk satma. **2.** Kendini beğenme. **3.** Haktan ayrılma. **4.** Aşırı sevinç.

batarika, *A. a.* [batrik ç.] Patrikler.

Batha, *A. a.* **1.** Mekke'de dağ arasında bir derenin adı. **2.** (Mec.) Çakıl taşı bulunan büyük dere.

bâtıl, bâtıla, *A. s.* [butlan'dan] **1.** Boş. **2.** Çürük. **3.** Doğruya ve gerçeğe karşıt. [ç. ebatıl].

bâtın, bâtına, *A. a.* İçyüz, görünmeyen yan, sır. • *Ehl-i bâtın,* Tanrı sırrına ermiş ârifler.

bâtınan, *A. be.* İçinden, içyüzünden.

bâtınî, *A. s.* **1.** İç. **2.** Aşikâr, belli olmayıp gizlilik bulunan şeylere ait.

bâtınîyye, *A. a.* Bir tarikat. Ayetlerin dış anlamlarından çok bâtın anlamlarına önem verdikleri
i ç i n Tanrı sıfatlarından bazılarından şüphe gösterirler. Hasan Sabbah'ın t a r i k a t ı. • *Sahibiye, ibahiye, karamıta, seb'iye...* gibi.

batıy, batî, *A. s.* [bataet'ten] **1.** Ağır, yavaş hareketli. **2.** Yavaş, geç. • *Batıy-ül-hareke,* davranışı ağır, *batıy-ül-hazm,* geç sindirilen; *batıy-ül-mizaç,* hu-

yu ağır, yavaş olan.

bâtir, *A. s.* **1.** Keskin. **2.** Keskin (kılıç). **3.** Kesen, budayan.

bâtiş, *A. s.* [batş'dan] Şiddetle davranan, tuttuğunu koparan.

batiş, *A. s.* [b a t ş't a n] Güçlü, tuttuğunu koparan.

batn, *A. a.* **1.** Karın. **2.** Soy, kuşak. • *Batnan ba'de batnın,* soydan soya, kuşaktan kuşağa. [ç. bütun].

batnî, batniye, *A. s.* (Ana.) Karna mensup, karınla ilgili.

batrîk, *A. a.* Patrik.

batş, *A. a.* **1.** Sertlik ve kuvvetle tutup yakalama, kapma. **2.** Kuvvet, şiddet, üstünlük.

battal, *A. s., a.* [betalet'ten] **1.** Hükümsüz, boş. **2.** İşlemez. **3.** Çok büyük, hantal. **4.** 57×82 boyunda baskı kâğıdı.

battaliyye, *A. s.* [battal'dan] İşi biten resmi kâğıtların konduğu torba.

bauz, bauze, *A. a.* Sivrisinek.

baver, *F. s.* Sağlam, çok doğru.

bay, *A. a.* **1.** Zengin. **2.** (Mec.) Sevilen, sevgili. • *Bay ü geda,* zenginle fakir.

bayğân, *F. a.* [bay-gân] Bekçi, koruyucu.

bayız, *A. s. (dat* ile) [beyza'dan] Yumurtlayan.

bâyi', *A. s.* [bey'den] Mal satan, satıcı.

bâyiste, *F. s.* **1.** Gerekli, zorunlu. **2.** Uygun. • *Bâyiste-i hestî,* varlığı zorunlu olan, kendi kendine var olan (Tanrı).

bâyin, bâyine, *A. s.* [beyn'den] Aralayıcı, ayıran, ayırıcı. • *Talâk-i bâyin,* yeniden nikâh gerektiren boşanma.

bayrakdar, *F. a.* [bayrak-dar] Türkçe "bayrak" sözcüğünden yapılma: Bayrak taşıyan kimse.

Bayramiye, *A. ö. a.* **1.** Hacı Bayram-i Veli tarikati. **2.** *s.* Bu tarikatle ilgili.

baytar, *A. a.* Baytar, veteriner.

baytarî, baytariyye, *A. a., s.* **1.** Baytarlık, veterinerlik. **2.** Baytarlıkla, veterinerlikle ilgili.

baytara, *A. a.* Nalbantlık.

bâz, *F. s. (ze* ile) **1.** Açık, açılmış. **2.** Aralık. **3.** Ayrı.

bâz, *F. be.* **1.** Geriye, geriye doğru. **2.** Yeniden.

baz, *F. a.* **1.** Doğan kuşu. **2.** *s.* Açık. • *Şahbaz, şehbaz,* şahin.

ba'z, *A. a.* Birtakım, bir parça, biraz, birkaçı.

-baz, *F. a.* "Oynayan" anlamıyla birleşik sözcükler oluşturur. • *Bkz. ateşbaz, canbaz, dilbaz, hokkabaz, kumarbaz, serbaz.*

ba'zan, *A. be.* [b a'z-a n] Kimi vakit, kimileyin. Her zaman değil. Arasıra.

bazar, *F. a.* **1.** Pazar. **2.** Alış veriş. **3.** Pazar yeri. • *Şahid-i bazar,* hafif ahlaklı kadın.

bazargâh, *F. a.* [bazar-gâh] Pazar yeri, çarşı, alış veriş yeri.

bazargân, bazergân, *F. a.* **1.** Tüccar, alış veriş eden esnaf. **2.** Bezirgân. • *Bazargân başı,* tüccar vekili, şehbender. [ç. bazargânan, bazergânan].

bâzdar, *F. a.* [bâz-dar] Doğancı. Çakırbaşı. Kuşçubaşı.
bazende, *F. a.* Oyuncu, dansöz.
bâzgerd, *F. a.* [bâz-gerd] Dönme, dönüş.
bâzgerdan, *F. s.* [bâz-ger-dan] Dönücü, dönen.
bâzgeşt, *F. a.* [bâz-geşt] **1.** Dönme, dönüş, geriye dönme. **2.** Vazgeçme. **3.** Gerileme.
bâzgeşte, *F. s.* [bâz-geşte] **1.** Dönmüş. **2.** Vazgeçmiş. **3.** Gerilemiş.
bazgûn, bazgûne, *F. s.* Ters, başaşağı.
bazi, *A. a.* Doğan kuşu.
bazî, *F. a.* Oyun.
baziçe, *F. a.* Oyuncak.
baziçegâh, *F. a.* [baziçe-gâh] Kumarhane.
baziçekâr, *F. a.* [baziçe-kâr] Oyuncu. [ç. baziçekâran].
bazigâh, *F. a.* [bazi-gâh] Oyun, eğlence yeri, kumarhane.
bazigede, bazikede, *F. a.* [bazi-gede] Oyun, eğlence yeri, kumarhane.
baziger, *F. a.* [bazi-ger] **1.** Oyuncu. **2.** Cambaz, ip cambazı. **3.** Köçek. [ç. bazigeran].
bazigûş, bazikûş, *F. s.* Şen, latifeci.
bâzil, *A. s. (zel* ile) [bezl'den] Bol bol veren, dağıtan.
baziş, *F. a.* Oyun.
bazküşa, *F. a.* [baz-küşa] Ayırt etme gücü.
bazmande, *F. s.* [baz-mande] **1.** Geride kalmış, geride bırakılmış. **2.** Canlı kalmış.
bazr, bızr, *A. a. (dat* ile) Bızır, dılak, klitoris.
bazu, *F. a.* **1.** Pazı, kol. **2.** (Mec.) Güç, kudret. • *Bazu-yi himmet,* himmet kolu; *-simin,* gümüş gibi beyaz kol; *-zorâver,* dayanıklı, kuvvetli kol. [ç. bazuvan].
bazubend, *A. s.* [bazu-bend] Pazıbent, kola bağlanan muska.
bazudıraz, *F. s.* [bazu-dıraz] Kolu uzun, güçlü, kahraman.
bazuvan, *F. s.* [bazu ç.] Pazılar, kollar.
-be, -be-, *F. il.* Sözcükleri -e haline koyar, ile, için; "tâ" eklenerek -e kadar anlamı verir. • *Begayet, behakk-ı, benam-i, betekrar, dembedem, dest be-dest, lebbeleb, mahbemah, sûbesû, tâ be, zanubezanu, nevbenev.* B u n a göre Türkçe sözcüklerle de *aybeay, karşıbekarşı, yanbeyan...* gibi bileşikler yapar.
be an şart ki, *F. be.* Şu koşulla ki.
bebbega, bebga, *A. a.* Papağan.
bebr, beber, bebir, *F. a.* Kaplanı andıran, yırtıcı ve postu değerli bir hayvan.
bebruh. *Bkz.* yebruh.
Bec, *a.* [Macarcadan] Viyana.
becâ, *F. s.* [be-câ] Yerinde, uygun. • *Becâ nabecâ,* yerli yersiz.
becâyiş, *F. a.* [be-cayiş] Onun yerine. İki memurun kendi istekleriyle birbirleriyle yer de-

giştirmeleri.

becbece, *A. a.* Çocukları avutmak için yapılan gürültü.

bece, beççe, beçe, *F. a.* **1.** Yavru. **2.** Çocuk. • *Şirbeçe,* aslanın yavrusu, cesaretli genç. *Tersabeçe,* Hıristiyan genci.

beceyb, *F. be.* [be-ceyb] **1.** Yakaya, yakaya doğru. **2.** Cebe, cebe doğru. • *Serbeceyb,* başı öne eğik.

becîd, *F. be.* [b e-c i d] Uğraşma ile, çalışmayla.

becîl, *A. s.* Hatırı çok sayılan kimse.

beçegân, *F. a.* [beçe ç.] Yavrular, çocuklar.

bed, *F. s., a.* **1.** Kötü, fena, çirkin. **2.** Kötülük, fenalık.

bed', *A. a.* Başlayış, ilk.

bedaat, *A. a.* **1.** Güzellik. **2.** Birden, ansızın söz söyleme.

bedahd, *F. s.* [bed-ahd] Yalancı, sözünde durmaz, sözüne inanılmaz.

bedahe, bedahet, *A. a.* **1.** Açık, meydanda olma. **2.** Birden, ansızın.

bedaheten, *A. be.* Açıkça, açık açık.

bedahlâk, *F. s.* [bed-ahlâk] Kötü huylu.

Bedahş, Bedahşan, *F. a.* Hindistan'la Horasan arasında eski Baktria. • *Lâ'l-i Bedahşan,* adı geçen kentte çok değerli lâl taşları işlendiği için bu yolda ün almıştır.

bedahter, *F. s.* [bed-ahter] Kötü yıldızlı, talihsiz.

bedaî', bezaî', *A. a. (dat, ayın* ile) [bidaat ç.] **1.** Anamallar, sermayeler. **2.** Mallar.

bedamel, *F. s.* [bed-amel] İşi, tutumu kötü olan.

bedamuz, *F. s.* [bed-amuz] Kötülük öğreten, rezil, deni.

bedasl, *F. s.* [bed-asl] Soyu kötü olan.

bedavaz, *F. s.* [bed-avaz] Kötü sesli.

bedavet, *A. a.* Bedevilik, Badiyede oturma, göçebelik.

bedavî, *A. s.* Bedevî; çölde, kırda yaşayan, göçebe.

bedayi', *A. a.* [bedi, bedia ç.] Görülmedik ve beğenilebilecek yeni icat edilmiş şeyler. • *Bedayi-perver,* sanatçı, artist. *Hikmet-i bedayi,* estetik.

bedâyin, *F. s.* [bed-âyin] Gelenek ve tutamakları, ayin ve mezhebi kötü.

bedbaht, *F. s.* [bed-baht] Talihi kötü, talihsiz. [ç. bedbahtan].

bedbîn, *F. s.* [bed-bîn] Her şeyi kötü gören, kötümser. [ç. bedbînan].

bedbînî, *F. a.* Kötümserlik.

bedbû, *F. s.* [bed-bû] Kötü kokulu, kötü kokan.

bedcins, *F. s.* [bed-cins] Yapısı kötü, soysuz, sütü bozuk.

bedçehre, *F. s.* [bed-çehre] Çirkin yüzlü.

bedçeşm, *F. s.* [bed-çeşm] Kötü gözlü, nazarı değen.

beddua, *F. s.* [bed-dua] Inkisar, ilenç, kargıma.

bededa, *F. s.* [bed-eda] Tavrı, davranışı kötü, çirkin olan.

bedel, *A. a.* **1.** Bir şeyin yerini tutabilen nesne. **2.** Karşılık olarak verilen nesne. • *Bedel-i askerî,* askerlik ödevine karşı verilen para; *-nakdî,* askerlik ödevi için verilen belli bir para; *-şahsî,* askerlik ödevini maaşını vererek birine yaptırma. *Bedel-i mayetehallel,* vücudun harcamalarını tamamlayan yiyecekler; *-misl,* bir şeyin kıyaslanarak biçilme bedeli; *-üşr,* ekilmesi bırakılmış bir tarla için üşre karşılık alınan bedel. [ç. bedelât].

bedelen, *A. be.* Değeri ödenerek.

beden, *A. a.* **1.** Gövde. **2.** Kale mazgalı. [ç. ebdan].

bedendiş, *F. s.* [bed-endiş] Başkaları hakkında kötülük düşünen.

bedene, *A. a.* Kurban devesi.

bedenen, *A. be.* **1.** Vücuduyla. **2.** Fizik yönden.

bedenî, bedeniyye, *A. s.* Bedenle, vücutla ilgili. • *Terbiye-i bedeniyye,* jimnastik, beden eğitimi.

beder, *F. be.* [be-der] **1.** Dışarıya, dışarda. **2.** Kapı dışarı.

bedergâh, *F. a.* [be-dergâh] Kapıya çıkma.

bedevî, *A. s., a.* Çölde, çadırda yaşayan, göçebe insan.

bedeviyyet, *A. a.* Çölde ve çadırda yaşayan ve konup göçen halkın durumu.

bedfâl, *F. s., a.* [bed-fâl] **1.** Uğursuzluğa alamet olan (yorum). **2.** Kötüye yorma.

bedfercam, *F. s.* [bed-fercam] Sonu kötü.

bedfial, *F. s.* [bed-fial] Yaptığı işler kötü olan.

bedgevher. *Bkz.* bedgüher.

bedgirdar, *F. s.* [b e d-girdar] Kötü tabiatlı. Yaptığı işler kötü olan. • *K ü f f a r-i bedgirdar; rüzgâr-i bedgirdar.*

bedgû, *F. s.* [bed-gû] Herkes hakkında kötü söyleyen, dedikoducu, çekiştirici.

bedgüher, bedgevher, *F. s.* [bed-güher] Mayası kötü. [ç. bedgüheran].

bedgüman, *F. s.* [bed-güman] **1.** Kötülük düşünen. **2.** Her işte kötülük gören, işkilli.

bedhah, *F. s.* [bed-hah] Herkesin kötülüğünü isteyen. [ç. bedhahan].

bedhahî, *F. a.* Bedhahlık, herkesin kötülüğünü isteme.

bedhal, *F. s.* [bed-hal] Kötü halli, düşkün.

bedhisal, *F. s.* [bed-hisal] Kötü huylu.

bedhu, bedhuy, *F. s.* [bed-hu] Kötü huylu, huysuz.

bedi', *A. s.* Örnek ve benzeri olmayan bir şey yaratan. Böylece yaratılan. [ç. bedayi].

bedi', *A. a.* (Ya.) Kelamın lafız ve anlamca sanat ve süslerini konu yapan bilim.

bedia, *A. a.* Görülmedik, beğenilebilecek yeni bulunma şey. • *Bedia-i hayaliyye,* ülkü, ideal.

bediazar, *F. a.* [bediazar] Güzellik yeri.

beḍid, pedid, *F. s.* Görünür, açık, belli. • *Nabedid,* görünmez, kayıp.

bedidar, *F. s.* Görünür, açık, belli.

bedihe, *A. a.* Ansızın ve düşünmeden söylenilen güzel söz. Hazırcevaplık.

bedihegû, *F. a.* [bedihe-gû] Bedihe söyleyen, söylemeye alışık olan kimse. [ç. bedihegûyan].

bedihî, *A. s.* Kanıt ve tanıt gerekmeyecek derecede açık, belli olan.

bedihiyyat, *A. a.* [bedihî ç.] Kanıt ve tanıt gerekmeyecek derecede açık, meydanda olan şeyler.

bedihiyyet, *A. a.* Bedihî olma. Akıl kestikten sonra onayı için başka bir şeye gereksinmemek durumu.

bedîî, bedîiye, *A. s., a.* Güzellik. Güzel.

bediiyat, *A. a.* Estetik.

bediiyet, *A. a.* [bedi'den] Güzellik.

bedil, *F. be.* [be-dil] Yürekten, gönülden, içten.

bedkâr, *F. s.* [bed-kâr] Işi kötü, fena. [ç. bedkâran].

bedkârane, *F. be.* [bed-kârane] Kötü davranarak.

bedkiş, *F. s.* [bed-kiş] Dinsiz. • *Keşiş-i bedkiş.*

bedlika, *F. s.* [bed-lika] Suratı kötü, çirkin.

bedlikâm, *F. s.* [bed-likâm] Gem tutmaz, başı sert. Asi.

bedmaaş, *F. s.* [bed-maaş] **1.** Geçimsiz. **2.** Ahlaksız.

bedmaye, *F. s.* [bed-maye] Mayası, yaradılışı bozuk [ç. bedmayegân].

bedmeniş, *F. s.* [bed-meniş] Kötü huylu.

bedmest, *F. s.* [bed-mest] **1.** Sarhoşluğu kötü. **2.** Fena sarhoş. **3.** Kendini bilmeyecek denli sarhoş. [ç. bedmestan].

bedmestî, *F. a.* [bed-mest-î] Bedmestlik.

bedmezheb, *F. s.* [bed-mezheb] Kötü mezhepli, mezhebi kötü, sapkın.

bedmihr, *F. s.* [bed-mihr] Muhabbetsiz.

bednam, *F. s.* [bed-nam] Kötü ad kazanan, adı kötüye çıkmış olan.

bednesl, *F. s.* [bed-nesl] Soyu sopu bayağı olan, soysuz, piç.

bednigâh, *F. s.* [bed-nigâh] Kötü bakışlı.

bednihad, *F. s.* [bed-nihad] Kötü tabiatlı.

bednijad, *F. s.* [bed-nijad] **1.** Soyu sopu aşağı. **2.** Şeceresi bozuk (insan, at).

bedniyet, *F. s.* [bed-niyet] Niyeti, içi kötü olan, kötü niyetli.

bednüma, *F. s.* [bed-nüma] Çirkin, görünüşü kötü.

bedpesend, *F. s.* [bed-pesend] Kötüyü beğenen, cahil.

bedr, *A. a.* Dolunay. On dört gecelik ay.

Bedr, *A. a.* Mekke'yle Medine arasında bir yer olup Muhammed Peygamberin dinsizlerle ünlü bir gazasına sahne ol-

muştur. • *Ashab-i Bedr,* bu gazada Peygamberle birlikte bulunan 313 kişi.

bedrah, *F. s.* [bed-rah] Kötü yolu sapmış olan.

bedram, *F. s.* [bed-ram] **1.** Yabani (hayvan). **2.** Vahşi (at).

bedre, *A. a.* **1.** İçinde para olan torba, çıkın **2.** On bin kuruş.

bedreftar, *F. s.* [bed-reftar] Tutumu, g i d i ş i kötü.

bedrek, *F. s.* [bed-rek] Kötü damarlı, huysuz.

bedreka, bedrika, *F. a.* Kılavuz, yol gösterici.

bedrenk, *F. s.* [bed-renk] Açıkla koyu arasında kirlimsi bir renk.

bedrey, *F. s.* [bed-rey] Düşüncesi yanlış, batıl olan.

bedrud, *F. a.* Esenlik, esenleme. Veda.

bedsikâl, *F. s.* [bed-sikâl] Kötü düşünceli, herkes hakkında kötü söyleyen.

bedsiret, *F. s.* [bed-siret] Tabiatı kötü.

bedsirişt, *F. s.* [bed-sirişt] Kötü tabiatlı.

bedsuret, *F. a.* [bed-suret] Kötü tarz ve durum.

bedter, *F. s.* [bed-ter] Çok kötü. Beter.

bedterîn, *F. s.* En kötü.

bedtıynet, *F. s.* [bed-tıynet] Yaradılışı kötü.

beduh, *A. a.* Mektup zarfları üzerine yazılan ve zarf mühürlerine kazılan bir söz olup anlamı üzerinde çok şeyler denilmiştir. Bunun yerine ebced hesabına göre karşılığı olan 2, 4, 6, 8 rakamları da kullanılırdı.

beduş, *F. s.* [be-duş] Omuzda, omza. • *Ababeduş,* abası omzunda, serseri; *duşbeduş,* omuz omza.

bedüslûb, *F. s.* [bed-üslûb] **1.** Biçimsiz, çirkin. **2.** Tavrı, davranışı kötü ve çirkin olan.

bedzeban, *F. s.* [bed-zeban] Kötü dilli, küfürcü, ağzı bozuk.

bedzehre, *F. s.* [bed-zehre] Yüreksiz, korkak.

beft, baft. *Bkz.* zerbeft.

beftere, *F. a.* Avcıların kullandıkları alıştırılmış kuş.

befteri, pefteri, *F. s.* Çulha tarağı.

begal. *Bkz.* bagal.

begâm. *Bkz.* bekâm.

begas, bigas, bugas, *A. a.* Zararlı ve hayırsız kuş.

begavet, *A. a.* [bagi'den] Asilik, zorbalık.

begayâ, *A. a.* Askerin ön karakol takımı, çarhacılar.

begayet, *F. be.* [be-gayet] Son derece, pek.

beggal, *A. a.* [bagl'den] Katırcı.

begiz, *A. s.* [bugz'dan] Kimseyi sevmeyen.

begîz. *Bkz.* bagîz.

begra, *F. a.* Erkek domuz.

begza, *A. a.* Hiç sevmeyiş.

beha, baha, *F. a.* Değer, fiyat, paha. • *Bibeha,* d e ğ e r i biçilemeyecek yükseklikte.

beha', *A. a.* **1.** Alışmak, dadanmak. **2.** Güzellik, süs, parıltı. *Hüsn ü beha'.*

behadar, *F. s.* [beha-dar] Paha-

lı, değerli.

behaim, behayim, bahaim, *A. a.* [behime ç.] Dört ayaklı hayvanlar.

behak, *A. a.* [Farsçası behek] İnsan derisinde pul pul alacalık peyda eden hastalık.

behak, behk, *A. a.* Göz patlama, göz patlatma.

behakki, *F. be.* [be-hakk] Hakkıyçin. • *Behakk-i Huda,* Allah hakkıyçin.

behane. *Bkz.* bahane.

beharic, *A. ç., a.* Çürük paralar.

behc, *A. a.* Her zaman neşeli insan.

behcet, *A. a.* **1.** Güzellik. **2.** Sevinç. **3.** Güleryüzlülük.

behek. *Bkz.* behak.

behem. *Bkz.* bahem.

behemzade, *F. s.* Karmakarışık, dağınık.

behemehal, *F. be.* [behemehal] H e r halde. Mutlaka.

beher, *F. s.* [be-her] Her bir, her biri. • *Beherhal,* mutlaka.

behhal, *A. s. (hı* ile) [buhl'den] Çok pinti, çok cimri.

behhar, *A. s. (ha* ile) [bahr'den] Gemici, denizci.

behî, behiyye, *A. s.* **1.** Güzel. **2.** Alımlı.

behîc, *A. s.* [behcetten] **1.** Güzel. **2.** Şen, güleryüzlü.

behk. *Bkz.* behak.

behîm, *A. a.* **1.** Düz siyah şey. **2.** Alacasız hayvan. **3.** Dik, tiz, pürüzsüz ses.

behime, *A. a.* Dört ayaklı hayvan.

behimî, *A. s.* Hayvanca.

behimiyyet, *A. a.* Hayvanlık. Canlılık kalmakla beraber aklın tam olarak kaybolma durumu.

behîr, *A. s.* **1.** Nefesi sıkışıp çok soluyan kimse. **2.** Nefes darlığı.

behire, *A. s.* Soyluluk ve iyilikle ün salmış kadın. Şişmanlıktan yürürken solur kadın.

behişt, bihişt, *F. a.* Cennet, uçmak. • *Behişt aşiyan, -nişin,* d u r a ğ ı cennet olan, rahmetli, ölmüş.

behiştî, *F. s.* Cennetlik, cennete ait. Huri.

behiyye, *A. s.* [beha'dan] Güzel. • *Hediye-i behiyye,* güzel armağan; *emanet-i behiyye, idare-i behiyye, müdiriyet-i behiyye,* rütbeleri balâdan aşağı olan idare başkanlarına yazılırdı.

behle, *F. a.* Doğancı eldiveni.

Behlûl, Buhlûl, *A. a.* Çok gülen ve hayır sahibi kimse anlamına olan bu söz ad olarak da kullanılmaktadır. Harun-ür-Reşid'in kardeşinin adı olup divanece davranışlarıyla ünlüdür. • *Behlûl-i dâna* denirdi.

Behmen, *F. a.* Eski İran şahlarından Erdşir'in lakabı.

behmen, *F. a.* Brehmen sözünün hafifi.

behod, *F. s.* [be-hod] Yalnız, kendi. • *Hod behod,* yapayalnız, kendi başına, kendi kendine.

Behram, *F. a.* **1.** Fars hüküm-

darlarından, zamanını yaban eşeği avlamakla geçirdiği için Gûr lakaplı bir hükümdarla, Nuşirevan'ın oğlu Hürmüz'ün başkomutanı ve çok zayıf olduğundan *Ç u p i n* lakabı verilen kimse. **2.** Merih yıldızı. **3.** Fars mitolojisinde bir perinin adı.

behre, *F. a.* **1.** Pay, hisse. **2.** Nasip, kısmet.

behredar, *F. s.* [behre-dar] Pay almış, yararlanmış.

behremend, *F. s.* [behre-mend] Nasiplenmiş. [*c.* behremendan].

behrever, *F. s.* [behre-ver] Pay almış, nasip sahibi.

behreyab, *F. s.* [behre-yab] Behreli, başarı göstermiş.

beht, *A. a.* Şaşma, şaşakalma.

behükmi, *F. be.* [be-hükm] Hükmünce, hükmüyle. • *Behükm-i kadı,* kadı hükmüyle; *-kader,* kader hükmünce.

Behzad. *Bkz.* Bihzad.

beis. *Bkz.* be's.

beka, *A. a.* Bulunduğu halde kalma. Kalım. • *Dar-i beka, mülk-i beka,* ahret.

bekâm, begâm, *F. s.* [bekâm] İsteğine kavuşmuş.

bekâmet, bikâmet, *A. a.* Dilsizlik.

bekâr, Arapça, "bekâret" ya da Farsça "bikâr" sözcüğünden a l ı n m a olup Türkçe "evlenmemiş" anlamında kullanılır.

bekâret, *A. a.* **1.** Erkek görmemiş kız. **2.** Kızlık.

bekavli, *F. be.* [be-kavl] Dediğine, sözüne göre. • *Bekavl-i sarî,* yasayı koyana göre.

bekaya, bakaya, *A. a.* [bakiyye ç.] **1.** Artanlar, kalıntılar. **2.** Akçalı yıl içinde tahsil olunmayıp ertesi yıla kalan vergiler. **3.** Herhangi bir yüzden, zamanında askerliği sonraya kalmış olanlar.

bekef, *F. be.* [be-kef] Avuçta, el içinde.

bekî, *A. s.* Çok ağlayan.

bekre, *A. a.* **1.** Çark, çıkrık. **2.** Makara.

bekrî, *A. s.* İçkiye düşkün, sarhoş. • *Bekrî Mustafa.*

Bektaşî, Bektaşiyye, *A. ö. a., s.* **1.** Bektaşilikle ilgili. **2.** Bektaşi (Hacı Bektaş-ı Veli tarikatinden). **3.** Yeniçeri.

Bektaşiyan, *F. a.* [bektaşi ç.] **1.** Bektaşiler. **2.** Yeniçeriler.

beküsiste, *F. s.* [be-küsiste] **1.** Kopmuş, kopuk. **2.** Çözük, gevşek, düşük.

bel', *A. a.* Yutma, emme.

belâ, *A. a.* **1.** Tasa, kaygı. **2.** Büyük kaygı, afet. **3.** Sıkıntılı iş ya da kimse. **4.** Sıkıntı, zorluk. **5.** Ceza. • *Belâdide,* sıkıntı görmüş; *belâ ender belâ,* püsküllü, katmerli bela; *belâkeş,* b e l a çekici; *belâ-yi siyah,* kara bela, (Mec.) acı olan her türlü olay.

belâbil, *A. ç., a.* Kuruntular, vesveseler.

belâbil, *A. a.* [bülbül ç.] Bülbüller.

belâcu, belâcuy, *F. s.* [belâ-cu]

Bela arayan. [ç. belâcuyan].

belâdet, *A. a.* Kalın kafalılık.

belâgat, *A. a.* (Ya.) Meramın düzgün olarak süslü sözlerle anlatılması. • *Fenn-i belagat,* lafız ve sözcüklerin hale uygun olarak kullanışından söz eden bilim.

belâgatfüruş, *F. s.* [belâgatfüruş] Beliğlik taslayan.

belâgatperdaz, *F. s.* [belâgatperdaz] Beliğ söze gücü olan.

belâğ, bilâğ, *A. a.* Yetiştirme, eriştirme.

belâhet, *A. a.* Bönlük.

belak, *A. a.* **1.** Aklı karalı, alaca olma. **2.** (Özellikle ayakları böyle olan) at, hayvan. **3.** Şaşma, hayrete düşme.

belâkeş, *F. s.* [belâ-keş] Eziyet ve sıkıntı çeken, çekici. [ç. belâkeşan].

Bel'am bin Baur, *A. ö. a.* Musa peygamber hakkında İsraillileri kandırarak kötü söylediğinden ün almıştır.

belâya, *A. a.* [beliyye ç.] Belalar.

belâzede, *F. s.* [belâ-zede] Belaya uğramış.

belbal, *A. a.* Tasa, kuruntu.

belbele, *A. a.* Emzikli bardak (*F.* bülbüle).

belde, *A. a.* Kent, kasaba. • *Belde-i tayyibe,* Medine.

beleb, *F. be.* [be-leb] Dudakta. • *Can beleb,* canı dudağa gelmiş, ölecek durumda.

beled, *A. a.* **1.** Memleket, ülke. **2.** Kent. • *Beled-ül-emin,* Mekke; *nefy-i beled,* kentten, ülkeden çıkarma, sürme; *şeyh-ül-beled,* belediye başkanı yerini tutan kimse.

beledî, *A. s.* **1.** Kentli. **2.** Kent ya da kasabaya ait. **3.** Yerli. **4.** Belediyeyle ilgili. **5.** *T.* Bir çeşit kumaş.

belediyye, *A. a.* Kent ya da kasaba işleriyle uğraşan daire, belediye.

beleh, *A. a.* Bönlük, ahmaklık, aptallık.

belel, *A. a.* **1.** Yaşlık, ıslaklık. **2.** Rahatlık, başı dinçlik. **3.** Güzellik, tazelik.

belesan, *A. a.* **1.** Pelesenk ağacı. **2.** Pelesenk yağı.

beli, *F. a.* Evet.

belîd, *A. s.* Akılsız, bön.

belig, *A. s.* [belâgat'ten] **1.** Belagatle, yani düzgün olarak meramını anlatan. **2.** Belagatle anlatılan, düzgün ve sanatlı. **3.** Yeter derecede, fazla, çok. • *Say-i belig, tesir-i belig.*

beligane, *F. be.* Beliğ bir kimseye yakışır surette.

belîl, *A. s.* Yağmur serpiştiren yel. Islanmış şey.

beliyyat, *A. a.* [beliyye ç.] Beliyeler.

beliyye, *A. a.* Zorluk, sıkıntı.

belka', belka'a, *A. a.* Çöl.

belki, *A. be.* Belki, olabilir ki, olsa olsa.

Belkis, *A. ö. a.* Yemen'de bulunan Saba ülkesinin hükümdarı kadın. Süleyman peygamberle olan kıssası ünlüdür.

bellut, *A. a.* **1.** Meşe ağacı. **2.** Meşe palamutu. • *Bellut-ül-*

melik, Kestane ağacı, kestane.

bellutiyye, *A. a.* Palamutlular.

belsemiyye, *A. a.* Fransızca *balsaminees* (kınaçiçeğigiller) k a r ş ı l ığ ı (XIX. yüzyıl).

bel'um, bül'um, *A. a.* (Ana.) Gırtlak.

belva, *A. a.* Çile, sıkıntı. • *Dâr-i belva,* dünya.

bem, *F. a.,* **bemm,** *A. a.* Telli sazların en kalın teli. [*A. ç.* bümum].

ben, *F. a.* Harman, ekin, bağ.

benadık, *A. a.* [bünduk ç.] **1.** Tüfekler. **2.** Kurşun taneleri, mermiler. **3.** Yaylar.

benadir, *A. a.* [bender ç.] Ticareti işlek iskeleler, limanlar.

benam, *F. s.* [be-nam] Adlı, ünlü.

benam-i, Adına, adıyçin.

benan, *A. a.* P a r m a k, parmak ucu. • *Müşar bilbenan,* parmakla gösterilir, ünlü; *ser-i benan,* parmak ucu.

benat, *A. a.* [bint ç.] Kız çocuklar. • *B e n a t-i Havva,* kadınlar; *-naaş,* Büyükayı yıldız kümesi.

benc, beng, *A. a.* (Bitb.) Banotu.

bend, *F. a.* **1.** Bağlama. **2.** Kendinden ayrılamayacak surette çekme. **3.** Boğum, boğmak. **4.** Yasa ya da dilbilgisi kitaplarında rakamlı rakamsız fıkra, madde. **6.** Baraj. **7.** Makale. **8.** Fıkra. **9.** Uyakları başka olarak ve b i r k a ç bölümden meydana getirilmiş uzun manzumenin her kısmı. • *Heftbend,* yedi kat gök. *Bend-i ahenîn,* demir bağ, kelepçe; *terkib-i bend,* birkaç bentten oluşan manzumeden bent sonlarında kendi başına uyaklı beyit bulunan; *terci-i bend,* bentler arasında yinelenen birer beyit bulunanı.

-bend, *F. s.* "Bağlayan, bağlanmış" anlamlarıyla sözcükler meydana getirir. • *Bkz. bazubend. Divbend,* devleri bağlayan; *kalebend,* kalede cezasını çekmeye hükümlü; *p r a n g a b e n d,* prangayla cezasını çekmeye hükümlü; *zincirbend,* zincirli, zincire vurulmuş.

bende, *F. a.* **1.** Bağlı, esir, tutsak. **2.** Kul. **3.** Birine bağlı, onun yanlısı. • *Bende-i halka begûş,* kulağı küpeli tutsak (esirlerin kulağına küpe takmak gelenekti); *-direm hiride,* parayla alınmış köle; *-dirine,* eski kul; *bendeniz, bendeleri...* gibi sözler, kendini karşısındaki ö n ü n d e küçük tutup onun büyüklüğüne saygı göstermek gibi bir terbiye ve incelik geleneğiydi.

bendegân, *F. a.* [bende ç.] **1.** Kullar. **2.** Padişah hizmetinde olanlar.

bendegî, *F. a.* Kulluk.

bendehane, *F. a.* [bende-hane] Kendi evinden söz eden birinin nezaket olsun diye "köleevi" anlamında bu sözü kullanması gelenekti.

bendenevaz, bendenüvaz, *F.*

s. [bende-nevaz] Kulunu, kölesini, adamlarını hoş tutan.

bendeperver, *F. s.* [bende-perver] Kendi adamlarını koruyup kayıran.

bender, *F. a.* Ticareti olan liman, iskele. [ç. benadir].

berdergâh, bendergeh, *F. a.* [bender-gâh] Ticaret limanı.

bendezade, *F. s.* [bende-zade] Kendi çocuğundan söz eden birinin kullanacağı n e z a k e t sözü.

bendide, *F. s.* Bağlı, bağlanmış.

benefşe, *F. s.* Mor.

benefşe, *F. a.* (Bitb.) Menekşe.

benefşî, *F. s.* Mor.

benevbet, *F. be.* [be-nevbet] Nöbetle, nöbetleşe, sırayla.

beng, benc, *A. a.* (Bitb.) Banotu.

bengâh, büngâh, *F. a.* Keçeden yapılma Türkmen evi, çadır. • *Bâr ü bengâh* ve *hayme vü hargâh* sözü tarihlerde çok geçer.

bengî *F. s.* Beng düşkünü, tiryaki.

beni, *A. ç. a.* Oğullar demek olup bazı kabile ve hanedan adlarıyla kullanılır. • *B e n i â d e m,* Âdemoğulları, insanlar; *-beşer, -nev,* insanoğulları; *Beni Israil,* Israiloğulları; *-Ümeyye,* Umeyye oğulları.

benîn, *A. a.* [ibn ç.] Oğullar, çocuklar.

benna', *A. a.* [bina'dan] Yapı yapma işiyle geçinen adam. Mimar, kalfa.

benu, *A. a.* [ibn ç.] Oğullar.

benvan, bunvan, *F. a.* **1.** Tarla, ekin bekçisi. **2.** Bekçi. **3.** Çiftlik kâhyası.

bepga. *F. a.* Papağan.

ber, *F. il.* Gibi, üzere.

-ber, *F. s.* "Götüren, ileten, alan" anlamı katarak sözcüklere girer. • *Bkz. dilber; nameber,* mektup taşıyan.

ber, *F. a.* Yemiş.

ber. *Bkz.* berr.

ber'. *Bkz.* bür'.

ber, *F. a.* Göğüs.

beraa, beraat, *A. a.* İyi huy ve meziyetlerle benzerlerine üstün olma. • *Beraat-i istihlâl,* b i r yapıtın konularını iyi bir başlangıçla anlatma, iyi başlangıç.

beraber, *F. s.* [ber-aber] **1.** Birlikte bulunan. **2.** *be.* Birlikte.

Berabir, Berabire, *A. ö. a.* [Berber ç.] Berberler, Berberistan halkı.

beraet, *A. a.* Bir işte ilgisi olmadığı anlaşılma, ilişiksiz çıkma, beraat, aklanma. • *Beraet-i zimmet,* üstünde bir şey ispatlanamamış olma, temize çıkma, temiz bulunma.

Berahime, *A. a.* [Berehmen ç.] Brehmenler.

berahîn, *A. a.* [burhan ç.] Burhanlar. Kanıtlar. • *Berahin-i adîde,* birçok kanıt.

ber'aks, *F. be.* [ber-aks] Tersine, aksine.

beramed, *F. a.* [ber-amed] Gider. • *Deramed beramed,* gelirler ve giderler.

Beramike, *A. ç. a.* Bermeki'ler.

Bkz. Bermek.

berarî, *A. a.* [berriye ç.] Çöller, sahralar.

beras, *A. a.* **1.** Miskin hastalığı, cüzzam. **2.** Abraşlık.

berat, *A. a.* Nişan, rütbe, memurluk, maaş ve buna benzer şeyler hakkında devletçe verilen resmi kâğıt. • *Leyle-i Berat,* Muhammed Peygambere, peygamberliğinin bildirildiği 15 şaban gecesini anmak için olan kandil.

beratîl, *A. a.* [birtîl ç.] Rüşvetler. Armağanlar.

beraver, *F. s.* [ber-aver] Yemiş veren yemiş ağacı.

beraverd, beraverde, *F. s.* Kayırmayla yükseltilmiş adam. Ayrılmış, seçilmiş şey.

beray, *F. il.* İçin, amacıyla. • *Beray-i hatır,* hatır için; *-isticvab,* soğru için; *-keşf,* keşif için; *-maslahat,* iş için; *-tenezzüh,* gezinti için.

beraya, *A. a.* [beriyye ç.] **1.** Halk. **2.** Halkın, haraç ve tekâlif vermeyeni, Müslüman ve kılıç ehli kısmı (böyle olmayanlara "reaya" denirdi). • *Reaya ve beraya,* tüm halk.

berbad, *F. s.* [ber-bad] **1.** Havaya uçmuş gibi dağınık. **2.** Viran, harap. **3.** Pis, kötü.

berbat, *A. a.* Kopuz ve lavtayı andırır saz.

Berberî, *A. s.* Berber kavminden, Afrika'nın Mısır'dan başka, tüm kuzeyde oturan halktan olan.

Berberistan, *F. ö. a.* Berberler ülkesi (Mısır sınırından Atlas Okyanusu kıyılarına dek uzanan bölge).

Berberiyye, *A. ö. a.* Berberler ülkesi.

berca, *F. s.* [ber-ca] Yerinde, uygun. • *Naberca,* yersiz; *pâberca,* ayağı yerinde, sebat edici. (Mec.) Uygun.

berceste, *F. s.* Nazik, güzel, yakışıklı. • *Mısra-i berceste,* kuvvetli, sağlam dize.

berçîde, *F. s.* Toplanmış, devşirilmiş.

berçîn, *F. s.* Toplayıcı.

berd, *A. a.* Soğuk. • *Berd-el-acuz, berd-i acuz,* kocakarı soğuğu.

berdar, *F. s.* [ber-dar] Yemişli.

berdar, *F. s.* [ber-dâr] Asılmış. Darağacına çekilmiş.

berdaşte, *F. s.* Yükseğe kaldırılmış. Giderilmiş.

berde, *F. a.* **1.** Tutsak. **2.** Köle. [ç. berdegân].

berde, berede, *A. a.* Mide dolgunluğu. • *Da-ül-berde,* mide dolgunluğu hastalığı.

berdevam, *F. s.* [ber-devam] Süren, sürüp giden, sürekli.

berdî, *A. a.* Saz otu, hasırotu, papirüs.

berduş, *F. s.* [ber-duş] Omuz üzerinde. Sırtta. • *Haneberduş,* evi omuzunda, serseri.

bere, berre, *F. a.* Kuzu.

bered, *A. a.* (Yağan) Dolu.

Berehmen, *A. a.* **1.** Brahma dininde olan. **2.** Hintli, Mecusi din başkanı.

berehne. *Bkz.* bürehne.

berehnegî. *Bkz.* bürehnegî.

bereket, *A. a.* **1.** Nimet, Tanrı vergisi. **2.** Bolluk, gürlük. **3.** Uğurluluk. [ç. berekât].

berendaz, *F. s.* [ber-endaz] Yukarı atan, fırlatan. Yok eden. • *Mevani berendaz,* engelleri yıkan, yok eden.

beʾere, *A. a.* [ḫarr ç.] **1.** Dürüstler, doğrular. **2.** Dindarlar. **3.** İyilik ve hayır işleyenler.

berevat, *A. a.* [berat ç.] Beratlar.

berf, *A. a.* Kar.

berfalûd, *F. s.* [berf-alûd] Kara batmış, kar içinde.

berfin, *F. s.* Kardan, karla ilgili.

berfnâk, *F. a.* [berf-nâk] Karlı.

berfpâre, *F. a.* [berf-pare] Kar tanesi.

berg. *Bkz.* berk.

bergeşte, *F. s.* Tersine dönmüş. • *Bergeşte ahter,* yıldızı tersine dönmüş; *-baht,* talihi tersine dönmüş; *-hal,* geçimi bozulmuş, düşkün; *-ruz,* günü dönmüş, talihsiz.

bergiriz, *F. s.* Yaprak dökücü.

bergul. *Bkz.* burgul.

bergüstvan, *F. a.* Zırhtan hayvan örtüsü.

bergüzar, *F. a.* Anılmak üzere verilen armağan.

bergüzide, *F. s.* Seçilmiş, seçkin.

berhabe, *F. a.* [ber-habe] **1.** Yatılacak nesne. **2.** Birlikte yatılan kimse.

berhane, *F. a.* Barhane, büyük ve düzensiz konak.

berhast, berhaste, *F. s.* Kalkmış, ayaklanmış.

berhayat, *F. s.* [ber-hayat] Yaşayan, hayatta olan.

berhe. *Bkz.* bürhe.

berhem, *F. s.* Karışık, dağınık.

berhemzede, *F. s.* Karmakarışık, altüst edilmiş.

berhemzen, *F. s.* Darmadağınık edici. Dağıtıcı.

berheva, *F. s.* [ber-heva] Havaya doğru atılmış, havaya uçurulmuş hava. (Mec.) Boş, yararsız.

berhîz, *F. s.* Kalkıcı, sıçrayıcı.

berhurdar, *F. s.* Unmak.

beri, *A. s.* [beraat'ten] **1.** Kurtulmuş. **2.** Temiz. **3.** Hiç bir işe karışmamış, işte eli olmayan. • *Beriyy-üz-zimme,* üzerinde bir şey olmayan, aklanmış.

beria, *A. s.* Güzellik ve olgunlukla akranına üstün sevgili kadın.

berîd, *F. a.* Postacı, sayi (yaya, ulak), ulak, tatar. • *Berid-i felek,* Satürn (Zuhal) ya da Ay. [ç. beridan].

berîk, *A. s.* Işık, parıltı.

berin, *F. s.* Yüksek, en yüce. • *Arş-i berin, çerh-i berin, sipehr-i berin,* arş-i âlâ; *behişt-i berin, huld-i berin,* cennet-i âlâ; *bâd-i berin,* tan zamanı esen yel.

beriyye, *A. a.* Halk, insanlar. • *Hayr-ül-beriyye,* Muhammed Peygamber.

beriyye, *A. a.* Çöl, sahra, kır.

berk, berg, *F. a.* Yaprak. • *Berk ü bâr,* yaprakla meyve. (Mec.) Sermaye; mal; *berk ü neva,* geçinecek şey; *bi berk ü neva,*

elde avuçta yok; *berk-i sebz,* armağan.

berk, *A. a. (kaf* ile) Şimşek. • *Rad ü berk,* gök gürültüsüyle şimşek. [ç. büruk].

berkân. *Bkz.* bürkân.

berkarar, *F. s.* [ber-karar] Kararlı, yerleşmiş, devamlı.

berkefşan, *F. s.* [berk-efşan] Şimşek saçan.

berkendaz, *F. s.* [berk-endaz] Parıldayıcı.

berkende, *F. s.* Koparılmış, kökünden sökülüp atılmış.

berkeşide, *F. s.* **1.** Çekilmiş kınından çıkarılmış **2.** (Mec.) Çekilip meydana getirilmiş, ilerletilmiş.

berkeşte, *F. s.* Çıkarılmış, çıkmış olan [ç. berkeştegân].

berkiyye, *A. s., a.* **1.** Şimşek gibi. **2.** (XX. yüzyıl) Elektrik. • *Seyyale-i berkiyye,* elektrik akımı; *ahbarat-i berkiyye,* telgraf haberleri.

berkuk, *A. a.,* **burkuk,** *F. a.* Şeftali, kayısı, zerdali.

Bermek, *A. ö. a.* Harun Reşit zamanında vezirlik eden bir ailenin Halit, Yahya, Fazıl, Cafer adlarında dört oğlunun soyadları. Bağış, cömertlik örneği tutularak. • *Bermekî-meşrep, Bermekî-haslet* gibi sıfatlar yapılmıştır.

bermezid, *F. s.* Çok, ziyade olan.

berminval, *F. be.* [ber-minval] Üzere, olduğu gibi. • *Berminval-i âti,* aşağıda olduğu g i b i. *Berminval-i muharrer,* yazıldığı yolda. *Berminval-i sabık,* eskisi gibi.

bermucib, *F. be.* [ber-mucib] Uyarınca, mucibince, ...a göre.

bermurad, *F. s.* [ber-murad] Muradına, isteğine ermiş.

bermutad, *F. s.* [ber-mutad] Alışıldığı, her vakit olduğu üzere.

berna, *F. a.* Genç. • *Pir ü berna,* yaşlı ve genç.

bername, *F. a.* **1.** Mektup başlığı, elkap ve unvanı. **2.** Adres.

berpâ, berpây, *F. s.* [berpâ] Ayakta. Yıkılmamış.

berr, ber, *A. a.* Kara, toprak. • *Bahr ü ber,* deniz ve kara. • *Berr-i atik,* Asya, Avrupa, Afrika; *-cedid,* Amerika, Avustralya kıtaları, Yenidünya.

berrade, *A. a.* Karlık.

berrak, *A. s.* [berk'ten] **1.** Pek parlak. **2.** Duru.

berran, *F. s.* Kesen, kesici, keskin. • *Tig-i berran,* keskin kılıç.

berranî, *A. s.* [berr'den] **1.** Kıra, sahraya ait. **2.** Harici, dışçı. **3.** Mezhep kayıtlarına kayıtsız.

berre. *Bkz.* bere.

berren, *A. be.* Kara yoluyla, karadan.

berrî, berriyye, *A. s.* Karaya ait. Karayla ilgili. • *Asakir-i berriyye, kuvve-i berriyye,* kara askeri, kuvveti; *Mühendishane-i berrî-i hümayun,* k a r a kuvvetleri için teknik subay yetiştirme okulu.

berriyye, *A. a.* Çöl, sahra, kır.

berş, *A. ey., a.* Keten yaprağıyla yapılma afyon şurubu, macunu. Keyif veren maddelerdendir.

bertaraf, *F. s.* [ber-taraf] Bir yana. Ortadan çıkmış, y o k edilmiş. Şöyle dursun.

bertafsil, *F. s.* [ber-tafsil] Ayrıntılarıyla.

berter, *F. s.* [ber-ter] Daha yüksek.

berterîn, *F. s.* [ber-terîn] En yüksek.

berumend, *F. s.* Taze, taravetli. Yemiş verir.

bervech-, *F. s.* [ber-vech] Olduğu gibi, olarak. • *Bervech-i âti, -zîr,* aşağıda olduğu gibi; *-bâlâ,* yukarda olduğu gibi; *-i ş t i r a k,* ortaklıkla; *-m e ş r u h,* anlatıldığı üzere; *-peşin,* önceden, peşin verilmek koşuluyla; *-yesîr,* kolaylıkla.

berz, *F. a.* **1.** Tarım. **2.** Tarla. **3.** Ekin. **4.** Mala.

berzah, *A. a.* **1.** İki şey arasındaki aralık. **2.** Ruhların kıyamet zamanına dek bekleyecekleri, dünyayla ahret arasındaki yer. **3.** (Mec.) Çok sıkıntılı yer. Dar boğaz. [ç. berazih].

berzede, *F. s.* Toplanılmış, bir araya getirilmiş. Biriktirilmiş.

berzen, *F. a.* **1.** Sokak. **2.** Mahalle. **3.** Alan.

berzger, berzkâr, *F. a.* Ekici, çiftçi.

berzgerî, *F. a.* Ekicilik, çiftçilik.

be's, beis, *A. a.* **1.** Azap, sıkıntı. **2.** Zarar, korku, fenalık. **3.** Şiddet. • *Iman-i be's,* zor ve sıkıntı inanı.

bes, *F. be. (sin* ile) Yeter, yetişir.

besair. *Bkz.* basair.

besait, *A. a.* [basit ç.] Basit şeyler.

besalet, *A. a.* Yürek sağlamlığı, yürekte korku olmayış. Yiğitlik.

besamet, *A. a.* Güler yüzlü olma.

besaret. *Bkz.* basaret.

besat, *A. a.* Düz, yayvan kap.

besatet, *A. a.* Basitlik, düzlük.

besatîn, *A. a.* [bustan ç.] Bostanlar.

beser, *F. be.* [be-ser] Baş üstüne. • *Beser ü çeşm,* (baş göz üstüne) baş üstüne.

besî, *F. a.* Çokluk.

besîc, *F. a.* **1.** Yol hazırlığı. **2.** Yolluk azlık.

besîm, *A. s.* [besm'den] Güler yüzlü.

besîr, *A. s. (se* ile) Çok, çok olan.

besme, vesme, *F. a.* Rastık.

besmele, *A. a.* **1.** Bismillahirrahmanirrahim sözü. **2.** Başlangıç. • *Besmelehân-i...,* besmele okuyarak. *Besmelekeş,* besmele çeken, başlayan.

besr, besre, *A. a. (se* ile) Sivilce, ufak çıban. • *Besre-i habise,* kangren yapan sivilce, karakabarcık.

bess, *A. a.* **1.** Yayma, dağıtma. **2.** Anlatma, açığa v u r m a. • *Bess-i şekva, bess ü şekva,* şikâyeti açığa vurma.

bessam, bessame, *A. s. (sin* ile) Güleç, güler yüzlü.

best, *F. a.* Düğüm.

beste, *F. a.* Ezgi, hava, müzik.

-beste, *F. s.* Bağlı. • *Bkz. dilbeste, pâbeste. Şikeste beste,* kırık dökük, şöyle böyle.

bestedehan, *F. s.* [bestedehan] Suskun, susan, dili tutulmuş.

bestedem, *F. s.* [beste-dem] Nefesi tutulmuş.

bestedil, *F. s.* [beste-dil] Gönlü bağlı, tutkun.

-bestegî, *F. s.* **1.** Bağlılık. **2.** Kapalılık. • *Dilbestegî,* gönül bağlılığı, âşıklık.

bestekâr, *F. a.* Besteci.

besteleb, *F. s.* [beste-leb] Dudağı kapalı. Tutuk.

besur, *A. a.* [besr ç.] Sivilceler, küçük çıbanlar.

beşa'at, *A. a.* **1.** Acılık, tatsızlık, yavanlık. **2.** (Nefeste) fena koku.

Beşanika, Arapça kurala uydurularak Boşnak sözcüğünün çoğulu olarak kullanılmıştır.

beşaret, bişaret, *A. a.* Müştu, müjde. • *Haber-i beşaretâver,* müjdeci haber.

beşaretname, *F. a.* [beşaretname] Müştu kâğıdı.

beşaretresan, *F. a.* [beşaretresan] Müştucular, müştu ulaştıranlar.

beşart, *F. be.* [be-şart] Koşuluyla, koşula bağlı olarak. • *Beşart-i an ki,* Şu koşulla ki.

beşaşet, *A. a.* Güler yüzlülük.

beşel, *F. a.* Sarılma, yapışma, tutunma.

beşem, *F. s.* **1.** Üzüntülü, kederli, hüzünlü. **2.** Sindirilmemiş.

beşen, *F. a.* Boy, boybos, beden, uzun boy.

beşene, *F. a.* Güzellik, alımlılık.

beşer, *A. a.* İnsan. • *Eb-ül-beşer,* Âdem peygamber; *nev-i beşer,* insan cinsi; *seyyid-ül-beşer, hayr-ül-beşer,* Muhammed Peygamber; *ilm-ül-beşer,* antropoloji (insanbilim) (XX. yy.).

beşere, *A. a.* İnsan derisinin dış tarafı. (Dirb.) Üstderi.

beşeriyyat, *A. a.* Fransızca *anthropologie* (insanbilim) karşılığı (XX. yy.).

Beşeriyye, *A. ö. a.* Tanrıyı, yarattıklarından biri gibi düşünen Mutezile fırkalarından biri.

beşeriyye, *A. s.* İnsanla ilgili.

beşeriyyet, *A. a.* İnsanlık. İnsanın doğal durumu.

beşi', beşi'a, *A. s.* Çirkin, tiksinti verici.

beşîr, *A. s., a.* [beşaret'ten] **1.** Müjdeci, müştucu, peygamber. **2.** Güler yüzlü adam.

beşm, *F. a.* **1.** Kırağı; çiy. **2.** Dinsiz, sapkın.

beşuş, *A. s.* Güler yüzlü.

beşuşane, *F. be.* Güler yüzlüye yakışır surette, güler yüzlülükle.

betat, *A. a. (te* ile) **1.** Azık, yol azığı. **2.** Ev eşyaları. **3.** Kesin, kesme. • *Bey'-i betat,* kesin satış.

betekrar, *A. be.* [be-tekrar] Tekrar, yine, yeniden.

beter, *F. s.* [bed-ter'den] Daha

kötü.

bętra, *A. s.* **1.** Kesik, kuyruğu kesik. **2.** Eksik, güdük, kusurlu. **3.** Kısır. **4.** Yürüyen, akan, geçen.

bettat, *A. a.* Salcı, şal yapan ve satan.

betûl, *A. s.* Erkeğe yanaşmayan kadın. Meryem'in ve Muhammed Peygamberin kızı Fatıma-üz-Zehra'nın lakaplarıdır.

Betuliye, 1. Kayıngiller. **2.** Gürgengiller.

betyar, betyare, *F. a.* İfrit, Gulyabani.

beva. *Bkz.* bevva.

bevabet, bivabet, *A. a.* Kapıcılık.

bevadi, *A. a.* [badiye ç.] Badiyeler.

bevadir, *A. a.* [badire ç.] Birdenbire olan olaylar.

bevais, *A. a.* [bais ç.] Bais olan şeyler.

bevaki, *A. a.* [baki ç.] Artakalanlar. • *Ve kıssi aleyh-ül-bevakî,* g e r i kalanları da buna kıyas et.

bevar, *A. a.* Ölme, yok olma. • *Dar-ül-bevar,* cehennem.

bevari, *A. a.* [buriye ç.] Hasırlar.

bevarid, *A. a.* [barid ç.] Soğuklar, soğutulmuş şeyler.

bevarih, *A. ç., a.* S a m yelleri.

bevarik, *A. a.* [barika ç.] Parıltılar, parıldayıcılar.

bevasir, *A. a.* [basur ç.] Basurlar.

bevatıl, *A. a.* [batıl ç.] Batıl şeyler.

bevatın, *A. a.* [bâtın ç.] Batınlar, kapalı şeyler.

bevefk, *F. be.* [be-vefk] Uygun olarak.

bevl, *A. a.* **1.** İşeme. **2.** Çiş. • *Habs-i bevl,* sidik tutma; *sils-ül-bevl,* sidik tutamama, hep akıtma. *Bevle,* üre.

bevr, *A. a.* **1.** Yok olma, ölme. **2.** Yoklama, sınama. **3.** Alış veriş sıkıntısı, durgunluk. **4.** Sürülmemiş toprak.

bevva, beva, *A. a.* • *Cevz-i bevva,* Hindistancevizi.

bevvab, *A. a.* Kapıcı. • *Bevvab-i mide,* mide kapısı.

bevvaban, *F. a.* [bevvab ç.] Kapıcılar.

bevvabîn, *A. a.* [bevvab ç.] Kapıcılar.

bevval, *A. s.* [bevl'den] Çok işeyen. Şeker hastalığına tutulan kimse. • *Bevval-i çeh-i Zemzem,* adı ün alsın diye Zemzem kuyusuna işeyen adam.

bey', *A. a.* Satma. • *Bey' ü şira,* alım satım. *Bey'i men yezid,* artırmayla satış. [ç. büyu].

beyaban, *F. a.* Ç ö l. • *Beyabanneverd,* çöllerde dolaşan; *beyabannişin,* çölde oturan.

beyabani, *F. a.* **1.** Vahşi, yabani (insan, hayvan, b i t k i, vb.) **2.** *a.* Ç ö l adamı.

beyadika, *A. a.* [beydak ç.] (Satrançta) Paytaklar, piyadeler.

beyadir, *A. ç., a.* Harmanlar.

beyan, *A. a.* **1.** Anlatma, açık söyleme. **2.** Tanıt ve kanıtla fikrini ispatlama. • *Azb-ül-beyan,* anlatışı tatlı; *hüsn-i be*

yan, anlatış güzelliği; *fasih-ülbeyan,* anlatışı fasih; *ilm-i beyan,* belagatin teşbih, istiare, mecaz ve kinaye kısımlarından söz eden bilim; *sadık-ülbeyan,* anlattığında doğru olan. *Atf-i beyan,* birbirini daha açıklamaya yarayan eşanlamlılardan her biri, örneğin, ahz ü girift, ifade vü beyan. *Beyan-ı hal,* durumu anlatma.

beyanat, *A. o.* [beyan ç.] Demeç.

beyanname, *F. o.* [beyanname] **1.** Yazılı demeç. **2.** Bildiri. **3.** Durumu yazıyla bildiren açıklama, bildirge.

bey'at, biat, *A. o.* Birinin hâkimliğini, hükümdarlığını kabul etme. Uyma.

beyaz, *A. o.* Aklık.

beyda', *A. o.* **1.** Çöl, sahra. **2.** *ö. a.* Mekke ile Medine arasındaki b i r düzlüğün adı.

beydak, *A. o.* (Satrançta) Piyade, paytak.

bey'gâh, *F. o.* [bey'-gâh] Pazar, pazar yeri.

beygar, beygare, *F. o.* **1.** Azarlama, kınama, başa kakma. **2.** Çekişme, kavga.

beyn, *A. o.* Ara, aralık. *be.* Arada, araya. • *Beyne beyne,* ikisi ortası; *beynehu beynallah,* k e n d i arasıyla Allah arası, yani Allah bilir; *beyn-el-ahali,* a h a l i arasında; *beyn-el-akran,* yaşıtlar ya da eşitler arasında; *beyn-el-guzat,* gaziler arasında; *beyn-el-halk,* halk arasında; *beyn-el-havf verrica,* korkuyla yalvarma arasında, umutla umutsuzluk arasında; *beyn-el-ihvan,* eş dost arasında; *beyn-el-milel,* uluslararası; *beyn-el-ulema;* alimler (sarıklılar) arasında; *beyn-el-üdeba,* edipler arasında; *beyn-en-nas,* halk, ahali arasında; *beyn-en-nehreyn,* iki ırmak arası; *beyn-en-nevmi vel yakaza,* uykuyla yarı uyanıklık arası; *beyn-es-semai vel arz,* yerle gök arasında; *beyn-ez-zevceyn,* karıkoca arasında; *beynina,* aramızda.

beynehüma, *A. be.* İkisi arasında.

beynelmileliyyet, *A. o.* [beynel-milel-iyyet] Fransızca *cosmopolitisme* (kozmopolitlik) karşılığı (XX. yy.).

beynunet, *A. o.* **1.** Aralık. **2.** Fark, zıtlık. Anlaşmazlık. • *Beynunet-i-âzamiye,* (Gökb.) uzanım.

beyt, *A. o.* Ev, konut. • *Beytullah, beytülharam, beyt-i haram, b e y t-i mukaddes,* Kâbe; *Beyt-ül-mukaddes, b e y t-i mukaddes,* Kudüs'teki Mescid-i Aksâ; *Beyt-ül-lâhm,* Kudüs'teki tapınak. *Beyt-ül-mamur, beyt-i mamur,* yedinci kat gökte Cennet-i Firdevs'te bir köşk olup, Adem peygamberle yeryüzüne (Kâbe bulunan mevkie) indirilmiş, Tufan'dan sonra yine Cennetteki yerine alınmıştır. *Beyt-ül-hazen, beyt-i ahzan,* Yakup peygamberin,

oğlu acısıyla yaşadığı yer, gam, tasa yuvası. *Beyt-ülarus, beyt-üz-zifaf,* gelin odası, gerdek odası. *Beyt-ül-mal,* genel mal haznesi, devlet hazinesi. *Beyt-i muzlim,* fotoğraf kutusu. *Ehl-i beyt,* ev halkı, Muhammed Peygamber hanedanı. [ç. büyut].

beyt, *A. a.* İki mısradan meydana gelen nazım, koşa (ya.). • *Beyt-i musarra',* mısralarının ikisi de uyaklı beyit; *beyt-ülgazel,* bir gazelin en güzel beyti; *beyt-ül-kasid,* bir kasidenin en güzel beyti. [ç. ebyat].

beytî, beytiyye, *A. s.* Evle ilgili. • *Idare-i beytiyye,* ev yönetimi.

beytutet, *A. a.* [beyt'ten] Bir yerde geceyi geçirme, gece yatma, geceleme.

beyyin, *A. s.* Açık, aşikâr.

beyyine, *A. a.* Kanıt, burhan. [ç. beyyinat].

beyza', *A. s.* Daha ak, çok ak. • *Hil'at-i beyza',* beyaz kaftan (şeyhülislam kaftanı); *Millet-i beyza',* Islamlar; *yed-i beyza',* Musa peygamberin ışıklı görünen eli.

beyza, beyze, *A. a.* **1.** Yumurta. **2.** Savaşçı başlığı. • *Beyza-i anka, -dik,* (horoz yumurtası) bulunmaz şey; *-âtşin, -cerh, zer, -zerrin,* güneş; *-islâm,* Müslüman şehirleri.

beyzî, beyziye, *A. s.* Yumurta biçiminde. Oval.

beze, *A. a.* Günah, suç.

bezl, *A. a.* Kendiliğinden verme, esirgemeden bol bol harcama. • *Bezl-i himmet, -makdur, -nefs,* himmetini, kuvvetini, nefesini esirgemeden uğraşma.

bezle, *A. a.* Latife.

bezlegû, *F. s.* [bezle-gû] Şakacı.

bezm, *F. a.* **1.** Konuşma, yiyip içme meclisi. **2.** Içki meclisi. • *Bezm-i cihan,* dünya meclisi; *-elest, -ezel,* elest meclisi; *-has,* özel meclis, sayılı birkaç kişilik içki meclisi.

bezmgâh, bezmgeh, *F. a.* [bezm-gâh] İşret meclisi yeri.

bezr, *A. a.* Tohum.

bezrgâr, bezrger, *F. a.* [bezrgâr] Çiftçi, ekici.

bezul, *A. s.* [bezl'den] Eli açık, bağışı bol olan.

bezz, *A. a. (ze* ile) **1.** Bez, kumaş. **2.** Giysi, elbise. **3.** Döşeme.

bezzaz, *A. a.* Bez ve bezden yapılma şeyler satan kimse.

bezzazistan, bezzistan, *F. a.* Bedesten.

bıdaa, bıdaat, bızaa, bızaat, *A. a.* **1.** Anamal, sermaye. **2.** Bilgi. • *Kalil-ül-bıdaa,* sermayesi az, bilgisi az; *kembıdaa,* ilmi az, eksik.

bınsır, *A. a.* Yüzükparmağı, adsızparmak.

bıtane, *A. a.* **1.** Gizli şey. **2.** Astar. **3.** İçyüz. **4.** Sırdaş.

bıtîh, bıtîha. *Bkz.* bıttîh, bıttîha.

bıtna, *A. a.* Çok yeme, mide şişkinliği.

bıttîh, bıtîh, bıttîha, bıtîha, *A.*

a. Kavun, karpuz. • *Bıttîh-i ahzar (ahdar), -Şami, -zıkkî,* karpuz.

bızr. *Bkz.* bazr.

bi-, *A. il.* Başlarına eklendiği sözcükleri -e hali'ne koyar; "ile, için" anlamları katar. • *Bkz. Billahi, b i h a k k ı n.* (Farsça *be-* ilgeciyle) aynı işi görür, Arapça tamlamalarda *bi-,* Farsçalarda *be-* okunması gerekir). Kameriye harfleriyle başlayan sözcüklere eklendiği zaman "bil-' şeklini, şemsiye harfleriyle, *bid-, bin-, bir-, biş-, bıt-, biz-* şekillerini alır.

bi-, *F. il.* Başlarına katıldığı adların anlamına olumsuzluk k a t a r. • *biâb; biaman; biâr; bibaha; bibahane; bibaht; bibâk; bibedel; biberk; bicâ; bicevab; bidad; biderd; biderman; bidin; bidirig; biedep; bienbaz; biencam; bifaide; bifütur; bigam; bigayret; bigiran; bigüman; bigünah; bigüvah; bihâb; bihaber; bihareket; bihayâ; bihayat; bihesap; bihired; bihis; bihudut; bihutut; bihuzur; bihüner; biihtiyar; biiktidar; biinsaf; biintibah; biintiha; biiştibah; biitibar; bikâm; bikâr; bikayd; bikeran; bikıyas; bikusur; bilüzum; bimağz; bimâna; bimeal; bimecal; bimisal; bimuhaba; binam; binasib; binazir; bineva; binihaye; binişan; biniyaz; bikayd; bipayan; biperva; birahm; birenk; biriya; biruh; bisebat; bisebep; bisud; bisükün; bişaibe; bişek; bişekib; bişuur; bişümar; bişüphe; bitakat; bitaraf; bitekellüf; bitenahi; bitehasi; bitevakkuf; bitüvan; bivakt; bivefa; bivukuf; bivücud; bizeban; bizeval; biziya.*

bia, *A. a.* Tapınak. Kilise ya da sinagog (havra).

biad, *A. s.* [baid ç.] Iraklar.

biadd, *F. s.* [bi-add] Sayısız.

biaded, *F. s.* [b î-a d e d] Sayısız.

biadil, *F. s.* [bî-adil] Benzersiz, eşsiz.

biaman. *Bkz.* bieman.

biâr, *F. s.* [bî-ar] Arsız, utanmaz, hayasız, yüzsüz.

biârâm, *F. a.* [bî-ârâm] **1.** Durup dinlenmez. **2.** Bidüziye. **3.** Rahatsız.

biat, bey'at, *A. a.* Birinin hâkimliğini, hükümdarlığını kabul etme, el sıkışma, saçak öpme. • *Biat-ı Rıdvan,* Hudeybiye'de Muhammed Peygambere yapılan biat.

biavni, *A. be.* [bi-avn] "Yardımıyla" anlamında terkip. • *Biavnillâhi tealâ,* Yüce Tanrının yardımıyla.

biaynihi, biayniha, *A. be.* [biayni-hi] Aynıyla, olduğu gibi.

bibahane, *F. s.* [bi-bahane] Bahane olmaksızın, nedensiz.

bibaht, *F. s.* [bi-baht] Talihsiz, bahtı kötü.

bibâk, *F. s.* [bi-bâk] Korkusuz, sakınmaz.

bibâkâne, *F. be.* [bi-bâkâne] Korkusuzca.

bibâkî, *F. a.* [bi-bâk-î] Korku-

suzluk.

bibedel, *F. s.* [bi-bedel] Benzersiz, eşsiz.

bibeha, *F. s.* [bi-beha] **1.** Nasipsiz, mahrum. **2.** Değersiz.

bibeka, *F. s.* [bi-beka] **1.** Bekasız. **2.** Geçici.

biber, *F. a.* Fare.

bicâ, *F. s.* [bi-câ] Yersiz.

bican, *F. s.* [bi-can] Cansız. Canını esirgemez yiğit.

Bicen. *Bkz.* Bijen.

bicevab, *F. s.* [bi-cevab] Yanıtsız, karşılıksız.

biçare, *F. s.* [bi-çare] **1.** Çaresiz. **2.** Zavallı, yoksul. [ç. biçaregân].

biçaregî, *F. a.* Bicarelik, zavallılık.

Biçen. *Bkz.* Bijen.

biçide, piçide, *F. s.* Bükülmüş, kıvrılmış, karışık.

biçun, *F. s.* [bi-çun] Yaptığından sorulmayan (Tanrı sıfatı). • *Biçun ü çira,* sorumsuz (Tanrı).

bid, *A. s.* [bid-el-d...] Arapça *bi-* ilgecinin *d* ile başlayan sözcüklerden eliflamlılara katıldığı zamanki biçimi. • *Biddâva,* dava ederek; *biddave,* davet ederek; *biddefâ'at,* birçok defa, defalarca; *biddevlet ü vel ikbal,* devlet ve ikballe; *biddevr,* dolaşarak, başkasına bırakarak; *biddua,* duayla, dua ederek.

bîd, *F. a.* Söğüt. • *Bîd-i giryan, -sernigûn,* salkımsöğüt; *-müşk,* sultani söğüt, çiçeği kokulu söğüt.

bida', *A. a. (dal, ayın* ile) [bid at ç.] Bid'atler.

bidaa, bidaat, *A. a. (be, dad, elif, ayın* ile) **1.** Anamal, sermaye. **2.** Mal. **3.** Bilgi dağarcığı, yetenek.

bidad, *F. s.* [bi-dad] Adaletsiz, zalim. Acımasız.

bidadger, *F. s.* [bi-dadger] Zulüm edici. [ç. bidadgeran].

bidadî, *F. a.* Zalimlik.

bidar, *F. s.* Uyanık. • *Bidar baht,* mutlu; *-dil,* uyanık, aydın. *Baht-i bidar,* uyanık, uygun talih; *dil-i bidar,* uyanık gönül.

bidarî, *F. a.* **1.** Uyanıklık. **2.** Uğraşma, çabalama. **3.** Dikkatlilik.

bid'at, *A. a.* **1.** Sonradan, yeniden çıkmış şey. **2.** Peygamber zamanından sonra dinde olan şey. • *Bid'at-i hasene,* beğenilebilir yenilikler; *-seyyie,* kötü yenilikler. [ç. bida'].

bidaye, bidayet, *A. a.* **1.** Başlama. **2.** Ön, başlangıç, ilk. • *Mahkeme-i bidayet,* davaların ilk görüldüğü mahkeme, bunun üstünde *istinaf, temyiz* mahkemeleri vardı.

bidayeten, *A. be.* [bidayet-en] İlk olarak, başlangıç olarak.

biddefâ'at, *A. be.* [bi-d-defâ'at] Defalarca, sık sık, çok kez.

bidester, *F. a.* Kunduz.

bidevlet, *F. s.* [bi-devlet] Zavallı, mutsuz, talihsiz.

bidil, *F. s.* [bi-dil] Gönülsüz.

bidimağ, *F. s.* [bi-dimağ] Akılsız.

bidin, *F. s.* [bi-din] **1.** Dinsiz. **2.**

(Mec.) Acımasız.

bidireng, *F. s.* [bi-direng] Eğlenmeyen, durmayan, çabuk.

bidirig, *F. s.* [bi-dirig] Esirgemeyen, elinden geleni yapan.

bidud, *F. s.* [bi-dud] Dumansız, duman çıkarmayan.

Biduht, *F. a.* Venüs. Zühre.

biecmaihim, *A. be.* Hepsi, cümlesi, tümü.

biedeb, *F. s.* [bi-edeb] Edepsiz, terbiyesiz.

biedebane, *F. be.* [bi-edebane] Edepsizce, terbiyesizce.

bieman, biaman, *F. s.* [bieman] Amansız, aman vermez, acımasız.

biemrillah, *A. be.* Tanrı'nın buyruğuyla.

biendaze, *F. s.* [bi-endaze] Endazesiz, ölçüsüz, aşırı.

biesrihi, *A. be.* Hep bir arada.

bieyyihal, *A. be.* [bi-eyyi-hal] Her halde, mutlaka.

bifaide, *F. s.* [bi-faide] Faydasız, yararsız, işe yaramaz.

bifazlillahi tealâ, (Allah'ın fazlıyla) anlamına Arapça terkip.

bigâh, *F. s.* [bi-gâh] Vakitsiz. • *Gâh ü bigâh,* vakitli vakitsiz.

bigal, *A. a.* [bagl ç.] Katırlar.

bigam, *F. s.* [bi-gam] Gamsız, tasasız.

bigâne, *F. s.* **1.** Yabancı. **2.** Tanımaz. **3.** (Tas.) Yaşadığı halde dünyayla ilgisini kesmiş.

bigânegî, *F. a.* [bi-gânegî] Yabancılık.

bigaraz, *F. s.* [bi-garaz] **1.** Garezsiz. **2.** Yan tutmayan. **3.** İçten.

bigarazane, *F. be.* [bi-garazane] **1.** Garezsiz olarak. **2.** Yan tutmayarak. **3.** İçtenlikle.

bigas. *Bkz.* begas.

bigavr, *F. s.* [bi-gavr] **1.** Sığ olan, derin olmayan. **2.** Düşüncesiz, akılsız, ahmak.

bigayat, *F. a.* [bigaye ç.] Sonsuzlar.

bigaye, *F. s.* [bi-gaye] **1.** Sonsuz. **2.** Çok.

bigayri, *A. be.* [bi-gayr-i] Olumsuzluk, asıl sözcük anlamının tersini vererek tamlamalara girer. • *Bigayri hakkin,* haksızlıkla, haksız olarak.

bigayriha, bigayrihi, *A. ad.* [bi-gayri-ha] Başkası. • *Asaba bigayriha,* mirası kalan kimse ile arasındaki bağda kadın bulunan kadın mirasçılar.

bigeren. *Bkz.* bikeran.

bigış, *F. s.* [bi-gış] Hilesiz, samimi.

bigüman, *F. s.* [bi-güman] Şüphesiz, kuşkusuz.

bigünah, bigüneh, *F. s.* [bigünah] **1.** Günahsız, suçsuz. **2.** (Mec.) Zavallı.

bih, *F. s.* İyi.

bih, *F. a.* **1.** Ayva ağacı. **2.** Ayva.

bîh, *F. a. (hı* ile) **1.** Kök. **2.** Temel, kaynak.

bih, biha, bihima, bihim, *A. s.* O adılının eril, dişil, tesniye ve çoğul durumları. O, onunla, ona, ondan. • *Mahkûmun bih,* ona hükmolunmuş; *mamulün bih,* onunla amel olunan, hükmü geçer; *mef'ulün-*

bih, (Dilb.) -i hali.

bihab, *F. s.* [bi-hab] Uykusuz.

bihaber, *F. s.* [bi-haber] Habersiz, haberi olmayan.

bihadd, *F. s.* [bi-hadd] Sınırsız, uçsuz bucaksız, sonsuz. • *Bihadd ü payan,* uçsuz bucaksız, tükenmez. *Bihadd ü şümar,* sonsuz ve sayısız.

bihakkın, *A. be.* [bi-hakkın] Hakkıyla, tamamıyla.

bihalet, *F. s.* [bi-halet] Durgun, neşesiz.

biham, *A. a.* (Koyun, kuzu, keçi vb.) Hayvanlar.

bihamat, *A. a.* (Koyun, kuzu, keçi vb.) Hayvan sürüleri.

bihamdillâh, *A. be.* Allaha şükür olsun, Allahın yardımıyla.

bihar, *A. a.* [bahr ç.] Denizler.

bihar, *F. s.* [bi-har] Dikensiz.

bihareket, *F. s.* [bi-hareket] Hareketsiz, kımıldamaz.

bihasebi, *A. il.* -ce, bakımından anlamıyla birleşikler meydana getirir. • *Bihaseb-il-hal,* hal dolayısıyla, duruma göre; *bihaseb-il-i'rab,* i'rapça; *bihaseb-il-meratib,* rütbece, rütbe bakımından.

bihâsıl, *F. s.* [bi-hâsıl] **1.** Sonsuz, sonuçsuz. **2.** Verimsiz.

bihayâ, *F. s.* [bi-haya] Hayasız, utanmaz.

bihayat, *F. s.* [bi-hayat] Cansız.

bihbud, *F. s.* İyi, sağ.

bihbudî, *F. a.* İyi olmaklık.

bîhefgen, *F. s.* [bîh-efgen] Kök söken.

bihemal, bihümal, *F. s.* [bi-hemal] Eşsiz, benzersiz.

bihemta, *F. s.* [bi-hemta] Eşsiz, benzersiz.

bihengâm, *F. s.* [bi-hengâm] Vakitsiz.

bihesab, *F. s.* [bi-hesab] Hesaba gelmez, sayısız.

bihin, *F. s.* İyi.

bihired, *F. s.* [bi-hired] Akılsız, aptal, ahmak.

bihiss, *F. s.* [bi-hiss] Hissiz, duygusuz.

bihişt. *Bkz.* behişt.

bihter, *F. ş.* En iyi.

bihterîn, *F. s.* Çok iyi, pek iyi.

bihud, *F. s.* [bi-hud] Kendinden geçmiş.

bihudane, *F. be.* [bi-hudane] Kendinden geçmişçesine.

bihude, *F. s.* Beyhude, nafile, boş. • *Bihedegû,* boşuna s ö z söyleyen; *bihudekâr,* boşuna çalışan.

bihudegî, *F. a.* [bihudegî] Beyhudelik, nafilelik, yararsızlık.

bihudud, *F. s.* [bi-hudud] Sınırsız, sayısız.

bihuş, *F. s.* [bi-huş] Aklını kaybetmiş, sersem, baygın, kendinden geçmiş.

bihuşane, *F. be.* [bi-huşane] Kendinden geçmişçesine.

bihutut, *F. s.* [bi-hutut] Çizgisiz, çizgileri belirsiz.

Bihzad, Behzad, *F. s.* Ünlü Fars ressamı. "Doğuşu iyi" anlamınadır.

biibaretiha, *A. be.* Anıyla, ibaresi ibaresine.

biidrak, *F. s.* [bi-idrak] İdraksiz, anlayışsız.

biihtiyar, *F. s.* [bi-ihtiyar] Elde

olmayarak, kendiliğinden.

biiman, *F. s.* [bi-iman] İmansız, dinsiz, inançsız.

biinsaf, *F. s.* [bi-insaf] İnsafsız, acımaz.

biintiha, *F. s.* [bi-intiha] Sonsuz.

biir. *Bkz.* bi'r.

biirtiyab, *F. s.* [bi-irtiyab] Şüphesiz.

biitibar, *F. s.* [bi-itibar] İtibarsız, değersiz, saygınlığı olmayan.

biiz'an, *F. s.* [bi-iz'an] Anlayışsız.

biiznillâhi tealâ, Tanrı'nın izniyle.

Bijen, Bicen, Biçen, *F. a.* Rüstem'in yeğeni.

bika', *A. a.* [buk'a ç.] Ülkeler.

bikâmet. *Bkz.* bekâmet.

bikarar, *F. s.* [bi-karar] **1.** Kararsız. **2.** Rahatsız.

bikayd, *F. s.* [bi-kayd] Kayıtsız, ilgisiz, aldırmaz.

bikaydane, *F. be.* [bi-kayd-ane] Kayıtsızca.

bikaydî, *F. a.* (Hek.) Kayıtsızlık. F r a n s ı z c a *atraxie* karşılığı (XX. yüzyıl) Ataraksiya.

bikemükâst, *F. be.* [bi-kem-ükâst] Eksiksiz, artıksız, tamam olarak.

bikeran, bigeran, *F. s.* [bi-keran] Sınırsız, uçsuz bucaksız, sonsuz.

bikes, *F. s.* [bi-kes] Kimsesiz. [ç. bikesan].

bikesane, *F. be.* [bi-kes-ane] Kimsesizlere yakışır halde.

bikıyas, *F. s.* [bi-kıyas] Ölçüsüz, kıyas kabul etmez, çok büyük olan.

bikıymet, *F. s.* [bi-kıymet] Kıymetsiz, değersiz.

bikr, *A. s.* **1.** Kızlık. **2.** Bozulmamış, el sürülmemiş. • *Bikr-fikr, -mazmun*, ilk olarak söylenmiş fikir, mazmun. [ç. ebkâr].

bikusur, *F. s.* [bi-kusur] Kusursuz, eksiksiz.

bil-, *A. il.* [bi-el] Kameriye harfleriyle başlayan sözcüklerde *bi-* ilgeci bu biçimi alır. Katıldığı sözcüğe "ile, için" anlamı k a t a r a k belirteç grupları meydana getirir. • *Bilafiye; bilahare; bilâkis; bilasale; bilcümle; bilfarz; bilhusus; bilıskat; bilicab; bilicad; biliclal; biliddia; bilifa; biliftihar; bilihtimam; bilihtisar; bilihtişam; bilihtiyar; biliktiza; biliktibas; biliktidar; biliktifa; biliktisab; bilıltica; bililtifat; bililtimas; bilimal; bilitizam; bilimdad; bilimha; bilimlâ; bilimtihan; bilimtisal; bilimtizac; bilimza; bilincimad; bilinfaz; bilinfikâk; bilinfilâk; bilinfirad; bilinfisal; bilinkısam; bilinkişaf; bilintac; bilintihab; bilintikal; bilintisab; bilirad; bilirae; bilirkâb; bilis'af; bilistical; bilisticar; bilisticvab; bilistid'a; biliştidlâl; bilisti'fa; bilistifsar; bilistihbar; bilistihdam; bilistikbal; bilistikmal; bilistilzam; bilistimlâk; bilistintak; bilistisna; bilistişare; bilistizan; biliş'ar; bilişare; bilişgal; biliştira; biliştirak; bili'ta; bilitiraf; bilitiraz; bilittifak; bilittihad; bilityan;*

bilkalb; bilkayd; bilkeşf; billisan; bilmukabele; bilmünavebe; bilmüşahade; bilmüşavere; bilmüvacehe; bilmüzakere; bilvasıta; bilvekâle; bilvesaye.

bilâ-, *A. s.* Bulunduğu sözcüğe olumsuzluk verir. Yalnız Arapça sözcüklere eklenmesi kural gereği ise de Farsça sözcüklere de eklendiği olmuştur. (*Bilâârâm, bilâperva* gibi). • *Bilâârâm; -bedel; -faiz; -fasıla; -ihtar; -ihtilâf; -ihtiyar; -ihtiyat; -imtihan; -inkıta; -intihab; -intikal; -irtikâb; -isbat; -isticvab; -istisna; iş'ar; -itiraz; -kayd ü şart; -lüzum; -mualece; -muayene; -mucib; -müdafaa; -muhakeme; -mücadele; -münazaa; -müsademe; -müzakere; -resm; -sebeb; -tahrik; -taksir; -tarif; -târiz; -tasdik; -tashih; -teemmül; -tehir; -teklif; -tevakkuf; -ücret; -vasıta; -veled.*

bilâd, *A. a.* [beled ç.] Kentler. • *Bilâd-i aşere,* (10 kent) İzmir, Eyüp, Kandiye, Halep, Selanik, Sofya, Trabzon, Galata, Kudüs, Larisa; *-erbaa,* (4 kent) Edirne, Bursa, Şam, Kahire; *-isna aşer,* (12 kent) Adana, Erzurum, Bağdat, Beyrut, Diyarbekir, Rusçuk, Bosnasaray, Sivas, Maraş, Trablusgarp, Ayintap, Çankırı.

bilâfâsıla, *A. be.* [bilâ-fâsıla] Aralıksız, bidüziye.

bilâfütur, *A. be.* [bilâ-fütur] Çekinmeksizin.

bilâğ. *Bkz.* belâğ.

bilâhire, *A. be.* [bi-l-âhire] Sonra, sonradan, sonunda.

bilâistisna, *A. s.* [b i l â-istisna] İstisnasız, ayırt etmeksizin.

bilakis, *A. be.* [bi-l-aks] Aksine, tam tersine.

bilâsebeb, *A. s.* [b i l â-sebeb] Nedensiz.

bilâtevakkuf, *A. be.* [bilâ-tevakkuf] Durmadan.

bilâudul, *A. be.* [bilâ-udul] Sapmadan, dönmeden.

bilâvasıta, *A. be.* [b i l â-vasıta] Dolaysız, doğrudan doğruya.

bilâveled, *A. be.* [b i l â-veled] Çocuksuz.

bilbedahe, *A. be.* [bi-l-bedahe] Düşünmeden, hemen akla geldiği gibi.

bilcümle, *A. be.* [bi-l-cümle] Bütün, tüm, hep.

bilerziş, *F. s.* [bi-lerziş] Titremeden, titremez.

bilfarz, *A. be.* [bi-l-farz] Diyelim ki, tutalım ki.

bilfiil, *A. be.* [bi-l-fiil] Gerçek olarak, sözle değil işle.

bilhassa, *A. be.* [bi-l-hassa] Mahsus, özel olarak, hele, özellikle.

bilhayr, *A. be.* [bi-l-hayr] Hayırla, hayırlısıyla.

bilicra, *A. be.* [bi-l-icra] **1.** İcra ederek, yaparak. **2.** İcra yoluyla.

bililtizam, *A. be.* [bi-l-iltizam] **1.** İş edinerek, m a h s u s; bile bile. **2.** İnadına.

bilittifak, *A. be.* [bi-l-ittifak] Birleşerek.

bilkuvve, *A. be.* [bi-l-kuvve] **1.**

Fikirde, düşünce halinde. İş haline çıkmadan. **2.** (Fel.) Gizil, tasarlı.

bilkülliyye, *A. be.* [bi-l-külliyye] Bütün bütüne. Büsbütün.

billâh, billâhi, *A. be.* [bi-l-Allah] A l l a h için (ant).

billûr, *A. a.* Billur, kırılca.

billûrîn, *F. s.* Billurdan, billur gibi.

bilma', *A. be.* [bi-l-ma'] (Kim.) Su ya da hidrojeni bulunan madde adlarına *hydro* karşılığı olarak girer.

bilmukabele, *A. be.* [bi-l-mukabele] K a r ş ı l ı k olarak.

bilmünasebe, *A. be.* [bi-l-münasebe] Sırası gelmekle.

bilûtfihi tealâ, *A. be.* [bi-lûtf-i-hi] Tanrı'nın inayetiyle.

bilüzum, *F. s.* [bi-lüzum] Lüzumsuz, gereksiz.

bîm, *F. a.* Korku. • *Bîm ü ümid,* korkuyla umut, kararsızlık; *bîm-i can,* can korkusu.

bimagz, *F. s.* [bi-magz] Beyinsiz, akılsız, hafif davranışlı.

bimahal, *F. s.* [bi-mahal] Yersiz, sırasız.

bima'na, *F. s.* [bi-ma'na] Manasız, anlamsız.

bima'nahi, *A. be.* [bi-ma'na-hi] Yine o anlamda. Aynı anlamda.

bimanend, *F. s.* [bi-manend] Benzersiz, eşsiz.

bimar, *F. s.* Hasta. [ç. bimaran].

bimarhane, *F. a.* [bimar-hane] **1.** Hastane. **2.** Akıl hastanesi.

bimarî, *F. a.* [bimar-î] Hastalık.

bimaristan, *F. a.* [bimar-istan] Hastane.

bimeal, *F. s.* [bi-meal] Anlamsız, saçma.

bimecal, *F. s.* [bi-mecal] Mecalsiz, dermansız, halsiz, zayıf, güçsüz.

bimecalane, *F. be.* [bi-mecalane] Güçsüzce, dermansızca.

bimecalî, *F. a.* [bi-mecal-î] Güçsüzlük, dermansızlık, halsizlik, zayıflık, mecalsizlik.

bimekân, *F. s.* [bi-mekân] Yersiz yurtsuz. Serseri.

bimer, *F. s.* [bi-mer] Sayısız.

bimera, *F. s.* [bi-mera] Riyasız.

bimerhamet, *F. s.* [bi-merhamet] Merhametsiz, acımaz, acımasız.

bimeze, *F. s.* [bi-meze] Tatsız tuzsuz.

bimihr, *F. s.* [bi-mihr] Sevgisiz, şefkatsiz.

bimikdar, *F. s.* [bi-mikdar] Değersiz, önemsiz.

biminnet, *F. s.* [bi-minnet] Yaptığı iyiliği başa kakmaz.

bimisal, *F. s.* [bi-misal] Eşsiz, benzersiz, örneksiz.

bîmnak, *F. s.* [bîm-nâk] Korkulu, korkuya kapılmış.

bimuadil, *F. s.* [bi-muadil] Benzersiz, eşsiz.

bimucib, *F. s.* [bi-mucib] Nedensiz, gerekçesiz, yersiz.

bimuhaba, *F. s.* [bi-muhaba] Çekinmeyerek, korkmadan.

bimübalât, *F. s.* [bi-mübalât] Dikkatsiz, kayıtsız.

bimüdani, *F. s.* [bi-müdani] Emsalsiz, benzersiz, eşsiz.

bimürüvvet, *F. s.* [bi-mürüvvet] Mürüvvetsiz.

bin-, *A. il.* [bi-el-n...] Arapça *n u n* harfiyle başlayan eliflamlı sözcüklerin *bi* ilgeciyle birleştiği zamanki ş e k l i olup sözcüğü -e, -de durumlarına koyar. • *Binnetice,* sonunda; *binnefs,* nefisle, kendisi; *binnisbe,* bir dereceye kadar; *binnihaye,* sonunda, en sonunda.

-bîn, *F. s.* Gören, görücü. Birleşik sözcükler yapmada kullanılır. • *Bkz. âkibetbîn, bedbîn, durbîn, geçbîn, nikbîn, zâhirbîn.*

bînâ, *F. s.* Gören, görücü. • *Çeşm-i bînâ,* görür göz; *nâbînâ,* kör. [ç. binâyân].

bina', *A. a.* **1.** Yapı. **2.** Yapma. **3.** Dayama, bir dava ve iddiayı bir şeyin üzerine kondurma. **4.** (Dilb.) Arapçada eylemlerin çatılarını konu yapan kitap. • *Bina' emini,* yapıya bakmakla görevli kimse.

binaberin, *F. be.* Bunun üzerine.

binaen, *A. be.* Dayanarak, yapılarak, dolayı. • *Binaen alâzalik,* bunun üzerine, bundan dolayı; *binaenaleyh,* bundan dolayı, bunun üzerine.

binagûş, *F. a.* Kulak memesi.

binam, *F. s.* [bi-nam] Adsız, ünsüz.

binamaz, *F. s.* [bi-namaz] Beynamaz, namaz kılmaz.

binazîr, *F. s.* [bi-nazîr] Benzersiz, eşsiz.

bincişk, *F. a.* Serçe kuşu.

binefsihi, *A. be.* [bi-nefsi-hi] Kendisi, kendi.

binemek, *F. s.* [bi-nemek] Tuzsuz, tatsız. [ç. binemekân].

bînende, *F. s.* Gören, görücü. [ç. bînendegân]. -

bineng, *F. s.* [bi-neng] Utanmaz.

bineva, *F. s.* [bi-neva] Nasipsiz. H e r şeyden yoksun. [ç. binevayan].

bîni, *F. a.* Burun.

-bînî, *F. a.* Görücülük, görürlük. • *Âkıbetbînî,* sonu görürlük.

binihaye, binihayet, *F. s.* [bi-nihaye] Nihayetsiz, sonsuz, pek çok, sayısız.

bînîş, *F. s.* Görüş, uyanıklılık.

binişan, *F. s.* [bi-nişan] Nişansız, izsiz.

biniyaz, *F. s.* [bi-niyaz] Kimseye gereksinimi olmayan, özgür, bağımsız, gözü tok.

binnefs, *A. be.* [bi-n-nefs] Kendinden, kendisi.

binnisbe, *A. be.* [bi-n-nisbe] **1.** Nispetle, oranla. **2.** Bir ölçüde, bir ölçüye dek. **3.** Oldukça.

bint, *A. a.* Kız. • *Zeyneb binti Ali,* Ali'nin kızı Z e y n e b. *Bint-i ineb, bint-ül-ineb,* üzüm kızı, şarap.

bipayan, *F. s.* [bi-payan] Sınırsız, sonsuz, ucu bucağı bulunmayan, tükenmez.

biperde, *F. s.* [bi-perde] Arsız, utanmaz, yırtık.

biperva, *F. s.* [bi-perva] Korku-

suz, aldırış etmez.

bîr, *F. s.* **1.** Yıldırım, şimşek. **2.** Şiddetli yağmur, tufan. **3.** Yatak, yaygı, döşek. **4.** Ezber.

bir-, *A. il.* [bi-el-r...] Arapça *rı* harfiyle başlayan eliflamlı sözcüklerin *bi* ilgeciyle birleştiği zamanki biçimi olup sözcüğe "ile", "ederek" anlamı katar. • *Birrakabe; birrasad; birremz; birresm; birrıza; birrica; birric'a; birrivaye; birrücu; birrükûp; birrüus; birruye.*

bi'r, biir, *A. a.* Kuyu. [ç. âbar].

birader, *F. a.* **1.** Erkek kardeş. **2.** (Mec.) Dost, arkadaş.

biraderane, *F. s., be.* [birader-ane] Kardeşlikle ilgili. Kardeşçe.

biraderî, *F. a.* [birader-î] Kardeşlik.

birah, *F. s.* [bi-rah] **1.** Yolsuz, yoldan sapmış, yolunu yitirmiş. **2.** Dinsiz, imansız. **3.** Yol yordam bilmez, edepsiz.

birahî, *F. a.* [bi-rah-î] **1.** Yolsuzluk, yoldan çıkmışlık, yolunu sapıtmışlık. **2.** Dinsizlik, imansızlık. **3.** Yol yordam bilmezlik, edepsizlik.

birahm, *F. s.* [bi-rahm] Acımaz, acımasız, kalpsiz.

Bircîs, *F. a.* (Gökb.) Jüpiter (Müşteri) yıldızı.

bireng, birenk, *F. s.* [bi-reng] **1.** Renksiz. **2.** Lekesiz, beneksiz.

birengî, *F. a.* [bi-rengî] Renksizlik.

bire'sihi, *A. be.* [bi-re'si-hi] Başlı başına.

biresm, *A. be.* [bi-resm] Âdet olduğu üzere, resmi olarak.

birey, *F. s.* [bi-rey] Reysiz, oysuz.

bireyb, *F. s.* [bi-reyb] Şüphesiz. Kuşkusuz.

birinc, *F. a.* Pirinç.

biriya, *F. s.* [bi-riya] Riyasız, içten, yürekten, sözü özüne uygun olan.

birke, *A. a.* Gölcük, büyük havuz.

birr, *A. a.* Dince iyi işler işleme.

birsam, *A. a. Hallucination* karşılığı. (XX. yüzyıl) Sanrı.

birtil, *A. a.* Haksızlığı yürütmek için verilen armağan, rüşvet. [ç. beratil].

biru, *F. s.* [bi-ru] Arsız, yüzsüz, haylaz.

biruh, *F. s.* [bi-ruh] Cansız, ruhsuz.

birun, *F. a.* Dışarı. Aşırı. • *Derun ü birun,* iç ve dış, içerisi dışarısı; *perdebirun,* haddi aşıran.

biruz, *F. s.* [bi-ruz] Talihsiz, yıldızı düşkün.

biruzî, *F. s.* [bi-ruz-î] **1.** Talihsizlik. **2.** Ekmeğinden edilme.

biryan, *F. a.* Kebap. Püryan.

bisabr, *F. s.* [bi-sabr] Sabırsız, tezcanlı.

bisaman, *F. s.* [bi-saman] Sermayesiz, parasız.

bisat, *A. a.* Halı, kilim, yaygı, döşeme. • *Bisat-i arz,* yeşillik, çimen; *bisat-i hâk,* yeryüzü; *bisat-busî,* etek öpme.

bisebat, *F. s.* [bi-sebat] **1.** Sebatsız, bir işi sürdüremeyen. **2.**

Dönek.

bisebeb, *F. s.* [bi-sebeb] Nedensiz, yok yere, durup dururken.

biser ü bün, *F. s.* [bi-ser-ü-bün] Saçmasapan.

biser ü pâ, *F. s.* [bi-ser-ü-pa] Başsız ayaksız, dağınık bir halde.

bi'set, *A. a.* Gönderme. Bir peygamber göndererek halkın dine çağrılması. • *Bi'set-i nebeviyye* Muhammed Peygamberin gönderilmesi.

bismi, *A. be.* [bi-ismi] Adıyla. • *Bismillâhi*, Allah adıyla; *bismihi subhanehu*, Allahın adıyla.

bismil, *A. s.* Boğazlanacak hayvan. Besmeleyle kesilecek.

bismilgâh, bismilgeh, *F. a.* [bismil-gâh] Kurban boğazlanma yeri.

bismilgede, *F. a.* [bismil-gede] Kurban boğazlanma yeri.

bismilgeh. *Bkz.* bismilgâh.

bismillah, *A. söz* [bi-ismi-Allah] "Tanrı adıyla". • *Bismillâhirrahmanirrahim*, "Esirgeyen ve koruyan Tanrı adıyla" (Kur'an'ın 9. sure dışında tüm surelerinin başında yer alan söz. Kur'an okumaya, namaza ya da önemli herhangi bir işe başlanırken söylenir).

bismilşüde, *F. s.* [bismil-şüde] Boğazlanmış.

bissuhule, *A. be.* [bi-s-suhule] Kolaylıkla, kolayca.

bist, *F. s.* Yirmi.

bister, pister, *F. a.* Yatak, döşek.

bisud, *F. s.* [bi-sud] Boş, yararsız.

bisükûn, *F. s.* [bi-sükûn] Durmaz, devingen.

Bisütun, *F. a.* **1.** Ferhat tarafından denilen dağ. **2.** (Mec.) Gökyüzü. • *Çetr-i bisütun*, gök.

bisyar, *F. s.* Çok.

bisyarî, *F. a.* Çokluk.

bîş, *F. s.* Fazla, artık. • *Kem ü bîş*, artık, eksik.

bişaibe, *F. s.* [bi-şaibe] **1.** Lekesiz, kusursuz, eksiksiz. **2.** Kuşkusuz, şüphesiz, bilinen.

bişaret. *Bkz.* beşaret.

bişe, *F. a.* Meşelik, sazlık, orman. • *Bişezar*, ormanlık.

bişek, *F. s.* [bi-şekk] Kuşkusuz, şüphesiz, kesin.

bişerm, *F. a.* [bi-şerm] Utanmaz.

bişezar, *F. a.* [bişe-zar] Ormanlık, sazlık, meşelik.

bişter, *F. s.* [biş-ter] Daha çok.

bişuur, *F. s.* [bi-şuur] Bilinçsiz, şuursuz. [ç. bişuuran].

bişuurane, *F. be.* [bi-şuur-ane] Bilinçsizce, şuursuzca, düşünmeden.

bişübhe, *F. s.* [bi-şübhe] Kuşkusuz, şüphesiz.

bişümar, *F. s.* [bi-şümar] Sayısız, pek çok.

bit-, *A. il.* [bi-el-t...] Arapça *te* ve *ti* harfleriyle başlayan eliflamlı sözcüklerin *bi* ilgeciyle birleştiği zamanki biçimi olup "le, ederek" anlamı verir. • *Bittabiî; bittadil; bittagyir; bittahkik; bittahkir; bittahrir; bit-*

tahvil; bittahsis; bittakdim; bittakdir; bittakrib; bittaksim; bittaleb; bittamam; bittasmim; bittanzim; bittedric; bittefrik; bittemsil; bittensib; bittenzil; bittercih; bitteslim; bittevdi; bittevfik.

bitab, *F. s.* [bi-tab] Güçsüz, kuvvetsiz, bitkin.

bitabane, *F. be.* [bi-tab-ane] Bitik bir halde.

bitabî, *F. a.* Takatsizlik, halsizlik, bitkinlik.

bitahsis, *A. be.* [bi-tahsis] Hususuyla, hele.

bitakdirillahi tealâ, *A. söz.* [bi-takdiri-llahi tealâ] "Yüce Tanrı'nın takdiriyle".

bitamamiha, bitamamihi, *A. be.* [bi-tamami-ha] Tamamıyla, tümüyle, bütün, hep.

bitaraf, *F. s.* [bi-taraf] Tarafsız, yansız, yan tutmayan.

bitarafane, *F. be.* [bi-taraf-ane] Tarafsızca, yansızca, yan tutmaksızın.

bitarik, *A. be.* [bi-tarik] Yoluyla, yöntemiyle. • *Bitarik-il-evlâ,* hayd i haydi, Fransızca *afortiori* karşılığı; *bitarik-it-tecrid,* soyutlama yoluyla; *bitarik-it-temsil,* benzetme yoluyla, Fransızca *par analogie* karşılığı.

biteayyün, *F. s.* [bi-teayyün] Adı sanı belirsiz.

bitekellüf, *F. s.* [bi-tekellüf] Teklifsiz, içten, candan, laübali.

bittabiî, *A. be.* [bi-t-tabiî] Doğal olarak, kuşkusuz.

bittahkik, *A. be.* [bi-t-tahkik] Araştırarak, soruşturarak.

bittav', *A. be.* [bi-t-tav'] İstekle.

bittemam, *A. be.* [bi-t-temam] Tamamıyla, bütünüyle, tümüyle, eksiksiz.

biv, *F. a.* Güve.

bivakt, *F. s.* [bi-vakt] Vakitsiz.

bivaye, *F. s.* [bi-vaye] Sığınaksız, koruyucusuz. [ç. bıvayegân].

bîve, *F. s.* Dul.

bivech, *F. s.* [bi-vech] Nedensiz. Münasebeti yokken, yersiz.

bivefa, *F. s.* [bi-vefa] Vefasız, dönek; sözünde, sevgisinde durmayan.

bivefayî, *F. s.* [bi-vefa-yî] Vefasızlık.

biver, *F. s.* **1.** On bin. **2.** Sayısız.

bivukuf, *F. s.* [bi-vukuf] **1.** Durmaz, durmayan. **2.** Bilmez, bilisiz, cahil.

bivücud, *F. s.* [bî-vücud] **1.** Vücutsuz. **2.** Varolmayan.

biz-, *A. il.* [bi-el-z...] Arapça *zel, ze, dad* harfleriyle lamelifli sözcüklerin *bi* ilgeciyle birleştiği zamanki hali olup, sözcüğü -e, -ile durumuna koyar. • *Bizzat,* kendi kendisi; *bizzecr,* zorla, *bizziyare;* ziyaretle; *bizzikr,* zikrederek söyleyerek, yineleyerek.

-biz, *F. s.* "Eleyen, tarayan; bitiren" anlamlarıyla sözcüklere katılır. • *Fitnebiz,* dalavere yapan; *gülbiz,* gül yetiştiren.

bizar, *F. s.* Bıkmış, usanmış. Küsmüş.

bizarî, *F. a.* Bezginlik, küskünlük.

bizatihi, *A. be.* [bi-zati-hi] Kendiliğinden. • *Müteharrik b i z a t i h i*, kendi işler, otomatik.

bizeban, *F. s.* [bi-zeban] Dilsiz. [ç. bizebenan].

bizer, *F. s.* Pinti, cimri.

bizeval, *F. s.* [bi-zeval] Zevalsiz, sonsuz.

biziya, *F. s.* [b i-z i y a] Işıksız, karanlık.

bizzarur, bizzarure, *A. be.* [biz-zarure] Ister istemez.

bizzat, *A. be.* [bi-z-zat] Kendisi, kendi.

Bosnavî, *A. s., a.* Bosnalı. Boşnak.

bostanciyan, bostaniyan, *ö. a.* [Farsça *bustan*'dan Türkçeleşen *b o s t a n c ı*'nın ve Farsça *bostani*'nin Farsça çoğul biçimleri] Bostancılar (padişah saraylarının korunmasıyla görevli olanlar).

bu, *A. a.* [ebu hafifi] Baba. • *Bu Ali Sina. Bu Turab,* Halife Ali.

bû, bûy, *F. a.* **1.** Koku. **2.** (Mec.) Umut. • *Bûy-i vefa,* vefalılık umudu.

bûd, *F. a.* Varlık. • *Bûd ü nebûd,* var yok.

bu'd, buud, *A. a.* **1.** Uzaklık. **2.** Aralık. **3.** (Geo.) Boyut. • *Bu'd-i mücerred,* varsayılan uzay. [ç. ebad].

budelâ, *A. a.* [bedil ç.] **1.** Abdallar, dervişler. **2.** Aptal(lar), akılsız(lar), saf(lar), bön(ler).

bugas. *Bkz.* begas.

bugat, *A. a.* [bagi ç.] Asiler, başkaldıranlar.

bugz, *A. a.* Sevmeme. Gizli, yürekte düşmanlık duyma.

buhalâ, *A. a.* [bahil ç.] Pintiler, cimriler.

buhar, *A. a.* Buğu.

buhayre, *A. a.* Göl.

buhl, *s. a.* Pintilik, cimrilik.

Buhlûl. *Bkz.* Behlûl.

buhran, *A. a.* **1.** Hastalığın en ağır zamanı. **2.** Nöbet. **3.** (Mec.) Bir işin tehlikeli, karışık bir durum alması, bunalım. • *Buhran-i ceyyid, -kâmil, -mahmud,* hastalığın iyiliğe döneceğini gösteren nöbet, *-redi', -vükelâ,* hükümet bunalımı.

buhur, *A. a.* [bahr ç.] **1.** Denizler. **2.** Nazım bahirleri.

buhur, bahur, *A. a.* Kokulu tütsüler.

buhurdan, *F. a.* [buhur-dan] İçine kokulu ağaç parçaları konulup yakılan kap.

buka'. *Bkz.* bika'.

buk'a, *A. a.* **1.** Yeryüzü parçası, ülke. **2.** Büyük yapı. **3.** Leke, benek.

bukalemun, *A. a.* **1.** (Hayb.) Bukalemun. **2.** (Mec.) Dönek adam.

Bukrat, *A. a.* Ünlü eski Yunan hekimi Hipokratos.

bukul, *A. a.* [bakla ç.] Yeşillikler, otlar.

bukur, *A. a.* [bakar ç.] Bakarlar, sığırlar, öküzler.

bûm, *A. a.* [Hayb.] Baykuş.

bum, *F. a.* Memleket, ülke.

bunvan. *Bkz.* benvan.

bûr, *F. s.* **1.** Fıstıkî (renk). **2.** Kızıl. **3.** Bal rengi. **4.** *a.* Kızıla çalan at. **5.** Sülün.

bûr, *A. a.* **1.** Dünya ve ahrete yaramayan adam, adamlar. **2.** Yok olma, ölme. **3.** İşe yaramaz, yararsız. **4.** Sürülmemiş topraklar, ekime yaramaz toprak.

Burak, *A. a.* **1.** Muhammed Peygamberin Miraç'ta bindiği binek. **2.** Cennetin olağanüstü bineği.

burc, *A. a.* **1.** Kale çıkıntısı, tabya. **2.** Tek hisar, kule. **3.** (Gökb.) Güneş dönencesinin bölündüğü on iki parçadan her biri, burç.

burgul, bergul, *F. a.* Bulgur, ezilmiş buğday.

burhan, *A. a.* **1.** Kanıt. Hücret. Delil. **2.** (Man.) Öncül, kesin bilgilerden meydana gelmiş tasım.

buriya, *F. a.* Hasır. • *Buriyabat,* hasır örücü.

burka', bürka', *A. a.* **1.** Kadınların yüzörtüsü, peçe, bürgü. **2.** Mekke'de Kâbe örtüsü. **3.** Yedinci kat felek. • *Burka'fiken,* peçe açıcı. [ç. beraki].

burkuk. *Bkz.* berkuk.

buruc, *A. a.* [b u r c ç.] Burçlar. • *Buruc-i isna aşer,* Güneş dönencesinin on iki burcu.

bus, *F. a.* Öpme.

-bus, *F. s.* Öpen. • *Bkz. bisatbus, damenbus, destebus, pâbus, pâybus, zeminbus.*

buse, *F. a.* **1.** Öpme. **2.** (Tas.) Dünya zevki ya da Tanrı sevgisinden yürekte doğan sevinç.

busecâ, *F. a.* [buse-câ] Öpecek yer.

buseçin, *F. s.* [buse-çin] Öpücük toplayan.

busegâh, busegeh, *F. a.* [b u s e-g â h] Öpülecek yer.

busende, *F. s.* Öpücü, öpen.

busî, *F. a.* Öpme, öpmeklik. • *Damenbusî,* etekleme, etek öpme; *destbusî,* el öpme.

busîde, *F. s.* Öpülmüş.

busiş, *F. s.* Öpüş.

bustan, busitan, *F. a.* Bahçe, çiçek bahçesi.

bute, *F. a.* Pota. Kuyumcu kalıbı.

buteyn, *A. a.* (Ana.) Karıncık.

butimar, *F. a.* (Hayb.) Sorguçlu balıkçıl kuşu.

butlan, *A. a.* **1.** Haksızlık. Boş olma. **2.** Hükümsüz olma. • *Hatt-i butlan,* bir yazıya geçersizliğini göstermek için çekilen çizgi.

butun, *A. a.* [batn ç.] **1.** Her şeyin içyüzleri. **2.** Kuşaklar, nesiller.

buule, *A. a.* Kadın eş.

bûy. *Bkz.* bû.

bûya, *F. s.* Güzel kokulu.

bûyâver, *F. s.* [bûy-âver] Koku ulaştıran, koku ulaştırıcı.

buyçe, *F. a.* Sarmaşıkotu.

bûydan, *F. a.* [bûy-dan] Koku şişesi.

bûydar, *F. s.* [bûy-dar] Kokulu, güzel kokulu.

bücdet, *A. a.* Bilgi.

bühr, *A. a.* Soluğan illeti. Astma.

bühtan, *A. a.* Birine yalandan bir şey kondurma, iftira.

bükâ, *A. a.* Ağlama.

bükâalûd, *F. s.* [bükâ-alûd] Ağlatıcı.

bükâengiz, *F. s.* [bükâ-engiz] Ağlatıcı.

bukât, *A. a.* [bâki ç.] Ağlayanlar. Ağlayıcılar.

bükm, *A. s.* [ebkem ç.] Dilsizler.

bükre, *A. a.* Sabah vakti.

bül'aceb, *A. s.* Şaşılacak, garip.

bülbül, *F. a.* Bülbül. • *Çeşm-i bülbül,* çok ince kristal; *bülbül-i şeyda,* çılgın bülbül. [ç. belâbil, bülbülân].

bülbüle, *F. a.* Emzikli su kabı.

bülbülî, *F. a.* Şarap kadehi.

büldan, *A. a.* [beled ç.] Kentler.

bülega, *A. a.* [beliğ ç.] Beliğ kimseler.

büleha, *A. a.* [ebleh ç.] Ebleher, ahmaklar.

bülend, *F. s.* Yüce, yüksek. • *Bülendahter,* yüce talihli; *bülendavaz,* haykırma; *bülendpâye,* yüce aşamalı; *bülendpervaz,* yücelerde uçar, gözü yükseklerde; *bülendhimmet,* iyi çalışır; *serbülend,* övünür.

bülendî, *F. a.* Yücelik.

bülfodul, bülfuzul, *A. s.* Boşboğaz.

bülfodulane, bülfuzulane, *F. be.* Boşboğazlıkla, gücünün üstünde işlere karışır yolda.

bülgâme, *F. s.* Çok istekli.

bülheves, *A. s.* Maymun iştahlı.

bülhevesane, *F. be.* Maymun iştahlılara yakışır yolda.

büluğ, *A. a.* Erginlik.

bül'um. *Bkz.* bel'um.

bün, *F. a.* **1.** Dip, temel. **2.** Alt yan, aşağı. **3.** Kök, kütük. **4.** Ağaç. • *Biser ü bün,* başsız kıçsız (anlamsız); *gülbün,* g ü l ağacı.

bünduk, *A. a.* Fındık.

bünduk, bünduka, *A. a.* **1.** Yuvarlak tane, yuvarlak taş tanesi. **2.** Tüfek mermisi, kurşun tanesi. **3.** Yay.

büngâh. *Bkz.* bengâh.

bünüvvet, *A. a.* [ibn'den] Oğulluk, evlatlık.

bünyad, *F. a.* Temel, esas.

bünyan, *A. a.* **1.** Yapı, bina. **2.** Bir şeyin yapısı.

bünye, *A. a.* **1.** Bir şeyin yapısı. **2.** Vücut yapısı. • *Bünye-i içtimaiye,* toplumsal yapı; *kavîyy-ül-bünye,* vücudunun yapısı güçlü; *zaif-ül-bünye,* bünye yapısı zayıf.

bür', ber', *A. a.* Hasta iyiliğe yüz tutma. İyileşme. • *Bür'-üs-saa,* çabuk iyileşme.

bürcüme, *A. a.* Parmak boğumu.

bürd, *A. a.* Çubuklu, yollu kumaş.

bürdbar, *F. s.* Dayanıklı, sabırlı, çilekeş, katlanıcı.

bürde, *A. a.* Arapların üstten giydikleri üstlük. Hırka. • *Kaside-i Bürde,* Kaab bin Zehîr'in Muhammed Peygamber önünde okuduğu bir kasideye karşı sırtından çıkardığı hırkayı o n a giydirmesiyle ü n almış

bir kaside adı.
bürehne, berehne, *F. s.* **1.** Çıplak, açık. **2.** Yalnız. • *Bürehnepâ,* yalınayak; *bürehneser,* başı kabak.
bürehnegî, berehnegî, *F. a.* Çıplaklık.
bürgus, *A. a. (se* ile) Pire.
bürhe, berhe, *A. be.* Müddet, uzun süre. • *Bürheten-min-ezzaman,* bir hayli zamandan sonra.
büride, *F. s.* Kesilmiş. • *Büride ser, ser büride,* başı kesilmiş.
bürka'. *Bkz.* burka'.
bürkân, berkân, *A. a.* [volkan'dan] Yanardağ, volkan. [ç. berakin].
bürke, *A. a.* (Hayb.) Martı.
bürnus, *A. a.* Bornoz, Arap maşlahı. [ç. beranis].
bürran, *F. a.* Keskin.
bürsün, *A. a.* Yırtıcı hayvan pençesi.
bürudet, *A. a.* Soğukluk.
büruk, *A. a.* [ç. berk] Şimşekler.
bürut, *A. a.* Bıyık.
büruz, *A. a.* Meydana çıkma. Açığa vurma.
büstan, *A. a. Bkz.* bustan.
büşra, *A. a.* **1.** Müjde. **2.** İncil.
büt, *F. a.* **1.** Put. **2.** (Mec.) Güzel, genç. [ç. bütan].
büthal, büthale, *F. a.* Ünlü bir tapınak.
büthane, *F. a.* [büt-hane] Tapınak.
bütkede, *F. a.* [büt-kede] Tapınak.
bütperest, *F. a., s.* [büt-perest] Puta tapan.
bütşiken, *F. a.* [büt-şiken] Put kırıcı.
büyut, *A. a.* [beyt ç.] Evler.
büz, *F. a.* Keçi.
büzak, *A. a.* Tükrük, salya.
büzgale, *F. a.* Oğlak. • *Büzgale-i felek,* Oğlak burcu.
büzur, *A. a.* [bezr ç.] Tohumlar. [ç. büzurat].
büzürg, *F. s.* **1.** Büyük. **2.** Yapıca iri. **3.** Kudretli, güçlü. **4.** Şef, başkan. **5.** Musiki makamlarından abece sırasıyla birincisi. [ç. büzürgân].
büzürgî, *F. a.* Büyüklük.
büzürgvar, *F. s.* [büzürg-var] Büyük mertebeli, kadri yüce.
büyu', *A. a.* [bey' ç.] Satışlar.
büyuz, *A. a.* [beyza ç.] Yumurtalar.

C

c, **1**. Osmanlı ve F a r s abecelerinin a l t ı n c ı, Arap abecesinin beşinci harfi. **2**. Ebced hesabında 3 sayısına işarettir. **3**. Ay kısaltmasında cemaziyelâhir ayını gösterir.

ca, *A. a.* Ay kısaltmasında cemaziyelevvel işaretidir.

câ, cây, *F. a.* Yer. • *Bicâ*, yerinde değil, yersiz. *Busecây*, öpecek yer.

ca'be, *A. a.* **1**. Ok kuburu. Tirkeş. Okluk. **2**. Küçük sandık.

câbecâ, *F. be.* [câ-be-câ] Yer yer.

câbi, *A. a.* [cibayet'ten] Evkaf kiralarını ve zekâtı toplayan memur.

Cabilka, *F. a.* **1**. Dünyanın doğu ucunda bin kapısı bulunan bir kent. **2**. (Tas.) İnsanların Mutlak a ulaşma çabalamalarının ilk basamağı.

Cabilsa, *F. a.* **1**. Dünyanın batı ucunda bin kapısı bulunan bir kent. **2**. (Tas.) İnsanların Mutlak'a ulaşmak çabalarının son varış noktası.

câbir, *A. s., a.* [cebr'den] **1**. Zorlayıcı. **2**. Kırıkçı.

cablûs, çablûs, caplûs, *F. a.* El etek öpme, yaltaklanma.

cablûsî, çablûsî, *F. a.* Dalkavuk niteliği ve davranışı. Dalkavukluk.

ca'd, *A. s.* **1**. Kıvırcık (saç). **2**. Büklüm, lüle.

cadde, *A. a.* **1**. Büyük, geniş sokak. **2**. Ana yol.

cadu, *F. s., a.* **1**. Cadı. **2**. Hortlak, gul. **3**. Büyücü. **4**. Çok güzel göz. [ç. caduvan].

cadufen, *F. a.* [cadu-fen] Büyücü.

caduger, *F. a.* [cadu-ger] Büyücü. [ç. cadugeran].

cadugerî, *F. a.* [cadu-ger-î] Büyücülük.

cadukeş, *F. s.* [cadu-keş] Büyü yapan.

cadusuhan, *F. s.* [cadu-suhan] Büyülercesine söz söyleyen.

caduvâne, *F. be.* [cadu-vane] Büyücülere yakışır yolda.

caduvî, caduyî, *F. a.* Büyücülük.

caduzeban, *F. s.* [cadu-zeban] Büyüleyici dili olan.

cafer, *A. a.* **1**. K ü ç ü k akarsu. **2**. *ö. a.* Cafer-i Zülcenaheyn, A l i'n i n kardeşi olup Muta savaşında bayrak tutarken iki elini de kaybederek öldürüldü. Buna karşı iki kanatla cennete

gitmiştir. • *Cafer-i Sadık,* Şiilerin on iki imamından altıncısı.

Caferî, *A. s.* Şiilerden İmam Cafer-i Sadık yanlısı olan.

Caferiyye, *A. a.* Caferi tarikatı.

cafi, *A. s.* Cefacı, eziyet eden.

câh, *A. a.* Rütbe, derece, yüksek mevki. • *Hırs-i câh,* mevki hırsı; *hubb-i câh,* mevki sevgisi.

cahd, *A. a.* Bile bile inkâr etme, ayak direnme. • *Cahd-i mutlak, cahd-i mustağrak,* Arap dilbilgisinde iki tane olumsuz geniş zaman kipi.

cahet, *A. a.* Rütbe, mevki, yükseklik.

cahf, *A. a. (ha* ile) **1.** Kabuk soyma. **2.** Kapıp alma.

cahf, *A. a. (hı* ile) **1.** Övünme, yüksekten atma. **2.** Tehdit etme.

cahîf, *A. s. (hı* ile) Kibirli, kendini beğenmiş.

câhız, *A. s.* Patlak gözlü adam, lokma gözlü.

cahîd, *A. s.* [cehd'den] Çalışıp çabalayan.

cahid, *A. s.* [cahd'dan] Bildiği halde inkâr eden, ayak direyen. • *Hasm-i cahid,* bile bile inkâr eden düşman.

cahil, *A. s.* [cehl'den] **1.** Bilmeyen, habersiz. **2.** Okumamış, öğrenmemiş. **3.** Tecrübesiz, acemi. • *Cahil-i anud,* inatçı cahil; *-munsif,* bilmediğini teslim eden, söyleyen cahil. [ç. cühela, cühhal].

cahilâne, *F. s.* [cahil-ane] Cahil kimseye yakışır surette, cahillikle, cahilce. • *Cür'et-i cahilâne,* cahilce ataklık; *gayret-i cahilâne,* ne olduğunu bilmeden bir şeyin sıkı surette yanlılığını gütme.

cahilî, cahiliyye, *A. s.* **1.** Cahilliğe ait. **2.** İslamdan önceki Arap zamanına ait.

Cahiliyye, *A. a., s.* Cahiliyet dönemi adamları, puta tapanlar. • *Şuara-yi Cahiliye,* Cahiliyet dönemi ozanları.

Cahiliyyet, *A. a.* Muhammed Peygamberden önceki, puta tapma zamanı, çağı.

cahîm, *A. a.* Yedi kat cehennemin dördüncü katı. İslâmdan ayrılanlarla şeytanların azap çekecekleri yer. • *Nâr-i cahîm,* cehennem ateşi.

cahîmî, *A. s.* Cehennem gibi.

cahiz, *A. s. (he, dad* ile) Öfkeli, atılgan, gözüpek.

cahud, *A. s.* [cahd'dan] Kuvvet ve inatla inkâr eden, yadsıyan.

cai', cayi', *A. s.* Aç, acıkmış.

cail, caile, *A. s.* [cevelân'dan] Dönüp dolaşan.

cail, *A. s.* Yapan, eden. Kılıcı.

caile, *A. a.* İçteki anı.

cair, *A. s.* [cevr'den] Eziyet eden.

caiz, cayiz, *A. s.* [cevaz'dan] **1.** İşlenmesinde bir suç olmayan; izin verilmiş sayılabilen. **2.** Olabilir, olur. [ç. caizat].

caize, *A. a.* [cevaz'dan] **1.** Bir büyüğün, kendisine sunulan bir armağana, en çok da ozanların sundukları yapıtlar

ve manzumeler için verdikleri bahşiş. **2.** Eşit, aynı ve başkaları deme anlamında (=) ya da ('') biçimlerinde konan işaret [ç. cevaiz].

cal', *A. a. (ayın* ile) **1.** Yaratma, meydana getirme. **2.** Kılma. **3.** Koyma, yerleştirme. **4.** Adlandırma, ad koyma. **5.** Alma, başlama, işe başlama.

cali', *A. s.* Utanması kıt.

cali, *A. s.* **1.** Cilalı, parlak. **2.** Sürgün eden, süren.

ca'li, ca'liyye, *A. s.* Cali, yapmacık. Gerçek ve içten olmayan. • *Etvar-i ca'liyye,* yapmacık tavırlar.

calib, calibe, *A. s.* [celb'den] Kendine doğru çeken, çekip alıcı, çekici. • *Calib-i dikkat,* dikkati çeken; *calib-i merhamet,* acındıran.

calif, *A. s.* Deri, kabuk soyan.

calife, *A. a.* Deriyle eti birlikte koparan yara.

Çalinus, *A. a.* Ilkçağların, Hipokrat'la birlikte en büyük Grek hekimi, Galen (131-210).

câlis, *A. s.* [cülus'tan] Oturan, oturucu. • *Câlis-i evreng-i saltanat,* saltanat tahtında oturan.

caliye, *A a.* **1.** Cilalı, parlak nesne. **2.** Sürgün, sürülme. **3.** Zimmiler.

câliyet, *A. a.* Yapmacık.

Calût, *A. a.* Davud peygamberle savaşmış olan dev gibi bir Filistinli olup Davud tarafından alnına atılan bir taşla öldürülmüştür. Goliath.

câm, *F. a.* **1.** Cam. **2.** Kadeh. **3.** Sırça. "Ateş" ve gül sözcükleriyle ve daha birçok sözcüklerle birleşikleri v a r d ı r. • *Câm-i C e m,* (Cem'in kadehi) şarap; *-cihan-nüma,* her şeyi, t ü m olayları içinde gösterdiği söylenen bir ayna; *-fena,* (fanilik kadehi) ölüm; *-gurur,* insanı gururlandıran içki kadehi; *-gülfam,* (gülrengi kadeh) kırmızı şarap; *-ikbal,* dünya ululuğu kadehi, şarabı; *-memlû,* dolu kadeh; *-minarenk,* açık mavi renk kadeh; *-zerrin,* (altın kadeh) beyaz şarap. **4.** (Tas.) Tanrı âşığının yüreği.

Camasb, *A. ö. a.* Daniyal peygamberin oğullarından biri. Güştasb (Hystaspes)'in veziri olan ünlü bilge.

came, *F. a.* Elbise. • *Came-i fena,* (fanilik elbisesi) kefen: *-hayat,* (hayat elbisesi) ömür; *tebdil-i came,* (kılık değiştirme) tanınmaz kılığa girme.

camedan, *F. a.* [came-dan] Elbise ya da çamaşır sandığı. Hurç.

cameduz, *F. a.* [came-duz] Elbise biçen, diken, terzi.

camegî, *F. a.* Elbiselik kumaş.

camehab, *F. a.* Yatak.

camekân, *F. a.* Camla örtülü, kapalı yer. Camlık.

cameşuy, *F. a.* Çamaşır yıkayan, çamaşırcı.

cami', *A. a.* [cami'den] Müslümanların ibadet için toplandıkları minareli, minberli, mihraplı yapı, cami. • *Cami-i ke-*

bir, ulu cami. [ç. cevami].

cami', cami'a, *A. s.* [cemi'den] **1.** Derleyen, toplayan. **2.** İçine alan, içinde bulunduran. • *Cami-i Kur'an,* (Kur'an'ı derleyen) Halife Osman; *cami'-ül-huruf,* kitap yazarı; *cami'-ül-kelim,* lafzı az anlamı çok söz, özlü söz; *cami'-ül-mahasin,* nitelikleri bulunan; *cihet-i cami'a,* durumlar, koşullar; *kelâm-i cami',* öğüt sözü.

cami'a, *A. a., s.* [cami'den] Toplum, topluluk, cemiyet (XIX. yüzyıl).

camid, camide, *A. s.* [cümud-dan] Donmuş, donuk. • *Cism-i camid, ecsam-i camide,* cansız cisim(ler); *ism-i camid,* (Arap dilbilgisinde) çekimsiz ve türevi olmayan ad ya da eylem. [ç. cevamid, cemed].

camih, *A. s. (ha* ile) Başı sert, zaptolunmaz (hayvan).

camiiyyet, *A. a.* Toplu olma, topluluk.

camus, *A. a.* (Hayb.) Susığırı, manda.

can, *F. a.* **1.** Can. **2.** Hayat, yaşayış. **3.** Gönül, yürek. • *Can-i can,* (Canın canı) Tanrı; *güş-i can,* can kulağı; *yâr-i can,* can dostu. [ç. canan].

can, cann, *A. a.* Cin tayfası. [ç. ecinne].

canâ, *F. ün.* Ey sevgili.

canâferin, *F. s.* [can-âferin] Yaratıcı.

canan, *F. a.* **1.** Sevgili. **2.** (Tas.) Vücud-i mutlak.

canane, *F. s.* Sevgili (kadın).

canâver, *F. s.* [can-âver] **1.** Canlı, yaşayan. **2.** Canavar.

canâzar, *F. s.* [can-âzar] Can yakıcı, eziyet eden.

canbahş, *F. s.* [can-bahş] Can veren, iç açan.

canbaz, *F. a.* [can-baz] **1.** Canıyla oynayan, tehlikeli gösteriler yapan, cambaz. **2.** (Eski) Fedai asker atlısı. **3.** (Mec.) Hileci.

canbazî, *F. a.* **1.** Canıyla oynayanın durumu, niteliği. Cambazlık. **2.** Hilecilik.

canbeleb, canberleb, *F. s.* [can-be-leb] Canı dudağında. Nerdeyse ölecek halde bulunan.

candade, *F. s.* [can-dade] Candan bağlanmış, bağlı.

candâr, *F. a.* [can-dâr] **1.** Diri, canlı. **2.** Koruyucu kimse, güvenlik görevlisi.

cane, *F. a.* Hayvan yavrusu.

canefşan, canfeşan, *F. s.* [canefşan] Bir dava uğruna can veren.

canefşanî, *F. a.* Bir dava uğruna can vericilik.

canefza, canfeza, *F. a.* [canefza] Taze hayat verici, iç açıcı.

canfersa, *F. s.* [can-fersa] Canın dayanamayacağı.

canfeza, *F. s.* [can feza] Can artırıcı, taze yaşam verici, yürek açıcı, cana can katıcı.

canfigen, *F. s.* [can-figen] Can düşüren, harcayan.

cangâh, *F. a.* [can-gâh] **1.** Can eskitici, çok üzücü. **2.** Can evi.

cangeza, *F. s.* [can-geza] Can ısırıcı, öldürücü tehlikeli olan.
cangir, *F. s.* [can-gir] Can alıcı.
cangüdaz, *F. s.* [can-güdaz] Can eritici, acıma uyandırıcı.
cangüzar, *F. s.* [can-güzar] Candan geçer olan, cana dokunan.
canhıraş, *F. s.* [can hıraş] Dayanılamayacak derecede acı veren. İç tırmalayan.
canî, *F. s.* Candan sevilmiş olan.
cani, *A. a.* [cinayet'ten] Cinayet işlemiş kimse.
canib, *A. a.* [cenb'den] Yan. Taraf. Yön. • *Leyyin-ül-canib*, geçinmesi kolay, yumuşak. [ç. cevanib].
canibdar, *F. s.* [canib-dar] **1.** Taraflı, yanlı. **2.** Bir tarafın gayretini güden. **3.** (As.) Yancı.
canibeyn, *A. a.* Iki taraf. Antlaşma ya da sözleşmelerde karşılıklı bulunan taraflar.
canibgir, *F. s.* [canib-gir] Yan tutan, yan tutucu. [ç. canibgiran].
canibî, *A. s.* Yana ait. (Mat.) Yanal.
canih, *A. s.* [cünha'dan] Suç sahibi olan.
cânişin, *F. s.* [câ-nişin] Birinin yerine oturan, yerine geçen, vekil.
cann, can, *A. a.* Cin tayfası.
cannisar, *F. s.* [can-nisar] Canını fida edip harcayan.
canperver, *F. s.* [can-perver] Ruha hoş gelen. Ruh besleyici. İç açan, rahatlandıran. [ç. canperveran].
canrüba, *F. s.* [can-rüba] Gönül kapan. Çok güzel olan.
cansipar, *F. s.* [can-sipar] Canını feda eden.
cansiparane, *F. be.* [can-siparane] Canını feda edercesine.
cansiparî, *F. a.* Can feda edicilik.
cansitan, *F. s.* [can-sitan] Gönül alan, insana bela olan güzel.
cansitanî, *F. a.* Can alıcılık.
cansuz, *F. s.* [can-suz] Can yakıcı. Yürek tutuşturucu.
canşikâf, *F. s.* [can-şikâf] Can yırtıcı, yaralayıcı.
canşikâr, *F. s.* [can-şikâr] **1.** Can avlayıcı, öldürücü (olan sevgili). (Mec.) Azrail.
canver, canâver, *F. s.* **1.** Canlı, diri. **2.** Canavar. [ç. canveran].
câr, *A. a.* **1.** Komşu. • *Cârullah*, Mekke'ye çekilip orada oturan. **2.** Çarşaf, örtü.
ca'r, *A. a.* Hayvan tersi, mayıs.
câri, câriye, *A. s.* [cereyan'dan] **1.** Akan, akıcı. **2.** Geçmekte olan. **3.** Geçer olan. • *Hesab-i câri*, karşılıklı geçen hesap; *ma-i câri*, akarsu; *miyah-i câriye*, akarsular; *nizam-i câri*, yürürlükte olan nizam; *şehr-i câri*, geçmekte olan, içinde bulunduğumuz ay; *umur-i câriye*, gündelik işler.
cârih, câriha, *A. s.* [cerh'ten] **1.** Yaralayan (kimse), yara açan. **2.** Bir görüşün karşıtını

söyleyen, bir görüşü çürüten. • *Alet-i câriha,* yara açan âletler (bıçak, hançer, kama, şiş, vb.); *esliha-i cariha,* yara açan silahlar. [ç. câriihîn].

cariha, *A. s.* (Hayb.) Fransızca *rapaces* (yırtıcılar) karşılığı (XX. yüzyıl).

câriha, *A. a.* **1.** Üyelerden her biri (kol, ayak gibi). **2.** Avcı, kuş.

cârim, *A. s.* [cürüm'den] Suç sahibi.

caris, carise, *A. s.* Yaygaracı, geveze.

câriye, *A. s.* [cereyan'dan] Câri, geçer olan. • *Adet-i câriye,* hükmünü kaybetmemiş gelenek; *sikke-i câriye,* geçer akçe.

cariye, *A. a.* **1.** Parayla satılıp alınan hizmetçi kız. **2.** Savaşta esir olmuş ya da odalık diye alınmış kız. [ç. cevari].

carr, carre, *A. s.* [cer'den] Çeken, çekici, sürükleyici. • *Huruf-i carre,* (Arapça Dilb.) harf-i cerler.

carub, çarub, *F. a.* Süpürge.

carubkeş, *F. a.* [carub-keş] Mekke'de Kâbe'nin, Medine'de camilerin süpürme işi. (Eskiden önemli bir görev ve şerefli bir rütbeydi).

carubnüma, *F. s.* [carub-nüma] Süpürge gibi, süpürgeyi andıran.

carubzen, *F. a.* [carub-zen] Süpürücü, çöpçü.

caselik, *A. a.*, çaselik, *F. a.* Papas, büyük papas, başpiskopos.

câsir, *A. s.* [cesaret'ten] Cesaret edici.

cass, ciss, *A. a. (sat* ile) **1.** Kireç. **2.** Alçı. **3.** Alçı taşı. **4.** Sıva, harç.

cassas. *Bkz.* cessas.

casus, *A. a.* **1.** Çaşıt. **2.** Fenalığa dair haberleri ve gizli şeyleri öğrenip bildiren kimse. **3.** Düşmanın askerlikle ilgili haberlerini öğrenip bildiren. [ç. cevasis].

casusî, *A. s.* Casusluk.

cavers, *A. a.* Darı, karaca darı.

caversî, caversiyye, *A. a., s.* Hacmi bir darı tanesi büyüklüğünü geçmeyen kabarcık. • *Caversiyy-üş-şekl,* darı biciminde; *dâ-ı caversî,* kabarcık hastalığı.

cavid, cavide, *F. s.* Sonu olmayan, sonsuz.

cavidan, *F. s.* Sonu olmayan, sonsuz. • *Cavidanhired,* (ezeli akıl) Huşeng'in kitabı; *Cavidanname,* Fazlullah'ın kitabı; *cavidanseray,* (sonu olmayan saray) cennet.

cavidane, *F. s.* Sonu olmayan, sonsuz.

cavidanî, *F. s.* Sonsuz, tükenmez. • *Hayat-i cavidanî.*

cây, câ, *F. a.* Yer. • *Cây-i iştibah,* kuşku noktası; *-karar,* durma, dinlenme yeri; *-mülâhaza,* düşünülecek nokta, yer.

câygâh, câygeh, *F. a.* [cây-gâh] İyi memurluk yeri.

câygîr, *F. s.* [cây-gîr] Yerleşen, yer tutan, yerleşmiş. Süren.

cayi'. *Bkz.* cai'.

cayiz. *Bkz.* caiz.

câynişin, *F. a.* [cây-nişin] Birinin yerine geçen. Mevki tutan.

cazib, cazibe, *A. s.* [cezb'den] **1.** Kendine doğru çeken. **2.** Gönül çeken, sevgi uyandıran. • *Teklif-i cazib, tekâlif-i cazibe,* insanda t a m a h uyandıran çekici, kandırıcı öneri(ler).

cazibe, *A. a.* [cezb'den] Çekim. Kendine çekme niteliği, gücü. • *Cazibe-i arz,* yerçekimi.

cazibedar, *F. s.* [cazibe-dar] Çekici.

câzim, c â z i m e, *A. s.* [cezm'den] Kesin karar veren. Zihninde kestirip karar veren. • *Itikad-i câzim,* hiçbir kuşku olmayan kesin inanış. [ç. cevazim].

cazu, *F. a.* Cadı, büyücü.

cebabire, *A. a.* [cebbar ç.] Zorlayıcılar, zorbalar, zulmedenler.

ceban, cebban, *A. s.* [cebanet'ten] Korkak, yüreksiz, ödlek.

cebanet, *A. a.* Korkaklık, yüreksizlik.

cebbar, *A. s.* [cebr'den] **1.** Kudret, güç, ululuk sahibi. Tanrı. **2.** Zor kullanan, zorba. **3.** Girıştiği işi mutlaka başaran. [ç. cebabire].

cebbarane, *F. be.* [cebbar-ane] Cebbara yakışacak yolda, zorbalıkla.

cebe, *F. a.* Halka ya da zincirden örme zırh.

cebehane, *F. a.* [cebe-hane] Savaş aletlerinin korunduğu yer.

cebel, *A. a.* Dağ. • *Cebel-i Nur, C e b e l-ü n-N u r,* Mekke'deki Harra dağı; *Şeyh-ülcebel,* Haşhaşiler de denilen İsmaililerin başkanı. Hazer denizi dolaylarında Alamut dağında otururdu. [ç. cibal].

cebeli, cebeliyye, *A. s.* Dağa ait, dağsal.

cebelistan, *F. a.* [cebel-istan] Dağlık, dağlık yer.

cebepuş, *F. s.* [cebe-puş] Zırh giymiş, zırhlı.

ceber, *A. s.* İnsanda elindelik kabul etmeyip her davranışı bir zor altında yaptığına inanan tarikat, bu tarikata inanmış kimse.

ceberiyye, *A. a.* [ç. ceberiyyun] Elindeki (irade-i cüz'iye)'i kabul etmeyen felsefe yolu, mezhep.

ceberut, *A. a.* **1.** Aşırı ululuk. **2.** Tanrı ululuğu. **3.** (Tas.) Tanrı'ya varmanın üçüncü basamağı. • *Alem-i ceberut,* Tanrısal güç âlemi; *makam-i ceberut, menzil-i ceberut,* Tanrısal güçle doğrudan temas noktası.

cebhe, *A. a.* **1.** Alın. **2.** Ön taraf, yüz. **3.** (As.) Ordunun ön tarafı, savaş hattı, cephe. [ç. cebehat, cibah].

cebhesây, *F. s.* [cebhe-sây] Birinin karşısında alnını yere koyan.

cebîn, *A. a.* Alın. • *Çin-i cebîn,*

alın kırışığı, buruşuk, kızgınlık.

cebîn, *A. s.* [cebanet'den] Korkak, yüreksiz.

cebînsâ, *F. s.* [cebîn-sâ] Alnını yere koyan, fazla saygı gösteren.

cebîre, *A. a.* Cerrahların kırık sarma işi için kullandıkları tahta. [ç. cebayir].

cebr, *A. a.* **1.** Zor, zorlama. **2.** Düzeltme, onarma. **3.** (Mat.) Cebir. • *Cebr-i âdi, -âlâ,* matematikten cebir konuları; *-hâtır,* gönül alma, gönül yapma; *-mâfat,* kaybedilmiş bir şey yerine başka bir şey bulup avunma; *-nefs,* kendini zorla tutma; *-noksan,* eksiği tamamlama; *cebr ü zor,* baskı ve zorlama; *cebr ve mukabele,* cebir denklemi, denklem.

Cebrail, Cebril, Cibril, *A. a.* Tanrı'ya en yakın dört melekten, yeryüzünde peygamberlere selam ve söz getirme işini göreni.

cebren, *F. be.* Zorla.

cebrî, cebriyye, *A. s.* **1.** Cebirle ilgili, cebirsel. • *Ifade-i cebriyye,* cebirsel ifade. **2.** Zorla, sıkı altında yaptırılan. • *Muamele-i cebriyye,* zor muamelesi.

cebriyye, ceberiyye, *A. a.* Kadercilik. (XX. yüzyıl) *Fatalisme* karşılığı.

ced. *Bkz.* cedd.

ced, *A. a.* **1.** Zindana koyup hapsetme. **2.** Birinin burun, kulak, el ya da ayağını kesme.

cedavil, *A. a.* [cedvel ç.] **1.** Arklar, su kanalları. **2.** Cetveller. **3.** Cetvelli defter ya da kâğıtlar.

cedd, *A. a.* **1.** Büyükbaba. **2.** Dedelerden biri. • *Cedd be-cedd,* soyca, eskiden, babadan babaya geçe geçe; *cedd-i âlâ,* bir soyun başı olan kimse; *cedd-i büzürgvar,* kadri yüksek soy başı. [ç. ecdad].

ceddanî, *F. s.* [cedd'den] Atayla ilgili. *Atavistique* karşılığı. (XX. yüzyıl).

ceddaniyet, *A. a.* Atacılık. (XX. yüzyıl) *Atavisme* karşılığı.

cedde, *A. a.* Büyükanne, nine. Babanın, yahut annenin annesi. • *Cedde-i fâside,* annenin annesi; *cedde-i sahiha,* babanın annesi.

cedel, *A. a.* **1.** Konuşmada çekişme. **2.** (Man.) Eytişim, diyalektik. • *Ilm-i hilâf ü cedel,* mantık yoluyla tartışma ve çekişme bilimi.

cedelgâh, *F. a.* [cedel-gâh] Çekişme yeri (yani, dünya).

cederî, cedrî, cüderî, *A. a.* Çiçek hastalığı. • *Telkih-i cederî,* çiçek aşısı.

Cedi, *A. a.* Oğlak burcu. Güneş aralık ayının dokuzunda bu burca girer. • *Medar-i Cedi,* Oğlak dönencesi; çok sıcak iklimlerle güneydeki orta iklimi ayırır, güneşin güneye doğru en aşağı derecesini bildirir.

cedid, cedide, *A. s.* **1.** Yeni. **2.** Kullanılmamış. **3.** Yeni çıkma. **4.** Farsların kullandıkları bir

vezin. • *Edebiyat-i Cedide,* (Yeni Yazın) 1896'dan 1901'e dek süren Tevfik Fikret, Halit Ziya Uşaklıgil, Cenap Sahabettin ve arkadaşlarının temsilcileri oldukları yazın okulu; *eser-i cedid,* bir çeşit dilekçelik kâğıt; *Nizam-i Cedit,* III. Selim zamanında kurulmuş olan yeni askerlik örgütü.

cedîdan, cedîdeyn, *A. a.* Geceyle gündüz.

cedîden, *A. be.* Yeniden, yeni olarak.

cedîr, *A. s.* Uygun, layık.

cedr, cidar, *A. a.* Duvar.

cedrî. *Bkz.* cederî.

cedvel, *A. a.* **1.** Ark, su kanalı. **2.** Çizgi ya da sıralari olan ve bölümleri bulunan defter ya da kâğıt çizelge. **3.** Çizgi tahtası. [ç. cedavil].

cefa, *A. a.* **1.** Ayrılıkta bırakma. **2.** Eziyet etme. **3.** (Tas.) Tarikat adamının kalbinin öğrendiklerinden perişan olması.

cefacu, *F. s.* [cefa-cu] Cefa arayan, cefa eden. [ç. cefacuyan].

cefadide, *F. s.* [cefa-dide] Cefa görmüş, eziyete uğramış.

cefakâr, *F. s.* [cefa-kâr] **1.** Cefa eden. **2.** Cefa çekmiş olan. [ç. cefakâran].

cefakeş, *F. s.* [cefa-keş] Cefa çekip sesini çıkarmayan.

cefapîşe, *F. s.* [cefa-pîşe] Cefa etmeyi huy edinmiş olan.

ceffar, *A. s., a.* [cifr'den] Cifirci, falcı.

ceffelkalem, *A. be.* **1.** Bir kalemde. Uzun uzadıya düşünmeden bir şey yazıverme, söyleyiverme. **2.** Birden, hemen.

cefn, *A. a.* **1.** Gözkapağı. **2.** Kın. [ç. cefan, cüfun].

cefr. *Bkz.* cifr.

cehazibe, *A. a., ç.* Gerçeklerden haberi olanlar. • *Cehazibe-i mutasavvıfin, cehazibe-i ulûm,* tasavvuf, bilim gerçeklerinden haberli olanlar, iyice bilenler.

cehalet, *A. a.* Bilmezlik.

cehamet, *A. a.* **1.** Patlıcan burunlu kimse. **2.** Yüz ekşiterek karşılama.

cehan. *Bkz.* cihan.

ceharet, *A. a. (he, te* ile) **1.** Sesi gür olma, gür seslilik. **2.** Güzellik, yakışıklılık.

cehaz. *Bkz.* cihaz.

cehd, *A. a.* Çalışma, çabalama, çok uğraşma. • *Cehd ü gayret, cehd ü ikdam,* çok çalışma; *bezl-i cehd,* çalışıp durma.

cehele, *A. a.* [cahil ç.] **1.** Cahiller, bilmezler. **2.** Kendini bilmezler, münasebetsizler.

cehende, *F. s.* Sıçramış, fırlamış; sıçrayan, fırlayan.

cehennem, *A. a.* Günah işleyenlerin ahrette cezalandırılacakları yer. Yedi kattır: *Cehennem, sair, sakar, cahîm, huteme, lâzi, haviye* yahut *derk-i esfel.*

cehennemî, *A. s.* Cehenneme layık. Cehennem gibi (sıcak ya da sıkıntılı).

cehennemiyyun, *A. a.* Cehennemlikler.
cehîd, *A. s.* [cehd'den] Aşırı çalışkan.
cehîr, *A. s.* [cehr'den] Yüksek sesle, açık olarak söylenen.
cehl, *A. a.* Bilmezlik. • *Cehl-i mürekkeb,* bilmediğini de bilmemek suretiyle olan iki kat bilmezlik, yarı okumuşluk.
cehr, *A. a.* Açıktan ve yüksek sesle (söyleme ya da okuma).
cehre, *A. a.* Açıkta ve belli olan şeyler.
cehren, *A. be.* Açık sesle, aşikâr olarak, açıktan. • *Sırran ve cehren,* gizliden ve açıktan.
cehreten, *A. be.* Aşikâr olarak.
cehrî, cehriyye, *A. s.* Açıktan ya da yüksek sesle yapılan.
cehud, *A. s.* Aşırı çalışkan.
cehud, cühud, *A., F. a.* Yahudi, Çifit.
cehudane, *F. a.* [cehud-ane] Çifitçasına.
cehul, *F. s.* [cehl'den] Pek, çok cahil.
cehulâne, *F. s.* [cehul-ane] Pek cahilcesine.
celâ', cilâ', *A. a.* Ülkesinden ayrılma. Gurbete düşme. • *Celâ'-yi vatan* doğduğu yerden ayrılma, ayırma.
celâbib, *A. a., ç.* Kadın baş ve yüz örtüleri. Yaşmaklar.
celâcil, *A. a.* [cülcül ç.] Tef zilleri.
celâdet, *A. a.* Yiğitlik. • *Şemşir-i celâdet,* yiğitlik kılıcı.
celâfet, *A. s.* Kabalık, yakışıksızlık.
celâil, *A. a.* [celile ç.] Yüce olan şeyler. • *Celâil-i masalih-i devlet,* devlet işlerinin büyükleri.
celâl, *A. a.* **1.** Büyüklük, ululuk. **2.** Hışım, kızgınlık. • *Zülcelâl,* celal sahibi, Tanrı; *ism-i celâl,* Tanrı adı.
celâlet, *A. a.* Büyüklük, ululuk.
celâlî, *A. s.* **1.** Tanrı'ya ait, Tanrısal. **2.** Celal adlı kimselerle ilgili. **3.** XVI. yüzyıl sonlarıyla XVII. yüzyıl başlarında Anadolu'da kalabalık olarak ayaklananlar. **4.** Sultan Celaliüddevle Melikşah tarafından düzenlenen ve 1100 (Hicrî 471) yılından başlayan bir takvim. [ç. celâliyan].
celâliyane, *F. be.* Celali olana yakışır surette.
celb, *A. a.* **1.** Getirme, kendine çekme. **2.** Getirtme. **3.** Yazıyla çağırma. • *Celb-i kulûb,* kalpleri kazanma; *-menfaat ve def-i mazarrat,* yararı isteme ve zararı istememe.
celbname, *F. a.* [celb-name] Mahkemeye çağrı kâğıdı, celpname.
celcele. *Bkz.* cülcüle.
celd, *A. s.* **1.** Yiğit, gözüpek, güçlü. **2.** Canlı, çevik, ayağına çabuk.
celd, *A. a.* Kamçılama (cezası).
celdbaz, *F. s.* [celd-baz] Çevik, ayağına çabuk.
celdî, *A. a.* Çeviklik, çabukluk.
celdkadem, *F. s.* [celd-kadem] Ayağına çabuk.
celdmizac, *F. s.* [celd-mizac] **1.**

Tezcanlı, ivecen. **2.** Çabuk öfkelenen.

celeb, *A. a.* Kasaplık hayvan alışverişi yapan, sürü getiren.

celeb, *F. a.* Orospu.

celesat, *A. a.* [celse ç.] Oturumlar.

celf, *A. a.* **1.** Kabuğunu soyma. **2.** Kökünden koparma.

celi, celîi, *A. s.* [cilâ'dan] **1.** Açık, meydanda. **2.** Parlak, aşikâr. **3.** Bir yazı çeşidi.

celîd, *A. s.* [celadet'ten] Çok yiğit.

celid, *A. s.* **1.** Yiğit, canlı, güçlü. **2.** Sert, katı, pek. **3.** Dövülmüş.

celid, *A. a.* Kırağı, çiy.

celidî, celidiyye, *A. s.* Kırağı, çiyle ilgili; kırağı, çiy gibi olan. • *R u t u b e t-i celidiyye.* Gözbebeğindeki su.

celidiyye, *A. a.* **1.** Gözbebeğindeki su. **2.** G ö z merceği.

celil, celile, *A. s.* [celâl'den] Büyük, ulu. Resmi yazılarda vezir ya da müşir rütbeli kimselere ve onların dairelerine hitap olarak yazılırdı. • *Nezaret-i celile, vilâyet-i celile.* Bu rütbelerden aşağıdakilerin bulundukları dairelere *behiyye* ya da *aliyye* diye yazılırdı (XIX. yüzyıl).

celîs, *A. s.* [cülûs'tan] Birlikte oturan arkadaş. • *Celîs-i enis,* cana yakın arkadaş.

cellâd, *A. a.* Öldürülmeye hükümlü kimseleri öldürmekle görevli kimse. (Mec.) Çok zalim, acımaz. • *Cellâd-i felek,* ölüm meleği: M e r i h (Mars) ile Zühal (Satürn). [ç. cellâdan].

celle, *A. ün.* "Celil ve aziz olsun!" anlamında dua sözü. • *Celle ve alâ, celle şanühu, celle celâlühu, azze ve celle* olarak ve Tanrı hakkında kullanılır.

celse, *A. a.* Bir kez oturma, oturum. • *Celse-i hafife,* h a f i f oturma, ilişme; *-hafiyye,* gizli oturum.

Celvetî, *A. a.* Celvetilik tarikatinden olan.

Celvetiyye, *A. a.* Celvetilik (Aziz Mahmut Hüdai'nin kurduğu tarikat).

Cem, *F. a.* **1.** Iran Pişdadiyan hükümdarlarının dördüncüsü Cemşid. Şarabı bulan masal hükümdarı. **2.** Peygamber Süleyman'ın lakabı. **3.** Büyük Iskender'in lakabı. • *Ayin-i Cem,* şarabı bulan Cem tarafından kurulan usul, ayin; *bâd-i Cem,* peygamber Süleyman'ın hükmettiği yel; *câm-i Cem,* şarap kadehi, şarap.

cem', *A. a.* **1.** Toplama. Bir yere getirme. **2.** Asker kuvveti. **3.** (Dilb.) Çoğul. **4.** (Mat.) Toplam. • *Cem-ül-cem',* iki kat çoğul; *eyyam-i cem',* Mekke'de Mina ve Arafat ziyaretiyle geçen dört hac günü; *yevm-ül - c e m',* 1. Zilhicce'nin dokuzunda Mekke yakınındaki Arafat dağında hacıların toplandığı gün. 2. Kıyamet günü.

cemaât, *A. a.* [cemaat ç.] Top-

luluklar, kalabalıklar.

cemaat, *A. a.* [cem'den] **1.** Bir yere toplanmış insanlar. **2.** Bir imama uyup namaz kılanlar. **3.** Bir mezhepten olan topluca ahali. **4.** Yeniçeri örgütünde birkaç odanın meydana getirdiği kısım.

cemad, *A. a.* Kurak yer.

cemad, *A. a.* Cansız nesne (taş, toprak, maden).

cem'adan, *F. a.* Yolcu torbası, çantası, camadan.

cemadat, *A. a.* [cemad ç.] Canlılardan ve bitkilerden gayrı cisimler.

cemadi, cemazi, cumade, cumadi, *A. a.* Arabi ayların beşincisiyle altıncısının adı. • *Cemadi-el-ula, cemadi-el-âhire.*

cemadî, cemadiyye, *A. a.* Cansız nesnelerle ilgili.

cemadiyet, *A. a.* Cansızlık, donukluk (Ed. Ce.)

cemah. *Bkz.* cimah.

cemahir, *A. a.* [cumhur ç.] Cumhurlar, cumhuriyetler. • *Cemahir-i Müttehide-i Amerika,* Amerika Birleşik Devletleri.

cemal, *A. a.* **1.** Güzellik. Yüz güzelliği. **2.** Bu güzellik, Tanrı kemalinin bir görünüşü tutularak, (Tas.) Hakka erişmek, Hakka kavuşmak için bir yol sayılmıştır. • *Cemalullah,* Tanrı'nın lütfu; *arz-i cemal,* yüz gösterme, görünme.

cem'an, *A. be.* Toplamak suretiyle, toplanmış olarak, tümü birden.

cem'aniyye, *A. a.* (Topb.) Fransızca *collectivisme* (ortaklaşacılık, kolektivizm) karşılığı (XX. yüzyıl).

cemazi. *Bkz.* cemadi.

cemceme. *Bkz.* cümcüme.

cemed, *A. a.* Buz, kar. Dondurma.

cemedî, *A. s.* [cemed'den] Pek soğuk, buz gibi.

cemel, *A. a.* Erkek deve.

cemerat, *A. a.* [cemre ç.] Cemreler.

cemî', *A. s.* [cem'den] Bütün, hep.

cem'î, *A. s.* [cemiyet'ten] Topluma ait, toplumla ilgili, toplumsal. (XX. yüzyıl).

cemian, *A. be.* Bütün, hepsi, tümü.

cemil, cemile, *A. s.* [cemal'den] Güzel. • *Evsaf-i cemile,* güzel nitelikler; *zikr-i cemil,* **1.** İyilikle anma. **2.** Okullarda verilen ödül kâğıtlarından biri.

cemile, *A. a.* Hatır hoşluğu için yapılan hareket; yaranma, yaranmak için yapılan davranış.

cem'iyyat, *A. a.* [cemiyet ç.] Cemiyetler, toplumlar, kurumlar, dernekler.

cem'iyyet, *A. a.* **1.** Topluluk, bir yere toplanma. **2.** Toplum. **3.** Kurul. **4.** Dernek, cemiyet. **5.** Düğün. **6.** (Ya.) Sözün birkaç yönden anlamlı bulunması. **7.** (Tas.) Zihin ve hatırın yalnız Tanrı'yla dolu bulunması, meşgul olması. **8.** Derli toplu luk, rahatlık. • *Cem'iyyet-i be-*

seriye, insan topluluğu, toplum; *-hâtır,* zihin ve fikrin dağınık olmayıp rahat ve toplu olması; *-Ilmiyye-i Osmaniye,* on dokuzuncu yüzyılda kurulmuş bir bilim kurulu; *-kelâm,* birkaç anlamı bulunan söz; *-hitan cemiyeti,* sünnet düğünü; *velime cemiyeti,* düğün.

cem'iyyetgâh, *F. a.* [cem'iyyetgâh] Toplantı yeri.

cemm, *A. a.* Tüm, bütün. Halk kalabalığı. • *Cemm -i gafîr,* pek kalabalık topluluk.

cemmal, *A. a.* Deveci. Deve mehteri.

cemmaş, *A. s.* Zampara.

cemmaz, cemmaze, *A. a.* Erkek deve, dişi deve.

cemmaz, cemmaze, *A. s.* Kıvrak, çevik, canlı, hızlı (hayvan).

cemre, *A. a.* **1.** Yanmış kömür parçası, kor. **2.** Hacca gidenlerin Mekke yakınında Mina vadisinde şeytan taşlamaları. **3.** Şubat sonlarıyla mart başında havaya, s u y a, toprağa d ü ş t ü denen nesne ki, havalar yavaş yavaş ısınmaya başlar. **4.** Karakabarcık denen çıban.

Cemşid. *Bkz.* Cem.

cenab, *A. a.* **1.** Taraf, yön. **2.** Büyültme, ulu görme deyimi. • *Cenab-ı Hak,* Tanrı; *-hilâfet-penahî, -padişahî,* padişah.

cenabet, *A. a.* Din bakımından yıkanma gerektiren durum; pis.

cenah, *A. a.* **1.** Kuş kanadı. **2.** Kol, pazı. **3.** (As.) Yan. Kol. [ç. ecnaha, cenahan].

cenaheyn, *A. a.* [cenah'tan] İki yan. • *Zü-l-cenaheyn,* dünya ve ahreti de iyi olan anlamında bulunan bu söz aynı zamanda iki tarafa da yaranan, ikiyüzlü için de kullanılmıştır.

cenaib, cenayib, *A. a., ç.* Yedek hayvanlar, binekler.

cenan, *A. a.* Yürek, gönül. • *Halis-ül-cenan,* yüreği temiz.

cenaze, *A. a.* Kefenlenip tabuta yatırılmış ölü.

cenb, *A. a.* Yan. Yan taraf, koltukaltının aşağısı.

cenbî, *A. s.* Yanal.

cenbiyye, *A. a.* Yan tarafa asılan bir çeşit eğri kama ya da hançer.

cendel, *A. a.* Irmaklarda bulunan iri kaya.

cendere, *F. a.* Baskı. Mengene.

ceng, cenk, *F. a.* Cenk, savaş. • *Ceng-i zergeri,* yalancıktan savaş. *Der ceng-i evvel,* ilk ağızda.

cengâr, *F. s.* Savaşçı.

cengâver, *F. s.* [c e n g-âver] Cenkçi, savaşçı.

cengâverane, *F. be.* [cengâver-ane] Savaşçı gibi, savaşçıya yakışır biçimde.

cengâverî, *F. a.* Savaşçılık.

cengazmâ, *F. s.* [ceng-azmâ] S a v a ş görmüş, deneyimli savaşçı. [ç. cengazmâyan].

cengazmûde, *F. s.* [ceng-azmûde] Savaş görmüş, deneyimli savaşçı.

cengcu, *F. s.* [ceng-cu] **1.** Savaş arayan, savaşa hazır. **2.**

Kavgacı.

cengcuyane, *F. be.* [ceng-cuyane] **1.** Savaş arayanlara özgü biçimde. **2.** Kavgacılara özgü biçimde.

cengel, cengül, çengel, *F. a.* Sık ağaçlık ve sazlık yer.

cengelistan, *F. a.* [cengelistan] Sık ağaçlık ve sazlık yer.

cengî, *F. a.* S a v a ş a n kimse.

Cengiziyan, *F. ç. ö. a.* **1.** Cengiz soyundan gelenler, Cengizliler. **2.** Bunların uyrukları.

cengül. *Bkz.* cengel.

cenib, cenibe, cenibet, *A. a.* Yedek hayvanı.

cenin, *A. a.* **1.** Döl. **2.** Ana karnında çocuk, dölüt. • *Cenin-i kâzib,* gerçek olmayan gebelik; *cenin-i sakıt,* düşük; *iskat-i cenin,* çocuk düşürme.

cenk. *Bkz.* ceng.

cennat, *A. a.* [cennet c.] Cennetler. • *Cennat-i Adn,* cennet bahçeleri.

cennet, *A. a.* **1.** Ağaçlı, sulak y e r, bahçe. **2.** Tanrı'nın i n s a n l a r a müjdeladığı ö l ü m d e n sonraki güzel ebedi durak. • *Dar-ül-celâl, dar-üsselâm, c e n n e t-ül-meva, cennet-ül-huld, cennet-ül-naim, cennet-ül-firdevs, cennet-ül-karar, cennet-ül-adn,* adlarında sekiz cennettir.

cenub, *A. a.* Güney.

cenubî, *A. s.* Güney yönde bulunan.

cerab, *A. a.* Dağarcık.

cerad, *A. a.* **1.** Çekirge. **2.** (Mec.) Yağmacı kalabalığı. • *Cerad-i münteşir,* yayılmış yağmacılar.

cerahat, *A. a.* İrin.

ceraid, *A. s.* [ceride ç.] **1.** Cerideler. **2.** Gazeteler.

ceraim, *A. a.* [cerime ç.] **1.** Suçlar. **2.** Suç pahaları.

cerair, *A. a.* [cerire ç.] Suçlar, kabahatlar.

cerb. *Bkz.* çerb.

cerban, *A. s.* Uyuz.

cerbeze, *A. a.* **1.** Hilekârlık, kurnazlık. **2.** Beceriklilik. **3.** Güzel ve kandırıcı-söz söyleme.

cerd, *A. a.* Atlı ya da yaya asker takımı.

cerda, *A. s.* Tüysüz. Dazlak.

cerde, *F. a.* Kuladan açıkça sarı renkli at.

cereb, *A. a.* Uyuz.

cerebiyye, *A. a.* (Hayb.) Fransızca *acariens, acarides* (uyuzböcekleri) karşılığı (XX. yy.).

cerem, *A. a.* Ayrılma. • *Lâcerem,* şüphesiz, mutlaka, kuşkusuz.

ceres, *A. a.* Hayvan boynuna asılan çıngırak. Küçük çan.

ceresiyye, *A. a.* Fransızca *campanulaces* (çançiçeğigiller) karşılığı (XIX. yy.).

cereyan, *A. a.* **1.** Akma, akım. **2.** Geçme. **3.** Olma. • *Cereyan-i hava,* hava akımı; *-mesalih,* işlerin oluşu; *-vaka,* olayın geçişi; *-batiyy-ül-cereyan,* ağır akışlı; *kaza-cereyan,* Tanrı buyruğuna uygun olarak, önlenmez halde geçen;

seri-ül-cereyan, çabuk akan, çabuk geçen.

cerh, *A. a.* **1.** Yaralama. **2.** Çürütme, kabul etmeme.

ceri, *A. s.* [cüret'ten] Gözü pek, yılmaz. • *Ceriyy-ül-kalem,* serbest yazar, kalemi güçlü; *ceriyy-ül-lisan,* sözünü esirgemez, serbest sözlü.

cerîb, *A. a.* **1.** Osmanlı imparatorluğunun Arabistan ülkelerinde kullanılan 216 litre kadar olan bir hacim ölçüsü. **2.** 80 metre kare kadar tutan bir toprak ölçüsü.

ceride, *A. a.* **1.** Haraç defterdarlarının toprak ölçülerini kaydettikleri defter. **2.** Önemli olayların kaydedildiği resmi dairelerin bazı büyük defterleri. **3.** G a z e t e (XIX. yüzyıl). • *Ceride-i feride,* eşi olmayan, tek gazete; *Ceride-i Havadis,* 1840'ta çıkarılmış resmi olmayan ilk gazete; *Ceride-i nüfus,* nüfus kütüğü. [ç. ceraid].

cerîh, *A. s.* [cerh'ten] Yaralı.

ceriha, *A. a.* Yara. (Arapçada yok diye bazı sözlükler almaz ve yanlış olduğunu yazanlar vardır; böyle olduğu halde çok kullanılmıştır).

cerihadar, *F. s.* [ceriha-dar] Yaralı.

cerim, *A. a.* Suçlu.

cerime, *A. a.* [cürm'den] **1.** Suç. **2.** Para cezası.

cerr, *A. a.* **1.** Çekme, sürükleme. **2.** Kendine doğru çekme. **3.** Medresede okuyanların üç aylarda köy köy dolaşarak imamlık, vaizlik işleri görerek yıllık para toplamaları. **4.** Arap dilbilgisinde, sözcüğün sonunun *i* okunması. • *Cerr-i eskal,* mekanik; *-menfaat, nükud,* yarar, para çekme; *harf-i cerr,* birlikte bulundukları Arapça sözcüklerin sonunu *i* okutan harf.

cerrah, *A. a.* Yaraya bakan. Operatör.

cerrahî, *A. a.* Cerrahlık.

cerrar, *A. a.* [cerr'den] **1.** Mutlaka para toplamak için kendine bir kıyafet vermiş dilenci. Arsız, asılıcı dilenci. **2.** *s.* Kalabalık, çok (asker).

cerrare, *A. a.* Küçük ve ağılı akrep. (Saç için kullanılır).

cesamet, *A. a.* [cism'den] Büyüklük, irilik.

cesaret, *A. a.* Yiğitlik.

cesban, çeşban, *F. s.* Layık, yaraşır.

cesed, *A. a.* **1.** Cisim. **2.** Gövde, ten. **3.** Ölü insan gövdesi. [ç. ecsad].

cesîm, cesîme, *A. s.* [cesamet'ten] **1.** İri. **2.** Ulu. **3.** Önemli, büyük.

cessas, cassas, *A. a. (sat* ile) Kireççi.

cest, *F. a.* **1.** Sıçrama, atlama. **2.** *s.* Atlayıcı, kaçıcı, kurtulucu. **3.** *be.* Sıçrayarak, atlayarak.

ceste, *F. s.* Sıçramış, fırlamış. • *Ceste ceste,* azar azar.

cesur, *A. s.* [cesaret'ten] Yiğit.

cesurane, *F. be.* [cesur-ane]

Cesaretle, yiğitçe.
ceşn, çeşn, *F. a.* Ziyafet, şölen.
cev, *F. a.* Arpa. • *Dane-i cev,* arpa tanesi.
cevab, *A. a.* **1.** Soruya karşı söylenen söz, yanıt. **2.** Kabul etmeme. **3.** Bir yazıya karşılık. • *Cevab-i cevab,* söylenene karşılık; *-kat'i,* kesin yanıt; *-nasavab,* doğru olmayan karşılık; *-red,* olmaz deme; *-safi,* inandırıcı yanıt; *hazırcevab,* yerinde ve hemen karşılık bulan; *redd-i cevab,* karşılık söylenene karşı söz söyleme. [ç. ecvibe].
cevaben, *A. be.* Karşılık olarak.
cevabî, *A. a.* [cabi ç.] Tahsildarlar, cabiler.
cevabî, *A. a.* Karşılık olarak.
cevabname, *F. a.* [cevabname] Cevap, karşılık olarak yazılan şey.
cevad, *A. s.* [cud'dan] Cömert.
cevadd, *A. a.* [cadde ç.] Caddeler.
cevahir, *A. a.* [cevher *c.*] Cevherler, değerli süs taşları. • *Cevahir-i ulviye,* felekler, gezegenler.
cevaib, *A. a., ç.* Halk arasında dolaşan sözler. Haberler.
cevaiz, *A. a.* [caize ç.] Caizeler, verilen bahşişler.
cevami', *A. a.* [cami', cami'a ç.] **1.** Camiler. **2.** Toplu şeyler. **3.** İçinde çok şeyler bulunan kitap ya da nesneler.
cevamid, *A. a.* [camide ç.] Donmuş, donuk nesneler.
cevamis, *A. a.* [camus ç.] Sığırları, mandalar.
cev'an, *A. s.* [cu'dan] Acıkmış, midesi boş.
cevan, civan, cüvan, *F. a.* Genç, delikanlı.
cevanan, civanan, *F. a.* [cevan ç.] Gençler; tazeler.
cevanbaht, *F. a.* [cevan-baht] Talihli, mutlu.
cevanî, *F. a.* Gençlik.
cevanib, *A. a.* [canib ç.] Yönler, yanlar, taraflar. • *Cevanib-i erbaa,* dört yan.
cevari, *A. a.* [cariye ç.] Cariyeler, kızlar, halayıklar. • *Cevariy-ül-künnes,* gezegen ler, Utarit (Merkür), Zühre (Venüs), Merih (Mars), Müşteri (Jüpiter) ile Zühal (Satürn).
cevarih, *A. a.* [cariha ç.] Avcı kuşlar.
cevasir, *A. a.* [casir ç.] Cesurlar, yiğitler.
cevasis, *A. a.* [casus ç.] Casuslar.
cevaşin, *A. a.* [cevşen ç.] Pulla halkadan yapılma zırhlar.
cevaz, *A. a.* **1.** Yasak olmama. İzin. Olurluk. **2.** İşlenmesi ya da işlenmemesi bir olan. • *Cevaz-ı kanunî,* işlenmesinde yasaca bir engel olmayan; *-şer'i,* yapılması şeriatçe suç sayılmayan.
cevdet, *A. a.* İyilik. Tazelik. Kusursuzluk. • *Cevdet-i fehm, -fikr, -kariha, -zihn,* anlayış, fikir, kavrama, zihin tazeliği, iyiliği, üstünlüğü.
cevelân, cevlân, *A. a.* Dolaşma, gidip gelme. Dönüp do-

laşma. • *Cevlâna gelmek,* dolaşmak, dönmeye başlamak.

cevelângâh, *F. a.* [cevelân-gâh] Dönüp dolaşma yeri; koşu, savaş yeri.

cevelânger, cevlânger, *F. a.* [cevelân-ger] Dönüp dolaşan, atlı.

cevf, *A. a.* **1.** İç, orta. **2.** Kof, oyuk. • *Cevf-i leyl,* yarı gece, gece yarısı; *-mide,* mide boşluğu.

cevher, *A. a.* **1.** Yaradılış, asıl maya. **2.** Özellik, yaradılıştaki değer. **3.** Değerli süs taşı. **4.** Kılıç namlusundaki meneviş ve dalgalar. **5.** Ebced hesabında noktalı harf. **6.** (Fel.) Kendi kendine bir varlığı olup gerçekleşmesi için başka bir nesneye ihtiyacı olmayan, t ö z. • *Cevher-i ferd,* bir cismin bölünemez ufaklıktaki parçalarından her biri; (Ya.) sevgili ya da sevgilinin dudağı; *-mücerred,* mutlak, katıksız c e v h e r; madde halinde olmayan ve evrenin ruhunu oluşturan nesne; *-ulvî,* yüce cevher, felek. [ç. cevahir].

cevherdar, *F. s.* [cevher-dar] **1.** Cevherli. **2.** Kendisi ve mayası beğenilecek halde olan. **3.** Özelliği bulunan. **4.** Değerli taşlarla süslü bulunan. **5.** Yalnız noktalı harfleri sayılan tarih.

cevhere, *A. a.* Bir tane cevher.

cevherfüruş, *F. a.* [cevher-füruş] Cevahirci.

cevherî, cevherîyye, *A. s.* **1.** Değerli taş ya da inciye ait olan, onlarla yapılmış, işlenmiş bulunan. **2.** *a.* XX. yüzyılda Fransızcadan *substantialisme* karşılığı.

cevherîn, *F. s.* Mücevherden, cevherden.

cevheriyyun, *A. a.* Tanrı'ya bir cevher gözüyle bakan mutezile fırkası.

cevherpâre, *F. s.* [cevher-pâre] Mücevher parçası.

cevherşinas, *F. s.* [cevher-şinas] Mücevherden anlayan. [ç. cevherşinasan].

cevhertıraş, *F. s.* [cevher-tıraş] Mücevher işleyen, kuyumcu.

cevin, *F. s.* Arpadan yapılma. • *Nan-i cevin,* arpa ekmeği.

cevlân. *Bkz.* cevelân.

cevlângâh, cevlângeh, *F. a.* Dolaşma yeri.

cevlânger, *F. s.* Dolaşan, dolaşıcı.

cevlângerî, *F. a.* Dolaşıcılık, gezicilik.

cevr, *A. a.* **1.** Haksızlık edip incitme. **2.** (Tas.) Tarikat adamının ruh yolunda ilerlemesine engel olan nesne.

cevreb, *A. a.* Çorap. • *Çâk-i cevreb,* çorap söküğü.

cevşen, *F. a.* Örme zırh. Zincir ve puldan yapılma zırh. • *Cevşengüdaz,* zırh eriten, *-güzar,* zırh delen.

cevşenpuş, *F. s.* [cevşen-puş] Zırh giyen, zırhlı asker.

cevv, *A. a.* Yeryüzünün etrafındaki geniş boşluk. • *C e v v-i h a v a,* hava boşluğu, gök;

ilm-i ahval-i cevv, meteoroloji.

cevval, *A. s.* Fazla ya da pek dolaşan, hareketli. • *Fikr-i cevval,* canlı, hareketli fikir.

cez', *A. a.* Ağaç kütüğü, tomruk.

ceza', *A. a.* Sabırsızlık gösterip acı acı telaşlanma. • *Ceza' ü feza',* telaş ve figan, ağlayıp sızlama.

ceza, *A. a.* **1.** İyi ya da kötü karşılık. **2.** Suç işleyene dünyada ya da ahrette yapılan karşılık. **3.** (Dilb.) Koşullu tümcelerde ikinci bölüm. "Haber verirseniz" koşul, "ben de gelirim" cezadır. • *Ceza-yi amel,* işlenen bir şeyin görülen, çekilen kötülüğü; *-n a k d î,* para cezası; *-seza,* layık olan ceza; *-Sinimmar,* Sinimmar'ın gördüğü karşılık (Yaptığı güzel binanın üstünden fırlatılarak, bundan daha iyi yapı yapmasın d i y e, öldürtülmüştür). *Dar-ül-ceza,* öbür dünya; *kanun-i ceza,* ceza yasası; *mahkeme-i ceza,* cünha ve kabahat suçlarına bakan mahkeme; *ruz-i ceza,* k ı y a m e t günü.

cezaen, *A. be.* Ceza olarak.

cezaî, cezaiyye, *A. s.* Cezaya ait, ceza işleriyle ilgili.

cezair, *A. a.* [cezire ç.] Adalar. • *Cezair-i Bahr-i Sefid,* Akdeniz (Ege) adaları; *-Garb,* Cezayir, *-Halidat, -Saadet,* Kanarya adaları; *-Hind,* Çin Hindi adaları; *-Seb'a,* İyoniyen adaları.

cezalet, *A. a.* Düzgün söyleyiş, pepeme ve kekeme olmayış. • *Cezalet-i lafz,* lafız düşkünlüğü; *-mâna,* anlam düzgünlüğü.

Cezayir, *A. a.* Cezayir.

cezb, *A. a.* **1.** Kendine doğru çekme. **2.** İçme.

cezbe, *A. a.* **1.** Hal ehlinin Tanrı hatırlamalarıyla dalıp kendinden geçme durumu. **2.** Delilik nöbeti. [ç. cezebat].

cezebat, *A. a.* [cezbe ç.] Cezbeler.

cezel, *A. a.* (Ya.) Doğru olan lafız.

cezer, cezere, *A. a. (ze* ile) Havuç.

cezîl, *A. s.* Bol, çok. • *Ecr-i cezîl,* çok sevap.

cezîm, *A. s.* [cezm'den] Kesilmiş, koparılmış.

cezire, *A. a.* Ada. • *Ceziret-ül-Arap,* Arap yarımadası; *Elcezire,* Fırat'la Dicle arasında bulunan Irak toprağı; *şibih - cezire,* yarımada. [ç. cezair].

cezl. *Bkz.* cizl.

cezm, *A. a.* **1.** Kesme. **2.** Kesin karar verme.

cezm, *A. a.* Arapçada sükûn ve hareketsizlik işareti.

cezr, *A. a.* (Bitb.) Kök. • *Cezr-i arızî,* e k k ö k; *-derenî,* yumru k ö k; *-rişî,* saçak gök; *- vetedî,* kazık kök. [ç. cüzur].

cezr, *A. a.* Deniz suyunun ç e k i l m e s i. • *Cezr ü medd,* gelgit.

cezrî, cezriyye, *A. s.* Köke ait, kökle ilgili.

cezrî, *A. a.* Radikal (XX. yüzyıl).
cezriyye, *A. a.* (Fel.) Fransızca *radicalisme* (köktencilik, radikalizm) karşılığı (XX. yy.).
cezu', *A. a. (ze, ayın* ile) Yakınan, sızlanan, dert yanan.
cezub, *A. s. (zel* ile) [cezb'den] Kendine çekici olan, çeken.

cezve, *A. a. (zel* ile) Kor.
cezzab, *A. s.* [cezb'den] Çok çeken, çok çekici.
cezzar, *A. a.* **1.** Kasap. **2.** (Mec.) Zalim, kanlı. Acımaz.
cıss. *Bkz.* cass.
cibah, *A. a.* [cebhe ç.] Alınlar.
cibal, *A. a.* [cebel ç.] Dağlar.
cibayet, *A. a.* **1.** Toplama, derleme. **2.** Gelir toplama. **3.** Vakıf kirası toplama, cabilik.
cibillet, *A. a.* Cibilliyet. Yaradılış. Asıl maya. Huy.
cibillî, *A. s.* Yaradılışta olan.
cibilliyet, *A. a.* (cibillet sözünün Türkçede kullanılan biçimi) Yaradılış, asıl maya, huy.
Cibril, *A. a.* Cebrail. • *Cibril-i Emin,* Cebrail.
cibs, *A. a.* Alçıtaşı.
cibt, *A. a.* **1.** Put. **2.** Büyücü, büyücülük. **3.** Kâhin, kâhinlik, kehanet.
cîd, *A. a.* Boyun, gerdan.
cidal, *A. a.* **1.** Zorlu çekişme, uğraşma. **2.** Ateşli konuşma, bahis. • *Cenk ü cidal,* savaş.
cidalcu, *F. s.* [cidal-cu] Kavgacı, dalaşçı.
cidalcuyane, *F. be.* [cidal-cuyane] Kavga çıkarmak istercesine.
cidalgâh, *F. a.* [cidalgâh] Savaş yeri, uğraş yeri. • *Cidalgâh-i maişet,* yaşam, geçim kavgası yeri (bu dünya).
cidar, *A. a.* Duvar.
cidd, *A. a.* **1.** Gayretle çalışma çabalama. **2.** Ciddilik.
cidden, *A. be.* Gerçekten. Şaka olmayarak.
ciddî, ciddiyye, *A. s.* **1.** Gerçek. Şaka değil. **2.** Ağırbaşlı.
ciddiyyat, *A. a.* [ciddî ç.] Önemli sözler ve davranışlar.
ciddiyet, *A. a.* **1.** Ciddilik, ağırbaşlılık.
cife, *A. a.* Leş. [ç. ciyef, ecyaf].
cifegâh, *A. a.* [cife-gâh] Leşle dolu yer. Dünya.
cifehâr, *A. s.* [cife-hâr] Leş yiyen (hayvanlar).
cifr, cefr, *A. a.* Rakam, harf ve simgeyle anlatılır bir bilgi olup, insan bununla geleceği hakkında bazı haberler öğrenir, fal. İlkin Hz. Ali'nin bu işle uğraştığı söylenir.
cifrî, *A. a.* Cifirci, falcı.
cifriyyat, *A. a.* Cifre ait eserler, işler.
çift, *F. s.* Çift, eş, tek olmayan.
ciğer, *F. a.* Karaciğer.
ciğerdar, *F. s.* [ciğer-dar] Ciğerli, yürekli, cesaretli.
ciğerduz, *F. s.* [ciğer-duz] Ciğeri delip geçen.
ciğergâh, ciğergeh, *F. a.* [ciğer-gâh] Ciğerin bulunduğu yer. Ciğerin ta kendisi.
ciğergûşe, *F. a.* [ciğer-gûşe] Sevgili. Evlat.
ciğerhıraş, *F. s.* [ciğer-hıraş] Ci-

ğer koparan, ciğer söken.
ciğerhun, *F. s.* [ciğer-hun] Ciğeri kanlı, çok acıklı.
ciğerpâre, *F. a.* [ciğer-pâre] Evlat.
ciğersuhte, *F. s.* [ciğer-suhte] Ciğeri yanık.
ciğersuz, *F. s.* [ciğer-suz] Bağır yakıcı, çok acı.
cihad, *F. a.* **1.** Din uğrunda savaş. **2.** Dini yaymak için uğraşma. **3.** (Tas.) Nefisle savaş. • *Dâr-ül-cihad*, İslam sınırları dışındaki ülke, İslamla antlaşma yapmamış, ya da barış halinde olmayan ülke.
cihadî, cihadiyye, *A. s.* Savaş işlerine ait, savaşla ilgili.
cihan, cehan, *F. a.* **1.** Yaratılmış âlemlerin tümü. **2.** Yeryüzü, dünya. • *Iki cihan*, dünyayla ahret; *Sadr-i cihan*, Ekber Şahın'ın veziri; *cihan cihan*, çok çok.
cihanaferin, *F. s.* [cihan-aferin] Alemi yaratan, Tanrı.
cihanârâ, *F. s.* [cihan-ârâ] Alemi süsleyen, âleme süs veren.
cihanban, *F. s.* [cihan-ban] Alemi gözeten. **1.** Tanrı. **2.** Hükümdar. [ç. cihanbanan].
cihanbanî, *F. s.* Hükümdarlığa ait.
cihandar, *F. s., a.* [cihan-dar] Dünyayı tutucu, hükümdar. [ç. cihandaran].
cihandarane, *F. be.* [cihan-dar-ane] Cihandara yakışan biçimde.
cihandarî, *F. a.* Hükümdarlık.
cihandide, *F. s.* [cihan-dide] Çok yer gezmiş, çok şey görmüş, tecrübeli, deneyimli, görgülü, eski kurt. [ç. cihandidegân].
cihanefruz, *F. s.* [cihan-efruz] Alemi parlatan, ışık veren.
cihangerd, *F. s.* [cihan-gerd] Cihanı dolaşan.
cihangîr, *F. s.* [cihan-gîr] Dünyayı zapteden, fatih.
cihangîrane, *F. be., s.* [cihangir-ane] Cihangire yakışır durum ve biçimde.
cihangîrî, *F. a.* Cihangirlik.
cihanî, *A. s.* Cihanla ilgili (insan).
cihanistan, *F. a.* Cihan tutucu, alıcı padişah.
cihanistanî, *F. a.* Padişahlık.
cihaniyan, *F. a.* [cihanî ç.] Dünya adamları. halk.
cihanküşa, *F. s.* [cihan-küşa] Fatih.
cihanmuta', *F. a.* [cihan-muta'] Kendisine tüm cihan itaat etmiş.
cihanneverd, *F. s.* [cihan-neverd] Dünyayı dolaşır, büyük gezgin.
cihannüma, *F. a.* [cihan-nüma] **1.** Dünyayı gösteren harita. **2.** Evin en üstü, çatı altı.
cihanpenah, *F. s.* [cihan-penah] Herkesin sığınacağı yer ya da kimse.
cihanperver, *F. s.* [cihan-perver] Dünyayı besleyen.
cihanpira, *F. s.* [cihan-pira] Dünyayı süsleyen.
cihansalar, *F. a.* [cihan-salar] Dünyanın büyüğü, komutanı

olan padişah.
cihansuz, *F. s.* [cihan-suz] Cihanı yakan.
cihanşümul, *F. s.* [cihan-şümul] Dünyayı kavrayan, dünya çapında, evrensel.
cihantâb, *F. s.* [cihan-tâb] Dünyayı parlatan.
cihar, *A. a.* [cehr'den] Yüksek sesle söyleme ya da okuma.
cihat, *A. a.* [cihet *c.*] **1.** Yanlar, taraflar, yönler. **2.** Yerler, semtler. **3.** Bakımlar, görüşler. **4.** Evkaf maaşları. • *Cihat-i erbaa,* doğu, batı, kuzey, güney; *-selâse,* en, boy, kalınlık; *-sitte,* ön, arka, sağ, sol, üst, alt.
cihaz, cehaz, *A. a.* **1.** Çeyiz. **2.** (Yolcu, ordu için) Ağırlık. **3.** Alet ve edevat, avadanlık. **4.** Aygıt. **5.** Koşum. **6.** Mal. **7.** Ev eşyası. **8.** Kefen. **9.** Kadının cinsel organları. **10.** Tekne.
cihet, *A. a.* **1.** Yan. **2.** Yön. **3.** İlgi, ilişki. **4.** Sebep, neden, bahane. **5.** Evkaftan olan maaş.
cîl, ceyl, *A. a.* **1.** İnsan grubu. **2.** Kuşak, nesil. [ç. ecyal].
cilâ, *A. a.* Parlatma, açma.
cilâ'. *Bkz.* celâ'.
cilâbahş, *F. s.* [cilâ-bahş] Cila veren, parlatan.
cilâdar, *F. s.* [cilâ-dar] Cilalı, parlak.
Cilân, *A. a.* İran'ın Cilan ili.
cilânger, *F. a.* Çilingir.
cilbab, *A. a.* Gömlek. Kadın feracesi.
cilbend, *F. a.* Büyük cüzdan, kâğıt saklamak için mukavva kap.
cild, *A. a.* **1.** Deri. **2.** Meşin. **3.** Kitap kabı. **4.** Bir kitabın ayrıldığı büyük bölümlerden her biri.
cildiyye, *A. a.* Cilt hastalıkları, bakımı.
cilf, *A. a.* Kaba, hoyrat, ayaktakımından kimse. [ç. eclâf].
cilve, *A. a.* **1.** Güzellere yakışır duruş ve davranış. **2.** Hoşa gider şekilde görünme. **3.** (Tas.) Tanrı'nın salik kalbinde görünüşü.
cilvegâh, *F. a.* [cilve-gâh] Görünme ve gözükme yeri.
cilveger, *F. s.* [cilve-ger] Cilve ve naz eden, cilveli.
cilvekâr, *F. s.* [cilve-kâr] Cilve eden, cilveli.
cilvenüma, *F. s.* [cilve-nüma] Cilve gösteren; görünen.
cilvesaz, *F. s.* [cilve-saz] Cilve eden, cilveli, nazlı.
cim, *A. a.* C harfinin sesi.
cima', *A. a.* [cemi'den] Çiftleşme.
cimah, cemah, cümuh, *A. a.* **1.** Sert başlı at. **2.** Evini bırakan kadın.
cimal, *A. a.* [cemel ç.] Develer.
cimri, *F. a.* Pinti, hasis.
cin. *Bkz.* cinn.
cinaî, *A. s.* Cinayete ait, cinayetle ilgili.
cinan, *A. a.* [cennet ç.] Cennetler. Arş ile Kürsi altında ve yedi gök üstündeki sekiz cennet. • *Cinan-üd-dünya,* (dünya cennetleri), **1.** Basra'da Ubulla,

2. Sogdiyana, Semerkand vadisi, 3. Elcezire'de Bevvan geçidi, 4. Şam vadisi.

cinas, A. a. Lafız ya da anlamca birbirine benzeyen iki sözcüğün her iki yana uyabilecek biçimde birlikte kullanılması.

cinayat, *A. a.* [cinayet ç.] Cinayetler.

cinayet, *A. a.* **1.** Cana kıyma. **2.** Bu ağırlıkta suç ya da günah işleme.

cinayetkâr, *F. s.* [cinayet-kâr] Cinayet işleyen.

cinayetkârane, *F. be.* [cinayetkâr-ane] Cinayet işleyenlere yakışır biçimde.

cinn, *A. a.* Insanlardan gayrı, göze görünmez, latif cisim olan yaratık, cin. Meleklerin bir kısmı. Çoğunlukla kötü anılır.

cinnet, *A. a.* [cinn'den] **1.** Cin tutma. **2.** Delilik.

cinnî, *A. s.* Cin tayfasından, onlarla ilgili.

cinni, *A. a.* Ecinni, bir cin.

cins, *A. a.* **1.** Cins. **2.** Soy. **3.** Kavim, kabile. **4.** (Dilb.) Bir çeşidin tümünü anlatan ad. **5.** (Arap. Dilb.) Sözcüğün eril, dişil oluşu. • *Ebna-yi cins,* insanlar.

cinsen, *A. be.* Cins yönünden.

cinseyn, *A. s.* İki cins, kadın ve erkek.

cinsî, *A. s.* Erkeklik ya da dişilikle ilgili (XX. yüzyıl), cinsel.

cinsiyyet, *A. a.* **1.** Bir kavim ve kabileden oluş. **2.** (XX. yüzyıl) Aynı cinsten, erkek ya da dişi oluş. Erkek ve dişinin özellikleri, cinsellik.

ciran, *A. a.* [câr ç.] Komşular.

cirm, *A. a.* **1.** Cansız cisimler. **2.** Hacim. [ç. ecram].

cirri, cirris, *A. a.* **1.** Yılanbalığı. **2.** Yayın.

cism, *A. a.* **1.** Canlıların bedeni, gövde. **2.** Madde, maddî olan şey. **3.** Dünya. • *Cism-i cevherî,* ilk madde; *-eflâtunî,* dörtyüzlü, altıyüzlü, sekizyüzlü, onikiyüzlü, yirmiyüzlü düzgün beş cisim; *-latif,* beş duygunun kavrayamadığı melek, cin gibi cisimler.

cismanî, *A. s.* Cisme, bedene ait. Din ve din işlerinden g a y r ı olan. (Karşıtı: ruhanî).

cismaniyat, *A. a.* Cisimle, maddi yönle ilgili şeyler.

cismaniyyet, *A. a.* **1.** Cisim, v ü c u t. **2.** Cisimlenme.

cismen, *A. be.* Cisim bakımından gövdece.

cisr, *A. a.* Köprü.

cisreyn, *A. a.* İki köprü. Haliç üzerinde biri Unkapanı, öteki Galata'da olan iki köprü (XIX. yüzyıl).

civan, cevan, cuvan, *F. a.* Genç. • *Nevcivan,* pek genç.

civanan, *F. a.* [civan ç.] Gençler.

civanane, *F. be.* [civan-ane] Genç olana yakışır biçimde.

civanbaht, *F. s.* [civan-baht] Talihli, mutlu.

civani, *F. a.* Gençlik.

civanmerd, *F. s.* [civan-merd] Cömert.

civanmerdan, *F. a.* [civan-mert

ç.] Cömertler.

civanmerdî, *F. a.* Cömertlik.

civar, *A. a.* Yakın yer. Yakın. Komşu. Yöre, dolay.

civarî, *A. s.* Yakınlık, komşulukla ilgili.

civariyet, *A. a.* Yakınlık, komşuluk.

cive, *F. a.* Cıva.

ciya', *A. s.* [cayi ç.] Açlar.

ciyad, *A. a., ç.* Eşkini ve depreniși soy atlar.

ciyadet, *A. a.* Tazelik, yenilik.

ciyef, *A. a.* [cife ç.] Leşler.

cizl, cezl, *(zel* ile) *A. a.* **1.** Büyük ağaç kökü. **2.** Tomruk. [ç. eczal, cizal, cüzul].

cizye, *A. a.* Vergi, haraç.

cizyedar, *F. a.* [cizye-dar] Cizye toplayan.

cizyegüzar, *F. s., a.* [cizye-güzar] Müslüman olmayan ve İslam devleti uyruğu bulunan cizye ödeyen delikanlı.

cu, cuy, *F. a.* Arama, araştırma. • *Cüst ü cu,* arama, araştırma.

cu, cuy, *F. a.* Akarsu, çay.

-cu, -cuy, *F. s.* "Arayan, arayıcı, isteyen" anlamlarıyla sıfatlar oluşturur. • *Bkz. Arbedecu, belâcu, cengcu, çarecu, dilcu, fırsatcu, intikamcu,* vb.

cu', *A. a.* Açlık. • *Cu-i kelbî,* (köpek açlığı) midenin bir türlü doymak bilmediği bir hastalık; *def-i cu',* açlık giderme.

cûd, *A. a.* El açıklığı, cömertlik. • *Cûd ü kerem, cûd ü seha,* cömertlik.

Cûdi, *A. a.* Dicle suyu dolaylarında, Cizre'ye yakın bir yerde Nuh peygamberin gemisinin Tufan'dan sonra üzerinde bulunduğu dağın adı.

cugd, *F. a.* (Hayb.) Baykuş.

Cuha, Cuhi, *A. a.* Yalancılık ve ikiyüzlülükle ün almış bir Arap.

cuhud. *Bkz.* cühud.

cum'a, *A. a.* [cem'den] **1.** Cuma. **2.** Cuma günü kılınan namaz. • *Cum'a-i atîk,* (Eski Cuma) Bulgaristan'da Şumnu ile Razgrat arasında Osmanlılar zamanında ünlü bir k e n t; *Cum'a-i bâlâ,* (Yukarı Cuma) Osmanlılar zamanında Selanik vilayetinin Serez sancağında bir kaza merkezi; *sure-i Cum'a,* Kur'an'ın 62. suresi.

cumade, cumadi, *A. a.* Arabi ayların beşinci ve altıncı aylarının adı. • *Cumad-el-ulâ, cumad-el-ahire,* cemaziyelevvel, cemaziyelâhir de denir.

cum'at, cumaât, cumuat, *A. a.* [cum'a ç.] Cuma günleri, cumalar.

cumd, cumud, *A. s.* Yüksek, yüce (yer, toprak).

cumhur, *A. a.* **1.** Halk kalabalığı, halk. **2.** Başsız kalabalık. **3.** Belli bir sınıf insan. **4.** (XX. yüzyıl) Seçilmiş başkanla y ö n e t i l i r h a l k. • *Cumhur-i hükema,* filozoflar sınıfı; *cumhur-i nâs,* h a l k kalabalığı; *umur-i cumhur,* halk işleri. [ç. cemahir].

cumhurî, cumhuriyye, *A. s.* Cumhur ile ilgili olan. • *Hükûmet-i Cumhuriyye,* Cumhuriyet

Hükümeti.

cumhuriyyet, *A. a.* Seçilme bir başkanın başında bulunduğu devlet yönetimi (XIX. yüzyıl), cumhuriyet.

cumu', *A. a.* [cem' ç.] **1.** Cemiler, toplamlar. **2.** Çoğullar. **3.** Asker kuvveti.

cumud. *Bkz.* cumd.

cumud, *A. a.* Donma, kaskatı kesilme. • *Cumud-ül-mevt,* ölüm katılığı; *da'ül-cumud,* donma, katalepsi *(catalepsie,* XIX. yüzyıl).

cumudiyye, *A. a.* Buzul, g'asiye (XX. yüzyıl).

cur'a, *A. a.* **1.** Tek yudum, yudum. **2.** (Tas.) İçeni coşkunluğun son aşamasına ulaştıran yudum. **3.** Daha çok, içildikten sonra kadehin dibinde kalan anlamında kullanılırdı. • *Cur'a-i mevt,* ölüm yudumu.

curh, curha, cürh, *A. a.* Tek yara. (Ceriha'nın doğrusu olarak kullanılırdı).

curuh, *A. a.* [curh ç.] Yaralar.

cûş, *F. a.* **1.** Kaynama, coşma. **2.** (Tas.) Halleri açığa vurma, coşma. • *Cûş ü huruş,* aşıp taşma; *pürcûş,* coşkunluk içinde, çok coşkun.

cûşacûş, *F. s.* Çok coşkun.

cûşan, *F. s.* Kaynayan, coşkun.

cûşâver, *F. s.* [cûş-âver] Coşturucu.

cûşide, *F. s.* Kaynamış, coşmuş.

cûşiş, *F. a.* **1.** Kaynama, kaynasma. **2.** C o s m a, coşkunluk.

cuvan, cevan, civan. *Bkz.* civan.

cuy, cu, *F. a.* Akarsu, çay. • *Cuy-i revan,* akarsu; *leb-i cuy,* ırmak kıyısı.

-cuy. *Bkz.* -cu.

cuya, cuyan, *F. s.* Arayan, arayıcı.

cuybar, *F. a.* Akarsu, dere, ırmak.

cuyende, *F. s.* Arayan, isteyen.

cübb, *A. a.* **1.** Kuyu, sarnıç. **2.** Susuz kuyu, derin çukur, zindan. **3.** Kulelerdeki kuyu. • *Cübb-i Yusuf,* Yusuf peygamberin atıldığı kuyu.

cübbe, *A. a.* Sarıklıların eskiden biniş altına giydikleri darca ve uzun üstlük, sonraları daha bol olarak üste giyilen binişlere de cübbe denilmiştir.

cübn, cübün, *A. a.* **1.** Utangaçlık, ürkeklik, korkaklık. **2.** Peynir.

cübün, *A. a.* [cebin ç.] Alınlar.

cübünn, cübn, *A. a.* Peynir.

cüda, *F. s.* Ayrılmış, ayrı düşmüş.

cüdagâne, *F. be., s.* **1.** Ayrıca, başkaca. **2.** Ayrı ayrı.

cüdayi, *F. a.* Ayrılık.

cüderî. *Bkz.* cederî.

cüdr, cüdür, *A. a.* [cidar ç.] Duvarlar.

cüdran, *A. a.* [cedr c.] Duvarlar.

cüfa', *A. a.* **1.** Köpük. **2.** Çerçöp, öteberi.

cüff, *A. a.* İçi boş olan şey.

cüft, *F. a., s.* Çift, çifte. Tek olmayan.

cüfte, *F. a.* Hayvan çiftesi.

cühela, *A. a.* [cahil ç.] Cahiller, bilmezler.

cühera', *A. a., ç.* Yüzleri güzel olanlar.

cühhal, *A. a.* [cahil ç.] Cahiller, bilmezler.

cühud, cuhud, cehud, *A. a.* Yahudi. • *Cühud-i anud,* çok inatçı Yahudi.

cühudane, *A. be.* [cühud-ane] Yahudiye yakışır biçimde.

cül, cüll, *A. a.* Çul.

cülâb, cüllâb, *A. a.* **1.** Gülsuyu. **2.** Sürgün şerbeti, müshil.

cülâh, *F. a.* Çulha.

cülcül, *A. a.* **1.** Küçük çan, çıngırak. **2.** T e f pulu.

cülcüle, celcele, *A. a.* Tefin etrafında bulunan pul, zil.

cülcülân, *A. a.* Kişniş.

cülencibin, *A. a.* Gül tatlısı.

cülesa, *A. a.* [celîs ç.] Birlikte oturanlar.

cüllâs, *A. a.* [câlis ç.] Oturanlar, birlikte oturanlar.

cülûd, *A. a.* [cild ç.] **1.** Ciltler. **2.** Deriler.

cülus, *A. a.* **1.** Oturma. **2.** Hükümdarın tahta çıkması, hükümdar olması. • *Cülus-i hümayun,* padişahın tahta çıkması.

cülusiyye, *A. a.* **1.** Yeni hükümdarın, tahta çıkışının yıldönümünde sunulan manzume, kaside. **2.** Hükümdarın ilk tahta çıkışında verdiği bahşiş.

cüman, *A. a.* İri inci. • *İkd-ülcüman,* inci gerdanlık.

cümcüm, *F. a.* Altı aba, üstü ipten yapılma derviş ayakkabısı.

cümcüm, *A. a.* Kafatası.

cümcüme, cemceme, *A. a.* **1.** Kafatası. • *Cümcümet-ür-re's,* kafatası. **2.** Derviş ayakkabısı. **3.** Çamçak.

cümel, *A. a.* [cümle ç.] Cümleler, tümceler. • *Cümel-i hikemiyye,* hikmetli tümceler; *-müntahabe,* seçme tümceler.

cümle, *A. a.* **1.** B ü t ü n, hep. **2.** (Dilb.) Eylem, özne ve nesneden oluşan, tam anlamlı söz, tümce. **3.** Aynı çeşitten ya da bir aslın uzantı ve ayrıntıları hep bir arada; sistem, dizge (XX. yüzyıl). • *Cümle-i asabiyye,* sinir sistemi; *-asliyye,* temel tümcesi; *-fi'liyye,* eylem tümcesi; *ihbariyye,* haber tümcesi; *-ismiyye,* ad tümcesi; *-kevkebiyye,* takımyıldız; *-mutarıza,* iki virgül ya da iki çizgi, ayraç içinde bulunan tümce; *-şartiyye,* koşullu yantümce; *bilcümle,* hep, bütün; *ez an cümle, ezcümle,* tümceden biri, birçok örneklerden biri; *filcümle,* sözün kısası, özü; *kara cümle,* dört işlem.

cümleten, *A. be.* Bütün, hep birden.

cümmel, *A. a.* **1.** Urgan, halat. **2.** Harflerin sayı değerine uyularak yapılan hesap. • *Cümmel-i sagir,* e b c e d hesabı; *-kebîr,* harf adlarının sayısına göre yapılan hesap (buna göre *Muhammed* adı, birincisinde 92, ikincisinde 224, üçüncüsünde 1530 eder); *he-*

sab-i cümmel, ebced hesabı.

cümuh. *Bkz.* cimah.

cünban, *F. s.* Kımıldanan, sallanan, oynayan.

-cünban, *F. s.* "Kımıldanan, sallanan, oynayan" anlamıyla sıfatlar meydana getirir. • *Dünbale-cünban,* kuyruk sallayan; *kadime-cünban,* kanat uçlarını oynatan; *sercünban,* baş sallayan, baş oynatan.

cünbed. *Bkz.* cümbüd.

cünbide, *F. s.* Kımıldanmış, oynamış.

cünbiş, cünbüş, *F. a.* **1.** Kımıldanma, oynama. **2.** Cümbüş. Eğlence, eğlenti.

cünbişgeh, *F. a.* [cünbiş-geh] Eğlence yeri.

cünbüd, cünbüde, cünbed, *A. a.* Kümbet.

cünd, *A. a.* **1.** Asker, asker topluluğu. **2.** Ordu. [ç. cünud, ecnad].

cündî, *A. a.* **1.** Bir asker. **2.** Mısır atlısı. **3.** Usta binici.

cündiyane, *F. be.* İyi binicilere yakışır halde, böyle bir hal takınarak.

Cüneyd, *A. a.* Bağdatlı ünlü bir şeyh (909'da ölmüştür).

cünh, *A. a.* Koruma, esirgeme.

cünha, *A. a.* Küçük kabahat, ufak suç.

cünhadar, *F. s.* [cünha-dar] Suçlu.

cünhakâr, *F. s.* [cünha-kâr] Suç işlemiş, suçlu.

cünnar, *A. a.* Çınar.

cünud, *A. a.* [cünd ç.] **1.** Askerler. **2.** Asker kıtaları.

cünun, *A. a.* Delirme, deli olma. • *Cünun-i devrî,* zaman zaman tutan delilik; *-mutbık,* süren delilik, mahkemece hükümlü delilik; *-âhidî,* merak hastalığı.

cünüb, *A. s.* Dince yıkanmayı gerektiren durum.

cürab, *A. a.* Çorap.

cürh. *Bkz.* curh.

cür'et, *A. a.* Korkmayarak ileri atılma, yiğitlik, atılganlık, ataklık.

cür'etkâr, *F. s.* [cür'et-kâr] Atılgan, atak. [ç. cüretkâran].

cür'etkârane, *F. s.* [cür'et-kârane] Atılganlara, korkmayarak ileri atılanlara yakışır yolda.

cür'etyab, *F. s.* [cür'et-yab] Cesaret eden, davranabilen.

cürm, *A. a.* **1.** Suç. **2.** Ceza yasasının sırasıyla kabahat, cünha, cinayet diye ayırdığı suçların tümü, cürüm. • *Cürm-i meşhut,* suçüstü.

cürmnâk, *F. s.* Suçlu, kabahatli.

cürre, *F. s.* Cesaretli.

cürrebaz, *F. a.* Erkek şahin ya da doğan kuşu.

cürsume, *A. a.* **1.** Kök. **2.** Gırtlak kapağı. **3.** Bir tohumun özü; ilk hücrecik (XIX. yüzyıl).

cüruf, *A. a.* Maden posası.

cürüf, *A. a.* Yalıyar, uçurum.

cürz, *A. a.* Gürz, topuz.

cüsam, *A. a. (se* i l e) Ağırlık, karabasan, kâbus.

cüsban, *F. s.* Yaraşır, yakışır, layık.

cüseym, *A. a.* [cism'den] Cisimcik (XIX. yüzyıl). [ç. cüseymat].
cüsse, *A. a.* Gövde, kalıp, beden.
cüssedar, *F. s.* [cüsse-dâr] İriyarı, kalıbı kıyafeti yerinde.
cüst, *F. a.* Arama, araştırma.
cüst, çüşt, *F. s.* Çevik, arayıcı. • *Cüst ü çalâk,* çevik.
cüstcu, *F. a.* Araştırma, arama..
cüsu', *A. a.* Tamahkârlık, pintilik.
cüsum, *A. a.* [cism ç.] Cisimler.
cüsur, *A. a.* [cisr ç.] Köprüler.
cüşa, *A. a.* Geğirme.
cüveda, *A. a.* [cevad ç.] Cömert insanlar.
cüvud, *A. a.* [cevad ç.] Cömert insanlar.
cüyub, *A. a.* [ceyb ç.] Yakalar.
cüyud, *A. a.* [cîd ç.] Boyunlar, gerdanlar.
cüyuş, *A. a.* [ceyş ç.] Askerler.
cüz', *A. a.* **1.** Bölük, parça. **2.** Bir bütünün parçalarından her biri. **3.** Kur'an'ın otuz bölümünden her biri. **4.** Kitap forması. • *Cüz'i ferd,* atom; *-lâyetecezza,* eski felsefenin her cismin artık bölünemeyecek derecede varsaydığı en küçük bölümü.
cüzam, *A. a.* Miskin illeti, alaten.
cüzbend, *A. a.* [cüz-bend] Cüzleri saklayacak kap.
cüzdan, *F. a.* [cüz-dan] Kâğıt p a r a koymaya özgü çanta.
cüzeyr, *A. a.* İnce kök.
cüzeyre, *A. a.* Küçük ada.
cüzhân, *F. a.* [cüz-hân] Kur'an cüzlerini okumakla görevli kimse.
cüz'î, cüz'iyye, *A. s.* **1.** Bir şeyin bütününe ait olmayıp özel olan. **2.** Az miktarda, p e k az. • *Irade-i cüz'iyye,* elindelik· *masarif-i cüz'iyye,* az bir gider; *mikdar-i cüz'î,* az bir miktar, pek az.
cüz'iyyat, *A. a.* [cüz'î ç.] Ufak tefek, önemsiz şeyler. • *Cüziyyat-i umur,* önemsiz şeyler, ufak tefek işler.
cüz'iyyet, *A. a.* Azlık.
cüzul, *A. a.* [cizl ç.] Kökler, kütükler.
cüzur, *A. a.* [cezr ç.] Kökler.

Ç

ç, *a.* **1.** Fars ve Osmanlı abecelerinin yedinci harfi. **2.** Arap abecesinde yoktur. **3.** Ebced hesabında, c gibi, 3 sayısının işaretidir.

çablus, çablusî. *Bkz.* cablus.

çabuk, *F. s.* Çabuk.

çabükdest, *F. s.* [çabük-dest] Eline çabuk. [ç. çabükdestan].

çabükdestî, *F. a.* Eline çabukluk. El çabukluğu.

çabükhiram, *F. s.* [çabükhiram] Çabuk yürüyen.

çabükî, *F. a.* Çabukluk.

çabükinan, *F. s.* [çabük-inan] Dizginine çabuk, atını hızla süren.

çabükpâ, *F. s.* [çabük-pâ] Ayağına çabuk.

çabükrev, *F. s.* [çabük-rev] Çabuk giden.

çabüksüvar, *F. s.* [çabük-süvar] Ata iyi binen, iyi at süren. [ç. çabüksüvaran].

çaç, *F. a.* Harmanlanmış buğday yığını, çeç.

çader, *F. a.* **1.** Çadır. **2.** Kadınların başörtüsü.

çadırşeb, *F. a.* [çadır-şeb] Çarşaf.

çadırnişin, *F. s.* [cadır-nişin] Çadırda oturan, göçebe.

çah, çeh, *F. a.* **1.** Kuyu. **2.** Çukur. • *Çah-i Babil,* Babil'de Harut ile Marut'un kıyamet gününe dek asılı bulundukları kuyu ya da çukur; *-Biçen,* Bijen'in Efrasyap tarafından hapsolunduğu kuyu; *-bün,* kuyu dibi; *-gabgab,* çene altı çukuru; *-Nahşeb,* Orta Asya'da Nahşep'te bir müneccim çukuru; *-nisyan,* (-a atılmak) unutulmak; *-pest,* bu aşağılık dünya; *-Rüstem,* Rüstem'in, üvey kardeşi tarafından tuzağa düşürüldüğü ve öldürüldüğü çukur; *-Yusuf,* Yusuf peygamberin kardeşleri tarafından atıldığı kuyu: *-zekân,* çene çukuru; *-zehendan,* çene çukuru; *-zic,* rasat kuyusu.

çâk, *F. a.* Yırtık yer. • *Çak-i giriban,* yaka yırtığı.

çâk, *F. s.* Yarık, yırtmaç, yırtık.

çâkâçâk, *A. a.* Silah çatışmalarından çıkan ses. *Bkz.* çekâçâk.

çâkçâk, *F. s.* Çok yırtık, parça parça.

çaker, *F. a.* Kul, köle. Bende sözü gibi bu da eski resmi ve özel yazılarda bir nezaket formülü gibi kullanılırdı. [ç. çakeran].

çakerane, *F. s.* [çaker-ane] Kula, köleye yakışır biçimde. Konuşma ya da yazıda "ben"den kinayedir. • *Fikr-i-çakerane, maruzat-i çakerane,* fikrim, bildiklerim.

çakerhane, *F. s.* [çaker-hane] Benim evim anlamına kullanılır.

çakerî, *F. a.* Kulluk, kölelik.

çakernevaz, *F. s.* [çaker-nevaz] Adamlarını iyi muameleyle okşayan. Siz yerine de kullanılır.

çakerperver, *F. s.* [çaker-perver] Adamlarını besleyip kayıran. Siz yerine de kullanılır.

çâkide, *F. s.* Yırtılmış.

çalâk, *F. s.* Çevik. Eline ayağına çabuk. • *Cüst ü çalâk,* çevik ve tetik; *fikr-i çalâk,* çabuk kavrar fikir; *tab-i çalâk,* keskin tabiat.

çalâkî, *F. a.* Çeviklik, çabukluk.

çaliş, çalîş, *F. a.* **1.** Kostaklanarak yürüme. **2.** Karşı çıkma, çekişme. **3.** Savaş.

çaplûs. *Bkz.* cablûs.

çar, *F. a.* Dört. Cihar sözünün hafifi. *Anasır-i erbaa* anlamında Farsçada da bu sözle tamlamalar yapılmıştır. • *Çarejdeha, çarerkân, çarmader, çarmih-i hayat,* bunlardandır.

çarbaliş, *F. a.* [çar-baliş] Dört yastık. Bir hükümdar ya da büyük b i r mevki sahibinin mevkii, oturduğu yer. Dört öğe.

çarçeşm, *F. s.* [çar-çeşm] Dört göz demek olan bu sözle fazla v e candan bekleme, sabırsızlık anlatılır.

çarçube, *F. a.* [çar-çube] Çerçeve.

çardih, *F. s.* [çar-dih] On dört.

çare, *F. a.* **1.** Herhangi bir işi bitirme yolu, bir işten kurtulma yolu. **2.** Yardım. **3.** İlaç.

çarebru, *F. s.* [çar-ebru] Dört kaşlı, yani bıyığı yeni çıkmış delikanlı. [ç. çarebruyan].

çarecuy, *F. s.* [çare-cuy] Çare arayan.

çarerkân, *F. a.* [çar-erkân] Dört (temel) öğe: Su, ateş, toprak, hava.

çaresaz, *F. s.* [çare-saz] Çare ve ilaç yapan, düşünen, bulan.

çargâh, *F. a.* [çar-gâh] **1.** Dört yön (doğu, batı, güney, kuzey) **2.** Dünya. **3.** Musikide bir makam adı.

çargûşe, *F. s.* [çar-gûşe] **1.** Dört yön. **2.** Dört köşe.

çarh, çerh, *F. a.* **1.** Çark. **2.** Gök. **3.** Makinelerin döner tekerleği. **4.** Felek. **5.** Talih. • *Çarh-i ahzar,* mavi gök kubbesi; *çarh-i berin, Bkz. arş-i âlâ; çarh-i çiharüm,* Batlamyos sisteminde dördüncü felek; *çarh-i devvar,* gök; *çarh-i gaddar,* talih; *çarh-i mina,* mavi gök kubbesi; *çarh-i nühüm,* dokuzuncu gök tabakası.

çarha, çerha, *F. a.* Çarka. Düşman saflarını çevirmek için yapılan asker operasyonu. • *Çarha topu,* hafif top.

çarmih, *F. a.* [çar-mih] **1.** Çarmık, çarmıh. **2.** Adam asmak

için kurulmuş haç şeklinde darağacı. **3.** Gemi direklerinin başından a ş a ğ ı inen kalın ipler.

çarnâçar, *F. be.* [çar-nâ-çar] İster istemez.

çarpâ, *F. a.* [çar-pâ] Dört ayaklı hayvan.

çarpare, *F. a.* [çar-pâre] Çalpara, parmaklara takılıp calınan zil.

çarsu, *F. a.* Çarşı.

çarşeb, *F. a.* Çarşaf. Yatak örtüsü.

çarşenbih, *F. a.* [çar-şenbih] Dördüncü gün, çarşamba.

çartak, *F. a.* [çar-tak] Çardak.

çarub. *Bkz.* carub.

çarubkeş, *F. a.* [çarub-keş] Süpüren, süpürücü, çöpçü.

çarüm, *F. s.* Dördüncü.

çarümin, çeharümin, *F. s.* Dördüncü. • *Çarümin bâm, -felek, -sipihr,* Batlamyos sisteminin dördüncü feleği.

çarünâçar, *F. be.* [çar ü nâçar] İster istemez.

çaryâr, çeharyâr, *F. a.* [çar-yâr] Dört dost: Ebubekir, Ömer, Osman, Ali.

çaryâri, *F. s., a.* Çaryara, ilk dört halifeye bağlılık. Sünnilik.

çaryek, *F. a.* [çar-yek] **1.** Çeyrek. **2.** Dörtte bir.

çasar, *F. a.* **1.** Kayser. **2.** Çar.

çaselik. *Bkz.* caselik.

çaşni, *F. a.* **1.** Çeşni, tat. **2.** Tat örneği.

çaşnigîr, *F. a.* [çaşni-gîr] Büyük yerlerde yemeklerin tadına bakmakla görevli kimse.

çaşnigîran, *F. a.* [çaşni-gîr ç.] Sofra hizmetine bakanlar.

çaşt, *F. a.* Kuşluk vakti, kuşluk yemeği, sabahla öğle arası.

çaştdan, *F. a.* [çaşt-dan] Yemek sepeti.

çaştgâh, çaştgeh, *F. a.* [çaştgâh] Kuşluk vakti, sabahla öğle arası.

çaştî, *F. a.* Kahvaltı.

çay, *F. a.* Çay.

çayfüruş, *F. a.* [çay-füruş] Çay satan.

çayhane, *F. a.* [çay-hane] Çay içilen yer, çayevi.

-çe, *F. a.* Küçültme ilgeci.

çeb, *F. a. Bkz.* cep.

çegane, *F. a.* Çengilerin usul tutmak için ellerine aldıkları, ucu yarık ve birkaç pul bulunan müzik aleti, küçük tef.

çeh. *Bkz.* çah.

Çeh, *a.* Çek. • *Çehistan,* Çekoslovakya'nın Bohemya ili.

çehar, çihar, *F. s.* Dört. *Bkz.* çar.

çehardeh, *F. s.* On dört. • *Çehardeh masum,* Muhammed Peygamber, kızı Fatma ve on iki imam.

çehargâne, *F. s.* [çehar-gâne] Dört öğe.

çeharşenbih, *F. a.* [çeharşenbih] Dördüncü gün, çarşamba.

çeharüm, *F. s.* Dördüncü.

çeharümin. *Bkz.* çarümin.

çeharyâr. *Bkz.* çaryâr.

çehre, çihre, *F. a.* **1.** Yüz, surat. **2.** Surat etme, ekşi yüz. • *Çehre-i gülgün,* gül rengi

(pembe) yüz. **3.** (Tas.) İlahi tecelli nurlarının görünmesi.

çehreküşa, *F. s.* [çehre-küşa] Yüzünü açan, yüz açıcı.

çehrenüma, *F. s.* [çehre-nüma] Y ü z gösteren, görünen.

çehreperdaz, *F. a.* [çehreperdaz] Ressam. • *Çehreperdaz-i cihan,* güneş.

çehresa, *F. s.* [çehre-sa] Yüz süren.

çek, *F. a.* **1.** Berat. **2.** Hüccet. **3.** Borç senedi (temessük). **4.** Tapu.

çekâçâk, çâkâçâk, *F. a.* [çekâ-çâk] Sert, madenden nesnelerin, en çok, silahların çatışma sesi.

çekân, *F. s.* Damlayan, damlamış. • *Hunçekân,* kan damlayan.

çekâv, *F. a.* **1.** Toygar kuşu. **2.** Bir çalgı.

çekide, *F. s.* Damlamış.

çelipa, *F. a.* Salip, put, haç.

çeman, *F. s.* Salınarak yürüyen, salınan.

çemçem. *Bkz.* çümçüm.

çemçeme. *Bkz.* çümçüme.

çemen, *F. a.* Çimen. Yeşil alan.

çemenârâ, *F. a.* [çemen-ârâ] Bahçıvan.

çemenbend, *F. a.* [çemenbend] Bahçıvan.

çemenistan, *F. a.* [çemenistan] Çimli yer.

çemenpira, *F. a.* [çemen-pira] Bahçıvan.

çemensoffa, *F. s.* [çemen-soffa] Bahçede çimle kaplı oturacak yer.

çemenzar, *F. a.* [çemen-zar] Yeşil, çimli alan.

çenar, çınar, çinar, *F. a.* Çınar. (Yaprağının biçiminden el ve ele ait bir imgeyle birlikte söylenir. İhtiyarladığı zaman kendiliğinden tutuşup yandığına inanılırdı).

çenber, *F. a.* **1.** Çember. **2.** Halka, kusnak. **3.** Yemeni, eşarp. **4.** Demir k u ş a k. • *Derçenber,* çember içinde, sıkıştırılmış.

çend, *F. il.* Birkaç, bazı. • *Çend bâr,* birkaç kez; *çend ruz,* birkaç gün; *her çend,* her ne kadar.

çendan, *F. il.* O kadar, pek o kadar.

çendin, *F. il.* Kaç, kadar.

çeng. *Bkz.* cenk.

çengâl, *F. a.* **1.** Çengel. **2.** Yırtıcı hayvan ya da kuş pençesi.

çengâr. *Bkz.* jengâr.

çengâr, *F. a.* **1.** Yengeç. **2.** Benekli at.

çengel. *Bkz.* cengel.

çengi, *F. a., s.* **1.** Cenge ait. **2.** Sazla oyun oynayan kadın. [ç. çengiyan].

çenk, çeng, *F. a.* **1.** El, pençe. **2.** Kanuna benzer ve dik tutularak çalınan saz.

çep, *F. s.* **1.** Sol. **2.** Falso, yanlış. • *Çep ü rast,* sağa sola.

çependaz, *F. s.* Hileci.

çependazî, *F. a.* Hilecilik.

çera, *F. a.* Ot.

çera. *Bkz.* çira.

çerag, çirag, *F. a.* **1.** Lamba,

mum, kandil. **2.** Aydınlatan, açan. • *Ruşençerag,* ışığı yapan, kutlu ve mutlu.

çerağâh, çerageh, *F. a.* [çerağâh] Otlak.

çeragan, *F. a.* **1.** Yağa bulanmış fitil. **2.** Kandil donanması, çırağan.

çeragdan, *F. a.* [çerag-dan] Üzerine kandil konacak nesne.

çeragefruhte, *F. s.* [çerag-efruhte] Ev bark ile çırak edilmiş.

çerager, *F. s.* Otçul, otobur.

çeragfüruz, *F. s.* [çerag-füruz] Işıtan, aydınlatan.

çeragpâ, *F. a.* [çerag-pâ] **1.** Kandil ayağı. **2.** Şahlanan at.

çeragperest, *F. a.* [çerag-perest] (Hayb.) Pervane.

çeragperhiz, *F. a.* [çerag-perhiz] Fanus, fener.

çerahar, *F. a.* [çera-har] Otlar, çayır.

çerahor, *F. a.* [çera-hor] Otlar, çayır.

çerakene, *A. a.* [çerkes ç.] Çerkezler.

çerami, çeramin, *F. a.* Otlak, çayır.

çerazar, *F. a.* [çera-zar] Otlar, çayır.

çerb, cerb, *F. s.* **1.** Semiz, yağlı. **2.** (Mec.) Üstün. • *Çerb ü huşk,* semizle kuru; zenginle fakir.

çerbdest, *F. s.* [çerb-dest] Eli işe yakışır.

çerbgû, *F. s.* [çerb-gû] Yumuşak sözlü.

çerbî, *F. a.* **1.** Yumuşaklık, tatlılık. **2.** Kolayca dünya nimetlerine kavuşma.

çerbpehlû, *F. s.* [çerb-pehlû] Semiz, şişman, rahatta.

çerbzeban, *F. s.* [çerb-zeban] Tatlı dilli, yaltaklanan.

çerde, *F. a.* Renk. • *Siyehçerde,* kara yağız.

çerende, *F. a.* Otçul. Ot yiyen hayvan.

çerh. *Bkz.* carh.

çerha. *Bkz.* çarha.

çerhendaz, *F. s.* [çerh-endaz] Mancınıkla taş ya da ok atan.

çerhzen, *F. s.* [çerh-zen] Dönen, dönücü.

çerm, *F. a.* Deri, kösele, post.

çermi, çermin, çermine, *F. s.* Deriden, köseleden yapılma.

çermineduz, *F. s.* [çermineduz] Ayakkabıcı, kunduracı.

çesban, cesban, *F. s.* Layık, yakışık, uygun.

çesbide, *F. s.* Layık, uygun.

-çeş, *F. s.* "Deneyen, tadına bakan" anlamıyla birleşikler yapılır. • *Nemekçeş,* tuzlu.

çeşende, *F. s.* Tadan, tadına bakan.

çeşide, *F. s.* Tatmış olan, tadılmış olan.

çeşm, *F. a.* Göz. • *Çeşm-i ahu,* ahu gözü, çok güzel göz; *-bed,* zararı dokunan kem göz, kötü göz; *-bülbül,* noktalı ya da damarlı sırça; *-gazal,* ahu gözü; pek güzel göz; *-horos,* horoz gözü, kırmızı şarap; *-İsmail,* babası İbrahim peygamber tarafından kurban edile-

cek olan peygamber İsmail'in gözü, yazgıya boyun eğmiş göz; *-mahmur, -mest,* baygın, süzük göz; *-meygûn,* şarap gibi sarhoş edici göz; *-pür h u m a r, -terk,* (Tas.) olgunlukla ilgili durumların görünmesi; fazla baygın göz; *-şeb,* ay, yıldız; *-şehlâ,* (yakışıklı) şaşı, kaymış göz; *-zag,* (karga gözü) mavi, açık mavi göz; *çeşm ü gûş,* (göz ve kulak) dikkat; *merdüm-i çeşm,* gözbebeği; *nur-i çeşm,* gözün nuru çok sevgili. [ç. çeşman].

çeşmaru, *F. a.* [çeşm-aru] Nazarlık.

çeşmâşinâ, *F. s.* [çeşm-âşinâ] G ö z aşinalığı olan, tanıdık.

çeşmaviz, *F. a.* [çeşm-aviz] Yüz örtüsü, peçe.

çeşmbaz, *F. s.* [çeşm-baz] Göz oynatan, yalvaran.

çeşmbend, *F. a.* [çeşm-bend] **1.** Hayvanın gözüne takılan bağ. **2.** Peçe. **3.** Büyücülük, gözbağcılık.

çeşmbeste, *F. s.* [çeşm-beste] **1.** Gözü bağlı. **2.** Büyülenmiş.

çeşmbus, *F. a., s.* Göz öpme, gözden öpen.

çeşmbusî, *F. a.* [çeşm-busî] Göz öpme.

çeşmdar, *F. s.* [çeşm-dar] G ö z l e y en, bekleyen, uman.

çeşmdaşt, *F. a.* [çeşm-daşt] Umma.

çeşme, *F. a.* Çeşme. Kaynak, pınar. • *Çeşme-i haveri,* güneşi; *-hayvan, -Hızır, Bkz.* âb-i hayat; *serçeşme,* bir bölge ya da kent büyüğü.

çeşmesar, *F. a.* [çeşme-sar] **1.** Pınarı çok olan yer. **2.** Çeşme başı.

çeşmhane, *F. a.* [çeşm-hane] Gözevi.

çeşmzahm, *F. a.* [çeşm-zahm] Göz değmesi.

çeşn. *Bkz.* ceşn.

çetr, *F. a.* **1.** Çadır. **2.** Şemsiye. **3.** Güneşlik.

çevgân, çuygân, *F. a.* **1.** Cirit oyununda topu yöneten eğri uçlu sopa. **2.** (Tas.) Tanrı'nın ezeldeki yazgısı.

çevgânbaz, *F. a.* [çevgân-baz] Çevgan ile oynayan, sopa sallayan.

çevgândar, *F. a.* [çevgân-dar] Çevgan taşıyan uşak.

çevgânzen, *F. s.* [çevgân-zen] Çevgan vuran, çevganla oynayan.

çınar. *Bkz.* çenar.

çi, *F. il.* Ne. • *Çi faide,* ne fayda, ne yararı var, neye yarar; *çi hacet,* ne gerek var; *çi sûd,* ne fayda, neye yarar, ne yararı var.

çide, *F. s.* Derilmiş, toplanmış. • *Berçide,* çekilip toplanmış.

çigûnegî, *F. a.* Nasıllık, nicelik, ne türlülük.

çihar. *Bkz.* çehar.

çihil, çihel, *F. s.* **1.** Kırk. **2.** (Mec.) Çok.

çihre. *Bkz.* çehre.

çil, *F. s.* **1.** Kırk. **2.** (Mec.) Çok.

çile, çille, *F. a.* **1.** Dervişlerin kırk günlük denemesi. **2.** Yayın örme kirişi. **3.** İplik, ipek, sırma

ibrişim sarması. **4.** Sıkıntı, eziyet.

çilekeş, *F. s.* [çile-keş] Çile çıkaran. Dert çekmiş. [ç. çilekeşan].

çillehane, *F. a.* [çille-hane] Çilehane, çile süresini geçirmek amacıyla dervişlerin kapandıkları yer.

çim, *F. a.* Farsçada bulunan ç harfinin sesi.

çîn, *F. a.* Kıvrım, büklüm, buruşuk. • *Çîn-i cebin,* alın buruşuğu, dargınlık; *-ebru,* k a ş çatıklığı, kızgınlık.

-çîn, *F. s.* "Toplayan, derleyen" anlamıyla birleşikler yapılmada kullanılır. • *Hurdeçîn,* kırıntı toplayan; *huşeçîn,* başak toplayan.

Çîn, *F. a.* **1.** Çin ülkesi. **2.** Şiirlerde saç ve koku anlamlarıyla birlikte çok kullanılırdı. • *Çîn ü Maçîn,* Çin'le (belki) Mançurya.

çinar. *Bkz.* çenar.

çine, *F. a.* Kuşyemi.

çinî, *F. a., s.* **1.** Çini. **2.** Sırlı kap, tuğla.

çira, çera, *F. s., be.* Niçin? • *Çun ü çira,* nasıl, neden?

çirag. *Bkz.* çerag.

çire, *F. s.* Üstün, usta.

çiredest, *F. s.* [çire-dest] Eli yakışır, elinden iş gelir. [ç. çiredestan].

çiredestî, *F. a.* Ustalık, beceri.

çirk, *F. a.* Kir, murdarlık.

çirkâb, *F. a.* [çirk-âb] Çirkef.

çirkâlûd, *F. s.* [çirk-alûd] Murdar, bulaşık.

çirkin, *F. s.* Güzel olmayan.

çirknâk, *F. s.* [çirk-nâk] Kirli, kir pas içinde.

çiz, *F. s.* Şey, nesne. *Bkz.* naçiz.

çûb, *F. a.* Değnek. Tahta parçası, çöp.

çûban, *F. a.* Çoban.

çube, *F.a.* **1.** Çubuk, değnek. **2.** Baston. **3.** Oklava. **4.** Akçakavak.

çubek, *F. a.* **1.** Ağaç parçası. **2.** Çubuk, değnek.

çûbhâr, *F. a.* [çûb-hâr] **1.** Ağaç kurdu. **2.** *s.* Sopa, değnek yiyen, dövülen.

çubi, çubin, *F. be.* Ağaçtan, tahtadan.

Çubin, *F. a.* Nüşirevan'a karşı ayaklanmış olan Behram'ın lakabı.

çun, *F. il.* Nasıl? • *Çun ü çira,* nasıl, niçin?

çuygan. *Bkz.* çevgan.

çü, *F. il.* Gibi.

çümçüm, çemçem, *F. a.* **1.** Altı aba, üstü iptên yapılma derviş ayakkabısı. **2.** (Hayvanda) ayak. **3.** Yürüme, yürüyüş.

çümçüme, çemçeme, *F. a.* Yürürken çıkan ayak sesi.

çümçüme, *F. a.* Çamçak.

çün, *F. il.* **1.** Gibi. **2.** (Nazımda) çünkü, madem.

çünan, *F. il.* Böyle, bunun gibi, her ne kadar.

çünbek, *F. a.* Sıçrama, zıplama, atlama.

çünki, *F. il.* Niçini, nedeni açıklar. Çünkü. Eskiden zaman gösterirdi, *mademki, zira,* anlamında kullanılırdı.

çüst. *Bkz.* cüst.

çüstî, *F. a.* Çabukluk, çeviklik.

çüval, *F. a.* Çuval.

çüvalduz, *F. a.* Çuvaldız.

D

d, 1. Osmanlı ve Fars abecelerinin onuncu, Arap abecesinin sekizinci harfi. **2.** Ebced hesabında 4 rakamına işarettir. **3.** *Dad* ve *tı* harfleriyle yazılan sözcüklerden bazıları "de" sesi verir.

dâ', *A. a.* Hastalık. Tanzimat'tan sonra Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye hekimlik terimlerini dilimize çevirirken türlü hastalıklarla ilgili sözcüklere bunu katarak birçok tamlamalar yapmıştır. • *Dâ'i merak,* karasevda (hypocondrie), (Fel.) *Dâ'i Dalton,* Fr. Daltonisme karşılığı (XX. yüzyıl).

daavat, *A. a.* [davet ç.] Dua sözcüğünün çoğulu olarak kullanılır. • *Daavat-i hayriyye,* hayırlı dualar.

dabbe, *A. a.* Binek hayvanı.

Dabbet-ül-arz, *A. a.* Kıyamet günü yaklaşınca çıkacak olan korkunç hayvan.

dâbir, *A. s.* **1.** Arkadan gelen, izleyen. **2.** Geride kalan. **3.** Geçmiş. **4.** Sonuncu.

Dabişlim, *F. a.* Bir Hint hükümdar hanedanının adı.

dad, zad, *A. a.* Osmanlı abecesinin 17. harfinin sesi, dat. (Bu harfle yazılı sözcüklerin kimi d, kimi z sesini verir).

dâd, *F. a.* **1.** Bahşiş, bağış. Vergi. **2.** Verme. **3.** Adalet, insaf, hak. **4.** Sızlanma, yakınma, şikâyet. **5.** Feryat. • *Dâd-i Hak, -Huda,* Tanrı vergisi; *dâd ü feryad,* feryat, eyvah; *dâd ü sited,* alışveriş.

dâdâ, *F. a.* Çocuğa bakan cariye, dadı.

dâdâferin, *F. a.* [dâd-âferin] Tanrı.

dâdar, *F. a.* **1.** Tanrı. **2.** Adaletli hükümdar.

dâdaver, *F. s.* [dâd-aver] Adaletli.

dadbahş, *F. s.* [dâd-bahş] Adalet verici (Tanrı).

-dâde, *F. s., a.* **1.** Verilmiş, verilmiş olan. **2.** Vergi. • *Karardâde,* (hakkında) karar verilmiş; *rızadâde,* razı olunmuş.

dâder, *F. a.* Erkek kardeş.

dâdfermâ, *F. s.* [dâd-fermâ] İnsaf edici, adaletle buyurucu (Tanrı ve mecaz olarak da padişahlar hakkında).

dâdgâh, *F. a.* [dâd-gâh] **1.** Adalet dağıtan yer. **2.** Divan. **3.** Mahkeme.

dâdger, *F. s.* [dâd-ger] Adalet-

li. [ç. dâdgeran].

dâdhâh, *F. a.* [dâd-hâh] Hak, adalet isteyen, şikâyetçi.

dâdküster, *F. s.* [dâd-küster] Adalet yayıcı, adaleti yerine getiren.

dâdküsterî, *F. a.* Adaleti yerine getiricilik.

dâdres, *F. s.* [dâd-res] Yardımcı, yardıma yetişen [ç. dâdresan].

dâdüsited, *F. a.* [dâd ü sited] Alışveriş.

dafadı, *A. a.* [dıfda' ç.] Kurbağalar.

dafda'. *Bkz.* dıfta'.

dâfık, *A. s.* Atılarak dökülen, dökülücü.

dâfi, dâfia, *A. s.* [def'-den] Kovan, savan. • *Dâfi-i taaffün,* pis kokuları defeden (antiseptique); *kuvve-i dâfia,* çekici ' g ü c ü n karşıtı, itici güç. Kötülükleri, hastalıkları defedici anlamında Tanrı için de kullanılır. *Dâfi-i beliyyat,* belalar savuşturucu; *ya Dâfi',* ey Tanrım!

dag, *F. a.* Kızgın demirle gövdeye açılan nişan, iz. Damga. • *Dag ber dag,* yara yara üzerine; *dag ber dil,* gönlü yaralı, kederli; *dag-i dil, -derun,* unutulmayacak y a r a, g ö n ü l yarası; *-elem,* elem yarası.

dagal, *F. a.* Hile, oyun.

dagalbaz, *F. a., s.* [dagal-baz] Hileci, oyuncu.

dagalperdaz, *F. s.* [dagalperdaz] Hile, oyun düzücü, hazırlayıcı.

dagdaga, *A. a.* Gürültü patırtı; boşuna telaş ve ıstırap. • *Dagdaga-i âlem, -cihan, -dünya, -hayat, -maişet. Terk-i dagda-i hayat,* ölmek.

dagdagafermâ, *F. s.* [dagdagafermâ] Gürültü uyandıran, iş çıkaran.

dagdar. *Bkz.* F. s. [dag-dar] **1.** Pek acılı. **2.** (Gönlü) yaralı.

dagî, *A. s.* Azgın, başkaldıran.

Dagistan, *F. a.* Kafkas dağlarının kuzey ve güney tarafından Hazar kıyılarına yakın bölgesi, Dağıstan.

dagkeş, *F. a.* [dag-keş] Yara açan.

dagzen, *F. s.* [dag-zen] Damgalayıcı, iz bırakıcı, (gönül) yaralayıcı.

dahalet, *A. a.* (Türkçede kullanılmıştır) Sığınma.

dahamet, *A. a.* Kalınlık, kabalık. İrilik. (Hek.) Fr. *Hypertrophie* hastalığı (XIX. yüzyıl).

dahhâk, *(dat, ha, kef* ile) Çok gülen, alaycı. • *Dahhâk-i bittabiî,* insan.

Dahhâk, *F. a.* Cemşid'in yerini almış olan Iran hükümdarlarından ünlü bir zalim. Dahhak-i Mari de d e n i r, (tutulduğu hastalık için her seferinde iki çocuk beynini ilaç olarak kullanırdı.) Gâve'nin çocuklarına sıra gelince başkaldırmış ve Dahhak'in düşürülmesine yol açmıştır.

dâhi, *A. s.* Çok üstün akıllı, öke. [ç. dühat].

dâhik, *A. s.* [dıhk'ten] Gülen, gülücü.

dahil, dahile, *A. s., a.* **1.** İç, içeri. **2.** İçeri giren. **3.** İçeri girmiş, içerde. • *Dahil-i esnan, -kun'a*, ilk askerlik çağı; *-memleket*, memleket i ç i; *hareket-i dahil*, ilmiye sınıfında ilk aşama; *ibtida-i dahil*, medrese görevinde başlangıç.

dahîl, *A. s.* [dühul'den] Dışardan gelip birinin acıma ve korunmasına sığınan. • *Dahîlek*, sana sığındım.

dahile, *A. a., s.* **1.** İç, içeri. **2.** İçle ilgili, içsel. **3.** Bir insanın içi, iç düşüncesi.

dahilen, *A. be.* İçerden, içten.

dahilî, dahiliyye, *A. s.* [dühul'den] **1.** İçe ya da içeriye mensup, iç ile ilgili, içsel. **2.** Aileye ait, özel. **3.** Bir devletin kendi ülkesine ait. • *Nizamname-i dahilî*, içtüzük; *emraz-i dahiliye*, iç hastalıkları; *havadis-i dahiliye*, iç haberler; *(nezaret-i) dahiliye*, dahiliye nezareti, içişleri bakanlığı; *umur-i dahiliye*, iç işler.

dahîm, *A. s.* [dahamet'ten] Olağandan fazla kalınlıkta olan.

dahihe, *A. a.* Duman çıkan baca.

dahis, *A. a.* (Hek.) Dolama.

dâhiye, *A. s.* Üstün zekâ ve anlayış sahibi.

dâhiye, *A. a.* Büyük bela, afet.

dahk. *Bkz.* dıhk.

dahl, *A. a.* **1.** Karışma. Eli olma. **2.** Etki. **3.** Takılma, dokunma. **4.** Gelir. • *Dahl ü harc*, gelir ve gider; *dahl ü tarız*, işe karışma, dokunma.

dahm, *A. a.* [dahamet'ten] İri, büyük, kocaman.

dahme, *F. s.* **1.** Mezar. **2.** Şenlik geceleri atılan hava fişeği. • *Dahmeendaz*, lağam ve fişek atıcı; *dahmefeşan*, lağam saçıcı; *dahmeküşa*, mezar açıcı, mezarcı.

dahve, *A. a.* İlk kuşluk vakti. Güneşin ufukta ilk yükselip yayılmaya başladığı zaman. • *Dahve-i kübrâ*, kaba kuşluk.

dâî, *A. s.* [davet'ten] **1.** Dua eden, duacı. **2.** Çağıran, çeken, yol açan. **3.** Mezhep propagandacısı. • *Dâi-i dirine*, eski duacı, eskiden beri dua eden; *-mazarrat, -mesuliyet, -şüphe*, zarar, sorumluluk getiren, bunlara y o l açan, kuşku uyandıran. Ulema sınıfından olanlar "bendeniz, bendeleri" yerine, "dâiniz, dâileri" sözünü kullanırlardı ki, "duacınız" demektir. **4.** Güdü (Fr. *Motif* karşılığı olarak XX. yüzyıl). [ç. dâiyan, duat].

daim, daime, *A. s.* [devamdan] Sürekli, süregelen. Devam üzere. Bir düziye. H e r vakit. • *Daim-ül-evkat, daim-ül-eyyam*, her zaman, her gün; *meveddet-i daime*, sürekli dostluk.

daima, *A. be.* [devam'dan] Her zaman.

daimî, daimiye, *s.* [devam'

dan] Sürekli. Hiç eksik olmayan. • *Encümen-i daimî,* geçici olmayan kurul; *neşve-i daimî,* sürekli sevinç.

daimiyet, *A. a.* [daimî'den] Daimilik. Sürerlilik.

dain, dayin, *A. s.* [deyn'den] Borç veren, alacaklı. • *Dainler vekili,* Osmanlı İmparatorluğu zamanında D ü y u n-i Umumiye'de bulunan alacaklı temsilcisi.

dair, *A. s.* [devr'den] **1.** Dönen, dolaşan, devreden. **2.** Bir şey hakkında olan, ilgili. • *Dairen mâdar,* çepeçevre. *Dâir ve sair,* (dönen ve dolaşan) seyyah, gezgin.

daire, *A. a.* **1.** (Mat.) Daire. Çember. **2.** Büyük bir kimsenin evi, adamları. **3.** Büyük bir ev ya da yapının birkaç odalık bölümü. **4.** Hükümet idare kollarından her biri. Bunların kalemlerini, meclislerini barındıran yapı. **5.** Osmanlı İmparatorluğu zamanında İstanbul Şehremaneti'nin belediye dalları. **6.** Zilli tef. • *Daire-i aide,* ilgili resmi makam; *-arz,* (Gökb.) dünya çevresi, paralel; *-faside,* (Man.) kısırdöngü; *-husuf,* (Gökb.) tutulma dairesi; *-muhitiyye,* (Geo.) çevreteker; *-nısf-un-nehar,* meridyen dairesi; *-resmiyye,* (resmi daire) hükümet dairesi; *daire-i sadaret,* sadaret dairesi; *-sadise,* (İstanbul belediyesi) altıncı (Beyoğlu) daire. [ç. devair].

dairevî, *A. s.* [daire'den] Çevre biçiminde, dairesel.

dairezen, *F. s.* [daire-zen] Tef çalan.

dâiyan, *A. s.* [dâi ç.] Duacılar. • *Dâiyan-i devlet,* devlete dua eden (ulema, sarıklılar). [ç. duat].

daiye, daiyye, *A. a.* İnsanı bir şeye, bir işe candan bağlanmaya sürükleyen iç duygusu, dürtü. Arzu, hırs. • *Daiye-i istiklâl, -tefavvuk,* bağımsızlık, üstünlük isteği.

dakaik, *A. a.* [dakika ç.] Anlaşılması dikkat isteyen, ince işler. • *Dakaik-i edebiyye, -fenniyye,* yazının ve bilimin ince noktaları; *dakaik-iktinah,* işlerin ince noktalarını bilen; *dakaik-i umur,* işlerin ince noktaları.

dakik, dekik, *A. s.* [dikkat'ten] **1.** İnce, nazik (soyut düşünceler için kullanılır). **2.** *a.* Toz haline getirilmiş şey, un. • *Fikr-i dakik,* ince düşünce; *dakik-i has,* has un.

dakika, dekika, *A. a., s.* **1.** İnce fikir, düşünce. **2.** Bir saat, zamanın altmışta biri. **3.** İnce, nazik fikirler, düşünceler.

dakikabîn, *F. s.* [dakika-bîn] İncelikleri görür, bilir.

dakikadân, *F. s.* [dakika-dân] Güç, zor şeyleri bilen.

dakikasenc, *F. s.* [dakika-senc] Güç, zor şeyleri tartıp anlayan.

dakikaşınas, *F. s.* [dakika-şinas] Güç, zor şeyleri tartıp anlayan.

dakikî, dakikiyye, *A. s.* [dakik'ten] Un gibi olan ya da içinde un bulunan. (Patates ve fasulye gibi.) • *Mevadd-i dakikiyye.*

dakk, dekk, *A. a.* Çalma, vurma. • *Dakk-i bab,* kapı çalma.

dakkak, *A. s.* **1.** Kapı çalıcı. **2.** Kapı kapı dolaşan.

dâl, *A. a.* **1.** Arap abecesinde "d" harfinin adı. Noktasız olduğu için *dâl-i mühmele* denir. **2.** Kambur, iki kat olan. • *Kamet-i dâl,* iki kat olmuş boy.

dalâl, *A. a.* **1.** Doğru yoldan çıkmak, sapıtmak; azıp eğriye sapmak. **2.** Din ve mezhep cihetiyle yanılıp batılı kabul etme. **3.** (Fel.) Fr. *Aberration* ve *erreur* karşılığı (XX. yüzyıl).

dalâlet, *A. a.* Azma. Doğru yoldan çıkma. • *Tarik-i dalâlet,* azma yolu, günah yolu.

dâliyye, *A. a.* (Türkçede kullanılır) Delta harfi biçiminde olan. *Deltoïde* karşılığı kullanılmıştır. (XIX. yüzyıl).

dâll, dâlle, *A. s.* **1.** Doğru yolu şaşırmış. **2.** Günaha girmiş, günah içinde. • *Firak-i dâlle,* doğru yoldan ayrılmış din fırkaları; *kral-i dâll,* Hıristiyan hükümdar.

dâll, dâlle, *A. s. (dal* ile) [delâlet'ten] Gösteren, belirten, (bir şeyin) belirtisi olan.

dâlle, *A. s.* [delâlet'ten] (Mat.) Determinant, belirten.

dâm, *F. a.* Tuzak. **1.** Ağ. • *Dâm-i belâ,* bela tuzağı; *-tezvir,* yalan, tezvir tuzağı. **2.** Aldatma için yapılmış hile; *dâm-ı zülf,* zülfün tuzağı.

dâm, *F. a.* Ot yiyen hayvan; insana ya da başka canlıya saldırmayan hayvan. • *Ded,* et yiyen orman hayvanı; *dâm ü ded,* orman hayvanları.

damad, *F. a.* Bir kimseye göre kızının kocası. Güvey. • *Damad-i hazret-i padişahî,* Osmanlı hanedanından prensesle evlenmiş kimse.

dâman. *Bkz.* dâmen.

dâmçide, *F. s.* [dâm-çide] Tuzağa yakalanmış, düşmüş.

dâme, dâmet, *A. be.* "Daim ve baki olsun" anlamına dua deyimlerinde kullanılır. • *Dâme mülkühu,* ülkesi daim olsun; *dâmet saadetühu,* mutluluğu sürsün.

dâmefken, *F. s.* [dâm-efken] Tuzağa düşmüş, yakalanmış.

dâmen, dâman, *F. a.* Etek. *Dâmen-i afv ile setr buyrulmak,* affetmek.

dâmenalûde, *F. s.* [dâmenalûde] Eteği bulaşık. İffetsiz.

dâmenalûdegî, *F. s.* [dâmenalûde-gî] Etek bulaşıklığı. İffetsizlik.

dâmenbus, *F. s.* [dâmen-bus] Etek öpen.

dâmenbusî, *F. a:* Etek öpme. Etek öpme töreni.

dâmen der meyan, *F. s.* Eteği belinde. İşe hazır durumda. • *Dâmen der meyan-i gayret olmak,* bir işe canla başla girişmek.

dâmengîr, *F. s.* [dâmen-gîr] Yardım dileyerek eteğe sarılan.

dâmenkeş, *F. s.* [dâmen-keş] Eteğini çeken, toplayan, bir işe karışmayan.

dâmenkeşide, *F. s.* [dâmen-keşide] El etek çekmiş.

dâmgâh, dâmgeh, *F. a.* [dâmgâh] Tuzak yeri.

-dan, *F. il.* F a r s ç a ve Arapça adlara ulanarak yer, kap, mahfaza anlamına sözcükler meydana getirir. • *Ateşdan,* ateşlik; *cüzdan,* cüzdan; *kalemdan,* kalemlik; *nemekdan,* tuzluk; *şem'dan,* şamdan. Hatta Türkçe *iğnedan, sürmedan* gibi sözcükler de yapılmıştır.

-dân, *F. s.* Adlara katılarak "bilen, bilir" anlamında sıfatlar meydana getirir. • *Kadirdân, nüktedân, suhandan.*

dânâ, *F. s.* Bilen, bilici. Bilgili. • *Dânâ-yi Tus,* (Tus'lu) Firdevsi; *dânâ -yi Yunan* Eflatun: *dil-i dânâ, merd-i dânâ,* bilir gönül, kişi; *mürg-i dânâ,* papağanların söz söyleyen cinsi, tuti; *mürşid-i dânâ,* bilici mürşit. [ç. dânâyan].

dânâdil, *F. s.* [dânâ-dil] Gönlü ç o k aydınlık, gönlüyle anlar. [ç. dânadilân].

dânâyî, *F. a.* Bilicilik. Bilirlik.

dâne, *F. a.* **1.** Tane. **2.** Tohum. **3.** Ateşli silahların attığı kurşun, gülle. • *Dâne-i hal,* tek ben; *-hardal,* hardal tanesi (en ufak bir şey); *ab ü dâne,* içecek ve yiyecek (kısmet).

dâneçîn, *F. s.* [dâne-çin] Tane toplayan, döküntü halinde ufak tefek şeylerden yararlanan.

dânende, *F. s.* Bilen, bilgili. [ç. dânendegân].

dâneriz, *F. s.* [dâne-rîz] Tane döken. Tohum serpici. [ç. dânerizan].

dâniş, *F. a.* Bilgi, bilme, biliş. • *Ehli-dâniş,* bilgi sahipleri: *encümen-i dâniş,* akademi (XIX. yüzyıl).

dânişger, *F. s.* [dâniş-ger] Bilgi sahibi.

dânişmend, *F. s.* [dâniş-mend] **1.** Bilgi sahibi. **2.** Tanzimat'tan önce, kadılar yanında çalışan mülazım, stajyer. [ç. dânişmendan].

dânişver, *F. s.* [dâniş-ver] Bilgin, bilgiç. [ç. danişveran].

dank, *A., F., a.* Dirhemin altıda biri ağırlık tartısı; denk.

dank. *Bkz.* zamk.

dâr, *A. a.* **1.** Ev. **2.** Yapı. **3.** Yer. **4.** Yurt. • *Dâr-i ahiret,* ahret, öbür dünya; *-beka,* (s o n s u z âlem) ahret; *-berzah,* ölümden kıyamet gününe dek beklenecek yer; *-dünya- -fena, -ibtilâ,* bu dünya; *-sair,* cehennem; *-Şûra-yi Askerî,* (Tanzimat'tan s o n r a) H a r b i y e Nezaretinde Büyük Askerlik Şurası. Bundan başka Arapça tamlamalar olarak birçok kurul adları yapılmıştır. *Bkz.* dârül.

dâr, *F. a.* Darağacı. • *Berdâr,* darağacına çekilmiş, asılmış.

-dar, *F. s.* "Tutan, sahip, malik" anlamlarıyla sıfatlar oluşturur. Eski memurluklardan, işlerden. • *Alemdar, bayraktar, cihandar, defterdar, dindar, hazinedar, hissedar, hükümdar, ibrikdar, kisedar, maldar, mühürdar, pâydar, sâydar, serdar, silâhdar, silihdar, tâcdar.*

dâr, *F. a.* Savaş. Eşanlamı olan *gîr* ile birlikte kullanılır. • *Dâr ü gîr,* kavga, savaş.

Dârâ, *F. a.* Fars hükümdarlarından Keykubad'ın lakabı. Büyük Dâra, Darius. Bundan alınarak "büyük, kudret sahibi" anlamıyla hükümdarlar için sıfat olarak kullanılmıştır.

daraat, zaraat, *A. a.* Alçalma, kendini küçültme. • *Daraatname,* kendini çok küçülterek yazılmış mektup.

daraban, *A. a.* **1.** Nabız vurması, vuru. **2.** Oynama, çarpma. • *Daraban-i kalb,* yürek çarpıntısı, *-şedid,* şiddetli çarpma, vurma.

darabat, *A. a.* [darbe ç.] Vuruşlar, çarpışlar. • *Darabat-i anîfe,* şiddetli vuruşlar.

dârât, *F. a.* (Padişahlara layık) Şan, şevket. Büyük gösteriş. • *Dârât-i Iskender.*

dârâyî, *F. a.* **1.** Sahip olma. **2.** Hüküm sürme. **3.** Bir çeşit kumaş adı.

darb, zarb, *A. a.* **1.** Vurma, dövme. **2.** Maden üzerine para damgası vurma, damgalama. **3.** Dikme, kurma. **4.** Kuvvet, güç. **5.** (Mat.) Çarpma. **6.** (Ya.) Nazımda beytin ikinci mısraının son tef'ilesi. • *Darb-i dest, darb-ül-yed,* el, kol kuvveti; *-hiyam,* çadırları dikme, kurma; *-mesel,* atasözü; *-sikke,* para kesme; *-unk,* boyun vurma, öldürme; *hâsıl-i darb (zarb),* çarpım.

darbe, *A. a.* **1.** Vuruş, çarpış. **2.** Vurma, çarpma. • *Darbe-i şedide,* zorlu vuruş.

darben, *A. be.* Vurarak, döverek.

darçînî, *F. s.* **1.** Tarçın gibi. **2.** Tarçın rengi, tarçını.

darbet, *A. a.* Vurma, vuruş.

darbhane, zarbhane, *F. a.* [darb-hane] Para kesilen yer. • *Darbhane-i âmire,* hükümetin para kesme işiyle uğraşan dairesi.

darbzen, zarbzen, *F. a.* Kale döven top.

darçîn, *F. a.* Tarçın. (Tarçın suyu, keyif veren içki olarak kullanılırdı).

darende, *F. s.* **1.** Tutan, sahip. **2.** Getiren, ulaştıran. • *Darende-i ferman, -menşur, -yerlig,* ferman almış.

dâreyn, *A. a.* Iki konak, yani dünya ile ahret. • *Saadet-i dâreyn,* iki dünya mutluluğu.

dârıb, *A. s.* [darb'dan] **1.** Döven, dayak atan. **2.** Çarpan. • *Dârıb-i müşterek,* (Mat.) ortak çarpan.

darîh, zarîh, *A. a.* Mezar.

darîr, *A. s.* Anadan doğma kör.

darr, darre, zarr, zarre, *A. s.* Zarar ve ziyana yol a ç a n, zararlı. • *Kaide-i darre,* zarar veren kural, yöntem.

darr. *Bkz.* zarr.

darra, *A. a.* Sıkıntı, bela. • *Serra ve darra,* rahatlık ve sıkıntı; iyi ve kötü günler.

dars, dırs, *A. a.* (Ana.) Azıdişi. [ç. adras].

darsî, darsiyye, *A. s.* Azıdişiyle ilgili.

dâru, *F. a.* (Sade olsun, katışık olsun) İlaç. • *Dâru-yi bür-üssaa,* hemen etkisini gösteren, iyileştiren ilaç.

daruberd, *F. s.* Büyüklük, ululuk. Büyük gösteriş.

dârufüruş, *F. s.* [dâru-füruş] İlâç satan eczacı.

daruga, *F. a.* Yerli hâkim. Bir kasabanın hâkimi.

dârugîr, *F. a.* Savaş, kavga, çekişme, arbede.

dâruhane, *F. a.* [dâru-hane] Eczane.

Dârülaceze, *A. a.* [Dâr-ü l-a c e z e] Düşkünler yurdu. XIX. yüzyıl sonlarında İstanbul'da kurulmuştur.

dârülâmân, *A. a.* [dâr-ü l-â m a n] Sığınılacak yer. Sığınak.

Dârülbedayi, *A. a.* [Dâr-ülbedayi] Konservatuvar karşılığı olarak bulunmuş, 1913'ten sonra bir tiyatro kuruluş adı olarak kalmıştır (sonraki Şehir Tiyatrosu).

dârülbeka, *A. a.* [dâr-ül-beka] A h r e t, ö b ü r dünya.

dârülbevar, *A. a.* [dâr-ülbevar] Çürüyüp kalınacak yer. Cehennem.

dârülcahim, *A. a.* [dâr-ülcahim] Cehennem.

dârülcinan, *A. a.* [dâr-ülcinan] Cennet.

dârülcihad, *A. a.* [dâr-ül-cihad] Müslümanların, müslüman olmayanlarla savaştığı yer.

Dârülelhan, *A. a.* [Dâr-ülelhan] Darülbedayi'nin musikiyle uğraşan kolu olarak aynı tarihlerde kurulmuştur.

dârülemare, *A. a.* [dâr-ülemare] **1.** Emaret dairesi. **2.** Hükümet konağı. **3.** Başkent.

Dârülfünun, *A. a.* [Dâr-ülfünun] Üniversite.

dârülhadis, *A. a.* [dâr-ül-hadis] Hadis ve bilgilerini öğretme yeri.

darülharb, *A. a.* [dâr-ül-harb] **1.** Kavga alanı. Savaş yeri. **2.** Islam elinde olmayan, her zaman savaş yeri olabilecek yer.

Dârülhilâfe, *A. a.* [Dâr-ülhilâfe] **1.** H i l a f e t merkezi. **2.** İstanbul'un adlarından.

dârülhuld, *A. a.* [dâr-ül-huld] Beka evi, cennet.

dârülistihzar, *A. a.* [dâr-ülistihzar] Laboratuvar karşılığı olarak XIX. yüzyıl sonlarında kullanılmaya başlanmıştır.

dârülkarar, *A. a.* [dâr-ül-k a r a r] Kıyametten sonra kalınacak yer.

dârülmesai, *A. a.* [dâr-ülmesai] Çalışma yeri. Atelye, enstitü karşılığı olarak XX. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır.

Dârülmuallimat, *A. a.* [Dârül-muallimat] Kız Öğretmen Okulu.

Dârülmuallimîn, *A. a.* [Dârül-muallimîn] Erkek Öğretmen Okulu. • *Dârülmuallimîn-i âliye,* Yüksek Öğretmen Okulu.

dârülmülk, *A. a.* [dâr-ül-mülk] Başşehir, başkent. • *Dârülmülk-i Osmanî,* İstanbul.

Dârünnedve, *A. a.* [Dâr-ülnedve] İslamlıktan önce Kureyş kabilesinin tartışmalar için toplandığı yerin adı. Sonraları Muhammed Peygambere karşı olanların toplanmasından ötürü karıştırıcı ve fesat kurucuların toplandıkları yer anlamına kullanılmaya başlanmıştır.

dârüssaade, *A. a.* [dâr-ülsaade] Saadet yeri, saray. • *Dârüssaade ağası,* saray harem dairesindeki kadınların başı olan karaağa.

dârüssair, *A. a.* [dâr-üs-sair] Cehennem.

dârüssaltana, *A. a.* [dâr-üssaltana] Saltanat yeri, İstanbul

Dârüsselâm, *A. a.* [Dâr-üsselâm] **1.** İkinci kat cennet. **2.** Bağdat şehri.

Dârüşşafaka, *A. a.* [Dâr-üşşafaka] XIX. yüzyıl sonlarında İstanbul'da, öksüz ve yetimler için kurulmuş yatılı okul.

dârüşşifa, *A. a.* [dâr-üş-şifa] Şifa yurdu. İlkin genel olarak *hastane* anlamındayken gitgide *akıl hastanesi, tımarhane* anlamına kullanılır olmuştur.

dâs, *F. a.* Orak. • *Dâs-i zerrin,* (altın orak) gökcismi ayın ilk ve son gecelerdeki biçimi.

dâstan, *F. a.* **1.** Hikâye, masal. **2.** Bir olay ya da hali anlatan manzume. **3.** *Epopee* k a r ş ı l ı ğ ı (XIX. yüzyıl sonları).

dâstanî, *F. s.* **1.** Destan kahramanlarına yakışacak şekilde, kahramanca. **2.** Destanla ilgili. **3.** *Epique* karşılığı olarak kullanılmıştır.

dâstanserâ, *F. s.* [dâstan-serâ] Destan okuyucu.

daşte, *F. s.* Eskimiş, yıpranmış.

Daud. *Bkz.* Davud.

dâ'ülefrenc, *A. a.* [dâ'-ülefrenc] (Hek.) Frengi hastalığı.

dâ'ülfil, *A. a.* [dâ-ül-fil] (Hek.) Kol ve bacak derilerinin fil derisi gibi çizgili ve sert olma hastalığı, *elephantiasis.*

dâ'ülhanazir, *A. a.* [dâ-ülhanazir] (Hek.) Sıraca hastalığı.

dâ'ülkelb, *A. a.* [dâ'-ül-kelb] (Hek.) Kuduz hastalığı.

dâ'ülküul, *A. a.* [dâ-ül-küul] (Hek.) İspirtolu içkilere düşkünlük hastalığı. Alkolizm.

dâ'ülmerak, *A. a.* [dâ'-ül-m e r a k] Karasevda, *hypocondrie.*

dâ'ünnibah, *A. a.* [dâ-ünnibah] Havlama hastalığı; havlar gibi sesler çıkararak soluma.

dâ'üssa'leb, *A. a.* [dâ'-üssa'leb] (Hek.) Saç dökülme hastalığı (uyuz, kel, vb.).

dâ'üssıla, *A. o.* [dâ-üs-sıla] Memleket hastalığı, yurtsama, *nostalgie.*

dâ'ütteşhir, *A. o.* [dâ-üt-teşhir] (Psi.) Utaçıcılık.

dav, *F. o.* (Oyunda) El, sıra.

da'va, da'vi, *A. o.* **1.** Hak i ç i n mahkemeye baş vurmak. **2.** Bir kimsenin başka bir kimseden hakkını araması. **3.** Bir şey için böyledir ya da böyle değildir, demek, iddia. **4.** (Mat.) Teorem. • *Dâ'va-yi bîmâna,* anlamsız, s a ç m a iddia; *-nübüvvet,* peygamberlik iddiası; *davavekili,* avukat.

da'vat, *A. o.* [davet *c.*] **1.** Çağrılar. **2.** (Yalnız çoğul halde) Dua.

da've. *Bkz.* da'vet.

daver, *F. o.* **1.** Hükümdar. **2.** Vezir, vali. **3.** Tanrı.

daverâ, *F. ün.* Ey daver! (Hükümdar, vezir).

daverane, *F. bel.* [daver-ane] Adalet sahibi büyüğe yakışacak biçimde. Hükümdara, vezire mensup. Vezirlere seslenme. • *Huzur-i daveranelerine.*

daverî, *F. s.* Hükümdarlık. Vezirlik.

da'vet, da've, *A. o.* (Arapça tamlamalarda *dave* şeklinde kullanılır). **1.** Çağırma, birlikte bulunmayı isteme. **2.** Çekme, neden olmasına yol açma. **3.** (Çoğul halinde ya da Arapça tamlamalar halinde). Dua. • *Müstecab-ü d-d a v e,* duası Tanrı nezdinde kabul buyrulan; *ümmet-i davet,* peygamber çağrısına uymayan ümmet.

davetiyye, *A. o.* **1.** Çağrı kâğıdı, çağrılık. Bir kimseyi çağırmak için gönderilen kâğıt. **2.** Tanık ya da sanıklara mahkemede bulunmak üzere gönderilen kâğıt.

da'vi. *Bkz.* da'va.

Davud, Daud, *A. o.* İsrail hükümdarlarından v e peygamber (İ.Ö. X. yüzyıl). Sesi çok güzel ve gürdü; ozandı. Calut'u yenmiştir. • *Mezamir-i Davud,* dualar dergisi.

davudî, *A. s.* **1.** Peygamber Davud'un sesini andırır kalınca, hoş, dokunaklı (ses). Gür ses. **2.** Davud'a yakışır, onunla ilgili. • *Zırh-i davudî,* Davud peygamberin Calut'la savaşında giydiği zırha benzer, onun gibi.

day'a. *Bkz.* zay'a.

dâye, *F. o.* Daya. Dadı. [ç. dâyegân].

dâyegî, *F. o.* Dadılık.

dayf, zayf, *A. o.* Konuk. Misafir.

dayin. *Bkz.* dain.

deaim, *A. o., ç.* Destekler. Direkler.

deavi, *A. o.* [dava ç.] Davalar. • *Deavi Nezareti,* XIX. yüzyıl. Tanzimat'ta Adliye Nezaretinden önce kurulmuş aynı görevli bakanlık; *vükelâ-yi deavi,* (davavekilleri) avukatlar.

de'b, deeb, *A. o.* Gelenek, töre, kural. • *De'b-i dirîn* eski töre.

debabis, *A. a.* [debbus ç.] Topuzlar.
debagat. *Bkz.* dibagat.
debbag, *A. a.* Tabak. Sepici.
debbus, *A. a.* Topuz.
debdebe, *A. a.* **1.** Patırtı, gürültü. **2.** Patırtılı, gürültülü ululuk. Gösteriş.
Deberan, *A. a.* Gökcismi Ay'ın dördüncü durağı.
debg, *A. a.* Sepi, tabaklama.
debîr, *F. a.* **1.** Kâtip, yazıcı. **2.** Danışılacak, müşteşar. • *Debîr-i encüm, -felek, -sema,* Utarit, Merkür, [ç. debîran].
debîristan, *F. a.* Kalem odası.
debistan, *F. a.* Okul.
deble, düble, *A. a.* Cerahatli şiş, yangı, apse.
debur, *A. a.* Batı rüzgârı.
decac, *A. a.* Tavuk ve horoz. *Bkz.* dücace.
decace, *A. a.* Tavuk. *Bkz.* dücace.
Deccal, *A. a.* Kıyamet zamanı ortaya çıkacak olan çok yalancı ve zararlı biri. Yalancı Mesih, *Antechriste.* Teccal.
ded, *F. a.* Et yiyen orman hayvanı. • *Dâd ü ded,* (et ve ot yiyen) orman hayvanları.
def, deff, *A. a.* (Müz.) Tef, daire.
def', *A. a.* **1.** Savma, savulma. **2.** Verme, harcama. **3.** Öteye itme, kakma. **4.** Ortadan kaldırma. **5.** (Huk.) Bir davayı savunma için açılan dava. • *Def'-i gam,* gam gidermek; *-hacet,* aptes bozmak; *-mazarrat,* zarar verecek şeyi savma, savuşturma; *def' ü ref',* savma ve kaldırma.
defa, *A. a.* Defa, kere, kez. • *Def'a-i ulâ,* ilk kez, birinci defa.
defain, defayin, *A. a.* [define ç.] Defineler. Yeraltında gömülerek gizlenmiş hazineler.
def'aten, *A. be.* Bir defada, bir demede, birden. • *Def'aten ba'de uhra,* tekrar tekrar, birçok kez.
def'ateyn, *A. s.* İki kez.
defatir, *A. a.* [defter c.] Defterler. • *Defatir-i atîka,* eski defterler.
defeat, *A. a.* [defa ç.] Birçok kez. • *Biddefeat,* defalarla, birçok kez.
deff. *Bkz.* def.
deffaf, deffafe, *A. a.* Tefçi. Tef çalan kimse. • *Deffafe-i felek,* (Zühre) Venüs.
deffe, *A. a.* Yan, yüz, kitap cildinin iki yanı.
defîn, *A. s.* [defn'den] Gömülü. • *Defîn-i hâk-i ıtırnâk,* güzel kokulu toprağa gömülü (ölüler hakkında).
defîne, *A. a.* Yere gömülmüş mal ya da akçe, gömü.
defn, *A. a.* Toprağın içine sokma. Mezara koyma.
defter, *A. a.* Defter. • *Defter-i a'mâl,* insanların iyilik ve kötülüklerinin yazıldığı tinsel defter; *-Hakanı,* mülk ve toprakların kayıtlı oldukları defterleri tutan ve alım satım kayıtlarını yürüten devlet dairesi; *defter etmek,* listesini yapmak.

defterdar, *F. a.* [defter dar] **1.** Devletin gelir ve gider defterini tutan; Tanzimat'tan biraz önce Maliye Nazırlığı kurulmuş ve bu şekil defterdarlık kaldırılmıştır. **2.** Bir vilayetin en yüksek maliye memuru (Sancaklardakilere *muhasebeci,* kazalardakilere (ilçeler) *malmüdürü* denirdi).

defterhane, *F. a.* [defter-hane] Emlak ve arazinin kayıtlı bulunduğu, bunların alım satım ve vergi işlerine b a k a n daire.

defzen, *F. a.* [def-zen] Tefçi. Tef çalan kimse.

dega, *F. a.* **1.** Hile, düzen, oyun. **2.** Hileci, kötü huylu.

deh, *F. s.* On. • *Deh sale,* on yıllık, on yaşında.

deha', *A. a.* Dâhilik. Üstün zekâlılık. *Genie* karşılığı (XIX. yüzyıl sonları).

dehaet, *A. a.* Dâhilik. (XIX. yüzyıl sonları.)

dehakîn, *A. a.* [dihkan ç.] **1.** Köylüler, çiftçiler. **2.** Köy ağaları.

dehalet, (Türkçede kullanılmıştır) Birine sığınma.

dehaliz, *A. a.* [dehliz *c.*] Dehlizler. Koridorlar. • *Ebna-üddehaliz,* sokağa, öteye beriye atılmış çocuklar.

dehan, dehen, *F. a.* Ağız. • *Dehanbeste,* kapalı ağız, susmuş; *dehanküşa,* açılmış ağız, söyleyen. (Ed. Ce.) • *Dehan-i istihza, -kadid, -pürhun, ruh, -yâr.*

dehenbaz, *F. s.* [dehen-baz] **1.** Ağız oynatan. **2.** Söz söylemek için ağzını açan.

dehenşuy, *F. a.* [dehen-şuy] Ağız yıkama, temizleme.

dehhaş, *A. s. (he* ile) [dehşet] Aşırı korkunç, aşırı ürkütücü.

dehliz, dihliz, *A. a.* İç ve dış kapı arasındaki geçit; koridor, geçenek.

dehna', *A. a.* Geniş, susuz ova, çöl.

dehr, *A. a.* **1.** Zaman. **2.** Cihan. **3.** Devir, çağ. **4.** Dünya. • *Dehr-i bisebat, -dûn, -fani,* (sebatsız, aşağılık, geçici cihan) bu dünya; *sure-i dehr,* Kur'an'ın 76. suresi. [ç. duhur].

dehrî, dehriyye, *A. s.* **1.** Zaman ve dünyaya ait, onunla ilgili. **2.** (Fel.) Dehriyye yolunda o l a n kimse. Dünya olaylarının doğadan olduğuna inanıp ahrete inanmayan adam. (XIX. yüzyıl. *Materialiste* karşılığı kullanılmış, sonra bu sözcük *maddiye* ile karşılanmıştır).

dehriyye, *A. a.* (Fel.) Dünyanın bakiliğine inanan felsefe okulu. *Materialisme* karşılığı (XIX. yüzyıl sonları).

dehşet, *A. a.* Korkunç bir şey ya da büyük bir tehlike karşısında ş a ş ı p kalma, korkma, ürkme.

dehşetaver, *F. s.* [dehşet-aver] Dehşet saçan, çok korkutan. Dehşet verici.

dehşetefşan, *F. s.* [dehşet-efşan] Dehşet koparan, ürkü-

ten korkunç.

dehşetnâk, *F. s.* [dehşet-nâk] Aşırı korkunç, aşırı ürkütücü.

dehşetres, *F. s.* [dehşet-res] Korku veren, korkutan.

dehüm, *F. s.* Onuncu.

dehya', *A. s.* "Dâhiye" sözünü pekiştirmek için kullanılır. • *Dâhiye-i dehya,* çok büyük bela, musibet.

dekaik, dekayık, *A. a.* [dakika ç.] Anlaşılması dikkate bağlı güç işler.

dekâkîn, *A. a.* [dükkân ç.] Dükkânlar.

dekik. *Bkz.* dakik.

dekika. *Bkz.* dakika.

dekk. *Bkz.* dakk.

delâil, *A. a.* [delil ç.] **1.** Deliller. **2.** (Man.) Kanıtlar.

delâl, *A. a.* **1.** İnsana hoş, sevimli görünecek durum, davranış. **2.** (Tas.) Tanrı sevgisinin, bir cilve olarak, salikin kalbinde kesilmesi.

delâlât, *A. a.* [delâlet ç.] Delaletler.

delâlet, *A. a.* **1.** Yol gösterme, kılavuzluk. **2.** Delil ve alamet olma. **3.** İz, işaret.

delil, *A. a.* **1.** Kılavuz. Yol gösterici. **2.** Bilinmeyen nesneyi bilmeye, bildirmeye, bilinen şeyin aslını faslını kanıtlamaya yarayan madde, kanıt. Fr. *Argument* karşılığı. • *Delil-i aklî,* düşünülerek bulunan kanıt; *-naklî,* üstatlardan birinin kanıtı. *Delil-i cedelî* (istidlâl a l e l-müsellemat) Fr. *Argument exconcesso* karşılığı; *-gayât,* Fr. *Preuve physıcotheologique* karşılığı; *-kevnî,* Fr. *Preuves cosmologiques de l'existence de Dieu* karşılığı; *-tekvinî, -vücut,* Fr. *Argument ontologique* karşılığı (XX. yüzyıl). [ç. delail].

delk, *A. a.* **1.** El sürtme, oğuşturma. **2.** Sürtme, sürtünme. • *Delk ü temas,* sürtme ve dokunma.

delk, *A. a.* Eski ve yamalı hırka.

delkpuş, *F. s.* [delk-puş] **1.** Eski, yamalı hırka giymiş (derviş). **2.** İkiyüzlü. **3.** Fakir (kimse).

dell, *A. a.* Fındıkçılık, koketlik.

dellâk, *A. a.* [delk'ten] T e l l a k. Hamamlarda müşterileri oğuşturup yıkayan kimse. [ç. dellâkân].

dellâl, *A. a.* [delâlet'ten] **1.** Alışverişte aracılık eden kimse. **2.** Satılacak şeyi yüksek sesle tanıtan adam, tellal. [ç. dellâlân].

dellâle, *A. a.* Kadınla erkek arasında aracılık eden kadın.

dellâliyye, *A. a.* Tellal parası, harcı.

delv, delve, *A. a.* (On iki burçtan) Kova burcu (güneş, ocak ayının 21. günü bu burca girer).

dem, *A. a.* Kan. • *Iraka-i dem,* kan dökmek; *itidal-i dem,* soğukkanlılık.

dem, *F. a.* **1.** Nefes, soluk. **2.** İçki. **3.** Zaman, vakit. • *Dem-i Isa, Mesihadem,* İ s a nefes-

li, (İsa peygamber nefes etmekle ölüyü diriltme mucizesini göstermişti); *dem-i vâpesin,* son nefes.

dem', *A. a.* Gözyaşı. • *Dem-i teessür,* üzüntü gözyaşı. [ç. dümu].

dem'a, *A. s.* Bir damla göz yaşı.

demâdem, *F. be.* [dem-â-dem] Her zaman, sık sık.

demag, *F. a.* **1.** Damak. Ağzın tavanı. **2.** Tat, keyif. **3.** Kibir, ululanma. *Bkz.* dimag.

demagdar, *F. s.* [demag-dar] Kibirli, ululuk satan.

deman, *F. s.* **1.** Hemen seğirten, deli gibi saldıran. **2.** Sevinç ya da kızgınlıkla bağırma, kükreme. • *Pil-i deman,* saldırıcı ya da kuvvetle bağıran fil.

demar, dimar, *A. a.* Ölüm. • *Tig-i demar,* ölüm kılıcı.

dem'ariz, *F. s.* [dem'a-riz] Gözyaşı döken, ağlayan.

dembedem, *F. s.* [dem-bedem] Vakit vakit, durmadan, her zaman.

dembeste, *F. s.* [dem-beste] Soluğu kesilmiş, susmuş, sessiz.

demdeme, *A. a.* **1.** Hiddetle söz söyleme, azarlama. **2.** Halkı kökünden koparırcasına kırıp geçirme.

demdeme, *F. a.* **1.** Hile, aldatma. **2.** Ün. **3.** Davul, kös. **4.** Kavga.

demende, *F. s.* **1.** Kükreyip saldırıcı. **2.** Üfleyici.

demevî, demeviyye, *A. s.* Kana ait, kanla ilgili. • *Demeviyy-ül-mizac,* tabiatı demevi olan; *eskam-i demeviyye,* kan bozuklukları.

demgüzar, *F. s.* [dem-güzar] Vakit geçiren, yaşayan.

dem'î, dem'iyye, *A. s.* Göz yaşıyla ilgili. • *Gudde-i dem'iyye,* gözyaşı bezi.

demide, *F. s.* (Çiçek gibi) açılmış.

demkâr, *F. s.* [dem-kâr] (Müzikte) eş.

demkeş, *F. s.* [dem-keş] **1.** Soluk alan. **2.** Dem çeken (güvercin). **3.** Şarap içen. **4.** *a.* Şarkıcı.

demkeşîde, *F. a.* Arkadaş, kafadar.

Demne. *Bkz.* Dimne.

demsaz, *F. a.* [dem-saz] Uygun arkadaş.

demsazî, *F. s.* Dostluk, arkadaşlık.

denaet, *A. a.* Alçaklık. Aşağılık. • *Denaet-i tab',* tabiat adiliği.

denaetkâr, *F. s.* [denaet-kâr] Alçak, aşağılık tabiatlı.

denaetkârane, *F. s., be.* Alçakça, alçaklıkla yapılan.

denanir, *A. a.* [dinar ç.] Altınlar.

denaset, *A. a.* Kirlilik, paslılık.

dendan, *F. a.* **1.** Diş. **2.** (Arap harflerinden) b, t, n, s, ş gibi harflerin dişi andıran çıkıntıları.

dendane, *F. a.* **1.** Diş tanesi. **2.** Çark gibi aletlerin dişleri.

dendene, *F. a.* Yavaş yavaş söy-

lenme, mırıldanma.
denes, *A. a.* Kir. Murdarlık. Pislik. [ç. ednas].
denesâ, *A. a.* [denes c.] Kirler.
deng, denk, *F. s.* Şaşkın.
denî, *A. s.* Alçak. • *Deniyy-üttab',* alçak tabiatlı.
denis, *A. s.* Kirli, pis, murdar.
deniyyat, *A. a.* [deni ç.] Aşağılık şeyler, alçaklıklar.
der-, *F. s.* Belirteç ilgeci. Sözcükleri -de haline koyar ya da "içinde" anlamı katar. • *Der anbar,* ambarda, ambar içinde. *Bkz. derhal, derhatır, derpiş...*
-der, *F. s.* "Yırtan, yırtıcı, yaran" anlamlarıyla sözcükler sıfatlaştırır. • *Ciğerder,* ciğer delen; *perdeder,* perde yırtıcı, edepsiz; *safder,* saf yaran, sıra yaran.
der, *F. a.* Kapı. • *Der-i aliyye (Deraliye), Dersaadet (Der-i saadet),* İstanbul; *der-i bâr,* divan kapısı.
derâ, *F. a.* Çan. • *Derâ-yi deyr,* kilise çanı.
-derâ, derây, *F. s.* "Durmadan söyleyen, dırlanan" anlamıyla sıfatlar oluşturur. • *Herzederây, yâvederây,* saçma söyleyen.
deraguş, *F. a.* [der-aguş] Kucaklama, sarma.
derahim, *A. a.* [dirhem ç.] Dirhemler.
derahs. *Bkz.* dirahş.
derakab, *F. be.* [der-akab] Arkası sıra, hemen.
Deraliyye, *F. a.* İstanbul
deramed, *F. a.* [der-amed] Gelir. • *Deramed beramed,* gelir gider, gelirler ve giderler.
der an, *F. be.* O anda, hemen.
derari, *A. a.* [dürri ç.] Parlak yıldızlar.
deraz. *Bkz.* diraz.
derban, *F. a.* [der-ban] Kapıcı. Kapı bekçisi. [ç. derbanan].
derbar, *F. a.* [der-bar] (Büyük kimselerin) kapı yeri, kapısı. • *Derbar-i saadetkarar, derb a r-i sevketkarar,* (Padişah kapısı) İstanbul.
derbeder, *F. s.* Kapı kapı gezen, serseri [ç. derbederan].
derbend, *F. a.* [der-bend] **1.** Dar geçit, boğaz. **2.** Küçük, sınır kalesi.
derbendat, *a.* [derbend ç.] Derbentler (Farsça bir sözcüğün Arapça ilgeçle çoğulu yapılmak kural dışı olduğu halde bu sözcük tarih kitaplarında ve resmi kayıtlarda çok kullanılmıştır).
derbest, derbeste, *F. s.* **1.** Kapalı kapı. **2.** Kapalı, kapanmış. Susmuş.
derc, *A. a.* **1.** Sokma, araya sıkıştırma. **2.** Gazete ya da dergiye, kitaba koyma, katma. **3.** Toplama, biriktirme. **4.** Nakışlı kâğıda yazılmış yazı.
derd, *F. a.* **1.** Kaygı, tasa. **2.** Hastalık, illet. • *Derd i derun,* iç kaygısı; *-ser,* sıkıntı, baş ağrısı.
derdâb, *F. ün.* Yazık, eyvah.
derdâşînâ, *F. s.* [derd-âşînâ] Dert ve keder görmüş olan.

derdest, *F. a.* [der-dest] **1.** Elde. Elde etme, yakalama. **2.** *s.* Elde, hemen olmak üzere.

derdmend, *F. s.* [derd-mend] Tasalı, kaygılı, zavallı. [ç. derdmendan].

derdnâk, *F. s.* [derd-nâk] Dertli, kaygılı.

derec, *A. a.* [derece ç.] Dereceler. Basamaklar.

derecat, *A. a.* [derece ç.] Dereceler. • *Derecat-i Cennet,* Cennet tabakaları, katları.

derece, *A. a.* **1.** Basamak. **2.** Derece. **3.** Memurluk, rütbe sırası. **4.** Değer, miktar. • *Derece-i arz,* enlem; *-hararet,* ısı derecesi; *-mirkat,* merdiven basamağı: *-nihaye,* son derece; *-süllem,* merdiven basamağı; *-tûl,* boylam; *-ûlâ, -saniye,* birinci, ikinci derece.

derekât, *A. a.* [dereke ç.] (Aşağıya inen) Basamaklar. • *Derekât-i cehennem,* cehennem tabakaları.

dereke, *A. a.* (Aşağıya doğru inen) Basamak.

derekî, *A. a.* [dereke'den] Fransızca *regression* karşılığı olarak kullanılmıştır ki *gerileme* demektir. • *Derekî* de bu anlamda kullanılmıştır.

deren, dern, *A. a.* (Hek.) Ur, şiş, verem.

derende, derrende, *F. s.* Yırtıcı. • *Şîr-i derende,* yırtıcı aslan.

derenî, dereniyye, *A. s., a.* (Hek.) Ura, şişe ait.

dergâh, dergeh, *F. a.* **1.** Kapı, kapı önü. Büyük kimselerin kapısı. **2.** Tekke. • *Dergâh-i âli,* padişah kapısı; *-ilâhî, -izzet,* Tanrı katı; *-Mevlâna,* Mevlevi tekkesi.

derhab, *F. a.* [der-hab] Uyutma.

derhal, *F. be.* [der hal] Şimdi, hemen, vakit kaybetmeden.

derhâst, *F. a.* **1.** İstek, dilek. **2.** Dilekçe.

derhem, *F. s.* İncinme. Yüz buruşturma.

derhor, derhâr, *F. s.* Uygun, layık.

deri, *F. a.* Havası iyi, çimenli dağ eteği. • *Kebk-i deri,* bir çeşit güzel keklik.

derî, deriyye, *F. s.* **1.** Kapıyla ilgili. **2.** Saray ya da kente ait (olan eski düzgün) Farsça. • *Deriyye* de denir.

derîçe, *F. a.* **1.** Küçük kapı. Oyma kapı. **2.** Küçük pencere.

deride, *F. s.* Yırtılmış, yırtık. • *Deride dehen,* boşboğaz, dik sözlü; *nikab deride, perde deride* örtüsü, perdesi yırtık, utanmaz.

deriyye. *Bkz.* derî.

derk, *A. a.* **1.** En aşağı kat. **2.** Bir şeyin dibine varma, iyice anlama. • *Derk-i dekaik, -gavamız, -hakaik, -netayic,* ince şeyleri, güç şeyleri, gerçekleri, sonuçları anlamak, onları esastan kavramak.

derkafa, *F. a.* [der-kafa] Arttâ, arkada bulunan.

derkâr, *F. s.* [der-kâr] **1.** İşte bulunan, işin içinde olan. **2.** Belli, meydanda.

derkemîn, *F. be.* [der-kemîn] Pusuda, pusu bekleyen.

derkenar, *F. a.* [der-kenar] **1.** Kenarda bulunan; bir yazının kenarına çıkılan yazı, çıkma. **2.** Kucağa alma, kucaklama.

derman, *F. a.* **1.** Çare. **2.** İlaç. **3.** Güç, kuvvet.

dermande, *F. s.* Çaresiz kalmış.

dermandegân, *F. s.* [dermande ç.] Zavallılar, âcizler, düşkünler.

dermandegî, *F. a.* Acizlik, düşkünlük.

dermeyan, dermiyan, *F. s.* [der miyan] Ortada, arada. • *Dermeyan etmek,* araya sürmek, söylemek, anlatmak.

dern. *Bkz.* deren.

derniyam, *F. s., be.* [der-niyam] Kında, kın içinde, kına sokulmuş.

derpey, *F. s.* [der-pey] Ardı sıra.

derpiş, *F. s.* [der-piş] Önde olan, göz önünde bulunan. • *Derpiş etmek,* göz önünde tutmak, bulundurmak.

derr, *A. a., s.* **1.** İyi hediye, iyi iş. **2.** İyilik. • *Lillâhi derrühu,* "Tanrım mükâfatını versin" anlamında dua ve övme tümcesidir.

derrace, *A. a.* **1.** Kale diplerine varmak için içine girilip ileri sürülen b i r savaş arabası. **2.** (XIX. yüzyıl sonları) Velospit, bisiklet. • *Derracesüvar,* bisiklete binmiş kimse.

derrak, *A. s.* [derk'ten] Çok anlayışlı.

derrende. *Bkz.* derende.

derri, dürri, *A. s.* Parlak. Işıldayan.

ders, *A. a.* Bir şey öğrenme; bir şey öğrenmek için okuma. • *Ders-i âmm,* (kamuya a ç ı k d e r s) camilerde, başvuran öğrencilere verilen ders; böyle d e r s okutmaya izinli (müderris) öğretmen; *-ibret,* (ibret dersi) göz açacak şey, us payı; *ders vekâleti,* şeyhülislam kapısında medrese öğrencileri ve bunların dersleriyle uğraşan daire. [ç. dürus].

Dersaadet, *F. a.* [Der-saadet] İstanbul.

ders-hân, *F. s.* [ders-han] Ders okuyan, öğrenci.

dershane, *F. a.* [ders-hane] Ders yeri; ders vermeye mahsus geniş oda; sınıf, derslik.

dersî, dersiyye, *A. s.* Dersle ilgili, derse a i t. • *Sene-i dersiyye,* öğretim yılı.

Derteng, Dertenk, *F. a.* Irak'ta, Bağdat seferlerinde adı çok geçen bir Fars kenti.

der'uhde, *F. a.* [der-uhde] Üstüne alma, üstlenme.

derun, *F. a.* **1.** İç, iç taraf. **2.** Yürek, kalp, iç. • *Derun-i hane,* ev içi; *âteş i derun, derd-i derun,* yürek yanıklığı, derdi.

derunî, *F. s.* İçle ilgili. İçe ait. İçten. • *Ah-i derunî,* içten gelen ah.

dervaze, *F. a.* **1.** Şehir ve kale kapısı. **2.** Büyük kapı. • *Dervaze-i gûş,* kulak deliği; *-nuş,* ağız.

derviş, *F. a.* **1.** Fakir, zavallı. **2.** Tarikatlerden birine girmiş kimse. **3.** (Mec.) İşini Tanrı'ya bırakmış kanaat sahibi kimse. • *Derviş-i âbapûş,* aba giyinmiş derviş; *-dilriş,* gönlü yaralı derviş; *tuvanger ü derviş,* zengin ve fakir (herkes). [ç. dervişan].

dervişane, *F. s., be.* [derviş-ane] Dervişlere özgü ya da layık, onlara yakışır biçimde; saflık ve kalenderlikle.

derya, *F. a.* Deniz. • *Derya-yi bigeran,* sonsuz deniz: *-rahmet,* Tanrı rahmeti(nin denizi); *kapudan-i derya,* Tanzimat'tan önce en büyük deniz amirali.

deryab, *F. s.* Akıllı, anlayışlı.

deryabar, *F. s.* [derya-bar] **1.** Tufan gibi yağan. **2.** Akarsuları bol olan. **3.** *a.* Ulu deniz, Okyanus. **4.** Liman.

deryabî, *F. a.* Akıllılık, anlayışlılık.

deryaçe, *F. a.* [derya-çe] Küçük deniz, göl.

deryadil, *F. s.* [derya-dil] Kalbi deniz gibi geniş olan. Gönlü büyük. Olur olmaz şeye aldırmayan, kalender.

deryaneval, *F. s.* [derya-neval] Lütuf ve bağışı deniz gibi çok ve sonsuz olan.

deryaneverd, *F. s.* [derya-neverd] Denizde y o l alan.

deryaşinas, *A. s.* [derya-şinas] Deniz işlerini çok iyi bilen.

deryuze, *F. a.* Derviş dilenci. • *Kâse-i deryuze,* dilenci çanağı. [ç. deryuzegân].

derz, *A. a.* Yiv, derz.

derzencir, *F. s.* [der-zencir] Zincirde, zincirle bağlı.

derzi, *F. a.* Terzi.

derzindan, *F. be.* [der-zindan] Zindanda, hapiste.

desais, desayis, *A. a.* [desise ç.] Desiseler. Gizli hileler, oyunlar. • *Desais-i şeytaniyye,* şeytanca desiseler.

desam, desame, disame, *A. a.* (Ana.) Kapak, kapacık. (XIX. yüzyıl). [ç. desamat].

desatir, *A. a.* [düstur ç.] Düsturlar.

desem, *A. a.* Yağ.

desemî, desemiyye, *A. s.* Yağla ilgili.

desise, *A. a.* Gizli hile, oyun. [ç. desais].

desisekâr, *F. s.* [desise-kâr] Hileci, gizlice hileler düzen.

desisekârane, *F. s., be.* [desise-kâr-ane] Desiseciye yakışır yolda.

deskere, *F. a.* (Hasta ve eşya taşımada kullanılan) teskere, sedye.

dess, *A. a. (sin* ile) Gizleme.

dessas, *A. a.* [desise'den] Çok desiseci.

dest, *F. a.* **1.** El. **2.** Meclisin itibarlı yeri, büyük efendi yeri. • *Dest-i hat,* el yazısı. [ç. destan]. (Ed. Ce.) • *Dest-i ahenîn; -âsuman-i şita; -billûr; -dil; -gayb; -hazan; -himayet; -hiyanet; -ıstırab; -ihanet; -izdivaç; -kerem; -kitman; -meçhul; -nazenin; -nekbet; -nevaziş; -pür-meharet; -râşedar; -râşenak; -saf ü şeffaf; -sema; -sitemkâr; -si-*

yah-i şeb; -şübhedar; -şeb; -şita; -tehekküm; -v e d a; -zaman.

destamuz, *F. s.* [dest-amuz] Yavrudan beslenip ele alıştırılmış (hayvan).

destan, *F. a.* **1.** Hikâye, masal. **2.** Şarkı. **3.** Hile, oyun. **4.** (XIX. yüzyıl sonu) *epopee karşılığı.* • *Hezar destan,* bülbül.

destan, *F. a.* [dest ç.] Eller.

destanserâ, *F. s.* [destan-serâ] Destan okuyan.

destar, *F. a.* Sarık.

destarbend, *F. s.* [destar-bend] Sarık saran, sarıklı; sarıklılar sınıfından.

destarçe, *F. a.* [destarçe] Mendil, yağlık.

destare, *F. a.* Testere.

destaviz, *F. a.* [dest-aviz] Ufak armağan.

dest bedest, *F. s., be.* [dest-bedest] El ele; elden ele.

destbeste, *F. a.* [dest-beste] **1.** El kavuşturmuş, el bağlamış. **2.** Eli bağlı.

destbus, *F. a.* [dest-bus] El öpme.

destbusî, *F. a.* El öpme töreni.

destbürd, *F. a.* [dest-bürd] **1.** Üstünlük, galebe. **2.** Çok güzel ustalık.

destçub, *F. a.* [dest-çub] Değnek, sopa, çomak.

destdıraz, *F. a.* [dest-dıraz] **1.** El uzatma, sarkıntılık. **2.** El uzatan, zulmeden.

deste, *F. a.* **1.** El, tutam, bağ, demet. **2.** Kabza, tutulacak yer. **3.** Takım.

destefşan, *F. a., s.* [dest-efşan] **1.** Çengi. **2.** Dans eden.

destek, *F. a.* **1.** İğ. **2.** Küçük el. **3.** Kapı artlarına konan kol, dayak.

destendaz, *F. s.* [dest-endaz] El uzatan, el atan.

destere, desterre, *F. a.* [desterre] **1.** El bıkçısı. **2.** Testere.

destgâh, destgeh, *F. a.* [destgâh] Tezgâh.

destgîr, *F. s.* [dest-gîr] **1.** El uzatan, yardım eden. **2.** Koruyan, koruyucu. **3.** Ele geçirilmiş, tutsak edilmiş.

destgîrî, *F. a.* **1.** Yardım etme, el uzatma. **2.** Koruma. **3.** Tutsaklık.

destî, *F. a.* Testi. Kulplu sıvı kabı.

destine, *F. a.* Kola takılan bilezik.

destkâr, *F. s.* [dest-kâr] İş, el işi.

destkeş, *F. s.* [dest-keş] El çekici. Vazgeçen.

destküşa, *F. a.* [dest-küşa] El açma, avuç açma.

destmal, *F. a.* [dest-mal] El silecek. Yağlık.

destmaye, *F. a.* [dest-maye] Sermaye, elde olan şey.

destres, *F. s.* [dest-res] Eli y e t i ş e n. İsteğine eren, başaran.

destşu, destşuy, *F. a.* [dest-şu] **1.** El yıkama. **2.** Vazgeçme. **3.** Umutsuzluk.

destteng, *F. s.* [dest-teng] Yoksul, fakir.

desttengî, *F. a.* Yoksulluk, fakirlik.

destur, *F. a.* İzin.

destuvan, destvan, destvane, *F. a.* **1.** Eldiven, zırh eldiveni. **2.** Bilezik.

destvar, destvare, *F. a.* **1.** Bir avuç dolusu. **2.** Bir karış **3.** Baston. **4.** Dost.

destyâr, *F. s.* [dest-yâr] Yardımcı. Arka.

destyârî, *F. a.* Yardım etme. Arka çıkma.

destzen, *F. a.* [dest-zen] El uzatma, yapışma, tutunma.

deşişe, *A. s.* Bulgur.

deşne, *F. a.* Hançer. • *Deşne-i subh* (il k in hançer biçiminde görünmesinden) tanyeri.

deşt, *F. a.* (Ekilmemiş) ova. • *Deşt-i Kıpçak,* Dinyester'le İrtiş arası geniş step; *deşt-i fena,* (fanilik ovası) bu dünya.

dev, *F. s.* Koşma, seğirtme.

deva, *A. a.* İlaç. Çare. • *Devanapezir,* ilacı olmayan. [ç. edviye].

devabb, *A. a.* [dabbe ç.] Binek hayvanları.

devadar, *F. a. Bkz.* devatdar.

devahi, *A. a.* [dâhiye ç.] Büyük belalar.

devahil, *A. a.* [dahile ç.] İçler.

devahim, *A. a.* [dahine ç.] Duman çıkan bacalar.

devahîm, *A. a.* [dühan ç.] Tütünler.

devai, devaiyye, *A. s.* İlaçla ilgili, ilaçlara ait. • *Tertib-i devai,* ilaç formülü, Fr. *formule* karşılığı (XIX. yüzyıl).

devai, *A. a.* [daiye ç.] Dürtüler. İstekler. Durumlar. • *Devaiyyüd-dehr,* dünya halleri, değişiklikleri.

devair, *A. a.* [daire ç.] Daireler. • *Devair-i belediyye, -devlet, -resmiyye,* belediye, devlet daireleri, resmi daireler.

devalî, devaliye, *A. s.* Damar hastalığı. • *Varice* karşılığı (XIX. yüzyıl).

devalib, *A. a.* [dolab ç.] Dolaplar. • *Devalib-i ihtiyalât,* hile, düzen dolapları.

devam, *A. a.* Daim olma, sürme, kesilmeme. Bir durum üzere sürüp gitme.

devan, *A. s., be.* Koşucu, seğirtici. Koşarak. • *Esb-i devan,* koşucu at; *peyk-i devan,* yanda koşan at uşağı.

devar, *A. a.* (Hek.) Baş dönmesi.

devat, *A. a.* Divit. Taşınabilir yazı takımı.

devatdar, *F. a.* [devat-dar] **1.** Yazıcı. **2.** Yazı takımlarına bakan kimse.

devavin, *A. a.* [divan ç.] Divanlar, şiir dergileri. • *Devavin-i atika,* eski (şiir) divanları.

devende, *F. s.* Dönüp dolaşan, gezen, koşan, koşucu.

deveran, devran, *A. a.* **1.** Dönüp dolaşma. **2.** Çark gibi dönmek. **3.** *Devran,* felek, zaman. • *Deveran-i dem,* kan dolaşımı.

devha, *A. a.* Büyük, ulu ağaç.

devî, *A. a.* **1.** Uğultu, uğuldama. **2.** Vınlama, çınlama, kulak çınlaması. **3.** Anlaşılmaz sesler.

devle, *A. a.* "Devlet" sözcüğünün Arapça deyimlerdeki biçimi.

devlet, *A. a.* **1.** Talih, kut. **2.** Büyük rütbe, mevki. **3.** Zenginlik, varlıklılık. **4.** Hükümet ve ülkesi. **5.** Hükümet süren sülâle, hükümdar k u ş a ğ ı. • *Devlet-i aliyye,* Osmanlı İmparatorluğu; *-ebed müddet,* (sonsuzluğa dek sürecek devlet) Osmanlı İmparatorluğu; *-şehadet,* şehitlik devleti, ahrette olacak en büyük mutluluk; *devlet ü ikbal,* ululuk ve (güzel) talih; *din ü devlet,* din ve hükümet. *Devletlû,* Tanzimat'tan önce vezirler ve vezir derecesinde bulunan büyük kimselere denirdi. Sadrazamlarla, vezir valilere de *sahib-i devlet* denirdi. Tanzimat'tan sonra rütbeler düzenlenip, unvanlar kararlaştırılınca sadrazamlara, *fahametlû devletlû;* seraskere, *devletlû re'fetlû;* Mekke şerifine, *devletlû siyadetlû,* müşür rütbeli komutanlarla padişah damatlarına, *devletlû utufetlû;* sarayın kızlarağasına, *devletlû inayetlû* yazılırdı.

devlethane, *F. a.* [devlet-hane] Bir büyük kimsenin konağı, evi.

devletmeab, *F. s.* [devletmeab] Talih ve kudretin sığınacağı yer; hükümdar.

devletmedar, *F. s.* [devletmedar] Büyüklük merkezi olan (hükümdar vb.).

devletmend, *F. s.* [devletmend] D e v l e t l û. [ç. devletmendan].

devr, *A. a.* **1.** Bir şeyin kendi ekseni üzerinde dolaşması. **2.** Bir şeyin etrafında dolaşma. **3.** Bir ülkenin her yanını gezip dolaşma. **4.** Dervişlerin dönmeleri. **5.** Bir kimseden başka bir kimseye geçme, verilme. **6.** Zaman. **7.** Bir zamanın ayrıldığı bölümlerden her biri. **8.** Yukardan aşağı okumak. **9.** (Tas.) Yaratığın âlem-i gaybdan âlem-i şühuda inmesi, yani dünyaya gelmesi *(nüzul),* tekrar kaynağına kavuşması, yani ölmesi *(uruc)* hali. • *Devr-i âlem,* dünyayı dolaşma, dünya gezisi; *-daim,* bidüziye, durmamacasına, dönme, dolaşma; *-dilârâ,* gönül hoşlandırıcı devir, en hoş zaman; *-ebvab,* k a p ı kapı g e z i p dolaşma; *-felek,* talih, kader; *-gül,* gül mevsimi; *-ihtiyarî* (yahut) *-rabi,* eski takvimde uğurlu ve uğursuz günler dönemi, on iki gün; *-isna aşerî,* eski Türklerin hayvan adlarıyla saydıkları on iki yıllık çağ; *-kamerî,* bir ay içinde ayın dolaşımı; *-sabık,* bir önceki padişah, hükümet zamanı; *-saltanat,* bir hükümdarın zamanı; *-senevî,* bir yıllık süre, bir yıl içinde bir kez gelen (gün); *devr ü teselsül,* davanın kanıta, kanıtın davaya temel olmasıyla önermenin dönüp dolaşıp eski haline gelerek çözü-

lememesi; *devr ü teslim,* birinin bir işi tümüyle başkasına verip çekilmesi. **10.** Fr. *periode* (dönem) karşılığı (XX. yüzyıl). **11.** (Man.) Diyalel. Fr. *diallele* karşılığı. *Devr-i bâtıl,* (Man.) Kısırdöngü. Fr. *cercle vicieux* karşılığı (XX. yüzyıl). [ç. edvar].

devran, deveran, *A. a.* **1.** Zaman. **2.** Felek. **3.** Devir, çağ.

devre, *A. a.* **1.** Dönüş, dönme. **2.** Bir şeyin fırdolayı çevresi. Çevrim. **3.** Birkaç yıldan oluşan zaman süresi. • *Devre-i âliye,* sultani (lise) örgütünde "ulâ" denilen ilk altı sınıfın son sınıfları, öteki sınıflar, *-mutavassıta, -ibtidaiye,* diye ayrılırdı. Tam örgütlü Sultanîlerde ilk altı sınıfa *-ulâ,* ondan sonraki sınıflara *-saniye* denirdi. *Devre-i kasîre,* (Fiz.) kısa devre.

devrhân, *F. a.* [devr-hân] Kur'an'ı durmadan, tekrar tekrar okumakla görevli kimse.

devrî, devriyye, *A. s.* **1.** Devre, devrana mensup, onunla ilgili. **2.** Zaman zaman. • *Cünun-i devrî,* döner delilik; *sene-i devriyye,* bir olayın her yıl gelen oluş günü, tam bir yıllık süre geçmesi, yıldönümü.

devriyye, *A. a., s.* **1.** Dolaşıp gezerek koruyan, kontrol eden. • *Mevali-i devriyye,* devriyye mevalisi. **2.** (Tas.) Devr sözcüğünün 9. anlamındaki düşünceleri işleyen manzume çeşidi. **3.** Devriye, kol.

devvar, *A. s.* [devr'den] Devreden. Çok ya da durmadan dönen. • *Çerh-i devvar, felek-i devvar,* dünya.

devvare, *A. a.* Pergel, yayçizer.

dey, *F. a.* Ekim ayına rastlayan ve güneşin Oğlak dönencesinde bulunduğu sürenin adı, kış. • *Fasl-i dey, mevsim-i dey,* kış mevsimi.

deyacir, *A. a.* [deycur ç.] Karanlıklar.

Deyalime, *A. ç. ö. a.* [Deylem ç.] Deylemliler.

deycur, *F. s.* Karanlık. Kapanık. • *Şeb-i deycur,* karanlık gece. [ç. deyacir].

deydene, *A. s.* Töre, gelenek. • *Deydene-i dirîne, -hasene,* çok eskiden süregelen, iyi töre.

Deylem, Dîlem, *F. ö. a.* **1.** Hazer kıyısında bir Fars ili. **2.** Bu ilin halkı, Deylemli.

deymumet, *A. a.* Sürme, sürerlilik.

deyn, *A. a.* Belli bir süre sonunda ödenmek üzere alınmış borç.

deyr, dîr, *A. a.* **1.** Hıristiyan manastırı. Kilise. **2.** (Tas.) İnsanlık âlemi, bu dünya. **3.** (Mec.) Meyhane.

deyranî, *A. s.* [deyr'den] Manastıra mensup, manastır adamı.

deyrhane, *F. a.* [deyr-hane] Manastır. Kilise.

deyyan, *A. a.* "Mücazat ve mükâfatı hakkıyla veren" anlamında. Tanrı adlarından biri.

deyyar, *A. a.* **1.** Manastır, kilise adamı. **2.** İnsan, kimse.

deyyus, *A. s., a.* Kurumsak; karısını başkasına bile bile teslim eden.

dıbk, *A. a.* Ökse.

dîfan, dıyfan, zifan, *A. a.* [dayf ç.] Misafirler, konuklar.

dıfda', dıfdı', dafda', *A. a.* Kurbağa.

dıfdaiye, *A. a.* (Zoo.) Kurbağagiller.

dıhk, dahk, *A. a.* Gülme.

dıhkâver, *F. s.* [dıhk-âver] Gülme getiren, güldürücü.

dıkk, *A. a.* İnce ağrı, erime hastalığı.

dıl', dılı', *A. a.* **1.** Eğe kemiği. **2.** (Geo.) Kenar. • *Dıl-i kaim,* dikkenar; *-sahih,* doğrudan göğüs kemiğine bağlı yedi tane eğe kemiği; *-kâzib,* göğüs kemiğiyle bağı olan beş küçük eğe kemiği.

dırs. *Bkz.* dars.

dıyfan. *Bkz.* dîfan.

dî, *F. a.* Dün.

diam, diamet, *A. a.* **1.** Destek. Payanda. **2.** Toplum ileri geleni, baş.

diba, *F. a.* Kalın canfes kumaş. • *Diba-yi frenk,* frenk canfesi; *-münakkaş,* işlemeli canfes.

dibac, *A. a.* Diba. Canfes.

dibace, *A. a.* **1.** Başlangıç, önsöz. **2.** Kitabın yaldızlanmış, işlenmiş başlangıç sayfaları.

dibagat, debagat, *A. a.* Tabaklık, sepicilik; deriyi sepileyip meşin, kösele, sahtiyan haline getirme.

dicace. *Bkz.* dücace.

didan, *A. a.* [dûd ç.] Kurtçuklar, solucanlar. • *Didan-i em'a,* bağırsak solucanları; *-haytıyye,* ipsi solucanlar; *-şeritiyye,* şeritler.

didar, *F. a.* **1.** Yüz. **2.** Görme. • *Didar-i yâr,* sevgilinin yüzü; *arz-i didar,* y ü z gösterme; *müştak-i didar,* yüzünü göreceği gelmiş olma.

dide, *F. a.* Göz. • *Nur-i dide,* gözün nuru.

-dide, *F. s.* "Görmüş" anlamıyla ulandığı sözcüklerle sıfatlar meydana getirir. • *Bkz. cihandide, ihsandide, keremdide, lûtufdide, zarardide.*

dideban, *F. a.* [dide-ban] **1.** Bekçi, kolcu. **2.** Nöbetçi karakol. • *Didebanân-i âlem,* (Gökb.) yedi gezegen; *-çeharüm,* güneş; *-felek,* Satürn.

dideduz, *F. s.* [dide-duz] Göz dikmiş, bekler durumda olan.

didefüruz, *F. s.* [dide-füruz] Göz aydınlatan.

-didegân, *F. s.* [-dide ç.] Görmüşler. • *Lûtûfdidegân,* lütuf görmüşler.

dideküşa, *F. s.* [dide-küşa] Göz açıcı.

dideküşud, *F. s.* [dide-küşud] Gözü açık olan.

diderüba, *F. s.* [dide-rüba] Göz alıcı.

digal, *A. a.* [dagal ç.] Hileler, oyunla dalavereler.

diger, diğer, *F. s.* Başka, diğer, öteki.

diğerbar, *F. s.* [diğer-bar] Başka zaman, başka defa.

diğerbîn, *F. s.* [diğer-bîn] Baş-

kasını düşünen, özgeci.

diğergûn, *F. s.* [diğer-gûn] Başka türlü. Başkalaşmış. Bozuk, perişan.

diğerkâm, *F. s.* [diğer-kâm] Özgeci. Başkalarını düşünen, Fr. *altruisme* karşılığı (XX. yüzyıl).

dih, dîh, *F. a. (he* ile) Köy.

-dih, *F. s.* "Veren, verici" anlamında ulandığı sözcükleri sıfat haline koyar. • *Aramdih,* rahatlandırıcı; *fermandih,* buyurucu; *fürugdih,* parıldatıcı, ışık verici; *hacletdih,* utandırıcı, utanç verici.

dihan, *A. a.* [dühn ç.] Sürülecek yağlar.

dihat, *F. a.* [dih ç.] Köyler.

dihîm, dîhîm, *F. a.* Taç.

dihiş, *F. a.* Verme, bağışlama, ihsan.

dihkan, *F. a.* **1.** Çiftçi. **2.** Köyün başlıca adamı.

dihliz, *F. a. Bkz.* dehliz.

dijem, *F. s.* **1.** Üzüntülü, kederli. **2.** Çılgın, deli. **3.** Ters, aksi. **4.** Öfkeli, kızgın. **5.** Korkunç, ürkütücü. **6.** Sarhoş. **7.** Hasta. **8.** Kaygılı, tasalı. **9.** Karanlık.

dîk, *A. a.* Horoz. • *Dîk-i ebyaz,* cennette bir kuş: *dîk-ü l-arş,* Sidret-ül-müntehada bulunan tavus şeklindeki melek olup bağırtısıyla cennetteki meleklere namaz vakitlerini bildirir.

dik, *F. a.* Kazan. • *Dik-i sevda,* (muhabbet kazanı) sevda düşleri.

dikak, dükak, *A. s.* [dakîk ç.] İncelmiş, ufalmışlar.

dikkat, *A. a.* **1.** İnce arama. Çok ince eleme. **2.** Zihin yorma. • *Dikkat-i nazar,* bakış inceliği; *nazar-i dikkat,* inceden inceye bakış. Fr. *attention* karşılığı (XX. yüzyıl).

dil, *F. a.* **1.** Gönül. **2.** Cesaret, yürek. **3.** İstek, niyet. **4.** Yarı. • *Dil-i pâk,* temiz gönül. *Ehl-i dil,* Tanrı adamı; *ez dil ü can,* can ve gönülden. (Ed. Ced.): • *Dil-i bikarar; -bitab; -heyakil; -mahzun; -masum; -nalân; -nizar; -pâk; -sevdanihat; -sevdanişan; -şair; şebhiz; -yekvücut; lerzebahş-i dil; maraz-i dil; pür-neva-yı müsekkire-i dil; rize-i dil.*

dilâgâh, *F. s.* [dil-âgâh] İşten anlayan, genişkavrayışlı, gönlü uyanık, kalp gözü açık olan.

dilârâ, *F. s.* [dil-ârâ] Gönül bezeyici, sevgili.

dilârâm, *F. s.* [dil-ârâm] Gönle rahat verici, gönül eğlendirici, sevgili.

dilâşub, *F. s.* [dil-âşub] Gönül karıştırıcı. Gönle acı verici.

dilâver, *F. a., s.* Yürekli, yiğit. [ç. dilâveran].

dilâverî, *F. a.* Yiğitlik, yürekli-lik.

dilâviz, *F. s.* [dil-âviz] Gönle asılan, gönlü çeken.

dilâzar, *F. s.* [dil-âzar] Gönlü inciten, hatır kıran.

dilâzürde, *F. s.* [dil-âzürde] Gönlü kırılmış, incinmiş olan.

dilbaz, *F. s.* [dil-baz] Gönül eğleyen, sözü ve davranışı hoş

olan.

dilbend, *F. s.* [dil-bend] Gönülden bağlı, gönlü bağlı.

dilber, *F. s.* [dil-ber] Gönül götürücü, sevgili. Güzel. [ç. dilberan].

dilberane, *F. s., be.* [dil-berane] Güzel ve sevgiliye yakışır biçimde.

dilbeste, *F. s.* [dil-beste] Gönül bağlamış âşık. [ç. dilbestekân].

dilcû, *F. s.* [dil-cû] Gönül arayıcı, gönül çeken. [ç. dilcûyan].

dildade, *F. s.* [dil-dade] G ö n ü l vermiş, âşık. [Türkçe *a.*] Bazı kimselerin özel olarak başkalarına bağladıkları boyalı mendil. Alın baskısı.

dildar, *F. s.* [dil-dar] Gönlü baskı altında tutan, sevgili. [ç. dildaran].

dilduz, *F. s.* [dil-duz] Gönül delici, acı veren.

dilefruz, **dilfüruz**, *F. s.* [dilefruz] Gönül parlatıcı. Gönül sevindiren.

Dîlem. *Bkz.* Deylem.

dilfigâr, **dilfikâr**, *F. s.* [dil-figâr, -fikâr] Gönlü yaralı.

dilfirib, *F. s.* [dil-firib] Gönül avlayan. Gönlü eğlendiren, avutan. [ç. dilfiriban].

dilfiribane, *F. be.* [dil-firib-ane] Gönül avlayarak, gönül avlayıcı biçimde.

dilfüruz, *F. s.* [dil-füruz] Gönül yakan, gönül ferahlandırıcı.

dilgerm, *F. s.* [dil-germ] Öfkeli, öfkelenmiş.

dilgîr, *F. s.* [dil-gîr] Gücenik, kırgın. Unutulmaz, derin etkili.

dilgüdaz, *F. s.* [dil-güdaz] Yüreği eriten, yüreğin dayanamayacağı.

dilhâh, *F. s.* [dil-hâh] Gönül isteği.

dilharab, *F. s.* [dil-harab] Gönlü yıkılmış.

dilhaste, *F. s.* [dil-haste] Yüreğine hastalık çökmüş, dertli olan. [ç. dilhastegân].

dilhıraş, *F. s.* [dilhıraş] Yüreği tırmalayan, çok acıklı.

dilhun, *F. s.* [dil-hun] Yüreği kanamış, yüreği kan ağlayan.

dilhuş, *F. s.* [dil-huş] Yüreği rahat, mutlu.

dilîr, *F. s., a.* Yiğit. Cesaretli. [ç. dilîran].

dilîrî, *F. a.* Yiğitlik, cesurluk.

dilîrane, *F. be.* [dilîr-ane] Yiğitçe; yiğit insana yakışır biçimde.

dilistan, **dilsitan**, *F. s.* [dilistan] Gönül alan, kendine bağlayan.

dilkeş, *F. s.* [dil-keş] Gönül çeken.

dilkûb, *F. s.* [dil-kûb] Gönül zedeleyen, vuran.

dilküşa, *F. s.* [dil-küşa] Iç açıcı. Yüreğe ferahlık veren.

dilküşade, *F. s.* [dil-küşade] Gönlü ferah.

dilküşte, *F. s.* [dil-küşte] Yüreği ölü.

dilmürde, *F. s.* [dil-mürde] Yüreği ölü. Manevi şeyleri d y maz, duygusuz.

dilnevaz, **dilnüvaz**, *F. s.* [dil-

nevaz] Gönlü okşayan, hoşa giden.

dilnevazane, *F. be.* [dil-nevazane] Gönül alıcasına, gönül alanlara yakışır biçimde.

dilnişin, *F. s.* [dil-nişin] Yürekte duran, pek hoşa giden. Ferahlı, safalı.

dilpesend, *F. s.* [dil-pesend] Gönlün beğendiği, beğenilecek.

dilpezir, *F. s.* [dıl-pezir] Gönlün kabul edeceği. Gönlün beğendiği.

dilriş, *F. s.* [dil-riş] Yüreği yaralı. • *Derviş-i dilriş,* gönlü yaralı derviş. [ç. dilrişan].

dilrüba, *F. s.* [dil-rüba] Gönül uğrusu. Gönül kapan. Güzel.

dilrübayî, *F. a.* Güzellik; gönül çelen güzellik.

dilsaht, *F. s.* [dil-saht] Katı yürekli, taş yürekli.

dilsaz, *F. s.* [dil-saz] Gönül yapan. Tatlı muamele eden.

dilsir, *F. s.* [dil-sir] Yüreği tok, kanmış, doymuş.

dilsitan, *F. s.* [dil-sitan] Gönül a l a n, kendine bağlayan.

dilsuhte, *F. s.* [dil-suhte] Yüreği yanık. [ç. dilsuhtegân].

dilsuz, *F. s.* [dil-suz] Yürek yakan. Acıklı. • *Vak'a-i dilsuz,* yürek yakan (çok acıklı) olay.

dilşad, *F. s.* [dil-şad] Gönlü sevinçli.

dilşikâf, *F. s.* [dil-şikâf] Yürek delen. Çok acıklı, dokunaklı.

dilşiken, *F. s.* [dil-şiken] Gönül yıkıcı, kırıcı.

dilşikenane, *F. be.* [dilşikenane] Gönül kırarcasına, gönül kıranlara özgü biçimde.

dilşikâr, *F. s.* [dil-şikâr] Gönül yıkıcı, kırıcı.

dilşikeste, *F. s.* [dil-şikeste] Yüreği kırık.

dilşüde, *F. s.* [dil-şüde] Gönlü gitmiş, âşık. [ç. dil-şüdegân].

dilşüküfte, *F. s.* [dil-şüküfte] Gönlü açılmış.

dilteng, *F. s.* [dil-teng] Gönlü daralmış, içi sıkkın.

diltengî, *F. a.* Gönül darlığı, iç sıkıntısı.

dilteşne, *F. s.* [dil-teşne] **1.** Gönlü susamış. **2.** Çok özlemiş.

dilzinde, *F. s.* [dil-zinde] **1.** Gönlü diri, taze can bulmuş. **2.** Akıllı, uyanık. [ç. dilzindegân].

dima', *A. a.* [dem ç.] Kanlar. • *Sefk-i dima',* kanlar dökücülük.

dimag, *A. a.* Beyin.

dimagî, dimagiyye, *A. s.* **1.** Dimağa, beyne ait, beyinle ilgili. **2.** Fikri, zihni (Ed. Ce.).

dimar, demar, *A. a.* Ölüm.

Dimişk, *A. a.* Şam.

dimişkî, *A. s.* Şam'la ilgili, oraya ait.

Dimne, *F. ö. a.* **1.** Kelile ve Dimne öyküsünün kahramanı çakal. **2.** *F. a.* (Mec.) Kurnaz, hilebaz, düzenbaz kimse.

din, *A. a.* **1.** Tanrı ve peygamber hususunda insanlar arasındaki olan inanış. **2.** İnanış yolu. • *Yevm-üd-din,* kıyamet günü.

dinar, *A. a.* (Latince) Altın para (on dirhem saf gümüş değerinde). [ç. denanir].

dindar, *F. s.* [din-dar] Dinin yap, yapma emirlerine sıkıdan sıkıya bağlı. Din işlerinde titiz ve dikkatli.

dindarane, *F. s., be.* [din-darane] Dininin tüm buyruklarına uyan adama yakışır biçimde.

dindari, *F. a.* Dindarlık.

dinen, *A. be.* Din bakımından, dince.

dinî, diniyye, *A. s.* Din ve mezhebe ait, onunla ilgili. • *E m r-i dinî, umur-i diniyye,* dine ait iş(ler). *Ulûm-i diniyye,* (din bilgileri) din dersleri (XIX. yüzyıl).

diniyat, *A. a.* Din konulu bilgiler, dinsel bilgiler.

dinpenah, *F. s.* [din-penah] Dinin dayandığı, dine destek olan. • *Padişah-i dinpenah,* dine destek olan padişah.

dinperver, *F. s.* [din-perver] Dine hizmet eden, arka olan.

dinşiken, *F. s.* [din-şiken] Dini kıran, dine karşı koyan.

dinşikenane, *F. s., be.* [din-şiken-ane] Dini kıracak, ona zarar verecek yolda. • *Akval-i dinşikenane,* dine zarar verecek yolda sözler.

dîr. *Bkz.* deyr.

dir', *A. a.* Zırh gömlek. [ç. dira', düru'].

dirahş, derahş, *F. a.* Parlama. Işık. Parıltı.

dirahşan, *F. s.* Parlak, parıldayan. • *Mihr-i dirahşan,* parlayan güneş; *necm-i dirahşan,* parlayan yıldız.

dirahşende, *F. s.* Işıldayan, parlak. Nurlu.

diraht, *F. a.* Ağaç. • *Diraht-i Meryem,* Meryem'in Mısır'a gidişinde altında oturduğu ağaç; *diraht-i meyvedar,* yemişli, yemiş veren ağaç. [ç. dirahtan].

dirahtistan, *F. s.* [diraht-istan] Ağaçlık yer.

dîran, *A. a.* [dâr ç.] Evler.

diraset, *A. a.* Çalışma, inceleme.

dirayet, *A. a.* **1.** Akıl, zekâ. **2.** İnce şeyleri kavrayış. **3.** Becerikilik. • *Erbab-i dirayet,* becerikliler.

dirayetkâr, *F. s.* [dirayet-kâr] Dirayetli. Becerikli.

dirayetmend, *F. s.* [dirayet-mend] Dirayetli, becerekli.

diraz, deraz, *F. a.* Uzun. • *Ömr-i diraz,* uzun ömür.

dirazdest, *F. s.* [diraz-dest] Uzun el, el uzatan, zulmeden.

dirazgûş, *F. a.* [dirazgûş] **1.** Uzun kulak. **2.** Tavşan. **3.** Eşek. **4.** 1565'te Malta kuşatmasında ölen Turgut Reis'in lakabı.

dirazî, *F. a.* Uzunluk.

direfş, *F. a.* **1.** Bayrak. **2.** Büyük iğne, biz. • *Direfş-i Gâviyanî,* (Gâve'nin bayrağı).Dahhak'e karşı ayaklanan demirci Gâve'nin deriden olan önlüğünden yapılma bayrak; eski Farslarca kutsal ve çok

değerli sayılırdı. Kadisiyye savaşında Arapların eline geçmiştir.

direm, *F. a.* **1.** Gümüş para. **2.** Para, akçe. **3.** Dirhem.

diremhiride, *F. s.* [direm-hiride] Parayla satın alınmış.

direng, direnk, *F. a.* **1.** Yavaşlık. **2.** Dinlenme, durma. • *Bidireng,* durup dinlenmez.

direv, *F. a.* Ekin biçme.

dirhem, *A. a.* **1.** Gümüş para. **2.** Okkanın 400'de biri. Şeriat bakımından 700 tane orta boy arpa ağırlığı. • *Dirhem ü dinar,* gümüş ve altın para; *dirhem-i a'ş a rî,* gram.

dirig, *F. a.* **1.** Esirgeme, kıyamama. **2.** *ün.* Yazık! Eyvah! • *Bidirig,* esirgenmemiş, bol.

diriga!, *F. ün.* Çok yazık!, eyvah!

dirîn, dirîne, *F. s.* Eski. • *Ayin-i dirîn,* eski töre; *bende-i dirîne,* eski kul; *deydene-i dirîne,* eski usul, eski gelenek.

dirre, *F. a.* Kamçı, kırbaç.

dîruz, *F. s.* Dün, dünkü gün.

diryak. *Bkz.* tiryak.

disam. *Bkz.* desam.

-disar, Arapça "üste giyilecek şey" anlamında olan bu sözcük, Farsça kurala göre "bolluk" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Asar-i merhamet-disar,* merhamet dolu e s e r l e r; *hükümdar-i mekarimdisar,* keremi bol hükümdar.

div, *F. a.* Şeytan, cin, ifrit.

divan, *F. a.* [div ç.] Devler, dev.

divan, *A., F. a.* **1.** Hükümetin ileri gelenlerinin toplantısı, meclis. **2.** Eskiden ozanların abece sırasına göre düzenledikleri şiir dergisi. • *Divan-ı Ali,* Yüce divan (XX. yüzyıl); *-harb,* askeri mahkeme (XX. yüzyıl); *-harb-i örfî,* sıkıyönetim mahkemesi (XX. yüzyıl); *Divan-i Hümayun,* padişaha bildirilecek şeylerle bunların yazılma, kaydedilme, saklanma işleriyle uğraşan daire; *-ilâhî,* ahretteki hesap günü; *Divan-i Muhasebat,* Sayıştay (XIX. yüzyıl): *-padişahî,* Tanzimat'tan önce padişahın kendisinin bulunduğu ya da onun adına sadrazamlar ya da vezirlerin kurdukları resmi toplantı. *Ayak divanı* acele görülecek işler için hemen ayakta toplanan divan; *Beş Divan,* (eski) Taşköprü bölgesi; *ehl-i divan,* bir divanda bulunmaya yetkili kimseler: *galebe divanı,* yabancı elçiler kabulü sırasında ulufelerin de verildiği divan; *On iki Divan,* (eski) Bartın ve bölgesi.

divançe, *F. a.* Küçük boyda manzume kitabı.

divane, *F. s.* **1.** Deli. **2.** Aptal. [ç. divanegân].

divanegî, *F. a.* Divanelik, Delilik.

divanemeşreb, *F. s.* [divanemeşreb] Divane huylu, çılgın yaradılışlı.

divanerev, *F. s.* [divane-rev] Delicesine davranan.

divanhane, *F. a.* [divan-hane]

Odalar arasındaki geniş sofa. Salon.

divanî, divaniyye, *A. s., a.* Divanla ilgili. • *Hatt-i divanî,* divandan çıkan yazıların yazıldığı bir çeşit yazı; *menasib-i divaniyye,* divan kalemindeki memurluklar.

divar, *F. a.* Duvar.

divbeçe, *F. s.* [div-beçe] Dev yavrusu.

divçe, *F. s.* Küçük ev.

divlâh, *F. a.* [div-lâh] Devler, şeytanlar, cinler yatağı, ülkesi.

diyanet, *A. a.* Dindarlık. Din buyruklarına uyma, baş eğme.

diyar, *A. a.* [dâr ç.] Memleket, ülke. • *Diyar-i âhar,* başka ülke; *-gurbet,* gurbet ili, başka ülke; *-küfr,* İslam diyarlarından başka yerler; *-Rum,* Osmanlı ülkesi.

diyât, *A. a.* [diyet ç.] Diyetler.

diyet, *A. a.* Kan pahası. Öldürülen ya da yaralanan bir kimseye ödenmesi hükmolunan para. [ç. diyat].

-diz, *F. s.* "Siyah ya da koyu külrengi" anlamında olup sıfat yapmak için sözcüklere ulanır. *Bkz.* şebdiz.

dizdar, *F. a.* [diz-dar] Kale ağası.

doka. *Bkz.* duka.

Dobravenedik, (İslavca'dan) Raguza.

dolab, *A. a.* **1.** Su dolabı. **2.** Her döner çark. **3.** Duvar içine oyulmuş ya da ayrıca yapılmış raflı ve kanatlı eşya yeri. **4.** Haremle selamlık arasında eşya alıp vermede kullanılır döner dolap. **5.** Bedesten içindeki küçük dükkânlar. **6.** İşini yürütmek, uydurmak. **7.** Hile, oyun, düzen.

dost, *F. a.* **1.** Sevilen kimse. **2.** Sevgili. **3.** (Tas.) Gerçek sevgili. Vücud-i mutlak, Tanrı.

dostan, *F. a.* [dost ç.] Dostlar.

dostane, *F. be.* [dost-ane] Dostça. Dosta yakışır biçimde.

dostdar, *F. s.* [dost-dar] Birini dost tutan.

dostî, *F. a.* Dostluk.

dostkâm, dostkân, dostkânî, *F. a.* **1.** Ahbap isteğine uygun kimse. **2.** Mecliste dostlarla şarap içme. Birinin şerefine içme.

dû', *A. a. (dat, vav, hemze* ile) Işık. Ziya, nur. *Bkz.* zav', zu'.

dua', *A. a.* **1.** Tanrı'ya yalvarma. **2.** Yakarış. **3.** Birinin iyiliği için Tanrı'ya yalvarma. **4.** Böyle yakarışta okunan ibareler. • *Dua'-yi hayr,* hayır dileyen dua; *-müstecab,* kabul edilen dua; *beddua',* ilenç, birinin aleyhinde okunan dua.

dua'gû, *F. a., s.* [dua'-gû] **1.** Duacı, dua eden. **2.** Vakıf idaresinden ücreti olup karşılığında dua etmekle görevli kimse. [ç. dua'gûyan].

dua'gûyî, *F. a.* Duacılık, dua edicilik.

dua'hân, *F. s.* [dua'-hân] Dua okuyucu.

dua'name, *F. a.* [dua'-name] Birinin hayır duası yazılı mektup.

du'at, duat, *A. a.* [dâi ç.] **1.** Çağırıcılar. **2.** Duacılar.

ducret, *A. a.* İç sıkıntısı, yürek darlığı. Sıkıntı, darlık.

ducretver, *F. s.* [ducret-ver] Sıkıntılı.

duçar, *F. s.* Ulaşmış, bulaşmış, yakalanmış, tutulmuş.

dûd, dûde, *A. a.* Kurtçağız. Böcek. • *Dûd-i harir,* ipekböceği; *-şaritî, -vahîd,* karında olan uzun solucan, şerit, tenya.

dûd, *F. s.* **1.** Duman. **2.** Acı, gam. **3.** Soluk, nefes. • *Dûd-i ah,* ilenç, beddua; *dûd-i demağ,* kibirlenmek.

dûdâlûd, *F. s.* [dûd-âlûd] Dumanlı.

dûde, *F. a.* Ocak. Soy.

dûdgâh, dûdgeh, *F. a.* [dûdgâh] Duman yeri, ocak, baca.

dûdî, dudiyye, *A. a.* Kurtçuklara ait, onlarla ilgili.

dûdman, *F. a.* **1.** Ocak. **2.** Hanedan. Soy. Aile. • *Dûdman-i Bektaşiyye,* Yeniçeri ocağı; *-Osmaniyan,* Osmanoğulları hanedanı.

dufayda, *A. a.* (Hayb.) Fransızca *tetard* (iribaş) karşılığı (XX. yy.).

duha, *A. a.* Kuşluk vakti. • *Salât-i duha,* sabah namazı; *sure-i Duha,* Kur'an'ın 93. sure*si (Vedduha...* diye başlar).

duhan, *A. a.* **1.** Duman. **2.** Tütün. • *Inhisar-i duhan,* tütün tekeli, reji; *sure-i Duhan.* Kur'an'ın 44. suresi. [ç. devahin].

duhanaşam, *F. s.* [duhan-aşam] Tütün içen.

duhanfüruş, *F. s.* [duhan-füruş] Tütün satan, tütüncü.

duhanî, duhaniyye, *A. s.* Dumanla, tütünle ilgili.

duhaya, *A. a. (dat, ha* ile) [dahiyye ç.] Kurbanlar.

duht, *F. a.* Kız oğlan kız. • *Duht-i rez,* (üzüm kızı) şarap.

duhte, *F. s.* **1.** İğneyle dikilmiş. **2.** Sağılmış.

duhter, *F. a.* Kız. Kız çocuk. • *Duhter-i rez,* (üzüm kızı) şarap. [ç. duhteran].

duhul, *A. a.* İçeri girme. • *Duhul ü huruc,* içeri girip çıkma.

duhuliyye, *A. a.* İçeri girme parası, girmelik.

duka, doka, (İtalyanca) (Eski tarihlerde geçer) Toskanya dukası. • *Duka altını,* İspanyol altını, *Duka denizi,* Tireniyen denizi.

dumur, *A. a.* Körelme. Bir organ ya da bir dokunun beslenmeyerek küçülmesi.

dûn, *A. s.* **1.** Alçak (kimse). **2.** Aşağı. **3.** Altta, aşağıda olan. • *Baht-i dûn; dünya-yi dûn, düşmen-i dûn,* alçak, aşağılık talih, dünya, düşman. *Bkz. madun.*

dûnan, *F. a.* [dûn ç.] Alçaklar.

dûnhimmet, *F. s.* [dûn-himmet] Az istekli, iştahsız. İsteksiz.

dûniyyet, *A. a.* Aşağılık.

dûnperver, *F. s.* [dûn-perver] Alçakları, kötüleri koruyan, onları ilerleten.

dûr, *F. s.* Uzak. • *Dûr ü dıraz,* uzun uzadıya.

dur, *A. a.* [dâr ç.] **1.** Evler. **2.** Bölgeler.

dûrâdûr, *F. be.* [dûr-â-dûr] Uzun uzadıya.

dûr başı!, *F. ün.* Eskiden büyük adamların yanındaki yasakçıların, "Uzak dur, savul!" anlamına sesleri dikleri söz.

dûrbaşan, *F. a.* "Dûr başı!" diye bağıranlar, yasakçılar.

dûrbîn, *F. a.* [dûr-bîn] **1.** Dürbün. **2.** *s.* Uzağı görür (kimse), uzak görücü, akıllı.

dûrbînane, *F. be.* [dûr-bîn-âne] İşin sonucunu önden kestirircesine, kestirerek.

durbînî, *F. a.* Uzak görürlük.

dûrendîş, *F. s.* [dûr-endîş] Her şeyi uzaktan, yani çok önceden düşünen; her şeyin sonunu önceden düşünüp akıl eden.

dûrendîşane, *F. be.* [dûr-endîşane] İleriyi düşünerek.

dûrî, *F. a.* Uzaklık.

dûrnüvis, *F. a.* [dûr-nüvis] Uzak yazıcı anlamına olup bir ara telgraf karşılığı kullanılması önerilmişse de tutmamıştır (XIX. yüzyıl sonları).

durûb, *A. a.* [darb *c.*] *Durûb-i emsal,* atasözleri.

dûş, *F. a.* Sırt, omuz. • *Dûş-i gayret, -hamiyyet, -tahammül,* gayret, hamiyet, tahammül omzuna (yüklemek, yüklenmek); *dûş ber dûş,* omuz omza; *hane beduş, hane berduş,* (evi omzunda) omzundaki kilim ya da pöstekiyle rastgeldiği yerde yatan serseri, kalender.

dûşbedûş, *F. be.* [dûş-be-dûş] Omuz omza.

dûşin, dûşine, *F. s.* Dün gece.

duşize, *F. a.* Kız oğlan kız

duyuf. *Bkz.* zuyuf.

-duz, *F. s.* "Dikici, dikmiş" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Çüvalduz,* çuvaldız, çuval dikici; *dideduz,* göz dikip bekleyici; *zerduz,* altınla dikilmiş, altın telle işlenmiş.

duzah, *F. a.* **1.** Cehennem. **2.** (Tas.) Dünya düşkünlerinin cemiyeti. • *Duzahmakarr, duzahmekân, duzahnişin,* (durağı cehennem olan) kâfir (eski tarihlerde çok geçer).

duzahî, *F. s.* **1.** Cehenneme mensup, cehennemle ilgili **2.** Zebani.

duzahîyan, *F. a.* [duzahî *ç.*] Azap melekleri. Zebaniler.

dü, *F. s.* İki.

düâlem, *F. a.* [dü-âlem] İki âlem (dünya ile ahret).

dübalâ, *F. s.* [dü-balâ] İki kat.

dubar, dübare, *F. s.* **1.** İki kez, iki kat. **2.** Katmerlenmiş, iki kez damıtılmış.

dübare, dübara, *F. s.* [dü-bare] **1.** Zarların ikisinin de iki benekli gelmesi. **2.** Hile, oyun, dalavere.

dübb, *A. a.* **1.** Ayı. • *Dübb-i asgar,* (Gökb.) Küçükayı; *-ekber,* Büyükayı; *-şimalî,* Kuzey ayısı (Rusya).

dübbiyye, *A. a., ç.* (Hayb.) Ayıgiller.

dübeyt, *F. a.* [dü-beyt] Rübai.

Özel vezinlerle yazılan dört dizelik koşuk.

duble. *Bkz.* deble.

dübr, dübür, *A. a.* (Ana.) Kıç.

düca, *A. a.* Karanlık.

dücace, decace, dicace, *A. a.* Tavuk.

dücaciyye, *A. a.* (Zoo.) Tavukgiller.

dücihan, *F. a.* [dü-cihan] İki cihan (dünya ile ahret).

düçeşm, *F. s.* [dü-çeşm] İki göz.

düdide, *F. a.* [dü-dide] İki göz.

düdil, *F. s.* [dü-dil] **1.** Kararsız, ikircil. **2.** İkiyüzlü.

düdilî, *F. a.* **1.** Kararsızlık, ikircik, duraklama. **2.** İkiyüzlülük.

düfuf, *A. a.* [def ç.] Tefler.

dügâh, *F. a.* Müzik makamlarından biri.

dügâne, *F. s.* [dü-gâne] Çift ikiz. • *Salat-i dügâne,* iki rekât namaz.

dühat, *A. a.* [dâhi ç.] Dâhiler, üstün akıllılar.

dühl, dühül, *F. a.* Davul. • *Avaz-i dühül,* davul sesi.

dühlbaz, *F. s.* [dühl-baz] **1.** Davulcu. **2.** Doğancıların kuş kaldırmada kullandıkları küçük davul.

dühn, *A. a.* Sürünecek yağ.

dühur, *A. a.* [dehr ç.] **1.** Zamanlar. **2.** Cihanlar, devirler, çağlar.

dükak. *Bkz.* dikak.

dükevn, *F. a.* [dü-kevn] İki âlem (dünya ile ahret).

dükkân, *A. a.* Çarşı ve pazarda mal, eşya konulup satılan önü açık ya da camlı yer.

dükkânçe, *F. a.* Dükkâncık, küçük dükkân.

dülbend, *F. a.* Tülbent.

dülbenddar, *F. a.* [dülbenddar] Sarayda, büyük dairelerde sarıklar ve başka ince bezlerle uğraşan içoğlanı, bunların başları. Tülbent ağası.

Düldül, *A. a.* İskenderiye emiri Mukavkis tarafından Muhammed Peygambere armağan edilip, onun da Hz. Aliye verdiği kır katır. At ve katır nitelemede kullanılır.

düm, *F. a.* Kuyruk.

dümbüride, *F. s.* [düm-büride] Kuyruğu kesik.

dümçe, *F. a.* Küçük kuyruk.

dümdar, *F. a.* [düm-dar] (As.) Artçı.

dümmel, *A. a.* **1.** Çıban. **2.** Kan çıbanı (XX. yüzyıl).

dümu', *A. a.* [dem' ç.] Gözyaşları.

dünbal, dünbale, *F. a.* Kuyruk.

dünbaledar, *F. s.* [dünbale-dar] Kuyruklu. • *Necm-i dünbaledar,* Kuyrukluyıldız.

dünbalerev, *F. s.* [dünbale-rev] Bir kimseye kuyruk gibi takılmış, arkası sıra giden.

dünbe, *F. a.* Kuyruk.

dünim, dünime, *F. s.* [dü-nim, -nime] İki parça, ikiye bölünmüş.

dünya, *A. a.* **1.** Şimdi yaşadığımız âlem. **2.** Yeryuvarlığı. **3.** (Tas.) Görünen âlem. • *Ehl-i dünya,* yaşamaktan başka şey düşünmeyen; dünya şeylerine

fazla düşkün; *târik-i dünya,* yaşadığımız dünyayla ilgisini kesip ahreti sağlamakla uğraşan kimse.

dünyadar, *F. s.* [dünya-dar] Dünya işleriyle uğraşıp mal mülk sahibi olan.

dünyaperest, *F. s.* [dünyaperest] D ü n y a y a önem veren, ahretini düşünmeyen.

dünyevî, dünyeviyye, *A. s.* Dünyayla ilgili. Dünyaya ait. • *Alâka-i dünyeviyye,* dünya işleriyle fazla ilgi; *emel-i dünyevî,* dünyaya ait istek.

düpâ, *F. s.* [dü-pâ] Iki ayaklı. • *Har-i düpâ,* (iki ayaklı eşek) eşek gibi insan.

dür, dürr, *A., F. a.* İnci. • *Dürr-i Aden,* Aden incisi; *-giranmaye,* değeri çok, iri inci; *-hoşab,* iyi inci; *-meknun,* mahfazalı parlak inci; *-nâb,* parlak, beyaz inci; *-nasüfte,* delinmemiş inci, (Mec.) kız oğlan kız; *-nazım,* dizilmiş inci; *nefîd,* dizi inci; *-sadefnişîn,* sedefinden çıkmamış inci; *-semîn,* değerli iri inci; *-sîrab,* iri inci; *-şahvâr, -şehvar,* (padişaha layık) iri taneli inci; *-yekta,* eşi olmayan inci; *-yetim,* sedefinde tek olan inci, (Mec.) Muhammed Peygamber.

dürc, *A. a.* **1.** (Kadın tuvaleti için) kutu. **2.** Mücevher kutusu. **3.** Güzel, biçimli ağız. • *Dürc-i dür,* inci kutusu; *-tenk,* sevgilinin ağzı (inciye benzetilen dişlerden dolayı c e v h e r kutusu): *-zer,* altın kutusu.

dürce, *A. a.* Merdiven, merdiven basamağı, ip merdiven basamağı.

dürd, dürde, *F. a.* Tortu, çöküntü.

dürdane, dürrdane, *F. a.* İnci tanesi.

dürdâşam, *F. s.* [dürd-âşam] Şarabın tortusunu içen rint, kalender.

dürdkeş, *F. s.* [dürd-keş] Şarap tortularını içen.

dürer, *A. a.* [dürre ç.] İnciler.

dürerbâr, *F. s.* [dürer-bâr] İnciler yağdıran, inci gibi söz söyleyen.

dürger, dürüger, *F. a.* Dülger.

dürr. *Bkz.* dür.

dürraa, *A. a.* Önü açık üst giyeceği. Ferace, biniş.

dürrac, dürrace, *A. a.* Eti gevrek keklik cinsinden bir kuş.

dürrat, *A. a.* [dürre ç.] Iri inci taneleri.

dürre, *A. a.* İnci tanesi. Dürdane.

dürrefşan, dürefşan, *F. s.* [dürr-efşan] İnci serpen. Inci gibi söz söyleyen (ağız).

dürrî, dürriyye, *A. s.* [dürr-î] İnci gibi parlayan, parlak. *Kevkeb-i dürrî,* parlak yıldız.

dürû, *F. s.* [dü-rû] İkiyüzlü.

düru', *A. a.* [dir' ç.] Zırh gömlekler.

dürub, *A. a. (dat* ile) [derb ç.] Sokaklar.

dürud, *F. a.* Dua.

dürug, *F. a.* Yalan. • *Dürug-i maslahatâmiz,* iş bitiren yalan.

dürus, *A. a.* [ders ç.] Dersler.
düruz, *A. a.* [dürzî ç.] Dürziler. • *Cebel-i Düruz,* Lübnan dağı.
düruz, *F. s.* [dü-ruz] İki günlük. Kısa.
dürüger. *Bkz.* dürger.
dürüst, *F. s.* Sağlam, doğru, gerçek. Bütün, tam.
dürüstî, *F. a.* Sağlamlık, doğruluk, gerçeklik.
dürüşt, *F. s.* Kaba. Sert.
dürüştane, *F. be.* [dürüşt-ane] Kabaca.
dürüştî, *F. a.* Kabalık, sertlik.
Dürzî, *A. a.* Lübnanlı.
düstur, *A. a.* Yasa. Yasa ve tüzük dergisi. • *Düstur-i mükerrem,* (kanun, nizamla davranmakla görevli) vezir, sadrazam; *düstur-ül-amel,* (hükümlerine uyulacak, yürürlükte) kanun, kural; *düstur-ül-edviye,* kodeks. Fr. *codex* karşılığı (XIX. yüzyıl). [ç. desatir].
düsum, *A. a.* [desem ç.] İçyağlar, çeviş yağları.
düsur, *A. a. (se* ile) [disar ç.] Üst giyecekleri, giysiler.
düşab, *A. a.* **1.** Üzüm, hurma suyu. **2.** Pekmez.
düşah, düşahî, *F. s., a.* [düşah] **1.** Çatal ağaç. Tomruk. **2.** Suçlu boynuna geçirilen çatal ağaç.
düşenbih, *A. a.* Pazartesi günü.
düşeş, *F. a.* **1.** Zarlardan ikisinin de altı altı gelmesi. **2.** (Mec.) Beklenmedik kazanç.
düşmen, *F. a., s.* Düşman. [ç. düşmenan].
düşnam, *F. a.* Sövme. Sövüp sayma.
düşvar, *F. s.* Güç. • *Emr-i düşvar,* güç iş.
dütâ, *F. s.* [dü-tâ] İki büklüm, iki kat. Bükülmüş, eğrilmiş. • *Kadd-i dütâ,* iki büklüm boy, endam.
düval, *F. a.* Kayış. Köseleden kesilme ince uzun tasma.
düvazdeh, *F. s.* On iki. • *Düvazdeh imam,* Şiîlerin on iki imamı.
düvel, *A. a.* [devlet *c.*] Devletler. • *Düvel-i muazzama,* büyük devletler (Ingiltere, Fransa, Almanya, Avusturya, Macaristan, İtalya, Rusya); *-mü'telife,* (İtilaf devletleri, I. Genel Savaş) Ingiltere, Rusya, Fransa, İtalya; *-müttefika,* (İttifak devletleri, I. Genel Savaş) Osmanlı İmparatorluğu, Almanya, Avusturya - Macaristan; *beyn-ed-düvel,* devletlerarası; *hukuk-i düvel,* devletler hukuku.
düvelî, düveliyye, *A. s.* Devletlerle ilgili, onlara ait. • *Münasebat-i düveliyye,* devletlerarası ilişkiler.
düveybe, *A. a.* [dabbe'den] **1.** Dabbecik, küçük hayvan. **2.** Böcek.
düvimîn, *F. s.* İkinci.
düvüm, *F. s.* İkinci.
düyun, *A. a.* [deyn ç.] Borçlar. • *Düyun-i Umumiyye,* Osmanlı İmparatorluğunun XIX. yüzyıl ikinci yarısından başla-

yarak yabancı devletlerden aldığı borçlar için gösterdiği gelirleri toplamak için kurulmuş yabancı memurlar idaresi.

düyunat, *A. a.* [düyun ç.] Borçlar. • *Düyunat-i atika,* eski borçlar.

düzd, düzdan, *F. a.* Hırsız(lar).

düzdane, *F. be.* Hırsız gibi, hırsıza yakışır yolda.

düzdî, *F. s.* Hırsızlık.

düzdîde, *F. s.* Hırsızlama.

düzeban, *F. s.* [dü-zeban] İki dilli. Gereklere göre konuşan.

E

e, Elif harfinin üstün ve ince okunan biçimi.

-e, *A. il.* Arapça sözcüklerin sonuna dişillik (müenneslik) bildirmek için eklenir. • *Âdil, âdile; malik, malike; sahib, sahibe...* vb.

eabid, *A. a.* [abd ç.] Kullar, bendeler.

eacîb, *A. a. (elif, ayın* ile) [ucube ç.] Şaşılacak çok tuhaf şeyler. • *Eacîb-i dehr,* dünyanın çok şaşılacak nesneleri.

Eacim, *A. a.* [Acem ç.] Arap soyundan olmayan, Arapça konuşmayan kimseler.

eadi, *A. a.* [adüv'ün iki dereceli ç.] Düşmanlar. • *Dest-i eadi,* düşmanların eli.

eadî, *A. s.* Adi (kimse)ler.

eali, *A. a.* [a'lâ ç.] Şerefli, onurlu, ulu kimseler.

eamm, *A. s.* [âmm'dan] Çok genel, çok yaygın.

Earîb, *A. a.* [A'rabi ç.] A'rabiler, çöl göçebeleri.

earîz, *A. a.* [aruz ç.] Aruzlar.

easıb, *A. a.* [asaba ç.] Sinirler.

easır, *A. a.* [i'sar ç.] Kasırgalar.

eazım, *A. a.* [a'zam ç.] Büyükler. • *Eazım-i millet,* millet ululuları; *eazım-i rical,* pek ulu devlet adamları; *eazım-i üdeba,* yazıncıların pek büyükleri.

eazz, *A. s.* [aziz'den] En, pek, çok aziz. Kıymetli. • *Eazz-i ehibba,* tanıdıkların en azizi.

eazze, *A. tüm.* "Azız etsin!" anlamıyla duada kullanılır.

eb, *A. a.* Baba. • *Eb ü cedd,* baba ve büyükbaba; *eb-i müşfik,* şefkatli baba; *liebin,* baba bir ana ayrı kardeş, baba tarafından. [ç. âbâ].

eba, *A. a.* Arap adlarında künyelerde babayı göstermek üzere "eb" sözünün aldığı biçim. • *Eba Bekir, Eba Eyyub.*

ebabîl, *A. a.* **1.** Dağ kırlangıcı, keçisağan. **2.** Habeş komutanı Ebrehe'nin ordusu üzerine taş yağdıran kuşlar.

eb'ad, *A. s.* [baid'den] Pek uzak. • *Eb'ad-i ihtimalât,* olasıların pek uzağı.

eb'âd, *A. a.* [bu'd ç.] **1.** Uzaklıklar. **2.** (Geo.) Boyutlar. • *Eb'ad-i binihaye,* sonsuz uzaklıklar; *eb'ad-i selase,* (uzunluk, enlilik, derinlik) üç boyut.

ebaid, *A. a.* [eb'ad ç.] Hısım ve akrabanın uzak olanları. •

Ekarib ü ebaid, yakın ve uzak hısımlar.

ebalîs, ebalise, *A. a.* [iblis ç.] İblisler, şeytanlar.

ebarik, ebarika, *A. a.* [ibrik ç.] İbrikler.

ebatîl, ebatıl, *A. a.* [bâtıl ç.] Boş, yararsız, mantıkdışı, akla uygun olmayan şeyler.

ebazir, *A. a.* [ezbar ç.] (Yemekte kullanılan) Kokulu ve lezzetli otlar, baharat.

ebb, *A. a.* Otlak, otu çok yer.

ebbar, *A. a.* İğne yapan, satan, iğneci.

ebced, *A. a.* Eski abecelerde hecelemelerin altında bulunan bir ibarenin ilk sözü ve tümünün adı. • *Ebced hüvvez hutti kelemen sa'fas karaşet sehaz zazığ(len).* Bu harfleri rakam gibi sayıp bir sözcük ya da ibareden tarih ya da başka bir sayı çıkarabilecek biçimde düzenlemeye ''ebced hesabı'' denir.

ebcedhân, *F. s.* [ebced-hân] Henüz ebced okuyan, öğrenmenin ilk zamanlarında bulunan. • *Tıfl-i ebcedhân,* (ebced okuyan çocuk) çok acemi, daha başlangıçta.

ebda', *F. s.* [bedi'den] Pek göze çarpan, dikkati çok çeken.

ebdal. *Bkz.* abdal.

ebdan, *A. a.* [beden ç.] Vücutlar, bedenler. • *Ilm-ül-ebdan,* hekimlik; beden bilgisi, cimnastik.

ebed, *A. a.* Sonu olmayan gelecek. • *Ebed müddet,* sonsuz süreli. Latince *a parte poste* karşılığı (XX. yüzyıl).

ebeda, ebeden, *A. be.* (Olumsuz tümcelerde) Hiçbir zaman, asla.

ebedgâh, *F. a.* [ebed-gâh] Mezar.

ebedhane, *F. a.* [ebed-hane] Mezar.

ebedî, ebediyye, *A. s.* **1.** Sonsuz, tükenmez. **2.** Hiç son bulmayacak biçimde süren: • *Ebediyy-ün-devam,* sonu gelmez biçimde sürecek olan; *ebediyy-ül-hafâ, ebediyy-üzzuhûr,* ufuk durumuna göre bazı yerlerce hiç görünmeyen, kimi yerlerce de hiç batmayan yıldızlar; *Hürriyet-i Ebediyye,* 31 Mart'ta ölenler için İstanbul'da dikilmiş olan anıt ve yeri

ebediyyen, *A. be.* Ebedi, sonsuz olarak.

ebediyyet, *A. a.* **1.** Ebedilik, sonsuzluk. **2.** Sonsuz zamanın hali.

ebedpeyvend, *F. s.* [ebedpeyvend] Sonu gelmeyecek olan, sonsuz.

eben an cedd, eben an ceddin, *A. be.* Babadan oğula, kuşaktan kuşağa.

eberr, *A. s.* Herkesçe hayırlı ve şerefli olan.

ebeveyn, *A. a.* Babayla ana.

ebgaz, *A. s.* Çok, pek, en sevilmeyen.

ebhal, *A. s.* [buhl'den] Pek cimri.

ebhâr, *A. a.* [bahr ç.] Denizler.

ebhar, *A. a.* A ğ z ı kötü kokan (kimse).

ebhas, *A. a.* [bahs ç.] Bahisler, konular. • *Ebhas-i müşkile,* zor konular.

ebher, *A. a.* Temiz kanı yürekten gövdeye dağıtan damar, atardamar.

ebhıre, *A. a.* [buhar ç.] Buharlar, buğular.

ebhur, *A. a.* [bahr ç.] Denizler.

ebi, *A. a.* Baba, (birinin) babası.

ebkâr, *A. a.* [bikr ç.] **1.** Kız olan kızlar. **2.** Daha önce kimse tarafından kullanılmamış şeyler. • *Ebkâr-i efkâr, ebkâr-i maani, ebkâr-i nüket,* önceden kimse tarafından söylenmemiş, kullanılmamış düşünceler, anlamlar, nükteler.

ebkem, *A. s.* [bükm'den] **1.** Dilsiz. **2.** (Mec.) Sessiz. • *Zulmet-i ebkem,* dilsiz karanlık (Ed. ce.)

ebkemî, *F. a.* Dilsizlik.

ebkemiyyet, *A. a.* Dilsizlik. • *E b k e m i y y e t-i mutlaka,* tam dilsizlik.

eblağ, *A. s.* [belig'den] **1.** Pek, daha, en beliğ. **2.** Sözü tam sözcükleriyle düzgün söyleyip etki yaratan.

eblak, *A. s., a.* **1.** Alaca. **2.** Alabacak at.

eblaksüvar, *F. s.* [eblak-süvar] Cenkçi yiğit.

eblec, *A. s.* **1.** Kaşlarının arası açık olan. **2.** Aydınlık, parlak, açık.

ebled, *A. s.* **1.** Kaba saba. **2.** Bön, alık.

ebleh, *A. s.* [belâhat'ten] Akılsız. Budala. [ç. eblehan].

eblehane, *F. be.* [ebleh-ane] Akılsızcasına. Böncesine.

eblehfirîb, *F. s.* [ebleh-firib] Ahmak aldatan.

eblehfiribane, *F. be.* [ebleh-firib-ane] A h m a k aldatanlara yakışır yolda.

eblehî, *F. a.* Bönlük, ahmaklık. Akılsızlık.

eblehiyyet, *A. a.* Bönlük, ahmaklık.

eblem, *A. a.* Kalın dudaklı adam.

ebna, *A. a.* [ibn ç.] Oğullar, çocuklar. • *Ebna-yi â d e m,* âdemoğulları; *-b e ş e r,* insanoğulları; *-cins,* aynı cinsten olanlar, insanlar; *-sebil,* yolcular.

ebniye, ebniyye, *A. a.* [bina' ç.] Yapılar. Binalar. • *Ebniye-i âliye,* yüksek yapılar; *ebniye-i hassa,* padişah binaları; *ebniye-i miriye,* beylik yapılar; *ebniye-i seniye,* padişah binaları.

ebr, *F. a.* Bulut. • *Ebr-i bahar, -bâran, -ihsan, -nisan, -rahmet, -seher,* bahar, yağmur, ihsan, nisan, rahmet, sabah bulutu.

ebrac, *A. a.* [burç ç.] Burçlar, kaleler.

ebralûd, *F. s.* [ebr-alûd] Bulutlu.

ebrar, *A. a.* [berr ç.] Doğru sözlü, hayır işleyen olgun insanlar. • *Ebrar-i ümmet,* ümmetin hayırlı insanları; *şeş ebrar,* Ebubekir, Ömer, Osman,

Ali, Hasan ve Hüseyin.

ebras, *A. s.* Miskin hastalığına tutulmuş. Ala tenli.

ebred, *A. s.* **1.** Çok, pek soğuk. **2.** Soğuk (kaçan söz).

Ebrehe, *A. ö. a.* Hıristiyan Habeşlerden San'a'da bir kilise yaptıran ve Kabe'yi yıkmak için fillerle donatılmış orduya komuta eden kişi.

ebreş, *A. s.* Abraş, alaca, benekli (at).

ebrişim, *F. a.* İbrişim.

ebrkâr, *F. s.* Şaşırmış, ne yapacağını bilmez kişi.

ebru, *F. a.* Kaş.

ebruferah, *F. s.* [ebru-ferah] Güleryüzlü, sevinçli.

ebruferahî, *F. a.* Güleryüzlülük, sevinç.

ebruperest, *F. s.* [ebru-perest] (Sevgilinin) kaşına tutkun, kaşına tapan.

ebruvan, *F. a.* [ebru ç.] Kaşlar.

ebsar, *A. a.* [basar ç.] Gözler. • *Ulü-l-ebsar,* görüp anlayanlar.

ebtal, *A. a.* [batl ç.] Yiğitler, kahramanlar.

ebter, *A. s.* **1.** Kuyruksuz, kuyruğu kesik. **2.** Eksik, tamamlanmamış. **3.** Dölsüz, yaramaz kimse. • *Emr-i ebter,* yararsız iş.

ebu, *A. a.* "Eb" sözcüğünün künyede aldığı biçim. • *Ebu Bekir, Ebu Cehl, Ebu Süfyan,* vb.

ebulbeşer, *A. a.* [ebu-l-beşer] İnsanların babası. Adem peygamber.

Ebuhevl, *A. a.* (Mısır'daki) Sfenks.

ebuzzeheb, *A. s.* [ebu-z-zeheb] Altın babası, çok zengin; *ebu zeheb.*

ebvab, *A. a.* [bab ç.] **1.** Kapılar. **2.** Başvurulacak büyük kapılar. **3.** Kitap bölümleri. **4.** Arapça eylemlerin çekim biçimleri. • *Ebvab-i rahmet,* rahmet kapıları.

ebval, *A. a.* [bevl ç.] Sidikler, çişler.

ebvibe, *A. a.* [bab ç.] Kapılar.

ebyat, *A. a.* [beyt ç.] Beyitler. İki dizeden oluşan manzum parçalar.

ebyaz, *A. s.* [beyaz'dan] Çok ak. Beyaz. • *Mevt-i ebyaz,* ansızın ölüm.

ebyazıyyet, *A. a.* Beyazlık, aklık.

ebzar, *A. a.* [bezr ç.] (Yemekte kullanılan) kokulu ve lezzetli ot, baharat. [ç. ebazir].

ecahil, *A. a.* [echel ç.] Eçheller, pek bilmezler.

ecanib, *A. a.* [ecneb ç.] Ecnebiler, yabancılar. (XIX. yüzyıldan sonra yabancı uyruklu kimseler anlamında kalmıştır).

ecbal, *A. a.* [cebel c.] Dağlar.

ecdad, *A. a.* [cedd ç.] Büyükbabalar, atalar.

ecdas, *A. a. (se* ile) [ceds ç.] Mezarlar.

ecder, *A. s.* Çok, pek, en uygun, layık.

ecel, *A. a.* Her canlının, en çok da insanın ömrünün son demi. Ölüm zamanı. • *Ecel-i kaza,*

bir kazayla ö l m e; *ecel-i mev'ud, ecel-i müsemma,* normal bir ölümle ölme.

ecell, *A. s.* [celil'den] Daha ve pek büyük, en üstün. • *Ecell-i mahlûkat,* (yaratıkların en parlağı, üstünü) insan.

eceme, *A. a.* Vahşi hayvanların yeri olan sık orman, c e n g e l. [ç. âcam].

ecfan, *A. a.* [cefn ç.] Gözkapakları.

echel, *A. s.* [cahil'den] Pek cahil, eçhel. • *Echel-i min Karagöz,* Karagöz'den daha cahil.

echer, *A. s.* **1.** Pek dilber. **2.** Gündüzleri görmez (kimse), kamaşık gözlü.

echize, *A. a.* [cihaz ç.] **1.** Çeyizler. **2.** Ağırlıklar. **3.** Avadanlıklar. **4.** Aygıtlar.

ecîl, *A. a.* Ertelenmiş.

ecille, *A. a.* [celil ç.] Büyükler, ulular, rütbe ve dereceleri yüksekler. • *Ecille-i rical-i Devlet-i Aliyye,* (Osmanlı Imparatorluğu) ulâ rütbesinin sınıf-ı evvelinde olanlar; *ecille-i üdebâyi Osmaniyye,* Osmanlı yazınının ulu kimseleri.

ecinne, *A. a.* [cenîn ç.] Ana karnındaki çocuklar.

ecinne, *A. a.* [cin ç.] Cinler.

ecîr, *A. a.* [ecr'den] Ücretle işleyen. Gündelikçi.

ecl, *A. a.* Sebep, neden. Türkçede "-den, için" ile ya da Arapça "li" katılarak kullanılır. • *Bu eclden,* bu yüzden; *liecl-il-maslaha,* iş için; *liecl-il-muayene,* muayene için.

eclâ, *A. s.* [celi'den] Daha ve pek aşikâr, pek belli.

eclâ, *A. s.* **1.** Kısa düdaklı. **2.** Miskin.

eclâd, *A. a.* [cild ç.] Ciltler, deriler.

eclâf, *A. a.* [cilf ç.] Edepsiz, yüzsüz adamlar.

eclah, *A. a. (ha* ile) **1.** Şakaklarındaki saç dökülmüş kimse. **2.** Saçı dökülmüş kimse, dazlak, kel.

eclef, *A. s.* [cilf'ten] Pek, en edepsiz.

ecma', *A. s.* [cem'den] **1.** En toplu. **2.** Çok birleşmiş ve biriken.

ecmad, *A. a.* [cumd ç.] Yüksek, engebeli yerler.

ecmaîn, *A. tüm.* Hepsi, topu, tümü, cümlesi. • *Radıyallahü anhüm ecmaîn!,* "Tanrı tümünden razı olsun!"

ecmal, *A. a.* [cemel ç.] Develer.

ecme, *A. a.* **1.** Sık ağaçlı yer; orman. **2.** Vahşi hayvan yatağı.

ecmel, *A. s.* [cemil'den] Daha güzel. En yakışıklı.

ecnab, *A. a.* [cenb ç.] Yanlar, taraflar.

ecnad, *A. a.* [cünd ç.] Askerler.

ecnas, *A. a.* [cins ç.] Cinsler, türler, çeşitler. • *Ecnas-i muhtelife,* değişik türler.

ecnebi, *A. a.* **1.** Yabancı, garip. **2.** Sert başlı at.

ecnebi, ecnebiyye, *A. s., a.* **1.** Yabancı. **2.** Başka devlet uyruğu. • *Memalik-i ecnebiyye,*

yabancı ülkeler. [ç. ecanib].
ecnebiyyet, *A. a.* Yabancılık.
ecniha, *A. a.* [cenah ç.] **1.** Kanatlar. **2.** Yanlar, cenahlar.
ecr, *A. a.* **1.** Bir iş karşılığı verilen şey, ücret. **2.** Ahret mükâfatı, sevap. • *Ecr-i misil,* bir iş için bilirkişi tarafından belirtilen ü c r e t; *ecr-i müsemma,* sözleşme ya da pazarlıkla belirtilen ücret; *ecir ve sabır,* başsağlığı dileği. [ç. ücur, ücurat].
ecrah, *A. a.* [cürh ç.] Yaralar.
ecram, *A. a.* [cirm ç.] Ruhu olmayan cisimler. • *Ecram-i felekiyye, -semaiyye, -u l v i y - y e,* gökcisimleri, yıldızlar.
ecras, *A. a.* [ceres ç.] Çanlar.
ecreb, *A. a.* Uyuz.
ecred, *A. s.* **1.** Tüysüz, saçsız. **2.** Seyrek, düz saçlı, tüylü. **3.** Çıplak, kel (toprak).
ecribe, *A. a.* [cirab ç.] Dağarcıklar.
ecsad, *A. a.* **1.** Gövdeler, tenler. **2.** Cisimler. • *Ecsad-i seb'a,* yedi cisim (eskilerin yedi cisim ve yedi maden dedikleri altın, gümüş, kalay, kurşun, demir, bakır ve harçini); *ümm-ül-ecsad,* (eski kimyada) cıva.
ecsam, *A. a.* [cism ç.] Cisimler.
ecsem, *A. s.* İri, gövdesi büyük.
ecvad, *A. a.* [cud ç.] Cömertlikler.
ecvaf, *A. a.* [cevf ç.] **1.** İçler. **2.** Kovuklar, oyuklar.
ecvam, *A. a.* [câm ç.] Kadehler.
ecvar, *A. a.* [câr ç.] Komşular.
ecvaz, *A. a.* Ortalar, vasatlar.
ecveb, *A. s.* Pek, en uygun.
ecved, *A. s.* Pek, en iyi.
ecvef, *A. s.* [ceyf'den] **1.** İçi boş, kof. **2.** (Arap Dilb.) İkinci harfi "v", "y" olan eylem. • *Ecvef-i vavî, ecvef-i yaî.*
ecvibe, *A. a.* [cevab ç.] Cevaplar, karşılıklar, yanıtlar.
ecyad, *A. a.* [cîd ç.] Uzun boyunlar.
ecyaf, *A. a.* [cife ç.] Cifeler, leşler.
ecyal, *A. a.* [ceyl ç.] Soylar.
ecza', *A. a.* [cüz' ç.] **1.** Bölümler. **2.** Parçalar. **3.** Ciltlenmemiş kitap. **4.** İlaç. **5.** Kimyasal madde. • *Ecza'-i nariyye,* ateşlenici kimyasal maddeler; *-tıbbiyye,* ilaçlar; *-şerife,* Kur'an c ü z l e r i; *ecza'üş-şi'r,* aruzun sekiz asıl parçası; fâilün, feûlün, mefâîlün, müstef'ilün, fâilâtün, mefâîletün, mef'ulâtün, mütefâilün.
ecza'hane, *F. a.* [ecza'hane] İlaç yapılan ve satılan dükkân, eczane.
ezcal, *A. a.* [cizl ç.] Ağaç kökleri.
eczem, *A. s.* [cüzam'dan] Cüzama tutulmuş, miskinlik illetine yakalanmış.
eda', *A. a.* **1.** Ödemek. **2.** Yapma, kılma, yerine getirme. **3.** Üslup, deyiş, tarz. **4.** Soğuk davranış. Kurum. • *Eda'-i deyn,* borç ödeme; *şair-i pakize-eda,* temiz üsluplu ozan.
ed'ac, *A. s.* Kara ve iri gözlü.

edakk, *A. s.* [dakik'ten] Pek ince, pek önemli.

edamallahü, *A. ün.* "Tanrı sürekli kılsın!" anlamında dua.

edani, *A. s.* [edna ç.] Pek alçak, en bayağı adamlar.

edat, *A. a.* **1.** Alet. **2.** (Dilb.) Kendi kendine anlamı olmayıp ad ve eylemlere katılarak anlam gösteren, sözcük, harf; ilgeç. [ç. edevat].

edava, *A. a.* [idave ç.] Su ibrikleri.

eddai, *A. söz.* [el-dai] "Duacınız". (Ulema ile şeyhlerce imza yerinde kullanılır).

eddua, *A. söz.* [el-dua] "Sizin için duamız eksik değildir" anlamına.

edeb, *A. a.* **1.** Terbiye, güzel ahlak, iyi davranış. **2.** İncelik, kibarlık. **3.** Utanma. **4.** Örtülmesi gerekli ayıp yerler. **5.** Yazın. • *Edeb-ül-bahs,* mantığın bir konu üzerinde konuşmada tutulacak yol ve kuralları gösteren bölümü: *edeb-ül-kâtib, edeb-ül-kadi,* kâtip ve kadı gibi kimselerin mesleklerinde bilmeleri ve kullanmaları gerekli yollar ve kurallar; *ilm-i edeb,* sarf, nahiv, bedi', beyan, lügat, iştikak, aruz, kafiye, hat, inşa, şiir, muhazarat (yazın konularında konuşmalar) bölümlerine ayrılan yazın bilgisi. [ç. âdab].

edebane, *F. be.* [edeb-ane] **1.** Edebe, terbiyeye uygun biçimde. **2.** Edepli, terbiyeli kimseye yakışır biçimde.

edebî, edebiyye, *A. s.* [edeb'den] Yazın, yazın bilgilerine ait, onunla ilgili, yazınsal. • *Mecmua-i edebiyye,* yazın dergisi; *mekteb-i edebî,* yazın okulu; *musahabe-i edebiyye,* yazın konuşması.

edebiyyat, *A. a., ç.* Edebiyat, yazın. (Arapça anlamıyla "ilm-i edeb"in tüm bölümlerini kapsayan çoğul anlamlı bu sözcük, Tanzimat'tan sonra Türkçede bugünkü tekil ad anlamıyla kullanılmaya başlanmıştır).

edeme, edme, *A. a.* Derinin ikinci tabakası, altderi. • *Edeme-i dahiliyye,* içderi (dahilet-ül-beşere).

edevat, *A. a.* [edat ç.] **1.** (Dilb.) Ilgeçler. • *Edevat-i lâhika,* son takılar. **2.** Âlet, avadanlık. Takım.

edfan, *A. a.* [define ç.] Defineler, gömüler.

edhan, *A. a.* [dühn ç.] Sürülecek güzel kokulu yağlar.

edhem, *A. a.* Karayağız (at).

Edhem, *A. a.* IX. yüzyıldan Belh'de hükümdarken derviş olup devletinden vazgeçen İbrahim Edhem.

edhine, *A. a.* [duhan ç.] Dumanlar, tütünler.

edib, edibe, *A. s.* [edeb'den] **1.** Edepli, terbiyeli. **2.** Yazınla uğraşan. • *Edib-i bimüdani,* benzeri olmayan yazıncı; *tıfl i edib,* terbiyeli çocuk. [ç. üdeba].

ediban, *F. a.* [edib-an] **1.** Edep-

liler, terbiyeliler. **2.** Edebiyatçılar, yazıncılar.

edibane, *F. s., be.* [edib-ane] Edip olana yakışır biçimde. • *Etvar-i edibane,* terbiyelice davranışlar.

edille, *A. a.* [delil ç.] Kanıtlar, deliller. • *Edille-i akliyye, edille-i kanuniyye, edille-i kaviyye,* akla, yasaya uygun, güçlü kanıtlar; *edille-i şer'iyye, edille-i erbaa,* kitap, sünnet, icma-i ümmet, kıyas-i fukahadan çıkarılma şeriatın dört kanıtı.

edîm, *A. a.* **1.** Tabaklanmış deri. **2.** Yüz (taraf). • *Edîm-i arz,* yeryüzü.

ed'iye, ed'iyye, *A. a.* [dua ç.] Dualar.

edmiga, *A. a.* [dimag ç.] Dimağlar. Beyinler.

edmu', *A. a.* [dem' ç.] Gözyaşları.

edna, *A. s.* [deni'den] **1.** Daha ya da pek aşağı. **2.** Daha ya da pek alçak. **3.** Daha ya da pek bayağı. **4.** Pek az.

ednas, *A. a.* [denes ç.] **1.** Murdarlıklar, pislikler. **2.** Çapkınlar, b a y a ğ ı kimseler.

edred, *A. a.* Dişsiz.

edva', *A. a.* [da' ç.] Hastalıklar.

edvar, *A. a.* [devr c.] **1.** Devirler, zamanlar, dönemler. **2.** Musikiyi konu yapan eserler.

edven, *A. s.* Çok, pek, en aşağı olan.

edviye, *A. a.* [deva' ç.] İlaçlar.

edyak, *A. a.* [dik ç.] Horozlar.

edyan, *A. a.* [din ç.] Dinler.

efa. *Bkz.* ef'i.

efadıl, efazıl, *A. a.* [efdal ç.] Fuzala, çok erdem sahibi olgunlar.

efahim, *A. a.* [efham ç.] En ulular, pek büyükler.

efai, *A. a.* [ef'i ç.] Engerek yılanları.

ef'al, *A. a.* [fi'l] **1.** Eylemler. **2.** İşler. • *Ef'al-i hasene,* iyi işler; *ef'al-i muzırra,* zararlı işler.

efanin, *A. a.* [ufnun ç.] **1.** Çeşitler, durumlar. **2.** Yollar. **3.** Birbirine sarılmış, sık dallar. **4.** Saç büklümleri.

efavic, *A. a.* [fevc ç.] Bölükler, topluluklar, kalabalıklar.

efayik, *A. a.* [efike ç.] Yalan, uydurma sözler.

efazıl. *Bkz.* efadıl.

efdah, *A. s.* [fadih'ten] Pek rezil.

efdal, *A. s.* [fazıl, fadıl'dan] Pek erdemli. Derecesi yüksek. [ç. efazıl].

efdâl, *A. a.* [fazl ç.] Bahşişler, ihsanlar.

efdaliyyet, *A. a.* Daha erdemli olma, üstünlük.

eferr, *A. s.* Ziyade, çok, pek koşucu, kaçıcı.

effak, *A. s. (kef* ile) [ifk'ten] Yalancı.

efgan, *F. a.* Acıyla bağırıp çağırma. Feryatla bağırışma.

-efgâr, *F. s.* "Yaralı" anlamıyla sözcüğe ulanır. *Bkz.* figâr.

-efgen, *A. s.* "Atıcı yıkıcı, düşürücü" anlamlarıyla sözcüklere ulanır.

efgende, *F. s.* Yıkılmış, yıkık,

düşkün.

efham, *A. s.* [fahîm'den] Daha ya da pek ulu.

efhâm, *A. a.* [fehm] Anlamlar, zihinler.

efhem, *A. s.* [fehm'den] Çabuk anlayan.

ef'i, ef'a, *A. a.* Engerek yılanı.

efi'de, *A. a.* [fuad ç.] Yürekler, kalpler.

efike, *A. a.* Yalan, iftira.

efkar, *A. s.* [fakir'den] Daha ya da pek fakir, çok yoksul. • *Efkar-i fukara,* fakirlerin en fakiri.

efkâr, *A. s.* [fikr ç.] Fikirler, düşünler. • *Efkâr-i umumiyye,* kamuoyu.

-efken. *Bkz.* efgen.

efkende. *Bkz.* efgende.

eflâk, *A. a.* [felek ç.] Felekler. • *Eflâk-i ulviyye,* Zuhal (Satürn), Müşteri (Jüpiter), Merih (Mars) yıldızları.

Eflak, *a.* Osmanlı İmparatorluğu zamanında, iki ülke anlamına gelen. • *Memleketeynden* bir bölüm ki merkezi Bükreş'ti (öteki Buğdan).

eflâkî, *F. s.* Eflâkte bulunan, yani melek.

eflâkiyan, *F. a.* [eflâkî ç.] Melekler.

Eflâtun, Felâtun, *A. a.* Sokrat'ın öğrencisi, Aristo'nun da öğretmeni olan Grek filozofu, Platon. • *Eflâtun-i ilâhî* denir.

eflâtunî, *A. s.* Eflâtun'a ve onun felsefesine ait, onunla ilgili. • *Aşk-i Eflâtunî.*

efles, *A. s.* Pek züğürt, çok müflis.

efnan, *A. a.* **1.** Çeşitler, türler, tarzlar. **2.** Dallar. **3.** Saç bükümleri, kıvrımları.

efniye, *A. a.* [fina ç.] Avlular.

efrad, *A. a.* [ferd ç.] Fertler, bireyler, kimseler.

efrah, *A. a.* [ferah ç.] Sevinçler, neşeler, eğlenceler.

efrahte, *F. s.* Yükselmiş, yükseltilmiş, kaldırmış, kaldırılmış.

efrak, *A. a.* **1.** Fırkalar. **2.** İnsan toplulukları, bölükleri.

efras, *A. a.* [feres ç.] Atlar.

Efrasiyab, *F. a.* Büyük İskender zamanında yaşamış, Keyhusrev tarafından öldürülmüş bir Turan yiğidi.

efraş, *A. a.* [fers c.] Döşenecek şeyler, döşemelikler.

efraşte, *F. s.* Yukarı kaldırılmış, yükseltilmiş, yüceltilmiş.

-efraz, *F. s.* "Yükselten, kaldıran" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Serefraz,* baş yükselten. *Bkz.* -firaz.

efrenc, *A. a.* Frenk, Avrupalı. • *Da-ül-efrenc, illet-i efrenciyye,* frengi; *taîfe-i efrenc,* Frenkler, Avrupalılar.

efrencî, efrenciyye, *A. s.* Frenklere, Avrupalılara mensup, onlarla ilgili. • *Tarih-i efrencî,* milat tarihi.

Efridun, Feridun, *F. a.* Cemşid soyundan ünlü bir Fars hükümdarı.

efruhte, *F. s.* "Parlamış, tutuşmuş" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Dil efruhte,* gönlü

yanık: *sem' efruhte,* mumunu yakmış.

-efruz, -füruz, *F. s.* "Parlatan, tutuşturan" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Hüsn-i cihan-efruz,* dünyayı tutuşturan güzellik; *dil-efruz,* gönül yakan.

efruzende, *F. s.* **1.** Parlatıcı, ışıklandırıcı, aydınlatıcı. **2.** Parlak.

efsah, *F. s.* [fasih'ten] Daha ya da pek fasahatli, çok düzgün söz söyleyen.

efsak, *A. s.* Pek ya da çok fasik, en edepsiz.

efsane, *F. a.* **1.** Masal. **2.** Un salmış, dillere düşmüş olay.

efsun, Masal ve bü-

efsanecu, *F. s.* ...sal arayan, boş vakit geçiren.

efsanecuyî, *F. a.* Boş vakit geçiricilik.

efsanegû, *F. s.* [efsane-gû] Masal söyleyen.

efsanegûyî, *F. a.* Masal söyle...yicilik.

efsaneperdaz, *F. s.* [efsaneperdaż] Masal uyduran, masalcı.

efsaneperdazî, *F. a.* Masal uydurma, masalcılık.

efsanevî, *F. s.* Efsaneyle ilgili, efsane niteliği taşıyan.

efsar, *F. a.* Yular.

efsed, *A. s.* Pek kötü, çok bozuk.

efser, *F. a.* Taç.

efsuh, füsun, *F. a.* Afsun, büyü. Üfürük.

efsunger, *F. a.* [efsun-ger] Büyücü, üfürükçü.

efsungerî, *F. a.* Büyücülük, üfürükçülük.

efsunsaz, *F. s.* [e f s u n-saz] Büyücü.

efsus, *F. ün.* Yazık! Eyvah!

efsürde, *F. s.* Donmuş, donuk.

efsürdedil, *F. s.* [efsürde-dil] Y ü r e ğ i donmuş, duygusuz.

efsürdedilî, *F. a.* Yürek donukluğu, duygusuzluk.

efsürdedimag, *F. s.* [efsürdedimag] B e y n i donmuş, durmuş.

efsürdegân, *F. a.* [efsürde ç.] Gayretsiz, duygusuz kimseler.

efsürdegî, *F. a.* Donukluk, duygusuzluk. Gayretsizlik.

...şan, *F. s.* "Saçan, serpen, ...ağıtan, silken" anlamlarıyla sözcüklere ulanır. • *Bkz. anberefşan, damenefşan, hunefşan, nurefşan, zerefşan.*

efşar, *F. a.* **1.** Sıkma, özünü çıkarma. **2.** Çimdikleme.

eftan. *Bkz.* fütan.

efvac, *A. a.* [fevc ç.] Bölükler, takımlar.

efvah, *A. a.* [fevh, fuh ç.] Ağızlar. • *Efvah-i nariyye,* ateşli silah ağızları; *efvah-i nâs,* halk ağzı.

efyak, *A. s.* [faik'ten] En üstün.

efyal, *A. a.* [fil ç.] Filler.

efyun, afyon, *F. a.* Afyon.

efyunî, *F. s.* Afyon kullanan, afyon düşkünü.

efyunkeş, *F. s.* [efyun-keş] Afyon kullanan, afyon düşkünü.

-efza, *F. s.* "Artıran, çoğaltan"

anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Ferah-efza,* neşe artıran; *ruh-efza,* gönül açan.

efza', *A. a.* [feza' ç.] Korkuyla bağırmalar.

efzayiş, *F. a.* Artma, çoğalma.

-efzud, *F. s.* "Çoğalıcı, artırıcı; çoğaltan, artıran" anlamıyla sözcüklere ulanır.

efzun, *F. s.* Ziyade, çok. Aşkın, taşkın.

efzunî, *F. s.* Çokluk, artıklık.

efzunter, *F. s.* [efzun-ter] Daha artık, daha fazla.

egalit, *A. a.* [uglûte ç.] Yanıltmaçlar, bilmeceler, bulmacalar.

egani. *Bkz.* agani.

egarr. *Bkz.* agarr.

egbiya. *Bkz.* agbiya.

eger, eğer, *F. il.* Şart ilgeci olarak kullanılır. Eğer.

egerçi, eğerçi, *F. il.* Her ne kadar, olsa da ..., ise de...

eglâk, aglâk, *A. a.* [galak ç.] Kilitler. Kapalı şeyler.

eglâl, aglâl, *A. a.* [gull ç.] Hükümlülerin boyunlarına, kol ve ayaklarına takılan zincirler.

eglâl, aglâl, *A. a.* [galel ç.] Korulukta, ağaçlar arasından akan sular.

egmad, agmad, *A. a.* [gımd ç.] Kınlar.

egna, agna, *A. s.* Pek, en zengin. • *Egnay-ül-agniya,* zenginlerin zengini.

egval, agval, *A. a.* [gul c.] Güller.

egvar, agvar, *A. a.* [gavr ç.] Dipler, çukurlar, sonlar. • *Baid-ül-egvar,* çok derin şeyler.

egvas, agvas, *A. a.* [gavs ç.] Gavsler.

egzaşte, *F. s.* Geçmiş.

ehabb, ahabb, *F. s.* [habib'den] En sevgili.

ehabir, *A. a.* Haberler, ihbarlar, olaylar, öyküler, masallar, söylenceler.

Ehabiş. *Bkz.* Ahabiş.

ehaci, *A. a. (ha* ile) [uhcuve, uhciyye ç.] Muammalar, bilmeceler, bulmacalar.

ehaci, *A. a. (he* ile) [hicv ç.] Hicivler, hicviyeler, yergiler.

ehad, ahad, *A. s.* Bir.

ehadd, *A. s.* [hadd'den] Pek ya da çok keskin.

ehadis, *A. a.* [hadis c.] Hadisler. *Bkz.* ahadis.

ehadiyyet, ahadiyyet, *A. a.* Birlik. • *Bargâh-i ehadiyyet,* Tanrı kapısı.

ehaff, *A. s.* [hafif'ten] Pek ya da en hafif. • *Ehaff-i mücazat,* cezaların en hafifi.

ehakk. *Bkz.* ahakk.

ehali. *Bkz.* ahali.

eharr, *A. s. (ha* ile) Çok, pek, en sıcak.

ehasin. *Bkz.* ahasin.

ehass. *Bkz.* ahass.

ehbar. *Bkz.* ahbar.

ehbar. *Bkz.* ahbar.

ehbas, *A. a.* [habs ç.] **1.** Hapishaneler, zindanlar. **2.** Su setleri, barajlar, göletler. **3.** Hayrat için vakfedilmiş yapılar, topraklar.

ehdab, *A. a.* [hüdb ç.] Kirpik-

ler. • *Ehdab-i mühtezze,* titrek tüyler.

ehdaf, *A. a.* [hedef ç.] Hedefler. Amaçlar, erekler.

ehdak, *A. a.* [hadeka ç.] Gözbebekleri.

ehdeb, *A. s.* Sık ve uzun kirpikli adam.

ehemm, *A. s.* [mühim'den] Daha ya da pek önemli. • *Takdim-ül-ehemm alel mühim,* iki işten en önemliyi önce yapma.

ehemmiyyet, *A. a.* **1.** Ehemmiyet, önem. **2.** Değerlilik.

ehibba'. *Bkz.* ahibba'.

ehillâ'. *Bkz.* ahillâ'.

ehille, *A. a. (he* ile) [hilal ç.] Ayçalar, yeni doğmuş aylar.

ehissa, *A. a. (hı, sin* ile) [hasis ç.] Pintiler, cimriler.

ehl, *A. s., a.* **1.** Sahip, malik olan, olanlar. **2.** Bir yerde oturanlar, oranın halkı. **3.** Becerikli, elinden iş gelir. **4.** Karı ve kocadan her biri. • *Ehl-i âlem,* insanlar; *-Beyt,* 1. Ev halkı. 2. Muhammed Peygamberin, kızı Fatımatüzzehra'dan gelen soyu; *-cehennem,* cehennemlikler, günahlılar ve Müslüman olmayanlar; *-cennet,* cennetlikler; *-dil,* gönül erbapları, Tanrı'yı iyice anlamış kimse; *-divan,* divan halkı, diyanda memurlukları olan kimseler; *-dünya,* dünya işleriyle uğraşan kimse; *-Hak,* Tanrı'ya kendini vermiş kimse; *-hal,* hal erbabı, coşkunlaşır kimse; *-hibre,* bilirkişi; *-namus,* kendi halinde kimse; *-Islam,* İslam topluluğu; *-Kıble,* Müslümanlar; *-Rum,* Osmanlılar; *-sûk,* çarşı halkı, esnafı; *-sünnet,* peygamber gidişatına ve ashabına inanma ve işleme hususunda uyan Müslümanlar; *-şia,* Ali'ye uyup ondan yana olan mezhepteki insanlar; *-tarik,* tarikatlerden birine girmiş kimseler: *-vukuf,* bilirkişi.

ehlâ, *A. s.* [halv'den] Daha ya da pek tatlı.

ehlî, ehliyye, *A. s.* [ehl'den] Alışık, yabani olmayan. Evcil.

ehliyyet, *A. a.* **1.** Yeterlik, yetenek. **2.** Beceriklilik.

ehlperver, *F. s.* [ehl-perver] **1.** Yarar kimseyi tutan. **2.** Adamını kayıran.

ehlperverî, *F. a.* **1.** Yarar kimseyi tutma. **2.** Adam kayırma.

ehlullah, *A. a.* Tanrı adamı, veli, ermiş, evliya.

ehmâ, *A. s.* [hamiyyet'ten] Çok ya da pek hamiyetli.

Ehram, *A. a.* Mısır'da bulunan piramit biçiminde eski zaman yapısı.

ehram, *A. a.* (Geo.) Piramit. • *Ehram-i nakıs,* kesik piramit.

ehramî, *A. s.* (Geo.) Piramidal.

Ehremen, Ehrimen, *F. a.* Zerdüştlerin inandıkları iki tanrıdan Kötülük ve Karanlık tanrısı. Şeytan, kötülük.

ehsa, *A. a.* Pek kumlu, taşlı yer.

ehtâb. *Bkz.* ahtâb.

ehtâr. *Bkz.* ahtâr.

ehva', *A. a.* [heva ç.] Nefis ve

tekleri. • *E h l-i ehvâ',* e h l-i kıbleden olup itikatları ehl-i sünnetinkine uymayan bazı mezhep fırkaları.

ehval, *A. a.* [h e v l ç.] Korkular.

ehvel, *A. s.* [hevl'den] Pek ya da çok korkunç.

ehven, *A. s.* **1.** Daha hafif, daha zararsız. **2.** Daha ve pek ucuz. • *Ehven i şerr, ehven-i şerreyn,* iki kötülüğün en hafifi.

ehveniyyet, *A. a.* Ucuzluk.

ehviye, *A. a.* [hava' ç.] H a v a l a r. • *Ehviye-i latîfe,* latif (müzik) parçaları.

ehyâ'. *Bkz.* ahyâ'.

ehyan. *Bkz.* ahyan.

ehyanî, ehyanen. *Bkz.* ahyanî, ahyanen.

ehyeb, *A. s.* [mehîb'den] Daha, pek, en korkunç, ürkütücü, heybetli.

ehyef, *A. s.* İnce belli, yakışıklı delikanlı.

eimme, *A. a.* [imam *c.*] İmamlar. • *E i m m e-i dîn,* din konularında sözü geçer kimseler; *-erbaa,* (Dört imam) İmam-i A'zam Ebu Hanife, İmam Şafii, İmam Malik, İmam Hanbel; *-isna aşer,* (O n iki i m a m) Alevî imamları; *-izam,* din imamları; *-nuhat,* nahv (sentaks) bilginleri.

eizzâ, *A. a.* [aziz ç.] **1.** Çok sevilenler, azizler, çok saygı görenler, yüceler. **2.** Yüce, ulu.

eizze, *A. a.* [a z i z *c.*] Azizler, kutsal kimseler (Evliyalar için kullanılır).

ejdeha. *Bkz.* ejder.

ejder, ejdeha, ejderha, *F. a.* Yılanı andırır, dört ayaklı, kanatlı, ağzından ateş püskürür varsayılan hayvan.

ekâbir, *A. s.* [ekber ç.] Pek ulular.

ekâbirane, *F. be.* [ekâbir-ane] Ululara yakışır biçimde.

ekadih, *A. a.* [kadeh *c.*] Kadehler.

ekalim, akalim, *A. a.* [iklim *c.*] İklimler. • *Ekalim-i bâride, ekalim-i harre,* soğuk, sıcak iklimler; *ekalim-i seb'a,* yedi iklim.

ekall. *Bkz.* akall.

ekalliyet. *Bkz.* akalliyet.

ekanim, *A. a.* [üknum ç.] A s ı l l a r, rükünler. • *Ekanim-i selâse,* Hıristiyan inancında Eb, İbn, Ruhülkuds (Baba, Oğul, Kutsal Ruh) inancı.

ekarib. *Bkz.* akarib.

ekârim, *A. a.* [ekrem ç.] Pek kerem sahibi olan kimseler.

ekasi, *A. a.* [aksa ç.] Pek ırak lar.

ekasim, akasım, *A. a.* [aksam ç.] Bölümler, kısımlar.

ekasir, akasir, *A. a.* [aksar *c.*] Pek kısalar.

ekâsire, *A. a.* [kisra ç.] Kisralar. Eski Fars hükümdarları.

ekavil, akavil, *A. a.* [akval ç.] Sözler. • *Ekavil-i batıla,* doğru olmayan, çürük sözler.

ekavim, *A. a.* [kavm ç.] Kavimler, uluslar.

ekâzib, *A. a.* [ekzube ç.] Yalanlar.

ekbad, *A. a.* [kebed ç.] Ciğerler.

ekbah, akbah, *A. a.* [kabih'ten] Pek ya da en çirkin.

ekber, *A. s.* [kebîr'den] En ya da pek çok büyük, ulu. • *Ekber ü erşed*, (soyun) en büyük ve en ergeni; *Allahü ekber*, Tanrı uludur: *cihad-i ekber, gaza-yi ekber*, din uğruna yapılan savaş. [ç. ekâbir].

ekdar, *A. a.* [keder ç.] **1.** Kederler, acılar. **2.** Bulanıklıklar. • *Ekdar ü âlâm*, kederler, acılar.

ekele, *A. a.* [âkil ç.] Yiyiciler. Oburlar.

ekeme, *A. a.* Tepe.

ekfa', *A. a.* [küfüv ç.] Denkler, uygunlar.

ekfan, *A. a.* [kefen ç.] Kefenler. Ölüye sarılan bezler.

ekhal, *A. a.* Çok sürme kullanan. Gözü sürmeli.

ekhal, *A. a. (kef, ha* ile) [kühi ç.] Sürmeler.

ekîd, ekîde, *A. a.* **1.** Sağlam, kuvvetli. **2.** Açık ve kesin. • *Emr-i ekîd, evamir-i ekîde*, kesin buyruklar.

ekîden, *A. be.* Kesin olarak, sağlam biçimde.

ekîl, *A. a.* [ekl'den] **1.** Yiyen, aşırı ıştahla yiyen. **2.** Yenilebilir. **3.** Vahşi bir hayvanca yenmiş olan. **4.** Sofra arkadaşı.

ekile, *A. a.* **1.** Yenmek için ayrılmış koyun. **2.** Vahşi bir hayvanca yenmiş yaratık.

ekimme, *A. a.* [kümm ç.] Çiçek kapçıkları.

ekinne. *Bkz.* eknan.

ekkâl, *A. s.* [ekl'den] **1.** Çok yiyen, obur. **2.** Etrafındaki etleri çürüterek yok eden (yara). **3.** Aşındıran.

ekl, *A. a.* Yeme. • *Ekl ü şürb*, yeme, içme.

ekmam, *A. a.* [kümm ç.] **1.** Esvap kolları, yenler. **2.** Ağaç çiçeklerinin kapçıkları.

ekmeh, *A. a.* Anadan doğma kör.

ekmehiyyet, *A. a.* Anadan doğma körlük.

ekmel, *A. s.* [kâmil'den] Daha ve pek kâmil, en olgun. Hiç eksiği olmayan. • *Ekmel-i enbiya*, Muhammed Peygamber.

ekmelâne, *F. be.* [ekmel-ane] Hiç eksiksiz biçimde, çok mükemmel olarak.

ekmeliyyet, *A. a.* Ekmel oluş. Olgunluk. Eksiksizlik.

eknaf, *A. a.* [kenef c.] Taraflar, yönler. (Çoğu kez *etraf ü eknaf* biçiminde kullanılır).

eknan, ekinne, *A. a.* [kinan, kinn ç.] **1.** Perdeler, örtüler. **2.** Evler, odalar. Çadırlar.

eknun, künun, *F. be.* Şimdi. Hâlâ.

Ekrad, *A. a.* [Kürd ç.] Kürtler.

ekreh, *A. s.* Daha pek, en iğrenç.

ekrem, *A. a.* [kerim'den] **1.** Çok, pek, en cömert, iyiliksever. **2.** Çok, pek, en soylu, onurlu. **3.** Kimi görevleri niteler. • *Serdar-i ekrem*, tüm ordunun ya da belirli bir göre-

ve gönderilen ordunun komutanı; *yaver-i ekrem,* padişah yaveri.

ekremane, *F. be.* [ekrem-ane] Cömertce, soyluca.

ekremî, *A. s.* Cömertlikle, soylulukla ilgili.

ekremiyyet, *A. a.* Cömertlik, iyilikseverlik, soyluluk.

eksem, *A. s. (kef, se* ile) **1.** Şişgöbek, karnı şiş. **2.** Doymuş. **3.** Şişman, şişko. **4.** İri yarı.

ekser, *A. a.* [kesîr'den] En çok.

ekserî, *A. s.* Çoğunlukla, çoklukla ilgili, genellikle.

ekseriyya, *A. be.* Çoğu kez, genellikle, çoğunlukla.

ekseriyyet, *A. a.* Çoğunluk, çokluk. • *Ekseriyyet-i ârâ,* oy çokluğu; *ekseriyyet-i mutlaka,* salt çoğunluk; *sülüsan-i ekseriyyet,* çoğunluğun üçte ikisi.

eksibe, *A. a.* Kumsal, kumul.

ektaf, *A. a. (te* ile) [ketf ç.] **1.** Omuz başları. **2.** Kürek kemikleri.

ektem, *A. s.* [ketm'den] **1.** Daha, pek, en sır saklayıcı. **2.** Çok gizli. **3.** Karnı şişkin, şişgöbek.

ekûl, *A. s.* [ekl'den] Çok yiyen, obur, pisboğaz. [ç. ekele].

ekûlâne, *F. be.* [ekûl-ane] Oburcasına.

ekûlî, *F.* Oburluk.

ekva. *Bkz.* akva.

ekvab, *A. a.* [kûb ç.] Küpler. Büyük su kapları.

ekvan, *A. a.* [kevn ç.] Varlıklar, varolanlar.

ekvar, *A. a.* [kevr ç.] Dönmeler ve bir ş e y i sarmalar.

ekvat, *A. a.* [kut ç.] Karın doyuracak şeyler.

ekvaz, *A. a.* [kûz ç.] Kadehler, kâseler, bardaklar.

ekyal, *A. a.* [keyl ç.] **1.** Kileler. **2.** Ölçekler.

ekyas, *A. a.* [kîs ç.] Keseler.

ekzeb, *A. a.* Pek büyük yalan. Uydurma.

el-, Arapça *harf-i tarif* olup sözcüğün kavramını belirtir. Türkçede, özel adlarla cins adlarında ve Arapça tamlamalarda rastlanır; çoğu kez de belirtenle belirtilen arasında bulunur. Sözcük başlarındayken okunur, *Elhac* gibi. Tamlamalarda (d, l, n r, s, ş, t, z) harflerden önce "l" okunmayıp yanındaki harf ikileştirilir: *Abdüsselâm, eddai, esselâm.*

elâ, *A. il.* Bak, dinle, haberin olsun! anlamlarında olup Türkçede *elâ ey* biçiminde ve ünlem olarak kullanılır.

el'ab, il'ab, *A. a.* Oyun.

el'aceb, *A. ün.* [el-aceb] Şaşılacak, acayip.

el'an, *A. be.* [el-an] **1.** Şimdi. **2.** Hâlâ.

elâstikî, *F. s.* Esnek.

elâstikiyet, *A. a.* Esneklik.

elbab, *A. s.* [lübb ç.] Akıllar. *Ulü-l-elbab,* akıl sahipleri.

elban, *A. a.* [lebn ç.] Sütler.

elbas, *A. a.* [libas ç.] Giyecekler, giysiler.

elbet, elbette, *A. il.* Mutlaka. Kesin olarak, kesinlikle.

elbise, *A. a.* [libas ç.] Giyecek

şeyler, giysi.

elcime, *A. a.* [licam ç.] Gemler.

eledd, *A. s.* Hakkı kabul etmeyen, inatçı. • *Düşman-i eledd, h a s m-i eledd,* bir türlü anlaşmaya yatmayan inatçı düşman.

elektrikî, *A. s.* Elektrikle ilgili, elektrik hassasında. • *Cereyan-i elektrikî,* elektrik akımı; *tedavi-i elektrikî,* elektrikle bakım.

elektrikiyyet, *A. a.* Elektrikleştirme, elektrikleşme.

elem, *A. a.* **1.** Ağrı, acı, sancı. **2.** Kaygı, dert, gam. **3.** Hekimlik terimlerinde *-algie* soneki bu sözle karşılanmıştır. • *Elem-i asabî,* (nevralgie); *-fem,* (stomalgie); *-g u d d e,* (adenalgie); *-k a s s î,* (sternalogie); *-m a f s a l,* (arthralgie); *-sin,* (odontalgie). (Ed. Ce.): • *E l e m-i kalb; -yetimane; ifade-i elem; manay-i elem; neşide-i elem; nevehat-i elem; nokta-i elem; şebrev-i elem.*

el'eman, *A. ün.* [el-eman] Medet, aman, imdat.

el'amanhah, *F. s.* [el-emanhah] A m a n dileyen. Amana gelen.

el'emrü emrüküm, *A. tüm.* [el-emr] "Emir sizin emrinizdir, ne buyurursanız" anlamında.

Elemut, *F. a.* Hasan Sabbahın, otuz beş yıl içine sığındığı sarp kale.

elemzede, *F. s.* [e l e m-zede] Acılı, kederli. [ç. elemzedegân].

elest, elestü, *A. a.* **1.** Asıl anlamı, Tanrı'nın Âdem peygamberi yarattığı zaman sorduğu: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" (elestü birabbiküm) de olduğu gibi, olumsuz soru biçimidir. **2.** Buradan alınarak ruhların ilk yaratıldığı an olarak kullanılmıştır. • *Bezm-i elest, ruz-i elest,* elest meclisi, g ü n ü; *mest-i elest,* elest gününden mest olmuş.

elezz, *A. s.* [l e z i z'd e n] Daha ya da pek tatlı.

elf, *A. s.* Bin. [ç. alâf].

elfaf, *A. a.* [lif ç.] Dalları birbirine sarılmış fidanlar, dolaşık fidanlar.

elfâtiha, *A. ün.* [el-fâtiha] F a t i h a suresinin okunmasını anlatır bir deyimdir. Bu söylendikden sonra fatiha okunur.

elfaz, *A. a.* [lafz ç.] Sözler. Lafızlar. • *Elfaz-i galiza,* kaba küfürler; *-küfr,* dinden düşmeye yol açan sözler; *-müstereke,* anlamdaşlar.

elfirak, *A. ün.* [el-firak] Elveda! (Ayrılık sözü).

elfiyye, *A. a.* Bin beyitlik kaside.

elgaraz, *A. ün.* [el-garaz] "Diyeceğim şu ki, gelelim maksada" anlamında kullanılır.

elgaz, *A. a.* [lügaz ç.] Lügazler, yanıltmaçlar, bilmeceler.

elgıbta, *A. ün.* [el-gıbta] "İmrenilir, imrenirim!" anlamında çok beğenme anlatır.

elgıyas, *A. ü.* [el-gıyas] **1.** Ey y a r d ı m c ı olan (Tanrı)! **2.** (Tanrım) Yardım et. **3.** İmdat!

elhac, *A. a.* [el-hac] Hacı.

elhakk, *A. be.* [el-hak] Doğrusu, gerçekten.

elhaletü hazihi, *A. be.* [elhaletü-hazihi] B u g ü n, bugünkü günde, şimdi.

elhamdülillah, *A. ün.* [elhamdü lillah] "Şükür Tanrı'ya!; Tanrı'ya şükürler olsun!" anlamında.

elhan, *A. a.* [lâhn ç.] Irlamalar, ezgiler. (Ed. Ce.): • *Elhan-i maani; -m u h a b b e t; -sürur; -şita; -tuyur; -yekâheng -i cihan; lüknet-i elhan; mürg-i elhan.*

elhased, *A. ün.* [el-hased] "Kıskanılır, kıskanırım!" anlamlarıyla a ş ı r ı beğenme anlatır.

elhasıl, *A. be.* [el-hasıl] Sözün kısası, kısacası.

elhaz, *A. a.* [lahz ç.] Göz ucuyla bakışlar.

elhazer, *A. ün.* [el-hazer] "Sakın, sakınalım, sakınınız, sakınılsın!" anlamlarında kullanılır.

elhükmü lilgalib, elhükmü limengalebe, *A. tüm.* "Hüküm, üstün olanındır; hüküm, üstün gelmektedir!" anlamlarında kullanılır.

elhükmü lillah, *A. tüm.* [elhükmü lillah] "Hüküm Tanrı'nındır; buna karşı yapılacak bir şey yoktur!" anlamında başsağlığı için kullanılır.

elibba, *A. a.* [lebib ç.] Akıllılar.

elîf, *A. ş.* [ülfet'te] Alışkın, tanıdık.

elif, *A. a.* **1.** Arap abecesinde ilk harf. **2.** (Mec.) Doğru, düz boy.

elifba, elifbe, *A. a.* Harflerin d ü z e n i, takımı. Harflerin ses ve okunmasını öğreten kitap.

elîm, elîme, *A. s.* [elem'den] **1.** Ağrıtan, ağrı veren. **2.** Şiddetli, çok acı veren. • *Azab-i elîm, darbe-i elime.*

el'însaf, *A. a.* [el-insaf] "İnsaf etmeli, insaf edilsin" anlamında.

el'iyazübillah, *A. tüm.* "Tanrı'ya sığındık, Tanrı esirgesin" anlamında.

elkab, *A. a.* [lakab ç.] **1.** Lakaplar. **2.** Resmi terim olarak rütbe sahiplerine rütbelerine göre yazılacak lakaplar: (En küçük rütbeden yukarıya doğru) *Hamiyetlû, Fütuvvetlû, Rif'atlû, Izzetlû, Saadetlû, Utufetlû, Devletlû.* (Ulema, yani sarıklı sınıfının da yine en küçükten başlayarak) *Mekrümetlû, Faziletlû, Semahatlû.*

elken, *A. a.* Peltek.

elkıssa, *A. bağ.* [el-kıssa] Hikâyemize, sözümüze gelelim, sözün kısası.

elma', elmaî, *A. s.* Çok zeki, akıllı.

elmah, elmahî, *A. a.* Meraklı kişi.

elmas, *A., F. a.* Elmas.

elmasnisar, *F. s.* [elmas-nisar] Elmas saçan.

elmaspâre, *F. a.* [elmas-pâre] Elmas parçası.

elmasrîze, *F. s.* [elmas-rîze] Elmas kırıntısı, elmas tozu, döküntüsü.

elmastıraş, *F. a.* [elmas-tıraş] Billur, kristal.

elmia, *A. a.* [lemean ç.] Işıklar, parıltılar.

elminnetülillâh, *A. tüm.* [el - minnetü - lillâh] "Minnet Tanrı içindir; Tanrı'ya minnet olsun" anlamlarında kullanılır, şükür tümcesi.

elsag, *A. s.* **1.** "r"leri "ğ" ya da "l" olarak söyleyen. **2.** Peltek.

elsas, *A. a.* [lus ç.] Hırsızlar.

elsen, *A. s.* Çok düzgün, fasahatle s ö z söyleyen (kimse).

elsine, elsün, *A. a.* [lisan ç.] Lisanlar, diller. • *Elsine-i selâse,* (üç dil) Türkçe, Arapça, Farsça.

eltaf, *A. s.* [l a t i f't e n] Daha ya da pek latif.

eltâf, *A. a.* [lûtf ç.] Lütuflar.

elûf, *A. s.* Girişken, herkesle görüşüp konuşan.

elvah, *A. a.* [l e v h ç.] Levhalar, tablolar.

elvan, *A. a.* [levn ç.] **1.** Renkler. **2.** Türlü şeyler.

elveda', *A. tüm.* [el-veda'] Allaha ısmarladık, Allaha emanet olun!

elviye, *A. a.* [l i v a ç.] Eski yönetim örgütünde mutasarrıflık olan livalar. • *Elviye-i müstakille,* bir vilayete (il'e) bağlı olmayıp doğrudan doğruya Dahiliye Nezareti'ne bağlı (Bingazi, Bolu, Canik, Çanakkale, Çatalca, İzmit, Karesi, Kudüs, Zor gibi) b a z ı sancaklar.

elyaf, *A. a.* [lif ç.] Lifler.

elyak, *A. s.* [lâyık'tan] Daha ya da pek uygun; en liyakatli.

elyen, *A. s.* Çok, pek, en yumuşak.

elyevm, *A. be.* [el-yevm] Bugün, hâlâ.

elyevî, *A. s.* [ilye'den] Sağrı b u t l a r ı n a ait, onunla ilgili.

elzem, *A. s.* [lâzım'dan] En gerekli, en lüzumlu.

elzemiyyet, *A. a.* Gereklilik.

em'a, *A. a.* [me'a'] Bağırsaklar. • *Em'a-yi galiza,* kalınbağırsaklar; *-rakika,* incebağırsaklar.

emacid, *A. s.* [emced ç.] Pek ya da çok şeref, ululuk sahipleri. • *İftihar-ül-emacid vel ekârim.*

emakin, *A. a.* [mekân ç.] M a h a l l e r, yerler. • *Emakin-i mukaddese, emakin-i m ü b a r e k e,* kutsal yerler.

emalike, *A. a.* Kullar, köleler.

emam, *A. a.* Bir kimse ya da şeyin ön yüzü.

emame. *Bkz.* imame.

eman, aman, *A. a.* **1.** Korkusuzluk, eminlik. **2.** Bağış, bağışlama, izin. **3.** Sığınma, yardım dileme. • *El eman,* yardım dileme, i m d a t deme; yaka silkme; *fi emanillah;* Tanrı selamet versin!"; *taleb-i eman,* aman deme, bağış dileme, ne

olursa senden olur! deme.

emanat, *A. a.* [emanet ç.] Emanetler. • *Emanet-i mukaddese,* Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferinden İstanbul'a getirdiği Muhammed Peygamberden kalmış olan şeyler, kutsal emanetler.

emanet, *A. a.* **1.** Bir kimseye inanıp bir şey bırakma. **2.** İnanılıp bırakılan şey. **3.** Osmanlı İmparatorluğunda bazı kurulların adı. • *Emanetullah,* (Tanrı emaneti) Osmanlı İmparatorluğunda padişahların hükümet fikri bakımından halk, millet; *Rüsumat Emaneti,* Gümrükler İdaresi; *Şehremaneti,* (İstanbul) belediyesi.

emanetdar, *F. s.* [emanet-dar] Emanetçi.

emanetdarî, *F. a.* Emanetçilik.

emaneten, *A. be.* **1.** Emanet yoluyla. **2.** Hükümet adına olarak, yapılacak bir işi geçici bir süre için bir kimseye vererek.

emanhah, *F. s.* [eman-hah] Aman dileyen, aman isteyen. Sığınan. [ç. emanhahan].

emanî, *A. a.* [ümniye ç.] İstekler, dilekler.

emarat, *A. a.* [emare ç.] Emareler, nişanlar, ipuçları.

emare, *A. a.* Nişan, iz.

emaret, *A. a.* [emr'den] **1.** Emirlik, beylik. **2.** Emir, bey hali ve şanı. **3.** Bir emir ya da bey yönetiminde bulunan yer; prenslik. Osmanlı İmparatorluğunda: • *Bulgaristan emareti, Mekke-i Mükerreme emareti, Sisam emareti.*

emarid, *A. a.* [emred ç.] Sakalı, bıyığı bitmemiş olanlar, tüysüzler.

emasil, *A. a.* [emsel ç.] Akranlar, benzerler, eşler. • *İftihar-ül-emasil vel-akran,* eski buyruklarda kullanılan bir formül.

emcad, *A. a.* [macid ç.] Ulular, şanlılar, şerefliler.

emced, *A. s.* [mecîd'den] Daha ve pek ululuk sahibi. • *Cedd-i emced,* çok ulu ata. [ç. emacid].

emed, *A. a.* **1.** Bir şeyin, işin başlangıç ve bitim noktası. **2.** Son, bitim, erek. **3.** Zaman parçası, süre.

emedd, *A. a.* [medd'den] Daha, pek uzun. Çok sürekli.

emekdar, *A. a.* [emek-dar] Emektar; eski ve sadık hizmetçi.

emel, *A. a.* **1.** Umu, umma. **2.** Şiddetli istek. • *Tül-i emel,* gerçekleşmesine insan ömrünün yetemeyeceği istekler, kuruntular. [ç. âmal]. (Ed. Ce.): • *Emel-i arş; -aşk ü perestiş; -kalb; -mekruh; -recüliyet; -sanatkârane; -şebab; -vasl; behic-i emel; firaş-i emel; gaye-i emel; hun-i emel; hüma-yi emel; kâşane-i emel; mahrum-i emel; misal-i emel; nevemel; pür-vaad-i emel; pür-emel; râz-i emel; saha-i emel; sarsar-i hırs ü emel; şükûfe-i emel; taraif-i emel; tıfl-i pür-emel.*

emerr, *A. s.* Pek acı.

emhal, *A. a.* [mehl ç.] Zaman vermeler, sonraya bırakmalar.

emhal, *A. a.* [mehl ç.] Kadına evlenme sırası verilmesi kararlaştırılan paralar.

emhar, *A. a.* [mühür ç.] Taylar.

emîn, *A. s.* **1.** Korkusuz, korkmaz (k i m s e). **2.** Inanan, g ü v e n e n. **3.** Korkulmayacak, sağlam. Kendişine inanılabilir. **4.** Emanet olan devlet dairelerinin b a ş k a n ı. • *Emîn-i şair,* (arpa emini); *emîn-i kadı,* hâkimin bir işe vekil ettiği; *alay emîni, bölük emîni,* askerde alay ve bölüğün hesap işlerini gören kimse; *fetva emîni,* şeyhülislam kapısında fetva işlerinin en büyük memuru; *sandık emîni,* veznedar, kasadar; *şehremîni,* şehremanetinin başkanı; *yed-i emîn,* mahkemece kendisine b i r ş e y emanet edilen kimse.

emîr, *A. a., s.* [emr'den] **1.** Bir aşiret, bir ülkenin başı, bey, reis (en ç o k Arabistan'da). **2.** Büyük b i r s o y d a n gelen. **3.** Peygamber s o y u n d a n gelen, şerif. • *Emîr ahur* (mîr ahur), padişahın dairesinin ve büyük kimseler dairelerinin taşıt ve binek hayvanlarına bakanların başı. • *Emîr-i Mekke,* H i c a z valisiyle birlikte Mekke ve dolaylarının işlerine bakmak üzere atanan peygamber s o y u n d a n (şerif) kimse. [ç. ümera].

emîrane, *F. be.* [e m î r-a n e] Emire yakışır biçimde.

emîrname, *F. a.* [e m r-name] Buyruk. • *Emirname-i sami,* sadrazamın yazdığı emir.

emîrülceyş, *A. a.* [emîr-ülceyş] Asker, o r d u, ordular komutanı.

emîrülhacc, *A. a.* [emîr-ülhacc] Hicaz'a hacı olmaya giden kafilelerin güvenliği ve işleriyle uğraşan görevli.

emîrülmü'minîn, *A. a.* [emîr-ül-mü'minîn] Halifelerin lakapları. Bu lakap ilkin halife Ömer hakkında kullanılmış, sonraları Osmanlı padişahları için kullanılmıştır.

emîrülümera, *A. a.* [emîr-ülümera] Tanzimat'tan önce "beylerbeyi"ler hakkında kullanılırdı; sonra k i m i kimselere olağanüstü "paşa" denilmek üzere çıkarılmış olan bir rütbe.

emkine, *A. a.* [mekân ç.] Yerler, mahaller.

emlah, *A. s.* [melîh'ten] Daha ve pek güzel.

emlâh, *A. a.* [milh ç.] (Kim.) Tuzlar.

emlâk, *A. a.* [mülk c.] Mülkler. • *Emlâk ü emval,* mülkler ve mallar; *emlâk-i hümayun,* padişah malı; *-miriye,* beylik mal.

emles, *A. s.* Avuç içi gibi düz, pürüzsüz. Yalız. • *Levh-i emles,* Fr. *table rase* karşılığı (XX yy.).

emma, amma, *A. il.* Ama, amma. Lakin. Şu kadar var ki

emma ba'dü, *A. bağ.* Bir yazı ya da söze başlarken söylenmesi gerekli besmele, Tanrı'ya hamd, peygambere d u a d a n sonra asıl amaca girerken bu söz söylenir. Buna "fasl-i hitab" denir.

emmare, *A. s.* [emr'den] Çok, fazla emredici, zorlayan, zorlayıcı. • *Nefs-i emmare,* insanı kötülüğe, günaha zorlayan nefis, istek.

emn, *A. a.* **1.** Korkusuzluk, güven, eminlik. **2.** Rahatlık, düzen. Çoğu kez pekiştirmek için anlamdaşı "eman"la kullanılır. • *Emn ü eman.*

emniyyet, *A. a.* **1.** Emn, güven, korkusuzluk. **2.** G ü v e n m e, inanma. • *Emniyyet-i amme,* kamu güvenliği; *Emniyyet-i Umumiye,* ülkenin güvenliğiyle görevli dairenin Osmanlı İmparatorluğu zamanındaki adı (XX. yüzyıl).

emr, *A. a.* **1.** Buyruk. Buyurma. **2.** İ ş, ş e y. • *Emr-i âli,* yüksek emir, buyruk; *-azîm,* büyük, önemli iş; *-bilma'ruf ve nehy alelmünker,* şeriatın buyruklarına uygun emir ve yasaklarına göre yaptırmama; *-gaib, -hazır,* (Dilb.) üçüncü şahsa ikinci şahsa verilen emirler; *-Hak,* (Tanrı buyruğu) ölme; *-ilâhî,* Tanrı'nın takdir buyurduğu, kader, alınyazısı; *-vâki,* olupbitti (XIX. yüzyıl); *ahir-ülemr,* en s o n, sonunda; *evvel-i emirde,* ilkin, b a ş t a; *nefs-el-emr,* b i r i ş i n gerçeği, başta; *ulü-l-emr,* halka emretmekle görevli ve halkın da bu emirleri tutma zorunda oldukları kimseler (birinci derecede h a l i f e, sonra onun vekilleri). [ç. evamir].

emraz, *A. a.* [maraz ç.] Hastalıklar. • *Emraz-i akliyye,* akıl hastalıkları; *-ayniyye,* göz; *-asabiye,* sinir; *-dahiliyye,* iç; *-efrenciye,* frengi ve benzerleri; *-hariciyye,* dış; *-intaniyye,* mikroplu; *-müstevliyye,* salgın; *-nisaiyye,* kadın; *-sariyye,* bulaşıcı hastalıklar (XX. yüzyıl).

emred, *A. s.* Daha bıyık ve sakalı çıkmamış, tüysüz. • *Şabemred,* tüysüz genç.

emrî, emriyye, *A. s.* Emre ait, emirle ilgili. • *Sıga-i emriyye,* e m i r kipi.

emrud, ermud, *F. a.* Armut.

ems, *A. a. (sin* ile) Dün, dünkü gün.

emsal, *A. a.* [misl ç.] Eşler, benzerler. • *Emsal-i kesire,* birçok benzerler.

emsal, *A. a.* [mesel ç.] Dilden düşmeyen şeyler, hikâyeler, destanlar. • *Durub-i emsal,* atalarsözü, atasözleri.

emsar, *A. a.* [mısr ç.] Büyük kentler. • *Emsar ü bilâd,* büyük kentler.

emsel, *A. s.* [misl'den] Çok benzeyen, benzer.

emsile, *A. a.* [misal ç.] Örnekler. • *E m s i l e-i muhtelife,* (Dilb.) geçmiş, gelecek, geniş zaman gibi çeşitli kiplerin sırayla çekimi; *emsile-i muttari-*

de, bir kipin şahısları sırasıyla çekimi.

Emsile, *A. a.* Arap dilbilgisinde eylem çekimi örneği bulunan birinci kitabın adı.

emtar, *A. a.* [matar ç.] Yağmurlar. • *Sahaib-i emtar,* y a ğ m u r bulutları.

emtia, *A. a.* [meta' ç.] Emtaa, mal, mallar. • *Emtia-i ecnebiyye,* yabancı ülke malları; *emtia-i gûnegûn,* ç e ş i t l i mallar.

emvac, *A. a.* [mevc ç.] Dalgalar. • *Emvac-ı bihar,* denizlerin dalgaları; *ser-i emvac,* dalgaların ucu. (Ed. Ce.): • *Emvac-i gunude; -iktirab; -intikat; -pür-garam; -pür-huruş; -pür-surud; -ruya; duş-i emvac; girîv-i muhiş-i emvac; safha-i emvac; selsebil-i emvac; tesadüm-i emvac.*

emvah, *A. a.* [ma' ç.] Sular.

emval, *A. a.* [mal ç.] Mallar. • *Emval-i emiriyye,* (eşya ve para) beylik mallar; *emval-i gayr-i menkule,* ev, dükkân, tarla gibi bir yerden başka yere taşınamayan mallar, taşınmaz mallar, akar; *emval-i menkule,* bir yerden başka yere taşınabilir mal, taşınır mallar, eşya; *emval-i metruke,* sahipleri kaybolmuş mallar; *bezl-i emval,* para ve armağan gibi mallar dağıtma.

emvat, *A. a.* [meyyit c.] Ölüler. • *Ahya vü emvat,* diriler ve ölüler; *arazi-i emvat,* hiç işlenmemiş boş toprak; *defn-i emvat,* ölüleri gömme; *ihya-yi emvat,* ölülere can verme. (Ed. Ce.): • *Mahfil-i emvat, mahşer-i emvat, lifafe-i emvat.*

emyal, *A. a.* [mil ç.] Miller.

emyel, *A. s.* [meyl'den] **1.** Aşırı eğilmiş. **2.** Çarpık çurpuk (kimse).

emzice, *A. a.* [mizac ç.] Mizaçlar, huylar, tabiatler.

-en, *A. il.* Arapça sözcüklerin sonuna ulandığında sözcüğü belirteç biçimine koyar. • *Kasden, mânen...* vb. • *Acilen; âdiyen; ahiren; ânifen; aslen; âtiyen; aynen; bahren; bedaheten; berren; hidayeten; cebren; cezaen; cidden; cismen; cümleten; dahilen; devren; dimagen; dinen; ebediyen; esasen; fennen; fiilen; fikren; gadren; garben; giyaben; hamilen; haricen; hakikaten; hassaten; hissen; icraen; idareten; ifaen; ihzaren; ilâveten; iltizamen; imtisalen; ismen; kalben; kâmilen; kayden; kazaen; kerhen; kısmen; kıyasen; leylen; lütfen; mahsuben; mahsusen; meccanen; mecruhen; merhameten; mevkufen; m u t a den; muttariden; muvakkaten; müstacelen; nadiren; nazmen; rabien; resen; ruhen; salisen; saniyen; şahsen; şimalen; şükren; tahminen; takriben; taltifen; tamimen; tashihen; tatbiken; tebcilen; tebdilen; teminen; tevilen; umranen; vazifeten; vicahen; zamimeten; zaten; zec-*

ren; zımnen; zihnen.

enabib, *A. a.* [enbube ç.] **1.** Boğum boğum o l a n şeyler. **2.** Küçük borucuklar. • *Enabib-i gırbaliyye,* (Ana.) kalbur damarlar.

enabik, *A. a.* [inbik ç.] İmbikler.

enacil, *A. a.* [incil ç.] İnciller. • *Enacil-i erbaa,* dört İncil.

enafis, *A. a.* [enfes ç.] Pek nefis olan şeyler.

enaî, enayi, *F. s.* Kendini bir şey sanan bilgisiz, aptal, ahmak, enayi.

enaiyyet. *Bkz.* enaniyyet.

enam, *A. a.* Halk, tüm yaratıklar. • *Beyn-el-enam,* halk arasında; *Rabb-ül-enam,* tüm yaratıkların Tanrısı; *seyyid-ül-e n a m,* (halkın ulusu) Muhammed Peygamber.

En'am, *A. a.* Kur'an'ın En'am suresiyle daha bazı surelerinden oluşturulmuş küçük kitap. • *Sure-i en'am,* Kur'an'ın altıncı suresi.

enamil, *A. a.* [enmile ç.] Parmak uçları.

enaniyyet, enaiyyet, eneiyyet, *A. a.* Bencillik. Kendini beğenme (XX. yüzyıl).

enar, *F. a.* Nar.

enarallahü kabrühu, *A. tüm.* "Tanrı mezarını ışıtsın!" anlamında dua.

enba, *A. a.* [nebi ç.] Peygamberler.

enbag, *F. a.* (Evlilikte) ortak.

enban, enbane, *F. a.* Dağarcık. Heybe.

enbançe, *F. a.* [enban-çe] Küçük dağarcık, heybecik.

enbar, *A. a.* A m b a r. • *Der enbar etmek,* teslim almak, ambara koymak.

enbaşte, *F. s.* **1.** Dolmuş, tıkanmış. **2.** Yıkılmış.

enbaz, *F. a.* Ortak. • *Bienbaz,* ortaksız (Tanrı).

enbiya, *A. a.* [nebi ç.] Peygamberler. • *Hatem-ül-enbiya, şah-i enbiya,* Muhammed Peygamber.

enbube, ünbube, *F., A. a.* **1.** Kamışın boğumu. **2.** İnce boru. **3.** İnce yol, patika. • *Enbube-i teneffüssiyye,* soluk borusu. [ç. enabib].

enbubî, enbubiyye, *A. s.* İnce boru, boğmaklı boru biçiminde olan.

enbuh, *F. a.* Kalabalık. • *Leşker-i enbuh,* kalabalık asker.

encam, *F. a.* Son. • *Encam-i kâr,* işin sonu.

encere, *F. a.* **1.** Isırgan. **2.** Kurdeşen (echtmos, urtica). *Bkz.* encüre.

encir, *F. a.* İncir.

encüm, *A. a.* [necm ç.] Yıldızlar.

encümen, *F. a.* Meclis, komisyon. • *Encümen-i daniş,* akademi.

encümengâh, *F. a.* [encümengâh] Meclis yeri.

encür, encüre, *A. a.* Isırgan.

encüriyye, *A. s., a.* **1.** Isırgangiller. **2.** Kabarcık bir deri hastalığı (XIX. yüzyıl).

endad, *A. a.* Benzerler, eşler. • *Endad ü ezdad,* benzerler ve karşıtlar; *biendad,* benzersiz, eşsiz.

endaht, *F. a.* Atma, silah boşaltma, atış.

endahte, *F. s.* Atılmış, bırakılmış. • *Endahte-i küşe-i nisyan,* unutma köşesine atılmış, unutulup gitmiş.

endam, *F. a.* **1.** Beden, vücut, ten. **2.** Boy pos. **3.** Biçim. • *Gülendam, sîmendam,* gül, gümüş tenli; *endam-i mevzun,* düzgün boy; *arz-i endam etmek,* boy göstermek, görünmek.

endave, *F. a.* Mala.

-endaz, *F. s.* "Atan, atıcı" anlamıyla sözcükleri sıfatlaştırır. • *Aksendaz,* (ışık) vurmuş; *lengerendaz,* demir atmış (gemi); *silâhendaz,* savaş gemilerinde silahlı asker, genel olarak silahlı asker; *tirendaz,* ok atan.

endaze, *F. a.* Ölçü. 65 santimlik ölçü.

endek, *F. s.* Az. Yaşı küçük. • *Tıfl-i endek sale,* yaşı küçük çocuk.

ender, *F. bel.* -de, içinde anlamıyla sözcük arasına girerek anlamlarını pekiştirir. • *Behişt ender behişt,* cennet içinde cennet; *belâ ender belâ,* bela içinde bela; *muhal ender muhal,* olmaz içinde olmaz, hiç olmayacak; *müşkil ender müşkil,* güçlük içinde güçlük. (Bütün sözlük yazanlar *kat ender kat* sözünün yanlış olduğunu kaydederler, fakat kullanılır dururdu).

ender, *A. s.* [nadir'den] Daha ya da pek seyrek, çok az.

enderun, *F. a.* **1.** İç, yürek. **2.** Büyük bir kimsenin konağının iç tarafı. Sarayın harem dairesi kısmı. • *Enderun-i hümayun,* padişah sarayının iç kısmı; *enderun u bîrun,* iç ve dış.

enderz, *F. a.* **1.** Öğüt, salık. **2.** Vasiyet. **3.** Kitap, yazı.

-endiş, *F. s.* "Düşünen, hesaplı davranan" anlamıyla sıfatlar oluşturmak için sözcüklere ulanır. • *Bkz. âkıbetendiş, bedendiş, durendiş.*

endişe, *F. a.* **1.** Düşünce. **2.** Acı, keder. **3.** Şüphe, kuruntu, kaygı, merak. • *Endişe-i ferda,* yarın düşüncesi; *endişe-i maişet,* geçim düşüncesi, geçim derdi. (Ed. Ce.): • *Bais-i endişe, ebr-i endişe, mâna-yi endişe.*

endişekâr, *F. s.* [endişe-kâr] Endişeli, kaygılı, düşünceli.

endişenâk. *Bkz.* endişnâk.

-endişî, *F. a.* "e n d i ş" ekiyle meydana gelen sıfatları ad biçimine koyar. • *Akıbetendişî,* sonunu düşünüş; *durendişî,* her şeyi önceden görüş.

endişnâk, endişenâk, *F. s.* [endiş-nâk] **1.** Düşünen, düşüncesi olan. **2.** Tasalı. **3.** İşkilli, vesveseli.

endud, *F. s.* **1.** Sürülmüş, sıvanmış. **2.** Boyanmış. **3.** *a.* Sıva, harç.

-endud, *F. s.* "Sürülmüş boyan-

mış, işlenmiş'' anlamıyla sözcükleri sıfat haline koyar. • *Zerendud,* sırma işlenmiş.

endude, *F. s.* **1.** Sürülmüş, sıvanmış. **2.** Boyanmış.

endûh, *F. a.* Tasa, kaygı, gam.

endûhgîn, endûhnâk, *F. s.* [endûh-gîn, -nâk] Gamlı, tasalı, kaygılı.

enduhte, *F. s.* **1.** Toplanmış, biriktirilmiş, yığılmış. **2.** Kazanılmış.

-enduz, *F. s.* ''Kazanan'' anlamıyla ulandığı sözcükleri sıfatlandırır. • *Hikmetenduz, mesadetenduz, tarabenduz,* hikmet, kutluluk, ahenk kazanan.

ene, *A. ad.* Birinci tekil şahıs. Ben.

eneiyye, *A. a.* Tekbencilik Fr. *solipsisme* karşılığı (XX. yüzyıl).

eneiyyet. *Bkz.* enaniyyet.

enf, *F. a.* **1.** Burun. **2.** Kibir, ululuk taslama. • *Ebü-l-enf,* koca burunlu, kibirli; *kesr-i enf,* burun kırma, kibir kırma.

enfa', *A. s.* [nafi'den] Daha, pek yarar.

enfal, *A. a.* [nefel ç.] **1.** Ganimetler. **2.** Kur'an'ın 8. suresi.

enfar, *A. a.* [nefer ç.] Kişiler.

enfas, *A. a.* [nefes ç.] Nefesler, soluklar. • *Enfas-i hayriyye,* ulu ların hayırlı nefesleri; *enfas-i madude,* sayılı nefesler, insan hayatı. (Ed. Ce.): • *Enfas-i saadet, -zâr.*

enfes, *A. s.* [nefis'ten] Daha ve pek güzel.

enfî, *A. s.* Burna ait, burunla ilgili.

enfiyye, *A. a.* Burun otu.

enfüs, *A. a.* [nefs ç.] Yaşarlar, hayat sahipleri, canlılar. Fr. *sujet* karşılığı (XIX. yüzyıl sonları). • *Enfüs ü âfak,* nefisle dışı.

enfüsî, *A. s.* Öznel. Fr. *subjectif* karşılığı (XX. yüzyıl).

enfüsiyye, *A. a.* Öznecilik. Fr. *subjectivisme* karşılığı (XX. yüzyıl).

engebin. *Bkz.* engübin.

Engelyon, Engilyon, *F. a.* **1.** İncil. **2.** İşlemeli, renkli kumaş. **3.** Ünlü Fars ressamı Ertenk'in yaptığı resim albümü.

Engerus, Engürus, *a.* ve *s.* **1.** Macar. **2.** Macaristan.

engihte, *F. s.* Koparılmış, oynatılmış, karıştırılmış, yükseltilmiş.

-engiz, *F. s.* ''Koparıcı, karıştırıcı'' anlamlarıyla sözcükleri sıfatlaştırır. • *Fitneengiz,* fitne koparıcı; *safaengiz,* sefa koparan, neşe oluşturan.

engûr, *F. a.* Üzüm. • *Âb-i engûr,* (üzüm suyu) şarap.

engûrek, *F. a.* Üzümcük, küçük üzüm. • *Engûrek-i çeşm,* gözbebeği.

engübin, engebin, *F. a.* Bal.

engüşt, *F. a.* Parmak. • *Engüşt-i hata,* yanlışı işaret e d e n parmak; *-muhannâ,* kınalı parmak.

engüşt berdehan, *F. s.* **1.** (Şaşkınlıktan) parmak ağızda kalma. **2.** (Parmağı ağza götürüp) Sus işareti yapma.

engüşt bedendan, *F. s.* Şaşkın, şaşırmış.
engüşte, *F. a.* Yaba.
engüşter, engüşterî, *F. a.* Yüzük. Yüzük halkası.
engüştnüma, *F. s.* [engüştnüma] Parmakla gösterilir. Ünlü.
enha, *A. a.* [nahv] **1.** Yönler, yanlar. **2.** Yollar. **3.** Çeşitler, türler. **4.** Bölgeler, yöreler.
enhar, enhur, *A. a.* [nehr ç.] Nehirler, ırmaklar. • *Enhar-i amîka,* derin nehirler; *menabi-i enhar,* nehir kaynakları; *mevc-i enhar,* nehir dalgaları.
enhas, *A. s. (hı, sin* ile) [nahs'tan] Çok, pek, en uğursuz.
enik, *A. s.* Güzel, ince şey.
enîn, *A. a.* İnleme, inilti. • *Ah ü enin,* ah etme ve inleme; *enîn-i teellüm,* acı iniltisi. (Ed. Ce.): • *Enîn-i elîm, -gam, -hafi, -kalb, -kîlâb, -sukut, -riyah.*
enîs, enîse, *A. s.* [üns'ten] Görüşülen adam, arkadaş.
enîse, *A. a.* Ateş.
enkas, *A. s. (sat* ile) Daha, pek, en kısa.
enkaz, *A. a.* [nukz ç.] Yıkılan bir şeyin kalıntısı; yıkıntı. Moloz.
enker, *A. s.* Pek çirkin, çok korkunç, fazla çirkin. • *Enker-i asvat,* seslerin en beti, çirkini.
enkiha, *A. a.* [nikâh ç.] Nikâhlar.
enkîs. *Bkz.* inkîs.
enmile, *A. a.* Parmak ucu.
enmuzec, ünmuzec, *A. a.* Örnek. Fr. *type* karşılığı (XIX. yüzyıl). • *Enmuzec-i evvel,* ilk örnek.
ensa, *A. a.* [nesy ç.] Unutmalar, akıldan çıkmalar.
ensab, *A. a. (sat* ile) [nasb ç.] **1.** Dikili taşlar, sütunlar. **2.** Arapların cahiliyet döneminde Mekke'deki putları.
ensab, *A. a.* [neseb ç.] Nesepler, soylar. Fr. *geneologie* (soybilim) karşılığı (XIX. yüzyıl). • *Ilm-ül-ensab.*
ensac, *A. a.* [nesc ç.] Nesiçler, dokular. • *Ilm-i ensac, ilm-ülensac,* Fr. *histologie* (dokubilim) karşılığı (XIX. yüzyıl).
ensaf, *A. s.* [insaf'tan] Pek insaflı.
ensâf, *A. a.* [nısf ç.] Yarımlar.
ensal, *A. a.* [nesl ç] Nesiller, kuşaklar.
ensar. *Bkz.* ansar.
ensarî. *Bkz.* ansarı.
enseb, *A. s.* [nesîb'den] Daha ve en uygun.
ensiba, *A. a.* [nesib ç.] Soy ve neseb sahipleri, soylular.
ensice, *A. a.* [nesc ç.] Örmeler, dokumalar, dokular. (Ş. S., bu sözün Arap sözlüklerinde bulunmadığını s ö y l e r (XIX. yüzyıl). Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye bunu kullanmış, birçok terim türetmiştir. • *Mebhas-ülensice,* histologie (dokubilim); *ensice-i müşekkile,* sürgendoku.
entak, *A. a.* [nutuk'tan] Daha ya da pek iyi söz söyler.
enva', *A. a.* [nev' ç.] Neviler. Çeşitler, türler. • *Enva-i kesire,* çok çeşitler. Terim olarak Fr.

especes karşılığı (XIX. yüzyıl).

envar, *A. a.* [nur ç.] Nurlar.
enver, *A. s.* [nur'dan] Daha ve çok parlak.
enyab, *A. a.* [nâb ç.] (Ana.) Dört sivriler, köpekdişleri.
enzar, *A. a.* [nazar ç.] Bakışlar. • *Enzar-i umumiye,* herkesin g ö z ü önünde.
er'â, *A. a.* [ra'y ç.] **1.** Otiar, çimenler. **2.** Otlaklar.
eracif, *A. a.* [ürcufe ç.] Uydurma sözler. • *Eracif ve ekâzib,* uydurma ve yalan sözler. • *Neşr-i eracif,* uydurma sözler yayma.
eracih, *A. a.* [ürcuhe ç.] Salıncaklar.
eracîz, *A. a.* [ürcuze ç.] Uyaklı, kısa koşuklar.
eraik, *A. a.* [erike ç.] Tahtlar.
erakk, *A. s.* Daha, pek, en ince.
eramil, eramile, *A. a.* [ermile ç.] Dul kadınlar. • *Eytam ü eramil,* yetimler ve dullar.
er'an, *A. a.* Bön, ahmak, budala, çulpa, sünepe.
eranib, *A. a.* [erneb ç.] Tavşanlar.
erazi. *Bkz.* arazi.
erazil, *A. a.* [erzel ç.] Çok, pek reziller. • *Erazil-i nâs,* halkın pek rezilleri, aşağıları.
erba', *A. s.* Dört.
erbaa, *A. s.* Dört. • *Ahlat-ı erbaa,* dem, balgam, safra sevda; *amal -i erbaa,* dört işlem; *anasır-ı erbaa,* ateş, hava, su, toprak; *cihet-i erbaa,* dört yön, doğu, batı, kuzey, güney; *etraf-i erbaa,* (dört yan), sağ, sol, ön, arka; *füsul-i erbaa,* (dört mevsim), ilkbahar, yaz, sonbahar, kış.
erbab, *A. a., s.* [rabb ç.] **1.** Sahipler, efendiler. **2.** Becerikli, bilgiç. • *Erbab-i hacât,* iş sahipleri, işi olan kimseler; *-kalem,* kalem sahipleri, yazarlar; *-namus,* namuslu kişiler; *-vukuf,* bilirkişiler.
erbain, *A. s., a.* Kırk. **1.** Aralık ayının 21'inden, gündönümünden sonra 40 gün süren kış, karakış. **2.** Tarikate girenlerin kırk gün süren çileleri.
erbaun, *A. s.* Kırk sayısı.
erca', *A. s.* [reca ç.] Taraflar, yönler.
ercâ, *A. s.* Daha, pek, en olası.
ercah, *A. s.* [racih'ten] Daha ya da pek üstün, çok beğenilir.
ercahiyyet, *A. a.* Üstünlük.
ercâl, *A. a.* [ricl ç.] Ayaklar.
ercmend, *F. s.* Şerefli, sayılır. Seçkin.
ercmendî, *F. a.* Şerefli, sayılır olma.
ercuvan, *A. a.* Farsça ergavan.
ercül, *A. a.* [ricl ç.] Ayaklar.
erdeb, irdeb, *A. a.* Sekiz yüz kiloya yakın ölçü.
erdiye, *A. a.* [rida'nın ç.] Baş örtüleri, omza alınan örtüler.
Erdşîr, *F. a.* Eski Fars hükümdarlarından bazılarının adı.
erfa', *A. s.* [refi'den] Daha ya da en yüksek.
erfâk, *A. a.* Yoldaşlar.

erganun, *F. a.* Yunanca *organon* sözcüğünden, org.

ergavan, erguvan, ürcuvan, *F. a.* Erguvan.

ergavanî, erguvanî, *F. s.* Erguvan renginde.

erhâm, *A. a.* [rahm ç.] **1.** Döl yatakları. **2.** Hısımlar, akrabalar. • *Zevil-erhâm*, ana tarafından hısımlar.

erham, *A. s.* [rahîm'den] Daha ya da pek merhametli. • *Erham-ür-rahîmîn*, (merhameti p e k çok olan) Tanrı.

erîb, erîbe, *A. s.* [ireb'den] Akıllı.

erike, *A. a.* **1.** Taht. **2.** Gelin için hazırlanan sedirle üstündeki kubbe.

erikenişîn, *F. s.* [erike-nişîn] Tahtta oturan.

erikepîra, *F. s.* [erike-pîra] Tahtı süsleyen. Hükümdar.

Erjeng, Erjenk, Ertenk, *F. a.* Ünlü Fars ressamı Mani'nin resim albümü.

erk, *A. a.* (Başta bir ağrı ya da hastalıktan ileri gelme) Uykusuzluk hastalığı.

erka, *A. s.* Pek yüksek, en yukarı.

erkam, *A. a.* [rakam ç.] Rakamlar. • *Erkam-i Arabiyye*, Arap rakamları; *-aşere*, sıfırdan dokuza d e k rakamlar; *-cümel*, ebced hesabı; *-dalle*, birden dokuza dek olan sayıların tümü; *-divaniyye*, kimi Arap harfleriyle gösterilen rakamlar.

erkân, *A. a.* [rükn ç.] **1.** Direkler. **2.** Sütunlar. **3.** Adetler, kurallar. **4.** Bir kurulun ileri gelenleri. • *Erkân-i devlet*, devletin ileri gelenleri; *-harb*, kurmay subaylar; *-harbiyye*, kurmay heyeti; *-salât*, kıyam, kıraat, rükû, sücud, ka'de-i ahîre; *âdab ü erkân*, (davranışta) yol ve iz.

erma', *A. s.* Gayetle güzel, oynak.

ermah, *A. a.* [rumh, remh ç.] **1.** Mızraklar. **2.** Vurmalar, tepmeler.

erman, *A. a.* [rimm, rimme ç.] Çürümüş kemikler.

ermegan, *F. a.* Armağan. Peşkeş.

ermele, *A. a.* Dul kadın.

Ermeniyan, *F. ç. ö. a.* **1.** Ermeniler. **2.** Ermenistan.

Ermeniyye, *A. ö. a.* Ermenistan.

ermud. *Bkz.* emrud.

erneb, *A. a.* Tavşan.

erre, *F. a.* Tahta biçecek dişli alet, bıçkı.

errehane, *F. a.* [erre-hane] Bıçkı yeri.

errekeş, *F. s.* [erre-keş] Bıçkıcı.

ersad, *A. a.* [rasad ç.] Rasatlar, gözlemeler.

erş, *A. a.* **1.** Bir üyeyi sakatlayandan istenilen para, diyet. **2.** Satıldıktan sonra eksiği, kötülüğü görülen malın parasından indirilen kısım.

erşed, *A. s.* [reşid'den] Doğru yola başkalarından daha yakın olan, davranışı daha beğenilir olan.

Ertenk, Erjenk, *F. a.* Ünlü Fars ressamı Mani'nin resim albümü.
erume, ürume, *A. a.* Kök. Ana kök. [ç. erum].
erüzz. *Bkz.* erz.
ervah, *A. a.* [ruh ç.] Ruhlar. • *Ervah-i habise,* cin ve şeytanlar; *-mukaddese,* kutsal ruhlar; *-tayyibe,* iyi, hoş ruhlar.
ervahiyye, *A. a.* (Fel.) Canlıcılık, animizm (XX. yüzyıl).
ervak, *A. a.* [rivak ç.] Perdeler, çadırlar.
ervam, *A. a.* [rumî ç.] **1.** Romalılar. **2.** Rumiler, yani Arap illeri dışından olanlar.
eryah, *A. a.* [rîh ç.] Yeller, rüzgârlar.
eryah, *A. s.* Geniş, bol.
eryahî, *A. s.* **1.** Genişlikle, bollukla ilgili. **2.** Cömert, eli açık.
eryahiyyet, *A. a.* **1.** Genişlik, bolluk. **2.** Cömertlik, el açıklığı.
erz, erüz, ürz, *A. a.* Pirinç.
erzak, *A. a.* [rızk ç.] Yiyecek, içecek şeyler. • *Erzak-i mukaddere,* herkeşin Tanrıca takdir buyrulan rızkı.
erzal, *A. a.* [rezil ç.] Reziller.
erzan, *F. s.* **1.** Ucuz, bol. **2.** Layık, uygun.
erzanî, *F. a.* **1.** Ucuzluk. **2.** Layık, uygun görme.
erzaniş, *F. a.* Tanrı için para, mal verme.
erze, *A. a.* Çam ağacı.
erze, *F. a.* Sıva, kerpiç.
erzeger, *F. s.* [erze-ger] Sıvacı.
erzel, *A. s.* [rezil'den] Daha ya da pek alçak. Her şeyin en kötüsü. • *Erzel-i nâs,* insanların en kötüsü; *erzel-i ömr, erzel-ül-ömr,* yaşlılığın sonları, bunaklık zamanları.
erzen, *F. a.* Darı.
erzenin, *F. a.* Darı ekmeği.
erzide, *F. a.* Pahası biçilmiş, kesilmiş nesne.
erziz, *F. a.* Kalay.
es'ab. *Bkz.* as'ab.
esâbi'. *Bkz.* asâbi'.
esaci', *A. a.* [seci' ç.] Seciler, uyaklı düzyazı sözleri.
es'ad, *A. s.* [saîd'den] Daha mutlu, bahtiyar. • *Es'ad-i leyal,* gecenin en uğurlusu, mutlusu.
esaet. *Bkz.* isaet.
esafil, *A. a.* [esfel ç.] Pek alçak ve bayağı olanlar. • *Esafil-i nâs,* halkın en aşağıları.
esagır. *Bkz.* asagır.
esahh. *Bkz.* asahh.
esakıf, *A. a.* [eskaf ç.] Hıristiyan rahipleri.
esalîb, *A. a.* [üslûb ç.] Üsluplar, deyişler, biçemler.
esami, *A. a.* [ism ç.] İsimler, adlar.
esamm. *Bkz.* asamm.
esanid, *A. a.* [isnad ç.] Bir sözün kişiden kişiye nakledilmeleri. Nakiller.
es'ar, *A. a.* [si'r ç.] Eşya narhları; fiyatlar. • *Galâ-yi es'ar,* fiyatların yüksekliği.
esara. *Bkz.* üsera.
esaret, *A. a.* **1.** Tutsaklık, esirlik. **2.** Köleli k. • *Esaret-i vicdaniyye,* vicdan esirliği;

taht-i esaret, esirlik altında; *zincir-i esaret* esirlik zinciri.

esarir, *A. a.* ! alındaki, yüzden ...

esas, *A. a. (elif, se* ile) Ev eşyası, döşeme. • *Esas-ı beyt, -beytiye,* ev eşyası.

esas, *A. a. (elif, sin* ile) **1.** Temel. **2.** Asıl durum. **3.** G e r ç e k. **4.** (Kim.) Baz. Pekiştirme için yine "temel" anlamında olan *üss* ile kullanılır. • *Üss-i esas, üss-ül-esas,* temelin temeli, sağlam temel demektir. *Asl ü esas,* gerçeklik, sahilik; *vaz-i esas,* temel atma [ç. esasat].

esasen, *A. be.* Esasından, temelinden, aslından.

esasî, esasiyye, *A. s.* **1.** Asıl ve temele ait, onunla ilgili. (Kim.) Bazal. **2.** (Mat.) Temel. • *Kanun-i esasî, teşkilât-ı esasiyye,* anayasa; *kavaid-i esasiyye,* ana kurallar.

esatîn, *A. a.* [üstüvane ç.] **1.** Sütunlar, direkler. **2.** Üstüvaneler, silindirler. **3.** Bir topluluğun, bir grubun ileri gelenleri. • *Esatîn-i ulema,* bilginlerin ileri gelenleri.

esatîr, *A. a.* [üsture ç.] İlkçağlardaki insanların tanrıları hakkındaki hikâyeleri. Masal, acayip hikâyeler, mitoloji. • *Esatir-i Yunaniyye,* Elen mitolojisi.

esatiz, esatize, *A. a.* [üstaz ç.] Üstatlar, öğreticiler, ustalar.

esavir, esavire, esavîr, *A. a.* [sivar'ın katmerli ç.] **1.** Bilezikler. **2.** [isvar'ın ç.] Atlılar, süvariler.

esb, *F. a.* At. • *Esb-i sabereftar,* yel gibi seğirten at; *-tâzî,* Arap atı. [ç. esban].

esbab, *A. a.* [sebeb ç.] **1.** Nedenler. **2.** A r a ç l a r, gereçler. • *Esbab-i muhaffife,* (bir suçta cezayı) hafifletici nedenler; *-mücbire,* zorlayıcı nedenler; *-müşeddide,* ağırlatıcı nedenler; *-nakziye,* bir hükmün daha yüksek mahkemece bozulma nedenleri; *müsebbib-ül-esbab,* nedenleri meydana getiren (Tanrı).

esbak, *A. s.* [sabık'tan] Bundan öncekinden eski olan; bir daha önceki. Sabık'tan önceki.

esban, *A. a.* Kadın başörtüsü, peçe.

esban, *F. a.* [esb ç.] Atlar.

esbat, *A. a.* [sıbt ç.] **1.** Evlat evlatları, torunlar. **2.** Yakup peygamberin on iki oğlundan oluşan Beni İsrail kabileleri.

esbefken, *F. s.* [esb-efken] Cenk eri, yiğit.

esbel, *A. s.* Uzun bıyıklı adam.

esbengiz, *F. a.* [esb-engiz] Mahmuz.

esbran, *F. s.* [esb-ran] At süren, at koşturan, at oynatan.

esbsuvar, *F. s.* [esb-suvar] Ata binmiş.

esca', *A. a.* [seci' ç.] Seciler.

esdaf, *A. a.* [sadef ç.] Sedefler, inci kabukları.

esdal, *A. a.* [sidl ç.] **1.** Örtüler. **2.** Perdeler. **3.** Peçeler.

esdika. *Bkz.* asdika.

esed, *A. a.* Aslan. ♦ *Burc-i esed,* on iki burçtan beşincisi, 23 temmuzda güneş bu burca girer. • *Esedullah,* Halife Ali'nin lakabı, Tanrı'nın aslanı.

esedî, *F. a.* Üzerinde aslan resmi bulunan gümüşten Konya Selçuki parası.

esediyye, *A. a.* **1.** (Hayb.) Aslangiller. **2.** (Bitb.) Sukamışıgiller (XIX. yüzyıl).

esef, *A. a.* Acıma. Elden çıkmış bir şey için yazıklanma.

esefâ!, *F. ün.* Eyvah! Yazık!

esefhan, *F. s.* [esef-han] Esef edici, acıyıp duran.

esefnâk, *F. s.* [esef-nâk] Acıklı, acı uyandıran.

esel, *A. a.* **1.** Sazlar. **2.** Sukamışları. **3.** Ciritler, mızraklar. **4.** Oklar. **5.** Sivri uçlu silahlar.

esele, *A. a.* **1.** Saz. **2.** Sukamışı. **3.** Cirit, mızrak. **4.** Ok. **5.** Sivri uçlu silah. **6.** Sivri uç.

eseliyye, *A. a.* Fransızca *typhacees* (sukamışıgiller) karşılığı (XIX. yy.).

esenn, *A. s.* Daha yaşlı. Pek çok yaşlı.

eser, *A. a.* **1.** Varlığı gösteren şey. Bir insanın meydana getirdiği şey, yapıt, ürün. **2.** İş, etki. **3.** İz, kalıntı. **4.** Hadis, peygamberin söz ya da hayatına ait bilgi. • *Eser-i hayat,* yaşama izi; *-hayr,* hayırlı iş, yapı; *-mesai,* çalışma ürünü. (Ed. Ce.): • *Eser-i bedî', -hayret, -icad, telâş, -türaşide.*

-eser, *F. s.* "İz, alamet" anlamıyla Ed. Ce. zamanında bazı birleşik sıfatlar yapılmıştır. • *Neşe-i hayat-eser, nigâh-i sirişk-eser, sirişk-i hayat-eser, şekva-eser.*

esfar, *A. a.* [sefer *c.*] **1.** Seferler. Yolculuklar. **2.** Düşmana karşı gidişler. • *Esfar-i bahriyye,* deniz seferleri; *-baide,* uzun seferler (denizcilikte).

esfar, *A. a.* [sifr *ç.*] **1.** Kitaplar. **2.** Peygamberlerden kimilerinin küçük kitapları.

esfel, *A. s.* [sâfil'den] Daha ya da pek alçak, aşağı. • *Esfel-üs-sâfilîn,* cehennemin yedinci ve en alt tabakası; *derk-i esfel, esfel-i safilîn* de denir.

esfeliyet, *A. a.* Aşağılık.

esfid. *Bkz.* isfid.

esgar. *Bkz.* asgar.

esha, *A. s.* [sahî'den] Pek cömert.

esham, *A. a.* **1.** Sehimler, hisseler, paylar. **2.** (Mat.) Aksiyon. • *Esham-i umumiyye, esham kalemi,* Tanzimat'tan önce ve Tanzimat'ın ilk zamanları devletçe halka borç karşılığı verilen senetler, bu senetlerin yapıldığı yer.

eshar, *A. a.* [seher *ç.*] Seherler. Sabah vakitleri esen yel.

eshel, *A. s.* [sehl'den] Daha ya da pek kolay. En kolay. • *Eshel-i tarîk,* en kolay yol (kestirme, çıkar yol).

eshiya, *A. a.* [sahiy *ç.*] Cömertler.

esîf, *A. s.* **1.** Üzüntülü, kederli. **2.** Öfkeli, kızgın. **3.** *a.* 1. Kö-

le, kul. 2. İşçi, hizmetkâr, ecir.
esîl, *A. s.* **1.** Uzun, düz yüzlü adam. **2.** Doğru şey.
es'ile, *A. o.* [sual ç.] Sorular.
esîm, *A. s.* [ism'den] Günahkâr, suçlu.
esinne, *A. o.* [sin, sinan ç.] **1.** Dişler. **2.** Mızraklar.
esîr, *A. o. (elif, se* ile) Yunanca "eter" sözünden. Havadan hafif olan ışık ve ısıyı nakledici varsayılan cisim.
esir, *A. o. (elif, sin* ile) **1.** Tutsak. Savaşta düşman eline düşen. **2.** Kul. Parayla satın alınan. **3.** Bir şeye tutkun, düşkün. • *Esir-i firaş,* yatalak, yatağa düşmüş hasta; *esir-i harb,* savaş esiri, tutsak.
esirane, *F. be.* [esir-ane] Tutsak, köle ve tutkuna yakışır yolda.
esîrî, *A. s.* [esir, eter'den] Esirle ilgili, çok hafif, uçacak gibi.
esirî, *F. o.* Esirlik. Kulluk. Tutsaklık.
esirre, *A. o.* [serir ç.] Tahtlar.
eskaf. *Bkz.* üskuf.
eskal, *A. o.* [sikl ç.] Ağır yükler, a ğ ı r şeyler. • *Cerr-i eskal,* mihanik, makine bilgisi.
eskal, *A. s.* [sakil'den] Pek, en çirkin; çok ağır. Sözü, konuşması çekilmez.
eskam, *A. o.* [sekam ç.] Marazlar, illetler.
eslâf, *A. o.* [selef c.] Geçmişler. Yerlerine geçilmiş kimseler.
eslas, *A. s., o.* [sülüs ç.] Üçte birler.
eslem, *A. s.* [salim'den] Daha ya da pek sağlam, en sağlam, en doğru. • *Eslem-i tarîk,* en doğru yol.
esliha, *A. o.* [silah ç.] Silahlar. • *Esliha-i atîka,* eski silahlar; *-cariha,* yaralayıcı silahlar; *-cedide,* yeni silahlar; *-hafife,* (tabanca, tüfek gibi) hafif silahlar; *-nariyye,* ateşli silahlar; *-sakile,* (top ve havan gibi) ağır silahlar.
esmâ', *A. o. (elif, sin, ayın* ile) [sem' ç.] Kulaklar. Kulak işitmeleri.
esma', *A. o.* [ism ç.] İsimler, adlar. • *Esma'-i hüsna, esma-ül-hüsna,* Tanrı adları.
esmah, *A. s.* Aşırı cömert.
esmak, *A. o.* [semek ç.] Balıklar. • *Esmak-i azmiyye,* kemikli balıklar.
esman, *A. o. (elif, se* ile) [sümn ç.] Tutar, bedel. Her şeyin pahası, tutarı. • *Esman-i hasıla,* elde edilen tutar.
esmar, *A. o. (elif, se* ile) [semer ç.] Yemişler. • *Esmar-i erbaa,* dört yemiş, (çekirdeksiz hurma, unnap, incir, kuru erik ya da kuru üzüm); *-gûnagûn* türlü yemişler.
esmar, *A. o.* [simer ç.] Masallar, hikâyeler.
esmer, *A. s.* Karaya çalan kumral renk. • *Esmer-ül-levn,* karayağız.
esna', *A. o.* Ara, aralık, s ı r a. • *Esna'-i harb,* savaş sırası; *-mütalaa,* okuma sırası.
esnad, *A. o.* [sened ç.] Senetler, hüccetler.

esnaf, *A. o.* [sınıf ç.] **1.** Sınıflar. **2.** Çeşitler.

esnah, *A. o.* [sinh ç.] Her şeyin asılları, kökleri. • *Esnah-i rieviyye,* akciğer petekleri.

esnam, *A. o.* [sanem ç.] Putlar.

esnan, *A. o.* [sin ç.] **1.** Dişler. **2.** Yaşlar. • *Esnan-i askeriyye,* askerlik yaşları; *-katıa,* kesici dişler.

esniye, *A. o.* [sena ç.] Övmeler. • *Esniye-i seniyye,* padişahı övmeler.

esr, *A. o.* Tutsaklık, esir düşme. • *Kayd-i esr,* esirlik bağı, esirliğe düşme.

esrâ', *A. s.* [seri'den] Daha ve pek çabuk.

esra, *A. o.* [esir ç.] Tutsaklar.

esrar, *A. o.* [sırr ç.] Sırlar. Gizlenen ve bilinmeyen şeyler.

esrar, *A. o.* Kenevirden, haşhaştan çıkarılan uyuşturucu çeşitten keyif veren zehir.

esrarengiz, *F. s.* [esrar-engiz] Sırlı. Gizemli.

esrarkeş, *F. s.* [esrar-keş] Esrar içen, esrar düşkünü.

Esrib, *A. o.* Medine kenti.

esselâ, *A. tüm.* "Kendine güvenen meydana çıksın!" anlamında meydan okuma deyimi.

esselâm, *A. tüm.* "Selam olsun!" anlamında selamlaşma sözü.

esta', *A. s.* [satı'dan] Daha çok ve pek ziyade yükselip meydana çıkan.

estağfurullah, *A. tüm.* "Tanrıdan bağış ve yargılama dilerim!" anlamında dua olup, ikramlara karşı küçüklük göstermek için kullanılır: "bir şey değil!".

estar, *A. o. (sin, te* ile) [sitr'in ç.] **1.** Örtüler, perdeler, peçeler, kaplar. **2.** Astar.

estar, *A. o.* [satr ç.] Satırlar.

ester, *F. o.* Katır.

esuf, *A. s.* **1.** Çok çabuk üzülen. **2.** Yufka yürekli.

esvab, *A. o.* [sevb ç.] Giyecek şeyler, esvaplar, giysiler.

esvaf, asvaf, *A. o.* [sof ç.] Koyun yünleri.

esvak, *A. o.* [sûk ç.] Alışveriş yerleri. Pazar yerleri.

esvar, *A. o. (se* ile) [sevr ç.] Boğalar.

esvar, *A. o.* [sûr ç.] **1.** Kaleler. **2.** Düğünler ve ziyafetler.

esvat, asvat, *A. o.* [savt ç.] Sesler. • *Esvat-i hazin,* (içe dokunan) hazin sesler.

esved, *A. s.* [sevad'dan] Kara, siyah. • *Esvedeyn,* (iki kara) yılanla akrep.

esyaf, *A. o.* [seyf ç.] Kılıçlar.

Eş'ab, *A. o.* Cimrilikle ün almış bir Arap.

eşaib, eşayib, *A. o.* [uşabe ç.] **1.** Karışıklar. **2.** Cinsi bozuklar.

Eşaire, *A. o.* İmam Ebulhasenül-Eş'ari yolunda olan kimseler.

eş'âr, *A. o.* [şi'r ç.] Şiirler. Manzum yazılar. Koşuklar.

eş'âr, *A. o.* [şa'r ç.] Kıllar. • *Eş'âr-i guddeviyye,* bez tüyler; *eş'âr-i mumissa,* emici kıllar.

eş'ar, *A. s.* [şair'den] Daha ve pek güzel şiir söyleyen.

eşbah, *A. a.* [şebeh ç.] Vücutlar, gövdeler.

eşbah, *A. a.* [şibh, şebîh ç.] Benzerler. Benzeyenler.

eşbeh, *A. s.* [şebih'ten] Daha ve pek benzeyen. Kabadayı, yiğit.

eşca', *A. s.* [şeci'den] Daha ve pek yiğit.

eşcan, *A. a.* [şecn ç.] **1.** Üzüntüler, kaderler. **2.** İstekler, gereksinimler.

eşcar, *A. a.* [şecer c.] Ağaçlar. • *Eşcar-i müsmire,* yemiş ağaçları.

eşcer, *A. a.* Çok ağaçlı yer.

eşci'a, *A. a.* **1.** Yiğitler. **2.** Yılanlar.

eşedd, *A. s.* [şedid'den] Daha ya da pek şiddetli. Pek sert ya da güç. • *Eşedd-i ihtiyaç,* pek güçlü gereksinme; *-mücazat,* en sert ceza.

eşell, *A. s.* Çolak.

eş'em, *A. s.* Daha, pek, en uğursuz.

eşerr, *A. s.* [şerir'den] Pek, en şerir, kötü, azılı.

eşfak, *A. s.* [şefik'ten] Daha ve pek şefkatli.

eşfak, *A. a.* [şefkat ç.] Acımalar, inayetler. Şefkatler. • *Eşfak-i şamile,* herkese yayılan şefkatler, acıyıp esirgemeler.

eşfar, *A. a.* [şüfr ç.] Gözkapağının kenarları. Kirpik yerleri.

eşfiye, *A. a.* Şifalar, ilaçlar.

eşgal, *A. a.* [şugl ç.] İşler, güçler. • *Tatil-i eşgal,* Fr. *greve* karşılığı (is bırakımı) (XX. yüzyıl).

eşgal, *A. s.* [meşgul'den] Daha ya da pek çok işi olan.

eşha, *A. s.* [şehi'den] En ya da pek çok sevilen, istekle yenilen.

eşhad, *A. a.* [şahid ç.] Şahitler, tanıklar.

eşhas, *A. a.* [şahs ç.] Kişiler, kimseler. • *Eşhas-i ma'rufe,* tanınmış, belli kimseler; *-muzırre,* zararlı, kötü kimseler.

eşheb, *A. s.* Kır (at).

eşhel, *A. s.* **1.** Koyun gözlü. **2.** Ela göz.

eşher, *A. s.* [şehîr'den] Daha ya da pek ünlü.

eşhür, *A. a.* [şehr ç.] Aylar. • *Eşhür-ül-hacc, eşhürü malûmat,* şevval, zilkade ile zilhicceden on gün, ki tümü 70 günlük süre; *eşhür-ül-hurüm,* zilkade, zilhicce, muharrem, recep ayları.

eşi'a, *A. a.* [şua' ç.] Aydınlıklar. • *Eşi'a-i âlem-tab-i aftab,* güneşin dünyayı ışıtan aydınlıkları.

eşidda', *A. a.* [şedid ç.] Şiddetle davrananlar, yiğitler.

eşirra, *A. a.* [şerir c.] Çok edepsiz, en kötü kimseler.

eşk, *F. a.* Gözyaşı. • *Eşk-i şadî,* sevinç gözyaşı; *eşk-i tahassür,* ayrılık, hasret gözyaşı.

eşka, *A. s.* Daha, pek, en hırsız, haydut.

eşkâl, *A. a.* [sekl ç.] Şekiller. Biçimler. • *Eşkâl-i hendesiyye,* geometri şekilleri.

eşkâlûd, *F. s.* [eşk-âlûd] Gözü

yaşlı.

eşkar, *A. s.* Kula ya da kızıl saçlı (adam), bu donda (at).

eşkbar, *F. s.* [eşk-bar] Gözyaşı yağdıran, çok ağlayan.

eşkefşan, eşkfeşan, *F. s.* [eşk-efşan, -feşan] Gözyaşı saçan, çok ağlayan.

eşkel, işkel, *A. s.* **1.** Gözlerinin akı kı z a r m ı ş (kimse). **2.** Kırmızı ile b e y a z karışık. **3.** Çok güç.

eşkıya', *A. a.* [şaki ç.] Şakiler, haydutlar, azgınlar.

eşkriz, *F. s.* [e ş k-r i z] Gözyaşı döken, ağlayan.

eşkver, *F. s.* [eşk-ver] Gözyaşı döken, ağlayan.

eşmel, *A. s.* [şamil'den] Pek ya da çok şamil, kaplayan.

eşna', *A. s.* [şenî'den] Daha ya da pek çirkin, iğrenç.

eşne, üşne, *A. a.* Yosun.

eşneb, *A. a.* Beyaz, inci dişli adam.

eşniyye, üşniyye, *A. a.* Suyosunu.

eşraf, *A. a.* [şerif ç.] Şeref ve itibar sahipleri. İleri gelenler.

eşrâk, *A. a.* [şerik c.] Ortaklar.

eşrar, *A. a.* [şerir ç.] Şerirler. Pek kötü kimseler. Azgınlar.

eşrât, *A. a.* [şerat ç.] Nişanlar, belirtiler. • *Eşrât-i saât,* kıyamet belirtileri.

eşref, *A. s.* [şerif'ten] Daha ya da pek şerefli. • *Eşref-i mahlukat,* (yaratıkların en şereflisi) insan; *eşref-i saat, eşref-i saât,* (müneccimlere göre) uğurlu saat.

eşrem, *A. s.* Burunsuz.

eşrî'a, *A. a.* [şira' ç.] Yelkenler.

eşribe, eşrübe, *A. a.* [şerab ç.] İçilecek şeyler.

eştat, *A. a.* [şett ç.] Parçalar, bölümler.

eştiye, *A. a.* [şita ç.] Kışlar.

eşüd, *A. a.* Erginlik çağı, 18 ile 30 yıl arası.

eşvâk, *A. a.* [şevk c.] Dikenler.

eşvak, *A. a.* [şevk ç.] Şevkler.

eşvat, *A. a.* [şavt ç.] **1.** Koşular. **2.** Koşudaki turlar; (özellikle) Hacer-i esvedden başlayıp Kâbe çevresini yedi kez dolaşma, Safa ile Merve arasında koşma.

eşya', *A. a.* [şey' ç.] Şeyler. **1.** Döşeme ve daha başka türlü ev öteberisi. **2.** Yük. • *Eşya-i beytiyye,* ev eşyası.

eşya', *A. a.* [şia ç.] Bölükler, cemaatler, yardımcılar, adamlar.

eşyah, *A. a.* [şeyh ç.] Şeyhler, yaşlılar.

eşyeb, *A. s.* [şeyb'den] Çok ve pek yaşlı. Saçı sakalı ağarmış.

etan, *A. a.* Dişi eşek.

etayib, *A. a.* [etyab ç.] Seçme ve seçkin şeyler.

etba', *A. a.* [teb' ç.] Birine bağlı olup her hususta kendinden ayrılmayanlar, uşaklar, hizmetçiler. [ç. tevabi].

etbak. *Bkz.* atbak.

etemm, *A. a.* [tam'dan] Daha ya da pek tam, eksiksiz.

etfal, *A. a.* [tıfl ç.] Çocuklar.

etfaliyyat, *A. a.* Çocukbilim. Fr. *pedagogie* karşılığı.

etibbâ', *A. a.* [tabib c.] Hekim-

ler, doktorlar. • *Etibba-yi hassa,* saray, padişah doktorları.
et'ime, *A. o.* [taam ç.] Yemekler. • *Et'ime-i nefise,* çok güzel yemekler.
etkaa, *A. s.* [taki'den] Günahtan çok sıkı çekinen.
etkiya, *A. o.* [taki ç.] Tanrı korkusuyla günahtan kaçınan kimseler.
etlal, *A. o.* [talal ç.] Duvar temelleri, resimler.
etlas, *A. o.* Atlas.
etnab, *A. o.* [tınb ç.] Çadır ipleri.
etrab, *A. o.* [tirb ç.] Akran. Bir yaşta olanlar.
etrâb, *A. o.* [tarab ç.] Ferahlıklar, sevinçler.
etraf, *A. o.* [taraf ç.] **1.** Uçlar. **2.** Yanlar. **3.** Üyeler.
etraf, *A. o.* [türfe ç.] Güzel yemekler, nimetler.
Etrak, *A. o.* [Türk ç.] Türkler.
etribe, *A. o.* [turab ç.] Topraklar.
etrika, *A. o.* [tarık ç.] Yollar.
etvak. *Bkz.* atvak.
etvar, *A. o.* [tavr ç.] Haller, davranışlar. Tavırlar. • *Etvar-i nâlâyıka,* uygunsuz hareketler, davranışlar.
etvas, *A. o.* [taus ç.] Tavuslar.
etyab, *A. s.* [tayyib'den] Daha ya da en güzel, pek hoş.
etyan, *A. o.* [tîn ç.] Balçıklar.
evabid, *A. o.* [abide ç.] Abideler, anıtlar.
evahir, *A. o.* [ahir ç.] Sonlar.
evail, *A. o.* [evvel ç.] Başlamalar. Önler. Eskiler.
evam, *F. o.* Borç.
evamir, *A. o.* [emr ç.] Emirler, buyruklar. • *Evamir-i aşere,* on buyruk.
evan, *A. o.* Vakit, zaman.
evani, avani, *A. o., ç.* **1.** Kaplar. **2.** Çay, yemek takımları. • *Evani-i sîm ü zer,* gümüş ve altından takımlar.
evasır, *A. o.* [âsıra ç.] **1.** Akrabalıklar. **2.** İhsanlar, bağışlar.
evasıt, *A. s., o.* [evsat ç.] Ortalar. Orta zamanlar.
evbâ, *A. o.* [veba ç.] Vebalar.
evbaş, *A. o., ç.* Aşağı kimseler. Çapkınlar.
evc, *A. o.* Bir şeyin en üst derecesi. • *Evc-i balâ,* en üst derece.
evca', *A. o.* [veca' ç.] Ağrılar. Acılar, sızılar. • *Evca'-i batn,* karın ağrıları.
evcal, *A. o.* [vecel ç.] Korkular.
evceb, *A. o.* [vacib'den] Çok vacip.
evceh, *A. s. (ha* ile) Daha, pek, en uygun, layık.
evcgîr, *F. s.* [evc-gîr] En son perdeye yükselmiş.
evdiye, *A. o.* [vadi ç.] Vadiler.
evfa, *A. s.* [vefa'dan] Pek, çok vefalı.
evfak, *A. s.* [vefik'ten] En uygun.
evfer, *A. s.* [vâfir'den] Pek çok, bol.
evgad. *A. o.* [vagd ç.] Ahmak, akılsız kimseler.
evhad, *A. s.* [vahd'den] Tek.
evham, *A. o.* [vehm ç.] Vehimler. Yanılma, korku ve yanıltı-

dan meydana gelenler.

evhaş, *A. s.* [vahşî'den] Pek, en vahşi, çok yabani.

evhen, *A. s. (he* ile) Daha, pek, en dayanıksız, zayıf, güçsüz, gevşek.

evidda, *A. a.* [vedid ç.] Ahbaplar, dostlar.

evkaf, *A. a.* [vakf ç.] Vakıflar. Bir şeyi Tanrı için bir şeye bağlamaklar. • *Evkaf-i mazbute,* idaresi Evkaf Nazırlığına bağlı vakıflar; *-münderise,* gelirleri yok olmuş vakıflar.

evkâr, *A. a. (kef* ile) [vekr ç.] Kuş yuvaları.

evkat, *A. a.* [vakt ç.] Vakitler. • *Evkat-i hamse,* beş vakit (namaz); *imrar-i evkat,* vakit geçirme.

evkatgüzar, *F. a.* [evkat-güzar] Vakit geçirme.

evked, *A. s.* Daha ve pek kuvvetli.

evlâ, *A. s.* Birinci.

evlâd, *A. a.* [veled ç.] Çocuklar. • *Evlâd-i fâtihan,* Rumeli zaptında bulunanların soyu; *-inas,* kız çocuklar; *-vatan,* vatan çocukları; *-zükûr,* erkek çocuklar.

evlâdiyyet, *A. a.* Evlada kalması şartlı evkaf.

evleviyyet, *A. a.* Daha layık, üstün. • *Evleviyetle,* (XX. yüzyıl) Fr. *a. fortiori* karşılığı, haydi haydi.

evliya, *A. a.* [veli ç.] **1.** Büyükler, ulular. **2.** Ermişler. • *Evliya-yi umur,* işbaşındakiler.

Evliyaiyye, *A. ö. a.* Bir din fırkası. (Bu fırkadan olanlar velayet aşamasına varınca kendilerini her türlü şeriat buyruğundan kurtulmuş sayarlar. Evliyayı da peygamberden üstün tutarlar).

evrad, *A. a.* [vird ç.] **1.** Kur'an'dan seçilme ve her zaman okunan bölümler. **2.** Her zaman ağızlarda dolaşan sözler.

evrak, *A. a.* [varak ç.] Yapraklar. Kâğıtlar. Arşiv.

evram, *A. a.* [verem ç.] Veremler, şişler.

evreng, evrenk, *F. a.* Taht. • *Evreng nişîn,* tahtta oturan; *evreng zîb,* tahta süs veren, tahtta oturan.

evride, *A. a.* [verid ç.] (Ana.) Toplardamarlar.

evsa', *A. a.* [vasi'den] Daha geniş.

evsaf, *A. a.* [vasf ç.] Vasıflar, nitelikler.

evsah, *A. a.* [vesah ç.] Kirler.

evsak, *A. s.* **1.** Çok sağlam. **2.** En çok inanılan.

evsan, *A. a.* [vesn ç.] Putlar.

evsat, *A. s.* [vasat'tan] Ortada olan, ortadaki. İkisi ortası. • *Evsat-i umur,* ikisi ortası işler, ne kolay, ne güç; *Magrib-i evsat,* Cezayir ve dolayları.

evsiya, *A. a. (sat* ile) [vasi ç.] Vasiler.

evşal, *A. a.* **1.** Damla damla akan su. **2.** Birbiri ardısıra gelen kimseler.

evşen, *A. a.* Dalkavuk, yüze gülücü.

evtad, *A. a.* [veted ç.] Ağaç ya da demir kazıklar.
evtan, *A. a.* [vatan ç.] Vatanlar.
evtar, *A. a.* [veter ç.] **1.** Veterler. **2.** Kirişler. **3.** Saz telleri.
evvah, *A. s.* **1.** Çok ah eden. **2.** Çok dua eden. **3.** İyi yürekli, merhametli. **4.** İnançlı. **5.** Din bilgini.
evvel, *A. s., a.* **1.** Birinci, ilk. **2.** Eski, geçmiş. **3.** Başlangıç, ilk. Baş. • *Evvel ü âhir,* eninde sonunda, her zaman.
evvelâ, *A. be.* **1.** Birinci olarak. **2.** En önce, ilkin.
evvelen, *A. be.* İlk olarak.
evvelî, evveliyye, *A. s.* [evvel'den] Birinci dereceye, ilk zamanlara ait. En önce olan. İptida, ilkler. • *Tahkikat-i evveliyye,* ilk ağızda yapılan soruşturmalar. [ç. evail].
evvelîn, *A. s.* [evvel ç.] İlkler. • *Evvelîn ü ahirîn,* eskiler ve yeniler.
evvelîn, *F. s.* En önce.
evveliyyat, *A. a.* Bir iş ya da olayın ilk kısımları, asıl maddeden öncekiler.
evza', *A. a.* [vazı' ç.] Haller, durumlar, davranışlar. • *Evzâ'-i garibe,* garip davranışlar.
evzah, *A. s.* [vazıh'tan] Daha ya da pek açık.
evzan, *A. a.* [vezn ç.] **1.** Vezinler. **2.** Tartılar. • *Evzan-i aruziye,* aruz vezinleri; *evzan-i atîka,* eski tartılar.
ey, *F. ü.* Ey, hey.
eyâ, *F. ün.* Ey, hey!
eyadi, *A. a.* [yed ç.] Eller. • *Eyadi-i nâs,* halkın elleri.
eyag. *Bkz.* ayag.
eyalât, *A. a.* [eyalet c.] Eyaletler. • *E y a l â t-i mümtaze,* özel yönetimli, yarı bağımsız eyaletler.
eyalet, *A. a.* Vilayet. Tanzimat'tan sonra yönetim örgütünde yenilik yapılıncaya dek bu sözcük kullanılmış, bundan sonra *vilâyet* sözü bunun yerini almıştır.
eyaletgâh, *F. a.* [eyalet-gâh] Eyalet merkezi.
eyama, *A. a.* [eyyim ç.] **1.** Evlenmemiş ya da dul bekâr erkekler. **2.** Evlenmemiş ya da dul kadınlar.
eyamin, *A. a.* [eymen ç.] Pek hayırlı, uğurlu olanlar.
eyavin, *A. a.* [eyvan ç.] Eyvanlar, köşkler.
eydi, *A. a.* [yed ç.] Eller.
eyman, eymün, *A. a.* [yemin ç.] **1.** Yeminler, antlar. **2.** Sağ eller, sağ yanlar. • *Eyman-i galize,* büyük, kaba yeminler.
eymen, *A. s.* [yümn'den] Daha uğurlu. • *Vâdî-i Eymen,* Musa peygamberin Tur dağında Tanrı tecellisine mazhar olduğu yer.
eymen, *A. s.* Sağ yandaki.
eyn, *A. a., be.* Mantıkta, bir şey ya da olayın yerini bildiren nere, nerede sözü. • *Eyn-el-meferr,* kaçacak yer yok mu?
eyser, *A. a.* **1.** Sol yandaki. **2.** Pek kolay.
eytam, *A. a.* [yetim ç.] Yetim

ler. Babaları ölmüş çocuklar.

eyvah!, *F. ün.* Yazık! Eyvah!

eyvallah, *A. ün.* Evet, öyle olsun! Teşekkür ederim. Allaha ısmarladık.

eyvan, *F. a.* **1.** Köşk. **2.** Büyük sofa, salon. **3.** Divanhane. **4.** Kemerli büyük bina. • *Eyvan-i Kisra,* Dicle'nin sol kıyısında Medayin kentinde yıkıntıları bulunan bir saray. Muhammed Peygamberin doğduğu gece çatlayıp sakatlanmıştır.

eyyam, *A. a.* [yevm ç.] Günler. • *Eyyam-i âdiye,* tatil ve sayılı günlerden başka günler; *-bahur,* ağustosun pek sıcak olan ilk haftası; *-resmiyye,* resmi günler; *-tatiliyye,* tatil, dinlenme günleri; *eyyam-ül-bîyz,* her Arabi ayın 13.-15. günleri; *eyyam-ül-ma'dudat, eyyam-üt-teşrik;* Kurban Bayramının ilk üç günü.

eyyede, *A. ey.* "Güçlendirsin, sürdürsün!" anlamlarında "te'yid" sözünden gelme bir sözcük olup dua diye kullanılır. • *Eyyedullahu mülkühu,* Tanrı mülkünü sağlam ve sürekli kılsın!

eyyid, *A. s.* Kuvvetli, güçlü.

Eyyub, *A. a.* **1.** İsa'dan 1800 ya da 800 yıl önce gelmiş olan Beni İsrail peygamberlerinden. Kavmini dine çağırdığı zaman kendisine yedi kişi uymuştur. On oğlunu kaybetmiş, malı mülkü elinden çıkmış, korkunç bir hastalığa tutulup etleri çürüyüp kurtlar yemiştir. Yine sabrediP Tanrı'ya şükretmiştir. Nihayet iyileşmiş, zenginleşmiş, çocukları da olmuştur. Sabır için örnek olmuştur. **2.** Eyyüb Ansârî, Muhammed Peygamber zamanında İstanbul'un ilk kuşatılmasında ölmüş, İstanbul'un fethinden sonra mezarı bulunarak türbe yapılmıştır. İstanbul Haliç'inde ünlü bir semte de adı verilmiştir.

eyyüha, *A. il.* Ya, ey! gibi karşıdakilere söz söylerken kullanılır, bazı Arapça terkiplere katılır. • *Ya eyyühessaki!* ey içki sunan!; *eyyühelhuzzar!,* ey hazır bulunanlar!..

eyzan, *A. be.* "Yine öyle, öteki gibi, tekrar" anlamıyla geçmiş şeyi tekrarlama yerinde kullanılır.

ez, *F. il.* Başına eklendiği sözcüğü -den hali'ne getirir. • *Ez an cümle,* o cümleden olarak; *ez dil ü can,* can ve gönülden; *ez her cihet,* her bakımdan; *ez in canib,* bu yandan; *ez kaza,* kazara; *ez nev,* yeniden; *ez ser-i nev,* yeni baştan.

eza', *A. a.* Incitme, kırma. İncinme, kırılma. • *Eza-yi derun,* iç incinmesi, sıkıntı.

ez'af, *A. s.* [zaif'ten] En, çok zayıf. • *Ez'af-i ibad, ez'af-ül-ibat,* halkın en zayıfı (nefsini küçültmek için bazı kimseler kendilerinden söz ederken kullanırlardı).

ez'âf, *A. o.* [zı'f ç.] İki k a t şeyler; katlar. • *Ez'âf-i muzaafa,* k a t kat, pek çok.

ezafir, *A. o. (elif, zı* ile) Tırnaklar.

ezahir, *A. o.* [zühre ç.] Çiçekler.

ezan, *A. o.* Müslümanlara namaz vaktini bildirmek için minarede yüksek sesle okunan mübarek sözler. • *Allahü ekber* (4 kez, Tanrı uludur), *eşhedü en lâilâhe illallah* (2 kez, Tanrı'dan başka yoktur tapacak), *eşhedü enne Muhammeden resulullah* (2 kez), *hayya ale-s-salât* (2 kez), *hayya ale-l-felâh* (2 kez), *Allahü ekber* (2 kez, Tanrı uludur), *lâilâhe illâllah* (Tanrı'dan başka yoktur tapacak). • *Ezânî saat,* güneşin battığı zaman 12 olan saat hesabı.

ezbad, *A. o.* [zebed ç.] Köpükler.

ezber, *F. o.* Kitaba bakmadan okuma ve buna alışma.

ezdad, *A. o.* [zıd ç.] **1.** Karşıtlar, karşı olan şeyler. **2.** Ters, aksi. • *Ziddani lâ yectemian,* bir araya gelmesi olanağı olmayan iki karşıt şey; *cem-i ezdad,* birbirine karşıt şeyleri bir yere toplama.

ezecc, *A. s.* İnce, uzun kaşlı, kalem kaşlı.

ezel, *A. o.* Başlangıcı olmayan geçmiş zaman. • *Minel'ezel,* çok eskiden; *tâ ezel,* ezelden beri.

ezelî, ezeliyye, *A. s.* Ezele m e n s u p, ezelle ilgili. Başlangıcı olmayan. • *Ilm-i ezelî, kudret-i ezeliyye,* Tanrı bilgisi, Tanrı gücü.

ezeliyyet, *A. o.* Ezelilik. Sürerlik.

ezell, *A. s.* [zelîl'den] Çok aşağılık.

ezfer, *A. s.* Güzel kokulu.

ezgas, *A. o.* Karışık şeyler. • *Ezgas-i ahlâm,* karışık düşler.

ezhan, *A. o.* [zihn'den] Zihinler. • *Ezhan-i nâs,* halkın zihni.

ezhar, *A. o.* [zehre ç.] Çiçekler. • *Ezhar-i erbaa,* ebegümeci, hatmi, menekşe, gelincik çiçekleri; *-rebiî,* bahar çiçekleri.

ezher, zehra, *A. s.* Pek beyaz ve parlak. • *Ezher-ül-levn,* parlak yüzlü, ak pak.

ezheran, ezhereyn, *A. o.* Ay'la güneş.

ezhereyn, *A. o.* Ay ile güneş.

ezikka, *A. o.* [zokak ç.] Sokaklar.

ezille, *A. o.* [zelil ç.] Zeliller. Alçaklar.

ezimme, *A. o.* [zimam ç.] Yularlar. Yönetim ipleri. • *Malik-i ezimme-i enam, -kâinat,* herkesin, evrenin yönetimine sahip olan (Tanrı).

eziyyet, *A. o.* **1.** İncitme. **2.** Sıkıntı, zahmet.

ezkâ, *A. s. (ze* ile) Daha, pek, en temiz.

ezkâ, *A. s. (zel* ile) Daha, pek, en zeki, kavrayışlı.

ezkâr, *A. o.* [zikr ç.] **1.** Anmalar, hatıra getirmeler. **2.** Tes-

pihle belli duaları tekrar etmeler. • *Ezkâr-i cemile,* iyi anılmalar.

ezkiya', *A. s.* [zeki ç.] Keskin zihinliler, çabuk anlarlar. • *Ezkiya-i etfal,* zeki çocuklar.

ezkiya, *A. s.* [zeki ç.] Saf, temiz, iyi halli (kimse)ler.

ezlâm, *A. a. (ze* ile) [zelm ç.] Uğur denemek için atılan oklar, fal okları.

ezman, *A. a.* [zaman ç.] Zamanlar. • *Tagayyür-i ezman,* zaman değişmesi.

ezmine, *A. a.* [zaman ç.] Zamanlar. • *Ezmine-i cedide,* yeniçağlar; *-kadime,* eskiçağlar; *-müstakbele,* gelecek çağlar.

eznab, *A. a.* [zeneb ç.] Kuyruklar.

ezrak, *A. s.* Gök renginde, mavi.

ezrar, *A. a.* [zirr ç.] **1.** Giysi düğmeleri. **2.** (Bitb.) Tomurcuklar.

ezuz, *A. s.* Pek keskin.

ezvac, *A. a.* [zevc ç.] Kocalar, karılar. • *Ezvac-i mutahhare, -tahirat,* Muhammed Peygamberin on iki karısı.

ezvak, *A. a.* [zevk ç.] Zevkler.

evzer, *A. s.* **1.** Yassı göğüslü. **2.** Boynu eğri.

ezyaf, *A. a.* [zayf ç.] Misafirler, konuklar.

ezyak, *A. s.* [zik'tan] Çok dar, sıkıntılı.

ezyal, *A. a.* [zeyl ç.] **1.** Zeyiller. **2.** Kuyruklar, ulantılar, ekler. **3.** Etekler.

F

f, 1. Osmanlı ve Fars abecelerinin yirmi üçüncü, Arap abecesinin yirminci harfidir. **2.** Ebced hesabında 80 sayısını gösterir. **3.** Farsça sözcüklerde *f*'nin *p* ve *v* ile değişmeleri olur.

fa', *A. a.* "f" harfinin Arapçadaki adı. • *Fa'-i sa'fes,* ebced formülünde *sa'fes* sözündeki "f"; *fa-ül-fill,* eylem (fiil) sözcüğünde bulunan "f", yani üç harfli sözcüklerin birinci harfleri.

fa'al, *A. s.* [fiil'den] **1.** Çok işleyen. **2.** Hiç durmayıp hep harekette bulunan. **3.** İş gören, çalışkan. **4.** Etkin. *Fa'al-i lemma yürid,* istediğini işleyen (Tanrı); *akl-i fa'al,* (Fel.) Fr. *intellect actif* (XX. yüzyıl), etkin anlık.

faalâne, *F. be.* [fa'al-ane] Çalışkancasına. Çalışır, iş görür biçimde.

faale, *A. a.* [fail ç.] **1.** Failler. **2.** İşleyenler, yapanlar.

faaliyet, (Türkçede kullanılmıştır) **1.** Çalışma. **2.** Etkinlik.

fâci', *A. s.* Acıklı.

facia, *A. s.* (Türkçede yapılmıştır) **1.** Afet. Büyük bela. **2.** Acınacak durum. **3.** Fransızca *drame* karşılığı olarak (XIX. yüzyıl). *Facianüvis,* dram yazarı.

facir, facire, *A. s.* [fücur'dan] **1.** Kadına düşkün erkek, erkeğe düşkün kadın. **2.** Günah işleyen. **3.** Kötü işlerle vakit geçiren.

fâdıl. *Bkz.* fâzıl.

fagfur, *F. s.* **1.** Çin devlet başkanlarının lakabı. • *Fagfur-i Çin.* **2.** Çin yapısı işlere de denir. • *Kâse-i fagfur.*

fagfurî, *F. s.* **1.** Çin işi çanak, tabak. **2.** Porselen.

fahamet, *A. a.* **1.** Büyüklük, ululuk. **2.** (Tanzimat'tan sonra) resmi yazıda sadrazam, Mısır hidiviyle yabancı prensler; yarı bağımsız emirliklerin başında bulunanlar hakkında kullanılır unvan olmuştu. • *Zat-i fahametpenahî,* sadrazam.

fahhar, *A. s.* Çok övünen.

fahîm, fahîme, *A. s.* [fahm'dan] Ulu, büyük. Resmi yazıda yabancı yedi büyük devlet (düvel-i muazzama) hakkında *devlet-i fahîme, düvel-i fahîme* gibi deyim olarak kullanılırdı.

fahîmane, *F. be.* [fahîm-ane] *Fahamet* unvanı kullanılanlara sıfat olarak söylenir. • *Huzur-i fahîmane, zat-i fahîmane.*

fâhime, *A. a., s.* [fehm'den] **1.** Anlayışlı. **2.** Anlayış (XX. yüzyıl).

fâhir, fâhire, *A. s.* [fahr'dan] **1.** Övünülecek. **2.** Parlak, şanlı, güzel. • *Libas-i fâhir, hil'at-i fâhire, daire-i fâhire.* **3.** Övünen.

fahiş, fahişe, *A. s.* [fuhş'tan] **1.** Ahlaka uymaz, edep ve terbiye dışı. **2.** Çok yolsuz, aşırı çirkin ya da uygunsuz. • *Galat-i fahiş, hataiyat-i fahişe, hata-i fahiş, kavl-i fahiş, kelâm-i fahiş.* **3.** Pek çok ve fazla şey, insafsızca, aşırı. • *Fi'l-i fahiş, fiat-i fahişe, gabn-i fahiş.*

fahişe, *A. a.* [fuhş'tan] **1.** Ahlakdışı ve günah sayılacak ilişkide bulunan. **2.** Orospu, kahpe. [ç. fevahiş].

fahl, *A. a.* **1.** İleri gelen, üstün insan. (Bu anlamda ç. *fuhul* kullanılır). **2.** Erkek eş. **3.** Aygır.

fahm, *A. s.* [fahamet'ten] Ulu, büyük.

fahm, *A. a.* Kömür. • *Fahm-i billûrî,* elmas; *-nebatî,* bitkisel kömür; *-turabî,* huy (houille) kömürü; *-h a y v a n î,* Fransızca *charbon animal,* (hayvan kömürü); *hamz-i fahm,* karbonik asit; *muhassıl-i fahm,* (karbon devri) Fransızca *carbonifere* karşılığı.

fahmî, fahmiyye, *A. s.* [fahm'dan] **1.** Kömürle ilgili. • *Havza-i fahmiyye,* kömür havzası. **2.** Hekimlik terimleri konurken *carboneux, carbonite, charbonneux* karşılığı olarak kullanılmıştır (XIX. yüzyıl).

fahmiyyet, *A. a.* (Kim.) Karbonat.

fahr, *A. a.* **1.** Yapılanlar sayılarak övünmek. **2.** Ö v ü n ü l e c e k şey. **3.** Övünmeye neden olacak kimse. **4.** Kendisiyle ilgilileri övündürecek kimse. • *Fahr-i âlem, -kâinat,* Muhammed Peygamber; *fahr-ül-üdeba, fahr-ül-vüzera.*

fahrî, fahriyye, *A. s.* **1.** (Şeref için) parasız ve yalnız ad olarak verilen, kabul edilen iş, memurluk, onursal. **2.** Böyle bir iş ya da memurluk verilmiş kimse. • *Hizmet-i fahriyye, r e i s-i fahrî, yaver-i fahrî.*

fahriyyat, *A. a.* [fahriyye ç.] (Ya.) Fahriyeler.

fahriyye, *A. a.* (Ya.) Fahriye. İslam yazınında ozanların kendi nitelik ve erdemlerinden, kahramanlık ve yiğitliklerinden, cömertliklerinden söz ederek kendilerini övme yolunda yazdıkları koşuk. Nef'i fahriyeleriyle ün almıştır.

fahriyyen, *A. be.* Fahri olarak. Hiç karşılıksız, bedava olarak, onur için.

fahs, *A. a. (ha, sat* ile) Araştırma, inceleme.

fahşa, *A. a.* **1.** Yoksula yardımda, özellikle zekât vermede

pintilik. **2.** Çirkin, ayıp davranış. **3.** Zina.

fâhte, *A. a.* Üveyik kuşu.

fahur, *A. s.* [fahr'dan] **1.** Çok övünen, övüngen. **2.** Kendini cok beğenip kibirlenen.

fahurane, *G. s., be.* [fahur-ane] Övüne övüne. Övünerek.

fahz, *A. a.* (Ana.) Uyluk. • *Azm-i fahz*, uyluk kemiği.

faide, *A. a.* **1.** Fayda, yarar, kâr, kazanç. **2.** İşe yarama, yararlık. **3.** Eski kitaplarda bu adla, söz sırası gelmişken hatırlatılan fıkraların adı. • *Bifaide*, faydasız, yararsız; *çifaide*, neye yarar, boşuna.

faidecu, *F. s.* [faide-cu] Çıkarcı, yararcı. [ç. faidecuyan].

faidemend, *F. s.* [faide-mend] Faydalı, yararlı, kârlı.

faih, fayih, faiha, fayiha, *A. s.* Kendiliğinden dağılan (güzel) koku. • *Rayiha-i fayiha*, güzel koku. [ç. fevayih].

faik, faika, *A. s.* [fevk'ten] **1.** Üstün. **2.** Başkalarından ileri. • *Ihtiramat-i faika*, üstün saygılar; *faik-ül-akran*, akranlarından üstün. [ç. faikat].

faikiyyet, *A. a.* (Türkçede yapılmıştır) Üstünlük. • *Esbab-i faikiyyet*, üstünlük nedenleri.

fail, faile, *A. a.* **1.** Yapan, işleyen. • *Fail-i hayr*, hayır işleyen. **2.** Etki gösteren, etken. **3.** (Dilb.) Özne. • *Fail-i hakikî*, (gerçek yapıcı) Tanrı; *- muhtar*, elindelik (aynı zamanda Fransızca *libre arbitre* karşılığı olarak *faile-i muhtare* (özgür istenç) (XX. yüzyıl); *- müstakil*, kendi yapan; *- müşterek*, ortak olarak yapanlardan her biri. **4.** (Dilb.) *İsm-i fail, naib-i fail*, nesne.

failiyyet, *A. a.* İşleyicilik. (Fel. ve Hek. terimi) Fr. *activite* (etkinlik)) karşılığı (XIX, XX. yy.).

faiz, *A. s.* [fevz'den] **1.** Merama erme. **2.** Kurtulan, üstün gelen.

faiz, *A. s.* [feyz'den] **1.** Taşan, taşkın, dolu. **2.** Ödünç verilen para için alınan kâr.

fâka, *A. a.* Yoksulluk. • *Fakr ü faka*, yoksulluk.

fakahat, *A. a.* Fıkıh bilgisinde derinlik.

fakat, *A. il.* Yalnız, ancak, şu kadar ki...

fakd, *A. a.* Eksiklik, bulunmama. Fikdan.

fakı'a, *A. a.* Büyük bela, musibet, felaket.

fâkıd, fâkıde, *A. s.* Bir şeyini yitiren. • (Ruhb.) *Fâkıd-ül-hıfz*, Fransızca *amnesique* (belleğini yitirmiş); *fâkıd-ül-kelâm*, aphasique (sözünü yitirmiş) karşılığı.

fakîh, *A. a.* [fıkıh'tan] Fıkıh bilgini. [ç. fukaha].

fakîhe, *A. a.* Yemiş. • *Fakihet-üş-şita*, (kış yemişi) ateş.

fakir, *A. s., a.* [fakr'dan] **1.** Yoksul. **2.** Zavallı. **3.** Dilenci. **4.** (Alçak gönüllülükle) Birinci şahıs, ben. **5.** Derviş.

fakirane, *F. be.* [fakir-ane] **1.** Fakir kimseye yakışır durumda. **2.** (Nezaket olarak)

kendisinden konuşan kimse.

fakirhane, *F. a.* [fakir-hane] Söz söyleyen kimsenin evi (alçak gönüllülükle).

fakr, *A. a.* **1.** Yoksulluk. Muhtaçlık. **2.** Eksiklik, a z l ı k. • *Fakr-i dem, fakr-üd-dem,* kan azlığı, kansızlık.

fâl, *A. a.* **1.** Fal, uğur. **2.** Baht ve talihi anlamak için garip yollara başvurma. • *Fâl-i hayr,* hayırlı işaret, uğur sayma; *huceste-fâl,* mutlu, talihi olan.

fâlic, *A. a.* [felc'den] Yarı inme. Vücudun yarısını tutmaz duruma getiren inme.

falih, *A. s. (ha* ile) **1.** Felah bulan; mutluluğa, kurtuluşa kavuşan. **2.** İsteğine erişen.

falûz, f a l û z e c, *A. a.* [Farsça palûde'den] Paluze.

fam, *F. a.* **1.** Renk. **2.** Çeşit, örnek. • *Firuzefam; gülfam; kebudfam; lâ'lfam; minafam; nilfam; sebzfam; semenfam; siyehfam; zerfam.*

fani, *A. s.* [fena'dan] **1.** Sonu olan. **2.** Ölümlü, baki olmayan. **3.** Çok yaşlı. • *Alem-i fani,* (ölümlü olan) bu dünya; *pîr-i fani,* pek yaşlı olan.

fanîyyet, *A. a.* Fanilik. Ölümlülük.

fanus, *A. a.* **1.** Işığı rüzgârdan k o r u y a n cam mahfaza. **2.** Şişe kapağı.

far, fare, *A. a.* Sıçan. • *Itlâf-i far,* (gemilerde) sıçan öldürme.

faraza, *A. be.* Tutalım ki, öyle diyelim ki...

farazî, faraziyye, *A. s.* **1.** Farz ve takdire dayanan. **2.** Gerçek ve olmuş olmayıp öyle tutulan, denilen. Fransızcadan *hypothetique* (varsayımlı, varsayımsal) karşılığı o l a r a k kullanılmıştır (XIX. yüzyıl).

faraziyyat, *A. a.* [faraziyye ç.] Faraziyeler.

faraziyye, *A. a.* Varsayım. Hipotez Fr. *hypothese.*

fârig, *A. s.* [ferag'dan] **1.** Boş. **2.** Vazgeçmiş. **3.** Rahat, dinç halde. **4.** (Huk.) Üzerindeki bir hakkı başkasına bırakan. • *Fârig-ül-bal,* rahat; *fârig-ülhal,* durumu iyi olan.

fârih, fârihe, *A. s. (he* ile) **1.** Akıllı, zeki, becerikli. **2.** Canlı, yararlı. **3.** Güzel, yakışıklı. **4.** Haris, yırtıcı.

fârih, fâriha, *A. s. (ha* ile) Sevinçli.

fârik, fârika, *A. s.* [fark'tan] **1.** Ayıran. **2.** Ayırt edilmesine neden olan, alet olan. • *Alâmet-i fârika* (ayırtaç) *(trade m a r k* karşılığı olarak XIX. yüzyıl), *fârika,* Fransızcadan *caracteristique* (ayırtkan) karşılığı olarak (XX. yüzyıl).

fâris, *A. a., s.* **1.** Binici, süvari. **2.** Usta. • *Fâris-i meydan-i fesahat,* [ç. fârisan].

Faris, *A. ö. a.* Iran. • *Bahr-i Faris,* Basra körfezi.

Farisî, Farisiyye, *A. s., a.* **1.** İranla ilgili. **2.** Farsça.

Farisiyyat, *A. a.* Iran yazını.

farîza, *A. a.* **1.** Farz olan şey.

2. Mirasçılardan her birine düşen pay. **3.** Yapılması gerekli olan ödev. • *Farîza-i zimmet,* boyun borcu.

fark, *A. a.* **1.** Ayrılık, ayrım, başkalık, benzememek. • *Fark-i küllî,* büyük ayrılık. **2.** Ayırma, iyice görme. • *Bilâ-fark,* ayırt olmadan.

farkad, farkadan, ferkad, *A. a.* Kutup bölgesindeki iki yıldız.

farr, farre, *A. s.* Kaçak, kaçıcı. • *Talâk-ül-farr,* öleceğini kestiren bir kimsenin, kadın eşini mirasına konmasın diye boşaması.

fart, *A. a.* Çok aşırı olma. • *Fart-i muhabbet,* sevgi aşırılığı, *-semane,* şişmanlık aşırılığı; *-zekâ,* zekâ aşırılığı.

faruk, *A. s.* [fark'tan] **1.** Keskin. **2.** Kesip bitirici, sonuca ulaştırıcı. **3.** Hakkı hak olmayandan ayıran. **4.** *ö. a.* İkinci Halife Ömer'in lakabı. • *Ömer-ül-faruk.*

Farukî, *A. s.* İkinci Halife Ömer'e mensup. Onun gibi.

farz, *A. a.* **1. 1.** Tutma, sayma, gerçek diye bakma. **2.** Esaslı şey. **3.** Dinde mutlaka yapılması gereken şey. • *Farz-i ayn,* her Müzslümanın tek tek yapması gerekli farz: *-kifaye,* koşullara uygun olanın yapmaları gerekli, bazı kimselerin yapmalarıyla başka kimselerin de yapmış sayıldıkları farz; *-muhal,* olmayacak, olması olanaksız şey; *bilfarz,* tutalım ki...

farzen, *A. be.* Faraza. Tutalım ki...

Fas, Fes, *A. a.* **1.** Fas'ta bir kent. **2.** Fas ülkesi. • *Magrib-i Aksâ.*

fas, *A. a.* Nacak, balta.

fasahat, *A. a.* Bir dilin doğru olarak, kolay ve düzgün söylenişi, yazılışı. Yabancı ve az kullanılır sözcükler bulunmaması, bağlaçlarının kurala uygun bulunması başlıca nitelikleridir.

fasahatperdaz, *F. s.* [fasahatperdaz] Fasahatle söz söyleyen.

fasd, *A. a.* Kan alma.

fâsıl, *A. s.* [fasl'dan] Ara kesip ayırıcı. Ayıran, bölen. • *Hatt-i fâsıl,* ayırma çizgisi, iki ülke arasındaki sınırları belirten belirli noktalar, sınır çizgisi.

fâsıla, *A. a.* **1.** Ara, aralık, açık. **2.** Ayıran şey, bölme. **3.** Bir aralık virgül karşılığı kullanılmıştır. **4.** (Ya.) Nesirde fıkraların, nazımda mısraların sonundaki eşit harfler. • *Fâsıla-i kübra,* üç harekeli sakin (...-); *-sugra,* iki harekeli sakin (..-) harften oluşan parça; *-saltanat,* Osmanlı tarihinde Yıldırım Bayezit'in tutsak düşmesinden Çelebi Mehmet'in padişah olmasına dek geçen süre; *bilâ fasıla,* aralıksız, durmadan.

fasid, *A. s.* [fesad'dan] **1.** Bozuk, bozulmuş. **2.** Bozan, bozucu. • *Fasid-ül-mizac,* bün-

yesinde bozukluk olan; *bey'-i fasid,* (Huk.) alım satım koşulları eksik olan satım; *daire-i f a s i d e,* (Man.) kısırdöngü; *fikr-i fasid,* bozucu fikir, bozuk düşünce; *itikad-i fasid,* bozuk inanç. [ç. fasidat].

fasih, *A. s.* 1. Fasahatle söyleyen. 2. Hatasız söz. 3. Fasahatle söylenilen.

fâsih, *A. s.* [fesh'ten] Bozucu, vazgeçen.

fâsik, *A. s.* [fisk'ten] Günah işlemiş, kabahat yapmış. • *Fâsik-i mahrum,* günah işlemeye hazır, fakat araç bulamayan.

fasîle, *A. a.* 1. Birtakım taife. Grup. 2. (Bitb.) Familya.

fasl, *A. a.* 1. Ayrılma, ayrılık. 2. Kesme; kesin olarak bitirme. 3. B i r kitabın bölümlerinden her biri, bölüm. 4. Mevsim. 5. (Ti.) Bir oyunun bölümlerinden her biri, perde. 6. Bir defada çalınan müzik. 7. Çekiştirme, dedikodu. • *Fasl-i müşterek,* (Mat.) arakesit; *fasl-ül-hitab,* (Ya.) Başlangıç ile asıl konu arasındaki "emma ba'dü" sözü; *asl ü fasl,* temel, kök.

fass, *A. a. (sat* ile) 1. Yüzük taşı, değerli taş. 2. Gözbebeği. 3. Zar, zarın herhangi bir yüzü. 4. (Kemikte) eklem, oynak yeri. 5. (Badem gibi yemişlerde) iç. 6. (Kitapta, yazıda) bölüm. 7. (Bir konuda, sorunda) can alıcı nokta.

fassad, *A. a.* [fasd'dan] Kan alan cerrah, harcamatçı.

fassal, *A. s.* [fasl'dan] Dedikoducu, çekiştirici.

fâş, *F. s.* Açığa çıkmış, ortaya çıkmış, duyulmuş, yayılmış, çoğalmış, yaygınlaşmış.

fatanet, *A. a.* Zihin açıklığı, çabuk kavrama, anlama.

fâtır, fâtıra, *A. s. (tı* ile) Yaradıcı, Yaradan. • *Fâtır-üs-semavati ve'l-arz* (gökleri ve yerleri yaradan) Tanrı; *kudret-i fâtıra,* Tanrının yaratma gücü; *sure-i fâtıra,* Kur'an'ın 35. suresi.

fâtih, *A. a., s. (te, ha* ile) [feth'den] 1. Açan. 2. Ülke açan, ele geçiren. 3. *ö. a.* (özellikle) İstanbul'u ele g e ç i r e n II. Mehmet'in l a k a b ı. • *F â t i h-ül-ebvab,* (kısmet kapılarını a ç a n) Tanrı.

fâtiha, *A. a. (te, ha* ile) 1. Kur'an'ın birinci suresinin adı. 2. Başlangıç. *Elfâtiha,* fatiha suresinin okunduğunu bildirmek.

fâtihan, *F. a.* [fâtih ç.] Fethedenler, ele geçirenler, ülke alanlar. • *Evlâd-i fâtihan,* (Osmanlı İmparatorluğunda) Rumeli'ye ilk geçenlerin oğulları, soyu.

fâtihane, *F. be* [fâtih-ane] Ülke almışlara yakışır biçimde.

fâtik, fâtike, *A. s.* **1.** Çok adam öldüren. **2.** Gözüpek, gözükara. **3.** Haydut.

fatin, *A. s. (tı* ile) [fıtnat'tan] Z i h n i açık, uyanık.

fâtin, *A. s.* [fitne'den] Fitneci.

fâtir, *A. s.* [fütur'dan] **1.** Ilık, soğuyan. **2.** Gevşemiş, bıkmış.

fatîr, *A. a.* Hamur olmayan mayasız ekmek.

fatn, *A. s.* Zeki.

fayih, fayiha. *Bkz.* faih.

faysal, *A. a.* **1.** Karar. Hüküm, Bitirme. **2.** Kesme. Sona erme. • *Faysalpezir,* sona eren.

fazahat, *A. a. (dat* ile) Rezalet, ayıp. • *Fazahat-i lisaniyye,* ayıp sayılacak biçimde açık açık söyleme.

fazaih, fazayih, *A. a.* [faziha ç.] Rezaletler, edepsizlikler.

fazail, *A. a.* [fazilet *c.*] Faziletler, erdemler. • *Fazail-i asliyye,* temel erdemler. (XX. yüzyılda *vertus cardinales* karşılığı olarak); *-insaniyye,* insanlık erdemleri.

fazazet, *A. a. (zı* ile) Kabalık, sertlik, hoyratlık.

fâzıl, fâzıla, fâdıl, fâdıla, *A. s.* Erdem sahibi, üstün, parlak.

fâzılât, *A. a.* [fâzıla ç.] Fazilet, erdem sahibi, bilgin kadınlar.

fâzîh, *A. s.* **1.** Rezil, rüsva, çirkin. **2.** Rezilce.

fazîha, *A. a.* **1.** Rezalet. **2.** Ayıp. **3.** Alçaklık, edepsizlik.

fazîhat, *A. a. (dat, ha* ile) Ayıp, utanç, rezalet.

fazilet, *A. a.* **1.** Değer. **2.** Bilgi, hüner. **3.** İyi ahlak, erdem.

fazl, *A. a.* **1.** Artıklık, üstünlük. **2.** Kerem. **3.** Bilginlere özgü olgunluk. **4.** Olgunluk, bilgi.

fazla, *A. a.* **1.** Artık, ziyade. **2.** İleri, çok. **3.** Gereksiz.

fazlât, *A. a.* [fazla ç.] Fazlalar, fazla şeyler.

febiha, *A. be.* [fe-biha] "Pekâlâ, öyle olsun, imdi, bu halde" anlamlarında kullanılır.

fecaat, *A. a.* (Türkçede yapılmıştır) Acıklılık.

fecacet, *A. a.* Hamlık, çiğlik.

fecaî', fecayi, *A. a.* [facia ç.] Facialar. Acıklı, dert verici şeyler.

fecar, *A. a.* **1.** Günahkârlık, günah, ahlaksızlık, zina. **2.** Ahlaksız kadın.

fecc, *A. a.* **1.** Çukur. **2.** Geçit. **3.** Dağlar arasındaki geniş yol.

fecere, *A. a.* [facir ç.] **1.** Çok günah işlemiş kimseler. **2.** Kötü işler yapmış kimseler. • *Kefere-i fecere,* eski tarihlerin İslamlardan başkaları için kullandıkları aşağılayıcı söz.

feci', feci'a, *A. s.* Acıklı, acı veren.

fecr, *A. a.* Sabahın çok erken vakti, tan zamanı. • *Fecr-i âti,* (geleceğin fecri). (Ya.) 1908 Meşrutiyetinden sonra, Edebiyat-i Cedide'ye benzemek isteğiyle Servetifünün dergisinde toplanarak yeni bir yazın okulu kurmak isteyen gençlerin takındıkları ad; *-kâzib,* (yalancı tan) çok erkenden doğu tarafında görünen aydınlık; *-sâdık,* (gerçek tan) güneşin doğmasından biraz önce doğu tarafında beliren aydınlık; *salat-i fecr,* sabah namazı; *sure-i fecr,* Kur'an'ın seksen dokuzuncu suresi; *tulû-i fecr,* tan atması; *-şimalî,* kutup bölgelerinde uzun gece yarıların-

da görünen çeşitli renkte ışıklar, kuzey ışığı.

fecve, *A. a.* **1.** Açıklık. **2.** Avlu.

feda, fida, *A. a.* **1.** Bir şeyin yoluna gitme, kurban olma. **2.** Verme, uğruna verme. **3.** Gözden çıkarma, kendi yararından vazgeçme. • *Feda-yi can*$_{ı}$ canını verme.

fedaî, *A. s.* **1.** Her şeyi göze alan. **2.** Canını bile esirgemeyen.

fedaiyan, *F. a.* [fedaî ç.] Fedailer. Serdengeçtiler.

fedakâr, *F. s.* Özel yararlarından geçen, onları bir uğurda gözden çıkaran, özverili.

fedakâran, *F. a.* [fedakâr ç.] Fedakârlar. • *Fedakâran-i millet,* millet uğruna kendi yararından vazgeçen kimseler.

fedakârî, *F. a.* Fedakârlık, özveri.

Fedaiyye, *A. a.* Batınilerin fedai takımı. Serdengeçtiler.

feddan, *A. a.* **1.** Bir çift saban öküzü. **2.** Bir çift öküzle bir günde sürülebilen toprak. **3.** (Arap ülkelerinde kullanılan) dönüm birimi (eski feddan 59,3 ar; feddan-i Mısrî 42,1 ar).

fedm, *A. s.* (Hek.) Budala, gabi.

feemma, *A. bağ.* [fe-emma] Kaldı ki, gelince.

fehamet, *A. a. (he* ile) Çabuk anlama, kavrama, zekâ.

feharis, *A. a. (he* ile) [fihris ç.] Fihristler, dizinler.

fehavi, *Ar. a.* [fehva ç.] Anlamlar, kavramlar.

fehd, *A. a.* (Hayb.) Pars.

fehham, fehhame, *A. s.* Çok zeki, çabuk kavrayan.

fehîm, f e h î m e, *A. s.* [fehm'den] Anlayışlı, kavrayışlı.

fehm, *A. a.* Anlayış, anlama, kavrama. [ç. fühum].

fehmî, fehmiyye, *A. s.* Anlayışla, kavrayışla ilgili.

fehmide, *F. s.* Anlaşılmış, kavranmış.

fehüve, *A. bağ.* [fe-hüve] Bu ise, buna göre, budur.

fehva', *A. a.* **1.** Anlam. **2.** Kavram. **3.** Özet, ruh.

feillâ, *A. be.* [fe-illâ] Olmazsa, olmadığı halde.

fekahet, *A. a. (kaf* ile) **1.** Fakihlik, fıkıh bilgisinde derinlik. **2.** Anlayış, kavrayış.

fekâhet, *A. a.* Güler yüzlü, latifeci olma.

fekar, fikar, *A. a., ç. (kaf* ile) (Ana.) Omurga kemikleri. • *Z ü l f i k a r,* Bedr savaşında düşmandan alınıp Muhammed Peygamberin Ali'ye verdiği kılıç.

fekeyfe, *A. bağ.* [fe-keyfe] Öyleyse, nasıl ki, bu surette.

fekk, *A. a. (kef* ile) **1.** Ayırma, açma. **2.** Kırma, koparma. **3.** Kurtarma. **4.** (Ana.) Çene kemiği. • *Fekk-i âlâ,* üstçene; *-esfel,* altçene.

fekkeyn, *A. a.* (Alt ve üst) İki çene.

fekkî, f e k k i y y e, *A. s.* (Ana.) Çeneyle ilgili. • *Izam-i fekkiyye, şiryan-i fekkî.*

felâ, *A. be.* O halde, o zaman. • *F e l â c e r e m,* muhakkak, kuşkusuz.

felâh, *A. a.* **1.** Kurtuluş. **2.** Mutluluk. • *Hayya ale-l-felâh,* (haydin mutluluk ve kurtuluşa) (ezan tümcesi).

felâhan, felâhun, *F. a.* Taş atma aleti, sapan.

felâhat, *A. a.* Ekincilik, çiftçilik.

felâhat, *F. a.* Taş atmada kullanılır alet. Sapan.

felâhyab, *F. s.* [felâh-yab] Felah bulan. Kurtuluşa eren.

felak, *A. a.* **1.** Tan zamanı. **2.** Falaka, tomruk.

felâket, *A. a.* (Türkçede yapılmıştır) Büyük dert, bela.

felâketdide, *F. s.* [felâket-dide] (Türkçede yapılmıştır) D e r t görmüş, derde uğramış. [ç. felâketdidegân].

felâketgâh, *F. a.* [felâket-gâh] Felaket yeri, büyük dert ve bela yeri.

felâketzede, *F. s.* [felâket zede] (Türkçede yapılmıştır) Derde uğramış. [ç. felâketzedegân].

felâsife, *A. a.* [feylesof ç.] Filozoflar. • *Mezahib-i f e l â s i f e,* filozofların okulları.

felât, *A. a.* Çöl; çorak, issız, şenliksiz yer.

Felâtun, *A. a.* Eski Yunan filozofu Eflatun (Platon).

felc, *A. a.* Vücudun bir kısmının ya da tümünün kımıldamaması hastalığı, inme.

felek, *A. a.* **1.** Gök. **2.** Zaman. **3.** Talih, baht. **4.** Dünya. **5.** Her gezegenin gökyüzündeki k a t ı. • *Felek-ül-âlâ, felek-ül-eflâk,* eski gökbilimde dokuz gökten öteki felekleri kapsamış olan dokuzuncu felek; sekizincisi on iki burcun bulunduğu *felek-i sâmin;* yedincisi *-Zühal* (Satürn); altıncısı *-Müşteri* (Jüpiter); b e ş i n c i s i *-Merih* (Mars); dördüncüsü *-Şems* (Güneş); üçüncüsü *-Zühre* (Venüs, Çobanyıldızı); ikincisi *-Utarid* (Merkür); birincisi *-Kamer* (Ay); aşağıdan birincidir, bu bakımdan *-esfel* de denir; *nüh felek,* dokuz felek. [ç. eflâk].

felekcah, *F. s.* [felek-cah] Felek rütbeli. Derecesi felek kadar yüksek.

felekî, felekiyye, *A. s.* **1.** Felekle ilgili. **2.** *a.* Gökbilimle uğraşan.

felekiyyat, *A. a.* Astronomi bilgisi, gökbilim.

felekiyyun, *A. a.* Astronomi bilginleri, gökbilimciler.

felekzede, *F. s.* [felek-zede] Feleğin zulmüne uğramış, talihsiz. [ç. felekzedegân].

felevat, *A. a.* [felât ç.] Çöller.

felihaza, *A. bağ* [fe-lihaza] Bundan dolayı, bu nedenden.

Felistin, *ö. a.* Palestin, Filistin.

felizalike, *A. bağ.* [fe-lizalike] Bundan dolayı, bu nedenden.

fellâh, *A. a.* [felâhat'ten] **1.** Ekinci, çiftçi. **2.** Mısır çiftçisi. **3.** Kara Arap. [ç. fellâhîn].

fels, *A. a.* **1.** Akçe, para. **2.** Balık pulu.

felsefe, *A. a.* Filozofî.

felsefî, felsefiyye, *A. s.* Felsefeyle ilgili, felsefeden sayılan, felsefece. • *Efkâr-i felsefiyye, fikr-i felsefî,* felsefe düşünceleri.

felsefiyyat, *A. a.* Felsefe konuları, felsefe.

fem, *A. a.* Ağız. • *Gonce fem,* konca gibi, küçük ağızlı. [ç. efvah].

femmî, femmiyye, *A. s.* Ağızla ilgili.

fen. *Bkz.* fenn.

fena', *A. a.* **1.** Yok olma. Süreksizlik. • *D â r-i fena', dâr-ülfena',* (fanilik evi), bu dünya. **2.** (Tas.) İnsanın kendinden ve tüm dünya işlerinden vazgeçip birlik denizine dalması. • *fena' fillâh.*

fena'gâh, *F. a.* [fena'-gâh] (Fânilik yeri) bu dünya.

fena'pezir, *F. s.* [fena'-pezir] Yok olabilir, sürekli olmayan.

fena'yab, *F. s.* [fena'-yab] Yokolan.

fend, *F. a.* Yalan, dolan.

feneg, feng, *A. a.* Tarablus tilkisi. Karsak ve postu.

fenn, fen, *A. a.* Akıl, deney, kanıtla oluşmuş bilim. (XX. yüzyıl) Bir aralık *technique* karşılığı olarak kullanılmak istenmişse de tutmamıştır. • *Ilm ü fen* olarak b i r l i k t e kullanılırdı. *Edebiyat* karşıtı olarak da kullanılmıştır. • *Fenn-i harb, -tedavi, hezarfen.* [ç. fünun].

fennen, *A. be.* Fen bakımından, fenne uygun olarak.

fennî, fenniyye, *A. s.* Fenne ait, fenle ilgili. • *Makale-i fenniyye, mebahis-i fenniyye, mecmua-i fenniyye,* fen konularını işleyen makale, konular, dergi. • (As.) *Kıtaat-i fenniyye,* (istihkâm, muhabere) fen kıtaları.

fenniyyat, *A. a.* (XX. yüzyıl) Fransızcadan *technologie* karşılığı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

fer, ferr, *F. a.* **1.** Parlaklık, aydınlık. **2.** Süs.

fer', feri, *A. a. (ayın* ile) **1.** Dal, budak, kol. **2.** Bir kökten ayrılan kolların her biri. **3.** İkinci derecede olan. **4.** Ayrıntı. • *Fer'-i fiil,* ortaç.

ferace, *A. a.* **1.** Yabanlık bol cüppe. Sarıklıların giydiği hafif üstlük. **2.** Kadınların dışarı çıktıkları zaman giydikleri üstlük.

feradis, *A. a.* [firdevs ç.] **1.** Bahçeler. **2.** Cennetler. • *Feradis-i cennet,* cennet bahçeleri.

ferag, *A. a.* **1.** Vazgeçme, çekilip bırakma. **2.** Hiçbir şeyle uğraşmayıp rahat etme, dinlenme. **3.** Rahatlık. **4.** (Huk.) Üstüne çevirme. Başkasına satılan bir yerin kaydedilmesi. • *Ferag-i bal,* yürek rahatlığı; *-hâtır,* zihin rahatlığı; *günc-i ferag, küşe-i ferag,* rahatlık, dinlenme köşesi; *ferag ü intikal,* alım satımda tapu muamelesi.

feragat, *A. a.* **1.** Vazgeçme. **2.** Tokgözlülük gösterme. **3.** Ra-

hatlık, dinçlik. **4.** Dava açıktan sonra davacının hakkından vazgeçmesi.

ferah, *F. s.* **1.** Bol, geniş. **2.** Neşeli, açık. **3.** Gönlü şenlendiren. **4.** Çok. • *Hesab-i ferah,* geniş tutulan hesap.

ferah, *A. a.* Sevinme, iç açıklığı.

ferahan, *A. be.* Sevinçle, sevinerek.

ferahâver, *F. s.* [ferah-âver] Ferah getirici, sevindirici.

ferahbahş, *F. s.* [ferah-bahş] İç açıcı.

ferahefza, ferahfeza, *F. s.* [ferah-efza] Ferah artırıcı.

ferahî, *F. a. (hı* ile) **1.** Genişlik, açıklık. **2.** Bolluk, bereket. **3.** Ucuzluk.

ferahîm, *F. a.* **1.** Toplanma, birikme. **2.** Topluluk, bir arada olma.

ferahnâk, *F. s.* [ferah-nâk] **1.** Sevinçli. **2.** Musiki makamlarından biri.

ferahor, *F. s.* Uygun, yakışık, yaraşık, layık, orantılı.

ferahrev, *F. s.* [ferah-rev] **1.** Hızlı yürüyen. **2.** İşgüzar. **3.** Savurgan.

ferahrû, *F. s.* [ferah-rû] Güleç, güleryüzlü.

ferahsal, *F. a.* [ferah-sal] Bereketli yıl.

feraid, *A. a.* [feride ç.] Tek bulunan inciler.

feraine, *A. a.* [firavun ç.] Firavunlar.

feraiş, *A. a.* [ferîş, ferîse ç.] **1.** Döşekler, yataklar. **2.** Odalıklar.

feraiz, *A. a.* [farize ç.] **1.** Farizeler, farzlar. **2.** (İlm-i feraiz'den) Din bakımından miras, mirasçılar ve miras paylaşma konusu olan bilim. • *Feraiz-i diniyye,* dinin farzları. Müslümanların Tanrı buyruğuyla yapma zorunda bulundukları işler; *ashab-i feraiz,* mirasçılar.

ferak, ferk, *A. a.* Baş; başın tepe kısmı.

feramîn, (Farsça *ferman* sözcüğünün böyle Arapça çoğul hale konması yanlış sayıldığı halde, kullanılmıştır). Fermanlar.

feramuş, *F. a.* Unutma, hatırdan çıkarma.

ferarîc, *A. a.* [ferruc ç.] Piliçler.

feraset, firaset, *A. a.* Hemen anlama, çabuk kavrama.

feraset, *A. a.* [feres'ten] Atçılık, ata binicilik.

ferasih, *A. a.* [fersah'tan] Fersahlar.

feraşe, *A. a.* **1.** Pervane, kelebek. **2.** Kilit dili. **3.** Balçık.

feraşet, *A. a.* (Tar.) Kâbe ve peygamber türbesi hademeliği, orayı süpürme işi ve sıfatı. Eskiden bu iş beratla verilir, onlar da her yıl oraya parayla birer vekil gönderirlerdi. • *Feraşet-i şerife vekili,* padişahın bu iş için atanan vekili olup ötekilerin başı olurdu.

ferazende, *F. s.* Kaldırıcı, yükseltici.

ferazî, *F. a.* Yükseklik, ululuk.

ferbeh, ferbih, *F. s.* Etli, yağlı,

semiz.

ferbehî, ferbihî, *F. a.* Etlilik, yağlılık, semizlik.

ferbiyuniyye, *A. a.* (Bitb.) Sütleğengiller.

ferc, *A. a.* Kadın cinslik organı.

fercam, *F. a.* Son, sonuç. • *Bedfercam,* sonu iyi olmayan; *nâfercam,* faydasız, yararsız, yaramaz, uğursuz.

fercamgâh, *F. a.* [fercam-gâh] Mezar.

ferce, firce, fürce, *A. a.* Acıdan, üzüntüden sonra gelen sevinç, ferahlık, rahatlık.

ferd, *A. a.* **1.** Bir bütünün her biri. **2.** Tek. Çift olmayan. **3.** Eşi bulunmayan. **4.** İnsanların her biri, birey. **5.** (Ya.) Dizeleri birbirleriyle uyaklı olmayan tek beyit. • *Ferd-i âferide,* hiç kimse; *ferd-ül ferd,* ikiye bölünemeyen sayı; *cevher-i ferd,* (eski fizikte) varlığın temeli, bölünemez en küçük cisim; *cüz-i ferd,* atom; *receb-ülferd,* Arabi aylardan recep ayı.

ferda, *F. a.* **1.** Yarın. **2.** G e l e c e k zaman. **3.** (Mec.) Kıyamet.

ferdaniyyet, *A. a.* **1.** Teklik. **2.** Y a l n ı z l ı k. **3.** Fransızca *individualite* (bireylik) karşılığı olarak (XX. yüzyıl).

ferden, *A. be.* Tek olarak, tek tek. • *Ferden ferden,* Tek tek, bir bir.

ferdî, ferdiyye, *A. s.* **1.** Fertle ilgili, bireysel. **2.** Tek şey.

ferdiyyat, *A. a.* Tek söylenmiş dize ya da beyitler tümü.

ferdiyyet, *A. a.* **1.** Birlik, teklik. **2.** *individualite* (bireylik) karşılığı (XX. yüzyıl).

ferec, *A. a.* Darlıktan, sıkıntıdan kurtulma.

feres, *A. a.* At. • *Islah-i nesl-i feres,* at cinsini iyileştirme (XX. yy.).

ferh, *A. a.* Kuş yavrusu, piliç.

Ferhad, *A. a. (he* ile) Ferhat ile Şirin öyküsünün erkek kahramanı. Sevgilisi uğruna dağları devirmekle ün almıştır.

ferhal, *F. s.* Düz, uzun saç.

ferhan, *A. s.* Sevinçli.

Ferhar, *F. ö. a.* Uzakdoğu'da bir kent adı.

ferhat, *A. a.* [ferah'tan] Rahatlık.

ferheng, ferhenk, *F. a.* **1.** Bilgi. **2.** Sözlük.

ferhunde, *F. s.* Uğurlu, kutlu.

ferhundefal, *F. s.* [ferhunde-fal] Talihi uğurlu, kutlu.

ferhundegî, *F. a.* Uğurluluk, mutluluk.

ferhundepâ, *F. s.* [ferhunde-pâ] Ayağı uğurlu.

feri. *Bkz.* fer'.

fer'î, fer'iyye, *A. s.* **1.** Kökten olmayan, dallara, kollara ait olan. **2.** Ikinci derecede olan.

ferid, *A. s.* [ferd'den] Tek, eşi o l m a y a n. • *Ferid-i asr, -dehr, -rüzgâr, -zaman,* zamanında eşi bulunmayan, tek; *ferid-üd-dehr,* aynı anlamdadır.

feride, *A. a.* Benzeri bulunmayan ya da pek az bulunan in-

ci. [ç. feraid].

Feridun. *Bkz.* Efridun.

ferih, *A. s.* Sevinçli.

ferik, *A. a.* **1.** İnsan kalabalığı. **2.** Büyük bölük. **3.** Fırka (tümen) komutanı. Korgeneral.

ferikan, *A. a.* [ferik *c.*] Korgeneraller.

ferikayn, *A. a.* İki taraf, iki fırka. • *Tekabül-i ferikayn,* iki düşman tarafın karşılaşması.

ferise, *A. a.* A v l a n a n hayvan.

feriş, *A. a.* Odalık.

ferişte, firişte, *F. a.* Melek.

ferk. *Bkz.* ferak.

ferkad. *Bkz.* farkad.

-fermâ, *F. s.* "Buyuran, hükmeden" anlamıyla sözcüklere k a t ı l ı r. • *Bkz. gıbta-fermâ, hükümfermâ, ferman-fermâ.*

ferman, *F. a.* Buyruk. • *Ferman-i ilâhî,* Tanrı buyruğu; *-padişahî,* padişah buyruğu. *Emr ü ferman hazret-i m e n lehül emrindir,* (emir ve ferman, e m i r sahibi kimsenindir, anlamında) vezir ve müşürlere yazılan yazıların sonuna yazılırdı. [ç. feramin].

fermanber, *F. s.* [ferman-ber] Verilen emri yapan.

fermanberdar, *F. s.* [fermanberdar] Emre uyan, emri yerine getiren.

fermandih, *F. s.* [ferman-dih] Emir veren, buyuran.

fermanferma, *F. s.* [fermanferma] Buyruğu geçen, hükmeden.

fermangüzar, *F. s.* [fermangüzar] Buyurucu, ferman edici.

fermanrev, *F. a.* [ferman-rev] **1.** Emir buyurucu hükümdar, padişah. **2.** Emrin geçerli olduğu ülke.

fermanreva, *F. s.* [ferman-reva] Emri yürüyen, hükmü geçer olan.

fermayiş, *F. a.* **1.** Buyurma, emir verme. **2.** Ismarlama, sipariş.

fermude, *F. a.* **1.** Buyruk. **2.** Emir, irade, ferman.

fer. *Bkz.* fer.

ferr, *A. a.* Kaçma. Geri çekilme.

ferraş, *A. a.* [ferş'ten] **1.** Hizmet gören. **2.** (Yatak, kilim) seren, süpüren.

ferruc, *A. a.* Piliç.

ferruh, *F. s.* U ğ u r l u, kutlu, mutlu.

ferruhfal, *F. s.* [ferruh-fal] Talihi uğurlu, açık.

ferruhî, *F. a.* Mutluluk, uğurluluk, uğur.

ferruhsiyer, *F. s.* [ferruh-siyer] Huyu, a h l a k ı uğurlu olan.

ferruhzad, *F. s.* [ferruh-zad] D o ğ u m u uğurlu olan.

-fersa, *F. s.* "Eskitici, yıpratıcı, aşındıran, yoran, tüketen" anlamıyla sözcüklere k a t ı l ı r. • *Bkz. canfersa, hiredfersa, tahammülfersa, takatfersa.*

fersad, *F. s.* **1.** Akıllı, bilgili. **2.** *a.* Karadut, böğürtlen.

fersah, *A. a.* Dört saatlik (5000 metrelik) yol. [ç. ferasih].

fersenk, *F. a.* Fersah.
fersude, *F. s.* Eskimiş, aşınmış, yıpranmış, örselenmiş.
fersudegî, *F. a.* [fersude-gî] Eskilik. Yıpranma.
ferş, *A. a.* **1.** Döşeme. **2.** Yayma, yayılma. **3.** Döşek, halı, seccade. Yaygı. **4.** Yeryüzü. • *Arş ü ferş,* yerle gök.
fertut, *F. s.* **1.** Eski. **2.** Pek yaşlı. **3.** Bunak.
ferûh, *A. s.* Çok sevinçli, çok neşeli.
ferve, *A. a.* **1.** Kürk. **2.** Hayvanların değerli postu. • *Ferve-i beyza,* beyaz kürk (şeyhülislamlar giyerdi).
ferver, ferverdin, *F. a.* **1.** Mecusilerin melaikesi. **2.** Baharın ilk ayı.
feryad, *F. a.* **1.** Bağırma. **2.** Ses. **3.** Yaygara. **4.** Yardıma çağırma. **5.** Sızlanma.
feryadhân, *F. s.* [feryad-hân] Yardım isteyen, yardım için bağıran.
feryadkâr, *F. s.* [feryad-kâr] Feryat eden, bağıran, haykıran.
feryadres, *F. s.* [feryad-res] Yardıma yetişen, yardımcı.
ferz, *F. a.* Satranç oyununda vezir sayılan taş.
ferzane, *F. s.* **1.** Bilgin. **2.** Benzerlerinden farklı.
ferzanegî, *F. a.* [ferzane-gî] **1.** Bilgi. **2.** Üstünlük.
ferzend, *F. a.* Oğul, çocuk.
ferzendane, *F. be.* [ferzend-ane] Oğula, çocuğa yakışır yolda.
Fes, *A. ö. a.* **1.** Fas'ta bir kent. **2.** Fas ülkesi. *Bkz.* Fas.
fe's, *A. a.* İki yüzlü balta.
-fesa, -fesay, *F. s.* Başka sözcüklere eklenerek büyüleyici anlamını katar.
fesad, *A. a.* **1.** Bozukluk. **2.** Karışıklık. Çürüme, çürüklük. • *Fesad-i dimag,* delilik, (Mec.) delice düşünce; *-mide,* mide bozukluğu; *kevn ü fesat,* yaratıkların var olup yok olmaları; *âlem-i kevn ü fesat,* (var olup yok olma dünyası), bu dünya; *erbab-i fesat,* eşkıya.
fesadamiz, *F. s.* [fesad-amiz] Fesada düşüren, karıştıran. Kargaşa çıkaran.
fesadat, *A. a.* [fesad ç.] Fesatlar.
fesadengiz, *F. s.* [fesad-engiz] Fesat koparan, karışıklığa yol açan.
fesane, *F. a.* Efsane, masal, öykü.
fesaka, *A. a.* [fâsık ç.] Günah işleyenler.
fesan, *F. a.* Bileği taşı.
fesanzede, *F. s.* [fesan-zede] Bilenmiş.
fesede, *A. a.* [fâsid ç.] **1.** Kalplar, sahteler. **2.** Fesatçılar, bozguncular.
fesh, *A. a.* **1.** Bozma. **2.** Kaldırma. **3.** Hükümsüz bırakma. **4.** Yürürlükten çıkarma. **5.** Bir mahkeme hükmünün üst bir mahkeme tarafından bozulması.
fesîh, *A. s.* [füshat'ten] Geniş, açık.

feşafeş, *F. a.* **1.** Okun havada çıkardığı ses. **2.** Hışıltı.

-feşan, *F. s.* "Efşan" kısaltılmışı. "Saçan, saçıcı" anlamıyla sözcüklere katılır. • *Bkz. hunfeşan, ziyafeşan.*

feşar, *F. s.* Sıkıcı, sıkan.

feşürde, *F. s.* **1.** Sıkan sıkıp ezen, suyunu çıkaran. **2.** Direnen, duran. • *Feşürdekadem,* ayak d i r e y e n; *pâ feşürde,* ayak direyen.

feta, *A. a.* **1.** Delikanlı, genç. **2.** Yiğit. **3.** Cömert. • *Lâ feta illâ Ali,* Ali'den başka yiğit yoktur.

fetail, *A. a.* [fetile ç.] Fitiller.

fetava, *A. a.* [fetva ç.] Fetvalar.

feterat, *A. a.* [fetret *c.*] Hükümetin zayıflık anları, karışık zamanlar.

feteyan. *Bkz.* fityan.

feth, *A. a.* **1.** Açma. **2.** Başlama. **3.** Ele geçirme, zaptetme. • *Feth-i bab,* kapı açma; *-kelâm,* söz açma, söze b a ş l a m a; *-meyt,* otopsi; *Ebülfeth,* (f e t i h l e r babası) II. Mehmet'in lakabı; *sure-i feth,* Kur'an'ın kırk sekizinci suresi; *yevm-el-feth,* Mekke'nin zaptetildiği gün. **4.** Mahşer günü. [ç. fütuh, fütuhat].

fetha, *A. a.* **1.** Arap abecesinde harfleri *a, e* okutan işaret. • *Fetha-i hafife,* "e" okutanlar; *-sakıle,* "a" okutanlar. **2.** Delik.

fethî, fethiyye, *A. s.* Fetihle ilgili.

fethname, *F. a.* [feth-name] Savaş üstünlüğünde, bir yer ele geçirilmede ülkeye haber vermek için gönderilen ilan fermanı, fetihname.

fetil, fetile, fitil, *A. a.* **1.** Fitil. **2.** B ü k ü l m ü ş, örülmüş nesne. **3.** (Tar.) Tüfek ve topların falyalarına konan kaytan. **4.** (Hek.) Merhem sürülüp yaraya sokulan u z u n tiftik. **5.** (Mod.) Kumaşın altına ya da kenarına konulan kaytan. • *Hacer-i fetile, hacer-ül-fetile,* dağ keteni, taş keten; *fetile-i giysu,* saç örgüsü.

fetilesuz, fetilsuz, *F. s.* [fetilesuz] Ş a m d a n, kandil.

fetk, *A. a.* **1.** Sökme. **2.** Yarma, yarılma. • *Retk ü fetk-i umur,* genel işlerin görülmesi.

fetk, *A. a.* Zamanını gözeterek ansızın, açıktan adam öldürme.

fetret, fitret, *A. a.* **1.** İki peygamber arasında geçen süre. **2.** Bir hükümetin zayıflığı zamanı.

fettah, *A. s.* [feth'ten] **1.** Kapılar açan, açıcı. **2.** Kapalı, karışık işleri çözen (Tanrı).

fettak, *A. s. (te, kef* ile) Çok adam ö l d ü r m ü ş (kimse), kanlı.

fettân, *A. s.* [fitne'den] **1.** Fitne koparıcı, kurnaz, karıştırıcı. **2.** Gönül alıcı, çekici. • *Gamze-i fettân.*

fetva, *A. a.* Bir sorun ve dava için şeriatın ne dediğini anlatmak üzere müftü tarafından ad söylenmeden (Z e y d, Amr diyerek) yazılan karşılık. Müftü

hükmü. • *Bab-i fetva, daire-i fetva,* Şeyhülislam kapısı denilen daire. [ç. fetava].

fetvahane, *F. a.* [fetva-hane] Şeyhülislam dairesinde fetva işleriyle uğraşan daire.

fetvapenah, *F. s.* [fetva-penah] Şeyhülislam.

fetvapenahî, *F. a.* [fetva-penahî] Şeyhülislamlık.

fevahir, *A. a.* [fahire ç.] Övünülecek şeyler.

fevahiş, *A. a.* [fahişe ç.] Fahişeler.

fevaid, *A. a.* [faide ç.] Faydalar, yararlar.

fevaih, fevayih, [faiha, fayiha ç.] Çiçeklerin ve yemişlerin kokuları.

fevakih, *A. a.* [fakihe ç.] Yemişler.

fevaris, *A. a.* [faris ç.] Farisler, biniciler.

fevasıl, *A. a.* [fasıl ç.] Fasılalar, aralar.

fevat, *A. a.* Ölüm.

fevatih, *A. a.* [fatiha ç.] Fatihalar.

fevayih. *Bkz.* fevaih.

fevazıl, *A. a.* [fazl, fazıla ç.] Fazıllar.

fevc, *A. a.* Bölük, insan kalabalığı. [ç. efvac].

fevcafevc, *F. s.* [fevc-a-fevc] Akın akın.

fevehan, *A. a.* [fevha ç.] **1.** Kokular, kokup yayılma. **2.** Kan akma.

fevehat, *A. a.* [fevha ç.] Kokular.

feveran, *A. a.* **1.** Kaynayıp fışkırma. **2.** Coşma, kabarma. **3.** Fırlama. • *Feveran-i âb,* suyun fışkırması; *-gazap,* kızgınlığın patlak vermesi; *-zaman,* zamanın taşkınlığı.

fevh, fevha, *A. a.* Koku.

fevk, *A. be.* Üst. • *Mafevk,* üst, amir.

fevkalâde, *A. s.* [fevk-el-âde] Adetin dışında, olağanüstü. Hiç görülmemiş.

fevkalbeşer, *A. s.* [fevk-el-beşer] İnsanüstü.

fevkalgaye, *A. s.* [fevk-el-gaye] Gayenin üstünde; hiç umulmadık, umulanın üstünde.

fevkalhadd, *A. s.* [fev-el-hadd] Haddin üstünde, hadden dışarı; pek aşırı.

fevkalme'mul, *A. s.* [fevk-el-me'mul] Umulanın üstünde, umulandan çok.

fevkalmutad, *A. s.* [fevk-el-mutad] Alışılmışın üstünde, dışında, her zamankinden başka.

fevkanî, *A. s.* **1.** Üst katı olan. Üstteki. **2.** Üstte noktası olan harf (Arap harflerinde).

fevkattabia, fevkattabiîye, *A. s.* [fevk-at-tabia, -tabiîye] Tabiat üstü. (Fel.) Doğaüstü.

fevkıyet, *A. a.* Üstünlük.

fevr, *A. a.* Hemen, birdenbire olma. • *Alelfevr,* vakit geçirmeden.

fevrî, fevriyye, *A. s.* Birdenbire gelen, zorlu bir duygu etkisiyle düşünülmeden yapılan (hareket) (XX. yüzyıl).

fevt, *A. a.* **1.** Bir daha bulamayacak ş e k i l d e kaybetme, elden kaçırma. **2.** Ölüm. • *Fevt-i fırsat, -vakt,* fırsatı, vakti kaçırma.

fevvare, *A. a.* Döner fıskıye. Havuz fıskıyesi.

fevz, *A. a.* **1.** Kurtuluş. **2.** Üstünlük. **3.** Başarı.

fevza, *A. a.* **1.** Kargaşalık. **2.** (XX. yy.) Anarşi.

fevzaî, *A. s., a. (fe, dad* ile) Kargaşalıkla ilgili. (XX. yüzyıl) Anarşist.

fey', *A. a.* **1.** Gölge. **2.** Ganimet, çapul. **3.** İslam olmayanların, devlete verdikleri vergi, haraç.

feyafi, *A. a.* [feyfa ç.] Çöller, sahralar.

feyayih, *A. a.* [feyha ç.] Boşluklar, hiçlikler.

feyezan, *A. a.* **1.** Taşma, çok gelme. **2.** Su basma. • *Feyezan-i enhar, -miyah,* ırmakların, suların taşması.

feyf, *A. a.* Düz ve açık yer.

feyfa, *A. a.* Çöl. Düz, büyük sahra. [ç. feyafi].

feyfaneverd, *F. s.* [feyfa-neverd] Çöllerde y o l alan. Çöl yolcusu.

feyh, *A. a.* (Koku) yayılma.

feyha, *A. s.* Büyük, geniş, engin.

feylesof, *A. a.* **1.** Felsefeyle uğraşan. **2.** Dünyayı umursamaz; kalender. **3.** İtikatsız.

feyyaz, *A. s.* **1.** Gür, bereketli. **2.** Bolluk verici, feyz verici. • *Feyyaz-i mutlak,* Tanrı.

feyyil, *A. a.* Zayıf hüküm.

feyz, *A. a.* **1.** Bolluk. • *Feyz ü bereket.* **2.** Bağış, ihsan. • *Feyz-i ilâhî.* **3.** İlerleme, olgunlaşma. **4.** (Tas.) Mutluluk, Tanrı'nın verdiği iç mutluğu. [ç. füyuzat].

feyzâver, *F. s.* [feyz-âver] Feyz getiren.

feyzbahş, *F. s.* [feyz-bahş] Bereket ve bolluğu oluşturan.

feyzdar, *A. s.* [feyz-dar] Gürelmis, feyzli.

feyznâk, *F. s.* [feyz-nâk] Feyzli, verimli.

feyzresan, *F. s.* [feyz-resan Feyz veren. Yetiştiren.

feyzyab, *F. s.* [feyz-yab] **1.** Feyiz bulucu, bulan. **2.** Gelişen, bollaşan. **3.** Mutlu. **4.** İlerlemis.

-feza, *F. s.* "Efza"nın kısaltılmışı. "Artıran" anlamıyla sözcüklere katılır. • *Canfeza, ferahfeza, ruhfeza.*

feza', *A. a. (dat, hemze* ile) **1.** Geniş alan. **2.** Gök cisimleri arasındaki boşluk, uzay. • *Feza'-yi namütenahi,* sonsuz uzay; *feza'nevert,* uzayda giden, orada dolaşan.

feza', *A. a. (ze, ayın* ile) **1.** Korkup kaçma. **2.** Dayanamama. **3.** Umarsızlık ve korkuyu belli etme. **4.** İnleyip sızlanma. • *Ceza' ü feza'.*

feza'î, *A. s.* F e z a y l a, uzayla ilgili, uzaysal.

fezalik, *A. a.* [fezleke ç.] Fezlekeler.

fezayende, *F. s.* Artırıcı, coğaltıcı

lezayiş, *F. a.* Artma, coğalma, bollaşma.

lezleke, *A. a.* **1.** Öz, özet. **2.** Kısa anlatma, anlatım özeti. **3.** (Huk.) Sorgu özeti. **4.** Kararların kısaca yazılması.

lıdda, *A. a. (dat* ile) Gümüş. • *Da'ül-fidda*, gümüşle z e h i r l e n m e *(argyrie)*.

fıkara. *Bkz.* fukara.

fıkarat, *A. a.* [fıkra ç.] **1.** Fıkralar. **2.** Küçük öyküler. • *Fıkarat-i lâtife*, latif öyküler; *-müntahabe*, seçilmiş öyküler. **3.** Tümceler, paragraflar. • *Fıkarat-i anife*, yukarda geçen tümceler. **4.** (Ana.) Omurgalar. • *-acziye*, sağrı omurları; *-kataniye*, bel omurları; *-rakabiye*, boyun omurları; *-us'usiye*, kuyruk omurları; *-zahriye*, sırt omurları.

fıkarî, fıkariyye, *A. s., a.* (Hayb.) Omurga, omurgaya mensup, onunla ilgili. • *Amud-i fıkarî*, omurga; *fıkariye*, omurgalılar; *gayr-i fıkariye*, omurgasızlar.

fıkh, *A. a.* **1.** İyice bilmek. **2.** Şeriat bilgisi. Şeriat sorunlarının uygulanmış bölümünün bilgisi. Kitap, sünnet, icma-i ümmet, kıyas-i fukaha ile şeriat sorunlarını çözümleme bilgisi. • *Fıkh-i Hanefî, -Malikî, -Şafiî*.

fıkhî, fıkhiyye, *A. s.* Fıkıhla ilgili.

fıkra, *A. a.* **1.** Omur. **2.** Bir yazının ayrıca bir konu olabilecek yolda olan ve ondan ayrılmış bulunan parçası. **3.** Paragraf, bölümce. **4.** (Nasreddin Hoca, İncili Çavuş hikâyeleri gibi) çok kısa öyküler. **5.** Yasa maddelerinin paragraflarından her biri. **6.** Küçük öykü (Ed. Ce.). **7.** Yazılmış herhangi kısa bir haber. **8.** Fransızca *chronique* anlamında g ü n d e l i k olayların kısa olarak ve iyi bir üslupla yazılmış biçimleri, köşe yazısı.

fırak, *A. a.* [fırka ç.] Fırkalar, partiler. • *Fırak-i dalle*, sapıtmış, yoldan çıkmış gruplar (dinde); *-siyasiye*, siyasal partiler.

fırka, *A. a.* **1.** İnsan kalabalığı grubu. **2.** Siyasal parti. **3.** Asker tümeni. • *Fırka-i askeriye*, tümen; *-naciye*, Müslüman grubu; *-siyasiye*, siyasal parti.

fırsat, fürsat, *A. a. (sat* ile) Uygun zaman ve durum.

fırsatbîn, *F. s.* [fırsat-bîn] Fırsat gözeten.

fırsatcu, *F. s.* [fırsat-cu] Fırsat arayan, fırsat bekleyen.

fırsatyab, *F. s.* [fırsat-yab] Fırsat bulan, eline fırsat geçen.

fıtam, *A. a.* Sütten kesme.

fıtnat, *A. a.* Zihin açıklığı. Çabuk kavrayış.

fıtr, *A. a.* Oruç açma. • *Iyd-i said-i fıtr*, Ramazan (şeker) bayramı; *sadaka-i fıtr*, oruç bozma sadakası (bayramdan önce yoksullara dağıtılırdı).

fıtra, *A. a.* Sadaka-i fıtr da denilen oruç bozma sadakası

fıtrat, *A. a.* **1.** Yaradılış. **2.** Yaratıcı kuvvet, kudret, güç.

fıtraten, *A. be.* Yaradılıştan olarak.

fıtrî, fıtriyye, *A. s.* Yaradılıştan olan.

fıtriyye, *A. a.* (Fel.) Doğuştancılık. Fr. *nativitisme* karşılığı olarak (XX. yüzyıl).

fi', (Türkçede kullanılmıştır) Paha, değer, fiyat. • *Fi-i aslî,* asıl değer; *-carî,* geçer değer; *-kat'i,* son fiyat, olacağı.

fi, *A. be.* **1.** Katıldığı sözcüklerin sonlarını *i* okutur ve *-de* haline koyar. • *Fi nefsülemr,* Latince *In re* sözü karşılığı (XX. yüzyıl). **2.** *Fi,* eskiden tarih okunurken yanlarına katılırdı; *fi 2 haziran,* "filanca zamanda" anlamına "fi filan tarihinde" denilirdi. • *Fi-l-asl; fi-l-hakika; fi-l-hal; fi-l-mesel; fi-l-vaki; fi-mabad; fi sebilullah; fi yevmina; fi zamanına.*

fial, *A. a.* [fiil ç.] Eylemler. İşler. • *Bed-fial,* yaptıkları kötü olan.

fiat, (Türkçede *fi'* sözcüğünün çoğulu gibi kullanılmıştır. Paha, değer.

ficâ', fücâ', *A. a. (hemze* ile) Ansızın gelme, birdenbire gelme, bastırma.

ficac, *A. a.* [fecc ç.] **1.** Çukurlar. **2.** Geçitler. **3.** Dağlar arasındaki geniş yollar.

fidye, *A. a.* Birinin esirlik ya da beladan kurtarılması için verilen para, kurtarmalık. • *Fidye-i necat,* can kurtarma akçesi.

fie, *A. a.* Kalabalık, topluluk. • *Fie-i kalile,* az bir insan topluluğu (kötülük için bir araya gelmişlere denirdi).

figan, *f. a.* Bağırıp çağırma. İnleme. Hayıflanma.

figâr. *Bkz.* fikâr.

-fih, *A. il.* "Onda, içinde" anlamıyla söze katılır. • *Ma nahnü fih,* konuştuğumuz; *münazaün fih,* hakkında tartışmc çekişme olan, k a v g a l *mef'ul-in fih,* -de hali.

fihal, *A. a.* [fahl ç.] Üstün kimseler.

fiham, *A. a.* [fahm ç.] Ulular büyükler. • *Vükelâ-i fiham.*

fihris, *A. a.* **1.** Bir kitabın içindeki maddeleri, konuları gösterir cetvel. **2.** Dizin.

fiil, fi'l, *A. a.* **1.** İş. • *Fi'l-i hayr,* hayırlı iş; *-şeni',* çok kötü iş (ırza geçmeler için kullanılırdı); *-şerr,* kötü iş, *bilfiil,* sözle değil, işle, işe karışarak. **2.** (Dilb.) Eylem, oluş, durum gösteren söz. • *Fiil-i cevherî,* -imek mastarından yapılan varlık eylemi; *-hikâye,* hikâye birleşik zamanı; *-iane,* karmaşık eylemler yapmak için başka eylemlere katılan bilmek, vermek, yazmak gibi yardımcı eylemler; *-iktidarî,* yeterlik eylemi; *-iltizamî,* gereklik kipi; *-istimrarî.* sürerlik eylemi; *-lâzım,* geçişsiz eylem; *-malûm,* etken eylem; *-mazi,* geçmiş zaman kipi; *-meçhul,* edilgen eylem *-mukarabe,* yaklaşma eylemi

-mutavaat, öze dönüşlü eylem; *-muzari,* geniş zaman kipi; *-müşareket,* işteşlik eylemi; *-müteaddi,* geçişli eylem; *-rivayet,* rivayet birleşik zamanı; *-şart,* **1.** Şart birleşik zamanı. **2.** Dilek -şart kipi; *-tacilî,* tezlik eylemi; *-temenni,* dilek-şart kipi; *-vücubî,* gereklik kipi. **3.** (Arap Dilb.) Kök sözcüklerin kalıbı. • *Fa'ül-fiil,* eylem kökündeki birinci harf; *ayn-ül fiil,* ikinci harf, *lâm-ül-fiil,* üçüncü harf. *Fer'i fiil,* (ism-i fail, ism-i mef'ul, sıfat-i müşebbehe) Ortaç. **4.** (Psi.) *Fiil-i müna'kis,* tepke. Fr. *reflexite* karşılığı (XX. yüzyıl).

fiilen, *A. be.* İş olarak, iş halinde. Yaparak, karışarak. • *Fiilen zimedhal,* iş görerek karışmış (kimse).

fiilî, fiiliyye, *A. s.* **1.** Eylemle ilgili. **2.** Gerçekten yapılan, sözde kalmayan. • *Cümle-i fiiliyye,* yüklemi eylem olan tümce, eylem tümcesi; *hizmet-i fiiliyye,* ilk askerlik görevi.

fiiliyyat,, *A. a.* İş olarak, gerçekten yapılan şeyler. İşler.

fiiliyye, *A. a.* (Fel.) Fr. *activisme* karşılığı olarak (etkincilik) felsefe terimi (XX. yüzyıl).

fikar. *Bkz.* fekar.

-fikâr, figâr, *F. s.* "Yaralı" anlamıyla sözcüklere katılır. • *Dilfikâr,* gönlü yaralı.

fikdan, *A. a.* **1.** Eksiklik. **2.** Bulunmama. **3.** Yokluk. • *Fikdan-i irade,* irade yitimi, Fr. *aboulie* karşılığı (XIX. yüzyıl); *-kuva,* Fr. *adynamie* karşılığı (XX. yüzyıl). *Bkz.* adem, madumiyet.

-fiken, -füken, *F. s. Efken* kısaltması.

-fikende, *F. s.* Efkende kısaltması.

fikr, *A. a.* **1.** Fikir, düşünce. **2.** Akıl. **3.** Oy, istek. **4.** Bellek, hafıza. • *Fikr-i muzmer,* dışarı vurulmamış, gizli düşünce; *-sabit,* saplantı; *-takib,* peşini bırakmama, sona erdirme.

fikren, *A. be.* **1.** Düşünerek. **2.** Belli etmeden, içinden düşünme.

fikret, *A. a.* Düşünme. Düşünceye dalma.

fikrî, fikriyye, *A. s.* Fikirle ilgili, düşünsel. • *Hayat-i fikriyye,* düşünme yaşamı.

fikriyyat, *A. a.* Fikir işleri (XX. yüzyıl).

fil, *A. a.* (Hayb.) Fil. [ç. füyul].

fil'asl, *A. be.* [fi-l-asl] Aslında.

filban, *F. a.* [fil-ban] Fil bakıcısı.

filcümle, *A. be.* [fi-l-cümle] Sözün kısası, nihayet. Hepsi, tümü.

filhakika, *A. be.* [fil-l-hakika] Gerçekten, doğrusu.

filhal, *A. be.* [fil-l-hal] Şimdi, hemen.

filizz, *A. a.* Erir ham maden. İşlenmemiş maden, filiz.

filizzat, *A. a.* [filizz ç.] Ham madenler. • *Filizzat-i seb'a,* altın, gümüş, cıva, bakır, demir, kalay, kurşun filizleri.

filmesel, *A. be.* [fil-l-mesel] Ör-

neğin, örnekteki gibi.

filpaye, *F. a.* [fil-paye] Sütun ayağı.

fimaba'd, *A. be.* [fi-ma-ba'd] Bundan sonra.

fina, *A. a.* Avlu.

firağ, *A. a.* **1.** İşten güçten el çekme. **2.** Rahatlık, başı dinçlik, esenlik.

firak, *A. a.* Ayrılık, ayrı düşme.

firar, *A. a.* Kaçma, kaçamak, kurtulma.

firarî, *A. s.* Kaçak, kaçkın.

firaset. *Bkz.* feraset.

fıraş, *A. a.* Döşek, yatak. • *Esir-i fıraş,* hasta; *hemfıraş,* kadın eş; *sahib-i fıraş,* hasta.

firavan, feravan, *F. s.* Bol, çok.

firavun, *A. a.* **1.** Mısır'ın ilkçağlardaki hükümdarlarına verilen unvan. **2.** Aşırı inat ve kibirlilik. [ç. feraine].

firaz, feraz, *F. a.* Yükseklik, çıkış. • *Firaz ü neşib,* iniş çıkış, engebelik.

-firaz, *F. s.* "Yükselten" anlamıyla sözcüklere katılır, "efraz" sözünün kısaltılmışıdır. • *Gerdenfiraz, nahvetfiraz, serfiraz.*

firce. *Bkz.* ferce.

firdevs, *A. a.* **1.** Cennette altıncı bahçe. **2.** Bahçe. • *Firdevs-aşiyan,* cennetlik (rahmetli). [ç. feradis].

firhan, *A. a.* [ferh ç.] **1.** Kuş yavruları, piliçler. **2.** Fidanlar, taze otlar.

-firib, *F. s.* "Aldatan, kandıran" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Avamfirib; dilfirib; eblehfirib; nazarfirib; nigehfirib; ruhfirib.*

firib, *F. a.* Hile, dek, oyun. (Mec.) Oyalama.

firibane, *F. be.* [firib-ane] Aldatır, o y a l a r yolda.

firibende, *F. s.* Aldanmış, kapılmış.

firibhor, firibhorde, *F. a.* Hileye aldanma, kanma.

firifte, *F. s.* Aldatılmış, kandırılmış.

firistade, *F. s.* **1.** Gönderilmiş. **2.** Elçi. **3.** Peygamber. [ç. firistadegân].

firiste, *F. s., a.* **1.** Gönderilmiş. **2.** Elçi. **3.** Peygamber. [ç. firistegân].

firişte, ferişte, *F. a.* Melek. [ç. firiştegân].

firkat, fürkat, *A. a.* Ayrılık.

firkatzede, *F. s.* [firkatzede] **1.** Ayrılık çeken. **2.** Ayrılmış.

firu. *Bkz.* füru.

firud, *F. a.* **1.** Bir yerin, bir nesnenin en alçak, en aşağı bölümü. **2.** Alt, aşağı. **3.** *s.* Aşağı, alçak, boyun eğen.

firuz, piruz, *F. s.* **1.** Kutlu, mutlu. **2.** Üstün gelmiş.

firuze, piruze, *F. a.* **1.** Gök renk. **2.** Nişabur'da çıkan gök renkte yüzük taşı.

firuzefam, *F. s.* [firuze-fam] Gök renkte. Mavi renk.

fisebilullah, *A. be.* [fi-sebil-ullah] Tanrı yolunda. (Mec.) Karşılıksız.

fisk, *A. a.* **1.** Günah işleme. **2.** Dinin yasakladığı şeyleri yapma. • *Fisk ü fücur.*

fiskıyye, *A. a.* Suyu yukarı doğru püskürten musluk, fıskıye.
fişnâb, *F. a.* [fişne-âb] Vişne şerbeti. *Bkz.* vişnâb.
fiten, *A. a.* [fitne ç.] Fitneler, karışıklıklar.
fitil. *Bkz.* fetil.
fitne, *A. a.* **1.** Azdırma, baştan çıkarma. **2.** Karışıklık. **3.** Arabozan. **4.** Fitne ve fesat çıkaracak derecede güzel kimse. • *Fitne-i âlem,* herkesi birbirine düşüren güzel; *ikaz-i fitne,* karışıklık çıkarma. [ç. fiten].
fitneamiz, *F. s.* [finte-amiz] Karıştırıcı, fesatçı.
fitnecu, *F. s.* [fitne-cu] Fesatçı. Fitne arayan. [ç. fitnecuyan].
fitneçeşm, *F. s.* [fitne-çeşm] Gözleri fitne uyandıran.
fitneengiz, *F. s.* [fitne-engiz] Fesat koparan, fesat çıkaran.
fitneger, *F. s.* [fitne-ger] Fitneci. [ç. fitnegeran].
fitnekâr, *F. s.* [fitne-kâr] Fitneci.
fitrak, *F. a.* At eyerinin terkisi. Terki kayışı.
fitret. *Bkz.* fetret.
fityan, feteyan, *A. a.* [feta ç.] Yiğitler, erler.
frengî, *F. a.* **1.** Frenk, Avrupalı, Hıristiyan. **2.** (Türkçede) Frengi.
Frengistan, *F. ö. a.* **1.** Batı dünyası. **2.** Hıristiyan dünyası.
fuad, *A. a.* **1.** Yürek. Kalp, dil, gönül. **2.** Anlık. • *Cazib-ül-fuad,* sevimli, yüreği kendine çeken; *mecruh-ül-fuad,* yüreği yaralı, kırık; *mesrur-ül-fuad,* gönlü sevinç içinde; *rusenfuad,* aydın yürekli.
fuhş, *A. a.* **1.** İş ve sözde taşkınlık. **2.** Edep ve terbiyeye uymaz davranış. **3.** Ayıp, zina, fuhuş. [ç. fuhşiyyat, fevahiş].
fuhul, *A. a.* [fahl ç.] **1.** Benzerlerinden üstünler. **2.** Başlar, başkanlar. • *Fuhul-i muhaddisin, -müfessirîn, -şuara, -ulema,* hadisçilerin, tefsircilerin, ozanların, bilginlerin ileri gelenleri.
fukaha, *A. a.* [fakih ç.] Fıkıh bilginleri. • *Fukaha-i Hanefiye, -Şafiîye,* Hanefi, Şafii din bilginleri.
fukara, fıkara, *A. a.* [fakir ç.] Fakirler, yoksullar. • *Fukara-i sâbirîn,* sabreden, dayanan fakirler.
fukka', *A. a.* Boza.
fukka'î, *A. s.* Bozacı.
ful, *A. a.* Bakla. • *Ful-i marî,* nohutu andıran, deve yemi denen küçük ve kara tane.
fulâd, *A. a.* (Farsça *pulâd* sözünün Arapça biçimi) Çelik.
furuz, *A. a.* [farz ç.] Farzlar.
furza, furzat, *A. a.* **1.** Gedik, delik, çentik. **2.** Su yolu ağzı. **3.** Liman, gemi demir atacak yer. **4.** Hokka ağzı.
fusaha, *A. a.* [fasîh ç.] Açık ve düzgün anlatılı kimseler. • *Fusaha-yi Arab,* Arap açık ve düzgün anlatışıları.
fusul, *A. a.* [fasıl ç.] Fasıllar, bölükler, kısımlar. • *Fusul-i erbaa,* dört fasıl (mevsim).
fusus, *A. a.* [fass ç.] **1.** Yüzük

taşları, yüzükler. **2.** (Badem gibi) Yemiş içi.

futur, *A. a.* Mantar.

fuzalâ', *A. a. (dat* i l e) [fadıl, fazıl ç.] Fazıllar, olgunlar, bilginler, erdemliler.

fuzuh, fuzuhat, *A. a. (dat, ha* ile) Rezalet, rüsvaylık.

fuzul, *A. a.* [fazl ç.] **1.** Fazla, gereksiz şey, söz. **2.** Haksız, aşkın davranma.

fuzulen, *A. be.* **1.** Haksız ve izinsiz olarak. **2.** Zorbalıkla.

fuzulî, *A. s.* [fuzul'den] **1.** Boşuna, haksız, yersiz. **2.** Boşboğaz.

fücâ'. *Bkz.* ficâ'.

fücaar, *A. a.* [facir ç.] Günahkârlar.

füc'e, *A. a.* Birdenbire gelen, olan şey.

füc'eten, *A. be.* Birdenbire, ansızın (ölüm).

fücur, *A. a.* Günah, zina.

fühum, *A. a.* [fehm ç.] Anlamalar, kavramalar. • *Eshab-i fühum,* anlayışlı, kavrayışlı kimseler.

fükâhat, *A. a.* [fükâhe ç.] Eğlenceli fıkralar, latifeler.

fükâhe, *A. a.* Eğlenceli fıkra, latife.

-füken. *Bkz.* fiken.

fülân, *A. a.* Falan, filan.

fülfül, *A. a.* Karabiber.

fülk, *A. a.* **1.** Gemi, kayık, filika. **2.** Ağırşak. **3.** Yuvarlak nesne. **4.** Nuh'un gemisi.

füls, *A. a.* **1.** Bakır para, ufak akçe. **2.** (Hek.) Pul pul düşen kabuk.

fülûl, *A. a.* [fel ç.] Kılıç yüzündeki çentikler.

fülûs, *A. a.* [füls ç.] Bakır paralar.

fünduk, *A. a.* (F a r s ç a bunduk, p u n d u k'u n Arapçası) **1.** Fındık. **2.** Han.

fünun, *A. a.* [fenn ç.] Fenler. Uygulanmış bilimler. • *Fünun-i bahriyye,* denizcilik fenleri; *- harbiyye,* savaş bilgileri; *- şetta,* çeşitli fenler; *darülfünun,* ü n i v e r s i t e; *Mecmua-i Fünun,* Cemiyyet-i İlmiyye-i Osmaniyye'ce 1862'de çıkarılan aylık dergi; *zulfünun,* çok şeyler bilen.

fürada, fürade, *A. be.* **1.** Tek, eşsiz, benzersiz. **2.** Tek tek, bir bir, ayrı ayrı. **3.** Birbiri ardından.

fürat, *A. s. (te* ile) **1.** Tatlı, içilebilir (su). **2.** *ö. a.* Fırat.

Füratan, *A. ö. a.* (İki Fırat) Fırat ile Dicle ırmakları.

fürce, ferce, *A. a.* **1.** Aralık, çatlak. **2.** Fırsat. **3.** Baskıdan kurtulma.

fürce. *Bkz.* ferce.

fürceyab, *F. s.* [fürce-yab] (Girmek için) bir gedik, yarık bulan.

Fürkan, *A. a.* Kur'an. • *Sure-i Fürkan,* Kur'an'ın 25. suresi; *yevm-el-fürkan,* Bedir savaşı.

fürkat. *Bkz.* firkat.

Fürs, *A. c., a.* **1.** Farslılar, Fars ulusu. **2.** Eski Iran.

fürsah, *A. a.* [faris ç.] **1.** Usta biniciler. **2.** Atlılar.

fürsat. *Bkz.* fırsat.

Fürsî, *A. s.* Farslı.
Fürsiyyat, *A. a.* Fars dili kural ve deyimleri bilgisi.
fürsran, *F. s.* [fürs-ran] At süren, at koşturan.
füru, firu, *F. s.* **1.** Bir nesnenin, bir yerin en alçak, en aşağı bölümü. **2.** Alt, aşağı.
füru, firu, *F. s.* **1.** "Aşağı, alçak, aşağılık" anlamlarıyla ön ve sonek olarak kullanılır. **2.** Boyun eğen.
füru', *A. a.* [feri' ç.] **1.** Dallar, budaklar. **2.** Bir kökten ayrılmış bölükler. **3.** Bir atadan gelen çoluk çocuk, torunlar.
füru'at, *A. a.* [füru' ç.] Dallar budaklar.
füruc, *A. a.* [ferc ç.] Kadınların cinslik organları.
fürug, *F. a.* Işık, aydınlık • *Mihr-i fürugefşan*, ışık saçan güneş.
füruh, *A. a.* [ferh ç.] Kuş yavruları, piliçler.
füruht, *F. a.* Satım, satış. • *Füruht ü hirid*, alım satım, ticaret.
füruhtar, *F. s.* Satıcı.
füruhte, *F. s.* Sıfat.
füruk, *A. a.* [fark ç.] Farklar, başkalıklar. • *Füruk-i elfaz*, lafız farkları.
fürumande, *F. s.* Âciz, yorgun, bitkin. [ç. fürumandegân].
fürumandegî, *F. a.* Yorgunluk, bitkinlik.
fürumaye, *F. s.* Soyu alçak, soysuz.
fürunihade, *F. s.* İndirilmiş, çıkarılmış.
fürus, *A. a.* [feres ç.] Atlar.
füruset, fürusiyyet, *A. a.* At yetiştirme, binicilik bilgisi.
fürusî, *F. s.* İyi binici.
füruş, *A. a.* [ferş ç.] Döşemeler.
-füruş, *F. s.* "Satan" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Azametfüruş; badefüruş; çayfüruş; hadfüruş; işvefüruş; malûmatfuruş; meyfüruş; tafrafürus.*
füruter, *F. s.* [füru-ter] Çok alçak, çok aşağı olan.
füruterîn, *F. s.* [füru-ter-în] En alçak, en aşağı olan.
-füruz, *F. s.* [efruz'dan] "Parlatan, nurlandıran" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Cihanfüruz; dilfüruz; hatırfüruz; kitîfüruz.*
füruzan, *F. s.* Parlak.
füruzende, *F. s.* Aydınlatan, parlatan.
füruzide, *F. s.* Işıklandırılmış, aydınlanmış, belirlenmiş.
füshat, *A. a.* Genişlik, açıklık.
füshatkede, *F. a.* Geniş yer, alan.
füshatseray, *F. s.* [füshat-seray] Çok geniş, büyük saray. • *Füshatseray-i âlem*, dünya.
füssak, *A. a.* [fâsik ç.] Doğru yoldan çıkmış olanlar.
füstük, *A. a.* Fıstık.
füsuk, *A. a.* **1.** Günah işleme. **2.** Günah.
füsul, *A. a.* [fesl c.] Bayağı, alçak kimseler.
füsulet, *A. a.* Bayağılık, alçaklık.
füsun, *F. a.* [efsun hafifi] Büyü.

füsunâlûd, *F. s.* [füsun-âlûd] Büyüleyici.
füsunger, *F. s.* [füsun-ger] Afsuncu, büyücü.
füsunkâr, *F. s.* [füsun-kâr] Büyüleyici.
füsunperver, *F. s.* [füsun-perver] Büyüleyici.
füsunsaz, *F. s.* [füsun-saz] Büyüleyici.
füsus, *F. a.* **1.** Kandırma, doğru yoldan saptırma. **2.** Kınama, ayıplama. **3.** Şaka, alay. **4.** Eğlenme, sarakoya alma. **5.** Yazıklanma, üzülme. **6.** *ü.* Yazık!
füsusa, *F. ü.* Çok yazık, ne yazık!
füsürde, *F. s.* [efsürde hafifi] Donmuş. • *Füsürde -dil,* gönlü donmuş, duygusuz.
fütade, *F. s.* [üftade hafifi] Düşmüş, düşkün.
fütadegân, *F. s.* [fütade ç.] **1.** Düşmüşler. **2.** Düşkünler, tutkunlar.
fütan, eftan, *F. s.* Düşen, düşerek.
füttâk, *A. a.* [fâtık ç.] **1.** Çok adam öldürmüş kimseler, kanlılar. **2.** Haydutlar.
fütude, *F. s.* Kanmış, aldanmış.
fütuh, *A. a.* [feth ç.] **1.** Zaferler, fetihler. **2.** Yürek yoluyla Tanrı bilgisine ulaşma. **3.** Tanrı rahmeti, ruhani nimetler.
fütuhat, *A. a., ç.* [fütuh ç.] Fetihler.
fütur, *A. a.* Gevşeklik, usanç, bezginlik. • *Bilâfütur,* futursuzca, usanmadan.
fütüvvet, *A. a.* **1.** Gençlik, delikanlılık. **2.** Cömertlik. **3.** Yiğitlik. • *Fütüvvetlü,* müla-zım (teğmenler)le yüzbaşılar ve bunların karşılığı olarak sivillerde rabia rütbesinde olan memurların resmi unvanı.
fütüvvetmend, *F. s.* [fütüvvetmend] Cömertliği, mertliği olan. [ç. fütüvvetmendan].
fütya, *A. a.* Fetva.
füvak, *A. a.* **1.** Hıçkırık. **2.** Can çekişme.
füyu', *A. a.* [fey' ç.] **1.** Gölgeler. **2.** Ganimetler, çapullar. **3.** İslam olmayanların, devlete verdikleri vergiler, haraçlar.
füyuf, *A. a.* [feyf ç.] Düz ve açık yerler.
füyul, *A. a.* [fil ç.] Filler.
füyuz, *A. a.* [feyz c.] **1.** Bolluklar. **2.** Bağışlar, ihsanlar. **3.** İlerlemeler, olgunlaşmalar. **4.** Mutluluklar. [ç. füyuzat].
füyuz, *A. a.* (Akarsuda) Taşmalar, taşkınar.
-füzud, *F. s.* [efzud hafifi] Artıcı.
-füzun, *F. s.* [efzun hafifi] (*Ze* ile) Çok, ziyade.
füzunî, *F. a.* Artma, çoğalma.
füzunter, *F. s.* [füzun-ter] Pek çok, pek ziyade.

G

g, **1**. Osmanlı ve Fars abecelerinin yirmi ikinci, Arap abecesinin on dokuzuncu harfi olan *gayn* harfiyle Osmanlıca ve Farsça abecenin yirmi beşinci harfi olan *kâf* harfinin *ge* sesi veren okunuşlularını karşılar. **2**. *Ge* sesi veren *kef* harfine *kâf-i Farisî* ya da *kâf-i Acemî* denir. • *Gâh, germ, gil, gûya,* **3**. G harfi ebced hesabında 1000, kef harfi de 20 rakamına işarettir.

gabat, *A. a., ç.* [gabe ç.] Gabeler, vahşi hayvan yatağı sık ormanlar.

gabavet, *A. a.* Kalınkafalılık, anlayışsızlık.

gabe, *A. a.* **1**. Sık orman. **2**. Yırtıcı hayvan yatağı. [ç. gabat].

gabgab, *A. a.* Çene altı. Çifte gerdan.

gabî, *A. s.* Kalınkafalı. Anlayışsız. Bön. [ç. agbiya].

gabin, *A. s.* [gabn'dan] Alışverişte aldatan, hileci.

gabir, *A. a., s.* **1**. Kalan. **2**. G e l e c e k zaman. **3**. (Arap Dilb.) Gelecek zaman.

gabn, *A. a.* **1**. Alışverişte aldatma. **2**. Aşırı kazanma. • *Gabn-i fahiş,* aşırı kâr, faiz alıp aldatma.

gabra', *A. a.* **1**. Yer, toprak. Yeryüzü. **2**. *s.* Toprak rengi.

gad, *A. a.* Erte, yarın.

gada, *A. a.* Sabah yemeği.

gadat, *A. a.* Sabah. Sabahın erken zamanı. [ç. gadavat].

gaddar, *A. s.* [gadr'den] **1**. Çok gadreden. Zulmeden. **2**. Vefasız. **3**. Soyucu, pahacı.

gaddarane, *F. be.* [gaddar-ane] Hiç acımadan, haince.

gaddare, *A. a.* (Türkçede yapılmıştır) **1**. Uzun kama. **2**. İki yanı keskin kılıç.

gaddarî, *F. a.* **1**. Gaddarlık, kıyıcılık. **2**. Vefasızlık. **3**. Soyuculuk, pahacılık.

gadir, gadire, *A. s.* **1**. Gaddarlık, kıyıcılık eden. **2**. Sözünde durmayan. **3**. Aldatan, kandıran.

gadîr, *A. a.* **1**. Durgun su. **2**. Gölcük.

gadirî, gadiriyye, *A. s.* Göle ait, gölden biten. • *Fasile-i gadiriyye,* göl bitkileri.

gadiyye, *A. ą.* Sabahın erken vakti; tan atmasıyla güneş doğması arası.

gadr, *A. a.* **1**. Vefasızlık. **2**. Acımasızlık. **3**. Haksızlık.

gadrdide, *F. s.* [g a d r-d i d e] Gadre uğramış. Haksızlık görmüş.

gadruf. *Bkz.* gudruf.

gadub. *Bkz.* gazub.

gaffar, *A. s.* Bağışlaması, ayıpları örtmesi çok olan (Tanrı).

gafil, *A. s.* [gaflet'ten] **1.** Habersiz, dikkatsiz. **2.** Önden yapacağını ve başına geleceği düşünmeyip aldırış etmeyen. [ç. gafilân].

gafilâne, *F. s., be.* [gafil-ane] **1.** Gafile yakışır biçimde. **2.** Habersizce. Körü körüne.

gafir, *A. s.* Çok, sayısız. • *Cemm-i gafir,* kalabalık, çok kalabalık.

gafir, *A. s. (g a y ı n* ile) Günahları yargılayan, affeden (Tanrı). • *Sure-i gafir,* Kur'an'ın 40. suresi.

gaflet, *A. a.* **1.** Habersizlik. Boş bulunma. Dalgınlık. **2.** Uyku basma.

gafur, *A. s.* [gufran'dan] Acıması, bağışlaması çok olan (Tanrı).

gâh, geh, kâh, keh, *F. a.* Zaman, vakit, an. • *Gâh ü bigâh; gâh ü nâgâh,* vakitli vakitsiz; *nâgâh,* ansızın, birdenbire.

gâh, *F. be. (he* ile) Bazı. Arasıra.

-gâh, -geh, *F. il.* Zaman ya da yer göstererek sözcüklere ulanır. • *Askergâh; aşubgâh; ciğergâh; cilvegâh; destgâh; güzergâh; haymegâh; karargâh; kârgâh; lengergâh; leşkergâh; namazgâh; nazargâh; secdegâh; sehergâh; seyrangâh; seyrgâh; şebangâh; şikârgâh; tahtgâh; tarabgâh; tecelligâh; temaşagâh; vahalgâh.*

gâhi, gehi, *F. be.* Arasıra, bazı bazı.

gâhvare. *Bkz.* kehvare.

gaî, gaiyye, *A. s.* Gayeyle ilgili, maksat ve sonuca ait, e r e k s e l. • *Illet-i gaiyye,* bir işin sonucu, elde edilmeye çalışılan. Fr. *cause finale* (ereksel neden) k a r ş ı l ı ğ ı (XX. yüzyıl).

gaib, gaibe, *A. s.* [gayb, gıyab'dan] **1.** Hazır bulunmayan, görünmeyen. **2.** (Dilb.) Üçüncü şahıs, o. **3.** Kayıp. [ç. gavaib].

gaibane, *F. s., be.* Görmeyerek, görünmeyerek. Yüze karşı olmadan.

gaile, *A. a.* **1.** Sıkıntı, dert. **2.** Sıkıntılı iş. **3.** Baş belası. **4.** Savaş. • *Gaile-i zaile,* geçen savaş. [ç. gavail].

gair, gaire, *A. s.* **1.** Akan (su, vb.) **2.** Derin, alçak, çukur.

gaire, *A. s.* **1.** Akan (su, vb.). **2.** *a.* Öğle. **3.** Öğlen uykusu.

gait, gaita, *A. a.* **1.** İnsan pisliği, çıkartı, dışkı. **2.** Çukur yer. • *Mevadd-i gaita,* insan tersi. Dışkı.

gaiyye, *A. a.* (XX. yüzyıl) Fransızca *finalisme* karşılığı (Erekçilik, finalizm).

galâ', *A. a.* Pahalılık. • *Kaht u galâ',* kıtlık ve pahalılık.

galat, *A. a.* **1.** Büyük yanlış, yanlış. **2.** (Ya.) Kurala uygun olmayan söz ya da tamlama. **3.** XIX. yüzyılda hekimlik terimleri yapılırken bazı üye gelişmelerinin yaradılıştan başkalığı, bazı aşırı gelişmeleri anlatmada kullanılmıştır. • *Galat-i basar,* gözün kimi durumlarda aldanması; *-fahiş,* pek belli, kaba yanlış; *-his,* duyuştaki aldanış; *-meşhur,* yanlış olduğu bilindiği halde kullanılması yaygınlaşmış yanlış; *-rü'yet, -rü'yet-i elvan,* renkleri başka renkte görme yanlışı, renk körlüğü (buna, dâ-i Dalton da denirdi); *-tahakkümî,* (Ya.) dil kurallarına aykırı olarak sözcüklerin birtakım değişikliklere uğraması; *-elvan,* Fransızcadan *dyschromatopsie* karşılığı. [ç. galatat].

galatat, *A. a.* [galat ç.] **1.** Yanlışlar. **2.** (Ya.) Kurala uymayan söz, anlama, anlatım. **3.** (Özellikle) Dildeki yanlışları inceleyen kitap.

galebe, *A. a.* **1.** Yenme. **2.** Üstün gelme. **3.** Bastırma, bozguna uğratma. **4.** Zaptolunamayacak azgınlık. **5.** Kalabalık, çokluk. [ç. galebat].

galeyan, *A. a.* **1.** Kaynama. **2.** Çalkanma. **3.** Coşma. • *Derece-i galeyan, nokta-i galeyan,* kaynama derecesi (100 santigrat).

gali, *A. s.* [galâ'dan] Pahalı.

galib, galibe, *A. s., a.* [galebeden] **1.** Yenen, üstün gelen. **2.** Daha kuvvetli. • *Düvel-i galibe, fırka-i galibe,* (bir savaşta) üstün gelen devletler, fırka; *ihtimal-i galib, zann-i galib,* kuvvetli bir ihtimal, zan.

galiba, *A. be.* Belki görünüşe göre.

galibane, *F. s., b.* Galip gelene, üstün gelene yakışır durum ve biçimde; üstün gelmiş olduğu halde.

galibiyyet, *A. a.* Galiplik. Yenme. Üstünlük.

galiya, galiye. *A. a.* **1.** Mis ve amber karışığı siyah macun halinde güzel bir koku. **2.** Güzel kara renk. [ç. gavali].

galiyebar, *F. s.* [galiye-bar] Güzel kokulu şey saçan.

galiyedan, *F. a.* [galiye-dan] Galiye kutusu. Güzel kokulu şey hokkası, mahfazası.

galiyefam, *F. s.* [galiye-fam] Galiye renginde (güzel kara).

galiyegûn, *F. s.* [galiye-gûn] Güzel kara renk.

galiyemisk, *F. a.* Kalemis yağı denen güzel koku.

galiz, galize, *A. s.* [gılzet'ten] **1.** Kaba. Terbiye dışı. **2.** Kalın, sık. • *Ebr-i galiz,* kalın bulut; *em'a-i galize,* kalınbağırsak; *eyman-i galize,* kaba yeminler; *tâbirat-i galize,* terbiye dışı sözler; *şütum-i galize,* kaba küfürler.

gallât, *A. a.* [galle ç.] **1.** Tahıllar. **2.** Ürünler. **3.** Yiyecekler. **4.** Gelirler.

galle, *A. a.* **1.** Tahıl, zahire. **2.**

Ürün. **3.** Gelir. • *Galle-i vakf,* vakıftan gelen galle (gelir). [ç. gallat].

galledan, *F. a.* [galle-dan] Tahıl ambarı.

gallefüruş, *F. a.* [galle-füruş] Zahireci.

gallezar, *F. a.* [galle-zar] **1.** Tahılı bol yer. **2.** Ekili tarla.

galsama, *A. a.* **1.** Gırtlak. **2.** Gırtlağın ağzı. **3.** Solungaç (suda yaşayan hayvanların solunum aygıtı).

galtan, *F. s.* **1.** Yuvarlanan, tekerlenen. **2.** Bulanan, bulanmış. • *Ser-i galtan,* yere yuvarlanan baş (gövdeden koparılmış baş).

galtide, *F. s.* Yuvarlanmış, tekerlenmiş. • *Galtide-i hâk-i mezellet,* zillet toprağına yuvarlanmış.

gam, *A. a.* Tasa, kaygı. • *B i - g a m,* tasasız; *def-i gam,* kaygı giderme.

gamâbâd, *F. s.* [gam-âbâd] Tasası çok yer (dünya).

gamaim, *A. a.* [gımame ç.] Hayvanların ağızlarına yem yemesin ya da ısırmasın diye takılan torba ya da benzerleri.

gamâlûd, *F. s.* [gam-âlûd] Gamlı, kaygılı, tasalı. Kaygıyla karışık.

gamam, gamame, *A. a.* Bulut.

gamâşinâ, *F. s.* [gam-âşinâ] Tasalı, üzüntülü, kaygılı.

gamd, *A. a.* **1.** Kın. **2.** Zarf, mahfaza.

gamdide, *F. s.* [gam-dide] Tasalı, kaygılı.

gamfeza, *F. s.* [gam-feza] Tasa artırıcı, kaygılandırıcı.

gamgama, *A. a.* Haykırma. Savaşçı bağırtısı. [ç. gamgamat].

gamgüsar, gamküsar, *F. s.* [gam-güsar] **1** Tasa gideren iyi arkadaş. **2.** Şarap.

gamhane, *F. s.* [gamhane] **1.** Tasa yurdu. **2.** Dünya.

gamhâr, *F. s.* [gam-hâr] Tasası olan, kaygı çeken.

gamız, *A. s.* [gaamız] Anlaşılmaz, karışık, belirsiz. [ç. gavamız].

gamıza, *A. a.* Kolay anlaşılmaz nükte.

gamin, *F. s.* Tasalı, kaygılı.

gamir, *A. s.* [gaamir] Yıkık dökük. Viran yer.

gamkede, *F. a.* [g a m-k e d e] Tesaevi.

gamkîn, *F. s.* [gam-kin] Tasalı, kederli.

gammaz, *A. s.* [gamz'dan] Herkesin ayıplarını meydana çıkaran, ağzı kara.

gammazane, *F. be.* [gammazane] Ağzı karalara yakışırcasına.

gamnâk, *F. s.* [gam-nâk] Tasalı, kaygılı.

gamnisar, *F. s.* [gam-nisar] Tasalandırıcı, kavga veren.

gamnişan, *F. s.* [gam-nişan] Tasalı, tasa veren.

gampenah, *F. s.* [gam-penah] Tasalı yer. Tasanın sığındığı yer.

gamperver, *F. s.* [gam-perver] Kaygıyı, tasayı, üzüntüyü ar-

tıran, besleyen.

gamr, *A. a.* **1.** Derinlik. **2.** Karanlık. **3.** Suyun derinliği.

gamre, *A. a.* Bönlük, anlayışsızlık. Tecrübesizlik.

gâmus, *F. a.* Camus, öküz.

gamz, *A. a.* **1.** Gözle işaret, göz kırpma. **2.** Kovulama, arabozuculuk etme.

gamze, *A. a.* **1.** Göz kırpma, gözle işaret. **2.** Nazla bakma. • *Gamze-i cellâd,* (insanı) öldüren nazlı bakış.

gamzeda', *F. s.* [gamzeda'] **1.** Tasalı, kaygılanmış. **2.** Gam gideren, kederi defeden.

gamzede, *F. s.* [gam-zede] Gamlı, tasalı.

gamzefiken, *F. s.* [gamze-fiken] Gamze saçan.

-gân, *F. il.* Sonları *e* olan sözcüklerin sonuna eklenerek çoğullaştırır. • *Azedegân; bendegân; dilbestegân; dildadegân; ferîştegân; güzeştegân; güzidegân; hanendegân; küstegân; şehzadegân; üftadegân; zadegân.*

ganaim, *A. a.* [ganimet c.] Ganimetler. Düşmandan alınan şeyler. • *Ganaim-i bahriyye, harbiyye,* savaş halinde düşmandan deniz ve karada alınan şeyler.

gane, gune, *A. a.* Güzellerin nazı. Şuhluk.

-gâne, *F. il.* -lik halinde sıfatlar yapar. • *Çihargâne,* dörtlük; *dügâne,* ikilik (iki rekâtlık sabah namazı).

ganem, *A. a.* **1.** Koyun ve keçi. **2.** Koyun • *Lâhm-i ganem,* koyun eti. [ç. agnam].

ganî, *A. s.* **1.** Elindekinden fazlasını istemeyen. **2.** Zengin. **3.** Bol, fazla. **4.** Tanrı adlarından olup özel ad yapılır. • *Abdülganî.*

ganim, *A. s.* [g a a n i m] Düşmandan doyumluk mal ele geçirmiş. • *Ganimen,* düşmandan eşya ele geçirerek.

ganimîn, *A. a.* [gaanim ç.] Ganimet almış kimseler.

ganimet, *A. a.* **1.** Savaşta düşmandan alınan mal. **2.** (Mec.) Ele g e ç m i ş, beklenmedik şey. • *Fırsatı ganimet bilmek,* fırsattan yararlanmak, elden kaçırmamak; *mal-i ganimet,* umulmadan ele geçmiş mal.

ganiye, *A. s.* **1.** Zengin (kadın). **2.** Çok hoş. **3.** Kadın şarkıcı.

gannac, *A. s.* [genc, gunc'dan] Fazla oynak, işveli. Çok şuh.

gar, *A. a.* **1.** Mağara, in. **2.** Defne ağacı. • *Habb-ül-gar,* defne tanesi; *yâr-i gar,* Mekke'den göçtükleri sırada Muhammed Peygamberle bir mağarada kalmış olan ilk halife Ebubekir'in lakabı.

-gâr, -ger, *F. s.* "Yapan, yapıcı" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Aferidgâr; amürgâr; girdgâr; hudavendigâr; perverdigâr; yadigâr.*

garabet, *A. a.* **1.** Yabancılık. **2.** T u h a f l ı k. **3.** (Ya.) Alışılmamış sözcük kullanma.

garabetcu, *F. s.* [garabet-cu] Tuhaflık, garip şey arayan, b ö y-

l e şeylere düşkün.

garabetnüma, *F. s.* [garabetnüma] **1.** G a r a b e t gösteren. **2.** Garip, tuhaf.

garaib, *A. a.* [garibe ç.] Görülmedik, alışılmadık, şaşılacak şeyler. [ç. garaibat].

garam, *A. a.* **1.** Aşk derdi. **2.** Olağanüstü sevgi. **3.** Aşırı düşkünlük. **4.** Ölüm.

garamet, *A. a.* **1.** Borç. **2.** Borçluluk. **3.** Ödenmesi gereken bir şeyi ödeme. **4.** Borcu üleştirme. **5.** Borcu yüklenme. [ç. garamat].

garameten, *A. be.* Herkese haklarına göre eşit olarak üleştirerek.

garamiyyat, *A. a.* Sevgiyle ilgili konular.

garar, gırar, *A. a.* Harar. Kıldan örülme büyük çuval.

garât, *A. a.* [garat ç.] Yağmalar, çapullar.

garaz, garez, *A. a.* **1.** Niyet, maksat, amaç. **2.** Kötü niyet. **3.** Gizli düşmanlık. • *Bigaraz,* garazsız, gizli bir niyeti olmayan; *elgaraz,* maksat, amaç, niyet odur ki...; *ligarazin,* sebep altında, bile bile. [ç. agraz].

garazâlûd, *F. s.* [garaz-âlûd] G a r a z l ı, özel amaçlı.

garazâmiz, *F. s.* [garaz-âmiz] **1.** Düşmanlık güden. **2.** Kötü niyetli, art niyetli. **3.** Çıkarcı, yararcı.

garazkâr, *F. s.* [garaz-kâr] **1.** Gizli bir düşmanlığı olan. **2.** Kötülük isteyen. [c. garazkâran].

garb, *A. a.* **1.** Batı. **2.** Batı yönü, yeri. • *Garb-i cenubî,* lodos; *-şimalî,* karayel.

garben, *A. be.* Batı yönünden.

garbi, garbiyye, *A. s.* **1.** Batı yönüne ait, batıyla ilgili. **2.** *ö. a.* Garbiyye, Aşağı Mısır'ın batı bölgesi.

garbiyyun, *A. a.* **1.** Batı halkı. **2.** Batıyı özleyenler, batı yanlıları.

gareng, *F. a.* **1.** Haykırış, çığlık. **2.** Hırıltı. **3.** Hıçkırık. **4.** Gürültü.

garet, *A. a.* **1.** D ü ş m a n toprağına yağma hücumu, çapul, yağma. **3.** Kapışma, soyma.

garetger, *F. s.* [garet-ger] Yağmacı, çapulcu. [ç. garetgeran].

gargere, *A. a.* **1.** Suyu boğazda oynatma, gargara. **2.** Boğazı temizleme. **3.** Boğazdan ses çıkarma.

garib, *A. s.* [gaarib] Gurup eden, batan, sönen.

garib, *A. s.* [garabet'ten] **1.** Yabancı. **2.** Kimsesiz. [ç. gureba]. **3.** Tuhaf, şaşılacak, bambaşka. **4.** Dokunaklı.

gariban, *F. a.* [garib ç.] Garip kimseler.

garibane, *F. be.* [garib-ane] Garipçe. Garibe yakışır biçimde.

garibe, *A. a.* **1.** İşitilmemiş, görülmemiş şey. **2.** Tuhaf iş. **3.** Olağanüstü olay. [ç. garaib, garaibat].

garibnüvaz, *F. s.* [garib-nüvaz]

Kimsesizleri, yabancıları koruyan.

garik, *A. s.* [gark'tan] **1.** Suda boğulmuş. **2.** Bir şeye bol bol kavuşmuş.

garim, garime, *A. s., a.* **1.** Alacaklı. **2.** (Huk.) Üzerinde borç ve başka haklar bulunan. [ç. gurema].

gariye, g a r i y e, *A. a.* (Bitb.) D e f n e g i l l e r (XIX. yüzyıl).

garize, gıriz, *A. a.* **1.** Yaradılıştan olan durum. **2.** Fransızca *instinct* (içgüdü) karşılığı olarak felsefede kullanılmıştır (XX. yüzyıl).

garizî, gariziyye, *A. s.* Yaradılıştan garizeyle ilgili, içgüdüsel (XX. yüzyıl). Hekimlik terimleri konurken Fr. *caloricite* karşılığı olarak *hararet-i gariziyye,* (diriksel ısı) denilmiştir.

gariziyat, *A. a.* Fizyoloji (XX. yüzyıl).

gark, *A. a.* **1.** Batma. **2.** Boğulma. **3.** Bol bol verme ya da alma.

garka, *A. s.* Suya batmış.

garkab, *F. s.* [gark-âb] **1.** Suya batmış. **2.** Boğulmuş.

garra, *A. s.* **1.** Parlak. **2.** Ak. • *Şeriat-i garra, tuğra-yi garra.*

garran, *F. s.* **1.** Homurdanan, kömürdenen. **2.** Kızgınlıkla haykıran.

garrende. *Bkz.* gurrende.

gars, *A. a.* (Ağaç, fidan) Dikme. • *Gars-i yemîn,* sağ elle dikilen fidan, birinin yanından fidanı gibi ayrılmaz kimse.

garz, *A. a.* Batırma. Sokma.

gasb, *A. a.* **1.** Zorla alma. **2.** Üstüne oturma.

gasben, *A. be.* [gasb'tan] Z o r l a alarak, zorla el koyarak.

gaseyan, *A. a.* **1.** Bulantı. **2.** Kusma başlangıcı.

gasıb, *A. s.* [gasb'dan] **1.** Zorla alan. **2.** Yağmacı, çapulcu.

gasl, *A. a.* **1.** Yıkama, temizleme. **2.** Ölünün yıkanması.

gass, *A. s., a.* **1.** İnce. **2.** Zavallı. **3.** Tatsız, yavan. **4.** İ n c e l i k, zayıflık. • *Gass ü semîn,* 1. Zayıf ve semiz. 2. Fakir ve zengin.

gassal, *A. a.* [gasl'den] Ölü yıkayan adam.

gassale, *A. a.* **1.** Ölü yıkayan kadın. **2.** Yıkanacak, ilaçlı su.

gaşeyan, *A. a.* **1.** Kendinden geçme. **2.** Ovunma.

gaşiye, gaaşiye, *A. a.* **1.** Örtü, perde. **2.** At eyeri örtüsü, haşa.

gaşiyedar, *F. s.* [gaşiye-dar] At uşağı.

gaşy, *A. a.* **1.** Bayılıp yuvarlanma. **2.** B a y ı l ı p kendinden geçme.

gaşyâver, *F. s.* [g a ş y-âver] **1.** B a y ı l t a n. **2.** Baygınlık veren.

gaşyet, *A. a.* Kendinden geçme. • *Gaşyet-i mevt,* koma hali.

gatarif, g a t a r i f e, *A. a.* [gıtrif ç.] Soydan kişiler. Başkanlar.

gats, *A. a.* **1.** Suya daldırma. **2.** Bir şeyin içine dalma.

gâv, kâv, *F. a.* Öküz. Sığır. • *Gâv-i arz, -zemin,* yeryüzünü boynuzu üstünde tutan öküz.

gava, *A. s.* **1.** Yolunu şaşırmış, sapmış. **2.** Azgın, yoldan çıkmış olan. [ç. gavaya].

gavafil, *A. a.* [gafile ç.] Gafilette olanlar.

gavaib, *A. a.* [gaibe ç.] **1.** Bulunmayanlar. **2.** Gizli olanlar, gizlenmişler.

gavail, *A. a.* [gaile ç.] Sıkıntı verici işler, halli zorluk gösteren işler. • *Gavil-i dahiliyye,* iç işlerdeki sıkıntılar.

gavali, *A. a.* [galiye ç.] Güzel kokular.

gavamız, *A. a.* [gamız ç.] **1.** Kolay anlaşılmaz nükteler. **2.** Gizli incelikler.

gavani, *A. a.* [ganiye ç.] **1.** Zenginler. **2.** K a d ı n şarkıcılar.

gavaşi, *A. a.* [gaşiye ç.] **1.** Örtüler. **2.** Kalbe dolan şüpheler. Endişeler.

gavaya, *A. a.* [gaviye ç.] Sapmışlar, sapıtmışlar.

gavayet, *A. a.* Azgınlık.

gâvban, *F. a.* [gâv-ban] Sığır çobanı.

gavga, *F. a.* Kavga.

gavî, gaavi, *A. s.* Azgın.

gaviye, *A. s.* **1.** Azgın, sapıtmış. **2.** Su çeken deve.

gavr, *A. a.* **1.** Dip, en derin yer. **2.** Kök, esas, temel. **3.** Derin çukur.

gavs, *A. a.* Yardım, arka. **2.** (Tas.) Azizlerin başlarından olan üç kişiden her biri. • *Gavs-ül-vasilîn,* gerçeğe, marifete ermis o l a n kâmillerin başları, üçler.

gavs, *A. a.* **1.** Suya dalma. Dalgıçlık. **2.** İşe girişme, dibine varma.

gavt, *A. a.* **1.** Derin çukur. **2.** Boşluk, oyuk. **3.** Batma, bir madde içine girme.

gavta, *A. a.* Toprak üzerindeki ç u k u r, sulak, ağaçlı yer. • *Gavta-i Şam,* Şam düzlüğü, ovası.

gavta, *F. a.* Su içindeki derinlik, su çukuru.

gavtabaz, *F. s.* [gavta-baz] Dalgıç.

gavtabazî, *F. a.* [gavta-bazî] Dalgıçlık.

gavtagâh, *F. s.* [gavta-gâh] Dalma yeri.

gavtahâr, *F. s.* [gavta-hâr] Batan, dalan.

gavun, gaavun, *A. a.* [gavi ç.] Azgınlar, yolunu şaşırmışlar.

gavvas, *A. a.* **1.** Dalgıç. **2.** Çok gayretli, çalışkan kimse.

gayahib, *A. a.* [gayheb ç.] Gece karanlıkları.

gayat, gaayat, *A. a.* [gaye, gayet ç.] Gayeler, erekler, amaçlar. Ülküler, idealler. Sonuçlar.

gayb, *A. a.* **1.** Hazır olmayan şey, gizli, görünmeyen, göz önünde olmayan. **2.** Görünmez âlem. • *Alem-i gayb,* gözle görünmez şeyler âlemi; *âlem-i gayb, âlim-ül-gayb,* görünmez şeylerin bilicisi (Tanrı); *hızane-i gayb,* Tanrı nimetlerinin gözle görünmeyen hazinesi; *lisan-ül-gayb,* Hafız Şira-

zi'nin lakabı; *rical-i gayb, rical-ül-gayb,* her dönemde varolan, fakat başkalarınca görülmeyen, Tanrı buyruklarına göre insanları yönetmeye çalışan kutsal kimseler. [ç. guyub].

gaybdan, *F. s.* [gayb-dan] Gayb bilen.

gaybet. *Bkz.* gıybet.

gaybet, *A. a.* Hazır olmama. Görünmeme. • *Gaybet-i efkâr,* (XX, yüzyıl). Fr. *aideisme* karşılığı.

gaybî, gaybiye, *A. s.* Görülmezlikle ilgili. Görünmezlik âlemine mensup. [ç. gaybiyan].

gaybubet, *A. a.* Meydanda bulunmama. G ö z l e görünmeme. Başka yerde bulunma.

gaye, *A. a.* **1.** M a k s a t, amaç, erek. **2.** İş. **3.** Sonuç. • *Bigaye,* sonsuz; *fevkal-al-gaye,* son derece, umulmadık ölçüde.

gayet, *A. a.* **1.** Uç. **2.** Son. Bitim. **3.** Maksat, amaç, erek. **4.** Pek çok, nihayet derece. • *Gayet-ül-gaye,* en son derece; *begayet,* son derece: *bigayet,* sonsuz.

gaym, *A. a.* **1.** Bulut. **2.** Susama. **3.** Kin. [ç. guyum].

gayn, *A. a.* Arap abecesinde *g* harfinin adı.

gayr, *A. a.* Başka. Diğer. [ç. agyar].

gayr, *A. il.* Başına katıldığı sözcüklerin anlamını olumsuzlaştırır. XIX. ve XX. yüzyıllarda Fransızca *im-, -in, non-* önekli sözcüklerin çevrilmesinde çok kullanılmıştır. • *Bigayrihi, vegayrühüm,* ve başkaları.

gayrendiş, *F. s.* [gayr-endiş] Başkalarını düşünen.

gayret, *A. a.* **1.** Olağanüstü çalışma. **2.** Sabır, dayanma. **3.** Kıskanma. **4.** Kutsal bilinen bir şeye yabancı karışmasına dayanamamak. • *Gayret-i bâtıla,* yararsız uğraşma; *-cahiliyye,* körü körüne uğraşma; *-diniyye,* din uğruna didinme; *-İslâmiyye,* İslamlık gayreti; *sahib-i gayret,* gayretli, cesaretli, atılgan.

gayretkeş, *F. s.* [gayret-keş] **1.** Çalışkan. **2.** Bir yanı tutan, yanlı. **3.** Hamiyetli. **4.** Kıskanç.

gayretmend, *F. s.* [gayret - mend] Gayretli.

gayriyet, *A. a.* Gayrılık, özgelik.

gays, *A. s. (se* ile) Yağmur.

gayur, *A. s.* [gayret'ten] **1.** Pek gayretli. **2.** Kıskanç. **3.** Hamiyetli. **4.** Dayanıklı. [ç. gayuran].

gayurane, *F. be.* [gayur-ane] Gayur kimseye yakışır surette. Büyük bir çalışma ve çabalamayla.

gayy, *A. a.* **1.** Yoldan çıkmış, sapıtmış. **2.** Gayya.

Gayya, *A. a.* **1.** Cehennemin beşinci tabakası olan Hutemе'nin içindeki korkunç kuyu. **2.** (Mec.) Belalı derin çukur.

gayz, *A. a.* **1.** Dargınlık. **2.** Kızgınlık. • *Gayz ü gazab,* kızgınlık ve öfke; *kâzim-ül-gayz,* öf-

kesini yenen; *kâzm-i gayz*, öfkeyi yenme.

gayzefşan, *F. s.* [gayz-efşan] Öfkeli, öfke saçan.

gaz, Fransızcadan alınma bu sözcükle hekimlik terimleri konulduğu sırada; *gazî* (gazeux), *gaziyet*, *gazi-yüş-şekil*, (gazeiforme); *gaz-i muhnık*, *-münir*, *-müntin*, *müvellid-i gaz* (g.a z o g e n e), *mikyas-i gaz* (gazometre) gibi sözler yapılmıştır. [ç. gazat].

gâz, kâz, *F. a.* Makas.

gazâ, *A. a.* Din uğruna savaş. [ç. gazevat].

gazab, gazeb, *A. a.* Öfke, darılma. • *Mir-i gazab*, cellat.

gazaben, *A. be.* Öfkeyle.

gazabnâk, *F. s.* [gazab-nâk] Öfkeli.

gazal, *A. a.* **1.** (Hayb.) Ak geyik, ahu. **2.** Geyik yavusu. **3.** (Ya.) Güzel, kız. **4.** Şarkıcı, mızıkacı. • *Çeşm-i gazal*, iri ve güzel göz. [ç. gazalân].

gazale, *A. a.* Gazal dişisi. Geyik yavrusunun dişisi.

gazanfer, *A. a.* **1.** Aslan. **2.** (Mec.) Cesaretli insan. **3.** Hazreti Ali.

gazanferane, *F. be.* [gazanferane] Aslana yakışır biçimde. Aslanca.

gazat, *A. a. (ze* ile) [gaz ç.] Gazlar.

gazban, *A. s.* Öfkeli.

gaze, gazze, *F. a.* Kızıl renkte düzgün. Allık, ruj.

gazeb. *Bkz.* gazab.

gazel, *A. a.* **1.** (Ya.) Konusu daha çok sevgi ve içki olan, tek uyaklı ve 8'den 15 beyte dek koşuk. [ç. gazeliyat]. **2.** Tek kişinin özel ahenkle okuduğu musiki parçası.

gazelhân, *F. s.* [gazel-hân] Gazel okuyan.

gazeliyyat, *A. a.* [gazel ç.] Gazeller.

gazelsera, *F. s.* [gazel-sera] Gazel söyleyen, gazel okuyan. (Mec.) Gazel yazan.

gazevat, *A. a.* [gazve ç.] Savaşlar, çarpışmalar, gazalar.

gazi, *A. a., s.* [gaza'dan] **1.** Gaza etmiş, savaşta bulunmuş kimse. **2.** Din uğruna savaşmış kimse. [ç. guzat, gaziyan]. **3.** Üzerinde "Gazi" yazılı altın.

gazîr, *A. s.* Bol. Çok.

gaziyan, *A. a.* [gazi ç.] Aziler.

gazl, *A. a. (ze* ile) İplik eğirme, bükme.

gaznevî, *A. s.* Afganistan'ın Gazne kentinden olan, Gazneli.

gazub, gadub, *A. s.* [gazab'dan] Öfkeli, kızgın, kükremiş.

gazubane, gadubane, *F. be.* [gazub-ane] Öfkelice.

gazve, *A. a.* **1.** Arap kabilelerinin birbiriyle savaşı. **2.** Gaza, din uğruna savaş.

gebk. *Bkz.* kebk.

gebr, *F. a.* Ateşe tapan. Zerdüşt dininden olan. • *Gebr ü terse*, ateşe tapanla Hıristiyan.

gec, *F. a.* **1.** Kireç. **2.** Sıva, harç. **3.** Alçı. **4.** Badana.

gec, keç. *Bkz.* kec.

geda, *F. a., s.* **1.** Dilenci, yoksul. **2.** Âşık. • *Gedagazi*, çengi; *bay ü geda*, zenginle fakir.

gedaçeşm, *F. s.* [geda-çeşm] Aç gözlü. Gözü doymaz, hırsı çok.

gedaçeşmane, *F. be.* [geda-çeşm-ane] Açgözlücesine.

gedai, gedayi, *F. a.* Dilencilik.

gedayan, *F. a.* [geda ç.] Dilenciler.

-gede. *Bkz.* kede.

-geh, -gâh, *F. il.* Katıldığı sözcüklerin anlamına zaman ve yer kavramı katar.

geh. *Bkz.* gâh.

gehan, *F. a.* Zaman. • *Nagehan*, ansızın.

gehî. *Bkz.* gâhi.

gehvare. *Bkz.* kehvare.

gehvarenişin, *F. s.* [geh-varenişin] Beşikte yatan.

gejdüm, kejdüm, *F. a.* Akrep. [ç. gejdüman].

gelû, *F. a. Bkz.* gülû.

genc, *F. a.* Hazine.

genc. *Bkz.* gunc.

gencbahş, *F. s.* [genc-bahş] Hazine bağışlayan.

gencdar, *F. a.* [genc-dar] Hazinedar, hazine bekçisi.

gencevî, *F. s.* Gence kentinden olan, Genceli.

gencine, *F. a.* Hazine. Gömülü hazine.

gencname, *F. a.* [genc-name] **1.** Hazine, define tılsımı. **2.** Hazine, defineyle ilgili kitap. **3.** Hazine dizelgesi.

gencur, gencver, *F. a.* Hazine bekcisi.

gende. *Bkz.* kende.

gendide. *Bkz.* kendide.

gendüm, kendüm, *F. a.* Buğday. • *Kendüm nüma vü cevfüruş*, (buğday gösterip arpa satan) hileci, yüze gülüp adam aldatan.

gendümgûn, *F. s.* [gendümgün] Buğday benizli.

ger, *F. il.* "Eğer" sözcüğünün kısaltılmışı.

ger, *F. a.* Uyuz hastalığı.

-ger, *F. il.* Adları sıfat haline koyar; -ci. • *Ahenger; durger; garetger; kefşger; sitemger; yağmager; yekdiger; zerger.*

gerçi, *F. il.* [eğerçi hafifi] Her ne kadar, ise de.

gerd, *F. a.* Toz, toprak.

-gerd, *F. s.* "Dönen, dolaşan" anlamıyla sözcüklere ulanır.

gerdâlûd, *F. s.* [gerd-âlûd] Toza bulanmış, toz toprak içinde.

gerdan. *Bkz.* gerden.

-gerdan, *F. s.* "Dönen, dönücü" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Bkz. rugerdan, sergerdan.*

gerdaniyye, *a.* Müzikte altıncı nota.

-gerde, -kerde, *F. s.* Yapılmış. • *B i n a g e r d e, imalgerde, telifgerde.*

gerden, gerdan, *F. a.* Gerdan. Boyun. [ç. gerdenan].

gerdenbend, *F. a.* [gerdenbend] **1.** Boyunbağı. **2.** Boyun atkısı. **3.** Gerdanlık. **4.** Tasma.

gerdenbeste, *F. s.* [gerden-beste] B o y n u bağlı, boynunda

bağı olan. [ç. gerdenbestegân].

gerdendade, *F. s.* [gerden-dade] B o y u n eğmiş. Teslim olmuş.

gerdenefraz, gerdenfiraz, *F. s.* [g e r d e n-e f r a z, -firaz] Boynunu yükselten. Gururlu, kibirli.

gerdenkeş, *F. s.* [gerden-keş] **1.** İnatçı. **2.** Asi, ayaklanan.

gerdide, *F. s.* Dönmüş, dolaşmış.

gerdiş, girdiş, *F. s.* Dönüş, dolanış. • *Gerdiş-i devran, -ecram, -eflâk, -zaman,* zamanın, yıldızların, feleklerin, dünyanın dönüşü.

gerdun, *F. s.* **1.** Dönen, dönücü. **2.** *a.* D ü n y a. • *G e r d u n-i dûn,* alçak dünya.

gerdune, *F. a.* Araba. • *Gerdune-i iclâl,* saltanat arabası.

gerdun-haşmet, *F. s.* Gerdun gibi görkemli.

gerdun-iktidar, *F. s.* Kudreti gerduna benzeyen.

gerive. *Bkz.* girive.

germ, *F. s.* Sıcak. • *Germ ü serd,* (sıcak, soğuk) acı, tatlı.

germa, *F. a.* Yaz.

germâbe, *F. a.* [germ-âbe] **1.** Sıcak su hamamı. **2.** Kaplıca, ılıca, kaynarca.

germâgerm, *F. s.* [germ-âgerm] **1.** Pek kızışmış. **2.** Sıcağı sıcağına.

germhane, *F. a.* [germ-hane] Çiçek seri, limonluk.

germi, *F. a.* **1.** Sıcaklık. **2.** Çok gayret.

germiyet, (Türkçede kullanılmıştır). **1.** Sıcaklık. **2.** Ateşli çalışma.

germülfet, *F. s.* [germ-ülfet] Sıkı fıkı olan.

Gerşasf, Gerşasp, *F., A. ö. a.* İran hükümdarlarından.

geşt, *F. a.* **1.** Geçme. **2.** Gezme. Seyir, dolaşma. • *Geşt ü güzar,* gezip dolaşma.

geşte, *F. s.* D ö n m ü ş. • *Bergeşte,* altüst olmuş; *sergeşte,* başı dönmüş.

gevden, *F. s.* Bön, ahmak.

gevher, güher, *F. a.* **1.** Cevher. **2.** Asıl, maya. **3.** İnci. **4.** Elmas. • *Bedgevher,* soysuz; *pakgevher,* aslı temiz, soylu.

gevherbahş, *F. s.* [gevher-bahş] Mücevher bağışlayan, çok cömert.

gevherbar, *F. s.* [gevher-bar] Cevher yağdırıcı, cevher saçan.

gevherçile. *Bkz.* güherçile.

gevherdar, *F. s.* [gevher-dar] **1.** Mücevherli. **2.** Parlak.

gevherefşan, *F. s.* [gevher-efşan] Cevher saçan.

gevherfüruş, *F. s.* [gevher-füruş] Mücevher satan. Cevahirci.

gevherî, *F. s., a.* **1.** Mücevherle ilgili. **2.** Cevahirci.

gevherîn, *F. s.* Cevherli.

gevhernisar, *F. s.* [gevhernisar] **1.** Cevahir serpen. **2.** Güzel, düzgün söz söyleyen.

gevhernişan, *F. s.* [gevhernişan] Cevahirle işlenmiş.

gevherpaş, *F. s.* [gevher-paş] **1.** Cevher saçan. **2.** Güzel söz söyleyen.

gevherrîz, *F. s.* [gevher-rîz] **1.** Cevahir dağıtan. **2.** Çok güzel söz söyleyen.

gevherşinas, *F. s.* [gevher-şinas] Mücevherden anlayan. Cevahirci.

gevhertab, *F. a.* [gevher-tab] **1.** Altın telle işlenmiş başörtüsü. **2.** Çok ince tülbent. **3.** Çok ince yazlık kadın giysisi.

gevzen, *F. a.* Geyik.

geysu. *Bkz.* gisu.

gez, *F. a.* **1.** Uzunluk ölçüsü. **2.** Kısa eğitim oku. **3.** Okun çentiği. **4.** Nişane. **5.** Kudret helvası. **6.** Akılgın ağacı. **7.** İpek.

-geza, *F. s.* "Isırgan, ısırıcı" anlamlarıyla sözcüklere ulanır. • *Cengeza,* can ısırıcı, can acıtıcı; *lebgeza,* dudak ısıran, şaşkın.

gezend, *F. a.* **1.** Zarar. **2.** Kötülük. • *Isal-i gezend etmek,* zarara sokmak, zarar vermek.

gezide, *F. s.* Isırılmış.

gıbb, *A. il.* **1.** -den sonra. **2.** Günaşırı. • *Hümma-yi gıb,* günaşırı tutan sıtma; *gıbb-edduа, gıbb-eş-şehade,* duadan, tanıklıktan sonra; *gıbb-ettahkik,* araştırmadan sonra.

gıbta, *A. a.* Başkasının iyi şeyini kendi için dileme. İmrenme. Ağız suyu akma.

gıbtaâver, *F. s.* [gıbta-âver] İmrendiren.

gıbtaefza, *F. s.* [gıbta-efza] İmrendiren.

gıbtaferma, *F. s.* [gıbta-ferma] İmrendirici.

gıbtakeş, *F. s.* [gıbta-keş] İmrenen.

gıbtaresan, *F. s.* [gıbta-resan] Gıbta uyandıran, imrendiren.

gıda', **gıza'**, *A. a.* **1.** Besleyen şey, besin. **2.** Yenebilecek kadar şey. [ç. agdiye].

gılâf, *A. a.* **1.** Kılıf. **2.** Kın. • *Gılâf-i harici-i semer,* meyvenin dışı; *gılâf-ül-kalb,* dış yürek zarı.

gılâl, *A. a.* [galle ç.] **1.** Tahıllar. **2.** Gelirler.

gılâz, *A. s.* **1.** Kalınlar. **2.** Kabalar. **3.** Bıyığı çıkmamış gençler.

gılâzet, *A. a. (zı* ile) **1.** Kalınlık. **2.** Kabalık.

gıll. *A. a. (gıll ü gış* olarak kullanılır) Gönül, iç bozukluğu. Gizli düşmanlık.

gılman, *A. a.* [gulâm ç.] **1.** Cennette hizmet gören erkekler. **2.** Yeniçeri ocağına yeni girmiş gençler. **3.** Köleler, tutsaklar. • *Hur ü gılman,* cennette hizmet gören dişiler, erkekler; *gılman-i hassa,* padişah sarayında hizmet gören yeniler, gençler; *gılman ü cevari,* köleler ve cariyeler.

gılme, *A. a.* [gulâm ç.] Genç delikanlılar.

gılmet, **gulmet**, *A. a.* Şehvet aşırılığı.

gılzat, *A. a.* **1.** Kabalık. **2.** Kalınlık.

gımd, *A. a.* **1.** Kılıç kını. **2.** Bakla ve benzerleri gibi bitkilerin kabuğu.

gına, *A. a.* **1.** Bolluk, zenginlik. **2.** Yeter bulma. Tok gözlülük. **3.** Bıkma. **4.** Şarkı ve türkü söyleme.

ginaî, *A. a.* (XX. yüzyıl) Fransızcadan *lyrique* (lirik) karşılığı.

gırar, gırare, *A. a.* Harar. Yünden yapılma büyük çuval.

gırâr, *A. a.* **1.** Sütü azalma. **2.** Sıra. **3.** Keskin ve sivri aletlerin ağzı, ucu. **4.** Saygıda kusur. **5.** Abdestte, duada kusur. **6.** Davranış, t u t u m. **7.** (Kuş) gagasıyla besleme.

gırbal, *A. a.* **1.** Kalbur. **2.** Elek.

gırbalî, *A. s.* Kalbur gibi, kalbursu.

gırban, *A. a.* [gurab ç.] Kargalar.

gıriv, *F. a.* **1.** Bağırma. **2.** Çığlık, çığıltı.

girivan, *F. s.* Çığlık atan, bağıran, haykıran.

gıriz. *Bkz.* garize.

gırre, *A. s.* Boş bir şeye aldanan, övünen. Gururlu, gafil

gışa', gışave, *A. a.* **1.** Örtü. **2.** Perde. **3.** Zar. **4.** Zarf, mahfaza.

gışa'î, *A. s.* Gışa, zar cinsinden.

gışave. *Bkz.* gışa'.

gışavet; *A. a.* Körlük yapan zar. Aksu.

gışş, *A. a.* Dalavere. Hainlik. (*Gıll ü gış* olarak) kullanılır.

gıtâ', *A. a.* **1.** Kap. **2.** Örtü. • *Keşf-i gıtâ',* örtüyü açma.

gıyab, *A. a.* **1.** Hazır olmama. **2.** Göz önünde bulunmama. **3.** Arka. • *An gıyabin, anıl gıyab,* kendisi hazır olmadığı halde, arkasından.

gıyaben, *A. be.* Hazır bulunmadığı halde. Arkasından.

gıyabî, gıyabiyye, *A. s.* Arkadan; yüze karşı olmadan. Mahkemeye çıkmadığı halde yasaya uygun yapılmış işlerle ilgili. • *Hükm-i gıyabi.*

gıyas, *A. a.* **1.** Yardım. **2.** *s.* Yardımcı.

gıyas, gıyaset, *A. a. (sat* ile) **1.** (Suya) dalma. **2.** İnci avcılığı. **3.** Derin araştırma, bir şeyin gerçeğine ulaşma.

gıybet, gaybet, *A. a.* **1.** Bir kimseyi arkadan çekiştirme, kovculuk. Yerme, kınama. **2.** Kaybolma, meydanda bulunmama.

gıylân, *A. a.* Guller.

gıza'. *Bkz.* gıda'.

gil, *F. a.* **1.** Balçık. **2.** Çamur. **3.** Özlü çömlekçi çamuru.

gile, *F. a.* Yanıp yakılma. Şikâyet.

gilemend, *F. s.* [g i l e-m e n d] Şikâyetçi.

Gilşah, *F. ö. a.* **1.** Balçıktan şah —ki, balçıktan yapıldığı için— Adem'e lakap olarak söylenir. **2.** Farsların masal hükümdarı Keyumers'in adı.

gilzar, *F. a.* [gil-zar] Çamurlu yer.

-gîn, *F. il.* Adları sıfat yapar.

-gîr, *F. s.* **1.** Tutan, tutucu. **2.** Yayılan, anlamlarıyla sözcüklere ulanır. • *Âlemgîr; alemgîr; cihangîr; destgîr; dilgîr; giribangîr; pişgîr; şîrgîr.*

girami, *F. s.* S e v i l e n, onurlu, sevgili.

giran, *F. s.* **1.** Ağır. **2.** Pis, kötü, kokmuş. **3.** Sıkıntılı, usandırıcı. **4.** Sert, katı. • *Giran bise,* pinti; *giran rikâp,* azimli; *giran saye,* güçlü, kuvvetli; *rıtl-i giran,* büyük ve dolu kadeh. İçilmesi güç kadeh.

giranbaha, *F. s.* [giran-baha] Pahalı.

giranbar, *F. s.* [giran-bar] **1.** Ağır yüklü. **2.** Yemişi çok ağaç. **3.** Gebe.

girancan, *F. s.* [giran-can] **1.** Ağır canlı. **2.** Karşısındakini s ı k a n. Can sıkıcı.

girandest, *F. s.* [giran-dest] Eli ağır. Yavaş iş görür.

girangûş, *F. s.* [giran-gûş] Ağır işiten, sağır.

girangûşî, *F. a.* Sağırlık.

giranhâb, *F. s.* [giran-hâb] Ağır uykulu. Uykusu ağır.

giranhâr, giranhor, *F. s.* [giran-hâr, -hor] Çok yiyen, obur.

giranhârî, *F. a.* [giran-hârî] Çok yiyicilik, oburluk.

giranhâtır, *F. s.* [giran-hâtır] **1.** Kalbi kırık, üzüntülü, canı sıkılmış. **2.** Dargın, küskün. **3.** Çok sayılan.

giranî, *F. a.* **1.** Ağırlık. **2.** Sıkıcılık, çekilmezlik. **3.** Güçlük. **4.** Ciddilik, ağırbaşlılık, önem. **5.** Pahalılık.

girankadr, *F. s.* [giran-kadr] Değeri büyük, çok değerli.

iranmaye, *F. s.* [giran-maye] **1.** Mayası ağır, pahalı. **2.** Değerli. **3.** Paralı, mallı.

giranrikâb, *F. s.* [giran-rikâb] **1.** Sağlam. **2.** Ağırbaşlı. **3.** At üzerinde iyi duran.

giranrikâbî, *F. a.* **1.** Sağlamlık. **2.** Ağırbaşlılık. **3.** At üzerinde iyi durma.

giranpüşt, *F. s.* [giran-püşt] **1.** Sırtı sağlam, g ü ç l ü kuvvetli. **2.** *a.* Hammal.

giransaye, *F. s.* [giran-saye] **1.** Yüksek dereceli, çok saygın. **2.** Pek cömert. **3.** Varlığı istenmeyen.

giranser, *F. s.* [giran-ser] Kibirli.

giray, *F. s.* **1.** İstekli, niyetli. **2.** Tutan, yakalayan, alan.

gird, *F. a.* **1.** Çevre. **2.** Dönme. **3.** Yuvarlak.

girdâb, *F. a.* [gird-âb] Su çevrintisi.

girdâgird, *F. s.* [gird-â-gird] Çepeçevre. Fırdolayı.

girdâlûd, *F. s.* [gird-âlûd] Toz toprak içinde. Toza bulanmış.

girdar, kirdar, *F. a.* **1.** İş. **2.** Tutuş, gidiş. • *Bedgirdar,* işi kötü olan.

girdbâd, *F. a.* Kasırga. Rüzgâr çevrintisi.

girdgâr, kirdgâr, *F. s.* Tanrı.

girdiş. *Bkz.* gerdiş.

girev, *F. a.* **1.** Bahis tutulan şey. **2.** Pey, rehin.

giriban, *F. a.* Yaka. • *Çak-i giriban,* yaka yırtma, fazla acıklanma.

giribangîr, *F. s.* **1.** Yakaya yapışan. **2.** Yakalayan, tutan.

giribangîrî, *F. a.* **1.** Yakaya yapışma. **2.** Yakalama.

giribanî, *F. a.* Gömlek.

girift, *F. a.* **1.** Tutma. **2.** Yakalama. **3.** Bir çeşit ney. • *Ahz ü girift*, yakalayıp tutma.

giriftar. *F. s.* **1.** Tutulmuş, yakalanmış. **2.** Tutkun. [ç. giriftaran].

giriftarî, *F. a.* Tutkunluk. Tutulma.

girifte, *F. s.* **1.** Yakalanmış, tutulmuş. **2.** (Bir hastalığa) yakalanmış, tutulmuş. **3.** Tutsak. • *Girifte dem*, kısa soluklu, nefes darlığı olan; *-hâtır*, gücenmiş, kırgın; *-leb*, konuşamaz, dudakları oynamaz; *-ser*, aklı fikri dağınık; *-zeban*, dili tutuk, kekeme.

giriftegî, *F. a.* **1.** Tutkunluk. **2.** Tutsaklık. **3.** Hastalık durumu.

giriftzen, *F. s.* Girift çalan.

girih, *F. a.* **1.** Düğüm. **2.** Bağ. **3.** Buruşuk.

girihbend, *F. a.* [girih-bend] Düğümcü. Bağcı.

girihbür, *A. a.* [girih-bür] (Düğüm kesen). Yankesici.

girihgîr, *F. s.* [girih-gîr] Düğümlü, düğüm tutan.

girihküşa, *F. s.* [girih-küşa] Düğüm çözen, zorları kolaylaştıran, halleden.

girihte, gürihte, *F. s.* Kaçkın, kaçmış.

giriş, *F. a.* Hile, düzen, dek, oyun.

girişme, kirişme, *F. a.* **1.** Naz, şive, eda. **2.** Göz ve kaşla yapılan işaret.

girive, gerive, *F. a.* **1.** Çıkmaz yol. **2.** Çok dolaşık yol. **3.** Dolaşık geçit. **4.** Kayalık uçurum.

giriz, *F. a.* Kaçma.

-giriz, *F. s.* "Kaçan, çekinen" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Merdümgiriz*, insandan kaçan.

girizan, *F. s.* Kaçan, kaçıcı. Kaçarak.

girizende, *F. a.* Kaçan, kaçıcı. [ç. girizendegân].

girizgâh, *F. a.* [giriz-gâh] **1.** Kaçacak yer, kaçamak kapısı. **2.** Söze girmeden önce söylenen söz. **3.** (Ya.) Kasidelerde nesip yahut teşbip denen tasvir parçasından sonra asıl maksada girmek için söylenen beyit.

girûdar, *F. a.* [gir-ü-dar] Savaş. Kavga.

giryan, *F. s.* **1.** Ağlayan. **2.** Ağlayarak.

girye, *F. a.* **1.** Ağlama. **2.** Gözyaşı.

giryebar, *F. s.* [girye-bar] Gözyaşı döken.

giryedar, *F. s.* [girye-dar] Ağlamış.

giryeefşan, giryefeşan, *F. s.* [girye-efşan] Gözyaşı saçan, acı acı ağlayan.

giryeengiz, *F. s.* [girye-engiz] Ağlamaya neden olan, ağlatacak.

giryefeza, *F. s.* [girye-feza] Ağalama artıran, çok ağlatan.

giryehîz, *F. s.* [girye-hîz] Ağlama çıkaran, ağlamaya yol açan. Ağlatan.

giryekünan, *F. s.* [girye-künan] Ağlayarak.

giryemeşhun, *F. s.* [girye-meş-

hun] Gözyaşıyla dolu.
giryenâk, *F. s.* [girye-nâk] Ağlayan.
giryende, *F. s.* Ağlayıcı.
giryenikab, *F. s.* [girye-nikab] Gözyaşı örtülü.
giryenüma, *F. s.* [girye-nüma] Ağlar yüzlü.
giryepaş, *F. s.* [girye-paş] Gözyaşı dökücü.
gisu, geysu, *F. a.* Saç. Uzun saç. Saç örgüsü.
gisubend, *F. a.* [gisu-bend] Saç bağı.
gisudar, *F. s.* [gisu-dar] Uzun saçlı. • *Necm-i gisudar,* kuyrukluyıldız.
gîş, *F. a.* Samur.
gitî, kitî, *F. a.* **1.** Dünya. **2.** Talih, baht.
gitîârây, *F. s.* [giti-ârây] **1.** Dünyayı bezeyen, süsleyen. **2.** *a.* Basra'da yetişen iri yapraklı, güzel kokulu bir gül.
gitîban, *F. a.* [gitî-ban] Padişah, hükümdar.
gitîfüruz, *F. s.* [gitî-füruz] Dünyayı aydınlatan.
gitîküşa, *F. s.* [gitî-küşa] Dünyayı ele geçirici.
gitîneverd, *F. s.* [gitî-neverd] **1.** Dünyayı dolaşan. **2.** *a.* Güneş.
gitînüma, *F. s.* [gitî-nüma] Dünyayı gösteren. • *Ayine-i gitînüma,* Büyük Iskender'in tüm dünyayı yansıtan aynası; *Câm-i gitînüma,* Cemşid'in tüm dünyayı gösteren kadehi.
gitîperver, *F. s.* [gitî-perver] Dünyayı besleyen (güneş).
gitîpijuh, *F. s.* [gitî-pijuh] **1.** Dünyayı isteyen. **2.** Padişah, hükümdar.
gitîsitan, *F. s.* [gitî-sitan] Dünyayı ele geçiren.
Giv, *F. ö. a.* Fars masal kahramanlarından biri. Gûderz'in oğlu. Rüstem'in üvey oğlu.
giyah, kiyah, *F. a.* Ot.
gizlik, *F. a.* Çakı, kalem çakısı (kalemtıraş).
gonce, gonçe, *F. a.* **1.** Açılmamış gül, gonca, konca. Tomurcuk. **2.** (Mec.) Ağız; sevgilinin ağzı. • *Goncedehan, gonceleb,* ağzı, dudağı koncaya benzeyen.
-gû, -gûy, *F. s.* "Diyen, söyleyen" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Bezlegû; hakgû; nadiregû; rastgû; suhangû; yavegû.*
gubar, *A. a.* Toz. • *Gubar-i tal,* (Bitb.) Pollen.
gubarâlûd, *F. s.* [gubar-âlûd] Toza bulanmış, tozlu.
gudde, *A. a.* (Dirb.) Bez. • *Gudde-i dem'iye,* gözyaşı bezi; *-derakiye,* kalkan bezi; *-lûabiye,* tükürük bezi; *-mideviye,* mide bezi; *-nekfiye,* koltukaltı bezi; *-sanavberiye,* kozalaksı bez; *-taht-el-fekkiye,* çenealtı bezi; *-taht-el-lisan,* dilaltı bezi. [ç. guded].
gûdek, kûdek, *F. a.* Çocuk.
gudruf, gadruf, *A. a.* (Dirb.) Kıkırdak.
gudrufî, *A. s.* Kıkırdakla ilgili, kıkırdağa ait.

guduvv, *A. a.* Sabah, sabah vakti. • *Bilgudüvvi vel-âsâl,* sabah akşam.

gufran, *A. a.* Tanrı bağışı, acıması. Rahmet, günahtan geçme.

guft. *Bkz.* güft.

guful, *A. a. (gayın* ile) Dikkatsizlik, ihmalcilik, ihtiyatsızlık.

gûh, *F. a.* Bok, insan tersi.

guk, *F. a.* Kurbağa.

gul, *A. a.* Korkunç hayal. Karakoncolos. • *Gul-i beyabanî* (gulyabani), gullerin en yabani en irisi.

gûl, *F. s.* Bön, ahmak.

gulâfe. *Bkz.* gulfe.

gulâm, *A. a.* **1.** Erkek çocuk, delikanlı. **2.** Köle, tutsak, kul. [ç. gılman].

gulâmbâre, gulâmpâre, *F. a.* Kulampara, oğlancı.

gulâne, *F. be.* [gul-ane] **1.** Gullere yakışır surette. **2.** Olağanüstü bir çabalamayla.

gulât, *A. s.* [gali ç.] **1.** Galeyan ediciler. **2.** Azgınlar, taşkınlar. **3.** Pek ileri varan coşkun takımı. • *Gulât-i şia,* azgın Şii takımı.

gulâz, *A. s.* Kaba. Kalın. • *Eyman-i gulâz,* büyük, koyu koyu yeminler.

gulfe, gulâfe, *A. a.* Sünnet derisi.

gulgul, gulgule, *F. a.* **1.** Gürültü, çığıltı. **2.** Çığrışma. **3.** Ağzı dar bir kaptan dökülen suyun sesi.

gulmet. *Bkz.* gılmet.

gulûf, *A. a.* [gılâf ç.] Kılıflar, kınlar.

gulüvv, *A. a.* **1.** Üşüntü, saldırma. **2.** (Ya.) Abartmanın (mübalağanın) ikinci derecesi, taşkın söz. • *Gulüvv-i âm,* genel ayaklanma.

gumum, *A. a.* [gam ç.] Gamlar, kederler.

gumuz, *A. a.* Sözün karanlık ve karışık olması.

-gûn, *F. il.* **1.** Renk. **2.** Çeşit anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Diğergûn; gûnâgûn; gülgûn; sebzgûn; şefakgûn; vajgûn.*

gûna, gûne, *F. a.* Türlü, renk renk.

gûnâgûn, *F. s.* Türlü türlü.

gunc, genc, *A. a.* Güzellerin nazı, şivesi. • *Gunc ü delâl.*

gûne. *Bkz.* güna.

gunne, *A. a.* Genizden söyleme. Hımhımlama.

gunude, *F. s.* Uyuklamış, uykuya varmış. • *Gunude-i hak-i rahmet,* (rahmet toprağında uyumuş) ölmüş, ölü.

gûr, *F. a.* **1.** Yaban eşeği. **2.** Mezar, gömüt. • *Behram Gûr,* eski İran şahlarından.

gurab, *A. a.* **1.** Karga. **2.** Kuzgun.

gûrabe, *F. a.* Üstü kubbeli mezar.

gurabîn, *A. a.* [gurab ç.] Kargalar.

gurabülbeyn, *A. a.* Alakarga.

gurbet, *A. a.* **1.** Yabancı yer. **2.** Doğulan yerden başka yer; dış ülke.

gurbetzede, *F. s.* [gurbet-zede] Gurbete düşmüş olan. Ülkesi-

nin dışında bulunan.

gure, *F. a.* Koruk. Ham üzüm.

gureba', *A. a.* [garib ç.] **1.** Garipler, kimsesizler, ülkenin yabancıları. • *Gureba-i Müslîmîn,* Müslüman kimsesizler. **2.** (Eski askerlik) Sağ ve sol diye adlanan iki asker birini *(Gureba-i yemin, -yesar).*

guref, *A. a.* [gurfe ç.] **1.** Çardaklar. **2.** Cumbalar. **3.** Yüksek odalar. • *Sure-i guref,* Kur'an'ın 39. suresi. [ç. gurefat].

gurema', *A. a.* [garim ç.] **1.** Alacaklılar. **2.** İlk tan zamanı. **3.** Çocuk düşürmeye neden olanın vereceği diyet. • *Taksim-i gurema',* borçlu malının alacaklılar arasında bölünmesi.

gurer, *A. a.* [gurre ç.] **1.** Parlamalar, ışıldamalar. **2.** Ay başları. **3.** Soydan, soylu, önemli kişiler.

gurfe, *A. a.* **1.** Çardak. **2.** Cumba, balkon. **3.** İç oda. Halvet, yalnız kalma.

gûrhane, *F. a.* [gûr-hane] Türbe.

gûrîstan, *F. a.* [gûr-istan] Mezarlık, gömütlük.

gûrken, *F. a.* [gûr-ken] Mezar kazıcı, mezarcı.

gurran, *A. s.* [agarr ç.] **1.** Panayır. **2.** Kişizade, soydan, soylu.

gurre, *A. a.* **1.** Parlaklık, ışıldama. **2.** At alnındaki beyaz akıtma. **3.** Ayın ilk görünmesi. **4.** Arabi ayın ilk günü. • *Gurre-i muharrem,* muharremin ilk günü.

gurrende, garrende, *F. s.* **1.** Gürleyen. Kızgınlıkla haykıran. **2.** Homurdanan, kömürdeyen.

gurub, *A. a.* **1.** (Bir gökcisminin) batı yönünde görünmez olması. **2.** Batma, görünmez olma.

gurubî, *A. s.* Gurupla ilgili. • *Gurubî saat,* alaturka saat da denilen ve güneşin batmış olduğu anda on ikiyi gösteren saat.

gurur, *A. a.* **1.** Boş, beyhude şeye güvenip aldanma. **2.** Boş şeylerle övünme. **3.** Kurulma, kuruntu. • *Dâr-ül-gurur,* (gurur evi) bu dünya; *hab-i gurur,* kendini büyük sayma sanısı.

gurve, *A. a.* Burun ucundaki kıkırdak.

guses, *A. a. (gayın, sat* ile) [gussa ç.] Tasalar, kaygılar.

gûsfend, kûsfend, *F. a.* Koyun.

gusl, *A. a.* Şeriate uygun biçimde yıkanma.

guslhane, *F. a.* [gusl-hane] Gusülhane. Evlerdeki yıkanma yeri. Banyo.

gusn, *A. a.* Ağaç dalı, budak. [ç. agsan].

gusne, *A. a.* Tek dal.

gussa, *A. a.* Tasa, kaygı.

gussanâk, *F. s.* [gussa-nâk] Tasalı, kaygılı.

gusun, *A. a.* [gusn ç.] **1.** Dallar, budaklar. **2.** Filizler. • *Gusun-i ter,* taze, genç dallar.

gûş, *F. a.* Kulak. • *Gûş-i can,* can kulağı; *-huş,* akıl kulağı

(dikkatle dinleme); *gûş etmek,* dinlemek.

gûşâb, *F. a.* Pekmez.

gûşdar, *F. s.* [gûş-dar] Kulak tutan, dikkatle dinleyen.

gûşe, kûşe, *F. a.* Köşe. • *Guşe-i uzlet,* tenha, ıssız köşe.

gûşegîr, *F. s.* [gûşe-gîr] Bir köşeye çekilen.

gûşenişîn, *F. s.* [gûşe-nişîn] Köşeye çekilmiş, elini eteğini çekmis.

gûşiş, kûşiş, *F. a.* Çalışma.

gûşmal, *F. a.* **1.** Kulak burma. **2.** Terbiye.

gûşt, *F. a.* Et.

gûşvar, gûşvare, *F. a.* **1.** Küpe. **2.** Dikkatle dinlenilen öğüt. • *Gûşvare-i felek,* yeni doğmuş ay.

gûşzed, *F. s.* [gûş-zed] **1.** Kulağa çarpan. **2.** İşitilen.

gûşzed, *F. s.* [gûş-zed] **1.** Kulağa çarpan. **2.** İşiten.

guta, gavta, *F. a.* **1.** Suya dalma. **2.** Suya bir kez dalıp çıkma.

guvat, *A. s.* [gavi ç.] Azgınlar, çapkınlar.

gûy, *F. a.* **1.** Top, yuvarlak, tane. **2.** Söyleme, konuşma. • *Gûy-i müsabakat,* yarış topu.

gûya, gûyya, *F. s.* **1.** Söyleyen, söyleyici. **2.** *il.* Sanki, sözde. • *Tuti-i gûya,* (söyleyen tuti) şakrak söyleyen.

gûyende, *F. s.* Söyleyen. Söyleyici.

gûyî, *F. a.* Söyleme, söyleyiş. • *Hoşgûyi,* güzel, düzgün, eğlenceli söyleme.

guyub, *A. a.* [gayb ç.] Kayıplar.

guyum, *A. a.* [gaym ç.] Bulutlar.

guzat, *A. a.* [gazi ç.] Gaziler.

guze, *F. a.* Koza. Kozalak. Kozak.

güdahte, *F. s.* Erimiş.

-güdaz, *F. s.* **1.** Eriten. **2.** Yakan. **3.** Tüketen anlamlarıyla sözcüklere ulanır. • *Cangüdaz; ciğergüdaz; dilgüdaz; takatgüdaz; tahammülgüdaz.*

güdaz, *F. a.* Yanma, yakılma. • *Suz ü güdaz,* yanıp yakılma.

güdazende, *F. a.* Yakıcı şeyler.

güdaziş, *F. a.* Yanma yakılma.

güft, guft, *F. a.* Söz, lakırdı. (Aslında eylem çekimli halidir). • *Güft ü gû,* dedikodu; *güft ü şinid,* duyulmuş şeyler, dedikodu.

güftar, guftar, *F. a.* **1.** Söz, lakırdı. **2.** Şiir. • *Güftara gelmek,* söze başlamak; *perişan güftar,* sözü dağınık olan, sözünde düzenlilik olmayan; *şeker güftar,* (şeker gibi) tatlı dilli.

güfte, *F. s., a.* **1.** Söylenmiş. **2.** Musikiye uygulanan şarkıların sözleri.

güftgû, *F. a.* Dedikodu.

güher, gevher, *F. a.* Gevher, cevher.

güherbar, *F. a.* [güher-bar] Cevher yağdırıcı.

güherçile, gevherçile, *F. a.* Güherçile.

güherfeşan, *F. s.* [güher-feşan] Cevher sacan.

güherfüruş, *F. s.* [güher-füruş] **1.** Cevher satan. **2.** Mücevherci.

güherpâre, *F. s.* [güher-pâre] Elmas parçası.

güherpâş, *F. s.* [güher-pâş] Cevahir saçan.

güherrîz, *F. s.* [güher-rîz] Cevher dökücü.

gül, *F. a.* **1.** Gül çiçeği. **2.** Gül ağacı.

gülâb, *F. a.* [gül-âb] Gülsuyu.

gülâbdan, *F. a.* [gül-âb-dan] Gülsuyu kabı.

gülâc, *F. a.* **1.** Güllaç. **2.** Hap.

gülbam. *Bkz.* gülbank.

gülbank, *F. a.* **1.** Bir ağızdan çıkan ses. **2.** Hep birden yüksek ses çıkarma. **3.** Bir ağızdan yüksek sesle okunan dualar. **4.** Bektaşilerin törenlerinde ulularını anmak için okunan dua. • *Gülbank-i Muhammedî*, ezan.

gülbeden, *F. s.* [gül-beden] Gül (pembe) bedenli. Bedeni gül gibi hoş olan.

gülberk, *F. a.* [gül-berk] Gül yaprağı.

gülbeşeker, *F. a.* **1.** Gül reçeli. **2.** Gül yaprağından yapılma tatlı.

gülbiz, *F. s.* [gül-biz] Gül serpen.

gülbuse, *F. s.* [gül-buse] Gül öpüşlü. Öpmesi gül duygusu veren.

gülbün, *F. a.* [gül-bün] Gül ağacı. Gül fidanı.

gülcemal, *F. s.* [gül-cemal] Gül yüzlü, gül güzelliğinde.

gülçehre, *F. s.* [gül-çehre] **1.** Gül yüzlü. **2.** Pembe yüzlü. **3.** Taze ve güzel yüzlü.

gülçin, *F. s.* [gül-çin] Gül derici, gül toplayan.

güldan, *F. a.* [gül-dan] **1.** Gül mahfazası. **2.** Çiçeklik, vazo.

güldehan, güldehen, *F. s.* [güldehan] Ağzı gül gibi olan, gül ağızlı.

güldeste, *F. a.* [gül-deste] **1.** Gül demeti, buket. **2.** Şiir ya da yaşamöyküsü kitabı. **3.** Antoloji, seçki.

gülefşan, *F. s.* [gül-efşan] Gül saçan.

gülendam, *F. s.* [gül-endam] Gül fidanı gibi ince, nazik, hoş endamlı.

güleng, gülenk, *F. a.* Turna kuşu.

gülengübin, *F. a.* [gül-engübin] Balla gül yaprağı karması tatlı.

gülfam, *F. s.* [gül-fam] **1.** Gül renginde olan. **2.** Pembe.

gülfeşan, *F. s.* [gül-feşan] Gül saçan, gül dağıtan.

gülgeşt, *F. a.* [gül-geşt] **1.** Gül ağacıyla süslü gezinti yeri. **2.** Gezinti yeri. **2.** Çimen.

gülgonce, *F. a.* [gül-gonce] **1.** Gül koncası. **2.** Açılmamış gül.

gülgûn, *F. s.* [gül-gûn] **1.** Gül renginde. **2.** Kırmızı, pembe.

gülgûne, *F. a.* [gül-gûne] **1.** Kadın düzgünü, ruj. **2.** Gül renkli.

gülhîz, *F. s.* [gül-hîz] Gül bitiren, gül yetiştiren.

gülistan, gülsitan, *F. a.* [gül-

istan] **1.** Gül bahçesi. **2.** ö. a. Şirazlı Sadi'nin ünlü kitabının adı.

gülizar, *F. s.* [gül-izar] Gül yanaklı.

gülnahl, *F. a.* [gül-nahl] Gül ağacı, gül fidanı.

gülnar, *F. a.* [gül-nar] Nar çiçeği dalı.

gülnihal, *F. s.* [gül-nihal] Gül fidanı. [ç. gülnihalan].

gülnikab, *F. s.* [gül-nikab] Yüzü gülle örtülü, pembe yüzlü.

gülpuş, *F. s.* [gül-puş] Gül örtülü, pembe yüzlü.

gülrenk, *F. s.* [gül-renk] Pembe.

gülriz, *F. s.* [gül-rîz] Gül serpen. Gül saçan.

gülrû, -rûy, *F. s.* [gül-rû] Gül yüzlü. Al yanaklı. [ç. gülrûyan].

gülruh, gülruhsar, *F. s.* [gülruhsar] Gül (al, pembe) yanaklı.

gülsitan. *Bkz.* gülistan.

Gülşah, *F. ö. a.* Varaka'nın sevgilisi, masal kadını.

gülşeker, *F. a.* [gül-şeker] **1.** Gül tatlısı. **2.** Güllü şeker.

gülşen, *F. a.* Gül bahçesi.

gülşengâh, *F. a.* [gülşen-gâh] Gül bahçesi.

gülşenseray, *F. a.* [gül-şenseray] Bahçe içindeki saray.

gülten, *F. s.* [gül-ten] Gül (pembe) vücutlu. [ç. gültenan].

gülû, gelû, *F. a.* Boğaz, gırtlak.

gülûgir, *F. a., s.* **1.** Boğazda kalan şey. **2.** Ahlat armudu.

gülzar, *F. a.* [gül-zar] **1.** Gül bahçesi, gül tarlası. **2.** Çiçek bahçesi.

güm, *F. s.* **1.** Kaybolmuş. **2.** Başıboş, avare. **3.** Şaşırmış.

güman, *F. a.* Sanma. Sanı. • *Bedgüman,* şüpheci, kötü düşünceli; *bîgüman,* kuşkusuz.

gümaşte, *F. a.* Vekil.

gümgeşte, *F. s.* [güm-geşte] Kaybolmuş.

gümkerde, *F. s.* [güm-kerde] Kaybetmiş, batmış.

gümnam, *F. s.* [güm-nam] Adı batmış. Unutulmuş.

gümrah, gümreh, *F. s.* [gümrah] Yolunu kaybetmiş. Yoldan sapmış. [ç. gümrahan].

gümrahî, *F. a.* Yolunu sapma. Sapıtma.

gümşüde, *F. s.* Kaybolmuş.

günah, güneh, *F. a.* **1.** Ahrette cezaye neden olacak davranış. **2.** Suç. • *Bigünah,* suçsuz.

günahkâr, günehkâr, *F. s.* Günah işleyen, suçlu.

günahpişe, *F. s.* [günah-pişe] Günah işlemeyi huy edinmiş.

günbed, künbet, *F. a.* **1.** Kümbet. **2.** Kubbe. **3.** Tavan. • *Günbed-i âli,* su kabarcığı; *-âzam,* dokuzuncu g ö k; *-azrak, -ekvar, -hazra,* gökyüzü.

günbegün, *F. be.* [gün-be-gün] Günden güne.

güncayiş, küncayiş, *F. a.* Sığma, sığışma.

güncide, küncide, *F. s.* Sıkıştırılmış. Sıkılmış.

güncişk, *F. a.* Serçe kuşu.

güneh. *Bkz.* günah.

günehkâr. *Bkz.* günahkâr.

günehkârî, *F. a.* Günah işleyicilik.
güng, *F. s.* 1. Dilsiz. 2. Bön.
güraz, *F. a.* 1. Erkek domuz. 2. Yaban domuzu.
gürbe, *F. a.* Kedi. • *Şütürgürbe*, (deveyle kedi), münasebetsiz, anlamsız.
gürd, *F. s.* Yiğit, gözüpek, güçlü.
gürg, *F. a.* Kurt. • *Gürg-i barandide*, (yağmur görmüş kurt), çok şeyler görüp geçirmiş kimse, eski kurt.
Gürgân, *F. ö. a.* 1. İran'ın kuzeydoğusunda bir il. 2. Aksak Timur'un lakabı.
gürgzade, *F. s.* [gürg-zade] Kurt yavrusu. (Yine kurt olur).
gürihte. *Bkz.* girihte.
gürsine, *F. s.* Aç. [ç. gürsinegân].
gürsineçeşm, *F. s.* Açgözlü.
gürsinegî, *F. a.* Açlık.
güruh, *F. a.* 1. Kalabalık. 2. Topluluk. 3. Bölük.
gürz, *F. a.* 1. Ağır topuz. 2. Bozdoğan. • *Gürz-i giran*, iri, ağır topuz.
-güsar. *Bkz.* küsar.
güsiste, küsiste, küsüste,, *F. s.* 1. Kopmuş. 2. Kırılmış. 3. Çözük, sölpük. • *Güsiste mihar*, (yuları kopmuş) başıboş. Kayıtsız. Senlibenli
Güstehem, Küstehem, *F. ö. a.* Eski zamanlarda iki Fars yiğidinin adı.
güster. *Bkz.* küster.
güsterde. *Bkz.* küsterde.
güşa. *Bkz.* küşa.
Güşasb, Güştasb, *F. ö. a.* Fars hükümdarlarından Hystaspes.
güvah, *F. a.* Tanık.
güvahî, *F. a.* Tanıklık.
güvar, *F. a.* Sindirim. • *Hoşgüvar*, sindirimi kolay olan.
güzaf, *F. a.* 1. Konuşma. 2. Boş söz. • *Laf ü güzaf*, boş lakırdı, anlamsız söz.
güzar, güzer, *F. a.* Geçme, geçiş.
-güzar, -güzer, *F. s.* "Yapan, beceren, ödeyen" anlamlarıyla sözcüklere ulanır. • *Demgüzar; haraçgüzar; işgüzar; kârgüzar; maslahatgüzar; rehgüzar; suhangüzar; şükrgüzar.*
güzarende, *F. s.* Geçiren, geçirici.
güzariş, *F. a.* Geçme. Geçirme. Geçiş.
güzariş, *F. u. (ze* il) 1. Ödeme. 2. Düş yorumu. 3. Yorum, açıklama. 4. Yorumcu.
güzarişname, *F. a.* [güzarişname] 1. Düş yorma kitabı. 2. Yorumlayıcı, açıklayıcı not. 3. Yorumlama, açıklama kitabı.
güzaşte, *F. s.* Geçmiş, geçmiş olan.
-güzer. *Bkz.* güzar.
güzeran, *F. a.* Geçme.
güzergâh, *F. a.* [güzer-gâh] Geçilen, geçilecek yer.
güzergeh, *F. a.* [güzer-geh] 1. Geçilen, geçilecek yer. 2. Yol, yol üstü.
güzeşt, *F. a.* Geçme, geçiş. • *Sergüzeşt*, baştan geçen.
güzeşte, *F. s.* 1. Geçmiş, geçen. 2. *a.* Faiz. • *Sâl-i güzeşte*, yıl.

[ç. güzeştegân].

güzid, *F. a.* **1.** Yardım. **2.** Çare. **3.** İlaç.

güzin, *F. s.* **1.** Seçen. **2.** Seçme.

-güzin, *F. s.* "Seçen, seçilmiş, seçkin" anlamlarıyla sözcüklere ulanır. • *Cihar (çar) yar-i güzin,* Muhammed Peygamberin başlıca dostları Ebubekir, Ömer, Osman, Ali; *güşegüzin-i uzlet,* tenhalık köşesini seçmiş, seçen; *vahdetgüzin,* tek, yalnız başına kalmayı yeğ tutan.

güziniş, *F. a.* Secme, secis.

H

h, Arap abecesinin *ha, hı, hè* harflerini karşılar.

ha, *A. a.* **1.** Arap abecesinde 6. harf olan ha-i mühmele yahut ha-i hutti (noktasız ha) denen, Osmanlı ve Fars abecelerinin 8. harfi olan harfin adı ve sesi. **2.** Ebced hesabında 8 sayısını gösterir. Ha-i muceme, ha-i menkute (noktalı ha). **3.** *Hı* harfi Arap abecesinin 7., Osmanlı ve Fars abecelerinin 9. harfidir. **4.** Ebced hesabında 600 sayısını gösterir. **5.** Arap abecesinin 27., Osmanlı ve Fars abecelerinin 30. harfi olan ha-i hüvvez ya da ha-i resmiye, ebced hesabında 5 sayısını gösterir.

-ha, *F. il.* Çoğul ilgecidir. • *Esb-ha,* atlar, *seg-ha,* köpekler. T ü r k ç e d e, Arapça sözcüklerden de bununla çoğul yapılmıştır. • *Kazaha-yi erbaa,* dört kaza.

-ha, *A. ad.* O.

-ha, -hay, *F. s.* "Çiğneyen" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Jaj-hay,* saçma söyleyen; *şeker-hay,* (şeker çiğneyen) tatlı söz söyleyen.

hâb, *F. a. (hı* ile) **1.** Uyku. **2.** Rüya, düş. **3.** Ölüm. • *Hâb-i adem,* (yokluk) ölüm uykusu; *-gaflet,* gaflet uykusu; *-giran,* ağır uyku; *-harguş,* (tavşan uykusu) hile, düzen; *-naz,* naz uykusu, sevgilinin uykusu; *-nuşin,* tatlı uyku; *-perişan,* dağınık, rahatsız uyku; *-rahat,* dinlenme uykusu; *âlem-i hâb,* (uyku âlemi) düş; *şekerhâb,* şekerleme (uyku kestirme).

hab, habb, *A. a. (ha* ile) **1.** Tane. **2.** Yuvarlak ufak şey. **3.** Yuvarlak biçimde hazırlanmış ilaç tanesi, hap. **4.** Tohum, çekirdek. [ç. hubub].

habab, hababe, *A. a.* (Su üzerindeki) kabarcık.

habail, *A. a.* [hibale ç.] Tuzaklar, ağlar. • *Habail-üş-şeytan,* kadınlar.

habais, *A. a. (hı, se* ile) [habise ç.] Kötülükler. • *Umm-ül-habais,* (kötülüklerin anası) şarap.

habak, *A. a. (ha* ile) (Bitb.) Yarpuz.

habak, *F. a.* **1.** Dört yanı çevrili yer. **2.** Avlu, ağıl.

habal, *A. a.* **1.** Düzensizlik, bozulma. **2.** Üzüntü, sıkıntı.

habâlûd, *F. s.* [hâb-âlûd] Uyku-

su gelmiş, uyuklayan. Uykulu.
habar, hıbar, *A. a.* **1.** İz. **2.** Damga. **3.** Yara. [ç. habarat].
habaset, *A. a.* Habislik, kötülük. Alçaklık.
habat, *A. a. (ha, tı* ile) **1.** Yara, yara izi. **2.** Şiş.
hâbâver, *F. s.* [hâb-âver] Uyutucu, uyku verici.
habaya, *A. a.* [habie ç.] Gizli şeyler. Yeraltı hazineleri, defineler.
habb. *Bkz.* hab.
habb, hıbb, *A. a.* (Deniz) dalgalanma, kabarma.
habb, hıbb, hubb, *A. s.* Aldatıcı, hileci, kurnaz.
habbal, *A. a.* [habl'den] İp, halat, urgan yapan, satan.
habbar, *A. a.* **1.** Mürekkepçi. **2.** Kumaşçı, terzi.
habbas, *A. a. (ha, sin* ile) Zindancı, gardiyan.
habbât, *A. a.* [habbe ç.] **1.** Taneler. **2.** Habbeler. **3.** Haplar.
habbaz, *A. a.* [hubz'dan] Ekmekçi. [ç. habbazan].
habbe, *A. a.* **1.** Tane. • *Habbe-i vahide,* (tek bir tane) en ufak bir şey, hiçbir şey. [ç. hubub, hububat].
habbeza, *A. ün.* Ne güzel! Ne hoş!
hâbdar, *F. s.* [hâb-dar] Uykulu, uykucu.
hâbdarî, *F. a.* Uyku, uykuculuk.
habe, *A. a.* Üzüntü, sıkıntı.
habeb, *A. a.* Aldatma. Kurnazlık.
habek, *A. a.* Üzülme, sıkılma.
habel, *A. a.* Gebelik.
habel, habl, *A. a.* **1.** Delirtme. **2.** Cin, dev. (XX. y ü z y ı l) Fransızcadan *obsession* karşılığı felsefe terimi olarak kullanılmıştır, takınak, musallat düşünce.
haber, *A. a. (ha* ile) **1.** Bir olayda bulunmayanlara onun hakkında verilen bilgi. **2.** Ağızdan ağza söylenen söz. **3.** Bilgi. **4.** Hadis, peygamber sözü. • *Haber-i mütevatır,* bir kalabalık tarafından başka bir kalabalığa söylenerek böylece süregelen hadis; *-meşhur,* bir ya da birkaç kişiden bir kalabalığa söylenerek böylece süregelen hadis; *-vâhit,* iki öncekiler derecesinde yaygın olarak gelmiş olan hadis; *bahaber,* haberli, bilgisi olan; *bihaber,* habersiz, bilgisiz. **5.** (Dilb.) Ad tümcelerinde yüklem. • *Edat-ı haber.* [ç. ahbar].
haberdar, *F. s.* [haber-dar] Haberi olan.
haberî, haberîye, *A. s.* **1.** Haberle ilgili. **2.** (Dilb.) Yüklemle ilgili, yükleme ait.
habese, *A. a.* [habis ç.] Kötüler, habisler.
Habeş, *A. a., s.* **1.** Habeşistan halkından. **2.** (Habeş gibi) Zeytin renginde. **3.** Habeş ülkesi.
Habeşî, *A. s.* **1.** Habeşli. **2.** Çok esmer, zeytin renginde.
hâbgâh, *F. a.* [hâb-gâh] Uyku yeri, yatak odası. Yatak.
hâbgeh, *F. a.* [hâb-geh] Uyku

yeri, yatak.

hâbıt, *A. s.* [hübut'tan] Aşağı inen, düşen. • (Ya.) *Tedric-i hâbıt,* derece derece küçülen (top, tüfek, süngü, tırnak... vb. gibi).

habib, *A. s., a.* [hub'dan] Sevilen, sevgili. • *Habib-ul-lah,* (Tanrı sevgilisi) Muhammed Peygamber. • *Habib-i Huda, -kibriya* da aynı anlamdadır. [ç. ahbab, ahibba].

hâbide, *F. s.* Uykuda, uyumuş. [ç. hâbidegân].

habie, *A. a.* Gizli, saklı, görünmeyen şey.

Habil, *A. a.* Âdem peygamberin oğlu. Kabil'in kardeşi.

habîr, *A. s.* **1.** Haberi olan. **2.** Bilgin, bilgili. **3.** Herşeyin haberlisi (Tanrı).

hâbis, *A. s.* Tutucu, hapsedici.

habis, habise, *A. s.* [hubs'tan] Kötü. Fesatçı. • *Ervah-i habise,* kötü ruhlar, cinler. [ç. hubesa].

habl, *A. a.* **1.** İp. **2.** (Ana., Bitb.) İp, iplik gibi bazı organların adı. • *Habl-ül-mesakîn,* sarmaşık; *habl-ul-lah,* Kur'an; *habl-ül-verid,* şahdamarı; *habl-i metîn,* (sağlam urgan) İslamlık; *-mevhum,* olacak gibi görünüp gittikçe de uzaklaşan amaç. [ç. hubul].

habl. *Bkz.* habel.

hâbnâk, *F. s.* [hâb-nâk] Uykulu, uykucu, uykusu bastırmış olan.

habr, *A. a.* **1.** Öğretmen. **2.** Dine bağlı kimse. **3.** İsrail din adamı. **4.** Yara, iz. [ç. ahbar, hubur].

habs, *A. a.* **1.** Bir suçluyu bir yere kapama. **2.** Kapalı bir yerde tutma. Salıvermeme. **3.** Mal vakfetme. **4.** Nefsini tutma.

habshane, *F. a.* [habs-hane] Hapishane, cezaevi.

habt, *A. a.* **1.** Tartışmada karşısındakini susturma. **2.** Bozma. Düşürme.

habt, *A. a.* Yanılma. Yanlış.

hâc, *A. a.* [hacet *c.*] **1.** Hacetler. **2.** Devedikenleri, akdikenler.

hâc, *A. a.* Haç.

hâc, hâcc, *A. a.* Hicaz'a, Mekke'ye gidip hacı olmuş kimse. • *Elhâc,* hacı; *Hâcc-ülharemeyn,* Mekke ve Medineyi ziyaret etmiş kimse. [*c.* huccac].

hac, hacc, *A. a.* Zilhicce ayında Mekke'de gerekli törenle Kabe'yi ziyaret ve etrafını dolaşma. • *Emir-i hac, emir-ülhac,* sürreyi, karadan giden hacıları Şam yoluyla Hicaz'a götürüp getirmeyle görevli kimse.

hacalet, *A. a.* Utanma. Utanç.

hacaletâver, [hacalet-âver] Utandırıcı.

hacamet, hicamet, *A. a.* Hacamat. Bedenin bir yanını yarıp üzerine boynuz koyarak kan alma.

hâcât, *A. a.* [hacet ç.] Hacetler. Gerekliler. • *Kadı-l-hâcât,* hacetleri yerine getiren (Tanrı).

Haccac, *A. a.* Irak valisi olup peygamber soyuna ve yanlılarına eziyet eden Yûsuf bin Sakafi.

haccam, *A. a.* Hacamatçı.

haccar, *A. a.* **1.** Taş işçisi, taş ustası. **2.** Taşçı.

hâcce, *A. a.* Hacı kadın, Hicaz'a gitmiş kadın.

hacce. *Bkz.* hicce.

hace, *F. a.* **1.** Efendi, ağa, sahip. **2.** Öğreten öğretmen. **3.** Sarıklı adam, hoca **4.** Tüccar. **5.** Ev sahibi. **6.** (Eski) Gemi yazıcısı. **7.** Aile başı. [ç. hacegân].

hace, *A. a.* Hacet sözünün Arapça birleşiklerdeki biçimi. • *Ind-el-hace, led-el-hace,* gerektiği zaman, gerekince. *Bkz.* hacet.

hacegân, *F. a.* [hace ç.] **1.** Hocalar. **2.** Resmi daire memurları (Tanzimat'tan önce). **3.** Beşinci derece (rütbe-i hamisede) memurlar. • *Hacegân-i Divan-i Hümayun,* Divan-i Hümayun kalemi memurları.

hacegî, *F. a.* **1.** Hocalık. **2.** Tüccar. • *Bedestan hacegîsi,* Bedesten tüccarlarından her biri.

hacel, *A. a.* Utanma.

hacer, *A. a.* Taş. Kaya parçası. Çakıl. • *Hacer secer,* taş ve odun; değersiz, önemsiz; *Hacer-i Esved,* (Kara taş) Kâbe kapısı yanında bulunan ve hacıların öpmeleri hac koşullarından olan taş.

hacet, *A. a.* **1.** İnsanın muhtaç olduğu şey. **2.** Gereklik. **3.** Maddi, gerekli şey. **4.** Muhtaçlık, boynu eğri olma. • *Arz-i hacet,* eksiğini, isteğini bildirme; *def-i hacet,* ihtiyacı giderme, gerekli şeyi elde etme; *kaza-i hacet,* aptes bozma. *Bkz.* hace. [ç. havayic].

hacetmend, *F. s.* [hacet-mend] İhtiyaçlı, ihtiyacı olan. [ç. hacetmendan].

hacetreva, *F. s.* [hacet-reva] İhtiyacı gören, gideren.

hacı, *A. a.* Hicaz'a gidip hac törenini yapmış kimse. (Türkçede tüm Araplara denir).

hâcî, *A. s.* [hicv'den] Hicveden. Hiciv yazan, yergici.

hâcib, *A. a.* [Hicab'dan] **1.** Kapıcı, kapıcı başı. **2.** Perde, perdeci. [ç. huccab]. **3.** Kaş. [ç. havacib]. • *Hacib-i bâr,* Cebrail.

hacibeyn, *A. a.* İki kaş. • *Beyn-el-hacibeyn,* iki kaş arası.

hacîl, hacil, *A. s.* Utanmış, utanık.

hâcim, *A. s. (he* ile) Saldıran, hücum eden.

hâcir, *A. s.* **1.** Göçen, hicret eden. **2.** Sayıklayan, sayıklayıcı.

hâcis, hâcise, *A. a.* Gönle doğan endişe. [ç. hevacis].

haciyane, *F. be.* [hicv'den] Hicivci biçimde, yergici biçimde.

hâciz, *A. s.* [hacz'den] **1.** Haczeden. **2.** Ayıran, bölen.

hacle, *A. a.* Gelin odası. Gerdek.

hacleğâh, *F. a.* [hacle-gâh] Gelin odası. Gerdek odası.

haclet, *A. a.* Utanma.

hacm, *A. a.* Hacim.

hacmen, *A. be.* Büyüklükçe, cüssece.

hacr, *A. a.* **1.** Yasa yoluyla, birinin kendi malını istediği gibi kullanmaktan alıkonması, kısıtlanma. **2.** Kucak.

hacz, *A. a.* **1.** Malı yasaya uygun olarak sattırmayıp alıkoymak. **2.** Alacağa karşılık rehin ya da bir malın mahkemece zaptını ve satılmasını isteme.

hada', *A. a. (hı* ile) [hadi ç.] Hileciler, dolapçılar.

hadaik, hadayık,, *A. a.* [hadika ç.] Bahçeler. • *Hadaik-i hassa,* padişah bahçeleri.

hadaret, hazaret, *A. a.* Yeşilik.

hadaset, *A. a.* **1.** Yenilik. **2.** Tazelik. • *Hadaset-i sin,* gençlik.

hadd, *A. a. (hı* ile) Yanak.

hadd, *A. a.* **1.** Sınır, kenar. **2.** Derece. **3.** Gerçek değer. **4.** Şeriatçe verilen ceza. **5.** (Man.) Bir önermede konuyla yüklemden her biri, terim. **6.** (Mat.) Denklem bölümlerinden her biri, terim. [ç. hudut]. • *Hadd-i evvel,* birinci terim; *-i'caz,* düzgün söylemenin mucize derecesinde olanı; *-imkân,* olabilirliğin son aşaması, olabilirlik; *-kifaye,* yeter derecesi; *-lâyık,* tam derecesi, değeri; *-tedib,* (şeriatçe verilen) ceza derecesi; *-zatında,* aslında, yaradılıştan; *bihadd,* hesapsız, sınırsız; *fevkalhadd,* pek çok aşırı; *serhad,* sınır.

hâdd, hâdde, *A. a. (ha, dal* ile) **1.** Sivri, ince uçlu. **2.** Keskin. **3.** Gergin. **4.** Azgın. **5.** Sert. **6.** Ateşli (yara, çıban). **7.** Yakıcı. • *Maraz-i hâdd,* kötüleşmiş hastalık; *zaviye-i hâdde,* (Geo.) dar açı.

hadda', *A. s. (hı, ayın* ile) [huda'dan] Hileci, dolapçı, dalavereci.

haddad, *A. a.* **1.** Demirci. **2.** Gardiyan, cezaevindeki zincirci.

haddam, haddame, *A. s.* **1.** Işinde becerikli. **2.** *a.* Hizmetçi.

hadde, *A. a.* Madenleri ince tel olarak çekmeye yarayan aygıt. • *Hadde-i tedkik,* inceden inceye gözden geçirme.

Haddehane, *F. a.* [haddehane] Deniz kuvvetine makineci, teknisyen yetiştirmek için (İstanbul, Kasımpaşa'da) olan okul ve fabrika.

haddeyn, *A. a.* İki hadd, iki terim.

hadeb, hadebe, *A. a.* (Ana., Bitb.) Kambur, yumru.

hadebiyet, *A. a.* Kamburluk.

hadec, *A. a.* (Bitb.) Ebucehil karpuzu.

hadeka, *A. a.* Gözbebeği. [ç. ahdak].

hadekî, *A. s.* Gözbebeğiyle ilgili.

hadem, *A. a.* [hadim ç.] Hademeler. • *Hadem ü haşem,* hitmetçiler ve koşuntular, maiyet halkı.

hademe, *A. a.* [hadim ç.] **1.** Hizmet görenler. **2.** Resmi dairelerde hizmet gören kimse(ler). • *Hademe-i hassa, -şahane,* padişah sarayında görevliler.

hadenk, *F. a.* Ok.

hader, *A. a.* **1.** (Örgenlerde) uyuşma. **2.** Uyuşukluk, tembellik. **3.** (Örgen) şişme, yumrulaşma. **4.** Göz zayıflığı. **5.** Yağmur.

hades, *A. a.* **1.** Yeni çıkma. Yeni şey. Yeni olma. **2.** Aptes tazelemeyi gerektiren durum. **3.** (Dilb.) Eylemin bildirdiği hal. [ç. ahdas].

hades, *A. s.* Genç. Taze.

hadi, *A. s.* Birinci. • *Hadi aşr,* on birinci, *hadi vü işrin,* yirmi birinci.

hadi, hadiye, *A. a.* [hidayetten] **1.** Hidayet edici, doğru yol gösterici kimse. **2.** Önde giden kimse. **3.** Mızrak ucu. • *Hadi-i sebil,* Muhammed Peygamber; *hadi-üt-tarik,* doğru yol gösterici (Tanrı).

hadia, *A. a.* Hile, dek. Oyun. [ç. hadai].

Hadice, *A. a.* Muhammed Peygamberin birinci eşi.

hadid, *A. a.* Demir. • *Sure-i hadid,* Kur'an'ın 57. suresi.

hadid, *A. s.* **1.** Öfkeli, titiz. **2.** Keskin. **3.** Sert. • *Hadid-ülbasar,* kesin gözlü; *hadid-ülmizac,* çabuk öfkelenir, titiz.

hadidî, hadidiye, *A. s.* Demirle ilgili, demirden; demir karışık. • *Hutut-i hadidiye,* demiryolları; *mürekkebat-i hadidiye,* demir karışıkları.

hadika, *A. a.* Ağaçlı bahçe. [ç. hadaik].

hâdim, hâdime, *A. s.* [hidmetten] **1.** Hizmet gören. **2.** Hadım, haremağası. • *Hâdim-ülharemeyn-üş-şerifeyn,* (Mekke ve Medine gibi kutsal iki yerin hizmetçisi) Osmanlı padişahlarının lakabı. [ç. hadem, hademe, huddam].

hadim, *A. s.* [hadm'den] Yıkan. Kırıp geçiren. Düzen bozan. • *Hadim-ül-lezzat,* (tatları yok eden, yıkan) ölüm, ölüm melâikesi.

hâdime, *A. s. (hı* ile) Kadın hizmetçi.

hadîn, *A. a. (hı* ile) **1.** Dost, arkadaş. **2.** Yol arkadaşı. **3.** Yaşıt.

hadir, *A. a.* Uyuşukluk, tembellik, gevşeklik.

hâdir, *A. s.* Uyuşuk, tembel, gevşek.

hâdir, *A. s.* Örgenlerinden birisi şişip yumrulanan.

hâdir, *A. s.* Öten (güvercin).

hâdis, *A. s.* [hudus'tan] Yeni çıkan. Eski olmayıp, sonradan olan. [ç. hadisat].

hadis, *A. a.* **1.** Yeni, taze. • *Hadis-üs-sin,* civan. **2.** Fıkra, hikâye, haber. **3.** Muhammed Peygamberin sözleri ya da yaptığı iş, davranış. • *Hadis-i kudsî, -nebevî,* Muhammed Peygamber hadisi.

hadisat, *A. a.* [hadise ç.] Hadiseler, olaylar. Yeniden yeni-

ye olan şeyler.

hâdise, *A. a.* Olay. Meydana çıkan durum. [ç. havadis].

hâdisiyye, *A. a.* (XX. yüzyıl) Fransızca *phenomenisme* (fenomenizm, görüngücülük) karşılığı.

hadnâşinas, *F. s.* [hadd-nâşinas] Kendini bilmez.

hadra, hazra, *A. a.* **1.** Bitki, yeşillik. **2.** Gökyüzü. **3.** Husrev Perviz'in sekiz hazinesinden birinin adı. [ç. hadravat, hazravat].

hadra, hazra, *A. s., a.* **1.** Yeşil. **2.** Taze. • *Hadra-i dimen,* soysuz güzel (kadın); *Ceziret-ül-hadra,* Fas'taki Elcezire.

hads, *A. a.* **1.** Zan, tahmin. **2.** (XX. yüzyıl) Fransızca *intuition* (sezgi, seziş, intüisyon) karşılığı.

hadsî, *A. s.* **1.** Zan ve tahminle ilgili. **2.** Sezgili.

hadsiyyat, *A. a.* Zanlar, tahminler.

hadşe, *A. a.* Tırınalama. Kocunma.

hadşeâver, *F. s.* [hadşe-âver] Kocundurucu.

hadşenisar, *F. s.* [hadşe-nisar] Kocunduran, vesvese saçan.

hadşinas, *F. s.* [hadd-şinas] Haddini bilen.

hafâ, *A. a.* Yokluk, görünmezlik. Gizlilik. [ç. hafâya].

hâfagâh, *F. a.* [hâfa-gâh] Gizlenme yeri.

hafair, *A. a.* [hafire ç.] Çukurlar.

hafakan, *A. a.* Yürek oynaması. Çarpıntı.

hafât, *A. a.* [hafe ç.] Kıyılar, kenarlar.

hafayâ, *A. s.* [hafî, hafiye ç.] Gizlilikler. • *Hafayâ-yi umur,* işlerin gizli yanları.

hafaza, *A. a.* [hafız ç.] **1.** Hafızlar. **2.** Bekçiler. **3.** İnsanın yaptıklarını yazan melekler. Bunlara *kiramen kâtibin* de denir. • *Bab-ül-hafaza,* en aşağı Cennet katı yollarından birinin adı.

hafazanallah, *A. tüm.* "Tanrı bizi korusun!" anlamında dua.

hafe, *A. a.* Kıyı, kenar. [ç. hafât].

haffaf, *A. a.* Kavaf.

hâfık, *A. s.* Titrek, titreyen.

hâfık, *A. a.* Batı ya da doğu yönü. Dört a n a yönden biri. [ç. havafik].

hâfıkan, hâfıkayn, *A. a.* Doğu ve batı yönleri.

hafız, *A. a.* [hıfz'dan] **1.** Koruyan, koruyucu. **2.** Bekçi, nöbetçi. **3.** Kur'an'ı ezberden okuyan. • *Hafız-i hakikî, -mutlak,* Tanrı; *hafız-i kütüb,* kütüphane memuru. *ö. a.* Hafız-i Şirazi. [ç. hafaza, hafızun, huffaz].

hâfıza, *A. a.* **1.** Kur'an'ı ezberlemiş kadın. **2.** İnsanda hatırlama yetisi. Bellek. • *Hâfıza-i enam,* halkın belleği; *hâfızapira,* belleği süsleyen beğenilerek ezberlenen.

hâfi, *A. s., a.* **1.** Yalınayak koşan. **2.** Çok ikramcı.

hafi, *A. s.* [hafa'dan] Gizli. • *Hafi vü celi,* gizli ve açık. [ç. hafaya].
hafid, *A. a.* Torun. [ç. ahfad].
hafide, *A. a. (ha* ile) Kız torun.
hafif, *A. s.* [hiffet'ten] Ağır olmayan. Hafif, yeğni. • *Hafif-meşreb* hoppa.
hâfil, *A. s.* **1.** Yalınayak koşan. **2.** Çok ikramcı.
hâfil, *A. s. (ha* ile) Bol ya da dolu nesne.
hâfir, *A. a., s.* Yeri kazan hayvanın tırnağı.
hafir, hafire, *A. a.* Kazılmış yer. Çukur. [ç. hafair].
hafiyyat, *A. a.* [hafiyye ç.] Gizli işler, sırlar, gizler. • *Hafiyyat-i umur,* işlerin gizli yanları; *âlim-ül-hafiyyat,* gizli işleri bilen (Tanrı).
hafiyye, *A. a., s.* **1.** Gizli. • *Suret-i hafiyyede,* gizli olarak; *umur-i hafiyye,* gizli işler. **2.** Gizli araştırma işinde kullanılan kimse, hafiye, sivil polis. **3.** Bir kimseye zarar verecek biçimde haberler veren kimse.
hafiyyen, *A. be.* Gizli olarak, gizliden.
hafiyyeten, *A. be.* Gizlice.
hafız, *A. s.* Koruyucu, esirgeyici (Tanrı sıfatlarından).
hafr, *A. a.* Toprağı kazma.
hafre, hufre, *A. a.* Kazılmış çukur.
hafriyat, *A. a.* Kazma işleri. Kazı.
hafta, hefte, *F. a.* Hafta. Yedi günlük süre.
haftan, *F. a.* Kaftan.
-hah, *F. s. (hı, he* ile) "İsteyen, ister" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Bedhah, hatırhah, nikhah.*
hahan, *F. s.* İstekliler.
haher, *F. a.* Kız kardeş.
hahiş, *F. s.* İstek.
hahişger, *F. s.* [hahiş-ger] İstekli. [ç. hahişgeran].
hahişgeri, *F. a.* İsteklilik.
hah nâhah, *F. be.* İster istemez.
haib, *A. a. (hı, hemze* ile) [haybet'ten] İsteğine kavuşamayan. İstediği olmayan. • *Haib ü hâsir,* hiçbir şey elde edemeyen.
haib, *A. s.* [heybet'ten] Korkan. Utangaç.
haiben, *A. be.* İstediğine ulaşamayarak.
haic, *A. s. (ha* ile) Bulunmayan, gerekli olan nesne.
haic, hayic, *A. s. (ha* ile) Coşkun.
haid, *A. s. (he* ve *dal* ile) Pişman olup tövbe eden.
haid, hayid, *A. s.* Dönücü. Sapıcı.
haif, *A. s.* [havf'tan] Korkak.
haif, *A. s.* Haksızlık ve zulmeden. • *El hainü haif,* hain (kimse) zulmeder.
hail, *A. s. (ha, hemze* ile) [havl'den] İki şey arasında bulunup birinden ötekinin buluşmasına, görünmesine engel olan. (XIX. yüzyıl) Ekran.
hail, *A. s.* [hevl'den] Korkunç.
haile, *A. a.* (XIX. yüzyıl sonları) Fransızca *tragedie* karşılığı olarak kullanılmıştır.

haim, hayim, *A. s.* **1.** Şaşkın, hayrette. **2.** Sevgiyle şaşkına dönmüş.

hain, *A. s.* [hıyanet'ten] Hain.

hainane, *F. be.* Haine yakışır biçimde.

hair, *A. s.* [hayret'ten] Şaşırmış.

hait, *A. a.* **1.** Duvar. **2.** Tahta perde. [ç. hitan].

haiz, *A. s.* **1.** Malik, sahip. **2.** Taşıyan. **3.** -de olan, -li.

haiz, haize, *A. s. (ha, dat* ile) **1.** Aybaşısı olan kadın. **2.** Ergin kız, gelinlik.

hak. *Bkz.* hakk.

Hak. *Bkz.* Hakk.

hâk, *F. a.* Toprak. • *Hâk-i kadem,* ayak toprağı; *-pâk,* temiz toprak.

hakaik, hakayik, *A. a.* [hakikat ç.] Gerçekler.

hakan, Türkçe "Kağan" sözünün Arapçalaştırılmışı olan bu sözü yine Arap kuralına göre *havakin* diye de çoğulu yapılmıştır.

hakani, *A. s.* Hakanla ilgili. Hakana mensup. • *Defter i hakanî,* t ü m mülklerin yazılı olduğu defter. Bu defteri tutan daire; *hudud-i hakanî,* Osmanlı Imparatorluğu sınırı; *kûs-i hakanî,* deve üzerinde taşınan, kûs (kös) denen büyük davulların en büyüğü.

hakaret, *A. a.* Saygı göstermeme. Alçak görme. Aşağılama.

hakbîn, *F. s.* [hakk-bîn] Hak görücü, hak verici.

hâkbus, *F. a.* [hâk-bus] **1.** Yer öpme. **2.** Büyük bir kimsenin ayaklarına varıp öpme.

hakcu, *F. s.* [hakk-cu] Doğruyu arayan, doğrucu.

hâkdan, *F. a.* [hâk-dan] Toprak. • *Hâkdan-i fena,* (fani toprak), bu dünya.

hâkdanî, *F. s.* Toprakla ilgili.

hakem, *A. a.* İki tarafın kendi istekleriyle hâkim tuttukları kimse.

hakeza, *A. be.* Bunun gibi, yine. Böylece. Bu suretle.

hakgû, *F. s.* [hakk-gû] Doğru söyleyen.

hakgüzar, *F. s.* [hakk-güzar] Hakkı ödeyen, haktan ayrılmayan.

hâkî, *F. s., a.* **1.** Toprakla ilgili, toprağa ait. **2.** Toprak rengi, boz.

haki, *A. s.* [hikâye'den] Anlatan, hikâye eden.

hakîk, *A. s.* Haklı, layık.

hakika, *A. a.* "Hakikat" sözünün Arapça tamlamalardaki biçimi.

hakikat, *A. a.* Gerçek. [ç. hakaik] (Ed. Ce.). • *Hakikat-i aşk; -ferda; ayât-i hakikat; fecr-i hakikat; mihr-i hakikat; reng-i hakikat; sahn-i hakikat; sima-i hakikat; zehr-i hakikat.*

hakikatbîn, *F. s.* [hakikat-bîn] Gerçek, doğru görüşlü.

hakikaten, *A. be.* Doğrusu, gerçekten.

hakikatgû, *F. s.* [hakikat-gû] Doğrucu. D o ğ r u sözlü.

hakikatperest, *F. s.* [hakikatperest] Gerçeksever.

hakikatşinas, *F. s.* [hakikat-

şinas] Gerçeği bilen, anlayan.

hakikî, hakikiyye, *A. s.* **1.** Gerçek, sahici. **2.** Asıl, tam. **3.** Candan. **4.** Olmuş. (XIX. yüzyıl sonları) Fransızca *realiste* (gerçekçi) karşılığı.

hakikiyyun, *A. a.* (XIX. yüzyıl sonları) Fransızca *les realistes* (gerçekçiler) karşılığı.

hakîm, *A. a.* **1.** (Her şeyde üstün tedbirli) Tanrı. **2.** Çok bilgili. **3.** Filozof. • *Hakîm-i mutlak,* Tanrı; *emr-i hakîm,* Tanrı buyruğu; *kitab-i hakîm,* Kuran. [ç. hükema].

hâkim, *A. a.* **1.** Yargıç. **2.** Yasa uygulayan kimse. **3.** Şeriat işlerini yürüten, hükümlerini uygulayan kimse. **4.** Vali. **5.** Hükümdar. **6.** *s.* Hükmeden, buyuran. **7.** Üstte olan. **8.** En belli. • *Hâkim-i hakikî, -mutlak, -lemyezel,* Tanrı; *-örf,* (bir bölgenin) sivil amiri, zabiti, mutasarrıfı; *-şer',* (bir bölgenin) kadısı; *-vakt,* hükümdar; *ahkem-ül-hâkimîn, hayr-ül-hakimîn,* Tanrı. [ç. hakimun, hakeme, hükkâm].

hakîmane, *F. s., be.* Hakîm, filozof kimseye yakışır halde. Hakîmce.

hâkimane, *F. be.* Hükmederek. Amircesine, buyurucasına.

hâkime, *A. s., a.* "Hâkim" sözünün dişil biçimi. • *Heyet-i hâkime,* yargıçlar kurulu; *evsaf-i hâkime,* belirli nitelikler.

hâkimiyyet, *A. a.* **1.** Hâkimlik. **2.** Amirlik. **3.** Üstünlük, egemenlik.

hakîr, *A. s.* **1.** Küçük, önemsiz. **2.** Değersiz. Adi, bayağı.

hakîrane, *F. be.* [hakîr-ane] (Alçak gönüllülükle) kendinden söz ederken kullanılır.

hakister, *F. a.* Kül.

hâkiyan, *F. a.* [hâki ç.] Topraktan yaratıklar, ölümlü kimseler. İnsanlar.

Hakk, Hak, *A. a.* Tanrı.

hakk, hak, *A. a.* **1.** Doğruluk. **2.** Doğru, gerçek şey. **3.** Adalet, insaf. **4.** Bir kimseye ait şey, alacak. **5.** Bir iş karşılığı verilen şey. **6.** Pay.

hakk, *A. a.* **1.** Kazıma, silme. **2.** Oyma, kazma.

hâkka, *A. a.* **1.** Gerçek, doğru. **2.** Felaket, afet. **3.** Kıyamet. • *Sure-i hâkka,* Kur an'ın 69. suresi.

hakkaa, *F. ün.* Doğrusu, gerçekten. • *Hakkaa ki,* doğrusu bu ki.

hakkâk, *A. a.* [hakk'ten] Kazarak yazan. Mühürcü.

hakkanî, hakkaniyye, *A. a.* **1.** Haktan yana, adaletli. **2.** Hakka yakın, uygun.

hakkaniyyet, *A. a.* Hakka uygun iş yapma. Doğruluk, adalet.

hâknişîn, *F. s.* [hâk-nişîn] Zavallı, yoksul, fakir.

hâkpâ, hâkpây, *F. a.* Ayağın toprağı, tozu. Ayağın bastığı toprak. (Alçakgönüllülük, karşısındakini yüceltmek için kendinden söz ederken *hâkpâyiniz, hakpâyleri* demek bir incelik biçimiydi).

hakperest, *F. s.* [hakk-perest] Hakka tapan. Doğruyu çok seven.

hâkrub, *F. a.* [hâk-rub] Süpürge.

hâksar, *F. s.* [hâk-sar] **1.** Toprakla birlikte. **2.** Ufak, önemsiz, zavallı, bayağı.

hakşinas, *F. s.* [hakk-şinas] Doğruyu, hakkı tanır. Haktanır.

hakud, *A. s.* Çok kinci.

hâl, *F. a.* Vücuttaki benek. Ben. • *Hâl-i müşkin, -siyah,* mis kokulu, kara ben.

hâl, *A. a.* Babanın kız kardeşi. Hala.

hal, *A. a.* **1.** Durum. **2.** Oluş, bulunuş. **3.** Şimdiki zaman. **4.** Güç, kuvvet, kudret. **5.** (Tas.) Sufilerin geçici coşkunlukları. **6.** (Dilb.) Adların girdiği biçimlerden her biri. • *Hal-i hazır,* şimdiki durum; *-ihtizar,* (can çekişme) ölüm hali; *-intizar,* bekleme hali; *-medenî,* sosyal durum.

hal. *Bkz.* hall.

hal', *A. a.* **1.** Soyma. **2.** Boşanma. **3.** Tahttan indirme.

halâ, *A. a.* Boşluk.

hâlâ, *A. be. (he* ile) **1.** Bu zamana dek. **2.** Henüz, şimdilerde.

halâat, *A. a. (hı, ayın, te* ile) Küstahlık, yüzsüzlük, sıyrıklık.

halahil, *A. a.* [halhal ç.] Halhaller. Ayak bilezikleri.

halaif, *A. a.* [halife ç.] Halifeler.

halaik, halayık, *A. a.* [halk, halika ç.] Yaratıklar.

halail, *A. a.* [halile ç.] (Kadın) eşler.

halaiyyun, *A. a.* (Fel.) Fransızca *vasuistes* (boşlukçular) karşılığı (XX. yy.).

halak, *A. a.* [halka ç.] Halkalar.

halakat, *A. a.* [halka ç.] Halkalar.

halâkat, *A. a. (hı* ile) **1.** Düzlük, pürüzsüzlük. **2.** Güzel huyluluk.

halâl, *A. a. (he* ile) Dostluk.

halâl, *A. a.* Helal.

halâle, *F. a.* İkinci eşinden ayrıldıktan sonra ilk kocasıyla yeniden evlenen kadın.

halâlet, hılâlet, hulâlet, *A. a.* İçten dostluk, arkadaşlık.

halâlzade, *A. a.* [halâl-zade] Evli eşlerden doğan çocuk, yasal çocuk.

halâs, *A. a.* Kurtulma. Kurtuluş.

halâskâr, *F. s.* [halâs-kâr] Kurtarıcı.

halât, *A. a.* [halet ç.] Haller, durumlar.

halavet, *A. a.* Tat. Tatlılık.

halâvetbahş, *F. s.* [halâvet-bahş] Tatlılandırıcı.

halbe, *A. a.* Yarış ya da yardım için toplanan atlılar grubu.

hâldar, *F. s.* [hâl-dar] Benli, benekli.

hale, *A. a.* Ay ağılı. Ayla.

hale, *A. a.* Arapçada bizim, teyze dediğimiz annenin kız kardeşi; Türkçede hala, babanın kız kardeşi.

halecan, *A. a.* Titreme. Çarpınma.

haledar, *F. s.* [hale-dar] Hale tutan, halelenmiş, ağıllanmış.

halef, *A. a.* **1.** Sonradan gelen. **2.** (Birinin) yerini tutan. **3.** Oğul. • *Halef ü selef,* 1. Sonra olanla bir önceki. 2. Babayla oğul; *hayr-ül-halef,* babasını hayırla andıracak evlat; *nâ halef,* hayırsız evlat.

halel, *A. a.* **1.** Alçaklık, boşluk. **2.** Bozukluk, fesat.

haleldar, *F. s.* [halel-dar] Bozma.

halelpezir, *F. s.* [halel-pezir] Bozulucu.

halen, *A. be.* Şimdi. Şimdilik. Daha, henüz.

halenciye, *A. a.* (Bitb.) (XX. yüzyıl) Fransızca *ericacees* (fundagiller) karşılığı.

halet, *A. a.* **1.** Hal. **2.** Takdir. • *H a l e t-i cerr,* (Arap. Dilb.) sözcüğün refi ve nasb hali; *-gaşy,* baygınlık, kendini kaybetme hali; *-nez'* yaşamın ölümle bitme sırası, can çekişme; *-ruhiye,* (XX. yüzyıl) Fransızcadan *etat d'âme* karşılığı, ruhsal durum; *-şuuriye,* bilinç hali; *elhaletü hazihi,* şimdiki halde. [ç. hâlât].

halevar, *F. s.* [hale-var] Hale gibi.

halezon, helezon, *A. a.* **1.** Kabuklu sümüklüböcek. Sümüklüböcek kabuğu. **2.** (Geo.) Helis.

halezonî, *A. s.* Halezonla ilgili. Helisel.

half, *A. s.* Art, arka. Sonradan gelen. • *Half tarikiyle,* (Fel.) Fransızca *a contrario* k a r ş ı l ı ğ ı (XX. yüzyıl).

half, *A. a.* Ant. Yemin.

halfa, *A. a.* Uzun ve kalın bir çeşit ot, liflerinden ipek taklidi şeyler dokunur.

halfî, *A. s.* [half'ten] Arka. Arkaya ait ve onunla ilgili.

halhal, *A. a.* Arap kadınlarının ayaklarına taktıkları bilezik.

hâli, hâliye, *A. s.* Boş. Issız. • *Arazi-i hâliye, evkat-i hâliye, eyyam-i hâliye,* boş topraklar, boş vakitler, boş (işsiz) günler.

hali, haliye, *A. s. (ha* ile) [hal'den] Fransızca *actuel* (şimdiki, güncel) karşılığı.

hâlî', hâlî'a, *A. s. (hı, ayın* ile) Boşanmış erkek, kadın.

halî', *A. a.* **1.** Soyma. **2.** Vücudunun bir yanına olan inme. **3.** Evladı tanımama, evlatlıktan çıkarma. **4.** (Bir hükümdarı) tahttan indirme.

halî', *A. s.* **1.** Soyulmuş. **2.** Kovulmuş. • *Halî-ül-izar,* (yüzü) sıyrık, çapkın, edepsiz, serseri.

hâlib, *A. s.* Aldatan, kandıran.

halib, *A. a.* **1.** Süt, taze süt. **2.** (Ana.) Sidik borusu.

halic, *A. a.* **1.** Koy, körfez. **2.** Boğaz, kanal. • *Halic-i Bahr-i Sefid,* Çanakkale; *-Bahr-i Siyah,* Boğaziçi; *-Dersadet,* İstanbul Halic'i.

halid, *A. s.* Sürekli. Sürüp giden. [ç. halidat].

halidat, *A. a.* [halide ç.] Sürüp gidenler, sonsuza dek sürenler. • *Cezair-i Halidat,* Kanar-

ya Adaları.

halîde, *F. s.* Batmış, saplanmış.

hâlif, *A. a. (ha* ile) Ant içen.

halife, *A. a.* **1.** Birinin yerine geçen adam. **2.** Muhammed Peygamberin yerine, vekili olarak geçen adam. Islamların din başkanı. **3.** Resmi daire kalemlerinde başın ikincisi. **4.** Ustanın ikincisi, kalfa.

Halik, *A. a., s.* Yaratıcı. Tanrı.

hâlik, *F. s.* [helâk'tan] Helak olan. Ölebilen. Ölmüş. • *Iurab-i hâlik,* beyaz arsenik.

halîk, *A. s. (ha* ile) Tıraş edilmiş.

halil, halile, *A. a.* Nikâhlı kadın ya da erkek eş.

halil, *A. s.* İçten dost. • *Halilullah,* Ibrahim Peygamber; *Halil-ur-rahman,* Ibrahim Peygamber ya da onun mezarının bulunduğu yer. [ç. ahillâ].

halîm, *A. s.* [hilm'den] Huyu yavaş, yumuşak.

halis, *A. s.* **1.** Karışık olmayan, katıksız. **2.** Temiz, arı. **3.** Duru, gerçek. • *Halis-üd-dem,* arı kan, kanı karışmamış.

halisane, *F. s.* [halis-ane] Katıksız olarak. Yürekten. Yürek temizliğiyle.

halisiyyet, *A. a.* Halislik, temizlik, saflık.

halîta, *A. a.* İki şeyden, iki madenden oluşmuş madde. (Kim.) Alaşım.

hâliya, *A. be.* Şimdiki zamanda.

hâliyen, *A. be.* [hâli'den] Boş olarak.

haliyye, *A. a.* İbadette raks, sema, el ele vurmayı helal sayan bir tarikat.

halk, *A. a.* **1.** Yaratma. **2.** İcat. **3.** İnsanlar. **4.** Insanlardan bir bölük.

halk, *A. a.* **1.** Boğaz. • *Huruf-i halk, huruf-ül-halk,* (Arap abecesinde) boğazdan söylenen harfler (ha, hı, ayn, gayn, he).

halka, *A. a.* Halka. Ortası boş teker. • *Halka begûş,* (kulağı küpeli) köle; *halka-i âbgûn,* gökyüzü; *-tesbih,* tespih, dua eden halk çevresi; *-teslim,* dervişlerin boyun eğme işareti olarak üzerlerinde taşıdıkları halka; *-zikr,* Tanrı adlarını söyleyerek ibadet edenlerin oluşturdukları daire.

halkabegûş, *F. s.* [halka-begûş] (Kulağı küpeli) köle, kul. [ç. halkabegûşan].

halkabend, *F. s.* [halka-bend] **1.** Halka yapıcı. **2.** *a.* Halka biçiminde oturma, çepeçevre oturma.

halkadar, *F. s.* [halka-dar] Halkası olan, halka biçiminde.

halkârî, *F. a.* **1.** Altın kaplama, yaldızlama. **2.** (Kumaşa) altın, gümüş işleme. **3.** İnce tel işleme.

halkavî, *A. s.* Halka biçiminde, halka gibi olan.

halkaviye, *A. a.* (XX. yüzyıl) Fransızcadan *oenotheracees* karşılığı bitkibilim terimi olarak yapılmıştır, küpeçiçeğigiller. (Bu terim, XIX. yüzyılda hayvanbilimdeki *annelees* sözü

için kullanılmıştır, halkalılar).

halkıyat, *A. a.* Fransızca *folklore* (folklor, halkbilim) karşılığı (XX. yy.).

halkî, *A. s.* Boğazla ilgili.

hall, hal, *A. a.* **1.** Çözme. **2.** Karışık bir işi sona erdirme. **3.** Kuşkulanılmayacak biçimde açıklama. **4.** Eritme. • *Hall ü akd,* idare (etme); *hall ü fasl,* açıklayarak sona erdirme.

hall, *A. a. (hı, lâm* ile) Sirke.

hallac, *A. a.* Pamuk atan, yatak yorgan atan kimse. • *Hallac-i Mansur,* 922 yılında darağacına asılarak öldürülen ünlü Safî. Divan edebiyatında adı çok geçer.

hallacı, hallaciyye, *A. a.* **1.** Hallaçlıkla ilgili. **2.** *ö. a.* Hallac-i Mansur tarikatı.

hallâf, *A. s. (ha* ile) Çok ant içen.

hallâf, *A. s. (hı* ile) Sözünde durmayan.

hallak, *A. a. (ha* ile) Berber.

Hallâk, *A. a.* Durmadan yaratan, Tanrı. • *Hallâk-i maani, h a l l â k-u l-m a a n i,* Fars ozanlarından Isfahanlı Kemal'in lakabı.

hallâl, *A. s.* Halledici, sona erdirici. • *Hallâl-i müşkilât,* güçlükleri sona erdiren.

hallede, *A. tüm.* "Tanrı baki etsin!" anlamında dua olarak kullanılır.

hallî, halliyye, *A. s.* [hall'den] Çözmek, çözümlemekle ilgili. Fransızcadan *analytique* (çözümleyici) karşılığı (XIX. yüzyıl).

hallî, halliyye, *A. a.* Sirkeyle ilgili. Fransızca *aceteux, acetique* karşılığı. • *Deva-yi hallî, edviye-i halliye,* Fransızca *acétolees* karşılığı (XIX. yy.).

halliyet, *A. a.* (XIX. yüzyıl) Kimya terimi olarak Fransızca *acetat* (asetat) karşılığı.

halt, *A. a.* **1.** Karıştırma. **2.** Münasebetsiz söz söyleme.

haltıyat, *A. a.* Münasebetsiz sözler.

halûk, *A. s.* İyi huylu. Herkesle geçinir olan.

halv. *Bkz.* hulv.

halva, *A. a.* Helva.

halvet, *A. a.* **1.** Tenhaya çekilme. **2.** Tenha yer. **3.** Ibadet için tenha hücre. **4.** Hamamlarda tek kurnalı bölme. **5.** Çok sıcak yer.

halvetgâh, halvetgeh, *F. a.* [halvet-gâh] Tenha kalma yeri. Gizlice görüşülecek yer.

halvetgüzin, *F. s.* [halvet-güzin] Halvete, tenha bir yere çekilmiş.

halvethane, *F. a.* [halvet-hane] Özel konuşma yeri.

halvetî, halvetiye, *A. s.* **1.** Halvetle ilgili. **2.** İbadet ve törenlerini tenhada yapan bir tarikat. **3.** Halvetiye tarikatından olan kimse.

halvetnişîn, *F. s.* [halvet-nişîn] Halvette, bir kenara çekilip oturan (kimse).

halvetsaray, *F. a.* [halvet-saray] Bir hükümdarın özel dairesi.

hâm, *F. s.* **1.** Pişmemiş, çiğ, ham. **2.** Olmamış. • *Hayal-i hâm, ümid-i hâm,* olmayacak (boş) hayal, düş, umut.

ham, *F. a.* **1.** Kat, büklüm. **2.** Kemer, yay.

ham, *F. s.* Bükülmüş, kemerli.

Ham, *A. ö. a.* Nuh'un oğlu Ham.

hamaid, *A. a.* [hamide ç.] Övülmeye değer durumlar.

hamail, *A. a.* **1.** Omuzdan çapraz asılan bağ. **2.** Muska, tılsım.

hamaim, hamayim, *A. a.* [hamame ç.] Güvercinler.

hamakat, *A. a.* Beyinsizlik. Anlamamak hali. Ahmaklık.

hamam. *Bkz.* hammam.

hamam, hamame, *A. a.* Güvercin.

Hâmân, *A. a.* Musa zamanındaki Mısır Firavun'unun veziri.

hamaset, *A. a.* Yaradılıştan olan cesaret. Yiğitlik.

hamasî, *A. s.* Hamasetle ilgili. (XIX. yüzyıl sonları) Fransızca *epique* (koşaklamalı) karşılığı.

hamasiyat, *A. a.* Yiğitliğe ait yazıların tümü.

hambeham, *F. be.* [ham-beham] Büklüm büklüm.

hamd, *A. a.* Tanrı'nın ululuğunu söyleyerek teşekkür için övme. • *Elhamdülillâh,* Tanrı'ya şükrolsun; *Elhamd cüzü,* abeceden sonra okunan ve kısa namaz sureleri bulunan okuma kitabı; *bilhamdihi taâlâ, bihamdillâh,* Tanrı'nın inayetiyle; *liva-il-hamd,* Muhammed Peygamberin bayrağı.

hamdele, *A. a.* "Elhamdülillâh" sözünün adı ve bu sözün söylenmesi.

hame, *F. a.* Kalem. • *Hame-i ezel,* Tanrı'nın yazgıları saptadığı kalem.

hame, *A. a.* **1.** Başın üstü. **2.** Kafası, tepe.

hamegüzar, *F. s.* [hame-güzar] Kalemle yazılmış.

Hamel, *A. a.* Kuzu burcu. Güneş, Mart ayında bu burca girer.

hamel, *A. a.* Kuzu.

hamele, *A. a.* [hamil ç.] Yüklenmişler, yüklenenler. • *Hamele-i Arş,* Arş'ı e n s e köklerinde taşıyan İsrafil, Cebrail, Mikâil, Azrail adlarında dört büyük melek; *-huccet,* yazı, kayıt melekleri; *-Kur'an,* hafızlar.

hamepîra, *F. s.* [hame-pira] Başı süsleyen, baş üstünde yeri olan.

hameran, *F. s.* [hame-ran] Kalem süren, kalem oynatan.

hamhame, *A. a.* Burundan söyleme, hımhımlık.

hâmız, *A. s.* **1.** Ekşi, ekşimtırak. **2.** Ekşilik yapan madde. **3.** (Kim.) XIX. yüzyılda hekimlik terimleri konulurken Fransızcadan *a c i d e* (asid) ve bileşikleri bununla karşılanmıştır. Bu sözden *hamızat, hamız, hamızî, tahammuz,* türevleri yapıldığı g i b i Frenkçe sözcüklerle *hâmız-i klor-i karbon*

gibi tamlamalar da yapılmıştır.

hâmızat, *A. a.* [hâmız ç.] Asitler. • *Hamızat-i şahmiye,* yağ asitleri.

hâmızıyet, *A. a.* [hâmız'dan] Ekşilik (XIX. yy.).

Hamî, Hamiye, *A. a.* Ham soyundan.

hâmi, hâmiye, *A. a., s.* **1.** Koruyan, koruyucu. **2.** Arka çıkan, sahip çıkan.

hâmid, hâmide, *A. s.* [hamd-den] Hamd ve şükreden.

hamid, *A. s.* [hamd'dan] Övülmeye değer. (Tanrı sıfatlarındandır). • *Evsaf-i hamide,* övülmeye değer nitelikler.

hamide, *F. s.* Eğrilmiş, bükülmüş. Kambur. Kemerli. • *Hamide kamet,* iki büklüm.

hâmil, *A. s.* **1.** Yüklü, yüklenmiş. **2.** Taşıyan. **3.** Üzerinde olan. Sahip. • *Hâmil-i vahy,* (peygamberlere haber ulaştıran) Cebrail.

hamile, *A. s.* Gebe (kadın).

hamilen, *A. be.* Taşıyarak. Üstünde olduğu halde.

hamîm, *A. s.* Sıcak (su).

hamîr, *A. a.* Hamur, maya.

hamîs, *A. a.* Perşembe günü.

hâmis, hâmise, *A. s.* Beşinci.

hâmise, *A. a.* Beşinci rütbe. Sivil memurların ilk rütbeleri.

hâmisen, *A. be.* Beşinci olarak.

hamiş, *A. a.* Kitabın kenarına yazılan açıklama. Mektubun yanına katılan ek.

hamiyye, *A. a.* "Hamiyyet" sözünün Arapça tamlamalardaki biçimi.

hamiyyet, *A. a.* İnsanın yurdunu, aile ve yakınlarını koruma gayreti, hamiyet. • *Hamiyyet-i cahiliyye,* gerçeğe karşı harcanan emek. (Bir aralık *taassup* ile dilimize çevrilen Fr. *fanatisme* (bağnazlık) karşılığı olarak ileri sürülmüşse de kullanılmamıştır).

hamiyyetmend, *F. s.* [hamiyyet-mend] Hamiyetli [ç. hamiyetmendan].

hamka', *A. s.* Akılsız, bön (kadın).

haml, *A. a.* **1.** Yük. **2.** Yükleme, yüklenme. • *Vaz-i haml,* doğurma.

hamlac, *A. a.* **1.** Kuyumcu körüğü. **2.** (Kim.) Üfleç.

hamle, *A. a.* **1.** Atılma, atılış. **2.** Saldırma, hücum.

hamlî, hamliye, *A. s.* [haml'den] (Man.) Yüklemli.

hammal, *A. a.* [haml'den] Para karşılığı yük taşıyan adam, hamal.

hammam, hamam, *A. a.* Yıkanacak yer. Hamam.

hammamiye, *ö. a.* (Hayb.) Güvercinler.

hammar, *A. a.* [hamr'den] **1.** Şarap yapan ya da satan. Meyhaneci. **2.** (Tas.) Manevi kılavuz, mürşit.

hamme, *A. a.* Zararlı böcek. [ç. hevam].

hamr, *A. a.* Şarap.

hamrâ', *A. s.* Kırmızı. • *Elhamrâ',* İspanya'da Gırnata kentinde Araplardan kalma ünlü saray.

hamri, *A. s.* Şarapla ilgili. Şaraba ait.

hamriyye, *A. a.* (Ya.) Şarap hakkında yazılmış övmeler.

hamse, *A. s., a.* **1.** Beş. **2.** (Ya.) Beş ayrı kitaptan meydana getirilmiş yapıt. • *Bilâd-i hamse, evkat-i hamse, havas-i hamse,* beş kent, beş vakit (namaz), beş duyu.

hamsin, *A. s., a.* Erbainden (karakış) sonra gelen elli günlük kış.

hamul, *A. s.* [haml'den] Çok dayanıklı, dayanan, kaldırır.

hamule, *A. a.* **1.** Yük. **2.** Gemi yükü.

hamuliyet, *A. a.* **1.** Dayanıklılık, dayanma, sabır. **2.** Fransızca *tolerance* (hoşgörü) karşılığı.

hâmun, *F. a.* Geniş, ıssız ova, bozkır. • *Hâmun neverd,* kırda, ovada gezen yolcu.

hâmûş, hâmuş, hamûş, hamuş, *F. s.* Susan, susmuş. Sessiz.

hâmuşan, *F. a.* [hâmuş ç.] Sessizler, susmuşlar. • *Vâdi-i hâmuşan,* mezarlık.

hamuşane, *F. be.* [hamuş-ane] Sessizce.

hâmuşî, *F. a.* **1.** Susma. **2.** Ölüm.

hamyaze, *A. a.* **1.** Esneme. **2.** Kötü davranışlar. **3.** Soğuk davranış.

hamyazekeş, *F. s.* [ham-yazekeş] **1.** Esneyen. **2.** İnsanın içini sıkan.

hamz, *A. a.* Ekşilik. *Bkz.* humz.

hamzede, *F. s.* [ham-zede] Bükülmüş, eğrilmiş.

han, *F. a.* Han, hakan, hükümdar. [ç. hanan].

han, *A. a.* Han, kervansaray. [ç. hanât].

hân, *F. a.* **1.** Sofra. **2.** Yemek. **3.** Aşçı dükkânı. • *Hân-i yağma,* yoksullara, açlara dağıtılan genel yemek.

-hân, *F. s.* "Okuyan, okuyucu" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Duahân, e b c e d h â n, gazelhân, mevlidhân,* dua, ebced, gazel, mevlut okuyan.

hanabile, *A. a.* [hanbeli ç.] Hanbelîliler.

hanacir, *A. a.* [hancer *c.*] Hançerler.

hanacir, *A. a.* [hancere ç.] Gırtlaklar.

hanadık, *A. a.* [handek *c.*] Hendekler.

hanafis, *A. a.* [hunfesa ç.] Mayıs böcekleri.

hanak, *A. a.* Darılmak, kızmak.

hanan, *A. a.* Yufka yüreklilik, acıma.

hanazir, *A. a.* [hınzir ç.] Domuzlar.

Hanbelî, *A. s.* İslamın dört mezhebinden biri ve imamları Hanbel olan tarikatten bir kimse.

hancer, *A. a.* Ucu sivri, iki yanı keskin kamayı andırır bıçak, hançer.

hancere, *A. a.* (Ana.) Gırtlak.

hancerî, hanceriyye, *A. s.* Gırtlakla ilgili. • *Huruf-i hanceriyye,* gırtlaktan çıkan harfler, (e,

ha, hı, ayn, gayn, he).

hânçe, *F. a.* Küçük sofra, küçük sini. • *Hânçe-i zer,* güneş.

hançeriye, *A. a.* Fransızcadan botanik terimi olan *tropeoleles* (Latin ç i ç e k l e r i) karşılığı (XIX. yüzyıl).

handâhand, *F. a.* [hand-â-hand] Ç o k, sürekli gülme, güle güle, pek gülünen yer.

handan, *F. s.* Gülen, neşeli, sevinçli.

hande, *F. a.* **1.** Gülme. **2.** Eğlenme. **3.** Açılma. • *Hande-i afitab,* güneşin doğması; *-câm,* içki kadehi doldurulurken olan parlaklık; *-gül,* gülün açması; *-zemin,* (baharda) toprağın yeşillenmesi.

handebahşa, *F. s.* [hande-bahşa] Güldüren, gülme getiren.

handebar, *F. s.* [hande-bar] Güldürücü.

handeferma, *F. s.* [hande-ferma] Güldürücü.

handefeşan, *F. s.* [hande-feşan] Gülümsemeler saçan, gülüp duran.

handefeza, *F. s.* [hande-feza] Gülme artıran, güldüren.

handek, hendek, *A. a.* **1.** Kale etrafına açılan uzun çukur. Siper. **2.** Uzun çukur. **3.** (Birçok ölü atılmak için açılmış) geniş mezar. **4.** Hendek. • *Gaza-i Handek,* Muhammed Peygamberin Hicret'in 5. yılında Medine'de yaptığı savaş.

handekâr, *F. s.* [hande-kâr] Gülen, gülücü.

handekünan, *F. be.* [hande-künan] Gülerek. Güle güle.

handemeşhun, *F. s.* [hande-meşhun] Hep gülen, çok gülen.

handenâk, *F. s.* [hande-nâk] Gülen, gülümser.

handenüma, *F. s.* [hande-nüma] Gülen.

handerîz, *F. s.* [hande-rîz] Gülüp duran.

handezen, *F. s.* [hande-zen] Gülen.

hane, *F. s.* **1.** Ev. **2.** Bir bütünün küçük parçalarından her biri. **3.** (Mat.) Basamak.

-hane, *F. s.* "Hane" sözü adlara ulanarak ad takımları oluşturur. Bununla Türkçede çeşitli dillerden birçok sözcükler yapılmıştır. • *Apteshane; aşhane; balıkhane; baruthane; batakhane; basmahane; bozahane; cambazhane; cebehane; çayhane; çilehane; demirhane; divanhane; feshane; fotoğrafhane; gusülhane; gülhane; haddehane; hapishane; hastahane; hayalhane; helvahane; ıslahhane; idarehane; imalâthane; imarethane; iplikhane; kahvehane; kayıkhane; kimyahane; kitaphane; kuşhane; kütüphane; menzilhane; meyhane; miskinhane; mühendishane; nezarethane; nümunehane; nüzülhane; pastahane; patrikhane; postahane; rasathane; resimhane; rezalethane; sabunhane; salhane; sefarethane; sim-*

keşhane; tabakhane; tabhane; talimhane; tebhirhane; telgrafhane. tembelhane; terzihane; tevkifhane; tıbhane; ticarethane; tiyatrohane; yazıhane; yemekhane.

hanebeduş, *F. s.* [hane-be-duş] Evi omzunda. Yersiz yurtsuz, serseri.

haneberduş, *F. s.* [hane-berduş] Evi omzunda. Serseri, yersiz yurtsuz.

hanedan, *F. a.* Kökten büyük aile. Ocak.

Hanefî, *A. a., s.* **1.** İmamı Âzam Ebu Hanife mezhebinden olan kimse. **2.** O mezheple ilgili olan.

hanegî, *F. ş.* Eve mensup. Evin insanı.

haneharab, *F. s.* [hane-harab] **1.** Evi yıkık, viran olan. **2.** (Kendi evinin yıkılmasına yol açan) işe yaramaz, serseri.

hanek, *A. a. (ha, kef* ile) Ağız tavanı. Damak.

hanekî, hanekiyye, *A. s.* Damakla ilgili, damaksıl.

hanende, *F. s., a.* Şarkı söyleyen.

hanendegî, *F. a.* Hanendelik. Şarkı söyleyicilik.

hanekah. *Bkz.* hankah.

hanenişîn, *F. s.* [hane-nişîn] Evinde oturan, evine kapanmış, evcil.

hanesuz, *F. s.* [hane-suz] (Ev yakıcı) ev bark yıkan, çapkın.

haneşiye, *A. a.* (Hayb.) (XIX. yüzyıl) Fransızca *ophidiens* (yılanlar) karşılığı.

hanevade, *F. a.* [hane-vade] **1.** Ev halkı. **2.** Soy, sülale. • *Hanevade-i saltanat,* hükümdar soyu, ailesi, şehzadeler.

hanezad, *F. s.* [hane-zad] Köle ya da cariyenin evde doğmuş çocuğu.

hânık, *A. s.* [hunk'tan] Boğan.

hânif, *A. s.* **1.** Küsmüş, dargın. **2.** Gururlu.

hanîf, *A. s.* **1.** Tanrı birliğine inanan. **2.** Muhammed Peygamber zamanından önce tek Tanrı'ya inanan.

hanîn, *A. a.* **1.** Fazla istekten inleme. Sızlama. **2.** İstek.

hânis, *A. s.* Andını bozan. Yemininde, sözünde durmayan.

haniye, *A. a.* Şarap.

hank, *A. a.* Boğazını sıkarak boğma.

hankah, hankeh, hanekah, *A. a.* Tekke. [ç. havanık].

hankan, *A. be.* Boğazını sıkarak boğmak suretiyle.

hannan, *A. s.* Çok acıyıcı olan (Tanrı sıfatlarındandır).

hannas, *A. s.* Şeytan.

hânsalar, *F. a.* [hân-salar] **1.** Sofracı. **2.** Kilerci.

hanuman, *F. a.* Ev, bark. Ocak.

hanumansuz, *r. s.* [hanu-mansuz] Ev bark yakan, kül eden. • *Harik-i hanumansuz,* evi kül eden yangın.

hanzal, *A. a.* Ebucehl karpuzu. Acı hıyar. İt hıyarı.

hâr, *F. a. (hı, elif* ile) Diken. • *Hâr ü has,* çalı çırpı, çerçöp.

hâr, *A. a. (he* ile) **1.** Yıkılmaya

yüz tutmuş yapı. **2.** Güçsüz, zayıf, sakat kimse.

har, *F. a. (hı* ile) Eşek.

hâr, hor, *F. s.* Aşağı, bayağı.

-hâr, -hor, *F. s.* "Yiyen, yiyici" anlamlarıyla sözcüklere ulanır. • *Merdümhâr,* yamyam; *meyhâr, meyhor,* içki içen; *şîrhâr,* süt içen (küçük çocuk).

har. *Bkz.* harr.

hârâ, *F. a.* **1.** Pek sert taş, kaya. **2.** Üzeri menevişli kumaş.

harab, *A. a.* **1.** Viran. **2.** Issız. **3.** Yıkık.

harabat, *A. a.* [harabe ç.] Yıkıklar.

harabat, *A. a.* Meyhane.

harabatî, *A. a.* **1.** Dağınık. Perişan. **2.** İçmeye düşkün, harabat insan. [ç. harabatiyan].

harabe, *A. a.* Bir kent ya da ev yıkıntısı. [ç. harabat].

harabezar, *F. a.* [harabe-zar] Viran yer. Viranelik.

harabî, *F. a.* Haraplık. Yıkıklık.

harabiyyet, *A. a.* Viranlık. Haraplık.

harac, *A. a.* **1.** Vergi. **2.** Zor altında alınan para. **3.** Mezat etme.

haracgüzar, *F. s.* [harac-güzar] Haraç veren. Haraca kesilmiş.

harahir, *A. a.* [harhara ç.] Hırıltılar.

haraid, *A. a. (hı, hemze* ile) [haride ç.] **1.** Delinmemiş inciler. **2.** Kız olan kızlar.

harait, *A. a. (hı, hemze, tı* ile) [harita ç.] Haritalar.

haram, *A. s., a.* Dinin yasakladığı şey. Yasak yer. • *Beled-i haram,* Mekke kentiyle dolayları (Müslümanlardan başkasına yasak bölge); *beyt-i haram,* Mekke'deki Kabe; *Mescid-i Haram,* Kabe'deki cami; *şehr-i haram,* haram ayı (İslamlıktan önceki dönemde Arapların birbirleriyle savaşı yasak olan ay, muharrem ayı).

harami, *A. s., a.* Yol kesen. Haydut.

haramkâr, *F. s.* [haram-kâr] **1.** Zina yapan, yasadışı birleşen. **2.** Günahkâr.

haramzade, *F. a., s.* Piç.

hararet, *A. a.* Sıcaklık. Ateş. • *Hararet-i gariziye,* diriksel ısı.

haras, *F. a.* Hayvan gücüyle döndürülen değirmen.

haraset, heraset, *A. a.* Ekincilik, çiftçilik, tarımcılık.

haraşif, *A. a.* [harşef ç.] Balık pulunu andırır katmerli yapraklar.

harazat, *A. a. (ha, dat* ile) Bir hastalığın sürekli olması, yerleşmesi.

harb, *A. a.* Savaş. Cenk. • *Bilâharb,* savaş etmeden, savaş açmadan; *divan-i harb,* harp divanı, askeri mahkeme; *erkân-ı harb,* kurmay; *fenn-i harb,* savaş açma; *meydan-i harb,* savaş alanı; *yaver-i harb,* büyük komutan emir subayı; *dar-ül-harb,* savaş yeri. İslam elinde olmayan yerler. [ç. hurub].

harba, *A. a.* Güneş ışığının bulutlara vurması.

harbcu, *F. s.* [harb-cu] Savaş

arayan. Kavga çıkarmaya istekli.

harbe, *A. a.* Kısa mızrak, süngü.

harben, *A. be.* Savaşarak.

harbende, *F. a.* Eşek ve katır gibi yük hayvanları sürücüsü, onlara bakan.

harbeze. *Bkz.* harbuz.

harbgâh, *F. a.* [harb-gâh] Savaş yeri.

harbî, *A. a.* **1.** Düşman, (Arada barış antlaşması olmayan). **2.** Islam olmayan kimse.

harbî, harbiyye, *A. a.* Savaşla ilgili. • *Fünun-i harbiyye,* savaş bilgileri; *Mekteb-i Harbiyye,* Harp Okulu.

harbuz, harbeze, *F. a.* Karpuz.

harc, *A. a.* **1.** Sarf, gider. **2.** Bir iş için kullanılan maddeler. **3.** Güç, kuvvet. • *Harc-i âlem,* her keseye elverişli, herkesin yapabildiği; *-rah,* yolluk (para).

harçenk, *F. a.* Yengeç.

hardel, *A. a.* Hardal.

hâre, *F. a. (hı* ile) Yiyecek, yiyinti.

hâre, *F. a.* **1.** Sert taş, kaya. **2.** Meneviş. Menevişli kumaş.

harekât, *A. a.* [hareke, hareket ç.] **1.** Kımıldanmalar, depremeler. **2.** İş işlemeler. **3.** Davranışlar. • *Harekât ü sekenat,* 1. Davranışlar. 2. Bir hecenin harekeli ya da sakin oluş durumu. • *Harekât-i harbiyye,* savaş hareketleri; *-müştereke,* birlik, ortak davranışlar; *-napesendane,* beğenilmez davranışlar; *-selâse,* hecelerin (e, i, o) okunuşu.

hareke, *A. a.* Ünlü harfi olmayan Arap harflerinin ne türlü okunacağını gösteren üstün (fetha), esre (kesre), ötrü (zamme) işaretleri ve sesleri. [ç. harekât]

hareket, *A. a.* **1.** Kımıldanma. **2.** Davranış. **3.** Yola çıkma, kalkma. **4.** Medreselilerin derecesi. • *Hareket-i arz,* deprem, *bihareket,* kımıldanmaz.

harekî, *A. s.* Hareketle ilgili (XX. yüzyıl). • Fr. *cinetique* karşılığı, kinetik; *hasse-i harekiye,* Fr. *cinesthesique* karşılığı.

harekiyat, *A. a.* (Fiz.) Fransızca *cinematique* karşılığı, kinematik.

harem, *A. a.* **1.** Herkese açık olmayan yer. **2.** İslam evlerinde kadınların bulunduğu bölüm, daire. **3.** Kadın eş. **4.** Mekke'de belli bazı mevki. • *Harem-i hümayun,* padişah sarayında kadınlar dairesi; *-resulullah,* Medine kenti dolaylarıyla Muhammed Peygamberin türbesi ve camii; *-şerif* (müdürlüğü), Medine'de Muhammed Peygamber türbesine bakan, yöneten kimse; *şeyh-ül-harem,* Medine kenti ve vilayeti muhafızı.

Haremân, *A. ö. a.* Mekke ile Medine.

haremeyn, *A. a.* Kutsal olan Mekke ve Medine kentleri. •

Hadim-i haremeyn-i şerifeyn, (kutsal Haremeyn'in hizmetkârı) Osmanlı padişahlarının lakaplarından; *haremeyn payesi,* eski sarıklı hâkim sınıfının ileri rütbelerinden biri.

haremgâh, *F. a.* [harem-gâh] Harem, harem dairesi.

haremseray, *F. a.* [harem seray] **1.** Harem dairesi. **2.** Cami içi.

hares, *A. a. (hi, sin* ile) Dilsizlik.

harf, *A. a.* **1.** Bir abeceyi oluşturanv e okuyup yazmaya aracı olan işaretlerin h e r biri. **2.** (Mec.) Söz, işaret. [ç. huruf].

harfâşinâ, *F. s.* [harf-âşinâ] **1.** Abeceyi öğrenmiş, okumayı yeni öğrenmiş. **2.** Söz anlar.

harfendaz, *F. s.* [harf-endaz] **1.** Dokunaklı söz söyleyen. **2.** Söz atan. Takılan.

harfgîr, *F. s.* [harf-gîr] Her işte ayıp arayan.

hargâh, hargeh, *F. a.* [har-gâh] Büyüklerin çadırı.

hargele, *F. a.* **1.** Hergele. **2.** Binek ve taşıta alışmamış hayvan. **3.** İşsiz, güçsüz takımı.

hargûş, *F. a.* Tavşan. • *Hâb-i hargûşî,* tavşan uykusu; hafif uyku.

hârhâr, *F. a.* **1.** Sürekli kaşıntı. **2.** Sürekli istek. **3.** Merak, üzüntü, dargınlık.

harhara, *A. a.* Sürekli hırıltı.

hârî, *F. a.* Aşağılık, horluk.

hârib, *A. s.* (Korkudan) kaçan.

haric, *A. a.* **1.** Dış, dışarı. **2.** Görünen dünya. **3.** Dışarı çıkan, dışarıda, dışta. **4.** Hiç ilgisi olmayan kimse. • *Haric an-il-merkez.* (Geo.) dış merkezli; *haric ez memleket,* gerçekten oturduğu yerin değil, kendi ülkesi halkından sayılan (dışişleri memurları gibi); *haric-i kısmet,* (Mat.) bölüm; *hareket-i haric, ibtidai- haric,* medrese yolunda ilk rütbeler.

haricen, *A. be.* Dıştan, dışarıdan. • *Haricen mersum daire,* (Geo.) çevrel daire; *haricen mersum mudalla,* (Geo.) dış çokgen; *haricen mümas daire,* (Geo.) dış daire; *haricen mütebadil,* (Geo.) dış ters açı.

haricî, hariciye, *A. s.* **1.** Dışa ait. Dışla ilgili. **2.** Halife Ali'ye karşı ayaklananlar mezhebinden olan.

hariciye, *A. a.* **1.** Bir ülkenin yabancı devletlerle olan ilişkilerini düzenleyen daire. Dışişleri. **2.** Dış hastalıkları, ameliyat işleriyle uğraşan hekimlik bölümü.

harid, haride, *A. s., a.* **1.** Kız oğlan kız. **2.** Delinmemiş inci. [ç. haraid].

harid, hırıd, *F. s. (hı* ile) Satın alma.

haridar, *F. a.* Satın alma.

haride, *F. s.* Satın alınmış.

harîf, *A. a.* Güz zamanı, sonbahar.

harif, *A. a.* [hirfet'ten] **1.** Iş, sanat arkadaşı. **2.** Eğlence arkadası.

harifane, *F. be.* Ortaklaşa.
hârik, *A. s.* Yırtan, yaran. Üstün. • *Hârik-i âde, hârik-ul-âde,* hiç görülmemiş, çok şaşılacak.
hârik, *A. s.* Yakan, yakıcı.
harîk, *A. a. (ha* ile) Yapının tutuşup yanması, yangın.
hârika, *A. a.* Âdet ve doğa dışında olan şey. [ç. havarik].
hârika, *A. a.* Ateş.
hârikat, *A. a.* [harika ç.] Harikalar, şaşılıp kalınacak şeyler.
hârikavî, *A. s.* Harika çeşidinden, harika gibi.
hârikulâde, *A. s.* [hârik-ul-âde] Olağanüstü, görülmemiş, alışılmamış.
harîkzede, *F. s.* [harîk-zede] Yangına uğramış. Malı mülkü yanmış. [ç. harîkzedegân].
harim, *A. a.* **1.** Herkesin giremeyeceği yer. **2.** Harem dairesi. **3.** Eş. Dost.
harir, *A. a.* İpek. • *Dud-i harir,* ipekböceği; *şarab-i harir,* dut şurubu.
harirî, *A. s.* **1.** İpekten yapılma. **2.** İpek gibi yumuşak.
hâris, *A. s.* [hars'tan] Eken. Ekici. Çiftçi.
hâris, *A. s., a.* [hiraset'ten] **1.** Bekleyen. **2.** Bekçi. [ç. hârisan].
harîs, *A. s. (ha, sat* ile) [hırs'tan] **1.** Çok pinti. **2.** Çok istekli. **3.** Bir şeye fazlasıyla düşkün. **4.** Açgözlü, gözü doymaz.
hâristan, *F. a. (hı* ile) [hâr-istan] Dikenlik. Dikeni çok olan yer.
harita, *A. a.* Harita. • *Harita-i âlem,* dünya haritası, dünya. [ç. harait].
hariy, *A. s.* Layık, uygun.
hark, *A. a.* Yarma, yırtma.
hark, *A. a.* Yakma.
hark, harkat, *A. a.* Yanma. Yangı.
harkafa, *A. a.* Kalça kemiği.
harman. *Bkz.* hirmen.
harmuş, *F. a.* Sıçan. Fare.
harmühre, *F. a.* Katırboncuğu.
harnub. *Bkz.* harrub.
hâriş, *F. a. (hı* ile) Kaşıma, kaşınma.
harpuşte, *F. a.* Balık sırtı şeklinde çatı.
harpüşt, *F. a.* Kirpi.
harr, *A. a.* Hararet, sıcaklık.
harr, har, harre, *A. s.* **1.** Sıcak. Çok sıcak. **2.** ateşli, hareketli. • *Deva-i harr,* sıcaklık veren ilaç; *bilâd-i harre,* sıcak kentler (bölgeler); *ekalim-i harre,* tropikal bölgeler: *mıntaka-i harre,* (Coğ.) sıcak kuşak.
harraka, *A. a.* Gemileri ve kentleri ateşe vermeye özgü yangın gemisi.
harras, *A. a.* [hars'tan] Çiftçi.
harrat, *A. a.* Çıkrıkçı.
harrub, harnub, *A. a.* Keçiboynuzu yemişi.
hars, *A. a.* **1.** Tarla sürme. **2.** Sürülmeye hazırlanmış tarla. **3.** (XX. yüzyıl) Fransızcadan *culture* karşılığı, kültür.
harsî, *A. s.* Kültürle ilgili, kültürel.
harşef, *A. a.* **1.** Balık pulu. **2.** Enginar.

haruk, *A. a. (ha* ile) Kav.
harun, *A. s. (ha* ile) İleri sürülünce g e r i giden (hayvan).
Harun, *A. a.* **1.** Musa peygamberin büyük kardeşi (Aaron). **2.** Bağdat halifelerinden Harun-ür-reşid.
harur, *A. a.* **1.** Sıcaklık. **2.** Sıcak yel. **3.** (XX. yüzyıl) Fransızca *calorifique* karşılığı, ısıl.
harurî, haruriye, *A. s.* Hararetle ilgili, harakete ait, ısıl.
Harut, *A. a.* Arkadaşı Marut'la ün almış bir melek. Büyüyle uğraşırlardı, bu yüzden kıyamete dek kalmak üzere Babil'deki bir kuyuda tutuklanmışlardır.
Harutî, *F. a., s.* **1.** Harut'un işi, büyücülük. **2.** Harut yolunda olan, büyücü.
harvar, *F. a.* Bir eşek yükü ağırlık (bir yük, on iki kilo).
hârzâr, *F. a.* [hâr-zâr] Dikenlik. Dikeni çok olan yer.
Harzem, *A. a.* Hazer denizinin doğu yönü; Hıyve tarafı.
has, *F. a. (hı, sin* ile) Çöp, süprüntü. • *Has ü hâşak,* çerçöp; *hâr ü has,* çalı çırpı.
has. *Bkz.* hass.
hasad, *A. a. (ha, sat* ile) **1.** Ekin biçme. **2.** Ekin biçme zamanı.
hasadet, *A. a. (ha, sin* ile) Kıskanma, haset etme.
hasafet, *A. a.* Sağlam düşünce. Doğru oy.
hasail, *A. a.* [haslet c.] Hasletler.
hasais, *A. a.* [hasisa ç.] Hasiseler. Nitelikler.
hasais, *A. a. (hı, sin* ile) [hasise ç.] Kötü huylar.
hasanet, *A. a.* Bir yerin kendiliğinden ya da yapılarak, kuvvetli, dayanıklı olması.
hasar, hasaret, *A. a. (hı, sin* ile) Ziyan, zarar. [ç. hasarat].
hasardide, *F. s.* [hasar-dide] Zarara uğramış, ziyan çekmiş.
hasaret. *Bkz.* hasar.
hasaset, *A. a. (hı* ile) Pintilik, cimrilik.
hasat, *A. a. (ha, sat, te* ile) **1.** Küçük taş parçası. **2.** Çakıl. **3.** Hastalıktaşı.
hasb, *A. be.* Göre, gereğince.
hasbe, *A. a. (ha, sat, be* ile) Kızamık.
hasbe, *A. be.* "Dolayı, ötürü" anlamıyla sözcüklerin başına getirilir. • *Hasbe-l-beşeriyye,* insanlık yüzünden; *hasbe-l-emr,* e m r e uyarak, emir dolayısıyla; *hasbe-l-hal,* durumdan ötürü; *hasbe-l-icab,* gerektiğinden ötürü; *hasbe-l-iktiza,* gerektiğinden ötürü; *hasbe-l-imkân,* elden geldiğince; *hasbe-l-kader,* kaderin yöneltmesiyle; *hasbe-l-lüzum,* gerektiğinden ötürü.
hasbeten lillâh, *A. tüm.* "Tanrı için, Tanrı rızası için" anlamında tümce.
hasbî, *A. s.* Karşılıksız. Tanrı için.
hasbıhal, *A. a.* **1.** Derdini yanma, içindekileri söyleme. **2.** Söyleşi, konuşma.
haseb, *A. a. (ha, sin, be* ile) Soyluluk. Asillik.

hasebî, hasebiyye, *A. s.* Soyluluklа ilgili.

hasebiyyet, *A. a.* [haseb'den] **1.** Soyluluk. **2.** Hısım akrabalık. **3.** Hısım akraba gayreti.

hased, *A. a.* Başkasının iyi durumlarını kıskanma.

hasede, *A. s.* [hâsid ç.] Hasetçiler.

hasef, *F. a.* Ceviz.

hasele, *A. a.* Karnın göbekle kasık arası bölgesi.

hasen, hasene, *A. s.* Güzel. İyi. Hoş. • *Âmal-i hasene,* güzel işler; *vech-i hasen,* güzel yüz.

hasenat, *A. s.* [hasene ç.] İyiler, güzeller, hoşlar. • *Sahibül-hasenat,* güzel şeyler kurmuş olan.

haseneyn, *A. a.* İki Hasan (Hasan'la Hüseyin).

hasf, *A. a. (ha, sin* ile) **1.** Toprağa, yere batma, batırma. **2.** Kuyu acma. **3.** Eksiklik, kusur. **4.** Yoksulluk.

hasıb, *A. a. (ha, sat* ile) Ortalığı toz toprağa bülayan şiddetli yel.

hâsid, *A. a. (ha, sat* ile) [hasad'dan] Orakçı.

hâsıl, *A. a., s. (ha, sat* ile) [husul'dan] **1.** Meydana gelen. **2.** Elde edilen. **3.** Fayda, yarar, kazanç. **4.** Bir aritmetik işleminin sonucu. **5.** Bitip yerden çıkan.

hâsılat, *A. a.* [hâsıl ç.] **1.** Kazanç. **2.** Elde edilenlerin tümü, gelir. • *Hâsılat-i gayr-i safiye,* gelirin tümü; *hâsılat-ı safiye,* harcamalar çıkarıldıktan sonra kalan kazanç.

hasına, *A. s.* Temiz, iffetli (kadın).

hâsır, *A. s.* Kendisinde değer olan.

hasib, *A. a. (ha, sin* ile) **1.** Muhasip, hesap uzmanı. **2.** (Hesap sorucu) Tanrı. **3.** Soylu.

hasib, hasibe, *A. s. (ha, sin* ile) Kendisinde değer olan, soyu sopu belli.

hâsid, *A. s.* [hased'den] Kıskanan, kıskanıcı. Göz koyan. [ç. hasede, hussad].

hâsif, *A. s.* [husuf'tan] Batan, gölgelenen.

hâsim, *A. s.* İşi bitiren, sorunu kesip atan.

hasîn, *A. s.* [hısn'den] Isteğine kavuşamayan. Hasret çeken.

hasîn, *A. s.* [hısn'dan] Sağlam, iyi korunan.

hâsir, *A. s. (ha, sin* ile) [hasretten] İstediğine kavuşamayan, hasret çeken, özleyen.

hâsir, *A. s.* [hasar'dan] Zarara uğrayan. [ç. hasirîn, hasirun].

hasir, *A. a.* Hasır.

hasis, *A. s. (hı, sin* ile) [hissetten] **1.** Cimri, pinti. **2.** Ufak, değersiz, adi.

hasisa, *A. a. (hı, sat* ile) Bir şeye özgü durum. (XX. yüzyıl) Seciyeyle birlikte Fransızca *caractere* karşılığı olarak kullanılmıştır.

hasise, *A. a. (hı, sin* ile) **1.** Kötü huy. **2.** Alçak tabiat.

hasiy, *A. s.* **1.** Erkekliği giderilmiş (adam), hadım edilmiş. **2.** Iğdiş, burulmuş hayvan.

haslet, *A. a.* Tabiat, huy. [ç. hasail].

hasm, *A. a.* **1.** Kesme. **2.** Sona erdirme. **3.** Davayı kesip atma.

hasm, *A. a.* **1.** Düşman. **2.** Karşı yan.

hasmane, *F. be.* Düşmanca.

hasnâ, *A. s.* Güzel kadın.

hasr, *A. a.* **1.** Sıkıştırma, bir çember içine alma. **2.** Yalnız bir şeye kullanma. **3.** Belli etme.

hasren, *A. be.* **1.** Çemberleyerek, kuşatarak. **2.** Yalnızca bir kimsenin, tek başına.

hasret, *A. a.* **1.** Ele geçemeyen ya da kaçırılan bir şey için yazıklanma. **2.** Göreceği gelme, özlem.

hasretkeş, *F. s.* [hasret-keş] Hasret çeken, özlemiş. [ç. hasretkeşan].

hasretzede, *F. s.* [hasret-zede] Hasrete uğramış. Yokluk ve istek düşkünü. [ç. hasretzedegân].

hass, *A. a.* Teşvik, kışkırtma.

hass, has, *A. a., s.* **1.** Seçkin ve ileri kimselerin oluşturduğu topluluk. **2.** Özel, hususi. **3.** Katıksız, halis. • *Hass ü âm,* herkes; *hass-ül-has,* en has, en özel; *ism-i has,* özel ad.

hass, *A. a. (ha, elif, sin* ile) [hiss'ten] Hisseden. Duyan.

hassa, *A. a.* Bir kimse ya da şeye özgü olan durum. [ç. havas].

hassad, *A. s.* Ekin biçici, orakçı.

Hassan, *A. a.* Muhammed Peygamberi öven ozanlardan bazılarının lakabı. • *Hassan-ül-acem,* Fars ozanı Hakani.

hassas, *A. s.* [hiss'ten] Duygulu. Hisli.

hassasiyyet, *A. a.* Hislilik. Duyarlık.

hassaten, *A. be.* Bilhassa, özellikle. Hele, yalnız.

hasse, *A. a.* [hiss'den] Canlılardaki duygu hassası. Duyu. • *Hasse-i selime,* (XX. yüzyıl) Fransızca *bon sens* karşılığı, sağduyu; *kuva-yı hasse, kuvve-i hasse,* duyu güçleri. [ç. havas].

hassiyyet, *A. a. (sat* ile) Bir şeye özgü olan kuvvet.

hâste, *F. a.* İstenilmiş. İstenilen.

hâste, *F. s. (hı* ile) **1.** Kalkmış, ayağa kalkmış. **2.** Uzanmış. • *Berhâste,* ayaklanmış; *nevhâste,* yeniyetme.

haste, *F. s.* Sağlığı yerinde olmayan. Hasta. [ç. hastegân].

hastegî, *F. a.* Hastalık.

hastehane, *F. a.* [haste-hane] Hastane.

hâstkâr, *F. s.* İsteyen, isteyici. [ç. hastkâran].

hasud, *A. s.* [hased'den] Çok haset eden, kıskanan.

hasudane, *F. be.* [hasud-ane] Kıskanarak, haset ederek.

hâş, *F. a.* **1.** Kırıntı, döküntü, süprüntü. **2.** Şiddet, kızgınlık.

haşâ, *A. ün.* "Tanrı korusun, olmaya ki!.." anlamlarında belirleme sözü.

haşahiş, *A. a.* [haşhaş ç.] Haş-

haşlar.

haşaiş, *A. a.* [haşiş ç.] Hintkenevirleri.

hâşak, *F. a.* Çerçöp. Yonga.

haşeb, *A. a.* **1.** Ağacın odun kısmı. **2.** Kereste.

haşebe, *A. a.* Kalın, kuru ağaç.

haşebî, haşebiye, *A. s.* **1.** Odun yapısında, odun gibi. **2.** Odun cinsinden. **3.** (Coğ.) Ağaçsıl.

haşebiyyet, *A. a.* Odun niteliği, odunluk.

haşebpâre, *F. a.* [haşeb-pâre] Ağaç, tahta parçası.

haşefe, *A. a.* Erkeklik organının tepesi. (Bitb.) Başçık.

haşel, *A. a.* Adilik, bayağılık.

haşe lillâh, *A. tüm.* "Tanrı korusun!" ve "haşâ!" anlamlarında tümce.

haşem, *A. ç., a.* Bir kimsenin adamları. • *Hadem ü haşem,* hizmetkârlar ve maiyet halkı.

haşerat, *A. a.* [haşere ç.] Böcek ve yılan gibi küçük hayvanlar.

haşere, *A. a.* (Örümcek, karınca... vb. gibi) küçük böcek.

haşhaş, *A. a.* Afyon çıkarılan bitki.

haşhaşiyye, *A. s.* Haşhaşla ilgili, haşhaş cinsinden. • *Fasile-i haşhaşiye,* gelincikgiller.

hâşî, *A. s.* [huşu'dan] Alçakgönüllü.

hâşi'ane, *F. be.* Alçakgönüllüye yakışır biçimde.

hâşi'în, *A. a.* [hâşi' ç.] Alçakgönüllüler.

haşîn, *A. s.* [huşunet'ten] Sert, katı. Kaba.

hâşir, *A. s. (ha* ile) [haşr'dan] Toplayan, toplayıcı.

haşiş, *A. a.* **1.** Kuru ot. **2.** Hintkeneviri (esrar çıkarılır).

haşişe, *A. a.* Kuru ot.

haşiye, *A. a.* **1.** Kumaş kenarı, pervaz. **2.** Kenar, sayfa kenarındaki boşluk. **3.** Bir kâğıt ya da kitap kenarına yazılan ve içerdeki bir şeyi açıklayan not. **4.** Bir metin ya da açımlamanın (şerhin) karışık yerlerini açıklayan kitap. **5.** Aşağı tabaka insanı. [ç. havaşi].

haşnet, *A. a.* (Adamlarının çokluğundan ileri gelme) Ululuk, büyüklük gösterisi. • *Haşmetmeab,* Osmanlı İmapartorluğunun yabancı ülkeler hükümdarlarına olan yazılarında hitap (XIX. yüzyıl).

haşr, *A..a. (ha* ile) **1.** Toplama. Bir yere biriktirme. **2.** Kıyamet gününde ölülerin dirilip yaptıklarının hesabı görülmek için bir yere toplanmaları. • *Haşr ender haşr,* kıyamet günü toplanıp dağılma; *sure-i h a ş r,* Kur'an'ın 59. s u r e s i; *yevmül-haşr,* mahşerde dirilme günü.

haşşaş, *A. s.* Esrarkeş, uyuşturucu şeyler kullanan.

haşv, *A. a. (ha* ile) **1.** Fazla, gereksiz söz. **2.** (Ya.) Dolma, doldurma. Eskiden *haşv-i melih, haşv-i müfsid* diye birincisi pek o kadar kötü olmayan iki çeşit haşiv sayılırdı.

haşviyyat, *A. a.* [haşv ç.] Ha-

şivler, doldurmalar.

haşye, haşyet, *A. a. (hı* ile) Korku. • *Haşyetullah,* Tanrı korkusu.

hat, *F. a. (hı, tı* ile) Gençlerde çıkan ilk ince tüy.

hat. *Bkz.* hatt.

Hata, Hıta, *A. a.* Çin'in kuzeyine rastlayan ve Ortaasyada bulunan mis keçileriyle eski yazınımızda adı çok geçen ülke.

hata', *A. a. (hı, tı, hemze* ile) Yanlış. Yanlışlık. Yanılma. **2.** Suç, günah. [ç. hataya, hataiyat].

hatab, *A. a. (ha, tı* ile) Odun. [ç. ahtab].

hata'bahş, *F. s.* [hata'bahş] Yanlışı bağışlayan, hoş gören.

hata'en, *A. be.* Yanlışlıkla. Yanlış olarak.

hata'iyat, *A. a.* [hata ç.] Yanlışlar, yanlışlıklar.

hata'kâr, *F. s.* [hata-kâr] Yanlış yapan, kabahatli, suçlu.

hatal, *A. a. (hı, tı* ile) Boş, anlamsız söz.

hata'puş, *F. s.* [hata-puş] Olan yanlışlıkları örten, görmezlikten gelen.

hatar, *A. a. (hı, tı* ile) Tehlike, emniyetsizlik.

hatarat, *A. a.* [hatar ç.] Tehlikeler.

hatargâh, *F. a.* [hatar-gâh] Tehlikeli yer.

hatarnâk, *F. s.* [hatar-nâk] Korkulu, korkunç. Emin değil.

hatavat, *A. a.* [hatve *c.*] Adımlar.

hataya, *A. a.* [hatia ç.] Yanlışlar. Yanlışlıklar.

Hatem, *A. a. (ha, te* ile) Arapların Tayy kabilesinden cömertliğiyle dillere destan bir emir. • *Hatem Tay.*

hatem, *A. a. (ha, te* ile) **1.** Mühür. Üstünde yazı olan, mühür gibi kullanılan yüzük. **2.** Son. En son. • *Hatem-ül-enbiya,* peygamberlerin en sonu (Muhammed Peygamber). [ç. havatim].

hatemane, *F. be.* [hatem-ane] Hatem'e yakışır biçimde. Çok cömertlikle.

hateme, *A. ün.* "Tanrı sona erdirsin!" anlamında.

hatene, *A. a. (hı, te* ile) Kayna na.

hatf, *A. a. (ha, te* ile) Ölüm. • *Hatf-i enfihi,* (rahat döşeğinde) doğal ölüm.

hatf, *A. a. (hı, tı* ile) **1.** Kapma. **2.** Şimşek gibi gözü kamaştırma.

hâtıb, *F. s.* [hatab'dan] Odun toplayan, toplayıcı.

hâtıf, *A. s.* **1.** Kapıp götürücü. **2.** Kamaştıran, kamaştırıcı. • *Berk-i hâtıf.*

hâtır, *A. a. (hı, tı* ile) [hutur'dan] **1.** İnsanın düşünme ve aklında tutma gücü. **2.** Zihin, bellek. **3.** Gönül. **4.** Saygı. **5.** Keyif. [ç. havatır].

hâtıra, *A. a.* [hutur'dan] Zihinde kalan şey, anı.

hâtırat, *A. a.* [hâtıra ç.] Hatırlanan şeyler, anılar. (Ed. Ce.) • *Hâtırat-i âşıkane; -aşk; -ci-*

dal; -hikâyât; âfâk-i hâtırat; ezhar-i hâtırat; girdab-i hâtırat; mahfaza-i hâtırat; mezhere-i hâtırat; nigâh-i hâtırat; silsile-i hâtırat.

hâtırâzar, *F. s.* [hâtır-âzar] Gönül kırıcı.

hâtırcu, *F. s.* [hâtır-cu] Gönül alıcı.

hâtırküşa, *F. s.* [hâtır-küşa] Gönül açıcı, ferahlatıcı.

hâtırmande, *F. s.* [hâtır-mande] Hatırı kalmış, gücenmiş.

hâtırnevaz, *F. s.* [hâtır-nevaz] Gönül okşayıcı, okşayan.

hâtırnişan, *F. s.* [hâtır-nişan] Hatırda kalan, hatırlanan, anımsanan. Unutulmayan.

hâtırşinas, *F. s.* [hâtır-şinas] Hatıra saygı gösteren. Hatır kırmayan. [ç. hâtırşinasan].

hâtırşiken, *F. s.* [hâtır-şiken] Gönül kırıcı. [ç. hâtırşikenan].

hatia, *A. a.* **1.** Yanlış. **2.** Suç. [ç. hataya, hata'iyat].

hatib, *A. a. (hı, tı* ile) **1.** Camide hutbe okuyan kimse. **2.** Bir topluluğa karşı güzel söz söyleyen kimse. [ç. huteba].

hatibane, *F. be* [hatib-ane] Hatiplere, güzel söz söyleyenlere yakışır biçimde. Söylev verircesine.

hâtif, *A. s., a. (he, te* ile) Görünmeden seslenen melek. Avaz edici, seslenici. • *Hâtif-i gayb,* görünmez öğütçü ya da vicdan.

hâtifane, *F. be.* [hâtif-ane] Hatife yakışır biçimde.

hâtifî, *A. s.* Hatifle ilgili.

hâtim, *A. s.* [hatm'den] **1.** Mühür basan, mühürleyen. **2.** Bitiren, sona erdiren.

Hatîm, *A. ö. a.* Kâbe'nin kuzeyindeki duvar.

hâtime, *A. a.* Son. Sonsöz.

hâtimekeş, *F. s.* [hâtime-keş] Sonu çekici. Bitiren.

hatîr, *A. s. (hı, tı* ile) **1.** Ünlü. **2.** Yüce. Ulu. **3.** Korkulu.

hatîre, *A. a.* Çevresi parmaklık ya da duvarla çevrili mezar anlamına olan *hazîre* sözcüğü yerine kullanılır.

hatm, *A. a. (hı, te* ile) **1.** Mühürleme. **2.** Kur'an'ı baştan sona kadar ezberden okuma.

hatme, *A. a.* (Bir kez) hatim indirme; Kur'an'ı ezberden okuma.

hatmi, *A. a.* Hatmi (çiçeği).

hatn, *A. a. (hı, te* ile) Sünnet etme.

hatşinas, *F. a.* [hatt-şinas] Yazıdan anlar bilirkişi. Yazı uzmanı.

hatt, hat, *A. a.* **1.** Çizgi. **2.** Satır. **3.** Yol. **4.** Yazı. **5.** Padişah yazısı, padişah buyruğu. **6.** Sıra, saf. **7.** Gemiler için hareket yönü olarak belirtilen kıyılar. **8.** (Geo.) Yalnız uzunluğu olan boyut. **9.** Ölçülerden parmağın on ikide biri. **10.** Yeni çıkmaya başlamış tüy tüs, sakal bıyık. • *Hatt-i balâ,* (Coğ.) doruk çizgisi; *-d e s t,* el yazısı; *-hareket,* davranış, davranma yolu; *-hümayun,* padişah yazısı, buyruğu; *-içtima-i miyah,* suları bir yöne

akan tepelerin oluşturdukları çizgi; *-imtiyaz,* (XIX. yüzyıl) Sırbistan, Romanya gibi beylik olan yerler sınırı; *-istiva,* ekvator (eşlek); *-mihi, -mismarî,* çiviyazısı; *-müdafaa,* (As.) savunma hattı; *-muvazi,* (Geo.) paralel çizgi; *-münebbih,* (Geo.) ara doğru; *-münhani,* (Geo.) eğri çizgi; *-müstakim,* (Geo.) doğru çizgi; *-nev, -nevhîz, -nevin,* yeni yeni çıkmaya başlamış sakal; *-nısf-un-nehar,* meridyen; *-taksim-i miyah,* (Coğ.) su bölümü çizgisi, su çatı; *-ufkî,* (Geo.) yatay; *-vâsıt,* kenarortayı; *-zemin,* (Geo.) yer ekseni. [ç. hutut].

hattâ, *A. be. bağ.* Ve dahi, bile, bir de... gibi.

hattab, *A. a.* Oduncu.

hattaf, *A. s. (hı, tı* ile) **1.** Kapan, kapıp tutan. **2.** *a.* Şeytan.

hattan, *A. a. (hı, te* ile) Sünnetçi.

hattat, *A. a.* Güzel yazı yazan.

hattâver, *F. s.* [hatt-âver] Sakalı yeni yeni çıkmaya başlamış (genç).

hatun, *A. a.* (Kadın sözcüğünün Arapçalaştırılmışı) kadın, hanım. [ç. havatin].

hatve, *A. a.* Adım.

hava, heva, *A. a.* **1.** Hava. Dünyayı çeviren gaz tabakası. **2.** İklim. **3.** Rüzgâr. • *Âb ü hava,* iklim; *küre-i hava,* atmosfer; *tebdil-i hava,* hava değişimi, y e r değiştirme. (Ed. Ce.): • *Hava-yi ârâmiş; -bahar; -hayat; -mazlumiyet; -muattar; -mugaşşi; -muhabbet; -müşkin; -nefaset; -rakik; -raks; -ratib; -rayihadar; -sevda.*

havacib, *A. a.* [hacib ç.] Perdeler.

havadar, *F. s.* [hava-dar] Havası bol. Hava alır.

havadis, *A. a.* [hâdise ç.] **1.** Olaylar, yeni olaylar. **2.** Kötü haberler. [ç. havadisat].

havafir, *A. a.* [hafir ç.] (Atlarınki gibi) Tırnak kaplı ayaklar.

havaî, *F. s.* Havayla ilgili, havada. • *Ahval-i havaiye,* meteoroloji haberleri; *hatt-i havaî,* havadan çekilen tel.

havakîn, *A. a.* [hakan ç.] Hakanlar.

havale, *A. a.* **1.** Birinin üstüne bırakma. **2.** Saldırma. **3.** Hâkim olma. **4.** Tepeden bakma. **5.** Kale. **6.** Bir işi başkasına yaptırma. **7.** Bir parayı başkasına ödetme.

havalename, *F. a.* [havale-name] Postayla gönderilen para kâğıdı.

havali, *A. a.* **1.** Etraf, çevre, civar. **2.** Dolay, yöre. **3.** (Jeo.) Bölge.

havamil, *A. a.* [hamile ç.] Gebe kadınlar.

havamiş, *A. a.* [hamiş c.] Kitabın, mektubun kenarları.

havan, *F. a.* Havan.

havânık, *A. a.* [hankah ç.] Tekkeler.

havanit, *A. a. (ha* ile) [hanut ç.] **1.** Dükkânlar. **2.** Meyhaneler.

havarık, *A. s., a.* [hârık, hari-

ka ç.] Harikalar. • *Havarık-i âde,* olağanüstü olaylar.

havari, *A. a.* **1.** Yardımcı. **2.** Peygamberlerin düşüncelerini yaymada yardımları dokunan kimselerden her biri. İsa peygamberin on iki yardımcısından her biri. [ç. havariyyun].

havari, *A. a.* "Huri" çoğulu olarak kullanılmıştır.

havaric, *A. a., s.* [haric, harice ç.] Halife Ali'ye karşı gelen din fırkaları insanları.

Havariyyun, *A. a.* [havari ç.] Havariler. İsa peygamberin on iki kişi olan yardımcıları, İncil'in çeşitli nüshalarını yaymışlar ve propaganda yapmışlardır.

Havarnak, Havernak, *A. a.* Mimar Sinimmar tarafından Fırat'ın Hira yakınlarında yapılmış ünlü köşk. Divan edebiyatında çok geçer.

havasıb, *A. a.* [hasıb ç.] Şiddetli rüzgârlar.

havasıl, *A. a.* [havsala ç.] **1.** Kursaklar. **2.** Mideler. **3.** (Ana.) Leğenler.

havass, havas, *A. a.* [hasse ç.] Hasseler, duygular. • *Havass-i hamse-i bâtına,* (içteki beş duygu) hiss-i müşterek, hayal, vehim, hafıza, mutasarrıfa; *havass-i hamse-i zâhire,* (dıştaki beş duygu) görme, işitme, tatma, koklama, dokunma.

havass, *A. a.* [hass, hassa ç.] **1.** Nitelikler, keyfiyetler. **2.** İlerlemiş, ileri kimseler. **3.** Okumuşlar, bilginler. **4.** Padişaha ayrılmış gelir kaynakları. **5.** Harflerden, bazı başka şeylerden ahkâm çıkarma ustalığı, bu iş için okunan dualar. • *Havass ü avam,* ileri gelenler ve halk (herkes); *ehl-i havass,* büyücüler.

havaşi, *A. a.* [haşiye ç.] **1.** Haşiyeler. **2.** Kuyruklar. **3.** Sonralar, maiyet adamları.

havatır, *A. a.* [hâtır, hâtıra ç.] Fikirler, düşünceler. • *Havatır-i nefsaniye,* nefis düşünceleri (tutkunun ten düşkünlüğü); *-rabbaniye,* Tanrısal ilhamlar, telkinler; *-şeytaniye,* şeytan telkinleri.

havatim, *A. a.* [hatem ç.] **1.** Mühürler. **2.** Sonlar, akıbetler.

havatîn, *A. a.* [hatun ç.] Hatunlar, kadınlar.

havayic, havaic, *A. a.* [hacet ç.] İhtiyaçlar, gerekli şeyler. • *Havayic-i zaruriye,* mutlaka giderilecek ihtiyaçlar, zorunlu gereksinimler.

havelân, *A. a.* **1.** Dönme, dolaşma. **2.** Değişme.

havene, *A. a.* [hain c.] Hainler.

haver, *F. a.* Doğu yönü. Doğu.

haveran, *F. a.* Doğuyla batı.

Havernak. *Bkz.* Havarnak.

havf, *A. a.* Korku. (XIX. yüzyıl) Hekimlik terimleri için Fr. *phobie* karşılığı olarak kullanılmıştır. • *Havf-i füshat,* (XX. yüzyıl) Fransızca *agoraphobie* karşılığı, meydan korkusu; *-mehat,* Fransızcadan *claustrophobie* karşılığı, kapalı yer

korkusu.

havfen, *A. be.* Korkudan, korkarak. • *Havfen min Allah,* Tanrı'dan korkarak.

havfnâk, *F. s.* [havf-nâk] Korkulu. Korkutan.

havi, *A. s.* İçine alan. Kaplayan.

haviye, *A. s.* **1.** Issız yer. **2.** Boş çöl.

Haviye, *A. a.* Cehennem tabakalarının yedincisi, en şiddetlisi.

havkale, *A. a.* "Lahavle" sözünü söyleme.

havl, *A. a.* **1.** Yıl. **2.** Çevre. **3.** Güç, kuvvet.

havlaka, *A. a.* "Havkale" gibi, "lâhavle" sözünü yineleme.

havra, *A. a.* Gözü iri, karası pek kara, akı pek ak kız.

havsala, *A. a.* **1.** Kuş kursağı. **2.** Mide. **3.** (Mec.) Alış gücü. **4.** (Ana.) Leğen.

havsalasuz, *F. s.* [havsala-suz] Sabrı, dayanaklığı darmadağın eden.

Havva, *A. a.* Âdem peygamberin eşi. İnsan türünün anası.

havvan, *A. s. (hı* ile) Çok, aşırı hain, hayınlığı âdet edinen.

havz, *A. a. (hı, dat* ile) **1.** Suya girme. **2.** Sakınılacak bir işe girişme. **3.** Girişme, başlama.

havz, *A. a.* Özel olarak yapılmış su çukuru, havuz. [ç. hıyaz].

havza, havze, *A. a.* **1.** Bir şeyin çevresi içinde olan. **2.** Sınıf içi. **3.** Belirtilmiş bir bölge, yöre.

hay. *Bkz.* ha.

hay. *Bkz.* hayy.

hayâ, *A. a.* **1.** Utanma. **2.** Tanrı korkusuyla günahtan kaçınma. **3.** Namus, edep.

hayadîd, [h a y d u t ç.] Haydutlar (Türkçede yapılmıştır).

hayahay. *Bkz.* heyahay.

hayahay, hayahuy, hayhuy, *F. a.* Büyük ses, gürültü, şamata.

hayal, *A. a.* **1.** Bir şeyin zihinde cisimlenen biçimi. **2.** Aslı esası olmadan bellekte kurulan şey, düş, imge. **3.** Gölgeli görünen şey. **4.** Sanı. **5.** Karagöz oyunu. • *Hayal-i hâb,* rüya, düş; *-zıl,* gölge (Karagöz) oyunu. (Ed. Ce.) • *Hayal-i bedbaht; -dilber; -hodgâm; -perran; -ruyet; -saadet; -şefkat; gark-i hayal; ihtişam-i hayal; levha-i hayal; mahşer-i hayal; per-i hayal; rikkat-i hayal; sem-i hayal; serab-i hayal; şehd-i hayal; tantana-i hayal; zirve-i hayal.*

hayalât, *A. a.* [hayal ç.] Hayaller, düşler, imgeler.

hayalen, *A. be.* Hayal bakımından. Hayalde olarak.

hayalet, *A. a.* Aslı olmadığı halde göz önünde cisimlendiği sanılan biçim. Karaltı.

hayalhane, *F. a.* [hayal-hane] Vehim, kuruntu yetisi.

hayalî, *A. s.* **1.** Hayalle ilgili. **2.** Karagöz oynatan **3.** (XIX. yüzyıl sonlarında Fransızcadan *romantique* (coşkucu) sözü

bununla karşılanmıştır).

hayaliyyun, *A. a.* [hayali ç.] (XIX. yüzyıl) sonlarında Fr. *les romantiques* (coşkucular) sözü karşılığı olarak kullanılmıştır.

hayalperest, *F. s.* [hayal-perest] Hayalci, hayal kuran, dalgın, düşkurucu.

hayalperver, *F. s.* [hayal-perver] Hayale düşkün, düşçü.

hayat, *A. a.* **1.** Dirilik, canlılık. **2.** Sağlık. **3.** Yaşayış, yaşam. • *Hayat-i baki, -cavid,* (ölmez, sürekli hayat) ahretteki hayat; *-müstear,* (ödünç hayat) bu dünya hayatı. (Ed. Ce.) • *Hayat-i aile; -âşıkane; -aşk; -beşer; -beynelmilel; -cârive; -cehennemiye; -edebiye; -fikriye; -gaflet; -garam; -gayz; -güzeşte; -hakikiye; -hata; -husran; -hususiye; -ihtiras; -işkence; -izdivac; -kibarane; -mahsusa; -matbuat; -maziye; -mel'une; -muhayyel; -mürgane; -müstakbele; -müştereke; -müzebzeb; -pürcûş; -refakat; -resmiye; -saffet; -sevda; -seyran; -şiir; -zail; -zevk; -zillet; âkıbet-i hayat; âlem-i hayat; bahar-i hayat; devre-i hayat; eb'ad-i hayat; ekdar-i hayat; enîn-i hayat; esrar-i hayat; eşkâl-i hayat; fütur-i hayat; gam-i hayat; gıda-yı hayat; günah-i hayat; hâb-i hayat; hakikat-i hayat; hâtıra-i hayat; hava-yi hayat; kalb-i hayat; levs-i hayat; maayib-i hayat; menşe-i hayat; meskenet-i hayat; mest-i hayat; neşet-i hayat; nüsha-i hayat; raşe-i hayat; refik-i hayat; saadet-i hayat; saiyan-i hayat; sual-i hayat; sürud-i hayat; şa'şaa-i hayat; şi'r-i hayat; târ-i hayat; tarih-i hayat; tarz-i hayat; tecdid-i hayat; ufk-i hayat; vakf-i hayat; veche-i hayat; vedo-i hayat; vukuat-i hayat.*

hayatbahş, *F. s.* [hayat-bahş] Hayat veren, hayat verici; iç açıcı.

hayatengiz, *F. s.* [hayat-engiz] Yaşatan, yaşamaya zorlayan.

hayatfeza, *F. s.* [hayat-feza] Hayat artırıcı, canlandıran.

hayatî, *A. s.* Yaşayışa, hayata ait. Hayatla ilgili.

hayatiyat, *A. a.* (XIX. yüzyıl) Fransızcadan *biologie* (dirimbilim) sözcüğünü karşılamak için kullanılmıştır.

hayatiyet, *A. a.* Canlılık.

hayatiyyun, *A. a.* Dirimbilimciler.

haybet, *A. a. (hı* ile) Yoksunluk, yoksul kalma; isteğe erememe; umut kırılması.

hayder, *A. a.* **1.** Aslan. **2.** (Mec.) Yürekli yiğit. **3.** *ö. a.* Halife Ali'nin lakabı. • *Hayder-i kerrar* (döne döne saldıran aslan) Ali; *hayder-u'llah* (Tanrı'nın aslanı) Ali.

hayderane, *F. be.* [hayder-ane] Aslan gibi, aslancasına; Halife Ali'ye yakışırcasına.

hayderiyye, *A. a.* Hırka altına

giyilen kolsuz ve kısa giyecek.
haye, *F. a.* **1.** Yumurta. **2.** Haya.
hayevan. *Bkz.* hayvan.
hayevî, *A. s.* **1.** Yılanlara ait. Yılanla ilgili. **2.** (Fel.) Fransızca *vital* (d i r i m s e l) karşılığı. Canlı, dirimsel. • *Efail-i hayeviye, hasse-i hayeviye, icab-i hayevî.*
hayeviyye, *A. a.* (Fel.) Fransızca *vitalisme* (dirimselcilik) karşılığı. (XX. yüzyıl).
hayf, *A. a.* Haksızlık. Zulüm.
hayf, hayfâ, *F. ün.* Yazık!
hayic. *Bkz.* haic.
hayid. *Bkz.* haid.
hâyide, *F. a.* **1.** Çiğnenmiş. **2.** Bayat.
hâyidegû, *F. s.* [hâyide-gû] Bayağı söz söyleyen.
hayl, *A. a.* **1.** At sürüsü, yılkı. **2.** Atlı sürüsü. [ç. ahyal, huyul].
haylî, *F. s.* Haylı, epey.
haylûlet, *A. a.* Araya girme.
hayme, *A. a.* Çadır.
haymegâh, *F. a.* [hayme-gâh] Çadır kurulmuş yer. Çadır yeri.
haymenişîn, *F. s.* [hayme-nişîn] Çadırda oturan. Göçebe.
hayr, *A. a.* **1.** İyilik. **2.** İyi iş. **3.** Fayda, yarar.
hayr, *A. s.* **1.** İyi. **2.** Faydalı, yararlı. • *Hayr-ül-vera,* halkın hayırlısı.
hayran, *A. s.* Şaşakalmış. Şaşkın.
hayranî, *F. a.* Şaşkınlık.
hayrat, *A. a., ç.* Sevap için yapılmış şeyler. İyi şeyler. • *Sahib-ül-hayrat vel-hasenat,* sevap ve güzel seyler sahibi.
hayrendiş, *F. s.* [hayr-endiş] İyilik düşünen.
hayret, *A. a. (ha, te* ile) Şaşkınlık. Şaşa kalma. • *Bahr-i hayret, vâdi-i h a y r e t,* çok şaşırma. (Ed. Ce.) • *Beyan-i hayret; eser-i hayret; garka-i hayret; heykel-i hayret; kelime-i hayret; nida-yi hayret; sayha-i hayret; ukûs-i hayret; vakfe-i hayret.*
hayretbahş, *F. s.* [hayret-bahş] Şaşırtan. Şaşırtıp bırakan.
hayretefza, *F. s.* [hayret-efza] Hayret veren, hayreti artıran, şaşırtan.
hayretengiz, *F. s.* [hayret-engiz] Hayret veren. Hayret içinde bırakan.
hayretfeza, *F. s.* [hayret-feza] Hayret veren, hayret artıran, şaşırtıcı.
hayretzede, *F. s.* [hayret-zede] Şaşakalmış.
hayrhah, *F. s.* [hayr-hah] İyilik isteyen.
hayrhahane, *F. be.* [hayr-hahane] İyilik ister kimseye yakışırcasına.
hayri, hayriyye, *A. s.* İyilikle ilgili. Uğur ve kutluluğa ait.
hays, *A. a.* Saygı. Ilgi.
haysiyyet, *A. a.* Değer, itibar, şeref, onur.
hayşum, *A. a.* Geniz.
hayşumî, *A. s.* Genizden gelen.
hayt, *A. a.* İplik. Tire.

hayta, *A. o.* **1.** İp, urgan. **2.** Kazık. • *Hayta-i hayme,* çadır kazığı.

haytiye, *A. o.* (Hayb.) İpsiler.

hayvan, hayevan, *A. o.* **1.** Dirilik. **2.** Sağlık. **3.** Canlı şey. İnsanla birlikte tüm canlılar.

hayvanat, hayevanat, *A. o.* [hayevan ç.] Hayvanlar.

hayvani, hayvaniyye, *A. s.* Hayvanla ilgili. Canlıya ait.

hayvaniyyet, *A. o.* Hayvanlık.

hayy, hay, *A. s.* **1.** Diri. Sağ. Canlı. **2.** Tanrı sıfatlarındandır.

hayya, *A. ün.* Gel! Çabuk ol! • *Hayyak-Allah!* Tanrı ömrünü uzun etsin!

hayyak, *A. o. (ha, kef* ile) Çulha, dokumacı.

Hayyam, *A. ö. o.* "Çadırcı" anlamında olan bu söz İran'ın ünlü ozanlarından Ömer Hayyam'ın adıdır.

hayyat, *A. o.* [hayye ç.] Yılanlar.

hayyat, *A. o.* Dikici, terzi.

hayye, *A. o.* Yılan.

hayyen, *A. be.* Diri, canlı olarak. • *Hayyen meyyiten,* ölü ya da diri.

hayyir, *A. s.* Her zaman iyilik eden. Çok hayırlı.

hayyiz, *A. o. (ha, ze* ile) Yer, yön. Meydan, alan (Fel.) Uzam.

hayz, *A. o. (ha, dat* ile) Kadınların aybaşısı.

haz. *Bkz.* hazz.

haza, *A. ad. (he, zel* ile) Bu, şu. • *Fi yevmina haza,* bugünkü günde; *ilâ yevmina haza,* günümüze dek, hâlâ; *lihaza,* bunun için; *maahaza,* bununla birlikte.

haza', *A. o.* Kesme, yarma. Ameliyat.

hazain, *A. o.* [hazine, hizane ç.] Hazineler. • *Hazain-i medfune,* gömülü hazineler.

hazair, *A. o. (ha, zı* ile) [hazire ç.] Mezarlar.

hazakat, *A. o.* Ustalık. Hekim ve sanatçı ustalığı.

hazan, *F. o.* Güz. Sonbahar. • *Bâd-i hazan,* güz rüzgârı.

hazandide, *F. s.* [hazan-dide] Hazan görmüş, solup sararmış.

hazani, *F. s.* Güz mevsimine ait, güzle ilgili.

hazanistan, *F. o.* [hazan-istan] Hazan görmüş, solup sararmış yer.

hazanlika, *F. s.* [hazan-lika] Hazan yüzlü, soluk yüzlü.

hazanreside, *F. s.* [hazan-reside] Hazan ermiş, solup sararmış.

hazar, *A. o.* **1.** Köy ya da kasabada yaşayanların durumu. **2.** Barış, rahat zamanı. • *Hazar ve sefer,* 1. Evde oturma ve yolculuk. 2. Barış zamanı ve savaş zamanı.

hazar, *A. o.* Hazır şey. • *Mâhazar,* hazır olan şey.

hazaret. *Bkz.* hadaret.

hazari, hazariyye, *A. s.* **1.** Köy, kasabada yaşayanların hayatına ait. Medeni, uygar. **2.** Barış zamanına ait. • *Kuvve-i hazariyye,* barış zamanındaki as-

ker gücü.

hazef, *A. a.* Topraktan yapılma çanak, çömlek gibi şey.

hazefiyye, *A. a.* **1.** Çanak, çömlek gibi topraktan yapılma şeyler. **2.** Bunları yapma sanatı. **3.** Fransızcadan *ceramique* (seramik) karşılığı.

hazefpâre, *F. s.* [hazef-pâre] Çanak, çömlek kırıntısı. Ufak parça.

hazele, *A. s., a.* [hâzil ç.] Yüzsüzler, sıyrıklar. Arkadaşlarını tehlikede bırakıp kaçanlar, alçaklar. [ç. hazelat].

hazen, hüzn, *A. a.* Tasa, kaygı, keder. • *Âm-ül-hazen,* (tasa yılı) Muhammed Peygamberin eşi Hatice'yle amcası Ebutalib'in öldüğü yıl; *beyt-ül-hazen, Bkz.* Beyt.

hâzen, hâzene, *F. a.* Baldız.

hazer, *A. a.* Sakınma, çekinme. • *Elhazer!* Sakın!

hazerat, *A. a.* [hazret ç.] Hazretler. • *Hazerat-i hams,* (Tas.) tecellinin beş derecesinin basamakları; *eimme-i isnaaşer hazeratı,* on iki imam hazretleri; *sıbteyn-i ekremeyn hazeratı,* peygamber soyundan olan iki torun hazretleri; *vüzera-i izam hazeratı,* ulu vezirler hazretleri.

hazf, *A. a.* Aradan kaldırma, giderme. Silme.

hâzî, *A. a.* [huzu'dan] Alçakgönüllülük gösteren.

hâzık, *A. a.* **1.** Keskin. **2.** Usta. **3.** Usta, keskin hekim. [ç. huzzak].

hâzıkane, *F. be.* Ustalıkla. Ustacasına.

hâzım, *A. s.* Sindiren, sindirici.

hâzına, *A. a.* Emzirici. Sütanne.

hâzır, hâzıra, *A. s.* [huzur'dan] **1.** Hazır. **2.** Konuşulan yerde bulunan. **3.** Elde bulunan. **4.** Her şeyi tamamlamış olan. • *Hâzır bil-meclis,* toplantıda bulunan, *hâzır ü nazır,* her yerde bulunan ve gören (Tanrı); *ahval-i hâzıra,* şimdiki durum; *asr-i hâzır,* yeniçağlar; *emr-i hâzır,* (Dilb.) emir kipi; *zaman-i hâzır,* bugünkü gün.

hâzıra, *A.ça., s.* **1.** Şehirli, kentli. **2.** Bir yere yerleşmiş.

hâzırbaş, *F. s.* [hâzır-baş] **1.** (Bir yerde) sürekli hazır bulunan. **2.** *ü.* Hazır ol! komutu.

hâzırîn, hâzırun, *A. a.* [hâzır ç.] Hazır olanlar. Bulunanlar.

hâzil, *A. s.* Arkadaşlarını tehlikede bırakıp kaçan, alçak. [ç. hazele].

hâzim, *A. s.* [hazm'dan] Basiretli, geleceğe tedbir alan, öngören. Işinde gözü açık.

hâzim, *A. s.* [hezimet'ten] Bozucu, bozan, bozguna uğratan.

hazin, *A. s.* [hüzn'den] Üzüntülü, kederli, hüzünlü.

hâzin, *A. a.* [hizane'den] **1.** Haznedar. **2.** Bekçi.

hazine, *A. a.* **1.** Hazine. **2.** Akça saklanan yer. **3.** Değerli şeyler saklanan yer. **4.** Su biriktirilen yer, hazne. **5.** Yere gömülmüş mal. **6.** 16.000 ku-

ruş tutarı. **7.** Maliye veznesi, devlet parasının biriktiği yer. • *Hazine-i evrak,* arşiv; *-hassa,* padişahın özel serveti; *-maliye,* devlet hazinesi, maliye idaresi. [ç. hazain].

hazinedar, *F. a.* [hazine dar] Hazinedar: değerli eşya, para koruyucusu, yönetici.

haziran, *A. a.* Haziran.

hazîre, *A. a.* Çevresi duvar ya da çitle çevrili mezar. [ç. hazair].

haziz, *A. a.* **1.** En aşağıda, alttaki mevki. **2.** (Gökb.) Bir gezegenin Güneş'ten en uzak bulunduğu yer. Ay, Güneş ve gezegenlerin en yakın oldukları yer. • *Haziz-i mezellet,* zilletin en aşağı noktası.

hazm, *A. a.* Sağlam ve doğru oy ve istek. Kesin karar. Sağlam kazığa bağlama.

hazm, *A. a.* **1.** Sindirme. **2.** (Ana.) Sindirim.

hazra. *Bkz.* hadra.

hazret, *A. a.* [huzur'dan] **1.** Ön. **2.** Övme ve büyültme, ululama i ç i n kullanılır. • *Hazret-i Allah, Hazret-i Muhammed, Hazret-i Ali.* **3.** (Tas.) Tecellinin b e ş derecesinden her biri. [ç. hazerat].

hazul, *A. a. (hı, zel* ile) **1.** Dostunu bırakıp yardım etmeyenler. **2.** Bozgunlar, kaçaklar.

hazur, *A. s. (zel* ile) [hazer'den] Çok çekingen, çok dikkatli.

ıazz, hazz, *A. a.* **1.** Pay, nasip. **2.** Hoşlanma. **3.** Sevinme. [ç. huzuz, huzuzat]. (Ed. Ce.) • *Hazz-i amik; -bahar; -garib; -inbisat; -itminan; -saadet; -terennüm; -tesliyet.*

hazzaf, *A. a. (hı, ze* ile) Çanak çömlekçi, testici.

heba, *A. a.* **1.** İnce toz. **2.** Harcama. Bol harcama. **3.** Boş, nafile. • *Hebaen mensura,* boşuna harcanmış, yok edilmiş. Çarçur.

Hebenneka, *A. a.* Ahmaklığıyla ün almış Yezid adlı bir Arabın lakabı.

heca, *A. a.* **1.** Harflerin sesi. **2.** Bir sözcüğü oluşturan harflerin teker teker seslendirilmesi. **3.** Ağzın b i r hareketiyle söylenen söz, hece, seslem. **4.** Bir kimseyi nazım ya da nesirle yerme. • *Huruf-i heca.* 1. Elifbe (abece) sırasına göre dizilmiş harfler. 2. Sözcüklerdeki harfleri seslendiren (elif, vav, he, ye) harfler.

hecagû, *F. s.* [heca-gû] Yeren, yergici. Hiciv yazan. Hicveden.

hecaî, *A. s.* [heca'dan] Heceyle ilgili. • *Vezn-i hecaî,* hece vezni.

hecaya, *A. a.* [hece ç.] Heceler.

heccav, *A. s.* Çok hicveden. Hep yeren.

hecemat, *A. ç., a.* Hücumlar, saldırmalar.

heceme, hecme, *A. s.* Şiddet.

hecin, *A. a.* Çok dayanıklı, hızlı yürür, koşucu deve.

hecme. *Bkz.* heceme.

hecr. *Bkz.* hicr.

hecv. *Bkz.* hicv.

hedaya, *A. a.* [hediyye ç.] Hediyeler, armağanlar, bahşişler.

hedd, *A. a.* Binayı gürültüyle yıkıp göçertme.

hedeb, *Bak.* hüdb, hüdüb.

hedef, *A. a.* **1.** Nişan noktası, amaç. **2.** (Mec.) Varılmak istenen nokta. [ç. ehdaf].

heder, *A. a.* **1.** Boş yere harcanma. **2.** Ziyan olma. **3.** Kıssasız ölme.

hedhede, *A. a.* **1.** (Kuş) (ötme). **2.** (Deve) bağırma. **3.** Ninni.

hediyye, *A. a.* Armağan. Bahşiş. [ç. hedaya].

hediyyeten, *A. be.* Armağan olarak. Peşkeş.

hedm, *A. a.* Yıkma.

hefevat, *A. a.* [hefve ç.] Sürmeler, kaymalar. Yanılmalar.

heft, *F. s., a.* Yedi. • *Heft âbâ,* (yedi baba), yedi âlem; *-ahter, -ayine, -bânu,* yedi gezegen; *-asman,* yedi kat gök; *-dane,* aşure pişirmede kullanılan yedi tahıl çeşidi; *-devr,* yaradılıştan kıyamet gününe d e k olan yedi devir; *-ejdeha,* yedi gezegen; *-elvan,* (yedi renk), Isa'ya gönderildiği söylenen yedi çeşit yemek, türlü (yemek); *-endam,* (baş, göğüs, karın, 2 el, 2 ayak) yedi üye; *-hun,* cehennemin 7 tabakası; *-iklim,* Batlamyos'un ayırdığı dünyanın yedi bölgesi; *-kalem,* yedi yazı çeşidi; *-merd, -merdan,* kutub, gavs, ahyar, evtad, abdal, nukaba, nüceba diye sıralanan yediler; *-meyve,* (kuşüzümü, üzüm, incir, kayısı, şeftali, hurma, erik), yedi meyve; *-muhit,* (Pasifik, Atlantik, Akdeniz, Karadeniz, Tabariye, Hazer, Aral denizleri), yedi büyük deniz; *-tenan,* ashab-i kehf.

heftad, *F. s., a.* Yetmiş. • *Heftad ü dü şah,* (yetmiş iki dal), insan ırkının 72 dalı ya da İslamlıktan gayri 72 mezhep.

hefte, *F. a.* Hafta. Yedi günlük süre.

heftevreng, *F. a.* [heft-evreng] Büyük ve Küçükayı yıldızlarını oluşturan yedi yıldız.

heftgâne, *F. s.* [heft-gâne] Yedi tane, yedi türlü, yedi kat.

heftüm, heftümin, *F. s.* Yedinci.

hefte, *A. a.* **1.** Ayak kayıp sürçme. **2.** Yanılma, yanlışlık. **3.** Günah. [ç. hefevat].

hejdeh, *F. s.* [heştdeh'ten] On sekiz. *Bkz.* heştdeh.

helâhil, *A. a.* Öldürücü zehir. İlacı olmayan zehir.

helâk, *A. a.* **1.** Ölme. **2.** Geberme. **3.** Harcanma, çok yorulma.

helâl, helâliye, *A. s.* **1.** Din bakımından günah olmayan. **2.** Yasak olmayan. **3.** Nikâhlı eş.

helâlzade, *F. s.* [helâl-zade] Doğru, temiz.

helezon, halezon, *A. a.* **1.** Sümüklüböcek kabuğu. **2.** (Geo.) Helis. **3.** (Ana.) Salyangoz.

helezonî, *A. s.* **1.** (Fiz.) Sarmal. **2.** (Geo.) Helisel.

helile, *F. a.* Halile. Tohumları hekimlikte kullanılan bitki.

helümme cerra, *A. tüm.* "Var kıyas et!" anlamında ve çoğu kez, "ve..." ile kullanılır.

hem, hemm, *A. a.* **1.** Zor iş. **2.** Tasa, kaygı. [ç. hümum].

hem-, *F. il.* Farsça ve Arapça sözcüklerin başına eklenir bir önek. K a t ı l d ı ğ ı sözcüklere "birliktelik, ortaklık" anlamı verir.

hemaguş, *F. s.* [hem-aguş] Kucak kucağa. Sarmaş dolaş.

hemahenk, *F. s.* [hem-ahenk] Uygun. Denk.

hemahîm, *A. a.* [hemheme ç.] Dertler. Üzüntüler.

hemal, hümal, *A. a.* Ortak. Eş. • *Bihemal,* eşsiz; *gerdunhemal,* çok güçlü.

heman, *F. be.* Hemen. Çabucak.

hemanâ, *F. il.* Sanki.

hemandem, *F. be.* Hemen. Çabucak, o anda.

hemangâh, *F. be.* O anda, hemen.

hemâramiş, *F. s.* [hem-âramiş] Birlikte dinlenen, soluk alan.

hemare, *F. a.* Her zaman. Hep.

hemasl, *F. a.* [hem-asl] Aynı asıldan.

hemasr, *F. a.* [hem-asr] Çağdaş.

hemaşiyan, *F. s.* [hem-aşiyan] Aynı yuvada.

hemâvaz, *F. s.* [hem-âvaz] **1.** Aynı sesi çıkaran, sesleri birbirine uygun. **2.** Birbiriyle uyuşan. **3.** Birbirine danışan.

hemâver, *F. s.* **1.** Benzer, eş, eşit. **2.** Arkadaş, okul arkadaşı, kapı yoldaşı.

hemâverd, *F. a.* **1.** Rakip. **2.** Düşman. **3.** Savaşta akran ve eş olan.

hemayar, *F. s.* [hem-ayar] Denk. Eşit.

hembar, *F. s.* [hem-bar] **1.** Aynı yükü yüklenmiş olan. **2.** Felaket, yazgı arkadaşı olan.

hembaz, *F. s.* [hem-baz] Birlikte oynayan. Ortak.

hembezm, *F. s.* [hem-bezm] Meclis (içki) arkadaşı.

hembû, *F. s.* [hem-bû] Kokuları bir olan.

hemcây, *F. a.* [hem-cây] Hemşeri.

hemcenah, *F. s.* [hem-cenah] **1.** Eşit. **2.** Denk.

hemcereyan, *F. s.* [hem-cereyan] Aynı akışta olan.

hemcins, *F. a., s.* [hem-cins] Aynı cinsten. Bir soydan olan.

hemcivar, [hem-civar] Aynı civarda bulunan, komşu.

hemcivarî, *F. a.* Komşuluk.

hemçü, hemçün, *F. be.* [hem-çü] (Onun) gibi.

hemçünan, *F. be.* [hem-çünan] Böylece.

hemdem, *F. s., a.* [hem-dem] Sıkı fıkı arkadaş.

hemdemî, *F. a.* Sıkı fıkı arkadaşlık.

hemderd, *F. s.* [hem-derd] Dert ortağı.

hemdest, *F. a., s.* [hem-dest] **1.** El ele veren. **2.** Güç ve kuvveti bir olan. **3.** Ortak. [ç. hem-

destan].

hemdestî, *F. s.* Ortaklık. Birlik.

hemdiger, *F. s.* [hem-diger] **1.** Her ikinin öbürü. **2.** Her biri, her ikisi.

hemdih, *F. s.* [hem-dih] Aynı köyden, köydeş.

hemdil, *F. s.* [hem-dil] Düşünce ve yürekleri bir olan.

heme, *F. a., s.* Bütün. Hep.

hemec, *A. a.* Şaşkın, çulpa.

hemfikr, *F. s.* [hem-fikr] Aynı düşüncede olan. Kafadar.

hemhâb, *F. s.* [hem-hâb] **1.** Birlikte uyuyan. Yatak arkadası. **2.** Eş.

hemhâbe, *F. s.* [hem-hâbe] Yatak, oda arkadaşı.

hemhal, *F. s., a.* [hem-hal] Bir halde olan, bir halli. Durumları birbirine benzeyen.

hemhane, *F. s.* [hem-hane] Aynı evde oturan. Arkadaş.

hemheme, *A. a.* **1.** Boğuk ses çıkarma. **2.** Kükreme, böğürme. **3.** İnleme. **4.** Fısıldama, mırıldanma. **5.** Ninni söyleme.

hemhudud, *F. s.* [hem-hudud] Sınırları yan yana olan, sınırdaş.

hemhuy, *F. s.* [hem-huy] Aynı huyda, tabiatları bir.

hemîn, *F. ad.* **1.** Bu, o, ta kendisi. **2.** *s.* Tek, yalnız, aynı, tıpkı.

heminan, *F. a., s.* [hem-inan] Birlikte hayvan yürütenlerin her biri. At başı beraber.

hemişe, *F. be.* Her zaman. Her vakit.

hemkadeh, *F. a.* [hem-kadeh] İçki arkadaşı, sıkı fıkı dost.

hemkadem, *F. s.* [hem-kadem] **1.** Güç ve orun bakımından eşit olan. **2.** *a.* Arkadaş, ayaktaş.

hemkadr, *F. s.* [hem-kadr] Saygınlıkta, değerde eş olan.

hemkâr, *F. a.* Aynı işte olan kimse, meslektaş.

hemkâse, *F. s.* [hem-kâse] Aynı kâseyi kullanan, içtikleri ayrı gitmeyen, içki arkadaşı, sıkı fıkı dost.

hemkıran, *F. a.* [hem-kıran] **1.** Aynı yaştan, kuşaktan kişiler, yaşıt. **2.** *s.* Talihleri eş olan.

hemkîş, *F. a.* [hem-kîş] Dindaş.

hemkitab, *A. a.* [hem-kitab] **1.** Ders arkadaşı. **2.** Dindaş.

hemkudret, *F. be.* [hem-kudret] Birçok organların aynı görev için birleşmeleri. (XX. yüzyıl) Fransızcadan *synergie* (sinerji) karşılığı, görevdeşlik.

hemkün, *F. a.* [hem-kün] İş arkadaşı, meslektaş.

hemm. *Bkz.* hem.

hemmeşreb, *F. s.* [hem-meşreb] Huyları uygun, kafadar. [ç. hemmeşreban].

hemmezheb, *F. s.* [hem-mezheb] Aynı din ve mezhepte olan. Din kardeşi.

hemnam, *F. s., a.* [hem-nam] Adaş.

hemneberd, *F. a.* [hem-neberd] **1.** Savaş arkadaşı. **2.** Rakip.

hemnefes, *F. s.* [hem-nefes] Sıkı arkadaş.

hemnesl, *F. a.* [hem-nesl] Ay-

nı soydan. Aynı ulustan.

hemnişîn, *F. s.* [hem-nişîn] Beraber oturup kalkan. Sıkı fıkı arkadaş. [ç. hemnişînan].

hempâ, *F. a.* [hem-pâ] **1.** Ayakdaş, arkadaş. **2.** (Kötülükte) arkadaş, hampa.

hempâye, *F. s.* [hem-pâye] A y n ı rütbede. Eşit. [ç. hempâyegân].

hempîşe, *F. a.* [hem-pîşe] Aynı sanatta olan. Aynı işi yapan.

hemrah, hemreh, *F. a.* [hemrah] Yol arkadaşı, yoldaş.

hemrahî, *F. a.* Yol arkadaşlığı, yoldaşlık.

hemraz, *F. a.* [hem-raz] Dost. Sıkı fıkı arkadaş. Sırlarını bilen arkadaş.

hemrazî, *F. a.* Dostluk. Arkadaşlık.

hemreh. *Bkz.* hemrah.

hemrenk, *F. a., s.* [hem-renk] **1.** Aynı renkte olan. **2.** Huyları bir olan.

hemrev, *F. s.* **1.** Birlikte giden, yol arkadaşı, yoldaş. **2.** Aynı yere giden. **3.** Eş, benzer.

hemrey, *F. a.* [hem-rey] Aynı sözde, aynı düşüncede olan. Oydaş.

hemrikâb, *F. a.* [hem-rikâb] R i k â p rikâba. Eşit.

hemrütbe, *F. a.* [hem-rütbe] A y n ı rütbede olan. Eşit.

hemsal, *F. a.* [hem-sal] Aynı yaşta. Yaşıt.

hemsaye, *F. a.* [hem-saye] Komşu.

hemsayegî, *F. a.* Komşuluk.

hemsaz, *F. s., a.* **1.** Uygun uygunluk. **2.** Arkadaş, arkadaşlık.

hemsebak, *F. a.* [hem-sebak] Ders arkadaşı. Birlikte ders çalışan.

hemsefer, *F. a.* [hem-sefer] Birlikte yolculuk eden. Yol arkadaşı. • *Hemseferan-i cahil,* (cahil yoldaşlar), vücutla ruh. [ç. hemseferan].

hemser, *F. a.* [hem-ser] Arkadaş. Erkek-kadın eşten her biri. [ç. hemseran].

hemsin, *F. a.* [hem-sinn] Yaşıt.

hemsohbet, *F. a.* [hem-sohbet] Birbiriyle konuşan. Arkadaş.

hemsüvar, *F. a.* [hem-süvar] Birlikte ata binmiş olanlar, yol arkadaşı, yoldaş.

hemşehrî, *F. a.* [hem-şehrî] **1.** Aynı kent halkından olan. **2.** Yurttaş.

hemşer, *F. s.* [hem-şer] Kötülükte eşit.

hemşire, *F. a.* [hem-şire] Kızkardeş.

hemşirezade, *F. a.* [hem-şirezade] Yeğen. Kızkardeş çocuğu.

hemtâ, *F. a.* [hem-tâ] Eşit. Aynı derecede eş. • *Bihemtâ,* eşsiz, benzersiz.

hemvar, *F. s.* **1.** Düz. **2.** Uygun. **3.** Daima. • *Nahemvar,* çarpık, eğri. Doğru değil.

hemvare, *F. be.* Her zaman.

hemvarî, *F. a.* Düzlük.

hemyan, *F. a.* Heybe, dağarcık, çanta.

hemyançe, *F. a.* Kese, küçük

torba.

hemzad, *F. a.* [hem-zad] **1.** İkiz. **2.** Yaşıt.

hemzanu, *F. s., a.* [hem-zanu] **1.** Yan yana oturan. **2.** Diz dize oturup konuşan.

hemze, *A. a.* **1.** Arapçada elif'in adı. **2.** (Elif, vav, ye, he) harflerinin üzerine konan işaret.

hemzeban, *F. s., a.* [hemzeban] **1.** Aynı dili kullanan. **2.** Birbirinin dilinden anlayan. **3.** Ağzı bir olanlar. [ç. hemzebanan].

hemzeman, *F. a., s.* [hemzeman] **1.** Çağdaş. **2.** Aynı zamanda işleyen. **3.** Eşitzaman, zamandaş.

hencar, *F. a.* Bir işte doğru ve düzgün yol. Kural, usul, kaide. • *Nâbehencar,* yolsuz, doğru değil.

hendek. *Bkz.* handek.

hendese, *A. a.* Geometri. • *Usul-i hendese,* geometri kitabı.

Hendesehane, *F. a.* [hendesehane] Tanzimat'tan biraz önce açılan mühendis okulu.

hendesî, hendesiye, *A. s.* Geometriyle ilgili, geometriye ait. Geometrik.

hengâm, *F. a.* Çağ, zaman, devir, mevsim. • *Bihengâm, nâbehengâm,* vakitsiz, mevsimsiz.

hengâme, *F. a.* **1.** Savaş, savaş yeri. **2.** Kavga, gürültü.

hengâmegîr, *F. s.* [hengâmegîr] **1.** Cambaz, oyunbaz. **2.** Hileci, düzenbaz şarlatan. **3.** Gürültücü, şamatacı, kavgacı. [ç. hengâmegîran].

hengâmegîrî, *F. a.* Kavgacılık.

henüz, *F. be.* Henüz. Şimdiye dek. Hâlâ.

her, *F. s.* Hep, bütün. • *Herşehrî,* (XX. yüzyıl) Franzsızca *cosmopolite* karşılığı.

heras. *Bkz.* hiras.

heraset. *Bkz.* haraset.

herâyîne, *F. be.* [her-âyine] Mutlaka. Her halde. Elbette.

herb. *Bkz.* hereb.

herbar, *F. be.* [her-bar] Her defa. Her zaman.

herc, *A. a.* Karışıklık. • *Hercmerc, herc ü merc,* karmakarışık, altüst, darmadağın, allak bullak.

hercai, hercayi, *F. s.* Her yerde bulunur, serseri. Çul tutmaz, derbeder. Gelgeç, yanardöner. • *Hercayi menekşe,* üç renkli menekşe.

herçend, *F. s.* [her-çend] Her ne zaman.

herçibâdâbâd, *F. be.* [her-çibâd-â-bâd] Ne olursa olsun. İster istemez.

herdem, *F. be.* [her-dem] Her vakit. Hep. • *Herdem taze,* parlaklığını, tazeliğini hiç kaybetmeyen.

hereb, herb, *A. a.* **1.** Kaçma, kapağı atma. **2.** Şiddetli üzüntü.

herem, *F. a.* **1.** İhtiyarlama, kocama. Zayıf, düşme. **2.** Mısır ehramlarından her biri. • *Hengâm-i herem,* ihtiyarlık zamanı.

heremdide, *F. s.* [herem-dide] Kocalmış, zayıflamış.

heremî, *A. s.* Ehram, piramitle ilgili, ona benzer.

heremreside, *F. s.* [herem-reside] İhtiyarlığa ulaşmış, kocalmış.

hergâh, *F. be.* [her-gâh] Her zaman.

hergiz, *F. be.* Hiçbir zaman, hiçbir suretle. Asla.

herheft, *F. a.* [her-heft] Kadınların süslerinde kullandığı yedi şey: Kına, çivit, lal (allık), üstübeç, antimon, altın varak, mis.

herim, *A. s.* Çok ihtiyar ya da çökmüş.

herze, *F. a.* Boş söz. Saçma sapan söz. [ç. herzevat].

herzegû, *F. s.* [herze-gû] Saçma sapan söz söyleyen.

herzegûyî, *F. a.* Herze söyleyicilik.

herzekâr, *F. s.* [herze-kâr] **1.** Boş şeylerle uğraşan. **2.** Saçma sapan konuşan.

herzevat, *A. a.* [herze ç.] Herzeler. Boş sözler.

herzevekil, *F. s.* Üstüne gerekmeyen şeylere karışan, münasebetsiz. Boşboğaz.

hesab, hisab, *A. a.* **1.** Sayma. **2.** Sayı. **3.** Sayı bilgisi, aritmetik. • *Hesab-i amelî,* pratik hesap; *-asgar-i namütenahi,* infinitezimal hesap; *-cümel, -ebced,* ebced hesabı; *-nazarî,* teorik hesap; *-tefazulî,* diferansiyel hesap; *-temamî,* integral hesap; *-zihnî,* zihin hesabı; *alelhesap,* hesaba tuta, avans olarak; *bîhesap,* hesapsız sayısız, pek çok; *ilm-i hesap,* aritmetik bilgisi; *indelhesap,* hesap sonunda, hesap edilerek.

hesabî, *A. a.* **1.** Hesapla ilgili, hesap işi. **2.** Hesabını bilir, idareli.

hestî, *F. s., a.* Sekiz. • *Heşt behişt,* Kur'an'da adı geçen sekiz cennet (Huld, Dâr-üsselam, Dâr-ül-karar, Cennet-ül-adn, Cennet-ül-me'va, Cennet-ün-naim, İlliyîn, Firdevs).

heştad, *F. s., a.* Seksen.

heştüm, heştümîn, *F. s.* Sekizinci.

hetf, *A. a. (he, te* ile) **1.** Seslenme, bağırma, çağırma. **2.** (Güvercin) dem çekme.

hetk, *A. a.* Yırtma, yarma. • *Hetk-i hicab-i ismet, -perde-i ırz,* namus perdesini yırtma, ırza saldırma.

hettak, *A. s.* Yırtıp parçalayan.

heva, *A. a.* **1.** Hoşlanma. **2.** Düşkünlük, tutkunluk. **3.** Sevgi, sevda. • *Heva vü heves,* tutkular, gelip geçici istekler, et arzuları; *ehl-i heva,* hırs sahipleri, nefsine düşkünler. [ç. ehva].

heva. *Bkz.* hava.

hevacis, *A. a.* [hacise ç.] Yürekte uyanan kötü düşünceler, kuruntular.

hevadar, *F. s.* Aşık, tutkun.

hevadic, *A. a.* [hevdec ç.] Kadın binekleri için mahfe.

hevahah, *F. a.* [heva-hah] **1.**

Sevgili, dost, yar. **2.** Nefsine düşkün, gelip geçici şeyler isteyen.

hevaî, *A. s.* **1.** Hevayla tutkunluk, nefse düşkünlükle ilgili. **2.** Nefsine düşkün, ciddi şeylerle ilgisiz. • *Hevaî meşrep,* gelgeç tabiatlı.

hevaî, *F. s.* Açık mavi (renk).

hevaiyat, *A. a.* [hevai ç.] Ciddi olmayanlar, gelip geçici şeyler.

hevamiş, *A. a. (he* ile) [hamiş ç.] Ekler, çıkıntılar, notlar.

hevamm, *A. a.* [hamme ç.] Zararlı böcekler (pire, tahtakurusu... vb.). • *H e v a m m-i cerebî,* uyuzböceği; *e l-a v a m, kel-hevam,* halk böcekler gibidir.

hevan, *A. a.* Aşağılık. Horluk, zelillik.

hevaperest, *F. s.* [heva-perest] Nefis isteklerine düşkün. Sefih.

hevdec, *A. a.* Deve üstünde kadınların binmesi için üstü kubbeli mahfe. [ç. hevadic].

heves, *A. a.* **1.** İstek. **2.** Gelip geçici istek. **3.** Akıllı harcı olmayan istek. **4.** Zevk, eğlence. • *Nev-heves,* (yeni hevesli) y e n i başlayan, yeni alışan.

hevesat, *A. a.* [heves ç.] Hevesler. • *Hevesat-i nefsaniye,* nefis düşkünlükleri.

hevesdar, *F. s.* [heves-dar] Hevesli, hevese bağlı.

heveskâr, *F. s.* [heves-kâr] Bir şeyi esaslı olarak değil de geçici olarak iş edinen. Fransızcadan *amateur* (özenci) karşılığı (XX. yüzyıl). [ç. heveskâran].

heveskârane, *F. be.* Heveskârca. Heveskâra uygun biçimde.

heveskârî, *F. a.* Heveskârlık, özencilik.

hevesnâk, *F. s.* [heves-nâk] Heves edici, hevesli.

hevesperver, *F. s.* [hevesperver] Hevesli.

hevesperverane, *F. be.* [hevesperver-ane] Hevesliye yakışır biçimde.

hevl, *A. a.* **1.** Korku. **2.** K o r k m a, ürkme. • *Ebülhevl,* (korku babası), Sfenks. [ç. ehval].

hevlengiz, *F. s.* [hevl-engiz] Korkunç.

hevlkâr, *F. s.* [hevl-kâr] Korkunç.

hevlnâk, *F. s.* [hevl-nâk] Korkunç, korkulu.

hevn, *A. a.* **1.** Kolaylık. **2.** Ufak şey, önemsizlik.

heyahay, hayahay,, *F. a.* Acıklıların bağırtısı.

heyakil, *A. a.* [heykel ç.] Heykeller. Yontular.

hey'at, *A. a.* [heyet ç.] Heyetler.

heyban, *A. a.* **1.** Ululuk. **2.** Korkunçluk. **3.** Korku uyandıran hal, durum.

heybet, *A. a.* **1.** Ululuk. **2.** Korkunçluk. **3.** Korku uyandıran durum.

heyc, *A. s.* Tozlu, rüzgârlı (gün).

heyca, *A. a.* Gürültü, kavga, dövüş. • *Heycazar, arsa-i heyca, meydan-i heyca,* savaş

alanı.

heyecan, *A. a.* **1.** Tozmak, tozumak. **2.** Coşma, coşkunluk. **3.** İçte olan acelecilik ve çarpınma.

heyelân, *A. a.* Toprak kayma. Kayşa.

hey'et, *A. a.* **1.** Şekil, biçim, suret. **2.** Görünüş. **3.** Kılık. **4.** Hal, durum. **5.** Bir bütün oluşturanların tümü, kurul. **6.** Birkaç kişiden oluşan kurul. • *Hey'et-i âyan. Bkz.* âyan; *-ihtariye,* ihtiyar heyeti; *-mahsusa,* bir iş için özel olarak oluşturulan kurul; *-umumiye,* genel kurul; *-vekile, -vükelâ,* bakanlar kurulu, kabine; *ilm-i heyet,* gökbilim.

hey'etşinas, *F. a.* [hey'et-şinas] Gökbilimci.

heyhat!, *A. ün.* Kaybedilen bir şeye acınma, yazıklanmayı bildirir.

heyhey, *A. a.* Bir meclis sonunda içilen içki dolu kadeh.

hey'î, *F. a.* Madde. Varlık.

heykel, *A. a.* **1.** Çok iri şey. **2.** Büyük tapınak. **3.** Statü. **4.** Heykel. [ç. heyakil].

heykeltıraş, *F. a.* [heykel-tıraş] Heykel yapan. Heykelci. Yontucu.

heyulâ, *A. a.* **1.** Madde. **2.** (Eski felsefe) Tüm cisimlerin ilk maddesi diye varsayılan madde. Kendisinin biçim ve sureti olmayan, fakat her biçim ve suret sahibi olanın muhtaç olduğu. **3.** Bellekte tasarlanan biçim. Asıl tasvir. **4.** (Tas.) *Ruh-i âzam,* doğanın tümü. **5.** Eşyanın gerçek olan kısmı. **6.** Önemsiz, ufak şey.

heyulânî, heyyulânî, *A. s.* Heyulaya ait, maddesel olan.

heyulâniyye, *A. a.* Maddecilik.

heyulâniyyun, *A. a.* Maddeciler.

heyza, *A. a.* **1.** Şiddetli kusma. **2.** Kolera.

hezabir, *A. a.* [hizebr ç.] Aslanlar. Yiğitler.

hezar, *F. s.* **1.** Bin. **2.** Pek çok.

hezar, *F. a.* Bülbül.

hezaran, *F. a.* [hezar ç.] **1.** Binler. **2.** Bülbüller.

hezarfen, *F. s., a.* [hezar-fen] Çok bilen. Elinden birçok iş gelen.

hezarmîh, *F. a., s.* [hezar-mîh] **1.** Gökyüzü. **2.** Çok süslü. **3.** Ç o k yamalı (derviş hırkası).

hezarpâ, *F. a.* [hezar-pâ] Kırkayak.

hezarpâre, *F. s.* [hezar-pâre] Bin parça, parça parça.

hezec, *A. a.* Canlı, neşeli şarkı. • *Bahr-i hezec,* asıl vezni mefâîlün (.———) olan aruz vezni takımı.

hezeyan, *A. a.* **1.** Sayıklama. **2.** Saçma sapan söyleme. • *Hezeyan-i mürteiş,* (XIX. yüzyıl) sarhoşluktan ileri gelme titreme illeti, kızartı. [ç. hezeyanat].

hezimet, *A. a.* Bozgunluk. Sındırgı.

hezl, hezel, *A. a.* Şaka. Latife.

hezlâmiz, *F. s.* [hezl-âmiz] Şakadan. Şakayla karışık.

hezlgû, *F. s.* [hezl-gû] Hezelci. Şakacı.
hezliyyat, *A. a.* [hezliyye ç.] Şakalar, latifeler.
hezm, *A. a.* **1.** Sıkma, sıkıştırma, ezme. **2.** Bozma, bozguna uğratma.
hıbar. *Bkz.* habar.
hıbazet, *A. a. (hı, ze, te* ile) Ekmekçilik, fırıncılık.
hıbb. *Bkz.* habb.
hıbb, *A. a.* **1.** Sevgi, aşk. **2.** Sevgili. **3.** Dost, arkadan. **4.** Tohum.
hıbb, hubb, *A. a.* Sevme, beğenme.
hıbban, *A. a.* [hıbb ç.] Sevgililer.
hıbbe, *A. a.* Sevgili.
hıdab, hızab, *A. a.* **1.** Boya. **2.** Kınalama.
hıdadet, *A. a.* Demircilik.
hıdiv, *A. a.* **1.** Büyük vezir. **2.** Sadrazam derecesinde olan Mısır valisi (Mehmet Ali'den sonra).
hıdivane, *F. s., be.* Bir vezire yakışır biçimde.
hıdivî, *A. s.* Bir vezirle ya da Mısır valisiyle ilgili, ona mensup.
hıdiviyyet, *A. a.* Mısır valiliği.
hıdn, *A. a. (hı* ile) **1.** Dost, arkadaş. **2.** Sevgili, yar, metres. [ç. ahdan].
hîf, hîfe, *A. a. (hı* ile) Korku.
hîk, *F. a. (hı, kef* ile) Tulum. • *Hîk-i şarab,* şarap tulumu.
hıfz, *A. a.* **1.** Saklama, koruma. **2.** Ezberleme, hatırda tutma. • *Hıfz-i Kur'an,* Kur'an'ı ezberleme; *-sıhhat,* sağlık koruma bilgisi; *taht-el-hıfz,* polis ya da jandarma muhafazası altında.
hıkd, *A. a.* Kin tutma. Kötü niyet besleme.
hılâlet. *Bkz.* halâlet.
hılt, *A. a.* **1.** Bir karışımdaki parçalardan h e r biri. **2.** Eski hekimliğin insan bedeninde dem, balgam, safra, s e v d a olarak varsaydığı d ö r t öğeden her biri. • *Hılt-i mahmud,* bedenin rahat ve doğal halde oluşu; *-redi,* bedenin rahatsız haline neden olan hılt. [ç. ahlat].
hıltî, *A. s.* Dört hılttan biriyle ilgili.
hıltiyyun, *A. a., s.* Ahlata çok önem verip hastalık ve sağlığın onlarla ilgisine inanan ve o yolda bakım yapan hekimlerle onların yolunu anlatan Fransızca *humorisme* ve *humoriste* sözlerinin karşılığı (XIX. yüzyıl).
hına. *Bkz.* hınna.
hınas, *A. a. (hı, se* ile) [hunsa ç.] Erselikler, er -dişiler.
hınat, *A. a.* [hunta ç.] Buğdaylar.
hınna, hına, *A. a.* Kına.
hınsır, hınsar, *A. a.* Serçeparmak.
hınsîr, *A. s. (hı, sin* ile) Soysuz, sütsüz, sütübozuk, aşağılık yaratılışlı.
hınta, *A. a.* Buğday.
hınzir, *A. a.* **1.** Domuz. **2.** Pis ve katı yürekli kimse. • *Lahm-i hınzir,* domuz eti; *şahm-i hın-*

zir, domuz yağı.
hınzire, *A. a.* Dişi domuz.
hîre, *F. s.* **1.** Bulanık, donuk, şaşkın. **2.** Boş. Manasız. Anlamsız.
hıred, *F. a.* **1.** Akıl, anlama. **2.** Zekâ.
hıredamuz, *F. s.* [hıred-amuz] Belletici, öğretmen.
hıredaşub, *F. s.* [hıred-aşub] Akıl dağıtıcı.
hıredfersa, *F. s.* [hıred-fersa] Akıl dayanmayan, akıl yoran. Çok zor.
hıredmend, *F. s.* [hıred-mend] Akıllı, anlayışlı. [ç. hıredmendan].
hıredmendane, *F. s., be.* [hıred-mend-ane] Akıllıca.
hıredsuz, *F. s.* [hıred-suz] Akıl yakıcı, şaşırtıcı.
hırıd. *Bkz.* harid.
hıridar, *F. s.* Alıcı, müşteri.
hıride, *F. s.* Satın alınmış, satın alınan.
Hıristiyanî, *A. s.* Hıristiyanlığa ait. Hıristiyanlıkla ilgili.
hırka, *A. s., a.* Hırka. Üste giyilen şey. • *Hırka-i iradet, -teberrük,* bir kimsenin dervişliğe ilk girişinde giydiği hırka; *-şerif,* Muhammed Peygamberin hırkası; *ö. a.* Peygamber Muhammed'in hırkasının bulunduğu cami, İstanbul'da Fatih dolaylarında bu adla anılan semt.
hırkapuş, *F. s.* [hırka-puş] **1.** Hırka giyen. **2.** Derviş. [ç. hırkapuşan].
hırman, *A. a.* Mahrumluk. Yoksunluk. Bir şeyi elde edememe.
hırs, *A. a. (sat* ile) **1.** Tamah. **2.** Çok isteme. **3.** Açgözlülük. **4.** Öfke, kızgınlık.
hırs, *F. a. (sin* ile) Ayı.
hırsek, *F. a.* Ayı yavrusu.
hırz, *A. a. (ze* ile) **1.** Sığınak. **2.** Kötülükten korunmak için kullanılan muska. Nazar boncuğu. **3.** Tılsım. • *Hırz-i can,* canı gibi saklama.
hısa', *A. a. (hı, sat, hemze* ile) İğdiş etme, hadım etme, eneme.
hısam, *A. a. (hı, sat* ile) [hasm ç.] Düşmanlar.
hısam, *A. a. (hı, sat* ile) Çekişme, kavga, uğraşma.
hısan, *F. a.* Aygır.
hısas. *Bkz.* hises.
hısb, *A. a. (hı, sat* ile) Bolluk.
hısn, *A. a.* **1.** Sağlam, sarp yer. **2.** Kale.
hîş, hîşavend, *F. a.* Akraba. [ç. hîşan].
hışm, *F. a.* Öfke. Kızgınlık, hiddet.
hışmâlûd, *F. s.* [hışm-âlûd] Darılmış, dargın. Öfkeli, dargın.
hışmnâk, *F. s.* [hışm-nâk] Öfkeli, kızgın.
hışt, *F. a.* **1.** Kerpiç, tuğla. **2.** Kalın, kısa harbi. El mızrağı.
Hıta. *Bkz.* Hata.
hıtam, *A. a.* Yular.
hıtbe, *A. a. (hı, ti* ile) Evlenme için istenmiş kız, kadın.
hıtta, *A. a. (hı, ti* ile) Memleket, kıta, ülke.
hıyaban, *A. a.* İki yanı ağaçlı

yol. Bulvar.

hıyam, *A. a.* [hayme ç.] Haymeler, çadırlar.

hıyanet, *A. a.* Kendine olan inanı, güveni kötüye kullanma. Sözünü tutmayıp oyun etme. Hainlik.

hıyanetkâr, *F. s.* [hıyanet-kâr] Hıyanet e d e n, hain.

hıyanetkârane, *F. s., be.* [hıyanet-kâr-ane] Haince. Hainin yapacağı biçimde.

hıyar, *A. a.* **1.** Bir işi yapıp yapmamada serbestlik. **2.** [hayır ç.] Hayırlar; iyi, güzel işleri çok kimse. [ç. hıyarat].

hıyat, *A. a.* **1.** İbrişim. **2.** İğne.

hıyatet, *A. a. (hı, tı, te* ile) Dikişçilik, terzilik.

hıyatethane, *F. a.* [hıyatet-hane] Terzi, dikiş evi.

hıyaz, *A. a.* [havuz ç.] Havuzlar.

hıyaz, *A. a. (ha, dal* ile) [hayz ç.] (Kadınlarda) aybaşılar.

hıyem, *A. a.* [hayme ç.] Haymeler; çadırlar.

hıyere, *A. a. (hı* ile) **1.** Beğenme, seçme, yeğleme. **2.** *s.* Beğenilmiş, seçilmiş, yeğlenmiş.

hıyre, *A. s.* **1.** Kamaşmış. **2.** Şaşkın.

hıyrebahş, *F. s.* [hıyre-bahş] Göz kamaştırıcı.

hıyreçeşm, *F. s.* [hıyre-çeşm] Kamaşık gözlü. Şaşkın. Utanmaz.

hıyredest, *F. s.* [hıyre-dest] Sakar, çapaçul.

hıyrerey, *F. s.* [hıyre-rey] Kötü reyli.

hıyresaz, *F. s.* [hıyre-saz] Göz kamaştıran.

hıyreser, *F. s.* [hıyre-ser] Sersem, alık.

hızab. *Bkz.* hıdab.

hızane, *A. a.* Hazne, hazine. [ç. hazain].

hızb, *A. a.* **1.** Takım. Birkaç kişilik arkadaş takımı. **2.** Kur'an'ın altıda bir bölüğü. [ç. ahzab].

Hızır, Hızır, *A. ö. a. (hı, dat* ile) Hızır. İçenlere ölmezlik veren abıhayat'ı içmiş olan peygamber. • *Ab-i hayat, rah-i zulmet* sözleriyle adı koşuklarda çok geçer. 5 Mayıs - 23 Nisan günü adına Hıdrellez töreni yapılır.

hibab, *A. a.* [habb ç.] **1.** Taneler. **2.** Tohumlar, çekirdekler. **3.** Haplar.

hibal, *A. a.* [habl ç.] Urganlar.

hibale, *A. a.* **1.** Ağ, tuzak. **2.** Kement. • *Hibale-i izdivaç,* evlenme bağı. [ç. habail].

hibe, *A. a.* Bağışlama. Bahşiş.

hibr, habr, *A. a.* **1.** Öğretmen, hoca. **2.** Mürekkep.

hibre, *A. a.* Bilgi. Haber. Deneme. • *Ehl-i hibre,* bilirkişi.

hibret, *A. a.* Bir iş hakkında tam bilgi. İşin aslına varma.

hica', *A. a.* Hiciv, yergi.

hicab, *A. a.* **1.** Perde. **2.** Utanma perdesi, utanma.

hicabet, *A. a.* **1.** Kapıcılık, perdecilik. **2.** Mabeyncilik, saray adamlığı. **3.** Kâbe perdeciliği.

hicabi, hicabiyye, *A. s.* **1.** Örtülü, perdeli. **2.** Engellenmiş,

güç. **3.** Utangaç. **4.** Diyaframla, zarla ilgili.

hical, *A. a.* [hacele ç.] Hacleler.

hicamet. *Bkz.* hacamet.

Hicaz, *A. a.* **1.** Arap yarımadasında Mekke'yle Medine'nin bulunduğu bölge. **2.** Acem musikisinin on iki makamından ikinci makam.

Hicazi, *A. s.* Hicazlı. Hicazla ilgili.

hicazkâr, *F. a.* Bir musiki makamı.

hicce, hacce, *A. a.* Mekke'ye bir kez hacı olmak için gitme. • *Hiccet-ül-veda,* Muhammed Peygamberin son haccı, veda haccı. *Zilhicce,* hacılık ayı.

hicr, hecr, *A. a.* **1.** Ayrılık. **2.** Bırakma.

hicran, *A. a.* **1.** Unutulmaz acı. **2.** Ayrılık.

hicranmeal, *F. s.* [hicran-meal] Hicran bildiren. Hicran anlatan.

hicranzede, *F. s.* [hicran-zede] Hicranlı. Hicrana uğramış.

hicret, *A. a.* **1.** Ayrılma. **2.** Kendi yurdunu bırakma. **3.** Göçme. • *Hicret-i nebeviyye,* Muhammed Peygamberin Mekke'den Medine'ye göçmesi. Hicret tarihinin başı olmuştur ki, İsa'dan sonra 15 Temmuz 622'ye rastlar.

hicrî, hicriyye, *A. s.* **1.** Göçmenlikle ilgili. **2.** Hicret zamanından başlayan tarihle ilgili, ondan herhangi bir yıl. • *Sene-i hicriyye, tarih-i hicrî,* Hicret yılından başlayan tarih.

hicv, hecv, *A. a.* Hiciv. Nazım ya da nesir olarak yerme. Yergi.

hicvî, *A. s.* Yergi koşuklarına ait, onunla ilgili.

hicviyyat, *A. a.* [hicviye ç.] Yergiler.

hicviyye, *A. a.* (Ya.) Konusu birini yerme olan koşuk.

hiç, *F. a.* **1.** Yok olan. **2.** Yok denecek kadar az olan, önemsiz.

hiçâhiç, *F. s.* [hiç-â-hiç] Hiçin hiçi. Hiç yok. Bomboş.

hiçî, *F. a.* Hiçlik. Yokluk.

hiçkes, *F. ad.* [hiç-kes] Hiç kimse. [ç. hiçkesan].

hida', *A. a. (hı, ayın* ile) Aldatma, hile, oyun, düzen, kurnazlık.

hidayet, *A. a.* **1.** Yol gösterme. **2.** Doğru yolu arama. **3.** Doğru yola girme. **4.** Tanrı tarafından birinin yüreğine ilham olunan doğru yolu aramak isteği.

hiddet, *A. a.* **1.** Keskinlik. **2.** Şiddet. **3.** Öfke. • *Hiddet-i basar,* göz keskinliği; *-havass,* (Fel.) Fr. *acuite des sens* karşılığı (XX. yüzyıl), duyuların keskinliği; *-zekâ,* zekâ keskinliği.

hidem, *A. a. (hı* ile) [hidmet ç.] Hizmetler.

hidemat, *A. a.* [hidmet ç.] Hizmetler.

hidmet, hizmet, *A. a.* **1.** İş. **2.** Birinin işini görme. **3.** Görev.

Hizmet.

hidmetgüzar, *F. s.* [hidmet-güzar] Hizmetle uğraşan.

hidmetkâr, *F. a.* [hidmet-kâr] Hizmet gören. Hizmetçi.

hiffet, *A. a.* Hafiflik.

hikâyât, *A. a.* [hikâyet ç.] Hikâyeler, öyküler.

hikâye, *A. a.* Hikâye. Öykü.

hikâyenüvis, *F. s., a.* [hikâye-nüvis] **1.** Hikâye yazan. **2.** Hikâyeci, öykücü.

hikâyet, *A. a.* Hikâye. Öykü.

hikem, *A. a.* [hikmet ç.] Hikmetler.

hikemî, *A. s.* Hikmetle ilgili.

hikemiyyat, *A. a.* Hikmetli sözler.

hikmet, *A. a.* **1.** Felsefe. **2.** Gizli, bilinmeyen nokta. Sebep. Neden. **3.** Gerçeğe, ahlaka ait kısa söz. • *Hikmet-i ameliyye,* pratik bilgi; *-hükümet,* hükümet yönetimi koşulları, hükümetin akıl ermeyen işleri; *-ilâhiye,* (ancak) Tanrı'nın bileceği iş; *-tabiiyye,* fizik bilgisi.

hikmetâmiz, *F. s.* [hikmet âmiz] Hikmetle karışık. Hikmetli.

hikmetfüruş, *F. s.* [hikmet-füruş] Hikmet satan. Hikmetli bir şey söylediğini sanan.

hikmetşinas, *F. a.* [hikmet-şinas] Fizik bilgini, fizikçi.

hilâ', *A. a.* [hil'at ç.] Üst giyimleri.

hilâf, *A. a.* Karşı. Karşıt. • *Hilâf-i âde,* (Fel.) Fransızca *anomalie* karşılığı (XX. y ü z y ı l); *-hakikat,* gerçeğe karşıt, gerçeğe uymayan; *ilm-i hilâf ü cedel,* tartışma yollarını öğreten bilgi, eytişim.

hilâfen, *A. be.* Tersine. Aksine.

hilâfet, *A. a.* **1.** Birinin yerini tutma. **2.** Peygambere vekil olarak İslamları ve İslamlığı koruma görevi. **3.** Halifelik zamanı ve hüküm sürdüğü çevre. • *Dâr-ül-hilâfe,* İstanbul.

hilâfgîr, *F. s.* [hilâf-gîr] Karşıt olan, karşı çıkan, karşı görüşte olan. [ç. hilâfgîran].

hilâfiyyat, *A. a.* Polemik bilgisi.

hilâl, *A. a.* **1.** Ara, aralık. **2.** Sıra, esna. **3.** Diş karıştırmakta kullanılan araç. • *Hilâl-i şevvalde,* şevval ayı sırasında.

hilâl, *A. a.* **1.** Yeni ay. **2.** Kaş. • *Hilâl-i ahmer,* Kızılay; *-Ahzar,* Yeşilay.

hilâlî, *A. s.* Hilalle, yeni ayla ilgili.

hilâsî, *A. s.* Melez.

hil'at, *A. a.* Padişah ya da vezir tarafından verilen ağır kaftan. • *Hil'at-i fâhire,* çok ağır değerde kaftan.

hilb, *A. a.* **1.** Tırnak. **2.** Kuş pençesi.

hile, *A. a.* **1.** Aldatacak tertip. Düzen. **2.** Sahtecilik, oyun, dolap. • *Hile-i şer'iye,* dinle ilgili bir işte kaçamak noktası.

hilebaz, *F. a.* [hile-baz] Hileci.

hilekâr, *F. s.* [hile-kâr] Hileci.

hilf, *A. a.* **1.** Yardımlaşma. **2.** Sözleşme, antlaşma.

hilkat, *A. a.* **1.** Yaratma, yaratış. **2.** Yaradılıştaki hal, tabiat.

hilkaten, *A. be.* Yaradılıştan.
hilkî, hilkıyye, *A. s.* Yaradılıştan, doğuştan.
hilkıyyet, *A. a.* Bir hal ya da huyun yaradılıştan olması.
hill, *A. s.* Helal. Şeriatça yapılmasına izin verilmiş.
hille, *A. a.* Durak.
hilm, *A. a.* Tabiat, huy yavaşlığı. Yumuşaklık. Sabır.
hilmiyyet, *A. a.* Yavaşlık, yumuşaklık.
hilye, *A. a.* **1.** Süs, cevher. **2.** Güzel sıfatlar. **3.** Fizik görünüş. **4.** (Ya.) Peygamberin kutsal niteliklerini, fizik durumunu anlatan yazı.
himam, hümam. *Bkz.* hümam.
himar, *A. a.* Eşek.
himaye, *A. a.* Koruma.
himayet, *A. a.* Koruma.
hîme, *F. a.* Odun.
himem, *A. a. (he* ile) [himmet ç.] Çabalar, çalışmalar, yardımlar.
himl, *A. a. (ha* ile) Yük.
himmet, *A. a.* **1.** Çalışma. Çabalama. **2.** E r m i ş kimse etkisi. [ç. himem, himemat].
himye, *A. a.* **1.** Perhiz. **2.** (Hasta için) Rejim.
Himyer, *A. a.* Yemen'de bir kent adı.
Himyerî, *A. a.* Himyerli. (Himyerliler gayet kısa konuşmalarıyla ün almıştır).
himyevî, *A. s.* Perhizle ilgili.
hîn, *A. a.* **1.** Bir an. **2.** Bir zaman parçası. **3.** Vakit. **4.** Sıra. • *Hîn-i hacette,* gerektiği zamanda. [ç. ahyan].
Hind, *A. a.* **1.** Bir kadın adı olup, fetvalar ve şeriat işlerinde soyut olarak kadından söz edildiği zaman çok geçer. **2.** Hindistan. • *Derya-yi Hind,* Hint Okyanusu.
Hindî, *A. s.* **1.** Hintli. **2.** Hindistan ya da Hintlilerle ilgili.
hindiba', *A. a.* Hindiba.
Hindu, *F. s.* **1.** Hintli. **2.** Satürn. **3.** Ben, benek.
hinduvane, *F. a.* Karpuz.
hink, *F. a.* Kır ya da ak at.
hins, *A. a. (ha, se* ile) Adını bozup sorumluluk taşıma.
Hira', *A. ö. a. (ha* ile) M e k k e yakınlarında, Muhammed Peygamberin ibadet için çekildiği dağ.
hiram, *F. a.* **1.** Sallanma. **2.** Salınarak yürüme.
hiraman, *F. s.* Salınarak, naz ve edayla yürüyen.
hiramende, *F. s.* Hoş ve edayla yürüyen.
hiras, heras, *F. s.* Korkma. Korku.
hirasan, *F. s.* Korkak.
hiraset, *A. a.* **1.** Saklama. **2.** Koruma, bekleme.
hiraset, *A. a. (ha, se* ile) Ekincilik, çiftçilik.
hiraş, *F. s.* Tırmalayan. • *Dilhiraş, samia-hiraş,* gönül, kulak tırmalayan.
hirba', *A. a.* **1.** Bukalemun. **2.** Güneşin buluta vurduğu zaman o l a n renkler.
hiref, *A. a.* [hirfet ç.] Sanatlar.
hirfet, *A. a.* **1.** Sanat. **2.** Kazanç. **3.** Esnaf işi. [ç. hiref].

hirmen, harman, *F. a.* Harman.
hirre, *A. a.* Dişi kedi. [ç. hürer].
his. *Bkz.* hiss.
hisab. *Bkz.* hesab.
hisal, *A. a.* [haslet ç.] Hasletler, huylar.
hisar, *A. a.* [hasr'dan] **1.** Kuşatma, etrafını alma. **2.** Çevresi istihkâmlı kale.
hisas. *Bkz.* hises.
hisbaniyye, *A. a.* (XX. yüzyıl) Fransızca *scepticisme* karşılığı: Şüphecilik, kuşkuculuk.
hises, hisas, hısas, *A. a.* Hisseler, paylar.
hiss, his, *A. a.* Duygu. Candan duyma. • *Hiss-i bâtın,* zihin yetisi; *-hal,* hal duyusu, (Fr. *cenesthesie, coenesthesie* karşılığı. XX. yüzyıl); *-kabl-el-vuku,* önsezi; *-müşterek,* ortak duyum (Fr. *sensation commun* karşılığı. XX. yüzyıl); *-selîm,* sağduyu (Fr. *bon sens* karşılığı. XX. yüzyıl).
hisse, *A. a.* Pay. Kısmet. Kazanç.
hisseçîn, *F. a.* [hisse-çîn] Pay alma.
hissedar, *F. s.* [hisse-dar] Hisse sahibi, paydaş.
hissemend, *F. s.* [hisse-mend] Hisesi olan.
hissen, *A. be.* Duyguca, duygu yönünden.
hisseyab, *F. s.* [hisse-yab] Hisse bulan.
hisset, *A. a.* Hasislik. Pintilik.
hissî, hissiyye, *A. s.* Duyguyla ilgili.
hissiyyat, *A. ç., a.* Duygu yetileri. Duygular.
hissiyyet, *A. a.* Duyarlık. Duygulu olma.
hîş, *F. a. (hı, sın* ile) Akraba.
hîşan, *F. a.* [hîş ç.] Akrabalar.
hitab, *A. a.* **1.** Birine söz sözleme. Sözü biri üzerine çevirme. **2.** Bir topluluğa söyleme. • *Hitab-i izzet,* Tanrı sözü; *fasl-ülhitab,* bir kitabın başında besmele ve dualardan sonra "emma ba'dü" sözüyle asıl amaca giriş.
hitabe, *A. a.* Düzgün söz söyleme. Söylev verme.
hitaben, *A. be.* (Ona) Söyleyerek.
hitabet, *A. a.* **1.** Camide cuma günleri hutbe okuma. **2.** Güzel ve düzgün söz söyleme.
hitam, *A. a. (hi, te* ile) Son. Bitim.
hitampezir, *F. s.* [hitam-pezir] Biten, sona eren.
hitan, *A. a.* Sünnet.
hîtan, *A. a.* [hait ç.] Duvarlar.
hitanet, *A. a. (hı, te, te* ile) Sünnetçilik.
hiye, *A. ad. (he, ye* ile) O (kadın).
hiyel, *A. a.* [hile ç.] Hileler.
hiyem, *A. a.* [hayme ç.] Çadırlar.
-hîz, *F. s.* "Kalkan" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Seherhîz,* erken kalkan.
hîz, *F. a.* **1.** Hamam tası. **2.** İbne, puşt.
hiza, *A. a.* Hiza. Sıra.
hizab, *F. a. (hı, ze* ile) Dalga.

hîzan, *F. s.* Kalkan, kalkarak. • *Uftan ü hîzan,* düşe kalka.
hizber, hizebr, *F. a.* **1.** Aslan. **2.** Yürekli adam. [ç. hizberan].
hizem, *F. a.* Odun.
hizende, *F. s. (hı, ze* ile) Kalkıcı, atlayıcı, sıçrayıcı, atılıcı, fırlayıcı.
hîzî, *F. a.* **1.** İbnelik, puştluk. **2.** Kulamparalık.
hiziy, *A. a.* Rezil ve kepaze olma. • *Hiziy ü hizlân.*
hizlân, *A. a.* Yardımsız kalıp zayıf olma.
hizmet. *Bkz.* hidmet.
hoca. *Bkz.* hace.
hod, *F. a.* Kendi. • *Hod behod,* kendi kendine.
hodârâ, *F. s.* [hod-ârâ] Kendini süsleyen, övünüp duran.
hodbîn, *F. s.* [hod-bîn] Yalnız kendini gören. Kibirli, gururlu. Bencil.
hodbînî, *F. a.* Bencillik.
hodfüruş, *F. s.* [hod-füruş] Kendini satan, övüngen.
hodgâm, hodkâm, *F. s.* [hod-kâm] Kendi isteğinden başkasını düşünmeyen, bencil.
hodkâmane, *F. be.* [hod-kâmane] Bencilce.
hodkâmî, *F. a.* [hod-kâmî] Bencillik.
hodnüma, *F. s.* [hod-nüma] Kendini gösteren, öven.
hodperest, *F. s.* [hod-perest] Kendine tapan, kendini beğenmiş.
hodpesend, *F. s.* [hod-pesend] Kendini beğenmiş, gururlu.
hodrey, *F. s.* [h o d-r e y] Kendi kafasına giden, inatçı.
hodru, *F. s.* (Kendi kendine biten bitki), yaban, yabani.
hodser, *F. s.* [h o d-s e r] Dik başlı, bildiğine gider, inatçı.
hodsîta, *F. s.* [hod-sita] Kendini öven (kişi).
hokka, hukka, *A. a.* **1.** Küçük yuvarlak kutu. **2.** Mürekkep konan küçük kap. • *Hokka-i dehen, hokka-i mina.*
hokkabaz, *F. a.* [hokka-baz] **1.** Hokkabaz. **2.** Oyuncu, hileci.
hokne. *Bkz.* hukne.
hor. *Bkz.* hur.
hor, hâr, *F. s.* Değersiz, önemsiz. Ufak. Bayağı, adi.
hor, har, *F. a.* **1.** Güneş. **2.** Işık.
-hor, -hâr, *F. s.* "Yiyen, yiyici" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Meyhor, mirashor.*
Horasan, Hurasan, *F. a.* İran'la Afganistan arasında bir bölge.
hord, *F. a.* Yeme, yiyecek şey.
horde. *Bkz.* hurde.
horde, *F. s.* "Yemiş, yenilmiş" anlamlarıyla bileşik sözcükler türetir. • *Danehorde,* kurşun yemiş; *sâlhorde,* (yıl yemiş) y a ş l ı, kocamış; *taamhorde,* yemek yemiş.
hordemî, hurdenî, *F. a.* Yiyecek şey. Yiyinti.
horende, *F. s.* Horanta. Bir kimsenin beslediği insan. Boğaz.
horos, *F. a.* Horoz.
horşîd. *Bkz.* hurşid.
hortum. *Bkz.* hurtum.
Hoseyn. *Bkz.* Hüseyin.

hosrev. *Bkz.* husrev.
hoş, *F. s., be.* **1**. Güzel. **2**. İyi. **3**. Tatlı.
hoşâ', *F. ün.* Ne iyi! Ne güzel!
hoşâb, *F. a.* [hoş-âb] **1**. Hoşaf. **2**. (İnci ve benzerleri değerli taşların) iyi suyu (berraklığı, parlaklığı).
hoşâmed, *F. a.* [hoş-âmed] İyi karşılama. Karşılama iltifatı.
hoşâmedgû, *F. s.* [hoş-âmedgû] Karşılayan, karşılayıcı. (Mec.) Yüze gülen, dalkavuk. [ç. hoşâmedgûyan].
hoşâmedgûyi, *F. a.* Karşıcılık. (Mec.) Yüze gülücülük, dalkavukluk.
hoşâmedî, *F. a.* Karşılama töreni. • *Beyan-i hoşâmedî*, "safa g e l d i n!" deme.
hoşane, *F. s.* Güzel.
hoşâvaz, *F. s.* [hoş-âvaz] Sesi güzel.
hoşâyende, *F. s.* [hoş-âyende] Hoşa gider, beğenilir. [ç. hoşâyendegân].
hoşbîn, *F. a.* [hoş-bîn] **1**. Hoşgörür. **2**. İyimser.
hoşbû, *F. s.* [hoş-bû] Güzel kokan, iyi kokulu.
hoşbûyî, *F. a.* İyi kokma, güzel kokma.
hoşdem, *F. s.* [hoş-dem] **1**. Iyi arkadaş. **2**. Geçimi yerinde olan.
hoşdil, *F. s.* [hoş-dil] G ö n l ü hoş, halinden memnun, razı.
hoşe. *Bkz.* huşe.
hoşeda, *F. s.* [hoş-eda] Davranışı güzel.
hoşelhan, *F. s.* [hoş-elhan] Güzel ve tatlı okuyan. Güzel makamlı.
hoşendam, *F. s.* [h o ş-endam] Boyu bosu güzel.
hoşgû, *F. s.* [hoş-gû] Tatlı dilli, iyi söz söyleyen.
hoşgüvar, *F. s.* [hoş-güvar] Tatlı. Sindirimi kolay.
hoşhal, *F. s.* [hoş-hal] Hali vakti iyi. Geçimi yolunda.
hoşhiram, *F. s.* [h o ş-hiram] Yürüyüşü güzel.
hoşk. *Bkz.* huşk.
hoşkadem, *F. s.* [h o ş-kadem] Ayağı uğurlu. Meymenetli.
hoşkâm, *F. s.* [hoş-kâm] İsteklerine ulaşmış, rahat, memnun.
hoşmanzar, *F. s.* [h o ş-manzar] **1**. Göze güzel görünen. **2**. Güzel yüzlü.
hoşmeniş, *F. s.* [h o ş-meniş] Iyi yaradılışlı.
hoşneva, *F. s.* [hoş-neva] Güzel sesli.
hoşnihad, *F. s.* [hoş-nihad] İyi huylu, iyi yaradılışlı.
hoşnişîn, *F. s.* [hoş-nişîn] **1**. Rahat yerleşmiş. **2**. Göçebe. [ç. hoşnişînan].
hoşnud, *F. s.* Sevinme. Halini iyi bulma. Razı olma.
hoşnudî, *F. a.* Hoşnut olma. Razılık. Memnunluk, sevinme.
hoşnüma, *F. s.* [hoş-nüma] Hoş ve iyi gösteren, böyle görünen.
hoşreftar, *F. s.* [h o ş-reftar] İyi, güzel yürüyüşlü. Yürüyüşü güzel olan.
hoşsohbet, *F. s.* [hoş-sohbet]

Konuşması iyi; konuşması hoşa giden.

hoşrûy, *F. s.* [hoş-rûy] Güzel, sevimli.

hoştab', *F. s.* [hoş-tab'] Tabiatı hoş olan. Huyu iyi olan.

hoşter, *F. s.* [hoş-ter] Daha, çok hoş.

hoy. *Bkz.* huy.

hu', *A. ün.* Sığınmak, yakarmak anlamındadır.

hu. *Bkz.* huy.

hub, *F. s.* Güzel, hoş, iyi. [ç. huban].

Hubahib, *A. a.* Pintilikle ün almış bir kimse olup, misafire çok zayıf ateş yakardı. • *Nar-i Hubahib* ya da *nar-ül-Hubahib* sözü mesel olmuştur.

huban, *F. a.* [hub ç.] Kadın ve erkek güzeller. • *Huban-i Dımışk,* Şam güzelleri; *zümre-i huban,* güzeller takımı.

hubb, *A. a.* Sevgi, bağlılık. • *Hubb-i cah,* mevki, rütbe sevgisi; *-din,* din sevgisi; *-nefs,* nefsini sevme; *-vatan,* yurt sevgisi; *hubb-ül-gayr,* özgecilik (Fr. *altruisme).*

hubb. *Bkz.* habb.

hubbaz, *A. a.* (Bitb.) Ebegümeci.

hubbaziye, *A. a.* (Bitb.) Ebegümecigiller.

hubesa', *A. a.* [habis c.] Habisler.

hubeyb, hubeybe, (hab sözünden Türkçede yapılmıştır) Küçük tane. Tanecik.

hubeybat, (Türkçede hubeyb ç.) Küçük tanecikler. • *Hubeybat-i mülevvene,* (Bitb.) kromoplast.

hubeybî, (Türkçede) Tanecikli.

hublâ, *F. s.* Gebe.

hubrû, *F. s.* [hub-rû] Güzel yüzlü. Yüzü güzel. Gülçehre, pembe yüzlü. [ç. hubrûyan].

hubs, *A. s.* **1.** Kötülük. **2.** Fenalık. **3.** Murdarlık, pislik.

hubter, *F. s.* [hub-ter] Pek güzel.

hubterîn, *F. s.* En güzel.

hubub, *A. a.* [habb ç.] Taneler. Haplar.

hububat, *A. a.* [hubub ç.] Taneli kuru şeyler. Buğday, arpa, çavdar... vb. gibi taneli bitkiler. Tahıl.

hubur, *A. a.* Çok sevinme. Sevinç.

hubut. *Bkz.* hübut.

hubz, *A. a.* Ekmek.

huc, *A. a. (hı* ile) Kuş tacı, ibik.

huccac, *A. a.* [hâc ç.] Hacılar. Hacılık yolculuğunu yapmış olanlar.

hucr, *A. a.* Kucak.

hucüb, *A. a.* [hicab ç.] Perdeler.

hud, *F. a.* Zırhtan başlık. Miğfer. • *Hud-i horos,* horoz ibiği.

hud, *A. a. (hı* ile) [havd ç.] Düzgün vücutlu güzeller.

hud, *A. a.* [ha'id ç.] **1.** Pişmanlık getirenler, tövbekârlar. **2.** Yahudiler.

Hud, *A. ö. a. (he* ile) Âd ulusuna gönderilen peygamber (Haber). • *Beni Hud,* Ispanya'da hüküm süren iki hüküm-

dar soyu; *kavm-i Hud,* Âd ulusu; *sure-i Hud,* Kur'an'ın 11. suresi.

Huda, *F. a.* Tanrı.

hud'a, *A. a.* Aldatma, dûzen, dek. Oyun, dalavere. Hile.

hudadâd, *F. s.* [huda-dâd] Tanrı vergisi.

hud'akâr, *F. s.* [hud'a-kâr] Oyuncu, dekçi, hileci, düzenbaz.

hudanegerde, *F. s.* Tanrı göstermesin!

hudaret, *A. a.* **1.** Yeşillik. **2.** İçaçıcılık.

hudavend, *F. a.* **1.** Sahip, efendi. **2.** Zengin kimse. **3.** Tanrı. [ç. hudavendan].

hudavendî, *F. a.* **1.** Sahiplik, efendilik. **2.** Tanrılık.

hudavendigâr, *F. a.* **1.** Hudavend, sahip, efendi. **2.** I. Murat'ın lakabı. **3.** Bursa ilinin eski adı.

hudaver, *F. a.* **1.** Sahip, efendi. **2.** Emir, bey, hakim.

Huday, *F. a.* Huda, Tanrı.

Hudayâ!, *F. ün.* Ey Tanrı!

hudayegân, *F. a.* Büyük bir efendi ya da hükümdar; Tanrı.

hudayî, *A. s.* Tanrı yarattığı, tabiattan olan. • *Hudayî nâbit,* kendiliğinden biten bitki, yabani, kırçiçeği.

huddam, *A. a.* [hadim ç.] **1.** Hizmet edenler. Hademeler. Hizmetçiler. **2.** Cinci hocaların toplayıp kendilerine iş gördürdükleri cinler.

hudret, huzret, *A. a.* Yeşillik.

hudu', huzu', *A. a.* Boyun eğme, eğilme, alçakgönüllü olma.

hudud, *A. a.* [had ç.] **1.** Engeller. **2.** Yasaklar. **3.** Şeriatça verilen dayak cezaları. **4.** Uçlar, sonlar. **5.** Sınır. **6.** Nokta, derece, devirler. **7.** Taraflar.

hudus, *A. s.* Sonradan olma. Yeni çıkma.

hufer, *A. a. (ha* ile) [hufre ç.] Kazılmış çukurlar.

huff, *A. a.* **1.** Ayakkabı. **2.** Devetabanı. **3.** Deve. • *Huff ü hafir,* deve ve at.

huffaş, *A. a.* Yarasa. Gecekuşu. [ç. hafafiş].

huffaşe, *A. a.* Yarasa.

huffaz, *A. a.* [hafız ç.] Hafızlar.

hufre. *Bkz.* hafre.

hufte, *F. s.* Yatıp uyumuş. Durgun. [ç. huftegân].

huftegî, *F. a.* Yatıp uyuma.

hufye, *A. a.* Gizlenme, saklanma.

huk, *F. a.* Domuz.

hukerde, *F. s.* [hu-kerde] Terlemiş.

hukka. *Bkz.* hokka.

hukne, hokne, *A. a.* Tenkiye aleti. Şırınga.

hukuk, *A. a.* [hakk ç.] **1.** Haklar. **2.** Gerçekler. **3.** Yasaların verdiği haklar, türe. • *Hukuk-i cezaiye,* ceza hukuku; *-düvel,* devletler hukuku; *-ibad,* insan hukuku; *-kadime,* eskiden beri olan tanışıklık; *-medeniyye,* medeni hukuk; *-milel,* devletler hukuku; *-mevzua,* konulmuş kanunların oluşturduğu hukuk; *-siyasiye,* ülke yönetimini, halkının haklarını bildi-

ren hükümlerin tümü; *-şahsiye,* şahsın hukuku; *-tabiiye,* yaradılıştan insanların sahip oldukları hukuk; *ilm-i hukuk,* hukuk bilgisi.

hukukan, *A. be.* Hukuk yönünden.

hukukî, hukukiyye, *A. s.* Hukukla ilgili. Hukuk işleriyle uğraşan. • *Mahkeme-i hukukiye* hukuk mahkemesi.

hukukiyat, *A. a.* (XX. yüzyıl) Hukuk bilgisi bahisleri. Hukuk bilgisi.

hulâlet. *Bkz.* hılâlet.

hulâsa, *A. a.* **1.** Öz. **2.** Özet. **3.** İlaç olarak çıkarılmış öz. • *Hulâsa-i kelâm,* sözün özü, sözün kısası; *hulâsat-ül-hulâsa,* sözün sonucu.

hulâsaten, *A. be.* Hulasa olarak, kısaca, özetle.

huld, *A. a.* **1.** Sürüp giden, sonu olmayan varlık. Tükenmeme. Bakilik. **2.** Cennet. • *Dar-ül-huld, huld-i berin,* cennet.

huldzar, *F. a.* [huld-zar] Cennet.

hulefa, *A. a.* [halife ç.] **1.** Halifeler. **2.** Bir resmi dairede kalem amirinin çalıştırdığı kimseler. • *Hulefa-i raşidîn,* ilk 4 halife, Ebubekir, Ömer, Osman, Ali.

hulel, *A. a.* [hulle ç.] Elbiseler.

hulema, *A. a.* [halim ç.] Halimler.

huleyme, (Türkçede yapılmıştır). **1.** Memecik. **2.** Deride ve en çok dil üzerinde olan küçük kabarcık. [ç. huleymat].

hulf, *A. a.* Sözde durma, sözünü tutmama. Aksine gitme, karşıt olma.

hulfe, hulfet, *A. a. (hı, te* ile) Bunama.

hulî. *Bkz.* hulli.

hulk, *A. a.* **1.** Yaradılıştan olan huy. **2.** Manevi nitelik, iyi ya da kötü huy. **3.** Yaradılıştan olan tabiat ya da karakter. • *Hüsn-i hulk,* iyi huy; huy ya da karakter iyiliği. [ç. ahlâk].

hulkan, *A. be.* Ahlak ya da tabiatça.

hulkiyet, *A. a.* (Türkçede XX. yüzyıl) Fransızca *moralisme* karşılığı, törecilik, moralizm.

hulkum, *A. a.* Boğaz.

hullân, *A. a.* [halil ç.] Dostlar.

hulle, *A. a.* **1.** Cennet elbisesi. **2.** Bir kısmı belden aşağı, bir kısmı belden yukarı giysi. **3.** Uç kez boşanmış bir kadının tekrar alınabilmesi için başkasına bir günlük nikâh edilmesi, hülle. • *Hulle-i Âdem* (Âdem peygamberin elbisesi) İncir yaprağı. [ç. hulel].

hullebaf, *F. a.* [hulle-baf] Terzi.

hullet, *A. a. (hı, te* ile) İçten dostluk, arkadaşlık.

hulli, huli, *A. a.* Değerli süs taşı. [ç. hulliyat].

hulm, hulum, *A. a.* Düş azma. [ç. ahlâm].

hulûd, *A. a.* Bakilik. Ölmezlik. Kalıp durma. • *Yevm i hulûd,* kıyamet günü.

hulûl, *A. a.* **1.** Konma. **2.** Girme. **3.** Gelip çatma. **4.** Geçiş-

me. **5.** Tenasuha inananlarca bir ruhun bir güzel cisme girmesi.

hulûliyye, *A. s., a.* Tanrı'nın cisimleşmesi, yani ölümlü cisimlere geçmesi inancında bulunma. Bu yolda inanan kimse.

hulûs, *A. a.* **1.** Halislik. Saflık. Doğruluk. **2.** Samimilik, içtenlik. **3.** Yaltaklanma. • *Hulûs-i bal, -kalb,* kalp arılığı, samimilik; *arz-i hulûs,* içtenlik gösterme.

hulûsiyyet, *A. a.* İçten dostluk.

hulûskâr, *F. s.* [hulûs-kâr] **1.** Samimi dost. **2.** İkiyüzlü, riyacı kimse.

hulûskârane, *F. be.* Hulûskâr birine yakışacak gibi. Dostça.

hulûsname, *F. a.* [hulûs-name] Sadece ilgi ve bağlılığı göstermek için sunulan mektup.

hulûv, *A. a.* Boşluk.

hulv, halv, *A. s.* **1.** Tatlı. **2.** Hoş, güzel.

hulviyyat, *A. a.* [hulv, hulvi ç.] Tatlı şeyler. Hoş şeyler.

hulya, *A. a.* **1.** Kuruntu. Kurgu. Fikir. **2.** Dört hıltan sevda.

hulyaamiz, *F. s.* [hulya-amiz] Rüya uyandıran, hayale sürükleyen.

hulyadar, *F. s.* [hulya-dar] Hulya sahibi.

hum, *F. a.* Geniş küp. • *Hum-i husrevanî,* çok büyük küp.

humaka', *A. a.* [ahmak ç.] Ahmaklar.

humar, *A. a.* **1.** İçki içtikten sonra gelen baş ağrısı. Sersemlik. **2.** Burundan gelme. Acısını çekme.

humarâlûd, *F. s.* [humar-âlûd] **1.** Şaşkın, kendini toplayamamış. **2.** Süzgün, baygın (göz).

humasî, *A. a.* Arapçada beş harfli sözcük kökü. Beşizli.

humat, *A. a.* [hâmi ç.] Koruyucular.

humavî, *F. a.* Humma, ateş, sıtmayla ilgili.

humbara, *F. a.* Humbara, kumbara.

humçe, *F. a.* Küçük küp.

humeyra, *A. a. (ha* ile) **1.** Ufak tefek (kadın). **2.** *ö. a.* Muhammet Peygamber'in eşi Ayşe'nin adı.

humeyya, *A. a. (ha* ile) Ateşlilik, şiddet, sertlik.

humhane, *F. a.* [hum-hane] **1.** Şarap küplerinin konduğu yer. **2.** Meyhane. **3.** (Tas.) Aşığın kalbi.

humk, *A. a.* Ahmaklık. Aptallık.

humma, *A. a.* **1.** Ateşli hastalık. **2.** Nöbet. **3.** Sıtma.

hummaz, *A. a. (ha, dat* ile) Kuzukulağı.

humran, *A. a.* [ahmer ç.] Kırmızılar.

humret, *A. a.* Kırmızılık. Kızıllık.

hums, *A. a.* Beşte bir. [ç. ahmas].

humud, *A. a.* (Ateş) Sönmeye başlama. Alev basılma.

humul, *A. a.* (Bir kimsenin) adı sanı batma; ünü kaybolma.

humul, *A. a.* [himl ç.] Yükler.

humuza, *A. a.* Ekşilik. • *Müvel-*

lid-ül-humuza, oksijen.
humuzet, *A. a.* Ekşilik.
hun, *F. a.* **1.** Kan. **2.** Öldürme. **3.** Öç. • *Hun-i câm, -kebuter,* (güvercin kanı); *-şişe, -tâk,* şarap; *-siyavüşam,* kardeş kanı.
hunâb, hunâbe, *F. a.* [hun-âb] Kanlı gözyaşı.
hunak. *Bkz.* hunnak.
hunâlûd, *F. s.* [hun-âlûd] Kana bulaşmış, kanlı.
hunâşam, *F. s.* [h u n-âşam] Kan içici. Zalim.
hunbar, *F. s.* [hun-bar] Kan yağdıran, kan saçan. • *Dide-i hunbar,* kan saçan göz, kan ağlayan.
hunbeha, *F. s.* [hun-beha] Kan pahası. Diyet.
hunçekân, *F. s.* [h u n-çekân] Kan damlayan, kan akan. • *Ecfan-i hunçekân,* kan akan gözevleri (gözler).
hunefa, *A. a. (ha* ile) [hanîf ç.] **1.** Tanrı birliğine inananlar. **2.** İslamdan önce tek Tanrıya inananlar.
hunfesa, *A. a.* Bokböceği, mayıs böceği. [ç. hanafis].
hunefşan, *F. s.* [h u n-efşan] Kan saçan.
hunfeşan, *F. s.* [h u n-feşan] Kan saçan.
hunhar, *F. s.* [hun-har] Kan içen, zalim. [ç. hunharan].
hunharane, *F. be.* [hun-harane] Zalimce.
hunî, *F. s.* Kanlı. Kan dökmeye alışık.
hunîn, *F. s.* Kanlı. Katil.
hunkâr, *F. a.* Hünkâr, padişah, sultan. • *Molla hünkâr,* Mevlana'nın lakabı.
hunnak, hunak, *A. a.* Bademciklerin yangısı.
hunpâş, *F. s.* [hun-pâş] Kan saçan, kan döken.
hunrîz, *F. s.* [hun-rîz] Kan döken, kan dökücü. Zalim. [ç. hunrîzan].
hunsa, *A. s.* Kendisinde hem erkeklik, hem dişilik olan, erselik, er-dişi.
hunük!, *F. ün.* Ne mutlu! Yaşa!
hur, hor, *F. a.* Güneş.
hur, *A. a.* [hura ç.] **1.** Gözünün akı karasından çok olan iri gözlüler. **2.** Cennetlik olanlara vaat edilmiş güzel kızlar. Cennet kızları. [ç. huriyan].
hura, *A. s.* İri gözlü kadın. [ç. hur].
hurac, hurace, *A. a.* **1.** İrinlenme. **2.** Çıban.
hurafat, *A. a.* [hurafe ç.] Hurafeler.
hurafe, *A. a.* **1.** Dine karışmış garip öykü, masal. **2.** Anlamsız söz, laklaka. [ç. hurafat].
huran, *F. a.* [hur ç.] İri akgözlü cennet kızları.
Hurasan. *Bkz.* Horasan.
huraşe, *A. a.* Küçük, ufak parça. Kırıntı.
hurc, *A. a.* Meşinden yapılma büyük heybe.
hurd, *F. s.* **1.** Ufak, küçük. **2.** Kırık. **3.** Önemsiz.
hurde, horde, *F. a.* **1.** Ufak şey. **2.** Ince anlam.
hurde, horde, *F. s.* **1.** Ufak, küçük. **2.** İnce, kırıntı. **3.** Önemsiz

hurde. *Bkz.* horde.

hurdebîn, *F. s., a.* [hurde-bîn] **1.** Küçük ve ince şeyleri görebilen. Keskin gözlü. **2.** Mikroskop.

hurdebîni, hurdebîniye, (Türkçede yapılmıştır). Mikroskopla görülebilir, mikroskopik.

hurdedan, *F. s.* [hurde-dan] İnce şeyleri bilen.

hurdefüruş, *F. s.* [hurde-füruş] Ufak tefek satan. Az şey bildiği halde yüksekten atan.

hurdegîr, *F. s.* [hurde-gîr] İnceden inceye yoklayan, meraklı. Sözde kusur ve ayıp arayan.

hurdegîrî, *F. a.* Sözde kusur ve ayıp arayıcılık.

hurdehaş, *F. s.* [hurde-haş] Kırık dökük, paramparça.

hurdekâr, *F. s.* [hurde-kâr] **1.** İnce işler işleyen. **2.** İşlerin ince yanlarını bilen.

hurdenî. *Bkz.* hordeni.

hurdeşinas, *F. s.* [hurde-şinas] Dikkat sahibi, ince şeyleri anlayan.

hurdevat, *F. a.* Öteberi. Kırık dökük. Hırdavat.

hurdsal, *F. s.* [hurd-sal] Genç. Küçük yaşta.

huri, *F. a.* **1.** Cennet kızı. **2.** Sevgili. [ç. huriyan].

huriveş, *F. s.* [huri-veş] Huri gibi.

huriyye, *A. a.* Coşkunluk demlerinde hurilerle buluştukları inancında bulunan bir tarikat.

hurkat, *A. a. (ha* ile) Yanık, yanma, yangı. • *Hurkat-ülbevl,* (Hek.) belsoğukluğu.

hurlika, *F. s.* [hur-lika] Peri yüzlü. Güzel.

hurma, *F. a.* Hurma.

hurpeyker, *F. s.* [hur-peyker] Huri yüzlü.

hurras, *A. a.* [hâris ç.] Bekçiler, nöbetçiler.

hurrem, *F. s.* **1.** Taze. **2.** Yeşil. **3.** Sevinçli. **4.** Gönül açıcı.

hursend, hursende, *F. s.* **1.** Doymuş. **2.** Tok gözlü, memnun.

hursendî, *F. a.* Göz tokluğu, tokgözlülük.

hurşid, horşid, *F. a.* Güneş. • *Şîr ü Hurşid,* (Aslan ve Güneş) İran arması; İran'ın bir nişanı.

hurtum, hortum, *A. a.* **1.** Fil burnu. **2.** Hortum. [ç. haratim].

hurub, *A. a.* [harb c.] Harpler, savaşlar.

huruc, *A. a.* **1.** Dışarı çıkma. **2.** Ayaklanma, başkaldırma, ayaklanma. • *Huruc alessultan,* padişaha karşı ayaklanma; *sahib-huruc,* büyük kahraman; *yevm-el-huruc,* kıyamet günü.

huruf, *A. a.* [harf c.] Harfler. • *Huruf-i âliyat,* Tanrı maksadının sırlarında gizli olan maddeler; *-heca,* 1. Abece harfleri, 2. Elif, vav, he, ye harfleri; *-imlâ,* a, e, i, o harfleri; *-kameriye,* kendinden önce gelen *el* harf-i tarifinin *l* harfi okunan harfler (e, b, c, h, g, f, k, m, v, y); *-mankuta, -muceme,*

Arap abecesindeki noktalı harfler; *-mukatta'a,* Kur'an'ın 29. suresinde (Arap abecesi de 29 harftir) Elif lam mim, elif lam, re, kaf, sad, nun gibi harfler; *-munfasıla,* (Arap abecesinde) kendinden sonra gelen harflere bitişmeyen harfler (v, r, d, z); *-muttasıla,* kendinden sonra gelen harflere bitişen harfler; *-şemsiye,* kendinden önce gelen *el* harf-i tarifinin *l* harfi okunmayan harfler (d, l, n, r, s, ş, t, z); *ilm-i huruf,* harflerden anlam çıkarıp yorumlama bilgisi. [ç. hurufat].

hurufat, *A. a.* [huruf ç.] Harfler.

hurufî, *A. s.* Huruf bilgisiyle ilgili olan. (Tas.) Tanrı'nın kelam suretinde tecellisine ve harflerle belirtilmesine inanan.

hurur, *A. a.* **1.** Sıcaklık, ısı. **2.** Isınma.

hurur, *A. a.* [harr ç.] Sıcaklıklar.

hururet, *A. a.* Serbestlik, özgürlük.

hururiyyet, *A. a.* Serbestlik, özgürlük.

huruş, *F. a.* Şamata, bağırma. Gürültü, telaş. • *Cuş ü huruş,* coşma ve patırtı.

huruşan, *F. s., be.* Bağırıp gürültü eden, gürültü ederek. Coşan, çağlayan.

husam, *A. a.* Keskin kılıç.

husema, *A. a.* [hasm ç.] Düşmanlar.

husr, *A. a.* Zarar, ele avuca bir şey girmeme. • *Husr-üd-dünya velahire,* dünyada ve ahrette zararlı; hiçbir şey elde edememiş.

husran, *A. a.* **1.** Ziyan, zarar. Kayıp. **2.** Sapıtkanlık, azgınlık.

husrev, hosrev, *A. a.* **1.** Hükümdar. **2.** Güneş. **3.** *ö. a.* İran devleti kurucusu Cyrus'le, Muhammed Peygamber zamanında yaşamış iki Sasani hükümdarın adları. Keyhusrev de denir. • *Husrevperest,* hükümdarını seven.

husrevan, *F. a.* [husrev ç.] Hükümdarlar.

husrevane, *F. bel.* [husrev-ane] Hükümdarca, hükümdara yakışır biçimde.

husrevanî, *F. s.* **1.** Hükümdara layık. **2.** Çok iyi, âlâ, birinci derece. **3.** Bir çeşit şarap. • *Hum-i husrevanî,* çok büyük şarap küpü.

hussad, *A. s.* [hasid ç.] Hasetçiler.

hussar, *A. s. (ha, sin* ile) [hâsir ç.] **1.** Silahsızlar. **2.** Çıplaklar. **3.** Piyadeler.

hussar, *A. a. (ha, sat* ile) [hâsır ç.] Kuşatanlar, kuşatmacılar.

husuf, *A. a.* Ay tutulması. • *Husuf-i cüz'î,* ayın bir bölümünün tutulması; *-küllî,* ayın tümünün tutulması.

husul, *A. a.* **1.** Vücuda gelme. **2.** Meydana çıkma. **3.** Peyda olma. Üreme. Türeme.

husum, *A. a.* [hasm ç.] Düşmanlar.

husum, *A. a. (ha, sin* ile) Uğursuzluk.

husumet, *A. a.* **1.** Düşmanlık. **2.** Davacılık. **3.** Karşılık. **4.** Kıskançlık.

husun, *A. a.* [hısn ç.] Kaleler.

husus, *A. a.* **1.** Bakım. **2.** İş. **3.** Konu. **4.** Sorum. **5.** Şekil. **6.** Yön. **7.** Yol. **8.** Birinin özel bir şeyi olma. **9.** Yargıç huzuruna gidemeyecek durumda birinin yanına yargıçça gönderilen kimse. • *Alelhusus, bahusus,* başkaca, ayrıca.

hususa, hususan, *A. be.* Başkaca, ayrıca.

hususat, *A. a.* [husus ç.] İşler. Maddeler, meseleler, sorunlar.

hususî, hususiyye, *A. a.* Bir kimsenin, bir şey ya da heyetin olan. Herkesin olmayan, genel olmayan. • *Imtihan-i hususî,* yıl içinde yapılan yoklama; *kâtib-i hususî,* özel kâtip; *mekâtib-i hususiye,* özel okullar; *suret-i hususiyede,* özel olarak.

hususiyyat, *A. a.* [hususî ç.] Bir kimsenin özel yaşamına ait şeyler.

hususiyyet, *A. a.* **1.** Özellik. **2.** Bir kimseye özel bağlılık.

husye, *A. a.* Haya. Yumurtalık.

huş, *F. a.* Akıl. • *Güş-i huş,* (akıl kulağı) anlayış; *bahuş,* akıllı; *bihuş,* 1. Baygın. 2. Akılsız, ahmak.

huşaş, huşaşe, *A. a.* **1.** Çerçöp, ramak. **2.** Yaşamın son demleri, son nefes.

huşe, hoşe, *F. a.* Başak. Başak demeti.

huşeçîn, *F. s.* [huşe-çîn] **1.** Başakçı. **2.** Tarlanın artık başaklarını toplayan fakir.

huşeng, *F. a.* **1.** Akıl, kavrayış, bilgi. **2.** ö. *a.* İran'ın Pişdadiler soyundan gelme söylencesel bir hükümdar.

huşk, hoşk, *F. s.* **1.** Kuru. **2.** İşe yaramaz. **3.** Kaba, soğuk. • *Huşk ü ter,* kuru ve sulu, iyi ve kötü, kara ve deniz.

huşkî, *F. a.* Kuruluk.

huşmend, *F. s.* [h u ş-mend] Akıllı, aklı başında. [ç. huşmendan].

huşu', *A. a.* Aşağıdan alma, alçakgönüllülük etme. Tanrı'ya karşı boyun eğme, yüreği korku içinde bulunma.

huşunet, *A. a.* **1.** Sertlik. **2.** Kabalık. **3.** Katılık.

huşyar, hüşyar, *F. a.* Ayık. Akıllı. Aklı başında.

hut, *A. a.* **1.** Büyük balık. **2.** Balık burcu. Güneş, Şubat ayında bu burca girer. • *Sahib-ülhut,* (balık adamı) Yunus peygamber.

hutab, *A. a.* [hutbe ç.] Hutbeler.

hutaba, *A. a.* [hatib ç.] Hatipler.

hutam, *A. a.* Kuru ot parçaları, çerçöp. • *Hutam-i dünya, h u t a m-üd-dünya,* bu dünyanın boş, geçici malı mülkü.

hutbe, *A. a.* **1.** Cuma namazlarında hatiplerin okudukları Arapça dua ve öğütler. **2.** Kitapların başındaki süslü nesir,

başlangıç. **3.** Kız isteme; dönürlük. • *Sikke ve hutbe,* (para kesme ve hutbe okutma) bağımsızlık işaretleri.

huteb, *A. a. (hı, tı* ile) [hutbe ç.] Hutbeler.

huteba, *A. a. (hı, tı* ile) [hatib ç.] Hatipler, konuşmacılar.

Huteme, *A. ö. a.* Cehennemin beşinci katı. İnatçı Yahudiler yeri. Gayya kuyusu bu tabakadadır.

Huten, *F. ö. a.* Çin ile Türkistan arasında bir bölge. Ahuları ve miskiyle ünlüdür.

hutevat, *A. a.* [hutve ç.] Şeytanın aldatmaları.

hutub, *A. a.* [hatb ç.] İşler. Meseleler, sorunlar.

hutun, hutunet, *A. a. (hı, te, te* ile) **1.** Damat olma, damatlık. **2.** Evlenme.

hutur, *A. a. (hı, tı* ile) Akla gelme, hatırlama, anımsama.

hutut, *A. a.* [hat ç.] **1.** Çizgiler. **2.** Yazılar. **3.** Yollar.

huvaysal, *A. a.* Deri altında, içi suyla dolu kabarcık. Deri yangısı sonunda çıkan küçük kabarcık. [ç. huvaysalât].

huveyn, *A. a.* (Gözle görülmez küçük bir tür) Hayvancık. [ç. huveynat].

huy, hu, *F. a.* **1.** Tabiat, huy, âdet. **2.** Kötü alışma, kötü alışkanlık. • *Bed-huy; divane-huy; dürüşt-huy; hoş-huy; melek-huy; nik-huy; pâkize-huy; sitize-huy; tünd-huy.*

huy, hoy, *F. a.* Ter.

huykerde, *F. s.* [huy-kerde] **1.** Alışmış, âdet edinmiş. **2.** Terlemiş.

huyul, *A. a. (hı* ile) [hayl ç.] **1.** Atlar. **2.** Atlı takımlar. **3.** Kötüler kalabalığı.

huyut, *A. a.* [hayt ç.] İpler.

buz, *A. be.* [ahz'den] Emir kipi; al! • *Huz ma safa da' ma keder,* hoşuna gideni al, gitmeyeni bırak!

huzme, *A. a.* Demet.

huzret. *Bkz.* hudret.

huzu'. *Bkz.* hudu'.

huzur, *A. a.* **1.** Hazır olma, hazır bulunma. **2.** On. Büyük kimselerin yanı. **3.** Rahat. **4.** (Tas.) Rahatlık, eminlik derecesi. • *Huzur ü asayiş, huzur ü sükûn,* rahatlık ve eminlik; *huzur-i kalb,* iç rahatı; *-küllî,* (XX yüzyıl) Fransızcadan *omniprésence* (Tanrı'nın her yerde olması) karşılığı; *hakk-i huzur,* bir toplantıda bulunma karşılığı verilen para.

huzurâver, *F. s.* [huzur-âver] Rahatlandırıcı.

huzuz, *A. a.* [haz ç.] Hazlar.

huzuzat, *A. a.* [huzuz ç.] Hazlar.

huzzar, *A. a.* [hazır ç.] Hazır olanlar. Bulunanlar, seyredenler.

Hübet, *A. a.* Kureyşlilerin en büyük putunun adı.

hübub, *A. a.* **1.** Esme. **2.** Üfürme, üfleme.

hübut, hubut, *A. a.* **1.** Aşağı inme, inme. **2.** Düşme. **3.** Uyuşma. • *Hübut-i Adem,* Adem peygamberin gökten

yere inmesi; *-kuva,* yaşama gücünün ateşli hastalıklarla çok azalmış olması.

hüccet, *A. a.* **1.** Kanıt. **2.** (Eski) Şeriat mahkemesinden verilen bir hak ya da bir sahiplik gösteren resmi belge. **3.** Seçkin bilginlere verilen unvan. • *Hüccet-ül-İslam,* İmam Gazali.

hücec, *A. a.* [hüccet *c.*] Hüccetler.

hücerat, *A. a.* [hücre *ç.*] **1.** Odalar, odacıklar. **2.** Sürü konulan yerler. • *Suret-i hücerat,* Kur'an'ın kırk dokuzuncu suresi. • *Hücerat-i tenasüliye,* germen.

hüceste, *F. s.* Uğurlu, kutlu. • *Hüceste-fal,* falı uğurlu; *-hisal,* tabiatı uğurlu (iyi); *-mâna,* anlamı uğurlu; *-rey,* fikri uğurlu (isabetli).

hüceyrat, *A. a.* [hüceyre *ç.*] Hüceyreler.

hüceyre, *A. a.* Pek küçük hücre.

hücnet, *A. a.* **1.** Soysuzluk, karışıklık. **2.** Bayağılık, aşağılık. **3.** Kötü davranış. **4.** Söz ve dil ayıbı, yanlışı.

hücre, *A. a.* **1.** Oda, odacık. **2.** (Bitb.) Hücre, göze.

hücrevî, hücreviye, *A. s.* Hücreyle ilgili. Hücresel.

hücu', hücud, *A. a.* Az uyuma, uykusuzluk.

hücum, *A. a.* **1.** Üste saldırma, saldırış, saldırı. **2.** Ansızın bastırma. **3.** Üste vurma.

hüda, *A. a.* Hidayet. Doğru yola kılavuzluk etme. Doğru yolu gösterme, doğru yola gitme.

hüdam, *A. a.* Deniz tutma.

hüdb, hüdüb, hedeb, *A. a.* **1.** Kirpik. **2.** (Bitb.) Kirpik. **3.** Saçak, püskül.

hüdhüd, *A. a.* Çavuşkuşu. Süleyman peygamberle Saba kraliçesi Belkis arasında haber getirip götüren kus. [*c.* hedahid].

hüdüb. *Bkz.* hüdb.

hükema, *A. a.* [hakim *ç.*] Hakimler. Filozoflar. Bilgeler. Bilim adamları. (Çoğu kez *ulema* sınıfının dışındaki bilgiler için kullanılırdı).

hükkâm, *A. a.* [hâkim *ç.*] **1.** Hâkimler, yargıçlar. **2.** İleri gelen yöneticiler. • *Hükkâm ü zâbitan,* sivil ve asker hükümet memurları.

hükm, *A. a.* **1.** Hüküm, yargı. **2.** Buyruk, emir. **3.** Karar. **4.** Kuvvet. • *Hükm-i âdil,* adalet üzere verilmiş hüküm; *-gıyabî,* (suçlunun bulunmamasından) arkadan verilen hüküm; *-karakuşî,* (Karakuş hükmü) akıldışı, hiç hesaba kitaba gelmeyen hüküm: *-nizamî,* şeriat hükümleri dışında kalmış işler için nizamiye mahkemelerince verilmiş hüküm; *-şer'i,* şeriat kurallarına göre verilmiş hüküm.

hükmen, *A. be.* Hüküm yönünden, hükmünde, derecesinde olan.

hükümdar, *F. a.* Hüküm ve emir sahibi kimse. Padişah,

şah, vb... [ç. hükümdaran].

hükümdarane, *F. be.* Hükümdarca. Hükümdara yakışır biçimde.

hükümdarî, *F. a., s.* Hükümdarlık. Hükümet. Ülke.

hükûmet, *A. a.* Hükümet. • *Hükûmet-i âdile,* adaletli hükümet; *-amme, -avam,* demokrat hükümet; *-cumhuriye,* cumhuriyet hükümeti; *-meşruta,* meşrutiyetle yönetilen hükümet; *-müstebidde,* istibdatla yönetilen hükümet; *-ruhaniye, -ruhbaniye,* teokrasi yönetimi; *-sabıka,* yönetimin evvelce başında bulunan(lar); *-zalime,* zalimlikle yönetilen hükümet.

hükümferma, *F. s.* [hükm-ferma] Hüküm süren.

hükümran, *F. s.* [hükm-ran] Hüküm yürüten. Hükümdar.

hükümranî, *F. s., a.* **1.** Hükümdarlık. **2.** Hükümdar.

hülâm, *A. a.* Balık tutkalı, paça suyu gibi donan şeylerin durumu.

hülâmî, hülâmiye, *A. s.* Tutkalsı. Jelatinli ya da albüminli.

-hüm, *A. ad.* Üçüncü şahıs, çoğul adılı.

hüma, *F. a.* **1.** Cennetkuşu. **2.** (Mec.) Saadet, kutluluk. • *Hüma-yi beyza-i din,* Muhammed Peygamber; *-ikbal,* yüksek, gayet iyi talih, uğur; *-lâmekân,* (mekânsız hüma) Tanrı.

-hüma, *A. ad.* Iki kişiyi gösterir.

hümal. *Bkz.* hemal.

hümam, himam, *A. a.* Himmet sahibi. Bir işe iyice sarılıp çabalayan.

hümayun, *F. s.* **1.** Kutlu, kutsal. **2.** Padişaha ait. • *Alem-i hümayun,* padişah bayrağı; *h a t-i hümayun,* padişah yazısı (buyruğu); *ordu-yi hümayun,* padişah ordusu, ordu; *saray-i hümayun,* padişah sarayı.

hümud, *A. a.* **1.** Ateşin basılması. S ö n m e. **2.** Düşme, zayıflama.

hümum, *A. a.* [hem ç.] Tasalar, kaygılar.

hümapâye, *F. s.* [hüma-pâye] Çok yüksek dereceli.

hümapervaz, *F. s.* [hümapervaz] Yüksekte uçan, yüksekten konuşan.

hümasaye, *F. s.* [hüma-saye] İyilikleri, gölgesi dünyaya yayılmış.

hüner, *F. a.* **1.** Bilme, biliş. **2.** Ustalık. **3.** El ustalığı, el becerisi. **4.** Sanat. • *Erbab-i hüner,* hüner sahipleri.

hünermend, *F. s.* [hüner-mend] Hüner sahibi, usta. [ç. hünermendan].

hünermendî, *F. a.* Ustalık. Hünerlilik.

hünerperver, *F. s.* [hüner-perver] Hüneri seven, hüner koruyan. [ç. hünerperveran].

hünerperverî, *F. a.* Hünerseverlik.

hünerver, *F. s.* Usta. [ç. hünerveran].

hünerverî, *F. a.* Ustalık.

Hünud, *A. a.* [Hindu ç.] Hintliler.

hür, hürr, *A. s.* **1.** Serbest. **2.** Köle ya da tutsak olmayan. **3.** Kölelik ya da tutsaklıktan kurtulmuş. [ç. ahrar].

hürmet, *A. a.* **1.** Onur, şeref, haysiyet. **2.** Saygı, sayma. **3.** Haram olma.

hürmeten, *A. be.* Saygı olarak.

Hürmüz, Hürmüzd, *F. a.* **1.** Zerdüştlerin iyilik tanrısı. **2.** Eski İran takviminde güneş yılının ilk günü. **3.** Jüpiter (Müşteri) yıldızının adı.

hürr. *Bkz.* hür.

hürre, *A. a., s.* Cariye ya da tutsak olmayan kadın.

hürriyyet, *A. a.* **1.** Serbestlik, serbest olma, özgürlük. **2.** Azatlık. **3.** Yapabilme. Davranabilme. • *Hürriyyet-i bedeniyye, -mâneviyye, -medeniyye, -siyasiyye, -tabiiyye, -tekemmül* (XX. yüzyıl).

Hüseyn, Hoseyn, *F. a.* **1.** Küçük sevgili anlamına. **2.** Halife Ali'nin iki oğlunun küçüğü, Muhammed Peygamberin torunu. • *Meşhed-i Hüseyin*, Kerbela'da Hüseyin'in türbesi, Şiilerce önemli bir ziyaret yeri.

hüseynî, *A. s.* **1.** Hüseyin'le ilgili. Muhammed Peygamberin torunu Hüseyin'in çocukları. **2.** Bir müzik makamı.

hüsn, *A. a.* **1.** Güzellik. **2.** İyilik. **3.** Tamlık. Olgunluk. **4.** Düzen, düzgünlük. • *Hüsn ü ân*, güzellik; *Hüsn ü Aşk*, güzellik ve sevgi. *ö. a.* Şeyh Galip'in ünlü manzum hikâyesi; *hüsn ü kubh*, güzellik ve çirkinlik; *hüsn ü letafet*, güzellik ve hoşluk; *hüsn-i âdab*, güzel terbiye, görgü; *-ahlâk*, ahlak güzelliği; *-beyan*, (Ya.) iyi, yolunda anlatış; *-hal*, iyi davranış, iyi gidiş; *-hareket*, iyi muamelede bulunma; *-hat*; iyi yazı; *-hitam*, iyi sona erme; *-idare*, iyi yönetim; *ibtida*; (Ya.) yazıya iyi başlama; *-kabul*, iyi karşılama; *-imtizaç*, iyi geçinme; *-mânevî*, iç güzelliği; *-muaşeret*, iyi geçim; *-muamele*, güzel davranma, iyi muamele etme; *-nazar*, iyi gözle görme; *-niyet*, iyi niyet; *-suret*, iyi bir surette; *-suri*, görünüşteki güzellik; *-şöhret*, ün güzelliği; *-tabiat*, zevk güzelliği; *-tâbir*, soğuk ya da kötü bir şeyi uygun bir biçimde anlatma; *-tahallus, -tâlil*, (Ya.) iyi, uygun bir neden bulma; *-teveccüh*, sevgiyle karışık beğenme; *-telâkki*, iyiye alma, iyiye çekme. *-tedbir*, yerine ve yolunda tedbir; *-zan*, iyi düşünme besleme.

hüsna, *A. s.* [ahsen'den] Daha güzel, pek güzel. • *Esma-i hüsna*, Tanrı adları.

hüsnâver, *F. s.* [hüsn-âver] Güzellik artırıcı.

hüsnî, *A. a.* Güzelliğe ait, onunla ilgili.

hüsniyyat, *A. a.* [hüsni ç.] Güzel, hayırlı işler.

hüşyar. *Bkz.* huşyar.

hüve, *A. ad.* Üçüncü tekil şahıs adılı. **1.** O. **2.** Tanrı. **3.** Sözü edilen kişi. • *Hüvelbaki,* baki kalan Tanrı'dır.

hüveyda, *F. s.* Meydanda. Açık, belli.

hüveyza, *A. a.* İç sürgünü. (Hek.) Kolerayı andırır ishal, kolerin.

hüviyyet, *A. a.* **1.** Asıl kök. **2.** Bir adamın aranılan ya da olmak iddiasında bulunduğu kimse olması.

hüyam, *A. a.* Azgınlık. • *Hüyam-i rahm,* kadınlarda şehvet azgınlığı. Fr. *nymphomanie.*

hüzal, *A. a.* **1.** Arıklık, cılızlık. **2.** Bitkinlik, ağırlık.

hüzn, hazen, *A. a.* Tasa, kaygı, gam.

hüznâver, *F. s.* [hüzn-âver] Tasalandırıcı hüzün veren.

hüznefza, *F. s.* [hüzn-efza] Tasa artıran.

hüznengiz, *F. s.* [hüzn-engiz] Tasa veren.

hüzzam, *a.* Müzik makamı.

I

ı, Elif ve ayın harfleriyle başlayan sözcüklerden esrelilerin sert okunanlarının sesini verir.

ıbt, ibt, *A. a.* (Ana.) Koltukaltı, omuzun iç tarafı.

ıbta, *A. a. (tı* ile) Yavaşlatma, geciktirme.

ıbtiyye, *A. s.* (Ana.) Koltuğa ait, koltukaltıyla ilgili.

ıdaa. *Bkz.* izaa.

ıdhak, *A. a.* [dıhk'ten] Güldürme, güldürülme.

ıdlâl, *A. a.* [dalâl'den] Doğru yoldan şaşırtma. Azdırma. • *Girive-i ıdlâl,* sapıtkanlığın çıkmaz yolu.

ıdlâliyyat, *A. a.* Azdıracak, iman bozacak konular ve düşünceler.

ıhn, *A. a. (ayın, he* ile) Boyalı sof (kumaş).

ık'ad. *Bkz.* ik'ad.

ıkad. *Bkz.* ikad.

ıkal, *A. a.* (Bağ.) Ayak kösteği.

ıkaniyye, *A. a.* "Nassiye" ile birlikte Fransızcadan *dogmatisme* (dogmatizm, inakçılık) karşılığı (XX. yy.).

ık'ar, *A. a. (kaf, ayın* ile) [ka'r:dan] Derinleştirme.

ıkbah, ikbah, *A. a.* [kubh'tan] Fena, çirkin halde bulunma. Kötülük işleme.

ıkd, *A. a.* **1.** Gerdanlık. **2.** Dizilmiş şey. **3.** Mücevher dizisi. [ç. ukud].

ıklâl, *A. a.* Azalma, azaltma.

ıklid, *A. a.* Anahtar. [ç. akalid, mekalid].

ıklim, *A. a.* **1.** İklim. **2.** (Eski coğrafyada) Eşlekten başlayarak kuzeye doğru dünyanın bölünmüş olduğu yedi parçadan her biri. • *Iklim-i evvel, -sanı...* **3.** Memleket, diyar, ülke. • *Iklim-i Fas, -Habeş, -Rum, Heft ıklim,* yedi iklim. [ç. ekalim].

ıkna', ikna', *A. a.* [kanaat'ten] **1.** Kanaat ettirme. **2.** Kandırma, razı etme.

ıknaiyyat, *A. a.* Kandırmak, kandırılmak için söylenmiş sözler.

ıkta', *A. a.* [kat'dan] **1.** Padişahın toprak vermesi. **2.** Haraç topraklarından bir bölümünün *mukataa* yoluyla birine verilmesi. **3.** Kanıtla susturma. Kanıtı kalmayıp susma. [ç. ıktaʾat].

ıktida, iktida, *A. a.* Uyma. Örnek tutma. Ardından gitme

ıktidaen, *A. be.* Uyarak.

ıktifa, iktifa, *A. a.* [kafa'dan] Arkasından gitme. Ardına düşme.

ıktifaen, iktifaen, *A. be.* Örnek tutarak, izinden yürüyerek.

ıktiham, iktiham, *A. a.* **1.** Hiç düşünmeden saldırma. **2.** Bir şeyi küçük görme. [ç. ıktihamat].

ıktilâ', *A. a. (te, ayın* ile) [kalden] Kopma, koparma.

ıktina, *A. a.* **1.** Çalışıp kazanma. **2.** İş tutma. **3.** Artırıp biriktirme, yığma.

ıktinas, *A. a.* (Tuzak kurarak) Avlama.

ıktirab, *A. a.* [kurb'dan] Yaklaşma, yanaşma.

ıktirah, *A. a.* [kariha'dan] Hatıra geliverip, içe doğup söyleme.

ıktiran, iktiran, *A. a.* [karin'den] **1.** Yaklaşma. Yanına gelme. **2.** (Gökb.) İki gezegenin aynı burçta bulunmaları.

ıktiraz, *A. a.* [karz'dan] Borç alma.

ıktisam, iktisam, *A. a.* [kısm'dan] Paylaşma, bölüşme.

ıktisar, iktisar, *A. a.* [kasr'dan] Kısa kesme.

ıktisas, iktisas, *A. a.* **1.** İzine düşme. Ardınca gitme. **2.** Kısas etme ya da kısas isteme. **3.** Kıssa, hikâye söyleme.

ıktitaf, *A. a.* (Meyve) Toplama, devşirme, derme.

ıktiyat, *A. a.* Beslenme.

ıktizaz, *A. a.* Kızlık bozma. Irza geçme.

Imran, *A. ö. a. (ayın* ile) **1.** Isa Peygamber'in babaannesi. **2.** Musa ile Harun'un babası. • *Al-i Imran,* Imran'ın soyu (Musa ile Harun, Meryem ile Isa); *Sure-i âl-i Imran,* Kur'an'ın 30. suresi.

ınnîn, *A. s.* [ananet'ten] Kısır. Güçsüz.

Irak, *A. a.* Dicle nehrinden aşağı Basra'ya kadar Şat suyunun iki yanı. Bunun Bağdat tarafına *Irak-i Arap,* İran tarafına da *Irak-i Acem,* her ikisine de *Irakeyn* denir.

Irakî, irakiyye, *A. s.* Irak halkından. Irak'la ilgili, Irak'a ait olan.

ırda', ırza', irda', irza', *A. a.* [rıda'dan] Süt emzirme. Emzikli olma.

ırk, *A. a.* **1.** Kök. Asıl. **2.** Damar. **3.** Kuşak, nesil. • *Irk-i ahmer, -asfar, -ebyaz, -esved,* kırmızı, sarı, beyaz, kara ırk; *ırk-un-nesa,* kalça kemiği hastalığı, siyatik; *ırk-us-su,* meyankökü; *ırk-üz-zeheb,* altın kökü. [ç. uruk].

ırkî, ırkiyye, *A. s.* Irka ait, ırkla ilgili.

ırkiyyat, *A. a.* (XX. yüzyıl) Fr. *ethnologie* (etnoloji, budunbilim) karşılığı.

ırz, *A. a.* **1.** Irz. **2.** Namus. **3.** Perde. **4.** Temizlik. (Çoğu kez eşanlamıyla birlikte *ırz ü namus* olarak kullanılır). • *Ehl-i ırz,* namuslu kimseler; *hetk-i ırz,* namus perdesini yırtma, namusa dokunma. [ç. a'raz].

ırza'. *Bkz.* ırda'.

ıs'ab, *A. a.* [s a'b'd a n] Güçleştirme. Zora salma.

ısabe, *A. a.* Topluluk. Cemaat. [ç. asaib].

ıs'ad, *A. a.* [suud'dan] Yukarı çıkarma, yükseltme.

ısaga, *A. a.* **1.** Kalıba dökme. **2.** Kuyumculuk etme.

ısbah, *A. a. (sat, ha* ile) **1.** Sabah, tan vakti. **2.** Sabahleyin yapılan iş. **3.** Sabah namazı.

ısbı', *A. a.* **1.** Parmak. **2.** Üç santim kadar boyda ölçü. [ç. esabi'].

ısda', *A. a.* [seda'dan] Yankı.

ısdar, *A. a.* [sudur'dan] **1.** Çıkarma, çıkarılma. **2.** Döndürülme.

ısfirar, *A. a.* [safret'ten] Sararma. • *Isfirar-i ayn, -evrak, -sima*, gözün, yaprakların, yüzün sararması.

ısga', *A. a.* Dinleme. Kulak verme.

ısgar, *A. a.* [sagir'den] Küçültme. Küçük, önemsiz görme.

ıshar, *A. a.* [sıhriyet'ten] Damat olma. Damat edinme.

ıskat, ıskat, *A. a.* [sukut'tan] **1.** Düşürme. **2.** Yok etme, silme. **3.** Hükümsüz bırakma. **4.** Düşürülme. **5.** Ölünün azaplarının bağışlanması için dağıtılan sadaka. • *Iskat-i cenîn*, ana karnındaki çocuğu düşürme.

ıslah, *A. a.* [sulh'tan] **1.** İyileştirme, düzeltme. **2.** Eksikleri tamamlama, kötülüğü giderip iyileştirme. • *Islah-i hal*, durumu düzeltme; *-zat-ül-beyn*, barıştırma, aralarını bulma.

ıslahat, *A. a.* [ıslah ç.] Düzeltmeler, iyileştirmeler, yoluna koymalar. • *Islahat-i askeriyye*, askerlikte yapılan düzeltmeler, yenilikler; *-cedide*, yeni düzeltmeler, düzenler; *-maliyye, -mülkiyye*, maliyede, yönetimde yapılan yenilikler, düzeltmeler.

ıslahî, ıslahiyye, *A. s.* İyileştirme, düzeltmeye dair, düzeltmeyle ilgili. • *Tedabir-i ıslahiyye*, düzeltme önlemleri.

ısrar, *A. a.* **1.** Ayak direyip durma. **2.** Bir düşünce ya da davada direnip dönmeme. **3.** Üstüne düşme.

ıstabl, *A. a.* Ahır. • *Istabl-i âmire*, padişah sarayı ahırı; *istabl-i âmire pâyesi*, (Tanzimat sonrası) kapıcıbaşlıktan yukarı ve emirülümeralıktan alt bir rütbe.

ıstaflîn, *A. a.* (Bitb.) Havuç.

ıstıbab, *A. a.* **1.** Dökülme. **2.** Damarlardan kan fışkırma.

ıstıbar, *A. a.* [sabr'dan] Dişini sıkıp dayanma.

ıstıca', ıztıca', *A. a.* **1.** Yan üstüne yatmak. **2.** Namazda, secde ederken koltukları sıkıp göğsü yere değdirmek.

ıstıfa', *A. a.* **1.** Seçme. **2.** Bir şeyin halis ve temizini seçip ayırma. **3.** Ayıklama, ayıklanma. Fr. *selection* karşılığı (XIX. yüzyıl).

ıstıfaf, *A. a.* Saf bağlama, sıralanma.

ıstılah, *A. a.* **1.** Bir bilim ya da sanatta kullanılan sözcük, terim. **2.** Genel bilinen anlamından başka özel bir anlamda kullanılan sözcük. **3.** Herkesin anlamadığı, konuşmada kullanılmaz, garip ve karışık sözcük.

ıstılabat, *A. a.* [ıstılah ç.] Terimler.

ıstılahî, ıstılahiyye, *A. s.* Bilim ya da sanata özgü sözcüklere ait ya da onlarla ilgili. • *Mâna-yi ıstılahî,* terim anlamı; *tâbirat-i ıstılâhiyye,* terim olarak kullanılan deyimler.

ıstılahperdaz, *F. s.* [ıstılah-perdaz] Herkesin anlayamayacağı garip ve karışık sözcükler kullanan, "ıstılah paralayan".

ıstına', *A. a.* Adam seçme.

ıstırab, ıztırab, *A. a.* [darb'dan] Sıkıntı, b ü y ü k üzüntü. (Ed. Ce.): • *Istırab-i çismanî; -ruh; -sekr; cürha-i ıstırab; devre-i ıstırap; enin-i ıstırab; eşkâbe-i ıstırab; feveran-i ıstırab; hamle-i şehik-i ıstırab; ifade-i ıstırab; leyal-i ıstırab; mahiyet-i ıstırab; mahşer-i ıstırab; nokta-i ıstırab; sayha-i ıstırab; şahka-i ıstırab; tenvim-i ıstırab; zehr-i hand-i ıstırab.*

ıstırabat, ızdırabat, *A. a.* [ıstırab ç.] Sıkıntılar, üzüntüler. • *Istırabat-i kalbiyye,* gönül üzüntüleri.

ıstırabâver, *F. s.* [ıstırab-âver] Sıkıntı getiren.

ıstıram, ıztıram, *A. a. (dat, tı* ile) Alevlenme, tutuşma.

ıstırar, ıztırar, *A. a.* [zaruret'ten] Çaresizlik, zoruna olan durum.

ıstırarî, ıztırarî, ıstırarîyye, *A. s.* Zorla olan. Elinde olmadan yaptırılan, yapılan.

ıstıyad, *A. a.* [sayd'dan] Avlama, ava gitme.

ışk. *Bkz.* aşk.

ıt'am, it'am, *A. a.* [taam'dan] Yemek yedirme. • *It'am-i muhtacîn,* yoksullara yemek yedirme, doyurma.

ıtık, ıtk, *A. a.* Kul azat olma. Azatlık.

ıtıkname, *F. a.* [ıtık-name] Azat kâğıdı.

ıtlak, *A. a.* [talk'tan] **1.** Bağlıyı salıverme, koyverme. **2.** Bağışlama, cezadan kurtarma. **3.** (Koca, karısını) boşama. **4.** Genleştirme. **5.** Adlandırma. • *Aleıtlak,* genel olarak; *ıtlak-i inan,* dizgini bırakma, yönelme; *-lisan,* a ğ z ı n a geleni söyleme; *-yed,* b a ğ ı ş yapma, hayır işleme.

ıtlâl, *A. a.* **1.** Kan dökme, kan dökülme. **2.** Bir şey üzerine yüklenme.

ıtma', itma', *A. a.* [tama'dan] Tamaa düşürme, hırs uyandırma.

ıtma'iyyat, *A. a.* Tamaha düşürmek, hırs uyandırmak için söylenen sözler.

ıtnab, *A. a.* **1.** Sözü ip gibi çekip uzatma. **2.** Fazla sözlerle konuyu uzatma. • *Itnab-i mümill,* usanç yerecek uzatma.

ıtnabe, *A. a.* Gölgelik.
ıtnan, *A. a. (t)* ile) Ses çıkarttırma, çınlatma, öttürme.
ıtr, *A. a.* **1.** Sürünmede kullanılan güzel kokulu yağ. **2.** Itır bitkisi.
ıtra', *A. a.* [taravet'ten] Övmede aşırılık.
ıtrab, *A. a.* [tarab'dan] Şevklendirme, şevke getirme.
ıtrah, *A. a.* [tarh'tan] Çıkarma.
ıtrî, ıtriyye, *A. s.* Kokulu. • *Mevadd-i ıtriyye,* kokulu maddeler.
ıtriyyat, *A. a.* Güzel kokulu ruhlar ve yağlar.
ıtrnak, *F. s.* [ıtr-nâk] Güzel kokulu.
ıttılâ', *A. a.* [tulû'dan] Haberi olma. Bilgisi bulunma. [ç. ıttılaât].
ıttılaat, *A. a. (tı, ayın* ile) [ıttıla ç.] Haberler.
ıttırad, *A. a.* [tard'dan] **1.** Birbirine uyup gitmek, biteviye, bidüziye. **2.** (Fel.) Ritim. • *Ittıraden-lil-bab,* kural bozulmamak, u s u l e uymak için.
ıyadet, *A. a.* Hatır sorma, gidip görme.
ıyar. *Bkz.* ayar.
ıyaz, *A. a.* Sığınma. • *Iyazen billah,* Tanrı'ya sığınarak.
ıyş. *Bkz.* ayş.
ızaa. *Bkz.* izaa.
ızmar, *A. a.* Gizleme, saklama.
ızraf, *A. a. (zı* ile) [zarf'tan] Zarfa koyma, zarflama.
ızrar, *A. a.* [zarar'dan] Zarara uğratma. Zarar verme.
ıztıca'. *Bkz.* ıstıca'.
ıztırab. *Bkz.* ıstırab.
ıztırabat. *Bkz.* ıstırabat.
ıztıram. *Bkz.* ıstaram.
ıztırar. *Bkz.* ıstırar.
ıztırarî. *Bkz.* ıstırarî.

İ

i. Elif ve ayın harfleriyle başlayan sözcüklerden esreli olanların hafif okunanlarının sesini verir.

iade, *A. a.* [avd'den] **1.** Geri çevirme, geri döndürme. **2.** Bir daha yapma. **3.** Eski haline getirme. **4.** Karşılık yapma. • *İade-i afiyet,* (hastalıktan) iyileşme; *-itibar,* (i f l a s t a n) kurtulma; *muhakeme,* y e n i d e n yargılanma; *-mücrimîn,* (devletlerarası) suçluların asıl ülkesine verilmesi; *-ziyaret,* karşılık ziyarete gitme; *iadeli taahhütlü,* postada alındı kâğıdının getirilmesi şartıyla taahhütlü.

iadeten, *A. be.* Geri çevrilmek üzere.

iale, *A. a.* Çoluk çocuğunun nafakasını tedarikleme.

ianat, *A. a.* [iane ç.] İaneler, yardım paraları.

iane, *A. a.* [avn'den] **1.** Yardım. **2.** Para yardımı. **3.** Genel bir iş için toplanan yardım parası. [ç. ianat].

ianet, *A. a.* [avn'den] Yardım.

ianeten, *A. be.* Yardım olmak üzere.

iare, *A. a.* Ödünç verme [ç. iarat].

iareten, *A. be.* Ödünç olarak.

iaşe, *A. a.* [ayş'ten] Yaşatma. Geçindirme. Besleme.

iaza, *A. a. (ayın, dat* ile) **1.** Sığınma. **2.** Esirgeme, koruma.

iba', *A. a.* Bir işten tiksinerek çekinme. Razı olmama.

ib'ad, *A. a.* [bu'd'den] Uzaklaştırma.

ibad, *A. a.* [abd ç.] **1.** Kullar. **2.** İbadet edenler. • *İbadullah,* Tanrı kulları, insanlar.

ibadat, *A. a. (ayın* ile) [ibadet ç.] İbadetler.

ibade, ibadet, *A. a.* Öldürme, yok etme, kökünü kazıma.

ibadet, *A. a.* Tanrı buyruklarını yerine getirme. T a p m a, tapınma. [ç. ibadat].

ibadetgâh, *F. a.* [ibadet-gâh] İbadet yeri. Tapınak.

ibadethane, *F. a.* [ibadet-hane] İbadet evi. Tapınak.

ibadetkâr, *F. s.* [ibadet-kâr] İbadetini yapan. İbadete düşkün.

ibahat, ibahe, *A. a.* Bir şeyin haramlığının kaldırılarak yapılıp yapılmamasının serbest bırakılması.

ibahî, *A. s.* Her şeyi mubah sa-

yan.

ibahiyye, *A. a.* İnsanın nefse hâkim olmamasından dolayı her şeyi mubah sayan tarikat. • *Ibahiyyun,* İ b a h i y y e mezhebinde o l a n l a r. Esası Mezdek'ten gelir; Hasan Sabbah da bu tarikattendi.

ibak, ibakat, *A. a.* (Bir kölenin) sahibinden kaçması.

ibale, ibalet, *A. a.* **1.** Hayvan sürme, bakma. **2.** Kuyu bileziği.

ibar, *A. a.* [ibre' ç.] İbreler. İğneler.

ibar, *A. a.* **1.** (Bitb.) Bitkilerde dişi ve erkek organları geliştirme. **2.** Köpeğe ekmek arasında iğne yuttur ma.

ibare, *A. a.* **1.** Tümce. **2.** Paragraf, bölümce. **3.** Bir metinden çıkarılmış birkaç satır. • *Türkiyyül-ibare,* Türkçe, Türkçe yazılmış. [ç. ibarat].

ibaret, *A. a.* (Bir şeylerden) meydana gelmiş. Bir şeyin aynı; başkası değil.

ib'as, *A. a.* Adam gönderme.

ibate, *A. a.* Barındırma. Gece alıkoyma. • *Ibate ve iaşe,* yatırma ve besleme.

ibban, *A. a.* Uygun zaman. Uygun vakit.

ibcal, *A. a.* Ağırlama, ululama.

ibda', *A. a.* Örneksiz bir şey meydana getirme, yaratma.

ibda, *A. a.* Meydana getirme.

ibdaiyye, *A. a.* Fransızca *creationisme* kavramına karşılık olmak üzere yapılmıştır, yaradılış doktrini (XX. yüzyıl).

ibdakâr, *F. s.* [ibda-kâr] Yaratıcı.

ibdal, *A. a.* Birinin yerine diğerini getirme. Değiştirme.

iber, *A. a.* [ibret ç.] Ibretler.

iber, *A. a. (elif* ile) [ibre ç.] **1.** İğneler. **2.** İbreler.

ibgaz, *A. a.* [bugz'dan] Sevmeme, hoşlanmama.

ibha, *A. a. (he* ile) **1.** Evi boşaltma. **2.** Bir kabı boşaltma. **3.** Güzel yüzlü olma.

ibhac, *A. a.* Sevindirme. Sevindirilme.

ibhal, *A. a.* Salıverme, hoşlama. Koyverme.

ibham, *A. a.* Başparmak. [ç. ebahim].

ibham, *A. a.* Belli etmeme, kapalı bırakma. [ç. ibhamat].

ibil, ibl, *A. a.* Deve, deve sürüsü.

ibkâ, *A. a.* Ağlatma.

ibka, *A. a.* **1.** Sürekli kılma. **2.** Yerinde bırakma. • *Ibka-yi nam,* ad bırakma.

ibkaen, *A. be.* Yerinde bırakarak.

iblâğ, *A. a.* **1.** Vardırma. **2.** Eriştirme. **3.** Ulaştırma. **4.** Gönderme.

iblî, *A. a.* Deveci.

iblim, *A. a.* **1.** Bal. **2.** Amber.

iblis, *A. a.* Şeytan. [ç. ebalis, ebalise].

iblisane, ibliskârane, *F. s.; be.* [i b l i s-kâr-ane] Şeytana layık. Şeytanca.

ibn, *A. a.* Oğul. • *İbn arz,* gurbette bulunan, yolcu; *ibn-ilharam,* piç; *ibn-is-sebil,* yolcu;

ibn-il-vakt (ibn vakt), vaktin uyarına giden, zamana uyma. [ç. beni, ebna].

ibra', *A. a.* [ber'den] **1.** Borçtan kurtulma. **2.** Beraet etme, temize çıkarılma, aklanma. **3.** Hastayı iyi etme.

ibrad, *A. a.* Soğutma.

ibram, *A. a.* Usandırıncaya dek üste düşme. Zorlama. [ç. ibramat].

ibraname, *A. a.* [ibra-name] Arada alacak verecek kalmadığını gösteren kâğıt, aklanmalık.

İbranî, *A. s., a. (ayın* ile) İsrailoğullarından olan. İsrailoğullarından olan.

ibrar, *A. a.* **1.** Yemini doğrulama, onaylama. **2.** Kabul etme, yerinde bulma.

ibraz, *A. a. (elif* ile) [düruz'dan] Meydana çıkarma, gösterme.

ibre, *A. a.* İğne.

ibret, *A. a. (ayın* ile) Bir şeyden çekinmek için ders alıp göz açacak olay. Böyle bir olaydan ders alma. • *İbret-i âlem için,* âleme, herkese gözdağı, ibret olsun diye. [ç. iber].

ibretamiz, *F. s.* [ibret-amiz] İbret verici.

ibretbahş, *F. s.* [ibret-bahş] İbret veren.

ibretbîn, *F. s.* [ibret-bîn] İbret almış.

ibreten, *A. be.* İbret olsun diye. • *Ibreten-lis-saîrîn,* başkalarına ibret olsun diye.

ibretnüma, *F. s.* [ibret-nüma] İbret olan, ibret gösteren.

ibrevî, ibreviyye, *A. s.* İğne gibi.

ibreviyye, *A. a.* (Bitb.) Sardunyagiller.

İbrî, *A. s.* İbrani, Yahudi.

ibrî, *A. s.* **1.** İğnesi olan. **2.** *a.* İğneliler, Fr. *styloïde* karşılığı.

ibrik, *A. a.* Emzikli su kabı. İbrik, bardak. • *İbrik-i mey,* şarap kabı. [ç. ebarîka, ebarik].

ibrikdar, *F. a.* [ibrik-dar] El ve yüz yıkanacağı zaman ibrikle su döken kimse.

ibriz, ibrizî, *A. s.* Katıksız, saf (altın).

ibsar, *A. a.* Dikkatle bakmak. Fransızca *vision* (bakış) karşılığı (XX. yüzyıl).

ibsarî, *A. s.* Fransızca *visuel* (görsel) karşılığı (XX. yüzyıl).

ibşar, *A. a.* [beşr'den] Müştulama. [ç. ibşarat].

ibt. *Bkz.* ibt.

ibta, *A. a.* [batiy'den] Ağır davranma. Gecikme, geciktirme.

ibtal, *A. a.* Boş, hükümsüz bırakma. Bozma.

ibtaliyyat, *A. ç. a.* Boş, bir işe yaramaz sözler.

ibtar, *A. a.* Esirgeme. Kısırganma.

ibtat, *A. s.* Kesme. Bitirme. Sona erdirme.

ibtida', *A. a.* [bed'den] **1.** Başlama. **2.** Başlangıç. **3.** İlkin, en önce. **4.** (Eski) Kimi memurlukta başlama rütbesi.

ibtida', *A. a.* (Beğenilmeyecek biçimde) Yeniden bir şey meydana getirme.

ibtida'en, *A. be.* Başlangıçta, başlangıç olarak, ilkin.

ibtida'î, ibtida'iyye, *A., F. a.,* *s.* **1.** İlkle ilgili. **2.** İlkel. **3.** İlk derecede. **4.** H a m, işlenmemiş. • *M a d d e-i ibtida'iyye,* hammadde; *mekteb-i ibtida'î,* ilkokul; *tedrisat-i ibtida'iyye,* ilköğretim.

ibtida'iyyat, *A. a.* Bir bilginin ilk sade kısımları. Başlangıçlar.

ibtidar, *A. a.* Bir işe çabuklukla başlama.

ibtiga, *A. a.* Candan isteme. İmrenip isteme.

ibtihac, *A. a.* Sevinme. İç açıklığı.

ibtihal, *A. a.* Tüm varlığıyla yalvarıp yakarma.

ibtikâ, *A. a.* [bükâ'dan] Ağlama (Ed. Ce.).

ibtikâr, *A. a.* **1.** Sabahleyin erken kalkma. **2.** Başlangıca yetişme. **3.** Acele etme. **4.** Her şeyin turfandasını yeme.

ibtilâ, *A. a.* (İyi ya da kötü bir şeye) düşkün olma. Düşkünlük.

ibtilâ', *A. a.* [bel'den] **1.** Zorlukla yutma. **2.** Gelini gerdeğe koyma.

ibtilâc, *A. a.* Görünme. Meydana çıkma.

ibtilâl, *A. a.* Bir şey yaş olma.

ibtina, *A. a.* [bina'dan] Bir konuda bir şeye dayanma. Bir (konuyu) bir şey üstüne kurma.

ibtinaen, *A. be.* Dayanarak.

ibtirad, *A. a.* **1.** (Serinlemek için) soğuk su içme. **2.** Su dökünme, duş yapma.

ibtisam, *A. a.* İncelik ve güzellikle gülme.

ibtisar, *A. a.* [basar'dan] Can gözüyle görme.

ibtiya', *A. a.* Satın alma.

ibtizal, *A. a.* **1.** Yıpranma. **2.** Hep kullanılma. **3.** Kuvvetini kaybetme. **4.** Ucuzlama.

ibzal, *A. a.* Esirgemeyip bol harcama ve kullanma.

ica', *A. a.* [veca'dan] Ağrıtma.

icaa, *A. a.* [cu'dan] Acıktırma. Açlık çektirme.

i'cab, *A. a. (elif, ayn* ile) [ucb'den] Şaşırtma. Şaşırmaya neden olma.

icab, *A. a.* [vücub'dan] **1.** Gerek, lüzum. **2.** Bir sözleşme için ilk söylenen söz. **3.** (Man.) Olumlama, olumlu halde bulunma. [ç. icabat].

icabet, *A. a.* Kabul etme. Kabul edinme. Razı olma, uyma. • *Ümmet-i icabet,* İslamlar.

icabetgâh, *A. a.* [icabet-gâh] Kabul etme yeri. • *Icabetgâh-i ilâhi,* Tanrı'nın duaları kabul ettiği yer.

icabiyye, *A. a.* Fransızca *determinisme* (gerekircilik, belirlenimcilik) karşılığı (XX. yüzyıl).

icad, *A. a.* **1.** Vücuda getirme. Yoktan var etme. **2.** Yeniden bir şey çıkarma. • *Alem-i icad,* icat âlemi, bütün yaratılmışlar; *nev-icad,* yeni ortaya çıkmış.

icade, icadet, *A. a.* **1.** İyi etme, iyi kılma, iyi işleme. **2.** Cömertlik etme, bir şey verme. **3.** İyi şey söyleme, güzel söyleme.

icadkerde, *F. -s.* [icad-kerde]

İcat edilmiş, yeni ortaya konulmuş.

i'cal, *A. a. (elif, ayın* ile) **1.** Öne geçme. **2.** Çabuk yaptırma.

icale, *A. a.* Dolaştırma. Dolaştırılma. • *Icale-i fikr, -kalem,* fikir, kalem dolaştırma; fikir, kalem o yollarda gezme.

icalet, icale, acale, acalet, ucale, ucalet, *A. a.* **1.** Aceleyle, hemen yapılan iş. **2.** Fransızca *manuel* karşılığı, elkitabı (XIX. yüzyıl).

i'cam, *A. a. (elif, ayın* ile) Yazıya, harflere nokta koyma.

icam, *A. a.* [eceme ç.] Sık ağaçlık yerler. Aslan yatakları.

icar, *A. a.* **1.** Kiraya verme, kiraya verilme. **2.** Kira parası.

icarat, *A. a.* [icâre ç.] Vakıf kiraları, gelirler.

icare, icaret, *A. a.* İrat, gelir, kira. • *Kitab-ül-icare,* Mecelle'nin, konusu kira ve kiralama olan bölümü.

icareteyn, *A. a.* Hem hemen alınan hem ilerde alınacak kirası olan vakıf bina.

i'caz, *A. a. (elif, ayın, ze* ile) **1.** Aciz kılma, şaşırtma. **2.** Mucize sayılacak güçte düzgün söyleme. **3.** Eşini yapmada herkesi acze düşüren. • *Hadd-i i'caz, mertebe-i i'caz,* güzel söylemenin son aşaması.

îcaz, *A. a. (elif, ze* ile) Sözü kısa kesme. • *Icaz-i muhil,* (Ya.) anlamı bozacak şekilde sözü kısaltma; *alâ vech-il-îcaz,* icaz yoluyla, kısaca.

icazet, *A. a.* **1.** İzin. **2.** Diploma. **3.** Olur deme.

icazetname, *F. a.* [icazetname] Medresede okuyanlarla yazı öğrenenlere verilen öğrenim belgesi.

i'cazkâr, *F. s.* [i'caz-kâr] Herkesin yapamayacağı yolda yapıt yaratan.

i'cazkârane, *F. s.* [i'caz-kâr-ane] Herkesi yarışmada âciz bırakacak yolda.

i'caznüma, *F. s.* [i'caz-nüma] Mucizeyi andırır biçimde yapıt veren, ustalık gösteren.

icbar, *A. a.* Zorlama. • *Icbar-i nefs,* kendini zorlama, zorla kendini tutma.

ichar, *A. a.* [cehr'den] **1.** Meydana koyma. **2.** Sesini çıkararak okuma.

icl, *A. a.* (Hek.) Boyun tutukluğu.

icl, *A. a. (ayın* ile) Buzağı.

iclâ, *A. a. (elif* ile) [cilâ'dan] **1.** Cilalama, parlatma. **2.** Evinden barkından ayırma. Sürme sürgün etme. • *Iclâ-yi vatan,* yerinden yurdundan sürgün etme, başka yana göçürtme; *nefy ü iclâ,* sürgün etme.

iclâl, *A. a.* [celâl'den] **1.** Büyütme, ağırlama. İkram. **2.** Büyüklük, ululuk.

iclâs, *A. a.* [cülûs'tan] Oturtma. Tahta çıkartma.

icle, *A. a. (ayın* ile) Buzağı.

icma', *A. a.* [cem'den] Dağınık şeyleri toplama, bir araya getirme. • *Icma'-i ümmet,* (içtihat döneminde) imamlarla, fakih-

lerin ve ileri gelenlerin din konulu bir işte birlik olmaları, söz birliği.

icmaen, *A. be.* İcma-i ümmet yoluyla.

icmal, *A. a.* **1.** Ayrıntı ve uzantılara girmeden toptan söyleme. **2.** Uzun ve karışık bir hesabın özü, özeti. **3.** Birçok konuyu özetleme. **4.** (Mat.) Dört işlemden toplam. • *Alâ vech-il-icmal, ber vech-i icmal,* kısaca, icmal yoluyla, özetle.

icmalen, *A. be.* Kısaltarak, kısaca.

icmalî, icmaliyye, *A. be.* Topluca, kısaca.

icmam, *A. a.* **1.** Atı soluklandırma, dinlendirme. **2.** Biriktirme.

icra', *A. a.* [cereyan'dan] **1.** Akıtma. **2.** Düşünce halindeki bir şeyi ortaya koyma, uygulama. **3.** Bir notayı çalarak gösterme. **4.** Yapma.

icraat, *A. a.* [icra ç.] İş, uygulanan şeyler.

ictiba, *A. a.* [cibayet'ten] **1.** Toplama. **2.** Seçme.

ictihad, *A. a.* [cehd'den] **1.** Güç yettiğince çalışma. **2.** Din imamlarının ayet, hadis, kıyasla şeriat işlerini belirtmede olan çalışmaları. **3.** Bir iş hakkında bir kimsenin düşüncesi, özel görüş. [ç. ictihadat].

ictima', *A. a. (elif, ayın* ile) [cem'den] **1.** Toplanma, bir araya gelme. **2.** Toplanma, toplantı. **3.** Birikme, yığılma. **4.** (Gökb.) Kavuşum. [ç. ictimaat].

ictimaî, *A. a.* Sosyal, toplumsal (XIX. y ü z y ı l sonu).

ictimaiyyat, *A. a.* (XX. yüzyıl) Sosyoloji, toplumbilim.

ictina, *A. a.* Ağaçtan yemiş devşirme.

ictinab, *A. a.* Sakınma, çekinme.

ictinah, *A. a. (ha* ile) **1.** Bir y a n a eğilme. **2.** Eğilme. **3.** (Namazda) ellerini yere koyup dirseklerini kanat gibi açarak secde etme. **4.** (Hayvan) bir yana meyilli koşma.

ictira', *A. a.* [cüret'ten] Yeltenme, cesaret etme.

ictisar, *A. a.* [cesaret'ten] Korkmayıp atılma. Cesaretlenme. (Türkçede kullanılmıştır).

ictivar, *A. a.* Komşu olma.

ictizab, *A. a.* [cezb'den] **1.** Çekip uzatma. **2.** Etrafına toplama.

îd, iyd, *(ayın* ile) Bayram. • *Îd-i adha,* Kurban Bayramı; *-fıtr,* Ramazan (Şeker) Bayramı. [ç. a'yad].

îda', *A. a. (elif, ayın* ile) [vedi a'dan] Kendi malının korunmasını başka birine verme.

idad, *A. a.* Sayı, hesap. • *Bi-idad,* sayısız, pek çok.

i'dad, *A. a.* [add'den] Hazırlama. Geliştirme.

i'dadi, *A. s.* Hazırlama yeri. Hazırlamaya mahsus. • *Mekteb-i i'dadi,* (Rüşdiye denen ortaokullardan sonra olan) yüksek okullara hazırlayıcı okul.

idale, *A. a.* Bir şey elden ele geçme, geçirilme.

i'dam, *A. a.* [adem'den] Yok etme, öldürme, vücudunu k a l d ı r m a. • *İ'dam-i nefs,* kendini öldürme, intihar.

idam, *A. a.* Katık, ekmek katığı.

idame, *A. a.* [devam'dan] Sürdürme, devam ettirme.

idamet, *A. a.* [devam'dan] Sürdürme, devam ettirme.

idane, *A. a.* [deyn'den] Ödünç. Borç.

idaneten, *A. be.* Borç olarak.

idare, *A. a.* [devr'den] **1.** Çevirme, döndürme. **2.** Kullanma, becerme. **3.** Tutum, iyi harcama. **4.** Yetme. Yeter olma. **5.** Bir ülkenin işlerinin çevrilmesi, yönetme, yönetim. **6.** Bir yönetimde iş görenlerin tümü. **7.** Bir yönetimin iş gördüğü yer. • *İdare-i akdah,* (şerefe) kadeh kaldırma, içme; *-askeriyye,* asker işleriyle uğraşan idare; askerce yönetim; *-maslahat,* işi şöyle böyle, bugünlük g ö r m e; *-Mahsusa,* (ilk adı *İdare-i Aziziye* olan) Devlet Vapur İşletme İdaresi (sonra adı *Seyr-i Sefain* olmuştur); *-m e ş r u t a,* meşrutiyetle yönetim, meşrutiyet y ö n e t i m i; *-mutlaka,* bir hükümdarla yönetim; *-müstebidde,* istibdat yönetimi: *-ö r f i y e,* sıkıyönetim; *-umur,* işlerin görülmesi; *ilm-i idare,* yönetim bilgisi; *meclis-i idare* (eskiden) ahali tarafından seçilme vilayet meclisi.

idarehane, *F. a.* [idare-hane] Bir işi yönetenlerin bulunduğu yapı.

idareten, *A. be.* İdare için; kanunla değil, işin gelişine göre yaparak.

idarî, *A. F. a., s.* **1.** İdareyle ilgili, yönetimsel. **2.** İdare.

idbar, *A. a.* Talih yüz çevirme. Kutsuzluk. Düşkünlük. İşler tersine gitme. • *İkbal ü idbar,* kutluluk, kutsuzluk, talihle talihsizlik.

idde, *A. a. (ayın* ile) Zaman, süre.

iddet, *A. a.* Kocadan ayrılan kadının başkasıyla evlenebilmesi için şeriat bakımından beklemek zorunda olduğu süre.

iddia, *A. a.* [dava'dan] **1.** Davaya kalkışma. **2.** Haksız bir düşüncede direnme. **3.** İnat.

iddiaî, iddiaiyyat, *A. a.* İddiayla ilgili boş söz. Kanıt ve tanıtsız sözler.

iddihal, *A. a.* Girme.

iddihan, *A. a. (dal, he* ile) [dühn'den] Güzel kokulu yağ sürünme.

iddihan, idhan, *A. a. (hı* ile) Tütme.

iddihar, *A. a.* **1.** Toplama, biriktirme, yığma. **2.** Tahılı kıtlıkla pahalı satmak için toplama.

îdgâh, îdgeh, *F. a.* [id-gâh] Bayram yeri.

idgam, *A. a.* (A. Dilb.) Birbirine benzeyen iki harfi bir yazıp şeddeyle okuma.

idhal, *A. a.* [dühul'den] **1.** İçeri koyma, içeri sokma. **2.** Yabancı ülke eşyası getirme, dışalım.

idhalât, *A. a.* [idhal ç.] Bir ülkeye yabancı ülkelerden getirilen eşya, dışalım.

idhan. *Bkz.* iddihan.

idhar, *A. a. (hı* ile) Horlama, aşağılama.

idhaş, *A. a. (he* ile) Dehşete düşürme, yıldırma.

îdiyye, *A. a.* **1.** Bayramlık. **2.** (Ya.) Bayram dolayısıyla yazılmış kaside. Bayram kutlaması.

idlâl, *A. a.* Naz etme. Aşırı naz.

idmac, *A. a.* Bir şeyi bir şeyin içine koyma, arasına sıkıştırma.

idman, *A. a.* **1.** Alışkanlık olması için bir şeyin birçok tekrarı. **2.** Alıştırma. **3.** Jimnastik, beden eğitimi.

idra', *A. a.* Bildirme.

idrac, *A. a.* [derc'den] **1.** Bir yazıyı bir yere koydurma. **2.** (Fel.) Altlama, altlanma, alta koyma. Fransızca *subsomption, subsumer* karşılığı (XX. yüzyıl).

idrak, *A. a.* [derk'ten] **1.** Anlayış. Akıl erdirme. **2.** Yetişme, e r i ş m e. **3.** Olgunlaşma. Çağını bulma. **4.** (Fel.) Algı. • *İdrak-i dakik,* tamalgı. *İdrak-i bâtın, -def'i, -haric, -kisbi, -meksub, -muhtelit, -tabiî* (XX. yüzyıl).

idrakât, *A. a.* [idrak ç.] Anlayışlar, kavrayışlar.

idrakiyye, *A. a.* Fransızcadan *conceptionnisme, perceptionnisme* (kavramcılık, algıcılık) karşılığı (XX. yüzyıl).

idrar, *A. a.* **1.** (Süt, sidik, yağmur, vb.) bol bol akma, akıtma. **2.** İşeme. **3.** (Türkçede) Sidik. **4.** Hareket ettirme, döndürme. **5.** Bol bol bağışta bulunma. **6.** Maaş.

idrarat, *A. a.* [idrar ç.] Maaşlar.

ifa', *A. a.* [vefa'dan] **1.** Ödeme, yerine getirme. **2.** Bir işi yapma. **3.** İş görme. • *Ifa'-yi vazife,* görevini yapma.

ifadat, *A. a.* [ifade ç.] İfadeler.

ifade, *A. a.* **1.** Anlatma. **2.** Anlatım. Anlatış. • *İfade-i cebriye,* cebirsel anlatım; *-meram,* kitapların niçin yazıldığı açıklanan önsözü; *ifade vü istifade,* anlatma (öğretme) ve yararlanma. [ç. ifadat].

ifakat, *A. a.* Hastalıktan kalkma, iyileşme.

ifakatyab, *F. s.* [ifakat-yab] İfakat bulucu, iyileşen.

ifate, *A. a.* [fevt'ten] Kaybetme. Elden kaçırma. • *İfate-i fırsat,* fırsatı kaçırma; *-vakt,* z a m a n kaybetme.

ifaza, *A. a.* [feyz'den] **1. 1.** Feyizlendirme, feyz ve nur verme. **2.** Kabı taşıncaya kadar doldurma.

ifdah, ifzah, *A. a.* [fadîh'ten] Kötülüğü açığa vurma.

ifdal, ifzal, *A. a.* [fadl, fazl'dan] Fazıllandırma. Lütuf ve bağış.

iffet, *A. a.* **1.** Namus. **2.** Temizlik. • *Iffetlü,* kadınlara yazılan mektup hitabı.

iffetfüruş, *F. s.* [iffet-füruş] Namus taslayan, namus ve temizlikten söz eden.

ifham, *A. a.* [fuhum'dan] Susturma, ağız açtırmama. Tartışmada karşılık vermeyecek duruma getirme.

ifham, *A. a.* [fehm'den] Anlatma, bildirme.

ifhar, *A. a.* [fahr'den] Şereflendirme, onurlandırma. Üstün tutma.

ifhaş, *A. a.* [fuhş'tan] Kötü ve fena söyleme.

ifk, *A. a.* Olmamış bir şeyi bir kimse için yaptı deme. İftira.

ifkar, *A. a.* **1.** Yoksul düşürme. **2.** Birine binek hayvanı kiralama.

iflâh, *A. a.* **1.** Kutlu olma, başarılı olma. **2.** (Kötü bir durumdan) kurtulup iyileşme.

iflâs, *A. a.* [füls'ten] Tüccarın ödeyemeyecek duruma düşmesi. Top atma.

ifna, *A. a.* [fena'dan] Yok etme. Tüketme.

ifrad, *A. a.* **1.** Ayırma, tek bırakma, yalnız bırakma. **2.** Elçi gönderme.

ifrağ, *A. a.* [ferağ'dan] **1.** Kalıba dökme. **2.** Bir biçime sokma. Şekil verme. **3.** (Bitb.) Boşaltım.

ifrah, *A. a. (ha* ile) [ferah'tan] **1.** Ferahlandırma, gönendirme. **2.** Sevindirme.

ifrah, *A. a. (hı* ile) **1.** Kuşkuyu giderme. **2.** Belirsiz bir şeyi belirtme. **3.** Tohum yeşerme. **4.** Kuş yavrusu çıkarma.

ifrat, *A. a.* [fart'tan] **1.** Pek ileri varma. **2.** Aşırı gitme. • *İfrat-i his,* (XIX. yüzyıl) Fransızca *hyperesthesie* karşılığı, aşırıduyu; *ifrat ü tefrit,* birbirine tam karşıt iki uç.

ifratkâr, *F. s.* [ifrat-kâr] Aşırı davranan.

ifratkârane, *F. be.* [ifrat-kârane] Aşırı biçimde, aşırı yolda, aşırı davranarak.

ifraz, *A. a. (dot* ile) **1.** Verme. **2.** Fırsat verme.

ifraz, *A. a.* **1.** Bir bütünden bir parça ayırma. **2.** (Bitb.) Bir yaradan akan şey ya da bir şey akma, salgı.

ifrazat, *A. a.* [ifraz ç.] Vücuttan çıkan, akan, kan, cerahat... vb. gibi şeyler. Salgılar.

ifrit, *A. a.* Cinlerin zararı dokunan ve korkunç cinsi. [ç. afarit].

ifsad, *A. a.* [fesad'dan] **1.** Bozma. **2.** Düzensizlik yaratma. Kargaşalık çıkarma. [ç. ifsadat].

ifsah, *A. a. (sad, ha* ile) [fasahat'ten] **1.** Fasahatle söyleme. **2.** Açıkça, düzgün olarak bildirme.

ifşa, *A. a.* **1.** Meydana çıkarma, açığa vurma. **2.** Gizli bir şeyi yayma. [ç. ifşaat].

ifta, *A. a.* [fetva'dan] Fetva verme. Fetvayla bir işi sona erdirme. • *Hizmet-i ifta, makam-i ifta, mansıb-i ifta, mesned-i if-*

ta, şeyhülislamlık.

iftah, *A. a. (hı* ile) **1.** Seğirtme. **2.** Sık soluk alma, hışlama.

iftan, *A. i. (te* ile) **1.** Fitneye düşürme. **2.** Ayartma.

iftar, *A. a.* [fıtr'dan] **1.** Oruçlu olanın oruç açması. **2.** Orucun sona erdiği zaman. **3.** Oruç açıldıktan sonra yenen yemek.

iftariyye, *A. a.* İftarlık. İftar için özel olarak hazırlanmış şey.

iftial, *A. a.* **1.** İş edinme, kendiliğinden yapma. **2.** (A. Dilb.) Beş harfli sözcüklerin birinci babı, iftial babı.

iftidah, iftizah, *A. a.* [fadahat, fazahat'ten] **1.** Kırma, kırıp ufaltma. **2.** Rezil olma, maskaraya dönme.

iftihar, *A. a.* [fahr'den] **1.** Haklı olarak övünme. Koltuk kabartma. **2.** Şeref, şan. • *Iftihar-ül-ulema, iftihar-ül-emasil vel akran,* âlimlerin (sarıklıların) şanına neden olan, benzer ve eşitlerinin övünmelerine neden olan (sarıklılar için kullanılır resmi deyimdi); *maaliftihar,* i f t i h a r duyarak; *mabihiliftihar,* iftihar nedeni; *nişan-i iftihar,* II. Mahmut tarafından çıkarılmış nişan; *iftihar madalyası,* (yahut sanayi madalyası) II. Abdülhamit zamanında çıkarılmış madalya.

iftikad, *A. a.* Arayıp sorma.

iftikâk, *A. a.* [fekk'ten] Rehin kurtarma. Rehinden çıkarma.

iftikâl, *A. a.* Çok çalışma, çok uğraşma.

iftikar, *A. a.* [fakr'dan] **1.** Büyük ihtiyaç, çok ihtiyacı olma. **2.** Fakirliği, yoksulluğu belli etme, gösterme.

iftikâriyye, *A. a.* [fikr'den] Fransızcadan *idealisme* (idealizm) karşılığı olarak yapılmıştır. • *Iftikâriyye-i tarihiyye,* Fransızca *i d e a l i s m e h i s t o r i q u e* karşılığı (XX. yüzyıl).

iftira, *A. a.* Birine yalandan bir suç yükletme.

iftirak, *A. a.* [fark'tan] **1.** Ayrılma. **2.** Dağılma, perişan olma.

iftiras, *A. a.* **1.** Zorla yere yatırma, yıkma. **2.** Yırtıcı hayvan yakalama, avlama.

iftisad, *A. a. (sat* ile) Kan alma.

iftisal, *A. a. (sad* ile) **1.** Sütten kesme. **2.** Fidanı başka yere dikme.

iftitah, *A. a.* [feth'den] **1.** Açma. **2.** Başlama.

iftitahî, iftitahiyye, *A. s.* Açmayla, açılışla, başlamayla ilgili. • *Nutk-i iftitahî,* açış söylevi, konuşması.

iftitan, *A. a.* [fitne'den] Fitneye uğrama.

iftizah. *Bkz.* iftidah.

iftizaz, *A. a.* **1.** Kızlık bozma. **2.** Dul kadının iddetten çıkması.

ifzah. *Bkz.* ifdah.

ifzal. *Bkz.* ifdal.

igare, *A. a.* **1.** Gece baskını yapma. **2.** Çapulculuk.

igase, *A. a.* Yardım etme.

igbirar, *A. a.* [gubar'dan] **1.**

Tozlanma, toz konma. **2.** Gücenme, kırılma.

igfal, *A. a.* [gaflet'ten] **1.** Yanıltıp yanlış iş yaptırma. **2.** Aldatma, aldatılma. [ç. igfalât].

igfaliyyat, *A. a.* Yanıltıp aldatmak için söylenen sözler.

iglâ, *A. a.* [galâ'dan] Fiyat yükseltme, pahalandırma.

iglâf, *A. a.* [gılâf'tan] Kına, kılıfa koyma.

iglâk, *A. a.* **1.** Kapama. Karıştırma. **2.** (Ya.) Sözü karışık ve anlaşılmaz biçimde söyleme.

iglât, *A. a.* [galat'tan] Yanlışa götürme.

iglâz, *A. a.* [galiz'den] Kaba, kötü söyleme.

igma, *A. a.* Bayılma.

igmad, *A. a.* **1.** Kınına, kılıfına koyma. **2.** Birçok şeyleri bir yere tıkma.

igmam, *A. a.* Gamlandırma, acılandırma.

igmaz, *A. a.* Göz yumma. Görmezlikten gelme. • *Igmaz-i ayn,* k u s u r u görmezlikten gelme.

igmaz, *A. a. (ze* ile) **1.** Gammazlama. **2.** Ayıplama. **3.** Tahkir etme.

igna, *A. a.* [gına'dan] **1.** Zenginleştirme. **2.** Muhtaç bırakmama.

igra, *A. a.* **1.** Özendirme. **2.** Hırsını uyandırma. **3.** Kışkırtma.

igrak, *A. a.* **1.** Suya boğma, suya batırma, boğma. **2.** (Ya.) Boğunç. [ç. igrakat].

igrakiyyat, *A. a.* Aşırı abartmalı sözler.

igrar, *A. a.* Batırma.

igras, *A. a. (sin* ile) Toprağa dikme, dikilme, ağaç dikme.

igtida, igtiza, *A. a.* [gıda'dan] Gıdalanma, beslenme.

igtimam, *A. a.* (gam'dan) Kederlenme, üzülme, tasalanma.

igtina, *A. a.* [gına'dan] Zenginleştirme. Zengin olma.

igtinam, *A. a.* **1.** Yağma ve çapulculuk. **2.** Zahmetsiz bir kazanç sayma. • *Igtinam-i fırsat,* fırsatı yakalama, kaçırmama.

igtirab, *A. a.* [gurbet'ten] Gurbete çıkma.

igtirak, *A. a.* [gark'tan] **1.** Suya batma. **2.** Soluğu kuvvetle içe çekme.

igtirar, *A. a.* [gurur'dan] **1.** Gururlanma, güvenilmeyecek şeye güvenme. **2.** Aldanma. **3.** Gaflette olma.

igtisab, *A. a.* [gasb'dan] Zorla alma.

igtisal, *A. a.* [gasl'den] Yıkanma.

igtişaş, *A. a.* [gış'tan] **1.** Karışıklık. **2.** Duruluğu, arılığı kaybolma, bozulma. [ç. igtişaşat].

igtiyab, *A. a.* [gıyab'dan] Arkadan yerme.

igtiyal, *A. a.* Baskın yapıp öldürme.

igtiyaz, *A. a. (zı* ile) Öfkelenme, gazaba gelme.

igtiza. *Bkz.* igtida.

igtizab, *A. a. (dat* ile) **1.** Öfkelenme, gazaba gelme. **2.** Gücenme.

igva, *A. a.* [gavaye'den] Yolu

şaşırtma. Baştan çıkarma, azdırma.

igzab, *A. a.* [gazab'dan] Gazaba getirme. Kızdırma.

îhaf, *A. a. (elif, ya, ha* ile) Korkutma.

ihafe, *A. a.* [havf'tan] Korkutma.

ihale, *A. a.* [havl'den] **1.** Bir isi birinin üzerine bırakmak. **2.** Artırma ya da eksiltme işinde istekliye bırakma.

ihaleten, *A. be.* İhale yoluyla. üzerine bırakarak.

îham, *A. a.* [vehm'den] **1.** Vehme düşürme. **2.** (Ya.) İki anlamlı sözlerden en az kullanılan anlamı bilerek kullanma. • *Iham-i kabîh,* edep ve terbiye dışı anlamı bilerek kullanma. [ç. îhamat].

îhan, *A. a.* [vehn'den] Bir kimseyi zayıf, kuvvetsiz tutma. Güçsüzlendirme.

ihanet, *A. a.* [hevn'den] **1.** Haksızlık. **2.** Hainlik.

ihanet, *A. a.* Hain olma. Hainlik etme.

ihata, *A. a.* **1.** Kuşatma, etrafını çevirme. **2.** Geniş bilgi, tam kavrayış.

ihbar, *A. a.* [haber'den] Haber verme. Bildirme, anlatma. [ç. ihbarat].

ihbarî, ihbariyye, *A. s.* (Dilb.) Bir olay haber veren eylem kipleriyle bu kiplerden yapılma tümceler; basit zaman [ç. ihbariyyat].

ihbariyye, *A. a.* Kaçak eşyanın habercilerine verilen para.

ihbarname, *F. a.* [ihbar-name] Haber verme kâğıdı. Yazıyla bir haber verme.

ihbat, *(ha, tı* ile) Kaldırma, geçmez kılma.

ihcac, *A. a. (ha* ile) (Kendi yerine başkasını) hacca gönderme, gönderilme.

ihcal, *A. a. (hı* ile) [hacl'den] Utandırma.

ihda, *A. a. (he* ile) [hidayet'ten] Doğru yola götürme.

ihda, *A. a.* Bir.

ihda', *A. a.* [hediye'den] Hediye verme. Hediye gönderme.

ihdad, *A. a. (ha, dal* ile) Keskinleştirme.

ihdad, *A. a.* (Hek.) Gövdenin derisi şişme.

ihdaf, *A. a.* Karşısına dikilip durma. Hedef olma.

ihdaiyye, *A. a. (he* ile) Hediye etme yazısı.

ihdar, *A. a. (he, dal* ile) **1.** Kaldırma, battal etme. **2.** Boşa harcama.

ihdas, *A. a. (ha* ile) [hades'ten] Meydana getirme. Peyda etme.

ihfa, *A. a. (hı* ile) [hafi'den] Gizleme. Saklama.

ihkak, *A. a. (hı, kaf* ile) [hak'tan] Hakkı, yerine getirme.

ihkâm, *A. a.* [tahkim'den] Sağlamlama.

ihlâ', *A. a.* [hulv'den] Tatlılandırma.

ihlâ, *A. a.* [halâ'dan] Boşaltma.

ihlâf, *A. a.* Yemin ettirme, ant içirme.

ihlâk, *A. a.* [helâk'tan] Harca-

ma, tüketme. Yok etme, öldürme.

ihlâl, *A. a.* [halel'den] Bozma. Sakatlama.

ihlâl, *A. a.* [mahal'den] Yer belli etme. Fransızca *localisation* (yerleştirme) karşılığı. (XX. yüzyıl).

ihlâs, *A. a.* [hulûs'tan] **1.** Doğru, temiz sevgi. **2.** İçten gelen bağlılık. • *Sure-i ihlâs,* "Kul hüvallahi ehadd..." suresi.

ihlâsperver, *F. s.* [ihlâs-perver] İhlas sahibi.

ihlil, *A. a.* (Ana.) Erkeklik organının deliği.

ihlilec, *A. a. (he* ile) Halile ağacı meyvesi.

ihlilecî, *A. s.* Yumurta biçimi, sobe.

ihmad, *A. a. (hı* ile) Alevi bastırma.

ihmal, *A. a.* [haml'den] Bir şey yükletme.

ihmal, *A. a.* **1.** Önem vermeme. **2.** Üste düşeni yapmama, savsaklama.

ihmirar, *A. a.* [hamr'dan] Kızarma, kızıllık.

ihnak, *A. a.* [hunk'tan] Boğma.

ihnasiyye. *Bkz.* ahnasiyye.

ihrab, *A. a. (ha* ile) Savaşa sürükleme.

ihrab, *A. a. (hı* ile) Harap etme, perişan etme.

ihrab, *A. a. (he* ile) **1.** Çalışıp didinme. **2.** Kaçma zoruna bırakma.

ihrac, *A. a.* [huruc'dan] **1.** Dışarı atma, çıkarma. **2.** Bir şey ya da yerden çıkarak elde etme. **3.** Fazla nesneyi dış ülkelere gönderme, dışsatım.

ihracat, *A. a.* [ihrac ç.] Bir ülkenin tarım ya da sanayi ürünlerinin fazlasını b a ş k a ülkelere satma, dışsatım.

ihrak, *A. a.* [hark'tan] Yakma. Ateşe atma. • *Ihrak bin-nâr,* insanı diri diri ateşe atıp yakma.

ihram, *A. a.* [harem'den] **1.** Hacıların giydikleri dikişsiz elbise. **2.** Arapların büründükleri büyük yün çarşaf. **3.** Yere ya da sedîre serilen yün yaygı.

ihraz, *A. a.* [hırz'dan] Bir şey kazanma. Elde etme. Manevi onura ulaşma.

ihsa', *A. a.* [hasi'den] Sayma. • *Nâkabil-i ihsa',* sayılamaz.

ihsaî, ihsaiyye, *A. s.* Sayımla ilgili.

ihsaiyyat, *A. a.* Fransızca *statistique* karşılığı olarak kullanılmaya başlanmıştır, istatistik, sayılama. (XX. yüzyıl).

ihsan, *A. a.* [hasen'den] **1.** İyilik etme. **2.** Bağış, bağışlama. **3.** Bağışlanan şey. **4.** Lütuf, iyilik. • *Ihsan alel ihsan,* ihsan üstüne ihsan, katmerli bağış; *el ihsan bittemam,* bir şey verilince tamamıyla verilmeli. [ç. ihsanât].

ihsan, *A. a. (ha, sat* ile) [hısn'dan] **1.** Sağlamlaştırma, berkitme. **2.** Korunma, sakınma, kaçınma. **3.** Evlenme.

ihsandide, *F. s.* [ihsan-dide] İhsan görmüş, bağış almış. Min-

neti olan. [ç. ihsandidegân].

ihsar, *A. a. (ha, sin* ile) [hasr'dan] **1.** Kısa olma, kısaltma. **2.** Sıkıştırma.

ihsas, *A. a.* [hiss'ten] **1.** Duyma. Beş duyudan biriyle duyma. **2.** Duyurulma. Başkasına üstü kapalı anlatma. **3.** (Ruhb.) Duyum. Fransızca *double sensation* sözü *ihsas-i muzaaf; pseudo-sensation* sözcüğü *ihsas-i kâzib*'le karşılanmıştır (XX. yüzyıl) [ç. ihsasat].

ihsas, *A. a. (ha, sat* ile) [hisseden] **1.** Pay verme, verilme. **2.** Paylaşma, paylaşılma.

ihsasat, *A. a.* [ihsas ç.] Duyurmalar, duyuruşlar.

ihsasî, ihsasiyye, *A. s.* (Ruhb.) Duyumsal.

ihta', *A. a. (hı, tı* ile) **1.** Yanıltma, yanıltılma. **2.** Yanılma.

ihtar, *A. a.* [hutur'dan] **1.** Hatırlatma. **2.** Dikkati çekme, uyarma. [ç. ihtarat].

ihtısas, *A. a.* [husus'tan] **1.** Bir kimsenin bir şeyle uğraşıp durması, onda derinleşmesi. Uzmanlık. **2.** Bir adama çok bağlılık.

ihtibak, *A. a.* Kumaş dokuma, bez örme.

ihtibar, *A. a.* [haber'den] **1.** Bir kimseyi anlamak için sınama. **2.** Bir kimseyi deneme.

ihtibarî, *A. s.* Deneyip yoklamaya ait, onunla ilgili anlamına olarak *tedribî, tecrübî* sözleriyle birlikte Fransızca *empirique* felsefe terimine karşılık yapılmıştır, görgül, deneysel, ampirik (XX. yüzyıl).

ihtibariyye, *A. a.* Deneyip yoklayıcı anlamına olarak *tedribiyye, tecrübiyye* sözleriyle birlikte Fransızcadan *empirisme* felsefe terimine karşılık olarak yapılmıştır. (görgücülük, deneycilik, ampirizm) (XX. yüzyıl).

ihtibas, *A. a.* [habs'tan] Tutulma, tutkunluk. Kapanıp kalmak. XIX. yüzyıl hekimlik terimlerinde kullanılan bu söz, XX. yüzyılda Fransızcadan *refoulement* felsefe teriminin karşılığı olarak kullanılmıştır; itilme. [ç. ihtibasat].

ihticab, *A. a.* [hicab'dan] Örtünme. Saklanma. Gizlenme.

ihticac, *A. a.* [hüccet'ten] Tanıt ve kanıt gösterme. [ç. ihticacat].

ihticam, *A. a.* [hacamet'ten] Hacamat olma, kan aldırma.

ihtida', *A. a.* [hud'a'dan] Oyun etme. Hilecilik.

ihtida', *A. a.* [hidayet'ten] **1.** Doğru yola girme. **2.** İslamlığı kabul etme.

ihtidad, *A. a. (ha, te, dal* ile) **1.** Keskinleştirme. **2.** Öfkelenme.

ihtifa, *A. a.* [hafi'den] Gizlenme. Saklanma.

ihtifal, *A. a.* Büyük bir alayla tören yapma. [ç. ihtifalât].

ihtikak, *A. a.* Taraflardan her birinin haklı olduğunu ileri sürmesi, çekişme.

ihtikan, *A. a.* [hukne'den] **1**

Tenkiye ya da şıringa kullanma. **2.** Kanın bir yere toplanması, kan birikmesi.

ihtikar, *A. a.* [hakaret'ten] **1.** Hakarete katlanma. **2.** Hakaretle bakma. Göz tutmama.

ihtikâr, *A. a.* Madrabazlık, vurgunculuk.

ihtilâ', *A. a. (hı, te, ayın* ile) Kadın boşanma.

ihtilâc, *A. a.* Çarpınma, çarpıntı. Seğirme. [ç. ihtilâcat].

ihtilâf, *A. a.* [hulf'ten] U y m a y ı ş, uyuşmama, uyuşmazlık. [ç. ihtilâfat].

ihtilak, *A. a. (hı, kaf* ile) Yalan uydurma. [ç. ihtilakıyyat].

ihtilak, *A. a. (ha, te, kaf* ile) Tıraş etme, edilme.

ihtilâl, *A. a.* [halel'den] **1.** Bozulma, bozukluk. **2.** Karışıklık, düzensizlik. [ç. ihtilâlât].

ihtilâm, *A. a.* [hulm'den] **1.** Düş azma. **2.** Ergen olma.

ihtilâs, *A. a.* **1.** Usulca ve el çabukluğuyla aşırma. **2.** Çalma, hırsızlama. [ç. ihtilâsat].

ihtilât, *A. a.* [halt'tan] Karışma. Karışıp görüşme. Birlikte bulunup konuşma. [ç. ihtilâtat].

ihtilâtgâh, *F. a.* [ihtilât-gâh] İhtilat yeri.

ihtima, *A. a.* [himye'den] Perhiz.

ihtimal, *A. a.* [haml'den] **1.** Yüklenme. **2.** Mümkün olma. Akla yakın olma. **3.** Olasılık. [ç. ihtimalât].

ihtimaliyye, *A. a.* Fransızca *probabilisme* karşılığı; olasıcılık (XX. yüzyıl).

ihtimam, *A. a.* [himmet'ten] Çok dikkatle çalışma. Önemle inceleme [ç. ihtimamat].

ihtimar, *A. a.* [hamr'dan] Mayalanıp k a y n a m a. Ekşiyip mayalanma.

ihtinak, *A. a.* [hunk'tan] Boğazın sıkılıp tıkanması yüzünden nefes alamama. Boğulma. • *İhtinak-i rahm,* Fransızca *hysterie* karşılığı: isteri.

ihtira', *A. a.* **1.** Benzeri görülmemiş bir şey icat etme. Bulgu, buluş. **2.** Asılsız bir şey uydurup g e r ç e k gibi gösterme. [ç. ihtira'at].

ihtirab, *A. a. (ha, te* ile) Savaşma.

ihtirak, *A. a.* [hark'tan] **1.** Yanma, tutuşma. Yanıp kül olma. **2.** (Gökb.) Bir gezegenin güneşe yaklaşması, güneşle aynı burçta bulunması.

ihtiram, *A. a.* [hürmet'ten] Saygı. • *Vacib-ül-ihtiram,* saygıdeğer.

ihtiramat, *A. a.* [ihtiram ç.] Saygılar. • *İhtiramat-i faika,* üstün saygılar.

ihtiramkâr, *A. s.* [ihtiram-kâr] Saygılı.

ihtiras, *A. a. (ha, te, sin* ile) [hiraset'ten] Sakınma, korunma, kaçınma.

ihtiras, *A. a. (te, sat* ile) [hırstan] Şiddetli istek. Bir şeyin olmasına şiddetle çalışma. Tutku. [ç. ihtirasat].

ihtiraz, *A. a.* [hırz'dan] Sakınma, çekinme.

ihtirazî, *A. s.* Çekinmeyle ilgi-

li. Çekinmeye ait. • *Kayd-i ihtirazî*, ilerisi için katılan bir kayıt.

ihtisab, *A. a.* [hesab, hisab'dan] **1.** Hesap sorma. **2.** Ceza. **3.** Eskiden belediye işlerine bakan memurun işi ve dairesi. **4.** Ihtisap dairesinin aldığı vergi.

ihtisabiyye, *A. a.* Belediye vergisi.

ihtisad, *A. a. (ha, te, sad* ile) [hasad'dan] Ekin biçme, biçilme.

ihtisam, *A. a. (hı, sat* ile) Karşılıklı düşmanlık etme.

ihtisar, *A. a. (hı, te, sat* ile) [hasr'dan] **1.** Sözün kısaltılması. İşe yaramaz ayrıntıların çıkarılması. **2.** (Mat.) Sadeleştirme. • *A l a tarik-il-ihtisar,* kısaltma yoluyla. [ç. ihtisarat].

ihtisaren, *A. be.* Kısaltarak, kısaca.

ihtisas, *A. a.* [hiss'ten] Hissetme. Duygulanma. Fransızca *sensation* sözcüğüne karşılık olarak kuraldışı yapılmış ve çok kullanılmış bir sözdür; sonraları *sentiment* sözüne karşılık tutulmuş ve *ihtisas-i def'i, -faide, -hüsn, -kerih, -leziz, -menfaat, -mükellefiyet, -tedeyyün, -teklif, -vacib, -vazife, -zevk* gibi tamlamaları meydana getirilmiştir; duygu. [ç. ihtisasat].

ihtişad, *A. a.* Birikme. Toplanma.

ihtişam, *A. a.* [haşmet'ten] Etrafında insan ve taraflı çokluğu. Gürültülü gösteriş, görkem.

ihtitab, *A. a.* [hutbe'den] Nikâhla isteme.

ihtitaf, *A. a.* [hatf'tan] **1.** Kapıp götürme. **2.** Göz kamaştırma.

ihtital, *A. a.* Gizli söylenen sözü dinleme. Kulak kabartma.

ihtitam, *A. a.* [hitam'dan] İş bitme. Sona erme.

ihtitan, *A. a. (hı, tı* ile) [hitan'dan] Sünnet ettirme.

ihtitat, *A. a.* Yukardan aşağı indirme.

ihtiva, *A. a.* İçine alma.

ihtiyaç, *A. a.* **1.** Gereklilik, gereksinme. **2.** Yokluk, yoksulluk. **3.** Çaresiz kalıp isteme. (Ed. Ce.): • *ihtiyac-i azîm; -ruh; -sevda; -sükût; -tefekkür; -zarafet.* [ç. ihtiyacat].

ihtiyal, *A. a.* [hile'den] Hile yapma. Düzen. [ç. ihtiyalât].

ihtiyan, *A. a. (hı* ile) **1.** Sözde durmama. **2.** Hayınlık etme.

ihtiyar, *A. a.* **1.** Seçme. **2.** Katlanma, kabul etme. **3.** Kendi isteğiyle davranma. **4.** Yaşlı, kocamış. **5.** (Fel.) Erkinlik.

ihtiyarat, *A. a.* [ihtiyar ç.] Takvimlerde gösterilen filan gün filan işi yapmalı ya da yapmamalı gibi hükümler.

ihtiyarî, ihtiyariyye, *A. s.* Zorla olmayan, insanın isteğine bırakılmış. [ç. ihtiyariyyat].

ihtiyat, *A. a.* Ileriyi düşünme. İlerisini düşünerek davranma.

ihtiyaten, *A. be.* İhtiyatlı davranarak, ilerisini düşünerek.

ihtiyatî, ihtiyatiyye, *A. s.* İhtiyatla, gelecek zamanla ilgili.
ihtiza', *A. a. (hı, dat* ile) Alçakgönüllü davranma.
ihtizab, *A. a. (hı, dat* ile) Boyanma, renklenme.
ihtizar, *A. a. (ha, zel* ile) Sakınma, korunma.
ihtizar, *A. a.* [huzur'dan] Ölüme hazır olma. Can çekişme.
ihtizaz, *A. a.* Titreme. Titreşim. Titreşme. Deprenme. (Ed. Ce). • *İhtizaz-i asabî; -harir; -hayal; -nevhat; -rikkat.* [ç. ihtizazat].
ihvan, *A. a. (hı* ile) [ah ç.] **1.** Candan dostlar. **2.** Bir tarikat, bir mezhep arkadaşları. • *İhvan-üs-sefa,* gizli bir Şii tarikatı.
ihvaniyat, *A. a.* Arkadaş, eş, dost mektupları.
ihve, *A. a.* [ah ç.] Arkadaşlar. Kardeşler.
ihya', *A. a.* [hayat'tan] **1.** Diriltme, canlandırma. **2.** Taze can verircesine şenlendirme. **3.** Yeniden güçlendirme. **4.** Uyandırma. Canlandırma. **5.** Sabaha d e k Tanrı'ya ibadet etme. • *Ihya'-yi mevat,* işlenmemiş toprağı işleme, tarla açma, toprağı uyandırma.
ihya'kerde, *F. s.* [ihya'kerde] Meydana getirilmiş, yaptırılmış.
ihzar, *A. a.* [huzur'dan] Huzura getirme, hazır etme. [ç. ihzarat].
ika', *A. a.* [vuku'dan] Yapma, yaptırma, oldurma. Düşürme.
ikab, *A. a. (ayın, kaf, be* ile) Azap, eziyet.
ikad, ıkad, *A. a.* Yakma, tutuşturma.
ik'ad, ık'ad, *A. a.* [kuud'dan] **1.** Oturtma. **2.** Bir hükümdar resmi olarak tahta çıkarılma, tahta oturtulma.
i'kad, *A. a.* Bağlama, düğümleme.
îkaf, *A. a.* [vakf'tan] **1.** Malını vakıf durumuna sokma, vakfetme. **2.** Bir işten vazgeçme. **3.** Durdurma, alıkoyma.
ikale, *A. a.* Pazarlığı bozma.
ikâm. *Bkz.* akâm.
ikame, *A. a.* [kıyam'dan] **1.** Oturma. **2.** Kaldırma; ayakta durdurma. **3.** Ortaya konma.
ikamet, *A. a.* [kıyam'dan] **1.** Oturma. **2.** Kaldırma; ayakta durdurma. **3.** Ortaya konma.
ikamet, *A. a.* [kıyam'dan] **1.** Oturma. **2.** Namaz kılınacağı zaman müezzinin kamet getirmesi.
ikametgâh, *F. a.* [ikamet-gâh] Oturacak y e r. Oturulan yer.
ikan, *A. a.* [yakîn'den] Sağlam biliş.
ikaz, *A. a.* [yakaza'dan] **1.** Uyanma. **2.** Gözünü açtırma, aklını başına toplatma.
ikbab, *A. a.* **1.** Yüz üstü düşme, kapanma. **2.** Bir işin üzerine düşme, olmasına çaba gösterme.
ikbah. *Bkz.* ıkbah.
ikbal, *A. a.* [kabul'den] **1.** Talih düzgünlüğü. **2.** İşlerin doğru gitmesi. Halin iyi olması. **3.**

Birine doğru dönme. **4.** İsteme. **5.** Beğenilen cariye, gözde.

ikbalcu, *F. s.* [ikbal-cu] İlerleme ve büyüklük arayan. Onların peşinde.

ikbalperest, *F. s.* [ikbal-perest] İkbale çok düşkün.

ikdam, *A. a.* [kadem'den] **1.** İlerleme, ilerlemeye çalışma. **2.** Sürekli çalışma. [ç. ikdamat].

ikbar, *A. a. (kef* ile) Ulu görme, görülme.

ikdar, *A. a.* [kudret'ten] **1.** Kudret verme, güç kazandırma. **2.** Geçimini sağlama.

ikfal, *A. a. (kef* ile) Kefil gösterme.

ikfar, *A. a.* [küfr'den] Bir kimse için "kâfirdir" deme.

iklil, *A. a.* Taç.

ikmal, *A. a.* [kemal'den] Kemale erdirme. Tamamlama, bitirme.

ikmam, *A. a.* **1.** Elbiseye yen yapma. **2.** Ağaç tomurcuklanma.

ikna'. *Bkz.* ıkna'.

ikrah, *A. a.* [kirh'ten] **1.** Zorla bir iş yaptırma. **2.** İğrenme. Tiksinme.

ikrahen, *A. be.* Kendisi istemediği halde. Zorla.

ikram, *A. a.* [kerem'den] **1.** Ağırlama. Saygı gösterme. **2.** İltifat için bir şeyler verme. **3.** Bağış. **4.** Hesap dışı verilen şey ya da yapılan indirme.

ikramen, *A. be.* İkram olarak.

ikramiyye, *A. a.* **1.** Bağışlar. Bahşişler. **2.** Hesap dışı verilen para. **3.** Piyangoda çıkan nesne.

ikrar, *A. a.* [karar'dan] **1.** Kararlaştırma. **2.** Dille söyleme. **3.** Kabul etme. **4.** Saklamayıp açıktan söyleme.

ikraz, *A. a.* [karz'dan] Borç verme. Ödünç verme. [ç. ikrazat].

iksa', *A. a.* [kisvet'ten] Giydirme. Elbise verme.

iksâ', *A. a.* Sıkıntı, üzüntü verme.

iksad, *A. a.* [kesad'dan] Kesada düşürme. Kesatlandırma.

iksam, *A. a.* Ant içme.

iksar, *A. a.* [kesret'ten] Çoğaltma. Artırma. • *Iksar-i kelâm,* çok söyleme, sözü uzatma.

iksir, *A. a.* **1.** Eskiden kimyagerlerin olağanüstü etkili güçle varsaydıkları cisim. **2.** Etkili, yarar şurup. **3.** Bir şeyin olmasına neden en önemli madde.

ikşi'rar, *A. a.* Ürperme.

iktab, *A. a.* [ketb'den] Yazdırma.

iktibas, *A. ç.* **1.** Ödünç alma. **2.** Bir fıkra ya da sözü olduğu gibi ya da anlamını aktarma. [ç. iktibasat].

iktida. *Bkz.* ıktida.

iktidar, *A. a.* [kudret'ten] Güç yetme, yapabilme Fransızcadan *potentiel* sözü *iktidar-i kâmin* (gizilgüç) olarak çevrilmiştir (XX. yüzyıl).

iktidarî, *A. s.* Güç ve iktidara mensup. • *Fiil-i iktidarî,* yeterlik eylemi.

iktifa, *A. a.* [kifayet'ten] Yetinme. Yeter bulma. Fazla istememe.

iktifa. *Bkz.* ıktifa.

iktihal, *A. a. (he* ile) Saçı sakalı kırlaşma, yaşlanma.

iktihal, *A. a.* Sürme çekme.

iktiham. *Bkz.* ıktiham.

iktinah. *A. a.* [künh'ten] Bir işi kökten anlama. Gerçeği anlama.

iktinan, *A. a.* Gizlenme, saklanma, örtme, gizleme.

iktira, *A. a.* [kira'dan] Kiralama.

iktirab, *A. a.* Tasalı olma. Korkuyla acılanma.

iktiran. *Bkz.* ıktiran.

iktisa', *A. a.* [kisvet'ten] Giyme, giyinme.

iktisab, *A. a.* [kesb'den] Kazanma, edinme. [ç. iktisabat].

iktisad, *A. a.* [kasd'dan] **1.** Aşırı davranmama. **2.** Tutma, tutum. **3.** Biriktirme. Artırma, esirgeme. **4.** Ekonomi.

iktisadî, *A. s.* Tutumla ilgili, ekonomik.

iktisadiyat, *A. a.* Tutum, iktisat bilgisi. İktisatla ilgili işler.

iktisam. *Bkz.* ıktisam.

iktisar. *Bkz.* ıktisar.

iktisas. *Bkz.* ıktisas.

iktitaf, *A. a.* **1.** Devşirme, derme. **2.** Bir uğraşma sonucundan yararlanma. [ç. iktitafat].

iktitafiyye, *A. a.* Fransızcadan *eclectisme* karşılığı; seçmecilik. (XX. yüzyıl).

iktiyal, *A. a.* Kile ile ölçme.

iktiza, *A. a.* [każa'dan] **1.** Gerekme. **2.** Ise yarama, yararlık.

ikval, *A. a.* Birine söylemediği sözü yakıştırma.

i'lâ, *A. a.* [ulüvv'den] **1.** Yükseltme. Yüceltme. Yukarı kaldırma. **2.** Bir şeyin ününü artırma. • *Ilâ-yi kelimetullah,* İslamlığı yükseltme; *-liva,* bayrağı yükseltme.

ilâ, *A. il.* -ye, -ye dek anlamıyla Arapça sözcüklere ulanır.

il'ab. *Bkz.* el'ab.

îlâc, *A. a. (elif, ye* ile) İçeri koyma, sokma.

ilâc, *A. a.* İlaç.

ilâcpezir, *F. s.* [ilâc-pezir] İlaç kabul eder, iyileşebilir, onulur.

ilâd, *A. a.* [velâdet'ten] **1.** Doğurma. **2.** Doğurtma.

ilâf, *A. a.* [ülfet't en] Alıştırma. Ülfet etme.

ilâh, *A. a.* Tanrı. [ç. alihe].

ilâhe, *A. a.* Kadın tanrı, tanrıça. [ç. alihat].

ilâhî, ilâhiyye, *A. s.* Tanrı'ya mensup, Tanrıyla ilgili. Tanrısal. • *Ilm-i ilâhî,* Fransızca *theodicee* karşılığı (XX. yüzyıl).

ilâhi, *A. ün.* Tanrım! Ey Tanrı!

ilâhiyyat, *A. a.* Felsefenin Tanrı'dan ve Tanrı'yla ilgili konulardan söz eden bölümü. Fr. *theologie* (Tanrıbilim).

ilâhiyye, *A. a.* Fransızca *deisme, theisme* karşılığı olarak yapılmıştır: yaradancılık, Tanrıcılık, deizm (XX. yüzyıl).

ilâhiyyun, *A. a.* **1.** Tanrı varlığına inanan filozoflar. **2.** Fel-

sefede Tanrı konularıyla uğraşan kimse.

i'lâl, *A. a.* **1.** (A. Dilb.) İllet harfleri denen ve sözcük içinde bulunan elif, vav, ye harfli bir eylemin (fiil) asıl biçimiyle aldığı biçime nasıl girdiğini kurala uygulama. **2.** (Man.) Nedenleme.

i'lâl. *Bkz.* a'lâl.

i'lâm, *A. a.* [ilm'den] **1.** Bildirme, anlatma. **2.** (Huk.) İlam. [ç. ilâmat].

ilân, *A. a.* [alen'den] **1.** Meydana çıkarma, belli etme. **2.** Yayına. Yaymak için gazetelere yazma. Gazetelerde bu yolda yazılmış yazı. • *Ilân-i harb,* savaş açma; *-iflâs,* tüccarın işinde güçsüzlüğünü resmi olarak söylemesi. [ç. ilânat].

ilânen, *A. be.* İlan yoluyla.

ilâve, *A. a.* **1.** Katma, ek. **2.** Artırma. **3.** Bir gazetenin asıl sayısından başka çıkardığı nüsha. [ç. ilâvat].

ilâveten, *A. be.* Artırarak, katarak.

ilbas, *A. a.* [lebs'ten] Giydirme.

ilca', *A. a.* **1.** Zorlama. Zorda bırakma. **2.** (Ruhb.) İçtepi.

ilcaat, *A. a.* [ilca ç.] Zorlamalar.

ilcam, *A. a.* Gem takma, takılma.

ilel, *A. a.* [illet c.] İlletler. Hastalıklar. Sakatlıklar.

ilel'an, *A. be.* Bu ana dek. Şimdiye dek, hâlâ.

ilelebed, *A. be.* Ebede kadar, sonsuz olarak.

ileyh, *A. ad.* Ona. • *Mef'ul-ün-ileyh,* adın -e hali; *muzaf-un-ileyh,* ad tamlamalarında belirten.

ileyha, *A. ad.* (Dişil) Ona.

ilga, *A. a.* [lagv'den] Kaldırma, bozma. Hükümsüz bırakma, yürürlükten kaldırma.

ilgaz, *A. a.* [lûgaz'den] Sözde amacı gizleme.

ilha', *A. a. (he* ile) Eğlendirme, oyalama.

ilhab, *A. a. (he* ile) Alevlendirme.

ilhad, *A. a.* **1.** Gerçek inançtan cayma. **2.** Tanrı varlığına, birliğine inanmama. **3.** Dinsizlik. **4.** (Fel.) Fransızca *atheisme* (tanrıtanımazlık) karşılığı (XX. yüzyıl).

ilhah, *A. a.* **1.** Bir şeyin kabulü için son derece direnme. **2.** Üste düşme. **3.** Sıkma, zorlama.

ilhak, *A. a.* Katma. Katıştırma. • *Redd-i Ilhak,* Birinci Dünya Savaşı mütarekesinde ülkenin bölünmesini kabul etmeyenlerin kurdukları bir dernek adı. [ç. ilhakat].

ilham, *A. a.* **1.** Tanrı'nın insan yüreğine bir şey telkini. **2.** Telkin olunan şey. **3.** Yüreğe doğan şey, yüreğe doğma, içe doğma, esin. [ç. ilhamat].

İlhamiyye, *A. a.* Kur'an, hadis, fıkıhtan çok ilham eseri olan kitaplara önem veren bir tarikat.

ilka', *A. a.* Koma, bırakma. At-

ma, telkin. [ç ilka'at].

ilka'at, *A. o.* [ilka' ç.] **1.** Zararlı sözlerle zihin çevirme. **2.** Baştan çıkarma, bozma.

ilkah, *A. o.* (Bitb.) Dölleme. Döllenme.

illâ, *A. il.* **1.** -den başka, meğer. **2.** Aksi halde. **3.** İlle, mutlaka.

illet, *A. o.* **1.** Hastalık. **2.** Sakatlık. **3.** Her zaman ortaya çıkan hastalık. **4.** Sebep, bir şeyin nedeni. **5.** Niyet, amaç. **6.** (Man.) N e d e n. **7.** (A. Dilb.) Bir sözcüğün asıl harfleri arasında huruf-i illetten biri bulunması. • *Huruf-i illet,* elif, vav, ye harfleri. [ç. ilel].

illî, *A. s.* Nedenle ilgili, sebebe ait, nedensel.

illiyyet, *A. o,* Nedensellik.

illiyyin, illiyyun, *A. o.* Gökyüzünün ve cennetin en yüksek tabakası.

ilm, *A. o.* **1.** Bilme, biliş. **2.** Okumakla elde edilen bilgi. **3.** Nazari bilgi. **4.** Bilim. • *Ilm-i ahlâk,* ahlak bilgisi; *-ahval-i cev,* meteoroloji; *-arz (ilm-ül-arz)* jeoloji (yerbilim); *-beden (ilm-ül-ebdan),* hekimlik bilgisi; *-emraz (ilm-ül-emraz),* patoloji; *-ensab (ilm-ül-ensab),* jeneoloji; *-ensac (ilm-ül-ensac),* dokubilim; *-ezelî,* öncebilim (Fr. prescience); *-hayvanat,* zooloji (hayvanbilim); *-hesab,* aritmetik; *-heyet,* astronomi (gökbilim); *-içtimaî,* cemiyet bilgisi (toplumbilim); *iktisad,* ekonomi politik; *-ilahî,* teodise (Fr. theodisee); *-kıhf,* frenoloji; *-müstahasat,* paleontoloji; *-nebatat,* botanjk (bitkibilim); *-ruh (ilm-ür-ruh),* psikoloji (ruhbilim); *-savt,* akustik; *-secaya,* etoloji (Fr. ethologie); *-terbiye-i etfal,* pedagoji (eğitbilim); *-vezaif,* deontoloji, ödevbilim. [ç. ulûm].

ilma', *A. o.* **1.** Parlatma. **2.** İşaret etme.

ilmam, *A. o.* **1.** Küçük günah işleme. **2.** İki şey birbirine yaklaşma.

ilmî, ilmiyye, *A. s.* İlimle ilgili, bilimsel.

ilmihal, *A. o.* [ilm-i hal] Din kurallarını öğretmek için yazılmış kitap.

ilmiyyat,, *A. o.* XX. yüzyılda Fransızcadan *epistemologie* (epistemoloji, bilgi kuramı) karşılığı.

ilmiyye, *A. o.* Fıkıh ve şeriat işleriyle uğraşan sarıklı sınıfı ve onların meslekleri.

ilsak, *A. o.* [lusuk'tan] Bitiştirme. Kavuşturma.

iltibas, *A. o.* [lebs'ten] Çok benzeyen iki şey arasında ayırma şaşırtmacı.

iltica, *A. o.* Koşup, kaçıp birine sığınma.

iltıcagâh, *F. o.* [iltica-gâh] Sığınılacak yer ya da kimse.

iltifat, *A. o.* **1.** Yüz çevirip bakma. **2.** Dikkat. **3.** Hatır sorma, gönül alma. **4.** (Ya.) Sözü başka bir şahsa çevirme.

iltifatname, *F. o.* [iltifat-name] Övücü sözler taşıyan mektup, yazı.

iltifatperver, *F. s.* [iltifat-perver] İltifat eden.

iltiha', *A. a. (ha* ile) [lihye'den] **1.** Sakal salıverme. **2.** Ağaç kabuğu soyma.

iltihab, *A. a.* [lehb'den] **1.** Alevlenme, tutuşma. **2.** (Bir organda olan) Yangı.

iltihak, *A. a.* [luhk'tan] Katılma, karışma.

iltiham, *A. a. (elif, te, ha* ile) [lâhm'dan] Yara et peyda edip kapanma.

iltika', *A. a.* [lika'dan] Birleşme. Kavuşma.

iltikam, *A. a.* [lokma'dan] Lokma etme. Yutma.

iltikat, *A. a.* [lakt'tan] Devşirip toplama. Kitaplardan toplama. [ç. iltikatat].

iltima', *A. a.* [lem'den] Parıldama.

iltimam, *A. a.* Konup durma. Konma.

iltimas, *A. a.* [lems'ten] **1.** Tutunma. **2.** Tutma. **3.** Yapılmasını isteme. [ç. iltimasat].

iltisak, *A. a.* [lüsuk'tan] **1.** Yapışma, kavuşma, birleşme, bitişme. **2.** (Bitb.) İki ayrı organın birbirine yapışması.

iltisakî, iltisakiye, *A. s.* **1.** İltisakla ilgili. **2.** Köklere birçok ekler ulanarak türlü ilgiler oluşturan sözcük biçimleri kuran (dil), bitişken.

iltisam, *A. a.* **1.** Öpme. **2.** Tutma, tutunma, örtünme.

ltiva, *A. a.* **1.** Sarılma. Sarılıp dolaşma. **2.** Eğrilme. Büklüm büklüm olma. **3.** Eğri durma, dalgalanma. **4.** (Fiz.) Burulma. **5.** (Yerb.) Kıvrılma. [ç. iltivaat].

iltiyam, *A. a.* Yara kapanıp unulma.

iltiyampezir, *F. s.* [iltiyam-pezir] Yara kapanabilir, iyi olabilir.

iltizak, *A. a. (ze* ile) Yapışma.

iltizam, *A. a.* [lüzum'dan] **1.** Kendi için gerekli sayma. **2.** Birinin yanını tutma. **3.** Gerektirme. **4.** Devlet gelirlerinden birinin toplanmasını üste alma. • *İltizam-i ma-lâ yülzem*, boşuna zahmet, gereksiz şeyle uğraşma; *bil-iltizam*, iş edinerek, mahsus, isteye isteye. [ç. iltizamat].

iltizamî, iltizamiyye, *A. s.* İsteyerek, bilerek yapılan.

iltizaz, *A. a.* [lezzet'ten] Hoş bulma, lezzet duyma.

ilye, *A. a.* Sağrı budu. But.

ilyeteyn, *A. a.* Sağ ve sol but. Kaba etler.

ilyevî, *A. s.* Butla ilgili.

ilzak, *A. a.* [lazk'tan] Yapıştırma, yapıştırılma.

ilzam, *A. a. (elif, ze* ile) Cevap veremez duruma getirme. Susturma. [ç. ilzamiyat].

îma, *A. a.* **1.** İşaret. **2.** İşaretle, açıktan olmayarak anlatma, dokundurma.

i'mâ', *A. a.* Kör etme.

imad, *A. a. (ayın* ile) Direk. Kolon. • *Imad-üd-din*, dinin direği; *zat-ül-i mad*, direkli. [ç. amide].

i'mal, *A. a.* [amel'den] **1.** Yapma. **2.** İşleme. **3.** Kullanma. Meydana getirme.

i'malât, *A. a.* [i'mal] Bir fabri-

ka ya da ülkenin sanayi işleri.

imale, imalet, *A. a.* [meyl'den] **1.** Bir yana eğme, yatırma. **2.** (Ya.) Vezne uydurmak için sözcüğü uzun söyleme. [ç. imalât].

imam, *A. a.* **1.** Namazda kendisine uyulan kimse. **2.** Önde bulunan kimse. **3.** Mezhep konularında uyulan kimse. **4.** Şeriat konularında oy sahibi olan kimse. **5.** Bir bilim ya da fende sözü senet tutulacak kimse. **6.** Halife olan kimse. [ç. eimme].

imame, emame, *A. a.* **1.** İmamlık. **2.** Sarık. **3.** Çubuk ya da tesbih ucundaki kehlibar parçası.

imamedar, amamedar, *F. s.* [imame-dar] Sarıklı.

imamet, *A. a.* **1.** Imamlık. **2.** Mezhep ve bilgi işlerinde imam unvanı. **3.** Halifelik.

iman, *A. a.* [emn'den] **1.** İnanma, inanç. **2.** İslamlığı kabul etme.

iman, *A. a.* [maan'dan] **1.** Bir şeyde pek ileri gitme. **2.** İnceden inceye bakma, inceleme.

imaniyye, *A. a.* Fransızca *fideisme* (inancılık, fideizm) karşılığı. (XX. yüzyıl).

imar, *A. a.* [umran'dan] Şenlendirme. Bayındırma. [ç. i'marat].

imaret, *A. a. (ayın* ile) **1.** Bayındırlık. **2.** Fakirlere, medrese öğrencilerine ekmek, yemek dağıtılan yer. [ç. amayir, imarat].

imata, *A. a.* Uzaklaştırma. Uzaklaştırılma.

imate, *A. a.* [mevt'ten] Ölü haline koyma. Öldürme, öldürülme.

imdad, *A. a.* [meded'den] **1.** Yardım. **2.** Yardıma gönderilen kuvvet.

imha, *A. a.* [mahv'den] Yok etme.

imhal, *A. a.* [mehl'den] Mühlet verme. Bir süre daha sonraya bırakma.

imkân, *A. a.* [mekânet'ten] Olabilecek durumda bulunma. Olabilirlik. • *Adem-i imkân,* olamazlık; *adîm-ülimkân,* olamaz.

imlâ, *A. a.* [melâ'dan] Doldurma.

imlâ, *A. a.* [imlâl'den] **1.** Söyleyip yazdırma. **2.** Bir dilin sözcüklerini, ibaresini doğru yazmak bilgisi. Yazım.

imlak, *A. a.* Çok fakir düşme.

imlâl, *A. a.* [melâl'den] Usandırma, usandırılma.

imran. *Bkz.* umran.

imrar, *A. a.* [mürur'dan] Geçirme.

imruz, *F. be.* [im-ruz] Bugün.

imsak, *A. a. (sin, kaf* ile) [misk'ten] **1.** Bir şeyden el çekme, perhiz. **2.** Belirli zamanda oruca başlama. Oruç başlama zamanı. **3.** Yemez içmez adamın durumu, cimrilik.

imsakiyye, *A. a.* Oruç açma saatlerini gösterir çizelge.

imsas, *A. a. (sat, sat* ile) [mass'tan] Emdirme. Emdirilme.

imşeb, *F. s.* [im-şeb] Bu gece.
imtidad, *A. a.* [medd'den] **1.** Uzama. **2.** Uzun sürme. **3.** Uzayıp gitme. **4.** (Geo.) Uzam.
imtihan, *A. a.* [mihan'dan] **1.** Deneme. Sınama. **2.** Okullarda öğrencilere sınıf geçme için sorulan sorular. Sınav.
imtilâ, *A. a.* [melâ'dan] **1.** Dolma. **2.** Dolgunluk. **3.** Kan toplanma, kan durma.
imtina', *A. a.* [men'den] **1.** Çekinme, yapmama. **2.** Olamayış, imkânsızlık. Olanaksızlık.
imtinan, *A. a.* [minn'den] Başa kakma, minnet.
imtisal, *A. a.* [misl'den] **1.** Bir örneğe göre davranma. **2.** Alınan emre tam uyarak davranma.
imtisalen, *A. be.* Uyarak, bağlı olarak.
imtisas, *A. a. (sat* ile) [masstan] **1.** E m m e, emerek çekme. **2.** (Dirb.) Soğurma, emilme.
imtiyaz, *A. a.* **1.** Başkalarından ayrılma. Farklı olma. **2.** Ayrıcalık. **3.** Bir işi başkaları yapmamak üzere bir kimse ya da kurula v e r m e. **4.** Resmi izin, özel izin.
imtiyazat, *A. a.* [imtiyaz ç.] İmtiyazlar. İzinler. • *İmtiyazat-i ecnebiye,* kapitülasyonlar.
imtizac, *A. a.* [mezc'den] **1.** Karışabilme. **2.** Birbirini tutma, uygunluk. **3.** İyi geçinme. Uyuşma. **4.** (Kim.) Kaynaşma.
imza, *A. a.* Bir hükmün geçerliği için eliyle adını yazma.
in, *F. a.* Bu. • *İn ü ân,* şu bu.
ina', *A. a.* Kab. Sahan, tencere gibi şey. [ç. evani].
inabe, inabet, *A. a.* **1.** Günahlardan tövbe edip Hakka dönme. **2.** Bir mürşide başvurup tarikate girme. **3.** Bir kimseyi başka birinin yerine geçirme.
inad, *A. a.* Ayak direme. Sözünden vazgeçmeme.
inaden, *A. be.* İnat olsun diye.
inadiyye, *A. a.* (Fel.) Hakayık-i eşyayı i n k â r edenler yolu.
inaha, *A. a.* Deve çökertmek.
in'am, *A. a.* [nimet'ten] Nimet verme. İyilik etme. [ç. in'amat].
iname, *A. a.* Uyutma, uyutulma.
inan, *A. a.* **1.** Dizgin. **2.** İdare, yürütme. • *Atf-ı inan,* bir yana yönelme; *hem-inan, inan ber inan,* at başı birlikte.
inankeş, *F. s.* [inan-keş] Dizgin çeken. Hesaplı giden.
inanrîz, *F. s.* [inan-rîz] Dizgin bırakmış, koşturucu.
inantab, *F. s.* [inan-tab] Dizgin çevirip dönen.
inare, *A. a.* [nur'dan] Nurlandırma. Aydınlatma.
inas, *A. a.* [ünsa ç.] Kadınlar, kızlar.
i'nat, *A. a.* **1.** Zahmete uğratma, uğratılma. **2.** Mukayyet kafiye ve mukayyet seci sanatı.
inayet, *A. a.* **1.** Dikkat, gayret. **2.** Lütuf, iyilik. • *İnayet-i rabbaniyye,* Fransızca *providen-*

tialisme (kayracılık) karşılığı (XX. yüzyıl) [ç. inayât].

inayetkâr, *F. s.* [inayet-kâr] Yardım ve iyilik eden.

inba', *A. a.* Haber verme.

inbah, *A. a.* **1.** Uyandırma, uyarma. **2.** Kımıldatma, harekete getirme.

inbat, *A. a.* [nebat'tan] (Bitki). Bitirme, bitmesini sağlama.

inbias, *A. a.* [biset'ten] **1.** Gönderme. **2.** İleri gelme, ortaya çıkarma.

inbîk, *A. a.* İmbik.

inbisat, *A. a.* [bast'tan] **1.** Yayılma, açılma. **2.** İç açılma, ferahlanma. **3.** (Fiz.) Genleşme.

inca', *A. a.* Kurtarma, kurtarılma.

incaz, *A. a.* Yerine getirme. • *İncaz-i vaad,* sözünü yerine getirme.

İncil, *A. a.* İsa peygamberin kutsal kitabı. [ç. enacil].

incilâ, *A. a.* [cilâ'dan] **1.** Parlama, cilalanma. **2.** Görünme, belli olma.

incimad, *A. a.* Donma.

incirar, *A. a.* Çekilme. Çekilip bir sona erme. • *İncirar-i kelâm,* sözgelişi.

incizab, *A. a:* [cezb'den] **1.** Çekme, çekilme. **2.** Gökcisimlerinin birbirini çekmeleri.

incizam, *A. a. (zel* ile) Kesilme.

incizam, *A. a. (ze* ile) **1.** Kırılma, kemik kırılma. **2.** (A. Dilb.) Son harfi harekesiz söyleme.

ind, *A. a.* Yan, taraf. Yön. Kat.

ind-, *A. ad.* **1.** Yanında, göre, fikrince. **2.** Olunca, olduğu halde. • *Ind-allah,* Tanrı yanında, *ind-el-ba'z,* kimilerince; *ind-el-hace,* i h t i y a ç olunca, gerekince; *ind-ettahkik,* araştırma sonunda.

indab, *A. a.* [nedbe'den] Yara iyileşip kabuk bağlama.

indî, *A. s.* Bir kimsenin kendi kurduğu. Kendi yargısı, kendince.

indifa', *A. a.* [def'den] **1.** Ortadan kalkma. **2.** Yer yer başgösterme. **3.** (Yerb.) Püskürme. [ç. indifaat].

indifaî, *A. a.* Püskürmeyle ilgili.

indihaş, *A. a.* Çok korkma.

indimac, *A. a.* Birbirine geçme. Kilitlenme.

indirac, *A. a.* [derc'den] İçine koyma, arasına sıkıştırma.

indiras, *A. a.* Kökten yıkılma. Adı, izi silinme.

indiyal, *A. a.* İçin çok sürmesi. Çok ishal olma.

indiyyat, *A. a.* Birinin kendince uydurduğu şeyler. Kuruntular.

ineb, *A. a.* Üzüm. • *İneb-i kelb,* (Bitb.) Köpeküzümü.

inebe, *A. a.* Üzüm tanesi.

inebî, *A. a.* Üzüm biçiminde.

infak, *A. a.* [nafaka'dan] Nafaka verip geçindirme. Besleme. • *İnfak-i muhtacîn,* muhtaçları, yoksulları besleme.

infar, *A. a.* Ürkütme, ürkütülme.

infaz, *A. a.* [nüfuz'dan] (Emri) Yerine getirme.

infial, *A. a.* [fiil'den] **1.** Gücen-

me, darılma. **2.** Ruhun kabul ettiği her türlü değişiklikler ve etkilenmeler. (Fransızcadan *passion* karşılığı kullanılmıştır: edilgi). [ç. infialât].

inficar, *A. a.* [fecr'den] **1.** Tan atma. **2.** (Dirb., Bitb.) Çatlama.

infiham, *A. a.* [fehm'den] Anlaşılma.

infikâr, *A. a.* [fekk'ten] **1.** Ayrılma. Ayrı düşme. **2.** Yerinden ayrılma.

infilâk, *A. a.* [felâk'tan] **1.** Yarılma. Açılma. **2.** (Dilb., Kim.) Patlama.

infirac, *A. a.* **1.** Açılma. **2.** Ferahlama, genişleme.

infirad, *A. a.* [ferd'den] Ayrılıp tek kalma. • *Alelinfirad,* ayrı olarak, tek tek.

infirak, *A. a.* [fark'tan] Ayrılma.

infisad, *A. a.* [fesad'dan] Bozulma.

infisah, *A. a.* [fesh'den] Bozulma, hükümsüz kalma.

infisah, *A. a.* [füshat'ten] Genişleme. Bollanma.

infisal, *A. a.* [fasl'den] **1.** Ayrılma. Yerini bırakıp gitme. **2.** Azil olma. Memurluktan çıkarılma.

infisam, *A. a. (sat* ile) Kırılma, kesilme.

infitah, *A. a.* [feth'ten] **1.** Açılma. **2.** Boşanma.

infitam, *A. a. (ti* ile) Sütten kesilme.

infitar, *A. a. (ti* ile) Yarılma.

inha, *A. a.* [nehy'den] **1.** Yetiştirme, ulaştırma. **2.** Resmi dairede üst makama yazılan yazı.

inhac, *A. a.* **1.** Belli etme. **2.** Hayvanı yorarak solutma. **3.** Esvabı eskitme.

inhaf, *A. a.* Zayıflatma, inceltme.

inhibat, *A. a. (he* ile) Yokuş aşağı inme, inme, düşme.

inhidab, *A. a. (ha* ile) [hadeb'ten] Kamburlaşma.

inhidad, *A. a.* [hadde'den] İncelme. Keskinleşme.

inhidam, *A. a.* [hedm'den] Yıkılma. Viran olma. • *Mail-i inhidam,* yıkılmaya hazır.

inhidar, *A. a. (ha* ile) **1.** Yokuş aşağı inme. **2.** (Hek.) (Vurmadan dolayı) şişme.

inhidaş, *A. a. (he* ile) Dalaşma.

inhifaz, *A. a.* Fransızca *depression* (çökkünlük) karşılığı. (XX. yüzyıl).

inhilâl, *A. a.* [hall'den] **1.** Çözülüp açılma. **2.** Dağılma. **3.** Erime.

inhimad, *A. a.* Ateşi sönmeyip alevi geçme.

inhimak, *A. a.* Çok düşkünlük. Bir şeye fazla düşme.

inhina, *A. a.* **1.** Eğilme, eğrilme. **2.** Yay biçimine girme.

inhinak, *A. a.* [hunk'tan] Boğulma. Bunalma, nefes tutulma.

inhiraf, *A. a.* **1.** Dönme, sapma. Doğru yoldan çıkma. **2.** Değişme, bozulma. **3.** Kırıklık. **4.** (Gökb.) Açılım. **5.** (Fiz.) Sapma. [ç. inhirafat].

İnhirat, *A. a.* **1.** Zarar verme. **2.** Bilmediği bir işe danışmadan girişme. **2.** İpliğe boncuk dizme. **4.** Zayıflama.

İnhisaf, *A. a.* [husuf'tan] **1.** Tutulma. **2.** Söner gibi olma, parlaklığı gitme.

İnhisar, *A. a.* [hasr'dan] **1.** Yalnız bir şey ya da kimseye bırakılma. **2.** Bir maddeyi, bir işi başkasına yapamamak üzere bir kimseye verme. **3.** Tekel.

İnhitat, *A. a.* **1.** Düşme, aşağılama. **2.** Olgunluk çağından sonra yaşlılığa yüz tutma. **3.** Kuvvetten düşme. **4.** Bir şiş inme.

İnhizam, *A. a.* [hezimet'ten] **1.** Bozulma. **2.** Yenilme.

İn'idal, *A. a.* [udul'dan] Sapma.

İn'idam, *A. a.* [adem'den] Yok olma.

İn'ikad, *A. a.* [akd'den] **1.** Bağlanma. **2.** Kurulma, toplanma.

İn'ikâs, *A. a.* [aks'ten] (Işık ya da ses) Bir yere vurup geri dönme, yansıma. [ç. in'ikâsat].

İn'itaf, *A. a.* [atf'tan] Bir tarafa dönme.

İn'izal, *A. a.* [azl'den] Bir yana çekilme. Tek başına kalma.

İnkâr, *A. a.* [nekr'den] **1.** Tanımama. **2.** Ne yapıp ettiğini yüzleme. Yapmadım deme ve ayak direme, yadsıma.

İnkârî, *A. s.* İnkâr ve tanımamayla ilgili. • *İstifham-i inkârî,* "Böyle şey olur mu?" diye soru halinde, "Böyle şey olmaz"ı anlatma.

İnkaz, *A. a. (zel* ile) Kurtarma, kurtarılma.

İnkıbaz, *A. a.* [kabz'dan] **1.** Büzülme. Çekilip toplanma. **2.** Sıkıntı. **3.** Peklik, kabızlık.

İnkıhal, *A. a.* Büsbütün zayıf ve güçsüz düşme.

İnkılâ, *A. a.* [kal'den] Kökünden koparılma, sökülme.

İnkılâb, *A. a.* [kalb'den] Değişme, bir halden başka bir hale dönme, dönüşüm, devrim. [ç. inkılâbat].

İnkıraz, *A. a.* **1.** Tükenme, bitme. **2.** Yok olma.

İnkısam, *A. a.* [kısm'dan] Bölünme. Taksim olunma, ayrılma.

İnkısar, *A. a.* Kabuk, deri soyulma.

İnkıta', *A. a.* [kat'dan] **1.** Kesilme. Arası kesilme. **2.** Kesilme. Tükenme. **3.** Herkesten vazgeçip bir kimseye bağlanma.

İnkıyad, *A. a.* Boyun eğme. Kendini teslim etme.

İnkıza, *A. a.* [kaza'dan] Bitme, tükenme. Belirtilen süre dolma.

İnkızaz, *A. a. (dat, dat* ile) **1.** Çatlama, yarılma, kağşama. **2.** Duvar yıkılma. **3.** Kuş havada süzülme. **4.** Yıldız kayma.

İnkibab, *A. a.* Yüzü üstüne düşme, kapanma, kapaklanma.

İnkîs, enkîs, *A. a.* Remilde kutsuzluğu belirten biçimlerden biri.

inkisaf, *A. a.* [küsuf'tan] **1.** Güneşin tutulması. **2.** Parlaklığı sönme.

inkisar, *A. a.* [kesr'den] **1.** Kırılma. **2.** Gücenme. Hatır kalma. **3.** İlenç. **4.** (Fiz.) Kırınım.

inkişaf, *A. a.* [keşf'ten] **1.** Ortaya çıkma. **2.** (Tas.) Manevi bir giz'in ya da durumun görünmesi. **3.** Gelişme. **4.** (Mat.) Açınım.

innî, *A. s.* (Fel.) **1.** Denemeyle edinilen olaylardan çıkarılan. **2.** Fransızca *a posteriori* (sonsal) karşılığı (XX. yüzyıl).

innin, *A. a. (ayın* ile) Kısırlık.

inniyet, *A. a.* **1.** Denemeyle olaylardan çıkarılmış sonuç. **2.** Denemeyle sonuç elde etme.

ins, *A. a.* İnsan. • *Ins ü cin, ins ü melek.*

insa', *A. a.* **1.** Unutturma. **2.** Veresiye verme.

insaf, *A. a.* Adalet ve hak düşünerek davranma. Ortalama davranış.

insafkâr, *F. s.* [insaf-kâr] İnsaflı. İnsafı olan.

insak, *A. a. (sin, kaf* ile) [nesak'tan] Secili, uyaklı düzgün söz söyleme, yazma.

insal, *A. a.* [nesl'den] Döl peyda etme. Döllenme.

insan, *A. a.* **1.** İnsan. **2.** Olgun insan. • *Insan-ül-ayn,* gözbebeği.

insanî, insaniyye, *F. s.* İnsan, kişi durumları ve onlarla ilgili.

insaniyye, *F. a.* (Hayb.) İnsanlar.

insaniyyet, *A. a.* **1.** Tüm insanlar. **2.** İnsana yakışır davranış ve durum.

insat, *A. a. (sat, te* ile) Susma, susup dinleme.

insıbab, *A. a.* **1.** Dökülme, başka suya karışma. **2.** Vücutta ahlatın bir yerde toplanması.

insıbag, *A. a. (sat* ile) [sıbg'tan] **1.** Boyanma. **2.** Tanrı'nın türlü tecellisine kavuşma.

insıraf, *A. a.* **1.** Çekilme, çekilip gitme. **2.** (A. Dilb.) Adların kurala göre çekilebilmesi.

insıram, *A. a. (sat* ile) Kesilme.

insicam, *A. a.* **1.** Yağmur bidüziye yağma. **2.** Düzgün. Düzgün söz. **3.** Tutarlık, bağdaşım.

insidad, *A. a.* [sedd'den] Tıkanma, kapanma.

insilâb, *A. a.* [selb'den] Selp olunma. Kalkma. Giderilmiş olma. Kalmama.

insilâh, *A. a.* [selh'ten] **1.** Kesilen hayvanın derisi yüzülme. **2.** Soyulma. Sıyrılıp çıkma.

insilâk, *A. a.* [silk'ten] Yola girme, yol tutma.

insilâl, *A. a.* Gizlice savuşup gitme. Sıvışma.

insiyak, *A. a.* **1.** Bir kuvvetin etkisiyle çekilip gitme. **2.** (XX. yüzyılda) Fransızca *instinct* (içgüdü) karşılığı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu Fransızca sözcük için bir ara *sevk-i tabiî,* bir ara da *garize* karşılıkları kullanılmıştır.

inşa', *A. a.* **1.** Yapma. **2.** Kale-

me alma. **3.** (Dilb.) Dilek kipleri. **4.** Nesir yazı, düzyazı. **5.** Mektup yazma. [ç. inşaat].

inşallah, *A. tüm.* "Tanrı isterse, Tanrı nasip ettiyse" anlamında dua sözü.

inşad, *A. a.* Koşuk okuma.

inşaî, inşaîyun, *A. s.* **1.** İnşaya, yapıya ait, onunla ilgili. **2.** (Dilb.) Dilek kipine ait. Dilek kipiyle yapılan tümce.

inşaiyye, *A. a.* Yapma işiyle uğraşanlar.

inşat, *A. a.* [neşat'tan] Neşelendirme.

inşia', *A. a.* (Fiz.) Işınım.

inşiab, *A. a.* [şube'den] Şubelere ayrılma. Dal budak peydahlama, dallanma.

inşial, *A. a.* Alevlenme, şulelenme.

inşikak, *A. a.* [şak'tan] Yarılma. Çatlama. İkiye ayrılma..

inşilâl, *A. a.* Atılarak akma.

inşirah, *A. a.* [şerh'ten] Açılma. Açıklık, ferahlık.

inşitat, *A. a.* **1.** Dağılma. **2.** Dallara ayrılma.

intac, *A. a.* Sonuç verme. Sonuçlandırma. Doğurma.

intak, *A. a.* [nutk'tan] Söyletme, dile getirme.

intan, *A. a.* Fena kokma.

intanî, *A. s.* Mikroplu, mikroptan olan.

intaş, *A. a.* Tohumun toprakta çimlenmesi.

intıba', *A. a.* [tab'dan] İz bırakma. İzlenim.

intıbah, *A. a. (tı, hı* ile) Pişme, pişirilme.

intıbak, *A. a.* [tıbk'tan] Uyma uygun gelme.

intıfa, *A. a.* Sönme.

intılak, *A. a.* **1.** Gitme, hareket. **2.** Salıverilme. **3.** Sevinme.

intıva', *A. a.* Sarılıp devşirilme.

intiaş, *A. a.* **1.** Hastalıktan kurtulup kalkma. **2.** (Yıkılan adam) Doğrulup kalkma. **3.** Geçinme.

intiaz, *A. a.* Kuvvetlenme. Kıvama gelme. Kalkma.

intibah, *A. a.* **1.** Uyanma, uyanıklık. **2.** Göz açıklığı. **3.** Sinir ve duyularda uyanma, hareket gelme.

intifa', *A. a.* [nefi'den] Yararlanma.

intifa, *A. ğ.* Bir şey ortadan yok olma.

intifah, *A. a.* [nefh'ten] Şişme. Kabarma.

intiha, *A. a.* [nihayet'ten] **1.** Sona erme. **2.** Tükenme, bitme. **3.** Son. Nihayet.

intihab, *A. a.* [nuhb'dan] **1.** Seçme. **2.** Seçilme. **3.** En güzel. • *Beyt-i intihab,* kıta ya da kasidenin en güzel beyti. [ç. intihabat].

intihab, *A. a.* [nehb'den] Yağmayla mal alma. Kapışma.

intihabı, *A. s.* İntihapla ilgili, seçme işlerine ait.

intihac, *A. a. (te, he* ile) Yol bulma, varma, ulaşma.

intihaî, intihaiyye, *A. s.* Sona ait. bitmeyle ilgili.

intihal, *A. a.* Başka birinin şiirini ya da yazısını kendinin gibi gösterme.

intihar, *A. a.* [nahr'den] Kendini öldürme.

intihaz, *A. a.* **1.** Fırsat bilip kaçırmama. **2.** Gözleme, bekleme.

intihaz, *A. a. (te, he, dat* ile) **1.** Deprenip kalkma. **2.** Yola, sefere çıkma.

intikad, *A. a.* **1.** Kalp parayı gerçeğinden ayırma. **2.** (XIX. yüzyıl sonları) Fr. *critique* karşılığı ileri sürülmüştür, eleştirme. (O zamana dek bu anlamda *muaheze* s ö z ü kullanılmaktaydı; kural dışı olduğu halde *tenkid* sözü kullanılmaya başlayınca doğrusunun *intikad* olduğu ileri sürülmüşse de benimsenmemiştir).

intikadiyye, *A. a.* Fransızca *criticisme* (kritisizm, elestirmecilik) (XX. yüzyıl).

intikal, *A. a.* [nakl'den] **1.** Bir yerden başka yere geçme. Göçme. **2.** Geçme, bulaşma. **3.** Babadan kalma, miras, kalıt. **4.** Ölme, ahrete göçme. **5.** Anlama, kavrama. **6.** Konudan konuya geçme. **7.** Hastalığın yer değiştirmesi.

intikam, *A. a.* Öç alma.

intikamcu, *F. s.* [intikam-cu] İntikam almaya çalışan. Öcgüder.

intikâs, *A. a.* [nüks'ten] Başaşağı dönme ya da düşme.

intikaş, *A. a.* [nakş'tan] Nakşolunma, kazılma.

intikaz, *A. a.* **1.** Bozulma. **2.** Çözülme.

intima', *A. a.* B i r i n e mensup olma. Birinin olma.

intisab, *A. a.* [nisbet'ten] Bir kimseye mensupluk, çatkınlık. Birinin adamı olma.

intisab, *A. a.* [nasb'dan] **1.** Yükseğe kaldırma; dikilip d u r m a. **2.** (A. Dilb.) Kurala göre sözcüğün mansup olması. **3.** *Intisab-i nefes,* (Hek.) zorla soluk alma.

intisac, *A. a.* [nesc'den] **1.** Doku peydahlama. **2.** (Dirb.) Dokum.

intisak, *A. a.* [nesak'tan] Düzgün olarak dizilme.

intisar, *A. a.* [nesr'den] Yaygınlık, yayılma.

intisar, *A. a. (te, sat* ile) [nasr'dan] Öç alma, acı çıkarma.

intişab, *A. a.* **1.** Tutulup kalma. Odun ve mal biriktirme.

intişar, *A. a.* [nesr'den] **1.** Yayılma, dağılma. Üreme. **2.** Gizli bir şeyin ağızlara düşmesi. **2.** Genelleşme.

intiza', *A. a.* [nez'den] **1.** Çekip koparma, koparıp alma. **2.** (Bir ara) Fransızca *abstraction* (soyutlama) yerine kullanılmak istenmişse de *tecrid* daha çok bunun yerini tutmuş, bu söz de, Fr. *dissociation* karşılığı kullanılmak istenmiştir.

intizam, *A. a.* [nizam'dan] Düzgün dizilme. Düzgünlük.

intizamperver, *F. s.* [intizamperver] Düzenlilik, düzenliliği sevme, tertiplilik.

intizar, *A. a.* [nazar'dan] Bekleme. Gözleme.

intizaren, *A. be.* [intizar-en]

Bekleyerek.

inzal, *A. a.* [nüzül'den] **1.** İndirme. **2.** Bel gelme.

inzar, *A. a.* [nezr'den] Sonunun kötü olacağını bildirerek çekindirme.

inzılâm, *A. a. (zı* ile) Kıyıcının kıyımına boyun eğme.

inziac, *A. a.* **1.** Yerinden kopma, koparma, sökülme. **2.** Tanrıya tümüyle yönelerek yürekten dünya isteklerini sökme. [ç. inziacat].

inzibat, *A. a.* [zabt'tan] **1.** Yolunda olma. **2.** Genel eminliğin yolunda olması. **3.** Sağlamlaşma.

inzimam, *A. a.* [zam'dan] **1.** Katılma. **2.** (Kim.) Katım.

inziva, *A. a.* Bir köşeye çekilme. Çekilip karışmama. Dünya işlerinden vazgeçme.

ira', *A. a.* Bağış yapma. Çakmaktan ateş çıkma, parlama.

i'ra', *A. a.* Soyma, çıplaklama.

i'rab, *A. a.* **1.** Düzgün konuşma ve gerçeği belirtme. **2.** (A. Dilb.) Arapça sözcüklerin sonlarındaki harf ya da harekenin değişmesi. **2.** Bu değişikliği öğreten bilim.

irad, *A. a.* [vürud'dan] **1.** Getirme. Söyleme. **2.** Bir malın getirdiği kazanç, gelir. • *Irad-i edille,* kanıtlarını gösterme; *irad-i kelâm,* söz söyleme; *irad-i mesel,* a t a s ö z ü söyleme; *irad-i nutk,* nutuk söyleme; *irad ü masraf,* gelirle gider.

irade, *A. a.* **1.** İsteme, dileme. **2.** Büyük bir kimsenin buyruğu; e m i r, ferman. • *Irade-i aliyye,* sadrazam buyruğu; *irade-i cüz'iyye,* Tanrı tarafından insanın elinde bırakılmış istek; elindelik; *i r a d e-i ilâhiyye,* Tanrı buyruğu; *irade-i külliyye,* Tanrı isteği; *irade-i seniyye,* padişah emri; *irade-i zaife,* istemseme, geçici arzu. [ç. iradat].

iradet, *A. a.* **1.** İrade. **2.** Gönüldeki istek.

iradî, iradiyye, *A. s.* [irade'den] İradeyle ilgili. Zor ve sıkı altında yapılmayan, istekle, kendiliğinden yapılan. İstemli. İradeli, iradesel. • *Bükâ-yi iradî,* insanın ihtiyariyle ağlaması; *harekât-i iradiyye,* kendiliğinden davranışlar; *gayr-i iradî,* elde olmayarak, iradedışı, istençdışı.

iradiyye, *A. a.* İradecilik. Fransızca *volontarisme* (istenççilik) karşılığı (XIX. yüzyıl).

irae, *A. a.* [rüyet'ten] **1.** Gösterme. **2.** Gösterip öğretme. • *Irae-i tarik,* yol gösterme, kılavuzluk etme.

irahe, *A. a.* [rahat'tan] Rahatlandırma, r a h a t ettirme, yorgunluk aldırma. • *Irahe-i fikr,* fikir dinlendirme.

iraka, *A. a.* Dökme, akıtma. • *Iraka-i dem,* kan dökme.

İran, *F. ö. a.* İran.

İrani, *F. s.* **1.** İran'la ilgili. **2.** İranlı.

iras, *A. a.* [irs'ten] Getirme. Gerekme. Verme. • *Iras-i fü-*

tur, bıkkınlık verme; *iras-i keder, iras-i mazarrat, iras-i zarar,* keder, zarar verme.

i'raz, *A. a.* Çekinme. Yüz çevirme.

irba', *A. a.* [riba'dan] Faize verip artırma.

irbah, *A, a.* [ribh'ten] Yarar ve kazanç elde etme.

irbe, *A. a.* **1.** Akıllılık, zekâ. **2.** İstek, gereksinme. **3.** Hile.

irca', *A. a. (ce, ayın* ile) [rücu'da] **1.** Geri çevirme, geri döndürme. **2.** (Kim.) İndirgeme, redüksiyon. • *Irca-ı inan,* atın dizginini çevirme, başka yana yönelme; *irca'i kelâm,* sözü yine maksada çevirme, getirme; *irca'i nazar,* bakışı geriye çevirme, geçmişe bakma.

ircaf, *A. a.* Kötü şeyle uğraşma. Fitne ve yalan yaymaya çalışma.

irda'. *Bkz.* ırda'.

irdaf, *A. a. (dal* ile) [redif'ten] Ardısıra yürütme, yürütülme.

irdeb. *Bkz.* erdeb.

ir'eb, *A. a.* Akıl. Derin zihin.

İrem, *A. a.* Ad kavmi zamanında Şeddad'ın cennete benzetmek için yaptığı bahçe. Sütunları çok olmasından *İrem-i zat-ül-imad* da denir. • *Bağ-i İrem* olarak cennet gibi anlamında çok kullanılırdı.

irfah, *A. a.* (Geçimi) bollaştırma, genişletme.

irfan, *A. a.* **1.** Bilme, biliş, anlayış. **2.** (Tas.) Yaradılıştan bilme, anlama. **3.** Tanrı giz ve gerçeklerini kavrama. **4.** Yaradılıştan olmayanda bilimle meydana gelmez.

irfaniyye, *A. a.* Fransızca *gnosticisme* (bilinircilik) karşılığı (XX. yüzyıl).

irgab, *A. a.* Rağbet ettirme.

irgam, *A. a.* **1.** Aşağılatma, horlama. **2.** Sürtme, burnunu kırma. • *Irgam-i enf, -unuf,* burnunu, burunlarını sürtme.

irha', *A. a.* Koyverme, gevşetme, salıverme. • *Irha'-i inan-i semend i hame,* kalem atının dizginini salıverme; akla geleni yazma; hiç durmadan yazma.

irhab, *A. a. (he* ile) Korkutma.

irhan, *A. a. (he* ile) Rehin koyma, rehine koyma.

irhas, *A. a.* Ucuzlatma.

irkâb, *A. a.* [rükûb'dan] Bindirme. Binek verme. Bindirilme.

irkâben, *A. be.* Bindirerek.

irkak, *A. a.* (Satın alarak ya da tutsak ederek) kul edinme.

irs, *A. a.* **1.** Ölen bir kimseden kalan mal ya da paraya konma. Miras yeme. Miras olarak düşen mal ya da para. Baba ve anadan geçme, cisim ve ruh hali. **2.** Kalıtım, soyaçekim.

irsa', *A. a.* Sabit, sağlam kılma; durdurma.

irsal, *A. a.* [resul'den] **1.** Gönderme, yollama. **2.** Koyverme, salıverme. Elçi yollama. • *Irsal-i lihye,* törenle sakal koyverme. *Irsal-i mesel,* söz arasında atasözü söyleme. [ç. irsalât].

irsaliye, *A. a.* **1.** (Tar.) Bazı eyalet vergisi. **2.** Gönderilen eşya pusulası.

irsan, *A. a. (sat* ile) Sağlamlaştırma, berkitme.

irsen, *A. be.* [irs'ten] Miras olarak; anadan babadan geçerek.

irsî,irsiyye, *A. s.* [irs'ten] **1.** Mirasla ilgili. Ana babadan geçme mal. **2.** Kalıtımsal.

irşad, *A. a.* [rüşd'den] **1.** Doğru yolu gösterme, uyarma. **2.** (Tas.) İrfan sahibi birinin, ârifin bir kimseye tarikatı ve Tanrı yolunu göstermesi.

irta', *A. a. (te, ayın* ile) Otlatma.

irtia', *A. a.* [ra'y'den] Otlatma.

irtiab, *A. a.* [ru'ub'dan] Ürkme.

irtiad, *A. a.* [ra'd'den] Yıldırım çarpmış gibi titreme.

irtiaş, *A. a.* [raşe'den] Titreme. Sarsılma.

irtiba', *A. a.* Baharı bir yerde geçirme.

irtibat, *A. a.* [rabt'tan] **1.** Bir şeye bağlı oluş, bağlanma. **2.** İlgili olma, birbirini tutma. **3.** Bağlantı.

irtica', *A. a.* [rücu'dan] Geri dönme, eskiyi isteme (XIX. yüzyıl), gericilik.

irtică', *A. a.* [reca, rica'dan] Korkulu bir surette umma.

irticac, *A. a.* Çalkanma, kabarma. Sarsılma. • *Irticac-i adalî,* kasıl sarsılma.

irticaf, *A. a.* [recfe'den] Sarsım.

irticaî, irticaiyye, *A. s.* İrticayla ilgili.

irtical, *A. a.* Düşünmeden ve birdenbire içe doğduğu gibi şiir ya da söz söyleme. [ç. irticalât].

irticalen, *A. b.* Düşünmeden, içe doğduğu gibi, doğaçtan, ansızın.

irticalî, *A. s.* İrticalle ilgili.

irtida', *A. a.* [rida'dan] Örtünme, bürünme.

irtida', *A. a.* Dinin yasak ettiklerinden geri durma.

irtidad, *A. a.* [red'den] Islamı terkle başka bir dine geçme.

irtidaf, *A. a.* [redif'ten] Ardına düşme, ardından gitme, koşulma.

irtifa', *A. a.* [r e f'd e n] Yükselme. Yukarı çıkma. Yükseklik, yükselti. • *Irtifa almak,* zeval vakti güneşin yüksekliğini ölçüp derecesini belli etme.

irtifad, *A. a.* Kazanma, kâr etme.

irtifaen, *A. be.* Yükseklikçe, yükseklik bakımından.

irtifak, *A. a.* **1.** Bir yere dayanma. **2.** Dolma. **3.** Arkadaşlık etme. • *Irtifak hakkı,* bir taşınmazda başka bir taşınmaz ya da kişi lehine bazı haklardan vazgeçme yükümlülüğü.

irtigab, *A. a.* [ragbet'ten] **1.** İsteklendirme, heveslendirme. **2.** İstek, heves.

irtihal, *A. a.* [rihlet'ten] **1.** Bir yerden başka bir yere gitme. Göç etme. **2.** Ölme. • *Irtihal-i dâr-i beka,* ölme.

irtihan, *A. a.* [rehn'den] Rehin olarak alma, alınma.

irtihas, *A. a. (te, hı* ile) Ucuz sayılma, ucuz sayma.
irtihaz, *A. a. (ha, dat* ile) Rezil rüsva olma.
irtika', *A. a.* Yukarı çıkma, daha yüksek yerlere erişme.
irtikâb, *A. a.* Kötü bir iş yapma. Rüşvet alma.
irtikab, *A. a.* **1.** Bekleme, gözleme. **2.** Umma.
irtikas, *A. a.* [raks'tan] **1.** Salıntı. **2.** (Gökb.) Salınım.
irtikas, *A. a.* Savaşta iki taraf birbirine girme.
irtikâz, *A. a.* [rekz'den] **1.** Nabız atma, seğirme. **2.** Bağlanma. **3.** Dikilme.
irtisam, *A. a.* [resm'den] **1.** Resmi çıkma, resmolma. **2.** (Geo.) İzdüşüm.
irtisami, irtisamiyye, *A. s.* İzdüşümsel.
irtisas, *A. a. (sin* ile) (Haber, gizli bir şey) yayılma, açığa çıkma.
irtişa', *A. a.* [rüşvet'ten] Rüşvetçilik. Rüşvet alma. • *Bab-i irtişa',* rüşvet kapısı; *erbab-ı irtişa',* rüşvetçiler.
irtişah, *A. a.* [reşha'dan] Sızma, terleme.
irtitac, *A. a.* Söz söylerken dili tutulma.
irtiyab, *A. a.* [reyb'den] Şüphelenme. Duraksama. • *Bilâirtiyab,* şüphelenmeden, kuşkulanmadan.
irtiyad, *A. a.* Fransızca *volition* (istem) karşılığı (XX. yüzyıl).
irtiyah, *A. a.* [rîh'ten] Genişleme, feraha erme, ferahlama.
irtiza', *A. a.* [rıza'dan] Razı olma, uygun bulma. Beğenme, seçme.
irtiza', *A. a.* [rıda, rıza'dan] Memeden süt emme.
irtizak, *A. a.* [rızk'tan] Rızıklanma, rızık alma.
irva', *A. a.* Sulama, suvarma. Suya kandırma. • *Irva' ve iska,* sulama ve suya kandırma.
irza', *A. a.* Gönlünü etme, kandırma. Razı, hoşnut etme. • *İrza-i tarefeyn,* i k i tarafı anlaştırma, kandırma.
irza'. *Bkz.* irda'.
İsa, İsi, *A. ö. a. (ayın'*la) Isa Peygamber.
îsa', *A. s. (sat* ile) **1.** Vasi olarak atanma. **2.** Vasiyet etme.
isabet, *A. a.* [savab'dan] **1.** Rastgelme, doğru varma, yerini bulma. **2.** Doğru bir fikir söyleme. **3.** Düşme, tutma, dokunma. **4.** Tam yerinde. • *Isabet-i ayn,* göz değme; *isabet-i re'y,* fikir doğruluğu, yerinde fikir.
isabetkâr, *F. s.* [isabet-kâr] Doğru rastlayıcı, yerinde, uygun.
is'ad, *A. a.* [suud'dan] Yukarı çıkarma, yükseltme.
is'ad, *A. a.* [s a'd'd a n] Kutlu kılma. Kutlu kılınma.
isaet, esaet, *A. a.* [sû'dan] Kötülük etme, kötü bir iş yapma.
İsaf, *A. a.* Mekke putlarından biri.
is'af, *A. a.* Birinin istediğini kabullenip yerine getirme.
isaga, *A. a.* Kalıba dökme. Ka-

lıba dökülme.
isal, *A. a.* [vüsul'dan] Ulaştırma. Eriştirme, eriştirilme.
isale, *A. a.* [seyelân'dan] Akıtma. • *Isale-i dümu'*, gözyaşları dökme.
isam, *A. a.* [ism'den] Ceza. Bir suçun sonucu olan karşılık.
isar, *A. a.* **1.** Bağ. **2.** Esirlik. Tutsaklık. • *Kayd-i isar*, tutsaklık bağı.
is'ar, *A. a.* Narh konma. Paha biçilme.
isar, *A. a.* **1.** İkram, bahşiş. **2.** Seçme. **3.** Cömertlikle verme.
isbah, *A. a.* [sebh'ten] Yüzdürme.
isbal, *A. a.* [sebl'den] Gönderme.
isbat, *A. a.* [sübut'tan] **1.** Sağlamlaştırma. **2.** Kanıt ve tanıt göstererek doğrusunu ortaya çıkarma. **3.** V a r e t m e. **4.** (Man.) Tanıt. **5.** (Mat.) İspat.
isbatiyye, *A. a.* Fransızca *positivisme* (olguculuk, pozitivizm) k a r ş ı l ı ğ ı (XX. yüzyıl).
İsevî, *A. s.* İsa peygamber dininden olan, Hıristiyan.
isfenahiyye, *A. a.* (Bitb.) Ispanakgiller.
isfenc, *F. a.* Sünger.
isfenciyye, *A. a.* (Hayb.) Süngergiller.
isfend, *F. a.* Şarap.
isfendan, *F. a.* **1.** Beyaz biber tohumu. **2.** Akçaağaç.
isfendaniyye, *A. a.* (Bitb.) Akçaağaçgiller.
isfid, esfid, *F. s.* Ak.
isfidac, *F.-a.* Üstübeç.
ishab, *A. a.* **1.** Çok söyleme. **2.** Fazla tamah. **3.** Türlü şeylerden r e n k değişme.
ishal, *A. a.* [sehl'den] **1.** Yürek sürme. **2.** Sürgün.
ishan, *A. a. (sin, hı* ile) Isıtma, kızdırma. • *Ishan-i ayn*, ağlatma.
İsi. *Bkz.* İsa.
iska, *A. a.* [saky'den] **1.** Su verme. **2.** Sulama. Suvarma.
iskân, *A. a.* [sükûn'dan] **1.** Yerleştirme. **2.** Oturtma, ev sahibi yapma. **3.** Bir harfi sakin okuma. • *Iskân-i aşair, muhacirin*, a ş i r e t l e r i, göçmenleri yerleştirme.
iskâr, *A. a.* [sekr'den] Sarhoş etme.
iskat. *Bkz.* ıskat.
iskât, *A. a.* [sükût'tan] **1.** Susturma. **2.** Tartışmada cevap veremeyecek d u r u m a düşürme. **3.** Kandırıp razı etme. **4.** Ağzını kapatma.
İskender, Sikender, *F. ö. a.* Divan edebiyatında *Iskender-i zül-karneyn, Iskender-i Rumî* diye de geçen ad. Kim olduğu, bunların başka başka kimseler olup olmadığı hakkında kesin bilgi yoktur. Çoğu, bunun ünlü Makedonyalı Iskender (İskender-i Kebîr, Büyük Iskender) (İ.Ö. 356-323) olduğuna işaret ederler. • *Sedd-i Iskender*, Kafkas dağları.
islâk, *A. a.* [silk'ten] **1.** Sıraya koyma. **2.** Diziye geçirme. **3.** Yola getirme.

İslâl, *A. a.* [sell'den] **1.** (Kılıcı) Sıyırıp çıkarma. **2.** Vereme uğratma, verem etme.

İslâm, *A. a.* [selâm'dan] **1.** Muhammed Peygamberin kurup yaydığı din. **2.** Bu dinde olanın ve olanların tümü. • *Ehl-i İslâm,* İslam olanlar; *Hucceti-ül-İslâm,* İmam Gazali'nin lakabı; *Seyf-ül-İslâm,* Halit bin Velid'in lakabı; *şeyh-ül-islâm,* Osmanlı İmparatorluğunda şeriat işleriyle ve sarıklılara ait işlerle uğraşmak ve bunlara başkanlık etmekle görevli kimse, derecede sadrazamdan sonra gelirdi.

İslâmî, İslâmiyye, *A. s.* İslam dinine ve İslam halka mensup, onlarla ilgili.

İslâmiyan, *F. a.* İslamlar.

İslâmiyyet, *A. a.* İslamlık (Yanlış söz olduğunu kaydetmişlerse de kullanılıp durmuştur).

ism, *A. a.* **1.** Ad. **2.** (Dilb.) Ad. • *İsm-i alet,* alet adı; *-âmm,* cins adı; *-câmi, -cemi,* topluluk adı; *-cins,* cins adı; *-fail* hal ortacı; *-has,* özel ad; *-işaret, -mef'ul,* geçmiş zaman ortacı; *-mekân, -mensub, -mevsul, -mübalâga, -tafdil, -tasgîr, -zaman, -zıt.* [ç. esami, esma].

ism, *A. a. (se* ile) Günah. [ç. âsâm].

isma', *A. a.* [sem'den] Işittirme.

İsmail, *A. ö. a.* Babası İbrahim eliyle Tanrı buyruğu üzerine kurban edilmek istenen Peygamber.

İsmailiyye, *A. a., s.* Şiilerin son imam saydıkları İsmail'in kurduğu Şii fırkalarından biri. Bu fırkada olan.

ismet, *A. a. (ayın* ile) **1.** Haramdan ve kötülükten çekinme. **2.** Namus. **3.** Günahsızlık, temizlik. • *İsmetlû, ismetmeab, ismet penah,* derece bakımından yüksek kimselerin aile kadınlarına hitapta kullanılır deyimlerdi.

ismî, ismiyye, *A. s.* [ism'den] **1.** Ada mensup, adla ilgili. **2.** (Dilb.) Adla ilgili. • *Cümle-i ismiyye,* ad tümcesi.

ismid, *A. a. (se* ile) Sürme taşı, tutya, antimon.

ismirar, *A. a.* [semra'dan] Esmerleşme. Kara olma, kararma.

ismiyye, *A. a.* Fransızca *nominalisme* (adcılık) karşılığı (XX. yüzyıl).

ismiyyet, *A. a.* Ad olma hali. Adlılık.

isna aşer, *A. s.* On iki. • *Eimme-i isna aşer,* on iki imam.

isna aşeriyye, *A. a.* On iki imamın tarikatı.

isnad, *A. a.* **1.** Bir şeyi bir adam için yaptı deme. **2.** İftira etme. **3.** Peygamber sözlerinin sırasıyla kimler tarafından söylenip geldiğini bildirme. **4.** (Dilb.) Özneyle yüklem arasındaki ilgi. [ç. isnadat].

isnan, *A. a. (se* ile) **1.** Pazartesi. **2.** İki.

isnan, *A. a.* [sinn'den] **1.** Diş çıkma. **2.** Yaşlanma.

isnevî, *A. s.* **1.** İkiyle ilgili. **2.** Pazartesiyle ilgili. **3.** Her pazartesi oruç tutan kimse.

isneyn, *A. s., a. (se* ile) **1.** İki. **2.** Pazartesi günü.

isneyniyyet, *A. a.* İkilik. Fransızca *dualité* karşılığı (XX. yüzyıl).

ispend, *A. a.* U z e r l i k (tohumu).

ispergam, *F. a.* **1.** Fesleğen. **2.** Gül. **3.** Genel olarak yeşillik.

isr, *A. a.* **1.** İz, ayak izi. **2.** Meslek, yol.

isrâ', *A. a.* [sirayet'ten] **1.** Yürütme. **2.** Gönderme.

isrâ', *A. a.* [sürat'ten] Çabuklaştırma.

israf, *A. a.* [sürf'ten] Gereksiz yere harcama, savurganlık. [ç. israfat].

İsrafil, *A. a.* Dört büyük melekten biri olup kıyamet gününe dek Levh-i Mahfuz'un bakıcısı ve kıyamet olacağını öttüreceği boruyla (sûr) bildirecek olan melek. • *Sûr-i Israfil,* İsrafil'in kıyamet günü üfüreceği boru.

İsrail, *A. a.* Yakup peygamberin adı. • *Beni Israil,* İsrail çocukları.

israiliyyat, *A. a.* Beni İsrail kitaplarında olup oradan aktarılan bazı masalımsı öyküler ve olaylar.

israr, *A. a.* [s ı r r'd a n] Gizleme. Sır tutma.

istabrak, *A. a.* **1.** Sırma ve kılaptanla dokunmuş kumaş. **2.** Huri giyeceği.

istac, istic, *A. a.* Masura.

istade, *F. s.* Ayakta durmuş.

istar, *A. a.* [satr'dan] Yazı yazma.

istıkra, *A. a.* **1.** Gezme, dolaşma. **2.** Avarelik. Konuklama. **3.** Fransızca *induction* (tümevarım) karşılığı (XIX. yüzyıl).

istıkraî, *A. s.* Fransızca *epagogique* ve *inductif* (tümevarımsal) karşılığı (XX. yüzyıl).

istıkrar, *A. a.* [karar'dan] **1.** Yerleşme, karar bulma. **2.** Kararlaşma. İyice belli olma.

istıkrar, *A. a.* [kasr'dan] Kısma. Kıstırma.

istıksas, *A. a.* [kısas'tan] Kısas isteme, katilin öldürülmesini isteme.

istıktab, *A. a.* [kutb'dan] **1.** Kutuplaşma, bir kutup çevresinde toplanma. **2.** (Fiz.) Fransızca *polarisation* (polarma, ucaylanma) k a r ş ı l ı ğ ı (XX. yüzyıl).

istıktar, *A. a. (te, kaf, sat* ile) Damlatma.

istatlâ', *A. a.* [tulû'dan] Bilmeyi isteme. Anlamaya, bilmeye çalışma. [ç. istıtlâat].

istıtlâat, *A. a.* [istıtlâ ç.] Haber almalar. Duyulanlar.

istiab, *A. a.* **1.** İçine alma, içine sığma. **2.** Tutma, kaplama.

istiade, *A. a.* Y e n i d e n canlanma.

istiane, *A. a.* [avn'den] Yardım isteme.

istiare, *A. a.* **1.** Ödünç alma. **2.** (Ya.) Ad değişimi. Eğretileme. [ç. istiarat].

istiaza, *A. a.* [ivaz'dan] Karşılık olarak bir şey isteme.

istiaze, *A. a.* [iyaz'dan] Euzi billâhi min-eş-şeytan-ir-racîm sözünü söyleyerek Tanrı'ya sığınma.

istib'ad, *A. a.* [bu'd'dan] Yaklaştırmama, u z a k görme. Olamayacak sanma.

isti'bad, *A. a. (te, ayın* ile) Köle alma, edinme.

istibaha, istibahat, *A. u.* **1.** Mübah ve helal sayma. **2.** Birçok kimsenin kanını dökmeye izin verme.

istibak, *A. a. (sin, te, kaf* ile) Yarışma, yarış etme.

istibane, *A. a.* **1.** Açıklama, açıklığa kavuşturma, açıkça ortaya koyma. **2.** Açıklanma, açığa çıkma, ortaya çıkma.

isti'bar, *A. a. (te, ayın* ile) Güzel sayma, nadir sayma.

istibdad, *A. a.* Kendi başına, hiçbir kural ve yasaya bağlı olmadan yönetme.

istibdadkârane, *F. be.* [istibdad-kâr-ane] Istibdatla yöneten, ona yakışır biçimde.

istibdal, *A. a.* [bedel'den] **1.** Değiştirme. Bir şey verip yerine bir şey isteme. **2.** (As.) Zamanı gelince yeni asker alıp eskilere izin verme, koyverme.

istibhac, *A. a.* [behcet'ten] Yüz gülme, sevinme.

istibhar, *A. a.* Deniz gibi geniş olma. (Mec.) Bilgisi deniz gibi engin olma.

istibka', *A. a.* [beka'dan] **1.** Sürmesini isteme. • *Istibka-i teveccühleri...* teveccühünüzün sürüp gitmesi (mektupların sonlarında kullanılırdı). **2.** Fransızca *conservation* (saklama, korunma, kalma) karşılığı; *istibka'-i hayat, -nevi, -vücud, -zat,* sözleri kullanılmıştır (XX. yüzyıl).

istibra, *A. a.* İşedikten sonra temizlenme.

istibsar, *A. a.* [basar'dan] Bir işin üzerinde iyice düşünme. Basiretli, hesaplı davranma.

istibşar, *A. a.* Hayırlı haber alma. Müjdelenme. Müjde alıp sevinme.

istibtan, *A. a.* Her şeyin içyüzünü bilme.

istic. *Bkz.* istac.

isti'cab, *A. a.* [ucb'den] Şaşma, hayrette kalma.

istîcab, *A. a.* Hak olarak isteme, hakkını isteme.

isticabe, isticabet, *A. a.* [cevab'dan] D u a n ı n Tanrıca kabulü.

isticade, *A. a.* Bağış, ihsan isteme.

istical, *A. a.* [acele'den] Acele etme. Çabuklaştırma.

istîcar, *A. a.* [ecr'den] Kirayla tutma, kiralama.

isticare, *A. a.* [cevr'den] Korunma isteme. Sığınak isteme.

isticaze, *A. a.* [cevaz'dan] **1.** İzin isteme. **2.** Sunulan bir koşuk için caize, yani para isteme.

isticbar, *A. a.* [cebr'den] Zora bırakma. B a s k ı yapma.

istichal, *A. a.* [cehl'den] Cahil

sayma.

isticlâb, *A. a.* [celb'den] **1.** Çekme. Çekme ya da getirmeye neden olma. **2.** (Fel.) Uyandırma.

isticnas, *A. a.* [cins'ten] Cinsine benzetme. (Ed. Ce.). • *Hassa-ı isticnasiye.*

isticvab, *A. a.* [cevab'dan] Sorup karşılık alma. Söyletme. Sorgu.

istida', *A. a.* [veda'dan] Bir kimseye bakılmak üzere bir şey bırakma.

istid'â, *A. a. (sin, te, ayın, elif* ile) **1.** Yalvararak isteme. **2.** Yetkili makama sunarak bir şey isteme. **3.** İstida, dilekçe.

istidad, *A. a.* **1.** Bir şeyi yapmaya doğuştan yetenekli olma, yetenek. **2.** Akıllılık. **3.** Yatkınlık, hazırlık, eğilim.

istidame, *A. a.* [devam'dan] Bir şey ya da bir durumun sürüp gitmesini dileme.

istidane, *A. a.* [deyn'den] Borç alma, ödünç alma.

istidare, *A. a.* [devr'den] **1.** Dönme, dolaşma. **2.** Yuvarlak, daire biçimine girme. Değirmileşme.

istidbar, *A. a.* [idbar'dan] Arka çevirme. Yüz döndürme.

istidlâl, *A. a.* [delâlet'ten] Bir tanıt ya da kanıta göre bir şeyden sonuç çıkarma. Tanıt getirme. Fransızca *raisonnement* (usavurma) karşılığı (XX. yüzyıl). [ç. istidlâlât].

istidlâlen, *A. be.* İstidlal yoluyla.

istidrac, *A. a.* [derece'den] **1.** Derece derece artırma, ilerleme. **2.** Değeri ve hakkı olmadığı halde talihi, kaderi düzgün, uygun gitme.

istidrak, *A. a.* **1.** Anlama, kavrama. **2.** İsteme. **3.** Elde etme, kavuşma, erişme, yetişme.

isti'fa, *A. a.* [afv'den] **1.** Bağış isteme. **2.** Bir işten isteğiyle çekilme. • *Isti'fa-i kusur,* özür dileme.

istifa, *A. a.* [vefa'dan] Tümüyle alma.

istifade, *A. a.* [faide'den] **1.** Yararlanma.. **2.** Kazanma. **3.** Bir şey öğrenme.

isti'faf, *A. a.* [iffet'ten] Günahtan, kötülükten çekinme.

isti'faname, *F. a.* [isti'fa-name] Bir yerden çekilmeyi bildiren yazı.

istifaza, *A. a.* [feyz'den] Feyz alma.

istifham, *A. a.* [fehm'den] **1.** Sorup anlama. **2.** Anlamak için sorma. Soru. [ç. istifhamat].

istifhami, istifhamiyye, *A. s.* Soruyla ilgili. Soruya ait.

istifrag, *A. a.* [ferag'dan] Kusma.

istifraş, *A. a.* [feraş'tan] **1.** Odalık alma. **2.** Odalık yapma.

istifsad, *A. a.* [fesad'dan] Bir şeyin bozulmasını isteme.

istifsar, *A. a.* Sorup anlama.

istifta, *A. a.* [fetva'dan] Fetva alma için müftüye başvurma.

istiftah, *A. a.* [feth'ten] **1.** Baş-

lama. **2.** Siftah etme.

istigasa, *A. a.* [gavs'ten] Yardım isteme.

istigbar, *A. a.* [gubar'dan] (Bitb.) Tozlaşma.

istigfar, *A. a.* [gufran'dan] Tanrı'dan günahının bağışlanmasını dileme.

istiglâl, *A. a.* [galle'den] Geliri karşı gösterilerek yapı, tarla gibi malın rehine konması.

istigna, *A. a.* [gına'dan] **1.** Eldekini yeter bulma. **2.** Tokgözlülük.

istigrab, *A. a.* [garabet'ten] Şaşma. Garip bulma.

istigrak, *A. a.* [gark'tan] **1.** Dalma. İçine gömülme. **2.** Dalgınlık. **3.** (Tas.) Kendinden geçip dünyayı unutma. **4.** (A. Dilb.) *El* harfi tarifinin adları genel hale koyması.

istihal, *A. a.* [ehl'den] Bir şeye layık olma. Onu çevirme.

istihalât, *A. a.* [istihale ç.] Başkalaşmalar, değişmeler.

istihale, *A. a.* [havl'den] **1.** Olamazlık. **2.** Bir durumdan başka bir duruma geçiş. **3.** Fransızca *metamorphisme* (başkalaşma, başkalaşım) karşılığı (XX. yüzyıl).

istihaliyye, *A. a.* Fransızca *transformisme* (dönüşümcülük) karşılığı (XX. yüzyıl).

istihare, *A. a.* [hayr'dan] Bir işin sonunu anlamak için aptes alıp duayla uykuya yatma.

istihbab, *A. a.* [hubb'dan] Bir şeyi iyi, yerinde, güzel sayma, uygun bulma.

istihbar, *A. a.* [haber'den] Haber ve bilgi alma. Duyma.

istihbarat, *A. a.* [istihbar ç.] **1.** Alınan haberler. **2.** Haber almayla ilgili bölüm.

istihcan, *A. a.* [hücnet'ten] Kötü görme. Çirkin sayma, çirkin sayılma.

istihda, *A. a.* [hüda'dan] Doğru yolu isteme.

istihdaf, *A. a.* [hedef'ten] Hedef tutma, amaç edinme.

istihdam, *A. a.* [hidmet'ten] Kullanma. Hizmete alma.

istihfa', *A. a. (hı* ile) Saklanma, gizlenme.

istihfaf, *A. a.* [hiffet'ten] **1.** Hafifseme. **2.** Önem vermeme. **3.** Küçük görme.

istihfafkârane, *F. be.* [istihfafkâr-ane] Hafifseyerek, küçük görerek, küçümseyerek.

istihkak, *A. a.* [hak'tan] **1.** Haklı olma, hakketme. **2.** Hakkedilen şey, iş karşılığı. • *Bil-irs vel istihkak,* babadan kalma ve liyakati olma.

istihkâm, *A. a.* [hükm'den] **1.** Sağlamlık. Güçlü, dayanıklı olma. **2.** Kuvvetli siper. [ç. istihkâmat].

istihkâr, *A. a.* [hakaret'ten] Aşağı gözle bakma. Ufak ve adi görme.

istihlâb, *A. a. (ha* ile) Sağma, sağılma.

istihlâb, *A. a. (hı* ile) Tırmalama.

istihlâf, *A. a.* [half'ten] Birini kendi yerine geçirme. Birinin yerine geçme.

istihlâk, *A. a.* [helâk'tan] **1.** Boş yere harcayıp tüketme. **2.** Kullanarak tüketme, bitirme, tüketim.

istihlâkât, *A. a.* [istihlâk ç.] Harcamalar. Yenen içilen şeyler.

istihlâl, *A. a.* [hilâl'den] **1.** Yeni ay görünme. **2.** Çocuğun doğar doğmaz ağlaması. • *Beraat-i istihlâl,* (Ya.) Güzel başlangıç; iyi belirti.

istihlâl, *A. a.* [helâl'den] **1.** Helal sayma. **2.** Helallaşma. **3.** Nikâhla alma.

istihlâs, *A. a.* [hulûs'tan] **1.** Bir şeyi kendinin edinme. **2.** Kurtarma, kurtarılma.

istihmal, *A. a.* **1.** Yükleme, yükletilme. **2.** (Bir işi birine) havale etme.

istihmam, *A. a.* Hamama girme. Yıkanma.

istihrac, *A. a.* [huruc'dan] **1.** Bir şeyin içinden başka bir şey çıkarma. **2.** Sonuç çıkarma. **3.** Bazı belirtilerden ileriyi anlama. **4.** Bir dilde okuduğunu anlama. **5.** Fal bakma, yıldızlardan anlam çıkarma. [ç. istihracat].

istihsal, *A. a.* [hâsıl'dan] **1.** Meydana getirme. **2.** Ele geçirme.

istihsalât, *A. a.* [istihsal ç.] Elde edilen şeyler. Üretim.

istihsan, *A. a.* [hasen'den] Güzel bulma. Beğenme.

istihsanen, *A. be.* Beğenerek, güzel sayılarak.

istihva, *A. a.* **1.** Bir kimsenin aklı alınma. **2.** Şaşırıp kalma. **3.** Hava ve hevesi hoş görme.

istihya, *A. a.* [hayâ'dan] **1.** Utanma. **2.** [hayat'tan] Diriltme, yaşatma.

istihza, *A. a.* Eğlenceye alma. Biriyle eğlenme.

istihzar, *A. a.* [huzur'dan] **1.** Huzura getirme. Hazır etme. **2.** Bir şeyi hatıra getirme, hatırlanma.

istikamet, *A. a.* [kıyam'dan] **1.** Doğruluk. **2.** Doğru davranış. **3.** Bir şeyin bir yöne doğrulması, uzanması, yön. **4.** (Tas.) Tanrı'ya kullukta bulunma. **5.** (Mat.) Doğrultu.

istîkan, *A. a.* Kesinlikle bilme.

istikân, istikâne, istikânet, *A. a.* **1.** Alçakgönüllülük. **2.** Boyun eğme, küçülme.

istîkaz, *A. a. (te, kaf, zı* ile) Uykudan uyanma.

istikbah, *A. a.* [kabih'ten] Çirkin görme, ayıplama.

istikbal, *A. a.* [kabl'den] **1.** Gelecek zaman. **2.** (Geleni) Karşılama. • *Istikbal-i kıble,* kıbleye yönelme.

istikbalen, *A. be.* **1.** İleride, gelecek zamanda. **2.** Karşılamak için, karşılayarak.

istikbar, *A. a.* [kibr'den] **1.** Büyütme, önem verme. **2.** Kibir. Kibir satma.

istikdam, *A. a.* **1.** Öne, ileriye geçme. **2.** Yiğit olma.

istikfaf, *A. a.* [kifaf'dan] Az şeyi yeter bulma. Yetinme.

istikfal, *A. a.* [kefalet'ten] Ke

fil olma, kefilliği kabul etme.

istiklâl, *A. a.* [kıllet'ten] **1.** Kendi başına olma. Kimseye bağlı olmama. **2.** Azımsama. **3.** Bağımsızlık.

istiklâliyyet, *A. a.* Başlı başına buyruk olma. İstiklal üzere bulunma.

istikmal, *A. a.* [kemal'den] **1.** Bitirme. **2.** Bir işin tam ve eksiksiz oluşu, kemale erdirilmesi.

istiknah, *A. a.* [künh'ten] Bir şeyin gerçeğine varma.

istiknan, *A. a.* Gizlenme, saklanma.

istikra, *A. a.* Kiralama. Kirayla tutma.

istikrah, *A. a.* [kerh'ten] **1.** Bir şeyi istemeyerek zorla yapma. **2.** Beğenmeyip tiksinme, iğrenme.

istikrar, *A. a.* [tekrar'dan] Tekrarlatma, yineletme.

istikraz, *A. a.* [karz'dan] Borç alma. [ç. istikrazat].

istiksa, *A. a.* Bir şeyin aslını anlamak için çok çalışma; dikkatle araştırma.

istiksam, *A. a.* **1.** Bölüşme, paylaşma. **2.** Ant isteme, önerme.

istiksar, *A. a.* [kesret'ten] Çok görme, çoğumsama.

istikşaf, *A. a.* [keşf'ten] Keşfetmeye çalışma. Neolup bittiğini anlama için araştırma. [ç. istikşafat].

istiktab, *A. a.* **1.** Söyleyip yazdırma. **2.** Yazısı kontrol edilmek üzere birine birkaç satır yazdırma.

istiktal, *A. a. (kaf, te* ile) Ölüme meydan okuma.

istilâ, *A. a.* **1.** Ele geçirme. **2.** Yayılma, kaplama. **3.** (Yerb.) Basma.

isti'lâ, *A. a.* [ulüv'den] Yükselme. Yüce olma.

istilâb, *A. a.* Kapıp alma.

istîlâd, *A. a.* Doğurtma.

istîlâdî, *A. a.* Doğurtucu. Fransızca *maïeutique* (doğurtma) karşılığı (XX. yüzyıl).

istilâî, *A. s.* **1.** Bir ülkeyi el e geçirmeye ait. **2.** Salgın bir hastalıkla ilgili.

istilâl, *A. a.* Sıyırıp çıkarma.

istilâm, *A. a.* Öpme ya da el sürme.

isti'lâm, *A. a.* [ilm'den] Bilgi edinmek için yüksek bir bakamdan maiyete sorulma.

istilka, *A. a.* Arka üstü yatarak uyuma.

istilzam, *A. a.* [lüzum'dan] Gerekme. Gerektirme.

istilzaz, *A. a.* [lezzet'ten] Hoşa gitme. Tat alma.

istilzaziyye, *A. a.* Hazcılık. Fransızca *hedonisme* karşılığı (XX. yüzyıl).

istima', *A. a.* [sem'den] **1.** Dinleme, kulak verme. **2.** Dinleyip kabul etme. **3.** İşitme.

isti'mal, *A. a.* [amel'den] Kullanma. • *Hüsn-i isti'mal*, güzel kullanma, yerinde kullanma; *su-i isti'mal*, yersiz, yolsuz kullanma, kötüye kullanma. [ç. istimalât].

istimalet, *A. a.* [meyl'den] **1.**

Gönül alma, g ö n ü l çelme. **2.** Vaat ederek kandırma.

istimaletname, *F. a.* [istimaletname] S u ç u n bağışlandığını bildirir yazı.

isti'mam, *A. a.* Sarık sarınma.

istîman, *A. a.* [emn'dan] **1.** Aman dileme. **2.** Sığınma.

isti'mar, *A. a.* [tamir'den] Bir yeri bayındırma. Bir yerin bayındırlığını dileme. Sömürgeleştirme.

istimdad, *A. a.* [meded'den] Yardım isteme.

istimdadkârane, *F. be.* [istimdad-kârane] Yardım istercesine, umarcasına.

îstimhal, *A. a.* [mehl'den] Mühlet, zaman isteme.

istimlâ', *A. a.* **1.** Birine bir şey yazdırma. **2.** Bir şey yazılmasını isteme.

istimlâk, *A. a.* [milk'ten] **1.** Kamu yararı için bir mülkü kamulaştırma. **2.** Mülk edinme. [ç. istimlâkât].

istimlâl, *A. a.* [melâl'den] Can sıkılıp usanma.

istimna, *A. a.* [meni'den] Abaza.

istimrar, *A. a.* [mürur'dan] Sürme. Sürüp bidüziye gitme. • *Al-el-istimrar,* aralıksız.

istimrarî, *A. s.* Sürerlik. • *Fiil-i istimrarî,* sürerlik eylemi.

istimsak, *A. a.* [imsak'ten] Kendini tutma, nefsine hâkim olma.

istimsal, *A. a.* [misal'den] Misal tutma. Ö r n e k edinme.

istimta, *A. a.* [temettü'den] Yararlanma.

istimzac, *A. a.* [mizac'tan] Bir şeyin açıktan önerilmesinden önce, ne etki yapacağını, nasıl kabul edileceğini anlamaya çalışma, yoklama.

istinabet, *A. a.* Başka bir yer mahkemesi için bir tanığın yazılı olarak ifadesinin alınması.

istinad, *A. a.* **1.** Dayanma. **2.** Güvenme. **3.** K a n ı t diye bakılan bir şey üzerine düşüncesini, iddiasını kurma.

istinaden, *A. be.* [istinad-en] Dayanarak, güvenerek.

istinadgâh, *F. a.* [istinad-gâh] Dayanacak, güvenecek yer.

istinaf, *A. a.* **1.** Yeniden başlama. **2.** B i d a y e t mahkemesinin kararı için bir üst mahkemeye başvurma. **3.** (Dilb.) Kelamın başlangıcı.

istinafen, *A. be.* İstinaf yoluyla.

istiname, *A. a.* Yalandan uyuma, uyur görünme.

istinare, *A. a.* [nur'dan] Nurlandırma, parlatma.

istinas, *A. a.* [üns'ten] Alışma. Ürkeklik gitme.

istinba', *A. a.* Haber sorma.

istinbat, *A. a.* Bir söz ya da işten gizli bir anlam çıkarma.

istinca, *A. a.* Pislikten temizlenme.

istincad, *A. a.* Asker bulma, asker toplama.

istinfar, *A. a.* Ürkütme, ayaklandırma. Ü r k ü p kaçma.

istinkâf, *A. a.* Kabul etmeme. Çekimser kalma.

istinkâh, *A. a.* [nikâh'tan] Bir kadını nikâhla alma.

istinkas, *A. a. (sen, sat* ile) Pahasını indirmeye çalışma, indirim isteme.

istinsab, *A. a.* [neseb'den] **1.** Soyunu bildirme. **2.** Soy davası gütme.

istinsah, *A. a.* [nesh'ten] Bir nüshasını yazma. Suretini çıkarma. Kopya etme.

istinsah, *A. a.* [nush'tan] Öğüt isteme. N a s i h a t alma.

istinsar, *A. a.* [nasr'dan] Yardım isteme.

istinşad, *A. a.* [inşad'dan] Birine koşuk okutma.

intinşak, *A. a.* Aptes alırken burna su çekme.

istintac, *A. a.* Sonuç çıkarma.

istintak, *A. a.* [nutk'tan] Söyletme. Sorguya çekme.

istirabe, *A. a.* Şüpheye düşme. Kuşkulanma.

istirahat, *A. a.* [rahat'tan] Dinlenme, rahatlaşma. [ç. istirahat].

istirak, *A. a.* [sirkat'ten] Çalma, hırsızlanma.

isti'rak, *A. a. (sin, te, ayın* ile) Tere yatma.

istirbah, *A. a.* [ribh'ten] Faizle para verme. Faize para yatırma. Tefecilik.

istirca, *A. a.* [reca, rica'dan] Yalvarma. Dileme.

istirca', *A. a.* [rücu'dan] Bir ölü görüldüğü zaman *inna lillâh ve inna ileyhi raciun* (Biz, Tanrı'nın kuluyuz ve biz, Tanrı'ya raciiz, O'na döneceğiz) ayetini okuma.

istirdad, *A. a.* [red'den] Geri isteme. Geri alma.

istirfa', *A. a.* [ref'den] Kaldırılmasını, yapılmamasını isteme.

istirfah, *A. a.* **1.** Rahatlık, bolluk isteme. **2.** Rahata, bolluğa kavuşma.

istirha, *A. a.* [rehavet'ten] Gevşeme.

istirhab, *A. a.* Korkutma. Korkutulma.

istirham, *A. a.* [rahm'den] Merhamet dileme. Yalvarma. [ç. istirhamat].

istirhamname, *F. a.* [istirhamname] Bir dilek için yazılan mektup.

istirhan, *A. a.* [rehn'den] Rehin alma, rehin alınma.

istirhas, *A. a. (sin, hı, sat* ile) Ucuz sayma, sayılma.

istirkab, *A. a.* [rekabet'ten] Çekememe. Rekabette bulunma.

istirkak, *A. a.* [rıkk'tan] Kul edinme. Kul edinilme.

istirşa, *A. a.* Bir iş için bir şey isteme.

istirşad, *A. a.* [reşad'dan] Hak yoluna gitmek isteme.

istirvah, *A. a.* **1.** Rahatlama, dinlenme. **2.** Şiddetle koklama.

istirza, *A. a.* [rıza'dan] Razılık isteme.

istirzak, *A. a.* [rızk'tan] Rızık, nafaka sağlamaya çalışma.

istirzal, *A. a.* [rezalet'ten] Bayağı, aşağılık görme. Rezil sayma.

istis'ab, *A. a.* [saab'dan] Güç görme. Zorumsama.

istis'ad, *A. a.* [sa'd'den] Uğurlu sayma.

istis'adiyye, *A. a.* Mutçuluk. Fr. *eudemonisme* karşılığı (XX. yüzyıl), mutçuluk.

istisal, *A. a.* [a s l'd a n] Kökünden koparıp çıkarma. Temelinden temizleme.

istîsar, *A. a. (sin, se* ile) Benimseme, k e n d i n e ayırma, kendine saklama.

istisgar, *A. a.* [sagir'den] Küçük görme. Küçümseme. Azımsama.

istishab, *A. a.* [sohbet'ten] Yanına alma. Birlikte götürme. • *Bilistishab,* yanına alarak, ... ile birlikte.

istishal, *A. a.* [sehl'den] Kolay görme.

istiska, *A. a.* [saky'den] **1.** Su isteme. **2.** Yağmur duasına çıkma. **3.** Bedenin ötesine berisine su toplanma hastalığı.

istiskal, *A. a.* [sıklet'ten] **1.** Ağır b u l u p hoşlanmama. **2.** Hoşlanılmadığını soğuk tavırla anlatma. **3.** Yüz vermeme.

istislâf, *A. a.* [selef'ten] Birinin yerine geçme.

istislâm, *A. a.* **1.** Uyma. **2.** Yolun ortasından gitme. **3.** Islamlığı k a b u l etme.

istismar, *A. a.* [semere'den] Sömürme.

istisna, *A. a.* **1.** Ayırma. Ayrı tutma. **2.** Kuraldışı olma. • *Bilâ istisna,* ayrıksız.

istisnaî, istisnaiyye, *A. s.* Ayrıcalıklı şeylere ait, onunla ilgili, kuraldışı.

istisnan, *A. a. (sin* ile) Yaşlanma, kocalma.

istisra', *A. a.* [sürat'ten] Çabuklaştırma.

istisrar, *A. a. (sin* ile) Odalık alma.

istisvab, *A. a.* [savab'dan] Doğru bulma. Beğenme.

istiş'ar, *A. a.* **1.** Bir maddenin yazılıp bildirilmesini isteme. **2.** Kıllanma. **3.** Ürkme.

istişare, *A. a.* [şûra'dan] Danışma. Fikir sorma.

istişfa', *A. a.* [şifa'dan] Sağlık çaresi arama.

istişfa', *A. a.* [şefaat'ten] Şefaat isteme, birinin aracılığını dileme.

istişhad, *A. a.* [şehadet'ten] **1.** Tanık getirme, tanık gösterme. **2.** Tanıt sayarak ileri sürme. **3.** Şehit olma. [ç. istişhadat].

istişhar, *A. a.* Ün alma.

istişmam, *A. a.* [şemm'den] **1.** Koklama. Koku alma. Kokusundan duyma. **2.** Uzaktan ve dolayısıyla haber alma.

istitaa, istitaat, *A. a.* [tav'dan] Güç. Güç yeterlik. • *Alâ kader il istitaa,* gücün yettiğince.

istitabe, *A. a.* İyi ve hoş bulma.

isti'taf, *A. a.* [atf'ten] Acıma ve yardım dileme.

istitale, *A. a.* [tul'dan] **1.** Uzama. Dal budak salma. **2.** (Dirb.) Uzantı.

istit'am, *A. a. (te, hı* ile) Yiyecek isteme.

istîtan, *A. a. (te, tı* ile) Yurt

edinme.
istitar, *A. a. (sin, te, te* ile) [setr'den] Gizlenme, örtünme, kapanma.
istitbab, *A. a.* [tıb'dan] Hekime başvurma. Kendini hekime gösterme. İlaç arama.
istitmam, *A. a.* **1.** Tamamlamasını isteme. **2.** Tamamlama, sona erdirme.
istitrad, *A. a.* Asıl konudan olmayıp söz sırası gelmişken söylenen söz.
istitraden, *A. be.* İstitrad olarak, söz sırası gelmişken.
istitradî, *A. s.* Asıl konudan olmayan, söz sırası gelerek söylenilmiş.
istitraf, *A. a.* [turfe'den] Hiç görülmemiş bir şey sayma.
istiva, *A. a.* **1.** Denk, eşit olma. **2.** Düz olma, düzlük. **3.** Ortada ve tam bir derecede bulunma.
istizaa, *A. a.* [ziya'dan] Ziyalanma, ışıklanma.
istizade, *A. a.* [ziyade'den] **1.** Artmasını artırılmasını isteme. **2.** Bağışı eksik bulma.
istiz'af, *A. a.* Güçsüz görme, küçümseme, horlama.
istizah, *A. a.* [vuzuh'tan] Bir işin açık söylenmesini isteme. Açıklama isteme, gensoru.
istizale, *A. a.* [izale'den] Yok edilme.
istîzam, *A. a.* [azamet'ten] Büyültme.
istizan, *A. a.* [izn'den] İ z i n isteme. İ z i n için sorma. • *Bil istizan,* sorarak; *bilâ istizan,* hiç danışmadan, sormadan.
istizare, *A. a.* (Birinin) ziyarete gelmesini isteme.
istizhar, *A. a.* [zahr'dan] Yardım isteme. Arka olmasını isteme.
istizkâr, *A. a.* [zikr'den] **1.** Hatıra getirme. **2.** Ezberleme. **3.** Fransızca *mnemotechnie* (belleteç) karşılığı (XX. yüzyıl).
istizlâl, *A. a.* [zill'den] Aşağılık görme. Bayağı görülme.
istizlâl, *A. a.* [zıll'dan] Gölgelenme, gölge altına girme. Sığınma.
istizraf, *A. a.* [zarafet'ten] Zariflik, incelik gösterme.
isvar, *A. a.* Atlı, süvari.
isvidad, *A. a.* Kararma.
isyan, *A. a.* Ayaklanma.
işa', *A. a.* **1.** Gece karanlığı başladığı zaman. Sular karardığı vakit. **2.** Akşam ya da yatsı namazı. **3.** Akşam yemeği.
işaa, işaat, *A. a.* [şüyu'dan] (Haber) yayma. Herkese duyurma.
işaât, *A. a.* [işaa ç.] (Haber) Duyurmalar, yaymalar. • *İşaât-i bedhahane,* k ö t ü niyetlerle haberler yayma; *-kâzibane,* yalan haber yayma.
işabe, *A. a.* Saçı sakalı ağartma, kocaltma.
işade, *A. a.* **1.** Seslenme, sesini yükseltme. **2.** D ü n y a isteğine erişmesi.
işaeyn, *A. a.* Akşamla yatsı zamanları. • *Beyn-el-işaeyn,* akşamla yatsı arası.
iş'al, *A. a.* [şu'l'den] **1.** Şulelen-

dirme, yakma, tutuşturma. **2.** Alevlendirme, parlatma. Şiddetlendirme.

iş'ar, *A. a.* Yazıyla bildirme, haber verme. • *Iş'ar-i ahîre değin,* en son bildirilecek habere kadar. [ç. iş'arat].

işaret, *A. a.* **1.** Bir şeyi (parmak, el, kaş, gözle) gösterme. **2.** İz, alamet, im. **3.** (Tas.) Doğrudan olmayarak hatırlatma cinsinden verilen emir, rey, irşat. • *Işaret-i aliyye,* şeyhülislam emri; *-ilâhiye,* Tanrı buyruğu. [ç. işarat].

işba', *A. a.* [şibi'den] **1.** Doyurma. **2.** (Fiz.) Doyma. **3.** (Ya.) Arap nazmında vezin ya da uyak zoruyla sözcüğe bir harf katma.

işcar, *A. a.* [şecer'den] Ağaçlama. Ağaç yetiştirme.

işfa, *A. a.* [şifa'dan] Hastayı iyi etmeye çalışma. Şifalı şey verme.

işgal, *A. a.* [şugl'dan] **1.** İş verme, işle uğraştırma. **2.** İşten alıkoyma. Başka bir şeyle uğraştırıp asıl işe engel olma. **3.** Tutma. **4.** Oyalama.

işha', *A. a.* [şehiy'den] **1.** Göz dikme. **2.** İstenileni vermè.

işhad, *A. a.* [şühud'dan] Tanık getirme, tanık diye gösterme.

işhaz, *A. a. (ha, zel* ile) Bileme, bilenme, keskinleştirme.

işkâl, *A. a.* [şekl'den] **1.** Şüpheli ve karışık olma. Güçlük. **2.** Zorlandırma.

işkel. *Bkz.* eşkel.

işkenbe. *Bkz.* şikembe.

işkence, *F. a.* Azap, eziyet.

işkeste, *F. s.* [şikest'den] Kırık. Bitik.

işküfe, *F. a.* Şükûfe, çiçek.

işmam, *A. a.* [şemm'den] **1.** Koklatma. **2.** Hafif şekilde duyurma.

işmizaz, *F. a.* **1.** Can sıkılma. **2.** Yüzünü ekşitme. **3.** Titreyip ürperme.

işrab, *A. a.* [şürb'den] **1.** İçirme. **2.** Maksadı açıktan değil de dolayısıyla gösterme. Kapalı biçimde anlatma.

işraf, *A. a.* **1.** Yüksek yere çıkma. Yüksek yere çıkıp anlama. **2.** Hasta ölüm halinde olma.

işrak, *A. a.* [şark'tan] **1.** Parlatma, ışıklandırma. **2.** (Güneş) Doğma.

işrâk, *A. a.* [şirk'ten] Tanrı'ya ortak koşma. Çok Tanrı olduğuna inanma.

işrâkıyye, *A. a.* Pythagoras felsefesi.

işrâkıyyun, *A. a.* Pythagoras felsefesi yolunda olan kimseler.

işrakî, *A. s.* İşrakiyye yanlısı.

işret, *A. a.* Keyif veren içki kullanma. İçki içme.

işretgâh, *F. a.* [işret-gâh] İçki içilen yer.

işrethane, *F. a.* [işret-hane] İçilen yer. (Mec.) Bu dünya.

işretkede, *F. a.* [işret-kede] İçki içilen yer.

işretseray, *F. a.* [işret-seray] Yenip içilen yer; yaşanılan yer.

işretsaz, *F. s.* [işret-saz] İçen.

işrin, işrun, *A. s.* Yirmi, yirminci.

iştat, *A. a. (te, te* ile) Dağıtma, dağıtılma.
iştat, *A. a. (tı* ile) Adaletsizlik edip hükümde zulüm etme.
iştial, *A. a.* [şule'den] Tutuşma. Parlama. Alevlenme.
iştibah, *A. a.* Şüphe etme, kuşkulanma. • *Bi iştibah, bilâiştibah,* şüphesiz, kuşkusuz.
iştibak, *A. a.* [şebeke'den] Örülme, örgülenme. Karışma, birbirine geçme.
iştidad, *A. a.* [şiddet'ten] Sertleşme. Ağırlaşma. Büyüme. Artma.
iştigal, *A. a.* [şugl'den] İş işleme. Bir şeyle uğraşma. [ç. iştigalât].
iştiha, *A. a.* [şehvet'ten] **1.** İstek. **2.** Boğaz ve mide açlığı. Açlık. **3.** Fazla istek.
iştihar, *A. a.* [şöhret'ten] Ün alma. Ünlü olma.
iştikâ, *A. a.* [şekva'dan] Şikâyet etme. Yanıp yakılma.
iştikak, *A. a.* [şık'tan] (Dilb.) Bir kökten ayrılmış sözcüklerin birbirleriyle ve kökleriyle olan ilgileri ve oluş durumları. Türem, türeme.
iştimal, *A. a.* [şümul'den] Kaplama. İçine alma. Çevirme.
iştimam, *A. a.* [şemm'den] Kokusunu alma. Koklama.
iştira, *A. a.* [şira'dan] Satın alma.
iştirak, *A. a.* [şirket'ten] **1.** Ortak olma. **2.** Aynı halde bulunma. • *Bil-iştirak,* o r t a k olarak, birlikte.
iştirakî, *A. s.* Ortaklıkla ilgili.
iştirakiyye, *A. a.* Komünizm. Fransızca *communisme* karşılığı (XIX. yüzyıl).
iştitat, *A. a.* Haksızlık ve zulmetme.
iştiyak, *A. a.* [şevk'ten] Özleme. Çok göreceği gelme.
îşünuş. *Bkz.* ayş.
işve, *A. a.* Güzellerin gönül alıcı, gönül aldatıcı nazı, davranışı.
işvebaz, *F. s.* [işve-baz] Naz edici.
işveger, işvekâr, *F. s.* [işve-ger, -kâr] N a z eden, edalı.
i'ta, *A. a.* [atâ'dan] Verme. • *İ'ta-yi malûmat,* bilgi verme; *i'ta emri,* verile kâğıdı; *ahz ü i'ta,* alışveriş.
itaat, *A. a.* [tav'dan] Dinleme. Alınan emre göre davranma. • *A d e m-i itaat,* itaatsizlik, dinlememe; *arz-i itaat,* dinlemezlikten v a z g e ç i p dinleyeceğini söyleme.
itab, *A. a.* Paylama, azarlama, tersleme. Darılma.
i'tab, *A. a. (elif, ayın, tı* ile) Öldürme.
i'tab, *A. a. (elif, ayın, te* ile) **1.** Geri dönme. **2.** Şikâyeti üzerinden giderme.
it'ab, *A. a.* [taab'dan] Yorma.
itabname, *F. a.* [itab-name] Paylama mektubu.
îtad, *A. a.* Kazık çakma.
i'tak, *A. a.* [ıtk'tan] Köle ya da cariye azadetme. Azat.
itale, *A. a.* [tul'den] Uzatma. • *İtale-i lisan,* dil uzatma, kötü şeyler söyleme; *-yed,* el uzatma.

it'am. *Bkz.* it'am.

itare, *A. a.* [tayran'dan] **1.** Uçurma, uçurtma. **2.** Çabucak gönderme, yollama.

itba', *A. a.* **1.** Ardına katmak. **2.** (Dilb.) Bir sözcük arkasından ona benzer söylenen anlamsız söz. Örneğin: At mat'taki "mat" gibi.

itbal, *A. a.* Kederlendirme, kederlendirilme.

itfa, *A. a.* **1.** Söndürme. **2.** Dindirme, bastırma. **3.** (Fiz.) Sönüm. • *Itfa-yi düyun,* borcun faizle birlikte anaparadan da ödenmesi. Fr. *amortissement* karşılığı; *itfa-yi naire-i fesad,* fesat ateşinin söndürülmesi, bastırılması.

itfaiyye, *A. a.* Yangın söndürme ekibi, itfaiye.

ithaf, *A. a.* [tuhfe'den] Armağan verme. Hediye etme.

ithafname, *F. a.* [ithaf-name] Bir eserin bir kimse adına olduğunu gösteren yazı.

itham, *A. a.* [töhmet'ten] Töhmetlendirme, suçlulandırma.

itibar, *A. a.* [ubur'dan] **1.** Önem verme. **2.** Saygı gösterme. **3.** Şeref, haysiyet, onur, saygınlık. **4.** Bir şeyin gerçek değil kararlaştırılan değeri. **5.** İbret alma. **6.** Ticarette söz ya da imzaya olan inanç, kredi.

itibarat, *A. a.* [itibar ç.] Varsaymalar, öyle zannetmeler. Faraziyeler.

itibaren, *A. be.* Başlayarak.

itibarî, itibariye, *A. s.* Gerçek olarak olmayan, varsayılan.

i'tidad, *A. a.* **1.** Bir şeyi kol üzerine alma. **2.** Yardım isteme.

i'tidad, *A. a.* [add'den] **1.** Sayma, hesaba katma. **2.** Önem verme.

itidal, *A. a.* [adl'den] **1.** Eşitlik. **2.** Orta oluş, ortalama. **3.** Yavaşlık, yumuşaklık. **4.** Uygunluk. **5.** (Gökb.) Gün-tün eşitliği.

itikad, *A. a.* [akd'den] **1.** İnanma. **2.** Bir din ya da mezhebin inanma yanı, temelini oluşturan inanç.

itikadat, *A. a.* [itikad ç.] İtikadlar. • *Itikadat-i bâtıla,* (masalımsı) asılsız şeylere inanma.

itikadî, itikadiyye, *A. s.* İtikatla, inanla ilgili.

itikadiyyat, *A. a.* İtikat, inan konuları.

i'tikâf, *A. a.* Bir yere kapanıp ibadetle vakit geçirme.

i'tikâl, *A. a.* [ekl'den] Yenme, aşınma, oyulma.

i'tilâ, *A. a.* [ulüv'den] **1.** Yükselme. Yukarı çıkma. **2.** Yüksek rütbelere çıkma.

i'tilâf, *A. a.* [ülfet'ten] **1.** Görüşme. **2.** Uygunluk. Uyuşma. [ç. itilâfat].

i'tilâl, *A. a.* [illet'ten] **1.** Hasta olma. **2.** Her şeyden vazgeçip bir şeyle uğraşma. **3.** Bahane etme.

i'tilâperest, *F. s.* [i'tilâ-perest] Yükselme isteyen.

i'timad, *A. a.* [amd'den] **1.** Dayanma. **2.** Güvenme. Güven.

itimaden, *A. be.* Güvenerek, dayanarak.

itimadname, *F. a.* [itimad-name] Elçilerin gittikleri ülkeye götürdükleri güven mektubu. (Bu mektup alındıktan sonra elçilik başlar).

itina, *A. a.* [anâ'dan] Çok dikkat etme. Önemle çalışma. Özenme.

itiraf, *A. a.* Kendi için iyi sayılmayacak bir hali gizlemeyip söyleme. [ç. itirafat].

itiraz, *A. a.* Bir fikir ya da kararı kabul etmeyip çürütmeye kalkışma. [ç. itirazat].

itisaf, *A. a.* Doğru yoldan ayrılma. Yolsuzluk. Haksızlık yapma.

i'tisam, *A. a.* [ismet'ten] **1.** Bir şeye yapışarak sıkı sıkı tutunma. **2.** Günah olabilecek şeylerden sakınma.

itiyad, *A. a.* Âdet edinme. Alışma. Alışkanlık [ç. itiyadat].

itiyadi, itiyadiyye, *A. s.* Alışkanlıkla ilgili.

itiza', *A. a.* Birinin adamı olduğunu iddia etme.

itizal, *A. a.* [azl'den] **1.** Bir yana çekilme. **2.** İşten çekilme. **3.** Takımdan ayrılma. **4.** İslamlıkta ehl-i sünnet inançlarından ayrılan takım ve onun mezhebi.

itizam, *A. a.* [azimet'ten] Gitmeye davranma. Gitme.

itizar, *A. a.* [özr'den] Özür dileme [ç. itizarat].

itizaz, *A. a.* [aziz'den] Kendini aziz tutma.

itkâ, *A. a.* Dayanacak şey kullanma.

itkan, *A. a.* **1.** Sağlamlaşma. **2.** Bir şeyi iyice bilme.

itlâf, *A. a.* [telef'den] **1.** Öldürme. **2.** Boş yere harcama. **3.** Bozma. Yok etme [ç. itlâfat].

itma'. *Bkz.* ıtma.

itmam, *A. a.* [tamam'dan] Bitirme, tamamlama.

itminan, *A. a.* **1.** Emin olma. **2.** Birine inanma. **3.** Kesin bilme.

ittırad. *Bkz.* ıttırad.

ittiaz, *A. a.* [vaız'dan] Öğüt dinleme.

ittiba', *A. a.* Uyma, arkasından gitme.

ittibaen, *A. be.* [ittiba-en] Uyarak.

itticah, *A. a.* [cihet'ten] **1.** Bir cihete yönelme. **2.** (Fel.) Yönelim.

ittifak, *A. a.* [vifak'tan] **1.** Uyuşma. Söz bir etme. **2.** Birlikte davranma i ç i n sözleşme. **3.** Rastgeliş.

ittifakan, *A. be.* Rasgele.

ittifakat, *A. a.* [ittifak ç.] **1.** Uyuşmalar, sözleşmeler. **2.** Rasgele olan şeyler.

ittifaki, ittifakıyye, *A. s.* **1.** İttifaka, sözleşme ya da uyuşmaya ilişkin. **2.** Rastgele.

ittifakiyyat, *A. a.* Rastgele olan şeyler. Fransızca *hasards* (rastlantılar) karşılığı.

ittifakiyye, *A. a.* Fransızca *occasionnalisme* (aranedencilik) olarak (XX. yüzyıl).

ittihab, *A. a.* [hibe'den] Bağışı kabul etme.

ittihad, *A. a.* [vahdet'ten] **1.**

Birleşme. Bir olma. Birlik. **2.** Aynı düşüncede olma. • *İttihad-i ârâ,* oybirliği; *-İslâm,* İslam birliği; *-menafi,* çıkarların bir ve ortak oluşu; *İttihad ü Terakki,* 1908 Meşrutiyeti'nden sonra ülkede görülen siyasal parti.

ittiham, *A. a.* [töhmet'ten] Töhmetli o l m a. Suçlu olma, suçlanma.

ittihaz, *A. a.* [ahz'den] **1.** Kabul etme. Kabullenme. **2.** Sayma, öyle diye bakma. **3.** Kullanma. **4.** Düşünme, kurma.

ittika, *A. a.* [vikaye'den] **1.** Sakınma. **2.** Tanrı'dan korkma. Bu korkuyla kendini tutma.

ittikâ, *A. a.* Dayanma, yaslanma.

ittikâl, *A. a.* Boyun eğme, tevekkül etme.

ittikan, *A. a.* Gözle görmüş gibi sağlam ve iyi bilme.

ittisa', *A. a.* [vusu'dan] **1.** Bollaşma. **2.** Genişleme, genleşme. **3.** (Fel.) Kaplam.

ittisaf, *A. a.* [vasf'tan] Nitelenme.

ittisak, *A. a.* Sıralanma. Dizilip nizamlanma.

ittisal, *A. a.* [vasl'dan] **1.** Ulaşma, bitişme. **2.** Birbirine dokunma. **3.** Yakınlık.

ittisam, *A. a.* [vesm'den] **1.** Damgalanma. **2.** Nişanlanma. Süslenme.

ittizah, *A. a. (dad, ha* ile) [vuzuh'tan] Aydınlanma, açıklanma, ortaya çıkma.

ityan, *A. a.* Getirme.

îva', *A. a.* **1.** Kondurma, barındırma. **2.** Yerleştirme.

ivar, *F. a.* İkindi zamanı.

ivaz, *A. a.* Bir şeye karşılık olarak verilen ya da alınan şey. • *Bilâ ivaz,* karşılıksız, Tanrı için.

ivaz, avz, *A. a.* Karşılıklı verişme, trampa.

ivazan, *A. be.* Karşılık olarak. Karşılığında.

ivicac, *A. a.* **1.** Eğri büğrü olma. **2.** Eğrilik. Doğru davranmama.

iyab, *A. a.* Geri dönme. • *Zehab ü iyab,* gidip gelme.

iyal. *Bkz.* ayal.

iyalet, *A. a.* Yönetme, siyaset etme.

iyan. *Bkz.* ayan.

iyas, *A. a.* Umutsuzlanma.

iyase, *A. a.* Umutsuzlandırma.

iyd. *Bkz.* îd.

îzâ, *A. a.* İncitme, incitilme.

iza', *A. a. (ze* ile) **1.** Karşı (yan, yön), hiza, sıra. **2.** Durum, yer, düzey. **3.** Denk, eşit. **4.** Geçime yarayan şeyler.

izaa, izaat, idaa, ızaa, *A. a.* **1.** Açığa vurma. **2.** Yüksek sesle bildirme, ilan etme.

izaa, *A. a.* [zıya'dan] Yitirme.

izae, *A. a.* [zu'dan] Işık verme. Aydınlatma.

izabe, *A. a.* [zeveban'dan] Eritme.

iz'ac, *A. a.* **1.** Yerinden koparıp ayırma. **2.** Rahatsız etme, can sıkma. [ç. iz'acat].

iz'af, *A. a. (dat* ile) Zayıf, güçsüz kılma, güçsüzleştirme.

izafat, *A. a.* [izafet c.] **1.** İzafetler. **2.** (Tas.) Dünya ilgileri.

izafe, *A. a.* Katma. Katıştırma.

izafet, *A. a.* **1.** İki şey arasındaki ilgi, bağ. **2.** (Dilb.) Ad tamlaması, ad takımı.

izafî, izafiyye, *A. s.* İzafetle ilgili. Bağlı olduğu nesneyle değişen; (Fel.) göreli.

izafiyye, *A. a.* Fransızca *relativisme* (görecilik) karşılığı. (XX. yüzyıl).

izafiyyet, *A. a.* Bağlılık. İlgi niteliği. (Fel.) Görelilik.

izah, *A. a.* [vuzuh'tan] Apaçık, eksiksiz anlatma. [ç. izahat].

izahe, *A. a.* **1.** Bir şeyi ayırma. **2.** Kurtulma. **3.** Yok etme.

izahen, *A. be.* Açıklayarak.

izaka, *A. a.* [zevk'ten] Tattırma.

izale, *A. a.* [zeval'den] Giderme, yok etme. • *İzale-i bikr,* kızlığı bozma; *-suyu,* ortaklığı giderme; *-ufunet,* kötü kokuyu yok etme.

izam, *A. a.* [azîm ç.] Büyükler, ulular, yüceler.

izam, *A. a.* [azm ç.] Kemikler.

i'zam, *A. a.* Gönderme. Yollama.

i'zam, *A. a.* [azm'dan] Büyütme. Gereğinden fazla önem verme. Büyültme.

izan, *A. a.* **1.** İtaat, dinleme. **2.** Yürek keskinliği, inanç. **3.** Anlayış, kavrayış.

îzan, *A. a. (zel* ile) Bildirme, haber verme.

izar, *A. a.* Bele bağlanıp bedenin alt yanını örten şey. Peştemal.

izar, *A. a.* Yanak. • *Hali-ül-izar,* utanmaz, arsız; *gülizar,* gül yanaklı.

i'zaz, *A. a.* [a z z'd e n] Ağırlama, saygı gösterme.

izbar, *A. a.* Yazma, yazıyla bildirme.

izdicar, *A. a.* **1.** Yasağa uyma, sakınma, çekinme, s ö z dinleme. **2.** Kendini tutma.

izdiham, *A. a.* [zahm'dan] Kalabalık. Bir yere çok kişi yığılma.

izdira, *A. a.* Tahkir etme, hakaretle görme.

izdirad, *A. a.* Yutma.

izdiram, *A. a.* Lokmayı iri iri yutma.

izdivac, *A. a.* [zevc'den] **1.** Çiftleşme. **2.** Evlenme. (Ed. Ce.). • *Dest-i izdivaç; devre-i izdivaç; fikr-i izdivaç; hacle-i izdivaç; hayat-i izdivaç; hediye-i izdivaç; kasd-i izdivaç; mesele-i izdivaç; münasebet-i izdivaciye; sene-i izdivaç; taleb-i izdivaç; tasavvur-i izdivaç; zemin-i izdivaç.*

izdiyad, *A. a.* [ziyade'den] Çoğalma, artma.

İzed. *Bkz.* İzid.

izfaf, *A. a.* Gelini güveyin evine gönderme, gelin gönderme.

izhab, *A. a. (zel, he* ile) **1.** Gönderme, iletme, yollama. **2.** Giderme. **3.** Altın sürme, yaldızlama.

izhak, *A. a.* **1.** Öldürme. **2.** Yok etme. **3.** Oku nişandan ayırma.

izhar, *A. a.* [zuhur dan] **1.** Gösterme, ortaya çıkarma. **2.** Yalandan gösterme, satış.

İzid, İzed, *F. a.* **1.** Zerdüştlerin iyilik tanrısı. **2.** Tanrı.

izkâr, *A. a.* [zikr'den] Andırma. Hatıra getirme.

izlâl, *A. a.* [zül'den] Alçaltma, hakir görme.

izlâl, *A. a.* [zıll'dan] Gölge verme. Gölgelendirme.

izlâm, *A. a.* [zulmet'ten] Karanlıkta koyma. Karanlık etme.

izmihlâl, *A. a.* **1.** Yok olma. **2.** Bozularak bitme.

izmihrar, *A. a.* **1.** Parıldama. **2.** Soğuğun artması, kışın şiddetlenmesi. **3.** Surat asma, ekşitme.

izn, *A. a.* Bir şeyde yasağın kaldırılması.

iznab, *A. a.* Günah işleme.

izticâ, *A. a. (dat, tı, ayın* ile) **1.** Yan yatma. **2.** Namazda göğsü y e r e değdirme.

izz, *A. a. (ayın* ile) **1.** Değer. **2.** Yücelik, ululuk. **3.** Güçlülük.

izzet, *A. a.* **1.** Değer. **2.** Yücelik. **3.** Kudret, güç, kuvvet. **4.** Saygı, ikram. • *İzzet i nefs,* onur, özsaygısı.

J

j, **1.** Osmanlı ve Fars abecelerinin on dördüncü harfidir; Farsça ve yabancı sözcüklerde bulunur. **2.** Ebced hesabında "z" harfi gibi 7 sayısına işarettir.

jaj, jaje, *F. a.* **1.** Devedikeni. **2.** Saçma sapan söz.

jajha, *F. s., a.* Saçma sapan söyleyicilik. [ç. jajhayan].

jale, *F. a.* Kırağı, çiy.

jaledar, *F. s.* [jale-dar] Üzerine çiy düşmüş, kırağılanmış.

jalerîz, *F. s.* [jale-rîz] Çiğ saçan.

jend, jende, *F. a.* Yamalı, eski hırka.

jendepuş, *F. a.* [jende-puş] Yamalı hırka giyen, fakir, yoksul.

jeng, *F. a.* **1.** Erteng ya da Erjeng sözünün hafifi. **2.** Yüzdeki buruşukluklar. **3.** Pas. **4.** Göz çapağı.

jengâlûd, *F. s.* [jeng-âlûd] Paslı.

jengâr, çengâr, *F. a.* **1.** Pas, kir. **2.** Bakır yeşili.

jengârî, *F. a.* Bakır yeşili renginde boya.

jengbar, *F. s.* [jeng-bar] Pas saçan.

jengbeste, *F. s.* [jeng-beste] **1.** Paslı. **2.** *a.* Bakır yeşili renginde boya.

jengdar, *F. s.* Paslı, pas tutmuş.

jengpezir, *F. s.* [jeng-pezir] **1.** Paslı. **2.** Paslandırma.

jengyab, *F. a.* [jeng-yab] Paslanma.

jerf, *F. s.* Derin.

jerfî, *F. a.* Derinlik.

jerfin, *F. a.* Kapı sürmesi.

jive, *F. a.* Cıva.

jiyan, *F. s.* Kızgın, kükremiş. • *Fil-i jiyan, şîr-i jiyan*, kızmış fil, kükremiş aslan.

jülide, *F. s.* Karmakarışık, dağınık (saç).

K

k. **1.** Osmanlı ve Fars abecelerinin yirmi dördüncü, Arap abecelerinin yirmi harfi olan *kaf* harfiyle, Osmanlı ve Fars abecelerinin yirmi beşinci harfi olan *kef* harfini karşılar. **2.** *Kef* harfiyle yazılı sözcüklerden bir bölümü *g* sesi verir ve *kâf-i Fârisî* denirdi. Bu iki ses, Türkçede bir çok söyleniş karışıklığına yol açmış, sözcükler arasında birbirini tutmazlıklar göstermiştir. (Böyleleri iki biçimde de gösterilmiştir). **3.** *Kaf* harfinin ebced hesabında değeri 100, *kef* harfinin de 20'dir.

kaa, *A. a.* Ev avlusu alanı.

kaan, *A. a.* Çin imparatorunun lakabı.

kab, *A. a.* Bir yayın iki uçları arasındaki aralık kadar ölçü. • *Kabe kavseyn*, iki yay aralığı kadar.

kâ'b, *A. a.* **1.** Topuk kemiği. **2.** Aşık kemiği. **3.** Oyun zarı. **4.** Sekiz köşeli altı yüzü olan cisim. **5.** Küp. • *Kâ'b-i sum*, uğursuz ayak.

kaba', *A. a.* **1.** Üst giyeceği. Cüppe, kaftan. • *Kaba-yi sefid*, ak sade. **2.** Gömlek. • *Kaba-yi ahenin*, zırh gömlek.

Kababıta, *A. a.* [Kıbti ç.] **1.** Kıptiler. **2.** Çingeneler.

kabaçe, *F. a.* Kısa cüppe. • *Kabaçe-i ahen*, zırh yelek.

kabahat, *A. a.* **1.** Çirkin davranış. Yakışıksız iş. **2.** Hafif suç [ç. kabahât, kabaih].

kabaih, *A. a.* [kabiha ç.] Kabahatler.

kabaih, kabayih, *A. a.* [kabiha ç.] Çirkin davranışlar, yakışıksızlıklar, ayıplar.

kabail, *A. a.* [kabîle ç.] Kabileler.

kabale, *A. a.* **1.** Kadı tarafından verilen hüccet. İltizam temessükü. **2.** Toptan, götürü satış. **3.** Yahudilerin kendi topluluklarına ödediği vergi.

kabati, *A. a.* Mısır'ın yerli halkı. Kıptiler.

kabban, *A. a.* Büyük terazi; kapan; kantar.

Kâ'be, *A. ö. a.* Hicaz'da Mekke kentinde bulunan kutsal yapı.

Kâ'beteyn, *A. a.* (İki Kabe) Mekke'deki Kabe'yle Kudüs'teki Mescid-i Aksa.

kabız, *A. s.* [kabz'dan] **1.** Tutan, alan. **2.** Peklik veren. **3.**

(Ana.) Sıkan, çeken. • *Kabız-i ervah, kabiz-ül-ervah,* can alıcı (Azrail).

kabıza, *A. a.* (Ana.) Büken.

kabîh, kabîha, *A. s.* **1.** Çirkin. **2.** Yakışıksız, ayıp. • *Kabîh-ülvech,* çirkin yüzlü; *fiil-i kabîh,* ayıp iş; *tâbirat-i kabîha,* ayıp sözler; *vech-i kabîh,* çirkin yüz.

kabîha, *A. a.* Çirkin davranış, ayıp iş. [ç. kabaih].

Kâbil, *A. a.* Afganistan'ın başkenti.

kabîl, *A. a.* Soy, tür, sınıf.

Kabil, *A. a.* Âdem peygamberin büyük oğlu olup kardeşi Habil'i öldürerek ilk katil olmuştur.

kabil, *A. s.* [kabul'den] **1.** Olan, olabilir. **2.** Olabilir. **3.** Yetişebilir, istidatlı, yetenekli. • *Gayr i kabil,* olamaz. *Kabil-i af; -aks; -ekl; -hazf; -hitab; -icra; -ihtirak; -inhilâl; -inhina; -itiraz; -izal; -rücu; -tahakkuk; -tahlil; -tahallül; -tahammuz; -tahkik; -tahlil.*

kabîl, *A. s.* [kabl'den] Az önce, biraz önce.

kabile, *A. a.* Bir soydan türemiş, bir başkanın yönetimi altında yaşar, birlikte konup göçer halk; boy, oymak. [ç. kabail].

kabile, *A. a.* Ebe kadın.

kabiliyyet, *A. a.* **1.** Kabul edebilir olma. Alabilirlik. **2.** Beceriklilik, işe yatkınlık, yetenek.

kâbir, *A. s.* Büyük, ulu, yüce. • *Kâbiren an kâbir,* büyükten büyüğe.

kabl, *A. be.* Ön. Önde. İleride. • *Kabl-el-milâd,* Isa'dan önce. *Kabl-el-vürud,* gelmeden önce; *kabl-et-taam,* yemekten önce; *kabl-et-tarih,* tarih öncesi; *kabl-et-tecrübe,* deney öncesi; *kabl-et-telâki,* buluşmazdan önce; *kabl-et-tufan,* Tufan'dan önce; *kabl-ez-zuhr,* öğleden önce; *mâ-kabl,* önceki.

kablî, *A. a.* Fransızca *a priori* (apriyori, önsel) karşılığı (XX. yüzyıl).

kabr, *A. a.* Mezar, gömüt. [ç. kubur]. • *Kabr-i hazin; -vahşet âkin; azab-i kabr; delil-i kabr; zulmet-i kabr.*

kabrgâh, *F. a.* [kabr-gâh] Mezarlık, gömütlük.

kabristan, *F. a.* Mezarlık, gömütluk.

kabul, *A. a.* **1.** Alma. **2.** Görmeye gelen bir kimseyi içeri alma. **3.** Razı olma. **4.** Alıp kullanma. **5.** Bir şeye sahip olmak için ikinci söylenen söz (alım satım bununla tamam olur). • *Hüsn-i kabul,* iyi karşılanma.

kabulgâh, *F. a.* [kabul-gâh] Kabul yeri. Tanrı'nın, padişah gibi büyük bir kimsenin dua, dilek gibi şeyleri yerine getirmeleri için kullanılır.

kâbus, *A. a.* Uykuda basan ağırlık. Karabasan.

kabz, *A. a.* **1.** Elle tutma. Ele alma. Kavrama. **2.** Alma. Teslim alma. **3.** Bir kimsenin ruhu Azrail tarafından alınma.

Ölme. **4.** Tutkunluk, peklik. • *Kabz ü bast,* kapanıp açılma, daralıp genişleme; *ahz ü kabz,* alma.

kabza, *A. a.* **1.** Pençe, avuç. **2.** Tutamak yeri. **3.** Bir tutam.

kadd, *F. a.* Boy. • *Kadd ü kamet,* boy bos; *kadd-i balâ,* uzun boy; *serv-kadd,* servi boylu.

kaddahe, *A. a.* Çakmaktaşı.

kaddese, *A. ey.* Kutlu ve mutlu olsun.

kaddkeşide, *F. s.* [kadd-keşide] Boy atmış.

ka'de, *A. a.* Oturuş.

kadeh, *A. a.* **1.** Küçük bardak. **2.** (Bitb.) Kadeh. [ç. akdah].

kadehkâr, *F. s.* [kadeh-kâr] Kadeh sunan.

kadehnuş, *F. s.* [kadeh-nuş] İçki içen.

kadem, *A. a.* **1.** Ayak. **2.** Adım. **3.** Seksen santim uzunluk ölçüsü. **4.** (İngiliz ölçüsü) ayak: 30,48 santim. **5.** Uğur. • *Haşkadem,* uğurlu; *sabitkadem,* devamlı, sürekli. [ç. akdam, kudam].

kadembusî, *F. a.* [kadem-busî] Ayak öpme töreni.

kademe, *A. a.* **1.** Basamak. **2.** Merdiven ayağı. • *Kademe-i ulâda,* ilk basamakta, başlangıçta. [ç. kademat].

kademiyye, *A. a.* **1.** Ayak teri. **2.** Tabaklanmış keçi derisi.

kademkeş, *F. s.* [kadem-keş] Ayağını çeken, yanaşmayan.

kademnihade, *F. s.* [kadem-nihade] Ayak basmış, gelmiş.

kademran, *F. s.* [kadem-ran] Adım atan, ilerleyen.

kader, *A. a.* Alınyazısı, yazgı, Tanrı'nın ezelde tüm yaratıklar için olmasını buyurduğu şeyler. • *Kader-i ilâhî,* Tanrı takdiri, alınyazısı. Çoğu kez *kaza vü kader* biçiminde kullanılır. Yazgı.

kaderî, kaderiyye, *A. s.* **1.** Kaderle ilgili. **2.** Kaderiyye inancında olan.

Kaderiyye, *A. a.* İnsan, yaptıklarının yaratıcısıdır, inancında olan mutezile tarikatı.

kadh, *A. a.* Bir kimsenin ayıbını söyleyerek çekiştirme. • *Zemm ü kadh,* kötüleme.

kadı, kazı, *A. s.* [kaza'dan] **1.** Yapan, yerine getiren. **2.** *a.* Şeriat mahkemesi yargıcı. • *Kadı-l-hâcât,* herkesin dileklerini yerine getiren Tanrı; *kadı -l-kudat,* en büyük kadı; kazasker ya da şeyhülislam makamında bulunan kimse. [ç. kuzat].

kadım, kadıma, *A. a.* (Hayb.) Kemirici.

kadib, kazib, *A. a.* **1.** İnce, düz fidan. **2.** Erkeklik organı.

kadid, kadide, *A. a.* **1.** Kurutulmuş et. **2.** Etleri dökülmüş, yalnız kemik kalmış gövde, iskelet. **3.** Pek kuru, zayıf kimse.

kadih, kadihe, *A. a.* [kadh-tan] Bir kimse için kötü söz söyleyen, kötüleyen.

kadim, *A. s.* [kadem'den] Ayak basan, varan, ulaşan.

kadîm, kadîme, *A. s.* [kıdemden] **1.** E s k i. **2.** Başlangıcı olmayan. **3.** (Huk.) İlk zamanları, öncesini bilir kimse olmayan. • *Ezmine-i kadîme,* eskiçağlar; *Kelâm-i kadîm,* Kur'an; *min-el-kadîm,* eskiden beri; *tarih-i kadîm,* eskiçağlar tarihi. [ç. kudema].

kadîme, *A. a.* (As.) İleri karakol. [ç. kavadim].

kadîmî, *A. s.* Eski.

kadîr, *A. s.* [kudret'ten] Kudret sahibi, her şeye gücü yeten (Tanrı sıfatlarındandır).

kadir, *A. s.* [kudret'ten] Güçlü, kuvvetli.

Kadirî, *A. s.* Abdülkadir Geylani tarikatından olan.

Kadiriyye, *A. a.* Kadiri tarikatı.

kadr, *A. a.* **1.** Değer. **2.** İtibar, onur. **3.** Rütbe. **4.** Nicelik, derece. • *Alikadr,* rütbe ve derecesi yüce; *leyle-i kadr,* kadir gecesi (Ramazanın 27. gecesi).

kadrâşinâ, *F. s.* [kadr-âşinâ] Değerbilir.

kadrdan, *F. s.* [kadr-dan] Değerbilir.

kadrdanî, *F. a.* Değerbilirlik.

kadrşinas, *F. s.* [kadr-şinas] Değerbilir.

kâf, *A. a.* Kef harfinin okunuşu.

kaf, *A. a.* Kaf harfinin adı.

Kaf, *A. a.* Zümrüdüanka ya da Anka kuşunun yaşadığı sanılan masal dağı.

kafa', *A. a.* **1.** Kafa. **2.** Baş. **3.** Ense. Arka, geri.

kafadar, *F. s., a.* **1.** Arkası sıra giden, uyan. **2.** Arkadaş, kafası birbirine uyan. [ç. kafadaran].

kafavî, *A. s.* Kafayla ilgili.

kafes, *F. a.* Kafes.

kafesgîr, *F. s.* [kafes-gîr] Kafese kapatılmış.

kaffal, *A. a.* Çilingir.

kâffe, *A. a.* Hep, bütün, cümle.

kâffeten, *A. be.* Bütün, hep, tümü birden.

kâfi, kâfiyye, *A. s.* [kifayet'ten] Elveren, yetişen.

kâfil, kâfile, *A. s.* [kefalet'ten] **1.** Bir işi üstüne alan. **2.** Kefil olan, birinin yerine ödemeyi üste alan.

kafile, *A. a.* **1.** Birlikte yolculuk eden atlılar takımı. **2.** Takım takım ya da sıra sıra gönderilen bir şeyin her parçası. • *Kafile solar,* kafile bası. [c. kavafil].

kâfir, kâfire, *A. s.* [küfr, küfran'dan] **1.** Tanımayan, bilmeyen. **2.** Tanrı ve Tanrı birliğine inanmayan. Tanrı'ya ortak güden. **3.** (Şiirde) kara saç. [ç. kefere, küffar].

kâfirane, *F. b., s.* [kâfir-ane] **1.** Kâfire yakışır durum ve davranış. **2.** Kâfirce.

Kâfiristan, *F. a.* **1.** Hindistan'ın kuzeybatısında Kâbil civarında dağlık ve oldukça yabani bir bölge. **2.** Afrika'nın güney kısmının doğu kıyıları. **3.** Genel olarak İslam olmayanların ülkesi.

kafiye, *A. a.* **1.** (Ya.) Nazımda

dize sonlarında bulunan harflerin sesçe birbirine benzemesi, uyak. **2.** Düzyazıda seci harfi. [ç. kavafi].

kafiyedar, *F. s.* [kafiye-dar] Uyaklı.

kafiyeperdaz, *F. a.* [kafiye-perdaz] Kafiye uyduran; ozan, nâzım. [ç. kafiyeperdazan].

kafiyesenc, *F. a.* [kafiye-senc] Kafiye dizen, ozan, nâzım.

kâfur, *A. a.* Hindistan'da yetişen bir ağacın zamkından yapılma beyaz, kokulu madde.

kâfurî, *A. s.* Kâfurdan yapılma, kâfurla ilgili.

kâgaz, *F. a.* Kâğıt.

kâgül. *Bkz.* kâkül.

kâh, *F. a. (kaf, hı* ile) Köşk.

kâh, *F. a. (kâf, he* ile) Saman.

kâh. *Bkz.* gâh.

kâhban, *F. a.* [kâh-ban] Harman bekçisi.

kahbe, *A. a.* Namussuz kadın.

kâhdan, *F. a.* [kâh-dan] Samanlık.

kahhar, kahhare, *A. a.* [kahr'dan] Ziyadesiyle kahredici, batıran, yok eden.

kâhil, *A. s.* [kühulet'ten] Olgun, orta yaşlı, 30-60 yaş arasında olan. Erişkin.

kâhin, *A. a.* [kehanet'ten] Kayıptan haber verdiği sanılan din adamı. Tanrı habercisi.

kâhinane, *F. be.* [kâhin-ane] Kâhine yakışır biçimde.

kâhine, *A. a.* Kâhin kadın.

kahir, kahire, *A. s.* [kahr'dan] **1.** Kahreden. Zorlayan. **2.** Üstün gelen. **3.** Yok eden.

kahkaha, *A. a.* **1.** Sesle ve çok gülme. **2.** Sarmaşık gibi tırmanır, mor, kırmızı çiçek açar bir bitki. [ç. kahkahat].

kahkahazen, *F. s.* [kahkahazen] K a h k a h a atan.

kahkarî, kahkariye, *A. s.* Arkasını çevirmeyerek hep savaşıp dönme.

kâhkeşan, kehkeşan, *F. a.* Samanuğrusu. Hacılaryolu. Samanyolu.

kahr, *A. a.* **1.** Zorlama. Zorla bir iş yaptırma. **2.** Üstün gelerek batırma, ezme. **3.** Fazla kederlenme. (Ed. Ce.). • *Darbe-i kahr; emvac-i kahr; pençe-i kahr; saye-i kahr; yed-i kahr; zehr-i kahr ü gazab.*

kahraman, *F. a.* **1.** Yiğit. **2.** *ö. a.* Fars mitolojisinde Rüstem'in yendiği yiğit.

kahramanane, *F. be.* [kahraman-ane] Kahramanca. Yiğitçe.

kahramani, *A. be.* Z o r l a. Ezerek.

kâhrüba, *F. a.* Kehribar.

kaht, *A. a.* Kuraklıktan dolayı ürün alınmama sonucu olan açlık. Kıtlık. • *Kaht ü galâ,* kıtlık ve pahalılık.

kahve, *A. a.* Kahve.

kâib, *A. a. (ayın* ile) Tomurcuk memeli kız.

kaid, *A. a.* Komutan.

kaid, *A. s.* [kuud'dan] Oturan.

kaidan, *A. a.* [kaid ç.] Komutanlar.

kaide, *A. a.* **1.** Kural. **2.** Ayak-

lık. **3.** Taban. [ç. kavaid].

kaiden, *A. be.* Oturarak.

kaideşinas, *F. s.* [kaide-şinas] Kuralları bilen, kurallara uyan.

kaideten, *A. be.* Kurala göre, kurala uygun olarak.

kaidevî, *A. s., a.* **1.** Kuralla ilgili. **2.** (Geo.) Tabana ait.

kail, kaile, *A. s.* [kavl'den] **1.** Diyen, söyleyen. **2.** Başka birinden duyarak söyleyen. **3.** Razı.

kaim, kaime, *A. s.* [kıyam'dan] **1.** Ayakta duran. Ayağa kalkan. **2.** Duran, sürüp giden. **3.** Birinin yerini tutan. **4.** Namaz kılan, vaktinin çoğunu namaz kılmakla geciren. **5.** (Geo.) Dik.

kaime, *A. a.* **1.** Uzun kâğıt üstüne yazılan buyruk. **2.** Kitap yaprağı. **3.** Ufak kâğıt. **4.** Kâğıt para.

kaimen, *A. be.* **1.** Ayakta olarak. **2.** Dikey olarak. **3.** Yıkılmamış, canlı olarak.

kaimmakam, *A. a.* [kaimmakam] **1.** Birinin yerine geçen, yerini tutan. **2.** Kaza kaymakamı. **3.** Yarbay.

kâin, *A. s.* [kevn'den] Bulunan, varolan, mevcut olan.

kâinat, *A. ç., a.* Her ne varsa tümü. Evren. Yaratıklar. Yer gök. • *Fahr-i kâinat, seyyid-i kâinat, zübde-i kâinat,* Muhammed Peygamber.

ka'kaa, *A. a.* Silah çatırtısı.

kaknus, *F. a.* Gayet iri bir masal kuşu olup çok delikli gagasından yel estikçe birtakım sesler çıkarırmış.

kakulla, kakula, *A. a.* Kakule.

kakum, *A. a.* Kuzey bölgelerinde bulunur, siyah kuyruklu bir hayvan olup kürkü değerliydi.

kakuze, *A. a.* Boş maşrapa. [ç. kavakiz].

kâkül, kâgül, *F. a.* Kâkül.

kal, *A. a.* Söz. • *Kale almamak,* sözünü etmemek; değer vermemek; *kil ü kal,* dedikodu.

kal', *A. a.* **1.** Sökme. Söküp çıkartma. **2.** Yerinden oynatma. Temelinden yıkıp atma.

kâlâ, kâle, *F. a.* **1.** Kumaş. **2.** Giyim kuşam için güzel şeyler. **3.** Anamal, ustalık.

kal'a, kal'e, *A. a.* Kale. Etrafı kuvvetli biçimde korunmuş olan yapı. [ç. kıla].

kal'abend, *F. s.* [kal'a-bend] Bir kale içinde yaşamaya hükümlü.

kal'adar, *F. a.* [kal'a-dar] Kale koruyucusu. Dizdar.

kalâid, *A. a.* [kılâde ç.] Gerdanlıklar.

kalail, *A. a.* [kalil ç.] Az şeyler.

kalak, *A. a.* Sıkıntıda olma, gönül daralma.

kalb, *A. a.* **1.** Yürek, kalp. **2.** Gönül, duygu merkezi. **3.** Her şeyin ortası. Önemli noktası. (Ed. Ce.). • *Kalb-i hamiyet; -hayal, -hazin, -ka'r-i meşcere, -ka'r-i n e ş e, -masum, -mecruh, -meftur, -metruk, -mustarip, -müşfik, -nalemeşhun, -naşad, -saf, -şefkat, şeyda, -tabiat, -teessür. A'mak-ı*

kalb, amal-i kalb, azm-i kalb, buhayre-i kalb, cürha-i kalb, elem-i kalb, emel-i kalb, enin-i kalb, feryad-i kalb, harim-i kalb, hıyanet-i kalb, ihtilâc-i kalb, kitab-i kalb, leyl-i kalb, meyl-i kalb, penah-i kalb, selsebil-i kalb, vekar-i kalb.

kalb, *A. a.* **1.** Değiştirme. **2.** Harflerin yer değiştirmesi.

kalb, *A. a.* Karışık, hileli.

kalben, *A. be.* İçten, yürekten. Kendi kendine.

kalbgâh, *F. a.* [kalb-gâh] **1.** Ordunun sağ ve sol kanatlarının arası, merkez bölümü. **2.** Canevi.

kalbî, kalbiye, *A. s.* Yürekten, yürekle ilgili.

kâlbüd, *F. a.* **1.** Kalıp, şekil, biçim. **2.** Gövde, kafes.

kalbzen, *F. s.* [kalb-zen] **1.** Kalpazan. Para sahtecisi. Sahte para basan. **2.** Yalancı.

kal'e. *Bkz.* kal'a.

kâle. *Bkz.* kâlâ.

kalem, *A. a.* **1.** Kalem. **2.** Yazı aleti. **3.** Maden ya da taş üzerine kazmak için olan keskin uçlu alet. **4.** Tülbent ve kumaş üzerine boya çekmek için kullanılan ince fırça. **5.** Yazı çeşitlerinden her biri. **6.** Yazı, yazma. **7.** Resmi dairelerden her biri. **8.** Yabani ağaçları aşılama çeşitlerinden biri. **9.** Listede yazılı maddelerden her birisi. • *Ceff-el-kalem,* hemen hüküm vererek, düşünmeden; *ehl-i kalem, erbab-i kalem,* yazarlar, elleri kalem tutanlar. [ç. aklâm].

kalemdan, *F. a.* [kalem-dan] Kalem konan kutu, kalemlik.

kalemen, *A. be.* Kalemle, yazıyla. Sayıca.

kalemî, kalemiyye, *A. s.* Kalemle ilgili.

kalemiyye, *A. a.* Eskiden kalemlerde yazı karşılığı alınan para.

kalemkâr, *F. a.* [kalem-kâr] **1.** Tülbent, ince kumaş üzerine fırçayla şekil yapan yazmacı. **2.** Duvar ve tavanlara süs yapan, nakkaş. **3.** Maden üzerine kazarak şekil yapan.

kalemkeş, *F. s.* [kalem-keş] **1.** Yazan, yazıcı. **2.** Çizen, yazıda silinti yapan.

kalemrev, *F. a.* [kalem-rev] Bir hükümdar ya da hükümetin hükmünün geçtiği yer.

kalemtıraş, *F. a.* [kalem-tıraş] Kalem açma, yontma aleti.

kalemzede, *F. s.* [kalem-zede] Yazılmış.

kalemzen, *F. s.* Yazan, kâtip.

kalen, *A. be.* Sözle, söyleyerek. • *Kaalen ve kalemen,* sözle ve yazıyla.

kalender, *F. a.* Dünyadan el çekip başıboş dolaşan derviş.

kalenderane, *F. be.* [kalenderane] Kalenderce. Kalendere yakışır biçimde.

kalenderî, *A. a.* **1.** Kalender hali. Serserilik. Filozofluk. **2.** (Ya.) Nazım şekli.

Kalenderiyye, *A. a.* Kalenderlik tarikatı.

kalensöve, *A. a.* **1.** Tepesi siv-

ri külah. **2.** (Bitb.) Yüksük.

kalevî, kaleviyye, *A. s.* (Kim.) Alkali. [ç. kaleviyat].

kali, *A. s.* [kal'den] Kökünden söküp koparan.

kali, *F. a.* Halı.

kalib, *A. a.* Kalıp.

kaliçe, *F. a.* Küçük halı.

kalil, kalile, *A. s.* [kıllet'ten] Az.

kall', *A. s.* Dedikoducu.

kallâb, *A. s.* S a h t e c i, kalpçı.

kallâş, *A. s.* Kalleş. Hileci. Dönek.

kaltaban, *F. a.* Pezevenk. Namussuz.

kâlûş, *F. a.* Ahmak.

kam', *A. a.* Ezip kırma. Zaptetme.

kâm, *F. a.* İstenen şey, istek. Arzu. Meram. • *Bekam,* isteğine kavuşmuş; *hodkâm,* bencil; *nakâm,* isteğine kavuşmamış.

kâmbahş, *F. s.* [kâm-bahş] Herkesin isteğini yerine getiren, bağışçı, ihsan edici.

kâmbîn, *F. s.* [kâm-bîn] Merama erdiren.

kâme, *F. a.* Kâm. İstek, arzu. • *Bülkâme,* isteği çok.

kamer, *A. a.* (Gökcismi) Ay.

kamerî, kameriyye, *A. s.* Ay'la ilgili. • *Huruf-i kameriyye,* (A. Dilb.) *El* sözünün *l* harfini okutan harfler (elif, be, ce, ha, hı, ayn, gayn, fe, kaf, kef, mim, vav, he, ye); *sene-i kameriyye,* gökcismi Ay'ın hareketiyle hesaplanan yıl; *şuhur-i kameriyye,* Ay'ın tam bir devriyle hesaplanan aylar (Arabi aylar da denir).

kameriyye, *A. a.* **1.** Çardak. **2.** Bahçelerde yapılan küçük süslü köşk.

kamet, *A. a.* Boy bos. • *Kamet-i balâ,* uzun boy; *-dilcu,* gönlü hoşlandıran boy; *-mevzun,* düzgün, yakışık boy.

kâmgâr. *Bkz.* kâmkâr.

kâmil, kâmile, *A. s.* [kemal'den] **1.** Bütün. Tam. eksiksiz. **2.** Kemale ermiş, olgun. **3.** Pişkin, yaşını almış. **4.** Bilgin, bilgisi çok kimse. • *Kâmil-ül-ayar,* ayarı tam, karışık ya da eksik değil.

kâmilen, *A. be.* Tam olarak. Hep, bütün.

Kâmiliyye, *A. a.* Bir Şii tarikatı.

kâmin, kâmine, *A. s.* Gizli, saklı. (Fiz.) Potansiyel, gizilgüç.

kamis, *A. a.* Gömlek.

kâmkâr, kâmgâr, *F. s.* [kâmkâr] İ s t e ğ i n e ulaşmış. Mutlu.

kaml, *A. a.* Bit.

kâmran, *F. s.* [kâm-ran] İsteğine kavuşmuş. Kutlu, mutlu.

kâmranî, *F. a.* İsteğine ulaşanın hali. Kutluluk, mutluluk.

kâmreva, *F. s.* [kâm-reva] İsteğine erişen. İsteğini meydana getiren.

kamus, *A. a.* **1.** Deniz. **2.** Sözlük. **3.** *ö. a.* Firuzabadi'nin Arapça sözlüğü.

kâmver, *F. s.* [kâm-ver] İsteğine k a v u ş m u ş. Mutlu.

kâmyab, *F. s.* [kâm-yab] İstediğini bulmuş.

kân, *F. a.* **1.** Maden kuyusu. Maden ocağı. **2.** Bir şeyin kaynağı. **3.** Bir niteliğin bol olarak bulunduğu k i m s e. • *Kân-i kerem,* kerem, bağış kaynağı, bağışı bol; *-merhamet,* p e k merhametli kimse.

kanaat, *A. a.* **1.** Bir şeyi yeter bulup fazlasını istememe. **2.** Az şeyle yetinme. Azı yeter bulma. **3.** Kanma, kanım.

kanaatbahş, *A. s.* [kanaat-bahş] İnandırıcı.

kanaatkâr, *F. s.* [kanaat-kâr] Az şeyle yetinen. Kanaat sahibi.

kanaatkârane, *F. be.* [kanaat-kâr-ane] Kanaat sahibi kimseye yakışır biçimde.

kanadîl, *A. a.* [kandil ç.] Kandiller.

kanat, *A. a.* **1.** Yeraltında su yolu. **2.** (Ana.) Kanal.

kanatır, *A. a.* [kantara ç.] Köprüler.

kanatir, *A. a.* [kantar ç.] Kantarlar.

Kanber, *A. a.* Halife Ali'nin sadık ve sevgili kölesi. (Bu anlamdan mecaz) Bir evin gedikli kimsesi.

kand, *A. a.* (Bitkiden çıkarılan) Şeker.

kandîl, *A. a.* Kandil.

kanıt, *A. s.* [kunut'tan] Umut kesmiş.

kanî', kanî'a, *A. s.* [kanaat'tan] Yete bulup dahasını istemeyen. Kanaat sahibi.

kânî, *A. s.* [kinaye'den] Dokunaklı söz söyleyen.

kanit, *A. s.* [kunut'tan] **1.** İtaatli. Bağlı. **2.** Tanrı buyruklarına başeğen. Dindar.

kannad, *A. s.* (Bitkiden) Şeker yapan, şekerci.

kansa, *A. a.* **1.** (Kuşlarda) Kursak. **2.** (Kuşlarda) Katı.

kantar, *A. a.* Kantar. [ç. kanatîr].

kantara, *A. a.* Taştan ve kemerli köprü. [ç. kanatir].

kanun, *A. a.* **1.** Kanun, yasa. **2.** Kural. **3.** Düzen. [ç. kavanin].

kânun, *F. a.* **1.** Ateş ocağı. Soba, mangal. **2.** Bir şeyin tutuşup yandığı yer. **3.** Kış mevsiminin ilk iki ayı (ocakla aralık).

kanunen, *A. be.* Yasaya uygun olarak, yasaya göre.

kanunî, kanuniyye, *A. s.* **1.** Kanuna ait, kanunla ilgili, yasal. **2.** Yasa koyan. **3.** İyi kanun çalan. **4.** Padişah Süleyman'ın lakabı.

kanuniyyet, *A. a.* Bir kararın yasa haline girmesi. Yasa olması, yasalaşma. • *Kesb-i kanuniyet,* yasalaşma.

kanzaa, *A. a.* İbik.

kâr, *F. a.* **1.** İş. **2.** Kazanç. **3.** İşleme, etki. **4.** Savaş. • *Kâr-i âkıl,* akıllı işi; *-kadîm,* eski zaman işi; *kâr ü bâr,* iş güç, kazanç.

-kâr, *F. il.* Adlara katılarak o işi yapan, sahibi anlamını verir: • *Efsunkâr; füsünkâr; günahkâr; hizmetkâr; hilekâr; ka-*

lemkâr; kanaatkâr; minakâr; riyakâr; sahtekâr; şivekâr; tamahkâr.

ka'r, *A. a.* Deniz ve kuyu gibi şeylerin derin dibi. • *Ka'r-i derya,* deniz dibi. [ç. kuur].

karabe, *A. a.* Kırba. Büyük testi.

karabet, *A. a.* [kurb'den] Soyca yakınlık.

karabîn, *A. a.* [kurban ç.] Kurbanlar.

kâragâh, *F. s.* [kâr-agâh] İş bilir, uyanık.

kâragâhî, *F. a.* İş bilirlik. Açık gözlülük, uyanıklık.

karain, *A. a.* [karine ç.] Karineler. İpuçları.

karanfil, karanful, *A. a.* Karanfil.

karafiliyye, *A. a.* (Bitb.) Karanfilgiller.

karaniye, *A. a.* (Bitb.) Kızılcık.

karar, *A. a.* **1.** Durma. **2.** Rahat, dinlenme. **3.** Süreklilik. **4.** Konuşma sonu varılan, yapılması istenen sonuç. • *Berkarar,* aynı durumda olan; *bikarar,* bir halde durmaz; *duzahkarar,* durağı cehennem olan; *madelet-karar,* adalet merkezi.

karardade, *F. s.* [karar-dade] Kararı verilmiş.

karargâh, *F. a.* [karar-gâh] Durup dinlenecek yer.

karargîr, *F. s.* [karar-gîr] Kararı verilmiş. Karara bağlanmış.

kararname, *F. a.* [karar-name] **1.** Sorgu yargıcının hazırladığı suçlama ya da aklamayla ilgili resmi yazı. **2.** Hükümetin yetkilerine dayanarak aldığı kararın yazısı.

kararyab, *F. s.* [karar-yab] Karar bulan. Bir yerde oturup dinlenen.

kârâşinâ, *F. s.* [kâr-âşinâ] İşbilir, işten anlar. [ç. kârâşinâyan].

karatıs, *A. a.* [kırtas ç.] Kâğıtlar.

kârazma, *F. s.* [kâr-azma] Görgülü. [ç. kârazmayan].

kârazmude, *F. s.* [kâr-azmude] Deneyimli, görgülü.

kârban, *F. a.* Kervan.

kârbanseray, *F. a.* [kârbanseray] Kervanların konaklayacağı yapı, kervansaray.

kârd, *F. a.* Bıçak.

kârdan, *F. s.* [kâr-dan] İş bilir, işten anlar. [ç. kârdanan].

kârdanî, *F. a.* İş bilirlik. İşbilirlik.

kârdar, *F. s.* [kâr-dar] İşi elinde tutan. [ç. kârdaran].

kârdide, *F. s.* [kâr-dide] İş görmüş. Deneyimli. [ç. kârdidegân].

kârferma, *F. s.* [kâr-ferma] İş buyuran. Hükümdar.

kârgâh, kârgeh, *F. a.* [kar-gâh] İşyeri. Fabrika.

kârger, *F. s.* [kâr-ger] İşleyen, etki yapan.

kârgîr, *F. s.* [kâr-gîr] **1.** İş tutan, iş tutucu. **2.** Taştan, kagir.

kârgüzar, *F. s.* [kâr-güzar] İş beceren. Becerikli.

karh, *A. a.* **1.** Yaralama, yaralanma. **2.** Azıtan çıban.

karha, kurha, *A. a.* Yara. • *Karha-i âkile,* durmadan genişleyen yara; *-efrenciye,* frengi yarası; *-redie,* iyileşmesi zor, kötü yara.

kârhane, *F. a.* [kâr-hane] **1.** İşyeri, iş işlenen yer. **2.** Fabrika. **3.** Süt satılan, sütten öteberi yapılan yer. **4.** Genelev.

kari, karie, *A. a., s.* [kıraat'ten] **1.** Okuyan, okur. **2.** Kur'an'ı usulüne uygun okuyan. [ç. kari'în, kura'].

kari, *A. s.* [karye'de] Köyde oturan, köylü.

karia, *A. a.* **1.** Kıyamet. **2.** Birden gelen bela. **3.** Kur'an'ın 101. suresi.

karib, karibe, *A. s.* [kurb'dan] **1.** Yakın. **2.** Yerce ve zamanca yakın. **3.** Soyca yakın.

kariha, *A. a.* **1.** İnsanda kendiliğinden olan fikir. **2.** Padişahın aklına gelip buyurduğu iş. **3.** Düşünce gücü.

kariîn, *A. a.* [kari' ç.] Okurlar.

karîn, *A. s., a.* **1.** Yakın. **2.** Bir şeyi elde eden, nail o l a n. **3.** Hısım, komşu gibi yakınlardan her biri. **4.** Padişaha yakın hizmetlerde bulunan. [ç. kurena].

karine, *A. a.* Karışık ve belirsiz bir şeyin anlaşılmasına, çözülmesine yarayan durum. İpucu. [ç. karain].

karir, *A. s.* Sevinmiş. • *Karir-ülayn,* gözü aydın.

kâriz, *F. a.* Keriz. Yeraltı lağımı.

karn, *A. a.* **1.** Boynuz. **2.** Yüzyıllık süre. **3.** Zaman, devir, dönem.

kârname, *F. a.* [kâr-name] Usta çıkacak çırakların ustalıklarını göstermek için yaptıkları iş örneği.

karneyn, *A. a.* İki boynuzlu. • *İskender-i zül-karneyn,* Büyük İskender'in lakabı.

kârperdaz, *F. a.* [kâr-perdaz] **1.** İş gören, iş düzenleyen. **2.** (İran) şehbenderi, konsolosu. [ç. kârperdazan].

karr, *A. a.* **1.** Durma, yerleşme. **2.** Yatışma. **3.** Karar. • *Yevmül-karr,* Hacıların Mina'da dinlendiği ikinci gün.

karra', *A. s.* Güzel okuyucu, okuyan. • *Hafız-i karra',* güzel okuyan hafız. [ç. karra'un].

kârsaz, *F. s.* [kâr-saz] İş yapan, becerikli. [ç. kârsazan].

kârşinas, *F. s.* [k â r-şinas] İşbilir, işten anlar.

Karun, *A. a.* **1.** Musa peygamber zamanında zenginliğiyle ün almış, peygamberin inkisarı üzerine parasıyla yere batmış kimse. **2.** Bu addan alınarak "çok zengin kimse" anlamına kullanılmıştır.

karure, *A. a.* **1.** Şişe. **2.** Ördek (idrar için) **3.** İris.

kârvan, *F. a.* Kervan.

kârvanseray, *F. a.* [kârvan-seray] Kervanların konaklayacakları yapı, kervansaray.

karye, *A. a.* Köy. [ç. kura].

karz, *A. a.* Ödünç. Borç. • *Karz-i hasen,* faizsiz olarak verilen borç para.

kârzâr, kâr ü zâr, *F. a.* **1.** Cenk.

2. Cenk yeri.

karzen, *A. be.* Borç olarak.

kas'a, *A. a.* **1.** Çanak, kâse. **2.** Yemek kabı.

kasab, *A. a.* **1.** Saz, kamış. **2.** (Ana.) Bronş. **3.** İnce keten bezi. • *Kasab-i Mısrî,* Mısır'da dokunmuş keten bezi; *kasab-ül-Hind,* hintkamışı; *kasab-üs-sabak,* benzerlerine üstün gelen kimse; *kasab-üs-sükker,* şekerkamışı.

kasaba, *A. a.* **1.** Kasaba. **2.** Köyden büyük, kentten küçük yer. [ç. kasabat].

kasaba, *A. a.* **1.** Saz, kamış. **2.** (Ana.) Bronş.

kasabat, *A. a.* [kasaba ç.] **1.** (Ana.) Bronşlar. **2.** Kasabalar.

kasabi, kasabiye, *A. s.* (Bitb.) Kamışsı.

kasaid, *A. a.* [kaside ç.] Kasideler.

kasame, *A. a.* Öldüreni bulunmayan kimsenin bulunduğu yer halkından elli kişiye yemin ettirme.

kasas, *A. a. (sat* ile) **1.** Anlatma, hikâye etme. **2.** İzleme, iz sürme.

kâsat, *A. a.* [ke's ç.] Keisler, kadehler.

kasavet, *A. a.* **1.** Sertlik, katılık. **2.** Acımasızlık, duymazlık. **3.** Tasa, kaygı.

kasd, *A. a.* **1.** Kurma, niyet. **2.** İsteyerek, bilerek bir işe girme. Bile bile yapma. **3.** Birine karşı kötü istekle davranma. **4.** Öldürme ya da yaralama gibi bir işe kalkışma. • *An kasdin,* bile bile, isteye isteye; *su-i kasd,* öldürmeye kalkışma, bunu düzenleme, suikast.

kasden, *A. be.* Bile bile, isteyerek.

kasdî, kasdiye, *A. a.* İsteyerek, niyetle yapılan.

kâse, *F. a.* **1.** Çini ya da billurdan yapılma çanak. **2.** Bazı şeylerin kâseyi andıran çukuru. **2.** Başı kaplayan, beyni örten kemik kısmı. • *Kâse-i ser,* kafatası.

kâselis, *F. s.* [kâse-lis] Çanak yalayıcı, dalkavuk. [ç. kâselisan].

kâselisane, *F. be.* Dalkavukça.

kasem, *A. a.* Ant. • *Maal-kasem,* ant içerek.

kasıd, *A. s.* [kasd'dan] **1.** Kasdeden, yapmayı aklına koyan. **2.** *a.* Haberci, postacı.

kasım, *A. s.* [kısmet'ten] **1.** Ayıran. Bölen. **2.** *a.* (Mat.) Bölen. • *Kaasım-i müşterek,* ortak tambölen; *-m ü ş t e r e k-i âzam,* en büyük ortak tambölen.

kasıma, *A. a.* (Mat.) Diskriminant.

kasır, kasıra, *A. s.* [kasr'dan] **1.** Kısa. **2.** Kusurlu.

kasi, kasiye, *A. s.* [kasvet'ten] Katı, sert.

kasî, kasiyye, *A. s. (sat* ile) Uzak.

kâsib, kâsibe, *A. s.* [kisb'den] Kazanan. Kazanmak için çalışan. İşi gücü olan.

kâsid, *A. s.* [kesad'dan] Sürümsüz, aranmaz. Geçmez.

kasîd, *A. a.* Kaside. • *Beyt-ül-kasîd,* kasidenin en seçkin beyti.

kasid, *A. s. (kas, sat* ile) [kasd'den] **1.** Bir şey yapmayı amaçlayan. **2.** *a.* Haberci, postacı. [ç. kasidan].

kaside, *A. a.* (Ya.) On beş beyitten aşağı olmamak üzere bir uyak üzerine ve çoğunun konusu büyükleri övmek olan koşuk. [ç. kasaid].

kasidegû, *F. s.* [kaside-gû] Kaside söyleyen, kaside yazan.

kasideperdaz, *F. s.* [kaside-perdaz] Kaside yazan.

kasideserâ, *F. s.* [kaside-serâ] Kaside söyleyen, kaside yazan.

kâsir, kâsire, *A. s.* [kesr'den] Kıran, kırıcı. • *Kâsir-ül-esnam,* put kırıcı, İbrahim peygamber.

kasîr, kasîre, *A. s.* [kasr'dan] Kısa. • *Kasîr-ül-akl,* aklı kısa, ermez; *kasîr-ül-basar,* miyop; *kasîr-ül-kame,* boyu kısa; *kasîr-ül-re's,* kısa kafalı, brakisefal.

kasir, kasire, *A. s.* [kasr'dan] Zorla işleten.

kasis, *A. a.* Keşiş.

kasr, *A. a.ı* Köşk. [ç. kusur].

kasr, *A. a.* **1.** Kısma. Kısaltma. Kısa kesme. **2.** Kesme, azaltma. Özetleme. **3.** Eksiklik. **4.** (Ya.) İbarenin çok kısaltılması. **5.** (Ya.) Aruzda son tefilenin kaldırılması, fâilâtün'ün fâilât olması. • *Kasr-i yed,* el çekmek, vazgeçme; *kasr-ül-basar,* miyopluk.

kasr, *A. a.* **1.** Zorla iş gördürme. **2.** Zorla işletme.

kasri, kasriye, *A. s.* Zorla.

kasriyyet, *A. a.* Zorlama durumu.

kass, *A. a.* (Ana.) Göğüs.

kassab, *A. a.* Et kesen ya da satan, kasap.

kassam, *A. a.* [kısmet'ten] Mirasçılar arasında mirası üleştiren, küçüklerin hakkını koruyan, şeriat memuru.

kassî, kassiyye, *A. s.* Göğüsle ilgili.

kâst, *F. a.* Eksiklik. • *Bi kem ü kâst,* eksiksiz.

kastal, *A. a.* Şeker tozu.

kâste, *F. s.* Eksilmiş.

kasvet, *A. a.* **1.** Katılık. Sertlik. **2.** Acımazlık. **3.** Sıkıntı. İç darlığı.

kasvetefza, *F. s.* [kasvet-efza] İç sıkan, iç sıkıntısını artıran.

kasvetengiz, *F. s.* [kasvet-engiz] İç sıkan, hazin.

kâş, *F. s.* Çok istek, özleme bildirir.

kâşane, *F. a.* **1.** Yuva. **2.** Ev.

kâşî, *F. s.* İran'ın Kâş kentinde yapılan bir çeşit çini.

kâşif, kâşife, *A. s.* [keşf'ten] **1.** Bulan, ortaya çıkaran. **2.** *a.* Mısır'da nahiye ya da kaza yöneticilerine verilen ad.

kâşki, *F. be.* Keşke.

kat', *A. a.* **1.** Kesme, biçme. **2.** Ayırma, ilgi kesme. **3.** Yok etme. **4.** Sona erdirme, bitirme, halletme. **5.** Yol alma. • *Kat-i alâka,* ilgiye son verme; *-merahil,* merhaleleri, durak yerlerini geçme, yol alma; *-mera-*

tib, rütbeleri geçme, büyük rütbeye geçme; *-mesafe,* yol alma; *-mükâfi,* (Geo.) parabol; *-nakıs,* (Geo.) elips; *-nazar,* şöyle dursun; *-zaid,* (Geo.) hiperbol. [ç. kutu'].

kat'a, kat'an, *A. be.* (Olumsuz tümcelerde) Hiç, asla, büsbütün.

kataif, *A. a.* [kadife ç.] **1.** Kadifeler. **2.** Kadayıf.

katar, *A. a.* [katre ç.] Katreler.

katar, kıtar, *A. a.* **1.** Birbiri arkasına sıralanmış hayvan dizisi. **2.** Bir lokomotifin sürüklediği vagonların tümü.

katarat, *A. a.* [katre ç.] Katralar.

katele, *A. a.* [kaatil ç.] Katiller, öldürenler.

katf, *A. a.* Ağaçtan meyve devşirme.

katı', katı'a, *A. s.* [katı'dan] **1.** Kesen. **2.** Kısa k e s e n, durduran. **3.** (Geo.) Kesen. Sekant. • *Alat-i katı'a,* kesici aletler.

katıba, *A. a.* Bütün, hep, cümle. • *Her halde ve kaatıba-i ahvalde emr ü ferman hazret-i men -leh-ül-emrindir,* (çok büyük kimselere yazılan dilekçe ve resmi yazılarda b i t i m olarak kullanılan formül).

katıbaten, *A. be.* **1.** Hepsi, tümü, bütünüyle. **2.** Hiçbir zaman, asla.

kat'i, kat'iyye, *A. s.* **1.** Kestirme, kesin. **2.** Adamakıllı kararlaştırılmış.

kâtib, *A. a.* [kitabet'ten] **1.** Yazı işiyle uğraşan. Kâtip. **2.** *s.* Yazan, yazmak bilen. Usta yazıcı. • *Kâtib-i ezelî,* (Levh-i mahfuzu yazmış olan) T a n r ı; *-felek,* Merkür (Utarid) yıldızı; *-hususî,* (büyük bir kimsenin kullandığı) özel kâtip; *-vahy,* Kur'an ayetlerini yazan halife Osman; *Serkâtib,* başkâtip; *s ı r r kâtibi (kâtib-i sır),* gizli yazılar yazmada kullanılan kâtip; *kâtib-ül-huruf,* eldeki mektup ya da kitabı yazan; *kâtib-i adl,* noter (XX. yüzyıl). [ç. ketebe, küttab].

katife, *A. a.* Kadife. [ç. kataif].

katil, katile, *A. s.* [katl'den] **1.** Öldüren. Ölüme neden olma. **2.** *a.* Adam öldüren kimse.

katil, katîle, *A. s.* [katl'den] Vurulmuş, öldürülmüş. [ç. kutela].

kâtim, *A. s.* [ketm'den] Sır saklayan. Sır tutan.

katiyen, *A. be.* K e s i n olarak, aslo.

katl, *A. a.* Öldürme. • *Katl-i âmm,* k ı r ı m; küçük büyük herkesi öldürme, kılıçtan geçirme; *-nefs,* "intihar" sözü yerine kullanılmıştır, kendini öldürme; *-nüfus,* adam öldürme.

katlâ. *Bkz.* kutelâ.

katran, *A. a.* Katran.

katre, *A. a.* Damla. [ç. katar, katarat].

katrecu, *F. s.* [katre-cu] Bir damla arayan.

kattal, *A. s.* [katl'den] Çok öldürücü.

kâv. *Bkz.* gâv.

kavabil, *A. a.* [kabile ç.] Ebeler.

kavadim, *A. a.* [kadime ç.] **1.** Kuyruklar. **2.** Kuş kanadının ön yelekleri, uzun tüyleri.

kavafi, *A. a.* [kafiye ç.] Uyaklar.

kavafil, *A. a.* [kafile ç.] Kafileler.

kavaid, *A. a.* [kaide ç.] Kurallar.

kavaim, *A. a.* [kaime ç.] Kaimeler.

kavakiz, *A. a.* [kakuze ç.] Boş maşrapalar.

kavalib, *A. a.* [kaleb ç.] Kalıplar.

kavanin, *A. a.* [kanun ç.] Kanunlar, yasalar.

kavari, *A. a.* [karia ç.] **1.** Kıyametler. **2.** Ansızın gelen belalar.

kâvi, kâviye, *A. s.* [keyy'den] Yakan, y a k ı cı. Fransızca *caustique* karşılığı (XIX. yüzyıl).

kavî, kaviyye, *A. s.* [kuvvet'ten] **1.** Kuvvetli, güçlü. **2.** Sağlam, inanılır. **3.** Zengin, varlıklı. • *Kaviyy-ül-bünye,* sağlam yapılı.

kavim, *A. s.* [kıvam, kıyam'dan] Doğru. Ayakta, dik.

kâviş, *F. a.* Kazma, eşme.

kâvişger, *F. a.* [kâviş-ger] Kazan, kazıcı.

Kâviyani, *F. s.* Kâve ile ilgili. Kâve'ye ait olan. • *Direfş-i Kâviyani,* demirci Kâve'nin ayaklandığı zaman bayrak yaptığı önlüğü.

kavkaa, *A. a.* (Dirb.) Kavkı.

kavl, *A. a.* **1.** Söz. **2.** Davranma, iş karşıtı. Sözde kalan şey. **3.** Söz bir etme. Sözleşme. • *Kavl ile fiil,* sözle iş; *kavl-i hod,* kendi sözü; *-mücerret,* kanıtsız, tanıtsız söz. [ç. akval].

kavlen, *A. be.* Söz olarak, sözde.

kavlî, kavliyye, *A. s.* Sözle ilgili, söz niteliğinde.

kavliyyat, *A. a.* [kavlî ç.] Boş sözler, kuru laflar.

kavm, *A. a.* **1.** İ n s a n topluluğu. **2.** Bir peygamberin gönderildiği topluluk. • *Kavm kabîle,* hısım akraba. [ç. akvam].

kavmî, kavmiyye, *A. s.* Kavimle ilgili. Kavme ait. • *Asabiyet-i kavmiye,* kavim gayreti gütme.

kavmiyyat, *A. a.* Etnografya. Fransızcadan *ethnographie* (budunbetim) karşılığı (XX. yüzyıl).

kavmiyyet, *A. a.* B i r kavmin özelliğini oluşturan niteliklerin tümü.

kavs, *A. a.* **1.** Yay, keman. **2.** (Geo.) Yay. • *Kavs-i asabi,* (Ana.) sinirsel y a y; *-azamî,* (Ana.) kemik yaylar; *-elektriki,* (Fiz.) elektrik y a y ı; *-galsamî,* (Hayb.) solungaç yayı; *-kuzeh,* (Coğ.) alkım; *-rahî,* (Ana.) ayak kemiği. [ç. akvas].

kavsî, kavsiyye, *A. s.* Yayla ilgili. Yay biçiminde.

kavvad, *A. a.* Pezevenk.

kavval, *A. s.* [kavl'den] Çok

söyler. Geveze, çenesi düşük.

kavvas, *A. a.* [kavs'ten] **1.** Oklu asker. **2.** Ok yapan kimse, okçu.

kay', *A. a.* Kusma.

kayasire, *A. a.* [kayser *c.*] Kayserler.

kayd, *A. a.* **1.** Bağlama. **2.** Bağlayacak şey. **3.** Bir yere yazma. **4.** Sınırlama, belirtme. Önem verme, umursanma. • *Kayd ü bend*, bağlama; *kayd ü şart*, sözleşmenin bazı yanlarını sıralayan söz ya da fıkra; *kayd-i hayat*, yaşadığı sürece; ölünceye dek; *bi-kayd*, kayıtsız, aldırmaz; *bilâ kayd ü şart*, kayıtsız şartsız; *terkin-i kayd*, kaydını silme, çıkarma, kovma. [ç. kuyud].

kayh, *A. a.* İrin.

kaylûle, *A. a.* Öğle uykusu.

kayravaniyye, *A. a.* Kirene okulu. Fransızca *cyrenaïque* karşılığı (XX. yüzyıl).

Kays, *A. a.* Leylâ'yla Mecnun hikâyesinin erkek kahramanı olan Mecnun Âmiri'nin asıl adı.

kayser, *A. a.* Eski Roma ve Bizans imparatorlarının lakabı. [ç. kayasire].

kaytas, kıytıs, *A. a.* Balina balığı. Kadırga balığı.

kaytasiyye. *Bkz.* kıytısiyye.

kayyim, *A. a.* [kıyam'dan] Camilerde iş gören kimse. Kayyum.

kayyum, *A. s.* [kıyam'dan] Kendiliğinden var olan (Tanrı sıfatlarındandır).

kayyumiyyet, *A. a.* Fransızca felsefe terimi olarak *aseite* (özdenlik) karşılığı (XX. yüzyıl).

kayz, *A. a. (zı* ile) Yazın en sıcak zamanı.

kâz, gâz, *F. a.* Makas.

kaza', *A. a.* **1.** Tanrı yazdıklarının oluşu, olması. **2.** Kadının hükmü. Kadılık görevi. **3.** Kadı'nın hükmünün geçtiği yer. Bir kadılık yer. **4.** İstemeden yapılmış, elden çıkmış bir kötülük. **5.** Yapma, yapılma. İşleme. **6.** Vaktinde yapılmayan bir d i n borcunun sonradan yoluyla ödenmesi. • *Kaza'-i hacet*, aptes bozma; *ecel-i kaza'*, bir kazaya uğrayarak olan ölüm; *ez kaza'*, şayet, olur a; *silk-i kaza'*, kadılık yolu, mesleği; *taht-i kaza'*, bir kadı'nın yönetimi altında olan (yer).

kaza'en, *A. be.* Bilerek değil; yanlışlıkla, elden çıkarak.

kazafe, *A. a. (zel* ile) Sapan.

kazaha, *F. a.* [kaza'dan] Kazalar. Kaymakamlık yönetimleri.

kaza'î, kaza'iyye, *A. s.* Kazayla ilgili. Hüküm vermeye ait.

kaza'ra, *F. be.* Kaza işi olarak, bilerek değil.

kazaya, *A. a.* [kaziyye ç.] Kaziyeler. Tasımlar.

kaza'zede, *F. s.* [kaza'-zede] Kazaya uğramış.

kazer, *A. a. (zel* ile) Pislenme, mundarlanma.

kazf, *A. a.* Kadına zina yükleme.

kazı. *Bkz.* kadı.

kâzım, *A. s.* Öfkesini yenen.
kâzım, kâzıme, *F. s.* **1.** Öfkesini yenen. **2.** *ö. a.* On iki imamın yedincisi Musa'nın lakabı (İmam Cafer-us-sadık'ın oğlu Musa'l-Kâzım).
kazib. *Bkz.* kadib.
kâzib, kâzibe, *A. s.* [kizb'den] **1.** Yalancı. **2.** Yalan. • *Haber-i kâzib,* yalan haber; *kavl-i kâzib,* yalan söz; *subh-i kâzib,* güneş doğmadan görünen ve biraz sonra kaybolan aydınlık; *şöhret-i kâzibe,* bir vakit süren haksız ve asılsız ün.
kaziyye, *A. a.* **1.** İş, mesele, sorun, dava. **2.** (Dilb.) Önerme **3.** (Man.) Önerme. **4.** (Mat.) Yardımcı teorem. • *Kaziye-i mucibe-i cüziye,* (Man.) olumlu tikel önerme; *-muhkeme,* (Fel.) kesin hüküm; *-salibe-i cüziye,* (Man.) yadsılı tikel önerme; *-salibe-i külliye,* (Man.) yadsılı tümel önerme.
kâzım. *Bkz.* kezm.
kazurat, *A. a. (zel* ile) [kazure ç.] **1.** Pislikler, dışkılar. **2.** Mezbelelikler.
kazz, *A. a. (ze* ile) **1.** Ham ipek, ipek. **2.** İpek kumaş.
kazzaz, *A. a.* [kazz'dan] **1.** İpek dokuyucu, ipekçi. **2.** İpekli satıcı.
kebab, *A. a.* **1.** Ateşte pişirilen et. **2.** Ateşte kavrularak ya da alazlanarak pişirilen her türlü yiyecek.
kebabe, *A. a.* Baharattan karabiberi andırır tane.
kebade, *F. a.* Talim yayı, kepaze.
kebair, *A. a.* [kebire ç.] Büyük günahlar.
kebbad, kübbad, *A. a.* İri limon.
kebd, kebed, *A. a.* Karaciğer. [ç. ekbad].
kebedî, kebediye, *A. s.* Karaciğerlerle ilgili.
kebîr, kebîre, *A. s.* **1.** Büyük, ulu. **2.** Yaşça büyük. Yaşlı. **3.** Çocukluktan çıkmış genç. [ç. kibar, kübera].
kebîre, *A. a.* Öldürme ve zina gibi büyük günah. [ç. kebair].
kebise, *A. a.* Bir gün fazlası olan yıl. Artıkyıl. [ç. kebais].
kebk, gebk, *F. a.* Keklik.
kebkeb, kebkebe, *F. a.* Ayak patırdısı.
kebkebe, *A. a.* **1.** Yüz üstüne düşürme, bırakma. **2.** Çukur bir yere döne döne düşme.
kebs, *A. a.* Çukuru doldurup düzeltme.
kebş, *A. a.* Koç.
kebud, *F. s.* Mavi, gök rengi. (Ed. Ce.): • *Asüman-i kebud; çeşman-i kebud; hande-i kebud; serab-i kebud.*
kebudfam, *F. s.* [kebud-fam] Gök renginde, mavi.
kebudî, *F. s.* Mavilik.
kebuter, *F. a.* Güvercin. • *Kebuter-i nameber,* posta güvercini. [ç. kebuteran].
kec, gec, *F. s.* Eğri, çarpık.
kecabe, kecave, *F. a.* Deve üstüne konan oturulacak bir çeşit tahtırevan.
kecbaz, *F. s.* [kec-baz] Oyun-

da hile yapan.

kecbîn, *F. s.* [kec-bîn] **1.** Şaşı. **2.** Eğri gören. **3.** Ters düşünen.

kecçeşm, *F. s.* [keç-çeşm] Şaşı.

kecfehm, *F. s.* [kec-fehm] Yanlış anlayan. [ç. kecfehman].

keckülâh, *F. s.* [kec-külâh] Külahı eğri.

kecmizac, *F. s.* [kec-mizac] Huysuz, geçimi zor.

kecnazar, *F. s.* [kec-nazar] Eğri bakışlı. Hasetçi, kıskanç.

kecnigâh, *F. s.* [kec-nigâh] **1.** Eğri bakışlı. **2.** Hasetçi, kıskanç. [ç. kecnigâhan].

kecnihad, *F. s.* [kec-nihad] Mayası bozuk. Ters huylu olan.

kecreftar, *F. s.* [kec-reftar] Gidişi eğri. Ters yürüyen.

kecrev, *F. s.* [kec-rev] Eğri giden. Tuttuğu yol aykırı olan.

kecrey, *F. s.* [kec-rey] Fikri, reyi ters, bozuk.

kectab', *F. s.* [kec-tab'] Tabiatı ters olan.

keçkül, *F. a.* Dilenci çanağı. Keşkül.

kedd, *A. a.* Çalışma, çabalama. E m e k, iş. • *Kedd-i yemîn,* el emeği.

-kede, -gede, *F. a.* Ev anlamıyla birleşik adlar biçiminde kullanılır. • *Ateşkede, bütkede, meykede.*

keder, *A. a.* **1.** Bulanıklık. **2.** Tasa, kaygı. [ç. ekdar].

kedernâk, *F. s.* [keder-nâk] Tasalı. Gamlı.

kedme, kedeme, *A. a.* Nişan. Bere. [ç. kedemat].

kedu, *F. a.* Kabak.

keduret, küduret, *A. a.* **1.** Bulanıklık. **2.** T a s a, kaygı.

keenlemyekûn, *A. ç.* Sanki yokmuş, hiç yokmuş, hiç olmamış gibi.

keenme, *A. il.* Güya, sanki.

kef, *F. a.* Köpük.

kef, *A. a.* **1.** Elin iç tarafı. **2.** Avuç. Avuç dolusu. **3.** Ayak düzü, taban.

kefaf, kifaf, *A. a.* Yaşayacak kadar rızık. • *Kefaf-i nefs,* bir kimsenin yalnız kendini öldürmeyecek kadar nafakası.

kefalet, *A. a.* Birinin bir şeyi yapmadığı halde kendinin o işi yerine getireceğini kabullenme. • *Kefalet-i bil-mal,* bir mal için kefil olma; *-bin-nefs,* birinin şahsına kefil olma; *-müteselsile,* birçok kişinin birbirlerine karşılıklı kefil olmaları; *-nakdiye,* para depozito ederek kefil olma.

kefaret. *Bkz.* keffaret.

kefçe, *F. a.* Kepçe.

kefe. *Bkz.* keffe.

kefen, *A. a.* Kefen. Ölüyü sardıkları bez.

kefen beduş, kefen berduş, *F. s.* (Kefeni sırtında) ölümü göze almış.

kefenpuş, *F. s.* [kefen-puş] (Kefene sarılmış, k e f e n kuşanmış), ölmüş.

kefere, *A. a.* [kâfir *c.*] Kâfirler. • *Kefere-i fecere,* günahkâr kâfirler.

keff, *A. a.* Çekme, vazgeçme.

• *Keff-i yed,* el çekme, karışmama.

keffaret, *A. a.* Bir günaha karşı tutulmak üzere yapılan şey ya da verilen nesne, k e f a r e t. • *Keffaret-i yemin,* tutulamayan yemine karşı s a d a k a vermek, köle azat etmek gibi gerekli şeriat cezası.

keffe, kefe, *A. a.* Terazi gözü.

kefgîr, *F. a.* [kef-gîr] (Köpük tutan) Kevgir.

kefil, *A. s., a.* [kefalet'ten] Kefalet eden. Birinin bir şeyi yapmadığı halde o işi kendi üstüne alan kimse. • *Kefil-bil-mal,* borcunun verilmesine; *-binefs,* istenildiği zaman teslim etmek üzere birinin şahsına; *-bil-teslîm,* b i r malın teslimine k e f i l olma.

kefş, *F. s.* **1.** Pabuç, ayakkabı. **2.** Terlik.

kefşduz, *F. a.* [kefş-duz] Pabuç dikici, ayakkabıcı.

kefşger, *F. a.* [kefş-ger] Ayakkabıcı. [ç. kefşgeran].

keh. *Bkz.* gâh.

kehanet, kihanet, *A. a.* Kâhinlik. Bakıcılık. Önbili.

kehene, *A. a.* [kâhin ç.] Kâhinler.

kehf, *A. a.* **1.** İn. Mağara. **2.** Sığınak. **3.** (Ana.) Bedendeki oyuk.

kehhal, *A. a.* **1.** Gözlere sürme süren. **2.** Göz hekimi.

kehîl, *A. s.* Sürme çekilmiş.

kehkeşan, kâhkeşan, *F. a.* (Gökb.) Samanuğrusu. Hacılaryolu. Samanyolu.

kehl, *A. s.* Kemalini bulmuş, 30-50 yaş arasında (kimse).

kehl, *A. a.* Göze sürme çekme.

kehrüba, *F. a.* [keh-rüba] Kehribar.

kehrübaî, kehrübaiyye, *A. s., a.* (XIX. yüzyıl) Elektrik anlamında kullanılmaya başlanmıştır. • *Kehrübaiyyet* sözü bir süre kullanılmışsa da *elektrikî, elektrikiyyet* sözleri bunların yerlerini tutmuştur.

kehvare, gâhvare, gehvare, *F. a.* Beşik. • *Kehvarenişin,* beşikteki çocuk; *kehvare-i fena,* fanilik beşiği (bu dünya).

keis. *Bkz.* ke's.

kejdüm, gejdüm, *F. a.* Akrep.

kelâb, *A. a.* **1.** Kuduz illeti. Kuduzma. **2.** Su ürkünüsü, idrofobya.

kelâg, *F. a.* (Hayb.) Kuzgun.

kelâl, *A. a.* Yorgunluk. Bıkkınlı.

kelâlâver, *F. s.* [kelâl-âver] Yorgunluk getiren, yorucu, sıkıcı.

kelâm, *A. a.* **1.** Söz. Lakırdı. **2.** (Dilb.) Söz, ibare, fıkra. Anlam ifade eder tümceler ve tümcecikler tümü. **3.** Söyleyiş, söylev, nutuk. **4.** Dil, lehçe. **5.** Tanrı ve Tanrı birliğinden söz eden bilim. **6.** Kur'an. • *Kelâmullah, kelâm-i kadîm,* Kur'an; *Kelâm-i Arap,* Arap dili ya da lehçesi; *-kibar,* atasözü haline gelmiş hikmetli, ü n l ü söz; *-manzum,* manzum söz; *-mensur,* düzyazı; *-nefsî,* Fransızca *endophasie* karşılığı, i ç t e n konuşma; *-resul,* Muhammed Peygamberin sözü; *agaz-i kelâm,* sö-

ze başlama; *batiyy-ül-kelâm,* ağır a ğ ı r, zorlukla söyler; *hâsıl-ı kelâm, hulâsa-i kelâm,* sözün kısası; *ilm-i kelâm,* Tanrı birliğini ve Tanrı'yla ilgili konuları tanıtlayan bilim; *irad-i kelâm,* söz söyleme; *ma lâ kelâm,* söz götürmez, diyecek yok; *mîr-i kelâm,* düzgün ve temiz söz söyler, meclis adamı; *tahrir-i kelâm,* söyleme.

kelâmi, kelâmiyye, *A. s., a.* **1.** Söze ait, sözle ilgili. **2.** Kelamiyye tarikatından olan.

kelâmiyye, *A. a.* Kelamcılar yolu.

kelâmiyyun, *A. a.* Kelamcılar.

kelân, *F. s.* **1.** Geniş, enli. **2.** Büyük, iri. **3.** Yüksek. **4.** Önemli, ileri gelen. **5.** Yaşlı. **6.** *a.* Başın tepesi, baş. • *Kelân-i ravza,* (cennetin ileri geleni) Muhammed Peygamber; *-sâl,* çok yaşlı.

kelb, *A. a.* K ö p e k. • *Kelb-i akur,* salar köpek; *kelb-ül-ma',* kunduz. [ç. kilâb].

kelbetan, kelbeteyn, *A. a.* Kerpeten.

kelbî, kelbiyye, *A. s.* Köpeğe ait, köpekle ilgili.

kelbiyye, *A. a.* Fransızca *cinisme* ve *cinique* felsefe terimleri için *kelbiyye* ve *kelbiyyun* sözleri kullanılmıştır: Kinizm, Kinikler Okulu (XX. yüzyıl).

kelebçe, *F. a.* Bileğe takılan küçük zincir, kelepçe.

kelef, *A. a.* **1.** Yüzdeki benek benek siyah ya da kırmızı noktalar. **2.** Şiddetli sevgi.

kelender, kilindir, *F. a.* Şarap ölçeği.

kelevvel, *A. be.* [kel-evvel] Eskisi gibi.

kelîle, kelîle, *A. s.* Gözü az gören. İyice ayırt edemeyen.

Kelile, *A. a.* Bidpay'ın ünlü *Kelile ve Dimne* adlı hikâyelerinin kahramanlarından çakal.

kelim, kilem, *A. a.* [kelime ç.] S ö z c ü k l e r. • *Mevsuk-ül-kelim,* sözlerine inanılır; *nafiz-ül-kelim,* sözü geçer.

kelîm, *A. s.* [kelâm'dan] Söz söylenen. İkinci şahıs. • *Kelîmullah,* Tûr-i Sînâ'da Tanrı'nın hitabını duyan Musa peygamber; *sure-i kelîm,* Kur'an'ın yirminci suresi, ki Sure-i Tahâ da denir.

kelime, *A. a.* **1.** Anlamı olan lafız. **2.** Söz, lakırdı, sözcük. **3.** (Dilb.) Ad, eylem ve harf diye üçe bölünen söz bölümlerinin tümü. • *Kelime-i şahadet,* İslamlığın koşullarından olan eşhedü... tümcesi; *-tayyibe,* gönül alıcı güzel söz; *ilâ-yi kelimetullah,* İslamlığı yükseltme, yayma. [ç. kelimât].

kelisa, kelise, *F. a.* Kilise. • *Erbab-i kelisa,* Hıristiyanlar, rahipler.

kelle, *F. a.* Baş.

kellepuş, *F. a.* [kelle-puş] Baş giyeceği.

kem, *A. il.* (Soru ilgecidir) Kaç?

kem, *F. s.* "Az, eksik" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Bîş ü kem,* artık ve eksik.

kema, *A. il.* Benzetme ilgecidir.

Gibi • *Kema-fis-sabık,* eskisi gibi; *kema hiyye,* olduğu gibi; *kemakân,* eskisi gibi.

kemahiye, *A. il.* Olduğu gibi.

kemahü, *A. il.* Olduğu gibi.

kemakân, *A. be.* Eskisi gibi, eskiden olduğu gibi.

kemakl, *F. s.* [kem-akl] Aklı az, ahmak.

kemal, *A. a.* **1.** Olgunluk, olma. **2.** Tamlık, eksiksizlik. **3.** Değer, paha. **4.** Bilgi, erdem, fazilet. • *Kemal-i evvel,* Fransızca *entelechie* karşılığı, entelekya.

kemalât, *A. a.* [kemal ç.] İnsanın bilgi ve güzel ahlakça tam ve olgun olması.

kemalâtperver, *F. s.* [kemal-atperver] Kemalat sahibi.

keman, *F. a.* **1.** Yay. **2.** Keman. **3.** Yayı andırır h e r ş e y. • *Keman-ebru,* k e m a n kaşlı; *sinekeman,* büyük boylu keman; *tîr ü keman,* okla yay.

kemançe, *F. a.* Kemençe. Küçük keman.

kemandar, *F. s.* [keman-dar] Yay tutucu.

kemane, *F. a.* **1.** Keman ya da kemence yayı. **2.** Makkap yayı.

kemanebru, *F. s.* [keman-ebru] Keman kaşlı.

kemani, *F. a.* Kemancı. Keman çalan çalgıcı.

kemankeş, *F. a.* [keman-keş] Okçu, ok atmada usta kimse.

kemankeşî, *F. a.* Okçuluk. Ok atıcılık.

kemayar, *F. s.* [kem-ayar] Ayarı bozuk, kalp, hileli.

kemayenbagi, *A. il.* Gerektiği yoldu, gerektiği gibi.

kemayeşa', *A. il.* Dilediği gibi, dilediğince.

kembaht, *F. s.* [kem-baht] Talihsiz.

kembaha, *F. s.* [kem-baha] Değersiz.

kembidaa, *F. s.* [kem-bidaa] **1.** Sermayesi kıt. **2.** Bilgisi az, çok okumamış.

kem'e, *A. a.* Domalan, yermantarı.

kemend, *F. a.* **1.** Boyuna geçirilen ip ilmik. **2.** Geyik ve benzerleri hayvan yutarı. **3.** Güzelin saçı. • *Kemend-i zülf,* saçın kemendi.

kemer, *F. a.* Kuşak.

kemerbend, *F. s.* [kemer-bend] İşe hazır.

kemerbeste, *F. s.* [kemer-beste] Kuşanmış, kuşak bağlamış, hazır.

kemergâh, *F. a.* [kemer-gâh] Kemer takılan yer, bel.

kemfehm, *F. s.* [kem-fehm] Anlayışı kıt, anlayışsız. [ç. kemfehman].

kemgû, *F. s.* [kem-gû] Az söyleyen.

kemgüftar, *F. s.* [kem-güftar] Az söyleyen, az söz eden.

kemha, *F. a.* Bir tür ipek kumaş.

kemîn, *A. a.* Pusu. • *Der-kemîn,* pusuda.

kemîn, *F. s.* **1.** Çok az. **2.** Pek küçük.

kemîne, *F. s.* **1.** Güçsüz, âciz. **2.** Zavallı.

kemîngâh, *F. a.* [kemîn-gâh] Pusu yeri.

kemkadr, *F. s.* [kem-kadr] Kadri, itibarı az; adi.

kemkıymet, *F. s.* [kem-kıymet] Değersiz.

kemm, *A. a.* Kemmiyet, nicelik. • *Kemm ü keyf*, nicelik ve nitelik.

kemmaye, *F. s.* [kem-maye] Aslı, cevheri aşağılık, mayası bozuk.

kemmî, *A. s.* Nicelikle ilgili, niceliğe ait, nicel.

kemmiyyet, *A. a.* **1.** Sayı. **2.** Nicelik. **3.** (Dilb.) Tekillik ya da çoğulluk. Nicelik. [ç. kemmiyyat].

kemmun, *A. a.* Kimyon.

kemnam, *F. s.* [kem-nam] Adı sanı belirsiz, kimsenin bilmediği.

kemnazar, *F. s.* [kem-nazar] **1.** Kötü gözle bakış, bakışı kötü. **2.** Gözü zayıf, az gören.

kemne, *A. a.* (Hek.) Gözde olan karasu illeti.

kempâye, *F. s.* [kem-pâye] Rütbesi, derecesi aşağı.

kemsal, *F. s.* [kem-sal] Yaşı az.

kemter, *F. s.* Daha aşağı, aşağıda olan.

kemterane, *F. be.* [kem-terane] Acizce, çok küçükçe. (Kendinden söz ederken alçakgönüllülük diye kullanılırdı).

kemterîn, *F. s.* En küçük, en aşağı.

kemyab, *F. s.* [kem-yab] Az bulunur. Bulunmayacak kadar az. Bulunmaz.

-ken, *F. s.* "Kazan, kazıcı, koparan, söken" anlamlarıyla sözcüklere ulanır. • *Kûhken*, dağ deviren; *sikkeken*, sikke kazıcı.

kenais, *A. ç., a.* [kenise ç.] Kiliseler.

Ken'an, *A. a.* Filistin, Palestin. • *Mah-i Ken'an, Yusuf-i Ken'an*, Yusuf Peygamber; *pîr-i Ken'an*, Yakup peygamber.

kenar, *F. a.* **1.** Kıyı, çevre. **2.** Deniz kıyısı. **3.** Uç, köşe. Etrafı çevreleyen şey. **4.** Kucaklama. Kucağa alma. • *Der-kenar*, bir yazıya bittikten sonra katılan bölüm. (Ed. Ce.): • *Kenar-i âfak; -bahr; -me'mun; -mezar; -mezhere; -sükûn; -tecelligâh; -tude-i âteş.*

kenare, *F. a.* **1.** Kenar, kıyı. **2.** Kucak.

kend, *F. a.* Şeker.

kende, *F. s.* Kokmuş.

kendide, *F. s.* Kokmuş.

kendiriyye, *A. a.* (Bitb.) Kendirgiller.

kendu, *F. a.* Epey genişçe toprak testi.

kendüm. *Bkz.* gendüm.

kene, *F. a.* **1.** (Hayb.) Kene, sakırga. **2.** (Bitb.) Keneotu.

kenef, *A. a.* **1.** Yön, taraf. **2.** Koruma. [ç. eknaf].

kenîf, *A. a.* Ayakyolu.

kenîn, *A. s.* Örtülü, gizli.

kenisa, kenise, *A. a.* Kilise. [ç. kenais].

kenîz, *F. a.* Esir kadın. Cariye..

• *Kenîz bece,* cariyeden olan çocuk.

kenîzek, *F. a.* Küçük cariye.

kennas, kennase, *A. a.* Çöpçü, süpürücü.

kens, *A. a.* Süpürme.

kenz, *A. a.* Hazne. Define, gömü. Yeraltında saklı değerli eşya. • *Kenz-i mahfi,* zaman yaratılmadan önce Tanrı'nın bulunduğu kitman âlemi; *sure-i kenz,* Kur'an'ın birinci ayeti. [ç. künuz].

ker, *F. s.* Sağır.

kerahet, kerahiyyet, *A. a.* **1.** İğrenme. **2.** Istemeyerek, zor altında yapma. **3.** Şeriatın kesin olarak yasaklamadığı fakat harama yakınlığı ve olasılığı çok olduğu için çekinilmesi gereken şeyin durumu. • *Maalkerahe,* istemeye istemeye.

keraheten, *A. be.* İstemeye istemeye.

kerahiyyet. *Bkz.* kerahet.

keramet, *A. a.* **1.** Kerem, bağış. **2.** Ikram, ağırlama. **3.** Evliyaların bazı olağanüstü durumu. **4.** Ermişçesine yapılmış hareket ya da söylenmiş fikir. • *Sahib-i keramet,* keramet göstermiş kimse. [ç. keramat].

keran, *F. a.* Kenar, uç. • *Bikeran,* kenarsız, uçsuz bucaksız.

keraste, *F. a.* Kereste.

kerb, *A. a.* Tasa, kaygı. [ç. kürub].

Kerbelâ, *A. ö. a.* Irak'ta, Bağdat dolaylarında İmam Hüseyin'in şehit edildiği ve türbesinin bulunduğu yer. Kutsal ziyaret yerlerindendir.

-kerde, -gerde, *F. s.* "Yapılmış, edilmiş" anlamıyla sözcüklere ulanılır. • *Huykerde,* huy edinilmiş; *imalkerde,* yapılmış; *tasmimkerde,* tasarlanmış; *telifkerde,* yazılmış.

kerefs, *A. a. (kef, sin* ile) Kereviz.

kerek, *F. a.* Bıldırcın.

kerem, *A. a.* **1.** Soyluluk. Soyluluğun koşullarından cömertlik. **2.** Lütuf, bağış, bahşiş.

keremkâr, *F. s.* [kerem-kâr] Kerem sahibi, cömert.

keremkârane, *F. be.* [kerem-kâr-ane] Kerem sahibine yakışır biçimde.

keremkârî, *F. s., a.* **1.** Keremle ilgili. **2.** Keremlilik, cömertlik.

keremküster, *F. s.* [keremküster] Kerem sahibi. Cömert.

keremperver, *F. s.* [keremperver] Kerem sahibi.

keremperverane, *F. be.* [kerem-perver-ane] Kerem sahibine yakışan biçimde.

keremperverî, *F. a.* Kerem sahibi olma.

kergeden, *F. a.* Gergedan.

kerges, kerkes, *F. s.* **1.** Akbaba. **2.** Ok. • *Kerges-i felek, kergesan-i felek,* Çalgı ve Kartal takımyıldızları.

kerh. *Bkz.* kerahet.

kerhen, *A. be.* **1.** İğrenerek. **2.** İstemeyerek, zorla. • *Tav'an ve kerhen,* ister istemez.

kerîh, kerîhe, *A. s.* [kerh'ten] İğrenç, pis, kokan. • *Kerîh-ül-*

manzar, görünüşü çirkin ve iğrenç; *kerîh-ün-nefes,* nefesi, ağzı pis kokan; *rayiha-i kerihe,* pis koku; *savt-i kerîh,* çirkin ses.

kerîhe, *A. a.* İğrenç, nefret edilecek şey.

kerim, kerime, *A. a.* [keremden] **1.** Kerem sahibi. **2.** Cömert, vergili. **3.** Ulu, büyük. • *Allah kerim,* Tanrı kerem ve ihsan sahibidir; Tanrı verir; *Kur'an-i Kerim,* Kur'an. [ç. kiram, kürema].

kerimane, *F. be.* [kerim-ane] Kerim insana yakışırcasına.

kerime, *A. a.* **1.** Ayet. **2.** Kız çocuk.

kerk, *F. a.* **1.** Keklik. **2.** Gözbebeği. **3.** Dal. **4.** Zırh.

kerkeddan, kerkedan, *A. a.* Gergedan.

kerkes. *Bkz.* kerges.

kerm, *A. a.* Bağ kütüğü. Üzüm çubuğu. [ç. kürum].

kerr, *A. a.* Çekilme ve yeniden hücum etme.

kerrar, *A. s.* [kerr'den] Savaşta çekilip saldırma. • *Hayder-i kerrar,* Halife Ali'nin lakabı.

kerrat, *A. a.* [kerre ç.] Kezler, defalar. • *Kerrat cetveli,* (Mat.) çarpım tablosu.

kerre, *A. a.* Kez, defa.

kerrenay, kerenay, *F. a.* **1.** Zurna çeşidi. **2.** Boru çeşidi.

kerretan, *A. a.* Sabah ve akşam.

kerrubî, *A. a.* Büyük melek.

kerrubiyan, *F. a.* [kerrubî ç.] Tanrı'ya en yakın melekler.

kerrubiyyun, *A. a.* [kerrubî ç.] Tanrı'ya en yakın melekler.

ke's, keis, *A. a.* **1.** Kadeh, bardak. **2.** Şarap dolu bardak, bir bardak şarap. **3.** (Bitb.) Çanak. [ç. küus].

kes, *F. a.* Kimse. • *Bîkes,* kimsesiz; *hiçkes,* h i ç kimse; *nakes,* alçak, adi, pinti, nekes. [ç. kesan].

kesad, *A. a.* **1.** Sürümsüzlük. Satılmama. Alışveriş durgunluğu. **2.** Kıtlık, yoksuzluk.

kesafet, *A. a.* Bulanıklık. Açık ve berrak olmama. Kir, pislik.

kesafet, *A. a.* **1.** Sıklık, tokluk. **2.** Kalınlık, yoğunluk. **3.** Soydam olmama. **4.** Koyuluk. **5.** Kalabalık.

kesalet, *A. a.* Üşenme, tembellik. Uyuşukluk.

kesan, *F. a.* [kes *c.*] Kimseler, insanlar.

kesb, kisb, *A. a.* Kazanma, kazanç. **2.** Edinme, peydahlama. **3.** Geçimi sağlama için kullanılan alet ya da iş.

kesel, *A. a.* Gevşeklik, tembellik. Uyuşukluk.

ke'si, *A. a.* [ke's'ten] **1.** Kadeh, bardakla ilgili, onlara benzer. **2.** (Bitb.) Çanaksı.

kesif, kesife, *A. s.* [kesafet'ten] **1.** Sık, tok. **2.** Kalın, yoğun. **3.** Soydam olmayan. **4.** K o y u. **5.** Kaba.

kesîr, *A. s.* [kesret'ten] **1.** Çok, bol. **2.** Çeşitli, türlü. **3.** Çok olan, sık. **4.** (XIX. yüzyılda terimler konurken) Fransızca *poly-* öneki karşılığı olarak kul-

lanılmıştır.

keslân, *A. s.* Yorgun, uyuşuk.

kesr, *A. a.* **1.** Kırma, paralama. **2.** Bozma. **3.** (A. Dilb.) Bir harfin esre (ı, i) okunması. **4.** (Mat.) Kesir. **5.** (Ana.) Kemik kırılması. • *Kesr-i âdi,* bayağı kesir; *-âşarî,* ondalık kesir; *-basit,* basit kesir; *-mürekkeb,* birleşik kesir; *-mütevali,* zincir kesir; *-müvellid,* ana kesir. [ç. küsur, küsurat].

kesre, *A. a.* Esre denilen hareke işaretinin adı (harfin altına konur ve ı, i okutur). • *Kesre-i hafife,* i sesi; *-sakile,* ı sesi.

kesret, *A. a.* **1.** Çokluk, bolluk. **2.** Ziyadelik. **3.** (Tas.) Kalabalık, birden artıklık. • *Cem-i kesret,* (A. Dilb.) dokuzdan çok sayı için kullanılan çoğul tipi.

kesretiyye, *A. a.* Fransızca *pluralisme* (çokçuluk) karşılığı, (XX. yüzyıl).

-keş, *F. a.* "Çeken, çekici" anlamıyla sözcüklere ulanır. [ç. keşan]. • *Âbkeş; afyonkeş; bârkeş; cefakeş; dilkeş; esrarkeş; gayretkeş; hasretkeş; meykeş; mihnetkeş; pişkeş; serkeş; simkeş.*

keşâkeş, *F. a.* **1.** Çekişme. **2.** Tereddüt, sıkıntı, ıstırap. Tasa.

keşan, *F. s.* Çeken, çekerek. • *Keşan ber keşan, keşan keşan,* zorla, sürükleye sürükleye götürerek.

keşef, *F. a.* Kaplumbağa.

keşf, *A. a.* **1.** Açma, meydana çıkarma. **2.** Gizli bir şeyi bulma. **3.** Bir sırrı öğrenme. **4.** Olacak bir şeyi önceden anlama. **5.** Tanrı tarafından ilham olunma. **6.** Bir yapıya harcanacak giderin aşağı yukarı hesaplanması. **7.** Askerin gideceği yerin önceden anlaşılması için yapılan hareket, keşif.

keşfî, keşfiyye, *A. s.* [keşf'ten] Bulmayla, ortaya çıkarmayla ilgili.

keşfiyyat, *A. a.* [keşf ç.] Keşifler. Bulunup ortaya çıkarılan şeyler.

keşide, *F. s.* Çekilmiş. Dizilmiş.

keşiş, *F. a.* Karabaş, evlenmez rahip. Manastır rahibi.

keşk, *A. a.* Keşkek.

keşkûl, *F. a.* Dilencilerin, dervişlerin hindistancevizi kabuğundan kabı, keşkül.

keşmekeş, *F. a.* **1.** Çekişme. Kavga. **2.** Kararsızlık.

keşşaf, *A. a.* [keşf'ten] **1.** Gizli bir şeyi ortaya çıkaran. **2.** Sırları ve gizli anlamları çözen, açıklayan.

keşti, *F. a.* Gemi. • *Keşti-i gam,* gam gemisi (bu dünya); *keşti-i Nuh,* peygamber Nuh'un Tufan'dan kurtulmak için yaptığı, içine her canlıdan birer çift aldığı gemi.

keştiban, *F. a.* Gemici. Kaptan.

keştigâh, *F. a.* [keşti-gâh] Liman.

keştiger, *F. a.* Gemi yapan işçi.

keştinişîn, *F. s.* [keşti-nişîn] Ge-

mide oturan.

ketaib, *A. a.* [ketibe ç.] Askerler.

ketb, *A. a.* Yazma. • *Ketb ü tahrir etmek,* yazmak.

ketebe, *A. a.* [kâtib ç.] Kâtipler, yazıcılar.

ketebehu, *A. il.* Yazmalarda yazanın adıyla kullanılır, "filan yazdı" demektir.

ketf, ketif, kitf, *A. a.* **1.** Omuz. **2.** Omuz küreği, kürek kemiği. [ç. ektaf].

ketibe, *A. a.* (Çeşitli birlikler halinde) asker.

ketm, *A. a.* Gizleme, saklama. Sır tutma, söylemeyiş. • *Ketm-i adem,* Tanrı'nın ruh ve cisim âlemlerini yaratmayı istediği zaman tüm yaratıkların ilki olan cevher-i ahzar'ın çıktığı yer.

kettan, *A. a.* Keten.

ketum, *A. s.* [ketm'den] Her şeyi saklayan. Ağzı sıkı.

ketumiyyet, *A. a.* Ketumluk. Ağzına sıkılık.

kevaib, *A. a., ç.* Memeleri olgunlaşmış kızlar.

kevakib, *A. a.* [kevkeb ç.] Yıldızlar.

kevakibşinas, *A. a.* [kevakibşinas] Müneccim, yıldız falcısı.

kevkeb, *A. a.* Yıldız.

kevkebe, *A. a.* **1.** Gökteki yıldız. **2.** Atlı insan kalabalığı. **3.** Alay, gösteriş.

kevkebî, kevkebiyye, *A. s.* Yıldızlarla ilgili. Yıldıza ait.

kevme, *A. a.* Fransızca *agregat* (katışmaç, küme) karşılığı (XX. yüzyıl).

kevn, *A. a.* **1.** Olma. **2.** Varolma. Varlık. Vücut. • *Kevn ü fesat,* (olma vè bozulma) d ü n y a; *kevn ü mekân,* varlık, kâinat. [ç. ekvan].

kevneyn, *A. a.* İki âlem. Dünyayla ahret. • *Seyyid-ül-kevneyn,* iki âlemin ulusu, Muhammed Peygamber.

kevnî, kevniyye, *A. s.* Varlık evreniyle ilgili.

kevniyyat, *A. a.* Fransızca *cosmologie* (kozomoloji, evrenbilim) karşılığı (XX. yüzyıl).

kevr, *A. a.* Sarık sarma.

kevsel, *A. a.* Geminin kıç tarafı.

Kevser, *A. a.* Cennette bir akarsuyun adıdır. • *Ab-i Kevser, şarab-i Kevser,* kevser suyu, şarabı.

key, *F. s. be.* Ne vakit, ne zaman. • *Tâ bekey, tâ key,* ne zamana kadar?

key, *F. a.* Padişah, hükümdar. Fars hükümdarlarından bir tabakanın şahlarının adlarına katılırdı. • *Keyhusrev, Keykâvus, Keykubat.*

keyan, *F. a.* [key ç.] Keyler. Şahlar.

Keyanîyan, *F. a.* Keyler soyundan olanlar. İran'ın Achemenitler ailesi.

keyd, *A. a.* Düzen, dolap, oyun, hile.

keyf, *A. a.* **1.** Sağlık, afiyet. **2.** Memnunluk, hoşlanma. **3.** İç açıklığı. **4.** Neşe. Hafif sarhoş-

luk. **5.** İstek, heves.

keyfe, *A. il.* Her nasıl. • *Keyfe mayeşa,* her nasıl isterse; *keyfe mettefak* her nasıl rastlarsa, rastgele.

keyfer, *F. a.* **1.** Ceza. **2.** Ödül.

keyfî, keyfiyye, *A. s.* İsteğe bağlı. Bir düzen ya da kanuna bağlı değil. • *İdare-i keyfiyye, hükm-i keyfî, muamele-i keyfiye.*

keyfiyyet, *A. a.* **1.** Nitelik. **2.** Bir şeyin nasıl olması ciheti. **2.** (Dilb.) Bazı dillerde sözcüklerin eril ya da dişil olması işi. **3.** Bir olayın geçişi. **4.** Madde, iş.

Keyhüsrev, *F. ö. a.* Keyanilerden İran'ın söylencesel hükümdarı.

keyl, *A. a.* Tahıl ölçüsü. Kile. [ç. ekyal].

keylî, *F. a.* **1.** Kileleme, kileyle ölçme. **2.** *A. s.* Kilelenen, kileyle ölçülen.

keylûs, keymus. *Bkz.* kilus, kimus.

keynune, *A. a.* Varolma. Varlık.

keysiyye. *Bkz.* kisiyye.

Keyumers, *F. ö. a.* Fars İmparatorluğunu kurduğu ileri sürülen söylencesel hükümdar. Pişdadiler soyunun kurucusu.

Keyvan, *F. a.* Satürn (Zühal) yıldızı.

keyy, *A. a.* (Yara) Dağlama.

keyyal, *A. s.* **1.** Kile ile ölçen. **2.** Kileci.

keyyaliyye, *A. a.* Kileci ücreti.

keyyis, keyyise, *A. s.* **1.** İnce, zarif. **2.** Akıllı, kavrayışlı.

keza, *A. il.* Böyle. Böylece. Bu dahi öyle.

kezalik, *A. il.* Keza. Bu da öyle.

kezm, kâzm, *A. a.* Kızgınlığı yenme. Öfkeyi belli etmeme.

kezzab, *A. s.* [kizb'den] Çok yalancı.

kıbab, *A. a.* [kubbe ç.] Kubbeler. • *Nüh kıbab,* (dokuz kubbe) gökyüzü.

kıbal, kıbalet, *A. a.* Ebelik bilgisi ve işi.

kıbel, *A. a.* Yan, yön, taraf. • *Kıbel-i şer-i şeriften,* şeriat tarafından; *min k ı b e l-ir-rahman,* Tanrı tarafından.

kıble, *A. a.* **1.** Namazda yönelinen t a r a f, Mekke yönü. **2.** Herkesin darlıkta başvurduğu kapı. **3.** Güney rüzgârı.

kıblegâh, *F. a.* [kıble-gâh] Kıble yönü.

kıblenüma, *F. a.* [küble-nüma] Kıbleyi gösteren pusula.

kıbletan, kıbleteyn, *A. a.* (İki kıble) Mekke'yle Kudüs.

kıbt, *A. a.* Mısır'ın eski, yerli halkı.

Kıbtî, *A. s., a.* **1.** Kıbt soyundan olan. **2.** Çingene. [ç. Kıbtıyan].

kıdem, *A. a.* **1.** Eskilik. Eski zamandan kalmış olma. **2.** Başkasından daha eski olma. Zamanca ileri bulunma. Memurluğa daha önce girme. **3.** Başlangıcı olmayacak kadar eskilik.

kıdemî, kıdemiye, *A. s.* Rütbe

ve memuriyette eskilik işiyle ilgili.

kıdr, kıdre, *A. a.* Çanak, çömlek, kap.

kıdve, kudve, *A. a.* **1.** Uyulacak, ardından gidilecek adam. **2.** Bir sınıf ya da topluluğun başında o l a n kimse. • *Kıdvet-ül-hükema, kıdvet-ül-ulema, kıdvet-ül-ümera,* fermanlarda geçer sözlerdir.

kıhf, *A. a. (Ha* ile) Beynin zarfı olan kemik, kafatası. [ç. kuhuf].

kılâ', *A. a.* [kale ç.] Kaleler.

kılâa, *A. a.* Yelken.

kılâde, *A. a.* Gerdanlık. [ç. kalâid].

kıllet, *A. a.* **1.** Azlık. **2.** Kıtlık. • *Cem-i kıllet,* (A. Dilb.) çeşitli vezinden çoğulları olan adların bu çoğullarından dokuzdan aşağıya mahsus olanları.

kîlûkal, *A. s.* Dedikodu.

kımar. *Bkz.* kumar.

kımat, *A. a.* Örtü. Sargı. Sarılacak bez.

kına', *A. a.* Örtü, başörtüsü, yaşmak.

kınneb. *Bkz.* kunneb.

kîr, *A. a.* Zift. Katran.

kıraat, *A. a.* **1.** Okuma, ibare sökme. **2.** Düzgün ve sürekli okuma. [ç. kıraât].

kıraathane, *F. a.* [kıraat-hane] Gazete, dergi bulunan kahve, gazino.

kırab, *A. a.* Bıçak, kılıç kını.

kırada, *A. a.* (Zoo.) Primatlar.

kıran, *A. a.* **1.** Yakınlık. **2.** (Gökb.) İki gezegenin bir burçta bulunması. • *Kıran-i nahseyn (nahs-i kıran),* Mars'la Satürn'ün aynı burçta birbirine yaklaşması, kutsuzluk işareti; *kıran-i saadeyn (sa'd-i kıran),* Venüs'le Jüpiter'in aynı durumda olması, kutluluk işareti; *sahib-kıran,* talihi kutlu, kendi çok kuvvetli hükümdar.

kırat, *A. a.* Dört keçiboynuzu çekirdeği ağırlığında mücevher tartı birimi.

kırbe, *A. a.* Kırba.

kırd, *A. a.* Maymun. [ç. kurud].

kırda, *A. a.* (Hayb.) Dişi maymun.

kırmız, *A. a.* **1.** (Hayb.) Kırmız böceği. **2.** (Bu böcekten sağlanan) kırmız boyası. **3.** Kızıl.

kırmızi, *A. s.* **1.** Kırmızıla ilgili, kırmızıla hazırlanmış. **2.** Kızıl, kırmızı. • *Bade-i kırmızı,* kırmızı şarap.

kırtas, *A. a. (Tı* ve *Sin* ile) Kâğıt.

kırtasî, kırtasiye, *A. s.* Kâğıda ait, kâğıtla ilgili. • *Masarif-i kırtasiye,* kâğıt ve yazı işi giderleri.

kırtasiyye, *A. a.* Kâğıtla yapılan işlemler. Kâğıt işleri.

kıs, *A. ey.* "Kıyas et, buna benzet!" anlamıyla birkaç deyimde kullanılır. • *Kıssi alâ haz-el-baki, kıssi aleyhil bevaki,* "Ötekileri, kalanları buna benzet, uydur".

kısaiyye, *A. a.* (Bitb.) Kabakgiller.

kısar, *A. a.* [kasir ç.] Kısalar.

kısas, *A. a. (sat* ve *dat* ile) [kıssa ç.] Kıssalar. • *Sure-i kısas,* Kur'an'ın 28. suresi; *kısas-i enbiya,* peygamberler tarihi.

kısâs, *A. a.* Öldürenin öldürülme, yaralayanın yaralanma cezası. "Dişe diş, göze göz".

kısâsen, *A. be.* Kısas yoluyla, öldüren ya da yaralayan eşit şekilde cezalandırılarak.

kısm, *A. a.* **1.** Parçalara ayrılmış şeyin her parçası. **2.** Çeşit, tür. **3.** Parça. **4.** Bölük, bölüm. [ç. aksam].

kısmen, *A. be.* Bir kısım olarak, bir bölümünü, bölümsel olarak.

kısmet, *A. a.* **1.** Bölme. Pay etme. **2.** Kader. Tanrı takdiri olan şey. • *Kısmet-i askeriye,* kassamlık işi; *haric-i kısmet,* (Man.) bölüm.

kısmî, kısmiyye, *A. s.* [kısımdan] Kısımla, bölümle ilgili, bölümsel.

kıssa, *A. a.* **1.** Anlatılan gerçek ya da uydurma olay. Hikâye. **2.** Baştan geçen hal, olay. • *El-kıssa,* sözün kısası. [ç. kısas].

kıssahan, *F. a.* [kıssa-han] Hikâye söyleyen kimse.

kıssaperdaz, *F. a.* [kıssa-perdaz] Kıssa, masal düzen kimse.

kıssis, *A. a. (kaf* ve *sin* ile) Keşiş, rahip.

kıst, *A. a. (sin* ve *ti* ile) **1.** Bölüşmede, tartı ya da ölçüde doğru davranma. **2.** Pay. **3.** Parça parça verilen bir borç ya da benzerlerinin her defada verilen bölümü. • *Kıst-el-yevm,* çalışılmayan günler için kesilen para.

kıstas, *A. a.* **1.** Büyük terazi. **2.** (Fel.) Fransızcadan *criterium* karşılığı olarak kullanılmıştır, ölçüt.

kışr, *A. a.* Kabuk. Yemiş, tahıl kabuğu. • *Kışr-i arz,* (Yerb.) yerkabuğu; *-badam,* badem kabuğu; *-sin,* (Ana.) seman. [ç. kusur].

kışrî, kışriyye, *A. s.* Kabukla ilgili, kabuksal. • *Hayvanat-i kışriyye,* (Hayb.) kabuklular.

kıt'a, *A. a. (tı, ayın* ve *he* ile) **1.** Parça, bölük. **2.** Ülke, memleket. **3.** Büyük karâ parçasından her biri. **4.** Cansız şeylerin parçaları için kullanılır. **5.** (Ya.) En az iki beyit olan ve ilk beyti uyaklı bulunmayan koşuk parçası. **6.** (Geo.) Parça. • *Kıta-i daire,* (Geo.) daire parçası, daire kesmesi; *-küre,* (Geo.) küre kesmesi.

kıta', *A. a. (tı, ayın* ile) Kesme, parça. • *Kıta'-i daire,* (Geo.) daire kesmesi, daire parçası.

kıtal, *A. a.* [katl'den] **1.** Vuruşma. **2.** Savaş.

kıtar. *Bkz.* kutar.

Kıtmir, *A. a.* Ashab-i Kehf'in köpeğinin adı.

kıtmir, *A. a. (ti* ile) **1.** Hurma çekirdeğinin zarı. **2.** Hurma çekirdeğinin üstündeki beyaz nokta. **3.** Hurma çekirdeğindeki yarık ya da çizik. • *Nakîr ü kıtmir,* en ufak parça, en

ufak şey.

kıvam, *A. a.* **1.** Durma, duruş. **2.** Yaratan, yaratıcı. **3.** Bir sıvının koyuluk derecesi. **4.** Her halin gerekli zamanı; tav, çağ.

kıvam, *A. a.* [kavîm ç.] Dikler, doğrular.

kıyadet, *A. a.* [kaid'den] Komutanlık. Kaidlik.

kıyafet, *A. a.* **1.** Kılık. Bir şeyin dış görünüşü. **2.** Bir kimsenin giydiklerinin tümü. • *İlm-i kıyafet,* insanın yüzünden ve dış görünüşünden ahlak ve iç hayatına dair öte beri çıkarma bilgisi; *tebdil-i kıyafet,* tanınmayacak kılığa girme.

kıyafetname, *F. be.* [kıyafetname] Kıyafetten hüküm çıkarma kitabı.

kıyam, *A. a.* **1.** Kalkma, ayakta durma. **2.** Ayağa kalkma. **3.** Namazın ayakta olan kısmı. **4.** Namaz. **5.** Bir işe kalkışma. **6.** Karşı koyma, ayaklanma. **7.** Ölümden sonra olacak olan dirilme günü, kıyamet.

kıyamet, *A. a.* **1.** Dünyanın sonunda tüm ölülerin tekrar dirilip toplanacakları zaman. **2.** Büyük sıkıntı, bela. **3.** Gürültü, patırtı.

kıyas, *A. a.* **1.** Bir şeyi başka bir şeye benzeterek ya da ona göre tutarak hüküm verme. **2.** Benzetme. **3.** (Ya.) Genel kurala uyma. **4.** (Man.) Tasım. **5.** (Fıkıh) Hakkında açıkça ayet ya da hadis olmayan maddelerin ayet ve hadis olan benzerlerine göre hükmetme. • *Kıyas-i fâsid,* (Man.) paralojizm; *-matvî,* entimem; *-mevsul-ün-netayic,* (Man.) öntasım; *-mukassim,* (Man.) ikilem; *-müdellel,* (Man.) epikerem; *-mülhak,* (Man.) astasım. [ç. kıyasat].

kıyasen, *A. be.* Kıyas yoluyla benzeterek, kurala uygulayarak.

kıyasî, kıyasiyye, *A. s.* **1.** Uygulama ya da benzetmeyle olan. **2.** Genel kurala uygun olan.

kıyem, *A. a.* [kıymet ç.] Kıymetler, değerler.

kıymet, *A. a.* **1.** Değer. **2.** Baha, bedel, tutar. **3.** Onur, itibar. • *Kıymet-i hakikiye,* gerçek değer; *-itibariye,* devletçe kabul olunan fiyat; *-mevzua,* satıcısı tarafından konan fiyat; *-mutlaka,* (Mat.) mutlak değer; *-takribîye,* (Mat.) yaklaşık değer; *-vasatiye,* (Fiz.) ortalama değer; *-zikıymet,* değeri çok, pahalı.

kıymetdar, *F. s.* [kıymet-dar] Değerli, pahalı.

kıymetnâşinas, *F. s.* [kıymetnâşinas] Değer bilmeyen.

kıymetşinas, *F. s.* [kıymet-şinas] Değer bilen, değer tanıyan.

kıytıs. *Bkz.* kaytas.

kıytısiyye, kaytasiyye, *A. a.* (Hayb.) Balinagiller.

kıyye, *A. a.* (Sözlükler bunun Arapçalığını kabul etmezler, öyle olduğu halde, *kıyye-i*

atîk, kıyye-i cedid... g i b i kullanılagelmiştir). Okka. 400 dirhem. • *Kıyye-i aşarî,* kilo.

ki, *F. bağ.* Ki.

kibar, *A. s., a.* [kebîr c.] **1.** Büyükler, ulular. **2.** Büyük, ulu. **3.** İnce, terbiyeli. **4.** Kibirli, ululuk satar.

kibarane, *F. be.* [kibar-ane] Büyük adamlara, nazik kimselere yakışırcasına.

kibariyye, *A. a.* (Bitb.) Gebreotugiller.

kibarzade, *F. s.* [kibar-zade] Kibar çocuğu. Soylu evladı.

kiber, *A. a.* **1.** Büyüklük, yaşlılık. **2.** Büyük olma, yaşlı olma.

kibr, *A. a.* **1.** Büyüklük. Büyük olma. **2.** Büyüklük taslama. Yüksekten bakma.

kibrit, *A. a.* **1.** Kükürt. **2.** Ucu kükürtlenmiş yakacak madde. • *Kibrit-i ahmer,* eski kimyada altın ya da pek az bulunan bir madde.

kibritî, kibritiyye, *A. s.* Kükürt soyundan, kükürtle ilgili.

kibritiyyet, *A. a.* Kükürt niteliği.

kibriya, *A. a.* **1.** Büyüklük, ululuk. **2.** Tanrı.

kifaf. *Bkz.* kefaf.

kifah, *A. a.* Savaş.

kifayet, *A. a.* **1.** Yeter, yetişme. **2.** Bir işe yetecek kadar olup, başkasına gerek duymama. **3.** İktidar, yararlık.

kifl, *A. a.* **1.** Pay. **2.** Benzer.

kih, *F. s.* Küçük.

kihal, *A. a. (he* ile) [kehl ç.] Olgunlaşmış kimseler.

kihalet, *A. a.* **1.** Göz için sürme çekme ya da sürme sanatı. Sürmecilik. **2.** Göz hekimliği. Göz hastalıkları bilimi.

kihan, *F. a., ç.* Küçükler. • *Kihan ü mihan,* küçükler ve büyükler.

kihanet. *Bkz.* kehanet.

kihîn, *F. s. (he* ile) Küçük.

kihterin, *F. s.* (Yaşça) en küçük olan.

kilâb, *A. a.* [kelb ç.] Köpekler.

kilâr, *F. a.* Kiler.

kile, *A. a.* Kile. Ölçü.

kilem, kelim, *A. a.* [kelime ç.] Sözcükler.

kilim, *F. a.* Tüysüz halı. Kilim.

kilindir. *Bkz.* kelender.

kilk, *F. a.* Kalem.

kils, *A. a.* Kireçtaşı.

kilsî, *A. s.* Kireçtaşı yapısında olan.

kilte, *A. a.* Demet. Deste.

kilûs, keylûs, *A. a.* Kilûs.

kilye, *A. a.* (Ana.) Böbrek.

kilyeteyn, *A. a.* İki böbrek.

kilyevî, kilyeviyye, *A. s.* Böbrekle ilgili.

kimam, *A. a.* [kimm, küm ç.] **1.** Tomurcuklar. **2.** Hayvan ağızlığı.

kimm, küm, *A. a.* (Bitb.) Çiçek kâsesi, çiçek kapçığı.

kimus, keymus, *A. a.* Kimus.

kimya, *A. a.* Kimya. • *Kimya-yi bâtıl,* eskiden simyagerlerin konuları olan şeyler.

kimyager, *F. a.* [kimya-ger] Kimyacı.

kimyevî, kimyeviyye, *A. s.* Kimyayla ilgili. Kimyasal.

kin, *F. a.* Gizli düşmanlık, garaz.

kinaye, *A. a.* **1.** Doğrudan doğruya anlatmayıp dolayısıyla bir anlamı olan söz. **2.** Doğrudan almayarak söylenilen dokunaklı söz. **3.** (Dilb.) (Adıl, işaret sıfatları... gibi) bir anlama özgü olmayıp herkes ve her şey hakkında kullanılabilen sözcük.

kindar, *F. s.* [kin-dar] Kin tutan. Öç almaya düşkün.

kine, *F. a.* Kin. İçte beslenen düşmanlık.

kinecu, *F. s.* [kine-cu] Öç almaya çalışan. [ç. kinecuyan].

kinedar, *F. s.* [kine-dar] Kin tutan, kinci. [ç. kinedaran].

kinegâh, *F. a.* [kine-gâh] Savaş yeri.

kinehah, *F. s.* [kine-hah] Öç almak isteyen.

kinever, *A. s.* [kine-ver] Kin besleyen. Kinci.

kîr, *F. a.* Erkeklik organı.

kira', *A. a.* **1.** Herhangi bir şeyin geçici bir süre kullanılmak üzere parayla birine verilmesi. **2.** Böyle bir şey karşılığı olarak alınan para.

kiram, *A. s.* [kerim ç.] Soylular. Ulu şerefliler.

kirar, *A. a.* Tekrar.

kiraren, *A. be.* Tekrar tekrar, çoğu kez.

kirbas, *A. a.* Bez.

kirdar. *Bkz.* girdar.

kirdgâr. *Bkz.* girdkâr.

kirişme. *Bkz.* girişme.

kirm, *F. a.* **1.** Solucan. **2.** Kurt, kurtçuk. **3.** Böcek. • *Kirm-i bademe, -ibrişim, -kazz, -pîle,* ipekböceği; *-E y y u b,* Eyüp peygamberin vücudundaki kurtlar; *-pelas,* güve; *-şebçerağ, -şebefruz, ş e b t a b,* **1.** Pervane. **2.** Ateşböceği.

kirş, *A. a.* (Hayb.) İşkembe.

kîs, *A. a.* **1.** Cepte taşınır küçük kese. **2.** Vücutta b a z ı sıvılar toplanan kese biçiminde oyuk.

kisâ, *A. a.* **1.** Yün elbise. **2.** Seccade, halı.

kisb, kesb, *A. a.* **1.** Kazanma. **2.** Edinme. **3.** Kazanma için kullanılan alet ya da iş.

kisbî, kisbiyye, *A. s.* Kazanılmış. Sonradan edinilmiş.

kise, *F. a.* **1.** Küçük torba. **2.** Cepte taşınan para torbası. **3.** Bazı eşyanın küçük torbası. **4.** Ovuşturma işinde kullanılan torba biçiminde bez. **5.** Paraca olan güç. **6.** 500 kuruş. • *Kise-i dem'iye,* (Dirb.) gözyaşı kesesi; *-havaiye,* (Dirb.) hava kesesi; *-safraviye,* safra kesesi; *-sebhiye,* yüzme kesesi.

kisedar, *F. a.* [kise-dar] Parayı toplayan, para hesabını tutan kimse.

kisiyye, *A. a.* (Hayb.) Keseliler.

Kisra, *A. a.* Eski İran hükümdarları lakabı. [ç. ekâsire].

kisve, kisvet, *A. a.* **1.** Elbise. **2.** Özel kıyafet. **3.** Kispet.

kîş, *F. a.* Din. • *Bedkîş,* dinsiz.

kişmiş, *F. a.* Çekirdeksiz pek küçük taneli üzüm.

kişniş, *F. a.* Güzel kokulu bir

tohum olan kara kimyon.
kişt, *F. a.* **1.** Tohum. **2.** Ekilmiş tohum. **3.** Ekin.
kiştban, *F. a.* [kişt-ban] **1.** Ekici, çiftçi. **2.** Tarla bekçisi.
kiştkâr, *F. a.* [kişt-kâr] Ekici, çiftçi.
kiştzar, *F. a.* [kişt-zar] Ekinlik, tarla.
kişver, *F. a.* Ülke.
kişverküşa, *F. a.* [kişver-küşa] Ülke açan, fatih, cihangir.
kitab, *A. a.* Kitap. • *Kitabullah,* Kur'an. *Umm-ül-kitab,* Kuran'an'ın buyruklarla ilgili ayetleri; *ehl-i kitab,* Hıristiyanlarla Yahudiler.
kitabe, *A. a.* **1.** Kazılı yazı, yazıt. **2.** Mezar taşı yazısı.
kitabet, *A. a.* **1.** Yazma, yazı işi. **2.** Kâtiplik.
kitabhane, *F. a.* [kitab-hane] Kitaplık. Kitabevi. Kitapsaray.
kitabî, *A. s.* **1.** Kitapla ilgili, kitapta yazılı. **2.** Kutsal kitaplardan birine inanan. **3.** *a.* Kitaplara bakmaya memur kimse. **4.** Hint ve Şam'ın eski bir çeşit nakışlı kumaşı.
kitabiyat, *A. a.* Kitap bilgisi. Fr. *bibliographie* (bibliyografya, kaynakça) karşılığı (XIX. yy. sonları).
kitf. *Bkz.* ketf.
kîtî. *Bkz.* gîtî.
kîtîârâ, *F. s.* [kîtî-ârâ] Dünyayı süsleyen. Dünyanın süsü olan.
kîtîfüruz, *F. s.* [k î t î -füruz] Dünyayı aydınlatan.
kîtînüma, *F. s.* [k î t î -nüma] Dünyayı gösteren. • *Câm-i kîtînüma,* Cemşid'in bütün dünyayı gösteren kadehi.
kitle. *Bkz.* kütle.
kitman, *A. a.* Sır saklama. Kimseye sır saçmama hali. Sır tutarlık.
kiyah, giyah, *F. a.* Ot.
kiyaset, *A. a.* Uyanıklık. Zekâ.
kiyan, *F. a.* **1.** Yıldız. **2.** Merkez.
kiyaniyyat, *A. a.* Fransızca *cosmogonie* (evrendoğum, kozmogoni) karşılığı (XX. yüzyıl).
kizb, *A. a.* Yalan.
köhne, *F. s.* **1.** Eski, eskimiş. **2.** Zamanı geçmiş.
-kûb, *F. s.* "Vuran, vurucu, döven" anlamlarıyla sözcüklere ulanır. [ç. -kûban].
kubbe, *A. a.* Kubbe. • *Kubbe altı,* İstanbul Topkapı sarayında üstü kubbeli bir daire olup, bir çeşit kabine toplantısı denebilecek şekilde vezirler bu dairede divan günleri büyük alaylarla toplanırdı, burada bulunma hakkı olan vezirlere *kubbe veziri* denirdi. • *Kubbe-i firuzefâm, -mîna,* gökyüzü; *-zerbeft,* yıldızlı gökyüzü; *kubbe-ül-arz,* yeryuvarlağının insan oturan kısmının merkezi; *kubbe-ül-hanek,* (Ana.) damak kemeri; *kubbet-ül-Islâm,* Belh kentinin başka bir adı. [ç. kıbab].
kubbenişin, *F. s.* [kubbe-nişin] Kubbe altında oturan vezirlerden her biri. [ç. kubbenişinan].
kubeb, *A. a.* [kubbe ç.] **1.** Kubbeler. **2.** Kemerler.
kubh, *A. a.* **1.** Çirkinlik. **2.** Çir-

kin iş.

kubhiyyat, *A. a.* Çirkin olan işler ve davranmalar.

kuble, *A. a.* Öpme.

kubûr, *A. a.* [kabr ç.] Mezarlar. • *Ehl-i kubûr*, ölüler; *ziyaret-i kubûr*, ölü, mezar ziyareti.

kûçe, *F. a.* Küçük sokak.

kudat. *Bkz.* kuzat.

kuddam, *A. s.* Ön, ileri taraf.

kuddamî, kuddamiyye, *A. s.* (Ana.) Ön.

kuddise, *A. ün.* "Mukaddes olma!" anlamında ermişler hakkında kullanılır dua.

Kuddus, *A. s.* Her türlü eksiklikten arınmış olan (Tanrı).

kudema, *A. a.* [kadîm c.] **1.** Eski adamlar, eski zaman adamları. **2.** Eskiler, eskiliği bakımından ileri gelenler.

kûdek. *Bkz.* gûdek.

kudeyh, *A. a.* Kadehçik.

kudret, *A. a.* **1.** Güç. **2.** Tanrı'nın tüm varlığı kaplamış olan ezeli gücü. **3.** Varlık, zenginlik. **4.** Tanrı yapısı, insan eli karışmadan oluşan şeylerin kaynağı. **5.** Ehliyet, becerebilme, yetenek. • *Yed-i kudret*, 1. İnsanın gücü. 2. Yaradan'ın eli; *zi-kudret*, zengin.

kudretyab, *F. s.* [kudret-yab] Gücü yeten, yapabilen.

kuds, kudüs, *A. a.* **1.** Temizlik, arılık. **2.** Kutsallık, mübareklik. • *Haziret-ül-kuds*, cennet bahçesi; *ruh-ül-kuds*, 1. Cebrail. 2. Peygamber İsa'ya üfürülen ruh.

kudsî, kudsiyye, *A. s.* [kudsten] Kutsal Tanrı, melek ve lahut âlemine mensup, o âlemle ilgili. • *Alem-i kudsî*, bu dünya ve canlılardan gayrı olan âlem; *hadis-i kudsî*, Tanrı tarafından ilham olunup Muhammed Peygamber tarafından söylenmiş hadis; *kuvve-i kudsiyye*, kutsal güç.

kudsiyan, *F. a.* [kudsi ç.] Melekler.

kudsiyyat, *A. a.* [kudsi ç.] Tanrı'ya, meleklere, lahut âlemine mensup, o âlemle ilgili işler.

kudsiyyet, *A. a.* **1.** Temizlik, arılık. **2.** Kutsallık.

kudum, *A. a.* Uzak bir yerden, uzun bir yoldan gelme. Ayak basma.

kudumiyye, *A. a.* Bir büyüğün yoldan gelmesiyle sunulan armağan. Böyle bir durum için yazılan kaside.

Kudüs, *A. a.* Filistin'in merkezi olan kent Beyt-i mukaddes bulunduğu için kutsal yerlerden sayılır. • *Kudüs-i şerif*.

kudüs. *Bkz.* kuds.

kûf, *F. a.* Baykuş.

kûfî, *A. s.* **1.** Kûfeli. **2.** *a.* Köşeli ve yuvarlak çizgilerden oluşan eski bir Arap yazısı biçimi.

kufl, *A. a.* Kilit.

kûfte, *F. s.* **1.** Dövülmüş, ezilmiş. **2.** Yorgun, bitkin. **3.** Köfte.

kufûl, *A. a.* Yolculuktan geri dönme. Gidip gelme.

kuful, *A. a.* [kufl ç.] Kilitler.

kûh, *F. s.* Dağ. • *Kûhbeden*, dağ gibi iri yapılı; *kûh-i Kaf*,

Kafdağı; *kûh ü dest,* dağ ve ova.

kûhan, *F. a.* **1.** Kambur. **2.** Eyer. • *Kûhan-i sevr,* Süreyya, Ülker yıldızı.

kûhe, *F. a. (he* ile) Eyer.

kûhî, *F. s.* Dağa ait, dağla ilgili. Dağ gibi.

kûhistan, *F. a.* [kûh-istan] Dağlık yer. Dağlık bölge.

kûhken, *F. s.* [kûh-ken] Dağ kazıcı, dağ deviren. • *Ferhad-i kûhken,* dağ kazan Ferhat.

kûhkûb, *F. s.* [kûh-kûb] **1.** Dağ vurucu; dağı yerinden oynatan. **2.** Kuvvetli at ya da katır. **3.** Kale döven top. **4.** Şirin'in sevgilisi Ferhat.

kûhl, *A. a.* **1.** Sürme. **2.** Göz ilacı.

kûhnümun, *F. s.* [kûh-nümun] Dağ gibi görünüşlü. Heybetli.

kûhsar, kûhsar, *F. a.* [kûh-sar] Dağlık yer. Dağ tepesi.

kulel, *A. a.* [kulle ç.] Kuleler. • *Kulel-i seb'a,* (İstanbul'da) Yedikule.

kulkul, *A. s.* **1.** Şen, çevik. **2.** Bir şeyin deprenmesiyle çıkan ses.

kullâb, *A. a.* Çengel. Ucu eğri nesne.

kulle, *A. a.* **1.** Dağ tepesi. **2.** Kule.

kulûb, *A. a.* [kalb ç.] Kalpler, yürekler.

Kulzüm, *A. a.* Kızıldeniz'de eski Clysma kenti. • *Bahr-i Kulzüm,* 1. Süveyş körfezi. 2. Kızıldeniz. • *Kulzüm-i maani,* anlamlar denizi.

Kumame, *A. a.* Kudüs'te İsa peygamberin mezarı bulunan tapınak.

kumar, kımar, *A. a.* Para karşılığı oynanan oyun.

kumarbaz, *F. s.* [kumar-baz] Kumar oynayan. Kumarcı.

kumarhane, *F. a.* [kumar-hane] Kumar oynanan yer.

kumarî, *A. s.* Hindistan güneyinde Kumar (Comorin) burnunda çıkarılan en güzel öd.

kumaş, *A. a.* Kumaş.

kumri, *A. a.* Kumru.

kunduz, *A. a.* Postundan kürk yapılan kunduz.

kunneb, kınneb, *A. a.* Kenevir, kendir.

kunut, *A. a.* **1.** İbadet. **2.** Yatsı namazından sonra kılınan üç rekât namaz; bu namazda okunan dua.

kunut, *A. a.* Ümit kesme. Umutsuzluk.

kûpal, *F. a.* Demir topuz. Gürz.

kûr, *F. s.* Kör.

kur'a, *A. a. (kaf, ayın, he* ile) **1.** Adçekme. **2.** Tanzimat'tan sonraki askere alma işinde kullanılan yöntem (aynı yıl doğumlular arasında adçekilir, adına **k** yazılı kâğıt çekilen asker olur, beyaz çıkan ertelenirdi). • *Kur'acı,* kur'a çekme çekme işine memur subayla yanında bulunanlar; *kur'a-i şeriyye,* askere alım işi.

kura', *A. a. (kaf, elif* ile) [karye ç.] Köyler. • *Kura-i mütecavire,* komşu köyler.

kûrab, *F. a.* Serap, ılgın.

kûrabe, *F. a.* K u b b e l i türbe.

Kur'an, *A. a.* Muhammed Peygambere inen kutsal kitap. • *Hafız-i Kur'an,* Kur'an'ı ezberlemiş kimse, hafız.

Kur'anî, Kur'aniyye, *A. s.* Kur'an'a mensup, Kur'an'la ilgili. • *Âyât-i Kur'aniyye,* Kur'an ayetleri; *tâbir-i Kur'anî,* Kur'an'da geçmiş söz.

kurb, *A. a.* Yakınlık. Yakın bulunma. • *Kurb-i Huda,* Tanrı'ya manevî yakınlık.

kurban, *A. a.* **1.** Tanrı'ya yaklaşma sayılarak O'nun uğrunda kesilen eti yenir hayvan. **2.** Bir uğura feda olma.

kurbet, *A. a.* **1.** Hısımlık. **2.** Tanrı'ya yakınlık.

kurbiyyet, *A. a.* Yakınlık.

kûrdil, *F. s.* [kûr-dil] **1.** Gönlü kör, duygusuz. **2.** Bilgisiz, anlayışsız.

kûre, *F. a.* Demirci ocağı.

kurena', *A. a.* [karîn ç.] Yakınlar. Padişahların yakınlarından bulunan, mabeyinci de denen kimseler.

Kureşî. *Bkz.* Kureyşî.

kurevî, kureviye, *A. s.* Köylü.

Kureyş, Kureş, *A. a.* Muhammed Peygamberin mensup olduğu Arap kabilesi. Kabe'nin hizmet ve korunması bunlara aitti. • *Sanadid-i Kureyş,* Muhammed Peygamberin peygamberliğini kabul etmeyip, ona karşı duran Kureyş kabilesinin ileri gelenleri; *sure-i Kureys,* Kur'an'ın yüz altıncı ayeti.

Kureyşî, Kureşî, *A. s., a.* Kureyş kabilesinden olan Arap. • *Âftab-i Kureyşî,* (Kureyş güneşi) Muhammed Peygamber.

kurha. *Bkz.* karha.

kurne, *A. a.* Kurna.

kurra, *A. a.* [kari' ç.] Kur'an'ı usulüne uygun olarak okuyanlar.

kurre, *A. a.* Tazelik, parlaklık. • *Kurret-ül-ayn,* göz nuru.

kurs, *A. a.* **1.** Teker, tekerlek nesne. **2.** Misk ve amberden tütsü için yapılma ufak tefek tane. • *Kurs-i varak,* (Bitb.) Yaprak. [ç. akras].

kuruh, *A. a.* [karh ç.] Yaralar.

kurun, *A. a.* [karn ç.] **1.** Zamanlar, d e v i r l e r, dönemler, çağlar. **2.** (XIX. yüzyıl) Büyük tarih bölümleri. • *Kurun-i ahire,* İstanbul'un alınışından sonraki tarih zamanı, yeniçağ; *-ulâ,* tarih zamanından başlayıp Roma İmparatorluğunun ikiye bölünmesine dek olan dönem, ilkçağlar; *-vusta,* ortaçağ.

kûs, *A. a. (sin* ile) Büyük ve savaşlarda deve, araba üstünde taşınan d a v u l. • *Kûs-i gaza,* savaş davulu; *-rihlet,* 1. Kalkınma, yola çıkma davulu. **2.** Ölüm davulu.

kuseybe, *A. a. (sat* ile) Dirb.) Bronşçuk.

kûsfend, gûsfend, *F. a. (sin* ile) Koyun.

kusur, *A. a.* **1.** Eksiklik. **2.** Ayıp, sakatlık. **3.** Suç. **4.** İhmal, ted-

birsizlik. **5.** Bir hesabın üstü, artanı. • *Bîkusur,* eksiksiz, tamam.

kusur, *A. a.* [kasr ç.] Köşkler.

kusva, *A. s.* Son derecede bulunan. Nihayet, son. • *Hadd-i kusva,* erişilecek son sınır, nokta; *mertebe-i kusva,* en son aşama.

kuşa'rire, *A. a.* **1.** Titreme. **2.** Tavuk derisi gibi ürperip kabarmış deri.

kûşe. *Bkz.* gûşe.

kûşiş. *Bkz.* gûşiş.

kuşur, *A. a.* [kışr ç.] Kabuklar.

kut, *A. a.* **1.** Yaşamak için yenen şey. **2.** Yiyecek. **3.** Kale, istihkâmlı yer. • *Kut-i lâyemut,* ancak ölmeyecek kadar, çok darına bir gıda; *-mesih,* 1. Hurma. 2. Şarap; *-ruh,* can için olan gıda; *-uşşak,* (âşıklar gıdası) öpme, gülümseme, tatlı sözler.

kûtah, kûteh, *F. s.* Kısa.

kûtahbîn, *F. s.* [kûtah-bîn] Kısa görüşlü, ileriyi görmez.

kûtahendiş, *F. s.* [kûtah-endiş] İlerisini düşünmez.

kûtahî, *F. a.* Kısalık.

kutb, *A. a.* **1.** Dönen bir çarkın ekseni. **2.** Dünya yuvarlığının eşlekten en uzak iki ucundan her biri. **3.** Tanrı adamlarının yeryüzündeki önderleri. **4.** Bir grup ya da mesleğin başları. • *Kutb-i arz,* kutup; *-cenubî,* güney kutbu; *-devran,* halife ve bu sıfatı olan Osmanlı hükümdarı; *-resalet,* Muhammet Peygamber; *-şimalî,* kuzey kutbu; *-zaman,* zamanın ermişlerinin başı; *kutb-üd-din,* dinin kutbu (insan adı olarak kullanılırdı); *kutb-ül-aktab,* (kutupların kutbu) her dönemde Tanrı halifesi olarak Tanrı tarafından iki âleme tasarruf gücü yöneltilerek bulundurulan ermiş; *kutb-ül-ârifin,* ârif kimselerin en ileri geleni, kutbu; *Kutup yıldızı,* Demirkazık yıldızı. [ç. aktab].

kutbeyn, *A. a.* İki kutup.

kutbî, kutbiyye, *A. s.* Dünya kutuplarına ait, onunla ilgili.

kutbiyyet, *A. a.* Fransızca *polarite* (ucaylık) karşılığı (XX. yüzyıl).

kutelâ, kutlâ, *A. a.* [katîl ç.] Öldürülmüşler.

kutn, kutun, *A. a.* Pamuk.

kutnî, kutniyye, *A. s.* Pamuğa ait, pamuktan yapılma. Kutnu.

kutr, *A. a.* **1.** Taraf, bölük. **2.** Bölge. **3.** (Mat.) Köşegen. Çap. [ç. aktar].

kutta', *A. a.* [katı ç.] Kesiciler. • *Kutta'i-tarik, kutta'üt-tarik,* yol kesenler, haydutlar.

kuttal, *A. a. (te* ile) [katil ç.] Katiller, öldürenler.

kutu', *A. a.* [katı' ç.] Kesintiler.

kutu', *A. a.* **1.** Sudan ya da bir yol üstünden geçme. **2.** Kuşlar göç etme.

kutub, *A. a.* [kutb ç.] Kutuplar.

kûtval, *F. a.* Şehir ağası, memleket ayanı.

kuud, *A. a.* **1.** Oturma. **2.** Namazın oturarak icra olunan kısmı.

kuur, *A. a.* [ka'r ç.] Dipler.

kuva, *A. a.* [kuvvet *c.*] Kuvvetler. • *Kuva-yi hamse-i bâtına,* zihnin beş yetisi; *-hamse-i zahire,* dıştaki (görme, işitme, duyma, dokunma, anlama) beş yeti; *-Milliyye,* Kurtuluş Savaşı boyunca Anadolu'da kurulan hükümet ve asker kuvvetinin adı.

kuvvanî, kuvvaniyye,, *A. s.* Fransızca *dynamique* (d e v i n g e n) karşılığı (XX. yy.).

kuvvaniyyet, *A. a.* Fransızca *dynamisme* (devingenlik) karşılığı (XX. yy.).

kuvve, *A. a.* **1.** Kuvvet, güç. **2.** Fikir, niyet. **3.** Yeti. **4.** Nitelik. **5.** Duyu. • *Kuvve-i askeriye,* çıkarılabilecek, kullanılabilecek asker gücü; *-bahriye,* deniz savaşı gücü; *Bkz. -basıra, -cazibe, -dafia, -hafıza; -karibe,* hemen bitmek üzere; *-kudsiyye,* Tanrı gizlerinin kendisinde gözüktüğü peygamberler, ermişler gücü; *-mekniye,* gizilgüç, potansiyel; *-mutasarrıfa,* zihinde hayalin sakladığı şeyleri istenilen biçimde düzenleme ve harcama gücü; *-müdrike,* beş duyuyla duyulan bir şeyi zihinde de duyma gücü; *-mümeyyize,* içte duyulan duyuları birbirinden ayırt etme gücü; *-mütehayyile,* duyulmuş bir şeyi tekrar canlandırma gücü; *Bkz. -şamme; -şehvaniyye,* istek, yeme, içme istekleri: *-umumiyye,* genel olarak asker ve silah gücü.

kuvvet, *A. a.* **1.** Güç, takat, kudret. **2.** Bir hükümetin askerce gücü. Arapça tamlamalarda daha çok *(Bkz.)* **kuvve** kullanılır. • *Kuvvet-i kalb,* inanç, güven artırma; *kuvvet-üz-zahr,* (arka kuvveti), 1. Yedek güç. 2. Arka olan, yardımcı güç.

kûy, *F. a.* **1.** Köy, mahalle. **2.** Sevgilinin bulunduğu yer.

kuyud, *A. a.* [kayd ç.] Kayıtlar. **1.** Bağlar. **2.** Deftere geçirilmişler.

kuyudat, *A. a.* [kayd, kuyud ç.] Resmi muamele ve haberleşmeler defteri. • *Kuyudat-i atîka,* (bir hayli) eski kayıtlar (bu adla resmi bir daire de vardı).

kûz, *A. a. (kaf, ze* ile) Bardak, tas, çamçak.

kuzat, kudat, *A. a.* [kadı ç.] Kadılar. • *Kadı-l-kuzat,* kadıların başı.

kûze, *A. a.* Testi.

kûzeger, *F. a.* [kûze-ger] Çömlekçi. [ç. kûzegeran].

kuzeh, kuzha, *A. a.* Ebemkuşağındaki renklerden her biri. • *Kavs-i kuzeh,* ebemkuşağı.

kübbad, kebbad, *A. a.* İri limon.

kübera', *A. a.* [kebir *c.*] Ulular, büyükler.

kübra, *A. a.* **1.** Büyük, ulu. **2.** (Man.) Büyük önerme. • *Hadicet-ül-kübra,* Muhammed Peygamberin ilk karısı.

küca, *F. be.* Nereye? Nasıl?

küdas, *A. a.* Hayvan aksırığı.

küdur, *A. a.* [keder ç.] Kederler.

küduret. *Bkz.* keduret.

küeys, *A. a. (kef, sin* ile) (Bitb.) Kadehçik.

küffar, *A. a.* [kâfir *c.*] **1.** Kâfirler, gâvurlar, hak dininden olmayanlar. **2.** Ekinciler, çiftçiler.

küfr, *A. a.* **1.** Tanrı'ya inanmama ve O'na ortak koşma, ya da yakışmayacak sıfatları var deme. **2.** Dinsizlik, imansızlık. **3.** İslam dinine uymayan itikatlar besleme. **4.** Nankörlük. **5.** Kaba, ayıp söz söyleme. • *Küfr-i cahudî,* içten bilip ağızdan ikrar etmeme; *-inadı,* kalple bilip, dille söylediği halde İslam dinine girmeme; *-inkârî,* Tanrı'yı asla bilmeyip ikrar ve itiraf etmeme.

küfran, *A. a.* Görülen bir iyiliği unutma. • *Küfran-i nimet,* nankörlük.

küfrbaz, *F. s.* [küfr-baz] Küfür edici, sövüp sayıcı.

küfriyyat, *A. a.* Kâfirliğe hükmettiren, küfre neden olan işler, sözler.

küfv, *A. a.* Arkadaş, denk, benzer.

kühhan, *A. a. (he* ile) [kâhin ç.] Kâhinler, Tanrı habercileri.

kühen, *F. s.* Eski.

küheylân, *A. a.* Cins Arap atı.

kühsar. *Bkz.* kûhsar.

kühuf, *A. a.* [kehf ç.] Mağaralar.

kühul, *A. a.* [kehl ç.] Orta yaşlılar.

kühulet, *A. a.* Olgunluk çağı, 30-50 yaş araları.

kül. *Bkz.* küll.

külâh, küleh, *F. a.* Külah. Baş giyeceği. • *Keckülâh,* baş giyeceğini eğri giyen, hovarda, şuh.

külâle, *F. a.* **1.** Kıvırcık saç, bukle, büklüm. **2.** Çiçek destesi.

külbe, *F. a.* Kulübe. • *Külbe-i ahzan,* gam, tasa evi.

külef, *A. a.* [külfet *c.*] Külfetler. Gereksiz zahmetler. Zorlu işler.

küleh. *Bkz.* külâh.

külfet, *A. a.* Zahmet; zorlu iş. • *Vareste-i külfet-i ihticac,* kendiliğinden aşikâr.

külhan, *F. a.* Külhan.

külîce, *F. a.* Külçe. • *Külîce-i sîm,* dolunay.

küll, kül, *A. il.* Hep, bütün. • *Küll-i yevm,* her gün; *akl-i kül,* her şeyi kapsayan akıl; *alâ külli halin,* her halde; *üstad-i kül,* herkesin üstadı.

küllî, külliyye, *A. s.* **1.** Genel, bütün. **2.** Çok. **3.** (Man.) Tümel. • *Husuf-i külli,* ayın tam tutulması; *kaide-i külliyye,* genel, her şey hakkında uygulanabilecek kural; genel kural. *kudret-i külliyye,* Tanrı gücü; *kuvve-i külliyye,* (As.) tüm silahlı kuvvet.

külliyyat, *A. a.* Bir yazarın tüm yapıtları (XIX. yüzyıl). • *Külliyat-i hams,* Aristo sisteminde cins, tür, ayrım (fark), öze (has), ilinek; *-tabiiyye,* Latince *a partelei* karşılığı (XX. yüzyıl).

külliyye, külliyyet, *A. a.* **1.** Genellik, bütünlük. **2.** Çokluk, bolluk. **3.** Osmanlı İmparator-

luğu zamanında Arap vilayetlerinde bazı medreselere, üniversite karşılığı verilen ad. • *Bilkülliyye,* bütün b ü t ü n e. *Ervahiyye-i k ü l l i y e,* Fransızca *panpsychisme,* (tümruhsalcılık); *kelimiyye-i külliyye, panlogisme* (tümmantıkçılık) karşılığı (XX. yüzyıl).

külliyyen, *A. be.* Tamamıyla. Kökten, toptan.

küm. *Bkz.* kimm.

kümat, *A. a.* [kemi ç.] Yiğitler, savaşçılar.

kümdet, *A. a.* Renk değişme.

kümeyt, *A. a., s.* **1.** Koyu doru at. **2.** Kırmızı şarap. • *Kümeyt-i hame,* (söz alanının atı anıştırması yoluyla) kalem.

kümmel, *A. a.* [kâmil ç.] Kâmiller, olgunlar.

kümmelîn, *A. a.* [kâmil, kümmel ç.] Kâmiller.

kümudet, *A. a.* Renk değişme.

kümun, *A. a.* Gizlenme.

kün, *A. be.* "Ol, olsun!" anlamında buyruk. Tanrı bu emirle varlıkları yarattığından tasavvuf edebiyatında bu söz çok geçer, *kâf ü nun* şeklinde de kullanılır; Tanrı'nın kenz-i mahfideki buyruğudur. • *Kün fekan, kün feyekün,* olan oldu, Tanrı'nın "ol!" demesiyle varlıkların vücuda gelmesi.

künam, *A. a.* **1.** Kuş yuvası. **2.** Hayvan ini.

-künan, *F. s.* Eden, edici anlamıyla tamlama yapmada kullanılır. • *Hande-künan,* gülerek; *nale-künan,* figan ederek.

künase, *A. a.* Süprüntü.

künbed, günbed, *F. a.* Kubbe.

künc, *A. a.* Köşe. Bucak. • *Künc-i kanaat,* kanaat köşesi; *-mihen, -mihnet,* sıkıntı köşesi.

küncayiş, güncayiş, *F. a.* Sığma, sığışma.

küncide, güncide, *F. s.* Sığınmış, sığıştırılmış.

künd, *F. s.* **1.** Cesaretli, atak. **2.** Kunt, kısa, biçimsiz. **3.** Kesmez, kör. **4.** Anlayışı kıt.

-künende, *F. s.* E d e n, edici, yapan, yapıcı.

künküre, *F. a.* Kubbenin tepesi, en yüksek yeri.

künh, *A. a.* **1.** Bir şeyin aslı, temeli. **2.** Dip, kök. (Fel.) Öz. [ç. künhiyat].

künud, *A. a.* Nankörlük.

künun. *Bkz.* eknun.

künun, *A. a.* (Bir şeyi) gizleme.

künuz, *A. a.* [kenz ç.] Hazineler.

künuzat, *A. a.* [kenz, künuz ç.] Hazineler.

künye, *A. a.* Künye.

küran, *A. a.* Al donlu at.

kürat, *A. a.* [küre ç.] Küreler.

kürbet, *A. a.* Tasa, kaygı. • *Kürbet-i gurbet,* gurbet tasası.

küre, kürre, *A. a.* **1.** Yuvarlak. **2.** Toparlak. **3.** (Geo.) Küre. • *Küre-i arz,* yeryuvarlağı; *-ateş,* hava tabakası üstündeki ateş kısmı; *-ayn,* göz yuvarlağı; *-hacerî,* taşküre, litosfer; *hâk,* yeryüzü; *-hava, -lâceverd,* gök kubbesi; *-levniye,* renkkü-

re, kromosfer; *-maiye,* suküre, hidrosfer; *-musattaha,* düzlemküre; *-mücesseme,* yerküre; *-nesimî,* havaküre, atmosfer; *-sema,* gökyüzünde gökcisimleri durumunu gösterir küre; *-sulbe,* taşküre, litosfer; *-zemin,* yeryüzü; *-ziya,* ışıkküre, fotosfer.

kürema, *A. a.* [kerim c.] Kerim, kimseler.

küreng, kürenk, *F. s., a.* Al at.

kürevî, küreviyye, *A. s.* Yuvarlak. (Mat.) Küresel. • *Hendese-i küreviyye,* küresel geometri.

küreyvat, *A. a.* [küreyve ç.] Küçük yuvarlaklar. • *Küreyvat-i hamra,* alyuvarlar.

küreyve, *A. a.* Küçük yuvarlak. • *Küreyve-i beyza,* akyuvar; *-hamra,* alyuvar; *-şahmiye,* et yuvarı.

kürmih, *F. a. (hı* ile) Çivi, mıh, ekser.

kürrase, *A. a.* El yazma kitapların sekiz sayfalık forması.

kürre, *F. a.* **1.** Hayvan yavrusu. **2.** Tay. **3.** Sıpa.

kürsî, *A. a.* **1.** Oturulacak yüksekçe yer. **2.** Taht. **3.** Makam, ödev. **4.** Hükümet merkezi, başkent. **5.** A y a k l ı k. **6.** Arş-i âzam'ın altında bir düzlükte olan ve levh-i mahfuz'un bulunduğu yer. • *Kürsinişin,* tahtta oturan padişah, vali, camide va'zeden şeyh.

kürub, *A. a.* [kerb ç.] Gamlar, tasalar.

kürum, *A. a.* [kerm ç.] Üzüm kütükleri.

kürur, *A. a.* Bir şeyin yinelenmesi. • *Kürur-i a'vam,* yılların art arda geçmesi.

küsbe, *A. a.* Yağ posası.

-küsar, -güsar, *F. s.* Yiyen, içen, kaldıran anlamıyla tamlamalara girer. *Bkz.* gamküsar, meyküsar.

küsiste. *Bkz.* güsiste.

küstah, *F. s.* Arsız, sıkılması olmayan. [ç. küstahan].

küstahane, *F. be.* [küstah-ane] Küstahçasına.

Küstehem, Güstehem, *F. a.* Eski İran'ın iki ayrı kahramanının adları.

-küster, -güster, *F. s.* Döşeyen, yayan anlamıyla tamlamalara girer. • *Adaletküster, dâdküster, sayeküster.*

küsterde, güsterde, *F. s.* Yayılmış, döşenmiş. [ç. küsterdegân].

küsud, *A. a.* Kesad.

küsuf, *A. a.* Güneş tutulması. • *Küsuf-i cüzî,* güneşin bir kısmının tutulması; *-küllî,* güneşin tüm tutulması.

küsur, *A. a.* [kesr ç.] **1.** Artan parça, artık. **2.** (Mat.) Kesirler.

küsurat, *A. a.* [kesr, küsur ç.] Artıklar.

küsüste. *Bkz.* güsiste.

-küş, *F. s.* Öldüren, öldürücü anlamıyla tamlama yapmada kullanılır. • *Merdümküş,* adam öldüren; *zebunküş,* düşkün öldüren, z a y ı f a yüklenen.

-küşa, -güşa, *F. s.* Açan, açıcı anlamlarıyla tamlama yapılmada kullanılır. • *Dehenküşa,* ağzını açan; *dilküşa,* gönül açan, ferahlandırıcı; *kişverküşa,* ülke açan, fetheden.

küşad, *F. a.* **1.** Açma. **2.** Yeni bir yapının kullanılmaya açılması. **3.** Yayın çekilip atılması. **4.** Oyun tarzı. • *Resm-i küşad,* açış töreni.

küşade, *F. s.* **1.** Açık. **2.** Ferah, neşeli. • *Küşade dil, küşade hatır,* gönlü ferah; *küşade rû,* yüzü açık, kutlu, sevinçli.

küşayiş, *F. a.* Açıklık. Ferahlık. • *Küşayiş-i hatır,* iç açıklığı.

küşende, *F. s.* Öldüren, öldürücü.

küşiş, *F. a.* Öldürme, öldürüş.

küşte, *F. s.* Öldürülmüş. [ç. küştegân].

küştenî, *F. s.* Öldürülmeye layık, öldürülesice.

küşti, *F. a.* Güreş, pehlivanlık.

küştigîr, *F. a.* [küşti-gîr] Güreşçi, pehlivan. [ç. küştigîran].

küştigîrî, *F. a.* Güreşçilik, pehlivanlık.

küşude, *F. s.* Açık, açılmış.

kütle, kitle, *A. a.* Yığın, küme. Toplu şey.

küttab, *A. a.* [kâtib *c.*] Kâtipler. • *Mensе-i küttab,* kâtip yetiştiren okul (XIX. yüzyıl). *Reis-ül -küttab,* divan kâtipleri başı, Tanzimat'tan az önce Hariciye Nazırı adı verilmiştir.

kütüb, *A. a.* [kitab *c.*] Kitaplar. • *Kütüb-i semaviyye,* kutsal kitaplar; *hafız-i kütüb,* genel kitaplık memuru.

kütübhane, *F. a.* **1.** [kütübhane] **1.** Kitaplık. **2.** Kitapsaray. • *Kütübhane-i umumî,* genel kitaplık.

küul, *A. a.* Alkol. İspirto. • *Dail-küul,* alkol düşkünlüğü, alkolizm.

küuli, küuliyye, *A. s.* Alkolle ispirtoyla ilgili, onun gibi olan. • *Madde-i küuliye, mevadd-i küuliye,* alkol, alkollü maddeler; *meşrubat-i küuliye,* alkollü, ispirtolu içtiler.

küus, *A. a.* [ke's ç.] **1.** Kadehler. **2.** (Bitb.) Çanaklar.

küveys, *A. a.* (Bitb.) Kadehçik.

küzaz, *A. a.* (Hek.) Kas gerilmesi, tetanos. • *Küzaz-i fizyoloji,* fizyolojisel tetanos.

L

l, **1**. Arap abecesinin 23., Fars ve Osmanlı abecesinin 26. harfi. **2**. Ebced hesabında 30 sayısını gösterir. **3**. Ay işaretinde de şevval ayını gösterir.

lâ, *A. il.* Olumsuzluk ilgecidir. Türkçe *-sız, -dış* karşılığıdır. • *Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah,* (kudret ve kuvvet ancak Tanrı'dadır), *Lâ ilâhe illâllah,* (tek bir Tanrı vardır). XX. yüzyılda terimler yapılırken Fransızca *a-* önekine karşılık olarak kullanılmıştır.

lâ-ahlâkî, *A. a.* Fransızca *amoral* (ahlakdışı) karşılığı (XX. yüzyıl).

lâ-ahlâkıyye, *A. a.* Fransızca *amoralisme* (ahlakdışıcılık) karşılığı (XX. yüzyıl).

lâakal, *A. s.* [lâ-akal] En azdan, ondan aşağı olmaz.

lâal, lâ'l, *A. a.* **1**. Kırmızı, al. **2**. Al renkte değerli süs taşı.

lâalettâyin, *A. s.* [lâ-alet-tâyin] Gelişigüzel, kim olursa, ne olursa.

lâalgûn, *F. s.* [lâal-gûn] Al, kırmızı renkte.

lâalle, *A. il.* Belki, ola ki. *Bkz.* leyte.

lâane, *A. ey.* Lanet olsun!

lâ'b, lü'b, *A. a.* **1**. Oyun. **2**. Eğlence.

lâbe, *F. a.* **1**. Yumuşak, uzlaştırıcı sözler. **2**. İstek, rica.

lâ-beis, *A. s.* Zarar yok.

lâbis, *A. s.* Giyen, giymiş.

lâ-bişartin, *A. s.* [lâ-bi-şartin] Şartsız. Koşulsuz.

la'biyat. *Bkz.* lûbiyat.

lâbüdd, *A. s.* [lâ-büdd] Gerekli, gerek.

lâcerem, *A. s.* [lâ-cerem] Besbelli, ister istemez, elbette.

lâ-cevab, *A. s.* Cevapsız.

lâceverd, *F. a., s.* Lacivert. Koyu mavi renkte değerli bir süs taşı.

lâceverdî, *F. s.* Lacivert renkte. • *Kubbe-i lâciverdî,* gökkubbe.

lâd, *F. a.* Duvar.

lâde, *F. s.* Bön, ahmak, budala.

lâden, *F. a.* Çamdan çıkarılır zift gibi siyah ve kokulu zamk, laudanum.

lâ-dinî, *A. s.* Fransızca *laïque* (dindışı) karşılığı (XX. yüzyıl).

lâedri, *A. ey.* [lâ-edri] Bilmem. (Söyleyeni belli olmayan koşuklar sonuna konur).

lâedriyye, *A. a.* [lâ-edriyye]

Fransızca *agnosticisme* (bilinemezcilik) karşılığı (XX. yüzyıl).

lâ-ene, *A. s.* Fransızca *non-moi* (bendeğil) karşılığı (XX. yüzyıl).

lâf, *F. a.* **1.** Lakırdı, söz. **2.** Konuşma. • *Lâf ü güzaf*, boş söz.

lâfz, *A. a.* Ağızdan çıkan söz. (Bunlar anlamlı olursa *sözcük*, ilgeçler gibi anlamı başkalarıyla oluşursa *harf* bölümlerine ayrılır). [ç. elfaz].

lâfza, *A. a.* Her tek söz ya da sözcük. • *Lâfza-i celâl*, Tanrı adı.

lâfzan, *A. be.* Anlamına değil de o sözcüğün söylenişine, yapısına göre, o bakımdan. • *Lâfzan ve mânen*, lafız ve anlam bakımından.

lâfzen, *F. s.* [lâf-zen] Lafazan, çok söyler, geveze. Övünen, atıp tutan.

lâfzî, lâfziyye, *A. s.* Sözcüğün söyleniş ve yapısına ait, onlarla ilgili. • *Tezyinat-i lâfziyye*, sözcük süsleri.

lâg, *F. a.* Şaka, latife.

lâgar, *F. s.* Arık, cılız.

lâgarî, *F. a.* Arıklık, cılızlık.

lâgv, *A. a.* **1.** Boş. **2.** Yanılma, atlama. **3.** Kaldırma, hükümsüz bırakma. • *Yemin-i lâgv*, alışkanlıkla yapılan yemin. [ç. lâgviyyat].

lâgz, *F. a.* Kayma, sürçme.

lâgzan, *F. s.* Sürçen, kayan.

lâgzide, *F. s.* Sürçmüş, kaymış.

lâgzidepâ, *F. s.* [lâgzide-pâ] Ayağı sürçmüş.

lâgziş, *F. a.* Sürçme, kayma.

-lâh, *F. il.* "Yer" anlamıyla tamlamalar yapılmada kullanılır. • *Divlâh*, cin ve peri bulunan yer; *rudlâh*, akarsuyu bol yer; *senklâh*, taşlık yer.

lâha, *F. a. (hı* ile) Yama.

lâhavle. *Bkz.* lâ.

lâ hayre fih, *A. tüm.* Bu işte hayır yok.

lâhd, *A. a. (ha* ile) Mezar.

lâhık, lâhıka, *A. s.* **1.** Yetişip ulaşan. **2.** Eklenen. **3.** Şimdiki. • *Sabık ve lâhık*, eskisi ve yenisi, önceki ve şimdiki.

lâhıka, *A. a.* Ek. • *Lâhıka-i müteahhire*, sonek; *-mütekaddime*, ö n e k; *-tasrifiyye*, çekim eki.

lâhime, *A. s., a.* Etçil, et yiyen hayvan. (Hayb.) Etoburlar.

lâhîz, *F. a. (hı, ze* ile) Sel suyu.

lâhk, *A. a.* Lig. Alüvyon.

lâhlâhiyye, *A. a.* (Bitb.) Çiğdemgiller.

lâhm, *A. a.* Et. • *Lâhm-i zaid*, bedende hastalık sonucu olarak çıkan artık et; *lâhm ü şahm*, etle yağ. [ç. lühum].

lâhmiyye, *A. a.* (Bitb.) Damkoruğugiller.

lâhn, *A. a.* **1.** Güzel ve kurala uygun ses. **2.** Ahenk. **3.** Kurala uygun okuma. [ç. elhan].

lâht, *F. a.* Bir şeyin parçası. • *Lâht-i ciğer*, ciğerden kopma parça.

lâhut, *A. a.* Tanrı âlemi.

lâhutî, *A. s.* Lahuta mensup. Lahutla ilgili.

lâhza, *A. a.* **1.** Bir bakış, bir göz atma. **2.** Göz kırpacak denli

süre, an. **3.** Bir kez göz kırpma.

lâicabiyye, *A. a.* [lâ-icabiyye] Fransızca *indeterminisme* (yadgerekircilik) karşılığı (XX. yüzyıl).

laih. *Bkz.* layih.

lâilâc, *A. s.* [lâ-ilâc] Çaresiz.

lâim, *A. s.* [levm'den] Levm eden, çekiştiren.

lâime, *A. a.* Kınama, çekiştirme.

lâin, *A. s.* [lâ'n'den] **1.** Kovulmuş, istenilemeyen. **2.** Herkesin lanet ettiği. • *Şeytan-i lâin*, Tanrı'nın rahmetinden yoksun.

lâkab, *A. a.* Asıl addan başkaca bir kimseye takılan ad, lakap. [ç. elkab].

lâkayd, *A. s.* [lâ-kayd] Kayıtsız, ilgisiz.

lâkaydane, *F. be.* [lâkayd-ane] Kayıtsızca, ilgilenmeden. İlgisize yakışır biçimde.

lâkaydî, *F. a.* Kayıtsızlık, ilgisizlik.

lâkaydiyye, *A. a.* Fransızca *quietisme* (dingincilik) karşılığı (XX. yüzyıl).

lâkelâm, *A. s.* Hiçbir diyecek yok!

lâkin, *A. il.* Biri ötekinin şartı olan iki tümce arasında: ama, fakat, şu kadar var ki, anlamlarıyla kullanılır.

lâkît, lâkîta, *A. a.* Sokağa atılmış yeni doğma çocuk.

lâklâk, *A. a.* Leylek. • *Ameden-i lâklâk*, leyleklerin gelme zamanı.

lâklâka, *A. a.* Boş, anlamsız söz.

lâklâkıyyat, *A. a.* Anlamsız sözler, kuru gürültü.

lakve, *A. a.* (Hek.) Ağız çarpılma.

lâ'l. *Bkz.* lâal.

lâl, *F. a.* Dilsiz. • *Lâl ü ebkem*, çok şaşırıp susup kalmış.

lâlâ, 1. Çocuğa bakan erkek. **2.** (Osmanlı İmparatorluğunda padişaha göre) Sadrazam.

lâle, *F. a.* Lale.

lâlefam, *F. s.* [lâle-fam] Lale renginde, pembe.

lâlegûn, *F. s.* [lâle-gûn] Lale renginde, pembe.

lâlereng, *F. s.* [lâle-reng] Lale renginde, pembe.

lâleruh, *F. s.* [lâle-ruh] Lale yanaklı. Yanakları lale gibi pembe olan.

lâleruhsar, *F. s.* [lâle-ruhsar] Lale yanaklı, kırmızı yanaklı.

lâleveş, *F. s.* [lâle-veş] Lale gibi. Laleye benzer olan.

lâlezar, *F. s.* [lâle-zar] Lale bahcesi.

lâ'lîn, *F. s.* Kırmızı, kızıl renkte.

lâm, *A. a.* Arap abecesinde "l" harfinin adı.

lâmaddiyye, *A. a., s.* [lâmaddiyye] Fransızca *immaterialisme* (özdeksizlik) karşılığı.

lâmantıkî, *A. s.* Fransızca *alogique* (mantıkdışı) karşılığı (XX. yüzyıl).

lâmehale, *A. s.* [lâ-me-hale] Çaresiz, ister istemez. Başka

türlü olmaz.

lâmekân, *A. s.* [lâ-mekân] Yersiz. Yere gereksinimi olmayan.

lâmelif, *A. a.* **1.** Arap abecesinin *lâm* ile *elif* harflerinin bir arada yazılmış biçimi. **2.** Eğri, dolambaç.

lâmi', lâmi'a, *A. s. (ayın* ile) [leman'dan] Parlayan. Parlak. • *Lâmi'-ün-nur,* nur saçarak parlayan.

lâmî, lâmiyye, *A. s., a.* **1.** *Lâm* harfi şeklinde olan. **2.** *Lâm* uyağıyla düzenlenmiş kaside. **3.** (A. Dilb.) *Lâm* ile yapılmış ad tamlaması.

lâmi'a, *A. s.* [leman'dan] Parlayan.

lâmih, lâmiha, *A. s.* [lemh'ten] Parlayan, parlak.

lâmis, lâmise, *A. s. (sin* ile) [lems'ten] Elle tutan, dokunan.

lâmise, *A. a.* **1.** Dokunmakla olan duyma duyusu. **2.** (Bitb.) Dokunum. **3.** (Ruhb.) Dokunma.

lâ'n, lâan, *A. a. (ayın* ile) Lanetleme. İlenç, kargıma. Afaroz.

lânazîr, *A. s.* [lâ-nazîr] Eşsiz, benzersiz.

lâne, *F. a.* Yuva.

lânegîr, *F. s.* [lâne-gîr] Yuva tutan.

lâ'net, *A. a.* Tanrı yargısından yoksunluk. İlenç. Kargıma.

lâ-nüsellim, *A. ün.* Hiç teslim etmeme. Hayır.

lâreyb, *A. s.* [lâ-reyb] Şüphesiz, kuşkusuz.

lâsık, *A. s.* Yapışan, yapışık.

lâsiyemma, *A. s.* Hele, en çok.

lask, *A. a.* Yakı.

laskî, *A. s.* Yakıya ait. Yakıyla ilgili.

lass. *Bkz.* luss.

lâşe, *F. a.* Leş.

lâşehâr, *F. s.* [lâşe-hâr] Leş yiyen.

lâşekk, *A. s.* [lâ-şekk] Kuşkusuz, elbette.

lâ-şerike-leh, *A. tüm.* Onun (Tanrı'nın) ortağı yoktur.

lâşey, *A. s.* [lâ-şey] Bir şey değil, önemsiz.

Lât, *A. a.* İslamdan önce, Arapların Kâbe'de bulunan putlarından biri.

lâtail, *A. s.* [lâ-tail] Boş, manasız, anlamsız.

lâtenahi, *A. s.* [lâ-tenahi] Bitip tükenmez.

lâtha, *A. a.* Leke. • *Lâtha-i safra,* (Gövb.) *macula lutea*(sarı benek) sözünün karşılığı (XX. yüzyıl).

lâtif, lâtife, *A. s.* **1.** Yumuşak, hoş. **2.** Cisimle ilgili olmayıp ruhla ilgili olan. **3.** Tanrı adlarındandır.

lâtife, *A. a.* Güldürecek güzel ve tuhaf söz, hikâye. Şaka. [ç. letaif].

lâtifegû, *F. s.* [lâtife-gû] Latife eden. [ç. lâtifegûyan].

lâtifeperdaz, *F. s.* [lâtife-perdaz] Latife eden. İşi latifecilik olan.

lâtma, *A. a. (tı* ile) Tokat.

lâtmahâr, *F. s.* [lâtma-hâr] Tokat yiyen. [ç. lâtmahâran].

lâübali, *A. s.* İlişiksiz. Kayıtsız.

Saygısız. Senlibenli.

lâübaliyane, *A. be.* [laübaliyane] Senlibenli biçimde, saygısızca.

lâvallah, *A. ün.* [lâ-vallah] Vallahi hayır!

lâ ve naam, *A. tüm.* Hayır ve evet. Çoğu kez hiçbir fikir söylememe halinde kullanılır.

lâ-vücud, *A. s.* Fransızca *nonêtre* (b e n değil) karşılığı (XX. yüzyıl).

lây, *A. a.* **1.** Çamur. **2.** Tortu. **3.** Kül.

lâya'kıl, *A. s.* [lâ-ya'kıl] Aklı başında olmayan, yaptığını bilmez. • *Mest-i lâya'kıl,* kendinde olmayan, sarhoş.

lâyecuz, *A. s.* [lâ-yecuz] Caiz değil.

lâyemut, *A. s.* [lâ-yemut] Ölmez.

lâyemutiyyet, *A. s.* [lâ-yemutiyyet] Ölmezlik.

lâyenfek, *A. s.* [lâ-yenfek] Ayrılamaz.

lâyenkati, *A. s.* [lâ-yenkati] Kesilmez, durmaz, hep.

lâyetecezza, *A. s.* [lâ-yetecezza] Parçalanmaz, parçalanamaz. Bütün.

lâyetegayyer, *A. s.* [lâ-yetegayyer] Değişmez, bozulmaz.

lâyetehammel, *A. s.* [lâ-yetehammel] Dayanılmaz.

lâyetenahi, *A. s.* [lâ-yetenahi] Sonu bulunmaz, sonsuz.

lâyetenahiyyet, *A. a.* [lâ-yetenahiyyet] Sonsuzluk.

lâyezal, *A. s.* [lâ-yezal] Zevalsiz. Bitimsiz.

lâyhâr, *F. s.* [lây-hâr] Kül yiyen.

lâyih, lâih, *A. s.* [leyh'ten] **1.** Farlak. **2.** Aşikâr, ortada. **3.** Hatıra gelen.

lâyiha, lâiha, *A. a.* Hatıra gelen, düşünülen bir şeyin yazı haline dönüştürülmesi, layiha.

lâyik, lâik, *A. s.* [liyakat'ten] Yakışan. Yakışık.

lâyuadd, *A. s.* [lâ-yuadd] Sayılamaz. Sayısız. Pek çok.

lâyugleb, *A. s.* [lâ-yugleb] Yenilemez.

lâyuhsa, *A. s.* [lâ-yuhsa] Sayılmaz, hesaba gelmez.

lâyuhti, *A. s.* [lâ-yuhti] Hata işlemez, hatasız.

lâyu'kal, *A. s.* [lâ-yu'kal] Anlaşılmaz. Usla algılanılamaz.

lâyuref, *A. s.* [lâ'yu'ref] Bilinemez.

lâyutak, *A. s.* [lâ-yutak] Çekilmez, dayanılmaz, takat gelmez. • *Teklif-i ma lâ-yutak,* dayanılmaz ve kabul olunamaz öneri.

lâyüfhem, *A. s.* [lâ-yüf-hem] Anlaşılmaz.

lâyüfna, *A. s.* [lâ-yüfna] Yokolmaz, tükenmez.

lâyüs'el, *A. s.* [lâ-yüs'el] Sorumsuz. Sorulamaz. • *Lâyüs'el amma yef'al,* Tanrı.

lâzale, lâzalet, *A. tüm.* [lâ-zale] "Eksik olmasın!" anlamında d u a tümcesi.

lâzebeliyye, *A. a.* (Bitb.) Horozibiğigiller.

lâzeval, *A. a.* [lâ-zeval] Sonsuz, sona ermez.

lâzı, *A. a.* **1.** Ateş. **2.** Cehennemin altıncı tabakası olup, puta ve ateşe tapanlarla büyücüler burada ceza göreceklerdir.

lâzık, *A. s.* Yapışan, yapışkan.

lâzım, *A. a.* **1.** Gerek. **2.** (Dilb.) Geçişsiz. • *Lâzım-i gayr-i müfarik,* onsuz olmaz, çok gerekli; *lâzım melzum,* biri olunca öbürünün de olması şart olan.

lâzım, lâzime, *A. a.* **1.** Gerekli şey. **2.** (Mat.) Gerekçe.

lâzib, *A. s.* **1.** Yapışkan, yapışıcı. **2.** Duran, sabit, değişmez.

leâl, *A. a.* [lü'lü' ç.] İnciler.

leali, *A. a.* [lü'lü' ç.] İnciler.

leamet, *A. a.* Alçaklık. Bayağılık. Zillet.

leb, *F. a.* **1.** Dudak. **2.** Kenar. • *Leb-i derya,* deniz kenarı, kıyı; *gonce leb,* konca dudaklı.

lebabe, *A. a.* Akıl sahibi olma.

lebaçe, *F. a.* Üstlük, cübbe.

lebâleb, *F. s.* [leb-â-leb] Ağız ağza dolu.

leban, *A. a.* (Ana.) Göğüs.

lebbeleb, *F. be.* [leb-beleb] Dudak dudağa.

lebberleb, *F. be.* [leb-ber-leb] Dudak dudağa.

lebbeste, *F. s.* [leb-beste] Ağzı bağlı, susan.

lebbeyk, *A. ter.* Buyur, efendim? makamlarında kullanılır. • *Lebbeykzen-i icabet,* (ölen hakkında kullanılır) "Tanrı'nın emrine uydu".

leben, *A. a.* Süt.

lebenî, lebeniyye, *A. s.* Süte ait, sütle ilgili. [ç. lebeniyyat].

lebib, lebibe, *A. s.* [lüb'den] Akıllı.

lebküşa, *A. s.* [leb'küşa] Dudağı açık, söyleyen.

leblâb, *A. a.* Sarmaşık.

leblâbiyye, *A. a.* (Bitb.) Fransızca *hederacees* (sarmaşıkgiller) karşılığı (XIX. yy.).

lebriz, *F. s.* [leb-riz] Taşkın, taşıcı.

lebs, *A. a. (sin* ile) **1.** Giyme. **2.** İki şeyi birbirinden ayırt edememe. İltibas.

lebteşne, *F. s.* [leb-teşne] Susamış. [ç. lebteşnegân].

lecac, lecacet, *A. a.* Düşmanlıkta ayak direme, çekişme.

lecc, *A. a. (ce* ile) Düşmanlıkta ayak direme.

leccac, *A. s., a.* İnatçı. İnatçılık.

leclece, *A. a.* **1.** Dil dolaşması. **2.** (Hek.) Fransızca *balbutiement* (pepemelik) karşılığı (XIX. yy.).

lecuc, *A. s.* Çok inatçı, çok çekişken.

lede-, *A. be.* "Sırasında, yapıldığı zaman" anlamlarıyla bileşik sözcükler yapılır.

ledelhace, *A. be.* [lede-l-hace] Hacet, ihtiyaç görüldükte.

ledelihtiyac, *A. be.* [lede-l-ihtiyac] İhtiyaç halinde.

ledeliktiza, *A. be.* [lede-l-iktiza] Gerektikte, gerektiği zaman.

ledessual, *A. be.* [lede-s-sual] Soruldukta.

ledettahkik, *A. be.* [lede-t-tahkik] Tahkik olundukta.

ledetteemmül, *A. be.* [lede-tteemmül] Düşündükte, düşünülünce.

ledg, *A. a.* Yılan ya da akrep sokması.

ledün, *A. a.* Tanrı yanı. • *İlm-i ledün*, Tanrı sırlarından, niteliklerinden söz eden bilim.

ledünnî, *A. s.* Tanrı bilgisi ve sırlarına ait, onunla ilgili. • *Mevahib-i ledünniyye*, Muhammed Peygambere Tanrının ihsanı olan bilgi.

ledünniyyat, *A. ç., a.* Tanrı bilgisi ve sırları. (Mec.) Bir işin gizli yanları, iç yüz.

lefaif, *A. a.* [lifaf ç.] Sargılar, örtüler.

leff, *A. a.* Sarma, devşirip bağlama. • *Leff ü neşr*, (Ya.) birkaç ad yazdıktan sonra onların her birine ait sıfat ya da eylemleri ayrıca sıralama. Bu sıralama düzgün olursa *leff ü neşr-i mürettep;* karışık olursa *leff ü neşr-i müşevveş* olur.

leffen, *A. be.* Sararak, zarf ya da mektup içine konarak.

lefîf, *A. a.* [left'ten] (A. Dilb.) Uç harfli sözcüğün iki harfi *elif* ya da *y* olanı. • *Lefîf-i makrun*, bu harfler yan yana olursa; *-mefruk*, aralarında başka harf bulunursa.

legen, *F. a.* Leğen.

leh, *A. il.* **1.** Onun için, ona. • *Mağfurun leh*, bağışlanmış; *musa leh*, kendine bir şey vasiyet olunmuş. **2.** Birinin yararına davranış. Yana.

lehaz, *A. a.* Göz kuyruğu, göz ucu.

lehaza, *A. a.* Göz kuyruğundan bir nesneye pek dikkatle bakma.

lehce, *A. a.* **1.** Söylenilen dil. Bir dilin dallarından her biri. **2.** Sözün kullanılışına göre harflerin durumu. **3.** Söyleyiş tarzı; lügat, şekil, suret. **4.** (Türkçede) Yüz, surat.

leheb, *A. a.* Alev. • *Ebuleheb*, Muhammed Peygamberin amcası, ona düşmanlık edenlerin ünlüsü.

leheban, *A. a.* Ateş alevlenmek.

lehîb, *A. a.* **1.** Alev. **2.** Ateşin sıcaklığı.

lehüm, lehüma, *A. il.* Leh sözcüğünün çoğul ve tesniye (ikilik) biçimleri.

lehv, *A. a.* Oyun. Faydasız ve yaramaz iş. [ç. lehviyyat].

lehviyyat, *A. a.* [lehv ç.] Oyunlar, eğlenceler, işe yaramaz şeyler.

leîm, *A. s.* [levm'den] Alçak, cimri adam.

leîman, *F. a.* [leîm ç.] Alçak kimseler.

lek, *F. s.* Yüz bin.

leked, *F. a.* Tepme, çifte.

lekedar, *F. s.* [leke-dar] Lekeli.

lekedhâr, *F. s.* [leked-hâr] Çifte yiyen.

lekedkûb, *F. s.* [leked-kûb] Hayvanların ayağı altında ezilen; basılan.

lekedzen, *F. s.* [leked-zen] Tepme vuran, çifteli.

leklek, *F. a.* Leylek.

lem', *A. a.* Parlama, parıldama.
lem'a, *A. a.* Parıltı.
lem'apaş, *F. s.* [lem'a-paş] Parıldayan.
lem'arîz, *F. s.* [lem'a-rîz] Parlayan, parıldayan.
lemean, *A. a.* **1.** Parlama, parıldama. **2.** (Fiz.) Gazışı.
lemeat, *A. a.* [lem'a ç.] Parıltılar.
lemehat, *A. a.* [lemha ç.] *Bkz.* lemha.
lemh, *A. a.* **1.** Bakma, göz atma. **2.** Parlama, parıltı.
lemha, *A. a.* **1.** Bir bakış, bir göz atma. **2.** Parlama, parıltı. • *Lemhat ül-basar,* gözün bir kez bakışı kadar, pek az.
lems, *A. a. (sin* ile) Dokunma, elle tutma. Dokunmayla duyulan.
lemsî, lemsiyye, *A. s.* Dokunmayla ilgili. • *Ihsasat-i lemsiyye,* dokunma duyuları.
lemyezel, *A. s.* [lem-yezel] Kaybolmaz, baki kalıcı.
lemyezelî, *F. a.* Kaybolmazlık, yok olmazlık.
lenf, lenfa', *A. a.* Vücutta damar içinde dolaşan ve eskilerin ahlât-ı erbaa dedikleri dört maddeden biri; lenf, akkan.
lenfa'î, lenfa'iye, *A. s., a.* Lenfe ait. Lenf maddesi. Ağır kimse. • *Cümle-i lenfa'iye,* lenf dizgesi.
leng, lenk, *F. s.* Topal, aksak.
lenger, *F. a.* Gemi demiri. • *Fekk-i lenger,* demir almış, kalkmış.
lengerendaz, *F. s.* [lenger-endaz] Demirlemiş, demir atmış; iyice yerleşmiş.
lenk. *Bkz.* leng.
lerzan, *F. s.* Titrek, titreyen.
lerze, *F. a. (ze* ile) Titreme.
lerzedar, *F. s.* [lerze-dar] Titrek.
lerzenâk, *F. s.* [lerze-nâk] Titrek, titreyici. Titremeye tutulmuş.
lerzende, *F. s.* Titreyen, titrek.
lerziş, *F. a.* Titreme.
les', *A. a. (sin, ayın* ile) (Yılan, akrep gibi) böcek sokması.
lesag, lüsag, *A. a. (se* ile) r harfini g ya da l olarak söyleme, dığdığı.
leşger, leşker, *F. a.* Asker.
leşkergâh, *F. a.* [leşker-gâh] Ordu yeri.
leşkerî, leşkeriyye, *F. s.* Askere ait.
leşkerkeş, *F. s.* [leşker-keş] Asker çeken. Asker yöneten.
leşkerşiken, *F. s.* [leşker-şiken] Düşman askerini kıran.
let, *A. a.* Dövme, vurma.
letafet, *A. a. (ti, te* ile) **1.** Latiflik, hoşluk, yumuşaklık. **2.** Güzellik. Hoşlanılacak hal ve nesne.
letaif, *A. a.* [latife ç.] Latifeler. • *Letaif-ül-hiyel,* savaş oyunları, hileleri.
lethurde, *F. s.* [let-hurde] Dövülmüş, dayak yemiş.
levahık, *A. a.* [lahıka ç.] Lahikalar, ekler. • *Levahık-i lâmise,* (Bitb.) Dokunaç.
levaim, *A. a.* [lâime ç.] Çekiştirilecek, kötülenecek işler.
levami, *A. a.* [lâime ç.] Parla-

malar, nurlar.

levayih, levaih, *A. a.* [laiha, lâyiha ç.] Layihalar.

levazım, *A. a.* [lâzime ç.] Gerekli şeyler. Yaşamak, geçinmek, yolculuk için gereken nesneler. Asker yiyecek, giyecek ve savaş eşyası, bu eşyayla uğraşan daire.

levazımat, *A. a.* [levazım ç.] Levazım çoğulunun ikinci derece çoğulu.

levend, *F. s., a.* **1.** Eski askerlikte deniz askeri. **2.** Paşalar yanında ücretli asker. **3.** Çevik, çabuk, hareketli, yakışıklı, kabadayı. **4.** Boylu boslu. • *Şehlevend,* boylu boslu, şen, güzel genç. [ç. levendat].

levendane, *F. s., be.* [levendane] Leventçesine.

levh, *A. a.* Düz, üzerine yazı, resim gibi şeyler yazılabilir yüzey. • *Levh-i hâtır,* h a f ı z a, bellek. *Levh-i mahfuz,* Tanrı takdirlerinin, olmuş ve olacak şeylerin yazılı bulunduğu levha; *-emles,* Fransızca *table rase* karşılığı (XX. yüzyıl). [ç. elvah].

levha, *A. a.* Duvara asılacak şekilde yazı ya da resim kâğıdı, tablo. • *Serlevha,* başlık.

levhaşallah, *A. tam.* "Allah ırak eylesin, maşallah, aferin!.." g i b i beğenme, şaşıp kalma bildirir.

levlâ, *A. bağ.* Olmasaydı, değil mi? • *Levlâk, levlâke,* Senin (Muhammet) için değil miydi?; *kâf-i levlâke,* "levlâke"nin (Muhammet Peygamberi gösteren adılı) kâf harfi.

levm, *A. a.* Çekiştirme, paylama, başa kakma. • *Levm-i lâim,* çekiştiricinin kınaması.

levme, *A. a.* Kınanmaya yol açacak şey.

levn, *A. a.* Renk, boya, beniz [ç. elvan].

levs, *A. a. (se* ile) Pislik, murdarlık, kir.

levsiyyat, *A. a.* Kirli, pis şeyler.

levvam, levvame, *A. s.* [levmden] Çekiştirip dedikodu yapan, başa kakan. • *Nefs-i levvame,* bir kötülüğü yaptıktan sonra insanı tedirgin eden vicdan rahatsızlığı.

levz, *A. a. (ze* ile) Badem.

levzaî, *A. s.* İnce, akıllı.

levze, levzetan, *A. a.* (Ana.) Bademcik.

levzine, *F. a.* Badem helvası.

levziyyat, *A. a.* Bademli tatlılar.

leyal, leyalî, *A. a.* [leyl *c.*] Geceler.

leyl, *A. a.* Gece. • *Leyl ü nehar,* gece ve gündüz.

leylâ, *A. a.* Pek karanlık gece. Arabi ayların son gecesi. • *Leyle-i leylâ,* çok uzun, azaplı gece.

Leylâ, Leyli, *A. a.* Leylâ'yla Mecnun hikâyesinin kadın kahramanı.

leylâk, *A. a.* Leylak.

leylâkî, *F. s.* Mor renk.

leyle, *A. a.* Bir tek gece. Çoğunlukla kandil geceleri için kullanılır. • *Leyle-i kadr, leyle-i mirac, leyle-i regaib.*

leylen, *A. be.* Gece vakti, geceleyin.
Leylî, *A. s.* Leylâ.
leylî, leyliye, *A. s.* **1.** Geceyle ilgili, gece olan. **2.** Gece kalınan, içinde yatılan; gece de kalan.
leyin. *Bkz.* leyyin.
leyk. *Bkz.* lîk.
leymon, *A. a.* Limon.
leys, *A. a.* Yokluk.
leys, *A. a.* Aslan.
leysiyye, *A. a.* Fransızca *nihilisme* (hiççilik, nihilizm) karşılığı (XX. yüzyıl).
leyte, *A. il.* Olsaydı, keşke. • *Leyte lâalle,* bakalım, bugün, yarın gibi sözlerle oyalandırma. Sürüncemede bırakma.
leyyin, leyin, *A. s.* Yumuşak. • *Leyyin-ül-canib,* görüşülmesi kolay, kibirsiz, kanı sıcak, uygun adam.
lezaiz, *A. a.* [lezize ç.] Tatlı, hoşa gidecek, zevk alınacak şeyler.
leziz, *A. s.* [lezzet'ten] Tadı güzel, hoşa gider.
lezuk, *A. a.* Yakı gibi vücuda yapıştırılan ilaç.
lezzat, *A. a.* [lezzet ç.] Tatlar, çeşniler.
lezzet, *A. a.* Tat, çeşni. Hoşlanma, zevk alma.
li-, *A. il.* "İçin, 'yüzünden, ötürü" anlamlarıyla kullanılan önek.
liam, *A. s.* [leîm ç.] Alçaklar, pintiler.
lian, *A. a.* Karşılıklı lanet okuma, lanetleşme.
libab, *A. a.* [lebib ç.] Akıllılar.
libas, *A. a.* Giyilecek şey, elbise. • *Libas-üt-takva,* iman, hayâ. [ç. elbise].
licam, *A. a.* Gem.
liebeveyn, *A. s.* [li-ebeveyn] Ana baba bir.
lieb, *A. be.* [li-eb] Baba bir kardeş.
liecl-, *A. tam.* [li-ecl] İçin, maksadıyla. • *Liecl-il-maslaha,* iş için; *liecl-it-tahsil,* okumak için.
lîf, *A. a.* Bitkisel maddelerden çıkan iplik iplik nesne. [ç. elyaf].
lifafe, *A. a.* Sargı.
lîfî, lifiyye, *A. s.* Lif gibi, life benzer.
ligâm, likâm, *F. a.* Gem, dizgin.
lihaf, lihafe, *A. a.* Yorgan. Sargı, zar.
liham, *A. a.* Lehim.
lihazâ, *A. be.* [li-hazâ] Bunun için.
lihikmetin, *A. be.* [li-hikmetin] Bir hikmete dayanmış.
lihyani, *A. s.* Uzun, kaba sakallı.
lihye, *A. a.* Sakal. • *Lihye-i şerife,* Muhammed Peygamberin sakalları kırpıntısından kalmış kıl.
lihyedar, *F. s.* [lihye-dar] Sakallı.
lîk, leyk, *F. il.* Lakin.
lika', *A. a.* **1.** Surat. Yüz. • *Bkz. bedlika', mehlika'.* **2.** Buluşma, kavuşma. • *Lika-ullah,* kıyamet günü.
likâf, *A. a.* Semer, palan.

likailihi, *A. tak.* [li-kail-ihi] Söz söyleyenin.

likâm. *Bkz.* ligâm.

likat, *A. a. (ti* ile) Başak devşirme.

likin, *F. bağ.* Lakin.

liküllî, *A. il.* [li-küllî] Hepsi.

lilaraziyye, *A. s.* Gökbilim ve fizik terimi olarak Fransızca *geocentrique* (yermerkezli) karşılığı (XX. yüzyıl).

lilbeşeriyye, *A. s.* [li-lbeşeriyye] Fransızca *anthropocentrique* (insaniçinci) karşılığı (XX. yüzyıl).

lillah, lillahi, *A. tam.* Allah için, Allah'a anlamında Arapça tamlamalarda kullanılır. • *Elhamdülillâh,* Allah'a şükür!; *elhükmü lillâh,* hüküm Allah'ındır!; *elminnetü lillâh,* minnet Allah'a mahsustur!; *rızaen lillâh,* Allah rızası için; *Lillâhi ve resulihi,* Allah ve Peygamber için; *Lillâhi derrühu,* Tanrı mükâfatlandırsın!

lilşemsiyye, *A. s.* Gökbilim terimi olarak Fransızca *heliocentrique* (günmerkezli) karşılığı (XX. yüzyıl).

limaslahatin, *A. be.* [li-maslahatin] İş için.

lîme, *F. a.* Parça, uzun dilim.

limmî, limmiye, *A. s.* Fransızca *a priori* (önsel) karşılığı (XX. yy.).

limüellifihi, *A. tam.* [li-müellifihi] Yazarı tarafından.

limünşihi, *A. tam.* [li-münşi-hi] Nesri yazan tarafından.

limütercimihi, *A. tam.* [li-mütercim-ihi] Çeviren tarafından.

linet, liynet, *A. a.* Yumuşaklık.

-lis, *F. s.* Yalayıcı. • *Kâselis,* çanak yalayıcı, dalkavuk.

lisam, *A. s. (se* ile) Yüz örtüsü.

lisan, *A. a.* **1.** (Ağızdaki) Dil. **2.** (Konuşulan) Dil. • *Lisan-i hal,* hal dili, insanın yüz hareketlerinin duruşundan anlaşılan şey. *Ilm-ül-lisan,* dillerin bölümlerinden, yapılarından, benzerliklerinden söz eden bilim. [ç. elsine].

lisanen, *A. be.* Ağızdan.

lisanî, lisaniyye, *A. s.* Dile mensup, dille ilgili.

lisaniyyat, *A. a.* Fransızca *philologie* (betikbilim, filoloji) ve *linguistique* (dilbilim) karsılığı (XX. yüzyıl).

lise, lisse, *A. a. (se* ile) Dişeti.

liss. *Bkz.* luss.

liva, *A. a.* **1.** Bayrak. • *Liva-ülhamd,* Muhammed peygamber ümmetinin, mahşer günü altında toplanacakları bayrak. **2.** Fırkayla tabur arasında asker birliği. • *Mirliva,* böyle birlik komutanı; miralayla ferik arasında, paşa. **3.** İdare bölümlerinden ilçeyle il arasında derece, sancak; mutasarrıf yönetimindeki bölge.

livata, *A. a.* Erkekler arasındaki cinsel alışveriş, lûtilik.

livaz, *A. a. (zel* ile) **1.** Birbirine sığınma. **2.** Sığınacak yer tutma.

liyakat, *A. a.* Yararlık, değerlik. Değer, işbecerirlik.

liynet. *Bkz.* linet.
lizalik, *A. be.* [li-zalik] Bunun için, b u n d a n ötürü.
lizatihi, *A. be.* [li-zatihi] Kendiliğinden.
Lokman, *A. a.* Hikmetli sözleri ve fıkralarıyla ün almış birinin adı.
lûab, *A. a.* Salya.
lû'b, lûub, lâ'b, *A. a.* Oyun.
lûbet, *A. a.* Oyun.
lûbetbaz, *F. a.* [lûbet-baz] Hayal ya da kukla oynatan.
lûbetgâh, *F. a.* [lûbet-gâh] Oyun yeri.
lû'biyyat, la'biyyat, *A. a.* Oyunlar, eğlenceler.
lûgaat, *A. a.* [lûgat *c.*] **1.** Sözcükler. **2.** Sözlükler.
lûgat, *A. a.* **1.** Dil, her kavmin konuştuğu dil. **2.** Bir dilin sözcüklerinden her biri, sözcük. **3.** Dil sözcüklerinin sıralanıp anlamlarının açıklandığı kitap, sözlük. **4.** Özel anlam dışındaki genel anlam, ıstılah, terim karşıtı.
lûgatperdaz, *F. s.* [lûgatperdaz] Garip sözcükler kullanan.
lûgavî, lûgaviyye, *A. s.* Sözcükle, sözlükle ilgili.
lûgaviyyun, *A. a.* Lügatle uğraşanlar, sözlükçüler.
lûhaza, *A. a.* Göz ucuyla bir bakma.
lûhud, *A. a.* [lâhd ç.] Mezarlar.
lûhuk, *A. a.* Ulaşma.
lûhum, *A. a.* [lâhm ç.] Etler.
lûkata, *A. a.* Yere atılmış, yerden alınmış değersiz şey.
lûkate, *A. a.* Sokakta bulunup alınan sahibi belli olmayan şey.
lukma, *A. a.* Lokma.
lûle, *F. a.* Lüle.
luss, liss, lass, *A. a.* Hırsız, uğru.
Lut, *A. a.* İbrahim Peygamberin yeğeni olan peygamber. • *Kavm-i Lut*, Lût peygamberin çağrısına aldırmayıp doğal olmayan ahlaksızlığa düşkünlüklerinden Tanrı tarafından yok edilen Sodom ve Gomorah halkı.
lûtf, *A. a.* Hoşluk, güzellik. İyi muamele.
lûtfen, *A. be.* Hoşlukla, tatlılıkla. Kerem ve ihsan suretiyle.
lûtî, *A. s. (ti* ile) Lût kavminin işlediği eşcinsellik günahını işleyen.
lûub. *Bkz.* lu'b.
lüban, *A. a.* **1.** Günlük. **2.** İş, meşguliyet.
lübb, *A. a.* İç, öz. • *Lübb-i sinn*, (Ana.) dişözü.
lübbî, *A. s.* Özle ilgili, öze ait.
lücce; *A. a.* **1.** Engin deniz. **2.** (Mec.) Kalabalık.
lügaz, *A. a.* **1.** Bilmece. **2.** Yanıltmaç. [ç. elgaz].
lühat, *A. a. (he* ile) Küçük dil.
lühayme, *A. a.* Etçik.
lüknet, *A. a.* Pelteklik.
lü'lü', *A. a.* İnci. • *Lü'lü'bar*, inci yağmuru.
lü'lü'paş, *F. s.* [lü'lü'-paş] İnci saçan.
lüsag. *Bkz.* lesag.
lüsat, *A. a.* Dişetleri.

lüseyn, *A. a.* Dilcik.

lüsn, lüsün, *A. a.* [lisan ç.] Diller. • *Lüsün-i atîka,* eski diller.

lüsuk, *A. a.* Yapışma.

lüsus, *A. a.* [luss ç.] Hırsızlar, uğrular.

lüzucet, *A. a. (ze, te* ile) Yapışkanlık. Yapışıp uzayan şeyin durumu.

lüzucî, lüzuciye, *A. s.* Yapışkan.

lüzum, *A. a.* **1.** İşe yarama, gerek. **2.** Sayma. **3.** Gereklik. • *Lüzum-i gayr-i münfek,* ayrılmazlık; *-malâyülzem,* boş yere fazla bir şeye saygı gösterme.

M

m, *a.* **1.** Arap abecesinin yirmi dört, Osmanlı ve Fars abecelerinin yirmi yedinci harfi. **2.** Ebced hesabında 40 sayısının, **3.** Aylardan muharremin işaretidir. **4.** Belli anlamında "malum" ve gelmiş, hazır anlamında "mevcut" sözlerinin kısaltılmışıdır. **5.** K i t a p ve yazıların s o n u n a "temme" (bitti) yerine *m* konduğu olmuştur.

ma-, *A. il.* **1.** "Şu nesne, o şey ki" anlamıyla bileşikler oluşturur. **2.** *ad.* Biz. • *Bkz. maba'd, macera, madâm, mahasal.*

ma', *A. s.* Su. • *Ma'-i câri,* akarsu; *-billûrî,* billurlaşma suyu; *-leziz,* tatlı su; *-mukattar,* damıtık su; *-rakid,* durgun su; *-zerrin,* altın suyu; *ma'-ül-bahr,* deniz suyu; *ma'-ül-hayat,* hayat suyu (*Bkz.* âb-i hayat); *bil-ma',* hidro; *havz-i ma',* su havuzu; *kibrit-i ma',* hidrosülfürik; *klor-i ma',* hidroklorik; *mikyas-i ma',* hidrometre; *tedavi bil-ma',* su tedavisi.

ma'a, ma'a, *A. il.* İle, birlikte. • *Ma'afaiz,* faizle birlikte; *ma'aziyadetin,* fazlasıyla, bol bol.

maab, maabet, *A. a. (ayın, elif* ile) Ayıp; eksiklik; ayıp şey, utanılacak nesne. [ç. maayib].

maabid, *A. a.* [ma'bet ç.] İbadet edecek yerler, tapınaklar.

maabir, *A. a.* [ma'ber ç.] Geçitler. • *Turuk ü maabir,* yollar ve geçitler.

maacin, *A. a.* [ma'cun ç.] Macunlar.

maad, mead, *A. a.* [avdet'ten] **1.** Dönülen, dönüp gidilecek yer. **2.** Ahret. **3.** Dönüş, geri gidiş. (Tas.) Amaç, ulaşılacak yer. **4.** Dünyadan sonraki yaşama. • *Akl-i maad,* geleceği, bundan sonraki yaşamı kavrama. *Ilm-i maad,* yaşam sonu bilgisi, Fr. *eschatologie; mebde vü maad,* gelinen ve gidilecek yer, insanın dünyaya gelişi ve tekrar dönüşü; *yevm-i maad,* kıyamet günü, yeniden dirilme günü.

maada, *A. a.* [ma-adâ] Geçen, başka, fazla.

maadin, *A. a.* [ma'den ç.] Madenler. • *Maadin-i seb'a,* altın, gümüş, bakır, kalay, demir, kurşun, nikel; yedi ana maden.

maadiyyat, *A. a.* Fransızca *esc-*

hatalogie (öbürdünya bilgisi) karşılığı (XX. yüzyıl).

ma'ahaza, *A. bağ.* [ma-ahaza] Böyleyken, bununla birlikte.

maaiş. *Bkz.* maayiş.

ma'alesef, *A. be.* [ma'a-l-esef] Yazık ki, esefle.

maali, *A. a., ç.* **1.** Ululuklar, şerefler. **2.** İnsan düşüncesinin zor yetişeceği ince düşünce ve işler. • *İdrak-i maali,* yüksek düşünceleri kavrama; *iktisab-i maali,* ululuklar kazanma; *meyl-i maali,* ululuğa, ince şeyler öğrenmeye heves.

ma'aliftihar, *A. be.* [ma'a-l-iftihar] Onur bilerek, övünerek, övünçle.

maalim, *A. a.* [ma'lem ç.] Din inançları sorunları. • *Maalim-ül-hayr, maalim-ül-yakîn,* bu işe dair yazılmış iki kitap.

ma'alkerahe, *A. be.* [ma'a-l-kerahe] İstemeyerek.

ma'almemnuniyye, *A. be.* [ma': al-memnuniyye] Memnunlukla, seve seve, sevine sevine.

ma'amafih, *A. be.* [ma'a-mafih] Bununla birlikte böyleyken, böyleyse de.

ma'an, *A. be.* Birlikte.

maani, *A. a. A. a.* [mâna ç.] Manalar. Anlamlar. • *İlm-i maani,* (A. Dilb.) sözdizimi ve sözcük sorunlarıyla lafzın hale uygunluğunu konu yapan bilim; *zü-l-maani,* üç ya da daha artık anlamlı (sözcük).

maaric, *A. a.* [mirac ç.] Merdivenler.

maarif, *A. a.* [marifet ç.] **1.** Bilimler. **2.** Bilgi, kültür. • *Maarif-i Umumiyye Nezareti,* (XIX. yüzyıl), *Maarif Vekâleti, Maarif Vekilliği,* Milli Eğitim Bakanlığı.

maarifperver, *F. s.* [maarifperver] Maarifin yayılmasına çalışan, maarife ait şeyleri koruyan. [ç. maarifperveran].

maarik, *A. a.* [ma'reke ç.] Savaş yerleri, alanları.

maasi, *A. a.* [ma'siyet ç.] Günahlar, isyanlar.

maaş, *A. a.* [ayş'ten] **1.** Yaşayış, dirlik. **2.** Geçinecek şey. **3.** Aylık. • *Akl-i maaş,* geçim fikri, kazanç düşüncesi; *bedmaaş,* davranışı, yaşayışı kötü; *tenkmaaş,* dar geçimli, sıkıntılı.

maaşir, *A. a.* [ma'şer ç.] Cemaatler, topluluklar.

ma'atteessüf, *A. be.* [ma'a-tteessüf] Yazık ki. Esefle.

maayib, *A. a.* [ayb'dan] Ayıplar, lekeler.

maayiş, maaiş, *A. a.* [maişet ç.] Geçinme için gerekli şeyler.

maaz, *A. a.* Sığınacak yer. Sığınma.

ma'azalik, *A. bağ.* [ma'a-zalik] Bununla birlikte, şu var ki...

maazallah, *A. a.* [maazal[a]h] Tanrı'ya sığındık.

maazîr, *A. a. (ayın, zel* ile) [mi'zar ç.] **1.** Mazeretler, özürler. **2.** Örtüler, perdeler.

ma'aziyadetin, *A. be.* [ma'aziyadetin] Ziyadesiyle, çok çok.

maba'd, *A. a.* [ma-ba'd] Sonraki, alttaki (şey). Sonrası, sonu. • *Maba'd-et-tabiiyye,* fizikötesi (XX. yüzyıl).

mabaki, *A. a.* [ma-baki] Kalan. Artakalan. Artan.

ma'bed, *A. a.* [ibadet'ten] İbadet edilecek yer. Tapınak. [ç. maabid].

ma'ber, *A. a.* [ubur'dan] Geçilecek yer, geçit.

mabeyn, *A. a.* [ma-beyn] **1.** Ara. Aradaki şey. **2.** Kadınlar dairesiyle erkekler dairesi arasındaki oda. **3.** (XIX. yüzyıl). Saray da, vükelâ vb. kimselerin başvuracakları ve padişah yakınlarının bulunduğu daire. **4.** Araya soğukluk girmiş olma. • *Mabeyn-i Hümayun,* sarayda padişahın özel erkek kabulleri yaptığı daire; *mabeyn kapısı,* haremle selamlık arasındaki kapı; *mabeyn müşiri,* (XIX. yüzyıl) sarayın mabeyn dairesi başı; *mabeyn olmak,* ara açılmak.

mabeynehüma, *A. a.* Ara, araları.

mabguz, *A. s. (gayın, dat* ile) [bugz'dan] Sevilmemiş, nefret edilmiş.

mabihiliftihar, *A. a.* [ma-bih-il-iftihar] Kendisiyle övünülen, övünme nedeni.

mabihilistihkak, *A. a.* [ma-bih-il-istihkak] Hak etme nedeni.

mabud, *A. a.* [ibadet'ten] **1.** Tanrı. **2.** İbadet edilen nesne.

mabude, *A. a.* Kendisine ibadet edilen peri ve dişi Tanrı. Fransızca *deesse* (Tanrıça) karşılığı (XIX. yüzyıl).

macera, *A. a.* [ma-cera] Olup geçen şey, serüven.

macid, macide, *A. s.* [mecd'den] Şan ve şeref sahibi.

macin, macine, *A. a.* Hilecilik yolu öğreten.

ma'cun, *A. a.* [acn'den] **1.** Hamur kıvamında olan şey. **2.** Hamur kıvamına getirilme ilaç. **3.** Uyuşturucu maddelerden yapılma keyif tatlısı. **4.** Yumuşak şeker. [ç. maacin].

ma'da, *A. a., be.* [ma'ada] Başka, tazla, gayrı.

mahadik, medahik, *A. a. (min, dat, kef* ile) [mudhik ç.] Gülünç davranışlılar. Güldürücü kimseler.

mâdam, *A. bağ.* [mâ-dam] Madem, çünkü.

mâdame, *A. tam.* [mâ-dame] Oldukça, olunca. • *Mâdame-l-hayat,* sağ oldukça, ömrü boyunca.

madde, *A. a.* **1.** Madde, özdek. **2.** Maya, asıl, cevher, öz. **3.** Cisim. **4.** İş, mesele, sorun. **5.** Sözün özü, ruhu. **6.** Yasa ve kuralların rakamla sıralanmış fıkralarından her biri. **7.** Sözlüklerde açıklanan sözcüklerden her biri. **8.** Erkeklik organı. • *Maddet-ül-fesad,* fesada neden olan iş, fesadın başı. [ç. mevad].

maddeten, *A. be.* **1.** Madde ve cisim olarak. **2.** Gözle görülüp, elle tutulur biçimde. **3.** İş olarak.

maddî, maddiyye, *A. s.* **1.** Maddeye ait, maddeyle ilgili, özdeksel. **2.** Dokunma, görme, işitme, tatmayla duyulan şeyler. **3.** Para ve malca.

maddiyyat, *A. o.* Gözle görülür, elle tutulur şeyler.

maddiyye, *A. o.* Fransızca *materialisme* (özdekçilik, materyalizm) karşılığı (XX. yüzyıl). *Lâ maddiye,* Fransızca *immaterialisme* (özdeksizcilik) karşılığı (XX. yüzyıl).

maddiyyet, *A. o.* Gözle görülen, elle tutulan şey. Madde kısmı.

maddiyyun, *A. o.* [maddî ç.] Maddeye inanan ve maddeyi esas kabul edenler; *materialistes* (özdekciler) karsılığı (XIX. yüzyıl).

ma'delet, ma'dilet, *A. o.* [adl'den] Adalet.

ma'deletkâr, *F. s.* [ma'deletkâr] Adaletli.

ma'den, *A. o.* **1.** Maden. **2.** (Mec.) Bir haslet ve özelliğin kaynağı olan kimse. • *Ma'den mukataası,* eskiden maden idaresi.

ma'denî, ma'deniyye, *A. s.* Madenden, madensel.

ma'deniyyat, *A. o.* [madenî ç.] **1.** Madenden şeyler. **2.** Madenler. **3.** Fransızca *mineralogie* (madenbilim) karşılığı (XIX. yüzyıl).

mâder, *F. o.* Anne, ana. • *Mâder behata,* piç; *mâderender,* üvey ana.

mâderane, *F. s.* [mâder-ane] Annece, anaya yakışır biçimde.

mâderî, *F. o.* Annelik, analık.

mâderiyyet, *F. o.* Analık.

mâderzad, *F. s.* [mâder-zad] Anadan doğma. • *Cani-i mâderzad,* Fransızca *criminel-né* (anadan doğma suçlu); *lisan-i mâderzad,* anadili.

madg, mazg, *A. o.* Çiğneme. Ağızda çiğneyiş.

mâdih, mâdiha, *A. s.* [medh'ten] Öven.

ma'dilet. *Bkz.* ma'delet.

madiyan, *A. o.* Dişi at, kısrak.

madrub, mazrub, *A. s.* [darb, zarb'dan] **1.** Dövülen (kimse). **2.** Basılmış, damgalanmış (para). **3.** (Mat.) Çarpan, çarpılan. [ç. madrubat].

madud, madude, *A. s.* [add'den] **1.** Sayılı, sayılmış. **2.** Belli, belirli. **3.** Bircinsten sayılan (şeyler). *Eşhas-i madude,* belli birkaç kişi; *eyyam-i madude,* sayılı günler; *gayr-i madud, nâmadud,* sayısız, sayılmaz, çok.

madudat, *A. o.* (Huk.) **1.** Yumurta gibi taneyle satılıp alınan şeyler. **2.** *Eyyam-i madudat,* Kurban Bayramının son üç günü.

madudiyyet, *A. o.* Sayılma.

ma'dul, ma'dule, *A. s.* Bazı Farsça sözcüklerde yazıldığı halde okunmayan *v, y* harfleri.

ma'dum, ma'dume, *A. s.* [adem'den] Yok olan, mevcut olmayan. • *Ennadirü k-el-*

ma'dum, nadir olan şey yok gibidir; *mevcud-ül-ism, ma'dum-ül-cism,* adı var kendi yok.

ma'dumiyyet, *A. a.* Yokluk, yok olma.

madun, *A. a.* [ma-dun] **1.** Alt, aşağı. **2.** Emir altında bulunan, üstü bulunan.

mafât, *A. a.* [ma-fât] Elden çıkan yitik şey. • *Cebr-i mafât, telâfi-i mafât,* yitik bir şeye karşılık başka bir şey kazanma.

mafevk, *A. a.* [ma-fevk] **1.** Üst, yukarı. **2.** Üstte bulunan adam, baş. **3.** Maddi durum bakımından ileri.

mafilbab, *A. a.* [ma-fi-l-bab] (Bir kitabın içindeki) babta yer alan şey.

mafilbal, *A. a.* [ma-fi-l-bal] Yürekteki şey.

mafizzamir, *A. a.* [ma-fi-z-zamir] İçten istenilen şey.

mafsal, mafsıl, *A. a.* (Ana.) Eklem, oynak yeri. [ç. mafasıl].

mafsalî, *A. s.* Eklemlere, oynak yerlerine ait, eklemsel.

maftur, mafture, *A. s.* [fıtrat'tan] **1.** Yaradılmış. **2.** Yaradılışta olan.

ma'fuvv, *A. a.* [afv'den] Suçu bağışlanmış.

magare, *A. a.* Mağara.

magarib, *A. a.* [magrib ç.] Batı yerleri.

magazi, *A. a.* **1.** Gaza hikâyeleri. **2.** Gazalar, savaşlar.

magbun, *A. a.* [gabn'den] **1.** Alışverişte aldatılmış. **2.** Şaşkın, şaşırmış.

magbuniyyet, *A. a.* Şaşkınlık.

magbut, *A. s.* [gıbte'den] Gıpta edilmiş, imrenilmiş.

magdub, magzub, *A. s.* Gazap edilmiş, kendisine kızılmış olan.

magduben, magzuben, *A. be.* [gazab'dan] Gazaba uğrayarak. Öfkeyle.

magdur, magdure, *A. s.* [gadr'den] Gadir görmüş, haksızlığa uğramış.

magdure, *A. a.* Mağdur kadın.

magduriyyet, *A. a.* Gadre uğramış kimsenin durumu.

magfiret, *A. a.* [gufran'dan] Tanrı'nın kullarının günahını bağışlaması.

magfur, *A. s.* [gufran'dan] **1.** Tanrı bağışlamasına kavuşmuş olan ya da nail olması için dua edilen (kimse). **2.** Ölmüş kimse.

magfurunleh, *A. s.* [magfurunleh] Tanrı tarafından suçu bağışlanmış.

maglata, *A. a.* Yanıltmaç. Karşısındakini şaşırtmak için söylenen boş söz. Zihin karıştıracak saçma söz.

maglataperdaz, *F. s.* [maglataperdaz] Zihin şaşırtacak sözler hazırlayan, söyleyen.

maglataperdazî, *F. a.* Yanıltmaç söyleme.

maglûb, maglûbe, *A. s.* [galebe'den] Yenilmiş. Zor altında bulunan. Sıngın.

maglûbane, *A. be.* Yenilmiş

olarak, yenilerek; bitkin ve güçsüz durumda.

maglûbîn, *A. s.* [maglûb ç.] Yenilmiş kimseler.

maglûbiyyet, *A. a.* Yenilme. Bir güçlünün emri altında bulunma.

maglûk, *A. s.* Kapalı, kilitli.

maglûl, *A. s.* **1.** Susuzluktan çok sıkılmış, sıkıntıda. **2.** Bağlı, zincire vurulmuş. • *Maglûl-ül-yed,* eli bağlı.

magmum, magmume, *A. s.* [gam'dan] **1.** Gamlı, tasalı, üzüntülü. **2.** Bulutlu, kapanık.

magmumiyyet, *A. a.* **1.** Gamlı, tasalı olma. **2.** Kapanık ve bulutlu olma.

magmur, *A. s.* **1.** Adı sanı yok olmuş. **2.** Yıkık, viran.

magres, *A. a.* [gars'tan] Fidanlık.

magrib, *A. a.* [garb'den] **1.** Batı. **2.** Akşam. • *Salât-ül-magrib,* akşam namazı.

Magrib, *A. a.* Batı taraflarında olan ülkeler, Kuzeybatı Afrika, (İspanya, Portekiz). • *Magrib-i Aksâ,* Fas; *-edna,* Trablus ve Berberiye; *-evsat,* Tunus, Cezayir; *Magrib ocakları,* Trablus, Tunus ve Cezayir. *Bahr-i Magrib,* Atlantik Okyanusu.

magribî, *A. s., a.* Fas halkından. Magripli. Batı'nın zibidi Arapları.

magruk, *A. s.* [gark'tan] Suda boğulmuş. [ç. magrukîn].

magrur, magrure, *A. s.* [gurur'dan] **1.** Bir şeye güvenen. **2.** Güvenilmeyecek bir şeye güvenip aldanan. **3.** Övünüp duran, kibirli. Büyüklük taslar.

magrurane, *F. s., be.* [magrurane] **1.** Güvenilmeyecek bir şeye güvenerek, boş bir şeye dayanarak. **2.** Gurur ve kibirle.

magruren, *A. be.* **1.** Güvenerek, inanarak. **2.** Aldanarak.

magruriyyet, *A. a.* **1.** Bir şeye güvenip aldanma. **2.** Övünme, kibirlenme.

magrus, magruse, *A. s.* [gars'tan] Toprağa dikilmiş.

magsel, *A. a.* [gusl'den] Ölüleri yıkadıkları yer.

magsub, magsube, *A. s.* [gasb'dan] Gasp olunmuş, zorla alınmış.

magsul, magsule, *A. s.* Yıkanmış.

magşî, *A. s.* [gaşy'den] Bayılmış.

magşiyane, *F. s., be.* Bayılmış gibi, baygın.

magşuş, magşuşe, *A. s.* [gışʼtan] Halis ve saf olmayan, karışık; katışık. • *Sikke-i magşuşe,* halitası bozuk, karışma oranları hileli maden para.

magşuşe, *A. a.* Gümüş ve bakır karışığı akça, metelik.

magşuşiyyet, *A. a.* Halis ve saf olmayış, karışıklık.

magz, *F. a.* **1.** Beyin. **2.** İlik. **3.** İç, öz. **4.** Akıl. • *Bimagz,* beyinsiz, akılsız; *sebükmagz,* hafif beyinli, düşüncesiz.

magzub. *Bkz.* magdub.

magzuben. *Bkz.* magduben.

mah, meh, *F. a.* **1.** (Gökcismi) Ay. **2.** Yılın on ikide bir bölümü. Ay. **3.** Güzel genç ya da kız. • *Mah-i kamerî,* Arabi ayı; *-Kenan, -Kenanî,* (Kenan eli ayı) Yusuf peygamber; *-Mukanna', -Nahşeb,* Mukanna'nın Nahşep'teki yapma ayı; *-nev,* yeni ay, hilal; *-ruze, -sıyam,* oruç ayı, ramazan; *-taban,* parlak, parlayıcı ay. (Ed. Ce.): • *Mah-i arş-ârâ; -dırahşan; -dilâram; -kemalât; -sabahat; -sermedi; -tegafül.*

mahabbet. *Bkz.* muhabbet.

mahabîb, *A. a.* [mahbub ç.] Mahbuplar, sevgililer.

mahabis, *A. a.* [mahbes ç.] Hapishaneler, cezaevleri.

mahabîs, *A. a.* [mahbus ç.] Hapsedilmişler.

mahadîm, *A. a.* [mahdum ç.] Oğullar. Kibar kimselerin çocukları.

mahafe, mahafet, *A. a.* Korkunçluk. Korku. • *Mahafetullah,* Tanrı korkusu.

mahaffe, mahfe, *A. a.* Mahfe. Deve ya da katır üzerine konan ve içinde iki kişi oturacak kapalı taşıt.

mahafil, *A. a.* [mahfel ç.] Mahfeller.

mahak, mihak, muhak, *A. a.* Gökcismi ayın karanlık son üç gecesi.

mahakim, *A. a.* [mahkeme ç.] Mahkemeler. • *Mahakim-i adliye, -askeriye, -nizamiye, şer'iye.*

mahakk, mehenk, *A. a.* Mehenk. Ayar taşı.

mâhalakallah, *A. a.* [mâhalaka-allah] Kalabalık.

mahall, *A. a.* [hulûl'den] Mahal. Yer. • *Bimahal, nâbemahal,* yersiz. [ç. mahâl].

mahalle, *A. a.* Kent ve kasabaların bölündüğü parçalardan her biri. Çoğunda bir imam, iki muhtar ve cami bulunurdu. [ç. mahallât].

mahallî, mahalliyye. *A. s.* Bir yere özgü. Yerli. Yerel. Bir yerin malı ya da ürün ü olan. • *Hükûmet-i mahalliyye,* o yerin yönetim kurulu, yerel yönetim.

mahamid, *A. a.* [mahmedet ç.] Şükürler, şükür edilmeye değer davranışlar.

mahamil, *A. a.* [mahmil *c.*] Mahmiller. Deve üstünde iki kişilik binilecek sepetler.

maharîb, *A. a.* [mihrab ç.] Mihraplar.

maharic, *A. a.* [mahrec *c.*] Çıkacak yerler.

maharim, *A. a.* [mahrem ç.] Mahremler. Haram şeyler.

mâhasal, *A. a.* [mâ-hasal] Hâsıl olan şey, sonuç.

mahasin, *A. a.* [hüsn ç.] **1.** Güzellikler. **2.** İnsanın yüzüne güzellik veren sakal, bıyık. • *Mahasin-i sefid,* ak sakal; *ilm-i mahasin,* Fransızca *l'esthetique* (estetik) karşılığı (XX. yüzyıl).

mahatt, *A. a. (ha, ti* ile) Konak yeri, menzil.

mâhazar, *A. a.* [mâ-hazar] Ha-

zır olan, hazır bulunan her ne varsa.

mahazır, *A. a.* [mahzar ç.] Mahzarlar, genel dilekçeler.

mahazîl, *A. a.* [mahzul ç.] Rezil rüsva olmuş kimseler.

mahazin, *A. a.* [mahzen ç.] Mahzenler.

mahazir, *A. a.* [mahzur ç.] Korkulacak, sakınılacak şeyler.

mahbemah, *F. be.* [mah-bemah] Aydan aya.

mahbes, *A. a.* [habs'ten] Cezaevi. Hükümlülerin kapatıldığı yer. Zindan. (Mec.) Karanlık, sıkıntılı yer.

mahbub, *A. s.* [hub'dan] Sevilen, sevgili. • *Mahbub-i Huda,* Muhammed Peygamber; *zer-i mahbub,* XVIII. yüzyılda kesilmiş bir altın para.

mahbube, *A. s.* [hub'dan] Sevilen kadın.

mahbubperest, *F. s.* [mah-bubperest] Delikanlı seven, oğlancı.

mahbun, *A. s.* **1.** Kıtlık için saklanan şey. **2.** İkinci harfi düşürülmüş vezin.

mahbus, mahbuse, *A. s.* [habs'ten] Hapsolunmuş, bir yere kapatılmış.

mahbushane, *F. a.* [mahbushane] Cezaevi.

mahbusîn, *A. a.* [mahbus ç.] Hapsedilmişler.

mahbusiyyet, *A. a.* Hapislilik. Hapis süresi.

mahcub, mahcube, *A. s.* [hicab'dan] **1.** Örtülü, kapalı. **2.** Utanan, utanmış. **3.** Utangaç.

mahcubane, *F. be.* [mahcub-ane] Utanarak, utanmış bir halde.

mahcube, *A. s.* Namuslu, utangaç (kadın).

mahcubiyyet, *A. a.* Utangaçlık. Sıkılganlık.

mahcuc, *A. s.* [huccet'ten] Kanıt getirilmiş.

mahcur, *A. s.* [hacr'den] Hacir altına alınmış.

mahcuz, *A. s.* [hacz'den] Haczedilmiş. Mahkeme hükmüyle rehin haline konulmuş.

mahçe, mehçe, *F. a.* **1.** Küçük ay. **2.** Minare, kubbe ve bayrak direkleri başındaki küçük ay.

mahçehre, mahçihre, *F. s.* [mah-çehre] Ay yüzlü.

mahdub, mahzub, *A. s.* Boyanmış.

mahdud, *A. s.* [hadd'den] **1.** Sınırlanmış. **2.** Sınırlı, dar. **3.** Belli. Birkaç. • *Nâmahdud, gayr-i mahdut,* sınırsız.

mahdudiyyet, *A. a.* Sınırlılık. Darlık.

mahdum, *A. s.* [hidmet'ten] Hizmet olunan. Hizmet edene oranla efendi ya da hanım. • *Mahdum-i kâinat,* Muhammed Peygamber.

mahdum, *A. a.* **1.** Efendi, bey, hükümdar. **2.** Erkek evlat.

mahdume, *A. a.* Kız çocuk.

mahfaza, *A. a.* [hıfz'dan] Küçük zarf, kab, kutu.

mahfe. *Bkz.* mahaffe.

mahfel. *Bkz.* mahfil.

mahfi, mahfiyye, *A. s.* [hafi-

den] Gizli, saklı.

mahfil, mahfel, *A. a.* **1.** Toplanacak yer. Toplantı yeri. **2.** Toplanmış kurul. **3.** Büyük camilerde hükümdar ya da müezzinler için ayrılmış, parmaklıkla çevrili ya da biraz yüksekçe yer. [ç. mahafil].

mahfiyyen, *A. be.* Gizlice, gizli olarak.

mahfuf, *A. s.* Etrafı kuşatılmış, çevrilmiş.

mahfuz, mahfuze, *A. s.* [hıfz'dan] **1.** Saklanılmış. **2.** Korunup gözetilmiş. **3.** Gizlenmiş. **4.** Ezber edilmiş. • *Levh-i mahfuz,* Tanrı yargısının ezelde yazılı bulunduğu levha.

mahfuzat, *A. a.* **1.** Gizlenilmiş şeyler. **2.** Ezber edilmiş şeyler.

mahfuzen, *A. be.* Polis ya da jandarma gibi resmi bir muhafaza altında olarak.

mahi, *F. a. (he* ile) Balık. • *Sayd-i mahi,* balık avı. [ç. mahiyan].

mahî, *A. s.* [mahv'dan] Yok eden, mahveden.

mahir, mahire, *A. s.* [meharet'ten] Elinden gelir, becerikli, usta.

mahirane, *F. be.* Ustalıkla, ustaca.

mahîs, *A. s., a. (ha, sat* ile) **1.** Bir şeyden dönme. **2.** Kurtulma.

mahiyan, *F. a.* [mah ç.] **1.** Aylar. **2.** [mahi ç.] Balıklar.

mahiyane, *F. a.* Ay hesabıyla verilen ücret.

mâhiye, *A. tüm.* [mâ-hiye] O şey ki.

mahiyye, *A. a.* Mah sözünden Türkçede Arapça kuralla yapılmış ve çok yayılmış söz, aylık.

mahiyyet, *A. a.* Bir şeyin neden ibaret olduğu, aslı; içyüzü.

mahîz, *A. a. (ha, dat* ile) [hayz'dan] (Kadınlarda) aybaşı durumu.

mahkeme, *A. a.* [hükm'den] Davaların görülüp hükme bağlandığı yer. Tanzimat'a kadar kadı ya da naip yönetiminde şeriat bakımından hükümler veren mahkeme vardı. Tanzimat'tan sonra Batı hukukuna uygulanarak *adliye* ya da *nizamiye* mahkemeleri kuruldu. Bunlar, *ceza ve hukuk* diye iki bölüme ayrıldı ve *bidayet* ile *istinaf* diye iki dereceyle kademelendirildi. • *Mahkeme-i şeriyye,* nikâh, miras bölüşmesi ve başka din işleri görür o l d u. *Mahkeme-i kübra,* kıyamet günü.

mahkî, *A. s.* [hikâyet'ten] Hikâye olunan, anlatılan.

mahkûk, mahkûke, *A. s.* [hakk'ten] **1.** Çelik kalemle sert bir şey üzerine kazılmış. **2.** Yazıldıktan sonra çakı ya da kalemtıraşla kazınmış.

mahkuk, *A. s. (ha, kaf* ile) **1.** Doğrultulmuş. **2.** Doğru yapılmış.

mahkûkât, *A. a.* Hakkedilmiş eşya. Hakkâk işleri.

mahkûm, mahkûme, *A. s.* **1.** Birinin hükmü, baskısı altında

bulunan. **2.** Bir mahkemece hüküm giymiş, hükümlü. **3.** Sonu mutlak kötü olacak biçimde bulunan. • *Mahkûmün aleyh,* davayı kaybeden; *-leh,* davayı kazanmış olan; *millet-i mahkûme,* bir hükümette din ya da ırk bakımından azınlık olanlar.

mahkur, *A. s. (ha* ile) Hakarete uğramış.

mahlas, *A. a.* [hulûs'tan] **1.** Kurtulacak yer. **2.** Bir kimsenin ikinci adı. En çok eskiden yazınla uğraşanlar böylece bir ad edinirlerdi.

mahleb, *A. a.* **1.** Bal. **2.** (Bitb.) İdrisağacı.

mahlika, *F. s.* [mah-lika] Ay yüzlü, yüzü ay gibi olan.

mahlû', *A. s.* [hal'den] Tahtından indirilmiş hükümdar. • *Hakan-i mahlû', padişah-i mahlû',* tahtından indirilmiş Osmanlı padişahı.

mahlûc, *A. s.* (Pamuk gibi) Atılmış.

mahlûk, *A. s.* [halk'ten] Yaratılmış. Yaratık.

mahlûk, *A. s.* Sakalı tıraş edilmiş.

mahlûka, *A. s.* Başkasının olup da benimsenen nazım.

mahlûkat, *A. a.* Yaratılmış şeyler. Canlılar, yaratıklar.

mahlûl, mahlûle, *A. s.* [hall-den] **1.** Çözülmüş, dağıtılmış. **2.** Erimiş, eritilmiş. **3.** Sahipsiz maaş ya da memurluk. **4.** Mirasçısı bulunmayan ve hükümete k a l a n (miras).

mahlûlât, *A. a.* Mirasçısı olmadığı için hükümete (evkafa) kalan miraslar.

mahlûle, *A. s.* Kocası ölmüş kadın. Muhallefe.

mahlûliyyet, *A. a.* Mahlûl olma durumu.

mahlût, mahlûte, *A. s.* [hılt'tan] Karışık. Başka bir şey karıştırılmış.

mahmasa, *A. a.* Açlık.

mahmedet, mahmidet, *A. a.* Şükredilmeye ve övülmeye değer davranış. Şükür, şükran.

mahmel. *Bkz.* mahmil.

mahmi, mahmiyye, *A. s.* [himaye'den] Korunan. Birinin koruduğu.

mahmidet. *Bkz.* mahmedet.

mahmil, *A. a.* **1.** İki kişinin oturabileceği şekilde deve üstüne konan sepet. **2.** Her yıl Haremeyn'e hacı kafilesiyle gönderilen armağanlar.

mahmiyye, *A. a.* [himaye'den] Büyük kent.

mahmud, mahmude, *A. s.* [hamd'den] Övülmüş, övülmeye değer. • *Mahmud-ül-hisal,* iyi ahlak sahibi; *makam-i mahmud,* cennet.

Mahmud, *A. a.* Ebrehe'nin Kâbe'yi yıkmak için getirdiği filin adı.

mahmude, *A. a.* (Bitb.) Bingözotu.

mahmudî, mahmudiyye, *A. s.* **1.** II. Mahmud'a ait, onunla ilgili. **2.** Onun zamanında çıkarılmış ve 25 gümüş kuruş değerinde altın para. **3.** Onun

adına yapılmış eski bir savaş gemisi. **4.** *ö. a.* Bir Kürt aşireti.

mahmul, mahmule, *A. s.* [haml'den] **1.** Bir hayvan üzerine yüklenmiş. **2.** Bir şey üzerine kurulmuş ya da konulmuş. **3.** *a.* (Dilb., Man.) Yüklem.

mahmum, mahmume, *A. s.* **1.** Sıtmalı, sıtmaya tutulmuş. **2.** Ateşli, ateşi olan.

mahmumane, *F. be.* [mahmum-ane] Ateşli b i r halde, ateşler içinde gibi. Sayıklarcasına.

mahmur, mahmure, *A. s.* [hamr'den] **1.** İçkiyle başı sersem. **2.** Sarhoşluktan gelen sersemlik, şaşkınlık içinde. **3.** Uyku basmış, ağırlaşmış (göz). • *Çeşm-i mahmur,* baygın bakışlı göz.

mahmurane, *F. be.* [mahmur-ane] Mahmurcasına. Baygın baygın.

mahmuz. *Bkz.* mihmiz.

mahnuk, mahnuka, *A. s.* [hunk'tan] Boğulmuş, boğuk.

mahnukan, *A. be.* Boğulmuş olarak.

mahpâre, mehpâre, *A. a.* 'mah-pâre] Ay parçası. Pek güzel kimse.

mahpeyker, mehpeyker, *F. s.* [mah-peyker] Yüzü ay gibi güzel, nurlu, parlak.

mahrec, *A. a.* [huruc'dan] **1.** Çıkılacak yer, çıkılacak kapı. **2.** Ses ve harflerin ağızdan çıktıkları yer. **3.** İlmiye rütbelerinden İstanbul tarik-i mevleviyetinin ilk basamağı. **4.** (Mat.) Payda. • *Mahrec-i aklâm,* dairelere kâtip yetiştiren okul; *mahrec mevleviyeti,* ilmiye tariki payesi. [ç. maharic].

mahrek, *A. a.* [hareket'ten] **1.** (Mat.) Hareketli bir noktanın güttüğü yol. **2.** Bir gökcisminin geometri bakımından yeri, yörünge.

mahrem, *A. s.* **1.** Şeriatın yasak ettiği, haram. **2.** Evlenmeyi şeriatın yasakladığı, nikâh düşmeyen. **3.** Yakın akrabadan olduğu için kadınların kendisinden kaçmadığı. **4.** Biriyle içli dışlı, her türlü işlerini bilen. **5.** Gizli, herkese söylenmez; herkesçe bilinmemesi gerek. • *Mahrem-i esrar,* kendisine sır söylenmiş k i m s e. (Tas.) Tanrı sırrına aşina olmaya başlayan sâlik; *nâmahrem,* nikâh düşen, kendisinden kaçılan erkek; yabancı.

mahreman, *F. a.* [mahrem ç.] Mahremler, gizli şeyler söylenebilenler, konuşabilenler.

mahremane, *F. be.* [mahrem-ane] Gizli olarak.

mahremiyyet, *A. a.* Mahrem olma durumu. Mahremlik.

mahrû, mahrûy, *F. s.* [mah-rû] Ay yüzlü, güzel. [ç. mahrûyan].

mahruk, mahruka, *A. s.* [hark'tan] Yanmış, yanık. • *Mahruk-ul-fuad,* yüreği yanık.

mahrukat, *A. a.* Odun, kömür gibi yakılacak şeyler, yakıt. • *Mahrukat-i mayia,* akaryakıt.

mahrum, mahrume, *A. s.* [hirman'dan] **1.** Nasipsiz, payı olmayan. **2.** İstediği, dilediği şeyi elde edemeyen.

mahrumane, *F. be.* [mahrumane] Mahrumcasına.

mahrumen, *A. be.* Yoksun kalarak, bir şey elde edemeyerek.

mahrumiyyet, *A. a.* Mahrumluk.

mahrur, mahrure, *A. a.* [hararet'ten] Ateşlenmiş, kızmış.

mahrurane, *F. be.* [mahrurane] Ateşli ateşli, hararetli bir biçimde.

mahrus, mahrusa, *A. s.* [haraset'ten] Muhafaza olunan, gözetilen. Eminliği sağlanmış.

mahruse, *A. a.* B ü y ü k kent. • *Memalik-i mahruse-i şahane,* Osmanlı ülkesi.

mahrut, *A. a.* (Geo.) Koni.

mahrutî, mahrutiyye, *A. s.* (Geo.) Konik.

mahsub, *A. a.* [hesab'dan] Hesap edilmiş, hesaba geçirilmiş. Hesapta dahil. [ç. mahsubat].

mahsuben, *A. be.* Hesaba geçirilerek, alacağa tutularak.

mahsud, mahsude, *A. s.* [hased'den] Haset olunan, imrenilen.

mahsuf, *A. s.* [husuf'tan] Husufa uğramış, gölgelenmiş.

mahsul, *A. s.* [husul'den] Hasıl olan, meydana gelen şey, ürün.

mahsulât, *A. a.* **1.** Elde edilen şeyler. **2.** Toprağın yetiştirdiği şeyler, ürünler. **3.** Ehli hayvanlardan elde edilen maddeler. **4.** Sanayiden elde edilen maddeler. • *Mahsulât-i arziyye,* toprak ürünleri; *-sınaiyye,* endüstri ürünleri.

mahsuldar, *F. s.* [mahsul-dar] Mahsul veren, verimli, bereketli.

mahsun, mahsune, *A. a.* [hısn'dan] Kuvvetlendirilmiş, istihkâmlı.

mahsur, mahsure, *A. s.* [hasr'dan] **1.** Muhasara edilmiş, kuşatılmış. **2.** Hasrolunmuş, belli edilmiş, sınırlanmış. • *Nâmahsur,* sınırlanmamış, pek çok.

mahsur, *A. a. (hı, sin* ile) **1.** Eksiklik, zarar, ziyan. **2.** Yitme. **3.** Doğru yoldan sapma.

mahsus, mahsuse, *A. s.* [hissten] **1.** Beş duyudan biriyle anlaşılan. **2.** (Ruhb.) Duyulur. [ç. mahsusat].

mahsus, mahsusa, *A. s.* [husus'tan] **1.** Başkasında bulunmayan; yalnız bir kimseye ait olan, birine özgü. **2.** Birine ayrılmış olan. **3.** Layık. **4.** Ayrı, başlı başına.

mahsusa, *A. s.* Mahsus. Özel. • *İdare-i mahsusa,* İdare-i Aziziye adıyla Abdülaziz zamanında kurulup sonra bu adı alan ve daha sonraları da *Seyr i Sefain* denilen Devlet Denizyolları İdaresi.

mahsusan, *A. be.* Mahsus olarak, ayrıca, bile bile.

mahsusat, *A. a.* Gözle görülür şeyler. Akılla düşünülebilir şeyler anlamına olan *ma'ku-*

lât karşıtı.

mahsusiyyet, *A. a.* Mahsus olma. Hususi olma durumu.

mahşer, *A. a.* [haşr'dan] **1.** Kıyamet günü ölülerin dirilip toplanacakları zaman ve yer. **2.** Pek kalabalık.

mahşud, mahşude, *A. a.* Toplanmış, yığılmış.

mahşur, mahşure, *A. a.* [haşr'dan] Toplanmış.

mahtab, *F. a.* [mah-tab] **1.** Ay ışığı. **2.** R e n k l i kibrit.

mahtub, mahtube, *A. s.* Evlenmek için istenilen (kadın).

mahtum, *A. s. (hı, te* ile) Mühürlü.

mahtur, *A. s.* [hatar'dan] **1.** Tehlikeye yakın. **2.** Düşme.

mahtut, mahtute, *A. s.* **1.** Çizilmiş. **2.** Yazılmış. **3.** Çizgilenmiş.

ma'hud, ma'hude, *A. s.* [ahd-den] **1.** B i l i n e n, sözleşilen. **2.** S ö z ü geçen.

ma'hude, *A. s.* (Kötüce) bilinen kadın.

mahufiyyet, *A. a.* Korkunçluk.

mahuf, mahufe, *A. s.* [havf'ten] Korkulu, korkunç.

mahulya. *Bkz.* malihulya.

mâhur, *F. s.* Bir musiki makamı.

mahv, *A. a.* Yok etme, ortadan kaldırma. Batırma. Yok olma. Batma. Bitme. • *Mahv ü isbat*, yazılı bir şeyi düzeltme, ötesini berisini değiştirme.

mahviyyet, *A. a.* Mahv sözünden Türkçede yapılmış; alçakgönüllülük, kendine önem vermeyiş, hiçe sayma.

mahz, mahza, *A. a.* Sırf, sade, katıksız, halis. • *Mahz-i keramet*, tam bir keramet (gibi); *hikmet-i mahza*, tam bir hikmet.

mahzâ, *A. be.* Sade, sırf. Ancak.

mahzar, *A. a.* [huzur'dan] **1.** Huzur yeri, bir büyük kimsenin önü, yanı. **2.** H a z ı r olma, görünüş, gösteriş. **3.** Birçok kimse tarafından imzalı dilekçe. **4.** Mahkeme sicil defteri.

mahzen, *A. a.* [hazn'den] **1.** Eşya ve mal saklanacak yer. **2.** Bodrum katı. **3.** (Mec.) Karanlık, havasız yer. • *Kurşunlu mahzen*, İstanbul'da Galata'da deniz kıyısında (Tanzimattan önce) gümrük binası, eşya depoları.

mahzub. *Bkz.* mahdub.

mahzuf, mahzufe, *A. s.* [hazf'ten] Silinmiş, yerinden kaldırılmış.

mahzul, *A. s.* Hor, hakir, perişan. Rüsva.

mahzulen, *A. be.* Hakir, rüsva olarak.

mahzun, mahzune, *A. s.* [hüzn'den] Tasalı, kaygılı.

mahzun, mahzune, *A. s.* [hazine'den] Hazinede saklanan şey.

mahzunane, *F. s., be.* [mahzun-ane] Tasa ve kaygıyla. Tasalı, kaygılı olarak.

mahzuniyyet, *A. a.* Mahzunluk. Tasalı, kaygılı oluş.

mahzur, *A. a.* [hazer'den] Sa-

kınacak, korkacak şey. Engel, sakınca.

mahzur, *A. s.* [hazr'dan] Yanına yaklaşılması yasak. Haram.

mahzurat, *A. a.* [mahzur ç.] Dince yasaklanılmış şeyler. • *Ezzarurat lübîh-ül-mahzurat,* zaruretler yasak ve haram edilmiş şeyleri mubah kılar.

mahzuz, mahzuze, *A. s.* [hazdan] H a z z e d e n, hoşlanan. Hoşa gitme, hoşlanma.

mahzuzat, *A. a., ç.* Hoşlanılacak şeyler.

mahzuziyyet, *A. a.* Hoşlanma.

maî, maiyye, *A. s.* [ma'dan] **1.** Suya ait, suyla ilgili. **2.** Su renginde, mavi.

maide, *A. a.* **1.** Üzerinde yemekler bulunan sofra. **2.** Yemek, ziyafet. • *Maide i Mesih,* İsa peygamberin havarilerle yemesi; *-seniyye,* padişah ziyafeti; *-Süleyman,* Endülüs fatihleri arasında nifaka neden olan ünlü sofra takımı; *Sûre-i maide,* Kur'an'ın beşinci suresi.

mail, maile, *A. s.* [meyl'den] **1.** Bir tarafa eğilmiş, eğik. **2.** Bir şey ya da işe yeteneği olan. **3.** Hevesli, istekli, düşkün. **4.** Taraflı, içten istekli. **5.** Çalar, benzer, andırır. **6.** (Geo.) Eğik.

mailiyyet, *A. a.* Maillik, eğrilik.

ma'în, *A. a.* **1.** Saf, akarsu. **2.** (Geo.) Eşkenar dörtgen.

ma'işet, *A. a.* [ayş'ten] **1.** Yaşayış, yaşama. **2.** Yaşamak için gereken şeyler, dirlik. **3.** İlmiye tarikinin başlangıcında bulunanlara v e r i l e n ödenek.

mâiyyet, *A. a.* Kimya için Fransızca *hydrate* karşılığı olarak, mâ (su) sözünden türetilmiştir (XX yüzyıl).

maiyyet, *A. a.* Beraberlik, birlikte bulunma. Bir büyük memurun emri altında bulunma. • *Maiyyet memuru,* bir amire bağlı, en çok, Mülkiye Mektebi'nden ilk çıkışta valiler yanına a t a n ı l a n memurlar; *maiyyet vapuru,* kıyı ve ada illeri valilerinin emrinde bulunan vapur, elçiliklerin İstanbul'da bulunan gemileri (XIX. yüzyıl).

makabih, *A. a., ç.* Çirkin, yakışıksız davranışlar.

makabir, *A. a.* [makbere ç.] Mezarlar, gömütler.

mâkabl, *A. a.* [mâ-kabl] Öndeki, üstteki. Geçmiş bir şeyin kendinden önce olan.

mak'ad, *A. a.* [kuud'dan] **1.** Oturulacak yer. **2.** Oturak yeri, geri, kıç.

makadîr, *A. a.* [makdur ç.] Miktarlar.

makadir, *A. a.* [makderet ç.] Kudretler, güçler.

makal, *A. a.* [kavl'den] Söyleme, söyleyiş.

makalât, *A. a.* [makale ç.] **1.** Sözler, yazılar. **2.** Gazete yazıları.

makale, *A. a.* [kavl'den] **1.** Söz. **2.** Nutuk, söylev. **3.** Tek

bir bahis üzerine yazılmış eser ve Oklides'in elemanlar kitabı. **4.** (XIX. yüzyıl) Gazete yazısı.

makalîd, *A. a., ç.* Kilitler.

makam, *A. a.* [kıyam'dan] **1.** Durulan yer. Durak. **2.** Memuriyet, büyük memurluk yeri. **3.** Ermişlerin mezarlarının bulunduğu yer. **4.** Musiki ve şarkı tarzı, tonu. **5.** Söz konusu, söze giriş için yol. • *Makam-ı âli,* (yüce kat) nezaretler hakkında kullanılırdı; *-evvel, -sani,* gezegenlerin yörüngeleri üzerindeki hareket noktaları; *-hizmet,* memurluk yeri, iş görme yeri; *-İbrahim,* Kabe'de saklı bulunan bir taş; *-Mahmud,* kıyamet günü tüm peygamber ve ermişlerin toplanacağı yerde Muhammed Peygamberin yeri. *Bkz. Kaim-makam,* (Kaymakam); *sahib-makam, sahib-i makam,* memurluk yerinde bulunan, asıl memur. [ç. makamat].

makamat, *A. a.* [makam ç.] Makamlar. Makameler. • *Makamat-i âliyye,* yüce makamlar; *-Harirî,* Arap ozanı Hariri'nin öykü kitabı; *-Rıdvan,* cennetler; *sahib-i makamat,* tasavvuf ve gerçek yolunda yüce aşamalara ermiş olan.

makame, *A. a.* **1.** Meclis. **2.** Topluluk, kalabalık. [ç. makamat].

makarîz, *A. a.* [mikraz ç.] Makaslar.

makarr, *A. a.* [karar'dan] **1.** Durulan yer. Karargâh. **2.** Oturulan yer, konut. **3.** Devlet başkenti. • *Makarr-i hükûmet, -idare, -saltanat,* hükümet merkezi; *cennet-makarr,* durağı cennet olan.

makasıd, *A. a.* [maksad ç.] Maksatlar, niyetler. İstenilen şeyler.

makasir, *A. a.* [maksara ç.] Tan vakitleri, sabahlar.

makasîr, *A. a.* [maksure ç.] **1.** Maksureler, camide büyüklere mahsus yerler. **2.** Evin pek mahrem yerleri.

makatı', *A. a.* [makta' ç.] Makta'lar.

makatil, *A. a.* [maktel ç.] Makteller.

makber, *A. a.* Mezar.

makbere, *A. a.* Mezar, gömüt. Mezarlık, gömütlük.

makbuh, *A. s.* [kubh'tan] Beğenilmeyen, kötü görülen.

makbul, makbule, *A. s.* [kabul'den] **1.** Alınan, kabul olunan. **2.** Genel olarak istenilen, geçen. **3.** Beğenilen. • *Makbul-üş-şahade,* tanıklığı makbul tutulan.

makbuz, *A. s.* [kabz'dan] **1.** Alınmış, alınan. **2.** Sıkılmış, daraltılmış. **3.** Bir şeyin alındığına karşı verilen yazılı kâğıt, alındı. **4.** (Dilb.) u ve ü sesleriyle okunan v harfi.

makbuzat, *A. a.* [makbuz ç.] **1.** Alınan paralar. **2.** Alındılar defteri.

makdem, *A. a.* [kudum'dan] Gelme. Dönüp gelme.

makderet, makdiret, *A. a.* [kudret'ten] Zor, güç, kuvvet.

makduh, makduha, *A. s.* [kadh'ten] Beğenilmeyen, ayıp.

makdur, *A. s., a.* [kadr'den] **1.** Kader gereği olan, Tanrı'nın takdirinden bulunan. **2.** Kader, yazgı. **3.** Elden gelen. • *Makdur-i beşer,* insan için yapılabilecek; *makdur-ül-istifa,* ele geçirilmesi mümkün; *makdur-üt-teslim,* teslimi mümkün olan; *bezl-i makdur, sarf-i makdur,* elden gelebileni yapma; *hasb-el-makdur,* bir gücün üstünde, en fazlası.

makdurat, *A. a.* [makdur ç.] Makdurlar. (Bir şekli de *makadır*).

ma'kes, *A. a.* [aks'ten] Akseden yer. Akis yeri.

makhur, *A. a.* [kahr'dan] **1.** Birinin zoru altında kalan, yenilmiş. **2.** Bitip tükenmiş, zebun. **3.** Tanrı gazabına çarpılmış. • *Makhur-i kahr-i ilâhî.*

makhurane, *F. be.* [makhurane] Kahra uğramış halde. Kahra uğramışlara yakışır biçimde.

mâkir, mâkire, *A. s.* [mekr'den] Hileci.

makîs, makîse, *A. s.* [kıyastan] Benzetilebilir.

mâkis, *A. s. (se* ile) Durup dinlenen, soluklanan.

makiyan, *F. a.* Tavuk.

maklû', maklû'a, *A. s.* [kal'den] Sökülmüş, koparılmış. • *Maklû'an kıymet,* yıkıntı olarak değer.

maklûb, *A. s.* [kalb'den] **1.** Tersine çevrilmiş. **2.** Değiştirilmiş, başka hale konulmuş. **3.** Harfleri tersine okunduğu halde yine aynı olan sözcük ya da terkip. • *Anastas mum satsana, bab, mum* gibi.

maklûbiyet, *A. a.* Maklûb olma hali.

makreme, *A. a.* Makrama, mahrama.

makruh, *A. s.* Yaralanmış.

makrun, *A. s.* [karn'dan] Ulaşmış, kavuşmuş. Yakın. • *Makrun-i müsaade,* izne kavuşmuş, izin verilmiş; *icabetmakrun,* kabule yakın, yaklaşmış; *lefif-i makrun. Bkz.* Lefif.

makruniyyet, *A. a.* Yakınlık. Yaklaşma.

makruz, *A. s.* [karz'dan] Ödünç verilmiş.

maksad, *A. a.* [kasd'dan] Kasdolunan şey, istenilen şey.

maksim, *A. a.* **1.** Bir şeyin dallara, bölüklere ayrıldığı yer. **2.** Suyun kollara ayrılma yeri; savak.

maksud, maksude, *A. s.* [kasd'den] Meram olunan, dilenilen şey. [ç. makasid].

maksum, maksume, *A. s.* [kısm'dan] **1.** Ayrılmış, bölünmüş. **2.** *a.* (Mat.) Bölünen. • *Maksumunaleyh,* bölen; *Rızk-i maksum,* (Tanrı tarafından) ayrılmış rızık; kısmet.

maksumiyet, *A. a.* Taksim

olunma, bölünme.

maksur, maksure, *A. s.* [kasr-dan] **1.** Kasılmış, kısaltılmış. **2.** Alıkonulmuş, bir şeye ayrılmış. **3.** (A. Dilb.) *y* şeklinde yazılan elif harfi, ki, Arapça sözcüklerin sonunda olur. • *Dâvi-dâva* gibi.

maksure, *A. a.* **1.** Camilerde büyükler için ayrılmış yüksekçe yer. **2.** Bir evin en mahrem yeri. **3.** Bölüntü.

maksus, *A. s.* Kesilmiş, kırpılmış.

makta', *A. a.* [kat'dan] **1.** Kesilen ya da bir şeyin kesildiği yer. **2.** (Mat.) Kesit. **3.** (Ya.) Koşukların durak yerleri. **4.** Gazel ya da kasidenin son beyti (ki ozan burada mahlasını yazar).

maktel, *A. a.* [katl'den] Birinin öldürüldüğü yer. Öldürülme yeri.

maktu', maktu'a, *A. s.* [kat'dan] **1.** Kesilmiş, kesik. **2.** Pahası biçilmiş, pazarlık edilmez. **3.** Götürü.

maktu'an, *A. be.* Götürü olarak, toptan.

maktul, *A. s.* [katl'den] Öldürülmüş.

maktulen, *A. be.* Öldürülerek.

maktulin, *F. o.* Vurulmuş, öldürülmüş insanlar.

ma'kud, *A. s.* [akd'den] **1.** Bağlı, düğümlü. **2.** Akdolunmuş, bağlanılmış, sonuç verilmiş.

makul, *A. s.* [kavl'den] **1.** Söylenilmiş, denilmiş. **2.** Söylenilen şey, söz.

ma'kul, ma'kule, *A. s.* [akl'dan] **1.** Akla uygun, aklın kabul ettiği. **2.** Akılla bilinir, akılla tanıtlanan. **3.** Oldukça akıllı, sözü akla yakın. [ç. ma'kulat].

makulât, *A. a.* [makule ç.] Ulamlar, kategoriler.

makule, *A. a.* **1.** (Fel.) Ulam, kategori. **2.** Bilimce sınıflanmış. **3.** Çeşit, soy, boy. Fransızca *categorie* (k a t e g o r i, ulam) ve *predicament* karşılığı (XX. yüzyıl).

makulî, *A. s.* Fransızca *categorique* (kesin) karşılığı (XX. yüzyıl).

ma'kûs, ma'kûse, *A. s.* [aks'ten] **1.** Tersine dönmüş, baş aşağı olmuş. **2.** Başka bir şeyin karşıtı. **3.** Bir yere vurup geri dönen ya da sureti görünen. **4.** Ters, iyi gitmeyen, uğursuz. **5.** (Mat.) Evrik. Ters. • *Tali-i ma'kûs,* tersine giden uğursuz talih.

ma'kûsen, *A. be.* Aksine olarak. Karşıt olarak. • *M a' k û s e n mütenasip,* (Mat.) ters orantılı.

mal, *A. be.* **1.** Tasarruf olunan değerli ve gerekli şey. **2.** Var, varlık, servet. **3.** Para, nakit, gelir. **4.** Tüccar eşyası. • *Mal-i gaybî,* sahibi belli olmayan mal, bulunma mal; *-menkul,* bina ve topraktan gayrı, taşınabilir mal; *-mirî,* miriye, hükümete ait mal; *-nâtık,* canlı mal; *-uhrevi,* ahret için kazanılan sevap; *mal defterdarı,* (Tanzimat'tan önce) devlet

maliyesi işleriyle uğraşan kimse; *-kalemi,* maliye dairesi; *-müdürü,* kaza maliye memuru; *-sandığı,* devlet geliri sandığı, vezne; *beyt-ül-mal,* (Tanzımat'tan önce) devlet hazinesi, (sonra) şeriat mahkemelerinde mirasçıları bulunmayan ölü mallarının hesabı görülen daire; *re's-ül-mal,* anapara.

-mal, *F. s.* Süren, sürülen; sarılan, takılan anlamlarıyla tamlamalar yapılmada kullanılır. • *Bkz. Gûşmal, pâymal, rûmal.*

malâkelâm, *A. s.* [ma-lâ-kelâm] Söz götürmez, diyecek yok.

malâmal, *F. s.* [mal-â-mal] Dopdolu.

malânihaye, *A. s.* [ma-lâ-nihaye] Sonsuz.

malâya'ni, *A. s.* [ma-lâ-yani] Manasız, anlamsız, yararsız, boş şey.

malâyutak, *A. s.* [ma-lâ-yutak] Dayanılmaz.

maldar, *F. s.* [mal-dar] Zengin.

malezime, malzeme, *A. a.* Gerekli şey.

mali, *F. s.* Dolu.

malî, maliyye, *A. s.* **1.** Mala, paraya mensup. **2.** Devlet gelir ve giderlerinin idaresine ait. • *Fenn-i malî,* maliye bilgisi; *sene-i maliye,* 1840 (1256) yılından sonra, yılbaşı mart hesabıyla maliye işleriyle resmi işlerde kullanılan tarih. O yıldan sonra otuz altı yılda bir yıl fark göstererek, Batı takvim sisteminin alınmasına kadar sürmüştür.

malide, *F. s.* Sürmüş, süren anlamıyla bazı tamlamalarda bulunur.

malihulya, mahulya, *F. a.* **1.** Karasevda. **2.** Kuruntu. Melankoli.

malik, malike, *A. s.* [mülk'ten] **1.** Sahip, efendi. **2.** Bir şeye sahip. • *Malik-ül-mülk,* Tanrı.

Malik, *A. ö. a.* Yedi cehennemin h â k i m i ve kapıcısı, zebanileri yöneten melek.

malikâne, *F. a.* **1.** Kanunun belirttiği koşullarla birine verilen beylik arazi. **2.** (XIX. yüzyıldan sonra) Büyük, zengin köşk.

malike, *A. s.* **1.** Mal sahibi olan kadın. Bir şeye sahip ve tasarruf eden kadın. **2.** Peri, su perisi.

malikiyyet, *A. a.* Malik ve sahip olma.

maliş, *F. a.* Övme, sürme, sürüştürme. Iyelik.

malişgâh, *F. a.* [maliş-gâh] Yüz sürülecek yer.

malişger, *F. s.* [maliş-ger] **1.** Sürtücü, ovucu. **2.** Tellak.

maliyyat, *A. a., s.* Maliye işleriyle ilgili. Maliye bilgisi (XIX. yüzyıl).

maliyye, *A. a.* Devlet gelir ve giderleri işiyle uğraşan daire (XIX. yüzyıl), maliye.

maliyyet, *A. a.* Kıymet. Mal olma değeri (XIX. yüzyıl), maliyet.

maliyyun, *A. ç., a.* Maliyeciler, e k o n o m i c i l e r (XIX. yüz-

yıl).

maliz, *F. a.* Sülük.

malperest, *F. s.* [mal-perest] Mal canlı, mala düşkün.

ma'lûl, ma'lûle, *A. s.* [İllet'ten] İlletli. Sakat.

ma'lûlen, *A. be.* Sakat olarak.

ma'lûlîn, *A. a.* [ma'lûl ç.] Sakatlar. • *Ma'lûlîn-i guzat,* Sakat gaziler.

ma'lûliyyet, *A. a.* Hastalık, sakatlık.

ma'lûm, ma'lûme, *A. s.* [ilmden] **1.** B i l i n e n, belli. **2.** (Dilb.) Etken (eylem).

malûmat, *A. a.* [ma'lûm ç.] **1.** Bilinen şeyler, öğrenilmiş gerçekler. **2.** Biliş. **3.** (Fel.) Bili. Bilgi. • *Malûmat-i cüz'iyye,* az, h a f i f bilgi; *-külliye,* temelli bilgi; *-zaruriyye,* gerekli bilgi; *eyyam-i malûmat,* Mekke'deki hacılık günleri.

Malûmat, *A. a.* İkinci defa olarak, 23 Mayıs 1895'te, Baba Tahir tarafından çıkarılmaya başlanılmış haftalık dergi olup, Edebiyat-ı Cedide zamanı tartışmalarında önemli bir yer almıştır.

malûmatfüruş, *F. s.* [malûmatfüruş] Bilgi satan, bilgiçlik taslayan.

malûmiyyet, *A. a.* Belli olma, bilinme. Bilinen şeyin durum ve niteliği.

malzeme. *Bkz.* malezime.

mamelek, *A. a.* [ma-melek] Birinin her nesi varsa; varı yoğu; olanca şeyi.

mameza, *A. a.* [ma-meza] Geçen şey. Geçmiş şey. • *Meza mameza,* olan oldu, geçen geçti. Geçmişi unutalım.

ma'mul, *A. a.* [amel'den] Yapılmış, işlenmiş. • *Ma'mulün bih,* yürürlükte olan amel edilen (kanun, nizam, kural gibi) şey.

ma'mulât, *A. a.* [ma'mul ç.] El ya da makineyle yapılmış, işlenmiş eşya. • *Ma'mulât-i dahiliyye,* ülkede yapılan eşya.

ma'mur, ma'mure, *A. s.* [umran'dan] Bayındır, şenlikli. • *Beyt-i ma'mur,* Kabe.

ma'mure, *A. a.* İnsan bulunan, bayındır y e r. Kent, kasaba.

ma'muriyyet, *A. a.* Mamur olma. Bayındırlık.

ma'na, ma'ni, *A. a.* **1.** Mana, anlam. **2.** İç, içyüz. **3.** Rüya, düş. **4.** Akla yakın neden. • *Âlem-i mâna,* rüya, düş; *bimâna,* manasız, anlamsız, münasebetsiz; *ism-i mâna,* soyut ad. (Ed. Ce.): • *Mâna-yi amik; -azm; -beliğ; -dâvet; -elem; -endişe; -esrar; -feragat; -feryat; -garib; -g i r y e d a r; -hainane; -hande; -haşin; -hazin; -himayet; -husran; -husumet; -m e r h a m e t; -muaheze; -mütebessim; -nazar; -nigâh; -serzeniş; -şetaret; -tehlike; -teslimiyet.*

ma nahnü fih, *A. tüm.* Sözünü ettiğimiz, üzerinde konuştuğumuz.

manassa. *Bkz.* minassa.

-mande, *F. s., a.* **1.** Kalmış, gitmiş. **2.** Bu anlamla bileşikler oluşturur. • *amelmande, der-*

mande, hâtırmande, haznemande, pesmande.

ma'nen, *A. be.* **1.** Anlam bakımından, anlamca. **2.** Doğrudan ve açıktan olmayarak. **3.** İçten.

manend, *F. a., s.* Benzer, eş.

manende, *F. s.* Benzeyen.

ma'nevî, ma'neviyye, *A. s.* [mani'den] **1.** Manevi. Mana ve anlama ait. **2.** Somut görünür olmayıp ruh ve içle ilgili olan. Somut olmayan. İçlik. Tinsel. • *Ecr-i mânevî,* somut olmayan karşılık, sevap; *kuvve-i mâneviyye,* iç, yürek gücü; *veled-i mânevî,* ahret çocuğu, oğulluk.

ma'neviyyat, *A. a.* [ma'nevî ç.] Manevi olan, içe ait olan hususlar.

maneviyye, *A. a.* Fransızca *manicheisme* (maniheizm) karşılığı (XX. yüzyıl).

ma'neviyyun, *A. a.* Tanrı'ya bel bağlamışlar.

ma'ni. *Bkz.* ma'na.

Mani, *F. a.* Ünlü Fars ressamı.

mânî', *A. s., a.* [men'den] **1.** Geri bırakan, alıkoyan, engel olan. **2.** Engel, özür. [ç. mevani].

mâni'a, *A. a.* [men'den] **1.** [le] gel, özür. **2.** Zorluk.

ma'nidar, *F. a.* [ma'ni-dar] Manidar, manalı, anlamlı.

mansıb, *A. a.* [nasb'dan] Büyük memurluk yeri. Makam. [ç. manasıb].

mansub, mansube, *A. s.* [nasb'dan] **1.** Dikilmiş, konmuş. **2.** Memuriyete konmuş, memur bulunan.

mansube, *A. a.* **1.** Satrançta Nerdin yedinci oyunu. **2.** Tedbir, oyun.

mansur, mansure, *A. s.* [nusret'ten] **1.** Tanrı yardımıyla yenen, üstün gelen. **2.** Müzik perdesi. • *Asakir-i Mansure-i Muhammediyye,* Yeniçerilerin kaldırılmasından sonra kurulan ordu. *Mansure,* bu kurulun kısa adı.

mansuriyyet, *A. a.* Tanrı yardımıyla üstün gelme, başarma.

mansus, mansusa, *A. s.* [nass'tan] Kur'an'da açık açık anlatılan, hakkında ayet bulunan.

mantık, *A. a.* [nutk'tan] **1.** Söz. **2.** Akıl dairesinde söz söyleme yöntem ve kurallarından söz eden bilgi. • *Mantık-üt-tayr,* (kuş dili) Şeyh Attar'ın ünlü bir ahlak kitabı.

mantıkî, mantıkıyye, *A. s.* Mantığa, mantık kurallarına uygun, mantıkça, mantıklı.

mantıkıyyun, *A. a.* Mantık bilginleri. Mantıkla uğraşanlar.

mantuk, mantuka, *A. s.* [nutk'tan] Söylenilmiş, denilmiş.

mantuk, *A. a.* **1.** Söz. Kelam. Nutuk. Söylev. **2.** Anlam. Kavram.

manukan, *A. b.* Boynu vurularak.

manzar, *A. a.* [nazar'dan] **1.** Görünen yer. **2.** Görünen yer.

2. Görünüş. **3.** Çehre, yüz. • *Hoşmanzar,* görünüşü güzel; *kerih-ül-manzar,* görünüşü çirkin, kötü yüzlü.

manzara, *A. a.* [nazar'dan] **1.** Bakılıp seyredilen yer. **2.** Gözün görebildiği yerin görünüşü ve durumu.

manzum, manzume, *A. s.* [nazm'dan] **1.** Sıralanmış, düzenlenmiş. **2.** (Ya.) Vezinli, uyaklı söz. Koşuk. [ç. manzumat].

manzume, *A. a.* **1.** Sıra, dizi, takım, dizge, sistem. **2.** Vezin ve kafiyeli söz. Uzunca nazım.

manzur, manzure, *A. s.* [nazar'dan] **1.** Bakılan, nazar olunan. **2.** Gözde olan, beğenilen.

mâr, *F. a.* Yılan. • *Mâr-ı sermadide,* uyumuş yılan.

mâran, *F. a.* [mâr ç.] Yılanlar. • *Şah-i mâran,* yılanlar padişahı.

ma'raz, ma'rız, *A. a.* [arz'dan] **1.** Bir şeyin göründüğü, çıktığı yer. **2.** Bir şeyin bildirildiği, arz olunduğu makam. **3.** (XIX. yüzyıl). Sergi.

maraz, *A. a.* Hastalık. • *Maraz-ı mevt,* ölüm hastalığı; *-müstevli,* salgın hastalık; *-müzmin,* süregen hastalık. [ç. emraz].

marazi, maraziyye, *A. s.* Hastalığa ait. Hastalıklı.

maraziyyat, *A. a.* Fransızca *pathologie* karşılığı (XX. yüzyıl).

ma'rec, mi'rec, *A. a.* Çıkacak yer, merdiven.

ma'reke, *A. a.* Savaş alanı.

mârik, *A. a.* Hak dinden çıkan.

mârid, mâride, *A. s.* **1.** İnatçı. **2.** Aldatıcı, kandırıcı. [ç. merede].

ma'rife, *A. a., s.* Anlam ve kavramı belirtilmiş söz.

ma'rifet, *A. a.* **1.** Bilme, biliş. **2.** Ustalık. **3.** Ustalıkla yapılmış olan şey. **4.** Tuhaf, garip durum. **5.** Aracı, ikinci el. • *Ma'rifet nazariyesi,* (Fel.) Fransızca *epistemologie* (bilgi kuramı) karşılığı.

mâristan, *F. a.* [mâr-istan] **1.** Yılanı bol yer. **2.** (Bimaristan kısaltması) hastane.

marîz, marîze, *A. s.* [maraz'dan] Hasta, hastalıklı. (Ed. Ce.): • *Fikr-i marîz; ruh-î marîz; sîma-yi marîz; zevk-i marîz.*

marîzane, *F. be.* Hastalıklı. Marizcesine.

marpiç, *F. a.* Marpuç.

marr, marre, *A. s.* [mürur'dan] Geçen, geçici. • *Marr-ül-beyan, marr-üz-zikr,* söylenmiş, yukarıda geçmiş olan.

marrîn, *A. a.* [mar'dan] Geçenler. • *Marrîn ü âbirin,* geçenler. Gelen giden.

marsus, marsuse, *A. s.* [rasîn'den] B i r b i r i n e yanaştırılmış, sağlam.

ma'ruf, ma'rufe, *A. s.* [irfan'dan] **1.** Bilinen, tanınmış. **2.** Ünlü. **3.** Şeriatın emrettiği, iyi bulup beğendiği. • *Emri bil-maruf nehyi an-il-münker,* şe-

riatın emirlerini ve yasaklarını halka bildirme. *K a v l-i ma'ruf,* ünlü söz.

ma'rufiyyet, *A. a.* Ünlülük. Bilinmişlik.

Marut, *A. a.* Harut'un arkadaşı.

ma'ruz, ma'ruza, *A. s.* **1.** Arz olunmuş, arz olunan. **2.** Bir şeyin karşısında bulunan. **3.** Serilmiş, sergi gibi yayılmış. **4.** Sunulmuş, verilmiş. **5.** Söylenilmiş, denilmiş. • *Ma'ruz-i bendegânemdir, -çaker-i kemineleridir, -daiyanemdir,* türlü dilekçe ve büyüklere hitap biçimleri; *el-ma'ruz,* akrandan akrana yazılabilecek hitap; *evrak-i ma'ruza, hedaya-yi ma'ruza,* sunulan kâğıtlar, armağanlar.

ma'ruzat, *A. a.* [maruz ç.] Küçükten büyüğe bildiren, sunulan şeyler.

marzi, *A. a.* [rıza'dan] Razılık, hoşnut olma. • *Gayr-i marziyye,* beğenilmemiş.

mas, mass, mass'a, *A. a.* Emme. Emerek çekme. Soğurma.

masabîh, *A. a.* [misbah ç.] Işıklar. Meşaleler. Kandiller.

mas'ad, *A. a. (sad, ayın* ile) **1.** Yukarıya çıkacak yer. **2.** Merdiven, ip merdiven. [*c.* masaid].

mâsadak, *A. a.* [mâ-sa-dak] Uygun, tıpkı.

masadir, *A. a.* [masdar ç.] Mastarlar. Nesne çıkan yerler.

Masahif, *A. a.* [mushaf ç.] Mushaflar.

masaib, masayib, *A. a.* [musibet ç.] Musibetler.

masalih, *A. a.* [maslahat ç.] İşler. • *Ashab-i masalih, erbab-i masalih,* hükümet dairelerinde işleri olan kimseler, bu işlerin peşinde olanlar.

masari', *A. a.* [mısra ç.] Mısralar, dizeler.

masarif, *A. a.* [masraf ç.] Masraflar, harcamalar, harcananlar. [ç. masarifat].

masayib. *Bkz.* masaib.

masdar, *A. a.* [sudur'dan] **1.** Bir şeyin çıktığı yer, kaynak, temel. **2.** (Dilb.) Eylemlerin çıktığı adlar ki, o l a y a aracılık ederler, fakat zaman bildirmezler. • *Masdar-i mimî,* (A. Dilb.) başında m harfi bulunan mastar. [ç. masadir].

masdariyye, *A. a.* Tanzimat'tan önceleri şaraptan ve daha bazı maddelerden alınan vergi.

masdariyyet, *A. a.* Mastarın anlatmak istediği oluş anlamı.

masduk, masduka, *A. s.* Doğru söz, gerçek.

masdur, masdure, *A. s.* **1.** Gönderilmiş, yollanmış olan. **2.** Göğsü incinmiş ya da ağrımış olan.

mâsebak, *A. a.* [mâ-sebak] Sebkat eden. Geçen, geçmiş.

mâselef, *A. a.* [mâ-selef] Geçmiş, önceki.

mashub, mashube, *A. s.* Birlikte alınmış, birlikte götürülen.

mashuben, *A. be.* Birlikte olduğu halde. Yanında bulunarak.

mashara, *A. a., s.* **1.** Zevklenme, eğlenme. **2.** Gülünç. **3.** Kepaze. **4.** Tuhaflıklar yapan.

masîr, *A. a.* [sayruret'ten] Sürüp giden.

mâsiva, *A. a.* [mâ-siva] Bir şeyden gayrı olan şeylerin tümü. Yaradandan, Tanrı'dan gayrı tüm varlıklar. Dünya ilgileri. • *Terk-i mâsiva,* dünyadan geçmek, Tanrı'dan gayrı her şeyle ilgiyi kesmek.

ma'siyet, *A. a.* [asa'dan] **1.** İsyan. **2.** Günah.

masl, *A. a.* Kan ve sütün içinde doğal olarak bulunan su. • *Masl-ud-dem,* serum.

maslahat, *A. a.* [sulh'tan] **1.** Barış, rahatlık, iyilik yolu. **2.** İş. Husus, madde, keyfiyet. **3.** Önemli iş. *Bkz.* limaslahatin.

maslahatgüzar, *F. a., s.* [maslahat-güzar] **1.** İş bitiren, işbilir. **2.** Elçi vekili, işgüder.

masli, masliye, *A. s.* Serumla ilgili.

maslub, maslube, *A. s.* [salb'den] **1.** Asılmış. **2.** Asılarak öldürülmüş.

masluben, *A. be.* Asılarak, asılma suretiyle.

masnu', masnu'a, *A. s.* [sun'dan] **1.** Sanatla yapılmış. **2.** Uydurma düzme.

masnu'at, *A. a.* [masnu' ç.] **1.** El ya da makineyle yapılmış şeyler. **2.** Uydurma, düzme şeyler.

masraf, *A. a.* [sarf'dan] Ceptenn çıkan para. • *Masraf nazırı,* askerlik dairesinde muhasebe başkanı.

masru', masru'a, *A. s.* Saraya tutulmuş, saralı.

masruf, masrufe, *A. s.* [sarf'dan] **1.** Harcanmış. **2.** Harcanan, kullanılan. **3.** Başka yana çevrilmiş, giderilmiş.

mass. *Bkz.* mas.

mastaba, mıstaba, *A. a.* Peyke, sedir.

mastur, masture, *A. s.* [satr'dan] Çizilmiş, yazılmış.

ma'sum, ma'sume, *A. s.* [ismet'ten] **1.** Masum. Suçsuz. **2.** *a.* Küçük çocuk.

ma'sumane, *F. be.* Masumcasına.

ma'sumiyyet, *A. a.* Masumluk.

masun, masune, *A. s.* [savn'dan] Korunmuş, korunan.

masuniyyet, *A. a.* Sağlamlık, eminlik. Korunma. Dokunulmazlık. • *Masuniyyet-i teşriiyye,* milletvekilliği dokunulmazlığı.

ma'sur, *A. s.* Sıkılmış, suyu ya da yağı çıkarılmış.

ma'suriyyet, *A. a.* Sıkılma, suyu ya da yağı çıkarılma.

maşallah, *A. tam.* Allah'ın isteği, Tanrı her ne isterse.

ma'şer, *A. a.* [işret'ten] Birlikte yaşar insanlar topluluğu. Tayfa. Takım.

ma'şerî, *A. s.* Topluluğa ait. (XX. yüzyıl).

mâşi, mâşiyye, *A. s.* [meşyden] Yürüyen, ayakla yürür.

maşita, *A. a.* Kadın tuvaleti yapan kadın.

maşiyen, *A. be.* Yürüyerek. Ya-

ya olarak.

maşrık, meşrik, *A. a.* [şark'tan] Güneşin doğduğu yer ya da yön. [ç. meşarık].

ma'şuk, ma'şuka, *A. s.* [aşk'tan] Sevilen.

ma'şuka, *A. s.* [aşk'tan] Sevilen kadın.

ma'şukiyyet, *A. a.* Sevilme durumu. S e v i l e n kimsenin durumu.

mat, *F. a.* Satrançta yenilgi.

matabi', *A. a.* [matbaa ç.] Matbaalar, basımevleri.

matabih, *A. a.* [matbah ç.] Mutfaklar.

mataf, mutaf, metaf, *A. a.* [tavaf'tan] Tavaf edecek yer. Etrafında dönüp dolaşılacak yer.

matali', *A. a.*[matla' ç.] Matlalar.

matalib, *A. a.* [matlab ç.] İstenen şeyler.

matar, *A. a.* Yağmur. [ç. emtar].

matavi, *A. a.* [matvi ç.] Kıvrımlar.

mataya, *A. a.* [matiyye ç.] Binek hayvanları.

matbaa, *A. a.* [tab'dan] Matbaa, b a s ı m e v i, • *Matbaa-i Amire,* Devlet Basımevi (XIX. yüzyıl).

matbah, *A. a.* [tabh'tan] Mutfak. Yemek pişirilen yer.

matbu, matbua, *A. s.* [tab'dan] Basılmış şey.

matbuat, *A. a.* [matbu ç.] Basılmış şeyler. Kitaplar, (en çok) gazeteler, basın (XIX. yüzyıl).

matbuh, matbuha, *A. s.* [tabh'tan] **1.** Pişirilmiş. **2.** Kaynatılmış, haşlanmış (ilaç).

matbuhat, *A. a.* Kaynatılmış ilaçlar, pişirilmiş yemekler.

mate, *A. ey.* Öldü.

matekaddem, *A. a.* [matekaddem] G e ç m i ş. Geçmiş zaman.

matem, *A. a.* **1.** Bir ölü için ağlaşıp siyaha bürünme. Yaş. **2.** Ölü için ağlama. **3.** Kader, yaslı bulunma. **4.** Muharrem ayının ilk on gününde imam Hüseyin için yas tutup mersiyeler okuma âdeti. (Ed. Ce.): • *Matem-i berpâ; -saadet; -sukut; eda-yi matem; girye-i matem; hücre-i matem; neşaid-i matem; siyah-i m a t e m; ye's-i matem; zemin-i matem.*

matemdar, *A. s.* [matem-dar] Matemli, acılı.

matemgede, *A. a.* [matem-gede] Yas evi.

matemgîr, *F. s.* [matem-gîr] Yas tutma. [ç. matemgîran].

matemî, *A. s.* Yaslı.

matemzede, *F. s.* [matemzede] Yasa tutulmuş, yaslı. [ç. matemzedegân].

matfi, *A. s.* [itfa'dan] Söndürülmüş.

mathun, mathune, *A. s.* [tahn'dan] Öğütülmüş.

matiyye, *A. a.* Binek hayvanı.

matla', *A. a.* [tulû'dan] **1.** Güneş ya da başka bir y ı l d ı z ı n doğması, tulû. **2.** Bunların doğması, tulû. **3.** Bunların doğdukları yer. **4.** (Ya.) Kasi-

de ya da gazelin ilk beyti. [ç. matali].

matlab, *A. a.* [taleb'den] **1.** İstek, istenilen şey. **2.** Konu, mesele, sorun.

matlub, matlube, *A. s.* [taleb-den] **1.** İstenilen, aranılan şey. **2.** Alacak. Ödünç verilmiş. [ç. matlubat].

matmah, *A. a.* Göz dikilen şey. Göz konulan yer.

matmu', *A. s.* [tama'dan] Tamah olunmuş; hırsla istenen her şey.

matmur, matmure, *A. s.* Toprak altına konulmuş, gömülmüş.

matmure, *A. a.* **1.** Yeraltında öteberi saklamaya mahsus yer. **2.** Mezar.

matrah, *A. a.* [tarh'tan] Tarh edilecek yer. Tarh olunacak nesne.

matrak, mitrak, *A. a.* **1.** Sopa. Değnek. **2.** Talimci şişi.

matrud, matrude, *A. s.* [tard'-dan] Kovulmuş.

matruh, *A. s.* [tarh'tan] **1.** Atılmış. **2.** Belirtilip kesilmiş (vergi). **3.** Temeli atılmış (bina). • *Matruhinminh*, (Mat.) eksilen.

matruş, *A. s.* Sakalı tıraşlı, sakalsız.

ma'tuf, ma'tufe, *A. s.* [atf'tan] **1.** Eğilmiş, bir yana doğru dönmüş. Çevrilmiş. **2.** Birine isnat olunmuş, birinindir denilmiş.

ma'tuh, ma'tuhe, *A. s.* Bunamış, bunak.

ma'tuk, ma'tuka, *A. s.* [itak, atak'tan] A z a t olunmuş (kimse), azatlı.

mat'umat, *A. ç., a.* Yenecek şeyler.

mat'un, mat'une, *A. s.* [ta'n, taun'dan] **1.** Tânedilmiş, yaralı. **2.** Vebaya tutulmuş.

mat'unen, *A. be.* Vebaya tutularak.

matvi, matviyye, *A. s.* [tayy'-dan] **1.** Kıvrılmış, bükülmüş. Kıvrılarak toplanmış. **2.** Bir şeyin içine sarılmış. Sarılı.

matviyyen, *A. be.* Sarılı olduğu halde. Bir şeyin içine sararak.

ma'une, *A. a.* Mavna.

maunet, *A. a.* [avn'den] **1.** Yardım. **2.** Azık, yolda yiyecek şey.

mavaka', *A. a.* [ma-vaka'] Vaki olan, olup geçen.

mavera', *A. a.* [ma-vera'] Bir ş e y i n arkasında, ötesinde bulunan, öte.

maveraî, maveraiyye, *A. s.* Öteye, öteki âlemden.

mavtın, *A. a.* [vatan'dan] Vatan, yer. Yerleşilip oturulan yer.

maye, *F. a.* **1.** Bir şeyin yapıldığı asıl madde, maya. **2.** Gerekli nesne. **3.** Para, mal. **4.** Bilgi. • *Bkz. F u r u m a y e, sermaye.*

mayedar, *F. s.* [maye-dar] Kudretli, paralı. [ç. mayedaran].

mayenkasemiyyet, *A. a.* [ma yen-kasemiyyet] Fransızca *di visibilite* (bölünebilme) karşılığı.

mayetehallel, *A. a.* [ma-yete-hallel] Hallolunabilir. Eritilebilir.

mayi, mayia, *A. s.* Sıvı. Su gibi akan. Su halinde bulunan. [ç. mayiat].

mayiiyyet, *A. a.* Sıvı halinde olma niteliği.

ma'yub, ma'yube, *A. s.* [ayb'dan] **1.** Ayıplanan. **2.** Bir eksiği, kusuru olan.

ma'yubat, *A. a.* [ma'yub ç.] Ayıplanacak şeyler, eksiklikler.

mayu'kal, *A. s.* [ma-yu'kal] Anlaşılır.

mayu'kes, *A. s.* [ma-yu'kes] **1.** Aksedilebilir. **2.** (Man.) Evrilir.

mayu'refiyyet, *A. a.* [ma-yu'refiyyet] Fransızca *cognoscibilite* (bilinirlik) karşılığı (XX. yüzyıl).

mayüfhemiyyet, *A. a.* Fransızca *concevabilite* (kavranabilirlik) karşılığı (XX. yüzyıl).

mazahir, *A. a.* [mazhar ç.] Eşyanın göründüğü yerler.

mazaik, mazayık, *A. a.* [mazik ç.] Dar yerler.

mazalîm, *A. a.* [zulm ç.] Zulümler, haksızlıklar.

mazalle, *A. a.* [zıll'dan] Gölgelik.

mazamîn, muzamîn, *A. a.* [mazmun ç.] Mazmunlar.

mazanna, mazınna, *A. a.* [zan'dan] **1.** Hakkında kuşkulanılan. **2.** Ermiş sanılan. • *Mazanna-i hayr,* kendisinden yalnız iyilik umulan kimse; *-kiramdan,* ermiş sanılanlardan; *-su',* kendisinden bir kötülük beklenen kimse.

mazarr, *A. a.* [mazarrat ç.] Mazarratlar.

mazarrât, *A. a.* [mazarrat ç.] Zararlar.

mazarrat, *A. a.* [zarar'dan] Zarar verme, dokunma.

mazbata, *A. a.* [zabt'tan] Bir toplantıda konuşulanların sonucunun yazılı biçimi.

mazbut, mazbute, *A. s.* [zabt'tan] **1.** Zaptedilmiş, ele geçirilmiş. **2.** Deftere yazılmış. **3.** Hatırda tutulmuş. **4.** Derli toplu. **5.** Muhafaza altında, korunmuş. **6.** Belli, belirtilmiş.

mazbutat, *A. a.* [mazbut ç.] Mazbut olan şeyler.

ma'zeret, *A. a.* [özr'den] **1.** Elde olmadan suç, kabahat işleme. **2.** Zorunlu nedenlerini söyleyerek bağış dileme.

mazg. *Bkz.* madg.

mazhar, *A. a.* [zuhur'dan] **1.** Bir şeyin çıktığı, göründüğü yer, böyle bir kimse. **2.** Nail olma, şereflenme, onurlanma.

mazhariyyet, *A. a.* Elde etme, nail olma.

mazınna. *Bkz.* mazanna.

mazi, maziyye, *A. s.* Geçen, geçmiş. • *Ezmine-i maziyye, zaman-i mazi,* geçmiş zaman, geçmiş zamanlar.

mazi, *A. a.* (Dilb.) Geçmiş zaman. • *Elmazi lâyüzker,* geçmiş şey bir daha söylenmez.

mazîk, *A. a.* [zik'tan] Dar yer, sıkıntılı yer.

mazille, *A. a.* Kıldan yapılma büyük çadır.

mazlum, mazlume, *A. s.* [zulm'den] **1.** Z u l ü m görmüş. **2.** Sessiz, yavaş kimse.

mazlumane, *F. s., be.* [mazlum-ane] **1.** Zulüm görmüşe yakışır biçimde. **2.** Sessizce, sessizlikle.

mazlumîn, *A. s.* [mazlum ç.] Zulüm görmüş kimseler.

mazlumiyyet, *A. a.* Zulüm görmüşlük. **2.** Sessizlik, yavaşlık. (Ed. Ce.): • *Mazlumiyyet-i yetimane; hava-yi mazlumiyyet; rikkat-i mazlumiyyet; ye's-i mazlumiyyet,*

mazmaza, *A. a.* Abdest alırken ağza su alma, ağız çalkalama.

mazmum, *A. a.* [zam'dan] Ötreyle, zammeyle okunan.

mazmun, *A. a.* [zımn'dan] **1.** Anlam, kavram. **2.** Nükteli, cinaslı güzel söz. • *Bikr-i mazmun,* ilk kez söylenmiş mazmun.

mazmunperdaz, *F. s.* [mazmun-perdaz] Mazmun söyleyen, mazmun düzen.

maznun, maznune, *A. s.* [zandan] **1.** Zan altında bulunan, kendisinden kuşkulanılan. **2.** Şüpheli. **3.** Bir suç için muhakeme ve ithamdan önce sorguya çekilen. **4.** Sanık. [ç. maznunîn].

mazrub, madrub, *A. s.* [darb, zarb'dan] **1.** Dövülmüş. **2.** Basılmış, damgalanmış. **3.** (Mat.) Ç a r p a n. Çarpılan. • *Mazrubun fih,* çarpan, [ç. mazruban].

mazrubat, *A. a.* [mazrub ç.] (Mat.) • *Mazrubata tefrik,* çarpanlara ayırma.

mazrubeyn, *A. a.* (Mat.) Birbiriyle çarpılan iki sayıdan her biri.

mazruf, mazrufe, *A. s.* [zarf'tan] **1.** Zarf içinde bulunan. Kalıp, kılıflı. **2.** Ekli, bir yazının zarfı içine konan. [ç. mazrufat].

mazrufen, *A. be.* Zarf içinde. Kapalı olarak.

mâzû, *F. a.* Mazı.

ma'zul, ma'zule, *A. s.* Memuriyetten çıkarılmış. [ç. ma'zulîn].

ma'zulen, *A. be.* Azledilmiş olarak.

ma'zuliyet, *A. a.* İşinden çıkarılma durumu.

ma'zur, ma'zure, *A. s.* [özr'den] Özürlü. Özrü olan.

mea. *Bkz.* mia.

meab, *A. a.* **1.** Geri dönülecek yer. **2.** Sığınılacak yer. • *Şevketmeab, fazailmeab,* şevketin, erdemin dönüp sığındığı vücut, kimse.

mead. *Bkz.* maad.

meal, *A. a.* Anlam, kavram. • *Bîmeal,* anlaşılmaz; *hakikatmeal,* gerçek, i ç t e n. *Hulâsa-i meal,* anlamının özü.

mealen, *A. be.* Kavram yönünden, harfi harfine olmayarak.

mealperver, *F. s.* [meal-perver] Mana anlatan. Anlamlı.

mearib, *A. ç., a.* **1.** Gerekli şeyler. **2.** İstenen şeyler.

meas, *A. a.* (*se* ile) Mezhep,

meslek.

measim, *A. a., ç.* Günah edilecek yerler; günahlar.

measir, *A. a., ç.* Güzel sesler, izler, nişanlar. • *Measir-i bergüzide,* seçme güzel eserler, izler.

mebad, mebada, *F. ün., a.* Sakın olmaya ki!...

mebadi, *A. a.* [mebde ç.] Başlangıçlar, ilkeler. • *Mebadi-i âliye,* eflaki hareket ettiren ruhlar; *mebadi-i ulâ,* ilk ilkeler; *mebadi-i ulûm,* ilk bilgiler, bilgi başlangıçları; *mebadi-i nihayât,* oruç (savm), namaz (salât), hac, zekât olan Islamın dört temeli.

mebahis, *A. a.* [mebhas ç.] **1.** Arama, araştırma yerleri. **2.** Araştırma ya da tartışma konuları.

mebalig, *A. a.* [meblâğ ç.] Akçe miktarları. Paralar.

mebani, *A. a.* [mebni ç.] **1.** Yapılar, binalar. **2.** Temeller.

mebde', *A. a.* **1.** Başlangıç. **2.** Kaynak, kök. **3.** Bilgilerin ilk kısımları. **4.** (Tas.) Tanrı gerçeğine erişmek için bir salikin ilk n o k t a s ı. **5.** Fransızca *principe* (ilke) karşılığı (XIX. yüzyıl). • *Mebde-i aslî,* Fransızca *archetype* (ilkörnek) karşılığı. [ç. mebadi].

mebdeiyet, *A. a.* Başlangıç olma işi.

meberrat, *A. ç., a.* Sevap için yapılan işler.

mebguz, *A. s.* [bugz'dan] Sevilmemiş, nefret olunmuş.

mebhas, *A. a.* **1.** Arama, araştırma yeri. **2.** Araştırma, fikir söyleme konusu, tartışma. XX. yüzyılda *-logie* (-bilim) sözü bununla karşılanmıştır. • *Mebhas-ül-esmar, mebhas-ül-ezhar, mebhas-ül-uruk,* ırkbilim.

mebhur, *A. a.* [bühr'den] Har har soluyan. Solugan.

mebhus, mebhuse, *A. s.* Sözü edilmiş, sözü geçmiş. • *Mebhusün anh,* sözü geçmiş nesne. Sözü edilen nesne.

mebhut, *A. s.* [beht'ten] Sersem, şaşkın.

mebî', *A. s.* [bey'den] Satılmış mal.

mebît, *A. a.* [beyt'ten] Geceleyecek yer.

me'bîz, *A. a.* Dizkapağının arkasındaki çukur.

mebîz, *A. a.* [beyza'dan] Yumurtalık.

meblâğ, *A. a.* Akçe miktarı, para.

meblû', *A. s.* [bel'den] Yutulmuş.

meblûl, *A. s.* Islanmış, ıslak. Nemli, yaş.

mebna, *A. a.* **1.** Yapı yeri, temel. **2.** Yapı. [ç. mebani].

mebniyy, *A. s.* **1.** Yapılmış, kurulmuş. **2.** Bir şeye dayanan. **3.** ...den ötürü. **4.** (A. Dilb.) Son harfi hiçbir şekilde değişmeyen s ö z c ü k. • *Mebni alel-hikâye,* bir hikâyeden çıkarılma ya da bir hikâyeye dayanmış olan s ö z; *mebni aleyh,* üzerine kurulmuş olan.

mebrur, mebrure, *A. s.* [birr-den] Beğenilmiş, hayırlı, yararlı. • *Hidemat-i mebrure,* hayırlı, beğenilmiş hizmetler.

mebruz, *A. s.* Sunulmuş, açığa çıkarılmış ortaya konmuş.

mebsus, *A. s.* **1.** Saçılmış, dağılmış. **2.** Yayılıp herkesçe duyulmuş.

mebsut, mebsuta, *A. s.* **1.** Açılmış, yayılmış. **2.** Uzun uzadıya anlatılan. • *Zamme-i mebusata,* o sesi.

meb'un, *A. s.* Orospu huylu erkek.

meb'us, meb'use, *A. s.* **1.** Gönderilmiş, gönderilen. **2.** Peygamber olarak gönderilmiş (kimse). **3.** Halkça seçilip meclise gönderilmiş (kimse), milletvekili. **4.** Öldükten sonra diriltilmiş olan.

meb'usan, *A. a.* [meb'us ç.] Mebuslar, milletvekilleri, saylavlar. • *Meclis-i mebusan,* u l u s a l meclisin üyeleri halkça seçilmiş olanı, Millet Meclisi.

mebzul, mebzule, *A. s.* [bezlden] Bol.

mebzuliyyet, *A. a.* Bolluk. Esirgememe.

mecaa, mecaat, *A. a.* Açlık.

mecal, *A. a.* **1.** Güç, kuvvet. **2.** Imkân, olanak, fırsat. *Bkz. bimecal.*

mecali, *A. a.* [meclâ ç.] Aynalar.

mecalis, *A. a.* [meclis ç.] Mecllsler.

mecami', *A. a.* [mecma ç.] **1.** Toplanılan yerler. **2.** Mecmualar, dergiler.

mecamî', *A. a.* [mecmu'a ç.] Dergiler.

mecamir, *A. a.* [micmer ç.] Buhurdanlar.

mecanîn, *A. a.* [mecnun ç.] Deliler, akıl hastaları. • *Dar-ül-mecanîn,* timarhane, akıl hastanesi.

mecarî, *A. a.* [mecra ç.] Yollar, suyolları, akıntı yerleri.

mecaz, *A. a.* [cevaz'dan] Gerçek anlamıyla kullanılmayıp benzerlik ve benzetmeyle başka bir anlamda kullanılan söz.

mecazen, *A. be.* Gerçek değil de mecaz yoluyla.

mecazî, mecaziyye, *A. s.* Mecaz ya da eğretilemeye ait olan, ruhsal ya da tasavvufî olan. Gerçek anlamda olmayan. • *Aşk-i mecazî,* dünyadaki güzelleri sevmek ki, gerçekte bu yolla Tanrı'yı s e v m e k; *dost-i mecazî,* 1. Gerçek olmayan dost. 2. Tasavvufi sevgili. • *Mülk-i hakikî ve mecazî,* Tanrı'nın gerçek ve ruhsal âlemi.

mecazîb, *A. a.* [meczub ç.] Meczuplar.

mecbul, mecbule, *A. s.* [cibillet'ten] Yaratılmış, yaratılışında bir hal ya da sıfat bulunan.

mecbur, mecbure, *A. s.* [cebr'den] Zor görmüş, zorla bir işe girişmiş.

mecburen, *A. be.* **1.** Zorla, zorunlu olarak. **2.** Gönlü alınmış olarak.

mecburî, mecburiyye, *A. s.* Zor altında, yapma z o r u n d a. • *Hizmet-i mecburiye,* yapma zorunda bulunulan hizmet.

mecburiyyet, *A. a.* Zor. Zora tutulma.

meccan, *A. s.* Bedava, ücretsiz, parasız.

meccanen, *A. be.* Bedava olarak, parasız.

meccanî, meccaniyye, *A. s.* Bedavacı, parasız.

mecd, *A. a.* Büyüklük, ululuk. Şan, şeref. • *Dame mecdühu,* ululuğu s ü r s ü n; *sure-i mecd,* Kur'an'ın ilk suresi.

mecellât, *A. a.* [mecelle ç.] Kitaplar.

mecelle, *A. a.* **1.** Kitap. **2.** *ö. a.* Fıkh'ın muameleye ait bölümü. Fıkıhtan yeni yaşama (XIX. yüzyıl) uygulanmış medeni kanun bölümleri.

mechud, *A. a.* [cehd'den] Çalışılmış, uğraşılmış. Güç, kuvvet. • *Bezl-i mechud, sarf-i mechud,* olanca gücüyle.

mechul, mechule, *A. s.* [cehl'den] **1.** Bilinmeyen, meçhul. **2.** (Dilb.) Edilgen. • *Mechul-ülahval,* neyin ve kimin nesi olduğu bilinmeyen; *mechul-ünneseb,* kimin çocuğu olduğu bilinmeyen. [ç. mechulât].

mechuliyyet, *A. a.* Bilinmezlik.

meci', *A. a.* Gelme, geliş.

mecîd, *A. s.* [mecd'den] Şan ve şeref sahibi. Tanrı sıfatı. • *Abd-ül-mecid,* Tanrı kulu.

mecîdî, mecidiyye, *A. s., a.* Mecit'le ilgili. • *Mecidiyye altını,* Abdülmecit zamanında çıkarılmış altın lira; *Mecidiyye nişanı,* Abdülmecit zamanında ç ı k a r ı l m ı ş nişan; *sîm mecidiyye,* yirmi kuruş değerinde gümüş para; *mecidiyye çeyreği,* beş kuruşluk gümüş para.

meclâ, *A. a.* **1.** Çıkma, görünme yeri. **2.** Ayna.

meclis, *A. a.* [cülûs'tan] **1.** Oturacak, toplanılacak yer. **2.** Bir iş konuşmak için bir araya gelmiş insan topluluğu. **3.** Devlet işleri için bir başkanla üyelerden oluşturulmuş t o p l u l u k. • *Meclis-i âyan,* Osmanlı İmparatorluğ u n d a iki millet meclisinden üyeleri hükümetçe seçilen, senato; *-hass-i vükelâ,* kabine toplantısı; *-kebîr-i maarif,* eğitim işleri kurulu (XIX. yüzyıl); *-maliye,* maliye nezareti danışma kurulu (XX. yüzyıl); *-mebʿusan,* Osmanlı İmparatorluğu döneminde iki m i l l e t meclisinden üyeleri halk tarafından seçileni, millet meclisi; *-şerʿ,* şeyhülislam kapısında ya da kadıların yanında kanun h ü k m ü alınmak üzere yapılan toplantı; *-vükelâ,* kabine toplantısı; *def-i meclis,* bir toplantıya son verme; *sadr-i meclis,* bir toplantıda başkanlık yeri.

meclûb, meclûbe, *A. s.* [celb'den] **1.** Başka yerden getirtilmiş olan. **2.** Taraflılığı kazanılmış bulunan. **3.** Tutkun. [ç.

meclûbîn].

meclûbiyyet, *A. a.* Tutkunluk.

mecma', *A. a.* **1.** Toplanılan yer. **2.** Kavuşulan yer, nokta. • *Mecma'-i b a h r e y n, mecma'-ül-bahreyn,* iki deniz ya da büyük suyun kavşağı.

mecmer, mecmere, micmer, micmere, *A. a.* Tütsü yapılan kap, buhurdan.

mecmu', mecmu'a, *A. a.* [cem'den] Toplanmış, bir araya getirilmiş şey, tüm, top.

mecmu'a, *A. a.* **1.** Toplanılıp biriktirilmiş şeylerin tümü. Koleksiyon. **2.** Seçilmiş yazılardan oluşturulmuş yazma kitap. **3.** Türlü konulardan söz etmek üzere çıkarılan r i s a l e, dergi (XIX. yüzyıl).

mecmu'an, *A. be.* Toptan, birden. Hep.

mecmu'iyet, *A. a.* Bütünlük, tümlük, tamlık.

mecnun, mecnune, *A. s.* [cinden] **1.** C i n tutmuş, çıldırmış, deli divane. **2.** Aşırı tutkun, aşk yüzünden kendini kaybetmiş. [ç. mecanîn].

Mecnun, *A. a.* Leylâ'yla Mecnun öyküsünün erkek kahramanı, Kays.

mecnunane, *F. s., be.* [mecnunane] D e l i c e. Divanelere yakışır biçimde.

mecnuniyyet, *A. a.* Delilik.

mecra, *A. a.* **1.** Suyun aktığı yatak, suyolu. **2.** Bir işin oluş ya da bir havadisin yayılma yolu. **3.** Bedendeki ahlatın akıştığı y o l. • *Mecra-yi tabiî,* bir şeyin normal durumlardan geçişi.

mecruh, mecruha, *A. a.* [cerh'ten] **1.** Yaralı, yaralanmış. **2.** Kanıtlarla reddolunmuş, b a t t a l edilmiş. [ç. mecruhîn].

mecrur, mecrure, *A. a.* [cerr'den] **1.** Çekilmiş, sürüklenmiş. **2.** (A. Dilb.) Harf-i cerr ya da ad tamlaması (izafet) durumlarında son harfi ile okunan sözcüğün durumu. [ç. mecrurat].

mec'ul, mec'ule, *A. s.* Yeni yapılmış, yeni konulmuş olan.

me'cur, me'cure, *A. s.* [ecr'den] Ecr, sevap ve mükâfat kazanan.

mecus, *A. a.* Zerdüşt dininde bulunan halk.

Mecusî, *A. s., a.* Mecus dininde bulunan. Ateşe tapan ya da bunlara mensup, bunlarla ilgili.

meczub, meczube, *A. s.* **1.** Kendine doğru çekilmiş, bir tarafa çekilmiş. **2.** Tanrı sevgisine tutulmuş, bu yüzden kendinden geçmiş. **3.** Divane. Aptal. [ç. meczubîn].

meczubiyyet, *A. a.* Birine doğru gönül akması.

meczum, meczume, *A. s.* [cüzam'dan] Miskin illetine tutulmuş, cüzamlı.

meczum, meczume, *A. s.* [cezm'den] **1.** Kesilmiş, kesin olarak karar verilmiş. **2.** (A. Dilb.) Son harfi harekesiz olarak seslendirilen sözcük.

med, medd, *A. a.* **1.** Uzatma, uzanma. **2.** Yayma, döşeme. **3.** Bir harfi gereğinden fazlaca uzatarak seslendirme. **4.** Deniz suyunun yükselip kabarması. **5.** Seriye naiplerinin hizmet zamanlarının uzatılması. • *Medd-i basar,* uzağı görme, presbit; *-bisat,* halı, kilim yayma; *-nazar,* görebildiği kadar, göz alımı; *-yed,* el uzatma; *medd ü cezr,* gelgit; *harf-i medd,* Arapçada hemzeyle elifin birleşmesi.

meda, *A. a.* **1.** Mesafe. **2.** Son. Erek.

medahik. *Bkz.* madahik.

medahil, *A. a.* [medhal ç.] Girişler, girilecek yerler.

medain, medayin, *A. a.* [medine ç.] Şehirler, kentler.

Medain, *A. a.* Eski İran'ın Dicle civarında yedi kenti olup, İslam fetihleri sırasında başkenti oluşturuyordu.

medamî', *A. a.* [medma' ç.] Gözyaşları.

medar, *A. a.* [devr'den] **1.** Dönen bir şeyin merkezinde dayandığı yer. Çevresinde dönülen nokta. **2.** Neden, sebep, vesile, vasıta, aracı. **3.** (Gökb.) Bir gezegenin güneş çevresinde dönerken çizdiği daire, yörünge. **4.** (Coğ.) Ekvatorun iki cihetinde varsayılan iki daire olup, güneş onların hizasına dek varıp geri döner; bunlardan kuzeydeki *medar-i seretan,* yengeç dönencesi, güneydeki *medar-i cedi,* oğlak dönencesi. • *Medar-i maişet,* geçim aracı yolu.

medaric, *A. a.* [medrec ç.] Merdivenler. Yollar, meslekler. • *Aric-i medaric-i ikbal,* yükselme merdivenlerine çıkan.

medaris, *A. a.* [medrese ç.] Medreseler. • *Medaris-i sahn, -semaniye,* İstanbul'da Fatih Camii etrafında bulunan sekiz medrese.

medayih, *A. a.* [medih ç.] **1.** Övülmeye değer davranışlar. **2.** Övmeler.

medayin. *Bkz.* medain.

medd. *Bkz.* med.

meddah, *A. s.* [medh'ten] **1.** Aşırı öven. **2.** *a.* Söyleyiş taklitleriyle hikâyeler anlatan kimse.

me'debe, *A. a.* **1.** Ziyafet, şölen. **2.** Düğün yemeği.

meded, *A. a.* **1.** Yardım. **2.** *ün.* Eyvah, aman, yazık!

mededcu, *F. s.* [meded-cu] Yardım arayan. [ç. mededcuyan].

mededhah, *F. s.* [meded-hah] Yardım isteyen; sığınan.

mededkâr, *F. s.* [meded-kâr] Yardımcı.

mededres, *F. s.* [meded-res] Yardıma yetişen, yardımcı. [ç. mededresan].

medenî, medeniyye, *A. s.* [medine'den] **1.** Kentli. Kent halkından olan. **2.** Çölde yaşamayan, vahşi olmayıp kentli ve bilgili olan, uygar. **3.** Bir ülkeye ait, ülkeyle ilgili olan. **4.** Arabistan'ın Medine kentine ait olan. • *Medeniyy-üt-tab',*

yaradılıştan toplu olarak yaşama zorunda bulunan insan; *akvam-i medeniyye,* uygar uluslar; *hukuk-i medeniye,* medeni haklar; *kanun-i medenî,* toplumunun ilişkilerini saptayan yasa, medeni kanun, yurttaşlar yasası, *kavanin-i medeniyye,* medeni esaslar kanunu; *vazaif-i medeniyye,* yurttaşlık ödevleri (XIX. yüzyıl).

medeniyyet, *A. a.* **1.** Kentlilik. **2.** Hayattan tam yararlanarak iyi ve rahat yaşama, uygarlık (XIX. yüzyıl).

meder, *A. a.* Kerpiç. Kesik.

medfen, *A. a.* [defn'den] Ölüleri gömdükleri yer. Mezar.

medfu', medfu'a, *A. a.* [defden] **1.** Defolunmuş, öteye itilmiş. **2.** Verilmiş, vezneden çıkarılmış.

medfu'at, *A. a.* [medfu' ç.] **1.** Verilen paralar, kasadan çıkan paralar. **2.** Hesap defterinde verilen paraların kaydedildiği sütun.

medfun, medfune, *A. s.* [defnden] Gömülmüş. Toprağın içine konulup örtülü kalmış.

medh, *A. a.* Birinin iyiliğini, iyi şeylerini söyleme. Övme.

medhal, *A. a.* [dühul'den] **1.** Girecek yer. Kapı. **2.** Girilecek taraf. Girinti. **3.** Başlangıç. **4.** Karışma. Parmak. • *Medhal-i kavaid,* dilbilgisine giriş; *zi-medhal,* bir işe karışmış olan, bir işte parmağı olan.

medhiyye, *A. a.* Birini övmek için yazılmış kaside. [ç. medhiyyat].

medhul, medhule, *A. s.* [dahl'den] Ayıplanacak kusuru olan. Dile düşmüş. • *Medhul-i biha,* gerdek olmuş kadın eş; *gayr-i medhul-i biha,* gerdek olmamış nikâhlı.

medhur, medhure, *A. s.* Kovulmuş, uzaklaştırılmış olan.

medhuş, medhuşe, *A. s.* [dehşet'ten] Ürkü p korkmuş. Şaşırmış.

medhuşane, *A. be.* [medhuşane] Ürkmüş bir halde, ürkmüş gibi.

medîd, medîde, *A. s.* [medden] Uzun, çok uzun süren. • *Müddet-i medîde,* pek çok zaman.

medîh, medîha, *A. s.* [medh'ten] Övmeye vesile olan şey. Övme konusu.

medîha, *A. a.* Övme konulu kaside ya da yazı.

medîhagû, *F. s.* [medîha-gû] Öven, övücü. Övgü söyleyen.

medine, *A. a.* Kent. [ç. medain].

Medine, *A. a.* Hicaz'da Muhammed Peygamber'in türbesi bulunan kent. Yesrib. Medine-i Münevvere.

medlûl, medlûle, *A. s.* [delâlet'ten] Delalet olunan, gösterilen. Bir sözcük ya da işaretten anlaşılan. • *Maani-i medlûle,* anlaşılan anlamlar.

medma', *A. a.* Göz. Gözyaşı.

medrec, medrece, *A. a.* **1.** Basamaklı yol. Merdiven. **2.** Dar

yol, d a ğ yolu.

medrese, *A. a.* [ders'ten] **1.** Ders okutulan yer. **2.** Ders gören öğrencilerin yatıp kalktıkları vakıf odaların bulunduğu yapı. • *Medresenisîn,* medreseli.

medsus, medsuse, *A. s.* Gömülerek saklanmış olan. Gizli bulunan.

med'uv, *A. s.* [davet'ten] Çağırılmış, davet olunmuş, çağrılı.

med'uvven, *A. be.* Çağıralarak, davet olunarak.

med'uvvîn, *A. a.* [med'uvv ç.] Davetliler, çağırılanlar, çağrılılar.

medyun, *A. s.* [deyn'den] Borçlu. Verecekli.

mefad. *Bkz.* müfad.

mefahîm, *A. a.* [mefhum ç.] Mefhumlar, kavramlar.

mefahir, *A. a.* [mefharet ç.] Övünülecek şeyler.

mefail, *A. a.* [mef'ul ç.] Baş tepeleri. Başlarda saçın ikiye ayrıldığı noktalar.

mefasıl, *A. a.* [mafsal ç.] Eklemler.

mefasid, *A. a.* [mefsedet ç.] Bozukluklar. Kötülükler, azdırmalar. Münafıklıklar.

mefatîh, *A. a.* [miftah ç.] Anahtarlar.

meferr, *A. a.* [firar'dan] Kaçacak yer. • *Eyn-el-meferr?* Kaçacak yer yok mu?

mefhar, *A. s.* [fahr'den] Övünme nedeni. • *Mefhar-i kâinat,* Muhammed Peygamber.

mefharet, *A. a.* [fahr'den] Övünme. Koltuklar kabarma. [ç. mefahir].

mefhum, *A. s., a.* [fehm'den] Anlaşılan, anlaşılmış, kavranmış. Kavram. Kelamdan çıkarılan anlam. [ç. mefhumat].

mefhumiyye, *A. a.* Fransızca *conceptualisme* (kavramcılık) ile *idealisme* (idealizm) karşılığı (XX. yüzyıl).

mefkud, mefkude, *A. s.* [fakd'dan] **1.** Olmayan, bulunmayan. **2.** Ölü ya da diri olduğu bilinmeyen, kayıp kimse.

mefkudiyyet, *A. a.* Yokluk, bulunmama.

mefkûre, *A. a.* [fikr'den] Fransızca *ideal* (ülkü) karşılığı (XX. yüzyıl).

meflûc, meflûce, *A. s.* [felc'den] İnmeli. Kımıldamaz, oynayamaz halde.

meflûcen, *A. be.* Felce uğramış olarak.

mefrag, *A. a.* [ferag'dan] Dökülecek yer, yol.

mefrak, *A. a.* Baş tepesi. Başın üstünde saçların ikiye bölündüğü yer.

mefred, *A. s.* Çok büyük, aşırı iri.

mefrug, mefruga, *A. s.* [feragdan] Başka birine bırakılmış. • *Mefrugun bih,* bir kimseye ferag olunan, bırakılan nesne; *mefrugun leh,* bedeliyle kendisine bir şeyin tasarruf hakkı ferag olunmuş kimse.

mefruk, mefruka, *A. s.* [fark'tan] Ayrılmış; araya baş-

ka bir şey girmiş.

mefruş, mefruşe, *A. s.* [ferş'ten] Döşenmiş, döşeli.

mefruşat, *A. a.* [mefruş ç.] Ev döşemeye yarayan eşya.

mefruz, mefruza, *A. s.* [farz'dan] **1.** Farz kılınmış, üste borç olan. **2.** Farz olunmuş. Varsayılmış. Yokken var hükmünde tutulmuş.

mefruz, mefruze, *A. s. (zel* ile) [ifraz'dan] Ayrılmış, bölünmüş.

mefsedet, *A. a.* [fesad'dan] **1.** Bozukluk, kötülük. **2.** Karıştırma, azdırma. Fesat kurma.

mefseka, *A. a.* [fısk'tan] Fısk, günah işlenen yer.

mefsuh, mefsuha, *A. s.* [feshten] Hükümsüz bırakılmış. Yürürlükten kaldırılmış, battal edilmiş.

mefsuhiyyet, *A. a.* Mefsuh olma, yürürlükten kalkma durumu.

meftuh, meftuha, *A. s.* [feth'ten] **1.** Açılmış, açık. **2.** Zaptolunmuş, ele geçirilmiş. **3.** Üstün, yani e ile, okunan.

meftuhiyet, *A. a.* Açılma.

meftul, meftule, *A. s.* [fetilden] Bükülmüş, fitil haline konulmuş.

meftun, meftune, *A. s.* [fitneden] **1.** Büyülenmiş gibi kendine sahip olamayacak derecede tutkun, vurgun. **2.** Bir şeyi çok beğenmekten şaşırmış halde olan.

meftunane, *F. be.* [meftun-ane] Meftunlara yakışır halde, tutkuncasına, kendinden geçmiş halde.

meftuniyyet, *A. a.* Çok tutkunluk, vurgunluk. Pek fazla beğenme.

meftur, mefture, *A. s.* [futur'dan] Bıkmış, bezmiş (XX. yüzyıl).

mefturane, *F. be.* [meftur-ane] Bezmişçesine. Bitkin bir halde.

mefturiyyet, *A. a.* Bezginlik, bıkkınlık.

mef'ul, mef'ule, *A. s.* [fi'l'den] **1.** Yapılmış, işlenmiş, kılınmış. **2.** Bir öznenin yaptığı iş üstünde belli olan. **3.** (Dilb.) Tümleç. • *Mef'ul-i anh,* -den hali; *-bih,* -i durumu; *-fih,* -de durumu; *gayr-i sarih,* dolaylı tümleç; *ileyh* -den durumu; *-maah,* -le durumu; *-minh,* -den durumu; *-sarih,* düz tümleç; *ism-i mef'ul,* ortaç, sıfateylem.

megak, *F. a.* Çukur. Mezar, gömüt.

megakçe, *F. a.* Küçük çukur.

meger, *F. il.* Meğer. Ancak, şu kadar ki.

meges, *F. a.* Sinek.

megesran, *F. a.* [meges-rân] Yelpaze.

meh. *Bkz.* mah.

mehabet, *A. a.* [heybet'ten] **1.** Heybet. Celal. Ululuk. Büyük görünmek. **2.** Büyük görülenlerin karşısında duyulan korku.

mehabil, *A. a.* [mehbil ç.] Dölyatağı yolları.

mehalik, *A. a.* [mehlike ç.] Kor-

kulu yerler ya da işler.

mehamm, *A. a.* [mühim ç.] Önemli, büyük isler.

mehanet, *A. a.* Küçültme; küçük görülme.

mehar, *F. a.* Y u l a r. • *Küsiste mehar*, incelmiş, gevşemiş yular.

meharet, *A. a.* Beceriklilik. Ustalık.

me'haz, *A. a.* [ahz'den] Bir şeyin alındığı yer. Kaynak.

mehbil, *A. a.* Dölyatağı yolu.

mehbit, *A. a.* [hübut'tan] Düşecek yer; inilen yer.

mehbut, *A. s.* Korkudan şaşırmış.

mehcur, mehcure, *A. s.* [hicr'den] **1.** Bırakılmış, unutulmuş. Kullanılmaz. **2.** Uzaklaşmış, ayrılmış.

mehcuriyyet, *A. a.* **1.** Uzaklık, ayrılık. **2.** Unutulma, bırakılma.

mehçe, mahçe, *F. a.* Minare, kubbe, bayrak direği ucuna takılan küçük hilal.

mehd, *A. a.* B e ş i k. • *Mehd-i ulya*, padişah annesi. *Mehdâra-yi vücud olmak*, dünyaya gelmek, doğmak.

mehdi, mehdiyye, *A. s.* [hüda'dan] **1.** Doğru yolu tutmuş olan. **2.** *ö. a.* On ikinci imam olup Şii inancına göre, yaşamakta ve kıyameti beklemektedir. • *Sahib-üz-zaman.*

mehdum, mehdume, *A. s.* [hedm'den] Yıkılmış, yıkık.

mehdur, *A. s.* [hedr'den] Ziyan edilmiş, yazık edilmiş, boş yere gitmiş.

mehebb, *A. a.* Rüzgârın estiği yer.

mehenk. *Bkz.* mahakk.

mehere, *A. a.* [mahir c.] Ustalar, üstatlar.

mehîb, mehîbe, mühîb, *A. s.* [heybet'ten] **1.** Korkulur, korkunç. **2.** Heybetli, azametli.

mehil, *A. a.* Vakit verme. Bir işi belli bir süreye dek bırakma, erteleme. • *Alâmehlin*, yavaş, vaktinde.

mehleke, mehlike, *A. a.* Tehlikeli yer ya da iş.

mehlika, *F. s.* [meh lika] Ay yüzlü, güzel.

mehmaemken, *A. be.* Mümkün olduğu kadar, olabildiğince.

mehmum, *A. s.* Endişeli, düşünceli.

mehmus, *A. s. (he, sin* ile) Gizli.

mehmuz, *A. s.* (A. Dilb.) Asıl harflerinden biri hemze olan (sözcük). • Ilk harf olursa *mahmuz-ül-fa* ('esed); ikinci harf olursa *mahmuz-ül-ayn* (re'y); üçüncü harf olursa *mahmuz-ül-lam* (ber') denir.

mehmuz. *Bkz.* mihmiz.

mehpâre, *F. s.* [meh-pâre] Ay parçası. (Mec.) Çok güzel.

mehperest, *F. s.* [meh-perest] **1.** Ay'a tapan. **2.** (Mec.) Âşık.

mehr, *A. a.* Mihir. Evlenirken erkek tarafından verilen para. • *Mehr-i muaccel*, nikâhta verilen ağırlık; *-müeccel*, boşanma ya da ölüm halinde veril

mesi kararlaştırılan para.

mehrû, mehrûy, *F. s.* [meh-rû] Ay yüzlü. Güzel. [ç. mehrûyan].

mehtab, *F. a.* [meh-tab] Mehtap.

mehter, *a.* (Farsça mihter sözcüğünden) **1.** Yüksek dereceli hizmetkâr. **2.** Çadırlara bakan uşak. **3.** Binek ya da yük hayvanlarına bakan uşak. **4.** Mızıkacı takımından olan kimse. **5.** Tanzimat'tan biraz önce Babıâli çavuş ya da kavası. **6.** Rütbe, nişan müjdecisi, çaylak.

mehteran, *a.* [mehter c.] Mehterler. • *Mehteran-i alem,* bir vezirin alemiyle birlikte bulunan bando takımı; *-hayme,* çadır uşakları, *Baş mehter,* çalgıcı mehterlerin başı, şef.

mehterhane, *F. a.* [mehterhane] Her vezirin, tuğu miktarınca takımları bulunan —ki bunlara *kat* denirdi— bando takımı.

me'huz, me'huze, *A. s.* [ahz'den] **1.** Alınmış. **2.** Ödünç olarak, başka bir yerden alınmış.

me'huzat, *A. a.* [me'huz ç.] Alınan para. Alınan paranın defterde yazıldığı sütun.

mehvar, *F. s.* [meh-var] **1.** Ay gibi. **2.** Aylık.

mehvare, *F. a.* [meh-vare] Aylık ücret, aylık.

mehveş, *F. s.* [meh-veş] **1.** Ay gibi. **2.** (Mec.) Güzel. **3.** Sevgili.

mehzum, mehzume, *A. s. (he, zel* ile) Bozulmuş, bozguna uğramış.

mekâid, *A. a.* [mekide ç.] Hileler, düzenler.

mekâil, *A. a.* [mikyal ç.] Tahıl ölçekleri.

mekâmin, *A. a.* [mekmen ç.] Pusular, gizlenilecek yerler.

mekân, *A. a.* [kevn'den] **1.** Yer, mahal. **2.** Durulan yer, oturulan yer, konut. • *Bimekân,* konutsuz, serseri; *cennet mekân,* yeri cennet (ölmüş ve en çok da ölmüş padişahlar hakkında); *lâmekân,* mekânsız, Tanrı.

mekânen, *A. be.* Mahal ve yer bakımından.

mekânet, *A. a.* **1.** Güç, nüfuz, kudret. **2.** Ağırbaşlılık.

mekârih, *A. a.* [mekruh ç.] İnsana tiksinti veren şeyler. Sıkıntılar, dertler.

mekârim, *A. a.* [mekremet ç.] Keremler, cömertlikler. Beğenilen ahlaklar.

mekâsib, *A. a.* [mekseb ç.] Kazançlar. Kazanç yer ve araçları.

mekâtib, *A. a.* [mekteb ç.] Okullar.

me'kel, me'kil, *A. a.* **1.** Yenecek şey. **2.** Geçim yeri, gelir.

me'kele, *A. a.* Yiyecek nesne.

mekful, mekfule, *A. s.* [kefalet'ten] Kefil olunmuş, kefil olmuş. • *Mekfulün anh,* kendisine kefalet olunan kimse; *mekfulün bih,* kefalet olunan nesne ya da kimse; *mekfulün leh,* kefaletle alacağı sağlan-

mış alacaklı.

mekhul, mekhule, *A. s.* [kûhl-dan] Sürme çekinmiş, sürmeli.

mekîde, mekîdet, *A. a.* Hile, düzen.

mekîl, *A. s.* Kileyle ölçülen. [ç. mekîlât].

mekîn, mekîne, *A. s.* [mekân-dan] **1.** Yer tutup oturan, yerleşmiş. **2.** İktidar ve vekar sahibi.

mekînane, *F. be.* [mekîn-ane] Sağlamca, ağırbaşlıya yakışır biçimde.

mekînet, *A. a.* **1.** Sağlamlık. **2.** Ağırbaşlılık.

mekkâr, mekkâre, *A. s.* [mekr'den] Hileci, düzenbaz.

Mekke, *A. a.* Hicaz'da Muhammed Peygamberin doğduğu, Kâbe'nin bulunduğu kent.

Mekkî, Mekkiye, *A. s.* Mekkeli. Mekke'yle ilgili.

mekmen, *A. a.* Pusu yeri.

meknun, *A. s.* Saklı, gizli.

meknun, meknune, *A. s.* Saklı, gizli. İyice korunmuş. • *Dürr-i meknun,* dizi inci.

meknuz, meknuze, *A. s.* [kenz'den] **1.** Yere gömülü. **2.** Hazineye konulmuş; saklanmış.

mekr, *A. a.* Hile, düzen. Bir kimseyi hileyle aldatmak, maksadından caydırmak. • *Mekr-i mahmud,* bir kimseyi, iyi niyetlerle maksadından caydırmak için yapılan hile; *mezmum,* bunun tersi.

mekremet, mekrümet, *A. a.* [kerem'den] **1.** Kerem, cömertlik. **2.** Saygı, ağırlama. • *Mekremetlû, mekrümetlû,* müderris pâyeli ulemaya hitaptır.

mekruh, mekruhe, *A. s.* **1.** İğrenç, tiksinti veren. **2.** Şeriatın haram etmediği, fakat çok zorda kalınmayınca da yapılmasına izin verilmeyen. [ç. mekârih].

mekruhat, *A. a.* Şeriatçe haram olmayan, fakat yapılması da beğenilmeyen şeyler.

mekruhiyyet, *A. a.* İğrençlik.

mekrümet. *Bkz.* mekremet.

meks, *A. a.* Durma. Dinleme ya da bekleme için kalma.

mekseb, *A. a.* [kisb'den] **1.** Kazanç. **2.** Kazanç yeri, kazanç vasıtası.

meksub, meksube, *A. s.* [kisb-den] Kazanılmış; öğrenilmiş, elde edilmiş.

meksuf, meksufe, *A. s.* [küsuf'tan] Küsufa uğramış. Güneş tutulmuş.

meksur, meksure, *A. s.* [kesr'den] **1.** Kırılmış. **2.** Kesreyle, yani i sesiyle okunan (harf).

mekşuf, mekşufe, *A. s.* [keşf'ten] **1.** Açılmış, açık. **2.** Belli, kapalı değil, açık. **3.** Bilinmez değil, keşfolunmuş. • *Gayr i meksuf,* daha keşfedilmemiş.

mekteb, *A. a.* Okul. [ç. mekâtib].

mektub, *A. a.* Mektup. [ç. mekâtîb].

mektub, mektube, *A. s.* Yazı

lı, yazılmış.

mektubat, *A. a.* Yazılar, yazılı şeyler. Mektuplar.

mektubî, *A. a.* Mektupçu. Nezaret ya da büyük dairelerin yazı işlerini yönetmekle görevli en büyük memur.

mektum, mektume, *A. s.* [ketm'den] **1.** Saklı, gizli. **2.** Hükümete bildirilmeyen. • *Emval-i mektume,* vergi dairesine haber verilmemiş mallar; *mal-i mektum,* gizli, saklı mal; *nüfus-i mektume,* kütüğe kaydolunmamış kimseler; *varidat-i mektume,* deftere geçirilmeyip şahıs elinde kalmış devlet geliri.

mektumat, *A. a.* [mektume ç.] Hükümetten kaçırılarak gizlenmiş, yazdırılmamış n ü f u s, mal, gelir.

me'kûl, *A. a.* [ekl'den] Yenilmiş.

me'kûlât, *A. a.* [me'kûl ç.] Yenecek şeyler.

mekzebe, *A. a.* Yalan söz.

mekzube, *A. a.* Yalan söz.

melâ', *A. a.* **1.** Dolu olma, doluluk. **2.** Kalabalık, topluluklar. • *Melâ-i âlâ,* ileri gelen meleklerle peygamberlerin ruhu.

melâ, *A. a.* Ova.

mel'abe, *A. a.* [la'b'dan] Oyun, oyuncak. • *Mel'abe-i sıbyan,* ç o c u k oyuncağı.

melâhat, *A. a.* Güzellik. Güzel yüzlülük.

melâhat, milâhat, *A. a.* Gemicilik.

melâhi, *A. a., ç.* Oyunlar, eğlenceler, cümbüşler. • *Alât-i melâhi,* sazlar.

melâhide, *A. a.* [mülhid ç.] Dinsizler.

melâhim, *A. a.* [melhame ç.] Savaş yerleri.

melâib, *A. a.* [mel'ab, mel'abe ç.] **1.** Oyun oynanacak yerler. **2.** Oyuncaklar, oyunlar.

melâik, melâike, *A. a.* [melek ç.] Melekler. (Tekil olarak da kullanılır).

melâin, *A. a.* [mel'un ç.] Mel'unlar, lanetlenmişler.

melâl, *A. a.* Usanç, usanma. Bıkma, bıkkınlı. Sıkılma. (Ed. Ce.): • *Çehre-i m e l â l; def-i melâl; ikaz-i melâl; kefenbeduş-i melâl; leb-i melâl; nazargâh-i melâl; nisab-i melâl; râz-i melâl; sine-i melâl; yâd-i melâl.*

melâlâver, *F. s.* [melâl-âver] Usanç veren.

melâlet, *A. a.* Sıkıntı, gam.

melâmet, *A. a.* [levm'den] Azarlama, kınama. Çıkışma.

melâmetî, *A. a., s.* Melametiyye tarikatinden olan.

melâmetiyye, *A. a.* Zikir, fikir, özel giyecek, tekke gibi törenleri kabul etmeyen bir tarikat.

melâmî, melâmiyye, *A. s., a.* [melâmet'ten] Melametiyye tarikatinden olan, Melametiyye tarikati.

melâmî', *A. a.* [lem'a ç.] Parıltılar, aydınlıklar.

melâmih, *A. a.* [lemha ç.] Lemhalar. **1.** Bir nesnenin başka bir nesneye benzeme noktala-

rı. **2.** Güzellik ya da çirkinlik eserleri.

melâmiyyun, *A. a.* [melâmi ç.] Melami tarikatı adamları.

mel'anet, *A. a.* [lâ'n'dan] Lanete neden olan, lanet edilmeye değer iş ve davranış. • *Mel'anetpîşe*, işi gücü lanet edilecek hallerde bulunma.

mel'anetkârane, *F. s., be.* [mel'anet-kâr-ane] Lanetlenmeye müstahak olacak biçimde.

melâz, *A. a.* Sığınacak yer.

melbes, *A. a.* Giyilecek şey, esvap. • *Melbes ü me'kel*, giyecek ve yiyecek.

melbus, melbuse, *A. s.* **1.** Giyilmiş, kullanılmış. **2.** Giyinmiş, esvap giymiş. [ç. melbusat].

melce', *A. a.* Sığınacak, iltica olunacak yer.

meldug, melduga, *A. s.* [ledg'den] Zehirli bir hayvan ısırmış, sokmuş.

melda', *A. s.* İnce ve körpe bedenli kız.

melek, *A. a.* **1.** Âlem-i ulviye mensup, Tanrı'nın yakınları bulunan yaratıklardan her biri. **2.** (Mec.) Çok güzel yüzlü kimse. Huyu pek güzel insan. • *Melek-i mukarreb*, Tanrı'ya yakınlıkla şereflenmiş melek; *melek-ül-mevt*, (ölüm meleği) Azrail. [ç. melâik].

melekane, *F. be.* [melek-ane] Melekçesine, meleklere yakışır biçimde.

melekât, *A. a.* [meleke ç.] Yetiler.

melekçehre, *F. s.* [melek-çehre] Melek yüzlü.

meleke, *A. a.* **1.** Insanda tekrarlarla meydana gelen alışıklık, beceriklilik, ustalık. (Fel.) Yeti.

melekhaslet, *F. s.* [meslek-haslet] Melek huylu.

melekî, melekiyye, *A. s.* Meleğe mensup, onunla ilgili. Temizlik.

melekper, *F. s.* [melek-per] Melek kanatlı.

melekrû, *F. s.* [melek-rû] Melek yüzlü. [ç. melekrûyân].

meleksima, *F. s.* [melek-sima] Melek yüzlü.

melekût, *A. a.* **1.** Hükümdarlık, saltanat. **2.** Meleklerin ve ruhların âlemi. • *Alem-i bâtın, âlem-i gayb, âlem-i ulvî* ile aynı anlamdadır.

melekûtî, *F. s.* Melaike ve ruh âlemine ait, âlem-i gayble ilgili.

melel, *A. a.* Melal.

melevan, *A. a.* Geceyle gündüz.

melfuf, melfufe, *A. s.* [leff'ten] Sarılmış, devşirilmiş; bir zarf ya da mektup içine konulmuş.

melfufat, *A. a.* Bir zarf içinde ya da tezkereye ilişik yazılar.

melfufen, *A. be.* Melfuf olarak, ilişikte.

melfuz, melfuza, *A. s.* [lâfz'dan] Söylenmiş, söylenilen. Telaffuz olunmuş, ağızdan çıkmış. • *Gayr-i melfuz*, bir sözcük içinde bulunup da okunmayan (harf).

melfuzat, *A. a.* [melfuz ç.] Bir kimsenin söylediği sözler.

melhame, *A. a.* Çok kayba yol açan savaş. Büyük ve kanlı savaş.

melhub, *A. s.* [lehb'den] Alevlenmiş, alevli.

melhud, *A. s.* [lâhd'den] Lahde konulmuş, mezara sokulmuş.

melhuf, melhufe, *A. s.* Tasalanmış, kaygılı. [ç. melhufan].

melhuz, melhuze, *A. s.* Düşünülebilen, akla gelen, olabilir. [ç. melhuzat].

melih, meliha, *A. s.* Güzel, şirin.

melik, *A. a.* Hükümdar. [ç. mülûk].

melîk, *A. a.* Mal sahibi (Tanrı adlarındandır).

melikâne, *F. s., be.* [melik-âne] Hükümdara mensup, onunla ilgili. Mülûkâne.

melike, *A. a.* Kadın hükümdar. Hükümdar karısı.

melkut, melkuta, *A. s.* Yerden kaldırılmış şey. Sokağa, cami ya da kilise kapısına bırakılmış (çocuk).

mellâh, *A. a.* Gemici. [ç. mellâhan].

mellâhîn, *A. a.* [mellâh ç.] Gemiciler.

melmus, melmuse, *A. s.* [lems'ten] Elle dokunulmuş. [ç. melmusat].

melsâ', *A. a.* **1.** Ayak kayacak, kıraç yer. **2.** Şarap.

melsuk, *A. s.* Bitiştirilmiş, yapıştırılmış.

me'lûf, me'lûfe, *A. s.* [ülfet'ten] Alışılmış. Huy edinilmiş.

me'lûfiyyet, *A. a.* Alışıklık.

melûl, melûle, *A. s.* [melâl'den] Usanmış, bezmiş, bıkmış.

melûlâne, *F. be.* [melûl-ane] Acıklı bir durumla.

melûm, *A. s.* [levm'den] Levm olunmuş, azarlanmış.

me'lum, *A. s.* Üzüntülü, kederli.

mel'ûn, mel'ûne, *A. s.* [lâ'n'dan] Lanetli, lanetlenmeye layık.

memalik, *A. a.* [memleket ç.] **1.** Memleketler, ülkeler. **2.** Ülke. **3.** Bir devlet toprağı. • *Memalik-i mahruse, -mahruse-i şahane, -Osmaniye, -şahane,* Osmanlı ülkesi, Türkiye.

memalîk, *A. a.* [memlûk ç.] Köleler.

memat, *A. a.* Ölüm. (Ed. Ce.): • *Div-i memat; reng-i memat; rida-yi memat; zehr-i memat.*

memdud, memdude, *A. s.* [med'den] Uzatılan. Sesi uzatılarak okunan.

memduh, memduhe, *A. s.* [medh'ten] **1.** Övülmüş. **2.** Övülmeye değer. [ç. memduhat].

me'men, *A. a.* [emn'den] Emin, sağlam yer. Sığınılacak yer. • *Me'men-i rıza.* Kâbe.

memerr, *A. a.* [mürur'dan] Geçecek yer, yol. • *Memerr-i nas,* herkesin geçtiği yol.

memhur, memhure, *A. s.* [mühr'den] Mühürlü, mühürlenmiş.

memkûr, memkûre, *A. s.* Kı-

zıla boyanmış. Av kanıyla kirlenmiş. • *Memkûre,* yakışıklı, uysal (kadın).

memleha, *A. a.* [milh'ten] Tuzla.

memleket, *A. a.* **1.** Bir devletin toprağı, ülke. **2.** Kent, kasaba, il. **3.** Bir kimsenin doğup büyüdüğü yer.

memlû', *A. s.* [melâ'dan] Dolu.

memlûh, *A. s.* [milh'ten] Tuzlanmış, tuzlu.

memlûk, memlûke, *A. s.* **1.** Birinin malı olan. **2.** Köle.

Memlûk, *A. ö. a.* Kölemen (1250'den 1517'ye dek Mısır'da hüküm süren Memlûkler / Kölemenler devleti üyesi).

memlûkâne, *F. be.* [memlûkâne] Köleye yakışır halde. Çoğu kez bir büyüğe sunulan yazılarda kendinden söz ederken kullanılır.

memlûkiyyet, *A. a.* Kölelik, kulluk (XIX. yüzyıl).

memnu', memnu'a, *A. s.* [men'den] Yasak. Yasak edilmiş. • *Esliha-i memnu'a,* yasak silahlar; *mıntıka-i memnu'a,* yasak bölge.

memnu'at, *A. a.* [memnu' ç.] Yasak şeyler.

memnu'iyyet, *A. a.* Yasak edilme.

memnun, memnune, *A. s.* **1.** Minnet altında bulunan. **2.** Hoşnut, razı. **3.** Sevinmiş, sevinçli.

memnunen, *A. be.* Memnun olarak, sevinerek.

memnuniyyet, *A. a.* Sevinç. Minnet duyma. Razılık.

memsuh, *A. s.* [mesh'ten] Mesholunmuş, elle sıvanmış.

memsuh, memsuha, *A. s.* [mesh'ten] Suratı daha çirkin başka bir şekle sokulmuş.

memşa, *A. a.* [meşy'den] Ayakyolu.

me'mul, me'mule, *A. s.* [emel'den] **1.** Umulan. **2.** Olabilen.

me'mun, me'mune, *A. s.* [emn'den] S a ğ l a m. Korkusuz, tehlikesiz.

me'mur, me'mure, *A. s.* [emr'den] **1.** Bir emir alan. Bir işle görevlendirilen. **2.** Birine yapılması emrolunmuş, yapılması emirle olan. • *Hidmet-i memure, umur-i memure,* yapılması emrolunan hizmet ve işler.

me'muren, *A. be.* Memur olarak, bir işle görevlendirilerek.

me'murîn, *A. a.* [memur ç.] Devlet hizmetinde bulunan kimseler.

me'muriyyet, *A. a.* Memurluk.

memzuc, memzuce, *A. s.* [mezc'den] Karışmak, karışmış.

men', *A. a.* Bırakmama. Durdurma. Savma. Caydırma. Yasak etme. Engelleme.

men, *A. il.* O kimse, kim ki anlamında bazı tamlamalarda bulunur. • *Emr ü ferman hazret-i m e n leh-ül-emrindir,* büyük kimselere yazılanlarda "buyruk sizindir" anlamına yazılır klişe.

menaat, *A. a.* Sarplık, çetinlik,

kavilik. • *Menaat-i mevkiiye,* arazi sarplığı.

menab, *A. a.* **1.** Birinin yerini tutma, vekil olma. **2.** Vekillik yeri.

menabi', *A. a.* [menba' ç.] Kaynaklar. • *Menabi'i tabiiyye,* doğal kaynaklar; *-servet,* zenginlik kaynakları.

menabir, *A. a.* [minber ç.] Minberler.

menadil, *A. a.* [mendil ç.] Mendiller.

Menaf, *A. a.* Islamdan önce Arapların putu.

menafi', *A. a.* [menfaat ç.] Menfaatler, yararlar.

menafiz, *A. a.* [menfez ç.] Menfezler. İki ucu açık delikler.

menahi, *A. a., ç.* Haram olmuş, yapılmaması emredilmiş şeyler.

menahic, *A. a.* [minhac ç.] Açık yollar.

menaif, *A. a., ç.* Dağların sivri tepeleri.

menair, *A. a.* [menar ç.] Minareler.

menakıb, *A. a.* [menkabe ç.] Menkabeler.

menal, *A. a.* **1.** Yetişmek, nail olmak. **2.** Ele geçen şey. Sahip olunan nesne. • *Mal ül menal,* varı yoğu, bütün eldeki; *asîr-ül-menal, sa'b-ül-menal,* elde edilmesi güç.

menam, *A. a.* [nevm'den] **1.** Uyku. **2.** Rüya. **3.** Düş.

menar, *A. a.* [nur'dan] **1.** Fener kulesi. **2.** Yol işaretleri.

menar, menare, *A. a.* Minare. [ç. menarat].

menas, *A. a.* Sığınacak yer. • *Cây-i menas,* sığınacak yer.

menasıb, *A. a.* [mansıb ç.] Devletin başlıca hizmetleri.

menasik, *A. a., ç.* Hicaz'a hacı olmaya gidenlerin uyacakları davranışlar, yapacakları haller.

menasim, *A. a., ç.* **1.** Eserler, izler. **2.** Yollar.

menasir, *A. a., ç.* Yırtıcı kuş gagaları.

menaşîr, *A. a.* [menşur ç.] Menşurlar.

Menat, *A. ö. a. (te* ile) Islamdan önceki Cahiliye dönemi Araplarının putlarından biri.

menatık, *A. a.* [mıntaka ç.] Bölgeler.

menazım, *A. a., ç.* Sıralar, diziler.

menazır, *A. a.* [manzara ç.] **1.** Manzaralar. **2.** Perspektif, görünge.

menazil, *A. a.* [menzil ç.] Duraklar, menziller, konak yerleri.

menba', *A. a.* [nebean'dan] Kaynak. (Ed. Ce.): • *Menba'-i duradûr; -latif; -nema; -nur; -rahmet; -ruh; -şule-i safa; -ter; -ulviyet-i sevda.*

menber. *Bkz.* minber.

menca, *A. a.* Kurtuluş, necat yeri.

mencenik, *A. a.* Mancınık.

mencuk, *A. a.* Bayrak direkleri başına takılan küçük hilal, mehçe. Şemsiye.

-mend, *F. s.* Eklendiği sözcük-

leri -li anlamlı kılığa koyar. • *Derdmend,* dertli; *hiredmend,* akıllı; *sudmend,* yararlı.

mendil, *A. a.* **1.** Peçete, havlu. **2.** Yağlık, mendil.

mendil, *A. a.* Büyü duası okuyanların etraflarına çizdikleri daire.

mendub, mendube, *A. s.* **1.** Şeriatın ne yap, ne yapma dediği işlerden olmayıp, yalnız işlenmesi beğenilebilir olan. **2.** İyilikleri sayılarak üzerine ağlanan ölü.

menevî, meneviyye, *A. s.* Dölsuyuna ait onunla ilgili.

menfa, *A. a.* Sürgün yeri.

menfaat, *A. a.* [nef'den] Fayda, varar, kâr.

menfaatbahş, *F. s.* [menfaatbahş] Yararlı, faydalı, çıkar sağlayan.

menfaatperest, *A. s.* [menfaatperest] Çıkarcı, çıkarını düşünen.

menfes, *A. a.* [nefes'ten] Soluk alacak yer, soluk deliği.

menfez, *A. a.* [nüfuz'dan] Bir şeyin girecek yeri. Delik, ağız.

menfi, menfiye, *A. s.* [nefyden] **1.** Sürülmüş, sürgün edilmiş. Sürgün. **2.** Her şeyde tersini, olmazlığı i l e r i s ü r e n, olumsuz, yıkıcı. **3.** (Dilb.) Olumsuz. **4.** Negatif.

menfiyyen, *A. be.* Sürgün olarak.

menfuh, menfuha, *A. s.* [nefh'den] Havayla şişirilmiş.

menfur, menfure, *A. s.* [nefret'ten] Kendisinden nefret olunan, sevilmeyen. İğrenç.

Mengelûs, *F. ö. a.* Bengal.

mengûş, *F. a.* Küpe.

menhec, *A. a.* Açık, geniş yol. [ç. menahic].

menhî, menhiye, *A. s.* Dince yasak edilmiş.

menhiyyat, *A. a.* [menhi ç.] Yasak edilmiş şeyler.

menhub, menhube, *A. a.* [mehb'den] Yağma ve zorla alınmış.

menhus, menhuse, *A. s.* [nahs'ten] Uğursuz.

menhut, menhuta, *A. s.* [naht'tan] Naht olunmuş, kazılarak oyulmuş.

menî, *F. a.* Benlik.

menî', menî'a, *A. s.* [menaat'ten] Sarp, dayanıklı. Zaptı zor.

meniş, *F. a.* Huy, tabiat. • *Harmeniş,* eşek huylu.

meniyy, *A. a.* Erkeklik tohumu, dölsuyu, ersuyu, atmık.

meniyye, *A. a.* Ölüm.

menkabe, *A. a.* Bir kimsenin erdem ve meziyetlerine aracılık eden fıkra ve bu fıkralardan oluşturulmuş yazı, kitap. [ç. menakıb].

menkabet, *A. a.* Menkabe.

menkabethan, *F. s.* [menkabethan] M e n k a b e okuyucu.

menku', menku'a, *A. s.* *(ayın* ile) Haşlanmış, suda kaynatılmış.

menku'at, *A. a.* [menku ç.] Haşlanmış bitki suları.

menkûb, menkûbe, *A. s.* [nekbet'ten] **1.** Nekbete düşmüş, talihsiz. **2.** Gözden ve mevki-

den düşmüş.

menkûbiyyet, *A. a.* Düşkünlük.

menkûha, *A. s., a.* [nikâh'tan] Nikâhlı kadın.

menkul, menkule, *A. s.* [nakl'den] **1.** Bir yerden başka yere taşınmış. **2.** Ağızdan ağıza söylenerek gelmiş. **3.** Bir anlamdan başka bir anlama aktarılmış. • *Emval-i menkule,* bir yerden başka bir yere taşınabilen mallar, taşınır mallar.

menkulât, *A. a.* Ağızdan ağıza söylenerek bilinen şeyler. Hadis ve tefsir bilgileri. Ma'kulât karşıtı.

menkur, menkure, *A. s.* [nakr'dan] Delinmiş, oyulmuş.

menkûs, menkûse, *A. s.* [nüks'ten] Tersine dönmüş, baş aşağı.

menkuş, menkuşe, *A. s.* [nakş'tan] Resim işlenmiş, resim yapılmış.

menkut, menkute, *A. s.* [nokta'dan] Noktalı, noktası olan.

menkuz, menkuza, *A. s.* [nakz'dan] Nakzedilmiş, bozulmuş.

menn, *A. a.* **1.** İyilik etme, nimetlendirme, ihsan etme. **2.** Başa kakma. **3.** Kudret helvası.

menn, *A. a.* Batman.

mennan, *A. s., a.* Çoklukla ihsan eden (Tanrı sıfatlarındandır).

mensi, mensiyye, *A. s.* [nisyan'dan] Unutulmuş. Hatırdan çıkmış. • *Nesyen, mensiyyen,* tamamıyla unutulmuş.

mensiyyat, *A. a.* [mensi ç.] Unutulmuş şeyler.

mensub, mensube, *A. s.* [nisbet'ten] Bir şahıs ve şeye nisbeti olan, ilgisi bulunan. • *Ism-i mensub,* Türkçede -li, Arapçada -î ile yapılan nisbetler: *Bağdadî,* Bağdatlı.

mensubat, *A. a.* [mensub ç.] Bir yerin adamları.

mensubîn, *A. a.* [mensub ç.] Bir daire ya da meslek adamları.

mensubiyyet, *A. a.* Bir yere, kimseye, daireye mensup olma, ilgili bulunma.

mensuc, mensuce, *A. s.* [nesc'den] Dokunmuş.

mensucat, *A. a.* [mensuc' ç.] Dokumalar, dokuma işleri.

mensuh, mensuha, *A. s.* [nesh'ten] Hükümsüz bırakılmış, hükmü kaldırılmış.

mensur, *A. s.* [nesr'den] **1.** Saçılmış olan. **2.** Nesir biçiminde, düzyazı biçiminde.

menşe', *A. a.* [neş'et'ten] **1.** Çıkılan yer, esas, kök, köken. **2.** Yetişilen meslek, bitirilen okul. • *Menşe-i küttab,* Babıseraskeri'de sivil memur, kâtip yetiştirmek için kurulmuş okul.

menşur, *A. s.* **1.** Neşrolunmuş, dağıtılmış, yayılmış. **2.** Vezir ve müşir rütbeleri için padişah tarafından yazılan ferman. **3.** (Geo.) Prizma, biçme.

menun, *A. a.* Zaman, vakit. • *Reyb-ül-menun,* günün, zamanın olayları.

me'nus, me'nuse, *A. s.* Alışılmış.

menut, *A. s.* Asılı. Olması başka bir şeyin vücuduna bağlı. • *Menut-i re'y-i âli,* yüksek oya bağlı, ancak o n u n l a olur.

menvi, *A. a.* [niyet'ten] Niyet olunan şey, maksat, meram. • *Menvi-i zamir,* içteki niyet, maksat, amaç.

menzil, *A. a.* [nezl'den] **1.** Konak yeri. **2.** Bir günlük yol, konak. **3.** Ev, barınak. **4.** Mesafe, atım, erişim. **5.** Derece, orun, mevki. **6.** (Gökb.) Büyükayı takımyıldızının kuyruğundaki üç yıldız.

menzilet, *A. a.* **1.** Konaklama yeri. **2.** Derece, orun, mevki.

menzilgâh, menzilgeh, *F. a.* [menzil-gâh] Konaklama yeri, inilecek yer.

menzilhane, *F. a.* [menzilhane] **1.** Konak yeri. **2.** Hayvan değiştirilen yer.

mer', *A. a.* Adam, kişi.

mer'a, *A. a.* [ra'y'den] Otlak, çayırlık.

meradet, *A. a.* Güçlülük, kuvvetlilik.

merah, *A. a.* Yer, mekân. Ferahlanacak yer.

merahil, *A. a.* [merhale ç.] Konaklar, duraklar, mesafeler.

merahim, *A. a.* [merhamet ç.] Acımalar, merhametler.

merahim, *A. a.* [merhem ç.] Merhemler.

meral, *A. a.* [mer'a ç.] Otlaklar, çayırlıklar.

merak, *A. a.* **1.** Karasevda, dalgınlık. **2.** Bir şeyi anlamak, öğrenmek düşkünlüğü. **3.** İstek, heves, düşkünlük. **4.** Telaş, kuruntu. **5.** İç darlığı.

merakıd, *A. a.* [merkad ç.] Mezarlar.

meraki, merakiyye, *A. s., a.* Kuruntu, vesvese içinde bulunan kimse.

merakib, *A. a.* [merkeb ç.] Binilecek şeyler. • *Merakib-i bahriyye,* deniz taşıtları, tekneleri.

merakid, *A. a.* [merked ç.] Dinlenecek yerler.

merakiz, *A. a.* [merkez ç.] Merkezler.

meram, *A. a.* **1.** İstek. **2.** İçten tasarlanan, niyet.

merambahş, *F. s.* [merambahş] Bir kimsenin istediğini veren.

meranet, *A. a.* (Fiz.) Bir madenin çekiçle dövüldüğünde yayılma niteliği.

merare, *A. a.* (Fizyo.) Ot kesesi.

meraret, *A. a.* Acılık.

merasıd, *A. a.* [mirsad ç.] Rasat yerleri.

merasi, *A. a.* [mersiye ç.] Ağıtlar, mersiyeler.

merasim, *A. a.* **1.** Resmi muameleler. **2.** Yapılması gelenek olan ayinler. **3.** Tören.

merati', *A. a.* [merta' ç.] Çayırlar, otlaklar.

meratib, *A. a.* [mertebe ç.] Mertebeler, dereceler, rütbeler.

meravih, *A. a.* [mirvaha ç.] Yelpazeler.

meravîh, *A. a.* [mervaha ç.] Ovalar.

merayâ, *A. a.* [mir'at ç.] Aynalar.

merba', *A. a.* [rebi'den] Yazlık. • *Merba'nişîn,* yazlıkta oturan.

merbut, merbuta, *A. s.* [rabttan] **1.** Bağlanmış, bağlı. **2.** Ulaşmış, bitişik. **3.** İliştirilmiş, eklenmiş. **4.** Olması başka bir şeyin olmasına bağlı. **5.** Birine uymuş, ona bağlı. **6.** Ait, dahil. Mensup. [ç. merbutat].

merbutan, *A. be.* Merbut olarak, bağlanmış olarak, ilişik, ekli.

merbutiyyet, *A. a.* Bağlılık. Eklilik.

merc, *A. a.* Çayır. [ç. müruc].

merc, *F. s.* Herc ile kullanılır. • *Herc ü merc,* karmakarışık, altüst.

mercan, *A. a.* Mercan.

merci', *A. a.* [rücu'dan] **1.** Dönülecek, geri gelinecek yer. **2.** Başvurulacak yer ya da kimse. • *Merci'i kül,* bütün işler için başvurulacak makam; *-resmî,* bir idare ya da memurun bağlı bulunduğu üstün yer.

mercu, *A. s.* [rica'dan] **1.** Umulan. **2.** Yalvararak istenilen.

mercuh, mercuhe, *A. s.* [rüchan'dan] **1.** Kendisine başka bir şeyin üstün tutulduğu şey. **2.** Hasmından önce beyyine göstermeye yetkisi olmayan.

mercum, mercume, *A. s.* [recm'den] Taşlanmış, taşa tutulmuş.

merd, *F. a.* **1.** Adam, insan. **2.** Erkek. **3.** Yiğit, kabadayı, sözünde durur. • *Merd-i garib,* yabancı; *-Huda,* (Tanrı adamı) ermiş; *nâmerd,* korkak, alçak.

merdan, *F. a.* [merd ç.] Insanlar, erler, yiğitler. • *Şîr-i merdan,* (insanların aslanı) Ali.

merdane, *F. s.* [merd-ane] **1.** Ere, erkeğe yakışır biçimde. **2.** Yiğitçe, erkekçe.

merdanegî, *F. a.* Yiğitlik, cesurluk.

merdbaz, *F. a.* [merd-baz] Orospu, fahişe.

merdbazî, *F. a.* Orospuluk, fahişelik.

merdî, *F. a.* **1.** Erlik, erkeklik. **2.** Cesurluk. **3.** Hamiyet, insanlık.

merdud, merdude, *A. s.* [redd'den] **1.** Kovulmuş. **2.** Çevrilmiş, geri döndürülmüş, istenmemiş.

merdudiyyet, *A. a.* Reddolunma. Kovulma, beğenilmeyip geri çevrilme.

merdüm, *F. a.* İnsan. [ç. merdüman].

merdümâzar, *F. s.* [merdümâzar] Insanları inciten, halka eziyet veren.

merdümek, *F. a.* Küçük adam, bebek. • *Merdümek-i çeşm,* gözbebeği.

merhümhâr, *F. s.* [merdümhâr] İnsan yiyen. Yamyam.

merdümî, *F. a.* İnsanlık, adamlık.

merdümküş, *F. s.* [merdüm-

küs] İnsan öldüren.
merdümzad, *F. a.* [merdümzad] İnsanoğlu.
meremmet, *A. a.* Meramet, üstünkörü onarma.
mer'e, *A. a.* Kadın.
merede, *A. a.* [mürid ç.] Müriter, yandaşlar.
merede, *A. a.* [mârid ç.] İnatçılar, direnenler.
merfu', merfu'a, *A. s.* [ref'den] **1.** Kaldırılmış, yükseltilmiş. **2.** Kaldırılmış, hükmü yürürlükten çıkmış. **3.** (A. Dilb.) Zamme (o, ö, u, ü) ile okunan harf.
merg, *F. a.* Çayır.
merg, merk, *F. a.* **1.** Ölüm. **2.** Öldürücü z e h i r. • *Merg-i muş,* sıçanotu, arsenik; *-şadî,* sevinç ölümü.
mergâmerg, mergâmergî, *F. a.* [merg-ā-merg] Kırım, salgın (hastalık).
mergub, mergube, *A. s.* [rağbet'ten] **1.** İstenilen, sevilen. **2.** Herkes tarafından sevilip aranılan.
mergubiyet, *A. a.* **1.** Beğenilir olma. **2.** Sevilip aranır olma.
mergul, mergule, *F. a.* **1.** Bükülmüş, kıvırcık saç. **2.** Kuş sesi. Ahenkli ses.
mergzar, *F. a.* [merg-zar] Çayırlık yer. Otlak.
merhaba, *A. ün.* Yeni gelip oturan kimseye hazır olanlar tarafından "Genişlenin" ve "Rahat oturun" anlamıyla hoşgeldiniz yerinde kullanılır. Nazımda övülene hitaptır.
merhale, *A. a.* [rihlet'ten] **1.** Konak, menzil. **2.** İki konak arası. Bir günlük yol. [ç. merahil].
merhamet, *A. a.* [rahm'dan] Acıma. Bir kimseyi esirgeme.
merhameten, *A. be.* Acıyarak.
merhem, *A. a.* Yaralara, ağrıyan yerlere sürülmek üzere hazırlanan yağlı ve yarı donmuş kıvamda ilaç. (Mec.) Acı ve sertliği geçirecek, avunduracak neden.
merhemsaz, *F. s.* [merhem-saz] Çare.
merhub, *A. s.* **1.** Korkutan. Korkuya yol açan. **2.** Korkmuş, korkutulmuş.
merhum, merhume, *A. s.* [rahm'dan] **1.** T a n r ı rahmetine nail, Tanrı rahmetiyle müjdelenmiş. **2.** Ölmüş, ölü. • *Ummet-i m e r h u m e,* Müslümanlar.
merhun, merhune, *A. s.* [rehn'den] **1.** Ö d ü n ç alınan bir şeye karşılık garanti olarak verilmiş. **2.** Belirli süre, bir şeye bağlı.
merî, *A. a.* Yemek borusu.
mer'î, mer'iyye, *A. s.* [rü'yet'ten] **1.** Sayılan, saygı gösterilen. **2.** Gözetilen, yürürlükte ve geçer olan. • *Mer'iyy-ülhatır,* hatırlı, itibarlı; *kavanin-i mer'iyye,* yürürlükteki yasalar.
mer'î, mer'iyye, *A. s.* [rüyet'ten] Gözle görünen. • *Gayr-i mer'î,* gözle görünemez. [ç. mer'iyyat].
merîd, *A. s.* Başı sert; başkaldırmada direnen.

mer'iyyet, *A. a.* Gözle görünür şeyler.

merk. *Bkz.* merg.

merkad, *A. a.* **1.** Yatacak yer, yatak. **2.** Mezar.

merkeb, *A. a.* [rükûb'tan] **1.** Binecek şey. Binek. **2.** Eşek. [ç. merakîb].

merked, *A. a.* Dinlenecek yer. [ç. merakid].

merkez, *A. a.* [rekz'den] Merkez. [ç. merakiz].

merkezî, merkeziyye, *A. s.* Merkeze mensup, merkezle ilgili. Merkezde bulunan. • *Devair-i merkeziyye,* merkezde bulunan daireler.

merkeziyyet, *A. a.* Bir idare şubelerinin her iş için merkeze başvurup danışmaları sistemi. Bütün işlerin merkezileştirilmesi usulü. • *Adem-i merkeziyyet,* idare bölümlerinin kendi kendilerini yönetim sistemi (XX. yüzyıl).

merkûb, merkûbe, *A. s.* [rükûb'dan] Binmiş, bindirilmiş.

merkum, merkume, *A. s., a.* [rakam'dan] **1.** Yazılmış. **2.** Adı yukarıda geçen. **3.** (XIX. yüzyıl) En aşağı tabakada, işsiz güçsüz insanlar için resmi dilde kullanılır.

merkuman, *A. a.* Iki kişi hakkında kullanılır.

merkumun, *A. a.* [merkum ç.] Adları geçen kimseler.

merkûz, merkûze, *A. s.* [rekz'den] **1.** Dikilmiş, saplanmış. **2.** (Mec.) Tabiatta, yaradılışta olan.

merkûziyyet, *A. a.* Dikilme, saplanma.

mermer, *A. a.* Kireçtaşı çeşidi.

mermi, *A. a.* [remy'den] Ateşli silahlarla atılan dane. [ç. mermiyyat].

mermuz, mermuze, *A. s.* [remz'den] Açıktan beyan edilmeyip işaret ve remizle anlatılan.

mermuzat, *A. a.* Işaret ve remizle anlatılan şeyler.

merrat, *A. a.* [merre ç.] Birçok kez.

merre, *A. a.* Kez, defa, kere. • *Merre-i vahide,* bir kez; *merreten ba'de uhra,* birbiri ardından birkaç kez.

Merrih, Mirrih, *A. ö. a.* (Gökb.) Mars yıldızı. Sakıt.

mersa, *A. a.* Geminin demir attığı yer, liman. [ç. merasi].

mersad, *A. a.* [rasad'dan] Gözetleme yeri. Gözlemevi.

mersiye, *A. a.* Ağıt. [c. merasi].

mersum, mersume, *A. s.* [resm'den] **1.** Yazılmış, çizilmiş, alametli. **2.** Bahsi, adı geçmiş. **3.** Müslüman olmayan kişiler hakkında çoğu kez merkum anlamında bu söz kullanılırdı. (Tanzimat'tan önce). **4.** Gelenek.

merta', *A. a.* Otlak, çayır.

mertebe, *A. a.* **1.** Basamak, derece. **2.** Rütbe. Paye. **3.** Miktar, derece. [ç. meratib].

mertebet, *A. a.* Mertebe.

mertub, mertube, *A. s. (ti* ile) [ratb'dan] Nemli, yaş.

mer'ub, mer'ube, *A. s.* [rub'dan] U r k m ü ş, korkmuş.
mervaha, *A. a.* Ova. Her taraftından yel esen yer.
mervarid, mürvarid, *F. a.* İnci.
Merve, *A. a.* Mekke'de bir dağın adı. Hacılar bununla Safa arasında tören yaparlar.
mervi, merviye, *A. s.* [rivayet'ten] Başka birinden alınarak, sağlamca bilmeyerek söylenmiş, rivayet olunmuş. [ç. merviyat].
Meryem, *A. ö. a.* İsa peygamberin annesi.
merz, *F. a.* **1.** Yer, toprak. **2.** Sınır.
merza, *A. a.* [marîz ç.] Hastalar.
merzaga, *F. a.* Bataklık.
merzagî, *F. s.* Bataklığa ait, bataklıkla ilgili.
merzat, *A. a.* [rıza'dan] Rıza, hoşnutluk. • *Ibtigaen limerzatullah,* Allah rızası için.
merzban, merzuban, *F. a.* [merz-ban] Sınır beyi, uç beyi. Sınır muhafızı, valisi.
merzbum, *F. a.* U l k e, memleket.
merzengûş, *F. a.* Fesleğene benzeyen sıçankulağı otu.
merzuban, *A. a.* Merzban sözünün Arapça biçimi, sınır beyi.
merzuk, merzuka, *A. s.* [rızk'tan] Rızkı verilmiş. Rızkı çok.
merzul, *A. s.* Rezil, rüsva edilmiş.
mes. *Bkz.* mess.
mesa', *A. a.* Akşam. • *Subh ü mesa',* sabah akşam.
mesabe, *A. a.* Derece, kadar.
mesacid, *A. a.* [mescid ç.] Mescitler.
mes'adet, *A. a.* [sa'd'den] Saadet, kutluluk.
mesaf, *A. a.* [saf'tan] Sıra sıra dizilme yeri. Savaş için dizilen saflar yeri.
mesafe, *A. a.* İki nokta arasındaki uzaklık. • *Kat-i mesafe,* yol alma. [ç. mesafat].
mesag, *A. a.* İzin, yasak olmama. • *Mesag-i kanunî,* kanunca izin verilmiş; *-şer'î,* din izni, dince yapılma izni.
mesaha, mesahat, *A. a.* Yer ölçme.
mesai, *A. a.* Çalışmalar. • *Mesai-i cemile,* güzel çalışmalar; *ibzal-i mesai,* bol çalışma.
mesail, *A. a.* [mesele ç.] Meseleler, sorunlar. • *Mesail-i şetta,* dağınık sorunlar, öteberi.
mesakin, *A. a.* [mesken ç.] Konutlar.
mesakîn, *A. a.* [miskin c.] Miskinler.
mesalib, *A. a.* Ayıplar, eksiklikler.
mesalik, *A. a.* [meslek ç.] **1.** Meslekler. **2.** Yollar.
mesam,mesamm, *A. a., ç.* Deri üzerindeki ufak delikler, gözenekler.
mesamat, mesammat, *A. a.* [mesame ç.] Deri üzerindeki delikler, gözenekler.
mesami', *A. a.* [misma' ç.] İşit-

me aletleri. Kulaklar.

mesamîr, *A. a.* [mismer ç.] Çiviler, mıhlar.

mesane, *A. a.* (Ana.) Sidik kavuğu.

mesani, *A. a.* Bir şeyin katı, tekrarı. • *Seb-ül-mesani,* yedi ayetten meydana gelmiş olan ve Kur'an'ın ilk suresi bulunan Fatiha suresi.

mesanid, *A. a.* [mesned ç.] Mesnetler, rütbe ve mevkiler. • *Mesanid-i âliyye,* yüksek mevkiler.

mesar, *A. a.* [meserret ç.] Sevinçler.

mesatır, *A. a.* [mistar ç.] Satır çizme aletleri.

mesavi, *A. a., ç.* Kötülükler.

mesbuk, mesbuka, *A. s.* [sebak'tan] **1.** Başkaları ilerlemekle geri kalmış, arkada bırakılmış. **2.** Önde bulunan. Ondan önce geçmiş. • *Gayr-i mesbuk, namesbuk,* benzeri olmamış, hiç görülmemiş.

mesbûk, mesbûke, *A. s.* [sebk'ten] Kalıba dökülmüş.

mescen, *A. a.* Hapishane, cezaevi. Zindan.

mescid, *A. a.* [sücud'dan] Secde edilecek yer. Küçük cami. • *Mescid-i Aksâ,* Kudüs büyük camii; *-haram,* Mekke'deki Kâbe. [ç. mesacit].

mescud, *A. s.* Secde edilmiş, tapılmış. Tanrı.

mescun, *A. s.* [sicn'den] Hapsedilmiş, z i n d a n a konulmuş.

mescur, *A. s.* **1.** Taşkın su. **2.** Alevli ateş.

mesdud, mesdude, *A. s.* [sedd'den] Kapalı. Tıkanmış, tıkalı.

mesel, *A. a.* **1.** Örnek, benzer. **2.** Kendisinden çok altındaki anlam kastedilen anlamlı, dokunaklı söz. **3.** Eğitim ve ahlak için yararlı hikâye. • *Darb-i mesel,* atasözü.

meselâ, *A. be.* Misal olarak, sözgelişi, örneğin.

mes'ele, *A. a.* **1.** Sorularak karşılığı istenen şey. **2.** Çözülmesi istenen şey, sorun. **3.** Önemli, küçük iş. **4.** Savaş. • *Mes'ele-i zaile,* geçen savaş.

meserrat, *A. a.* [meserret ç.] Sevinçler.

meserret, *A. a.* [sürur'dan] Sevinç. Sevinilecek şey. (Ed. Ce.): • *Ihtilâc-i meserret; leb-i meserret; meshuf-i meserret; ufk-i meserret; uyun-i meserret.*

mesfur, mesfure, *A. s.* Yazılmış, adı geçmiş. Eski tarihçiler düşman adamlarını horlamak için bu sözü kullanırlardı.

mesh, *A. a.* **1.** El sürme, elle sıvama. **2.** Yağ, koku sürme. **3.** Aptes alırken ıslak eli başın bir bölüğüne sürme.

mesh, *A. a.* Biçimini değiştirip çok çirkin biçime sokma.

meshuf, meshufe, *A. s.* Susamış. Suya bir türlü kanmamış.

meshuk, *A. s.* [sahk'tan] Dövülmüş, toz haline konulmuş.

meshun, meshune, *A. s.* Isıtılmış.

meshur, meshure, *A. s.* [sihr-

den] Büyüye uğramış. Büyülenmiş gibi tutkun.

Mesîh, *A. ö. a.* Üzerine yağ sürülmüş anlamında olan bu sözcük İsa peygamberin lakabıdır.

mesîh, *A. s.* [mesh'ten] **1.** Bir hayvan biçimi ve suretine girmiş (insan). **2.** Fransızcadan *monstre* (c a n a v a r) karşılığı (XIX. yüzyıl).

Mesîhâ, *A. a.* İsa peygamberin adlarından biridir. • *Mesîha dem, Mesîhâ nefes,* İsa peygamberin netesiyle üfleyerek ölüyü diriltme mucizesinden alınarak ölülere can verecek g ü ç t e soluk anlamına kullanılmıştır.

Mesîhî, Mesîhiyye, *A. s.* İsa peygamber ve Hıristiyanlıkla ilgili, ona ait.

mesîhiyyun, *A. a.* [mesihî ç.] Hıristiyanlar.

mesîl, *A. a.* [seyelân'dan] Akacak yer, yatak.

mesîl, mesîle, *A. s.* Benzer.

mesir, mesire, *A. a.* Seyir, gezinti yeri, gezinek.

mesiregâh, *F. a.* [mesire-gâh] Mesire yeri, gezinek.

meskat, meskıt, *A. a.* [sukut'tan] Bir şeyin düştüğü yer. • *Meskat-i re's,* bir kimsenin doğduğu yer.

mesken, *A. a.* [sükûn'dan] Oturulan yer. Oturulan ev, konut. [ç. mesakin].

meskenet, *A. a.* **1.** Miskinlik, fakirlik, yoksulluk. **2.** Becerikszlik, elden bir şey gelmezlik.

meskub, meskube, *A. s.* [sukb'dan] Delinmiş, delikli.

meskûb, meskûbe, *A. s.* Kalıba dökülmüş, dökme.

meskûk, meskûke, *A. s.* Damgası vurulmuş, para haline konulmuş.

meskûkât, *A. a.* Sikke haline getirilmiş akçalar, madenden paralar.

meskûn, meskûne, *A. s.* [sükûn'dan] **1.** İçinde insan oturan yapı. **2.** Halk bulunan, şenlik yer. • *Gayr-i meskûn,* insan, halk bulunmayan ev, toprak; *rub-i meskûn,* (eskilerce) dünyanın insan bulunan (dörtte bir) bölümü.

meskût, meskûte, *A. s.* [sükût'tan] Sükûtla duruş. Söylememe.

meslek, *A. a.* [sülûk'tan] **1.** Yol. **2.** Gidiş, davranış. **3.** Geçim için tutulan iş. **4.** Yaşama için tutulmuş yol.

meslekî, meslekiyye, *A. s.* Meslekle ilgili, mesleğe ait.

meslûb, meslûbe, *A. s.* [selb'den] Soyulmuş, alınmış, giderilmiş. • *Meslûb-ül-akl,* aklı alınmış, deli.

meslûh, *A. s.* Derisi soyulmuş.

meslûl, meslûle, *A. s.* [sell'den] **1.** Kınından çıkarılmış, sıyrılmış. **2.** Sill-ür-rieye tutulmuş, verem. • *Seyf-i meslûl,* kınından çıkarılmış kılıç; *-mücellâ,* parıldayan kılıç.

mesmu', mesmu'a, *A. s.* [semden] **1.** İşitilmiş, duyulmuş. **2.** Dinlenilir, dinlenmeye değer.

3. Dinlenilen, kabul olunan. • *Gayr-i mesmu',* hiç işitilmemiş çeşitte.

mesmu'at, *A. a.* [mesmu' ç.] Işitilenler.

mesmum, mesmume, *A. s.* [sem'den] Zehirlenmiş.

mesmumen, *A. be.* Zehirlenme suretiyle; zehirlenmiş olarak; zehirlenerek.

mesned, *A. a.* **1.** Üzerine dayanılan şey. **2.** Derece, ileri memurluk. • *Mesned-i meşihat,* şeyhülislamlık mertebesi; *-sadaret-i uzma,* sadrazamlık mevkii.

mesnedârâ, *F. s.* [mesned-ârâ] Mesnede süs veren, o mesnette bulunan.

mesnedgâh, *F. a.* [mesnedgâh] **1.** Oturulacak yer. **2.** Orun, mevki.

mesnednişîn, *F. s.* [mesnednişîn] Bir mesnet ya da makamda bulunan.

mesnevi, *A. a.* **1.** Her beyti başka uyaklı olan koşuk. Uyak genişliği olduğu için manzum öyküler çokluk bu yolda yazılırdı. **2.** *ö. a.* Mesnevi, Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin bu türde Farsça yazmış olduğu yapıt.

mesneviyyat, *A. a.* Mesnevi yolunda yazılmış yapıtlar.

mesnun, mesnune, *A. s.* [sünnet'ten] **1.** Gelenek olmuş. **2.** Peygamberin yapmasına uyularak, sünnet olarak. • *Emr-i mesnun,* sünnet olan iş.

mesrud, mesrude, *A. s.* [serd'den] Bildirilmiş, söylenmiş. [ç. mesrudat].

mesruk, mesruka, *A. s.* [sirkat'ten] Çalınmış. • *Mal-i mesruk,* çalıntı, çalınmış mal.

mesrur, mesrure, *A. s.* [sürur'dan] **1.** Sevinmiş. **2.** Meramına ermiş.

mesruriyyet, *A. a.* Sevinme. İsteğe erme. • *İlân-i mesruriyyet,* sevinci açığa vurma.

mess, mes, *A. a.* **1.** Dokunma, değme. **2.** Olma, meydana gelme. • *Hacet mess etmek,* gerekmek.

mest, *F. s.* Sarhoş. Keyif halinde. • *Bedmest,* etrafa sarkıntılık eden, bulaşık sarhoş; *sermest, siyah-mest,* çok sarhoş; *mest-i müdam,* her zaman sarhoş. [ç. mestan]. (Ed. Ce.): • *Mest-i girye; -hayat; -hamîm-i niyran; -rükud; -sebab.*

mestane, *F. s., be.* [mest-ane] Sarhoşa yakışır şekilde fazla içkili gibi. • *Çeşm-i mestane,* mahmur, baygın göz; *nara-i mestane,* sarhoş narası.

mestî, *F. a.* Sarhoşluk.

mestur, mesture, *F. a.* [setr'den] **1.** Örtülü, kapalı, perdeli. **2.** Namuslu, açık gezmeyen (kadın). • *Tahsisat-ı mesture,* örtülü ödenek.

mestur, *A. s.* [satr'dan] Çizilmiş, yazılmış.

mesturiyet, *A. a.* **1.** Örtülülük, kapalılık. **2.** Gizlilik.

mesubat, *A. a.* [mesube ç.] Hayırlı bir işe karşılık Tanrı tarafından verilen ödüller.

mesube, *A. a.* Hayırlı bir işe karşı Tanrı ödülü.

mes'ud, mes'ude, *A. s.* [sa'd'den] Kutlu, bahtiyar.

mes'udane, *F. be.* [mes'ud-ane] Kutlulara yakışır biçimde. Mesutçasına.

mes'udiyyet, *A. a.* Kutluluk.

mes'ul, mes'ule, *A. s.* [sual'den] **1.** Sorulan. **2.** İstenilen. **3.** Sorumlu. • *Mes'ul bilmal,* parayla sorumlu ve kefil olan; *-binnefs,* şahsen sorumlu ve kefil olan; *müdir-i mes'ul,* sorumlu müdür; *is'af-i mes'ul,* istenilen şeyi yerine getirme.

mes'uliyyet, *A. a.* Sorumluluk.

me'sum, *A. s. (hemze, se* ile) [ism'den] Suçlu, günahlı sayılan.

me'sur, *A. a. (hemze, sin* ile) Tutsak edilmiş, yolu kesilmiş.

me'sur, *A. s. (hemze, se* ile) **1.** Gelenek olarak aktarılan, geleneksel, tarihsel, söylencesel. **2.** Beğenilir, ünlü, saygın. • *Dua-yi me'sur, ed'iye-i me'sure,* Muhammet Peygamber ve sahabeden aktarılan dua(lar).

mesva, *A. a.* Menzil, ev, mekân.

meşacir, *A. a.* [meşcer ç.] Ağacı çok yerler, koruluklar.

meşagil, *A. a.* [meşgale ç.] Meşguliyetler. • *Meşagil-i kesire,* fazla uğraşılar.

meşahir, *A. a.* [meşher ç.] Sergiler.

meşahîr, *A. a.* [meşhur ç.] Ünlüler.

meşaî, *A. a.* Peripatetikçi, gezimci.

meşail, *A. a.* [meş'ale ç.] Meşaleler.

meşair, *A. a.* [meş'ar ç.] **1.** Hacı olma sırasında önemli durak yerleri. **2.** Duyular (XIX. yüzyıl).

meşaiyun, meşşaiyun, *A. a.* Derslerini gezinerek veren, Aristo felsefesi yolunda olanlar. Fransızca *peripateticiens* (gezimciler, peripatetikler).

meşakk, *A. a.* [meşakkat ç.] Zahmetler, mihnetler.

meşakkat, *A. a.* **1.** Güçlük, sıkıntı. **2.** Zahmetli iş.

meş'al, meş'ale, *A. a.* [şuleden] **1.** Işık kabı. Lamba, kandil, çıra. **2.** Çıra ve yağlı paçavraların bir sırık ucunda yakılmasıyla oluşturulan ışık. • *Meş'al-i irfan, meş'ale-i maarif,* bilgi meşalesi. [ç. meşail].

meş'alkeş, *F. s.* [meş'al-keş] Meşaleci.

meşamm, *A. a.* [şimm'den] Koku alacak yer, geniz. • *Şam-i cennet-meşam,* cennet kokulu Şam; *ta'tir-i meşam,* güzel kokularla burnu kokulama.

meş'ar, *A. a.* **1.** Hacı olurken durulan yerlerden her biri. **2.** Duyu.

meşarib, *A. a.* [meşreb ç.] Mizaçlar, meşrepler.

meşarik, *A. a.* [meşrik ç.] Yıldızlarla ay ve güneşin doğma dereceleri.

meşate, meşşate, *A. a.* Kadın süsleyici kadın.

meşayih, *A. a.* [şeyh ç.] Şeyhler.

meşbu', meşbu'a, *A. s.* [şib', şiba'dan] Doymuş, tok.

meşcer, meşcere, *A. a.* Ağacı çok yer. Koru.

meşfer, mişfer, *A. a.* **1.** Dudak. **2.** Kenar. **3.** Dişilik organı, vulva.

meşfu', *A. s.* Şuf'a hakkının konusu olan (şey).

meşgale, *A. a.* [şugl'den] İş, güç, uğraşılan iş.

meşguf, *A. s.* [şagaf'tan] Sevgi yüzünden divane olmuş, tutkun, kendinden geçmiş.

meşgul, meşgule, *A. s.* [şugl'den] **1.** Bir işle uğraşan. **2.** Dalgın.

meşguliyyet, *A. a.* Meşgul olma. İşte bulunma.

meşhed, *A. a.* [şehadet'ten] Bir insanın şehit ya da bir şehidin gömülü olduğu yer. (Tus dolaylarında imam Ali Reza'nın türbesi yakınında bir kent olup, Horasan ili merkezi).

meşher, *A. a.* Sergi.

meşhud, meşhude, *A. s.* [şuhud'dan] Gözle görülen. • *Cürm-i meşhud,* suçüstü (XIX. yüzyıl).

meşhudat, *A. a.* [meşhud ç.] Gözle görülen şeyler.

meşhun, *A. s.* Dolu. Doldurulmuş. (Ed. Ce.): • *Girye meşhun; hande meşhun; nale meşhun.*

meşhur, meşhure, *A. s.* [şöhret'ten] Adlı sanlı. Un almış, ünlü. Yayılmış. • *Galat-i meşhur,* yanlış olduğu halde halk arasında kullanılan söz.

meşhurat, *A. a.* [meşhur ç.] Genel olarak bilinen geçer şey.

meşîb, *A. a.* Saç ağarma. Yaşlılık.

meşîd, *A. a.* Harçla yapılmış bina.

meşiet. *Bkz.* meşiyyet.

meşihat, *A. a.* **1.** Şeyhlik. **2.** Şeyhülislamlık. **3.** Şeyhülislam dairesi.

meşime, *A. a.* Dölyatağı, son.

meşiyyet, meşiet, *A. a.* **1.** İsteme, istek. **2.** Yürüyüş. Yürütme. • *Meşiyyet-i ilâhiye,* Tanrı'nın varlıkları üzerindeki iradesi.

meşk, *A. a.* **1.** Yazı örneği. **2.** Alışma için yapılan çalışma. Alışma, alıştırma.

meşk, *F. a.* Kırba, tulumdan su kabı.

meşkûk, meşkûke, *A. s.* [şakk'tan] Yarılmış, yarık.

meşkûk, meşkûke, *A. s.* [şekk'ten] Şüpheli. • *Meşkûk-ül-ahval,* kim olduğu şüpheli.

meşkûkiyyet, *A. a.* Şüphelilik.

meşkûr, meşkûre, *A. s.* [şükr'den] Teşekkür olunacak, teşekküre değer.

meşlâh, *A. a.* Maşlah.

meşmul, *A. s.* [şümul'den] Kaplanmış. Bir şeyin içinde bulunan.

meşra', *A. a.* **1.** Su oluğu. **2.** Yol.

meşreb, *A. a.* **1.** Tabiat, yaradılışta olan nitelik. **2.** Gidiş, yol. • *Hafif-meşreb,* ahlak konusunda kayıtsız (kadın), ağır-

başlı olmayan (erkek); *rind-meşreb,* derviş tabiatlı.

meşrik, maşrık, *F. a.* [şark'tan] **1.** Güneşin doğduğu yer ya da yön. **2.** Dünyanın doğu tarafı. [ç. meşarık].

meşru', meşru'a, *A. s.* [şer'den] **1.** Şeriatın izin verdiği; şeriate uygun. **2.** Yasanın izin verdiği, yasaya uygun, yasal. • *Emr-i meşru',* şeriate, yasaya uygun iş; *gayr-i meşru',* şeriatın, yasanın yasakladığı; *mazeret-ı meşru'a,* d i n c e ya da haklı özür; *nâmeşru',* şeriate, yasaya uymayan; *veled-i meşru',* yasaca da tanına evlat; *veled-i gayr-i meşru',* piç. [ç. meşru'at].

meşrub, *A. a.* [şürb'ten] İçilecek şey.

meşrubat, *A. a.* [meşrub ç.] İçilecek şeyler. • *Meşrubat-i küuliyye,* alkollü içkiler.

meşruh, meşruha, *A. s.* [şerh'ten] **1.** Açıklanmış, ayrıntılı. **2.** Uzun u z a d ı y a anlatılan. • *Bervech-i meşruh,* uzun uzun anlatıldığı yolda; *ibare-i meşruha,* açıklanan ibare; *madde-i meşruha, mesele-i meşruha,* açıklanan, uzun uzun anlatılan madde, iş.

meşruhat, *A. a.* [meşruh ç.] Bir maddenin açıklanması için yazılan şeyler.

meşruiyyet, *A. a.* Meşru olma. Yasaya uygun bulunma.

meşrut, meşruta, *A. s.* [şart'tan] Şartlı, bir şarta bağlı, k o ş u l l u. Şart koşulmuş, bir kayıtla bağlanmış. • *Hükûmet-i meşruta,* meşrutiyetle, meclisle yönetilen hükümet (XIX. yüzyıl).

meşruta, *A. s.* İlk sahibi tarafından, satılmamak şartıyla, mirasçılara bırakılmış ev, tarla gibi şey.

meşruten, *A. be.* Koşula bağlı olarak, koşullu.

meşrutî, meşrutiyye, *A. s.* Meşrutiyetle ilgili.

meşrutiyyet, *A. a.* Hükümdar ve millet meclisiyle yönetilen devlet sistemi (XIX. yüzyıl).

meşta, *A. a.* [şita'dan] Kışlak. Kışla.

meş'um, meş'ume, *A. s.* Uğursuz.

meş'ur, meş'ure, *A. s.* Şuurlaşmış, bilinç haline geçmiş. [ç. meş'urat].

meşveret, *A. a.* **1.** Birkaç kişi arasında bir iş konuşulma. **2.** Böyle bir iş için yapılan toplantı, danışma toplantısı.

meşy, *A. a.* Yürüme. • *Meşy-i asker,* asker yürüyüşü.

meta', *A. a.* **1.** Satılacak mal, eşya. **2.** Sermaye, elde olan varlık. [ç. emtia].

metabi', *A. a.* [matbaa ç.] Basımevleri.

metaf. *Bkz.* mataf.

metaib, *A. a., ç.* Yorgunluklar. • *Metaib-i sefer,* yol ya da savaş yorgunlukları.

metali', *A. a.* [matla' ç.] Matlalar.

metalib, *A. a.* [matlâb ç.] İstenen şeyler.

metanet, *A. a.* Dayanma. Kuvvetli, sağlam olma.

metarik, *A. a.* [mitrak ç.] Matraklar.

metbu', metbu'a, *A. s.* [tebden] Kendisine uyulan. • *Metbu'i müfahham,* hükümdar; *hükûmet-i metbu'a,* bir kimsenin uyruklarından olduğu hükümet.

metbu'iyyet, *A. a.* Kendisine uyulan kimsenin durumu.

meters, *F. a.* **1.** Kapının açılmaması için ardına konan ağaç. **2.** Meteris, siper, kale.

metîn, metîne, *A. s.* [metanet'ten] Dayanıklı, sağlam. Doğru, sağ.

metînane, *F. be.* Sağlamca, dayanıklı biçimde.

metn, *A. a.* Kitabın asıl ibaresi. Yazanın sözü olan ibare, metin. [ç. mütün].

metres, mitris, mitres, *A. a.* (Farsça "meters"ten) Meteris.

metruk, metruke, *A. s.* [terk'ten] Bırakılmış. Kullanılmaktan vazgeçilmiş. Battal. • *Emval-i metruke,* sahipleri tarafından bırakılmış mallar; *etfal-i metruke,* sokağa bırakılmış çocuklar.

metrukât, *A. a.* [metruk c.] Bırakılan şeyler. Miraslar.

metruke, *A. a.* Boşanmış, kadın eş.

metrukiyet, *A. a.* [terk'ten] **1.** Bırakılmışlık, kullanılmazlık. **2.** Bir işten çekilip uğraşmama. **3.** Boşanmış olma, bırakılma.

me'va, *A. a.* Yurt, konut. Yer, makam.

mevacib, *A. a., ç.* Aylıklar. Maaşlar. Kapıkulunun üçer ayda bir verilen ulufeleri.

mevacibat, *A. a.* [mevacib ç.] Mevacipler.

mevadd, *A. a.* [madde ç.] **1.** Bir cismin cevherleri, yapısını oluşturan şeyler. **2.** İşler, hususlar. **3.** Yasa, nizam ya da numaralanmış bir yazının fıkraları. **4.** Maddeler. • *Mevadd-ı ibtidaiyye,* ilkel maddeler. Hammaddeler.

mevahib, *A. a.* [mevhibe ç.] Vergiler, bahşişler, ihsanlar.

mevaız, *A. a.* [mev'ıza ç.] Din öğütleri.

mevaid, *A. a.* [mev'id ç.] **1.** Söz vermeler, vaatler. **2.** Söz verilen vakitler. Belirtilmiş zamanlar.

mevaîd, *A. a.* [mev'ud ç.] **1.** Vaat olunmuş şeyler. **2.** Kesilmiş, belirtilmiş zamanlar. • *Mevaîd-i arkubiyye, Bkz.* arkub.

mevaid, mèvayid, *A. a.* [maide ç.] Sofralar.

mevakı, *A. a.* [mevkı' ç.] Mevkiler.

mevakıf, *A. a.* [mevkıf ç.] Durak yerleri.

mevakıt, *A. a.* [mevkıt ç.] Önceden belirtilmiş vakitler.

mevakît, *A. a.* [mikat ç.] Mikatlar. Önceden belirtilmiş yerler. Hacıların ehrama girdikleri yerler.

mevakib, *A. a.* [mevkib ç.] Mevkipler.

mevali, *A. a.* [mevlâ ç.] Mevleviyyet rütbesine ulaşmış ilmiyye adamları. • *Mevali-i kiram,* mevleviyyet payeliler, yüksek rütbeli kadılar, hâkimler.

mevalid, *A. a.* [mevlid, milâd ç.] Mevlutlar. Doğulan yerler.

mevalîd, *A. a.* [mevlûd ç.] Doğmuşlar. • *Mevalîd-i selâse,* maden, b i t k i, hayvan olmak üzere doğanın üç âlemi; doğabilimi.

mevani', *A. a.* [mani ç.] Engeller.

mevarid, *A. a.* [mevrid ç.] Gelecek, varacak, yerler.

mevaris, *A. a.* [miras ç.] Miraslar, kalıtlar, miras kalan mal mülk.

mevasık, *A. a.* [mevsuk ç.] İnanılır, gerçek şeyler.

mevasîk, *A. a.* [misak ç.] Yeminler. Sözleşmeler.

mevasim, *A. a.* [mevsim ç.] Mevsimler. • *Mevsim-i erbaa,* dört mevsim.

mevaşi, *A. a., ç.* Binek ve kasaplık dört ayaklıları.

mevat, *A. a.* [mevt'ten] **1.** Cansız şeyler. **2.** Sahipsiz, işlenmemiş toprak.

mevatın, *A. a.* [mavtın ç.] Yurtlar. Yurtlanılmış yerler.

mevayid, mevaid, *A. a.* [maide ç.] Sofralar.

mevazı', *A. a.* [mevzi' ç.] Mevziler.

mevbık, *A. a.* **1.** Cehennemde bir yerin adı. **2.** Korkulu yer. [ç. mevbıkbat].

mevc, *A. a.* Dalga. • *Mevcâ-mevc,* pek dalgalı. [ç. emvac]. (Ed. Ce.): *Mevc-i busiş-i nagamat; -hayat; -perişan-i şiir; -şahab; -sarr; -tebessüm.*

mevce, *A. a.* (Bir) Dalga. [ç. emvac].

mevcedar, *F. s.* [mevce-dar] Dalgalı.

mevchîz, *F. s.* [mevc-hîz] Dalga kaldıran.

mevcud, mevcude, *A. s.* [vücud'dan] **1.** Var olan, bulunan. **2.** Hazır olan, hazır bulunan. **3.** *a.* Bir topluluğu oluşturan bireylerin tümü. • *Nâ-mevcud,* yok. [ç. mevcudîn].

mevcudat, *A. a.* [mevcud ç.] Var olan tüm eşya. Yaratıklar, kâinat. • *Mefhar-ül-mevcudat,* Muhammed Peygamber.

mevcuden, *A. be.* Mevcut olarak, kendisi birlikte olarak.

mevcudiyyet, *A. a.* Mevcut olma. Varlık.

mevczen, *F. s.* [mevc-zen] Dalgalı (deniz).

mevdu', mevdu'a, *A. s.* Emanet bırakılmış. Üstüne verilmiş.

mevdu'at, *A. a.* [mevdu ç.] Emanet bırakılmış şeyler.

mevdud, mevdude, *A. s.* Sevgi gösterilmiş, dost edinilmiş.

mevecat, *A. a.* [mevce ç.] Dalgalar.

meveddet, *A. a.* Sevgi, sevme.

mevfur, mevfure, *A. s.* Ç o k, bol. Çoğaltılmış, çoğalmış.

mevhibe, *A. a.* Vergi, bahşiş. İhsan. • *Mevhibe-i ilâhiye,* Tanrı vergisi. [ç. mevahib].

mevhil, *A. a.* [vahl'den] Çamurlu yer.

mevhub, mevhube, *A. s.* [vehb'den] **1.** Verilmiş, ihsan edilmiş, bağışlanmış, bağış. **2.** (Fıkıh) Karşılıksız birine mal edilmiş. [ç. mevhubat].

mevhum, mevhume, *A. s.* [vehm'den] Aslı, vücudu olmadan zihinde vücut bulan (şey), kuruntu. [ç. mevhumat].

mevhume, *A. a.* Vehim, hayal türünden şey.

mev'ıza, *A. a.* [va'z'dan] Öğüt. • *Mev'ıza-i diniyye,* dinsel öğüt.

mev'id, *A. a.* [va'd'den] **1.** Söz verme. Vaat. **2.** Söz verilen zaman, yer. • *Mev'id-i mülâkat,* buluşma yeri, saati. [ç. mevaid].

mevkıf, *A. a.* [vukuf'tan] Durak yeri. [ç. mevakıf].

mevkî', *A. a.* **1.** Mevki. Yer. **2.** Bir şeyin olduğu, bulunduğu yer. **3.** Sınıflı yerlerden, sınıflardan her biri. • *Mevki-i iktidar,* hükümet başı (XX. yüzyıl).

mevkib, *A. a.* Bir büyüğün yanında yavaş yürüyerek giden atlı ve yayaların tümü, alay. • *Mevkib-i hace,* hacılar alayı; *-hümayun,* padişah alayı. [ç. mevakib].

mevkud, mevkude, *A. s.* [ikad'dan] Yıkılmış.

mevkuf, mevkufe, *A. s.* [vakf'tan] **1.** Durdurulmuş, alıkonulmuş. **2.** Tutulmuş, hapsedilmiş. **3.** Vakfedilmiş. **4.** (Bir şeye) bağlı, ancak onunla olur. • *Arazi-i mevkufe,* vakfolunmuş toprak, vakıf toprağı.

mevkufat, *A. a.* [mevkuf *c.*] **1.** Bir süre için tutulmuş, alıkonulmuş mal ve para. **2.** Vakfedilmiş mal, emlak. **3.** Gelirden artıp hazineye mal edilen para.

mevkufatî, *A. a.* Mevkufat işlerine bakan memur.

mevkufen, *A. be.* Tutuklanarak.

mevkufîn, *A. a.* [mevkuf *c.*] Tutuklanmış kimseler.

mevkufiyyet, *A. a.* **1.** Mahkemece hüküm giyinceye dek tutuklanma. **2.** Vakfolunma. **3.** Bağlı olma, başka bir şeyle kayıtlı olma.

mevkûl, mevkûle, *A. s.* [vekâlet'ten] Bir vekile emanet edilen. • *Mevkûlün ileyh,* kendisine bir şey emanet edilen; vekil edilen.

mevkut, mevkute, *A. s.* [vakit'ten] Vakti belli olan. • *Risale-i mevkute,* belli sürelerde çıkan dergi, süreli yayın (XX. yüzyıl).

mevlâ, *A. a.* **1.** Sahip, efendi. **2.** Azatlı, azat olmuş köle. **3.** Tanrı. **4.** Veli, karışmaya hakkı olan.

mevlânâ, *A. a.* [mevlâ-nâ] Efendimiz anlamında olup bazı sarıklı ulemaya lakap.

mevlevî, mevleviyye, *A. s., a.* Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin yolu, bu yolda olan kimse. • *Tarik-i mevlevî, tarikat-i mevleviyye,* mevlevilik yolu.

mevleviyyet, *A. a.* **1.** Mollalık. Mollanın kadılık hükmü geçen bölge. **2.** Müderrislikten sonra olan bir ilmiye rütbesi.

mevlid, *A. a.* [velâdet'ten] **1.** Doğma, dünyaya gelme. **2.** Doğulan yer. **3.** Doğulan zaman. Mevlût.

mevlûd, *A. a.* [velâdet'ten] Yeni doğmuş.

mevlûdat, *A. a.* Belli bir süre içinde doğanlar.

mevrid, *A. a.* [vürud'dan] Varacak yer, varacak yol. [ç. mevarid].

mevrud, mevrude, *A. s.* [vürud'dan] Gelmiş, ermiş.

mevrudat, *A. a.* [mevrude ç.] Gelen şeyler.

mevrus, mevruse, *A. s.* [veraset'ten] **1.** Miras kalmış. **2.** Babayla anadan geçmiş.

mevsil, *A. a.* [vusul'dan] **1.** Kavşak, kavuşacak yer. **2.** Ek yeri.

mevsim, *A. a.* **1.** Mevsim. **2.** Bir şeyin belli süresi. • *Nâbemevsim,* mevsimsiz, olmayacak zamanda. [ç. mevasim].

mevsuf, mevsufe, *A. s.* [sıfattan] **1.** Vasıflanan, nitelenen (şey). **2.** *a.* (Dilb.) Belirtilen.

mevsuk, mevsuka, *A. s.* [vüsuk'tan] **1.** İnanılır. Emin. **2.** Sağlam. Gerçek. • *Mevsuk-ülkelim,* sözlerine inanılır.

mevsukan, *A. be.* İnanılır biçimde.

mevsukiyet, *A. be.* Sağlamlık. Gerçeklik. İnanılır durum.

mevsul, mevsule, *A. s.* [vusulden] Birleşmiş, kavuşmuş.

mevsum, mevsume, *A. s.* [vesm'den] **1.** Vesmelenmiş, işaretlenmiş. **2.** Adlanmış, ad verilmiş.

mevt, *A. a.* **1.** Ölüm. **2.** (Tas.) Beni, benliği öldürme. • *Mevt-i ahmer,* kızıl ölüm, kanlı ölüm. Öldürülme. **3.** (Tas.) Nefse karşı koymak. • *-ahzar,* eski ve yamalı giyme; *-ebyaz,* açlık; *-esved,* halkın ezasına dayanma ve fena filâh. Ansızın ölme (Tas.).

mevta, *A. a.* [meyyit c.] Ölüler, ölmüşler.

mev'ud, mev'ude, *A. s.* [vaad'den] **1.** Vaat olunmuş, söz verilmiş. **2.** Vadeli, zamanı belirtilmiş. • *Arz-ı mev'ud,* Musa dininde olanlar için vaat edilmiş toprak (Kudüs); *ecel-i mev'ud,* normal ölüm.

mevvac, *A. s.* [mevc'den] Çok dalgalı.

mevzi, *A. a.* [vaz'dan] Yer. Bir şey konacak yer.

mevzîi, mevziiyye, *A. s.* Bir yere özgü olan. Genel olmayan.

mevzu', *A. s.* [vaz'dan] **1.** (Bir yere) Konulmuş. **2.** Kurulmuş işlemekte, geçer olan. **3.** Gerçek olmayan, uydurma.

mevzu, *A. a.* Konu. • *Mevzu-i bahs,* konuşulan madde, söz konusu.

mevzua, *A. a.* (Fel.) Konut.

mevzuat, *A. a.* [mevzua ç.] Sözü geçen maddeler. Yürürlükte olan hükümler.

mevzun, mevzune, *A. s.*

[vezn'den] **1.** Tartılı, tartışılmış. **2.** (Ya.) Vezni verinde, vezinle yazılmış olan. **3.** Yakışıklı düzgün. • *Kamet-i mevzun,* yakışıklı, düzgün boy; *kelâm-i mevzun,* vezne konulmuş söz.

mey, *F. a.* Şarap. • *Mey-i nâb,* halis, katıksız şarap.

mey', *A. s. (ayın* ile) Eriyip akma.

mey'a, mey'at, *A. a.* Nesnenin ilk zamanı. Tazelik vakti.

meyadîn, *A. a.* [meydan ç.] Meydanlar, alanlar.

meyamîn, *A. a.* [meymenet c.] Uğurlular, bereketliler. Kutlular, mutlular.

beyan. *Bkz.* miyan.

meyaşam, *F. s.* [mey-aşam] Şarap içen. [ç. meyaşaman].

meydan, *A. a.* **1.** Açık, düz yer, alan. **2.** Bir işin yapılma alanı. **3.** Belli, görünür. **4.** Ara, fırsat. **5.** Ortalık. **6.** Bektaşi tekkelerinin ayin yeri. • *Meydan-i harb,* savaş alanı; *At Meydanı,* (Hipodrom) İstanbul'da Sultanahmet Camii önündeki meydan; *Et Meydanı,* İstanbul'da Aksaray'da Horhor'da, yeniçeri odalarının et tayını da dağıtılan ve talim yeri olan meydanın adı.

meyelân, *A. a.* **1.** Doğru durmayıp bir yana eğilmiş olma. **2.** Yanlardan birine fazla sevgi gösterme, onu tutma.

meyfüruş, *F. a.* [mey-füruş] Şarap satan. Şarapçı.

meygede, meykede, *F. a.* [meygede] Şarap satılan ve içilen yer.

meygûn, *F. s.* [mey-gûn] Şarap renginde. Şarabi.

meygüsar, meyküsar, *F. s., a.* [mey-güsar] Birlikte şarap içen, içki arkadaşı.

meyhane, *F. a.* [mey hane] Şarapçı dükkânı. İçki satılan ve içilen yer.

meyhâr, meyhor, *F. s.* [meyhâr, mey-hor] Şarap içen.

meyhâre, *F. s.* [mey-hâre] Şarap içen.

meyhoş, *F. s.* Ekşimtırak, ekşimsi, mayhoş.

meykede. *Bkz.* meygede.

meykeş, *F. s.* [mey-keş] Şarap içen. [ç. meykeşan].

meyküsar. *Bkz.* meygüsar.

meyl, *A. a.* **1.** Eğilme. Bir yana eğilmiş olma, eğilim. **2.** Taraflardan birini fazla tutma. **3.** S e v g i, sempati. **4.** Sevme, tutulma.

meyliyyat, *A. a.* Bir yana olan ihtiyarsız meyil ve istek duygusu. • *Meyliyyat-i nefsaniyye,* iç istekleri.

meymene, *A. a.* Ordunun sağ kolu.

meymenet, *A. a.* [yümn'den] Uğur. Kutluluk, mutluluk.

meymun, meymune, *A. s.* [yümn'den] Uğurlu, bereketli. Kutlu, mutlu.

meyperest, *F. s.* [mey-perest] Sürekli olarak şarap içen. İçkiye düşkün. [ç. meyperestan].

meyperestî, *A. a.* Şarap düşkünlüğü.

meysere, *A. a.* Ordunun sol kolu.

meyt. *Bkz.* meyyit.

meyus, me'yuse, *A. s.* [ye:s'ten] Umudu kesmiş, umutsuz.

me'yusane, *F. be., s.* [me'yusane] Umutsuzca. Umutsuzlukla.

me'yusen, *A. be.* Umutsuzca, üzüntüyle.

me'yusiyyet, *A. a.* Umutsuzluk.

meyve, *F. a.* Yemiş.

meyvebar, *F. s.* [meyve-bar] Yemişli, yemiş veren.

meyvedar, *F. s.* [meyve-dar] Yemişli, yemiş veren.

meyvefüruş, *F. a.* [meyvefüruş] Yemiş satıcı, yemişçi.

meyvehoşk, *F. a.* [meyve-i hoşk] Kuru yemiş. Kuru yemiş pazarı ve gümrüğü, meyvehoş.

meyyal, *A. s.* [meyl'den] **1.** Çok eğilen. **2.** Fazla istekli, düşkün. • *Meyyal-i inhidam*, neredeyse göçecek; *meyyal-i itilâ*, yükselmeye çok istekli.

meyyit, meyt, *A. s., a.* [mevt'ten] **1.** Ölü, ölmüş. **2.** Ölmüş insan, ölü. **3.** Çok zayıf. [ç. emvat].

meyyitane, *F. s., be.* [meyyitane] Ölü gibi, ölüyü andırırcasına.

meyzede, *F. s.* [mey-zede] Sarhoş.

meza, *A. be.* Geçti. • *Meza ma meza*, geçen geçti.

mezabit, *A. a.* [mazbata ç.] Mazbatalar.

mezabih, *A. a.* [mezbaha ç.] Kasaplık hayvan kesilen yerler.

mezabil, *A. a.* [mezbele ç.] Süprüntülükler.

mezad, *A. a.* Artırmayla satış.

mezahib, *A. a.* [mezheb ç.] Mezhepler. • *Mezahib-i erbaa*, (Hanefi, Şafii, Maliki, Hanbeli) dört mezhep.

mezahim, *A. a., ç.* Zahmetler, eziyetler.

mezaik, *A. a.* [mazik ç.] Dar, sıkıntılı yerler.

mezak, *A. a.* [zevk'ten] **1.** Tatma, tat, duyma. **2.** Tat duyulan yer, damak. • *Hulv-ül-mezak*, tatlı; *mürr-ül-mezak*, tadı acı.

mezalık, *A. a.* [mezlaka ç.] Ayak koyacak yerler.

mezamir, *A. a.* [mizmar, mezmur ç.] Zebur sureleri.

mezar, *A. a.* [ziyaret'ten] **1.** Ziyaret yeri. **2.** Mezar.

mezarık, *A. a.* [mızrak ç.] Mızraklar.

mezari', *A. a. (ze* ile) [mezra' ç.] Ekilir biçilir tarlalar.

mezaristan, *F. a.* [mezar-istan] Mezarlık.

mezarr, *A. a.* [mazarrat ç.] Zararlar, ziyanlar.

mezaya, *A. a.* [meziyyat ç.] Meziyetler, erdemler.

mezbah, mezbaha, *A. a.* Hayvan kesilen yer. Kurban yeri.

mezbele, *A. a.* [zibl'den] Süprüntü yeri. Süprüntülük.

mezbub, mezbube, *A. a.* Sinekli.

mezbuh, mezbuha, *A. s.* [zebh'ten] **1.** Boğazlanmış, eti yenilmek üzere kesilmiş. **2.** Kurban edilmiş. İsmail ya da

İshak peygamberler.

mezbuhane, *F. be.* [mezbuhane] Boğazlanır gibi, boğazlanırcasına.

mezbur, mezbure, *A. s.* Adı geçen, yukarıda denilmiş olan.

mezc, *A. a.* Katma, karıştırma.

Mezdek, *F. a.* Nuşirevan zamanında (IV. yüzyıl) bir mezhep çıkaran kimse.

Mezdekî, *F. s.* M e z d e k yanlısı.

meze, *F. a.* **1.** Tat, lezzet. **2.** İçki içilirken yenen çerez. **3.** Alay, eğlence. • *Bimeze,* tatsız.

mezellet, *A. a.* Alçaklık, itibarsızlık. Horluk.

mezemmet, *A. a.* **1.** Yerme, kınama. **2.** Yerilecek, kınanacak iş.

mezen, *A. a.* Adet. Yol, usul.

mezheb, *A. a.* [zehab'dan] **1.** Gidilen, tutulan yol. **2.** İnanç ve felsefede tutulan yol. **3.** Din. **4.** Bir dinin dallarından her biri. **5.** (Fel.) Fransızca *doctrine* (öğreti) ve *école* (okul) sözcüklerine karşılık olarak kullanıldığı olmuştur (XX. yüzyıl). [ç. mezahib].

mezhere. *Bkz.* müzhere.

mezîd, *A. a., s.* [ziyade'den] Artmış, büyümüş. Çoğaltılmış. Çoğalma, artma.

meziyyet, *A. a.* Bir kimse ya da nesnenin benzerlerinden üstünlüğünü oluşturan nicelik ve nitelik. [ç. meziyyat].

mezk, *A. a. (ze, kaf* ile) Yırtma, yarma.

mezkûr, mezkûre, *A. s.* [zikr'den] Zikrolunmuş, adı geçmiş.

mezlaka, *A. a.* **1.** Ayak kayacak yer. **2.** (Mec.) Yanılgıya düşme nedeni olan durum.

mezmum, mezmume, *A. s.* [zem'den] **1.** Zemmolunmuş, yerilmiş. **2.** Beğenilmemiş. Ayıp.

mezmur, *A. a.* **1.** Kavalla taganni olunan ilahi. **2.** Davud peygamberin taganni ettiği Zebur surelerinden her biri.

mezru', mezru'a, *A. s.* [zer'den] Tarla.

mezru', mezru'a, *A. s.* [zer'den] Ekilmiş, çift sürülüp tohum atılmış.

mezru', mezru'a, *A. s. (zel* ile) [zira'dan] Arşınlanmış, ölçülmüş.

mezru'at, *A. a.* Ekilip bitmiş tohumlar, ekinler.

me'zun, me'zune, *A. s.* [izn'den] **1.** İzinli, izin a l m ı ş. **2.** Ders ya da meşk vermeye veya bir sanat işlemeye yetkili. **3.** Bir okulu tamamlayıp diploma almış. [ç. me'zunin].

me'zunen, *A. be.* İzinli olarak.

me'zuniyyet, *A. a.* İzinli olma, mezun bulunma. Bitirme.

mıkatta, *A. a. (kaf, t* ı ile) Üzerinde kalem kesilen kemik araç, makta.

mıklâd, *A. a.* **1.** Anahtar. **2.** Kapı dili.

mıkleb, *A. a.* Eski kitap ciltlerinin sol kapağındaki uzantı,

okunan yer belli olmak için sayfa arasına konurdu.

mıkleme, *A. a.* Kalem kutusu.

mıntaka, *A. a.* **1.** Kuşak, kemer. **2.** Yeryuvarlağının üstündeki bölge. • *Mıntaka-i bâride*, kutup kuşağı; *mıntaka-i harre*, ekvatör bölgesi; *mıntaka-i memnua*, yasak bölge; *mıntakat-ül-buruc*, on iki burcun bulundukları tutulma dairesi. [ç. menatık].

mıs'ad, *A. a. (sat, ayın* ile) **1.** Çıkma aracı. **2.** Merdiven. **3.** (XIX. yy.) Asansör.

mısbah, *A. a.* Işık, kandil. Meşale. [ç. masabih].

mısdak, *A. a.* [sıdk'tan] Bir şeyin gerçekliğini tanıtlayan şey, ölçüt.

mısdakıyyat, *A. a.* Mısdak bilgisi. Fransızca *criteriologie* (ölçütbilim) karşılığı (XX. yüzyıl).

mıskab, *A. a.* [sakb'dan] Matkap.

mıskal, *A. a.* Bir buçuk dirhem ağırlık. Ölçü.

mıskal, *A. a.* **1.** Maden parlatmada kullanılan cila aygıtı. **2.** Pürüzsüz konuşan kimse, hatip.

mıskale, *A. a.* Maden parlatmada kullanılan cila aygıtı.

mısr, *A. a.* **1.** Kent. **2.** Ülke. [ç. emsar].

Mısr, *A. a.* **1.** Mısır ülkesi. **2.** (Mısır'daki) Kahire kenti.

mısra', *A. a.* **1.** Kapının iki kanadından biri. **2.** Koşuğun herhangi tek satırı, dize. • *Mısra'-i âzade*, tek söylenmiş dize; *mısra-i berceste*, en kuvvetli, güzel dize. [ç. masari].

Mısran, *A. ç., a.* Kûfe ile Basra kentleri.

Mısrî, Mısriyye, *A. s.* **1.** Mısır ülkesiyle ilgili. **2.** *a.* Mısırlı.

mıstaba. *Bkz.* mastaba.

mıstar, *A. a.* [satr'dan] Satırları doğru yazmak için gereken çizgileri yapmaya yarar araç. Taşçıların da kullandığı cetvel.

mızrab, *A. a.* [darb, zarb'dan] Telli sazları çalmaya yarayan kemik ya da başka nesneden araç.

mızrak, *A. a.* Mızrak. [ç. mezarık].

mia', mea', *A. a.* (Ana.) Bağırsak. • *Mia'-i a'ver*, körbağırsak; *mia'-i galiz*, kalınbağırsak; *-isna aşer*, onikiparmak bağırsağı; *-müstakim*, kalınbağırsak, göden; *-rakik*, incebağırsak. [ç. em'a].

miad, *A. a.* [vaad'den] Kesişilen zaman, kesilen, belirtilen zaman ya da yer.

miaî, miaiyye, *A. a.* [mia'dan] Bağırsakla ilgili.

miat, *A. s.* [mie ç.] Yüzler.

miat, *A. a.* (Tütsü için) Günlük.

mi'ber, *A. a.* Su geçme aracı. Köprü.

micmer, micmere, mecmer, mecmere, *A. a.* Tütsü yapılan kab. Buhurdan. [ç. mecamir].

midad, *A. a.* Yazı mürekkebi.

mi'de, *A. a.* Mide.

mi'devî, mi'deviyye, *A. s.* Mi-

deyle ilgili, mideye ait, mideye yarar.

midhat, *A. a.* Övme.

mie, *A. s.* Yüz. • *Tis'a mie,* dokuz yüz.

mieteyn, *A. a.* İki yüz.

miftah, *A. a.* **1.** Anahtar. **2.** Şifre cetveli. **3.** Dil öğreniminde yapılacak çeviri ve sorunların çözülmüş b' . nleri bulunan kitap.

mîg, *F. a.* **1.** Bulut. **2.** Sis.

migfer, *A. a.* Başa giyilen demir tas, tolganın küçüğü.

migzel, *A. a.* İplik eğirecek araç, iğ.

mih, *F. s.* Büyük, ulu.

mîh, *A. a.* Mıh, çivi, ekser. *Bkz.* çarmîh.

mihad, *A. a.* Döşek, yatak. • *Bi's-el-mihad,* cehennem, şiddetli döşek.

mihan, *F. s., a.* Büyük, ulu.

mihanikî, *A. s.* Makine gibi, otomatik olarak.

mihen, *A. a.* [mihnet ç.] Mihnetler, eziyetler.

mîhî, *A. s., a.* Çiviye ait, çivi biçiminde. • *Hatt-i mîhî,* çivi yazısı.

mihin, *F. s.* Daha büyük.

mihman, *F. a.* Konuk.

mihmandar, *F. a., s.* [mihmandar] Konukçu. Misafir ağırlayan kimse.

mihmanhane, *F. a.* [mihmanhane] **1.** Misafir edilecek yer, konuklarevi. **2.** (Mec.) Dünya.

mihmannevaz, *F. s.* [mihmannevaz] Konuksever, konuğa iyi bakar.

mihmanperver, *F. s.* [mihmanperver] Konuksever, konuk ağırlayan.

mihmiz, mahmuz, mehmuz, *A. a.* Mahmuz.

mihnet, *A. a.* **1.** Zahmet, eziyet. **2.** Sıkıntı dert. **3.** Bela, musibet. [ç. mihen].

mihnetabad, *F. a.* [mihnetabad] **1.** Gam, keder dolu yer. **2.** (Mec.) Dünya.

mihnetgede, mihnetkede, *F. a.* [mihnet-gede] İçinde gam ve keder çekilen ev.

mihnetkeş, *F. s.* [mihnet-keş] Eziyet çeken. [ç. mihnetkeşan].

mihnetzede, *F. s.* [mihnetzede] Afet ve belaya uğramış. [ç. mihnetzedegân].

mihr, *F. a.* **1.** Güneş. **2.** Sevgi, dostluk. • *Mihr u mah,* güneşle ay. (Ed. Ce.): • *Mihr-i âteşîn-i Irak; -hakikat; -nevbahar; -pür-ateş-i temmuz; -taban; -zemherir.*

mihrab, *A. a.* **1.** Camilerde, tapınaklarda karşısında durulan yer. **2.** (Mec.) Umutla bakılan, umut bağlanılan yer. **3.** Sevgilinin alnı ve kaşları. • *Mihrab-i Cemşid,* güneş.

mihrak, *A. a.* (Fiz.) Odak (XIX. yüzyıl).

mihrgân, *F. a.* **1.** Farslarda güz tüm-gün eşitliği günü. **2.** Bu güne rastlayan bayram. **3.** Farslarda güneş yılının yedinci ayı (mihr). **4.** Güneş yılında her ayın 16. günü. **5.** Sonbahar, güz.

mihriban, *F. s.* [mihr-ban] Seven, dost.
mihribanî, *F. a.* Sevgi, dostluk.
mihter, *F. s.* [mih-ter] Daha büyük, ulu.
mihter. *Bkz.* mehter.
mihver, *A. a.* Eksen.
mik'ab. *Bkz.* mü'kâ'ab.
Mikâil, *A. ö. a.* Dört büyük melekten yaratıkların rızkını sağlamakla görevli olanı.
mîkat, *A. a.* [vakt'ten] Belirtilmiş yer ve vakit. [ç. mevakıt].
Mikat, *A. a.* Mekke yolu üzerinde, hacılığa gidenlerin ihrama büründükleri yer.
mikdar, *A. a.* **1.** Miktar. **2.** Parça, bölük. **3.** Değer, kıymet. **4.** Fransızca *dose* (düze) karşılığı (XIX. yüzyıl). • *Bimikdar,* önemsiz. [ç. makadir].
mikhâl, *A. a.* Sürme çekme mili. Sürmelik.
miknese, *A. a. (kef, sin* ile) Süpürge.
miknet, *A. a.* Güç, kudret, kuvvet.
mikraz, *A. a.* Makas.
miksar, *A. s.* Sözü uzatan, geveze.
miksefe. *Bkz.* mükessife.
mikyal, *A. a.* [keyl'den] Ölçek. Tahıl ölçeği.
mikyas, *A. a.* [kıyas'tan] **1.** Ölçü aracı, ölçek. Uzunluk ölçeği. **2.** (Gökb., Coğ., Mat.) Ölçek. [ç. mikyasat].
mil, *A. a.* **1.** Iğne gibi ince ve uzunca araç. **2.** Göze sürme çekmeye mahsus araç. **3.** Sivri, çelik kalem. **4.** Sivri ve tek dağ tepesi. **5.** Yol üzerine dikilmiş işaret taş ya da ağacı. **6.** Yol işaretleri arasındaki bir kilometreye yakın uzaklık. **7.** Bir çark ya da toparlağın, üzerinde döndüğü eksen. • *Mil-i bahrî,* 1825 metre. [ç. emyal].
milâd, *A. a.* [velâdet'ten] **1.** Doğum günü. **2.** İsa peygamberin doğum günü. • *Milâd-i Isa,* tarih başı sayılan, İsa peygamberin doğduğu yıl ya da 25 aralık; *ba'd-el-milâd,* bu tarihteh sonra, İsa'dan sonra; *kabl-el-milâd,* bu tarihten önce, İsa'dan önce.
milâdî, milâdiyye, *A. s.* Milatla ilgili. • *Sene-i milâdiyye, tarih-i milâdî,* milat yılı, tarihi.
milâhat, melâhat, *A. a.* Gemicilik. Gemi idare bilgisi.
mil'aka, *A. a.* Tahta kaşık.
milel, *A. a.* [millet c.] **1.** Milletler, uluslar. **2.** Bir din ve mezhepte olan topluluklar. • *Milel-i erbaa,* Osmanlı İmparatorluğunda din ayrılığına göre bulunanlar, Müslüman, Yahudi, Ermeni, Rum; *beyn-el-milel,* uluslararası; *hukuk-i beyn-el-milel,* devletler hukuku.
milh, *A. a.* Tuz. • *Milh-us-saga,* boraks. [ç. emlâh].
milhî, milhiyye, *A. s.* Tuza ait, tuzdan.
milk, *A. a. Bkz.* mülk. • *Milk-i yemin,* kul.
milkat, *A. a. (kaf, t* ile) **1.** Kıs-

kaç, kerpeten. **2.** (Hek.) Forseps. • *Milkat-i cenin,* Fransızca *forceps* (forseps, doğumkaşığı) karşılığı (XIX. yy.).

milkdar, *F. a.* [milk-dar] Mülk sahibi, hükümdar.

milkdarî, *F. a.* Mülk sahipliği, hükümdarlık.

milket, *A. a.* Milk sözcüğünün nazımda kullanılan biçimi.

millet, *A. a.* **1.** Din, mezhep. **2.** Bir din ya da mezhepte bulunanlar topluluğu. **3.** Millet, ulus (XIX. yüzyıl). • *Millet-i beyzâ,* Müslümanların tümü; *-mesihiyye,* Hıristi yanların tümü. [ç. milel].

millî, milliyye, *A. s.* Din ve millete ait, onunla ilgili. (XIX. yüzyıl sonlarında başlayarak) Ulusal, millî. • *Âdab-i milliyye,* dine uygun terbiye ve töreler: *âyad-i milliyye,* kutsal bayramlar; sonraları dinsel sözcüğüyle nitelenen sözler hep millî olarak geçerdi.

milliyyet, *A. a.* Bir kavim ve cinsiyetten olma. Milletseverlik, yurtseverlik (XX. yüzyıl).

milliyetperver, *F. s.* [milliyetperver] Fransızca *nationaliste* (milliyetçi, ulusçu) karşılığı (XX. yy.).

milliyetperverane, *F. be.* [milliyet-perver-ane] Ulusçuya yakışır yolda.

mim, *A. a.* "M" harfinin adı.

mi'mar, *A. a. (me, ayın* ile) [umran'dan] **1.** Bina yapısına bakan, resimlerini hazırlayan kalfa. **2.** Arkitekt, mimar. • *Mi'mar arşını,* 78 santim; *mi'mar-i kârhane-i kudret,* Tanrı; *baş mi'mar,* bahriye yapı başı. [ç. mi'maran].

mi'marî, mi'mariyye, *A. s.* Mimarlığa ait, mimarlıkla ilgili. • *Fenn-i mi'marî,* arkitekt bilgisi, mimarlık; *usul-i mi'mariyye,* üslup, stil.

mi'mariyye, *A. a.* Bir yapı için mimara verilen para.

mimî, mimiyye, *A. s.* "Mim" harfiyle ilgili ya da bu harf bulunan sözcük. • *Masdar-i mimî,* Arapçada başında m bulunan masdar.

min, *A. bağ.* -den, -den beri.

mîna, *F. a.* **1.** Şişe, cam. Billur, sırça. **2.** Mine. • *Kasr-i mîna,* gök kubbesi.

mina, *A. a.* Liman.

Mina, *A. ö. a.* Mekke ile Arafat arasındaki yarı yolda bulunan bir köy.

minafam, *F. s.* [mina-fam] Sırça renkli, cam mavisi.

minakâr, *F. a.* [mina-kâr] Mine işleyen, mine işçisi.

minare, menare, *A. a.* [nur'dan] Camilerde ezan okunan yüksek kule. [ç. minarat].

minarenk, *F. s.* [mina-renk] Sırça renginde, gök mavisi.

minassa, manassa, *A. a.* **1.** Gelinin oturduğu yüksekçe yer. **2.** Görünme yeri.

minba'd, *A. bağ.* [minba'd] Bundan sonra.

minber, menber, *A. a.* Camilerin içinde hocaların çıkıp hutbe okudukları merdivenli

kürsü. • *Minber-i nüh paye,* (dokuz basamaklı minber) dokuz f e l e k üstünde Tanrı tahtı.

mincel, *A. a.* Orak.

mincihetin, *A. bağ.* [mincihet-in] Bir cihetten, bir bakıma göre.

mindef, *A. a.* Hallaç yayı.

minel'an, *A. be.* [min-el-an] Hâlâ.

minelezel, *A. be.* [min-el-ezel] Ezelden beri.

minelkadîm, *A. be.* [min-el-kadîm] Eskiden beri, çok önceden.

minen, *A. a.* [minnet ç.] Minnetler. • *Zü-l-minen,* Tanrı.

minfah, *A. a. (hı* ile) Körük.

min gayri, *A. be.* Olmayarak. • *Min gayri haddin,* haddim olmayarak; *min gayri resmin,* resmi olmayarak.

minh, minhü, *A. bağ.* [min-hü] Ondan.

minha, *A. bağ.* [min-ha] Onlardan. • *Anha minha,* şundan bundan, şu bu.

minha, *A. a.* Çıkarma ve indirme simgesi.

minhac, *A. a.* **1.** Yol. **2.** Metot, y ö n t e m, usul. (Mec.) Tutulan, gidilen yol. [ç. menahic].

min... ilâ, *A. be.* '-den... -ye dek'' anlamında bazı çok kullanılır Arapça sözlerde geçer. • *Min-el-bab il-el-mihrab,* (kapıdan mihraba dek) en küçükten en büyüğe, baştakine dek, bütün, tüm; *min evvelihi ilâ ahirihi,* başından sonuna dek; *min-es-sera il-es-süreyya,* (yerden Süreyya, yani ülker yıldızına dek) yerden göğe dek.

minkale, *A. a.* İletki.

minkar, *A. a.* **1.** Kuş gagası. **2.** Taş yontmaya yarayan kalem, t a ş ç ı kalemi.

mînkarî, minkariye, *A. s.* Gaga biçiminde. Gagayı andırır-casına.

minkaş, minkaşe, *A. a.* **1.** Demir kalem. **2.** Kıskaç.

minküllilvücuh, *A. be.* [minküll-il-vücuh] Her yönden.

minnet, *A. a.* **1.** Birine iyilik etme, bağışta bulunma. **2.** Yapılan iyiliği tekrarla başa kakma. **3.** Görülen iyiliğe karşı teşekkür etme, yük altında kalma. **4.** ''Şükür, elhamdülillah!'' deme. • *Biminnet,* yaptığı iyiliği başa kakmaz. *Veliyünnimet-i biminnet,* padişah. [ç. minen].

minnetdar, *F. s.* [minnet-dar] Bir iyilik ya da bahşiş görmüş olan.

minnetdarane, *F. be.* [minnetdar-ane] Minnet eder yolda, minnet duyarcasına.

minnetdarî, *F. a.* Minnettarlık.

minnetdide, *F. s.* [minnet-dide] Nimet, iyilik görmüş.

minnetkeş, *F. s.* [minnet-keş] Minnet çeken, minnet altında bulunan. [ç. minnetkeşan].

minser, *A. a.* **1.** Kuş gagası. **2.** Atlı takımı. **3.** Öncü. [ç. menasir].

minşar, *A. a.* Testere. [ç. menaşir].

minu, *F. a.* **1.** Cam, sırça. **2.** Zümrüt. **3.** Felek. Cennet.

Minuçehr, *F. a.* Farslı Feridun'un büyük oğlu.

minval, *A. a.* Davranış, yol, yöntem. • *Minval-i sabık,* eskiden olduğu gibi.

mir, *F. a.* **1.** Baş. **2.** Komutan. **3.** Bey. **4.** Vali. • *Mir-i kelâm,* (söz eri) düzgün, güzel söz söyleyen.

mirâb, *F. a.* [mir-âb] Bir kentin su işlerine bakan kimse.

mi'rac, *A. a.* **1.** Merdiven. **2.** Çıkma, yükselme. **3.** Muhammet peygamberin Tanrı katına çıkması. **4.** Bunun 26 Recep gecesine rastlayan yıldönümü.

mi'raciyye, *A. a.* Miraç olayını anlatan şiir.

mirahur, *F. a.* [mir-ahur] İmrahor. Sarayın binek ve yük hayvanları ahırlarıyla bunlara bakanların yönetimine bakan kimse. • *Mirahur-i kebîr* ya da *evvel, mirahur-i sanî* diye iki kişiydiler.

miralay, *A. a.* [mir-alay] Albay (XIX. yüzyıl). Miralaylara *bey* denirdi, yazıda da *izzetlû* lakabı yazılırdı.

miran, *F. a.* [mir ç.] Beyler. • *Mir-i miran,* (mirmiran) beylerbeyi; eyalet valisi. (Tanzimat'tan sonra) Sivil memurlardan ulâ sınıf-ı sanisine karşılık bir rütbe olup bazı ileri gelen yerli büyüklere unvan olarak verilir, bu aşamayı almış olanlara *paşa* denirdi.

mirar, *A. a.* [merre ç.] Kereler, defalar.

miraren, *A. be.* Defalarla, birçok kez.

miras, *A. a.* [veraset, irs'ten] Ölen kimseden hısımlarına kalan mal mülk.

mirashor, *F. s.* [miras-hor] Miras yiyen.

mir'at, *A. a.* Ayna.

mircel, *A. a.* Kazan. [*c.* meracil].

mi'rec. *Bkz.* ma'rec.

mirfed, *A. a.* Büyük kâse.

mirî, miriyye, *F. s.* **1.** Beylik. Beyliğe ait, beylikle ilgili. **2.** *a.* Devlet hazinesi.

mirkam, *A. a.* Kalem.

mirkat, *A. a.* Merdiven. Basamak.

mirfak, *A. a.* Dirsek.

mirfaka, *A. a.* Dirsek dayanacak küçük yastık.

Mirrih. *Bkz.* Merrih.

mirsâd, *A. a. (sat* ile) Gözetme yeri. Rasat yeri. • *Mirsâd-i ibret,* ibretle seyretme yeri. [ç. merasid].

mirvaha, *A. a* [rîh'ten] Yelpaze.

mirvahacünban, *F. s.* [mirvaha-cünban] Yelpaze sallayan.

mirza, *F. a.* **1.** Emir oğlu. **2.** Bey.

misafir, *A. s., a.* Konuk. *Bkz.* müsafir.

misak, *A. a. (se* ile) [vüsuk'tan] Yemin. Antlaşma, sözleşme. [ç. mevasik].

misal, *A. a. (se* ile) **1.** Örnek. **2.** Masal. **3.** Rüya, düş. **4.**

Benzer, andırır, gibi. **5.** (A. Dilb.) Başı v yahut y ile başlayan eylem (fiil). • *Âdîm-ül-misal,* eşi, benzeri olmayan; *âlem-i misal,* düş; *bedr-misal,* ay gibi; *bimisal,* örneksiz, eşsiz; *deryamisal,* deniz gibi, gayet çok. [ç. emsal].

misfat, *A. a.* Su arıtmaya mahsus süzgeç.

misk, *A. a. (sin* ile) Misk. Bir cins hayvanın göbeğinden çıkarılan güzel kokulu madde.

miskab, *A. a.* [sakb'dan] Delgi, delme aracı, matkap.

miskal, *A. a.* **1.** Ağırlık. **2.** Bir buçuk dirhem ağırlık ölçüsü, yirmi kırat. **3.** Bir altın para.

miskal, miskale, *A. a. (sat* ile) Maden parlatmada kullanılan cila aracı.

miskat, *A. a. (sin, te* ile) Su kovası.

miski, miskiye, *A. s.* Misk gibi kara ya da misk kokulu. • *Miskiy-ül-hitam, hitamühu misk,* "güzellikle sona erdi" anlamında yazı sonlarında kullanılır deyim.

miskin, *F. s.* [misk'ten] **1.** Miskli. **2.** Kara.

miskin, *A. s.* [meskenet'ten] **1.** Zavallı, acınacak halde. **2.** Çok fakir. **3.** Miskinlik, cüzzam hastalığına tutulmuş.

miskinhane, *F. a.* [miskinhane] Miskin illetine tutulmuşlar yurdu. Cüzzamlılar hastanesi.

misl, *A. a. (se* ile) **1.** Benzer, eş. **2.** Mikt ar. • *Mukabele bilmisl,* tıpkısını yaparak karşılık verme.

misma', *A. a. (sin* ile) [semiden] **1.** Kulak. **2.** Hastanın ciğer ve kalbini dinleme aleti, dinleteç.

mismar, *A. a.* Çivi, mıh.

mismarî, mismariyye, *A. s.* Çivi şeklinde. • *Hatt-i mismarî,* çivi yazısı.

misvak, *A. a.* Özel ağaçtan yapılma bir çeşit diş fırçası.

mîş, *F. a.* (Hayb.) Koyun.

mi'şar, *A. a. (ayın* ile) Onda bir.

mişezar, [mişe-zar] *F. a.* Türkçe *meşe* sözcüğüne Farsça *zar* ilgeci eklenerek; meşelik, küçük koruluk.

mişfer. *Bkz.* meşfer.

mîşin, *F. a.* Meşin. Tabaklanmış koyun derisi.

mişkât, *A. a.* İçinde kandil yakılmak üzere duvarda yapılan oyuk, hücre.

mişmiş, *A. a.* **1.** Zerdali. **2.** Zerdali, kayısı, erik, vb. yemiş.

mişrat, *A. a.* Hacamatçı ya da cerrah neşteri. Keskin bıçak.

mişvar, *A. a.* Gidişat, tavır, tarz.

mithara, *A. a.* [taharet'ten] Matara.

mîtîn, *F. a.* Külünk. Taşçı aleti.

mitrak, mitraka, *A. a.* **1.** Matrak. **2.** Değnek. Sopa. **3.** Savaş sopası, tokmak. **4.** Çekiç.

mitres. *Bkz.* metres.

mitris. *Bkz.* metres.

miyah, *A. a.* [ma ç.] Sular. • *Miyah-i harre,* sıcak kaynak suları; *hatt-i içtima-i miyah,* suları bir yere toplayan toprağın sınır. Talweg çizgisi; *hatt-i taksim-i miyah,* suları başka başka yönlere akan toprakları ayıran sırtlar.

miyan, meyan, *F. a.* **1.** Bel, meyan. **2.** Orta. **3.** Ara. Aralık. **4.** Şarkı ve bestelerin üçüncü dizesi, meyan. • *Mumiyan,* (kıl belli) ince belli. *Bkz.* germiyan.

miyanbend, *F. a.* [miyan-bend] Kemer, kuşak.

miyanbeste, *F. s.* [miyan-beste] Bel bağlamış, hemen işe hazır.

miyandar, *F. s.* [miyan-dar] **1.** Araya giren, aracı, arabulucu. **2.** Tellal, komisyoncu. **3.** Pezevenk.

miyane, *F. a.* **1.** Orta. **2.** Ara. **3.** Helva gibi bazı yemeklerin pişme kıvamı, meyane. **4.** Musiki kârlarının orta hanesi.

mi'yar, *A. a.* [iyar'dan] **1.** Ölçü. **2.** (Kim.) Ayıraç.

mîz, *F. a.* Sofra.

mizab, *F. a.* [miz-âb] Su yolu, oluk.

mizac, *A. a.* [mezc'den] **1.** Bir şeyle karıştırılmış başka şey. **2.** İnsandaki ahlatın karışma orantısından meydana gelen hal ve yaradılış durumu. Tabiat, huy. • *Mizac-i asabı, -balgamî,* yahut *-lenfaî, -demevî, -safravî,* dört hılttan birinin çokluğuna göre insan mizaçları; *bedmizac,* kötü huylu; *hadid-ül-mizac,* çabuk kızar; *nâ-mizac,* rahatsız; *su-i mizac,* sağlık bozukluğu. [ç. emzice].

mizacgîr, *F. s.* [mizac-gîr] Keyfe göre hizmet eder.

mizacgîrane, *F. be.* [mizac-gîrane] Herkesin keyfine gidecek biçimde, keyfe hizmet edercesine.

mizacgîrî, *F. a.* Mizacgirlik.

mizah, müzah, *A. a.* Şaka, eğlence, latife, gülmece.

mizahî, mizahiye, *A. s.* Eğlenceli.

mizahnüvis, *F. s.* [mizah-nüvis] Eğlenceli yazı yazan. Eğlence yazısı yazan.

mizan, *A. a.* [vezn'den] **1.** Ölçü aleti. **2.** Tartı. **3.** Ölçek. **4.** Terazi. **5.** Yarın ahrette işlediklerimizin tartılacağı terazi. **6.** Terazi burcu. **7.** (Mat.) Sağlama. • *Mizan-ül-harare,* termometre; *mizan-ül-hava,* barometre.

mi'zar, *A. a. (ayın, zel* ile) **1.** Perde. **2.** Örtü.

mîzban, *F. a.* [mîz-ban] Misafir kabul eden adam, konuk sahibi.

mizber, *A. a.* Kamış kalem.

mizmar, *A. a.* **1.** Düdük, kaval, flüt. **2.** Zebur surelerinin her biri. [ç. mezamir].

molla, monla, *a.* [mevlânâ'dan] **1.** Büyük kadı. **2.** Büyük bilgin. **3.** Medrese öğrencisi.

mû, mûy, *F. a.* **1.** Kıl. **2.** Saç. **3.** Saç teli. **4.** Tüy. **5.** Hav. **6.** Ülker (yemiş). • *Ser-i mû,* kıl ba-

şı, en az, en ufak.

muabber, *A. s.* Yorulmuş düş.

muabbir, *A. a.* Düş yorumcusu, rüyalar üzerine yorum yapan. [ç. muabbirîn].

muaccel, muaccele, *A. s.* [acele'den] Peşin, önden. • *Mehr-i muaccel,* nikâhlanmada kıza peşin verilen para, ağırlık.

muaccele, *A. a.* Beylik ve evkaf kiralarında peşin alınan kısım. [ç. muaccelât].

muaccelen, *A. be.* Çabuk olarak. Peşin olarak.

muaccib, muaccibe, *A. s.* [ucb'den] **1.** Şaşırtan. **2.** Şaşılacak.

muacciz, muaccize, *A. s.* [acz'den] **1.** Yorup sıkıcı, bıktırıcı. **2.** Yapışkan, sıvışık.

muacelat, *A. a.* [muacele ç.] **1.** İlaç yapmalar. **2.** İlaçla iyi etmeye çalışmalar.

muacele, *A. a.* [ilaç'dan] **1.** İlaç yapma. **2.** İlaç kullanma.

muadadat, muazadat, *A. a.* Yardım etme, arka olma.

muadat, *A. a.* [udvan'dan] Karşılıklı düşmanlık.

muaddel, *A. s.* [adl'den] Tadil edilmiş, eski hali değiştirilmiş.

muaddid, *A. a.* S a y a ç (XX. yüzyıl).

muaddil, muaddile, *A. s.* [adl'den] Tadil eden, düzelten, denkleştiren. • *Muaddil-ünnehar,* gün -tün eşitliği çizgisi, bir ucu (hamel) burcunun başında, ötekisi (sünbüle) burcunun sonundadır.

muadele, *A. a.* [adl'den] **1.** İki şey arasında değer, sayı ve tartıca eşitlik, denklik. **2.** (Mat.) Denklem. [ç. muadelât].

muadelet, *A. a.* [adl'den] Eşitlik. Denklik.

muadil, muadile, *A. s.* **1.** Beraber. Eşit. **2.** (Mat.) Eşdeğer. • *Bimuadil,* eşsiz, benzeri olmayan.

muaf, muaffe, *A. s.* [afv'den] **1.** Affolunmuş, bağışlanmış. **2.** Ayrıca tutulmuş. **3.** Serbest. **4.** (Dirb.) Bağışık.

muafiyyet, *A. a.* **1.** Affedilmiş olma. **2.** Ayrıcalık. **3.** (Dirb.) Bağışıklık (XIX. yüzyıl).

muahat, *A. a.* Kardeşlik edinme.

muahazat, *A. a.* [muahaze ç.] **1.** Tenkitler, eleştiriler (XIX. yüzyıl). **2.** Çıkışmalar.

muahaze, *A. a.* [ahz'den] **1.** Başka birinin davranışını beğenmediğini söyleme, çıkışma. **2.** Eleştiri (XIX. yüzyıl). (Ed. Ce.): • *Avaze-i muahaze; ma'na-yi muahaze; nazar i muahaze; timsal-i muahaze.*

muahazekâr, *F. s.* [muahazekâr] **1.** Çıkışan, beğenmediğini söyleyen. **2.** Eleştirici.

muahede, *A. a.* [ahd'dan] **1.** Karşılıklı ant içme. **2.** Antlaşma. • *Muahede senedi,* antlaşma kâğıdı. [ç. muahedat].

muahedename, *F. a.* [muahede-name] Antlaşma koşullarının yazıldığı kâğıt, antlaşma.

muahhar, muahhara, *A. s.*

[ahar'dan] **1.** G e r i d e bulunan, sonraya ve geriye kalmış olan. Sonraki. **2.** (Mec.) Kıç.

muahharen, *A. be.* Sonradan.

muahid, muahide, *A. s.* [ahd'den] **1.** Antlaşma yapanlardan her biri. **2.** İslam hükümetine bir para ödeyerek kendini korutmakta olan (Hıristiyan ya da başka dinden) kimse.

muahiz, *A. s.* [ahz'den] **1.** Çekiştiren. **2.** Eleştiren (XIX. yüzyıl).

muakabe, *A. a.* Birini cezalandırma.

muakade, *A. a.* [akd'den] Anlaşma.

muakale, *A. a.* **1.** Akıl yürütme. **2.** Fransızca *speculation* (spekülasyon, kurgu) karşılığı (XX. yüzyıl).

muakıd, muakıde, *A. s.* [akd'den] Anlaşan. Anlaşan ya da sözleşenlerden her biri.

muakkad, muakkade, *A. s.* [ukde'den] Düğümlü, düğümlenmiş. Çözülmesi zor, kapalı söz.

muakkib, muakkibe, *A. s.* [akab'dan] Bir şeyin ardına düşen, takip eden.

muakkibin, *A. a.* [muakkib ç.] Takip ediciler, kovalayıcılar.

mualece, *A. a.* [ilâc'dan] İlaç yapma, ilaç kullanma.

muallâ, *A. s.* [ulüvv'den] **1.** Yüce, yüksek. **2.** Rütbe, mevki, derecesi yüce. • *Dergâh-i muallâ,* padişah sarayı; *makam-i muallâ,* yüce kat (sadrazamlarla şeyhülislamlar için kullanılırdı).

muallâk, muallâka, *A. s.* **1.** Asılmış, asılı. **2.** Bir yere dayanmadan havada ya da boşta duran. **3.** Bir sonuca bağlanmamış öyle duran (iş). **4.** Bağlı.

muallâkat, *A. a.* İslamdan önceki Arap ozanlarının beğenilip de Kâbe duvarına asılmış ünlü kasideleri. • *Muallâkat-i Seb'a,* (Yedi Askı) bu çeşit koşuklardan ünlü yedi tanesi.

muallâkiyet, *A. a.* Muallak olma. Askıda olmaklık.

muallel, muallele, *A. s.* [illet'ten] İlletli. İllet gösterilerek kusurlandırılmış. • *Muallel bilgaraz,* garazla illetli gösterilmiş.

muallem, mualleme, *A. s.* [ilm'den] Talim görmüş, talimli.

muallil, muallile, *A. s.* [illet'ten] İllet ve bahane bulan, gösteren (kimse).

muallim, *A. a.* [ilm'den] Öğreten, öğretici kimse. Öğretmen. Hoca, müderris, profesör. • *Muallim-i Evvel,* Aristo; *muallim-i evvel,* iki sınıflı okullarla ilkokullarda başöğretmen.

muallimat, *A. a., ç.* [muallime ç.] Kadın öğretmenler. • *Dar-ül-muallimat,* 1870'te ilk kez İstanbul'da kurulan Kız Öğretmen Okulu.

muallime, *A. a.* K a d ı n öğretmen.

muallimin, *A. a.* [muallim ç.] Öğretmenler. • *Dar-ül-mual-*

limîn, 1848'de ilkin İstanbul'da kurulan Erkek Öğretmen Okulu; *Dar-ül-muallimîn-i âliyye,* Yüksek Öğretmen Okulu.

muamele, *A. a.* [amel'den] **1.** Birbiriyle iş yapma, aksata etme. **2.** Birine karşı davranış, tutum. **3.** Bir iş hakkında resmi dairede yapılan kayıtlar, işlemler, vb. **4.** Alışveriş. Faizli sarraflık işi. • *Muamele-i cemilekârane,* beğenilir, yaranma muamelesi; *hüsn-i muamele,* iyi davranma; *su-i muamele,* işi düşen birine kötü davranma. [ç. muamelât].

muamma, *A. a.* [ama'dan] **1.** Anlamı gizli ve güç anlaşılır söz. Bilmece. Yanılmaç. **2.** Anlaşılmaz, çözülmesi güç iş. (Ed. Ce.): • *Muamma-yi âsab; -dil; -musikî.*

muammem, *A. s.* [amame-den] Amameli, sarıklı sınıfı.

muammer, *A. s.* [ömr'den] Yaşayan. Hayatta olan. Uzun ömürlü.

muanaka, *A. a.* [unk'tan] Birbirinin boynuna sarılma, kucaklaşma, sarmaşma.

muanber, muanbere, *A. s.* [anber'den] Amberlenmiş, güzel kokan. Güzel kokulu.

muanede, *A. a.* [anud'dan] İnatçılık. Bir işte haklı ya da haksız ayak direme.

muanid, *A. s.* [anud'dan] İnatçı.

muanik, *A. s.* [unk'tan] Birbirinin boynuna sarılan, kucaklaşan.

muannid, muannide, *A. s.* İnatçı. Dikbaş.

muanven, muanvene, *A. s.* [unvan'dan] Unvanlı, adlı.

muar, *A. s.* Ödünç olan mal.

muaraza, *A. a.* [arz'dan] **1.** Birbirine karşı gelme, karşıtlık. **2.** Kavga, çekişme. [ç. muarazat].

muarefe, *A. a.* [irfan'dan] Bilişme, tanışma. Birbirini bilip tanıma.

muareke, *A. a.* Kavga, vuruşma. Savaş. [ç. muarekât].

muarız, muarıza, *A. s.* [arz'dan] Karşı gelen. Karşıt bulunan.

muarızin, *A. a.* [muarız ç.] Muarızlar.

muarra, *A. s.* [ura'dan] Çıplak, soyulmuş.

muarreb, muarrebe, *A. s.* [arab'dan] Aslında Arap ya da Arapça değilken Araplaşmış, Arapçalaştırılmış.

muarref, *A. s.* [irfan'dan] **1.** Bildik, belli, tanıdık. Belirtilmiş. **2.** (A. Dilb.) Harf-i tarif (el) bulunan. **3.** (Fel.) Tanımlı. **4.** (Man.) Sınırlı, tanımlanmış.

muarrif, *A. s.* [irfan'dan] **1.** Tanımlayan, bildiren. **2.** Cami ve tekkelerde hayır sahiplerinin adlarını sayan müezzin ya da derviş. [ç. muarrifan].

muarrik, muarrika, *A. s.* [arak'tan] Terletici.

muasarat, *A. a.* Aynı yüzyıl ve zamanda yaşama ya da yaşamış olma.

muasır, muasıra, *A. s.* [asr'dan] Aynı yüzyılda yaşayanlardan her birinin ötekine göre durumu, çağdaş.

muasırîn, *A. o.* [muasır ç.] Aynı yüzyıl ve aynı zamanda yaşayanlar, çağdaşlar.

muasker, *A. o.* [asker'den] **1.** Ordu yeri. **2.** Ordunun savaş zamanı toplandığı yer.

muassel, muassele, *A. s.* [asel'den] Balla terbiye edilmiş, ballı. [ç. muasselât].

muaşaka, *A. o.* [aşk'tan] Birbirini sevme, sevişme.

muaşeret, *A. o.* Birlikte yaşayıp geçinme. • *Adab-ı muaşeret,* görgü; *hüsn-i muaşeret,* iyi geçim; *fenn-i muaşeret, usul-i muaşeret,* sosyoloji, toplumbilim (XIX. yüzyıl).

muaşık, muaşıka, *A. s.* [aşk'tan] Seven, sevişenlerden her biri.

muaşir, muaşire, *A. s.* Halkla birlikte yaşayıp geçinen. [ç. muaşiran].

muaşşer, muaşşere, *A. s.* Onlu, onluk.

muaşşir, *A. s.* Öşr memuru, öşürcü.

muatat, *A. o.* Verme.

muateb, *A. s.* [itab'dan] Tekdir olunan, azarlanan.

muatebe, *A. s.* [itab'dan] İtap etme, çıkışma, azarlama. [ç. muatebat].

muatib, *A. s.* [itab'dan] Çıkışan, azarlayan.

muattal, muattala, *A. s.* **1.** Bırakılmış, kullanılmaz, battal. **2.** İşsiz, boş.

muattar, muattara, *A. s.* [itr'dan] Güzel kokulu.

muattıs, *A. s.* [ats'dan] Aksırtan, aksırtıcı.

muavaza, *A. o.* [ivaz'dan] **1.** Değiş tokuş. Trampa. **2.** Hileli iş, danışıklı dövüş.

muavazatan, *A. be.* Muavaza yoluyla.

muavede, muavedet, *A. o.* [avdet'ten] **1.** Geri dönme. **2.** Âdet edinme.

muavenet, *A. o.* [avn'den] Yardım etme, yardım. Yardımcılık.

muavin, muavine, *A. s., o.* [avn'den] **1.** Yardımcı. **2.** Bir memurun işine yardım, yokluğunda yerine iş görmek üzere olan ikinci kimse. Yamak. • *Asakir-i muavine,* savaş sırası kurulan başıbozuk askeri (XIX. yüzyıl); *ef'al-i muavine,* etmek, olmak gibi yardımcı eylemler.

Muaviye, *A. o.* Doğu Emevi halifelerinin ilki (661 yılında).

muavvak, *A. s.* [avk'tan] Geriye bırakılmış, asılmış, askıda bırakılmış.

muavvec, muavvece, *A. s.* Eğrilmiş, eğri. Çarpık.

muavvik, *A. s.* [avk'tan] Geriye bırakan, oyalayıp uzatan.

muavvizeteyn, *A. o.* Kur'an'da "Kul euzü..." ile basayan iki surenin adı.

muayede, *A. o.* [id'den] Bayramlaşma.

muayene, *A. o.* [ayn'dan] **1.**

Gözden geçirme. **2.** Bir şeyi iyice yoklayıp gerçeğini anlamaya çalışma.

muayin, *A. s.* [ayn'dan] Görülmüş olan. Kesin olarak belli olan.

muayyeb, muayyebe, *A. s.* [ayb'dan] Ayıplanmış, ayıp görülmüş.

muayyebat, *A. a.* Ayıp ve iğrenç şeyler.

muayyen, muayyene, *A. s.* [ay dan] **1.** Tayin ve tahsis olunmuş. **2.** Çevrelenmiş, çevresi belli edilmiş, belirlenmiş, belirli.

muayyenat, *A. ç., a.* Hükümetçe bağlanmış erzak ve benzerleri.

muayyin, muayyine, *A. s.* [ayn'dan] Belirtici.

muazadat. *Bkz.* muadadat.

muazzam, muazzama, *A. s.* [azam'dan] **1.** Büyük, iri. **2.** Ulu, ululanmaya değer. **3.** Ağır, önemli. • *Düvel-i muazzama,* büyük devletler: Fransa, Avusturya-Macaristan, Rusya, Almanya, İtalya (XIX. yüzyıl).

muazzamat, *A. a.* Büyük ve ağır işler.

muazzeb, muazzebe, *A. s.* [azab'dan] Azap içinde bulunan, içten rahatsız olan.

muazzez, muazzeze, *A. s.* [izzet'ten] **1.** İzzet ve şeref sahibi. **2.** Ağırlanan, saygıyla kabul olunan. **3.** Değerli, aziz.

muazzezen, *A. be.* İzzet ve ikramla ağırlanarak. İkram olunarak.

muazzib, muazzibe, *A. s.* [azab'dan] **1.** Azap ve eziyet veren. **2.** Birine takılarak rahatsız etmeden hoşlanan, ilişen, muzip.

mubah, mubaha, mubah, *A. s. (ha* ile) [ibaha'dan] Şeriatın yap ya da yapma diye bir hükmü altında olmayan nesne, hareket. Yapılmasıyla yapılmaması aynı olan. [ç. mubahat].

mubassır, *A. a.* [basar'dan] **1.** Gözetici, bekleyici, bakıcı. **2.** Okullarda öğrencilerin sınıf dışı hareketleriyle ilgilenen kimse. **3.** Gümrüklerde arayıcı kâtibi.

mûbemû, *F. s.* [mû-be-mû] Tel tel, birer birer, çok dikkatle.

mubid, *F. a.* Zerdüşt, Mecusi din adamı. [ç. mubidan].

muceb, *A. s.* [vücub'dan] **1.** Bir söz ya da emrin gerekçesi, sonuç. **2.** Resmi yazıların hükümleri hakkında en büyük amirin onayını bildiren işareti.

mu'cem, *A. a.* **1.** Noktalı (harf). **2.** Abece sırasıyla dizilmiş.

mucer, *A. s.* [icar'dan] Kiraya verilmiş şey.

mucez, *A. s.* [icaz'dan] İcaz yoluyla, kısa, toplu yazılmış.

muci, *A. s.* [veca'dan] Ağrıtan, acıtan.

mucib, mucibe, *A. s., a.* [vücub'dan] **1.** İcap eden, gereken. **2.** Sebep, neden, vesile. • *Bilâ mucip,* nedensiz, hiç

yoktan; *esbab-i mucibe*, gerektiren nedenler, gerekçe; *kaziye-i mucibe*, olumlu önerme. [ç. mucibat].

mucid, *A. s., a.* [vücud'dan] **1.** Yeni bir şey meydana getiren. **2.** Kendiliğinden düşün ve anlam yaratmaya yetenekli. • *Mucid-i hakikî*, Tanrı.

mucir, mucire, *A. s.* [ecr'den] Kirayla veren; kiralayan.

muciz, *A. s.* [icaz'dan] İcaz üzere. Kısa, toplu.

mu'ciz, *A. s.* [acz'den] **1.** Başkalarını, yapmada, geri bırakan. **2.** Kimsenin yapamayacağı yolda olan. • *Mu'cizbeyan, mu'cizeda*, anlatış ve tavrı herkese benzemeyen ozan ve yazar, yapıt.

mu'cizdem, *F. s.* [mu'ciz-dem] Nefesi mucize etkili olan.

mu'cize, *A. a.* [acz'den] Peygamber tarafından yapılmış, olağanüstü durumlar ve sözlerin her biri. [ç. mu'cizat].

mu'cizgû, *F. s.* [mu'ciz-gû] Söyledikleri mucize gibi olan, mucize söyleyen.

mucizenüma, *F. s.* [mu'cizenüma] Mucize gösteren, olağanüstü şeyler gösteren.

mudaraba, *A. a.* [darb'dan] **1.** Dövüşme, vuruşma. **2.** Bir tarafın sermaye, öteki tarafın emek koymasıyla oluşan ortaklık. [ç. mudarabat].

mudcir, *A. s.* [ducret'ten] Sıkıntılı bulunan, sıkılmış, kaygılı.

mudhik, mudhike, *A. s.* [dıhk'ten] Güldüren, güldürücü.

mudhikât, *A. a.* [mudhike ç.] Gülünecek şeyler. • *Mudhikât-i dehr*, zamanın gülünecek şeyleri.

mudhike, *A. a.* Komedi, güldürü (XIX. yüzyıl).

mudî', *A. s.* [ved'den] Emanet bırakan.

mu'dil, mu'dile, *A. s.* Zor, güç, çetin.

mu'dilât, *A. a.* Büyük ve ağır işler.

mudill, mudille, *A. s.* [dalâlet'ten] Doğru yoldan saptıtan. Azdıran, baştan çıkaran.

mufarrit, *A. s.* [fart'tan] Aşırı giden. Eksik işleyen, kusur yapan.

mufassal, mufassala, *A. s.* [fasl'dan] Uzun uzadıya anlatılan, ayrıntılı.

mufassalan, *A. be.* Uzun uzadıya ayrıntılı olarak.

mufavvaz, mufavvaza, *A. s.* Birinin üstüne verilmiş. Yapılması ısmarlanmış.

mufavviz, mufavviza, *A. s.* Birine veren, yapmasını ısmarlayan.

mufrit, mufrite, *A. s.* [fart'tan] Aşırı, aşkın.

mufritane, *A. be.* [mufrit-ane] Aşırı, aşkın davranışla.

muftir, *A. s.* [fıtr'dan] İftar eden, oruç açan.

mug, *F. a.* Mecusi. Ateşperest, ateşe tapan. Zerdüşt dininde olan.

mugabene, *A. s.* [gabn'den] İki taraf birbirini aldatma.

mugaddi, mugaddiye, *A. s.* [gıda'dan] Besleyici.

mugalâta, *A. a.* [galat'tan] Yanıltmak için, yanıltacak biçimde söz söyleme. [ç. mugalâtat].

mugalebe, *A. a.* [galebe'den] Üstün gelmeye uğraşma. Üstün gelmek.

mugalli, mugalliye, *A. s.* [galeyan'dan] İyice kaynatılmış.

mugammed, mugmed, *A. s.* [gamd'dan] Örtülü, kılıflı. Kınına konmuş.

mugan, *F. a.* [mug ç.] Mecusiler, ateşe tapanlar, Zerdüştler. • *Pîr-i mugan,* meyhaneciler eskisi, ihtiyarı.

mugannî, muganniye, *A. s., a.* [gına'dan] Şarkı söyleyen. Fransızca *chanteur* ile *chanteuse* karşılığı (XIX. yüzyıl).

mugaşşi, mugaşşiyye, *A. s.* [gaşy'den] Bayıltan, bayıltıcı.

mugattı, mugattıyye, *A. s.* Örtülmüş, üstü örtülü.

mugayeret, *A. a.* [gayr'dan] Başka türlü olma. Uymama. Karşıt olma.

mugayir, *A. a.* [gayr'dan] Başka türlü. Uymaz, karşıt.

mugaylân, *F. a.* (Bitb.) Devedikeni.

mugaylânzar, *F. a.* [mugaylânzar] **1.** Devedikeni biten yer, dikenlik. **2.** (Mec.) Dünya.

mugayyebat, *A. a.* Beş duyguyla duyulamaz ledünni durumlar, hikemi sırlar.

mugayyer, mugayyere, *A. s.* [gayr'dan] Değiştirilmiş, başka türlü edilmiş.

mugbeçe, mugbeççe, *F. a.* **1.** Mecusi çocuğu. **2.** Meyhaneci çırağı.

mugbeçegân, *F. a.* [mugbeçe *c.*] Genç meyhaneci çırakları.

mugberr, *A. s.* [gubar'dan] **1.** Tozlu, tozlanmış. **2.** Gücenmiş, dargın. • *Mugberr-ül-hatır,* hatırı kalmış, gücenik.

mugfel, *A. s.* [guful'den] Aldatılmış, iğfal olunmuş.

mugfil, mugfile, *A. s.* [guful'den] Aldatıp gaflette bırakan. Aldatan.

mugîs, *A. s.* [gıyas'tan] Yardıma yetişen, yardım eden.

mugkede, *F. a.* [mug-kede] Mecusi tapınağı. (Mec.) Meyhane.

muglâk, muglâka, *A. s.* **1.** Kapalı, kilitli. **2.** Anlaşılmaz. Tertip düzeni ya da sözcükleri bozuk, garip olmakla zor anlaşılan.

muglâkat, *A. a.* [muglâk ç.] Anlaşılması zor şeyler.

muglâkiyet, *A. s.* Muğlaklık, anlaşılmazlık.

muglim, *A. a.* Luti.

mugmed. *Bkz.* mugammed.

mugni, mugniyye, *A. s.* **1.** Gına veren, yeter derecede. **2.** Zengin eden.

mugşi, *A. s.* [gaşy'den] **1.** Örtülmüş, bürünmüş. **2.** Baygın, bayılmış.

mugşiyane, *F. be.* [mugşi-yane] Kendinden geçercesine.

mugtariyyet, *A. a.* Fransızca *heteronomie* (yaderklik) karşı-

lığı (XX. yüzyıl).

mugtasıb, *A. a.* [gasb'den] Zorla alan.

mugtenem, *A. s.* [ganimet'ten] Ganimet olarak alınmış.

mugtenim, mugtenime, *A. a.* [ganimet'ten] Ganimet olarak alan, ganimet bilen.

mugterib, mugteribe, *A. s.* [gurub'dan] **1.** Gurub eden, batan. **2.** Gurbete çıkan, ortadan kalkan.

mugterik, *A. s.* [gark'tan] Suda boğulan.

muh, *A. a.* **1.** İlik. **2.** Beyin. **3.** Madde, cevher. • *Muh-i şevkî,* murdarilik.

muhabbet, mahabbet, *A. a.* **1.** Sevme, sevgi. **2.** Dostluk. **3.** Dostça konuşma. (Ed. Ce.): • *Muhabbet-i ebedî; arz-i muhabbet; bezm-i muhabbet; çehre-i muhabbet; elhan-i muhabbet; gülbuse-i muhabbet; hava-yi muhabbet; kabiliyet-i muhabbet; levha-i muhabbet; rişte-i muhabbet; safiyet-i muhabbet; tesis-i muhabbet.*

muhabbetkâr, *F. s.* [muhabbetkâr] Muhabbetli, sevgiyi gösteren.

muhabbetname, *F. a.* [muhabbet-name] Dostça mektup. Sevgi mektubu.

muhabere, *A. a.* [haber'den] Haberleşme. Iletişim. Mektuplaşma. • *Muhabere memuru,* telgrafçı; *hutut-i muhabere,* telgraf hatları. [ç. muhaberat].

muhabir, *A. a., s.* [haber'den] Biriyle haberleşen. Bir yerden gazeteye haber gönderen, bildirmen (XIX. yüzyıl).

muhacat, *A. a.* Karşılıklı bilmece soruşarak yarış.

muhacat, *A. a.* [hecv, hicv'den] Birbirini hicvetme.

muhacce, *A. a.* İddia edip çekişerek kanıtlar ve tanıtlar gösterme.

muhacemat, *A. a. (he* ile) [muhaceme ç.] Hücumlar, saldırmalar.

muhaceme, *A. a.* [hücum'dan] Her taraftan ve birden saldırma, üşüşme.

muhaceret, *A. a.* [hicret'ten] Ailece yerleşmek üzere başka bir ülkeye göçme. Göçme.

muhacim, muhacime, *A. s., a.* [hücum'dan] Saldıran, hücum eden. [ç. muhacimîn].

muhacir, *A. s., a.* [hicret'ten] Ailece yerleşmek üzere başka ülkeye giden insan. Göçmen.

muhacirîn, *A. a.* [muhacir *c.*] **1.** Göçmenler. **2.** Muhammed Peygamberle Mekke'den Medine'ye göç edenler.

muhadaa, *A. a.* Hilecilik. Oyun etme.

muhadara. *Bkz.* muhazara.

muhadarat. *Bkz.* muhazarat.

muhaddeb, muhaddebe, *A. s.* **1.** Kambur, tümsekli. **2.** (Mat.) Dışbükey, konveks.

muhadded, *A. s.* [hadde'den] **1.** Sınırlanmış. **2.** Bilenmiş.

muhadder, muhaddere, *A. a., s.* **1.** Kapalı, örtülü. **2.** Örtülü, namuslu. **3.** Müslüman kadın. [ç. muhadderat].

muhaddes, muhaddese, *A. s.* [hads'ten] Haber verilmiş, şükredilerek bildirilmiş. [ç. muhaddesat].

muhaddir, muhaddire, *A. s.* [hadr'den] Uyuşturucu. Duyguları uyuşturan. Narkotik (XIX. yüzyıl). [ç. muhaddirat].

muhaddis, *A. a.* Peygamberin sözleri demek olan hadisleri bildirmiş olan kimse. [ç. muhaddisîn].

muhaddiş, muhaddişe, *A. s.* [hadş'ten] Tırmalayan, bozukluk yapan.

muhadene, muhadenet, *A. a.* Barış.

muhadese, *A. a.* [hadis'ten] Konuşma. Hikâye söyleşme.

muhadi', *A. s.* [hud'a'dan] Aldatıcı, hileci.

muhafaza, *A. a.* [hıfz'dan] **1.** Koruma, saklama, kayırma. **2.** Bırakmama. Değiştirmeme.

muhafazakâr, *F. s., a.* [muhafaza-kâr] Değişiklik istemeyen. Bırakmama yanlısı, tutucu (XIX. yüzyıl).

muhaffef, muhaffefe, *A. s.* [hiffet'ten] Hafiflendiren, ağırlığı gideren. • *Esbab-i muhaffefe,* (suç cezasını) hafifletici nedenler.

muhaffif, muhaffife, *A. s.* [hiffet'ten] Hafifleten, hafiflendiren. • *Esbab-i muhaffife,* (cezayı) hafifletici nedenler; *edviye-i muhaffife,* (Hek.) ağrı dindiren ilaçlar.

muhafız, *A. s., a.* [hıfz'dan] **1.** Koruyan, saklayan. **2.** Bekçi. Bir yeri koruyup bekleyenler. [ç. muhafızîn].

muhak, mahak, *A. a.* Arabi ayların son üç gecesi; ayın güneşle birlikte doğup görünmediği geceler.

muhakeme, *A. a.* [hükm'den] **1.** Dava için iki tarafın mahkemeye başvurmaları. Hâkim önünde duruşmaları. **2.** İki tarafı dinleyip hüküm verme. **3.** Bir işi zihinde inceleme. **4.** Yargılama. **5.** (Fel.) Uslamlama, usa vurma. [ç. muhakemat].

muhaki, *A. s.* Benzeyen, benzer olan.

muhakkak, muhakkaka, *A. s.* [hak'tan] Gerçekliği araştırılmış, belli olmuş. Doğru.

muhakkar, muhakkara, *A. s.* [hakaret'ten] Tahkir olunmuş. Hor ve hakir tutulmuş.

muhakkem, *A. s., a.* [hükm'den] **1.** Sağlamlaştırılmış, yerleşmiş. **2.** (Fıkıh) İki tarafın, davaları için hakem kabul ettikleri kimse; hakem.

muhakkik, *A. s.* [hak'tan] Bir olay ya da durumun gerçeğini araştıran, gerçeği arayan, gerçeği ortaya çıkaran.

muhakkikane, *F. be.* [muhakkik-ane] Gerçeği araştırıcıya yakışır biçimde.

muhakkikîn, *A. a.* [muhakkik ç.] Gerçek araştıranlar, bulanlar.

muhakkir, *A. s.* [hakaret'ten] Tahkir eden. Hor ve hakir tutan.

muhakkirane, *F. be.* [muhakkir-ane] Tahkir eder halde.

muhal, *A. s.* Mümkün olmayan. Olmayacak.

muhal, *A. s. (ha* ile) [havale'den] Havale olunan. • *Muhalün aleyh,* havaleyi kabul eden kimse; *muhalün bih,* birine havale olunan mal; *muhalün leh,* kendisine havale edilen kimse, alacaklı.

muhalât, *A. a.* Mümkün olmayan şey. Olmayacak şey.

muhalâta, *A. a.* Karışıp girişmek. Görüşme.

muhalefet, *A. a.* [hilâf'ten] **1.** Uymama, başka türlü olma. **2.** Karşıtlık. Düşmanlık.

muhalesat, *A. a.* [hulûs'tan] Birbirine karşı içten dostluk gösterme.

muhalif, muhalife, *A. s.* [hilâf'tan] **1.** Uymaz. Karşı. **2.** Karşıt. Aksi taraf ya da fikirde olan. [ç. muhalifîn].

muhallâ, *A. s.* [halâ ile hali'den] **1.** Boşaltılmış. **2.** Süslenmiş, süs yapılmış.

muhalled, muhallede, *A. s.* [huld'den] Sürekli, kalacak. Ebedi, sonsuz.

muhalledat, *A. a.* [muhalled ç.] Kalacak şeyler.

muhallef, muhallefe, *A. s.* Geride kalan. Bir ölünün bıraktığı mal, tereke. [ç. muhallefat].

muhallefe, *A. a.* Ölen bir adamın dul kalan karısı.

muhalli, muhalliye, *A. s.* [halâ'dan] Boşaltan. • *Muhalliyet-ül-hava,* boşaltma tulumbası.

muhallid, muhallide, *A. s.* [huld'den] Ebedi kılan, ebedileştiren.

muhallil, muhallile, *A. s.* [hall'den] **1.** Hülleci, haram bir şeyi helal eden. **2.** Tahlil eden. (Kim.) Eriten. Analizleyen, çözümleyen.

muhamat, *A. a.* Koruma. (XX. yüzyıl) Avukat.

muhami, *A. s., a.* Koruyan. (XX. yüzyıl) Avukat.

muhammaz, muhammaza, *A. s.* Hamızlanmış, paslanmış.

Muhammed, *A. a.* Anlamı birçok defalar hamd ve sena olunmuş d e m e k olan bu sözcük. Peygamberimizin adıdır.

Muhammedî, Muhammediye, *A. s.* **1.** Muhammet Peygambere a i t, onunla ilgili. **2.** Müslüman, iman etmiş.

Muhammediye, *A. s.* **1.** Muhammedi. **2.** *a.* Ahmet Bican'ın yazmış olduğu ve M u h a m m e t Peygamberin yaşamından söz eden ünlü kitap.

muhammen, muhammene, *A. s.* Tahmin olunmuş. Sanıyla kararlamadan hüküm verilmis.

muhammer, *A. s.* [hamr'dan] Mayalanmış, ekşiyip kabarmış. Yuğurulmuş, şarap gibi kaynayıp kıvamını bulmuş.

muhammes, *A. s., a* [hums'tan] **1.** Beşli, beş katlı. **2.** (Ya.) Beş mısralı parçadan oluşa-

gelmiş koşuk. **3.** (Mat.) Beşgen.

muhammin, *A. s., a.* **1.** Sanı ile karar veren. **2.** Karar, değer biçen kimse.

muhanna, *A. s.* **1.** Eğri, çarpık. **2.** Kınalanmış.

muhannes, muhannese, *A. s.* Korkak, alçak. Namert.

muharebe, *A. a.* [herb'den] **1.** Savaş. **2.** Savaşta yapılan çarpışmalardan her biri. [ç. muharebat].

muharese, muhareset, *A. a.* [hiraset'ten] Koruma, muhafaza.

muharib, muharibe, *A. s.* [harb'den] **1.** Birbiriyle savaşan; düşman. **2.** Savaş etmekte usta, savaşçı.

muharref, muharrefe, *A. s.* [harf'ten] Harf ya da ibaresi değiştirilmiş; gerçek anlamından başka bir anlamla anlamı değiştirilmiş.

muharrefat, *A. a.* [muharref c.] Değiştirilmiş şeyler.

muharrem, *A. a., s.* **1.** Haram hükmüne konulmuş. Şeriatçe haram edilmiş. **2.** Hicret yılı aylarının, Arabi ayların ilki. İslamdan önceki zamanlarda bu ay içinde savaş haram olduğu için bu ad verilmiştir. Muharremin ilk on günü, "Kerbela vakası"nın yıldönümü olarak yas tutulur, onuncu günü aşure, pişirilir.

muharremat, *A. a.* [muharrem ç.] Şeriatçe haram edilmiş şeyler.

muharremiyye, *A. a.* **1.** (Hicret yılı hesabıyla) Yeni yıl bahşişi. **2.** Muharrem için söylenilmiş kaside.

muharrer, muharrere, *A. s.* Yazılmış, yazılı.

muharrerat, *A. a.* [muharrer ç.] Yazılmış şey. Yazılı kâğıtlar. Mektuplar.

muharrib, muhrib, *A. s.* [harab'dan] Yıkıp yok eden.

muharrif, muharrife, *A. s.* Bozan, silen. Hilecilik yapan.

muharrik, muharrike, *A. s.* [hareket'ten] **1.** Oynatan, hareketa getiren. **2.** Ayaklandıran, yapmaya teşvik eden, elebaşı.

muharrir, *A. s.* **1.** Yazan, kâtip. **2.** Yazar. Bir konuyu yazıyla anlatan.

muharrirîn, *A. a.* Yazarlar.

muharris, *A. s.* [hırs'tan] Hırslandıran, hırs ve tamah artıran.

muharriş, muharrişe, *A. s.* Azdıran. Tırmalayan.

muhasama, *A. s.* [husumet'ten] **1.** İki taraf arasındaki zıtlık, düşmanlık. **2.** İki kişi ya da taraf arasında olan dava, uğraşma, didişme.

muhasamat, *A. a.* [muhasama ç.] Düşmanlık. • *Ilân-i muhasamat,* savaş ilanı.

muhasara, *A. a.* [hasr'dan] Kuşatma, etrafını çevirme, kapatma.

muhasebat, *A. a.* [muhasebe ç.] Hesap görmeler. Hesap daireleri. • *Divan-i muhase-*

bat, Sayıştay.

muhasebe, *A. a.* [hesab'dan] **1.** Hesaplaşma. Hesap görme. **2.** Hesap defteri tutma. **3.** Bir dairenin hesap işleriyle uğraşan bölümü.

muhasede, *A. s.* [hased'den] Hasetleşme.

muhasım, muhasıma, *A. s.* [husumet'ten] **1.** Aralarında düşmanlık bulunanlardan h e r biri. **2.** Bir davada taraflardan her biri.

muhasımîn, *A. a.* [muhasım ç.] Düşmanlar.

muhasır, *A. s., a.* [hasr'dan] Muhasara eden. Bir askeri mevkiini kuşatan.

muhasib, muhasibe, *A. s.* [hesab'tan] İyi hesap bilen. Muhasebe uzmanı.

muhassal, muhassala, *A. s.* [husul'den] **1.** Hasıl edilmiş, elde olunmuş. **2.** Hasılı, hulasa. • *Muhassal-i kelâm,* sözün kısası.

muhassala, *A. a.* [husul'den] Bileşke.

muhassan, *A. s.* [hısn'dan] Kuvvetlendirilmiş, istihkâmlanmış.

muhassas, muhassasa, *A. s.* [husus'tan] Tahsis edilmiş, atanmış, ayrılmış, ayrılmış. Birine mahsus.

muhassasat, *A. s.* [muhassas ç.] **1.** Bir kimseye verilmiş olan maaş, iaşe ve daha başka şeyler. **2.** Devlet dairelerinin bütçede ayrılan paraları.

muhassenat, *A. a.* **1.** Güzel işler. **2.** Üstünlük nedenleri.

muhassıl, muhassıla, *A. s., a.* [husul'den] **1.** Hâsıl eden, husule getiren. **2.** (Tanzimat'tan önce) Vergi tahsildarı.

muhassıs, *A. s.* [husus'tan] Tahsis e d e n, has kılan.

muhaşşi, *A. s.* Haşiye yazan. Haşiyeleyen.

muhat, *A. s.* **1.** Çevrilmiş, etrafı kuşatılmış.

muhat, *A. a.* Sümük ve ona benzer sıvışık sıvı. • *Muhat-üş-şeytan,* öğle sıcağında tel tel gibi gözüken güneş ışını.

muhatab, muhataba, *A. s.* [hutbe'den] **1.** Kendisine söz söylenilen. **2.** *a.* (Dilb.) İkinci şahıs.

muhataba, *A. a.* [hutbe'den] **1.** Birbirine hitap etme, söyleşme, konuşma. **2.** (Mec.) Çekişme.

muhatabat, *A. a.* [muhataba ç.] Konuşmalar.

muhatara, *A. a.* [hatar'dan] Zarar, ziyan ya da can korkusu, tehlike. • *Şirket-i muhatara,* kazançla ziyan ortak olmak koşuluyla yapılmış ortaklık. [ç. muhatarat].

muhatıb, *A. s.* [hutbe'den] Birine söz söyleyen.

muhati, muhatiyye, *A. s.* [muhat'tan] Sümük cinsinden. Sıvışkan, sıvı halinde.

muhavere, *A. a.* Konuşma. [ç. muhaverat].

muhavvel, muhavvele, *A. s.* [havl'den] **1.** Değiştirilmiş. **2.** Havale edilmiş; sipariş olunmuş; yükletilmiş.

muhavvelât, *A. o.* [muhavvel ç.] Devlet borcu olup ödenmesi bir vilayet ya da daireye havale edilen paralar.

muhavvil, muhavvile, *A. s.* [havl'den] Değiştiren; başka duruma getiren. • *Cenab-i muhavvil-ül-havli ve'l-ahval,* durumları başka duruma değiştiren (Tanrı).

muhavvile, *A. o.* [havl'den] (Fiz.) Fransızca *transformateur* (transformatör, değiştirgeç) karşılığı (XX. yüzyıl).

muhayene, *A. o.* Belli bir süre için kiralama.

muhayyel, muhayyele, *A. s.* [hayal'den] Hayal edilmiş, zihinde kurulmuş; sanı, kuruntu çeşidinden. [ç. muhayyelât].

muhayyem, *A. s.* [hayme'den] **1.** Çadırı kurulmuş ordugâh. **2.** Kurulmuş (çadır). **3.** Çadırda yatan (insan).

muhayyer, *A. o.* [hayr'dan] İki şeyden birinin seçimi arasında serbest bırakılmış. Beğenilirse almak, beğenilmezse geri vermek koşuluyla alınan şey.

muhayyile, *A. o.* Düş kurma, merkezi olarak Fransızca *imagination* (imgelem) karşılığı bulunan sözcüklerin en çok kullanılanıdır (XX. yüzyıl).

muhayyir, *A. s.* [hayr'den] İki şey arasında seçim yapılmasını serbest bırakan.

muhayyir, *A. s.* [hayret'ten] Hayrette bırakan, şaşırtan. • *Muhayyir-i ukul,* akılları durduran, çok şaşırtıcı.

muhazara, *A. o.* [huzur'dan] Yazın ve tarihe ait fıkralar ve öyküler söyleme; bu konular üzerinde konuşma.

muhazarat, muhadarat, *A. o.* [muhazara ç.] Zihinde türlü bilgilere ait tutulan şeylerle yeri geldikçe bunların söylenmesi.

muhazat, *A. o.* [hiza'dan] Karşı olma, karşı durma.

muhazi, muhaziye, *A. s.* [hiza'dan] **1.** Birbirinin karşısında ve bir hizada bulunan. **2.** (Mat.) Paralel, koşut.

muhbir, muhbire, *A. o., s.* [haber'den] **1.** Haber veren, haberci. **2.** Bir gazete için haber toplayan. • *Muhbir-i sadık,* imzasız mektup yazan.

muheyh, *A. o.* (Dirb.) Beyincik.

muhibb, muhibbe, *A. s.* [hubb'dan] Muhabbetli. Seven, sevişen.

muhibban, *A. o.* [muhibb c.] **1.** Muhabbetli olanlar. **2.** Derviş olmadan bir tarikatın yanlısı olanlar.

muhibbane, *A. be.* [muhibbane] Dostlara yakışır biçimde.

muhibbe, *A. o.* Kadın sevgili, kadın dost.

muhikk, muhikka, *A. s.* [hakk'ten] **1.** Hakkı yerine getiren. Doğrudan ayrılmayan. **2.** Haklı, doğru.

muhikkane, *A. be.* [muhikkane] Haklı, doğruya yakışırcasına.

muhîl, *A. s. (ha* ile) **1.** Birine

ihale eden. **2.** Borcunu başkasına aktaran.

muhill, muhille, *A. s.* [halel'den] Bozan, dokunan. • *Muhill-i asayiş,* güvenliği bozan; *-namus,* namusa dokunan, namusa zarar veren.

muhiş, muvahhiş, *A. s.* [vahşet'ten] Korku ve dehşet veren. Ürküten, korkutan.

muhit, muhite, *A. a., s.* [havt'tan] **1.** Bir şeyin etrafını çeviren, çevreleyen. **2.** Bilgisi ve gücü içinde bulunduran. **3.** (Geo). Çevre. • *Muhit-i daire,* (Geo.) çember; *bahr-i muhit,* okyanus.

muhitat, *A. a.* [muhit ç.] Çevreler (XX. yüzyıl).

muhiy, *A. a.* [hayat'tan] Dirilten, canlandıran, taze hayat veren.

muhkem, muhkeme, *A. s.* [hükm'den] Sağlam, kuvvetli, güçlü.

muhkemat, *A. a.* İçinde hüküm bulunan Kur'an ayetleri.

muhlis, muhlise, *A. s.* [hulûs'tan] Dostluğu, inancı, davranışları içten olan, katıksız. • *Muhlisiniz,* eski resmi yazıda "ben" anlamında büyükten küçüğe hitap olarak kullanılırdı.

muhlisane, *A. be.* [muhlis-ane] Dostlukla, içten gelerek, samimi olarak.

muhnik, muhnika, *A. s.* [hunk'tan] Boğan, boğucu.

muhrib, muharrib, *A. s.* [harab'dan] Yıkıp yok eden.

muhrik, muhrika, *A. s.* [hark'tan] **1.** Yakan, yakıcı. **2.** Çok acındıran, gönül yakan.

muhsin, muhsine, *A. s.* [hasen'den] Iyilik eden. Bağışta bulunan.

muhtac, *A. s.* [hacet'ten] **1.** Bir eksiği olup tamamlanma isteyen. **2.** Gereği olan. **3.** Yoksul olan. **4.** Birinden iyilik görüp ona karşı boynu eğik olan.

muhtacîn, *A. a.* [muhtac ç.] Muhtaçlar, ihtiyacı olanlar.

muhtal, muhtale, *A. s.* [hile'den] Hileci, dalavereci.

muhtale, *A. s.* Hileci (kadın).

muhtar, muhtare, *A. s., a.* **1.** Seçilmiş, seçkin (Peygamber hakkında kullanılır). **2.** İstediği gibi davranabilen. **3.** İdaresi kendinde olan, özerk. **4.** *a.* Köy ya da mahallede işlere bakmak üzere seçilen, muhtar.

muhtariyyet, *A. a.* Kendi kendine davranabilme. İrade ve iradesi kendi elinde olan. Özerklik.

muhtasar, muhtasara, *A. s.* [hasr'dan] **1.** Kısa kesilmiş, kısaltılmış. **2.** Gürültüsüz, az masrafla ve kalabalıksız.

muhtasaran, *A. be.* Muhtasar olarak, kısaca.

muhtass, muhtassa, *A. s.* [husus'tan] Bir şey ya da şahsa özgü olan.

muhtazar, muhtazır, *A. s.* [huzur'dan] Can çekişen, yolcu.

muhtazırane, *F. be.* [muhtazır-

ane] Can çekişircesine.

muhtebes, muhtebese, *A. s.* [habs'den] Hapsedilmiş.

muhtecib, *A. s.* [hicab'dan] Örtülü, örtünmüş.

muhtefi, muhtefiyye, *A. s.* [hafi'den] **1.** Gizlenen, saklanan. **2.** Gizlenmiş, saklanmış.

muhtekir, *A. s., d.* Vurguncu. Gerekli yiyecek, içeceği, eşyayı ucuza alıp sıkıntı zamanlarında çok kârla satan insafsız.

muhtelefün fih, *A. s.* Hakkında uyuşulamayan.

muhtelic, muhtelice, *A. s.* [halecan'dan] (Elinde olmadan) titreyen, çırpınan.

muhtelif, muhtelife, *A. s.* [half'ten] **1.** Bir türlü olmayan. Çeşitli. **2.** Karşıt.

muhtelis, muhtelise, *A. s.* Beylik maldan çalan, çalıp çırpan.

muhtelit, muhtelita, *A. s.* [halt'tan] Karışık. Karışmış.

muhtell, *A. s.* [halel'den] **1.** Bozuk, bozulmuş. **2.** Karışmış. • *Muhtell-iş-şuur,* aklından zoru olan, aklında bozukluk olan; *uzv-i muhtell,* (Hek.) Sinir ya da kaslardan birine inme inmesiyle işlemesinde bozukluk olan üye.

muhtemel, muhtemele, *A. s.* [haml'den] **1.** Olabilir, olmayacak şey değil. **2.** (Man.) Olası.

muhtemelât, *A. a.* [muhtemel ç.] Olabilir şeyler.

muhtemer, *A. s.* [hamr'den] Mayalanarak ekşiyip kabarmış.

muhtenik, muhtenika, *A. s.* [hunk'tan] Boğulmuş. Boğuk.

muhtera', *A. s.* **1.** İcat olunmuş. **2.** İcat olunan şey. [ç. muhtera'at].

muhterem, muhtereme, *A. s.* [hürmet'ten] Saygıdeğer.

muhteri', muhteri'a, *A. s.* **1.** İcat eden, ortaya çıkaran. **2.** Bir şeyler uydurarak birine iftira eden.

muhterif, *A. s., a.* [hiref'ten] Hirfet sahipleri, iş sahibi sanatçılar.

muhterik, muhterika, *A. s.* [hark'tan] Yanmış.

muhteris, *A. a.* [hırs'tan] Hırs sahibi.

muhteriz, muhterize, *A. s.* [hırz'dan] Sakınan, çekinen.

muhterizane, *F. be.* [muhtarizane] Sakınarak, çekine çekine.

muhtesib, *A. a.* [hesab'dan] **1.** (Eski) Belediye işleri memuru. **2.** (Eski) Polis ve belediye işine bakan memur.

muhteşem, muhteşeme, *A. s.* [haşmet'ten] Adamlarının çokluğuyla saygı çeken. Heybetli.

muhteva, *A. a.* İçerik, kapsam.

muhtevi, *A. s.* Bir yere toplayan. İçinde bulunan.

muhteviyat, *A. a.* İçindekiler.

muhti, muhtie, *A. s.* [hata'dan] Hata ve günah işleyen.

muhtır, muhtıra, *A. s.* [hatır'dan] Hatıra getiren. Hatırlatan.

muhtıra, *A. a.* **1.** Hatıra getir-

mek için yazılan ve sunulan tezkere. **2.** Hatıra gelen bir şeyi unutmamak için yazılan pusula; defter.

muhyi, *A. s.* [hayat'tan] **1.** Canlandırıcı. **2.** Maddi ve manevi güçleri artırıcı, kuvvetlendirici.

muhzır, *A. a.* [huzur'dan] İlgilileri mahkemeye çağırmaya, götürmeye memur kimse.

muidd, *A. a.* Öğretmen yardımcısı.

muin, *A. s.* [avn'den] **1.** Yardımcı. **2.** Yamak.

muizz, *A. s.* Ağırlayıcı, izzet ve ikram eyleyici.

muka'ar, muka'ara, *A. s.* [ka'r-'dan] İçbükey, konkav.

mukabbel, *A. s.* Öpülmüş.

mukabbız, *A. s.* [kabz'dan] Daraltan. Sıkan.

mukabbil, *A. s.* Öpen.

mukabele, *A. a.* [kabl'den] **1.** Karşılık, karşılama. **2.** Karşı gelme. Karşılık verme. **3.** İki şeyi karşılaştırma. **4.** Karşılıklı yapılan okuma. • *Mukabele bilmisl,* misilleme; *cebr ü mukabele,* cebir, denklem.

mukabil, *A. s.* [kabl'den] **1.** Karşı karşıya gelen. **2.** Bir şeye karşı yapılan. **3.** *a.* Karşılık. **4.** *be.* Karşılığında.

mukaddem, mukaddeme, *A. s.* [kıdem'den] **1.** Önde olan, önden giden. **2.** Zamanca eski olan, önceki. **3.** Üstün olan. **4.** İki yanlı şeyin birinci yanı. **5.** (Man.) Önerti. **6.** Redif askerinin birinci sınıfı.

mukaddema, *A. be.* Bundan önce. Evvelce.

mukaddemat, *A. a.* [mukaddeme ç.] **1.** Önceler, başlangıçlar, ilkler. **2.** (Man.) Önertiler.

mukaddeme, mukaddime, *A. a.* **1.** Maksada girmezden önce söylenen söz. Giriş. **2.** Bir kitabın yazılması hakkında önceden söylenen söz, başlangıç, başlamadan önce, önsöz. **3.** Askerin ileride bulunan kısmı, öncü.

mukadder, mukaddere, *A. s.* [kader'den] **1.** Niceliği belirtilmiş. **2.** Tanrı'nın önceden bir iş için belirttiği. **3.** *a.* Kader, yazgı, Tanrı hükmü.

mukadderat, *A. a.* [mukadder ç.] Tanrı'nın takdir buyurduğu, mukadder kıldığı şeyler. Yazgı.

mukaddes, mukaddese, *A. s.* [kuds'ten] Kutsal. Temiz. Mübarek.

mukaddesat, *A. a.* [mukaddes ç.] Kutsal şeyler.

mukaddim, *A. s.* [kıdem'den] Sunan. Bir büyüğe veren.

mukaddime, *A. s.* Sunulan, bir büyüğe verilen şey.

mukaddime. *Bkz.* mukaddeme.

mukaddir, *A. s.* **1.** Takdir eden (Tanrı). **2.** Değer biçen, beğenen, değer bilen.

mukaffa, *A. s.* Kafiyeli. Kafiyelenmiş, uyaklı, uyaklanmış.

mukaffel, *A. s.* [kufl'den] **1.** Kilitli. **2.** Sıkı sıkı kapanmış. [ç.

mukaffelat].

mukalled, *A. s.* [kılade'den] Boynuna gerdanlık takılmış.

mukalled, *A. s.* [taklid'den] Taklit edilen, öykünülen, örnek tutulan.

mukallib, *A. s.* [kalb'den] Başka kalıba sokan.

mukallid, *A. s.* Taklitçi.

mukallidane, *A. be.* [mukallidane] Taklitçiye yakışırcasına.

mukanfez, *A. a.* Üzeri yumuşak dikenlerle örtülü hayvan.

mukannen, mukannene, *A. s.* [kanun'dan] Zamanı ya da niteliği belli. Şaşmayan. [ç. mukannenat].

mukantar, mukantara, *A. s.* [kantara'dan] Kemerli. Kemer biçiminde.

mukaraa, *A. s.* [kur'a'dan] **1.** Ad çekişme. **2.** Çekişme, vuruşma.

mukarebet, *A. a.* [kurb'den] Yakınlık. Akrabalık.

mukarenet, *A. a.* Bitişiklik. Yakınlaşıp ulaşma. Bir yere gelme, kavuşma.

mukarin, *A. s.* Bitişik. Ulaşmış.

mukarnes, *A. s.* Merdiven biçiminde dereceleri ve burçları bulunan, kubbe biçiminde olan.

mukarreb, *A. s.* [kurb'den] Yaklaşmış, yakın. • *Melek-i mukarreb,* Tanrı'ya yakın olarak üstün bulunan melek.

mukarrebîn, *A. a.* [mukarreb ç.] Yakınlar. Padişahın özel işlerini gören kimseler.

mukarrer, mukarrere, *A. s.* [karar'dan] **1.** Kararlaştırılmış, kararı verilmiş. **2.** Şüphesiz. **3.** Anlatılmış, bildirilmiş.

mukarrib, *A. s.* [kurb'dan] Yaklaştıran. Yakınlaştıran.

mukarrir, *A. s.* [karar'dan] **1.** Anlatan. Bir maddeyi etraflıca anlatan. **2.** *a.* Medresede dersi tekrar ederek anlatan profesör yardımcısı.

mukasama, *A. a.* [kısm'dan] Paylaşma. Bölüşme.

mukassat, *A. s.* [kısm'dan] Taksitli.

mukassatan, *A. be.* Taksitle. Taksitli olarak.

mukassem, mukasseme, *A. s.* [kısm'dan] Ayrılmış, bölünmüş.

mukassır, *A. s.* [kasr'dan] Taksir eden. Kusur işleyen. Suçlu.

mukassi, *A. s.* [kasvet'ten] Dar, kasvetli.

mukassim, *A. s.* [kısm'dan] **1.** Ayıran, bölen. • *Kıyas-i mukassim.* **2.** (Man.) İkilem, dilemma.

mukataa, *A. a.* [kat'dan] **1.** Arazinin kesime verilmesi. Belli bir kira karşılığı birine bırakılması. **2.** Bağ, bahçe, arsa haline konulan ekim toprağı için verilen vergi.

mukatele, *A. a.* [katl'den] **1.** Birbirini öldürme. Vuruşma. **2.** Savaş, kavga.

mukatta', mukatta'a, *A. a.* [kat'dan] Kesilmiş, kesik, ayrı.

mukatta'at, *A. a.* **1.** Kesik şeyler. **2.** (Ya.) Eksik koşuk parçaları. Çeşitli gazel ya da kasidelerden seçilme beyitler. **3.**

Her biri bir sözcüğe aracılık eden harfler ve tamamlanmamış tümceler. Fransızca *abreviation* (kısaltmalar) karşılığı (XIX. yüzyıl).

mukattar, mukattara, *A. s.* [katr'dan] İmbikten çekilmiş. Damıtılmış. • *Ma-i mukattar,* damıtık su.

mukavele, *A. a.* [kavl'den] **1.** Sözleşme, söz edişme. **2.** İki taraflı kararların yazılı şekli. [ç. mukavelât].

mukavelename, *F. a.* [mukavele-name] **1.** Sözleşme kâğıdı. **2.** Sözleşmenin yazılı biçimi. **3.** Sözleşme, kontrat.

mukavemet, *A. a.* **1.** Karşı durma, dayanma. **2.** (Fel.) Direngi. (Fiz.) Direnç.

mukavim, mukavime, *A. s.* Karşı duran, direnen.

mukavva, *A. a.* [kuvvet'ten] **1.** Berkleştirilmiş. Sağlamlaştırılmış. **2.** *a.* Mukavva.

mukavves, mukavvese, *A. s.* [kavs'ten] Yay gibi eğri. Bükülmüş, kemerli.

mukavvi, mukavviyye, *A. s.* [kuvvet'ten] **1.** Kuvvet veren. Kuvvetdiren. **2.** Kuvvetlendirici (ilaç).

mukavvim, mukavvime, *A. s.* **1.** Eğriyi doğrultan, düzelten. **2.** Kıvama getiren. **3.** Fransızca *substrat* ya da *substratum* (dayanak) karşılığı (XX. yüzyıl).

mukayese, *A. a.* [kıyas'tan] **1.** Ölçme. Ölçü. **2.** Karşılaştırarak değerlendirme, karşılaştırma. **3.** Benzeterek karar verme.

mukayyed, mukayyede, *A. s.* [kayd'dan] **1.** Bağlı, bağlanmış. **2.** Zincirle bağlı. **3.** Kayıt ve şarta bağlı. **4.** İşine önem verip bakan. **5.** Bir deftere geçmiş, defterde yazılı.

mukayyi, *A. s.* [kayy'dan] Kusturan.

mukayyid, *A. a.* [kayd'dan] Bir kalemde gelen gideni kaydetmeye memur kimse.

mukbil, mukbile, *A. s.* [kabl'den] İkballi. Kutlu, mutlu. [ç. mukbilân].

mukdim, mukdime, *A. s.* [kıdem'den] Bir işte dikkatli ve sürekli çalışan.

mukdimane, *F. be.* [mukdimane] Dikkatli ve düşkün çalışarak, büyük bir gayretle.

mukırr, mukırre, *A. s.* [karar'dan] Kabahat ya da ayıbını gizlemeden söyleyen.

mukim, *A. s.* [kıyam'dan] Sürekli ya da geçici olarak bir yerde oturan.

mukmir, mukmire, *A. s.* [kamer'den] Ayışıklı, mehtaplı.

mukni, muknia, *A. s.* [kanaat'ten] Kanaat getirten, kandıran.

mukri, *A. s.* [kıraat'ten] (Kur'an) okuyan.

mukriz, *A. s.* [karz'dan] Borç veren.

muktataf, muktatafa, *A. s.* [ıktıtaf'tan] Derlenmiş. [ç. muktatafat].

muktatıf, *A. s.* [ıktıtaf'tan] Der-

leyen.

muktaza, *A. s., a.* [kaza'dan] **1.** İktiza eden, gereken. **2.** Yasa ya da fermana uygun olarak yazılan derkenar.

muktazi, muktaziyye, *A. s.* [kaza'dan] İktiza eden, gerekli.

muktaziyat, *A. a.* [muktezi ç.] **1.** İktiza eden, gerekli şeyler. **2.** Sonuçlar.

muktebes, muktebese, *A. s.* Bir yerden alınan, alıntılanmış. Yararlanılan. [ç. muktebesat].

muktebis, *A. s.* Birinin bilgisinden yararlanan.

mukteda, *A. s.* **1.** Uyulan. Örnek tutulan. **2.** Önde bulunan. Herkesin uyduğu.

muktedi, *A. s.* Uyan, arkadan gelen.

muktedir, muktedire, *A. s.* [kudret'ten] **1.** Güçlü, kuvvetli. **2.** Bir işi yapabilen. Becerebilen.

muktefa, *A. a.* [kafa'dan] Ardına düşülmüş, örnek tutulmuş, önder sayılmış.

muktefi, *A. s.* [kafa'dan] Birinin ardı sıra giden, uyan; örnek tutan.

mukterin, *A. s.* [ıktıran'dan] Yaklaşan, yakın gelen.

muktesid, *A. s.* [iktisad'dan] Tutumlu.

mu'lin, mu'line, *A. s.* [ilân'dan] İlan eden, bildiren.

mum, *F. a.* Mum.

mumaileyh, *A. s.* İşaret olunan. Adı geçen.

mûmiyan, *F. s.* [mû-miyan] Kıl belli. İnce belli. [ç. mûmiyanan].

mumya, *A. a.* **1.** Eski Mısırlıların ölüleri çürümeyecek hale koydukları cenaze. **2.** Bir masal ilacı. **3.** Çok zayıf.

mumzı, mümzi, *A. s.* İmza eden, imzacı.

munafık, *A. s., a.* [nifak'tan] **1.** İkiyüzlülük eden. Nifak koyan. **2.** Muhammed Peygamber zamanında yalandan İslam olup da kâfirlikte devam edenlerden her biri. [ç. munafikîn].

munazzaf, munazzafa, *A. s.* [nazif'ten] Temizlenmiş, arınmış.

munbasit, munbasite, *A. s.* [bast'tan] **1.** Açılmış, yayılmış, açık. **2.** Açık, ferah.

munfasıl, munfasıla, *A. s.* [fasl'dan] **1.** Ayrılmış, ayrı. Bitişik olmayan. **2.** Yerinden ayrılmış, memurluktan çıkmış. • *Huruf-i munfasıla,* alttan bitişmeyen harfler (elif, d, z, r, zel, v.); *zamir-i munfasıl,* (A. Dilb.) başka sözcüğe bitişik olmayan adıl (hüve, enente, ene gibi).

munhasır, munhasıra, *A. s.* [hasr'dan] **1.** Her yanı kuşatılmış, çevrili. **2.** Yalnız bir şey ya da bir kimseye özgü olan.

munhasıran, *A. be.* Özel ve belli olarak, sadece. Yalnızca. Başkaları dahil değil.

munis, munise, *A. s.* [üns'ten] **1.** Herkesle görüşen, kanı sıcak. **2.** Insandan kaçmayan, alışık.

munkabız, munkabıza, *A. s.* [kabz'dan] **1.** Toplanmış, çekilmiş, büzülmüş. **2.** Sıkılmış, sıkıntılı. **3.** Pekliği olan, bağırsakları sıkı.

munkalib. *Bkz,* münkalib.

munkatı' munkatı'a, *A. s.* [kat'dan] **1.** Kesilmiş, kesik. Aralıklı. **2.** Arkası gelmeyen. Son bulan. **3.** Arada bağ kalmayan, ayrılmış. **4.** Herkesten ayrılıp bir kişiye bağlı kalan. **5.** (Geo.) Süreksiz. Kesikli.

munsabb, *A. s.* (Bir ırmağa ya da denize) Dökülen, karışan.

munsarif, munsarife, *A. s.* [sarf'tan] **1.** Çekilip giden. **2.** (A. Dilb.) "in" ve "i" okunan (ad).

munsarih, *A. s.* [sarahat'tan] Açık, meydanda, alanda.

munsıf, munsife, *A. s.* [nasafet'ten] **1.** İnsaflı. **2.** Kötülükte aşırı gitmeyen.

munsifane, *F. be.* [munsif-ane] İnsaflıca.

muntabı', muntabı'a, *A. s.* [tab'dan] **1.** Yaradılıştan olan. **2.** Basılmış, damgalanmış. **3.** Hoş görünen, güzel. [ç. muntabı'at].

muntabık, muntabıka, *A. a.* [tıbk'tan] Uygun. Birbirine tam uyan.

muntafi, *A. s.* **1.** Sönmüş, sönük, bastırılmış. **2.** (Fiz.) Sönümlü.

muntasıf, muntasıfa, *A. s.* [nısf'tan] **1.** Yarılanmış, yarıya varmış. **2.** *a.* Yarı. Orta.

muntazam, muntazama, *A. s.* [nizam'dan] **1.** Sıralanmış, düzgün. **2.** Tertipli, düzenli. **3.** (Mat.) Düzgün.

muntazaman, *A. be.* Düzgün olarak.

muntazar, *A. s.* [nazar'dan] Beklenilen, gözetilen. Gelmesi umulan.

muntazır, muntazıra, *A. s.* [nazar'dan] Bekleyen, gözeten.

munzamm, munzamma, *A. s.* [zamm'dan] Katılan, üste konan.

mur, *F. a.* (Hayb.) Karınca.

murabaha, *A. a.* Yasadan aşırı alınan faiz.

murabba, *A. a.* Tatlı olarak pişirilen meyve.

murabba', murabba'a, *A. s.* [rubu'dan] **1.** Dörtlü. Dört şeyden oluşma. **2.** Dört köşeli. **3.** (Mat., Geo.) Kare, dördül.

murabıt, *A. a.* [rabt'tan] **1.** İbadete düşkün kimse. **2.** (Fas'ta) Şeyh, derviş unvanı. [ç. murabıtîn].

murad, *A. a.* **1.** İstek. **2.** Maksat. • *Lafz-ı murad,* anlamı için değil, lafzı için söylenmiş sözcük, söz.

murafaa, mürafaa, *A. a.* [ref'den] **1.** Mahkemeye başvurma. Mahkemeye getirtme. Duruşma. **2.** Mahkemede yüzleşip yargılanma. [ç. murafaat].

murafakat, mürafakat, *A. a.* Arkadaşlık. Birlikte bulunma.

murafık, *A. s.* [refakat'ten] Yol arkadaşı, yoldaş.

murahham, *A. a.* Kısaltılma. Fransızca *abreviation* (kısaltma) karşılığı.

murahhas, murahhasa, *A. s.* [ruhsat'tan] **1.** İzinli. **2.** Bir devlet ya da kurul adına bir işi sonuca ulaştırma için gönderilen, delege.

murahhasa, *A. a.* Ermeni piskoposu (XIX. yüzyıl).

murahık, mürahik, *A. a.* Yeniyetme. Büluğ çağına, yani 12 yaşına basmamış çocuk.

murakaba, *A. a.* **1.** Bakma; gözetme. **2.** (Tas.) Dalıp kendinden geçme. **3.** Murakabe, denetleme (XX. yüzyıl).

murakasa, *A. a.* [raks'tan] Dans.

murakıb, *A. s.* Denetçi (XX. yüzyıl).

murakka', *A. s.* [rık'a'dan] Yama yama üstüne dikilmiş, yamalı. • *Delk-i murakka',* ikiyüzlülerin kendilerini derviş göstermek için giydikleri yamalı hırka.

murakka'a, *A. a.* Birbirine yapıştırılan mukavva yapılmış kâğıtlar üzerine yazılmış güzel yazı örneği.

murakka'at, *A. a.* [murakka' ç.] Güzel yazı örnekleri.

murakkak, *A. s.* [rakik'ten] İncelmiş, ince.

murakkam, *A. a.* [rakam'dan] **1.** Yazılmış, yazılı. **2.** Sayı konulmuş. Numaralanmış.

murakkım, *A. s.* [rakam'dan] Pusulanın iğnesi.

murane, *F. be.* [mur-ane] **1.** Karıncavari. **2.** Ufak, âcizce.

murassa', murassa'a, *A. s.* **1.** Değerli taşlarla donanmış. **2.** (Ya.) İki dize ya da iki fıkrası sözcük sözcük birbiriyle aynı uyakta, aynı vezinde olan (söz ya da beyit).

murassas, murassasa, *A. s.* Kalay ya da kurşunla kaplanmış.

murçe, *F. a.* (Hayb.) Karıncacık.

murdar, *F. s.* Mundar. Pis.

murdıa, murzıa, *A. a.* [rıza'dan] **1.** Çocuğa süt veren, süt emziren. Emzikli. **2.** Sütnine.

murg. *Bkz.* mürg.

muris, murise, *A. s.* [veraset'ten] **1.** Getiren, veren, kazandıran. **2.** Mirasçılara miras bırakan.

murtabıt, murtabıta, *A. s.* Bağlanmış, bağlı. İlgisi olan.

murtad, *A. s.* [redd'den] İslam dinini bırakıp başka bir dine giren.

murtaız, *A. a.* Talimli tay.

murtaza, *A. s.* [rıza'dan] **1.** Beğenilmiş. Seçilmiş. **2.** *ö. a.* Halife Ali'nin lakabı.

murtazavî, *A. s.* Halife Ali'yle ilgili.

Musa, Musi, *A. a.* Peygamber. Mısır'da Firavunların Beni İsrail'e zulüm işledikleri sırada dünyaya gelmiş; ölümden kurtarılmak için bir sepet içinde Nil nehrine atılmış, kurtarılarak büyüdüğü zaman Firavun'a, bir asânın (en ünlüsü Asây-i Musa) yılan haline gel-

mesi gibi mucizeler göstererek kavmini Mısır'dan çıkarma iznini almış, Kızıldeniz kıyısına varınca denize asâsıyla vurarak ikiye bölmüş, kavmi geçtikten sonra, peşinden gelen Firavun'la adamları tekrar birleşen su içinde boğulmuşlardır. Sina yarımadasında Vadi-i Eymen'de Tur dağında kendisine Tanrı görünerek hitabına mazhar olmuştur. Kavmine 10 Buyruk'ta (Evamir-i Aşere) köklü töre ve inanç ilkeleri verilmiştir.

musa, *A. a.* [vesayet'ten] Bir vasiyetin yürümesi işiyle ödevlendirilmiş. • *Musa bih,* vasiyet olunan şey; *musa leh,* vasiyet olunan kimse.

musab, *A. s.* Üzerine düşmüş, rastlamış. Düşkün, yakalanmış. Bir kötülüğe tutulmuş. [ç. musabın].

musabere, musaberet, *A. a.* Katlanma, sabretme.

musabiyyet, *A. a.* Bir kötülüğe yakalanma, bir hastalığa tutulma.

musadakat, *A. a.* [sıdk'tan] Karşılıklı dostluk.

musaddak, musaddaka, *A. s.* [sıdk'tan] Gerçeklendirilmiş. Gerçek ve geçer olduğu resmi olarak yazıyla bildirilmiş.

musaddar, *A. s.* [sudur'dan] Çıkmış, sudur etmiş.

musaddık, musaddıka, *A. s.* [sıdk'tan] Gerçekleştiren. Gerçek ve geçer olduğunu resmi olarak bildiren.

musadefe, musadefet, *A. a.* Rastgelme. Rastlama.

musademe, müsademe, *A. a.* [sadme'den] **1.** Çarpışma, çatma, birbirine çarpıp vuruşma. **2.** Düşman iki asker kıtası arasındaki ufak çarpışma. [ç. musademat].

musadere, müsadere, *A. a.* [sudur'dan] **1.** Tanzimat'tan önce herhangi bir kimsenin malının padişah adına zaptı. **2.** Yasak bir şeyin yasaya uygun olarak alınması. • *Musadere alel-matlub,* (Man.) Bir şeyi kendisiyle kanıtlamaya kalkmak işi. [ç. musaderat].

musadif, musadife, *A. s.* Rastlayan, rastgelen.

musafaha, *A. a.* [safh'tan] El ele tutuşma, selam ve dostluk için el ele verme.

musafaka, *A. a.* El sıkışma. Pazarlık kesişme.

musafat, *A. a.* [safvet'ten] Samimi ve gerçek dostluk.

musaffa, *A. s.* [safvet'ten] Tasfiye olunmuş, yabancı maddelerden ayrılmış; sızdırılmış, süzülmüş.

musaffi, musaffiyye, *A. s.* [safvet'ten] Tasfiye eden. Süzen, sızıran.

musafih, *A. s.* Musafaha edenlerden her biri.

musaggar, musaggara, *A. s.* Küçültülmüş, -cik, -cak anlamında olan.

musahabe, musahabet, *A. a.* [sohbet'ten] Sohbet etme, konuşma, görüşme, söyleşi. [ç. musahabat].

musaheret, *A. a.* [sıhr'den] Evlenmeyle olan akrabalık.

musahhaf, *A. s.* Yanlışlıkla değiştirilmiş.

musahhah, musahhaha, *A. s.* [sıhhat'ten] Tashih olunmuş, düzeltilmiş.

musahhih, *A. a.* [sıhhat'ten] Düzelten, düzeltici, düzeltmen. [ç. musahhihîn].

musahib, *A. s., a.* [sohbet'ten] **1.** Biriyle konuşan, arkadaş. **2.** Bir büyük adamın yanında bulunup kendisini konuşma ve latifeleriyle eğlendiren. **3.** Padişahların özel hizmetlerinde bulunanlardan her biri.

musahibe, *A. s., a.* [sohbetten] Kadın musahib.

musakkafat, *A. a.* [sakf'ten] Vakfın binalar ve akar geliri.

musalaha, müsalaha, *A. a.* [sulh'tan] **1.** Barışma. Uzlaşma. **2.** Barış. Güvenlik. [ç. musalahat].

musalih, *A. s.* [sulh'ten] Barışan, sulh olan.

musalla, *A. a.* **1.** Namaz kılmaya mahsus açık yer. Namazgâh. **2.** Camilerde cenazeleri koyup önünde namaz kılınacak yer. • *Seng-i musalla,* cenaze konacak taş.

musallat, *A. s.* Üzerine düşüp rahat bırakmayan.

musallî, *A. s.* [salât'tan] Beş vakit namazını hep kılan.

musallît, *A. s.* Birine musallat olan, peşini bırakmayıp sataşan.

musammat, *A s.* Beyitleri takti bakımından dört mısra da sayılabilecek koşuk biçimi.

musammem, musammeme, *A. s.* Kesin olarak kararı verilmiş.

musammet, musmet, *A. a.* **1.** İçi boş, kof olmayan şey. **2.** Arap abecesinde (b, f, l, m, n, r'den başka tüm harfler).

musanna', musanna'a, *A. s.* [sun'dan] **1.** Sanatla yapılmış, usta işi. **2.** Çok süslü. **3.** Uydurulmuş.

musannef, musannefe, *A. s.* [sınıf'tan] Sıraya konmuş. Telif edilmiş, yazılmış. Derilmiş, toplanmış.

musannefat, *A. a.* Yazılmış kitaplar. Kalem ürünleri.

musannif, *A. s., a.* [sınıf'tan] **1.** Tasnif eden, yazan. Muharrir, yazar. **2.** Sıralamaya yarayan araç, sıralaç.

musannifan, *F. a.* [musannif *c.*] Yazarlar.

musannifîn, *A. a.* [musannif ç.] Yazarlar.

musaraa, *A. a.* Güreşme. Pehlivanlık.

musarra', *A. s.* Dizeleri uyaklı, bir beyitlik nazım.

musarrah, musarraha, *A. s.* [sarahat'ten] A ç ı k açık, ayrıntılarıyla anlatılmış. Söz götürmeyecek biçimde açık.

musarrahan, *A. be.* Açık olarak. Açıkça, kesin olarak.

musattah, musattaha, *A. s.* [sath'tan] Düzletilmiş, yassı. Düzlem.

musattar, *A. s.* [satr'dan] Tas-

tir olunmuş, yazılmış.

musavver, musavvere, *A. s.* [suret'ten] **1.** Resimli. **2.** Zihinde tasarlanmış, düşünülmüş. • *Ruh-i musavver,* cisimlenmiş ruh.

musavvir, musavvire, *A. s., a.* [suret'ten] **1.** Suret veren, tasvir eden, betimleyen. **2.** Ressam, resimci. **3.** *Madde-i musavvire,* protoplazma. [ç. musavviran].

musavvire, *A. a. (sat* ile) **1.** Suret veren, tasvir eden, biçimlendiren. **2.** Imgeleme yetisi. **3.** Imge, düş, hayal.

musaykal, musaykala, *A. s.* [saykal'dan] Cilalı, parlak.

mushaf, *A. a.* [suhf'dan] **1.** Sayfa halinde yazılmış şey. Kitap. **2.** Kur'an.

musi, *A. s., a.* [vesayet'ten] Vasiyet eden, birini vasiliğe gösteren kimse.

musîb, musîbe, *A. s.* [savab'dan] İsabet eden, yanılmayan.

musîbet, *A. a.* Ansızın gelen bela, sıkıntı. [ç. mesaib].

musikar, *F. a.* **1.** Gagasında birçok delikler bulunduğu için yel estikçe türlü sesler çıkaran bir masal kuşu. **2.** Ağız armonikası biçilminde bir düdük.

musiki, *A. a.* Musiki, müzik.

musikişinas, *F. s.* [musiki-şinas] Müzikçi. [ç. musikişinasan].

musil, *A. s.* [vusul'den] Ulaştıran, yetiştiren.

musile, muvassile, *A. s.* Müderrislikte ikinci yüksek derece. • *Musile-i sahn, -Süleymaniye,* Fatih ve Süleymaniye müderrislikleri olan en yüksek dereceye basamak.

musirr, musirra, *A. s.* Israr eden, ayak direyen.

musirrane, *F. be.* İnat ve ısrar edercesine, ayak direyerek.

muslih, *A. s.* [sulh'tan] **1.** Düzelten. **2.** Barış görüş eden, ara iyileştiren. [ç. muslihun].

muslihane, *F. be.* [muslih ane] **1.** Düzeltici, yolda. **2.** Arabuluculukla, uzlaştırıcı yolda.

musmet. *Bkz.* musammet.

mustabir, *A. s.* Sabreden.

Mustafa, *A. s.* [safvet'ten] Seçilmiş anlamında olup, Muhammed Peygamberin adlarındandır.

Mustafavî, Mustafaviyye, *A. s.* Peygamber Muhammed Mustafa'ya mensup, onunla ilgili. • *Ahlâk-i mustafaviyye, ahadis-i mustafaviyye,* Muhammed Peygamberin ahlakı, hadisleri.

mustahzar, *A. s.* [zahr'dan] Dayanan, arka veren, arka çıkan.

mustahzir, *A. s.* [zahr'dan] Dayanan, arka veren.

mustalah, mustalaha, *A. s.* **1.** Terim çeşidinden olan. **2.** Garip sözcük ve az kullanılır sözcük ve terimlerle dolu olup pek anlaşılmayan.

mustalahat, *A. a., s.* [mustalah ç.] Teknik terimler.

mustar. *Bkz.* muztar.

mustarib. *Bkz.* muztarib.

mustashib, *A. s.* [sohbet'ten] Birini yanına alan, birlikte götüren.

mustashiben, *A. be.* Yanında olduğu halde, birlikte.

mustatab, *A. s.* [tayyib'den] İyi, güzel, âlâ. • *Kitab-i mustatab,* güzel kitap.

mustatil, *A. s.* [tul'den] Uzunca, boyuna. (Geo.) Dikdörtgen. • *Müstatil-ür-re's,* uzun kafalı (dolichocephale).

mustazill, mustazille, *A. s.* [zıll'den] **1.** Gölgelenen. **2.** Birinin koruyuculuğu altında. Korunan. Gölgesinde sığınmış.

mustazref, *A. s.* **1.** Zariflik, nükte. **2.** Havi, muhit.

muş, *F. a.* (Hayb.) Fare.

muşamma', *A. s.* [şem'den] Muşamba.

muşek, *F. a.* Fare yavrusu.

mûşikâf, *F. s.* [mû-şikâf] Kılı kırk yarar gibi inceden inceye araştıran.

mûşikâfane, *F. be.* [mû-şikâfane] Çok inceden inceye.

muşt, *F. a.* Yumruk. Avuç.

muştzen, *F. s.* [muşt-zen] Yumruk vuran, yumrukçu, boksör.

muta', muta'a, *A. s.* [tav'dan] **1.** İtaat olunan, boyun eğilen. **2.** Başkalarının kendisine itaat ettikleri. • *Evamir-i muta'a,* uyulan buyruklar; *cihanmuta',* dünyanın uyduğu, boyun eğdiği.

mu'ta, *A. s.* [ata'dan] **1.** Verilmiş olan. **2.** (Fel.) Veri (XX. yüzyıl).

mutaassıb, mutaassıba, *A. s.* [asab'dan] **1.** Kendi tarafını aşırılıkla tutan, savunan. **2.** Kendi dinini, eski gelenek ve görenekleri aşırı tutan, onların dışındakilere düşman olan, hiçbir yenilik kabul etmeyen. **3.** Koyu sofu. Bağnaz.

mutaassıbane, *F. be.* [mutaassıb-ane] Mutaassıpça, bağnazca.

mutabakat, *A. a.* [tabak'tan] **1.** Uygunluk. Birbirini tutar olma. **2.** Uyuşma.

mutabbak, *A. s.* [tıbak'tan] Tatbik olunmuş, uydurulmuş.

mutabık, mutabıka, *A. s.* [tıbk'tan] Birbirine uyan. Uygun.

mu'tad, mu'tade, *A. s., a.* **1.** Alışılmış, âdet olunmuş. **2.** Her zaman yapılan şey. Olağan. • *Bermutad,* her zaman yapıldığı üzere. Yine.

mu'taden, *A. be.* Alışıldığı gibi, alışılan yolda.

mu'tadî, mu'tadiyye, *A. s.* Alışılmış, her zamanki.

mutaf. *Bkz.* mataf.

mutahassıs, *A. s.* [husus tan] **1.** Bir işe ayrılmış, bir işte kullanılan. **2.** Bir bilgi kolu ya da bir işte derinleşmiş olan, uzman (XIX. yüzyıl).

mutahhar, mutahhara, *A. s.* [taharet'ten] **1.** Temizlenmiş. **2.** Temiz, mübarek. • *Ravza-i mutahhara,* kutsal türbe. [ç. mutahharat].

mu'tak, mu'takka, *A. s.* [atak'tan] Azat edilmiş, azatlı.

mutalebat, *A. a.* [mutalebe ç.] İstenilen şeyler.

mutalebe, *A. a.* [taleb'den] Hakkını isteme. Dava, iddia, sav.

mutallâ, *A. s.* [tılâ'dan] Yaldızlanmış, yaldızlı.

mutallaka, *A. a.* [talak'tan] Boşanmış kadın eş.

mutalsam, mutalsama, *A. s.* [tılsım'dan] Tılsım ve büyüyle yapılmış. Tılsımlı, büyülü. Açılmaz, yapılmaz.

mutalsım, *A. s.* [tılsım'dan] Tılsım ve büyü yapan. Tılsımlayan.

mutantan, mutantana, *A. s.* [tantana'dan] Tantanalı. Gürültülü, patırtılı; çok parlak.

mutarassıd, *A. s.* [rasad'dan] Gözleyen, gözleyici.

mutaredat, *A. a.* [mutarede ç.] Vuruşmalar, çarpışmalar.

mutarede, mutaredet, *A. a.* [tard'dan] **1.** Karşılıklı saldırma. Birbirine saldırıp savaşma.

mutarıza. *Bkz.* muterize.

mutarra, *A. a.* [taravet'ten] Çok taze. Parlak.

mutarraz, mutarraza, *A. s.* [tıraz'dan] İşlenmiş.

mutasaddır, *A. s.* [sadr'dan] Başa geçip oturan. Başta kurulan.

mutasaddi, *A. s.* **1.** Bir işe girişen. **2.** Başka birine takılan.

mutasallıt, *A. s.* Musallat olan, sataşan.

mutasallıtane, *F. be.* [mutasallıt-ane] Sataşırcasına, musallat olurcasına.

mutasallib, *A. s.* [sulb'den] **1.** Sertleşmiş, katılaşmış. **2.** Sağlam, sert. **3.** Din işlerine çok gayretli.

mutasallibane, *F. be.* [mutasallib-ane] Mutasallip olana yakışırcasına.

mutasallif, *A. s.* Aşırı bilgiçlik ve incelik taslayan. Fransızca *pedant* karşılığı (XX. yüzyıl).

mutasallifane, *F. be.* [mutasallif-ane] Mutasalliflere yakışırcasına.

mutasarrıf, mutasarrıfa, *A. s.* [sırf'tan] **1.** Bir işi istediği gibi yöneten. **2.** Bir malın sahibi. **3.** *a.* Tanzimat'tan sonra yönetim bölümlerinde ilçeyle il arasındaki bölümün idare memuru.

mutasavver, *A. s.* [suret'ten] **1.** Tasarlanan. **2.** Tasarlanıp yapılmak istenen. **3.** Akla gelebilir, olabilir.

mutasavvıf, *A. s., a.* [sof'tan] **1.** Sofi tarikatından olan. **2.** İlahiyatla, Tanrı hikmetiyle uğraşan, bunu yaymaya çalışan.

mutasavvıfa, *A. a.* Mutasavvıflar. Sofular.

mutasavvıfane, *F. be.* [mutasavvıf-ane] Sofice, sofilere yakışır biçimde.

mutasavvıfin, *A. a.* [mutasavvıf ç.] Sofiler.

mutasavvir, *A. s.* [suret'ten] Tasarlayan, zihninde düşleyip karar veren.

mu'tasım, *A. s.* **1.** Eliyle tutan, yapışan. **2.** Günahtan çekinen.

mutatabbib, mutabbibe, *A. s.* [tıb'dan] Yalandan hekim, şarlatan.

mutatahhir, mutatahhire, *A. s.* [taharet'ten] Maddi ve manevi temizlenen.

mutatavil, mutatavile, *A. s.* Uzun olan, uzanan, uzatmak suretiyle yükselen.

mutatayyir, *A. s.* Üzerine uğursuzluk geliyormuş sanan. Uğursuzluk sayan.

mutavaat, *A. a.* [tav'dan] **1.** Bağlı olma. İtaat edip baş eğme. **2.** (Dilb.) Dönüşlü, öze dönüşlü (eylem).

mutavassıl, mutavassıla, *A. s.* [vasl'dan] Eren, kavuşan. • *Mutavassıl-i ilâllah,* Tanrı'ya kavuşan.

mutavassıt, mutavassıta, *A. s.* [vasat'tan] **1.** Araya giren. Aracı. **2.** Orta boy, ikisi ortası. **3.** Fransızca *bourgeoisie* (kentsoylu) karşılığı (XX. yüzyıl).

mutavattın, mutavattına, *A. s.* [vatan'dan] Bir yeri vatan tutup yerleşen. Yerleşmiş.

mutavazzıh, *A. s.* [vuzuh'tan] Açıklanan, a ç ı k olan.

mutavele, *A. a.* [tul'dan] Süründemede bırakma, işi uzatma.

mutavi', *A. s.* [tav'dan] İtaat eden. İtaatli.

mutavvak, *A. s.* [tavk'tan] Halkalı, zincirli. Boynunda halka olan.

mutavvel, mutavvele, *A. s.* [tul'den] **1.** Uzatılmış, uzun uzun. **2.** Tafsil edilmiş. **3.** *ö. a.* Arap yazını bilgisine dair ünlü bir kitap olup uzun süre medreselerde okunmuştur.

mu'tayat, *A. a.* [mu'ta ç.] (Fel.) Veriler.

mutayebat, *A. a.* [mutayebe ç.] Eğlenceli öyküler, fıkralar.

mutayebe, *A. a.* [tayyib'den] Şakalaşma. Latife etme.

mutayyeb, mutayyebe, *A. s.* [tayyib'den] **1.** Güzel kokular sürünmüş. **2.** Hatırı hoş edilmiş, kutlu.

mutazallil, *A. s.* [zıl'den] **1.** Gölgede bulunan. **2.** Korunan.

mutazallim, *A. s.* [zulm'den] Kendisine yapılan haksızlıktan sızlanan.

mutazallimane, *F. be.* [mutazallim-ane] Sızlananlara uyacak biçimde.

mutazammın, *A. s.* [zımn'dan] **1.** İçine alan, kapsayan. **2.** Üstüne alma, kefil olma.

mutazarrı', mutazarrı'a, *A. s.* Alçalarak yalvaran. Kendisini aşağı tutarak dileyen.

mutazarrır, *A. s.* [zarar'dan] Zarar gören.

mutbik, mutbika, *A. s.* [tıbk'tan] Genel olan, değişmeyip süren. • *Cünun-i mutbik,* sürekli delilik; *humma-yi mutbika,* iyileşmeyip süren humma.

mu'teb, *A. s.* Azarlanmış, paylanmış.

muteber, mutebere, *A. s.* [ubur'dan] **1.** Geçer, geçerli, sayılır, kullanılır. **2.** İtibarı

olan, sözü geçen, saygın.

muteberan, *A. a.* [muteber c.] **1.** İtibarlı kimseler. **2.** Bir yerin, bir mesleğin, bir sınıfın ileri gelenleri.

muteberat, *A. ç., a.* [muteber ç.] İtibarlı, geçer nesneler.

mu'tedd, *A. s.* [add'den] Sayılmış.

mu'tedil, mu'tedile, *A. s.* [adl'den] **1.** Orta halde bulunan. **2.** Yavaş. Pek ileriye varmamış olan. Ilımlı.

mu'tedilâne, *F. s., be.* [mutedilane] Mutedil surette, orta halde.

mu'tekad, *A. a.* [akd'den] İnanılan, itikat olunan şey.

mu'tekadat, *A. a.* [mutekad ç.] İnanılan, iman edilen şeyler.

mu'tekid, mu'tekide, *A. s.* [akd'den] **1.** İnanan, bir şeye inanmış olan. **2.** İnanç sahibi, dinine bağlı.

mu'tekif, mu'tekife, *A. s.* Bir tapınak ya da bir türbe yanına çekilip ibadetle uğraşan.

mu'tell, mu'telle, *A. s.* [illetten] **1.** İllet sahibi, illetli. **2.** (A. Dilb.) Asıl harfleri arasında elif, vav, ye harflerinden biri bulunan. • *Mu'tell-ül-ayn,* ikinci harf olursa; *mu'tell-ülfa,* birinci harf olursa; *mu'tell-ül-lâm,* üçüncü harf olursa.

mu'temed, mu'temede, *A. s.* [amde'den] **1.** Güvenilen, güvenilir. **2.** *a.* Güvenilir kimse.

mutena, *A. s.* Dikkatle bakılmaya değer, önemli. Dikkatle bakılmış, özenilmiş.

muteref, *A. s.* [irfan'dan] Gizlenmeyip söylenmiş, itiraf olunmuş.

muterif, muterife, *A. s.* [irfan'dan] Kendi kusur ve kabahatini bilip söyleyen. Gizlemeyip anlatan.

muteriz, muterize, *A. s.* [arz'dan] **1.** İtiraz eden, karşı gelen. **2.** Başkalarına karşı fikirce karşıt bulunan. **3.** Bir şeyi beğenmeyip bozulmasını isteyen. • *Cümel-i muterize,* sözün arasına sözgelişi sokulmuş ve çoğu kez muterize (ayraç) içinde bulunan tümce.

muterize, mutarıza, *A. a.* Parantez, kavseyn denilen () işaretinin adı (XIX. yüzyıl). Ayraç.

mu'terizîn, *A. a.* [mu'teriz ç.] İtiraz edenler.

mu'tesif, mu'tesife, *A. s.* İtisaf eden, zulmeden. Doğru yoldan, adaletten ayrılıp haksızlık yapan.

mu'teyat, *A. a.* [mu'ta ç.] Mutalar. (Fel.) Veriler (XX. yüzyıl).

mu'tezil, mu'tezile, *A. s.* [azl'den] Cemaatten ayrılıp bir yana çekilen.

mu'tezile, *A. a.* Ehl-i sünnetten ayrılan ve Vâsil bin Atâ yolundan olan kimseler; kaderi inkâr edenler.

mu'tezir, mu'tezire, *A. s.* [özr'den] Özür dileyen.

mu'tezirane, *F. be.* [mu'tezirane] Özür dileyerek, özür diler gibi.

mutfi, *A. s. (fi* ile) Söndüren.

muti', muti'a, *A. s.* [taat'tan] **1.**

İtaat eden, baş eğen. **2.** Tabi, bağlı. **3.** Rahat ve uslu.

mu'ti, *A. s.* [atâ'dan] Veren. İta eden.

mut'im, *A. s.* [taam'dan] Yemek verici, yedirici, doyuran.

mutlak, mutlaka, *A. s.* [talâk'tan] **1.** Kayıtsız şartsız. Genel olarak. **2.** Salıverilmiş, başıboş. **3.** Salt, saltık. • *Mutlak-ül-inan,* yuları bırakılmış, başıboş. *Hayr-i mutlak,* salt iyilik; *hükümet-i mutlaka,* bir hükümdarın kayıtsız şartsız yönetimi altında bulunan hükümet; *vekil-i mutlak,* her istediğini yapmakta, hiçbir kayıt ve koşulla bağlı olmayan vekil (sadrazam); *vücud-i mutlak, zat-i mutlak,* Tanrı.

mutlaka, *A. be.* Kayıtsız şartsız, ille.

mutlakiyyet, *A. a.* Bir hükümdarın kayıtsız şartsız yönetimi altında bulunan hükümet biçimi. • *Mutlakiyyet-i idare,* bir kişinin isteğine bağlı yönetim sistemi.

mutmain, *A. s.* Zihnini bir şeye yatırıp rahatlamış, kuşkusu kalmayıp kanmış.

mutrib, mutribe, *A. a.* [tarab'dan] Çalgıcı, saz çalan. Hanende, şarkı, ilahi okuyan. • *Mutrib-i felek,* Venüs, Zühre yıldızı.

muttali, muttalia, *A. s.* [tulû'dan] Bir işten haberli, bilgili olan.

muttarid, muttaride, *A. s.* [tard'dan] Sıralı, düzgün, bidüziye giden, tekdüze.

muttariden, *A. be.* Hiç değişmeden, bidüziye, biteviye.

muttasıf, muttasıfa, *A. s.* [vasf'tan] **1.** Bir durum ya da sıfatla nitelenmiş. **2.** Kendisinde bir durum ve sıfat bulunan.

muttasıl, muttasıla, *A. s.* [vasl'dan] **1.** Bitişik. Başka bir şeye ulaşmış. **2.** Ara vermeyen, aralıksız.

muttasılan, *A. be.* Bitişik olarak. Bidüziye.

muvacehe, *A. a.* [vech'den] **1.** Yüzleşme, yüz yüze gelme. **2.** Karşı, ön. • *Bilmuvacehe,* yüzleştirerek, yüze karşı. [ç. muvacehat].

muvadea, *A. a.* [adavet'ten] Düşmanlığı bırakıp barışma.

muvafaka, muvafakat, *A. a.* [vefk'ten] **1.** Uyma, uygunluk. **2.** Uzlaşma. **3.** Razı olma, "peki" deme. • *Muvafakat-i tarafeyn,* iki tarafın razı olması; *bilmuvafaka* razı olarak.

muvaffak, muvaffaka, *A. s.* [vefk'ten] **1.** Tanrı yardımına uğrayan, işi rastgelen. **2.** Başaran, beceren, başarılı.

muvaffakiyyet, *A. a.* **1.** Tanrı yardımıyla başarı gösterme. **2.** Ele geçirme, başarma, başarı. [ç. muvaffakiyyat].

muvaffık, *A. s.* [vefk'ten] Muvaffak eden, başarıyı sağlayan (Tanrı). • *Cenab-i muvaffık-ül-umur,* işleri başarttıran (Tanrı).

muvafık, muvafıka, *A. a.* [vefk'ten] **1.** Uygun, uyar. **2.** Taraflı.

muvahhad, *A. s., a.* [vahdetten] Bir ve tek duruma getirilmiş. • *Düyun-i muvahhade,* birleştirilmiş borçlar (XIX. yüzyıl).

muvahhid, muvahhide, *A. s.* [vahdet'ten] Tanrı'nın birliğine inanan.

muvahhidane, *A. be.* [muvahhid-ane] Muvahhide yakışırcasına.

muvahhidîn, *A. a.* [muvahhid ç.] **1.** Tanrı birliğine inananlar. **2.** Fas ve İspanya'da hüküm sürmüş olan bir hanedan.

muvahhiş, muvahhişe, muhiş, *A. s.* [vahşet'ten] Korkutup ürküten.

muvakkar, muvakkara, *A. s.* [vekar'dan] Ağırlanmış, hakkında saygı gösterilmiş olan. Vekarlı, ağır tavırlı.

muvakkat, muvakkate, *A. s.* [vakt'ten] Belirli bir vakte özgü. Sürekli olmayan, geçici. • *Hükümet-i muvakkate,* geçici hükümet.

muvakkaten, *A. be.* Az bir süre için, şimdilik, geçici olarak.

muvakkir, *A. s.* [vekar'dan] Ağırlayan, ululayan. Saygı gösteren.

muvakkit, *A. a.* [vakt'ten] Vakti belirten kimse.

muvakkithane, *F. a.* [muvakkithane] Çoklukla büyük camilerin yanında ve zaman saptayan muvakkitle bu işe ait aygıtların ve saatlerin bulunduğu yer.

muvalât, *A. a.* Dostluk. Karşılıklı sevgi, koruma, yardım.

muvanese, muvaneset, *A. a.* [üns'ten] Birbirine alışıp birlikte yaşama. İnsandan kaçmayış, alışma.

muvanis, *A. s.* [üns'ten] Alışık, insandan kaçmayan.

muvarede, *A. a.* [vürud'dan] **1.** Gidip gelme. **2.** İki ozana aynı düşüncenin gelmesi. [ç. muvaredat].

muvasala, *A. a.* [vusul'den] Yetişme, ulaşma. • *Tarik-i muvasala,* bir yere ulaşma yolu.

muvasalat, *A. a.* Varma, ulaşma. Yetişme.

muvasat, *A. a.* **1.** Yardım, dostluk. **2.** Memur ailesine bağlanan maaş.

muvassile. *Bkz.* musile.

muvaşşah, muvaşşaha, *A. s.* **1.** Süslenmiş, süslü. **2.** (Ya.) Dizelerinin ilk harfleri bir ad sözü oluşturan koşuk. Akrostiş (adlama).

muvazaa, *A. a. (dat, ayın* ile) [vaz'dan] **1.** İki kişi karşılıklı birleşerek yalandan iş görme. **2.** Danışıklı dövüş.

muvazabet, *A. a. (zı* ile) Bir işe ara vermeden çalışma. Bidüziye uğraşma.

muvazat, *A. a.* **1.** Paralel olma. **2.** Mukavemet, direnme.

muvazatiye, *A. a.* Paralellik, koşutluk. Fransızca *parallelisme* karşılığı (XX. yüzyıl).

muvazene, *A. a. (ze* ile) [vezn'den] **1.** İki şey ağırlıkta denk olma. **2.** Karşılıklı iki şeyin denkliği, uygunluğu. **3.** Gelirle

giderin bir olması. **4.** Ölçü, kıyas. **5.** (Mat.) Denge. • *Muvazene defteri,* bütçe (XIX. yüzyıl); *muvazene-i düveliyye,* devletlerin tarafça bir gelmesi, bir kararda bulunması; *muvazene-i maliyye,* devletin geliriyle giderinin bir olması, bütçenin denkliği.

muvazenet, *A. a.* [veżn'den] *Bkz.* Muvazene. (Mat.) Denge. • *Muvazenet-i gayr-i müstakirre,* kararsız denge; *gayri-i mütehavvile,* bozulmaz denge; *-maiyat,* hidrostatik; *-müstakirra,* kararlı denge.

muvazıb, muvazıba, *A. s. (zı* ile) Bir işte durmadan çalışan.

muvazi, muvaziye, *A. s. (zı* ile) Biri öbürünün karşısında olarak birbirine yaklaşıp uzaklaşmadan uzanan. (Mat.) Paralel, koşut.

muvazin, muvazine, *A. s.* [vezn'den] Ağırlıkta bir ve eşit olan. Uygun, denk.

muvazzaf, muvazzafa, *A. s. (zı* ile) **1.** Bir iş görmekle ödevli, görevli. **2.** Maaş ve tayını olan. **3.** İlk askerlik kademesi.

muvazzah, muvazzaha, *A. s.* [vuzuh'tan] Açıklanmış. Açık açık gösterilmiş.

muvazzahan, *A. be.* Açıktan açığa. Aşikâre.

muvazzih, muvazziha, *A. s.* [vuzuh'tan] Açıklayan.

mûy. *Bkz.* mû.

muye, *F. a.* Sesle ağlama. • *Muyezen,* sesle ağlayan.

mûyî, mûyîn, *A. s.* **1.** Kıldan. **2.** Kürkten.

mûyîne, *F. a.* Kürk.

mûytab, *F. a.* [mûy-tab] Kıl dokuyan, mutaf.

muz, *A. a.* Muz (yemişi).

muzaaf, muzaafa, *A. s.* [zıf'tan] Iki kat. • *Cezr-i muzaaf,* (Mat.) İki kat kök.

muzadd, muzadde, *A. s.* [zıd'dan] Karşı, karşıt. Fransızca *anti* ile olan terimlerin karşılığı olarak (XIX. yüzyıl). • *Muzadd-i klor,* antiklor; *-taaffün,* antiseptik; *-tahammür,* mayabozan.

muzaf, muzaffe, *A. s.* **1.** Izafe olunmuş. **2.** (Dilb.) Başka bir ada ulanılmış ve onu tamamlamış ad, belirtilen. Öteki ada da *muzafünileyh,* tamlayan durumu denir; -in hali, muzafun ileyh halidir.

muzafat, *A. a.* [muzaf ç.] **1.** Bir şeyin ekleri. **2.** Bir merkezin dalları, kolları.

muzaffer, muzaffere, *A. s.* [zafer'den] **1.** Üstün. **2.** Başarmış, elde etmiş.

muzafferane, *F. be.* [muzafferane] Muzaffer olana yakışırcasına.

muzafferen, *A. be.* Muzaffer olarak, kazanarak, üstün gelerek.

muzafferiyyet, *A. a.* Düşmana üstün gelme. Bir işi istenilen şekilde başarma.

muzaharet, *A. a.* [zahr'dan] Arkalama, arka olma. Yardım.

muzahat, *A. a.* Bir şeye benzemek.

muzahi, *A. s.* Benzeyen, benzeyici.

muzahir, muzahire, *A. s.* [zahr'dan] Arka çıkan, arka olan, yardım eden.

muzallel, *A. s.* [zıll'dan] Gölgeli. Gölgelenmiş.

mu'zam, *A. a. (zı* ile) Bir şeyin en büyük kısmı.

mu'zamat, *A. a.* Büyük görülmüş, büyütülmüş şeyler.

muzamîn. *Bkz.* mazamîn.

muzari', *A. a. (dat* ile) (Dilb.) Geniş zaman.

muze, *F. a.* Çizme.

muzeduz, *F. a.* [muze-duz] Çizme diken, çizmeci.

muzırr, muzırra, *A. s.* [zarar'dan] Zararlı, zarar veren, zararı dokunan.

muzi', muzi'e, *A. s.* [ziya'dan] Işık veren, aydınlatan. • *Ecram-i muzi'e,* ışık veren gökcisimleri. (Ed. Ce.): • *Halka-i muzi'e; ufk-i muzi.*

mu'zi, *A. s.* [eza'dan] İnciten, eziyet veren.

mu'zib, *A. s. (ayın* ile) [azab'dan] **1.** Azap verici, eziyet veren. **2.** Şakacı, takılgan.

muzîk, muzîka, *A. s. (dat* ile) [zîk'tan] Sıkıştıran, darlaştıran.

muziyat, *A. a.* [muzi ç.] Eziyet veren, rahatsız eden küçük şeyler, hayvancıklar.

muzlim, muzlime, *A. s.* [zulmet'ten] **1.** Karanlık. **2.** Bilinmeyen, şüpheli. **3.** Kara, uğursuz. (Ed. Ce.): • *Dühur-i muzlime; genc-i muzlim; sütre-i muzlim; şi'r-i muzlim.*

muzmahill, *A. s.* Darmadağın olan, yok olan.

muzmerr, muzmerre, *A. s.* **1.** Gizli, saklı, örtülü. **2.** İçte saklı, dışarı vurulmamış.

muztaci', *A. s.* Yan üstü yatan, yan tarafına uzanan.

muztar(r), mustar, *A. s.* [zaruret'ten] Zorlanmış, yapma zorunda kalmış. Çaresiz kalmış.

muztarib, mustarib, *A. s.* Sıkıntı içinde bulunan; rahatsız, çırpınıp duran.

muztaribane, *F. be.* [muztaribane] Sıkıntıyla, acılı biçimde.

mübaade, mübaadet, *A. a.* [bu'd'dan] **1.** Birbirinden uzaklaşma. **2.** Zıtlık, iğrenme.

mübadele, *A. a.* [bedel'den] **1.** Bir şeyin başka bir şeyle değiştirilmesi, trampa, değiş tokuş. **2.** Ulemanın medrese ve kadılık değişmeleri. (1654'ten sonra bu söz yerine "mesafe" kullanılmıştır). [ç. mübadelât].

mübaderet, *A. a.* Bir şey yapmaya hemen girişme.

mübadil, *A. s., a.* Mübadele olunmuş, başkasının yerine getirilmiş (XX. yüzyıl).

mübadir, *A. s., a.* Bir işe hemen girişen.

mübah. *Bkz.* mubah.

mübahase, *A. a.* [bahs'ten] **1.** Bir iş hakkında iki kişi arasında olunan söz. **2.** Bir iş hakkında görüşme. **3.** İddialı konuşma, tartışma. [ç. mübahasat].

mübahat, *A. a. (he* ile) Övünme. • *Sermaye-i mübahat,* haklı olarak övünme nedeni.

mübahi, *A. s.* Övünen.

mübahis, *A. a.* [bahs'ten] Bir konu üzerinde konuşan. Tartışan. [ç. mübahisîn].

mübalâga, *A. a.* **1.** Mübalağa. Bir işte çok ileri varma. **2.** Artık, fazla, çok, aşırı. **3.** Büyütme. Küçük bir seyi büyük gösterme, abartma. • *Mübalâğa-i Acemane,* Acemlere yakışır biçimde abartma; *mübalâga ile ism-i fail,* (A. Dilb.) fa'al sözüne uygun sözcüklerin anlattığı, "çok, en, pek" anlamlı hali. *Bkz. Allam, cerrar, gaddar, kerrar* gibi. [ç. mübalâgat].

mübalât, *A. a.* Dikkat. Saygı. • *Adem-i mübalât,* dikkatsizlik, aldırış etmeme.

mübalâtkâr, *F. s.* [mübalât-kâr] Dikkat ve özenle davranan.

mübarek, mübareke, *A. a.* [bereket'ten] **1.** Bereketli olan. **2.** Saygıya değer. **3.** Uğurlu mutlu. **4.** (Horlukla) Kötü eşya ve insan. • *Id-i mübarek,* kutsal bayram; *Nil-i mübarek,* verimli Nil nehri.

mübarekbad, *F. ün., a.* [mübarek-bad] Birini tebrik için. "Kutlu olsun!" yerine söylendiği gibi, tebrik etme anlamında da kullanılır.

mübareke, *A. s., a.* **1.** Mübarek. **2.** Karşılıklı birbirini tebrik. • *Emakin-i mübareke,* (kutsal yerler) Mekke, Medine, Kudüs, Necef, Kerbela ve benzerleri; *leyal-i mübareke,* (Ramazan, kandil... vb.) gibi kutsal geceler.

mübarekî, *F. a.* Mübareklik. Tebrik, göz aydın.

mübareze, *A. a.* [büruz'dan] İki düşman taraftan birer kişinin çekişmeye tutuşmaları. (XIX. yüzyıl). Düello. • *Kılıçla mübareze,* eskrim. [ç. mübarezat].

mübariz, *A. a., s.* Kavgaya, pehlivanlığa kalkışan iki kişiden her biri. [ç. mübarizan].

mübaşeret, *A. a.* Başlama, girişme, tutuşma.

mübaşir, *A. a.* **1.** Geçici bir ödev olarak merkezden bazı emirleri götüren icra yetkisi de olan kimse, denetçi. **2.** (XIX. yüzyıl) Yargıç emirlerini bildirmeye memur kimse. **3.** *s.* Bir işe başlayan.

mübatana, *A. a.* Bir konu üzerinde karşılıklı çekişme.

mübattın, *A. s.* **1.** Kinli, içinden pazarlıklı. **2.** Karnı çökük olan, zayıf.

mübayaa, *A. a.* [bey'den] Satın alma. [ç. mübayaat].

mübayeat, *A. a.* [bey'at'tan] Uyuşma. El sıkışma. Sözleşme.

mübayenet, *A. a.* [beyn'den] **1.** Ayrılık. **2.** Karşıtlık. **3.** Tutmazlık.

mübayin, mübayine, *A. s.* **1.** Başka türlü, ayrı. **2.** Karşıt.

mübdi', mübdi'a, *A. s.* **1.** İcat eden, yeni bir şey bulan, söyleyen. **2.** Din işlerinde bid'at ehlinden olan.

mübeccel, mübeccele, *A. s.* Ululanmış, büyütülmüş.

mübeddel, mübeddele, *A. s.* [bedel'den] Değişmiş, değiştirilmiş.

mübekki, mübki, *A. s.* Ağlatıcı (XX. yüzyıl).

mübelliğ, *A. s.* [bilâğ'dan] **1.** Haber veren, bildiren. **2.** *a.* Büyük camilerde imamın dediklerini tekrar eden kimse.

müberhen, müberhene, *A. s.* [burhan'dan] Tanıt ya da kanıtla gerçekliği belli edilmiş.

müberra, *A. s.* [beraet'ten] Arığa çıkmış, aklanmış.

müberrid, müberride, mübrid, *A. s., a.* [berd'den] Soğutan, soğutucu. Karlık.

mübeşşer, mübeşşere, *A. s.* [beşaret'ten] Müjdelenmiş, muştulanmış. • *Afv ile mübeşşer,* bağışlanacağı önceden haber verilmiş; *aşere-i mübeşşere,* cennetlik oldukları sağlıklarında peygamber tarafından müjdelenmiş olan on kişi.

mübeşşir, mübeşşire, *A. s.* [beşaret'ten] Müjde veren, muştulayan, iyi haber vererek sevindiren.

mübeşşirat, *A. a., ç.* [mübeşşir ç.] Hayırlı alametler.

mübeşşirîn, *A. a.* [mübeşşir ç.] Müjdeleyiciler, muştucular.

mübeyyen, mübeyyene, *A. s.* [beyan'dan] Açıkça söylenen ve açıklanan.

mübeyyin, *A. s.* [beyan'dan] Açıklayan, meydana koyan.

mübeyyiz, *A. a.* [beyaz'dan] Müsveddeleri beyaza çeken kâtip.

mübeyyiza, *A. a.* [mübeyyiz ç.] Horasanlı Mukanna yanlısı ve aklar giyinen bir mezhep. Bir de kara giyenler vardı, onlara *müsevvide* denirdi.

mübeyyizîn, *A. a.* [mübeyyiz ç.] Müsveddeleri temize çeken kâtipler.

mübezzir, *A. s.* Gereksiz harcayan, israf eden.

mübhem, mübheme, *A. s.* **1.** Belli olmayan. **2.** Her tarafa çekilebilecek surette olan. **3.** (Dilb.) Belgisiz.

mübhemat, *A. a.* **1.** Mübhem olan işler. **2.** (Dilb.) Belgisiz sıfatlar, adıllar, ilgeçler.

mübhemiyyet, *A. a.* Bellisizlik.

mübî', *A. s.* [bey'den] Satılmış şey.

mübîn, mübîne, *A. s.* **1.** İyi kötüyü, hayrı ve şerri ayırt eden. **2.** Açık, besbelli. • *Din-i mübîn, Kur'an-ı mubîn.*

mübki. *Bkz.* mübekki.

mübrem, mübreme, *A. s.* Mutlaka olacak olan. • *Kaza-i mübrem,* önlenemez kader. [ç. mübremat].

mübrez, *A. s.* Gösterilmiş, meydana konulmuş.

mübrid. *Bkz.* müberrid.

mübrim, mübrime, *A. s.* Zorlayan, zorlayıcı. İnsanın üstüne düşüp sıkıntı veren kimse.

mübriz, *A. s.* [büruz'dan] Gösteren, meydana koyan.

mübteda, *A. a.* [bed'den] **1.**

Başlangıç, baş. **2.** (Dilb.) Ad tümcelerinde özne. **3.** Kelamın başı olan sözcük.

mübtedi, *A. s.* [bedî'den] Yeni başlayan, acemi. Müptedi.

mübtedi', mübtedi'a, *A. s.* **1.** Yeni şeyler meydana çıkaran, yeni bir şey peyda eden. **2.** *Taife-i mübtedi'a,* bir İslam mezhebi adı.

mübtediyan, *F. a.* [mübtedi ç.] Acemiler, ilk başlayanlar.

mübtediyane, *F. be.* [mübtediyane] Acemicesine.

mübtega, *A. a.* İstenen, dilenen şey.

mübtehic, *A. s.* [behcet'ten] Sevinen, sevinmiş.

mübtehil, *A. s.* Yalvaran, dua ederek dileyen.

mübtelâ, *A. s.* [belâ'dan] **1.** Bir şeye düşkün ve tutulmuş olan. **2.** Düşkün, tutkun.

mübtelâ', *A. s.* [belâ'dan] Yutulmuş. Yenilmiş.

mübteli', *A. s.* [bel'den] Yutan, yiyip sindiren.

mübtena. *Bkz.* mübteni.

mübteni, mübtena, *A. s.* [bina'dan] **1.** Bina edilmiş, kurulmuş. **2.** Müstenit, dayanmış.

mübtesim, *A. s.* [tebessüm'den] Gülümseyen.

mübtezel, mübtezele, *A. s.* [bezl'den] **1.** Hor kullanılan, değersiz. Kepaze. **2.** Bol ve ucuz.

mücab, *A. s.* [cevab'dan] Kabul cevabı almış olan. Duası kabul edilen.

mücadele, *A. a.* [cedel'den] **1.** İki kişi bir konu üzerinde çekişme. **2.** Bir iş için ya da bir işe karşı uğraşma. **3.** Savaşma, savaş. [ç. mücadelât].

mücadil, *A. s.* Mücadele eden. Çekişen, savaşan, uğraşan.

mücahede, *F. a.* [cehd'den] **1.** Uğraşma, savaşma. **2.** Nefsi yenmeye olan çalışma. **3.** Din uğrunda savaşma. [ç. mücahedat].

mücahid, mücahide, *A. s.* [cehd'den] **1.** Savaşan, uğraşan. **2.** Savaşçı.

mücahidane, *F. s., be.* [mücahid-ane] Mücahit olana yakışırcasına.

mücahidîn, *A. a.* [mücahid ç.] Mücahede edenler. Uğraşanlar, savaşanlar.

mücalese, mücaleset, *A. a.* [cülûs'tan] Birlikte oturma.

mücalis, *A. s.* [cülûs'tan] Birlikte oturan.

mücamaa, mücamaat, *A. a.* [cima'dan] Cima etme. Çiftleşme.

mücamele, *A. a.* Karşılıklı güzel davranış, iyi geçinme.

mücanebet, *A. a.* [cenb'den] Bir şeyden sakınma. Çekinme, çekilme. Uzak durma.

mücaneset, *A. a.* [cins'ten] Bircinsten olma.

mücanib, *A. s.* Çekinen. (Mat.) Sunuşmaz.

mücanis, *A. s.* [cins'ten] Aynı cinsten olan. Mütecanis, türdeş.

mücaraha, *A. a.* [cerh'ten] Karşılıklı birbirini yaralama.

mücaseret, *A. a.* [cesaret'ten] Cesaret etme.
mücasir, *A. s.* Cesaret eden.
mücavebe, *A. a.* [cevab'dan] Birbirine c e v a p verme. Cevaplaşma, yanıtlaşma.
mücaveret, *A. a.* [civar'dan] **1.** Komşuluk, yakınlık. **2.** Bir mabet ya da tapınak yanına çekilip dünyayla ilişkisini kesme.
mücavir, mücavire, *A. s.* [civar'dan] **1.** Komşu. **2.** Mabet ya da tekke yakınına çekilip oturan. • *Mücaviran-i felek,* yedi gezegen.
mücaz, mücazze, *A. s.* [civaz'dan] **1.** Caiz görülmüş, yapılabilir. **2.** Icazet almış; kendine izin verilmiş; diplomalı.
mücazat, *A. a.* [ceza'dan] **1.** Karşılık. **2.** Bir suça karşı ceza verme.
mücazefe, *A. a.* Götürü satma.
mücbir, mücbire, *A. s.* [cebr-den] Zorlayan; zorla iş yaptıran; zorlayıcı.
mücedded, müceddede, *A. s.* Yeni. Yenilendirilmiş.
müceddeden, *A. be.* Yeni olarak, yeni baştan.
mücedder, *A. s.* Çiçekbozuğu adam.
müceddid, müceddide, *A. s.* Yenileyen. Yeni haline koyan; yeni bir şekil ve biçim veren.
müceddidane, *A. be.* [müceddid-ane] Yenilik yapana yakışırcasına.
müceddidîn, *A. a.* [müceddid ç.] Yenilik yapanlar.
mücef, *A. a.* İçi boş.
mücehhez, mücehheze, *A. s.* [cihaz'dan] **1.** Hazırlanmış; gerekli şeyleri tamamlanmış, donatılmış. **2.** Her eşyası tamam (gemi).
mücehhiz, *A. s.* [cihaz'dan] Gerekli eşayı hazırlayan.
mücellâ, *A. a.* [cilâ'dan] Cilalanmış, parlak.
mücelled, mücellede, *A. s.* Ciltlenmiş.
mücelledat, *A. a.* [mücelled ç.] Ciltlenmiş kitaplar.
mücelli, *A. a.* **1.** Cila verici. **2.** Açıp temizleyici.
mücellid, *A. a.* [cild'den] Cilt yapan, ciltçi.
mücelliyat, *A. a.* [mücelli ç.] Çıban, sivilce gibi şeyleri giderip cilde tazelik veren ilaçlar.
mücemmed, mücemmede, *A. s.* Dondurulmuş.
mücennah, mücennaha, *A. a.* [cenah'tan] Kanatlı.
mücerreb, mücerrebe, *A. s.* [tecrübe'den] Denenmiş.
mücerreban, *F. a.* [mücerreb ç.] Denenmişler. Denenmiş olanlar.
mücerrebat, *A. a.* [mücerreb ç.] Denenmiş şeyler, görgü.
mücerred, mücerrede, *A. a.* **1.** Çıplak, soyulmuş. **2.** Tek, yalnız. Bekâr. **3.** Karışık ve katışık olmayan. **4.** Cismi olmayan. **5.** (Dilb.) Yalın. Soyut. **6.** (Fel.) Soyut. **7.** (Mat.) Abstre. • *Bu'd-i mücerred,* soyut uzaklık; *pâye-i mücerrede,* ulemaya özgü mevkisiz önemli bir rütbe. [ç. mücerredat].

mücerredat, *A. a.* [mucerred ç.] Cismi olmayan, akılla düşünülebilen âlem.

mücerrib, mücerribe, *A. s.* Deneyen. İşlerin inceliklerini bilen.

mücerriban, *F. a.* [mücerrib *c.*] Deneyenler.

mücerribîn, *A. a.* [mücerrib ç.] Deneyenler.

mücerrid, mücerride, *A. s.* Yalıtan, yalıtılan.

mücessem, mücesseme, *A. s.* [cism'den] **1.** Cismi olan. **2.** Cisimlendirilmiş, görünür biçime konulmuş. **3.** Uzunluğu, enliliği, kalınlığı olan cisim. • *Hendese-i mücesseme,* uzay geometri; *istihkâmat-i mücesseme,* yerli ve temelli istihkâmlar; *küre-i mücesseme;* yerküre; *namus-i mücessem,* çok namuslu kimse; *nur-i mücessem,* canlı şekil almış nur, çok parlak güzel.

mücessemat, *A. a.* [mücessem ç.] Katılar, üç boyutlu olan matematik şekilleri. • *Mücessemat-i Eflâtuniyye,* Eflatun'un beş düzgün şekli: dörtyüzlü, altıyüzlü, sekizyüzlü, onikiyüzlü, yirmiyüzlü.

mücessime, *A. a.* "Müşebbihe" ile birlikte Fransızca *anthropomorphisme* (insanbilimcilik, antropomorfizm) karşılığı (XX. yüzyıl).

mücevher, mücevhere, *A. s.* [cevher'den] **1.** Elmasla donanmış, elmaslı. **2.** Arap abecesinde noktalı olan harf.

mücevherat, *A. a., ç.* Elmas ve benzerleri değerli süs taşlarıyla donanmış takımlar.

mücevvef, mücevvefe, *A. s.* [cevf'ten] Oyuk, içi boş şey.

mücevvez, *A. s.* [cevaz'dan] Caiz görülmüş, izin verilmiş.

mücevveze, *A. a.* Eskiden başa giyilen resmi kavuk.

mücevvid, mücevvide, *A. s.* [tecvid'den] Kur'an'ı tecvitle okuyan, tecvit bilgini.

mücîb, mücîbe, *A. s.* [cevabdan] Kendisinden sorulana cevap veren, isteneni yapan.

mücidd, *A. s.* [cidd'den] Elinden geldiğince çalışan.

müciddane, *A. s., be.* [müciddane] Gayret sahibine yakışırcasına, büyük bir çalışkanlıkla.

müciz, *A. s.* [icazet'ten] İcazet veren, izin veren.

mücmel, *A. s., a.* [cümle'den] Kısa ve az sözle anlatılmış. Öz, özet.

mücmelen, *A. be.* Kısa olarak, az sözle.

mücrim, mücrime, *A. s.* [cürm'den] Suçlu.

mücrimîn, *F. a.* [mücrim ç.] Suçlular.

mücteba, *A. s.* Seçilmiş, seçkin.

müctehid, *A. s., a.* [cehd'den] Kur'an ayetleriyle peygamber sözleri olan hadislerden hüküm çıkarmak gücünde olan bilgin. İran'da Şia bilginlerinin tümüne bu ad verilir.

müctemi', müctemi'a, *A. s* [cem'den] Toplanmış, toplu.

Bir yere gelmiş, birleşmiş. • *Memalik-i müctemi'a,* Amerika Birleşik Devletleri.

müctemi'an, *A. be.* Toplu bir halde, cemaatle.

müctena, *A. s.* Devşirilmiş, toplanılmış.

müctenib, müctenibe, *A. s.* [conib'den] Çekinen, uzak duran. Bir tarafa çekilip karışmayan.

müctenih, *A. s.* [cenah'tan] Bir yana eğilen.

mücteri, *A. s.* [ictifa'dan] Cesaret eden, cüret eden.

mücterre, müctirre, *A. a.* (Hayb.) Geviş getirenler.

müdafa'a, *A. a.* [defi'den] **1.** Bir saldırıya karşı durma. **2.** Koruma, korunma. **3.** Savunma. • *Müdafa'a-i milliye, millî müdafa'a,* milli savunma; *müdafa'a-i nefs,* kendini koruma. [ç. müdafaat].

müdafa'aten, *A. be.* Savunma, korunma amacıyla.

müdafi', müdafi'a, *A. s.* [defi'den] Koruyan, müdafaa eden, savunan, dayanan. • *Vekil-i müdafi',* savunma avukatı.

müdafi'în, *A. s.* [müdafi' ç.] Bir saldırışa karşı koyanlar, dayananlar, savunanlar.

müdahale, *A. a.* [duhul'den] **1.** Karışma, sokulma, el sokma. **2.** Araya girme. [ç. müdahalât].

müdahene, *A. a.* Özel yarar için birini yüzüne karşı övme. Koltuklama. Dalkavukluk. Yağcılık.

müdahhar, müdahhara, *A. s.* Biriktirilmiş, toplanılıp saklanılmış.

müdahhir, *A. s.* Toplayıp saklayan, biriktiren.

müdahil, *A. s.* [dahl'den] Karışan.

müdahin, müdahine, *A. s.* Yüze gülücü.

müdam, müdame, *A. s.* [devam'dan] Süren, sürekli. Arası kesilmez. • *Şürb-i müdam,* sürekli içiş; *zevk-i müdam,* sürekli zevk.

müdam, *A. a.* Şarap. Eski şarap. • *Mest-i müdam,* (eski) şarap sarhoşu.

müdamkâre, *F. s.* [müdamkâre] Her zaman işleyici.

müdanî, *A. s.* Yakın. Benzer, eş. • *Bimüdanî,* eşsiz, benzersiz.

müdara, *F. a.* Yüze gülme. Yalandan dostluk gösterme. [ç. müdarat].

müdarese, *A. a.* [ders'ten] Ders verme. Ders alıp verme.

müdava, *A. a.* Hastaya bakıp ilaç verme.

müdavat, *A. a.* [deva'dan] Hastaya bakıp ilaç verme.

müdavele, *A. a.* [düvel'den] **1.** Çevirme, döndürme. **2.** Verip alma, değiştirme. **3.** Elden ele gezdirme.

müdavemet, *A. a.* [devamdan] **1.** Bir işte aralıksız, sürekli çalışma. **2.** Bir yere her vakit gidip gelme.

müdavi, *A. s.* [deva'dan] **1.** İyileştiren. **2.** İlaç veren. • *Tabib-i müdavi,* tedavi eden doktor.

müdavim, müdavime, *A. s.* [devam'dan] **1.** Bir işte aralıksız çalışan. **2.** Bir yere hep gidip gelen.

müdbir, müdbire, *A. s.* Talihsiz, düşkün. İdbara uğramış.

müddea, *A. a.* [dava'dan] **1.** Dava olunan şey. Davacının isteği. **2.** İddia olunan şey. **3.** Aslı faslı olmayan, ileri sürülen şey. • *Nakîz-i müddea,* antitez, karşısav.

müddeayat, *A. a.* **1.** İddialar. **2.** Esassız olarak istekler.

müddei, müddeiyye, *A. a.* [dava'dan] **1.** Dava eden adam, davacı. **2.** İddia eden. Temelsiz bir hak isteyen, haksız bir şey isteyen. • *Müdde-i umumî,* savcı (XIX. yüzyıl).

müddet, *A. a.* **1.** Bir şeyin uzayıp sürdüğü zaman, süre. **2.** Zaman, vakit. **3.** Belirli vakit.

müdebbir, müdebbire, *A. s.* Her işin arkasını ve sonunu düşünüp önceden çare arayan. Tedbirci.

müdebbirane, *A. be.* [müdebbir-ane] Tedbirli birine yakışırcasına.

müdebdeb, müdebdebe, *A. s.* Debdebeli.

müdekkik, müdekkika, *A. s.* [dikkat'ten] Tetkik eden. İnceden inceye arayan.

müdekkikane, *A. be.* [müdekkik-ane] Tetkik ederek, inceleyerek, araştırarak.

müdekkikîn, *A. a.* [müdekkik ç.] Her sorunu inceleyip araştıranlar.

müdellel, müdellele, *A. s.* [delâlet'ten] Tanıtla kanıtlanmış.

müdemmag, *A. s.* Aptal, budala.

müdemmer, *A. s.* Yok edilmiş.

müdennes, *A. s.* Kirletilmiş.

müdennis, *A. s.* Kirleten.

müderris, *A. a., s.* [ders'ten] **1.** Ders veren. **2.** Medrese dersi veren. **3.** Profesör (XIX. yüzyıl). [ç. müderrisîn].

müdevven, müdevvene, *A. s.* [divan'dan] **1.** Divan biçimine konulmuş. **2.** Derlenip toplanmış. **3.** Bir araya getirilip düzenlenmiş.

müdevvenat, *A. a.* [müdevven c.] Sıralanmış, bir araya konulmuş.

müdevver, müdevvere, *A. s.* [devr'den] **1.** Yuvarlak. **2.** Tekerlek, değirmi.

müdevvin, müdevvine, *A. s.* Toplayıp bir araya getiren, kitap haline koyan.

müdevvir, müdevvire, *A. s.* [devr'den] Döndüren, çeviren.

müdgam, *A. s.* (A. Dilb.) İdgam olunmuş. Aynı cinsten olan iki harfin tek harf olduğu zamanki biçimi.

müdhiş, müdhişe, *A. s.* [dehşet'ten] Ürküten, korkutan.

müdir, müdire, *A. s.* [devr'den] **1.** İdare eden. **2.** Çeviren. Bakan. **3.** İdare bilir. **4.** *a.* İdare memuru. **5.** Bucaklarda en büyük memur. Müdür.

müdiran, *A. a.* [müdir ç.] Müdürler.

müdiriyyet, *A. a.* Müdürlük.

müdirr, müdirre, *A. s.* Süt, kan, sidik gibi içsalgıları bol akıtan (ilaç).

müdrik, müdrike, *A. s.* [derk'ten] **1.** Yetişen, ulaşan. **2.** Anlayış vaktine gelen, olgunlaşan. **3.** Ergin. [ç. müdrikât].

müdrike, *A. a.* Fransızcadan *percept* ve *intellect* (anlık) karşılığı (XIX. yüzyıl).

müdrir, *A. s.* İdrar veren. İdrarı çoğaltan, idrar söktüren.

müdün, *A. a.* [medine ç.] Kentler, şehirler.

müebbed, müebbede, *A. s.* [ebed'den] **1.** Sonsuz, ebedi. **2.** Ömrün sonuna dek sürecek olan.

müebbeden, *A. be.* **1.** Sonsuz olarak. **2.** Ömrü oldukça.

müeccel, müeccele, *A. s.* [ecl'den] **1.** Peşin olmayan. **2.** Gelecekte belirli bir sürede olacak olan.

müeccil, *A. s.* Erteleyen.

müedda, *A. a.* [eda'dan] Anlam. Kavram.

müeddeb, müeddebe, *A. s.* [edeb'den] Edepli.

müeddi, *A. s.* **1.** Doğuran, çıkaran. **2.** Yol açan.

müeddib, *A. s.* [edeb'den] Bilgi ve terbiye veren. Eğiten.

müekked, müekkede, *A. s.* **1.** Sağlamlaştırılmış. **2.** Tekrar edilmiş. Bir daha emir ya da ihtar olunmuş.

müekkel. *Bkz.* müvekkel.

müekkid, müekkide, *A. s.* **1.** Sağlamlaştıran. **2.** Tekrar eden.

müekkil. *Bkz.* müvekkil.

müellef, müellefe, *A. s.* [ülfet'ten] **1.** Bir y e r e getirilmiş, birleştirilmiş. **2.** Yazılmış, toplanmış.

müellefat, *A. a.* Telif olunmuş, yazılmış kitaplar, yapıtlar.

müellif, *A. s., a.* Kitap yazan, yazar. • *Limüellifihi,* kitabın yazarı tarafından söylenilmiş koşukların başına konur.

müellim, müellime, *A. s.* **1.** Acıtan, ağrıtan. **2.** Acı veren.

müemmen, *A s.* [emn'den] Sağlanmış, güvenceye alınmış.

müennes, *A. s* **1** Dişi. **2.** (A. Dilb.) Gerçek ya da lafızca, ya da öyle olarak dişi olan ya da tutulan (sözcük)

müesses, müessese, *A. s.* [esas'tan] Kurulmuş. Temeli atılmış.

müessesat, *A a.* [müesses ç.] Kurulmuş yapılar, daireler, kurumlar

müessese, *A. s.* Müessesesattan biri. Kurum.

müessif, müessife, *A. s.* [esef'ten] Acı veren, eseflendiren.

müessir, müessire, *A. s.* [eser'den] **1.** Etki yapan, iz bırakan. **2.** İşleyen, hükmünü yürüten. **3.** İçe işleyen, çok duyulan. **4.** Dokunan, dokunaklı. **5.** Eser sahibi.

müessirane, *F. be.* [müessirane] İçe dokunacak biçimde, etkileyici yolda.

müessis, *A. s., a.* [esas'tan] **1.** Kuran, temel atan. **2.** Kuran,

kurucu, meydana getiren. [ç. müessisîn].
müevvel, *A. s.* Tevil edilmiş. Görünür anlamından başka bir anlamda açıklanmış.
müevvil, müevvile, *A. s.* Başka anlam veren. Başka anlamla açıklayan.
müeyyed, müeyyede, *A. s.* **1.** Kuvvetlendirilmiş. Kuvvetli, sağlam. **2.** Yardım gören.
müeyyid, müeyyide, *A. s.* **1.** Kuvvetlendiren. **2.** Yardım eden.
müeyyide, *A. a.* Fransızca *sanction* (yaptırım) karşılığı (XX yüzyıl).
müezzin, *A. a.* [ezan'dan] Namaz vaktini haber vermek için ezan okuyan kimse.
müfad, mefad, *A. a.* Anlam. Kavram.
müfagama, *A. a.* **1.** Öpme. **2.** (Ana.) Ağızlaşma (XIX. yüzyıl).
müfahare, *A. a.* [fahr'den] Karşılıklı övünme.
müfaharet, *A. a.* [fahr'den] Övünme.
müfaheme, *A. a.* [fehm'den] Anlaşma.
müfahham, müfahhama, *A. s.* [fahamet'ten] Ulu tanınmış.
müfahham, *A. s.* [fahm'dan] **1.** Kömür olmuş. **2.** Kömür halini almış.
müfahir, müfahire, *A. s.* [fahr'den] Övünen.
müfam, *A. s.* Yükselmiş, kabarmış (su).
müfarakat, *A. a.* [fark'tan] **1.** Ayrılma, uzaklaşma. **2.** Bir yeri bırakıp gitme. **3.** Karı-koca arasında ayrılma, boşanma.
müfarık, *A. s.* [fark'tan] Ayrılmış. Ayrılan. • *Lâzim-i gayr-i müfarık*, ayrılmaz, onsuz olmaz.
müfavaza, *A. a.* Ortaklık. İşbirliği.
müfaz, *A. s.* [feyz'den] Bol, bereketli.
müfekkir, müfekkire, *A. s.* [fikr'den] **1.** Düşünen. Fikir işleten. **2.** Düşündüren.
müfekkire, *A. s.* Düşünce gücü, düşünce yetisi.
müferrih, müferriha, *A. s.* [ferah'tan] **1.** Ferahlık veren. İç açan. **2.** Sıkıntı gideren, iç açan (ilaç).
müferrik, *A. s.* [fark'tan] Ayıran. Ayırıcı.
müfesser, müfessere, *A. a.* Tefsir edilmiş. Açıklanmış. Yorumlanmış.
müfessir, müfessire, *A. s.* Kapalı ve kısa bir şeyi genişletip anlam ve kavramını meydana çıkaran, açıklayan. Yorumlayan.
müfessirîn, *A. a.* Kur'an metnini açıklayıp anlatanlar. Tefsirciler. Yorumcular.
müfettih, *A. s.* [feth'ten] **1.** Açan, açıcı. **2.** Tıkanık bir yeri açan (ilaç). **3.** Geğirme getiren.
müfettiş, *A. a.* Bir şeyi etraflıca araştırıp durumu inceleyen kimse, denetçi, denetmen.
müfid, müfide, *A. s.* **1.** Anla-

tan, ifade eden. Manalı, anlamlı. **2.** Faydalı. Yararlı.

müfiz, *A. s.* [feyz'den] Feyzlendiren (Tanrı sıfatıdır).

müflih, müfliha, *A. s.* [felâh'tan] Selamete çıkan.

müflis, müflise, *A. s.* [füls'ten] **1.** Parasız, züğürt. **2.** Top atmış, ticaret gücü tükenmiş.

müfni, *A. s.* [fena'dan] Yok eden.

müfred, müfrede, *A. s.* [ferd'den] **1.** Tek. **2.** Basit. **3.** (Dilb.) Tekil. **4.** (Ya.) Bir tek beyit.

müfredat, *A. a.* **1.** Basit şeyler. Birleşik olmayanlar. **2.** Toptan bilinen şeylerin ayrıntıları, birer birer sayılmışları.

müfrez, müfreze, *A. s.* Bir bütünden ayrılıp bir tarafa konmuş, bölünmüş.

müfreze, *A. a.* Büyük bir birlikten ayrılmış asker kolu.

müfrid, *A. a.* Fransızca *isolateur* (yalıtkan) için az kullanılmıştır (XX. yüzyıl).

müfsid, müfside, *A. s.* [fesad'dan] **1.** Bozan, fenalaştıran. **2.** Fesat koyan, ara açan.

müft, *F. s., be.* Bedava, beleş.

müftadih, müftazih, *A. s. (dat* ile) Rezil, rüsva olan.

müftehir, müftehire, *A. s.* [fahr'dan] **1.** Övünen. **2.** Şanlı, şerefli. **3.** Fahri, parasız iş gören.

müftekir, *A. s.* [fakr'dan] **1.** Fakir, züğürt. **2.** Muhtaç.

müftereyat, müfteriyat, *A. a.* Başkasına yalandan isnat olunmuş suçlar, kabahatler.

müfteri, *A. s.* Başkasına aslı olmayan bir suç, kabahat atan.

müfteris, müfterise, *A. s.* Yakaladığı başka hayvanları paralayıp yiyen. Yırtıcı.

müfti, *A. a.* [fetva'dan] Şeriat işlerinde kendisine sorunlar sorulan, İslamların din işleriyle uğraşan kimse. • *Müfti-l-enâm,* şeyhülislam.

mühendis, *A. a.* [hendese'den] Geometri bilen. Geometriye uygun olarak işler yapan kimse.

Mühendishane, *F. a.* [mühendis-hane] Mühendis yetiştirmeye mahsus olmak üzere açılan Hendesehane'nin sonraki adı. • *Mühendishane-i berri-i hümayun,* Topçu Okulu.

mühendisîn, *A. a.* [mühendis ç.] Mühendisler.

müheykel, müheykele, *A. s.* [heykel'den] Heykel gibi.

müheyya', *A. s.* Hazırlanmış.

müheyyi', *A. s.* **1.** Hazırlayan. **2.** Bir hastalığa yetenek kazandıran.

müheyyic, müheyyice, *A. s.* [heyecan'dan] Heyecan uyandıran.

mühîb, mühîbe, mehîb, *A. s.* [heybet'ten] **1.** Heybetli. **2.** Korkulur, tehlikeli.

mühimm, mühimme, *A. s.* **1.** Önemli. **2.** Düşündüren. **3.** Gerekli.

mühimmat, *A. a.* Gerekli şeyler. Savaş eşyası.

mühimme, *A. a.* Düşündüren,

uğraştıran iş.

mühîn, mühîne, *A. s.* **1.** Hor gören. **2.** Hakir, alçak, hor. **3.** Hain.

mühlet, *A. a.* Vakit verme. Bir işi belli bir süre için geri bırakma.

mühlik, mühlike, *A. s.* [helâk'tan] Öldüren, öldürücü.

mühmel, mühmele, *A. s.* **1.** Bırakılmış. Bakılmamış. İhmal olunmuş. **2.** (Arap abecesinde) Noktasız harf. **3.** Önemsiz, anlamsız.

mühmelât, *A. a.* [mühmel ç.] Anlamsız, manasız lafızlar.

mühmil, mühmile, *A. s.* İhmal eden, bakmayan.

mühr, *F. a.* Mühür. • *Mühr-i Süleyman,* Süleyman peygamberin mühründe bulunduğu söylenen birbirine girmiş iki üçgen şekli.

mühre, *F. a.* **1.** Kâğıt, deri, vb.ni cilalamakta kullanılan cam küre, deniz böceği kabuğu ya da kemikten, demirden araç. **2.** Bu araçlarla verilen cila. **3.** İri boncuk, cam küre, billur top. **4.** Dama taşı, oyun zarı.

mührebaz, *F. a.* [mühre-baz] Mühreci, cilacı.

mühredar, *F. s.* [mühre-dar] Mühreli, cilalı.

mührekeş, *F. a.* [mühre-keş] Mühreci, cilacı.

mührezen, *F. a., s.* [mühre-zen] Mühreleyici, cilalayıcı.

mühtedi, mühtedie, *A. s. (he, te* ile) **1.** Doğru yolda gider olan. **2.** Başka dindeyken İslam olan.

müj, *F. a.* **1.** Kirpik. **2.** Kara bulut.

müjd, *F. a.* **1.** Müşteri, Jüpiter. **2.** Muştu, müjde.

müjde, *F. a.* **1.** Sevindirecek haber. **2.** İyi haber getirene verilen bahşiş. **3.** Muştu.

müjdegânî, müjdegâne, *F. a.* [müjde-gânî] Müjdeye karşı verilen bahşiş.

müjderes, müjderesan, *F. s., a.* [müjde-res, -resan] Müjdeci, muştucu.

müje, *F. a.* Kirpik. • *Tig-i müje, tîr-i müje,* kirpiğin kılıcı, oku (bakışın öldürücülüğü).

müjgân, *F. a.* [müje ç.] Kirpikler. • *Hâr-i müjgân; naveg-i müjgân; nişter-i müjgân; suzen-i müjgân.*

mükâ'ab, mik'ab, *A. s.* Mikâp, küp (Geo.).

mükâbere, *A. a.* [kibr'den] Tartışmada kurala aykırı olarak ağız kalabalığıyla karşısındakini alt etmeye çalışma.

mükâfat, *A. a.* [kifayet'ten] Bir hizmet ya da iyiliğe karşı yapılan iyilik, ödül.

mükâfi, *A. s.* [kifayet'ten] Eşit, beraber. • *Kat'-i mükâfi,* (Geo.) parabol.

mükâlemat, *A. a.* [mükâleme ç.] Konuşmalar.

mükâleme, *A. a.* [kelâm'dan] **1.** Konuşma. Söyleşme. **2.** Bir işi sonuçlamak için iki devlet temsilcilerinin görüşmesi.

mükâri, *A. a.* [kira'dan] Mekâ-

ri. Kiraya veren.

mükâşefe, *A. a.* [keşf'ten] (Tas.) Gerçek ehline: 1. Tanrı sırlarının görünmesi. 2. Onların Tanrı nurunu görmeleri.

mükâşeha, *A. a.* Birine karşı kin besleme.

mükâtebat, *A. a.* [mükâtebe ç.] Mektuplar.

mükâtebe, *A. a.* Birbirine yazma. Yazışma. Mektuplaşma.

mükâtib, *A. a., s.* Mektup yazan. Mektuplaşan.

mükâvaha, *A. a.* Savaşta üstün gelme. Alt etme. Yenme.

mükedder, *A. s.* [keder'den] **1.** Bulanık, bulandırılmış. **2.** Kederli, üzüntülü.

mükeddir, *A. s.* [keder'den] **1.** Bulandıran. **2.** Keder veren.

mükehhal, mükehhale, *A. s.* [kühl'den] **1.** Sürmeli, sürme çekilmiş. **2.** Yeşillikle örtülü (toprak). • *Mükehhal bittab',* doğuştan sürmeli.

mükelleb, *A. s.* Bukağı ve benzeri şeylerle bağlı.

mükellef, mükellefe, *A. s.* [külfet'ten] **1.** Bir işi yapmaya ya da bir vergiyi vermeye zorunlu olan. **2.** Çok resmi, mükemmel biçimde yapılmış olan.

mükellel, *A. s.* [iklil'den] Taçlı. Başında taç olan.

mükemmel, mükemmele, *A. s.* [kemal'den] Tam. Olgun. Kemal bulmuş.

mükemmeliyyet, *A. a.* Tamlık, olgunluk, eksiksizlik.

mükemmil, *A. s.* [kemal'den] Tamlayan. Tamlayıcı.

mükenna, *A. s.* [künye'den] Künyesi olan.

mükerrem, mükerreme, *A. s.* [kerem'den] Saygıdeğer. Sayılan, ululandırılan.

mükerremen, *A. be.* Saygıyla, ikramla.

mükerrer, mükerrere, *A. s.* Tekrar olunmuş, yinelenmiş. Birbiri üstüne iki ya da daha çok kez olmuş.

mükerrerat, *A. a.* [mükerrer *c.*] Mükerrer şeyler.

mükerreren, *A. be.* Tekrar ola rak, bir daha, yeniden

mükerrir, mükerrire, *A. s.* **1.** Tekrar eden, yineleyen. **2.** İki ya da daha çok sayı isteyen.

mükesser, mükessere, *A. s.* [kesr'den] Kırık, kırılmış. • *Cem'i mükesser,* (A. Dilb.) Kuraldışı çoğullar.

mükessif, mükessife, *A. s.* [kesafet'ten] Koyulaştıran.

mükessife, miksefe, *A. a.* Fransızca *condensateur* (kondansatör, yoğunlaç) karşılığı (XX. yüzyıl).

mükessir, *A. s.* [kesr'den] Kıran.

mükevkeb, *A. s.* Yıldızlı.

mükevven, mükevvene, *A. s.* [kevn'den] Yapılmış, vücut bulmuş, meydana getirilmiş.

mükevvenat, *A. a.* Yaratıkların tümü.

mükevvin, mükevvine, *A. s.* [kevn'den] Yapan, meydana getiren.

mükeyyifat, *A. a.* Keyif veren

şeyler. Sarhoşluk getiren ve tiryakilik veren şeyler.

mükezzib, mükezzibe, *A. s.* [kizb'den] Yalancı çıkaran. Yalanlayan.

mükibb, *A. s.* Bir şeyin üzerine çok düşen. Başını eğip uğraşan.

mükrehen, *A. be.* Zorla.

mükrem, *A. a.* Kerem ve şeref le nitelenmiş olan.

mükrem, mükreme, *A. s.* İkram edilmiş; ağırlanmış.

mükrim, mükrime, *A. s.* [kerem'den] Ikram eden. İkramcı. Ağırlayan. Konukseven.

müktefi, müktefiye, *A. s.* [kifayet'ten] Yeter bulan.

mükteseb, müktesebe, *A. s.* [kisb'den] Kazanılan, kazanılmış. Ele geçirilmiş.

müktesebat, *A. a.* [mükteseb ç.] Elde edilmiş bilgiler.

müktesib, müktesibe, *A. s.* [kisb'den] Kazanan, elde eden.

mül, *F. a.* Şarap.

mülâaba, *A. a.* [lû'b'dan] Oynaşma.

mülâbese, mülâbeset, *A. a.* [lebs'ten] **1.** Benzeyen iki şeyin birbirinden ayırt edilemeyerek karıştırılması. **2.** Münasebet, yakınlık.

mülâhaza, *A. a.* [lahz dan] **1.** Dikkatle bakma. **2.** İyice düşünme. [ç. mülâhazat].

mülâhham, mülâhhama, *A. s.* [lâhm'dan] Etli, şişman.

mülâhhas, mülâhhasa, *A. s.* Özü ve önemli noktasından gayrısı çıkarılarak özetlenmiş.

mülâkat, *A. a.* [lika'dan] Buluşma. Birleşme. Görüşme.

mülâki, *A. s.* [lika'dan] Buluşan, kavuşan. Görüşen.

mülâkkab, mülâkkabe, *A. s.* [lâkab'dan] Lakaplı. Lakaplanmış.

mülâmese, *A. s.* [lems'ten] Birbirine dokunma. Temas etme.

mülâsık, mülâsıka, *A. s.* [lusuk'tan] Bitişik, yapışık. Yanyana bulunan.

mülâtafa, *A. a.* [lûtf'tan] **1.** Lütfetme. Yumuşak davranma. **2.** Latife söyleşme. Şakalaşma.

mülâtafat, *A. a.* [mülâtafa ç.] Latifeler, şakalaşmalar.

mülâttıf, *A. a., s.* [lûtf'tan] Yumuşatıcı (ilaç).

mülâyemet, *A. a.* **1.** Uygunluk. **2.** Yumuşaklık. **3.** Bağırsakların yumuşaklığı.

mülâyenet, *A. a.* Yumuşaklık.

mülâyim, mülâyime, *A. s.* **1.** Uygun, uyar. **2.** Yavaş, yumuşak. **3.** Pekliği olmayan.

mülâzemet, *A. a.* [lüzum'dan] **1.** Bir şey ya da kimseye ayrılmaz şekilde bağlanma. **2.** Gidip gelme. Bir işle sürekli uğraşma. **3.** Bir memurluğa geçmek için bir daireye maaşsız olarak gidip gelme.

mülâzim, *A. s.* [lüzum'dan] **1.** Bir yere ya da bir kimseye tutunup kalan. **2.** *a.* Bir daireye maaşsız olarak gidip gelen, stajyer. **3.** Teğmen.

mülcem, *A. a.* Gem, yular.

mülci, *A. s.* Zorlayan, zorla

yaptıran.

mülebbes, *A. s.* [lebs'ten] **1.** Giyilmiş. **2.** Ayırt edilmez, karışık, benzeşimli, andırışlı.

müleffef, *A. s.* Bir zarf içinde olan, örtülü.

müleffika, *A. a.* [telfik'ten] Fransızca *les eclectiques* (seçmeciler) karşılığı (XX. yüzyıl).

mülemma', *A. s.* **1.** Alaca. Renk renk. **2.** (Ya.) Her dizesi başka dilde koşuk. **3.** Sıvanmış, bulaşmış.

mülevven, mülevvene, *A. s.* [levn'den] **1.** Renkli. **2.** Boyalı, boyanmış. • *Sem'-i mülevven,* (Ruhb.) Fransızca *auditi-on coloree* (renkli işitme) karşılığı (XX. yüzyıl).

mülevves, mülevvese, *A. s.* [levs'ten] **1.** Pis. Bulaşık. **2.** Karmakarışık.

mülevvin, *A. a.* [levn'den] Boyayan. Renk veren.

müleyyen, *A. s.* Yumuşatılmış.

müleyyin, müleyyine, *A. s.* [liynet'ten] Yumuşatan. Liynet veren.

mülga, *A. s.* [lâgv'den] Kaldırılmış.

mülhak, mülhaka, *A. s.* [lühuk'tan] **1.** Katılmış. Eklenmiş. **2.** Bağlı, ait.

mülhakat, *A. a.* [mülhak ç.] **1.** Katmalar, ekler. **2.** Bir merkeze bağlı yerler.

mülhem, mülheme, *A. s.* Ilham olunmuş, esinlenmiş. Tanrı tarafından zihnine, kalbine ilkan olunmuş.

mülhid, mülhide, *A. s., a.* [lâhd'den] Dinsiz, imansız. [ç. melahide, mülhidîn].

mülhim, mülhime, *A. s.* [ilham'dan] İlham eden (kadın).

mülimme, *A. s., a.* Felaket.

mülk, milk, *A. a.* **1.** Toprak ve akar gibi irat getiren taşınmaz mal. **2.** Vakıf olmayıp sahibinin malı olan toprak ya da akar. **3.** Bir devletin ülkesi.

mülken, *A. be.* Ülkece, ülke yönünden.

mülkî, milkî, *A. s.* **1.** Bir ülkeye ait, ülkeyle ilgili. **2.** Ülke idaresine ait, onunla ilgili. **3.** Asker ve sarıklı sınıfından başka (memurlar).

mülkiyye, milkiyye, *A. a.* Asker ve sarıklı sınıfının dışındaki memurlar sınıfı. • *Mekteb-i Mülkiye,* idare memuru yetiştirmek üzere kurulmuş okul.

mülkiyyet, milkiyyet, *A. a.* Vakıf olmayan toprakların, akarların niteliği ve durumu.

mültasık, mültasıka, *A. s.* **1.** Bitişik, yapışık. **2.** Birbirine bağlanmış.

mültebis, mültebise, *A. s.* [lebs'ten] İltibası olan, Diğer bir şeyden ayırt edilemez.

mülteca, *A. a.* Sığınılacak yer.

mülteci, *A. a.* Sığınan.

mültefet, *A. s.* İltifat edilmiş.

mülteff, *A. s.* Birbiri üzerine ya da içine sarılmış.

mültefit, mültefite, *A. s.* **1.** İltifat eden. **2.** Önem veren.

mültehib, mültehibe, *A. s.* [lehb'den] **1.** Alevlenmiş, tutuşmuş. **2.** Yanıp yakaran.

mültehik, mültehika, *A. s.* [lühuk'tan] İltihak etmiş. Katılmış, katıştırılmış.

mülteim, mülteime, *A. s.* Onulan, iyileşen. Kapanan (yara).

mülteka, *A. s.* [lika'dan] Kavuşma, buluşma, birleşme yeri, kavşak noktası.

mültekım, *A. s.* [iltıkam'dan] Yutan.

mültekıt, *A. s.* [lâkt'tan] Yerde bulunan şeyi kaldırıp alan. Derleyen.

mültemes, mültemese, *A. s.* [lems'ten] Biri tarafından tutularak işinin görülmesi rica edilen.

mültemi', mültemi'a, *A. s.* Parlayan, parıldayan.

mültemis, *A. s.* [lems'ten] İltimas eden. Biri için aracılık edip işinin görülmesini dileyen.

mültevi, mülteviyye, *A. s.* Eğilmiş, bükülmüş. Sarılmış.

mültezem, mültezeme, *A. s.* [lüzum'dan] Gerekli sayılarak olmasına çalışılan.

mültezim, mültezime, *A. s.* [lüzum'dan] **1.** Bir şey ya da bir kimseyi gerekli sayıp taraflılık gösteren. **2.** *a.* Bir devlet gelirini götürü olarak üstüne alıp toplayan.

mülûk, *A. a.* [melik *c.*] Hükümdarlar.

mülûkâne, *F. be.* [mülûk-ane] Hükümdara layık. Onunla ilgili.

mülzem, mülzeme, *A. s.* [lüzum'dan] Tartışmada söyleyecek söz bulamayıp susan. Susturulmuş.

mülzim, mülzime, *A. s.* [lüzum'dan] Susturan, karşılığa yer bırakmayan.

mümanaat, *A. a.* [men'den] Karşı durma, razı olmama.

mümarese, mümareset, *A. a.* Tekrar edile edile, çok yapıla yapıla kazanılan ustalık. Beceri. Alışıklık. Alıştırma. [ç. mümaresat].

mümas, *A. s., a.* [mess'ten] **1.** Dokunan, ilişen. **2.** (Geo.) Teğet. **3.** (Trigo.) Tangent.

mümaselet, *A. a.* [misl'den] **1.** Benzeyiş. **2.** (Fel.) Benzemiş. **3.** (Mat.) Homoteti.

mümasil, mümasile, *A. s.* [misl'den] **1.** Benzeyen. (Mat.) Homotetik.

mümaşat, *A. s., a.* **1.** Birlikte yürüme. Yoldaşlık. **2.** Yalandan uyma. **3.** Geçinmek için evet deme.

mümatala, *A. a.* Bugün yarın diye işi uzatma.

mümehhed, *A. s.* [mehd'den] **1.** Yayılmış, serilmiş. **2.** Düzeltilmiş, düzgün hale getirilmiş.

mümehhid, mümehhide, *A. s.* [mehd'den] **1.** Yayan. **2.** Düzenleyen.

mümessek, *A. s.* [misk'ten] Misklenmiş. Mis kokulu.

mümessil, mümessile, *A. s.* [misl'den] **1.** Temsil eden, benzeten. **2.** Kitap bastıran, yayıncı, editör. **3.** Temsilci, birinin adına davranan. **4.** Aktör,

oyuncu, rol temsil eden. **5.** Fransızca *assimilateur* (özümleyen, eriten) (XIX. yüzyıl).

mümevveh, mümevvehe, *A. s.* Hayali, görünüşte haklı olan.

mümeyyiz, mümeyyize, *A. s.* **1.** İyiyi kötüyü, eğriyi doğruyu ayırt eden. **2.** *a.* Bir dairede kâtiplerin yazdıklarını düzelten kâtip. **3.** Öğrencilerin sınavlarında bulunup bilgilerini yoklayan kimse.

mümidd, mümidde, *A. s.* [med'den] Yardımcı. İmdatçı.

mümill, mümille, *A. s.* [melâl'den] Bıktıran, usanç veren.

mü'min, mü'mine, *A. s., a.* [emn'den] Tanrı birliğine, Muhammed Peygambere ve İslam dininin öteki temellerine inanan, İslam, Müslüman.

mü'minat, *A. a.* [mü'min ç.] İslam kadınları.

mü'minîn, *A. a.* [mü'min ç.] Müminler. • *Emîr-ül-müminîn,* İslam halifesi.

mümkin, mümkine, *A. s.* [mekânet'ten] Mümkün. Olabilen. Olağan.

mümkinat, *A. a.* [mümkin ç.] Olabilir şeyler.

mümsik, mümsike, *A. s.* **1.** Çok imsak eden. **2.** Pinti. Eli sıkı.

mümtaz, mümtaze, *A. s.* **1.** Başkasından ayrılmış. **2.** Ayrı tutulan. **3.** Özel idare olunan.

mümtaziyyet, *A. a.* Mümtazlık.

mümtedd, mümtedde, *A. s.* [med'den] Uzayan. Süren, sürekli.

mümtehan, *A. s.* [mihnet'ten] Deneyen. Sınayan.

mümteli, *A. s.* [melâ'dan] **1.** Dolu, dolgun. Dolmuş. **2.** Mide dolgunluğuna uğramış.

mümteni' mümteni'a, *A. s.* [men'den] **1.** İmtina eden, razı olmayan. **2.** Olmayacak. **3.** (Man.) Olamazlı.

mümtesil, *A. s.* [misl'den] Aldığı emre uyan.

mümtezic, mümtezice, *A. s.* [mezc'den] **1.** Karıştırılır. **2.** Birbirine çok uygun. **3.** Tamamıyla kapanan, aralık bırakmayan. **4.** Herkesle iyi geçinir.

mümza, *A. s. (dat* ı l e) İmza olunmuş, imzalı.

mümzi, mümziyye, mumzı, *A. s.* İmza eden. İmza sahibi.

münacat, *A. a.* **1.** Tanrı'ya dua etme, yalvarma. **2.** Tanrı'ya dua konulu koşuk.

münada, *A. a.* [nida dan] Seslenme, çağırma.

münademe, münademet, *A. a.* [nedm'den] Nedimlik etme.

münadi, *A. a.* [nida'dan] Tellal.

mün'adim, *A. s. (ayın* ile) [adem'den] Yok olan.

münafat, *A. a.* [nefy'den] Birbirine karşıt olma.

münaferet, *A. a.* [nefret'ten] Nefret etme. Sevişmeme.

münafese, münafeset, *A. a.* [nefs'ten] Birbirine kin, gizli düşmanlık gösterip çekememe.

münafi, münafiyye, *A. s.* [nefy'den] Karşıt, uymaz. Uyuşamaz.

münakalât, *A. o.* [münakale ç.] Nakil, işlettirme. Ulaştırma işleri.

münakale, *A. s.* [nakl'den] **1.** Taşıma. **2.** Ulaştırma. **3.** Aktarma.

münakasa, *A. o. (sat* ile) [nakstan] Eksiltme. [ç. münakasat].

münakaşa, *A. o.* [nakş'tan] **1.** Atışma, çekişme. **2.** Tartışma.

münakeha, *A. o.* [nikâh tan] Nikâh kıyışma. [ç. münakehat].

münakız, münakıza, *A. s.* [nakz'dan] Bir birini tutmayan, karşıt olan.

mün'akid, mün'akide, *A. s.* [akd'den] **1.** Bağlanmış, bağlı, düğümlü. **2.** İki taraf arasında resmi olarak kabul edilmiş.

mün'akis, mün'akise, *A. s.* [aks'ten] **1.** Tersine dönmüş, çevrilmiş. **2.** Bir yere çarpıp geri dönmüş (ışık, ses).

münakkah, münakkaha, *A. s.* **1.** Soyulmuş, ayıklanmış. **2.** En iyileri seçilmiş, seçkin. **3.** İdare icin fazlası kesilmiş (gider). **4.** (Ya.) Duru.

münakkahiyyet, *A. o.* (Ya.) Münakkah olma durumu, duruluk.

münakkaş, *A. s.* [nakş'tan] Nakışlı, resimli.

münakkat, münakkata, *A. s.* [nokta'dan] Noktalı. Nokta konmuş.

münasafa, *A. o.* [nısf'tan] Yarı yarıya paylaşma. İki eşit parçaya ayırma.

münasafeten, *A. be.* Yarı yarıya.

münasebat, *A. o.* [münasebet ç.] Münasebetler. İlgiler. İlişkiler. İki kimse ya da heyet arasındaki bağlar, alışveriş.

münasebet, *A. o.* [nisbet'ten] **1.** İki şey arasındaki uygunluk. **2.** Yakışma. **3.** İlgi. İlişki. Yakınlık, bağ. **4.** Yanaşma, vesile.

münasib, münasibe, *A. s.* [nisbet'ten] **1.** Uygun. **2.** Yakışık, yaraşık.

münaşede, *A. s.* [neşide'den] Karşılıklı neside (koşuk) söyleme.

mün'atıf, *A. s.* [atf'tan] Sapan. Bir yöne doğru dönen.

münavebe, *A. s.* [növbet'ten] Nöbetleşme. Nöbetle iş görme.

münavebeten, *A. be.* Nöbetle, sırayla.

münavele, *A. o.* Sunma. Sunuşma.

münazaa, *A. s.* [nez'den] Ağız kavgası. [ç. münazaat].

münazara, *A. o.* [nazar'dan] Kurala uygun olarak karşılıklı konuşma, tartışma.

münazaünfih, *A. s.* Üzerinde birlik kurulmamış, ayrılık olan şey. Kavgalı, davalı.

münazır, *A. s.* Münazara eden. Tartışan. [ç. münazırîn].

münazi', münazi'a, *A. s.* [nezden] Ağız kavgasına girişen. Kavgacı.

mün'azil, *A. s.* [azl'den] **1.** Ayrılmış, el etek çekmiş. **2.** Memurluktan çıkarılmış.

münbagi, *A. s.* Yakışan, layık.

münbais, *A. s.* **1.** Gönderilmiş.

2. Bir şeyden ileri gelmiş. Bir şeyin çıkardığı.

münbasıt, *A. s.* [bast'tan] **1.** Açılmış, yayılmış, açık. **2.** Açık, ferah.

münbit, münbite, *A. s.* [nebat'tan] Ekilen şeyi güzel yetiştiren, verimli, bitek.

münceli, *A. s.* [cilâ'dan] **1.** Parlayan. Parlak. **2.** Meydana çıkıp besbelli görünen.

müncemid, müncemide, *A. s.* [cümud'dan] **1.** Donmuş, donuk. **2.** Buz halinde olan.

müncerr, *A. s.* [cerr'den] **1.** Sürülen, bir tarafa kayıp giden. **2.** Varıp sona eren.

müncezib, *A. s.* [cezb'den] Beriye çekilen.

münci, *A. s.* [necat'tan] Kurtaran.

mündefi', mündefi'a; *A. s.* [def'den] Geçmiş, savulmuş.

mündefi'at, *A. a.* Yaralardan çıkan cerahat gibi şeyler.

mündemic, mündemice, *A. s.* **1.** Bir şeyin içine sokulmuş ya da sarılmış. Konulmuş. **2.** (Fel.) İçkin.

münderic, *A. s.* [derc'den] Bir şeyin içinde bulunan. İçine konulmuş, sıkıştırılmış.

mündericat, münderecat, *A. a.* Bir kitap, dergi ya da gazetenin içinde bulunanlar, içindekiler.

münderis, münderise, *A. s.* İzi, nişanı kalmamış. • *Evkaf-i münderise,* yıkılıp gitmiş vakıflar.

münebbih, münebbihe, *A. s.* **1.** Uyandıran. Uykudan kaldıran. **2.** Dalgınlıktan kurtaran.

münecci, münecciye, *A. s.* [necat'tan] Kurtarıcı.

müneccim, *A. a.* [necm'den] **1.** Yıldızları gözleyen, yıldız bilgisini iyi bilen. **2.** Yıldızların durumundan hükümler çıkaran, falcı.

münekkid, *A. s.* Tenkitçi, eleştirmen (XX. yüzyıl).

münevver, münevvere, *A. s.* [nur'dan] Parlatılmış. Aydınlatılmış. Işıklı.

münevvim, münevvime, *A. s.* [nevm'den] Uyutan, uyku getiren (ilaç).

münevvir, *A. s.* [nur'dan] Parlatan, aydınlatan.

münezzeh, münezzehe, *A. s.* [nezahet'ten] Arı, temiz. Bir sıfatla nitelenmeyen ya da bir şeye muhtaç olmayan.

münfail, münfaile, *A. s.* [fiil'den] **1.** İçine işlemiş. Alınmış, gücenmiş. **2.** Fransızca *passif* (eylemsiz, etkisiz) sözünün karşılığı olarak. **3.** (Dilb.) Edilgin. **4.** (Kim.) Dingin.

münfasıl, münfasıla, *A. s.* **1.** (Işından) Ayrılmış. **2.** Ayrı. Bitişik değil. **3.** Ayrılık.

münfehim, *A. s.* [fehm'den] Anlaşılan, kavranılan.

münfekk, *A. s.* [fekk'ten] Ayrılmış, çıkmış, sökülmüş. • *Gayr-i münfek,* ayrılmaz, bitişik.

münfelik, *A. s.* [felâk'tan] **1.** Açılan, görülen. **2.** Patlayan.

münferic, münferice, *A. s.* [fürc'ten] Arası açık, geniş. İki

yanı birbirinden uzak. • *Zaviye-i münferice,* (Geo.) geniş açı.

münferid, münferide, *A. s.* [ferd'den] **1.** Yalnız, tek. Kendi başına. Ayrı. **2.** Fransızca *isole* (yalıtılmış) karşılığı.

münferiden, *A. be.* **1.** Yalnız, tek olarak. **2.** Ayrı ayrı, birer birer.

münfesih, münfesiha, *A. s.* [fesh'ten] Hükmü kaldırılmış.

münfetih, *A. s.* [feth'ten] Açılmış, açık.

münfık, *A. s.* [nafaka'dan] Nafaka veren, besleyen.

münhadib, *A. s.* [hadeb'den] Kamburlanmış. Eğri.

münhadir, *A. s.* İnişli. Eğik.

münhall, münhalle, *A. s.* [hall'den] **1.** Çözülmüş. **2.** Açık olan, memuru olmayan yer. **3.** (Kim.) Erir, erimiş.

münhallât, *A. a.* Açık memurluklar.

münhani, münhaniyye, *A. s.* **1.** Eğri, kamburlu. **2.** (Geo.) Eğri, eğrili, eğrisel.

münhanik, *A. s.* [hunk'tan] Boğulmuş. Boğuk.

münharif, münharife, *A. s.* **1.** Sapan, doğru gitmeyen. **2.** Çarpık. Sapa. **3.** Sağlam olmayan. **4.** (Geo.) Dörtkenar.

münhasır, *A. s.* [hasr'dan] **1.** Her tarafı kuşatılmış. **2.** Yalnız bir şey ya da bir kimseye özgü.

münhasıran, *A. be.* Yalnız, sadece.

münhasif, münhasife, *A. s.* [husuf'tan] **1.** Sönükleşme, sönmüş gibi olma. **2.** Tutulmuş (ay).

münhatt, *A. s.* Yeri aşağı olan, alçak. Çukur.

münhazim, münhazime, *A. s.* [hazm'den] Hazm olunan, sindirilen.

münhebit, *A. s.* [hübut'tan] Yukarıdan aşağıya inmiş. Düşmüş.

münhedim, münhedime, *A. s.* [hedm'den] Yıkılmış, harap olmuş.

münhemik, *A. s.* Bir işin üstüne çok düşen. Bir işle çok uğraşan.

münhezim, münhezime, *A. s.* [hezimet'ten] Bozulmuş, bozguna uğramış.

münhezimen, *A. be.* Yenilerek, bozularak.

münib, münibe, *A. s.* Azgınlığı bırakarak Tanrı'ya yönelen.

münif, münife, *A. s.* Yüksek, ulu.

mün'im, *A. s.* [nimet'ten] **1.** Nimet veren, yedirip içirten. **2.** Velinimet.

mün'imane, *A. s., be.* İkramcı, velinimet bir kimseye yakışırcasına.

münîr, münîre, *A. s.* [nur'dan] Nurlandıran, parlak, ışık veren.

münkad, *A. s.* Bağlı, boyun eğmiş.

münkalib, münkalibe, *A. s.* [kalb'den] **1.** İnkılap eden, değişen. **2.** Başka şekle giren. **3.** (Kim.) Evirik.

münkarız, münkarıza, *A. s.* [karz'dan] Tükenip bitmiş. Arkası kesilmiş, sönmüş.

münkasem, *A. s.* Bölünmüş, bölümlere ayrılmış.

münkasim, *A. s.* Bölünen, bölümlere ayrılan.

münkazi, *A. s.* [kaza'dan] Bitmiş, tükenmiş, ardı kesilmiş.

münker, münkere, *A. s.* [nekr'den] **1.** Kabul olunmayan. **2.** Beğenilmeyen, inkâr olunan. **3.** Şeriatça yapılması hoş görülmeyen.

münkerat, *A. o.* Şeriatın yasak ettiği, uygun görmediği şeyler.

münkesif, münkesife, *A. s.* [küsuf'tan] Küsufa uğramış, tutulmuş (güneş).

münkesir, münkesire, *A. s.* [kesr'ten] **1.** Meydana çıkmış. Açık, görünen. **2.** Yeni bulunmuş.

münkesiren, *A. be.* **1.** Kırarak, kırılarak. **2.** Darıltarak, darılarak, gücendirerek, gücenerek.

münkeşif, münkeşife, *A. s.* [keşf'ten] **1.** Meydana çıkmış. Açık, görünen. **2.** Yeni bulunmuş.

münkir, münkire, *A. s.* [nekr'den] **1.** İnkâr eden. Kabul etmeyen. **2.** *ö. a.* Mezarda soru soracak olan iki melekten biri.

münsaak, *A. s.* **1.** Birine bağlı olan ve peşinden giden. **2.** Gönderilmiş olan.

münsecil, *A. s.* [sicil'den] Mahkeme defterine yazılmış, sicile geçmiş.

münsecim, *A. s.* İnsicamlı, düzgün.

münsedd, münsedde, *A. s.* [sedd'den] Tıkanmış, tıkalı, kapalı.

münselib, münselibe, *A. s.* [selb'den] Kaldırılmış, kaçırılmış.

münselih, *A. s.* [selh'ten] **1.** Soyulmuş, derisi yüzülmüş. **2.** Son gününe yetişmiş (ara ayı).

münselik, *A. s.* [silk'ten] Bir yola girip orada giden. Bir tarikata girmiş, bir meslek tutmuş.

münşakk, *A. s.* [şakk'tan] Yarılmış. Yarma.

münşeat, *A. o.* Kaleme alınmış şeyler. Nesir yazılar. Mektuplar.

münşeib, *A. s.* [şi'b'den] Kollara ayrılmış, dallanmış.

münşerih, münşeriha, *A. s.* [şerh'ten] Açık, ferahlı, eğlenen, sıkılmayan.

münşi, *A. s., o.* Nesir yazı (düzyazı) yazan. İyi kâtip.

münşiyane, *F. be.* [münşi-yane] İyi düzyazı yazanlara yakışır biçimde.

müntahab, müntahabe, *A. s.* [nahb'den] Seçilmiş. Seçkin.

müntahabat, *A. o.* Seçilmiş eserler ya da fıkralar.

müntahib, müntahibe, *A. o.* [nahb'den] Seçen. Seçmen.

müntahil, *A. s.* [nahl'den] Başkasının eserini çalan, kendininmiş gibi gösteren.

müntahir, müntahire, *A. o.*

[nahr'den] Kendini öldüren.

müntakid, *A. s.* Fransızca *le critique* (eleştirmen) karşılığı (XIX. yüzyıl sonları).

müntakil, müntakille, *A. s.* [nakl'den] **1.** İntikal eden. Miras kalmış. **2.** Ölmüş.

müntakim, müntakime, *A. s.* [nakm'den] Öç alan.

müntefi, *A. s.* [nefy'den] Görünmez olan.

müntefi', *A. s.* [nef'ten] Yarar gören, kâr kazanan.

müntefih, müntefiha, *A. s.* [nefh'ten] Şişmiş. Şişkin. Havayla dolmuş, üfürülmüş.

münteha, müntehaiye, *A. s.* [nihayet'ten] **1.** Bir şeyin varabildiği son yer. **2.** Son. Uç.

müntehi, müntehiyye, *A. s.* [nihayet'ten] **1.** Son dereceyi bulan. **2.** Biten. Sona eren. **3.** Son, en son. **4.** Bir şeyi tamamlayan.

müntehib, müntehibe, *A. s.* [nehbhden] Yağma eden. Çapulculuk yapan.

müntehiz, *A. s.* Vakit ve fırsatı kaçırmayan.

müntesah, *A. s.* İstinsah edilmiş, kopyası çıkarılmış.

müntesib, müntesibe, *A. s.* [nisbet'ten] Birine çatmış, birinin adamı olmuş. Bir şeyle ilgili.

müntesic, *A. s.* [nesc'den] Dokunmuş.

müntesik, *A. a.* [nesak'tan] **1.** Bir sıraya dizilmiş, düzgün. **2.** (Fel.) Düzenleşik.

müntesir, *A. s.* [nesr'den] Dağınık, yayınık.

münteşir, münteşire, *A. s.* [neşr'den] **1.** Yayılmış. Açılmış, dağınık. **2.** Duyulmuş. Etrafa yayılmış. **3.** Basılmış ve yayılmış.

müntic, *A. s.* Sonuç veren. Görünen. Sonuca eren.

müntin, müntine, *A. s.* Pis kokan, kokmuş. Bozuk. • *Bahr-i Müntin,* Azak denizi.

münzecir, *A. s.* Yasak edilmiş ve yapılmaması emredilmiş.

münzel, münzele, *A. s.* [nuzul'den] İndirilmiş, gökten inmiş.

münzevi, münzeviyye, *A. s.* **1.** İnziva etmiş, köşeye çekilmiş. **2.** *a.* Köşesine çekilip kimseyle görüşmeyen kimse.

münzir, münzire, *A. s.* [nezr'den] Doğru yolda yürümeyi sağlamak için kandırıcı sözlerle korkutan.

müraat, *A. a.* [riayet'ten] Saygı. Gözetme, bakma, koruma. • *Müraat-i nazir,* (Ya.) anlam bakımından birbirine uygun sözcükleri bir ibarede toplama.

müracaat, *A. a.* [rücu'dan] **1.** Geri dönme. **2.** Başvurma, danışma, yardım isteme. [ç. müracaât].

müracaatgâh, *F. a.* [müracaatgâh] Başvurulacak yer.

müradif, müradife, *A. s.* [redf'ten] **1.** Bir anlamda olan, eşanlam. **2.** Arkadaş.

mürafaa. *Bkz.* murafaa.

mürafakat. *Bkz.* murafakat.

mürahik. *Bkz.* murahık.

mürai, mürayi, müraiye, *A. s.* [ruyet'ten] İkiyüzlü.

müraiyane, *A. be.* İkiyüzlülükle, ikiyüzlülüğe yakışır biçimde.

müraselât, *A. a.* [mürasele ç.] Mektuplar.

mürasele, *A. a.* [resül'den] **1.** Mektuplaşma. **2.** Resmi kadı mektubu.

müravede, *A. a.* **1.** İstek. **2.** Sövme.

müravât, *A. a.* [ruyet] Gösteriş. İkiyüzlülük.

mürci', mürci'e, *A. s.* [rücudan] (Kim.) İndirgen.

mürcie, *A. a.* Din fırkalarından biri.

mürd, *F. s.* Ölmüş, gebermiş. [ç. mürdegân].

mürde, *F. a., s.* Ölü, ölmüş. • *Mürdedil,* duygusuz, ölü yürekli.

mürdesenk, *F. a.* Kurşundan çıkarılan madde. Fransızca *litharge* (kurşun oksit) karşılığı.

mürdeşûy, *F. a.* [mürde-şûy] Ölü yıkayıcı.

mürebbî, mürebbiye, *A. s., a.* Çocuk terbiye eden kimse. • *Mürebbî bizzat,* Fransızca *autodidacte* (özöğrenimli) karşılığı (XX. yüzyıl).

mürebbiye, *A. a.* Çocuk terbiyesiyle uğraşan kadın.

müreccah, müreccaha, *A. s.* [rüçhan] Üstün tutulan.

mürecceb, *A. s.* Kutlu. (Yalnız recep ayı için *Receb-i müreccb* sözünde kullanılır).

müreccih, *A. s.* [rüchan'dan] Üstün tutan.

müreffeh, müreffehe, *A. s.* Geçineceği ve gerekli şeyleri sağlanmış, rahata kavuşturulmuş.

müreffehen, *A. be.* Rahat ve varlık içinde olarak.

mürekkeb, mürekkebe, *A. s.* [rükûb'dan] İki ya da daha çok şeyin karışmasından oluşan. Birleşik. [ç. mürekkebat].

mürekkebat, *A. a.* Birleşikler.

mürekkebe, *A. a.* (Bitb.) Fransızcadan *composees* (bileşikgiller) karşılığı (XIX. yüzyıl).

mürekkib, mürekkibe, *A. s.* Terkip eden. Bir bileşiği oluşturan.

müressem, *A. s.* [resm'den] **1.** Yazılmış, çizilmiş. **2.** Resimler, çiçeklerle süslenmiş.

müretteb, mürettebe, *A. s.* [rütbe'den] **1.** Sıralanmış. **2.** Kurulmuş, düzenlenmiş. **3.** Tayin olunmuş, atanmış.

mürettebat, *A. a.* **1.** Bir gemi personeli. **2.** Bir yer için düzenlenmiş kimseler.

mürettib, *A. s.* [rüteb'den] **1.** Tertip eden, sıraya koyan. **2.** *a.* Basımevinde yazı dizgicisi. [ç. mürettibîn].

mürevvak, *A. s.* Süzülüp durultulmuş.

mürevvic, mürevvice, *A. s.* [revac'dan] **1.** Geçiren, sürüm kazandıran. **2.** İtibar veren, yürüten.

mürg, murg, *F. a.* Kuş. • *Mürg-i seher,* (sabah kuşu) bülbül. [ç. mürgan]. (Ed. Ce.): • *Mürg-i*

aşk; -elhan; -hevadar ü figanperver; -hevahâh; -muhabbet.

mürgab, *F. a.* [mürg-ab] **1.** Su kuşu. **2.** Ördek.

mürgan, *F. a.* [mürg ç.] Kuşlar.

mürgdil, *F. s.* [mürg-dil] Yüreksiz, korkak.

mürid, *A. a.* [rud'dan] **1.** Emreden, buyuran. **2.** Bir şeyhe kendini teslim eden kimse. [ç. müridan].

müridane, *F. s., be.* [müridane] Müride yakışırcasına.

mürk, *F. a.* Sümük.

mürr, *A. s.* Acı.

mürsel, mürsele, *A. s.* [resülden] Gönderilmiş, yollanmış. • *Mürselun ileyh,* kendisine bir şey gönderilmiş olan.

mürselât, *A. a.* **1.** Gönderilen şeyler. **2.** Melâikeler.

mürselîn, *A. a.* [mürsel ç.] Peygamberler.

mürsil, mürsile, *A. s.* [resülden] Gönderen, yollayan.

mürşid, mürşide, *A. s., a.* [rüşd'den] **1.** Doğru yolu gösteren. Kılavuz. **2.** Müritlere yol gösteren şeyh. **3.** Gafletten uyandıran.

mürtecel, mürtecele, *A. s.* Hemen söylenmiş söz.

mürteci, *A. s.* [reca'dan] Umutlu, arzulu.

mürteci', mürteci'a, *A. s.* [rücu'dan] Geriye dönmek isteklisi. Fransızca *reactionnaire* (gerici) karşılığı (XX. yüzyıl başı).

mürtecil, mürtecile, *A. s.* Hemen, düşünmeden şiir söyleyen ya da karşılık veren. Hazırcevap.

mürtecilen, *A. s.* Hemen şiir ya da söz söyleyerek.

mürtedd, *A. s.* İslam dinini bırakıp başka dine geçen.

mürtedi', mürtedi'a, *A. s.* Yasaklanan şeyden geri duran, çekinen.

mürtefi', mürtefi'a, *A. s.* [refden] Yükselmiş. Yüksek. Yüce.

mürtehil, *A. s.* [rıhlet] **1.** Göç eden. **2.** Ölen.

mürteid, *A. s.* [ra'd'den] Ürküp titreyen.

mürteiş, mürteişe, *A. s.* [ra-şe'den] Titreyen.

mürtekib, mürtekibe, *A. s.* [rükûb'dan] **1.** Kötü ve yakışmaz iş yapan. **2.** Rüşvetle iş gören.

mürtesem, mürteseme, *A. s.* [resm'den] Resmedilmiş. Resimlenmiş.

mürtesim, *A. s.* Resmi çıkan, resmedilmiş olan.

mürteşi, *A. s.* [rişvet'ten] Rüşvet alan.

mürteşif, *A. s.* Yudum yudum içen.

mürteşih, *A. s.* [reşh'tan] Süzülmüş.

mürtezik, *A. s.* [rızk'tan] Rızıklanan.

mürtezika, *A. a.* [rızk'tan] Ulufe sahipleri.

müruc, *A. a.* [meriç ç.] Çayırlar.

mürur, *A. a.* **1.** Geçme. Bir taraftan girip öteden çıkma. **2.**

Geçip gitme. Sona erme. • *Mürur-i zaman,* süreaşımı.

mürüvvet, *A. s.* **1.** Yiğitlik, mertlik. **2.** İnsanlık. **3.** Çocuklarının önemli hayat dönemlerini anne-babanın görme sevinci. • *Bimürüvvet,* insaniyetsiz.

mürüvvetmend, *F. s.* [mürüvvet-mend] Mürüvvetli, insaniyetli.

mürvarid. *Bkz.* mervarid.

müsaade, *A. a.* **1.** Yardım. **2.** İzin. [ç. müsaadat].

müsaafa, *A. a.* **1.** İş bitirme, yardım etme. **2.** Fransızca *tolerance* karşılığı (hoşgörü) (XX. yüzyıl).

müsab, *A. s.* [sevab'dan] Sevap kazanan.

müsabaka, *A. a.* [sebak'tan] Birbirini geçmeye ve ileri olmaya çalışma. Yarışma.

müsabakat, *A. a.* [sebak'tan] Yarış, yarışma.

müsaberet, *A. a.* Sürekli olarak uğraşma.

müsademe. *Bkz.* musademe.

müsadere. *Bkz.* musadere.

müsadif. *Bkz.* musadif.

müsaferet, *A. a.* [sefer'den] **1.** Yolculuk, seyahat. **2.** Konukluk.

müsafir, misafir, *A. s.* [seferden] **1.** Yolculuk eden, yolcu. **2.** Yolculuk sırasında birinin evine konan, konuk. **3.** Hatır sorma ya da görme için birinin evine giden. **4.** Gözde olan leke. [ç. müsafirîn].

müsafirhane, misafirhane, *F. a.* [müsafir-hane] **1.** Han, otel. **2.** Misafir olarak geçen resmi kimselerin konaklayacağı yer.

müsahale, *A. a.* [sehl'den] Kolaylık ve yumuşaklık gösterme, aksilik çıkarmama.

müsahhan, müsahhane, *A. s.* [suhunet'ten] Isıtılmış.

müsahhar, müsahhare, *A. s.* [sihr'den] Büyülenmiş. Büyüyle aldanmış.

müsahhar, müsahhare, *A. s.* Teshir olunmuş, zaptedilmiş. Fetholunmuş.

müsahhir, *A. s.* Teshir eden, zapteden.

müsaid, müsaide, *A. s.* [süud-dan] **1.** Yardım eden. **2.** İzin veren. Uygun. • *Gayr-i müsaid, nâmüsaid,* uygun olmayan, elverişsiz.

müsakat, *A. a. (sin* ile) Meyvelerden bir bölümünü almak koşuluyla ağacı ya da bağı birine verme biçimindeki ortaklık.

müsakkab, *A. s.* [sakb'dan] Delinmiş.

müsal, *A. a.* Sakal.

müsalaha. *Bkz.* musalaha.

müsaleme, müsalemet, *A. a.* Taraflar arasındaki barışıklık.

müsalemetkâr, *F. s.* [müsalemet-kâr] Barışçı.

müsamaha, *A. a.* [semahattan] **1.** Görmezliğe gelme, göz yumma. **2.** Dikkat, aldırış etmeme.

müsamahakâr, *F. s.* [müsamaha-kâr] Aldırmayan, ihmalci, göz yuman.

müsamahakârane, *F. s., be.* [müsamaha-kâr-ane] Müsamaha ve ihmal ederek, aldırmayarak.

müsamere, *A. a.* Gece toplantı ve eğlenceleri. [ç. müsamerat].

müsamih, *A. s.* [semahat'tan] Göz yuman, aldırış etmeyen.

müsanede, müsanedet, *A. a.* Yardım etme, arka çıkma.

müsaraat, *A. a.* Sürat ve acele etme. İvme.

müsaraaten, *A. be.* Süratli, acele olunarak. İvedilikle.

müsaraka, *A. a.* Çalma, hırsızlama.

müsavat, *A. a.* Aynı hal ve derecede olma. Eşitlik, denklik.

müsavi, *A. s.* Aynı hal ve derecede bulunan. Eşit, denk.

müsayefe, *A. a.* [seyf'ten] Kılıçla vuruşma. Düello.

müsbet, müsbette, *A. s.* [sübut'tan] **1.** Kanıt gösterilmiş, tanıtlanmış. **2.** (Mat.) Pozitif. • *Ulûm-i müsbete,* pozitif bilimler.

müsbit, müsbite, *A. s.* [sübuttan] Tanıtlamaya yarayan, tanıtlayan. • *Evrak-i müsbite,* kanıt olabilecek kâğıtlar, belgeler.

müsebba', müsebba'a, *A. s.* [seb'den] Yedili. Yedizli. Yedi parçadan oluşma.

müsebbeb, müsebbebe, *A. s.* [sebeb'den] Sebep olunarak meydana getirilmiş olan.

müsebbib, müsebbibe, *A. s.* [sebep'ten] **1.** Sebep olan, yol açan. **2.** Kuran, ortaya çıkaran. • *Müsebbib-ül-esbab,* bütün sebeplerin sebebi (Tanrı).

müsebbih, müsebbiha, *A. s.* [tesbih'ten] Süphanallah diyen.

müsebbiha, *A. s.* Sağ elin ikinci parmağı, şahadet parmağı.

müsebbihan, *A. a.* [müsebbih ç.] Tespih edenler, Süphanallah diyenler. • *Müsebbihan-i felek,* melekler.

müsebbit, müsebbite, *A. s.* [sebt'ten] Saptayıcı, sağlayıcı, sürekli kılan.

müsecca', müsecca'a, *A. s.* [seci'den] Tümcelerin sonu uyaklı olan (düzyazı).

müseccel, müseccele, *A. s.* [sicil'den] Sicile, deftere geçirilmiş. Mahkeme defterine kaydolunmuş, sicilli.

müseccil, *A. s., a.* Şer'i mahkeme siciline geçiren arşiv memuru.

müseddes, *A. s.* [süds'den] **1.** Altı kısımdan oluşan, altılı. **2.** (Ya.) Altışar dizeli bentlerden oluşmuş koşuk. **3.** (Geo.) Altıgen.

müsekkin, müsekkine, *A. s.* [sükûn'dan] Ağrı ve sızıyı durduran, uyuşturucu. • *Deva'i müsekkin, edviye-i müsekkine,* uyuşturucu ilaçlar.

müsellah, müsellaha, *A. s.* [silah'dan] Silahlandırılmış; silahlı. • *Kuva-yi müsellaha,* silahlandırılmış, silahlı kuvvetler; *sulh-i müsellah,* silahla sağlanan barış.

müsellahan, *A. be.* Silahlı olarak.

müsellem, müselleme, *A. s.* Teslim olunmuş, kimse tarafından inkâr ya da reddedilmeyen.

müselleman, *A. a.* Yeniçeri zamanında yol işleriyle görevli asker kısmı.

müsellemat, *A. a., ç.* Genel olarak kabul edilmiş kaziyeler.

müselleme, *A. a.* Fransızca *dilemme* sözünün karşılığı, yardımcı teorem (XX. yüzyıl).

müselles, müsellese, *A. s., a.* [selâse'den] **1.** Üçlü. Üç bölükten oluşan. **3.** (Geo.) Üçgen. **3.** Kaynatılarak üçte ikisi buharlaştırılan içki. • *Müselles-i kaim-üz-zaviye,* dik üçgen; *-muhtelif-ül-adla',* çeşitkenar üçgen; *-münferic-üz-zaviye,* geniş açılı üçgen; *-mütesaviy-ül-adla,* eşkenar üçgen; *-mütesaviy-üs-sakeyn,* ikizkenar üçgen; *ittifak-i müselles,* I. Dünya Savaşına kadar Almanya, Avusturya, Macaristan, İtalya arasındaki antlaşma.

müsellesat, *A. a.* Trigonometri.

müsellesî, *A. s.* Üçgenle ilgili, üçgene benzeyen.

müsellîm, *A. a., s.* **1.** Teslim eden, veren. **2.** Osmanlı İmparatorluğunda vilayet düzenlemesi yapılıncaya dek, eyalet bölümleri olan yerlerde memur; ya da bir vali adına iş gören kimse.

Müselman. *Bkz.* Müsliman.

müselsel, müselsele, *A. s.* [silsile'den] Zincir gibi birbirine bağlı olan.

müselselen, *A. be.* Birbirinin ardından, aralıksız.

müsemma, müsemmaiyye, *A. s.* [ism'den] Bir adı olan, adlanan. • *Müsemma binnakîz,* hal ve davranışlarının karşıtını gösteren bir adı olan.

müsemmen, müsemmene, *A. s.* [semane'den] **1.** Sekizli, sekiz parçadan oluşan. **2.** (Mat.) Sekizgen.

müsemmim, *A. s.* [semm'den] Zehirleyici, ağulayan.

müsenna, müsennaiyye, *A. s.* İkili, iki bölümden oluşmuş.

müsennaiyyet, *A. a.* (Fel.) İkili bölü.

müserrec, müserrece, *A. s.* Eyerlenmiş, eyerli.

müsevver, müsevvere, *A. s.* [sur'dan] Surlarla çevrili.

müsevvid, müsevvide, *A. a., s.* [sevad'dan] Müsvedde yapan. Bir yazıya karşılık yazılacak müsveddeyi hazırlayan memur.

müseyyeb, *A. s.* İşine bakmayan, tembel, üşengen. İhmalci.

müshil, müshile, *A. s., a.* [sehl'den] Ishal yapan, yumuşatan.

müsîl, *A. s.* [seyelân'dan] Akıtan.

müsinn, müsinne, *A. s.* [sinden] Yaşlı.

müskir, müskire, *A. s.* [sekr'den] Sarhoş eden, sarhoşluk veren.

müskirat, *A. a.* Sarhoşluk veren şeyler.

müskit, müskite, *A. s.* [sükût'tan] Susturan. Karşılığa meydan vermeyen. • *Cevab-i müskit,* bir söz söyletmeyecek karşılık, susturucu yanıt.

müslim, müslime, *A. s., a.* İslam dininde olan. [ç. müslimîn].

Müsliman, Müselman, *A. s., a.* İslam dininde olan, Müslüman.

Müslimanan, *F. a.* [müsliman ç.] Müslümanlar.

Müslimun, *A. a.* [müslim ç.] Müslümanlar.

müsmir, müsmire, *A. s.* [semer'den] **1.** Yemiş veren, yemişli. **2.** Ürün veren. **3.** Yarar, faydalı. **4.** Sonuç veren, etkisi olan. • *Gayr-i müsmir,* boş, faydasız, yararsız.

müsned, *A. a.* **1.** İsnat edilmiş, nispet edilmiş. **2.** (Dilb.) Yüklem. • *Müsnedünileyh,* özne.

müsri, müsria, *A. s.* [sür'atten] Acele eden, ivecen.

müsrif, müsrife, *A. s.* [sürf'ten] Israf eden. Malını boş yere yok eden, harcayan; savurgan.

müsrifane, *F. s., be.* [müsrifane] Boş yere malını harcayıp tüketerek, savurganca.

müsta'cel, müsta'cele, *A. s.* [acele'den] Çabuk yapılması gereken, sıkıştırılan, ivedi.

müsta'celen, *A. be.* Çabuk olarak, ivedilikle.

müsta'cil, müsta'cile, *A. s.* [acele'den] **1.** İvedi olmasını isteyen. **2.** Ivedi giden, çabuk kaybolan.

müsta'fi, *A. s.* [afv'den] **1.** İstifa eden, bir işten kendi isteğiyle çekilen. **2.** Suçunun bağışlanmasını isteyen.

müstagallât, müstagillât, *A. a., ç.* Üstü kapalı olmayan iratlardan başka, tahıl ya da zahire gibi iratlar getiren vakıf mallar.

müstagas, *A. s.* [gıyas'tan] Kendisinden yardım istenen (Tanrı).

müstagfir, *A. s.* [gufran'dan] Günahlarının bağışlanmasını Tanrı'dan dileyen.

müstagîs, *A. s.* [gıyas'tan] Yardım dileyen.

müstagni, *A. s.* [gani'den] **1.** Müstagni, gözü tok. **2.** Çekinen, nazlanan. **3.** Gerekli bulmayan.

müstagniyane, *F. be.* [müstagni-yane] Müstagnilere yakışırcasına, tokgözlülükle.

müstagrak, *A. s.* [gark'tan] Dalmış daldırılmış. Batmış.

müstagreb, *A. s.* [garabet'ten] Şaşılacak, garip görülmüş.

müstagrib, *A. s.* [garabet'ten] Şaşakalan, şaşırmış.

müstagrik, *A. s.* Batan.

müstahab, müstahabbe, *A. s.* [hubb'dan] **1.** Sevilen, beğenilen. **2.** Farzla vacipten sonra gelen sevaplı iş.

müstahak, müstahakka, *A. s.* Hak kazanmış.

müstahber, müstahbere, *A. s.*

[haber'den] Haber alınmış, işitilmiş, duyulmuş.

müstahberat, *A. o.* Alınmış, öğrenilmiş haberler.

müstahdem, müstahdeme, *A. s.* [hizmet'ten] Hizmette bulunan, ücretle çalışan.

müstahdemîn, *A. o.* Müstahdemler, çalışanlar.

müstahdim, müstahdime, *A. s.* Hizmette kullanan.

müstahfaz, *A. s.* [hıfz'dan] Korunmuş, korunan.

müstahfız, müstahfıza, *A. s.* [hıfz'dan] **1.** Koruyan. **2.** Tanzimat'tan sonra düzenlenen asker düzeninde muvazzaf ve rediflikten sonra kırk yaşını aşınca başlayan askerlik hizmeti.

müstahfızîn, *A. o.* Müstahfızlar.

müstahık, müstahıkka, *A. s.* [hak'tan] Hak kazanmış, layık.

müstahîl, müstahîle, *A. s.* [havl'den] Olması imkânsız bulunan.

müstahîlât, *A. o.* [müstahil ç.] Olanaksız şeyler. Manasız, anlamsız, saçma şeyler.

müstahkar, müstahkara, *A. s.* [hakaret'ten] Hakaret gözüyle bakılan, hakir. İtibarsız, değersiz.

müstahkem, müstahkeme, *A. s.* [hükm'den] **1.** Sağlam. **2.** Sağlamlaştırılmış. Etrafına kale, siper, tabya yapılmış. • *Mevki-i müstahkem*, askerlikçe sağlamlaştırılmış yer.

müstahkır, müstahkıra, *A. s.* [hakaret'ten] Hakir gören, küçümseyen.

müstahlas, müstahlasa, *A. s.* [halas'tan] Kurtarılmış.

müstahleb, *A. s.* Süt haline, kıvamına getirilmiş ilaç. Sübye.

müstahlef, müstahlefe, *A. s.* [halef'ten] Kendi yerine geçirilmiş. Başkasının yerine konulmuş.

müstahlif, müstahlife, *A. s.* [halef'ten] Kendi yerine geçiren.

müstahlis, müstahlise, *A. s.* [halas'tan] Kurtaran, kurtarıcı.

müstahrec, müstahrece, *A. s.* [huruc'dan] Bir yerden çıkarılmış. Bir kitaptan alınmış.

müstahsal, müstahsala, *A. s., a.* [hâsıl'dan] Husule gelmiş, getirilmiş şey; ortaya çıkmış, çıkarılmış, üretilmiş.

müstahsen, müstahsene, *A. s.* [hasen'den] Herkesin güzel bulup beğendiği. • *Âdat-i müstahsene*, beğenilmiş âdetler; *üslûb-i müstahsen*, beğenilmiş tarz, tutum.

müstahsil, *A. s.* Ürün yetiştiren. Husule getiren, elde eden.

müstahzar, müstahzara, *A. s.* [huzur'dan] **1.** Huzura getirilmiş hazır ve mevcut olan. **2.** Hazırlanmış. **3.** Zihinde tutulmuş, hatırlanan.

müstahzarat, *A. o.* [müstahzar ç.] **1.** Akılda tutulmuş, hatırlanan şeyler. **2.** Hazır bulunan ilaçlar.

müstahzır, *A. s.* [huzur'dan] **1.** Huzura getiren. **2.** Hazırlayan.

müstaidd, müstaidde, *A. s.* **1.** Bir şeye yeteneği olan, yetenekli. **2.** Eğitilmeye hazır olan. Uyanık, akıllı.

müstaiddan, *F. a.* [müstaid ç.] İstidatlı, yetenekli kimseler.

müstain, *A. s.* [avn'den] Yardım isteyen.

müstainen, *A. be.* Birinin yardımına sığınarak. • *Müstainen billâhiteâlâ*, Tanrı'nın yardımına sığınarak.

müstakarr, *A. a.* [karar'dan] Yerleşilen, durulan yer. Karargâh.

müstakbah, müstakbaha, *A. s.* [kubh'dan] Tiksinilen, beğenilmeyen.

müstakbel, müstakbele, *A. s., a.* [kabl'den] **1.** Önde bulunan, ilerdeki, gelecek. **2.** Gelecek zaman.

müstakbelât, *A. a.* Gelecek zamanlar.

müstakbih, *A. s.* [kubh'tan] Beğenmeyen, tiksinen.

müstakbil, *A. a.* [kabl'den] Karşılayan.

müstakbilîn, *A. a.* [müstakbil ‹ .] Karşılayıcılar.

müstakill, müstakille, *A. s.* **1.** Kendi başına. Bir yere bağlı olmayan. **2.** Ayrıca, kendi kendine. **3.** Bağımsız.

müstakillen, *A. be.* **1.** Kendi başına olarak. **2.** Ancak, sırf.

müstakim, müstakime, *A. s.* [kıyam'dan] **1.** Doğru, düz. **2.** Temiz, namuslu. Doğru iş görür.

müstakirr, müstakirre, *A. s.* [karar'dan] Yerleşmiş, karar bulmuş. Oynamaz.

müstakraz, müstakraza, *A. s.* [karz'dan] Borç alınmış.

müstakrazat, *A. a.* [müstakraz ç.] Borç alınmış paralar.

müstakrib, müstakribe, *A. s.* [kurb'dan] Yakınlaştıran.

müstakriz, *A. s.* Borç eden.

müstakrizîn, *A. a.* [müstakriz ç.] Borç para alanlar.

müstaktab, *A. s.* (Fiz.) Fransızca *polarise* (polarılmış, ucaylanmış) karşılığı (XIX. yüzyıl).

müstaktıb, *A. s.* (Fiz.) Fransızca *polariseur* (polargı, ucaylayıcı) karşılığı (XIX. yüzyıl).

müsta'li, müsta'liye, *A. s.* [istilâ'dan] Yükselen. Üstün gelen, üste çıkan.

müsta'mel, müsta'mele, *A. s.* [amel'den] Kullanılmış.

müsta'mer, müsta'mere, *A. s.* [umran'dan] Bir devletçe göçmen gönderilerek, yerlileri çalıştırılarak şenlendirilmiş yer, sömürge (XIX• yüzyıl).

müsta'merat, *A. a.* [müsta'mere ç.] Sömürgeler (XIX. yüzyıl).

müsta'mir, *A. s.* [ümran'dan] Sömüren, sömürgeci (XIX. yüzyıl).

müstantik, *A. a.* [nutuk'tan] İstintak eden, sorgu yargıcı (XIX. yüzyıl).

müsta'raz, müsta'raza, *A. s* (Geo.) Enine.

müsta'rib, müsta'ribe, *A.*

[Arab'dan] Araplaşmış. • *Arab-i müsta'ribe,* başka cinstenken Araplaşmış Arap.

müstashab, müstashaba, *A. s.* [sohbet'ten] Birinin yanına ve arkadaşlığına alınmış, katılmış olan.

müstean, *A. s.* [avn'den] Kendisinden yardım istenen, yardımı dilenen (Tanrı sıfatlarındandır).

müstear, müsteare, *A. s.* [ariyet'ten] Ödünç alınmış. Geçici bir süre kullanılmak üzere alınmış. Kendi malı olmayan.

müsteb'ad, *A. s.* [bu'd'dan] Uzak görünen. Olacağı sanılmayan.

müsteban, *A. s.* [beyan'dan] Ortada olan. Açık, şüphe bırakmayacak biçimde anlaşılan.

müstebdel, *A. s.* [bedel'den] Değiştirilmiş.

müstebdil, müstebdile, *A. s.* [bedel'den] Değiştiren.

müstebidd, müstebidde, *A. s.* [istibdad'dan] İstibdat yapan.

müstebiddane, *A. be.* [müstebidd-ane] Müstebitçe.

müstebşir, *A. s.* **1.** Müjde veren, müştulayan. **2.** Müjdeyle sevinen.

müstecab, müstecabe, *A. s.* [cevab'dan] Kabul edildiği cevabını alan. İstediği kabul olunan. • *Müstecab-üd-da've,* duası kabul olunan.

müste'cer, *A. s.* [icare'den] Kiralanan şey.

müste'cir, müste'cire, *A. s., a.* **1.** Bir şeyi kirayla tutan. **2.** Kiracı.

müsteclib, *A. s.* [celb'den] Kendine doğru çeken.

müstecmi', müstecmi'a, *A. s.* [cem'den] Toplanan. Toplayan.

müsted'a, *A. s.* [dava'dan] **1.** Dilenen, istenen. **2.** Dilekçeyle istenen. [ç. müsted'ayat].

müstedam, *A. s.* [devam'dan] Sürekli, sürüp giden.

müstedell, müstedelle, *A. s. A. s.* [delâlet'ten] Bir kanıtla tanıtlanan. Kanıta yakın bir ipucuyla anlaşılan.

müsted'i, müsted'iye, *A. s., a.* [dava'dan] Dilekçe veren kimse.

müstedill, müstedille, *A. s.* [delâlet'ten] Kanıtla tanıtlayan.

müstedim, müstedime, *A. s.* [devam'dan] Devamlı, sürekli.

müstedir, müstedire, *A. s.* [devr'den] Daire biçiminde olan, dönüp dolaşan.

müstefad, *A. s.* [istifade'den] **1.** Kazanılmış. **2.** Anlaşılmış.

müstefhim, *A. s.* [fehm'den] Anlamak isteyen, soran.

müstefid, müstefide, *A. s.* Fayda gören, yararlanan.

müstefiz, *A. a.* [feyz'den] Feyz kazanan, feyizlenen.

müstefreşe, *A. s.* [firaş'tan] Odalık.

müstefrig, müstefriga, *A. s.* [ferag'dan] Kusan.

müstefsir, müstefsire, *A. s.*

[tefsir'den] Soruşturup anlamak isteyen. Açıklanmasını, geniş anlatılmasını isteyen.

müstefti, müsteftiye, *A. a.* [fetva'dan] Bir müftüye baş vurup bir konu hakkında fetva isteyen.

müstehabb, *A. s.* [habb'dan] **1.** Sevilen, beğenilen. **2.** Farz ve vacipten gayrı sevaplı hareket.

müsteham, müstehamme, *A. s.* Şaşırmış, hayran.

müstehas, *A. s.* Toprağın altında kalıp saklanmış (XIX. yüzyıl).

müstehasat, *A. a.* Fransızca *paleontologie* (taşıtbilim) karşılığı (XIX. yüzyıl).

müstehase, *A. a.* Fransızca *fossile* (fosil, taşıl) karşılığı (XIX. yüzyıl).

müstehcen, müstehcene, *A. s.* [hücnet'ten] Ayıp, açık saçık.

müstehdif, *A. s.* [hedef'ten] Hedef tutan. Hedef tutulan.

müstehlek, *A. s.* [helâk'ten] Yenip içilerek bitirilen.

müstehlik, müstehlike, *A. s.* [helâk'ten] Yiyip içerek bitiren. Tüketen. Tüketici.

müstehzi, *A. s.* Biriyle eğlenen. Eğlenmek huyunda olan.

müstehziyane, *F. be.* Eğlenerek, alaylı alaylı.

müstekin, *A. s.* Gizlenip saklı olan.

müstekmil, müstekmile, *A. s.* [kemal'den] Tam, olgun kılan, tamlayan.

müstekreh, müstekrehe, *A. s.* [kerabet'ten] İğrenç. [ç. müstekrehat].

müstekrih, *A. s.* İğrenen, tiksinen.

müstelezzat, *A. a.* Tadı alınacak şeyler.

müstelizz, müstelizze, *A. s.* [lezzet'ten] Tat alan. Tadına varan.

müstelzim, müstelzime, *A. s.* [lüzum'dan] Gereken, gerektiren.

müste'men, *A. s.* [emn'den] **1.** Kendisine aman verilmiş olan. **2.** Yabancı bir devlet ülkesinde oturan.

müstemend, müstmend, *F. s.* Biçare, zavallı, kederli [ç. müstemendan].

müstemendane, *F. be.* [müstemend-ane] Zavallıca, mahzunlukla.

müstemi', müstemi'a, *A. s.* [semi'den] Dinleyen, dinleyici. [ç. müstemi'în].

müstemidd, *A. s.* [meded'den] Yardım isteyen.

müste'min, müste'mine, *A. s.* [emn'den] Sığınan. Canını kurtarmak koşuluyla teslim olan.

müstemirr, müstemirre, *A. s.* [mürr'den] **1.** Sürekli. **2.** Sabit, köklü.

müstemirren, *A. be.* Sürekli, aralıksız.

müstemleke, *A. s.* Sömürge.

müstenbat, *A. s.* Zımnen anlaşılan.

müstenid, müstenide, *A. s.* [sened'den] **1.** Bir şeye daya

nan. **2.** Bir kanıt ya da tanıtı olan. [ç. müstenidat].

müsteniden, *A. be.* Dayanarak, güvenerek.

müste'nif, müste'nife, *A. s.* Davasını istinaf eden. Birinci derecede mahkemeden onun daha üstüne baş vuran. [ç. müste'nifîn].

müstenir, *A. s.* Nur alan, parlak.

müstenker, *A. s.* İnkâr edilmiş, yadsınmış.

müstenkif, *A. s.* Çekimser.

müstenkir, *A. s.* İnkâr eden, yadsıyan.

müste'nis, müste'nise, *A. s.* [ünс'ten] Alışık, yabaniliği giderilmiş.

müstensih, müstensiha, *A. s.* [nesh'ten] **1.** Yazılmış bir şeyin kopyasını çıkaran. **2.** Şapirograf.

müsterah, *A. a.* **1.** Dinlenme yeri. **2.** Aptesane.

müsterak, *A. a.* [sirkat'ten] Çalınmış. Hırsızlama.

müsterca, *A. s.* [reca'dan] **1.** Umulan. **2.** Yalvarılan.

müsterha, müsterhi, *A. s.* Sarkık, gevşek.

müsterham, müsterhame, *A. s.* [rahm'den] Yalvarılan, birinin merhameti istenilen.

müsterhim, *A. s.* Yalvaran.

müsterhimane, *F. be.* [müsterhim-ane] Yalvarırcasına.

müsterih, müsteriha, *A. s.* [rahat'tan] Rahat eden, rahatlanan. • *Müsterih-ül-bâl,* içi, gönlü rahat.

müsterihane, *F. be.* [müsterihane] Rahatça, rahatlıkla.

müstes'ad, *A. s.* [sa'd'dan] Uğurlu sayılmış.

müstes'id, *A. s.* [sa'd'dan] Uğurlu sayan. Uğur sayan.

müsteskal, *A. s.* [sıklet'ten] Ağır ve soğuk görülüp soğuklukla karşılanan, böyle muamele gören.

müsteskî, müsteskiye, *A. s.* [saki'den] **1.** İstiska illetine tutulmuş, karnına su dolmuş. **2.** Yağmur duasına çıkmış.

müsteskıl, *A. s.* [sıklet'ten] İstiskal eden. Kovarcasına davranan.

müstesna, müstesnaiyye, *A. s.* **1.** Kural dışı. Başkalarına benzemeyen. **2.** Üstün. Benzerlerinden baskın. **3.** Ayrık.

müsteşar, *A. s.* [şuur'dan] Bildirilen.

müşteşar, *A. s.* [meşveret'ten] Kendisine iş danışılan.

müsteşfi', *A. s.* [şifa'dan] Şifa, iyilik dileyen. Kendine baktıran.

müsteşhed, *A. s.* Tanık tutulan, tanıt olarak gösterilen. [ç. müsteşhedat].

müsteşrik, müsteşrika, *A. s.* [şark'tan] Doğu ülkeleriyle, en çok da dil ve yazınlarıyla uğraşan Batılı (bilgin), doğubilimci.

müstetir, *A. s.* [setr'den] Örtülü. Gizlenen.

müstevcib, müstevcibe, *A. s.* [vücub'dan] Layık. Kendi hakkında icap ettiren.

müstevda', *A. s.* Emanet bırakılmış. Emaneti kabul eden.
müstevdi', **müstevdi'a**, *A. s.* Emanet bırakan.
müstevfa, **müstevfi**, *A. s.* [vefa'dan] Yeter, yetişir. Tam, mükemmel.
müstevi, **müsteviye**, *A. s.* **1.** Düz, her yanı bir. **2.** (Geo.) Düzlem.
müstevli, **müstevliye**, *A. s.* [veli'den] **1.** Yönetimi altına alan, ele geçiren. **2.** Yayılan, her yanı kaplayan. **3.** Salgın.
müstezadd, **müstezadde**, *A. s.* [ziyade'den] **1.** Artmış, çoğalmış. **2.** (Ya.) Dizelerine aynı vezinde bir parça katılan koşuk.
müste'zin, *A. s.* [izn'den] İzin isteyen.
müstmend. *Bkz.* müstemend.
müsul, *A. a. (se* ile) Huzura kabul edilme.
müsül, *A. a. (se* ile) [misal ç.] **1.** Örnekler. **2.** (Fel.) Eflatun'un *idees* (idealar) sözü karşılığı.
müsvedde, *A. a. (sin* ile) [sevad'dan] Beyaz edilmek üzere ilkin yazılmış yazı. [ç. müsveddat].
muşa', *A. a. (ayın* ile) [şüyudan] **1.** Yayılmış, herkese duyurulmuş. **2.** Ortaklar arasında kullanılan, hisselere ayrılmamış.
müşaare, *A. a.* [şiir'den] Şiir söyleşme. Şiir yarışması.
müşabehet, *A. a.* [şebeh'ten] Benzeme. Benzeyiş. [ç. müşabehat].
müşabih, **müşabihe**, *A. s.* [şebeh'ten] Benzer.
müşacere, *A. a.* [secer'den] Dövüşme. Kavga. [ç. müşacerat].
müşafehat, *A. a.* [müşafehe ç.] Konuşmalar. (Ed. Ce.): • *Müşafehat-i berr ü bâd; -hubb ü dâd; -kalb ü leb; -mevc ü şeb; -riyah.*
müşafehe, *A. a.* [şife'den] Ağız ağıza söyleşme. Karşılıklı konuşma.
müşagabe, *A. a.* Fransızca *eristique* (didişimcilik, eristik) karşılığı, (XX. yüzyıl).
müşahed, *A. s.* Görülen, görülmüş, gözlenmiş.
müşahedat, *A. a.* [müşahede ç.] Gözlemler. Gözle görülen şeyler.
müşahede, *A. a.* [şühud'dan] **1.** Gözle görme. **2.** (Tas.) Tanrı âlemini görme.
müşahhas, **müşahhasa**, *A. s.* [şahs'tan] **1.** Şahıs suretine girmiş. **2.** Şahsı belirtilmiş, tanılmış. **3.** Ayırt edilmiş. **4.** Çeşidi anlaşılmış. **5.** Somut.
müşahhasat, *A. a.* [müşahhas ç.] Fransızca *sciences concretes* (somut bilimler) karşılığı (XX. yüzyıl).
müşahhis, *A. s.* [şahs'tan] **1.** Ayıran. **2.** Hastalığın adını koyan.
müşahid, *A. s.* [şühud'dan] Gözle gören. Gözcü. [ç. müşahidîn].
müşakil, *A. s.* [şekl'den] Baş-

ka bir şeye uygun olan, onu andıran.

müşar, *A. s.* Işaret olunan. Işaretle gösterilen. • *Müşarün bilbenan,* parmakla gösterilen.

müşarebe, *A. a.* [şürb'den] Birlikte içme.

müşareket, *A. a.* [şirket'ten] **1.** Bir işte başkalarıyla birlikte bulunma. **2.** Ortaklık. **3.** (Dilb.) Işteşlik. [ç. müşarekât].

müşareze, *A. a.* Çekişme. Geçimsizlik.

müşarik, *A. s., a.* [şirket'ten] **1.** Bir işte birlikte bulunan. **2.** Ortak.

müşariz, *A. s.* Çekişen.

müşarünileyh, *A. s.* Işaret olunan, adı geçen. Tanzimat'tan sonra rütbeler belirtildiği zaman en yüksek dereceler için bu söz kullanılmıştır.

müşa'şa', müşa'şa'a, *A. s.* [şaşaa'dan] **1.** Parlayan, parıldayan. **2.** Gürültülü, patırtılı, sunturlu.

müşateme, *A. a.* [şetm'den] Sövüşme, atışma. [ç. müşatemat].

müşavere, *A. s.* [meşveret'ten] İki ya da daha fazla kişi arasında, danışma.

müşavir, müşavire, *A. s.* [meşveret'ten] Danışılan, danışman.

müşayaa, *A. a.* **1.** Birbiriyle dostluk etme.

müşbi', *A. s. (ayın* ile) Doyuran.

müşebba', müşebba'a, *A. s.* [şibi'den] **1.** Doymuş, tok. **2.** Fransızca *sature* (doyuk) karşılığı.

müşebbeh, müşebbehe, *A. s.* [şebeh'ten] Benzetilen.

müşebbek, *A. a.* [şebek'ten] Ağ ve kafes gibi örülmüş olan.

müşebbihe, *A. a.* (Fel.) Fransızca *anthropomorphisme* (insanbiçimcilik, antropomorfizm) karşılığı (XX. yüzyıl).

müşedded, müşeddede, *A. s.* [şiddet'ten] **1.** Kuvvetlendirilmiş, şiddeti artırılmış. **2.** Keskileşmiş, şiddet peyda etmiş. **3.** (A. Dilb.) Şeddeli.

müşeddid, müşeddide, *A. s.* [şiddet'ten] **1.** Kuvvet veren, şiddetlendiren. **2.** Azdıran, azdırıcı.

müşeddide, *A. a.* (Fiz.) Fransızca *amplificateur* (yükselteç) karşılığı, (XX. yüzyıl).

müşekkek, *A. s.* [şekk'ten] Şüphesi olan. Kuşkulu.

müşekkel, müşekkele, *A. s.* [şekl'den] **1.** Şekil ve kıyafeti yerinde. Yalnız kılığı mükemmel olan. **2.** İri, kocaman, şekli gösterişli.

müşemma', *A. a.* **1.** Balmumuna batırılmış. **2.** Muşamba.

müşemmes, *A. s.* [şems'ten] Güneşe serilmiş, çok güneşli.

müşemmis, müşemmise, *A. s.* [şems'ten] **1.** Güneşe seren, güneşlendiren. **2.** Güneşe tapan.

müşennef, *A. s.* Küpe takılmış, küpeyle süslenmiş.

müşerref, müşerrefe, *A. s.* [şeref'ten] Şereflenmiş.

müşerrez, *A. s.* Şirazesi olan.
müşerrih, müşerriha, *A. s.* [şerh'ten] Teşrih yapan. Fransızca *anatomiste* (yapıtbilimci) karşılığı [ç. müşerrihîn].
müşevvek, *A. a.* [şevk'ten] Dikenli. Diken biçiminde sivri.
müşevveş, müşevveşe, *A. s.* Karışık, karmakarışık.
müşevvik, müşevvika, *A. s.* [şevk'ten] Teşvik eden. İstek artıran. [ç. müşevvikîn].
müşeyyed, müşeyyede, *A. s.* Yükseltilmiş, sağlamlaştırılmış.
müşfik, müşfika, *A. s.* [şefkat'ten] **1.** Acıyan. **2.** Seven.
müşfikane, *F. be.* **1.** [müşfikane] Acıyarak. **2.** Ana baba sevgisi gibi.
müş'ir, müş'ire, *A. s.* [şuur'dan] Bildiren, haber veren.
müşir, *A. s.* [şuur'dan] **1.** Emir ve işaret eden. **2.** *a.* Mareşal. [ç. müşiran].
müşk, *F. a.* Mis. • *Müşk-i bîd*, sultani söğüt, acemsöğüdü.
müşkbar, *F. s.* [müşk-bar] Mis yağdıran.
müşkbû, *F. s.* [müş-bû] Mis kokulu.
müşkefşan, *F. s.* [müşk-efşan] Mis saçan.
müşkfam, *F. s.* [müşk-fam] Mis renginde, kara.
müşkfüruş, *F. a.* [müşk-füruş] Mis satan. [ç. müşkfüruşân].
müşkil, müşkile, *A. s.* [sekl'den] Zor, güç, çetin.
müşkilât, *A. a.* [müşkil ç.] Çözülmesi, sona erdirilmesi güç işler.
müşkilküşa, *F. s.* [müşkil-küşa] Güç işleri sona erdiren, bitiren.
müşkilpesend, *F. s.* [müşkilpesend] Güç beğenir, bir şey beğenmez. Her şeye bahane bulur. [ç. müşkilpesendan].
müşkilpesendane, *F. be.* [müşkil-pesend-ane] Bir şey beğenmeyen adama özgü ve layık biçimde.
müşkilter, *F. s.* [müşkil-ter] Çok güç.
müşkin, müşgin, *F. s.* **1.** Mis kokulu. **2.** Kara renkli.
müşksâ, *F. s.* [müşk-sâ] Misk gibi.
müşmeiz, müşmeize, *A. s.* [işmizaz'dan] Yüzünü buruşturan, iğrenen.
müşrif, *A. s.* [şeref'ten] **1.** Etrafa bakan. Etrafı gören. **2.** Bir hal almaya yaklaşmış olan. **3.** Yüz tutmuş. • *Müşrif-i harap*, harap olmaya yüz tutmuş, neredeyse yıkılacak.
müşrik, *A. s., a.* [şirk'ten] Tanrı'ya ortak koşan. Birden fazla Tanrı inancında olan. [ç. müşrikîn].
müştagil, müştagille, *A. s.* [şugl'den] Bir işle uğraşan.
müştaill, müştaille, *A. s.* [şu'l'den] Yanmış, tutuşmuş. Alev almış, alevlenmiş.
müştak, *A. s.* [şevk'ten] **1.** Özleyen. **2.** Göreceği gelmiş olan. **3.** Can atan.
müştakane, *F. be.* [müştakane] Çok istekle, can atarak.
müştakk, müştakka, *A. s*

[şakk'tan] Türemiş, türeme.

müştakkat, *A. o.* [müştakk ç.] Müştaklar. Türemeler.

müştebih, müştebihe, *A. s.* Şüphelenen. Şüpheci.

müştedd, müştedde, *A. s.* Şiddetlenmiş.

müştefi, *A. s.* [şifa'dan] İyileşmiş.

müşteha, *A. o.* [iştiha'dan] İstenen. [ç. müşteheyyat].

müştehi, müştehiyye, *A. s.* [şehvet'ten] İştahı olan, isteyen.

müştehir, *A. s.* [şöhret'ten] Ünlü. Adlı sanlı.

müştekâ, *A. s.* [şekva'dan] **1.** Şikâyet olunan. **2.** Sızlanma. Yakınma.

müşteki, müştekiyye, *A. s.* [şekva'dan] Şikâyet eden, yakınan.

müştemel, *A. s.* [şümul'den] Bir şeyin içinde bulunan, bir şeyin havi olduğu, kapsanan.

müştemil, *A. s.* [şümul'den] Saran, kavrayan, kapsayan.

müştemilât, *A. o.* [müştemil ç.] Bir şeyin meydana geldiği parçalar, içinde bulunan ona bağlı şeyler. Eklentiler.

müştera, *A. s.* [şira'dan] Parayla alınmış.

müşterek, müştereke, *A. s.* [şirk'ten] İki ya da daha çok kişi arasında kullanılan. Ortaklaşa kullanılan.

müştereken, *A. be.* Ortak olarak, ortaklaşa.

müşteri, *A. o.* [şira'dan] **1.** Satın alan. **2.** Tüccar ya da esnafla alışverişte olan. **3.** İstekli. [ç. müşteriîn].

Müşteri, *A. o.* Jüpiter. Münecimler buna, *Sa'd-i ekber,* ya da *Kadı-i felek* derlerdi. Bütün iyi huylar bunun niteliklerindendir.

müt'a, *A. o.* Geçici nikâh.

mütabaat, *A. o.* [teb'den] Birine tâbi olma, arkası sıra gitme. Uyma.

mütalaa, *A. o.* [tulû'dan] **1.** Bir işi etraflı ve iyice düşünme. **2.** Bir iş hakkında meydana gelen düşünce ve oy. **3.** Okuma.

mütali', *A. s.* [mütalâa'dan] Okuyan. [ç. mütaliîn].

mütareke, *A. o.* [terk'ten] Savaşa iki tarafça geçici bir zaman için ara verilmesi, bırakışma.

müteabbid, müteabbide, *A. s.* [ibadet'ten] Tanrı'ya kulluk ve ibadet eden.

müteabbis, *A. s.* Suratını ekşiten.

müteaccib, *A. s.* [ucb'dan] Şaşakalan. Şaşan.

müteaccibane, *F. be.* [müteaccib-ane] Şaşarak, şaşkın bir halde.

müteaddi, müteaddiye, *A. s.* [udvan'dan] **1.** Saldıran. **2.** (Dilb.) Geçişli.

müteaddid, müteaddide, *A. s.* **1.** Birkaç tane olan. **2.** Türlü türlü, birçok, birkaç.

müteaffin, *A. s.* [ufunet'ten] Kokmuş. Bozulup fena kokan, çürük, çürümüş.

müteahhid, *A. s.* [ahd'den] Bir

işi üzerine alan.

müteahhir, müteahhire, *A. s.* [ahar'dan] Sonra gelen, sonraki. [ç. müteahhirîn].

müteâhid, *A. s.* Antlaşanlardan her biri, antlaşmacı.

müteakıb, *A. s.* [akab'dan] **1.** Sırayla birinin arkasından gelen. **2.** Adından gelen. Arkası sıra gözüken.

müteakıben, *A. be.* Ardı sıra, arkası sıra.

müteakıd, *A. s.* Aralarında anlaşma olanlardan her biri.

müteal, mütaal, *A. s.* [ulüvv'den] Yüce, yüksek.

müteali, *A. s.* [ulüvv'den] Yükselen, yüksek olan.

müteallik, *A. s.* [alâka'dan] **1.** Asılı, bağlı. **2.** İlgili, dair.

müteallikat, *A. a.* [müteallik ç.] **1.** Yakın kimseler. Akraba. **2.** (Dilb.) Bir tümcenin anlamını bütünleyen ve açıklayan sözcükler.

müteallim, müteallime, *A. s., a.* [ilm'den] Bilgi öğrenen. Okuyan, öğrenci.

müteami, müteamiyye, *A. s.* Görmezlikten gelen.

müteammid, müteammide, *A. s.* [amd'den] Bilerek, tasarlayarak yapan. • *Gayr-ı müteammid,* tasarlamadan yapan.

müteammik, *A. s.* Derinleşen, derine giden.

müteammim, müteammime, *A. a.* [umum'dan] Yaygın, yayılmış.

müteannid, *A. s.* [inad'dan] İnat eden. Direnen.

mütearef, *A. s.* Herkesin bildiği, ünlü.

müteariz, müteariza, *A. s.* Birbirine karşıt olan. [ç. mütearizîn].

müteârif, *A. s.* **1.** Birbirini tanıyan, tanışan. **2.** Bilinir.

müteârife, *A. a.* **1.** Tanıtlanması gerekmeyen söz. **2.** Aksiyom, belit.

mütearriz, mütearriza, *A. s.* Saldıran. Başkasının hak ve sınırına geçen. [ç. mütearrizîn].

müteârri, *A. s.* Soyunan, çıplak olan.

müteârrib, müteârribe, *A. s.* Aslında Arap olmayıp, sonradan Araplaşmış.

müteârrif, *A. a.* [taarrüf'ten] Bir nesneyi araştırarak bilen.

müteassif, *A. s.* **1.** Doğru yoldan sapan. **2.** Yolsuzluk eden.

müteassir, *A. s.* [üsr'den] Güç, çetin. Zor, zahmetli.

müteayyin, müteayyine, *A. s.* [ayn'dan] **1.** Belli olmuş. Karar verilmiş. **2.** İleri gelenlerden. [ç. müteayyinan].

müteayyiş, *A. s.* [ayş'ten] Yiyip içen, geçinen.

müteazzi, *A. s.* [uzuv'dan] Fransız *organise* (örgütlü, örgütlenmiş) karşılığı (XX. yüzyıl).

müteazzım, müteazzıma, *A. s.* [azamet'ten] Büyüklük satan, kibirli, azametli.

müteazzir, müteazzire, *A. s.* [özr'den] **1.** Özürlü, özrü olan. **2.** Güç, zor. Meydana

gelmesi kolay olmayan.

mütebadil, mütebadile, *A. s.* [bedel'den] **1.** Birbirinin yerine geçebilen, nöbetle değişen. **2.** (Geo.) Karşılıklı.

mütebadir, mütebadire, *A. s.* [büdur'dan] Görünen, çıkan.

mütebahhir, *A. s.* [bahr'dan] Bilgisi deniz gibi engin olan. [ç. mütebahhirîn].

mütebahhir, *A. s.* [buhar'dan] Buharlaşan, buğu haline gelen, dumanı çıkan.

mütebaid, mütebaide, *A. s.* [bu'd'dan] Uzaklaşan.

mütebakı, mütebakıye, *A. s.* [beka'dan] Geri kalan. Artan.

mütebaki, *A. s.* [bükâ'dan] Ağlar gibi olan, yalandan ağlayan.

mütebariz, *A. s.* [büruz'dan] Görünen. Belli olan, belirgin.

mütebasbıs, *A. s.* Yaltaklanan.

mütebasbısane, *F. be.* [mütebasbıs-ane] Yaltaklanarak.

mütebassır, *A. s.* [basar'dan] Dikkatle bakan, iyice düşünen. Basiretli. [ç. mütebassıran].

mütebassırane, *F. be.* [mütebassır-ane] İyice düşünerek, basiretlice.

mütebayin, mütebayine, *A. s.* [beyn'den] **1.** Karşıt. **2.** Birbirine karşıt.

mütebeddil, *A. s.* [bedel'den] Değişmiş, başka türlü olmuş.

mütebellir, *A. s.* [billur'dan] **1.** (Kim.) Billurlaşmış. **2.** Belirgin, belirmiş.

müteberrik, müteberrike, *A. s.* [bereket'ten] Uğurlu, mübarek.

mütebessim, *A. s.* [besm'den] **1.** Gülümseyen, güler. **2.** Sırıtan, yılık.

mütebessimane, *A. s., be.* [mütebessim-ane] Gülümseyerek, gülerek.

mütebeyyin, mütebeyyine, *A. s.* [beyan'dan] Meydana çıkmış. Tanıtlanmış.

mütecahil, mütecahile, *A. s.* [cehl'den] Bilmezlikten gelen. Bilmez görünen.

mütecahilâne, *F. be.* [mütecahil-ane] Bilmezlikten gelerek, bilmiyor görünerek.

müteca'id, *A. s.* [ca'd'den] Kıvırcık, kıvrak.

mütecanib, mütecanibe, *A. s.* Sakınan. Çekingen.

mütecanis, mütecanise, *A. s.* [cins'ten] **1.** Bircinsten olan, türdeş. **2.** (Fel.) Bağdaşık. **3.** (Fiz.) Homogen, biryapımlı. **4.** (Dilb.) Eşsesli, sesteş.

mütecasir, mütecasire, *A. sı.* [cesaret'ten] Küstah. Sağı solu düşünmez.

mütecavir, mütecavire, *A. s.* [civar'dan] Civarda bulunan komşu. [ç. mütecaviran].

mütecaviz, *A. s.* [cevaz'dan] **1.** Geçen, aşan. **2.** Sarkıntılık eden. **3.** Saldırgan. **4.** Fazla, artık, çok.

mütecebbir, mütecebbire, *A. s.* [cebr'den] Zorba. Zorbalıkla iş gören.

müteceddid, müteceddide,

A. s. [cedid'den] Yenilenen.

mütecehhiz, *A. s.* [cihaz'dan] Donanmış.

mütecelli, *A. s.* [cilâ'dan] **1.** Görünen. Ortaya çıkan. **2.** Parlak.

mütecellid, mütecellide, *A. s.* İnatçı ve direnici olan.

mütecellidane, *F. b.* [mütecellid-ane] İnatla, direnerek.

mütecemmi', mütecemmi'a, *A. s.* [cem'den] Toplanmış, birikmiş, yığılmış.

mütecemmil, mütecemmile, *A. s.* [cemal'den] Bezenmiş, süslenmiş. Donanmış.

mütecennin, mütecennine, *A. s.* [cin'den] Delirmiş, çıldırmış.

mütecerrid, mütecerride, *A. s.* [mücerred'den] Tek kalmış, tek başına olan.

mütecessid, *A. s.* [cesed'den] Vücut peyda eden.

mütecessim, mütecessime, *A. s.* [cism'den] Cisimlenen. Gözle görünen.

mütecessis, mütecessise, *A. s.* [ces'ten] **1.** Yoklayan. **2.** Gizli şeyleri öğrenmeye çalışan. **3.** Meraklı.

mütecessisane, *F. be.* [mütecessis-ane] Gizli şeyleri öğrenmeye çalışarak, merakla.

mütecezzi, *A. s.* [cüz'den] **1.** Paralanan, parça parça ayrılan. **2.** (Coğ.) Ufalanmış.

mütedahil, mütedahile, *A. s.* [dühul'den] **1.** Birbirine geçmiş, karışmış. **2.** Biri işlemişken henüz ödenmemiş (maaş).

mütedair, *A. s.* [devr'den] Dair, müteallik. İlişik, ilişkin, için, dolayı, üzerine.

mütedavi, *A. s.* [deva'dan] Kendi kendine ilaç yapan ve bakan.

mütedavil, mütedavile, *A. s.* Tedavül eden, sürümde olan. Geçen, kullanılan. Alınıp verilen.

mütedenni, mütedenniye, *A. s.* Gerileyen. Geri giden. Aşağılayan.

mütederric, mütederrice, *A. s.* Basamaklı, basamak basamak, dereceli.

mütederris, *A. s.* Ders alan.

mütedeyyin, mütedeyyine, *A. s.* [din'den] Dine bağlı, din işlerini sıkı güden.

mütedarik, *A. s.* [derk'ten] **1.** Yetişip ulaşan. **2.** (Ya.) Müfâilün (..—.—) vezni.

müteeddib, müteeddibe, *A. s.* [edeb'den] Edep öğrenen, terbiye olunan.

müteehhib, *A. s.* Kendini hazırlayan.

müteehhil, müteehhile, *A. s.* [ehl'den] Evlenmiş, evli.

müteekkid, *A. s.* [ekid'den] Tekrarlanan. Sağlamlaşan.

müteellif, *A. s.* [ülfet'ten] Ülfet edinir. Alışmış, alışkan.

mütellim, mütellime, *A. s.* [elem'den] **1.** Elemli, acılı. **2.** Acıyan. Ağrıyan. **3.** Huzursuz.

müteemmil, müteemmile, *A. s.* [emel'den] Düşünen, dalgın.

müteemmim, *A. s.* **1.** Teyemmüm eden. **2.** Emniyette olan.
mütenni, mütenniye, *A. s.* Ağır davranan. Acele etmeyen.
müteessif, mütessife, *A. s.* [esef'ten] Eseflenen. Acıklanan. Tasa eden.
müteessir, müteessire, *A. s.* [eser'den] **1.** Hüzünlü, kederli. **2.** Başkasının acısıyla acıklanma. **3.** (Ruhb.) Duygulanmış.
müteeyyid, *A. s.* [teyid'den] Kuvvetlenen. Teeyyüt eden, teyit edici, doğrulayıcı.
müteezzi, *A. s.* [eza'dan] İncinen, sıkılan.
mütefahhıs, mütefahhısa, *A. s.* [tefahhus'tan] Araştıran. Sorup inceleyen.
mütefahhir, mütefahhire, *A. s.* [fahr'den] Övünen.
mütefahhirane, *F. be.* [mütefahhir-ane] Övünerek, kurularak.
mütefahir, mütefahire, *A. s.* [fahr'den] Övünen, kurumlanan.
mütefahiş, *A. s.* **1.** Fahiş söz söyleyen. **2.** Fahiş iş işleyen.
mütefakkıh, *A. s.* [fıkh'tan] Fıkıh bilgini, fıkıhla uğraşan.
mütefakkid, *A. s.* Araştırıp soran.
mütefavit, mütefavite, *A. s.* [fevt'ten] Farklı, çeşitli. Aralarında fark olan.
mütefavvız, *A. s.* **1.** Üstüne alan. **2.** Mal sahibi olan.
mütefazıl, *A. s.* [fazl'dan] Bilgi ve fazilet yarışına çıkan.
mütefecci', *A. s.* Acıklanan, acınan.
mütefeccir, *A. s.* [fecr'den] Açılan, görünen.
mütefehhim, *A. s.* Kavrayan, anlayan.
mütefe'il, *A. s.* [fal'dan] **1.** Fal açan, fala bakan. **2.** Hayra yoran, uğur sayan.
mütefekkik, *A. s.* [fek'ten] Alıklığından ötürü her zaman dalgın, sersem.
mütefekkir, mütefekkire, *A. s.* [fikr'den] **1.** Düşünen, dalgın. **2.** Düşünceli. [ç. mütefekkirîn].
mütefelsif, *A. s.* [felsefe'den] Filozoflaşan. Filozofi yapan.
mütefennin, mütefennine, *A. s.* [fen'den] Bilgin. Teknik bilgisi olan, teknikle uğraşan.
müteferri', müteferri'a, *A. s.* [fer'den] **1.** Dallanan. Bir kökten ayrılan. **2.** Bir temel ve kökle ilgili olan.
müteferric, *A. s.* Gezinen. Gezip eğlenmeye giden.
müteferrid, müteferride, *A. s.* [ferd'den] **1.** Tek ve tenha. Çekilip yalnız kalmış. **2.** Başkaldıran. Kendi başına yönetilen.
müteferrih, müteferriha, *A. s.* [ferah'tan] Ferahlanan, içi açılan.
müteferrik, *A. s.* [fark'tan] Ayrılmış, dağılmış. • *Müteferrikul-vüreykat-i ke'siye,* (Bitb.) ayrı çanakyapraklılar.
müteferrika, *A. a.* **1.** Çeşitli küçük harcamalar için olan para. **2.** (Eski)Padişahın, vezirle-

rin, sadrazamın buyruklarını götüren kimse.

müteferris, müteferrise, *A. s.* *A. s.* [feraset'ten] Anlayan. Anlayışlı.

mütefessih, mütefessiha, *A. s.* [tefessüh'ten] Kokmuş.

mütefevvık, mütefevvıka, *A. s.* [fevk'ten] Üste gelen. Üstün.

mütegabin, mütegabine, *A. s.* [gabn'den] Birbirini aldatan.

mütegafil, mütegafile, *A. s.* [gaflet'ten] Gafil gibi davranan.

mütegallib, mütegallibe, *A. s.* [galebe'den] Zorba. [ç. mütegallibîn].

mütegallibane, *F. be.* [mütegallib-ane] Zorbaca. Zorbalıkla.

mütegallibe, *A. a.* Zorla bir idare ele geçirmiş. Zorba takımı. Derebeyleri.

mütegarrib, *A. s.* [gurbet'ten] Gurbete çıkan.

mütegayir, mütegayire, *A. s.* **1.** Değişik. **2.** Karşıt.

mütegayyib, *A. s.* [gayb'den] Kaybolan. Görünmez olan.

mütegayyir, mütegayyire, *A. s.* [gayr'den] **1.** Değişmiş, başkalaşmış. **2.** Bozulmuş. Bozuk.

mütehabb, mütehabbe, *A. s.* [hubb'dan] Sevişen. Birbirine dost olan. • *Düvel-i mütehabbe,* dost devletler.

mütehaccir, mütehaccire, *A. s.* [hacer'den] Taş haline geçmiş, taş olmuş.

mütehaci, mütehaciye, *A. s.* [hicv'den] Birbirini hicveden, yeren.

mütehacim, mütehacime, *A. s.* [hücum'dan] Birbirine saldıran. Saldıran, hücum eden.

mütehaddi', *A. s.* [hud'a'dan] Bilerek aldanan.

mütehaddib, *A. s.* Kambur olan, kamburlaşan.

mütehaddid, *A. s.* Hızla aşağı inen.

mütehaddir, mütehaddire, *A. s.* Örtünen, bürünen. Perde ehli, namuslu.

mütehaddis, mütehaddise, *A. s.* [hudus'tan] Meydana gelen, yoktan var olan.

mütehaffız, *A. s.* [hıfz'dan] Korunup sakınan.

mütehafit, *A. s.* Bir şey üzerine istekle saldıran.

mütehakkık, mütehakkıka, *A. s.* [hak'tan] Doğruluğu ortaya çıkan. Gözle görünür hale gelen.

mütehakkim, mütehakkime, *A. s.* [hükm'den] Hâkimlik tanınan. Hâkim ve amir kesilen.

mütehalhil, *A. s.* Açılıp parçalara ayrılmış olan. Kabarmış, kabartılmış olan.

mütehalif, mütehalife, *A. s.* [hulf'ten] Birbirine uymayan.

mütehalik, mütehalike, *A. s.* [helâk'ten] Kendini tehlikeye atacak denli istekli bir işe koşan.

mütehalikâne, *F. be.* [mütehalik-ane] Büyük bir çabuklukla.

mütehalli, mütehalliye, *A. s.* **1.** Donanmış, süslenmiş, be-

zenmiş. **2.** İyi nitelikleri olan.

mütehallif, mütehallife, *A. s.* Değişebilir, değişken.

mütehallik, mütehallika, *A. s.* [hulk'tan] Bir huy kazanmış.

mütehallil, mütehallile, *A. s.* [hall'den] **1.** Erimiş. **2.** Çözülmüş.

mütehallim, *A. s.* [hilm'den] **1.** Yalandan yumuşak huylu görünen. **2.** (Ana.) Meme gibi yuvarlaklaşan. Memeleşen.

mütehallis, mütehallise, *A. s.* [halâs'tan] **1.** Kurtulmuş. **2.** Nazımda takma bir adı olan.

mütehamik, mütehamika, *A. s.* [humk'tan] Kendini ahmak gibi gösteren.

mütehami, *A. s.* Sakınan, kendini koruyan.

mütehammık, *A. s.* [humk'tan] Ahmaklaşan. Ahmak gibi konuşan ya da davranan.

mütehammız, mütehammıza, *A. s.* [humz'dan] Ekşiyen.

mütehammil, mütehammile, *A. s.* [haml'den] Dayanabilen. Yüklenebilen, çeken.

müteharib, müteharibe, *A. s.* [harb'den] Savaş yapanlardan her biri.

müteharrik, müteharrike, *A. s.* [hareket'ten] **1.** Kımıldanan. Oynayan. **2.** (Arap abecesi) Harekesi olan (harf). **3.** (Fel., Fiz.) Hareketli. • *Müteharrik bizzat,* otomobil, otomat.

müteharriş, *A. s.* İrkitilmiş.

müteharrişiyyet, *A. a.* İrkitilme.

mütehasım, mütehasıma, *A. s.* [hasm'dan] **1.** Karşılıklı düşmanlık eden. **2.** Karşılıklı dava eden.

mütehassıl, mütehassıla, *A. s.* [husul'den] Vücut bulan, husule gelen.

mütehassın, mütehassına, *A. s.* [hısn'dan] Kaleye kapanmış.

mütehassıs, mütehassısa, *A. s.* [husus'tan] **1.** Bir şeye ayrılmış. Ayrı bir işte kullanılan. **2.** Bir işin bir dalını çok iyi bilen. Uzman.

mütehassir, mütehassire, *A. s.* [hasr'den] Pıhtılanmış.

mütehassir, *A. s.* [hasret'ten] Hasret çeken. Özleyen.

mütehassis, mütehassise, *A. s.* [hiss'ten] Duygusu çok, pek duygulu.

mütehaşi', mütehaşi'a, *A. s. (hı, ayın* ile) [huşu'dan] Huşu ile eğilen.

mütehaşi, mütehaşiye, *A. s. (ha* ile) Korkup çekinen.

mütehaşşi', *A. s.* [huşu'dan] Kendini alçak tutan, alçakgönüllü.

mütehaşşib, *A. s.* [haşeb'den] Odunlaşan, odunlaşmış.

mütehaşşid, mütehaşşide, *A. s.* Yardım için koşuşup toplanan.

mütehattı, *A. s.* **1.** Atlayıp geçen. **2.** Hata işleyen, yanılan.

mütehattır, *A. s.* [hutur'dan] Hatırına getiren, hatırlayan.

mütehattım, mütehattime, *A. s.* [hatm'den] Gerekli. Mutlaka olacak.

mütehavin, *A. s.* [hevn'den]

İşinde gevşek ve kayıtsız olan.

mütehavvil, mütehavvile, *A. s.* [havl'den] **1.** Değişmiş. Başka durum haline gelmiş. **2.** Çabuk değişen. Bir halde kalmayan. **3.** (Mat.) Değişken.

mütehayyil, mütehayyile, *A. s.* [hayal'den] Hayal kuran. Dalgın, hayale dalmış.

mütehayyile, *A. s.* [hayal'den] Fransızca *imagination* (imgelem) karşılığı (XX. yüzyıl).

mütehayyir, mütehayyire, *A. s.* [hayret'ten] Şaşmış, şaşırmış. Ne yapacağını bilmez.

mütehayyirane, *F. be.* [mütehayyir-ane] Şaşkınca. Şaşkın şaşkın.

mütehayyiz, mütehayyize, *A. s.* [hayyiz'den] **1.** Bir yer tutan. **2.** Önem sahibi, ileri gelen. [ç. mütehayyizan].

mütehazzir, *A. s.* [hazer'den] Dikkatli davranan, sakınan.

mütehecci, mütehecciye, *A. s.* [heca'dan] Heceleyen.

müteheddi, *A. s.* **1.** Doğru yola giren, hidayete eren. **2.** Armağan veren.

mütehekkim, mütehekkime, *A. s.* [tehekküm'den] Alay eden. Öfkeyle alay eden.

mütehevvir, mütehevvire, *A. s.* [tehevvür'den] Gözü dumanlı, coşkun. Kızgınlıktan sonunu düşünmeden saldıran.

mütehevvirane, *F. be.* [mütehevvir-ane] Son derece kızgınlık sonunda düşünmeden saldırarak, coşkunlukla.

müteheyyi', *A. s.* Hazırlanmış, hazır.

müteheyyic, müteheyyice, *A. s.* [heyecan'dan] Heyecana gelmiş. Coşkun. Savruk.

mütehezziz, mütehezzize, *A. s.* Titreyen, zıngırdayan.

mütekabbız, mütekabbıza, *A. s.* [kabz'dan] Toplanan, buruşan. Çekilen.

mütekabbil, mütekabbile, *A. s.* [kabul'den] Kabul eden, üstüne alan.

mütekabil, mütekabile, *A. s.* [kabl'den] **1.** Karşılıklı, biri öbürünün karşısında olan. **2.** (Mat.) Yöndeş, karşılıklı. **3.** (Mat.) Karşıt.

mütekabilen, *A. s.* (Mat.) Karşıt olarak.

mütekabiliyyet, *A. a.* **1.** Karşılıklı davranış. **2.** (Fel.) Karşılık.

mütekaddim, mütekaddime, *A. s.* [kıdem'den] **1.** Önde bulunan. Baştaki. **2.** Geçmiş, eskimiş. **3.** Sunulan.

mütekaddimîn, *A. a.* Eski insanlar. Eskiler.

mütekaddis, *A. s.* [kuds'ten] Kutsal olan, aşırı temiz.

mütekâfil, *A. s.* **1.** Yapmayı üstlenmiş. **2.** Kefil olmuş.

mütekaid, *A. s.* [kuud'dan] Emekli. [ç. mütekaidîn].

mütekallid, *A. s.* **1.** Boynuna takan. **2.** Kuşanan. **3.** Üstüne alınan. Tavır takınan.

mütekallil, *A. s.* [kalil'den] Azalan, azalmış olan.

mütekallis, mütekallise, *A. s.* [tekallus'tan] Gerilen, kasılan.

Gerilmiş, kasılmış.

mütekâmil, mütekâmile, *A. s.* [kemal'den] Olgun.

mütekarib, mütekaribe, *A. s.* [kurb'dan] **1.** Yakın. Birbirine yakın olan. **2.** (Ya.) Dört feulün (..—) yinelenen vezin. **3.** (Mat.) Yakınsak.

mütekarrib, mütekarribe, *A. s.* [kurb'dan] Yaklaşan. Yaklaşmaya çalışan. [ç. mükarribîn].

mütekarrih, mütekarriha, *A. s.* [karh'tan] **1.** Yaralı, çıbanlı. **2.** Cerahatli (yara, çıban).

mütekarrir, *A. s.* [karar'dan] Takarrür eden. Kararlaşan. Yerleşip kuvvet bulan.

mütekâsif, mütekâsife, *A. s.* [kesafet'ten] Sıklaşmış, koyulaşmış, yoğunlaşmış.

mütekâsil, mütekâsile, *A. s.* [kesl'den] Üşenen, gevşek.

mütekâsiliyye, *A. a.* Bu dünyaya gelmek can beslemek içindir, başka bir şey yoktur, diye her şeyi bırakıp dilencilik ederek dolaşır, her ne bulursa yer bir tarikat.

mütekâsir, mütekâsire, *A. s.* [kesret'ten] **1.** Çok, çoğalmış. **2.** (Ya.) Aruz ölçüsü.

mütekatı', mütekatı'a, *A. s.* [kat'dan] **1.** Birbirini kesen, birbirinin üstünden geçen. **2.** (Geo.) Kesişen, birleşen.

mütekatır, mütekatıra, *A. s.* [katre'den] Katre katre dökülen. Damlayan.

mütekattı', mütekattı'a, *A. s.* [kat'dan] **1.** Biteviye olmayan, kesik. **2.** (Coğ., Fel.) Kesikli.

mütekavvis, mütekavvise, *A. s.* [kavs'ten] Yay gibi eğri. Eğrilmiş, bükülmüş.

mütekayyid, *A. a.* [kayd'den] Dikkatli davranan.

mütekayyih, mütekayyiha, *A. s.* [kîh'ten] Irinli, cerahat bağlamış.

mütekazı, *A. s.* [tekaza'dan] Takaza eden. Borçluyu ödeme için sıkıştıran.

mütekebbir, mütekebbire, *A. s.* [kibr'den] Kibirli, ululuk satan.

mütekebbirane, *F. be.* [mütekebbir-ane] Kibirli kibirli. Azametle.

mütekeddir, *A. s.* [keder'den] **1.** Kederli. **2.** Bulanık.

mütekeffil, mütekeffile, *A. s.* [kefalet'ten] Kefil olan.

mütekellif, mütekellife, *A. s.* [külfet'ten] Külfetli, zahmetli iş tutan.

mütekellim, mütekellime, *A. s.* [kelâm'dan] **1.** Söyleyen, söz eden. **2.** (Dilb.) Birinci kişi. **3.** Nutuk söyleyen.

mütekellimîn, *A. a.* Ilm-i kelam bilginleri. İslam inançlarının incelikleriyle uğraşanlar.

mütekellis, *A. s.* [kils'ten] Kireçleşmiş, kireçlenmiş.

mütekemmil, mütekemmile, *A. s.* [kemal'den] Olgunlaşan. Eksiği kalmayan.

mütekemmin, *A. s.* [kemin'den] Pusuya yatmış, pusu tutmuş olan.

mütekerrir, mütekerrire, *A. s.* [kere'den] Tekerrür eden, bir-

den çok yinelenen.
mütekessir, *A. s.* [kesr'den] Kırılan. Parçalanan.
mütekessir, *A. s.* [kesret'ten] Çoğalan, artan.
mütekevvin, mütekevvine, *A. s.* [kevn'den] Vücuda gelen, oluşan.
mütelâffız, *A. s.* [lafz'dan] Bir sözü ağzından çıkaran, söyleyen.
mütelâfi, mütelâfiye, *A. s.* Kaybettiği bir şeye karşı başka bir şey kazanan.
mütelâhık, mütelâhıka, *A. s.* [luhuk'tan] Birbiri arkasından gelen. Birbiri ardında yetişip birleşen.
mütelâhi, mütelâhiye, *A. s.* [levh'den] Sazla, oyunla uğraşan.
mütelâkı, mütelâkıye, *A. s.* Kavuşmuş, ulaşmış.
mütelâkkı, *A. s.* Alan, kabul eden.
mütelâkkıb, *A. s.* [lakab'dan] Lakaplanmış.
mütelâl, mütelâli, *A. s.* Parıldayan.
mütelâsık, mütelâsıka, *A. s.* [lusuk'tan] Birbiriyle birleşmiş olan, bitişik.
mütelâşi, *A. s.* Telaş eden, bir şeye gerektiğinden çok önem vererek acele eden.
mütelâşiyane, *F. be.* [mütelâşiyane] Telaşla.
mütelâtıf, *A. s.* [lütf'tan] Kibar, nazik muamelesi olan.
mütelâtım, mütelâtıma, *A. s. A. s.* Birbirine çarpan, çarpışan, çalkalanan, çırpıntılı. Dalgalı.
mütelâttıf, *A. s.* [lütf'tan] Yumuşak ve nazik davranan.
mütelebbis, *A. s.* [libas'tan] Giyinmiş.
mütelehhi, *A. s.* [lehv'den] Sazla, oyunla vakit geçiren.
mütelehhib, mütelehhibe, *A. s.* Alevlenmiş, alev çıkaran.
mütelehhif, mütelehhife, *A. s.* Acıklanan. Yanıp yakılan, özleyip duran.
mütelemmi', *A. s.* [lem'den] Parıldayan.
mütelevvin, mütelevvine, *A. s.* [levn'den] **1.** Renkli, boyalı. **2.** Alaca. **3.** Dönek, çabuk fikir değiştiren.
mütelevvis, *A. s.* [levs'ten] Kirli. Pis, mundar.
müteleyyin, müteleyyine, *A. s.* [leyyin'den] Yumuşak olan. Gevşeyip yumuşayan.
mütelezziz, mütelezzize, *A. s.* [lezzet'ten] Tadını duyan, tat alan. Hoşlanan.
mü'telif, mü'telife, *A. s.* [ülfetten] **1.** Ülfet etmiş, alışık. **2.** Uygun, denk.
mütemadi, mütemadiye, *A. s.* **1.** Uzanan, süren. **2.** Arasız, her zaman.
mütemadiyen, *A. be.* Arasız olarak, sürekli olarak.
mütemadiyet, *A. o.* Sürerlik (XX. yüzyıl).
mütemahhız, mütemahhıza, *A. s.* Yürekten inançla çalışan. [ç. mütemahhızîn].
mütemarız, mütemarıza, *A. s.*

[maraz'dan] Yalandan hasta olan. [ç. mütemarızîn].

mütemasik, *A. s.* İyi, sıkı tutan.

mütemasil, mütemasile, *A. s.* [misl'den] **1.** Birbirine benzer. **2.** (Mat.) Homolog.

mütemayil, mütemayile, *A. s.* [meyl'den] Bir yana eğilmiş.

mütemayiz, mütemayize, *A. a.* **1.** Temayüz eden, sivrilen. **2.** (Tanzimat'tan sonra) Sanîye rütbesinin birinci sınıfı (askerde miralay = albay karşılığı).

mütemeddih, *A. s.* [medh'ten] Kendini öven, övünen.

mütemeddin, mütemeddine, *A. s.* [müdün'den] Uygarlık halinde olan.

mütemehdi, *A. s.* [mehdi'den] Mehdilik iddiasında bulunan.

mütemehhid, *A. s.* [mehd'den] Yayılmış, serilmiş.

mütemekkin, mütemekkine, *A. s.* [mekânet'ten] Oturan.

mütemellik, mütemellika, *A. s.* Alçakçasına yalvaran. Yalpak.

mütemellik, mütemellike, *A. s.* [milk'ten] Mülk edinen. Malın sahibi olan.

mütemelmil, *A. s.* (Ruhb.) Taşkın.

mü'temen, *A. s.* [emn'den] Emniyetli. Güvenilir, inanılır.

mütemenna, *A. s.* Istenen, dilenen. Istenilen.

mütemenni, *A. s.* İsteyen, dileyen.

mü'temer, *F. a.* Fransızca *congres* (kongre, kurultay) karşılığı (XIX. yüzyıl).

mütemerkiz, *A. s.* [merkezden] Merkezlenmiş. Bir yere toplanmış.

mütemerrid, mütemerride, *A. s.* Kötü bir yolda direnerek devam eden, inatçı. [ç. mütemerridan].

mütemerridane, *F. s., be.* [mütemerrid-ane] Kötülükte direnerek. İnatla.

mütemeshir, *A. s.* Maskaralık eden. Eğlenen.

mütemessik, mütemessike, *A. s.* **1.** Sıkı sıkıya yapışıp tutan. **2.** Bir şeyi kanıt ve tanıt tutan. Ona dayanan.

mütemessil, mütemessile, *A. s.* [misl'den] **1.** Kendini benzeten. Birinin şekline giren. **2.** Cisimlenen. Cisimlenip görünen.

mütemetti', mütemetti'a, *A. s.* Kazanan, kâr eden.

mütemevvic, mütemevvice, *A. s.* [mevc'den] **1.** Dalgalanan, dalgalı. **2.** Bir kararda durmayan, oynak.

mütemevvil, mütemevvile, *A. s.* [mal'dan] Zengin. Mal sahibi. [ç. mütemevvilân].

mütemeyyi', mütemeyyi'a, *A. s.* Sıvık olan, sıvıklaşan. Sulanıp akan.

mütemeyyiz, mütemeyyize, *A. s.* **1.** Seçilen. Seçkin. **2.** (Fel.) Seçik.

mütemmem, mütemmeme, *A. s.* Tamamlanmış. Eksiği kalmamış.

mütemmim, mütemmime, *A. s.* [temam'dan] **1.** Bitiren, ta-

mamlayan. **2.** (Fel.) Tümleç, tümler. **3.** (Dilb.) Tümleç. **4.** (Mat.) Bütünler.

mütenadi, mütenadiye, *A. s.* [nida'dan] Birbirini çağıran. Ünleşen.

mütenadir, mütenadire, *A. s.* [nedret'ten] Az bulunur.

mütenafi, mütenafiye, *A. s.* [nefy'den] Birbirine karşıt olan.

mütenafir, mütenafire, *A. s.* [nefret'ten] Birbirini sevmeyen, birbirine uymayan.

mütenahi, mütenahiye, *A. s.* [nihayet'ten] Biten. Sona eren. • *Gayr-i mütenahi, namütenahi,* sonsuz, bitmez tükenmez.

mütenahnih, *A. s.* Hırıltıyla soluyan.

mütena'im, mütena'ime, *A. s.* [nimet'ten] Varlık içinde büyüyen, nazlı alışmış.

mütenakıs, mütenakısa, *A. s.* [noksan'dan] Azalan, gittikçe azalıp küçülen.

mütenakız, mütenakıza, *A. s.* [nakz'dan] **1.** Birine karşıt olan, birbirini çürüten. **2.** (Man.) Çelişik.

mütenakir, mütenakire, *A. s.* Bilmezlikten gelen. Bilmez görünen.

mütenasık, mütenasıka, *A. s.* [nesak'tan] Bir boyda. Benzeşen.

mütenasır, *A. s.* [nâsır'dan] Birbirine yardım eden, yardımlaşan.

mütenasib, mütenasibe, *A. s.* [nisbet'ten] **1.** Birbirine her bakımdan uygun. Denk. **2.** (Mat.) Orantılı.

mütenassıh, mütenassıha, *A. s.* [nush'tan] Öğüt dinleyip uslanan.

mütenassır, *A. s.* [nasr'dan] Hıristiyan olan. Hıristiyanlığı kabul eden.

mütenavib, mütenavibe, *A. s.* [nevbet'ten] **1.** Nöbetleşe tekrarlanıp giden. **2.** (Fel.) Almaşık.

mütenavil, *A. s.* [tenavül'den] Alıp yiyen.

mütenavim, *A. s.* [nevm'den] Uyur gibi görünen.

mütenazır, mütenazıra, *A. s.* [nazar'dan] **1.** Birbirine bakan, birbiri karşısında bulunan, bakışık, bakışımlı. **2.** (Kim.) Bakışık. **3.** (Mat.) Simetrik. **4.** (Topb.) Karşılık.

mütenebbi, *A. s.* Peygamberlik taslayan.

mütenebbih, mütenebbihe, *A. s.* Uyanık, uyanan, uslanan, aklını başına alan.

mütenebbit, *A. s.* Ot gibi yerden biten.

mütenneffir, *A. s.* [nefret'ten] Nefret eden.

müteneffis, *A. s.* [nefes'ten] Soluk alan.

mütenneffiz, müteneffize, *A. s.* Nüfuz sahibi, sözü geçer. [ç. müteneffizan].

mütenekkir, *A. s.* [nekre'den] İsteyerek tanınmayacak bir duruma gelen, takma bir adla kendini belli etmek istemeyen.

mütenekkiren, *A. be.* Tebdil olarak, kendinin kim olduğunu belli ettirmeden.
mütenessık, *A. s.* [nesk'ten] Biteviye olan.
mütenessim, *A. s.* Rüzgâr koklayan. Rüzgâr kokusu alan.
mütenevvi', mütenevvi'a, *A. s.* [nev'den] Türlü türlü, çeşit çeşit.
mütenevvim, mütenevvime, *A. s.* **1.** Uyuklayan. Uyuyan. **2.** Düş gören.
mütenevvir, mütenevvire, *A. s.* [nur'dan] Nurlanan, parıldayan.
mütenezzih, *A. s.* **1.** Gezip eğlenen. **2.** Arı, temiz, ilgisi yok.
mütenezzil, *A. s.* [nüzl'den] Alçalan, layıksız bir işi işleyen.
müteradif, müteradife, *A. s.* [redf'ten] Aynı anlama gelen, anlamı bir olan. Eşanlam, anlamdaş [ç. müteradifat].
müterafi', *A. s.* Duruşma için yargıca giden.
müterahhim, *A. s.* [rahm'den] Acıyan, merhamet eden.
müterahi, *A. s.* Geri duran. Ağır davranan.
müterakib, *A. s.* [rükûb'dan] Kiremit gibi birbiri üstüne binmiş olan.
müterakim, müterakime, *A. s.* Birikmiş, yığılmış. Toplanmış.
müterakkab, *A. s.* Beklenilen, umulan.
müterakkıb, müterakkıba, *A. s.* Gözeten, bekleyen, uman.
müterakki, müterakkiye, *A. s.* İlerlemiş. Yukarı çıkmış. Yükselmiş.
müterassıt, *A. s.* [rasad'dan] Gözeten, bekleyen, kollayan.
müterazi, *A. s.* [rıza'dan] Karşılıklı birbirinden razı, hoşnut olan.
mütercem, müterceme, *A. s.* [terceme'den] Başka dilden çevrilme.
mütercim, *A. s.* [terceme'den] Başka dilden çeviren. [ç. mütercimîn].
müterecci, *A. s.* [reca'dan] **1.** Uman. **2.** Yalvaran.
müterediddi, müterediddiye, *A. s.* Soysuzlaşmış.
mütereddid, müterediddide, *A. s.* [redd'den] **1.** Gidip gelen, devam eden. **2.** Karar veremeyen, kararsız.
müterediddidane, *F. be.* [müterediddid-ane] Kararsızca.
müterefri', *A. s.* [ref'den] **1.** Yükselen. **2.** Ululuk gösteren.
müterekkib, müterekkibe, *A. s.* Bolluk ve rahatta yaşayan.
müterekkib, müterekkibe, *A. s.* [rükûb'dan] Birleşmiş, iki ya da daha çok cismin birleşmesinden oluşan.
müterennim, *A. s.* Terennüm eden, güzel sesle yavaşça ırlayan.
müteressib, müteressibe, *A. s.* [rüsub'dan] Dibe çöken, durulan.
mütereşşih, mütereşşiha, *A. s.* [reşh'ten] Ter gibi sızan, terleyen.
müterettib, *A. s.* [rütb'den] **1.** Sıralanmış. **2.** Üste düşen, ait.

3. Gereken, sonuç olan.

mütesadif, *A. s.* [tesadüf'ten] Rastgelen.

mütesadim, *A. s.* [sadme'den] Çarpışan, birbirine vuran.

mütesahib, *A. s.* Sahip çıkan, arka olan.

mütesahil, *A. s.* Kolay sanan, gevşek davranan.

mütesaid, *A. s.* [suud'dan] Yükselen, yukarı çıkan.

mütesail, *A. s.* Dilenen, dilenci. [ç. mütesailîn].

mütesakıt, mütesakıta, *A. s.* Birbiri ardınca düşen.

mütesalib, mütesalibe, *A. s.* [sâlib'den] (Man.) Çapraz.

mütesamih, *A. s.* Müsamaha gösteren. Görmezlikten gelen.

mütesavi, mütesaviye, *A. s.* Birbirine eş olan, birbiri kadar.

mütesaviyen, *A. s., b.* Birbirine eşdeğerde.

mütesebbib, *A. s.* [sebeb'den] Yol açan, sebep olan.

müteselli, müteselliye, *A. s.* Avunan, acıyı unutur gibi olan.

müteselliim, *A. s., a.* **1.** Teslim edilen şeyi alan. **2.** Vergi ve resimlerin alınmasına memur edilmiş kimse, muhassıl.

müteselsil, müteselsile, *A. a.* [silsile'den] Zincir gibi birbirine bağlı olan, ardı kesilmeden peşi sıra gelen.

müteselsilen, *A. be.* Sırayla, birbiri peşi sıra.

mütesemmim, mütesemmime, *A. a.* [sem'den] Zehirlenen.

müteserrî, *A. a.* [sür'at'ten] Koşan, acele davranan.

müteseyyib, müteseyyibe, *A. s.* Kayıtsız davranan, aldırış etmeyen. [ç. müteseyyiban].

müteseyyid, *A. s.* Seyyit olmadığı halde kendinin seyyit olduğunu söyleyen.

müteşabih, müteşabihe, *A. s.* [şibh'ten] **1.** Birbirine benzer. **2.** Dış görünüş anlamıyla değil de başka bir maksat için misal diye söylenen.

müteşabihat, *A. a.* [müteşabih ç.] Kur'an'ın, dış anlamıyla değil, örnek olarak söylenen ayetleri.

müteşaddık, *A. s.* **1.** Avurt çatlatarak konuşan. **2.** Istılahlı konuşan.

müteşahhıs, *A. s.* **1.** Şahıslanan, gözle görünür durumda. **2.** Şahsını tanıyan. **3.** Şahsı fark olunmuş olan.

müteşa'ib, *A. s.* [şa'b'den] **1.** Şubelenmiş, dallanmış. **2.** Kollara ayrılmış.

müteşair, müteşaire, *A. s.* [şi'ir'den] Ozanlık satmak isteyen, ozanlık taslayan.

müteşa'ir, *A. s.* [şair'den] Kıllı.

müteşakil, *A. s.* [şekl'den] **1.** Şekli bir olan. **2.** Şekil, suretçe birbirine benzeyenlerin her biri.

müteşebbek, *A. s.* [şebeke'den] Ağ gibi birbirine geçen.

müteşebbih, müteşebbihe, *A. s.* [şebh'ten] Benzeyen.

müteşebbis, müteşebbise, *A. s.* [teşebbüs'ten] Bir işe girişen.

müteşeddid, müteşeddide, *A. s.* [şiddet'ten] **1.** Şiddetlenen. **2.** Katılaşmış, pekleşmiş olan.

müteşeffi, *A. s.* [şifa'dan] **1.** Şifa bulan, sağlaşan. **2.** Öcünü almakla yüreği soğuyan.

müteşehhi, müteşehhiye, *A. s.* İştahlanan.

müteşe'im, müteşe'ime, *A. s.* Uğursuz sayan. Uğursuzluk gelecek sanan.

müteşekki, *A. s.* [şekva'dan] Şikâyet eden.

müteşekkik, müteşekkike, *A. s.* Şüphe, sanı içinde olan. Sanıdan kurtulamayan.

müteşekkil, müteşekkile, *A. s.* [şekl'den] **1.** Şekillenmiş olan. **2.** Çeşitli maddelerden meydana gelen.

müteşekkir, *A. s.* [şükr'den] İyilik bilen, iyiliğe karşı nazik davranan.

müteşemmir, *A. s.* İşe hazırlanmış olan.

müteşemmis, *A. s.* Güneşe çıkan, güneşlenen.

müteşerri', *A. s.* [şer'den] Şeriat işleriyle uğraşan. Fıkıh ve şeriatte bilgisi çok olan.

müteşevviş, müteşevvişe, *A. s.* [teşevvüş'ten] Karışık, karmakarışık, anlaşılmaz.

müteşeyyid, müteşeyyide, *A. s.* Yükselten, sağlamlaştıran.

müteşeyyih, *A. s.* **1.** Yaşlılık taslayan, yaşlı görünmek isteyen. **2.** Şeyhlik taslayan.

mütetabi', mütetabi'a, *A. s.* [teb'den] Birbiri ardınca gelen. [ç. mütetabi'în].

mütetabi'an, *A. be.* Birbiri ardınca.

mütetebbi', *A. s.* [teb'den] Tetebbu eden. Arkasına düşüp araştıran, irdeleyen.

mütetevvic, *A. s.* [tac'dan] **1.** Taç giymiş. Taçlı. **2.** (Bitb.) Taçyapraklı.

mütevafık, mütevafıka, *A. s.* [vefk'ten] **1.** Birbirine uygun. **2.** Uyan, uygun olan.

mütevafir, mütevafire, *A. s.* [vefur'dan] Çoğalan.

mütevaggıl, *A. s.* Bir şeyin çok ilerisine, derinliğine varan. Uğraşan.

mütevahhiş, *A. s.* [vahş'tan] Ürkmüş, korkmuş.

mütevakki', *A. s.* [vak'dan] Uman, bekleyen.

mütevakkı, *A. s.* [vikaye'den] Sakınan, kendini gözeten.

mütevakkıf, *A. s.* [vakf'tan] **1.** Duran. Kımıldamayan. **2.** Bir şeye bağlı olan, onunla iş görecek olan. **3.** İlerlemeyip duran.

mütevali, mütevaliye, *A. s.* [vely'den] Artsız arasız. Aralık vermeden süren. Bidüziye olan.

mütevaliyen, *A. be.* **1.** Aralık vermeden. **2.** Bidüziye.

mütevari, *A. s.* [vera'dan] **1.** Saklı, gizli. **2.** Bir şey arkasına ya da altına geçip saklanan.

mütevarid, mütevaride, *A. s.* [vürud'dan] Birlikte gelen.

mütevaris, mütevarise, *A. s.*

[veraset'ten] Miras kalan. Babadan oğula kalarak sırayla geçen.

mütevasıl, mütevasıla, *A. s.* [vasl'dan] Birbirine bitişmiş.

mütevatı, *A. a.* ;. 1Birbirine benzeyen. **2.** (Fel.) Tekanlamlı.

mütevatir, mütevatire, *A. s.* Ağızdan ağza yayılan. Halk arasında söylenilen.

mütevazi', mütevazi'a, *A. s.* [vaz'dan] Kendini aşağı tutan, alçakgönüllü. Kibirsiz.

mütevazi'ane, *F. be.* [mütevazi'-ane] Kibirsizce, alçakgönüllülükle.

mütevazi, mütevaziyye, *A. s.* [muvazi'den] (Geo.) Paralel.

mütevazin, mütevazine, *A. s.* [vezn'den] Birbirine uygun. Tartıları bir olan.

mütevaziyet, *A. be.* Paralel olarak, koşut olarak.

mütevazzıh, mütevazzıha, *A. s.* Açıklanan. Açıklık peyda eden.

müteveccih, müteveccihe, *A. s.* [vech'ten] **1.** Bir yere doğru gitmeye kalkan, yola çıkan. **2.** Birine karşı iyi düşüncesi ve sevgisi olan.

müteveccihen, *A. be.* **1.** Zihne koyarak. **2.** Bir yere doğru.

müteveffa, müteveffiye, *A. s.* [vefat'tan] Ölü, ölmüş.

mütevehhim, *A. s.* [vehm'den] **1.** Kuruntulu. **2.** Ürkek.

mütevekkil, *A. s.* [tevekkül'den] Her işi Tanrı'ya, Tanrı iradesine bırakıp Tanrı'dan gelene razı olan.

mütevekkilâne, *F. be.* [mütevekkil-ane] Tevekküle, kadere boyun eğerek.

mütevekkilen alallah, *A. tüm.* **1.** Tanrıya sığınarak. **2.** Tevekkül ederek.

mütevelli, mütevelliye, *A. s., a.* [veli'den] Bir vakfın yönetimiyle görevli olan kimse.

mütevellid, mütevellide, *A. s.* **1.** Doğan. Dünyaya gelen. **2.** Hâsıl olan, çıkan.

müteverri', *A. s.* [vera'dan] Din emirlerini sıkıca tutan.

müteverrim, müteverrime, *A. s.* [verem'den] **1.** Şiş, kabarık. **2.** Verem olmuş. [ç. müteverriman].

mütevessi', mütevessi'a, *A. s.* [vüsat'tan] Genişleyen.

mütevessil, *A. s.* [vesile'den] Bir vesileyle yanaşmaya çalışan.

mütevessilen, *A. be.* Vesile tutarak, dayanarak.

müteyakkın, *A. s.* [yakın'dan] Kesin olarak bilen.

müteyakkız, müteyakkıza, *A. s.* [yakaza'dan] **1.** Uyanık. Uyanmış. **2.** Gözü açık olan.

müteyakkızane, *F. s., be.* [müteyakkız-ane] Uyanıklıkla.

müteyemmen, *A. s.* [yümn-den] Uğurlu, kutlu.

müteyessir, *A. s.* [yüsr'den] Kolay yapılır. Yapılması kolay.

mütezadd, mütezadde, *A. s.* [zıd'dan] Birbirine karşıt olan. Birbirinin karşıtı olan.

mütezahim, *A. s.* [ziham'dan]

Birbirini iterek, birbirinin üstüne çıkarak biriken, kalabalık toplanan.

mütezaid, mütezaide, *A. s.* [ziyade'den] Artan, çoğalan.

mütezaif, mütezaife, *A. s.* [zıf'tan] İki ya da birkaç katı olan. Kat kat artan.

mütezebzib, *A. s.* Kararsız.

mütezehhir, *A. s.* Çiçeklenen, çiçekli.

mütezellil, mütezellile, *A. s.* [zillet'ten] Alçaklanan, zillete katlanan.

mütezellilâne, *F. be.* [mütezellil-ane] Zelilce, bayağı ve alçaklara yakışırcasına.

mütezelzil, mütezelzile, *A. s.* [zelzele'den] Sarsılan, oynayan, sallanan, zıngırdayan.

mütezevvık, *A. s.* **1.** Birkaç kez tadan. **2.** Zevk ve safa eden.

mütezevvic, *A. s.* [zevc'den] Evli. Evlenmiş.

mütezeyyin, *A. s.* [ziynet'ten] Süslenen.

mütimm, mütimme, *A. s.* [temam'dan] **1.** Tamamlayan. **2.** Tamamlamaya yarayan.

mütlif, mütlife, *A. s.* [telef'ten] Yok eden, öldüren. Tehlikeli.

müttakı, *A. s.* [vikaye'den] Günah ve haramdan sakınan.

müttefik, müttefika, *A. s.* [vefk'ten] **1.** Uyuşmuş, birleşmiş. **2.** Aynı düşüncede, uygun.

müttefikan, *A. be.* Oybirliğiyle.

müttehaz, müttehaze, *A. s.* [ahz'den] Kabul edilen, benimsenen, yürürlükte olan, kullanılan.

müttehem, *A. s.* [vehm'den] **1.** Suçlu. **2.** Kabahatli.

müttehid, müttehide, *A. s.* [vahdet'ten] Birleşmiş, birlik olan.

müttehiden, *A. be.* Birlikte. Birlik olarak.

müttehim, müttehime, *A. s.* Suçlandırılmış.

müttehiz, müttehize, *A. s.* [ahz'dan] Kabul eden.

müttekâ, *A. a.* Dayanılacak alet. Koltuk değneği.

müttekın, *A. s.* İyice bilen. Bir şeyin bir türlü olmasına aklı yatmış olan.

mütteki, müttekiye, *A. s.* Dayanmış, dayanan, sağlamca dayanan.

müttesi', müttesi'a, *A. s.* Genişleyen.

mütun, *A. a.* [metn ç.] Metinler.

müvekkel, müekkel, *A. s., a.* [vekâlet'ten] Biri tarafından vekil yapılmış.

müvekkil, müekkil, müvekkile, *A. s., a.* [vekâlet'ten] Vekil yapan. İş sahibi.

müvellâ, *A. a.* [veli'den] Şeriatın bir iş araştırması için görevlendirdiği memur.

müvelled, müvellede, *A. s.* [velâdet'ten] **1.** Doğmuş, doğurulmuş. **2.** İki cinsin birleşmesinden oluşan, melez. **3.** Aslında ve esasen yokken sonradan oluşmuş. • *Lûgat-i müvellede,* yeni türetilmiş sözcük.

müvelledat, *A. o.* **1.** Doğmakla oluşmuş canlılar. **2.** Sonradan türetilmiş sözcükler.

müvellid, *A. o.* [velâdet'ten] **1.** Doğurtan, ebe. **2.** (Kim.) Meydana gelen, meydana getiren.

müvellide, *A. o.* Ebe kadın.

müverrah, *A. s.* [tarih'ten] Tarihi konulmuş. Tarihli.

müverrih, *A. o.* [tarih'ten] **1.** Tarih yazan kimse. Tarihçi. **2.** Bir olay için manzum, ebced hesabıyla tarih düşüren kimse. [ç. müverrihîn].

müvessi', müvessi'a, *A. s.* [vesi'den] Genişlettiren.

müvesvis, müvesvise, *A. s.* [vesvese'den] Kuruntucu.

müvezzi', *A. s.* **1.** Dağıtan. **2.** *a.* Posta mektuplarını dağıtan. **3.** Gazete satan.

müyesser, *A. s.* [yüsr'den] Kolay bulunup yapılan. Kolay gelen. Kolaylıkla olan.

müzab, *A. s.* **1.** İzabe olunmuş. Eritilmiş. **2.** (Kim.) Ergimiş. **3.** (Mec.) • *Lâ'l-i müzab,* şarap.

müza'fer, *A. s.* Safranlanmış, sarı renkli.

müzah. *Bkz.* mizah.

müzahame, *A. o.* [zahm'den] **1.** Birbirini ite sıkıştıra hücum etme. **2.** Zahmet, sıkıntı verme.

müzaheret, *A. o.* [zahr'dan] Arka, yardım.

müzahim, müzahime, *A. s.* **1.** Sıkıntı veren. **2.** Aykırı gelen.

müzahir, *A. s.* [zahr'dan] Birine yardım eden, taraflı çıkan.

müzahref, müzahrefe, *A. s.* Yalancı yaldızlar ve parlak kalp boyalarla süslü.

müzahrefat, *A. o.* **1.** Parlak ve sahte boyalar ve süsler. **2.** Pislik, süprüntü.

müzakere, *A. o.* [zikr'den] **1.** Bir iş hakkında konuşma, görüşme. **2.** Bir iş için önceden söyleşme. **3.** Öğrencilerin ders hazırlamaları için çalışmaları. [ç. müzakerat].

müzavece, *A. o.* **1.** Evlenme. **2.** Çift olma.

müzayaka, *A. o.* [zik'tan] **1.** Darlık, sıkıntı. Güçlük, zorluk. **2.** Yokluk, züğürtlük. Geçinme darlığı.

müzayede, *A. o.* [ziyade'den] Arttırma.

müzcat, *A. s.* Az şey, az.

müzd, *F. o.* Karşılık. Ücret. Mükâfat.

müzdad, *A. s.* [ziyade'den] Artmış, çoğalmış.

müzdahim, *A. s.* [zahm'dan] Kalabalıklı. Pek sıkışık.

müzdecir, müzdecire, *A. s.* Zorla yasaklayan.

Müzdelife, *A. o.* Kâbe'de Arafat'la Mina arasında bir hac durağı.

müzdevic, müzdevice, *A. s.* İzdivaç etmiş, birleşmiş, eşleşmiş.

müzdevice, *A. o.* Fransızca *conjuguees* (kavuşur suyosunları) karşılığı (XIX. yüzyıl).

müzdur, müzdver, *F. s.* [müzdver] Ücretle işleyen.

müzebzeb, müzebzib, *A. s.* **1.** Bir şeye karar veremeyen. Elinden iş gelmez. **2.** Karmakarışık.

müzehheb, müzehhebe, *A. s.* [zeheb'den] Altın suyuna batırılmış, yaldızlanmış.
müzehher, müzehhere, *A. s.* [zühre'den] Çiçekli, çiçeklenmiş.
müzehhib, müzehhibe, *A. a.* [zeheb'den] Tezhipçi. Yaldızcı.
müzekkâ, *A. s.* **1.** Arılanmış, paklanmış. **2.** Tezkiye olunmuş. **3.** Zekâtı verilmiş.
müzekker, müzekkere, *A. s., a.* [zekr'den] **1.** Erkek, er. **2.** (A. Dilb.) Gerçek ya da lafız bakımından eril gösteren (ad, adıl, sıfat, eylem).
müzekkere, müzekkire, *A. a.* [zikr'den] Bir iş hakkında üstün mevkie sunulan yazı.
müzekki, müzekkiye, *A. s.* **1.** Arılayan, temizleyen. **2.** Cenaze töreninde tezkiye eden. **3.** Mahkeme tanıklarını araştırıp durumlarını mahkemeye bildiren.
müzekkir, *A. s.* **1.** Andıran, hatıra getiren. **2.** Zikreden, (Allah ve Muhammed adlarıyla) tespih çeken.
müzellil, *A. s.* [zill'den] Zelil ve hakir eden.
müzerkeş, *A. s.* Sırmayla işlenmiş. Sırmalı.
müzevva, müzevvaiye, *A. s.* [zaviye'den] Köşeli.
müzevvec, müzevvece, *A. s.* [zevc'den] Çiftleştirilmiş.
müzevver, müzevvere, *A. s.* Uydurulmuş, düzme.
müzevvir, müzevvire, *A. s.* Yalancı, sahteci. Dolap, düzen.
müzevvirane, *A. be.* [müzevvirane] Tezvirciye yakışırcasına. Yalanla dolanla.
müzeyyel, müzeyyele, *A. s.* [zeyl'den] **1.** Zeyli, katılmış maddesi olan. **2.** Ekleme parçası olan. **3.** Altına cevabı yazılıp geri gönderilen (tezkere).
müzeyyelât, *A. a.* Katılmış, eklenmiş şeyler.
müzeyyelen, *A. be.* Altına ek olarak karşılığı yazılarak.
müzeyyen, müzeyyene, *A. s.* [ziynet'ten] Süslenmiş, donanmış. [ç. müzeyyenat].
müzeyyif, müzeyyife, *A. s.* **1.** Tezyif eden. **2.** Eğlenen. **3.** Çürüğe çıkaran, çürüten.
müzeyyifane, *F. be.* [müzeyyifane] Eğlenir yolda, alay ederek.
müzeyyin, *A. s.* [ziynet'ten] Süsleyen. Süsleyici.
müzhere, mezhere, *A. a.* Çiçek bahçesi. [ç. mezahir].
müz'ic, müz'ice, *A. s.* Usandıran, rahatsız eden.
müz'icane, *F. be.* [müz'ic-ane] Usandırıcı yolda, rahatsız edici biçimde.
müzîl, müzîle, *A. s.* [zeval'den] Yok eden. • *Müzîl-üllevn,* (Kim.) Renk gideren.
müzmin, müzmine, *A. s.* Eskimiş, üzerinden zaman geçmiş. Eskiyerek yerleşmiş, süreğen (hastalık).
müznib, müznibe, *A. s.* [zeneb'den] Günah işlemiş, suçlu. [ç. müznibîn].

N

n, 1. Osmanlı ve Fars abecelerinin yirmi sekizinci, Arap abecesinin yirmi beşinci harfidir. **2.** Ebced hesabında 50 rakamını gösterir. **3.** Aylardan da ramazan ayına işarettir.

nâ, nây, *F. a.* Ney.

-na, nay, *F. il.* Sıfatlara takılarak yer adları oluşturur. • *Tengna.*

nâ, *F. s.* Olumsuzluk ilgecidir. Başına getirildiği sözcükleri olumsuzlaştırır. Arapça sözcüklere ulanması kurala uygun olmamakla birlikte kimi kez katıldığı olmuş, bu yüzden XIX. yüzyıl sonlarında bir tartışma çıkmıştır (nâkâfi).

naaş, na'ış, na'ş, *A. a.* İçinde ölü olan tabut. Kefene sarılıp tabuta konmuş ölü.

nâaşina, *F. s.* [nâ-âşina] Yabancı.

naat, nât, *A. a.* **1.** Överek anlatma ve niteleme. **2.** (Ya.) Muhammed Peygamber üzerine yazılmış kaside. [ç. nuut].

naatgû, *F. s.* [naat-gû] Naat yazmış olan.

naathân, *F. a.* [naat-hân] Cuma günleri büyük camilerde ya da tekkelerde naat okuyan kimse.

na'b, *A. a.* Karga sesi.

nâb, *A. a.* **1.** Azıdişi. **2.** Ağzın sonundaki dört büyük diş. [ç. enyab].

nâb, *F. s.* Arı, saf. Katıksız, halis. Berrak.

nâbeca, *F. s.* [nâ-beca] Yolsuz, yerinde değil. Münasebetsiz. Uygunsuz.

nâbedid, *F. s.* [nâ-bedid] Görünmez, kayıp. Belirsiz.

nâbehencar, *F. s.* [nâ-behencar] Yolsuz, usulsüz, kuralsız.

nâbehengâm, *F. s.* [nâ-behengâm] Vakitsiz.

nâbekaide, *F. s.* [nâ-be-kaide] Kurala uymayan, kuralsız.

nâbekâr, *F. s.* [nâ-be-kâr] **1.** İşsiz, işe yaramaz. **2.** Hayırsız, yaramaz.

nâbemahal, *F. s.* [nâ-be-mahal] Yerinde ve uygun olmayan. Yolsuz, yersiz.

nâbercâ, *F. s.* [nâ-ber-câ] Yolsuz, yersiz.

nâbesud, *F. s.* [nâ-be-sud] Faydasız, yararsız. Kârsız.

nâbi, *A. a.* Yüksek, yüce.

nabiga, *A. s.* **1.** Ulu, şerefli kimse. **2.** Sonradan ozan olan.

nâbina, *F. s.* [nâ-bina] Kör. Doğuştan kör.

nâbit, nâbite, *F. s.* [nebat'tan] Yerden çıkıp büyüyen, biten. [ç. nevabit].

Nabt, Nebt, *A. a.* Süryanilerden bir takım olup, Arap yarımadasının kuzeyinde otururdu.

Nabtî, *A. s.* Nabt kavmine mensup, onunla ilgili.

nâbud, *F. s.* [nâ-bud] Yok olan. Bulunmaz.

nabz, *A. a.* Atar ve vurur damar. Bilek damarı.

nabzan, *A. a.* Damar vurma, nabız atma.

nabzâşinâ, *F. s.* [nabz-âşinâ] Karşısındakinin zayıf yanını bilen, yaranan.

nabzgîr, *F. s.* [nabz-gîr] Her tabiat ve insana göre davranan, yaranmasını bilen.

nabzi, nabziyye, *A. s.* Damarın atmasıyla ilgili.

nabzşinas, *F. s.* [nabz-şinas] **1.** Nabızdan anlayan, iyi hekim. **2.** (Mec.) Adamını tanır. [ç. nabzşinasan].

nâcaiz, *F. s.* [nâ-caiz] Caiz olmayan, yapılmaması gereken, yapılmaz.

nâcesban, nâçesban, *F. s.* [nâ-cesban] Yaranmaz, uygunsuz.

nâci, nâciyye, *A. s.* [necat'tan] **1.** Kurtulmuş, selamete kavuşmuş. **2.** Cehennemden kurtulmuş, cennetlik.

nâcins, *F. s.* [nâ-cins] **1.** Cinsi bozuk. **2.** Aynı cinsten olmayan.

nâçar, *F. s.* [nâ-çar] **1.** Çaresiz. Zorda kalmış. **2.** Zavallı, acınacak. • *Çarnaçar*, ister istemez, mutlaka.

nâçesban, *F. s.* [nâ-çesban] Yakışık olmayan.

nâçiz, *F. s.* [nâ-çiz] Hiç hükmünde olan. Çok küçük, önemsiz (şey). [ç. nâçizan].

nâçizane, *F. s., be.* [nâçiz-ane] Pek ufak, önemsiz bir şey olarak.

nâdan, *F. s.* [nâ-dan] **1.** Nobran, terbiyesiz. **2.** Bilmez, cahil. **3.** Kaba, kendini bilmez.

nâdanest, nâdaneste, *F. s.* Bilmez, cahil.

nâdanî, *F. a.* **1.** Bilmezlik. **2.** Kabalık.

nadar. *Bkz.* nazar.

nade. *Bkz.* nazc.

nâdi, *A. a., s.* [nida'dan] **1.** Bağıran. Çağıran. **2.** Meclis, toplantı.

nâdide, *F. s.* [nâ-dide] **1.** Görülmemiş, görülmedik. **2.** Pek seyrek bulunan, çok değerli.

nâdim, nâdime, *A. s.* [nedamet'ten] Nedamet getiren, pişman. [ç. nâdiman].

nâdimane, *F. be.* [nâdim-ane] Pişman olana yakışırcasına, pişmanlıkla.

nâdimiyyet, *A. a.* Pişmanlık.

nâdir, nâdire, *A. s.* [nedret'ten] Az bulunur. Bulunmaz. Seyrek. • *Nâdir-ül-vücud*, pek az bulunan; *el-nâdirü kelmâdum*, az bulunan şey yok gibidir.

nadîr. *Bkz.* nazır.

nâdirat, *A. a.* [nâdir ç.] Az ve seyrek bulunur şeyler.

nâdire, *A. a.* **1.** Az bulunan şey. **2.** Tuhaf hikâye, fıkra.

nâdiredan, *F. s.* [nâdire-dan] Garip hikâyeler, tuhaf fıkralar bilen.

nâdiregû, *F. s.* [nâdire-gû] Garip fıkralar, nükteli sözler söyleyen.

nâdiren, *A. be.* Pek az bulunur, çok seyrek, çok aralıklı, çok az.

nâdiresenc, *F. s.* [nâdire-senc] Garip fıkralar, nükteli sözler kullanan. Zarif. [ç. nâdiresencan].

nadret. *Bkz.* nazret.

nâdürüst, *F. s.* [nâ-dürüst] **1.** Doğru olmayan, eğri. **2.** Sağlam, gerçek olmayan. **3.** Yanlış, haksız. **4.** Hain, harami.

nâdürüstî, *F. a.* Rahatsızlık, hastalık.

nâehl, *F. a.* [nâ-ehl] Ehil olmayan. Ehliyetsiz. [ç. nâehlân].

nâendiş, *F. s.* [nâ-endiş] Uzun uzadıya düşünmeye değmez; mutlak, açık, muhakkak.

nâf, *F. a.* **1.** Göbek. **2.** (Mec.) Orta. • *Nâf-i şeb*, gece yarısı; *zemin*, Mekke.

nafaka, nefaka, *A. a.* **1.** Geçim için gerekli para. **2.** Yetimlere, boşanmış kadınlara verilen geçim parası. [ç. nafakat].

nafe, *F. a.* **1.** Bir çeşit ahunun göbeğinden çıkarılan mis, koku. **2.** Tilki ve başka hayvanların değerli kürklerinin göbek tarafı. **3.** (Mec.) Güzelin saçı.

nâfercam, *F. s.* [nâ-fercam] Sonu çıkmaz. Boş, asılsız.

nafıa, *A. a.* Bayındırlık işleri.

nafî', nafi'a, *A. s.* [nef'den] **1.** Yarar. Kârlı. **2.** Tanrı adlarındandır. • *Abdünnafi', ö. a.* Muhammed Peygamberin kölesinin adı.

nafi, nafiyye, *A. s.* [nefy'den] Olumsuzlaştırıcı. Giderici, yok edici.

nafic, nafice, *A. a.* Nafe, misk (keçisi) göbeği.

nâfih, nâfiha, *A. s.* [nefh'ten] Üfürücü, üfleyici.

nafile, *A. a.* **1.** Zaman ve mükellefiyet dışı sevap için kılınan namaz. **2.** Boş, işe yaramaz. [ç. nevafil].

nafir, nafire, *A. s.* [nefret'ten] **1.** Nefret eden. **2.** Korkak, ürkek.

nafiz, nafize, *A. s.* [nüfuz'dan] **1.** Delip geçen. **2.** İçeriye giren, işleyen. **3.** Etki yapan, sözü dinlenilen. • *Nafiz-ülkelim*, sözü geçen.

nafur, nafure, *A. a.* Fıskıye.

nâgâh, nâgeh, *F. s.* [nâ-gâh] **1.** Vakitsiz. **2.** Ansızın.

nagam, *A. a.* [nagme ç.] Nağmeler, ezgiler.

nagamat, *A. a.* [nagme ç.] Nağmeler, ezgiler.

nâgehân, nâgehânî, *F. s.* [nâgehân] Ansızın. Birdenbire.

nagme, *A. a.* Ahenk. Ezgi. Avaz.

nagmekâr, *F. s.* [nagme-kâr] Şarkı söyleyen. [ç. nagmekâran].

nagmeperdaz, *F. s.* [nagmeperdaz] Nağme söyleyen, türkü söyleyen.

nagmesaz, *F. s.* [nagme-saz] Şarkı söyleyen. [ç. nagmesazan].

nagmesera, *F. s.* [nagme-sera] Şarkı okuyan.

nâgüvar, nâgüvare, *F. s.* [nâgüvar] **1.** Tatsız, yutulmaz. **2.** Sindirimi zor, ağır.

nahafet, *A. a. (ha* ile) Arıklık. Zayıflık.

nâhah, *F. be. (hı, he* ile) İstemeyen, razı olmayan. Zoraki. • *Hah ü nâhah*, ister istemez.

nâhakk, *F. s.* [nâ-hakk] Haksız yere.

nâhalef, *F. s. (hı* ile) [nâ-halef] Soyuna çekmemiş. Hayırsız (evlat).

nâhast, *F. s. (hı, sin, te* ile) [nâhast] **1.** İstenilmemiş. **2.** İstemeden.

nahcir, *F. a. (hı* ile) **1.** Av hayvanı. Yaban keçisi. **2.** Av.

nahcirgâh, *F. a.* Avlak.

nâhemta, *F. s. (he, te* ile) [nâhemta] Denk olmayan. Eşit olmayan.

nâhemvar, *F. s.* [nâ-hemvar] **1.** Düz olmayan. **2.** Uygunsuz. Uymayan.

nahhas, *A. a. (hı, sin* ile) Esirci, esir satıcısı.

nahhaset, *A. a.* Esircilik.

nahık, nahıka, *A. s. (he, kaf* ile) [nehk'tan] Anıran. Eşek sesli.

nâhi, nâhiyye, *A. s.* [nehy'den] Meneden, yasak eden.

nahib, nahibe, *A. s.* [nehb'den] Zorla alan, yağma eden.

nahid, nahide, *F. a.* **1.** Venüs (Zühre) yıldızı. **2.** Yeniyetme kız.

nahif, *A. s.* [nahafet'ten] Arık. Zayıf.

nahîl, *A. a. (hı* ile) [nahl ç.] Hurma ağaçları.

nahîr, nahîre, *A. s.* [nahr'den] Boğazlanmış, kesilmiş.

nahiye, *A. a.* **1.** Yan. Kenar. Bölük. **2.** Civar. **3.** Küçük yer. Bölge. **4.** Bucak.

nahl, *A. a. (ha* ile) Balarısı.

nahl, *A. a. (hı* ile) Hurma ağacı.

nahlbend, *F. a.* **1.** Ağaç budayıp düzelten kimse. **2.** Balmumu taklidi süs ağacı yapan kimse.

nahle, *A. a.* **1.** Tek arı. **2.** Tek hurma ağacı.

nahlistan, *F. a.* [nahl-istan] **1.** Hurmalık, hurma ormanı. **2.** Fidanlık, ağaçlık.

nahliyye, *A. a.* (Bitb.) Fransızca *palmiers* (hurmalar), *apides* (arılar) karşılığı (XIX. yüzyıl).

nahlzar, *F. a.* [nahl-zar] **1.** Hurmalık. **2.** Ağaçlık.

nahnaha, *A. a.* **1.** Öksürük. **2.** Hırıltıyla soluma.

nâhoş, *F. s. (hı* ile) [nâ-hoş] **1.** Hoşa gitmeyen. Tatsız. **2.** Hasta.

nâhoşgüvar, *F. s. (hı, kâf-i acemi* ile) [nâ-hoş-güvar] **1.** Sindirimi zor. **2.** Tatsız.

nâhoşî, *F. a.* Kötülük, iğrençlik.

nâhoşnud, *F. s.* [nâ-hoşnud]

Hoşnut olmayan, razı olmayan.

nâhoşnudî, *F. a.* Hoşnutsuzluk.

nahr, *A. a. (ha* ile) Boğazlama, kesme.

nahs, *A. a.* **1.** Uğursuzluk. **2.** Uğursuz şey.

nahsan, nahseyn, *A. a.* İki uğursuz (Zühal/Satürn ile Merih/Mars).

naht, *A. a.* Oyma, yontma.

nahuda, *F. a.* Gemici. Kaptan. [ç. nahudayan].

nâhuda, *F. s.* [nâ-huda] Tanrısız. Tanrıtanımaz.

nâhuda ters, *F. s.* Tanrı'dan korkmaz.

nahun, *F. a.* Tırnak.

nahv, *A. a. (ha* ile) **1.** Sözdizimi. **2.** Yön, etraf.

nahvet, *A. a. (hı* ile) **1.** Kibir, gurur. **2.** Ululanma, kurulma. **3.** Böbürlenme.

nahvetfüruş, *F. s.* [nahvetfüruş] Böbürlenen. Ululuk satan.

nahvî, nahviyye, *A. s.* Sözdizimine ait, sözdizimiyle ilgili.

nahviyyun, *A. s.* Dilbilimciler.

na'ış. *Bkz.* naaş.

naib, *A. s., a.* **1.** Vekil. Birinin yerine geçici bir süre için oturan. **2.** Kadı vekili. **3.** Kadı, şeriat yargıcı. **4.** Nöbetle gelen. [ç. nüvvab].

naibe, *A. a.* Bela. Kaza, musibet. [ç. nevaib].

nail, naile, *A. s.* [neyl'den] Ele geçiren. Murada eren.

nailiyyet, *A. a.* Ele geçirme.

nâim, nâime, *A. s.* [nevm'den] Uyuyan. Uykuda olan.

naim, naime, *A. s.* **1.** Taze. **2.** Yumuşak. **3.** Kemiksiz.

naim, *A. a.* **1.** Bollukta yaşayış. **2.** *ö. a.* Cennetin bir tabakası.

naime, *A. ö.* Fransızca *mollusques* (yumusakcalar) karşılığı (XIX. yüzyıl).

nâ'ir, nâ'ire, *A. s.* Parlak, parlayan, alevli.

nâ'ire, *A. a.* Ateş, alev. • *Nâ'ire-i adavet*, düşmanlık alevi, düşmanlık; *-harb-ül kıtal*, savaş ve kırım ateşi.

-nâk, *F. s.* Adlara ulanarak sıfatlar meydana getirir. • *Ateşnâk; derdnâk; elemnâk; ferahnâk; feyznâk; gamnâk; giryenâk; hatarnâk; hevlnâk; hışmnâk; nemnâk; tarabnâk; süznâk; şerernâk; zahmnâk; zehrnâk.*

nâka, *A. a. (kaf* ile) Dişi deve.

nakabet, nikabet, *A. a.* **1.** Nakıplık. **2.** Vekillik. **3.** Başkanlık. • *Nakabet-i eşraf*, peygamber soyundan gelenlerin işlerine bakıp hükümetle aralarındaki muamelelere vekillik eden kimsenin işi.

nâkabil, *F. s.* [nâ-kabil] **1.** Olmayacak, olamayacak. **2.** İstidatsız, kabul etmez.

nâkâfi, *F. s.* [nâ-kâfi] Yetmez, kâfi değil, yetersiz.

nakais. *Bkz.* nekais.

nakaiz. *Bkz.* nekaiz.

nakale, *A. a.* [nakil ç.] Nakledenler, haberciler.

nâkâm, *F. s.* [nâ-kâm] İsteğine

erememiş. Mahrum, yoksun.

nâkâmî, *F. a.* [nâ-kâmî] İsteğine erememe. Mahrumluk, yoksunluk.

nakarat, *A. ç., a.* **1.** Şarkı bentlerinin sonlarında tekrarlanan beyit ya da mısralar. **2.** (Mec.) Durmadan yinelenen aynı şeyler.

nakare. *Bkz.* nakkare.

nakb, *A. a.* **1.** Delme. **2.** Delik ya da lağım açma.

nakbzen, *F. a.* [nakb-zen] Delik ya da lağım açan işçi.

nakd, *A. a.* **1.** Akçe, madenden para. **2.** Para olarak bulunan servet. **3.** Peşin para. • *Nakd-i can,* en değerli şey; *-mevcud,* elde bulunan para. [ç. nukud].

nakden, *A. be.* **1.** Para olarak, parayla. **2.** Peşin, elden.

nakdî, nakdiyye, *A. s.* Akça ya da paraya ait, onunla ilgili. • *Bedel-i nakdî,* eskiden asker ocağındakilerin askerlik için ödedikleri para; *ceza-yi nakdî,* para cezası.

nakdine, *F. a.* **1.** Hazır ve peşin para. **2.** Değerli mal. • *Nakdine-i hayat.*

nâkes, *F. s.* **1.** İnsaniyetsiz, alçak. **2.** Cimri, pinti. [ç. nâkesan].

nâkesane, *F. be.* [nâkes-ane] Nakeslikle.

nakı', nakı'a, *A. a.* Ilaç olarak kaynatılan otlardan çıkarılan su.

nakıa, *A. a.* Ziyafet. Düğün yemeği. Ziyafet için kesilen hayvan.

nakîb, *A. a.* [nakabet'ten] **1.** Bir kavim ya da kabile başkanı ya da vekili. **2.** Bir tekkede şeyhe yardım eden en eski derviş ya da dede. • *Nakîbül-eşraf,* peygamber soyundan olanların işlerini görmek üzere hükümetçe atanılan memur. [ç. nukaba].

nâkıd, *A. s.* Eleştirici. Ayarcı.

nakıiyye, *A. a.* (Hayb.) Fransızca *infusoires* (haşlamlılar) karşılığı (XIX. yüzyıl).

nâkıl, nâkile, *A. s.* [nakl'den] **1.** Taşıyan. **2.** Geçiren. **3.** (Bir dilden) Çeviren. **4.** Işittiğini anlatan.

nâkıliyyet, *A. a.* **1.** Geçirme niteliği. **2.** (Fiz.) İletkenlik.

nakîr, *A. a.* Küçük, önemsiz şey. • *Nakîr ü kıtmîr,* hepsi, iğneden ipliğe dek.

nâkıs, *A. s.* **1.** Eksik. Noksan. Tam olmayan. **2.** Kusuru olan, kusurlu. **3.** (A. Dilb.) Sözcüğün asıl maddesinin son harfinin a, e, i, ü olması. **4.** (Mat.) Eksi (—) işareti.

nakıs, *A. s.* [noksan'dan] Eksik.

nâkis, *A. s.* Bayağı, alçak, baş aşağı sarkan. [ç. nevakis].

nakîsa, *A. a.* Eksiklik. Kusur, ayıp. [ç. nekais].

nakıyy nakıyye, *A. s.* Temiz.

nâkız, nâkıza, *A. s.* [nakz'dan] Bozan, bozucu.

nakîz, nakîza, *A. s.* [nakz'dan] Karşıt, zıt. • *Müsemma binnakîz,* adı durumuna ve davranışına uymayan; *nakîz-i müddea,* antitez, karşısav.

nakıza, *A. a.* Birbirine karşıt, olan şey, iş. [ç. nekaiz].

nakkab, *A. s.* [nakb'dan] Delik açıcı, delici.

nakkad, *A. s., a.* [nakd'den] **1.** Akçanın kalpını sağından ayıran. **2.** Bir şeyin iyisini kötüsünden ayıran. **3.** Tenkitçi, eleştirici, eleştirmen.

nakkare, nakare, *A. a.* Eski küçük bir çeşit davul.

nakkarehane, *F. a.* [nakkarehane] Çalgı takımı ve çalgı yeri.

nakkaş, *A. a.* [nakş'tan] Yağlı boya işleyen. Duvar ve tavanlara boyalı resim yapan. • *Nakkaş-i ezel,* Tanrı.

nakl, *A. a.* **1.** Bir yerden bir yere götürme. Taşıma. **2.** Ev ya da yer değiştirme, taşınma. **3.** Aynını başka bir şey üzerine alma. **4.** Hikâye söyleme. **5.** Ağızdan ağza ya da kitaplarla gelip bilinen ve akılla bulunmayabilecek şey. **5.** Bir dilden başka bir dile çevirme.

naklen, *A. be.* **1.** Nakil suretiyle. **2.** Anlatma ya da hikâye yoluyla.

naklî, nakliyye, *A. s.* **1.** Taşımayla ilgili. **2.** Nakille öğrenilen. • *Mazi-i naklî,* (Dilb.) -miş'li geçmiş; *masarif-i nakliye,* taşıma parası; *vesait-i nakliye,* taşıt.

nakliyyat, *A. a.* [nakl, nakliye ç.] **1.** Taşıma, göç işleri. **2.** Söylenenlerden öğrenilen şeyler.

nakliyye, *A. a.* **1.** Eşya ve her türlü şey, taşıma işi. **2.** Taşıma işi için verilen para. Asker taşıma gemisi.

nakmet, nıkmet, *A. a.* Eza vererek cezalandırma. Öç alma.

nakr, *A. a.* Oyma. Kazma. Taş oyma, heykel yapma. • *Fenn-i nakr,* Fransızca *sculpture* karşılığı (heykeltıraslık) (XIX. yüzyıl).

naks. *Bkz.* noksan.

nakş, *A. a.* **1.** Resim. **2.** Duvarlara, tavanlara yapılan yağlı ya da sulu boya resimle bunların yapılması. **3.** İpek ya da sırmayla işleme. **4.** (Mec.) Bir kıtalık şarkı. **5.** (Mec.) Hile, renk. • *Nakş-i ber-âb,* süreksiz şey; *-cebîn,* alınyazısı; *-dilfirib,* gönül aldatıcı suret.

nakşbend, *A. a.* [nakş-bend] **1.** Kumaşların nakışlarını bağlayıp ipek tellerle tezgâha hazırlayan kimse. **2.** Ressam.

Nakşbend, Nakşbendiyye, *A. s.* Şeyh Muhammet Nakşbend'in sofuluk yolunda olan derviş.

nakur, *A. a.* Düdük, boru.

nakus, *A. a.* **1.** Kilise çanı. **2.** (Kim.) Çan şeklinde şişe, cam.

nakz, *A. a.* **1.** Bozma. Çözme, kırma. **2.** Bir sözleşmeyi yok sayma.

nakzen, *A. be.* Bozarak, bozmayla.

nâl, *F. a.* **1.** Kamış. **2.** Kamış kalem. **3.** Kamış ve kalem içindeki saz. **4.** Kamış düdük.

na'l, *A. a.* **1.** Ayakkabı. **2.** At ve benzerleri hayvan ayaklarına

mıhlanan demir. Takav.
nalân, *F. s.* İnleyen.
nâlâyık, *F. s.* [nâ-lâyık] Layık değil, layıksız.
na'lbend, *F. a.* [na'l-bend] Nalbant.
na'lber, *F. a.* Nalbur.
na'lçe, *F. a.* Nalça.
nale, *F. a.* İnleme. İnilti.
nalekünan, *F. be.* [nale-künan] İnleyerek, feryat ederek.
nalende, *F. s.* İnleyen, inleyici.
nalesenc, *F. s.* [nale-senc] İnleyen. İnildeyen.
nalezen, *F. s.* [nale-zen] İnleyen. İnildeyen.
nalezenan, *F. be.* İnleyerek, inildeyerek.
na'lî, *A. s.* Nal biçiminde olan.
na'lin, na'leyn, *A. a.* Nalın.
naliş, *F. a.* İnleme, inilti.
nalişkâr, nalişker, *F. s.* [naliş-kâr] İnleyen. İnildeyen.
nam, *A. a.* **1.** Ad. İsim. **2.** Ün. Lakap. **3.** Adres. **4.** Yerine. Vekillik. • *Nam-i diğer,* öteki adı; *nam-i müstear,* (kendini belli etmemek için alınan) takma ad. • *Bednam, benam, gümnam, niknam.* [ç. naman].
nâmadud, *F. s.* [nâ-madud] Sayılmaz, sayısız, çok.
nâmahdud, *F. s.* [nâ-mahdud] Sınırsız, kıyısız kenarsız.
nâmahrem, *F. s.* [nâ-mahrem] **1.** Şeriat bakımından düşüp kalkılması haram olan. **2.** Yabancı.
nâmahremiyyet, *A. a.* [nâ-mahremiyyet] Namahremlik.
nâmahsur, *F. s.* [nâ-mahsur] Sınırlanmamış, sonu olmayan, sonsuz.
nâmakbul, *F. s.* [nâ-makbul] Beğenilmeyen, makbule geçmez.
nâma'kul, *F. s.* [nâ-ma'kul] Akıl almayan, akla karşıt olan.
nâmalum, *F. s.* [nâ-malum] Bilinmeyen. Bilinmez.
naman, *F. a.* [nam ç.] Adlı kimseler.
nâmaruf, *F. s.* [nâ-maruf] Tanınmayan.
nâmarzî, *F. s.* [nâ-marzî] Beğenilmeyen, uygun olmayan. İğrenç.
nâmatbu, *F. s.* [nâ-matbu] **1.** Tabiate uygun olmayan. **2.** Basılmamış olan.
namâver, *F. s.* [nam-âver] Ad salmış, ünlü. [ç. namâveran].
namaz, *F. a.* Namaz.
namazgâh, *F. a.* [namaz-gâh] Namaz kılınan meydan. Açık mescit.
namcû, *F. s.* [nam-cû] Ün arayan. Yiğit.
namdar, *F. s.* [nam-dar] Ünlü. [ç. namdaran].
namdarî, *F. a.* Ünlü olma. Ünlülük.
name, *A. a.* **1.** Mektup. **2.** Sevgi ve sevgili mektubu.
-name, *F. s.* "Yazılı, yazılmış; kitapçık" anlamlarıyla bileşikler yapılmıştır. • *Ahdname; bahname; bername; beyanname; emrname; fethname; Hamzaname; ilânname; itimadname; kanunname; kararname; muhabbetname; ni-*

zamname; salname; sefaretname; sername; sitemname; sulhname; şahadatname; şahname; şartname; şehname; tahkimname; talimname; tâbirname; telgrafname; vekâletname; zafername.

nameber, *F. s.* [name-ber] Mektup götüren. [ç. nameberan].

nâmefhum, *F. s.* [nâ-methum] Anlamsız, anlaşılmaz.

nâme'mul, *F. s.* [nâ-me'mul] Umulmadık.

nâmerbut, *F. s.* [nâ-merbut] Rabıtasız, birbirini tutmayan.

nâmerd, *F. s.* [nâ-merd] **1.** İnsaniyetsiz. Alçak tabiatlı. **2.** Korkak.

nameres, *F. a., s.* [name-res] Mektup ulaştıran.

nâmergub, *F. s.* [nâ-mergub] Beğenilmez.

nâmer'î, *A. s.* [nâ-mer'î] Görülmez.

nâmesbuk, *F. s.* [nâ-mesbuk] Benzeri hiç olmamış, geçmemiş.

nâmesmu', *F. s.* [nâ-mesmu'] **1.** İşitilmemiş. **2.** İşitilmeye değmez.

nâmes'ud, *F. s.* [nâ-mes'ud] Kutsuz, uğursuz.

nâmeşhud, *F. s.* [nâ-meşhud] Gözle görülmemiş.

nâmeşru, *F. s.* [nâ-meşru] Meşru olmayan, kanunsuz, yasadışı.

nâmevzun, *F. s.* [nâ-mevzun] **1.** Ahenksiz, orantısız. **2.** Vezni olmayan. Vezni düşük (koşuk).

namî, namiyye, *A. s.* [nümüvv'den] Yerden biten, olan, yetişen.

namî, *F. s.* [nam'dan] Ünlü.

nâmihriban, *F. s.* [nâ-mihriban] Sevmez, sevgisi olmayan.

namiye, *A. a.* Olma, yerden bitme kuvveti.

nâmizac, *F. s.* [nâ-mizac] Keyifsiz, hasta.

nâmurad, *A. a.* [nâ-murad] Isteğine ulaşamamış.

namus, *A. a.* **1.** Kanun, yasa, nizam. **2.** Irz. **3.** Temizlik, doğruluk. **4.** Tanrı'ya yakın melek. • *Namus-i ekber,* Cebrail. [ç. nevamis].

namuskâr, *F. a., s.* [namus-kâr] **1.** Namuslu. **2.** Doğru.

namuskârane, *F. be.* [namus-kâr-ane] Namuslu kimseye yakışırcasına. Namusluca, namus çerçevesinde.

nâmutasavver, *F. s.* [nâ-mutasavver] Hatır ve hayale gelmez.

nâmuvafık, *F. s.* [nâ-muvafık] Uygun olmayan, uymaz.

nâmübarek, *F. s.* [nâ-mübarek] Uğursuz, kutsuz.

nâmühezzib, *F. s.* [nâ-mühezzib] Islah edilmemiş, terbiye görmemiş.

nâmülâyim, *F. a.* [nâ-mülâyim] **1.** Uymaz, uygunsuz. **2.** Sert, çetin.

nâmünasib, *F. s.* [nâ-münasib] Uygun olmayan, münasebetsiz.

nâmüsaid, *F. s.* [nâ-müsaid] Elverişsiz.

nâmüstahak, *F. s.* [nâ-müstahak] **1.** istihkakı olmayan, ehli bulunmayan. **2.** Hak edilmemiş, istihkak olunmamış.

nâmüstaid, *F. s.* [nâ-müstaid] Yeteneksiz.

nâmütenahi, *F. s.* [nâ-mütenahi] Sonsuz, nihayetsiz, kenarı yok.

namver, *F. s.* [nam-ver] Adlı, ünlü.

namzed, *F. s., a.* [nam-zed] **1.** Nişanlı. **2.** Aday.

nan, *F. a.* Ekmek. • *Nan-i aziz,* ekmek; *-cevîn,* arpa ekmeği; *nan ü nemek,* tuz ve ekmek (hakkı); *nan ü nimet,* iyilik, bağış.

na'na', *A. a.* Nane.

nancû, *F. a.* [nan-cû] Dilenci.

nanhor, *F. s.* [nan-hor] Dilenci.

nankör, *F. s.* [nan-kör] Gördüğü iyiliği unutan.

nanpâre, *F. a.* [nan-pâre] **1.** Ekmek parçası. **2.** Geçime yarayan memurluk ya da iş.

nâpak, *F. s.* [nâ-pak] Pis, murdar.

nâpâydar, *F. s.* [nâ-pây-dar] Süreksiz, durmaz. Geçici.

nâpesend, *F. s.* [nâ-pesend] Beğenilmez.

nâpesendide, *F. s.* [nâ-pesendide] Beğenilmez.

nâpeyda, *F. s.* [nâ-peyda] Bellisiz. Görünmeyen.

nâpezir, *F. s.* [nâ-pezir] **1.** Kabul etmez. **2.** Olmaz, unmaz.

nâpuhte, *F. s.* [nâ-puhte] **1.** Ham, çiğ, pişmemiş. **2.** Acemi, toy.

nâpuşide, *F. s.* [nâ-puşide] Örtülmemiş, örtüsüz, açık.

nar, *F. a.* Nar.

nâr, *A. a.* **1.** Ateş. **2.** Cehennem. **3.** (Ateş gibi) yakıcı şey. • *Nâr-i beyza,* (Fiz.) akkor; *küre-i nâr,* (Yerb.) ateşyuvar.

nârast, *F. s.* [nâ-rast] Doğru olmayan, eğri.

narcil, *A. a.* Hindistancevizi.

narçil, *F. a.* Hindistancevizi.

nardenk, *F. a.* Nar. (Erik, elma, kızılcık gibi şeylerden çıkarılan) ekşi pekmez.

nardîn, *F. a.* Bir çeşit sümbül.

na're, *A. a.* Nara. Yüksek sesle uzun bağırtı.

nârefte, *F. s.* [nâ-refte] Gidilmemiş, geçilmemiş. Kimsenin geçmediği.

nârenc, *F. a.* **1.** Turunç. **2.** Portakal.

nârenci, nârenciye, *A. s.* Turuncu, turunç renginde.

nârenciyye, *A. a.* Turunçgiller.

nâreng, *F. a.* **1.** Narenc. **2.** Turunç.

nârengî, *F. s.* **1.** Turuncu. **2.** *F. a.* Mandalina.

nâresâ, *F. s.* [nâ-resâ] **1.** Yetişmemiş, ham. **2.** Uygun olmayan.

nâresîde, *F. s.* [nâ-resîde] **1.** Buluğa ermemiş. **2.** Ermemiş, ham.

nâreşîd, *F. s.* [nâ-reşid] **1.** Olgunlaşmamış. **2.** Erginleşmemiş.

nâreva, *F. s.* [nâ-reva] Yakışmaz.

nârevan, *F. s.* [nâ-revan] Akmayan, geçmez, gitmez.
nargil, nargile, *F. a.* Nargile.
narh, *A. a.* Ekmek, et gibi zorunlu eşyaya hükümetçe konulan fiyat.
nari, *F. s.* **1.** Cin, peri. **2.** Cehennemle ilgili.
narî, nariyye, *A. s.* **1.** Ateşle ilgili, ateşten. **2.** Yanar, tutuşur, patlar.
nârin, *F. s.* **1.** İnce, zayıf. **2.** Taze. **3.** Parlak. **4.** Süslü.
narven, *F. a.* Karaağaç.
nâs, *A. a.* [insan ç.] İnsanlar. • *Alâ-mele-in-nâs,* halk arasında, açıkça.
nasafet. *Bkz.* nasfet.
Nasârâ, *A. a.* [Nasrani ç.] Hıristiyanlar.
nâsavab, *F. s.* [nâ-savab] Yolsuz, yanlış, haksız.
nâsaz, *F. s.* [nâ-saz] Uygunsuz, uymaz.
nâsazî, *F. a.* Düzensizlik, uygunsuzluk.
nâsazkâr, *F. s.* [nâ-saz-kâr] U - gun olmayan, karşıt.
nasb, *A. a.* **1.** Dikme. Saplama. **2.** Bir memurluğa atanma. **3.** Bir rütbe alma. **4.** (A. Dilb.) Adın i'rabı.
nâsencide, *F. s.* [nâ-sencide] **1.** Tartılmamış, ölçülmemiş. **2.** Değerlenmemiş, iyi düşünülmemiş.
nâseza, *F. s.* [nâ-seza] Uygun olmayan, layıksız.
nasfet, nasafet, *A. a.* İnsaf, haklılık.
nâsıb, nâsıbe, *A. s.* [nasb'dan] Bir yere dikici.
nâsıf, nâsıfa, *A. s.* **1.** (Geo.) Açıortay. **2.** İkiye bölen.
nâsıh, nâsıha, *A. s.* [nush'tan] Öğüt veren.
nâsık, *A. s.* [nesak'tan] Düzgün.
nâsır, nâsıra, *A. s.* [nasr'dan] Yardımcı, yardım eden.
nasıye, *A. a.* Alın. [ç. nevasî].
nâsî, nâsiye, *A. s. (sin* ile) Unutan. Unutucu.
nasib, *A. a. (sat* ile) **1.** Pay. **2.** Bir kimsenin elde edebildiği şey. **3.** Tanrı'nın kısmet ettiği şey.
nâsibe, *A. a.* Yollara dikilen işaret taşı, mil.
nâsic, nâsice, *A. s.* [nesc'den] Dokuyan.
nâsih, nâsiha, *A. s.* [nesh'ten] **1.** Battal eden. **2.** Kitabın kopyasını çıkaran.
nasihat, *A. a.* Öğüt. [ç. nesaih].
nasihatpezir, *F. s.* [nasihatpezir] Öğüt dinler.
nâsik, *A. s. (ref* ile) Dine bağlı. Din buyruklarını tam olarak yerine getiren.
nâsir, nâsire, *A. s.* [nesr'den] **1.** Yayan, saçan. **2.** Nesir yazan.
nasir, *A. s. (sat* ile) Yardımcı. İmdatçı.
nasr, *A. a.* **1.** Yardım. **2.** Üstünlük, yenme.
Nasranî, Nasraniyye, *A. a., s.* **1.** Hıristiyan. **2.** Hıristiyanlıkla ilgili. [ç. nasârâ].
Nasraniyyet, *A. a.* Hıristiyanlık.

nasrî, *A. s.* Tanrı yardımıyla üstünlük ve ülke almakla ilgili.

nass, *A. a. (sat* ile) **1.** Açıklık, kesinlik. **2.** Kur'an'da ya da hadiste bir iş hakkında olan açıklık ve bu açık söz. [ç. nusus].

nassiyye, *A. a.* (Fel.) Fransızca *dogmatisme* (dogmatizm) karşılığı (XX. yüzyıl).

Nasturî. *Bkz.* Nesturi.

nasuh, nasuha, *A. s.* [nasihat'ten] **1.** Öğütçü. **2.** Halis, temiz. • *Tövbe-i nasuh*, bozulamaz tövbe.

nâsuhte, *A. s.* [nâ-suhte] **1.** Yanmamış. **2.** Pişmemiş, çiğ.

nasur, *A. a.* Basur deliği. Fistül. [ç. nevasır].

nasut, *A. a.* İnsanlık. İnsan ve insanlara ait şeyler.

nâsüfte, *F. s.* [nâ-süfte] Delinmemiş. Deliksiz.

na'ş. *Bkz.* naaş.

nâşad, *F. s.* [nâ-şad] Hüzünlü, kederli.

nâşayeste, *F. s.* [nâ-şayeste] Layık olmayan. Layık değil.

nâşekîb, *F. s.* [nâ-şekib] Sabırsız, dayanıksız. Çabuk usanan.

nâşekîbane, *F. be.* [nâ-şekibane] Sabırsızlıkla.

naşî, *A. s.* [neşet'ten] **1.** İleri gelen. **2.** *be.* Dolayı, ötürü. Sebebiyle, nedeniyle.

naşîd, naşîde, *A. s.* [neşide'den] Şiir söyleyen. Şiir okuyan. Şiir yazan.

nâşînas, *F. s.* [nâ-şinas] Bilmez. İdraksiz.

nâşînîde, *F. s.* [nâ-şinide] İşitilmemiş, duyulmamış.

naşîr, naşîre, *A. s., a.* [neşr'den] **1.** Dağıtan, yayan, serpen. **2.** Bir kitap yayımlayan.

naşîz, naşîze, *A. s.* Kalkmış; durmadan atan (damar).

nâşüküfte, *F. s.* [nâ-şüküfte] Açılmamış.

nâ't. *Bkz.* naat.

nat', *A. a.* **1.** Üzerinde yemek yemek için yere serilen sofra. **2.** Meşinden yapılma yolcu döşeği.

nâtamam, *F. s.* [nâ-tamam] Bitmemiş, tamam olmamış.

nath, *A. a.* Boynuzlu hayvanın boynuzuyla vurması, süsme, tos vurma.

nâtık, nâtıka, *A. s.* [nutk'tan] **1.** Söyleyen. Lakırdı eden. **2.** Fikir ederek düşünen. **3.** Bir ifadesi olan. Bir şeyi gösteren. Beyan edici, bildirici.

nâtıka, *A. a.* **1.** Düşünüp söyleme niteliği. **2.** Düzgün, dokunaklı söz söyleme.

nâtıkaperdaz, *F. s.* [nâtıka-perdaz] Düzgün, etkili söz söyleyen. [ç. nâtıkaperdazan].

nâtıkapîra, *F. s.* [nâtıka-pîra] Güzel, doğru söz söyleyebilen.

nâtıkıyyet, *A. a.* [nukt'tan] Söz söylemeklik.

natır. *Bkz.* natur.

nâtıraş, *F. s.* [nâ-tıraş] Yontulmamış, terbiye görmemiş. Ham, kaba.

nâtıraşîde, *F. s.* [nâ-tıraşide] Yontulmamış, kaba. Terbiye-

siz, ham.
natron, *A. a.* **1.** Küherçile. **2.** Boraks.
natuk, *A. s.* [nutk'tan] **1.** Kolaylıkla söz söyleyen. Nutuk söylemede usta. **2.** Düzgün söz söyler, çeneli.
natur, natır, *A. a.* **1.** Bağ, bahçe bekçisi. **2.** Hamam hademesi.
nâtüvan, *F. s.* [nâ-tüvan] Zayıf. Güçsüz.
naur, *A. a.* Değirmen kanadı.
nâure, *A. a.* Su dolabı. [ç. nevair].
nâümid, *F. s.* [nâ-ümit] Umutsuz.
nâüstüvar, *F. s.* [nâ-üstüvar] Sağlam olmayan, dayanaksız.
navdan, *F. a.* Oluk.
navek, *F. a.* Ok. • *Navek-i çeşm,* Kirpik.
navekendaz, *F. s.* [navekendaz] Ok atan, okçu.
naver, *F. a.* Olabilir, mümkün.
naverd, *F. a.* Savaş.
naverdgâh, *F. a.* [naverd-gâh] Savaş yeri. Cenk alanı.
nay, ney, *F. a.* **1.** Kamış. **2.** Kamıştan yapılan düdük, ney.
-nay, *F. il.* Yer göstermek üzere sözcüklere ulanan -na ilgecinin başka bir şekli.
nâyab, *F. s.* [nâ-yab] **1.** Bulunmaz. **2.** Benzeri olmaz.
nayçe, *F. a.* Küçük ney.
nayi, *F. a.* Ney çalan kimse.
nayiha, *A. a.* Parayla ölüye ağlayan kadın.
nayîn, *F. s.* Kamıştan yapılma, sazdan.
naypâre, *F. a.* [nay-pâre] **1.** Kamış parçası. **2.** Kalem.
nayzen. *Bkz.* neyzen.
naz, *F. a. (ze* ile) **1.** Kendini beğendirmek için takınılan yapmacık davranış. **2.** Bir şey beğenmiyor gözükme. **3.** Sımarıklık.
nazair, *A. a. (zı* ile) [nazîre ç.] Nazireler.
nazan, *F. s.* Nazlı.
nazar, nadar, *A. a. (dat* ile) Tazelik.
nazar, *A. a.* **1.** Bakma, bakım, göz atma. **2.** Düşünme, mülahaza. **3.** İltifat. **4.** Göz değme. **5.** Bir türlü kabul etme. **6.** Yan, bakış. • *Atf-i nazar,* bakma; *cây-i nazar,* düşünme; *hüsn-i nazar,* iyi gözle görme; *im'an-i nazar,* bakıp süzme; *nur-i nazar,* göz nuru; *sarf-i nazar,* şöyle dursun; *sarf-ı nazar etmek,* vazgeçmek. [ç. enzar].
nazaran, *A. be.* **1.** Göre, bakılırsa. **2.** Kıyaslayarak.
nazarbaz, *F. s.* [nazar-baz] Şuhlukla bakan.
nazarbazi, *F. a.* [nazar-bazi] Şuhlukla bakış.
nazarendaz, *F. s.* [nazarendaz] Göz atıp bakan.
nazargâh, nazargeh, *F. a.* [nazar-gâh] Bakılan ya da bakılacak yer.
nazarî, nazariyye, *A. s.* **1.** Bakışa ait, bakışla ilgili. **2.** Yalnız bilgi halinde olan. Uygulanmamış. Kuramsal. [ç. nazariyyat].
nazariyye, *A. a.* Kuram.

nazarrüba, *F. s.* [nazar-rüba] Göz çeken.

nazc, nadc, *A. a. (nun, dat* ile) Olma, olgunluk. Yetişme.

nazende, *F. s.* Nazlı. Hoş edalı. Sevgili.

nazenîn, *F. s.* **1.** Oynak, cilveli. **2.** Çok nazlı yetiştirilmiş. Şımarık. **3.** (Horlukla) Şu, bilinen. Mahut. • *Tarik-i nazenîn,* Bektaşi tarikatı.

nâzım, nâzime, *A. s.* **1.** Düzenleyen. **2.** Nazım haline koyan, koşuk yazan. • *Nâzım-i menazım-i umur-i cumhur,* halkın işlerini sıraya koyan, düzenleyen. **3.** (Fiz.) Düzengeç. **4.** (Mat.) Normal.

nazır, nazıra, *A. s.* [nazar, nezaret'ten] **1.** Bakan, nazar eden. **2.** Bakan, idare eden. **3.** Bir yüzü bir tarafa olan. **4.** *a.* Bakan, bir işin yönetimine memur olan baş. **5.** Kabine üyelerinden her biri. [ç. nuzzar].

nazif, nazife, *A. s.* [nezafet'ten] Temiz.

nazik, nazük, *F. s.* **1.** İnce. **2.** Güzel. **3.** Terbiyeli.

nazikâne, *F. be.* [nazik-ane] İncelikle, kibarlıkla, nazik bir kimseye yakışırcasına.

nazikeda, *F. s.* [nazik-eda] Nazik davranışlı.

nazikter, *F. s.* [nazik-ter] Çok nazik.

nazil, nazile, *A. s.* [nüzul'den] **1.** Yukardan aşağıya inen. **2.** Bir yere konan, konaklayan.

nazile, *A. a.* **1.** Bela, sıkıntı. **2.** İnme, nüzul. **3.** Nezle.

nazîm, *A. a.* Sıra sıra, dizi dizi olan şey.

nazîr, *A. s., a.* [nazar'dan] Benzer.

nazîr, nadîr, *A. a.* (Gökb.) Ayakucu.

nazîre, *A. a.* **1.** Örnek. Karşılık. **2.** (Ya.) Bir ozanın şiirini taklit ederek yazılan şiir. [ç. nazair].

nazm, *A. a.* **1.** Sıra, tertip. **2.** Vezinli, kafiyeli söz.

nazmen, *A. be.* Manzum olarak.

nazperver, *F. s.* [naz-perver] Naz eden.

nazperverd, *F. s.* [naz-perverd] Naz içinde büyütülmüş. Nazlı.

nazra, *A. a.* (Bir tek) bakış. (Ed. Ce.): • *Nazra-i hayran; -mahmur; -münacat; -nefrîn; -perişan; şefkat; -şum.*

nazret, nadret, *A. a.* Tazelik. Yeşillik.

nazük. *Bkz.* nazik.

neb', nebean, *A. a.* Yerden su kaynamak.

neba', *A. a.* Haber. [enba].

nebahet, *A. a.* Şeref, onur.

nebail, *A. a.* [nebile ç.] Yüceler, yüksekler.

nebalet, *A. a.* **1.** Zekilik. **2.** Cömertlikte ululuk. **3.** Ululuk.

neban, nebean, *A. a.* (Su) Kaynama, çıkma.

nebat, *A. a.* Toprakta biten her türlü bitki.

nebatat, *A. a.* [nebat ç.] **1.** Bitkiler. **2.** Botanik, bitkibilim.

nebatî, nebatiyye, *A. s.* Bitkiyle

ilgili. Bitki soyundan, bitkisel.

nebatiyyun, *A. ç., a.* Botanik bilginleri, bitkibilimciler.

nebbal, *A. a.* Okçu. Ok yapıp satan kimse.

nebbas, *A. s.* Kefen soyucu. Mezar açıcı.

neberd, *F. a.* Savaş, kavga.

neberdâzma, *F. s.* [neberd-âzma] Savaşta denemesi olan. Savaşa alışık.

neberdgâh, *F. a.* [neberd-gâh] Savaş yeri.

neberdpîşe, *F. s.* [neberd-pîşe] Savaşçı. İşi gücü savaş olan.

nebevî, nebeviyye, *A. s.* Peygambere ait, onunla ilgili.

nebî, *A. a.* [nebe'den] **1.** Haberci. **2.** Peygamber. [ç. enbiya].

nebîh, nebîhe, *A. s.* Ünlü, şerefli, onurlu.

nebîl, nebîle, *A. s.* **1.** Güzel huylu. **2.** Zekâ sahibi. **3.** Ünlü, onurlu.

nebîr, nebîre, *F. a.* Torun.

nebise, *A. a.* Torun.

nebîz, *A. a.* **1.** Hurma şırası, şarabı. **2.** Şarap.

nebl, *A. a.* Ok. Arap oku. [ç. nibal].

nebş, *A. a.* **1.** Gömülü şeyi yerden çıkarma. **2.** Bir şeyi başka bir şeyle ortaya çıkarma. Eşeleme.

Nebt. *Bkz.* Nabt.

nebt, *A. a.* Bitme, yerden çıkma. Meydana gelme.

nebze, *A. a.* Az şey.

necabet, *A. a.* Soyluluk.

necan, *A. a.* İstediğine ulaşma.

necaib, *A. a.* [necib ç.] Necip şeyler.

necaset, *A. a.* Pislik.

necaşi, *A. a.* Habeş hükümdarı.

necat, *A. a.* Kurtulma.

neccah. *Bkz. A. s.* Yorgancı.

neccar, *A. s.* **1.** Dülger. **2.** Marangoz.

Necd, *A. a.* Arap yarımadasının orta bölgesi.

necdet, *A. a.* Yiğitlik.

Necef, *A. a.* Asıl anlamı "tepe" demektir. Kûfe civarında, Halife Ali'nin mezarı olan yer.

neces, *A. a.* Pislik, murdarlık.

necib, necibe, *A. s.* Soylu. [ç. necaib, nüceba].

necîl, necîle, *A. s.* Soylu, kişizade.

necîs, *A. s.* **1.** Unulmaz hastalık. **2.** Pis, mundar.

necl, *A. a.* **1.** Oğul. **2.** Kuşak, nesil. [ç. encal].

necliyye, *A. a.* (Bitb.) Fransızca *geraminees* (buğdaygiller) karşılığı (XX. yüzyıl).

necm, *A. a.* Yıldız. [ç. encüm, nücum].

necmî, necmiyye, *A. s.* Yıldızla ilgili, ona ait.

nedamet, *A. a.* Pişmanlık.

nedametkâr, *F. s.* [nedamet-kâr] Pişman olan.

nedaret. *Bkz.* nezaret.

nedbe, nedebe, *A. a.* Yara izi.

nedeb, *A. a.* **1.** Yara, çıban yeri katılaşıp iyileşme. **2.** Yara izi.

nedebî, nedebiyye, *A. s.* Yara iziyle ilgili.

nedem, *A. a.* Pişman olma.

nedim, nedime, *A. s.* **1.** Meclis arkadaşı. **2.** Büyük bir kimseye hikâye ve fıkra söyleyerek eğlendiren. **3.** Güzel söz söyleyen, iyi öykü anlatan.

nedime, *A. s.* **1.** Kadın nedim. **2.** Bir büyük ya da zengin kadına arkadaşlık eden kadın.

nedret, *A. a.* Az bulunma, seyreklik.

nedve, *A. a.* Konuşma, iş üzerine görüşme. • *Dar-ün-nedve,* Mekke'de Cahiliye döneminde kurulmuş ünlü ev.

nef, *A. a.* Çıkar, kâr. • *Nef' ü zarar,* kârla zarar.

nefad, *A. a.* Bitme, tükenme. Yok olma. • *Binefad,* tükenmez.

nefahat, *A. a.* [nefha ç.] Üfürmeler, esintiler.

nefais, *A. a.* [nefis, nefise ç.] Değerli, beğenilir şeyler.

nefaka. *Bkz.* nafaka.

nefaset, *A. a.* Değerlilik. Beğenilir olma.

nefaz, *A. a.* **1.** Geçme. İşleyip öteye geçme. **2.** Sözü geçme.

nefer, *A. a.* **1.** Bir kişi. **2.** Er, asker. **3.** İnsan sayısı bildiren sözler için kullanılır. [ç. neferat].

neferat, *A. a.* [nefer ç.] Erler, askerler.

nefes, *A. a.* **1.** Soluk. **2.** Soluk alacak kadar süre, an. **3.** Okuyup üfleme, üfürükçülük. [ç. enfas].

nefh, *A. a.* **1.** Güzel koku yayılma. **2.** Rüzgâr esme.

nefh, *A. a.* **1.** Üfleme, şişirme. **2.** Boru çalma. • *Nefh-i Sûr,* İsrafil'in kıyamette çalacağı borunun üflenmesi, kıyamet kopması.

nefha, *A. a.* **1.** Güzel koku. **2.** Yelin bir esişi. [ç. nefahat].

nefha, *A. a.* **1.** Üfürme. **2.** Şişme.

nef'i, *A. s.* Çıkarla ilgili. Faydacı.

nefîr, *A. a.* **1.** Topluluk, cemaat. **2.** Boynuzdan boru. **3.** Çığlık, bağırtı. • *Nefîr-i âmm,* cemaati toplama, halkı askere sürme; *yevm-i nefîr,* hacıların Mina'dan Mekke'ye dönmeleri.

nefis, nefise, *A. s.* Çok güzel, hoşa giden şey. [ç. nefayis].

nef'iyye, *A. a.* (Fel.) Fransızca *utilitarisme* (yararcılık) karşılığı (XX. yüzyıl).

nefl, *A. a.* **1.** Vacip olmayan ibadet. **2.** Fazladan ibadet.

nefret, *A. a.* **1.** Ürküp kaçma. **2.** İğrenç bulup tiksinme.

nefrîn, *F. a.* **1.** İlenç, lanet okuma. **2.** Sövüp sayma.

nefs, nefis, *A. a. (sin* ile) **1.** Ruh, can, hayat. **2.** İnsanın yeme içme gibi gereksinimleri. **3.** Kişi, kendi. **4.** Asıl, maya. **5.** Bir şeyin ta kendisi. **6.** Dölsuyu. • *Nefs-i emmare,* (aşırı zorlayıcı, buyuran nefis) insanı kötülüğe sürükleyen nefis; *-hayvanî,* (canlılık nefsi) canlılardaki anlayış ve hareket kuvvetleri; *-küll,* (tüm nefis) arş; *-levvame,* (kakıcı nefis) kötülükten sonra içte rahatsızlık

uyandıran nefis; *-mütmainne,* iyilikle kötülüğü ayırt eden, temizlenerek kişiyi Tanrı'ya yaklaştıran yeti; *-mütekellim,* (Dilb.) birinci kişi; *-natıka,* insan ruhu, insanın canlılar arasındaki yerini belli eden cevher; *binefsihi, binnefs,* kendisi; *nefs-el-emr, nefs-el-emrde,* aslında; *kefil binnefs,* bir kimsenin istenildiği zaman kendisini teslim etmek üzere kefil olan kimse. [ç. nüfus].

nefs, *A. a. (se* ile) Tükürükle üfürme. Üfleme. • *Nefs-üddem,* gırtlak ile sümüksel zarın kanamasıyla kan tükürme.

nefsa', *A. a.* **1.** Loğusa. Yeni doğurmuş kadın. **2.** Yeni doğumdan sonra gelen kırk günlük durum.

nefsanî, nefsaniyye, *A. s.* **1.** Canlılığın uyandırdığı isteklerle ilgili. **2.** Kin ve garazla ilgili.

nefsaniyyet, *A. a.* Gizli düşmanlık. Kin, garaz.

nefsî, nefsiyye, *A. s.* **1.** Nefisten doğan·şeyle ilgili. **2.** Kişiye, kendisine ait, onunla ilgili.

neft, *F. a.* Yerden çıkan ya da çam gibi bazı ağaçlardan çıkarılan yanabilir yağ.

neftî, *F. s.* Koyu yeşil ile kahverengi arası (renk).

nefy, *A. a.* **1.** Sürme. **2.** (Dilb.) Olumsuzluk. • *Nefy-i an-il-beled,* kentten sürme; *-ebed,* bir daha gelmemek üzere sürgün etme; *-mülk,* bir malın başkasının olduğunu söyleme. *Edat-i nefy,* eylemlere katılan *me* ilgeci; *nefy-i âlem,* (Fel.) Fransızca *acosmisme* karşılığı (XX. yüzyıl).

nehar, *A. a.* Gündüz. • *Leyl ü nehar,* gece gündüz; *nısfınnehar,* meridyen.

neharen, *A. be.* Gündüzün.

neharî, *A. s.* Gündüzlü. Gündüzle ilgili.

nehb, *A. a.* Yağma, çapul.

nehc, *A. a.* Yol, usul. • *Ber nehc-i şer'i,* şeriat yolunda olarak.

neheng, niheng, *F. a.* Timsah.

nehhac, *A. s.* [nehc'den] Kılavuz, doğru yol gösterici.

nehîb, nehîbe, *A. s.* [neheb'ten] **1.** Çapulcu, yağmacı. **2.** Korku, ürküntü.

nehîk, *A. a.* Eşek anırması. Anırtı.

nehîm, *A. a.* **1.** Açgözlü, doymaz. **2.** Yırtıcı.

nehr, nehir, *A. a.* Akarsu, çay. Irmak. • *Mavera'ün-nehr,* (nehrin ötesi). Ceyhun ötesi bölge. [ç. enhar, nühur].

nehren, *A. be.* Nehir yoluyla.

nehreyn, *A. a.* İki nehir. • *Mabeyn-en-nehreyn,* (iki ırmak arası) Fırat ile Dicle arası.

nehrî, nehriye, *A. s.* Irmakla ilgili, ırmağa ait. • *Idare-i nehriye,* ırmakta işleyen vapurlar idaresi.

nehy, *A. a.* **1.** Yasak etme. **2.** (Dilb.) Emir kipinin olumsuzu, emrin karşıtı. • *Emr ü nehy,*

buyurma ve yasaklama; *nehy-i an-il-munkir,* şeriatın yasakladığı şeyleri yaptırmama.

nejad. *Bkz.* nijad.

nekâbet, *A. a.* Dönme, vazgeçme. Cayma.

nekahet, *A. a.* Hastalıktan yeni kalkmış olma durumu. Bu durumdan ileri gelen zayıflık, ağırlık.

nekais, nakais, *A. a.* [nakîsa ç.] Eksiklikler.

nekaiz, nakaiz, *A. a.* [nakîza ç.] Birbirine karşıt, birbirini çelen şeyler.

nekâl, *A. a.* **1.** Şiddetli ceza, eziyet. **2.** İbret.

nekbet, *A. a.* **1.** Talihsizlik. **2.** Düşkünlük. Felaket.

nekbetzede, *F. s.* [nekbet-zede] Belaya tutulmuş, felakete uğramış.

neked, *A. a.* Sıkıntı, dert, bela.

nekhet. *Bkz.* nükhet.

Nekîr, *A. a.* Mezarda ölüleri sorguya çekecek olan meleklerden birinin adı.

nekîr, *A. a.* **1.** Bilmezlik, bilmez, bilisiz. **2.** Yadsıma, öyle değildir deme.

nekre, *A. a., s.* **1.** (Dilb.) Belirsiz ad. **2.** Garip ve gülünç fıkralar. **3.** Aracılığı belli olmayan ad. **4.** Gülünç fıkra söyleyen kimse.

nekregû, *F. s.* [nekre-gû] Gülünç fıkralar söyleyen.

nem, *F. a.* **1.** Az yaşlık, hafif ıslaklık. **2.** Havada, yapı içinde, duvarlarda olan yaşlık. **3.** Çiy.

nema' *A. a.* **1.** Artma, çoğalma. **2.** Büyüme, uzanma. **3.** Faiz. • *Neşv ü nema',* bitkilerin gelişmesi.

nema'dar, *F. s.* [nema'dar] **1.** Artan, büyüyen. **2.** Yararlı, faiz getiren.

nemaim, nemayim, *A. a.* [nemime ç.] Kovuculuklar, çekiştirmeler.

nemarik, *A. a., ç.* Yastıklar.

nemat, *A. a.* Usul, yol. Tarz. • *Nemat-i takrir,* söyleme yolu.

nemdar, *F. s.* [nem-dar] Islak, nemli.

nemed, *F. a.* Keçe. Aba.

nemedîn, *F. s.* Abadan, keçeden yapılma.

nemedpuş, *F. s.* [nemed-puş] Keçe ya da aba giyen.

nemek, *F. a.* Tuz.

nemekdan, *F. a.* [nemek-dan] Tuzluk.

nemekharam, *F. s.* [nemekharam] Nankör.

nemekin, *F. s.* **1.** Tuzlu. **2.** Tadı yerinde.

nemeliyye, *A. a.* (Hayb.) Fransızca *formicidees* (karıncalar) karşılığı.

nemîde, *F. s.* Umutsuz.

nemika, *A. a.* Mektup.

nemîm, *A. s.* **1.** Fısıltı. **2.** Kovucu.

nemîme, *A. a.* Kovuculuk. Ağzı karalık.

nemîmekâr, *F. s.* [nemîme-kâr] Kovucu, ağzı kara.

neml, *A. a. (nun, mim, lam* ile) Karınca.

nemle, *A. a.* **1.** Bedende olan karıncalanma. **2.** Tek karınca.

nemm, *A. a.* Birinin sözünü başkasına götürüp ikisinin arasını bozma, kovuculuk.

nemmam, *A. s.* Kovcu, arabozan. Münafık.

nemnâk, *F. s.* [nem-nâk] Nemli, ıslak.

nemr, nimr, *A. a.* Kaplan.

Nemrud, *A. a.* **1.** Babil'in kurucusu denilen hükümdar (İ.Ö. 2640) olup, İbrahim peygamberi ateşe attırmıştır. Babil kulesinin de bunun zamanında yapıldığı söylenir. **2.** (Mec.) Zalim. [ç. nemaride].

neng, *F. a.* **1.** Ayıp, utanma. **2.** Un. • *Bineng,* namussuz, utanmaz; *nam ü neng,* ad ve ün.

ner, *F. s.* Er, erkek. • *Engüşt-i ner,* başparmak; *şîr-i ner,* erkek aslan.

nercis, *A. a.* Nergis.

nerd, *A. a.* Tavla oyunu.

nerdüban, *F. a.* Merdiven.

nere, nerre, *F. s.* Erkek.

nergis, *F. a.* **1.** Nergis. **2.** Güzelin gözü.

nergisiyye, *A. a.* (Bitb.) Fransızca *amaryllidecees* (nergisgiller) karşılığı (XIX. yüzyıl).

nerîm, *F. s.* Pehlivan, yiğit.

Neriman, *F. a.* Rüstem'in dedesi Sâm'ın babası.

nerm, *F. s.* Yumuşak. • *Nermdil,* yüreği yumuşak, merhametli.

nermîn, *F. a.* Yumuşak.

nerre, nere, *F. s.* Erkek.

nesa', *A. a.* Kalça kemiğinden ayakların ucuna dek olan sinir. • *Arak-ün-nesa'* (Hek.) siyatik.

nesaic, *A. a.* [nesice ç.] Dokunmuş kumaşlar.

nesaih, nesayih, *A. a. (sat, ha* ile) [nasihat ç.] Öğütler.

nesaim, *A. a.* [nesime ç.] Hafif, hoşa gider rüzgârlar.

nesak, nesk, *A. a.* Tarz, üslup, yol. • *Nesak-i vahid,* bir düzende; *yeknesak,* biteviye.

nesc, *A. a.* **1.** Dokuma, dokuyuş. **2.** (Dirb.) Doku. • *Nesc-i adalî,* kasdoku; *-asabî,* sinirdoku; *-beşere-i muhati,* epiteliyum; *-daimî,* değişmezdoku; *-demevî,* kandoku; *-isfencî,* süngerdoku; *-kavî,* pekdoku; *-kesif,* tıkızdoku; *-muhatî,* sümükdoku; *-muîn,* destekdoku; *-rasafî,* kaldırımsı doku; *-temessül,* özümleme dokusu. [ç. nesayic].

nescî, nesciyye, *A. s.* Dokumayla, dokuyla ilgili.

neseb, *A. a.* Soy. Atalar zinciri. • *Meçhul-ün-neseb,* soyu sopu bellisiz. [ç. ensab].

neseben, *A. be.* Soyca, soy bakımından.

nesebî, nesebiyye, *A. s.* Soya, kuşağa ait, onunla ilgili.

nesebiyyet, *A. a.* **1.** Soy, atalar zinciri. **2.** Soy sop güdücülük.

nesf, *A. a.* Bir yapıyı temelden yıkma.

nesh, *A. a.* **1.** Hükümsüz bırakma. **2.** Bir şeyin aynını çıkarma, kopya etme. **3.** Yakut-i Mustasami'nin yazdığı yazı usulü.

nesîb, nesîbe, *A. s. (sin* ile) [neseb'den] **1.** Soylu, soydan. Baba tarafından soydan. **2.** (Ya.) Kaside başlangıcındaki betimleme kısmı.

nesic, nesice, *A. a.* Dokunmuş şey. [ç. nesayic].

nesim, *A. a.* Hafif ve hoşa gider rüzgâr. [ç. nesayim].

nesimî, nesimiyye, *A. s.* Nesimle, hafif esen rüzgârla ilgili. • *Hava-yi nesimî,* solunuma yarar hava, Fransızca *atmosphere* (havayuvarı) karşılığı.

nesk. *Bkz.* nesak.

nesl, *A. a.* **1.** Nesil, kuşak. **2.** Soy, döl, döş [ç. ensal].

nesnas, *A. a.* **1.** Yarısı insan, tek gözlü, tek el ve ayaklı sıçrayarak yürür masal hayvanı. **2.** Büyük maymun (goril ve benzerleri) cinsinin adı.

nesr, *A. a.* **1.** Yayma, saçma. **2.** Manzum olmayan söz.

nesr, *A. a. (sin* ile) Akbaba kuşu.

nesren, *A. be.* Nesir olarak.

nesrîn, nesteren, nesterin, *F. a.* Yabani gül, ağustos gülü.

nessab, *A. a.* [neseb'den] Ünlü kimselerin neseplerini araştıran bilgin. İlm-i ensab bilgini.

nessac, *A. a.* [nesc'den] Dokumacı, çulha.

nesteren, nesterin. *Bkz.* nesrîn.

Nestur, *A. ö. a.* Süryani rahibi. Nestorius.

Nesturî, Nesturiyye, *A. s.* Nestorius'un kurduğu mezhepte olan, bu mezheple ilgili.

Nesturiyyun, *A. ö. a.* [Nesturî ç.] Nesturiler.

nesy, *A. a.* Unutma, unutuş. • *Nesyen mensiyyen,* büsbütün unutulmuş, hatırdan çıkarılmış.

neşa, *A. a.* Nişasta.

neşak, *A. a.* (Su vb.) Buruna çekme.

neşat, *A. a.* Sevinç, keyif.

neş'e, *A. a.* **1.** Neşe. **2.** Yeniden peyda olma. **3.** Keyif, sevinç. **4.** Az sarhoşluk. • *Neş'e-i saniye, -uhra,* ölümle ölümden sonra yeniden (mahşerde) dirilme; *neş'e-i ulâ,* ruhun bedene girmesi.

neş'et, *A. a.* **1.** Yetişme, meydana gelme. **2.** İleri gelme, kaynak olma.

neş'eyab, *F. s.* [neş'e-yab] Neşeli, sevinçli, keyifli.

neşf, *A. a.* Suyu çekip emme.

neşide, *A. a.* **1.** Ünlü beyit ya da mısra. **2.** Manzume, koşuk. [ç. neşaid].

neşr, *A. a.* **1.** Dağıtma, yayma. **2.** Herkese duyurma. **3.** Gazeteye yazma, yazdırma. **4.** Kitap, gazete bastırıp çıkarma. **5.** Kıyamet günü insanların dirilmesi. [ç. neşriyat].

neşren, *A. be.* Yayın yoluyla. Gazetede yazarak.

neşriyyat, *A. a.* Yayım.

neşşal, *A. s.* Pişmemiş yemeğe saldıran.

-neşur, *A. s.* [neşr'den] Çok dağıtan.

neşv, *A. a.* Bitki ve canlının bit-

mesi, büyümesi; büyüme, boy atma.

neşvan, *A. s.* Sarhoş.

neşvat, *A. a.* [neşvet ç.] Keyifler, sevinçler.

neşve, *A. a.* Sevinç.

neşvebahş, *F. s.* [neşve-bahş] Keyif veren. Neşelendiren.

neşvedar, *F. s.* [nesve-dar] Keyifli.

neşvegâh, *F. a.* [neşve-gâh] Neşe, keyif yeri.

neşvemend, *F. s.* [neşve-mend] Sevinçli, keyif halinde olan.

neşvet, *A. a.* Keyif, sevinç. Sarhoşluk.

neşveyab, *F. s.* [neşve-yab] **1.** Sevindiren, neşelendiren. **2.** Hafif sarhoşluk veren, keyiflendiren.

netaic, netayic, *A. a.* [netice ç.] Neticeler, sonuçlar.

netice, *A. a.* **1.** Sonuç. **2.** Öz, özet. **3.** Yemiş. **4.** Son.

neticepezir, *F. s.* [netice-pezir] Sonuçlanmış, son bulmuş.

netn, *A. a.* Kötü kokma. Kokma, çürüme.

neuzübillâh, *A. ün.* "Tanrı'ya sığındık!" anlamınadır.

nev, *F. s.* **1.** Yeni. **2.** Son zamanda çıkmış. **3.** Taze, körpe.

nev', *A. a.* **1.** Çeşit, türlü. **2.** Cins. **3.** Sınıf.

neva, nevay, *F. a.* **1.** Ses. **2.** Ahenk. **3.** Azık, geçinecek şey. **4.** Nasip. **5.** (Mus.) Bir makam. • *Bineva,* aç susuz.

nevaciz, *A. a.* [naciz ç.] Azdişleri.

nevadi, *A. a.* [nâdi ç.] Meclisler, toplantılar.

nevadir, *A. a.* [nadire ç.] Az bulunan şeyler. [ç. nevadirat].

nevafil, *A. a.* [nafile ç.] Farzla vacip olandan başka yapılan ibadetler.

nevahat, *F. a.* **1.** Okşama. **2.** Saz çalma.

nevahi, *A. a.* [nahiye ç.] **1.** (Ana.) Yanlar, taraflar. **2.** Bucaklar.

nevahi, *A. a.* [nehy'den] Yasak şeyler. • *Evamir ü nevahi,* buyruklar ve yasaklar.

nevahte, *F. s.* **1.** Okşanmış. **2.** Saz çalmış.

nevai, *F. s.* **1.** Makam ve ahenkle, nasiple ilgili. **2.** *ö. a.* Ali Şir'in lakabı.

nevaib, *A. a.* [naibe ç.] Belalar, kazalar, musibetler. • *Nevaib-i eyyam,* günlerin musibetleri.

nevair, *A. a.* [naire ç.] Ateşler, alevler.

nevakıs, *A. a.* [noksan ç.] Eksikler. • *İkmal-i nevakıs,* eksikleri tamamlama.

nevakıs, *A. a.* [nakus ç.] Çanlar.

neval, *A. a.* **1.** Talih, kısmet. **2.** Bahşiş, bağış. • *Deryaneval,* bağışı deniz gibi çok olan.

nevale, *A. a.* **1.** Vergi, bağış. **2.** Nasip, kısmet. **3.** Yiyecek, içecek.

nevaleçîn, *F. s.* [nevale-çîn] Kısmetini alan, yiyecek toplayan.

nevamis, *A. a.* [namus ç.] Kanunlar. Şeriatlar.

nev'an, *A. be.* Çeşit bakımından cinsçe.

nevânev, *F. s., be.* [nev-â-nev] Yeni yeni.

nevarus, *F. a.* [nev-arus] Yeni gelin. [ç. nevarusan].

nevasi, *A. a.* [nasiye ç.] **1.** Alınlar. **2.** Bir topluluğun ileri gelenleri. Ulular.

nevat, *A. a.* Çekirdek.

nevâyin, *F. s.* [nev-âyin] **1.** Yeni üslup. **2.** Yeni üslup çıkaran.

-nevaz, -nüvaz, *F. s.* "Okşayan, okyaşıcı" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Bendenevaz; dilnevaz; garibnevaz; hatırnevaz; mihmannevaz; ruhnevaz.*

-nevazi, *F. a.* Okşama, "-nevaz" ile yapılı sözcükleri adlaştırır: *-bendenevazi, dilnevazi,* bendeye iltifat edilicilik; gönül okşayıcılık.

nevazil, *A. a.* [nazile ç.] **1.** Olaylar. Belalar. **2.** Nezleler.

nevaziş, nüvaziş, *F. a.* Okşama. İltifat etme. Gönül alma.

nevazişger, *F. s.* [nevaziş-ger] Okyaşıcı.

nevazişkâr, *F. s.* [nevaziş-kâr] Okşayan, iltifat eden. Gönül alan.

nevazişkârane, *F. be.* [nevaziş-kâr-ane] Okşayarak, iltifat ederek, gönül alarak.

nevbahar, *F. a.* [nev-bahar] İlkbahar.

nevbare, nevbave, *F. a.* [nev-bave] **1.** Turfanda yemiş. **2.** Yeni yeşillik.

nevbenev, *F. s.* [nev-benev] Yeniden yeniye. Tazeden tazeye.

nevber, *F. a.* [nev-ber] **1.** Yeni yemiş. **2.** Memeleri yeni gelişen kız. [ç. nevberan].

nevbet. *Bkz.* nöbet.

nevbetî, *F. a.* Mehterbaşı.

nevbünyan, *F. s.* [nev-bünyan] Yeni yapılmış.

nevbüride, *F. s.* [nev-büride] Yeni kesilmiş, yeni koparılmış.

nevcah, *F. s.* [nev-cah] Tahta yeni oturmuş.

mevcevan, nevcivan, nevcüvan, *F. a.* [nev-cevan] Taze, genç. Delikanlı. [ç. nevcevanan].

nevcevanî, *F. a.* Delikanlılık.

nevcivan. *Bkz.* nevcevan.

nevcüvan. *Bkz.* nevcevan.

nevdelet, *F. s.* [nev-devlet] Yeni görmüş. Büyüklüğü sindiremeyiş. [ç. nevdevletan].

neveda, *F. s.* [nev-eda] Yeni tarz. Yeni eda.

-neverd, *F. s.* "Dönen, dolaşan, gezen" anlamlarıyla sözcüklere ulanılır. • *Rehneverd.*

nevfel, *A. a.* Deniz.

nevh, *A. a.* **1.** Ölü üzerine ağlama, sağu sağma. **2.** Güvercin makamla ötme.

nevha, *A. a.* Ölüye sesle ağlama.

nevhager, *F. s.* [nevha-ger] Ölü ağlayıcısı. [ç. nevhageran].

nevhât, *A. a.* [nevha ç.] Ölüye ağlamalar. Sağular.

nevhatt, *F. s.* [nev-hatt] Sakal başı yeni çıkmaya başlamış (genç).

nevhayat, *F. s.* [nev-hayat] Yeni canlanan. Yaşama yeni atılan.

nevheves, *F. s.* [nev-heves] **1.**

Bir işe yeni başlayan, amatör, özenci. **2.** Sık sık iş değiştiren, maymun iştahlı. [ç. nevhevesan].

nevhîz, *F. s.* [nev-hîz] **1.** Genç. **2.** Yeni yetişmiş, yeni çıkmış.

nev'î, nev'iyye, *A. s.* [nev'den] Türle ilgili. Nev'e ait.

nevid. *Bkz.* nüvid.

nevin, *F. s.* Yeni.

nevk, nûk, *F. a.* Sivri uç.

nevkâr, *F. s.* [nev-kâr] Yeni iş başlamış. Acemi.

nevl, *A. a.* Navlun. Vapur parçası.

nevm, *A. a.* **1.** Uyku. **2.** Rüya, düş. • *Beyn-en-nevm vel yakaza,* uykuyla uyanıklık arası.

nevmî, nevmiyye, *A. s.* Uykuyla ilgili.

nevmid, *F. s.* [nâ-ümid'den] Umutsuz.

nevmidane, *F. be.* [nevmidane] Umutsuzca.

nevmidî, *F. a.* Umutsuzluk.

nevnihal, *F. a.* [nev-nihal] Taze fidan.

nevpeyda, *F. s.* [nev-peyda] Yeni çıkma.

nevres, *F. s.* [nev-res] Yeni yetişen, yeni biten.

nevreside, *F. s.* [nev-reside] Yeni yetişmiş, yeni olgunlaşmaya başlamış. [ç. nevresidegân].

nevresm, *F. s.* [nev-resm] Yeni çıkma. Yeni moda.

nevreste, *F. s.* [nev-reste] Yeni bitmiş, yeni hâsıl olmuş.

nevruz, *F. a.* [nev-ruz] Güneşin Koç Burcuna girdiği gün olup, ilkbahar başlangıcı ve Celali takvimine göre yılbaşı.

nevruziyye, *A. a.* Nevruz günü için hazırlanan macun.

nevsale, *F. s.* [nev-sale] Küçük, genç, kaze.

nevşah, *F. a.* [nev-şah] **1.** Yeni dal. **2.** Yeni bitmiş, geyik boynuzu.

nevşüküfte, *F. s.* [nev-şüküfte] Yeni açılmış.

nevtarz, *A. s.* [nev-tarz] Yeni tarz, yeni yöntem, yeni moda, yeni çıkma.

nevtî, nutî, *A. a. (te* ile) Gemici.

nevvab, *A. s.* Naiplik eden, vekillik eden.

nevzad, *F. a., s.* [nev-zad] Yeni doğmuş. Yeni doğmuş çocuk.

nevzemin, *F. s.* [nev-zemin] Yeni biçim.

nevzuhur, *F. s.* [nev-zuhur] Yeni çıkma. [ç. nev-zuhuran].

ney. *Bkz.* nay.

ney', *A. s.* Çiğ. Pişmemiş.

neyistan, *F. a.* [ney-istan] Kamışlık. Sazlık.

neyl, *A. a.* Merama erme. İsteğe ulaşma.

neypâre, *F. a.* [ney-pâre] **1.** Kamış parçası. **2.** Kalem.

neyrenc. *Bkz.* nireng.

neyşeker, *F. a.* [ney-şeker] Şekerkamışı.

neyyir, neyyire, *A. s.* [nur'dan] **1.** Nurlu, parlak. **2.** Işıklı cisim. Cisimlenmiş nur. • *Neyyir-i âzam,* güneş; *-asgar,* ay.

neyyireyn, *A. a.* (İkileşmiş, iki nur) Güneşle ay.

neyzar, *F. a.* [ney-zar] Kamışlık, sazlık.
neyzen, nayzen, *F. a.* Ney çalan kimse.
nez', *A. a. (ayın* ile) **1.** Çekip koparma. **2.** Can çekişme. • *Hâlet-i nez',* can çekişme.
nezafet, *A. a. (zı* ile) Temizlik, paklık. • *En-nezafetü min-el-iman,* temizlik imandan gelir.
nezahet, *A. a. (ze* ile) Temizlik, paklık.
nezaket, *A. a.* **1.** Naziklik. **2.** Zariflik. İncelik. **3.** Terbiye, edep. **4.** Önem. Dikkat edilmesi gerekli.
nezare, *A. a.* **1.** Bakma. **2.** Seyir.
nezaret, nedaret, *A. a. (dat* ile) Tazelik. Letafet, parlaklık.
nezaret, *A. a.* [nazar'dan] **1.** Bakma, bakış. **2.** Gözetme, gözden geçirme. **3.** İdare. Başkanlık. **4.** Devlet yönetim mekanizmasından her birinin en büyük yönetimi, bakanlık.
nezd, *F. be.* **1.** Yan, kat. **2.** Göre. Fikrince.
nezdik, *F. be.* Yakın.
nezf, *A. a.* Kan gitme. Kanama.
nezfî, nezfiyye, *A. a.* Kanamakla ilgili.
nezih, nezihe, *A. s.* Temiz pak.
nezîr, nezîre, *A. s.* [nezr'den] Bir iş için gözdağı vererek çok korkutan.
nezle, *A. a.* **1.** Burnun akmasına yol açan hastalık. **2.** Vücudun herhangi bir noktasında olan akıntı. [ç. nevazil].
nezr, *A. a.* Adama. [ç. nüzur].
nezzam, *A. a., s.* [nizam'dan] Nizam veren, düzenleyen.
nezzare, *A. a.* Seyirci. Bir şeye bakan.
nıkmet. *Bkz.* nakmet.
nıkris, *A. a. (kaf, sin* ile) El ve ayak parmakları ağrısı, şiş, damla hastalığı, gut.
nısab. *Bkz.* nisab.
nısf, *A. a. (sat* ile) Yarım, yarı.
nısfiyye, *A. a.* Yarım ney.
nısfiyyet, *A. a.* **1.** Yarımlık. **2.** Yarı yarıya bölme.
nışadır, *A. a. Bkz.* nisadır.
nışasta, *A. a.* Nişasta.
nial, *A. a.* [na'l ç.] **1.** Ayakkabılar, pabuçlar. **2.** Hayvanların ayağına mıhlanan demirler, nallar, tavaklar. • *Safl-i nial,* pabuçluk, en geri, en aşağı yer.
niam, *A. a.* [ni'met ç.] Nimetler. • *Veliy-ün-niam,* nimetler veren.
nibah, nübah, *A. a. (hı* ile) Köpek ürümesi.
nibal, *A. a.* [nebl ç.] Oklar.
nicad, *A. a.* **1.** Kılıç bağı. **2.** Hamayıl, çapraz asılı şey. • *Tavil-ün-nicad,* uzun boylu adam.
nida', *A. a.* **1.** Çağırma, seslenme. Ses verme. **2.** (Dilb.) Ünlem.
nifak, *A. a.* **1.** Müslüman görünüp de kâfir olma. **2.** İkiyüzlülük. **3.** Bozuşukluk.
nifas, *A. a. (sin* ile) Loğusalık.
nifasî, nifasiyye, *A. s.* Loğusalığa ait, loğusalıkla ilgili.
nigâh, nigeh, *F. a.* Bakış. Bak-

ma. • *Ahu-nigâh,* ahu bakışlı.

nigâhban, nigehban, *F. a.* [nigâh-ban] Gözcü, bekçi.

nigâr, *F. a.* **1.** Resim. **2.** (Resim gibi) güzel sevgili. **3.** *s.* "Resmi yapılmış, resmedilmiş" anlamıyla sözcüğe ulanır. • *Hatırnigâr,* hatırda resmolunmuş gibi yerleşen.

nigârende, *F. s.* Ressam.

nigârhane, *F. a.* [nigâr-hane] **1.** Resim ve heykeller bulunan yer. **2.** Puthane. **3.** Güzeli çok yer, güzellerin toplanma yeri.

nigârin, *F. a.* Resim gibi güzel sevgili.

nigâristan, *F. a.* [nigâr-istan] **1.** Resim ve heykeller dolu bulunan yer. **2.** Puthane. **3.** Güzellerin çok bulunduğu yer, onların toplantı yeri.

nigâriş, *F. a.* Resim yapma.

nigâşte, *F. s.* Resmolunmuş.

nigeh, nigâh, *F. a.* Bakış, bakma.

nigehban, *F. a.* [nigeh ban] Bekçi, gözcü.

nigehbani, *F. a.* Bekçilik.

nigehdar, nigâhdar, *F. a., s.* [nigeh-dar] Koruyan, gözleyici.

nigehendaz, *F. s.* [nigeh-endaz] Bakan, bakıcı.

nigeran, *F. s.* Bakan. Bakıcı.

nigîn, *F. a.* **1.** Mühür. **2.** Mühür yüzük.

nigû. *Bkz.* nikû.

nigûhiş, *F. a.* Çekiştirme, yerme.

nigûn, *F. s.* **1.** Tersine dönmüş, başaşağı. **2.** Ters, aksi, uğursuz.

nigûnsâr, *F. s.* [nigûn-sâr] Başı aşağı.

-nih, *F. s.* "Koyan" anlamıyla sözcüğe ulanır. • *Kadem-nih,* ayak koyan, basan.

nihad, *F. a.* Tabiat, huy. Yaradılış.

nihade, *F. s.* Koymuş, komuş. Konmuş, konulmuş. • *Fürunihade,* aşağı indirilmiş, çıkarılmış; *kademnihade,* ayak koymuş, ayak basmış.

nihaî, nihaiyye, *A. s.* Sonla ilgili, en sonuncu.

nihal, *F. a. (he* ile) Fidan. Taze sürgün. • *Nevnihal,* taze fidan.

nihal, *F. a. (ha* ile) [nihle ç.] Din şubeleri; mezhepler.

nihalistan, *F. a.* [nihal-istan] Fidanlık.

nihale, *A. a.* **1.** Fidan. **2.** Avcı korkuluğu. **3.** Döşeme. Döşenecek şey.

nihali, *F. a.* Sofrada sahan altına konan şey, nihale.

nihan, *F. s.* **1.** Gizli. Saklı. **2.** Bulunmayan. Görünmeyen. **3.** *a.* Sır.

nihanhane, *F. a.* [nihan-hane] **1.** Saklanacak yer. **2.** Mağara. Bodrum.

Nihavend, *F. a.* İran'ın batı tarafından ünlü bir kent.

nihavend, *F. a.* Dügâhla Hicaz kürdisi arasında bir musiki makamı.

nihayat, *A. a.* [nihayet *c.*] Sonlar, bitimler.

nihaye, nihayet, *A. a.* **1.** Son, bitim. **2.** Son derece. • *Nihayet-ül-emr,* sonuç, işin sonunda; *nihayet-ün-nihaye,* en son derecede; *binihaye,* uçsuz, sonsuz; *ilânihaye,* son dereceye kadar.

niheng, neheng, *F. a.* (Hayb.) Timsah.

nihle, *A. a.* Din şubesi, mezhep.

nihrîr, *A. a., s. (ha* ile) İyi, denemesi çok bilgin.

nijad, nejad, *F. s.* Soy. • *Pâkni-jad,* soylu.

nîk, *F. s., be.* İyi, hoş. • *Nîk ü bed,* iyi ve kötü.

nikab, *A. a.* Yüz örtüsü, peçe.

nikabet. *Bkz.* nakabet.

nikâh, *A. a.* Nikâh.

nîkahter, *F. s.* [nîk-ahter] Talihi, yıldızı iyi.

nîkân, *F. a.* [nîk ç.] İyiler, hoşlar.

nikat, *A. a. (t*ı ile) [nokta ç.] Noktalar.

nikât, *A. a.* [nükte ç.] Nükteler. Kavranması akıl inceliğine bağlı şeyler.

nîkbaht, *F. s.* [nîk-baht] Bahtı iyi, mutlu.

nîkbîn, *F. s.* [nîk-bîn] İyimser.

nîkendiş, *F. s.* [nîk-endiş] İyilik düşünen.

nikfal, *F. s.* [nîk-fal] Talihi olan.

nîkfercam, *F. s.* [nîk-fercam] Sonu iyi, hayırlı.

nîkhah, *F. s.* [nîk-hah] İyilik isteyen.

nîkhaslet, *F. s.* [nîk-haslet] İyi huylu.

nîkhu, nîkhuy, *F. s.* [nîk-hu] İyi huylu.

nîkî, *F. a.* İyilik.

nîkkirdar, *F. s.* [nîk-kirdar] Yapışları iyi.

nîkmanzar, *F. s.* [nîk-manzar Gösterişli, gösterişi iyi.

nîknam, *F. s.* [nîk-nam] İyi adlı, iyi ünlü.

nîknamî, *F. a.* İyi adlılık.

nîknihad, *F. s.* [nîk-nihad] Aslı, yaradılışı iyi.

nîkû, nîgû, *F. s.* Güzel, iyi.

nîkûyi, nîgûyi, *F. a.* Güzellik, iyilik.

nil, *A. a.* Çivit.

Nil, *A. a.* Mısır'dan geçen, Akdeniz'e dökülen ünlü ırmak.

nilfam, *F. a.* [nil-fam] Çivit renginde, lacivert.

nilgûn, *F. s.* [nil-gûn] Mavi renkte, çivit rengi.

nilî, *A. s.* Çivit renginde. Çividi.

nilüfer, *F. a.* (Bitb.) Nilüfer.

nîm, *F. a.* Yarım.

nimal, *A. a.* [nemel ç.] Karıncalar.

nime, *F. a.* Yarım. • *Dünime,* ikiye bölünmüş.

ni'me, *A. il.* Ne güzel, ne âlâ. • *Ni'melmatlub,* tam aradığımız; *ni'mettesadüf,* ne iyi rastlantı.

ni'met, *A. a.* **1.** İyilik. Bahşiş. **2.** Yaşama için gerekli şeyler. **3.** Tanrı vergisi olan yiyecek, içecek. [ç. niam].

ni'metşinas, *F. s.* [ni'met-şinas] İyilikbilir.

nîmmuzlim, *F. s.* [nîm-muzlim]

Yarı karanlık.
nimr, nemr, *A. a.* Kaplan. [ç. enmar, nimar, nümur].
nîmruz, *F. a.* [nîm-ruz] Öğle.
nîmşeb, *F. a.* [nîm-şeb] Gece yarısı.
nîmten, *F. a.* [nîm-ten] Mintan.
nîmzulmet, *F. s.* [nîm-zulmet] Yarı karanlık.
nîran, *A. a.* [nâr ç.] **1.** Ateşler. **2.** Cehennem.
nîran. *Bkz. A. a.* [nur ç.] Nurlar.
nîrenc. *Bkz.* nireng.
nireng, nirenc, neyrenç, *F. a.* **1.** Düzen, hile. **2.** Büyü, afsun. **3.** Resim, taslak.
nirengi, *F. a.* Haritası çıkarılacak bir alanın üçgenlere bölünmesi işi, üçgenleme.
nîru, *F. a.* Zor, kuvvet, güç.
nîrumend, *F. s.* [nîru-mend] Güçlü, kuvvetli, zorlu.
nîrumendî, *F. a.* Güçlülük, kuvvetlilik.
nisa', *A. s., a.* Kadınlar.
nisab, nısab, *A. a.* **1.** Asıl, esas. **2.** Bir malın zekâtı verilmek için varması gerekli miktar. **3.** Yeter sayı. • *Nisab-i ekseriyyet,* çoğunluk derecesi; *kitab-i hikmet-nisab,* asıl ve esası hikmet olan kitap.
nisacet, *A. a.* Dokumacılık, çulhalık.
nisaî, nisaiyye, *A. s.* Kadınla ilgili, kadına ait.
nisaiyye, *A. a.* Kadın hastalıkları (bilgi ve bakımı).
nisaiyyun, *A. a.* Fransızca *feministe* (kadın hakları yanlıları) karşılığı (XX. yüzyıl).
nisan, *F. a.* Nisan. • *Ebr-i nisan,* (nisan bulutu) bolluk, bereket, cömertlik.
nisar, *A. a.* **1.** Saçma, serpme. **2.** Düğünde saçılan para, saçı.
-nisar, *A. s.* "Saçan, saçıcı" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Bedayinisar; cevhernisar; dürnisar; gevhernisar; pertevnisar; zernisar.*
nisbet, *A. a.* **1.** Bağlılık, ilgi, bağıntı. **2.** Kıyaslama. **3.** Oran, ölçü.
nisbeten, *A. be.* Nispetle, göre. Kıyaslanarak, bir ölçüde, oldukça.
nisbî, nisbiyye, *A. s.* **1.** Kıyaslamayla olan, göreli, görece. **2.** Bağıl, bağıntılı.
nistî, *F. a.* Yokluk. • *Hestî vü nistî,* varlık ve yokluk; *âlem-i nistî,* yokluk dünyası. Adem.
nisvan, *A. a., ç.* Kadınlar.
nisvani, nisvaniyye *A. s.* Kadınla ilgili, kadınca.
nisvî, nisviyye, *A. s.* Kadınlarla ilgili.
nisyan, *A. a.* Unutma. Hatırdan çıkarma.
nîş, *F. a.* **1.** (Arı, akreb gibi) böcek iğnesi. **2.** Diken. **3.** Zehir, ağu.
nişa, *A. a.* Nişasta.
nişadır, nişadur, nışadır, *A. a.* Nişadır.
nişan, *A. a.* **1.** İz, nişan. **2.** İşaret, fabrika işareti. **3.** Yara izi. **4.** Amaç, vurulması istenen nokta. **5.** Vurulacak noktaya

silahı çevirme. **6.** Yavukluluk işareti. **7.** Anı için dikilen taş. **8.** Tuğra. **9.** İyi halleri görülenlere devletçe verilmesi Tanzimat'tan biraz önce usul tutulan madalya.

nişande, *F. s.* Durmuş. Dikilmiş.

nişane, *F. a.* İz, alamet, im.

nişangîr, *F. s.* [nişan-gîr] Çizgi çizme aleti.

nişaste, *F. a.* Nişasta.

nişest, *F. s.* Oturma.

nişeste, *F. s.* Oturmuş, oturan. [ç. nişestegân].

nişestgâh, *F. a.* [nişest-gâh] Oturacak yer.

nişîb, *F. a.* (Yukarıdan aşağıya) İniş. • *Nişîb ü firaz,* iniş ve yokuş.

nişîbgâh, *F. a.* [nişîb-gâh] Çukur yer.

nişimen, *F. a.* Oturacak yer.

nişimengâh, nişimengeh, *F. a.* [nişimengâh, -geh] Yurt, durak. Toplantı yeri.

-nişîn, *F. s.* "Oturan, oturmuş" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Güşenişîn; halvetnişîn; mastabanişîn; medresenişîn; mesnednişîn; postnişîn; sadrnişîn; tahtnişîn.*

nişter, *F. a.* Neşter.

nitac, *A. a.* Yavru doğurma. Yavrulama.

nitak, *A. a.* **1.** Kuşak, kemer. **2.** Bölge. Kuşak yeri. • *Zat-ünnitakeyn,* Ebubekir'in lakabıdır.

niyabet, *A. a.* **1.** Naiplik, vekillik. **2.** Kadı vekilliği, kadılık.

niyah, niyahat, *A. a.* Ölü üzerine ağlayıp sızlanma.

niyam, *A. a.* [naim ç.] Uykuda olanlar.

niyam, *F. a.* Kılıf. Kın.

niyaz, *F. a.* **1.** Yalvarma. **2.** Dua. **3.** Bazı tarikatlerde küçüğün büyüğe selam ve duası. **4.** İhtiyaç, muhtaçlık.

niyazkâr, *F. s.* [niyaz-kâr] **1.** Yalvaran. **2.** İhtiyacı olan.

niyazkârane, *F. be.* [niyaz-kârane] **1.** Yalvararak. **2.** Muhtaçlıkla, muhtaç olarak.

niyazmend, *F. s.* [niyaz-mend] **1.** Yalvaran. **2.** İhtiyacı olan, muhtaç. [ç. niyazmendan].

niyazmendane, *F. be.* [niyaz-mend-ane] **1.** Yalvararak. **2.** Muhtaçlıkla, muhtaç olarak.

niyyât, *A. a.* [niyyet ç.] Niyetler.

niyyet, niyet, *A. a.* **1.** Niyet. Kurma. **2.** Namaz, oruç gibi bazı din işlerinde bunlara özgü sözleri söyleme.

niza', *A. a.* [nez'den] Çekişme. Kavga. Tutuşma.

nizam, *A. a.* **1.** Dizi, sıra. **2.** Düzen, kural. **3.** Zamanın gereğine göre yapılan yasa. **4.** Yeni sistem asker. **5.** Bir işi düzenleyen kimse.

nizamat, *A. a.* [nizam ç.] Nizamlar, düzenler.

nizamen, *A. be.* Nizam diresinde. Nizama göre.

nizamî, nizamiyye, *A. s.* **1.** Düzenli, tertipli. **2.** Yasa ve nizama ait, onunla ilgili.

nizamiyye, *A. a.* **1.** İlk askerlik dönemi. **2.** Bu çeşit askerlik işleriyle uğraşan daire.

nizamname, *F. a.* [nizamname] **1.** Bir iş için konulan düzen. **2.** Bu düzenin yazılı biçimi. **3.** Tüzük.

nizamperver, *F. s.* [nizamperver] Yasalara, kurallara uyan.

nizar, *F. s.* Lağar, arık, zayıf.

nîze, *F. a.* Kargı. Mızrak.

nîzedar, *F. s., a.* [nîze-dar] Kargılı. Mızraklı.

nîzegüzar, *F. s.* [nîze-güzar] Mızraklı. [ç. nîzegüzaran].

nizek, *F. a.* Cariye.

nîzezen, *F. s.* [nîze-zen] **1.** Mızraklı. **2.** Mızrakla vuran, mızrak saplayan.

nohud, *F. a.* Nohut.

nohudî, *F. s.* Nohut rengi.

noksan, *A. a.* **1.** Eksiltme, azalma. **2.** Eksiklik, azlık. **3.** Yokluk.

noksanî, *A. s.* Eksiklikle ilgili.

noksaniyyet, *A. a.* Eksiklik.

nokta, *A. a.* **1.** Benek, leke. **2.** (Arap abecesinde) Bazı harflere konan bir, iki ya da üç nokta. **3.** Nokta.

noktateyn, *A. a.* İki nokta (:).

növbet, nevbet, *A. a.* **1.** Sıra. **2.** Kere, kez. **3.** Sırayla görülen işte herkese düşen bölüm. **4.** Karakol ve nokta hizmeti. **5.** Padişah ve vezir kapılarında belli sürelerde çalınan mızıka. **6.** Bazı ateşli hastalıkların belli sürelerde tutması. **7.** Sıtma.

növbetzen, *F. s.* [növbet-zen] **1.** Növbet çalan (mehter, mızıka). **2.** Nöbetçi. **3.** Sıra bekleyen.

nuas, *A. a. (nun, ayın* ile) Uyuklama, pinekleme, ımızganma.

nuasî, *A. s.* Imızganmayla ilgili.

Nuh, *A. a.* Nuh peygamber. • *Sefine-i Nuh,* Nuh peygamberin Tufan'dan korunmak için yapıp bütün canlılardan birer çift aldığı gemi. • *Ömr-i Nuh,* çok uzun ömür; *Tufan-i Nuh,* Nuh peygamber ümmetini cezalandırmak üzere olan su baskını.

nuha', *A. a.* Mundar ilik. • *Nuha-i şevki,* omurilik.

nuhame, *A. a.* Balgam.

nuhas, *A. a.* **1.** Bakır. **2.** Bakır para.

nuhasî, nuhasiyye, *A. s.* Bakırlı, bakırla ilgili, bakırdan.

nuhat, *A. a.* Nahiv (sözdizimi) bilginleri.

nuhbe, *A. a.* Her şeyin seçilmişi. Seçkin, seçilmiş, ayırtlanmış.

nuhre, *A. a.* Kemikdokusunun çürümesi.

nuhuset, *A. a.* Uğursuzluk.

nuhust, *F. s.* Ilk, birinci.

nuhustîn, *F. s.* Ilk, birinci.

nukaba, *A. a.* [nakîb ç.] Nakipler.

nukat, *A. a.* [nokta ç.] Noktalar.

nukave, nakave, *A. a.* Her şeyin iyisi. Temizlik, paklık.

nukbe, *A. a.* **1.** Delik. **2.** Yol.

nûk. *Bkz.* nevk.

nuker, *F. a.* Kul, köle.

nukre, *A. a.* Külçe halinde gümüş. • *Nukre-i ham,* eritilmemiş gümüş; *-kafa,* ense çukuru.

nukud, *A. a.* [nakd ç.] Nakitler, paralar.
nukul, *A. a.* [nakl ç.] Nakiller. Rivayetler.
nukuş, *A. a.* [nakş ç.] Nakışlar. Resimler.
nukz, *A. a.* Bina yıkıntısı. [ç. enkaz].
nu'man, *A. a.* **1.** Kan. **2.** *ö. a.* İmam-i A'zam'ın adı.
numune, nümune, *F. a.* Örnek.
nun, *A. a.* Arap elifbesinde "n" harfinin adı.
nun, *A. a.* Balık. • *Zünnun*, Yunus peygamber.
nur, *A. a.* **1.** Aydınlık, ışık. **2.** Parlaklık. • *Nur-i ayn, -çeşm, -dide*, pek sevgili kimse, (en çok evlat için kullanılırdı); *-iman*, iman parlaklığı; *-mübin, -nuhustîn*, Muhammed Peygamber; *nurun âlâ nur*, daha iyi, daha âlâ; *cebel-i Nur, cebel-ün-Nur*, (Nur dağı) Mekke'deki Harra dağı. [ç. envar, nîran].
nuranî, nuraniyye, *A. s.* **1.** Nurlu, ışıklı. **2.** Görünüşü saygı uyandırır, saygıdeğer.
nuraniyyet, *A. a.* **1.** Nurlu olanın hali. **2.** Parlaklık. Nurluluk.
nurbahş, *F. s.* [nur-bahş] Parlatan, aydınlatan.
nurefşan, nurfeşan, *F. s.* [nurefşan, -feşan] Etrafa aydınlık veren, ortalığı ışık içinde bırakan.
nusara, *A. a.* [nasir c.] Yardımcılar.
Nusayrî, *A. s., a.* Nusayr'e mensup, onun tarikatından olan. Antakya tarafında bulunan ve Nuseyr'in tarikatından olan.
nush, *A. a.* Öğüt.
nusret, *A. a.* **1.** Yardım. Tanrı yardımı. **2.** Başarı, üstünlük.
nussah, *A. a.* [nâsih ç.] Öğütçüler.
nussar, *A. a.* [nâsır ç.] Yardımcılar.
nusul, *A. a.* [nasl ç.] Mızrak temrenleri.
nusus, *A. a.* [nass ç.] Naslar.
nuş, *F. a.* **1.** Tatlı, bal. **2.** İçki, işret. **3.** *s.* Tatlı.
-nuş, *F. s.* "İçen, içici" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Araknuş; badenuş; meynuş; zehrabenuş.*
nuşabe, *F. a.* Abıhayatla eşanlamlıdır.
nuşânuş, *F. s., be.* [nuş-â-nuş] Sürekli içme. İçtikçe içerek, içe içe.
nuşdâru, *F. a.* [nuş-dâru] **1.** Tiryak. **2.** Panzehir. **3.** Şarap.
nuşîn, *F. s.* Tatlı.
Nuşirevan, *F. a.* İran'da 531'den 579 yılına kadar hükümdarlık etmiş olan, adaletiyle ün almış Sasani Şahı. • *Nuşirevan-i âdil.*
nutfe, *A. a.* Dölsuyu.
nutk, *A. a.* **1.** Nutuk. Söylev. **2.** Söz. **3.** Söyleyiş, söyleme yetisi. • *Nutk-i iftitahi*, açış söylevi.
nutuf, *A. a.* [nutfe ç.] Dölsuları.
nuumet, *A. a.* Yumuşaklık.

nu'ut, *A. a.* [naat ç.] Peygamber üzerine yazılmış koşuklar.
nuuz, *A. a.* Harekette bulunma, uyanık olma.
nuzzar. *Bkz.* nüzzar.
nübah. *Bkz.* nibah.
nübea, *A. a.* [nebî ç.] Peygamberler.
nübüvvet, *A. a.* Peygamberlik.
nüceba, *A. a.* [necib c.] Necipler.
nücum, *A. a.* [necm ç.] Yıldızlar.
nücumî, nücumiyye, *A. s.* **1.** Yıldızlarla ilgili. **2.** *a.* Yıldızla uğraşan.
nüdbe, *A. a.* Ölüye ağlama, sağu.
nüdema, *A. a.* [nedim ç.] Nedimler.
nüfur, *A. s., a.* Ürküp kaçma, dağılma.
nüfus, *A. a.* [nefs c.] **1.** Ruhlar, canlar. **2.** İnsanlar. Kimseler, şahıslar.
nüfuz, *A. a.* **1.** İçe geçme, işleme. **2.** Sözü dinlenme, sözü geçer olma.
nüh, *F. s.* Dokuz. • *Nüh felek, nüh kubbe, nüh tak*, dokuz gök.
nüha, *A. a.* Akıl. Us. • *Ul-ünnüha*, akıl ve anlayış sahipleri.
nühak, *A. a.* Eşek anırtısı.
nühul, *A. a.* Çok zayıflık, lağarlık.
nühuz, *A. a.* Deprenip kalkma.
nühüft, *F. s., a.* **1.** Gizli, saklı. **2.** Musiki makamı.
nühüfte, *F. s.* Gizli, saklı.
nühüm, *F. s.* Dokuzuncu.
nüket, *A. a.* [nükte ç.] Nükteler.
nükhet, nekhet, *A. a.* Güzel koku.
nüks, *A. a.* Hastalığın geri dönmesi, tepmesi.
nükte, *A. a.* **1.** Sözün anlamından çıkartılan ince şey. **2.** İnce, iyi düşünülmüş şey.
nüktedan, *F. s.* [nükte-dan] Nükte bilen. İnce (kimse).
nüktedanî, *F. a.* Nüktecilik.
nükteperdaz, *F. s.* [nükte-perdaz] Nükteli söz bulup söyleyen.
nükteşinas, *F. s.* [nükte-şinas] Nükte anlayan.
nükûl, *A. a.* Vazgeçme, geri dönme, cayma.
-nüma, *F. s.* "Gösteren, bildiren" anlamlarıyla sözcüklere ulanır. • *Cihannüma; çehrenüma; hünernüma; kıblenüma; nümunenüma; rehnüma; sıhhatnüma.*
nümayan, *F. s.* Görünür, meydanda. Görünen.
nümayende, *F. s.* Gösterici, görünücü.
nümayiş, *F. a.* **1.** Gösteriş, gösteri. Görünüş. **2.** Yalandan gösteriş, göz boyama. • *Nümayış-ı âb*, (su gösterişi) serap.
nümayişgâh, nümayiş-geh, *F. a.* [nümayiş-gâh] Gösteriş yeri.
nümayişkâr, *F. s.* [nümayiş-kâr] Gösterişli.
-nümud, *F. s.* **1.** Gösteren. **2.** Görünen, benzeyen anlamlarıyla sözcüklere ulanır. • *Rû-*

nümud, saadetnümud, zafernümud.

nümudar, *F. s., a.* **1.** Görünen. **2.** Örnek.

nümude, *F. s.* Görünmüş, gösterilmiş, gözükmüş.

-nümun, *F. s.* "Gösteren" anlamıyla sözcüklere ulanır.

nümune. *Bkz.* numune.

nümunehane, *F. a.* [nümunehane] Bir aralık *musee* (müze) karşılığı olarak kullanılmıştır (XIX. yüzyıl).

nümuzec, *A. a.* Enmuzeç. Örnek.

nümüvv, *A. a.* (Canlılarda) Büyüme, yetişme, bitme, gelişme.

nüsah, *A. a.* [nüsha ç.] Nüshalar. • *Tekmil-i nüsah etmek,* medresedeki dersleri okuyup bitirmek.

nüsare, *A. a.* **1.** Saçılan şey. **2.** yemek döküntüsü.

nüsg, *A. a.* Özsu.

nüsha, *A. a.* **1.** Yazılı bir şeyden çıkarılan suret. **2.** Muska. [ç. nüsah].

nüshateyn, *A. a.* İki nüsha.

nüşabe, *A. a.* Temrenli ok. [ç. nüşab].

nüşare, *A. a.* Talaş, yonga.

nüşur, *A. a.* Dağıtma, yayma. • *Yevm-i nüşur,* kıyamet, mahşer günü.

nütu', *A. a. (te, hemze* ile) Yumru, çıkıntı.

nüvahten, *F. a. (hı* ile) Çalgı çaldırmak.

nüvaz. *Bkz.* nevaz.

nüvaziş. *Bkz.* nevaziş.

nüve, *A. a.* Çekirdek.

nüveyt, *A. a.* Çekirdekçik.

nüvid, nevid, *A. a.* Müjde, müştu.

-nüvis, *F. s.* "Yazan, yazıcı" anlamıyla sözcüklere ulanır. (Bir ara *-graphe* ekini karşılamak üzere telgraf karşılığı *dürnüvis* denilmiş ise de, tutmamıştır). • *Vak'a-nüvis,* olayları sırayla yazan tarihçi.

nüvisende, *F. a.* Yazıcı.

-nüvişt, *F. s.* "Yazılı, yazılmış" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Sernüvişt,* alınyazısı.

nüvişte, *F. a.* Yazılmış. Mektup.

nüvvab, *A. a.* [naib *ç.*] Naipler, kadı vekilleri. • *Mekteb-i Nüvvab,* naip yetiştiren okul.

nüzhet, *A. a. (he, te* ile) **1.** Eğlenme, gönül açacak yere gidip gezme. **2.** Tazelik, sevinç.

nüzhetefza, nüzhetfeza, *F. s.* [nüzhet-efza] Eğlenceli, gönül açacak (yer).

nüzhetgâh, *F. a.* [nüzhet-gâh] Gezinti, seyir yeri.

nüzur, nüzür, *A. ẓ.* [nezir ç.] Nezirler, adaklar.

nüzül, *A. a. (ze* ile) **1.** Aşağı inme. **2.** Konağa inme, konaklama. **3.** İnme, nüzul.

nüzzar, nuzzar, *A. a. (zı* ile) [nazır ç.] Nazırlar, Bakanlar.

O

a, Arap abecesinin elif'le boşlayan sözcüklerinin kalın zammelilerinin sesini karşılar.

ocag, Türkçe "ocak" sözcüğüyle yabancı kurallara uyularak tamlamalar yapılmıştır. • *Seramedan-i ocag,* (Yeniçeri) ocağının ileri gelenleri; *ocag-i mihmannevaz,* konuk ağırlayan ocak (hanedan).

ordu, Türkçe olan bu sözcükle • *Ordu-yi hümayun, ordugâh* gibi yabancı kurallarla tamlama ve sözcükler yapılmıştır.

ordugâh, *F. a.* [ordu-gâh] Ordunun konakladığı yer.

osmanî, osmaniyye, *A. s.* [Osman'dan] **1.** Osman ile ilgili. **2.** Osmanlı İmparatorluğuyla ilgili.

Osmaniyan, *F. ç., a.* [osmanî ç.] Osmanlılar.

otag, "Otak" sözcüğü. • *Otag-i hümayun, -nüh tıbak* gibi tamlamalar yapılmıştır.

otaga, *F. a.* Sorguç.

Ö

ö, Arap abecesinin ayın'la başlayan sözcüklerinin kimi hafif zammelilerinin sesini karşılar.

Ömer, *A. ö. a.* İkinci halife Hattab oğlu Ömer. • *Faruk* lakabıdır.

Ömereyn, *A. a.* (İki Ömer) **1.** Birinci halife Ebubekr ile ikinci halife Ömer. **2.** Ikinci halife Ömer'le onu andıran Ömer bin Abdülaziz.

ömr, *A. a.* Yaşam, hayat.

örf, *A. a.* **1.** Şeriat ve yasaca olmayıp yerine ve zamanına göre olan gelenek ve hüküm. **2.** Tanzimat'tan önce sarıklıların giydikleri bir çeşit kavuk. **3.** Bağış ve bahşiş.

örfen, *A. be.* Örfçe, örf bakımından.

örfî, örfiye, *A. s., a.* Vaktin gereğine göre sivil yönetim yerine asker yönetimi koyma. • *İdare-i örfiye,* sıkıyönetim.

öşr, üşr, *A. a. (ayın* ile) **1.** Öşür. Onda bir. **2.** Esası şeriattan alınan, ürünlerde onda bir olan vergi. Ondalık. [ç. a'şar].

özr, *A. a.* **1.** Suçunu söyleyerek bağışlanması için ileri sürülen neden. **2.** Suçun bağışlanması. **3.** Engel. **4.** Kusur, eksiklik. [ç. a'zâr].

P

p, 1. Sami dillerde bu ses olmadığı için Arap abecesinde olmayan bu harf, Acemlerce kullanılarak Türkçe abeceye de üçüncü harf olarak girmiştir. **2.** Ebced hesabınca b, yani 2 sayılır.

pâ, pây, *F. a.* **1.** Ayak. **2.** Ayaklık.

pâbend, pâybend, *F. a.* [pâbend] Ayakbağı. Köstek. (Mec.) Engel, bağ.

pâbercâ, *F. s.* [pâ-ber-câ] Ayağı yerde. Yerinde sağlam duran.

pâberikâb, *F. s.* [pâ-be-rikâb] Ayağı üzengide, hemen gitmeye hazır, çabuk savulan.

pâbeste pâybeste, *F. s.* [pâbeste] Ayağı bağlı, kımıldanamaz.

pâbus, *F. s.* [pâ-bus] Ayak öpen. • *Pâbusî,* ayak öpme.

pâbürehne, *F. s.* [pâ-bürehne] Yalınayak. Daltaban.

pâcame, *F. a.* [pâ-came] Don, şalvar, çakşır.

pâçan, *F. s.* Saçıcı, saçan.

pâçe, *F. a.* [pâ-çe] Küçük ayak. Bacağın dizden aşağısı, paça.

paçenk, *F. a.* Küçük pencere, delik. Baca.

pâçîle, *F. a.* Karda yürümek üzere ince çubuklarla ipten yapılma pabuç. Selbur.

pâdâm, pâydâm, *A. a.* [pâdâm] Tuzak.

pâdaş, *F. a.* **1.** Ödül. **2.** (Türkçe *a.*) Ayaktaş.

pâdergil, *F. s.* [pâ-der-gil] Ayağı çamurda, davranamaz.

pâderıkal, *F. s.* [pâ-der-ıkal] Ayağı köstekli, davranamaz.

pâderpâ, *F. s.* [pâ-der-pâ] Ayak ayağa, yan yana.

pâdişah, pâdişeh, *F. a.* Büyük şah, hükümdarlar hükümdarı. [ç. pâdişahan].

pâdişahane, *F. s.* [padişah-ane] Padişaha yakışırcasına.

pâdişahî, *F. s.* Padişahın olan, onunla ilgili bulunan. *a.* Padişahlık.

pâdişeh, *F. a.* Padişah.

pâdzehr, pâdizehr, *F. a.* Panzehir.

pâk, *F. s.* Temiz, pak. Arık.

pâkân, *F. a.* [pâk ç.] **1.** Arıklar, temizler. **2.** (Mec.) Evliyalar, ermişler.

pâkbaz, *F. s.* [pâk-baz] **1.** Hilesiz oynayan. **2.** Her şeyini kumarda yitiren. **3.** Dindar, sofu. **4.** Sadık âşık. [ç. pâkbazan].

pâkdamen, *F. s.* [pâk-damen] **1.** Eteği temiz. **2.** Namuslu.
pâkî, *F. a.* Temizlik. Arılık.
pâkize, *F. s.* **1.** Temiz. **2.** Lekesiz.
pâkûb, *F. a.* [pâ-kûb] Çengi.
pâkzad, *F. s.* [pâk-zad] Temiz asıllı.
palahenk. *Bkz.* palehenk.
palan, *F. a.* Palan. Semer, eyer.
palanduz, *F. a.* [palan-duz] Semer dikici, semerci.
palâs. *Bkz.* pelâs.
palavan, palaven, *F. a.* Süzgeç, kevgir.
palav, *F. a.* Yedek at.
palehenk, palahenk, pelhenk, *F. a.* **1.** Dizgin, yular. Cılbır. **2.** Av, suçlu bağlanacak kement. **3.** Tazı boynuna geçirilen ağaç halka. **4.** Kemer.
pâlenk, *F. a.* Postal, çarık.
palide, *F. s.* **1.** Süzülmüş, arınmış. **2.** Büyümüş, artmış.
pâlû, *F. a.* Siğil.
palûde, *F. a.* Paluze denen pelte.
pâmal, pâymal, *F. s., a.* [pâmal] Ayak altında kalmış, çiğnenmiş.
pânihade, *F. s.* [p ɔ-nihade] Ayak koymuş, ayak basmış, gelip erişmiş.
papak, *F. a.* Papak. Acem külahı.
pâpuş, *F. a.* [pâ-puş] Papuç.
parçe, *F. a.* [par-çe] Ufak şey, küçük nesne. Parça.
pardüm, *F. a.* Paldım.
pâre, *F. a.* **1.** Parça. Bir bütünden bölük. **2.** Sayı, bölük. **3.** Para.
-pâre, *F. a.* "Parça" anlamıyla birleşik sözcükler yapılır. • *Berfpâre, mehpâre, semapâre, şemspâre, yekpâre, hezarpâre.*
pârenc, *F. a.* [pâ-renc] Ayak teri, ücret.
parîn, parîne, *F. s.* Geçen yıl olan, bıldırki.
pars, *F. a.* (Hayb.) Pars.
Pars, *F. a.* **1.** İran'ın Şiraz bölgesinin adı. **2.** Genel olarak İran.
pârsâ, *F. s., a.* Dine fazla bağlı, hep onunla uğraşır kimse.
parsâl, *F. a.* Geçen yıl, bıldır.
parse, *F. a.* Parsa.
pârseng, parseng, *F. a.* Persenk.
Parsî, *F. s., a.* Farisi, İran ülkesine ait, İran'la ilgili. Iran'da söylenilen dil.
pâs, *F. a.* **1.** Gecenin sekizde biri. **2.** Bekleme, gözetleme.
pâsar, *F. a.* Tekme, tepme.
pâsban, *F. a.* [pâs-ban] Gece bekçisi, pazvan. • *Pâs-ban-i felek, -tarûm,* Satürn (Zuhal).
pâsbanî, *F. a.* Bekçilik.
pâsdar, *F. a.* [pâs-dar] Gece bekçisi.
pâsebük, *F. s.* [pâ-sebük] Ayağı hafif, işine iyi sarılmış.
pasuh, *F. a.* Cevap, karşılık, tanıtma.
pâsüvar, *F. s.* [pâ-süvar] Yaya.
pasvan, *F. s.* Pasban, gece bekçisi.
-pâş, *F. s.* Saçan, sepen, dağıtan anlamlarıyla birleşik söz-

cükler yapar. • *Eşkpâş; güherpâş; hunpâş; pertevpâş; şekerpâş; şükrpâş; zerpâş; ziyapâş.*

pâşâ, Türkçe "paşa" sözcüğü bu yolda uzatılarak terkipler yapılırdı.

pâşende, *F. s.* Saçıcı, serpici.

pâşîb, pâyşîb, *F. a.* **1.** Merdiven. **2.** Basamak.

pâşide, *F. s.* Saçılmış, serpilmiş, dağılmış.

pâşine, pâşîne, pâşna, *F. a.* **1.** Topuk, ökçe. **2.** Kapı mili.

pây, pâ, *F. a.* **1.** Ayak. **2.** (Mec.) Dip, kök, temel. **3.** Dayanma, karşı koyma. **4.** Sürekli. • *Dest ü pây,* elle ayak. *Pây-i hum,* küp dibi; *-hisar,* kale dibi, kale temeli; *serâpâ, serbepâ(bak.). Pây tâ ser,* ayaktan başa dek.

pâyâb, *F. a., s.* **1.** Güç, kudret. **2.** Sığ olan, derin olmayan.

payan, *F. a.* **1.** Son, bitim. **2.** Uç, kenar. **3.** (Tas.) Sofinin ulaşacağı birlik. • *Bipayan,* sonsuz.

paybaf, *F. a.* Çulha.

pâybend, pâbend, *F. a.* [pâybend] Ayakbağı. Payvant.

pâybeste, pâbeste, *F. s.* [pâybeste] Ayağı bağlı, bağlı, esir, tutsak.

pâydâm. *Bkz.* pâdâm.

pâydar, *F. s.* [pây-dar] Iyice yerleşmiş, sağlam, sürekli.

pâydergil, pâdergil, *F. s.* [pâyder-gil] **1.** Ayağı çamurda. **2.** (Mec.) Sıkıntıda.

pâyderhava, pâderheva, *F. s.* [pâ-der-heva] **1.** Ayağı havada. **2.** (Mec.) Çürük.

pâyderıkal, *F. s.* [pây-der-ıkal] Ayağı köstekli.

pâye, *F. a.* **1.** Rütbe, derece. **2.** Sarıklılar yolunun rütbesi. • *Ba pâye-i...,* filanca rütbeyle.

pâyendaz, *F. s., a.* [pây-endaz] Ayak atan, ayak atmış. Bir büyük kimsenin yolu üzerine döşenen değerli kumaş.

pâyende, *F. s.* Duran, sürekli. Payanda.

pâyendegân, *F. s.* [pâyendegân] Öbür dünya insanları, öbür dünyada sürüp gidecek şeyler.

pâyendegî, *F. a.* Kalıcı, sürekli oluş.

pâygâh, pâygeh, *F. a.* [pâygâh] Derece, rütbe. Pabuçluk.

pâyiz, *F. a.* **1.** Güz, sonbahar. **2.** Yaşlılık.

pâykûb, pâkûb, *F. a.* [pây-kûp] Ayak döven. Köçek.

pâymal. *Bkz.* pâmal.

pâyşîb. *Bkz.* pâşîb.

pâytaht, *F. a.* [pây-taht] Başkent.

pâyzen, *F. a.* [pây-zen] Ayağına pranga vurulmuş, forsa, deniz esiri.

pâzac, *F. a.* **1.** Ebe. **2.** Sütnine.

pâzede, *F. s.* [pâ-zede] Çiğnenmiş.

Pazend, *F. a.* Mecusilerin din kitabı olan *Zendavesta*'nın Pehlevi dilinde yorumu olan **Zerdüşt**'ün kitabı.

pazenk, *F. s.* Pezevenk.

pâzir, *F. a.* Destek, dayak.

peder, *F. a.* Baba. [ç. pederan].
pederane, *F. s., be.* [peder-ane] Babaya yakışırca, o şekilde.
pederî, *F. s.* Babayla ilgili.
pedermande, *F. s.* [peder-mande] Babadan kalma.
pederşahî, *F. a.* [peder-şahî] (Topb.) Fransızca *patriarcal* (ataerkil) karşılığı (XX. yüzyıl).
pedid. *Bkz.* bedid.
pedrud, *F. a.* Ayrılışma, esenleşme.
pefteri. *Bkz.* befteri.
pehlevan, pehlüvan, *F. a.* Pehlivan. Güreşçi. Yiğit.
Pehlevî, *F. s., a.* **1.** İran'da İsfahan iliyle dolaylarındaki bölge halkı. **2.** Bu bölgede konuşulan dil.
pehlû, *F. a.* Gövdenin iki yanı. Eğe.
pehn, pehna, *F. s.* Enli, geniş.
pehnaver, *F. s.* Enli, geniş; yaygın.
pejmürde, *F. s.* Solmuş, hırpalanmış.
pejuh, pijuh, *F. s.* Soruşturma, araştırma.
pejvin, *F. s.* Kirli, pis. Çirkin.
pelâs, palâs, *F. a.* Çul ve abayla bunların eskileri.
pelâspâre, *F. s.* [pelâs-pâre] Eski püskü, yırtık pırtık, bayağı giyecek.
pelâspuş, *F. s.* [pelâs-puş] Çula bürünen. Fakir, zavallı.
pele, pelle, *F. a.* Terazi kefesi.
peleng, *F. a.* Kaplan. [ç. pelengân].
pelengâne, *F. be.* [peleng-ane] Kaplana yakışır, kaplanla ilgili yolda.
pelesenk, *F. a.* (Bitb.) Hindistan ve Yenidünya'da yetişen bir ağaç cinsi. Balsam.
pelhenk. *Bkz.* palehenk.
pelîd, *F. s.* Pis, murdar.
penagâh, penageh, *F. a.* [penahgâh'tan] Sığınacak yer.
penah, *F. a.* **1.** Sığınma. **2.** Sığınacak yer.
-penah, *F. s.* Bir şeyin sığınağı, koruyucusu, dayanağı anlamlarıyla tamlamalar yapmada kullanılır. • *Adaletpenah; âlempenah; ganpenah; hilâfetpenap; cihanpenah. Nezaretpenah,* nazır; *resaletpenah,* Muhammed Peygamber.
penahgâh, *F. a.* [penah-gâh] Sığınacak yer.
penahî, *A. s.* -penahlı sözcüklerinin ad durumlarında aldığı biçimlerde kullanılır. • *Zaman-i vezaretpenahîlerinde, -penahîlerinde, -penahîleri...*
penbe, *F. a.* Pamuk. • *Penbe der gûş,* (kulağı tıkalı) söz işitmez, laf anlamaz.
penbezar, *F. a.* Gömleklik ince bez.
penc, *F. s.* Beş. • *Penc erkân,* İslamlığın (tevhit, namaz, oruç, hac, zekât) beş koşulu.
pencah, *F. s.* Elli.
pence. *Bkz.* pençe.
pencere, *F. a.* Pencere.
pencgâne, *F. s.* [penc-gâne] Beşli, beşten ibaret. • *Namaz-i pencgâne,* beş vakit namaz.
pencpâ, pencpâye, *F. a.* [penc-

pâ, -pâye] **1.** Yengeç. **2.** Yengeç burcu.

pençşenbih, *F. a.* [penc-şenbih] Beşinci gün, perşembe.

pencüm, *F. s.* Beşinci.

pencümin, *F. s.* Beşinci.

penç. *Bkz.* penc.

pençe, pence, *F. a.* **1.** Parmaklarla birlikte el ayası. **2.** Yırtıcı hayvanların ön ayaklarının parmaklarıyla tırnakları. **3.** (Mec.) Kuvvet, kudret, güç. • *Pençe-i âl-i âba,* Muhammed Peygamber, Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin. **4.** Fermanlara, mektuplara imza gibi tasdik yerine konan işaret.

pend, *F. a.* Öğüt.

pendname, *F. a.* [pend-name] Öğüt kitabı. • *Pendname-i Attar,* Ferideddin Attar'ın ünlü kitabı.

peynir, *F. a.* Peynir.

per, perr, *F. a.* Kanat. • *Bal ü perr,* kanat.

perakende, *F. s.* Dağınık. Dağıtma.

perâver, *F. s.* [per-âver] Çabuk uçan.

perçem, *F. a.* Tepede ya da alında olan uzunca saç.

perçin, *F. a.* Perçin.

perdaht, *F. a.* Cila, parlaklık.

perdahte, *F. s.* Düzeltilmiş, parlatılmış.

-perdaz, *F. s.* Düzeltici, düzenleyen anlamıyla birleşik sözcükler yapılmada kullanılır. • *Gazelperdaz; kârperdaz; kasideperdaz; lâtifeperdaz; nadireperdaz; nazireperdaz; nükteperdaz; kârperdaz.* (İran devleti) konsolosu.

perde, *F. a.* **1.** Kapı ya da pencereye asılan örtü. **2.** Saz perdesi. **3.** (Mec.) Namus. • *Ehl-i perde,* namuslu.

perdeberdar, *F. s.* [perde-berdar] Perde kaldırıcı, perde açıcı.

perdeberendaz, *F. s.* [perde-ber-endaz] Perdeyi kaldırıp atan, utanmayı filan bırakan.

perdebirun, *F. s.* [perde-birun] Utanmaz.

perdedar, *F. a.* [perde-dar] Büyük bir kimsenin kapısında bekleyen ve içeri gireceklere kapı perdesini açan perdeci, kapıcı.

perdedarî, *F. a.* [perde-darî] Perdecilik.

perdeder, *F. s.* [perde-der] Perde yırtıcı, arsız.

perdegî, *F. a.* [perde-gî] İyi örtünmüş, namuslu kadın.

perdekeş, *F. s.* [perde-keş] Perde çekici, örtücü. Engel.

perdenişîn, *F. s.* [perde-nişîn] Perdeli yerde oturan, bir köşeye çekilip kimseyle ilgili olmayan.

perdepuş, *F. s.* [perde-puş] Örtücü, örten.

perdesera, *F. s.* [perde-sera] **1.** Saz çalan, çalgıcı. **2.** Şarkı söyleyen, şarkıcı.

perdeşinas, *F. s.* [perde-şinas] Şarkı söyleyen, okuyucu. [ç. perdeşinasan].

pere, perre, *F. a.* Uç, kenar.

peren, *F. a.* Ülker yıldızı. Pervin, ıkd-i süreyya.

perend, *F. a.* **1.** Düz renkli ipek kumaş, atlas. **2.** Kılıç ya da hançer cevheri.

perendâver, *F. s.* Çok keskin kılıç, hançer, pala.

perende, *F. a.* Çark gibi dönerek kılınan takla.

perendebaz, *F. a.* [perendebaz] **1.** Takla atan oyuncu. **2.** Köçek. [ç. perendebazan].

perendu, perendun, perenduş, perendvar, *F. a.* Önceki gece.

-perest, *F. s.* "Tapan, tapınan, taparcasına seven" anlamlarıyla birleşik sözcükler yapılmada kullanılır. [ç. perestan]. • *Âteşperest; badeperest; bütperest; Hudaperest; hodperest,* kendini beğenen; *dünyaperest; meyperest, zenperest.*

perestar, *F. a.* Hizmetçi, kul. Besleme. • *Perestar-i hayal,* şair, ozan.

pereste, *F. a.* Mabut, tapınılan (şey).

perestende, *F. s.* Tapınan, tapınıcı.

perestide, *F. s.* Sevgili. Sevilen. [ç. perestidegân].

perestiş, *F. a.* Tapınma, tapma. Tapar gibi sevme.

perestişkâr, *F. s.* [perestiş-kâr] Tapan, tapınan. Taparcasına seven, düşkün. [ç. perestişkâran].

perestişkârane, *F. s., be.* [perestiş-kâr-ane] Tapana ya da taparcasına sevene uyar halde; böyle bir sevgiyle.

perestişkârî, *A. a.* Tapma. Taparcasına sevme.

pergâl, pergâr, *F. a.* Perkâr, pergel, yayçizer.

pergâle, *F. a.* **1.** Parça. **2.** Kalın, sert iplikle dokunmuş kumaş.

pergârvâr, *F. s.* [pergâr-vâr] Pergel gibi.

perhaş, *F. a.* Savaş, cenk, kavga. • *Perhaş-i dilhiraş, savaş-i perhaş.*

perhiz, *F. a.* **1.** Perhiz. **2.** (Mec.) Dinin yasakladığı şeylerden kesinlikle uzak durma.

perhizkâr, *F. s.* [perhiz-kâr] Nefsini tutan, sofu. [ç. perhizkâran].

peri, *F. a.* **1.** Cin taifesinin pek güzel varsayılan kadın kısmı. **2.** (Mec.) Çok güzel insan.

periçehre, *F. s.* [peri-çehre] Peri yüzlü, güzel yüzlü.

peride, *F. s.* Uçmuş, soluk.

piderenk, *F. s.* [peride-renk] Rengi uçmuş, solmuş.

peripeyker, *F. s.* [peri-peyker] Peri yüzlü, gayet güzel. [ç. peripeykerân].

perirû, *F. s.* [peri-rû] Peri yüzlü.

periruhsar, *F. s.* [peri-ruhsar] Peri yanaklı, güzel yüzlü.

perişan, *F. s.* **1.** Dağınık. **2.** Karışık. **3.** Kederli, kaygılı. • *Evrak-i perişan,* dağınık, karışık yapraklar; kağıtlar; *giysuyi perişan,* karışık uyku, düş, karabasan.

perişanhal, *F. s.* [perişan-hal] Acınacak halli. Hali bozuk,

gamlı.

perişanî, *F. a.* Dağınıklık. Karışıklık. Acıklılık.

perîvâr, *F. s.* [peri-vâr] Peri gibi.

periveş, *F. s.* [peri-veş] Peri gibi, çok güzel.

perizad, *F. s.* [peri-zad] Peri çocuğu, çok güzel.

perküşa, *F. s.* [per-küşa] Kanat açıcı, ucucu.

pernîyan, *F. a.* **1.** İşlemeli, değerli ipek kumaş. **2.** Üzeri nakışlı atlas.

perr, per, *F. a.* Kanat. *Bkz.* per.

perran, *F. s.* Uçan, uçucu.

perrende, *F. s.* Uçan, uçucu.

pertab, pertav, *F. a.* **1.** Atılma, sıçrama. **2.** Atılmaya hız almak için geriden koşarak atılma.

pertev, *F. a.* Işık, parlaklık.

pertevefşan, *F. s.* [pertev-efşan] Işık saçan.

pertevendaz, *F. s.* [pertev-endaz] Işık saçan, ışıklı.

pertevpâş, *F. s.* [pertev-paş] Işık saçıcı, aydınlandırıcı.

pertevriz, *F. s.* [pertev-riz] Işık dökücü, aydınlandırıcı.

pertevsuz, *F. a.* [pertev-suz] Pertavsız, büyüteç.

perva, *F. a.* **1.** Korku. **2.** Çekinme. **3.** Ilgi, bağ. • *Biperva,* korkusuz; *bilâperva,* korkmadan.

pervâne, *F. a.* **1.** Gece kelebeği. **2.** Fırıldak, çark. **3.** Haberci, kılavuz.

pervânegân, *F. a.* [pervâne ç.] Gece kelebekleri.

pervar, pervare, pervarî, *F. s.* Besili.

pervâz, *F. a.* **1.** Uçma, uçuş. **2.** Saçak (dam ve giyecekte). **3.** Dolap. **4.** Ayna. **5.** Hücre. **6.** Ince, uzun tahta.

-pervâz, *F. s.* "Uçan, uçucu" anlamlarıyla birleşik sözcükler yapar. • *Bâlâpervâz,* yüksekten uçan, atıp tutan; *bülendpervâz,* iddiacı, büyük iddiada bulunan.

pervâze, *F. a.* **1.** Gezinti nevalesi. **2.** Gece eğlentisi ışığı. **3.** Altın ve gümüş varakları kırıntısı.

pervâzgâh, pervâzgeh, *F. a.* [pervâz-gâh] Uçacak yer. Havaalanı.

-perver, *F. s.* "Besleyen, besleyici, yetiştiren, eğiten" anlamlarıyla birleşik sözcükler yapılmada kullanılır. • *Dehaperver,* deha eğiten, dâhi yetiştiren; *figanperver,* figana, acıya neden olan: *fukaraperver,* fıkara besleyen, gözeten; *hamiyetperver,* hamiyetli; *hayalperver,* hayalle eğitilmiş; *maarifperver,* maarifi koruyan, ilerlemesine çalışan; *nazarperver, sükûnperver; vatanperver,* yurtsever. [ç. -perveran]. • *Bendeperver; dinperver; füsunperver; giryeperver; hafaperver; handeperver; hasretperver; hayalperver; iltifatperver: mahperver; mealperver; merahimperver; nagamperver; nazarperver; neşeperver; nevhaperver; ni-*

zamperver; nurperver; ruhperver; sayeperver: sükûnperver; şuleperver; temaşaperver; tiyatroperver.

perverd, *F. s.* Perver.

perverde, *F. s.* Beslenmiş. Eğitilip yetiştirilmiş. [ç. perverdegân].

Pervedigâr, Perverdgâr, *F. a.* Tanrı.

perverende, *F. s.* Besleyen, büyüten.

perveriş, *F. a.* **1.** Besleme, beslenme. **2.** Eğitme, eğitilme.

perverişyab, *F. s.* [perveriş-yâb] Eğitiline, yetiştirilen.

Pervin, *F. a.* Ülker takımyıldızı. Süreyya.

perviz, *F. a.* **1.** Üstün. **2.** Elek, süzgeç. **3.** Balık. **4.** Güzellik. **5.** *ö. a.* İran hükümdarı Hüsrev'in lakabı.

pervizen, pervîzen, *F. a.* Kalbur, elek, süzgeç.

pes, *F. il.* İmdi.

pes, *F. a. (sin* ile) Art, arka. Geri. • *Pes ü pîş,* artla ön; *pes perde,* perde ardı, gizli.

pesadest, *F. a.* Veresiye alış veriş.

pesend, *F. a.* Beğenme, seçme.

-pesend, *F. s.* "Beğenen, beğenmiş" anlamıyla birleşik sözcükler yapılır. • *Dilpesend, hodpesend.*

pesendane, *F. s., a.* [pesendane] -pesendle yapılmış sözcüklerin belirteç biçimi. • *Avampesendane, hodpesendane.*

pesendide, *F. s.* Beğenilmiş, seçilmiş.

pesîn, *F. s.* Sonraki, gerideki.

pesmande, *F. s.* [pes-mande] **1.** Geri kalmış, geride bulunan. **2.** Artık, artmış. • *Pesmandehor,* artık yiyen. [ç. pesmandegân].

pespâye, *F. s.* [pes-pâye] Payesi, derecesi, aşağı, bayağı. [ç. pespâyegân].

pest, *F. s.* **1.** Aşağı, alçak. **2.** Yavaş; yavaş sesle söylenilen. • *Pestbaht,* talihi aşağı, kısmeti kötü; *pestperde,* alçak, hafif sesle.

pestî, *F. a.* Alçaklık.

pestzinde, *F. a., s.* (Topb.) Fransızca *survivance, survivant* (artakalma) karşılığı (XX. yüzyıl).

peşe, peşşe, *F. a.* Sivrisinek.

Peşen, *F. a.* **1.** Bir savaşçı. **2.** Tus kenti dolaylarında bir yer adı.

Peşenk, *F. a.* Efrasyab'ın babası.

peşiman, *F. s.* Pişman. Nedamet getirmiş.

peşimanî, *F. a.* Pişmanlık.

Peşîn, *F. a.* Keykubad'ın üçüncü oğlu.

peşîn. *Bkz.* pişin.

peşiz, peşize, *F. a.* **1.** Pul. Mangır. **2.** (Bitb.) Katırboncuğu. **3.** Peçiç oyunu.

peşm, *F. a.* Yün yapağı.

peşmîn, peşmîne, *F. s.* Yünden, yapağıdan yapılma. *a.* Sofu elbisesi.

peşşe, peşe, *F. a.* (Hayb.) Sivrisinek.

pey, *F. a.* Art, arka iz.

peyam, *F. a.* Haber, başkasından gelen bilgi.

peyamâver, *F. s.* [peyam-âver] Haber getiren, haberci. [ç. peyamâverân].

peygamber, *F. a.* [peygam-ber] Haber getiren peygamber.

peyâpey, *F. be.* [pey-â-pey] Birbiri arkasından, azar azar.

peyda, *F. s.* Meydanda, açıkta. • *Nâpeyda,* görünmez, bulunmaz; *nevpeyda,* yeni çıkma.

peydayî, *F. a.* Peyda olmak, çıkmak.

peyderpey, *F. be.* [pey-der-pey] Birbirinin ardı sıra, yavaş yavaş.

peyem, *F. a.* Peyam hafifi. Haber. • *Peyemres,* haber getiren.

peyember, *F. a.* Haber ulaştıran.

peyenderpey, *F. s.* [pey-enderpey] Art arda, ardı sıra, durmadan, azar azar.

peygam, *F. a.* Haber.

peygamber, *F. a.* [pey-gamber] Tanrı tarafından haber getirip insanlara Tanrı buyruklarını haber veren kimse. [ç. peygamberan].

peygamberane, *F. be.* [peygamber-ane] Peygamberlere yakışırcasına, olacağı bilir gibi.

peygamberî, *F. a.* [peygamberî] Peygamberlik.

peygâr, peykâr, *F. a.* Savaş, cenk.

peygule, *F. a.* Köşe bucak. • *Peygulegüzin,* bir köşeye çekilip dünyayla ilgisini kesen.

peyk, *F. a.* **1.** Haber getirip götüren. • *Peyk-i ecel,* Azrail. **2.** (Mec.) Her hareketinde birine bağlı bulunan. **3.** (Eski) Yeniçeri örgütünde atlıların yanında koşarak giden kimse.

peykân, *F. a.* Okun ucundaki sivri demir, temren.

peykâr. *Bkz.* peygâr.

peyker, *F. a.* Yüz, surat.

-peyma, *F. s.* "Ölçen, ölçücü" anlamıyla birleşik sözcük yapılır. • *Badpeyma,* yelölçen, pek çabuk giden.

peyman, *F. a.* Ant. • *Peymanşiken,* andını bozan.

peymane, *F. a.* Büyük kadeh, bardak. Ölçek. • *Peymanekeş,* içki içen; *peymane peyma,* şarap içen; *peymane şiken,* kadeh kıran.

peymude, *F. s.* Ölçülmüş.

peyrev, *F. s.* [pey-rev] Ardı sıra giden. Uyan.

peyvend, *F. a.* Ulaşma, varma, bağ.

-peyvest, *F. s.* Ulaşma, kavuşma. • *Dest-i kerempeyvest,* keremle dolu el, cömert eli.

peyveste, *F. s., be.* **1.** Ulaşmış. **2.** Her zaman, daima.

-pezir, *F. s.* "Kabul eden; alan; kabul edebilir" anlamlarıyla birleşik sözcükler yapılmada kullanılır. • *Hitampezir,* sona eren; *ıslahpezir,* ıslah edilebilir; *terbiyepezir,* eğitilebilir; *devanâpezir,* ilacı olmayan

hastalık.

pezira, *F. s.* Kabul eden, olan, olabilen. • *Nâpezira*, kabul etmeyen..

pezire, *F. a.* Karşılama, karşılayış.

peziriş, *F. a.* Kabul etme, ediş.

pîç, *F. s.* Büklüm, kıvrım. Dolaşık. • *Pîç ü tâb*, sıkıntı, ıstırap; *pîç ender pîç*, pek dolaşık, karmakarışık.

pîçan, *F. s.* Bükülücü, kıvrılıcı.

pîçâpîç, *F. s.* [pîç-â-pîç] Pek dolaşık, kıvrım kıvrım.

pîçîde, bîçîde, *F. s.* Karışmış, bükülmüş, kıvrılmış. • *Pîçîde mûy*, saçı kıvrılmış.

pîçiş, *F. s.* Büklüm, kıvrım, dolaşık.

pîh, *F. a.* İçyağı.

pijuh. *Bkz.* pejuh.

pil, *F. a.* **1.** Ökçe. Topuk. **2.** Çadır eteği tutturmada kullanılan küçük değnek. **3.** Çelik çomak.

pîl, *F. a.* (Hayb.) Fil.

pîlban, *F. a.* [pîl-ban] Fil sürücüsü.

pîle, *F. a.* İpek kozası, ipek.

pîlever, *F. s.* Çerçi.

pîlten, *F. s.* [pîl-ten] **1.** Fil vücutlu. İri, kuvvetli adam. **2.** *ö. a.* Rüstem'in lakabı.

pindar, *F. a.* **1.** Sanma, zannetme. **2.** Böbürlenme.

pîne, *F. a.* Yama.

pîneduz, *F. a.* [pîne-duz] Yamacı, eskici.

pingân, *F. a.* **1.** Tas. **2.** Fincan.

pinhan, pünhan, *F. s.* Gizli.

pîr, *F. a.* **1.** Yaşlı, ihtiyar, koca. • *Pîr-i fani*, pek yaşlı ve zayıf adam. **2.** Tarikat kuranlardan her biri. • *Hazret-i pîr*, Mevlâna. **3.** Her meslek ya da işin yaratıcısı, başı. • *Pîrimiz*, üstadımız. *Pîr-i mugan*, meyhaneci (Mec.). İrşat eden. [ç. pîran].

-pira, *F. s.* "Donatıcı, süsleyici, yapıp yakıştırıcı" anlamlarıyla birleşik sözcükler yapılır. • *Belâgatpira*, belagate süs veren, belagatli.

pirahen, pirehen, *F. a.* Gömlek. • *Pirahen-i mesmum*, (zehirli gömlek) ölüm hükümlüsü kimselere giydirilir, gömlek.

piramen, piramun, *F. a.* Çevre, etraf.

piramenkerd, *F. s.* [piramenkerd] Etrafı kaplayan.

pîran, *F. a.* [pîr ç.] **1.** Yaşlılar, ihtiyarlar. **2.** Erenler, ermişler.

pîrane, *F. s., be.* [pîr-ane] Yaşlılara yakışır yolda olan, yakışırcasına.

piraste, *F. s.* Donatılmış, süslü.

piraye, *F. a.* Donatma, süsleme.

pirayende, *F. s.* Donatıcı, süsleyici.

pirayiş, *F. a.* **1.** Düzen, intizam. **2.** Süs.

pirehen, pirahen, *F. a.* Gömlek.

pirezen, *F. a.* Kocakarı.

pîrî, *F. a.* Yaşlılık.

piristu, *F. a.* Kırlangıç.

piruz, firuz, *F. s.* Uğurlu, hayırlı. • *Ruz-i piruz*, hayırlı gün.

piruze, firuze, *F. a.* Gök renkli değerli süs taşı.

pistan, *F. a.* Meme.

piste, *F. a.* **1.** Fıstık. **2.** (Mec.) Ağız.

pister, bister, *F. a.* Yatak, döşek.

pîş, *F. a.* On.

pîşahenk, *F. s.* Öne düşen. Önde giden.

pîşan, *F. s.* En ön, en ileri.

pîşanî, *F. a.* Alın.

pîşdar, *F. a.* [pîş-dar] Öncü. [ç. pîşdaran].

pîşe, *F. a.* Sanat, iş. Huy, alışkanlık.

-pîşe, *F. s.* "Alışmış, huy edinmiş" anlamıyla birleşik sözcükler yapmada kullanılır. • *Hünerpîşe,* hünerli; *fesadpîşe,* kötülükle uğraşan; *şakavetpîşe,* işi gücü eşkiyalık olan, eşkiyalığı huy edinmiş bulunan.

pîşegâh, pîşegeh, *F. a.* [pîşegâh] **1.** İşlik, atölye. **2.** Fabrika.

pîşekâr, *F. s.* **1.** Sanatçı. **2.** Hokkabazla ortaoyununda ustanın yardakçısı.

pîşever, *F. s.* [pîşe-ver] **1.** Sanatçı. **2.** İşçi.

pîşgâh, pîşgeh, *F. a.* [pîş-gâh] Ön.

pîşgîr, *F. a.* [pîş-gîr] Peşkir.

pîşin, peşin, *F. s.* **1.** Önceki, eski. **2.** Peşin.

pîşiniyan, *F. a.* Eskiler, öncekiler, atalar.

pîşkadem, *F. a.* [pîş-kadem] Tekkelerde tören için önayak olan derviş.

pîşkeş, *F. a.* [pîş-keş] Peşkeş. Armağan.

pîşrev, *F. s.* [pîş-rev] **1.** Önden giden. **2.** Peşrev. **3.** Güreş ve savaşta asıl işe girişmeden önceki gösteri.

pîştahta, *F. a.* [pîş-tahta] İşyerinde öne konup üzerinde iş görülen masa, çekme, tezgâh.

pîşva, pîşüva, *F. a.* Başkan, önder. [ç. pîşüvayan].

piyade, *F. a.* **1.** Yaya. **2.** Satranç taşlarından biri. [ç. piyadegân].

piyale, *F. a.* Kadeh, şarap bardağı.

piyaz, *F. a.* Soğan.

post, *F. a.* **1.** Tüylü hayvan derisi. **2.** (Mec.) Mevki, makam, sandalye.

postîn, pustîn, *F. a.* Kürk.

postnişîn, *F. a.* [post-nişîn] Posta geçen, postta oturan, tekke şeyhi. [ç. postnişînan].

puç, *F. a.* **1.** Kaba, çirkin. **2.** Boş şey, yararsız.

pûd, *F. a.* Argaç. • *Târ u pûd,* arışla argaç.

puhte, *F. s.* Pişmiş, pişkin, olgun. • *Nâpuhte,* çiğ. Toy, ham insan.

pujine, *F. a.* Kantar.

pul, *F. a.* Para, mangır.

pulâd, *F. a.* Çelik.

pûr, *F. a.* Oğul.

puside, *F. s.* Çürümüş.

-puş, *F. s.* "Giyen, giyinmiş" ve "örten" anlamlarıyla birleşik sözcükler yapılmada kullanılır. • *Aybpuş,* ayıp örten; *serpuş,* baş örten, başlık; *hırkapuş,* hırka giyen; *ahenpuş, gülpuş,*

semenpuş. [ç. pusan].

puşende, *F. s.* Örten, örtücü.

puşide, *F. a.* Örtü. Perde.

puşideni, *F. a.* **1.** Örtü. **2.** Giyecek, örtünecek şey.

puşiş, *F. a.* Örtü, örtecek şey.

pute, *F. a.* **1.** Maden dökmek için kalıp, pota. **2.** Ok atışlarında dikilen nişan tahtası. Pota.

puya, puyan, *F. s.* **1.** Koşan. **2.** (Mec.) Dalmış.

puye, *F. a.* Seğirtme, koşma.

puyende, *F. s.* Seğirtici, koşucu.

puzine, *F. a.* (Hayb.) Maymun.

puziş, *F. a.* Özür, özür dileme.

püfkerde, *F. s.* Söndürülmüş.

pül, *F. a.* Köprü.

pünhan. *Bkz.* pinhan.

pür-, *F. s.* Dolu. Bununla "çokluk, fazlalık, bolluk, doluluk" bildiren tamlamalar yapılır. • *Pürahenk; pürâmâl; pürateş; pürcelâl; pürcezbe-i temaşa; pürcuş; pürcür'et ü nahvet; pürdaraban; pürdud; püremel; pürenvar; pürfer; pürfeveran; pürfeyz; pürgaleyan; pürgarabet; pürgaraib; pürgaram; pürgazab; pürgubar; pürgurur; pürhalecan; pürhande; pürhareret; pürhâtıra; hürhayat ü huzur; pürhayret; pürhazen; pürhazer; pürheves; pürhun; püriğbirar; pürihtizaz-i bükâ; püritina; pürkeder; pürkesafet; pürlerze; pürlerziş; pürlehib; pürmehabet; pürmeharet; pürnur; pürnaliş; pürneşe; pürnisyan; pürpîç; pürsaffet; pürsaye; pürseher; pürsükûn; pürsükût; pürsürud; pürşagaf; pürşemim-i hayal; pürşevk; pürşule; pürtâb; pürtaab; pürtaleb; pürtanin; pürtaravet; pürteessür; pürtehalük; pürtehevvür; pürvaad ü emel; pürzahm; pürzehr; pürzemzeme.*

pürbad, *F. s.* [pür-bad] **1.** Çok rüzgârlı. **2.** Kibirli.

pürçin, *F. s.* [pür-çin] **1.** Çok düşünceli, öfkeli. **2.** Kırışık.

pürdil, *F. s.* [pür-dil] Yürekli, cesur.

pürgû, *F. s.* [pür-gû] Çok söyleyen. Çok konuşan.

pürhun, *F. s.* [pür-hun] Kan içinde.

pürhüner, *F. s.* [pür-hüner] Çok usta.

pürnur, *F. s.* [pür-nur] Nur içinde, çok aydınlık.

pürsa, pürsan, *F. s.* Soran, sorucu.

pürsiş, *F. a.* Soruş, sorma.

püser, *F. a.* Oğul. Erkek çocuk. [ç. püseran].

püşt, *F. a.* Arka, sırt.

püşte, *F. a.* Yığın, tepe.

püştiban, püştivan, *F. a.* Destek, payanda.

püştmal, *F. a.* [püşt-mal] Peştemal.

püştvare, *F. s.* Bir hamal yükü.

R

r, 1. Arap abecesinin onuncu, Fars ve Osmanlı abecesinin on ikinci harfi. **2.** Ebced hesabında 200 sayısını gösterir. **3.** Arabi aylarda da Rebiülahire işarettir.

ra, re, *A. o.* "r" harfinin sesi.

râ. *Bkz.* rây.

rabb, *A. a.* Efendi, sahip. • *Rabb-üd-dâr,* ev sahibi.

Rabb, Rabbi, *A. a.* Tanrı. • *Ya Rabb, ya Rabbi,* Tanrım, Allahım.

rabbanî, rabbaniyye, *A. s.* [rabb'dan] Tanrı'ya mensup, Tanrı'yla ilgili.

rabbaniyyun, *A. a.* [rabbanî ç.] Tüm düşüncesini Tanrı'ya çevirmiş kimseler.

rabbat, *A. a., ç.* Kadınların sahipleri, efendileri. • *Rabbat-ül-hical,* güveyler.

rabbe, *A. a.* Uveyana.

râbıh, *A. s.* [ribh'ten] Faydalı, yararlı; kazançlı, kazanan.

râbıt, râbıta, *A. s.* [rabt'tan] **1.** İki şeyi birbirine bağlayan nesne. **2.** İlgi, münasebet. **3.** Bağlılık, mensupluk. **4.** Düzen, tertip. [ç. revabıt].

rabi', rabi'a, *A. s. (ayın* ile) Dördüncü.

rabi'a, *A. a.* (Tanzimat'tan sonra) Sivil rütbelerden yüksekten aşağı dördüncü, aşağıdan yukarıya ikinci rütbe.

rabi'an, *A. be.* Dördüncü olarak.

rabt, *A. a.* **1.** Bağlama, iliştirme. **2.** (Dilb.) Tümceleri gerekli ilgeçlerle birbirine bağlayarak yoluyla sıralama. **3.** Tamamıyla bir şeye bağlanma. • *Edat-i rabt,* bağlaç; *zabt ü rabt,* ülkenin düzen ve güveni, disiplin.

rabtî, rabtiyye, *A. s.* Bağ ve bağlamayla ilgili. • *Sıyga-i rabtiyye,* zaman ulacı.

rabtiyye, *A. a.* Raptiye, bağ aracı.

râci, râcie, *A. s.* [reca'dan] Yalvaran, rica eden.

raci', raci'a, *A. s.* [rücu'dan] **1.** Geri dönen. **2.** Dokunan, ilgisi bulunan. **3.** (Dilb.) Kişi adıllarının gösterdiği.

racih, raciha, *A. s.* [ruchan'dan] Öbüründen üstün, daha önce.

racil, racile, *A. s.* **1.** Yaya. **2.** (Mec.) Bilgisiz.

racilen, *A. be.* Yaya olarak, yürüyerek.

raciyane, *F. s., be.* [raci-yane] Yalvarır yollu, yalvarırcasına.

ra'd, *A. a.* Gök gürlemesi. • *Ra'd ü berk,* gök gürlemesiyle şimşek.

radde, *A. a.* **1.** Derece, mertebe, kerte. **2.** Aşağı yukarı.

ra'dendaz, *F. s.* [ra'd-endaz] **1.** Gürleyen, gürleyici. **2.** Korkunç sesli.

radıye, *A. ey.* Razı olsun. • *Radıyallahü anhü,* Tanrı ondan razı olsun!

radî', *A. a. (dat* ile) [rıda'dan] Sütkardeş.

radif, radife, *A. a.* Kıyamet zamanı çalınacak Sûr'un ikinci ötüşü.

ra'din, *F. s.* Gürültülü, gürleyen.

râfız, *A. s. (dat* ile) Bırakan, koyveren, terkeden.

Rafıza, *A. a. (dat* ile) Şii fırkalarından biri. Ali çocuklarına yandaş olmakla ayrılan.

Rafızî, Rafiziyye, *A. s.* Rafıza fırkasından olan. Ebubekir'le Ömer'in halifeliğini kabul etmeyen.

râfî', râfi'a, *A. s. (ayın* ile) [ref-den] Kaldıran, yükselten. Tanrı sıfatlarındandır.

rafih, *A. s.* Rahat ve varlık içinde yaşayan.

rafz, *A. a. (dat* ile) **1.** Bırakma. **2.** Rafizilik.

rag, *F. a. (gayın* ile) Dağ eteği. • *Bag ü rag,* çayırlık çimenlik, bağlık bahçelik.

Ragaib, Regaib, *A. a.* Muhammed Peygamberin dölyatağına düştüğü recep ayının ilk cuma gecesi.

ragbet, *A. a.* **1.** İstek, arzu. **2.** İyi karşılanma, iyi sayılma. • *Ragbet-i umûmiyye,* herkes tarafından istenme, beğenilme.

ragıb, ragıba, *A. s.* [ragbet'ten] İstekli, isteyen.

ragîbe, *A. a.* **1.** İstenilecek şey. **2.** Büyük ve pek beğenilen ihsan.

ragîf, *A. a.* Pide.

ragm, *A. a.* Zıddına, inadına davranma. Körlük ve nispet.

ragmen, *A. be.* İnadına, körlük olsun diye, karşın. • *Ragmen alâ enfihi,* kibrini kırmak için, tahkir niyetiyle; *alâ ragm-il-aduv,* düşmana körlük vermek için.

rah, *A. a. (hı* ile) Şarap, içki.

rah, reh, *F. a. (he* ile) **1.** Yol. **2.** Tutulan yol, meslek, usul. • *Rah-i Hak,* Tanrı yolu; *-rast, -savab,* doğru yol; *harcırah,* yol masrafı; *hemrah,* yoldaş; *şahrah,* cadde, ana yol.

rahal, *A. a.* Semer, palan. [ç. rıhal].

rahat, *A. a.* **1.** Dinlenme. **2.** Sıkıntısızlık. Dinçlik.

rahber, rehber, *F. s.* [rah-ber] Yol gösteren, kılavuz.

rahdar, *F. s.* [rah-dar] Derbent bekçisi, kolcu. [ç. rahdaran].

rahe, *A. a.* El ayası, avuç içi.

rahib, *A. a.* Manastırda oturan Hıristiyan din adamı, keşiş, karabaş.

rahibe, *A. a.* Kadın rahip.

rahîk, *A. a.* Duru ve kokulu şarap.

râhil, râhile, *A. s.* [rihlet'ten] Göçen, göç eden.

rahîl, *A. a.* Gitme, göçme. • *Kûs-i rahîl.* **1.** Göç davulu. **2.** Ölüm.

rahile, *A. a. (ha* ile) Yük hayvanı.

rahîm, *A. a.* **1.** Dölyatağı. **2.** Akrabalık. • *Sıla-i rahim,* gurbette bulunanın ülkesine gidip akrabasına kavuşması.

râhim, râhime, *A. s.* [rahm'den] Acıyan. [ç. râhimîn].

rahîm, rahîme, *A. s.* Esirgeyen, acıyan.

rahîmane, *F. s., be.* [rahîm-ane] Acıyan kimseye mensup, onunla ilgili. Acıyarak.

rahîs, rahîse, *A. s. (hı, sat* ile) Ucuz. Yumuşak. • *Mevt-i rahîs,* ansızın ölüm.

rahiye, *A. a.* Balarısı.

rahl, *A. a. (ha* ile) **1.** Semer, palan. **2.** Yolculuk gereçleri. • *Şedd-i rahl,* yola çıkma.

rahle, *A. a.* Kitap okuma, yazı yazma için olan dar, küçük masa. • *Rahle-i tedris,* ders masası.

rahm, *A. a.* Acıma, esirgeme, koruma.

Rahman, *A. a., s.* Kullarına acıması çok olan Tanrı.

rahmani, rahmaniyye, *A. s.* **1.** Tanrı'ya mensup. **2.** Tanrı'dan gelen ve hayırlı olan.

rahmet, *A. a.* **1.** Esirgeme, merhamet. **2.** Yağmur. • *Rahmetullahi aleyhi,* Allah rahmet eyleye. (Ölülere dua).

rahmî, rahmiyye, *A. s.* Dölyatağıyla ilgili.

rahname, *F. a.* [rah-name] **1.** Yol gösteren kâğıt. **2.** Yol tarifesi.

rahne, *F. a. (hı* ile) **1.** Gedik, yıkık. Bozuk yer. **2.** Zarar, bozukluk.

rahnedar, *F. s.* [rahne-dar] **1.** Gedik ve yıkığı olan. **2.** Eksiği, bozuğu olan. **3.** Zarara uğramış.

rahnüma, rehnüma, *F. s. (he* ile) [rah-nüma] Yol gösteren, kılavuz.

rahş, *F. a.* Yürük, gösterişli at. • *Rahş-i bahar,* baharda olan sürekli ve bulutlu yel; *-hurşit,* güneş ışınları; *-gayret,* ateşli gayretlenme; *-sabareftar,* çok çabuk giden at.

rahşa, rahşan, *F. s. (hı* ile) Parlak.

rahşende, *F. s.* Parıldayıcı, parıldayan.

rahşiş, *F. a.* Parlaklık.

raht, *F. a.* **1.** At takımı. **2.** Yol levazımı. **3.** Döşeme ev takımı. **4.** Pencere ve kapıların menteşe takımı.

raht, reht, *A. a. (re, he, tı* ile) Soy sop, aile.

rahtî, rahtiyye, *A. s.* Fransızca *sexuel* (cinsel) karşılığı (XX. yüzyıl).

rahvar, *F. a.* Eşkin yürüyen at.

rahzen, rehzen, *F. s.* [rah-zen] Yol vuran, eşkiya.

râî, râiyye, *A. s., a.* [râ'y den] **1.** Sürü güdüp otlatan, çoban. **2.** (Mec.) Bir ülkeyi yöneten.

raî, raiyye, *A. s.* **1.** r harfine

mensup, re ile ilgili. • *Kaside-i raiyye,* kafiyesi r olan kaside. **2.** Gören, ruyet eden.

raîb, raîbe, *A. s. (ayın* ile) Korkmuş.

raid, raide, *A. s. (ayın, dal* ile) [ra'd'den] Gürleyen. Gürüldeyen.

raif, raife, *A. s.* Acıyıp merhamet edici.

raik, raika, *A. s. (raf* ile) Sade, saf.

raiş, rayiş, *A. s.* Rüşvet alanla veren arasında aracılık eden.

raiyane, *F. s.* Çobanlığa ait, çobanca. • *Eş'ar-i raiyane,* Fransızca *pastoral* (çobanlama şiirleri) karşılığı (XIX. yüzyıl).

raiyye, raiyyet, *A. a.* **1.** Otlatılan hayvan sürüsü. **2.** Bir hükümdar yönetimindeki vergi veren halk.

raiyyetperver, *F. s.* [raiyyetperver] Halkına iyi bakan.

rakabe, *A. a.* **1.** Boyun. **2.** Bir malın sahipliği. **3.** Köle, halayık. [ç. rakabat].

rakabet. *Bkz.* rekabet.

rakam, *A. a.* **1.** Yazma. Yazıyla işaret. **2.** Sayıları yazmaya özgü işaret. [ç. erkam, rukum].

rakamkeş, *F. s.* [rakam-keş] Yazan, çizen.

rakamzede, *F. s.* [rakam-zede] Yazılmış, söylenen, yazılan.

rakamzen, *F. s.* [rakam-zen] Yazan. Kayıt ve işaret eden.

rakd, *A. a. (kaf, dal* ile) Uyuma.

rakde, *A. a.* Uyku.

rakım, rakıme, *A. s.* **1.** Yazan. **2.** *a.* Bir yerin denizden yüksekliği, kot (XIX. yüzyıl). • *Rakım-i huruf, rakım-ul-huruf,* bu harfleri yazan (yazarlar çoğu kez kendilerinden bu yolda söz ederlerdi).

rakî, rakîa, *A. s. (ref, ayın* ile) [rükû dan] **1.** Namaz kılarken rükûa varan. **2.** Eğilen, iki kat olan.

rakîan, *A. be.* Rükû halinde, iki kat olarak.

rakîane, *F. s.* [rakî-ane] Rükû eder gibi iki büklüm olarak.

rakîb, rakîbe, *A. s. (ref, be* ile) [rükûb'dan] **1.** Binen, binici. **2.** Taşıta binen, binmiş olan.

rakîb, rakîbe, *A. a., s. (kaf, be* ile) [rekabet'ten] **1.** Başka biriyle aynı şeye istekli olan. **2.** Bir işte çalışanlarla yarış ederek, onları çürütüp ilerlemek isteyenlerden her biri öbürüne göre, rakip. [ç. rükaba].

rakîban, *F. a.* [rakîb ç.] Rakipler. Yarışanlar.

rakîben, *A. be.* Binerek, binmiş olduğu halde.

rakid, rakide, *A. s.* [rükûd'dan] Durgun, kımıldayıp oynamaz. • *Ma'-i rakid, miyah-i rakide,* durgun su, sular.

rakik, rakika, *A. s.* [rikkat'ten] **1.** İnce. **2.** Köle ya da cariye. **3.** Yufka yürek.

rakîme, *A. a.* Yazılmış kâğıt, mektup.

rakk, *A. a.* **1.** Yazı yazılan deri, ceylan derisi. **2.** Beyaz sayfa.

rakka, *A. a.* Büyücü.

rakkas, rakkase, *A. s.* [raks-tan] **1.** Oynayan, köçek, dans eden. **2.** *a.* Sarkaç.

rakkase, *A. s.* [raks'tan] Dans eden kadın çengi.

raks, *A. a.* Oynama, dans etme. • *Rakskünan,* oynaya oynaya.

raksan, *A. s.* Raksedici.

rakta', *A. a. (kaf, tı, hemze* ile) **1.** Alacalı dişi hayvan. **2.** (Ya.) Bir harfi noktalı öbürü noktasız harfle düzenlenmiş ibare.

râm, *F. s.* Itaatli, teslim olunmuş, kendini birinin eline bırakmış.

ramak, *A. a.* **1.** Hayat kalıntısı, ancak nefes alacak kadar. **2.** Az bir şey. • *Sedd-i ramak,* ölmeyecek kadar az geçinme, çok az azık.

ramazan, *A. a. (dat* ile) Arabi ayların dokuzuncusu, oruç ayı.

rami, ramiyye, *A. s.* [remy'den] Atan, atıcı.

ramişger, *F. a.* Saz çalan, çalıcı. [ç. ramişgerân].

ran, *F. a.* Oyluk.

-ran, *F. s.* Süren, sürücü, hükmeden anlamlarıyla sözcükler yapmada kullanılır. • *Bkz. Esbran, hameran, hükümran.*

ra'na, *A. s.* Rana. Güzel. Hoş görünen.

rasad, *A. a. (sat* ile) **1.** Gözleme, gözetme. Pusu kurma. **2.** Gözlem.

rasadgâh, *F. a.* [rasad-gâh] Gözetme yeri. Gözlemevi.

rasadhane, *F. a.* [rasad-hane] Gözlemevi.

rasanet, *A. a.* Sağlamlık.

rasas, *A. a.* Kurşun. Kalay.

rasf, *A. a.* Kaldırım döşeme, kaldırımlama.

rasıd, *A. s.* [rasad'dan] Gözleyen, gözeten. Gözlem yapan.

rasıdan, *F. a.* [rasıd ç.] Rasıtlar.

rasî, rasiyye, *A. s.* **1.** Kımıldayan, sağlam, sabit. **2.** Demir üzerinde duran (gemi).

rasîa, *A. a. (sat* ile) **1.** Kabara. **2.** Kabara gibi çakılmış süs çivileri.

rasîf, *A. s.* Dayanıklı.

rasih, rasiha, *A. s.* [rüsuh'tan] **1.** Sağlam, temeli güçlü. **2.** Bir bilgide, eskiden din bilgilerinde, çok bilgili olan.

rasihîn, *A. a. (sin, hı* ile) [rasih ç.] Din bilgilerinde derinleşmiş kimseler.

rasim, rasime, *A. s.* [resm'den] Resim yapan. Çizgi çizen.

rasime, *A. a.* Âdet, eskiden kalma âdet. Tören. (Tanzimât'tan önce) Mersum.

rasîn, rasîne, *A. s.* [rasanet'ten] Sağlam.

rassad, *A. s.* [rasad'dan] Çok dikkatle gözleyen. Rasatçı. [ç. rassadan].

rast, *F. s.* **1.** Doğru. **2.** Sağ. **3.** Hak, gerçek. **4.** Musiki makamı. • *Cep ü rast,* solla sağ; *reh-i rast,* doğru yol.

rastgû, *F. s.* [rast-gû] Doğru söyleyen. [ç. rastgûyan].

rastî, *F. a.* Doğruluk, gerçeklik.

rastkâr, *F. s.* [rast-kâr] İşi doğru.

ra'şan, *F. s. (ayın* ile) Titreyici, titreyen.

ra'şe, *A. a.* Titreme. Korku ya da soğuktan titreyiş. *Ra'şe-i dest,* el titremesi.

ra'şeâver, *F. s.* [ra'şe-âver] Titretici (XIX. yüzyıl).

ra'şedar, *F. s.* [ra'şe-dar] Titreyen, ürken.

ra'şenâk, *F. s.* [ra'şe-nâk] Titretici.

ra'şever, *F. s.* [ra'şe-ver] Titretici.

râşi, râşiye, *A. s.* [rişvet'ten] Rüşvet veren.

raşid, raşide, *A. s.* [rüşd'den] Doğru yola giden.

ratb, *A. s.* Taze, yeşil. • *Ratb-ül-lisan,* yumuşak sözlü, güzel bir şey söyleyen; *ratb ü yâbis,* münasebetli münasebetsiz, yerli yersiz.

râtıb, râtıba, *A. s. (tı* ile) Yaş, ıslak, taze (XIX. yüzyıl).

râtib, râtibe, *A. s. (te* ile) Sıralandırıcı.

ratîb, ratîbe, *A. s.* **1.** Çok yaş, ıslak. Nemli. **2.** Taze, yeşil.

ratibe, *A. a.* Maaş, vazife, tayin, atama. [ç. revatib].

ratinc, *A. a.* Reçine.

ratinciyye, *A. a.* Fransızca *gluciacees* (reçineliler) karşılığı (XIX. yüzyıl).

rauf, *A. s.* [re'fet'ten] Pek esirgeyici, çok acıyan.

ravend, *F. a.* (Bitb.) İlaç olarak kullanılan bitki kökü.

ravendiyye, *A. a.* Fransızca *polygonacees* (karabuğdaygilier) karşılığı (XIX. yüzyıl).

ravi, raviyye, *A. s.* [rivayet'ten] Rivayet eden, haber veren. • *Ravi-i hadis,* hadis rivayet eden; *-kıssa,* hikâye anlatan, bir olayı hikâye eden.

raviyan, *F. a.* [ravi ç.] Rivayet edenler. • *Raviyan-i ahbar,* haber rivayet edenler.

ravza, *A. a.* **1.** Sulu, su yatağı yer. **2.** Bahçe. • *Ravza-i mutahhara,* Muhammed Peygamberin Medine'deki mezarı; *-Rıdvan,* Cennet. [ç. ravzat, riyat].

ra'y, *A. a. (ayın* ile) **1.** Otlatma, gütme. **2.** Otlatmak. **3.** Teslim olma. Reaya olma.

ray, *F. a.* Hint meliklerinin lakabı. Race.

rây, râ, *F. a.* Arapça re'y sözünün Fars şivesine uydurulmuş biçimi. "Fikir, oy" anlamlı sözcükler türetir. • *Bedrây,* kötü düşünceli; *hodrâ, hodrây,* kendi bildiğinden şaşmaz; *tirerây,* kötü fikirli.

rayegân, raygân, *F. a.* Karşılıksız elde edilen şey. Zahmetsiz ele geçen. Parasız.

râyet, *A. a.* Bayrak. [ç. rayât].

rayic, raic, raice, *A. s.* [revac'dan] Revaçta olan, sürümü olan. • *Rayic akçe,* paranın halk arasındaki değeri; *rayic-i vakt,* bir şeyin zamanındaki değeri.

rayiha, *A. a.* Koku. [ç. revayih].

rayihadar, *F. s.* [rayiha-dar] Kokulu.

rayihanisar, *F. s.* [rayiha nisar] Koku saçan.

râz, *F. a.* Sır. Gizli şey, gizlenen şey. • *Râz-i derun,* içteki gizli şey; *-nihan,* gizli tutulan sır; *ifşa-i râz,* sırrı söyleme; *keşf-i râz,* gizli bir şeyin farkına varma; *ketm-i râz,* sırrı söylememe, saklama.

râzdan, *F. s. (ze* ile) [râz-dan] Sır bilir, sırra ortak dost.

razı, *A. s. (dat* ile) [rıza'dan] Rıza gösterici, boyun eğen, kabul eden.

razık, razıka, *A. s. (ze, kaf* ile) [rızk'tan] Rızık veren.

Razî, *F. s.* İran'ın Rey kentinden olan.

razi', *A. a. (re, dat, ayın* ile) Süt kardeşi.

raziyane, *F. a.* Rezene, yabansı dereotu.

reaya, *A. a.* [raiyye ç.] **1.** Bir hükümdar yönetimi altında bulunan ve vergi veren halk. **2.** Bütün halk. **3.** Hıristiyan uyruklar. • *Terfih-i reaya,* halkın refahını sağlama.

reb', *A. a.* (Bahar) evi.

rebab, rübab, *A. a.* Tambur biçiminde kısa saplı saz. (XIX. yüzyıl) *lyr* çevirmesi.

rebabî, rebabiyye, *A. s.* Rebap çalan (XIX. yüzyıl). Fransızca *lyrique* sözü karşılığı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

rebi', rebi'a, *A. a.* Bahar. • *Rebi'ül-ahir,* Arabi ayların dördüncüsü; *rebi'ül-evvel,* Arabi ayların üçüncüsü.

rebib, *A. a.* Üvey oğul.

rebibe, *A. a.* **1.** Üvey kız. **2.** Dadı kadın.

rebiî, rebiiyye, *A. s.* Bahara ait, baharla ilgili.

reca, rica, *A. a.* Umma, dileme. • *Munkati-ür-reca,* umudu kesilmiş, umutsuz.

rebun, *A. a.* Pey.

rec'a, *A. a. (ayın* ile) Öldükten sonra yeniden dünyaya gelme.

recc, *A. a.* Sallayıp sarsma, sallanıp sarsılma.

receb, *A. a.* Heybetli, azametli, saygıdeğer anlamına olan bu söz Arabi ayların yedincisinin adıdır.

recefan, *A. a.* Sarsılma.

recez, *A. a.* Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün vezninin bahri. Ürcuze.

recfe, *A. a.* Şiddetle sarsılma, deprenme.

recîm, *A. a.* [recm'den] Taşlanmış.

recm, *A. a.* Taşa tutma. Taşlama. Birine atılan taş.

recs, recse, *A. a.* Şiddetli gök gürültüsü.

recül, *A. a.* **1.** Ergin, yetişmiş erkek. **2.** Bir işin başarıcısı, ehli. [ç. rical].

recüliyyet, *A. a.* Erkek olma. Erkeklik.

red. *Bkz.* redd.

reda', *A. a.* Önleme, yasak etme. Bırakma.

reda'. *Bkz.* rıda'.

reda', reda'at, *A. a. (dat* ile) Süt emme.

redaet, *A. a.* Kötülük. Fenalık, bayağılık.

redd, red, *A. a.* Geri döndür-

de. Döndürülme. Çevirme. Kabul etmeme. Kabul edilmeme. • *Redd-i cevab,* cevap, karşılık verme; *-kelâm,* söze itiraz etme, karşılık verme; *-selâm,* selama karşı selam verme; *redd ü kabul,* yapıp yapmama.

reddet, *A. a.* Çirkinlik, kötülük.

reddiye, *A. a.* Bir sorun hakkında karşıt karşılık.

rede, *A. a.* Sıra. Bir duvardaki tuğla ya da taş sırası.

redî', redî'e, *A. s.* Kötü, bayağı.

redif, redife, *A. a.* **1.** Arkadan gelen, birinin ardından giden. **2.** (XIX. yüzyıl). Askerlik hizmetinin ikinci dönemi. **3.** Koşuklarda uyak yerinde yinelenen aynı sözcük.

redm, *A. a.* Bir deliği tıkama. Bir şeyin önüne set yapma.

ree. *Bkz.* rie.

ref, *A. a.* **1.** Yukarı kaldırma. **2.** Kaldırma, yüceltme. **3.** Kaldırma, giderme, yerinden çıkarma. **4.** Arapça bir sözcüğün sonunu ötre okuma. • *Ref-i cidal, -meclis,* toplantıya son verme; *-niza',* çekişme ya da kavgaya son verme.

refah, refahet, refahiyet, *A. a. (he* ile) Rahatlık.

refakat, *A. a.* Yoldaşlık, arkadaşlık. • *Hasb-er-refaka,* arkadaşlık dolayısıyla.

refes, *A. a. (se* ile) **1.** Terbiyesizce konuşma. **2.** Çapkınca sözler söyleme.

re'fet, *A. a. (hemze* ile) Çok esirgeme, çok acıma.

reff, *A. a.* Raf.

refhan, *A. s.* Varlık içinde yaşayan.

refi, refia, *A. s.* Yüce, yüksek. • *Refi-ül-kadr,* kadri, şanı yüce.

refîh, refîhe, *A. s. (he* ile) Rahat ve varlık içinde bulunan.

refik, *A. s.* **1.** Arkadaş. Yoldaş. **2.** Ortak. **3.** Yardak, yamak. **4.** Erkek eş. [ç. rüfeka].

refika, *A. a.* **1.** Kadın eş. **2.** Kadın arkadaş.

refref, *A. a.* **1.** İnce, yumuşak kumaş. **2.** Kenar saçağı. **3.** Döşek, döşeme. **4.** Kuşu çok çimenlik. **5.** Dalları salkım salkım ağaç.

refrefe, *A. a.* Kuş kanatlarını oynatma, açıp yayma.

reft, *F. a. (te* ile) Gitme. • *Amed ü reft,* gelip gitme.

reftar, *F. s.* Salınarak edalı yürüme, güzel gidiş.

refte, *F. s.* Gitmiş, geçmiş. • *Refte refte,* azar azar, gitgide. *Nârefte,* gidilmemek.

refttıyye, *A. a.* Eskiden, ülkeden çıkarılan eşyadan alınan çıkış vergisi.

refu, *A. a.* Örme, örgü. Yama.

refuger, *F. a.* [refu-ger] Örücü, örgücü. Belirsiz yama yapan.

refukârî, *F. a.* Örücülük.

reg. *Bkz.* rek.

regad, *A. a.* Varlık, genişlik.

regaib, ragaib, *A. a.* [ragîbe ç.] Rağbet olunan şeyler. • *Leyle-i Regaib,* Recep ayının ilk cuma gecesi olan kandil (Muham-

med Peygamber o gece dölyatağına düşmüştü).

reh, rah, *F. a. (he* ile) **1.** Yol. **2.** Usul, kural. **3.** Makam (musiki). • *Reh-i nârefte,* gidilmemiş yol.

reha, *F. a.* Kurtulma.

reha', *A. a.* **1.** Bollukla geçinme, genişlik. **2.** Gevşek ve sölpük olma.

reha, *A. a. (ha, ye* ile) Değirmen.

rehabîn, *A. a.* [rahib ç.] Rahipler, ruhban.

rehafeşan, *F. s.* [reha-feşan] Kurtarıcı.

rehain, *A. a.* [rehine ç.] Rehineler. Garanti olarak elde tutulanlar.

rehamet, *A. a. (hı* ile) Ses ya da söz yumuşaklığı, tatlılığı.

rehaset, *A. a. (hı, sat, te* ile) **1.** Tazelik. **2.** Yumuşaklık. **3.** İncelik. **4.** Ucuzluk. **5.** Bir işi gevşek tutma.

rehavet, *A. a. (hı, te* ile) **1.** Gevşeklik. Sölpüklük. **2.** Tembellik.

rehavi, *F. a.* **1.** Reha (Urfa) şehrine ait. **2.** Küçük sandıklı bir çalgı (1 ile 2 arasında *ha* ve *he* ayrılığı vardır). **3.** Bir musiki makamı.

rehayab, *F. s.* [reha-yab] Kurtulan. Kurtulmuş.

rehayafte, *F. s.* [reha-yafte] Kurtulmuş.

rehayî, *F. a.* Kurtulma.

rehb, *A. a.* Çok korku. • *Rehb ü heras,* korku.

rehbaniyyet, *A. a.* Rahiplik, keşişlik. Bir manastıra kapanma hali.

rehber, rahber, *F. a.* [reh-ber] Yol gösteren kılavuz.

rehbet, *A. a.* Çok korku.

rehbeten, *A. be.* Çok korku yüzünden, korkuyla.

rehel, *A. a. (he* ile) (Doğumdan sonra gelen) son.

rehgüzar, rehgüzer, *F. s.* [rehgüzar, reh-güzer] Geçecek yol, geçit.

rehîn, *A. s.* [rehn'den] **1.** Rehin edilmiş, bir şeye garanti olarak bırakılmış. **2.** Yakın, nerdeyse.

rehîne, *A. a.* Bir şeye garanti olarak tutulan.

rehn, *A. a.* Garanti olarak verilen şey. Tutu.

rehneverd, *F. s.* [reh-neverd] Yol tutan, yola çıkan, yolcu. [ç. rehneverdan].

rehnüma, rahnüma, *F. a.* [rehnüma] Yol gösteren, kılavuz. [ç. rehnümayan].

rehnümun, *F. a.* [reh-nümun] Yol gösteren, kılavuz.

rehnümunî, *F. a.* Kılavuzluk.

rehpeyma, *F. s.* [reh-peyma] Yol ölçücü.

rehpeymayî, *F. a.* Yolculuk.

rehrev, *F. s.* [reh-rev] Yola giden, yolcu. [ç. rehrevan].

reht. *Bkz.* raht.

rehyab, *F. s.* [reh-yab] Yol bulan, ulaşan.

rehzen, rahzen, *F. s.* [rah-zen] Yol kesen, haydut. [ç. rahzenan].

reis. *Bkz.* re's.

reis, *A. a.* Başkan.
rek, reg, *F. a.* Damar. • *Rek-i can,* can damarı.
rekabet, rakabet, *A. a.* **1.** Gözleme, gözetleme. **2.** Kendi işini yürütmeye çalışma. **3.** Benzerleriyle yarışa çıkma.
rekâket, *A. a.* **1.** Zayıflık, gevşeklik. **2.** Sözün kusurlu olması. **3.** Kekeleme, dil tutukluğu.
rekânet, *A. a.* Vakarlılık, ağırbaşlılık.
rek'at, *A. a.* **1.** Bel eğilmek, yüz üstü kapanmak. **2.** Namazda secdeye varmazdan önce eğilmek.
rekb, *A. a. (kef* ile) [rakib *c.*] Atlılar, atlı kafilesi.
rekeât, *A. a.* [rek'ât ç.] Eğilmeler.
rekik, rekike, *A. s.* [rekâket'ten] **1.** Kusurlu, tutuk. **2.** *Rekik-ül-lisan,* dili tutuk, peltek.
rekîn, *A. s.* Yüce, yüksek. Sağlam, vakarlı.
rekûb, rekûbe, *A. a.* Binek hayvanı.
rekz, *A. a.* Yere saplayıp dikme.
rekz, *A. a. (dat* ile) Tepme, tepilme.
rem, *F. a.* Ürkme. • *Remkerde,* ürkmüş.
remad, *A. a.* Kül.
remadî, remadiyye, *A. s.* **1.** Küle mensup, külle ilgili. **2.** Kül rengi.
reman, *A. s.* Ürkek.
reme, *A. a.* Büyük sürü, hayvan sürüsü.
remed, *A. a.* Göz ağrıma. • *Remed-i Mısrî,* Mısır göz ağrısı.
remel, *A. a.* Aruz vezinlerinden bir bölümün adı.
remende, *F. s.* Ürkek, ürkücü.
remide, *F. s.* Ürkmüş, çekingen.
remil, reml, *A. a.* Bazı işaretlerle kayıptan haber çıkarma.
remîm, remime, *A. s.* Çürümüş, çürük. • *Azm-i remîm, izam-i remîme,* çürümüş kemik(ler).
reml, *A. a.* Kum.
remmal, *A. s.* Remil döken, fal açan. Kayıptan haber veren.
remy, *A. a.* Atma.
remz, *A. a.* Meramı, gizliden işaretle anlatma. İm. Simge. [ç. rümuz, rümuzat].
remzâşinâ, *F. s.* [remz-âşinâ] Anlamı gizli olan sözlerle işaretlerin anlamını kavrayan kimse. [ç. remzâşinâyan].
remzî, remziyye, *A. s.* İşaret ve gizliliğe mensup, onlarla ilgili.
renan, rennan, *A. a.* **1.** Çok ses çıkaran, çınlayan. **2.** İnleyen.
renanet, *A. a.* İnleme, sesle inleme.
renc, *F. a.* **1.** Sıkıntı, illet. **2.** Ağrı, sızı.
rencber, *F. s., a.* Rençper. Irgat.
rence, *F. a.* Zahmet, sıkıntı. Eziyet.
rencide, *F. s.* İncinmiş, kırılmış. [ç. rencidegân].
renciş, *F. a.* Sızlanış, inciniş.
rencur, *F. s.* Sıkıntılı, incinmiş. Rahatsız.
rende, *F. a.* Rende.
rendide, *F. s.* Ufatılmış, ufalanmış.

reng. *Bkz.* renk.

rengâmiz, *F. s.* [renk-âmiz] Renk renk, türlü renklerde olan.

rengârenk, *F. s.* [renk-â-renk] Çeşit çeşit renkli.

rengin, *F. s.* **1.** Boyalı, renkli. **2.** Güzel, tabiata hoş gelen.

renîn, *A. a.* Haykırma, inleme. Bağırma.

renk, reng, *F. a.* **1.** Renk. **2.** Hile, oyun. **3.** Suret, şekil, biçim. (Ed. Ce.): • *Reng-i âl; -adem; -behişti; -garib; -hakikat; -hayat; -inbisat; -memat; -serd; -sîmîn; -sükûn; -teellüm; -tehalüf; -tereddüd; birengi; birenk; gülrenk; hemrenk; lâlerenk; rengârenk; siyehrenk; şulerenk.*

rennan. *Bkz.* renan.

re's, reis, *A. a.* **1.** Baş. **2.** Uç, tepe. **3.** Birinci, baş, başkan. **4.** (Coğ.) Burun. **5.** Baş, başlangıç. **6.** Canlı hayvan tanesi. **7.** En baş mevki. • *Re's-i kâr,* iş başı, devleti yöneten mevki; *-sene-i efrenciye,* 1 ocak; *-sene-i hicriyye,* 1 muharrem; *-sene-i maliyye,* 1 mart; *-sene-i milâdiyye,* 1 ocak; *re's-ül-hikmeti muhalefetullah,* ya da *-muhabbetullah,* hikmetin başı, Tanrı korkusu (ya da) sevgisidir; *re's-ülmal, re's-el-mal,* ana para, sermaye; *bire'sihi,* kendi başına, doğrudan; *meskıt-i re's,* bir kimsenin doğduğu yer. [ç. rüûs].

-res, *F. s.* "Erişen, yetişen, ulaşan" anlamlarıyla birleşik sözcükler yapımında kullanılır. *Bkz. destres, feryâdres, müjderes.*

-resa, *F. s.* Yetişen, yetiştiren.

resail, *A. a.* [risale ç.] **1.** Tek konuda yazılmış küçük kitaplar. **2.** Dergiler (XIX. yüzyıl).

resalet. *Bkz.* risalet.

-resan, *F. s.* "Yetiştiren, getiren" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Müjderesan,* müjde getiren; *şerefresan,* şeref getiren.

resanende, *F. s.* Getirici, ulaştırıcı.

resaset, *F. a.* Eksiklik. Yıpranmış olma.

resatik, *A. a.* [rüstak ç.] Köyler, çiftlikler.

resaye, *A. a.* Bir ölünün iyiliklerini sayıp ağlama.

re'sen, *A. be.* Kimseye danışmadan, kendi başına, doğrudan doğruya.

resen, *F. a.* İp, urgan, halat.

resenbaz, *F. s.* [resen-baz] İp cambazı.

resenbend, *F. s.* [resen-bend] Halatla bağlı.

resîd, *F. a.* Maliye hesaplarında kayıt silme, hükümsüzlüğünü işaretleme.

reside, *F. s.* Yetişmiş, erişmiş. • *Reside-i hitam,* sona erişmiş, bitmiş; *nâreside,* yetişmemiş, körpe; *nevreside,* yeni yetişmiş.

resîl, *A. a. (sin* ile) Elçi.

resîs, resîse, *A. s. (se, se* ile) Eski.

resm, *A. a.* **1.** Yazma. Çizme. **2.** İz, nişan. **3.** Suret. **4.** Düzen, tertip. Plan. **5.** Resim, fotoğrafla alınan resim. **6.** Tarz, üslup. **7.** Adet, davranış. **8.** Alay, tören. **9.** Resmi. **10.** Vergi. • *Resm-i geçid,* geçit töreni; *-gümrük,* gümrük vergisi; *-kadîm,* eski usul; *-küşad töreni; -selâm,* asker selamı, asker protokoluna uygun selam; *min gayr-i resmin,* resmi olmayarak, özel olarak.

resmen, *A. be.* **1.** Devlet adına, devletçe beğenilecek biçimde ve usulüne uygun olarak. **2.** Adet yerini bulsun diye, görünüşte.

resmî, resmiyye, *A. s.* **1.** Devlet tarafından ya da devlet adına olan. **2.** Alay ve törenle olan. **3.** Resme, yazı ve çizgiye ait. **4.** Çok ciddi, sert. **5.** Adet yerini bulsun diye yapılıp ciddi ve samimi olmayan. • *Gayr-i resmî,* resmi olmayan; *nîm resmî,* yarı resmi; *suret-i resmiyyede,* resmi olarak.

resmiyyat, *A. a.* Resmi işler.

resmiyyet, *A. a.* Resmilik.

ress, *A. a.* **1.** İçi taşla örtülü kuyu. **2.** Semud kavminin peygamberlerini içine atıp ağzını ördükleri kuyu. • *Beni Ress, eshâb-ür-ress.*

ressam, *A. a.* [resm'den] Resim yapan.

reste, *F. s.* Kurtulmuş.

restegân, *F. a.* [reste ç.] Kurtulmuşlar.

resul, *A. a.* **1.** Elçi. **2.** Peygamber. **3.** Haberci. • *Resulullah,* Muhammed Peygamber.

resye, *A. a.* (Hek.) Eklem ve baş ağrısı. Romatizma. Gezer sızı.

reşad, *A. a.* Manevi doğru yol bulup ona koyulma, hak yolda yürüme.

reşadetlû, *F. s.* Şeyhler hakkında kullanılır resmi lakap.

reşakat, *A. a.* **1.** Bel inceliği. **2.** Davranma ve kımıldanmadaki incelik, hoşluk.

reşaş, reşaşe, *A. a.* Serpinti, çisinti.

reşehat, *A. a.* [reşha ç.] Sızıntılar (su).

reşf, reşfe, *A. a.* Suyu emerek içme.

reşh, *A. a.* Sızma, sızıntı. Terleme.

reşha, *A. a.* Sızıntı. Damla.

reşhapaş, *F. s.* [reşha-paş] Damla saçıcı.

reşid, reşide, *A. s.* [rüşd'den] **1.** Doğru yolda giden. **2.** Akıllı, iyi davranan. **3.** Ergin.

reşîh, *A. a.* Ter.

reşîk, reşîka, *A. s.* Uzun, güzel boylu.

reşk, *F. a.* **1.** Kıskanma. **2.** Kıskanmayı uyandıran.

reşkâver, *F. s.* [reşk-âver] Kıskanmayı uyandıran.

reşkîn, *F. s.* Haset edici, kıskanıcı.

reşş, *A. a.* **1.** Su, sıvı serpme. **2.** Çisinti.

reşvet. *Bkz.* rüşvet.

retk, *A. a.* Yırtık ve yarığı onar-

ma. • *Retk u fetk,* idare.

-rev, *F. s.* "Giden, yürüyen" anlamlarıyla sözcükler yapılmada kullanılır. • *Ahesterev,* ağır giden; *kalemrev,* kalemin yürüdüğü yer, ülke; *peyrev,* ardından giden; *pişrev,* peşrev, önden giden; sazda faslın ilk kısmı; *tizrev,* çabuk giden.

reva, *F. s.* Layık, uygun. Caiz. • *Kâmreva,* isteği yerine gelmiş; *nâreva,* uygun olmayan.

revabıt, *A. a.* [rabıta ç.] Bağlar.

revac, *A. a.* **1.** Sürüm. **2.** Geçerlik, itibarda olma, herkesçe aranılma.

Revafız, *A. a.* [Rafıza ç.] Rafaziler. Şiiler. (Eski tarihlerde) İranlılar.

revah, *A. a.* Güneş battıktan gece oluncaya dek geçen süre.

revahi, *A. a., ç.* (Hayb.) Balarıları.

revaid, *A. a.* [raide ç.] Gürüldeyenler. Gürüldemeler.

revak, rivak, rüvak, *A. a.* **1.** Ev önündeki saçak. **2.** Kemer, kubbe.

revakiyye, *A. a.* (Fel.) Zenon felsefesinin adı olan *portique* ve *stoïcisme* (stoacılık) karşılığı (XX. yüzyıl).

revan, *F. s.* Giden, yürüyen, akan. • *Ab-i revan,* akarsu.

revan, *F. a.* Ruh, can. Nefs-i natıka.

revanbahş, *F. s.* [revan-bahş] Canlandırıcı, can bağışlayıcı.

revane, *F. s.* Giden, yürüyen.

revatib, *A. a.* [ratibe ç.] Vazifeler, maaşlar.

revayih, *A. a.* [rayiha ç.] Kokular.

revende, *F. s.* Giden, yürüyen. • *Âyende vü revende,* gelen giden. [ç. revendegân].

revgan, rugan, *F. a.* **1.** Yağ. • *Revgan-i gül,* gülyağı; *-sade,* sadeyağ; *-zeyt,* zeytinyağ. **2.** Hafif esen yelin verdiği rahatlık.

revh, revha, *A. a.* **1.** Rahat. **2.** İç açıklığı. • *Revh-i ruh,* can rahatı; *revhullah,* Tanrı rahmeti; *revh ü reyhan,* rahatlık rızık.

revhanî, *A. s.* Gönül açan, güzel görünüşlü, havadar (yer).

revi, *A. a.* Uyak olan sözcüğün son harfi.

reviş, *F. a.* **1.** Gidiş, yürüyüş. **2.** Tarz, üslup. **3.** Geçiş, oluş.

reviyyet, *A. a.* Bir işin her yönünü iyice düşünüp taşınma.

revk, *A. a.* **1.** Perde. **2.** Ev önü. **3.** Saf, katıksız. **4.** Boynuz.

revnak, *A. a.* Parlaklık, güzellik. Tazelik, süs.

revnakdar, *F. s.* [revnak-dar] Parlak.

revnakefza, *F. s.* [revnak-efza] Bir şeyin parlaklığını arttıran güzelleştiren.

revzen, *F. a.* Pencere. • *Revzen-i mahlû,* indirilmiş pencere (Tevfik Fikret'in tahttan indirilmiş olan Abdülhamit'i kastederek yazdığı siyasi bir koşuğun adı).

revzene, *A. a.* Pencere.

re'y, *A. a.* **1.** Görme, görüş. **2.** Fikir. Bir iş hakkında söylenilen söz. **3.** Oy. • *Re'y-el-ayn,* kendi gözüyle görerek; *re'y-i âmm,* genel oy; *re'y-i salim,* doğru fikir.

reyahîn, *A. a.* [reyhan ç.] Fesleğenler.

rey'an, reycan, *A. a.* Her şeyin ilk zamanı, tazelik zamanı.

reyb, *A. a.* Şüphe, sanı. • *Reyb-el-menun,* dünya olayları; *bilâreyb, bireyb,* kuşkusuz.

reybe, reybet, *A. a.* Kuşkuya düşme. Kuşkuculuk.

reybî, reybiyye, *A. s.* Kuşkucu.

reybiyyun, *A. a.* [reybi ç.] Kuşkucular.

reycan. *Bkz.* rey'an

reyhan, *A. a.* Fesleğen.

reyhanî, *A. s.* **1.** Fesleğen gibi ince nakışlı. **2.** Rızık. Geçinecek şey. • *Hatt-i reyhanî,* fesleğen gibi satır dolduran bir tür divani yazı.

reyn, *A. a.* **1.** Kir. **2.** Kalb kasveti.

reyya, *A. a.* Güzel koku.

reyyan, *A. s.* Suya kanmış.

rez, *F. a.* Asma, bağ kütüğü. • *Duht-i* yahut *duhter-i rez,* (üzüm ağacının kızı) şarap.

rezail, *A. a.* [rezile ç.] Alçakça ve utanılacak işler.

rezalet, *A. a.* **1.** Alçaklık. **2.** Utanılacak durum. Utanç verici şey, maskaralık.

rezanet, *A. a.* Ağırlık, ciddilik, önem.

rezil, rezile, *A. s.* **1.** Alçak. **2.** Maskara. **3.** Bayağı.

rezile, rezilet, *A. a.* Kötü, fena huy. [ç. rezail].

rezin, rezine, *A. s.* Ağır, sağlam.

rezm, *F. a.* Savaş.

rezmgâh, rezmgeh, *F. a.* [rezm-gâh, -geh] Savaş alanı.

rezzak, *A. s.* [rızk'tan] Bütün yaratıkların rızkını veren Tanrı.

rezze, *A. a.* Reze.

rı, *A. a.* "r" harfinin adı.

rıb', *A. s.* Dört günde bir. • *Humma-yi rıb',* dört günde bir gelen sıtma nöbeti.

rıda', reda', *A. a.* Süt emme.

rıdvan, rızvan, *A. a.* Razılık, hoşnutluk. • *Rıdvanullahü aleyh,* Tanrı razı olsun.

Rıdvan, *A. a.* Cennet kapıcısı melek.

rıfk, *A. a.* Yavaşlık. Yumuşaklık.

rıfkî, rıfkıyye, *A. s.* Yumuşaklığa mensup, onunla ilgili.

rîh, *A. a.* **1.** Yel, rüzgâr. **2.** Yel, sızı.

rihlet. *Bkz.* rihlet.

rıka', *A. a.* [ruk'a ç.] **1.** Yazı yazılacak deriler ya da kâğıtlar. **2.** Sunulmuş yazılar. Dilekçeler.

rık'a. *Bkz.* ruk'a.

rıkk, *A. s., a.* Kul, köle. Kulluk. • *Kayd-i rıkk,* kölelik kaydı, bağı.

rıkkıyyet, *A. a.* Kulluk, kölelik.

rıtl, *A. a.* **1.** Bir litre kadar olan bir sıvı ölçüsü. **2.** Şarap kadehi. • *Rıtl-i giran,* ağzına kadar dolu kadeh.

rıyaz, riyaz, *A. a. (dat* ile) [ravza ç.] Bahçeler.
rıza, *A. a.* **1.** Hoşnutluk, memnunluk. **2.** Razı olma, "peki" deme. **3.** İstek, kendi isteği. **4.** Tanrı'nın yazdığına boyun eğme. • *Rızaen lillah,* Tanrı rızası için, bir karşılık için değil de sevap için; *rıza-i tarafeyn,* iki tarafın razılığı, hoşnutluğu.
rızacû, *F. s.* [rıza-cû] Razı etmeye çalışan.
rızadade, *F. s.* [rıza-dade] Rıza vermiş, razı olmuş.
rızaen, *A. be.* Kendi isteğiyle.
rızk, *A. a.* **1.** Yiyecek içecek şey. Azık. **2.** Tanrı'nın herkese nasip kıldığı nimet. • *Rızk-ı maksum,* Tanrı'nın ayırdığı kısmet, nimet; *rızk-i mukadder,* Tanrı'nın takdir edip ayırdığı nimet.
rızvan. *Bkz.* rıdvan.
riayet, *A. a. (ayın, te* ile) **1.** Gözetme. **2.** Sayma. **3.** Ağırlama.
riayeten, *A. be.* Sayarak.
riayetkâr, *F. s.* [riayet-kâr] Sayan. Saygı gösteren.
riba, *A. a.* Faiz.
ribahâr, ribahor, *F. s.* [riba-hâr, hor] Faizci.
ribat, *A. a.* **1.** Bağ. **2.** Sağlam yapı. **3.** Han, konak, tekke gibi konaklanacak, konuk yeri. **4.** (Ana.) Bazı sinirler.
ribe, ribet, *A. a.* Şüphecilik, şüpheye düşme.
ribh, *A. a.* Faiz, fayda, yarar, kâr.
ribka, *A. a.* Kement bağı, boyna atılan halka, ilmik.
rica. *Bkz.* reca.
rical, *A. a.* [recül ç.] **1.** Erkekler. **2.** Yaya olanlar. **3.** Rütbeli, mevki sahibi kimseler.
ric'at, *A. a.* Geri dönme. Vazgeçme. • *Ric'at-i kahkarî,* arkasını dönmeyerek gerisin geriye gitme, acele geri çekilme; *hatt-i ric'at,* geri çekilme yolu.
ric'î, ric'iyye, *A. s.* Geri dönmeye ait, onunla ilgili. • *Talak-i ric'i,* bir ya da iki kez karısını boşamış erkeğin tekrar onu alması.
ricl, *A. a.* Ayak.
rics, ricz, *A. a. (sin, ze* ile) **1.** Azap, sevinç. **2.** Ezince ulaştıran davranış, putataparlık. **3.** Pislik, murdarlık.
rida', *A. a. (dal, hemze* ile) Belden yukarıya örtülen örtü.
riddet, *A. a.* İslamdan dönme.
ridf, *A. a.* **1.** Arka. **2.** Rediften önce gelen elif, he, ye harfleri.
rie, ree, *A. a.* Akciğer. • *Sill-ürrie,* verem; *zat-ür-rie,* akciğer zarı yangısı.
rieteyn, *A. a.* İki akciğer.
rievî, rieviyye, *A. s.* Akciğere ait.
rifaî, rufaî, rüfaî, *A. s.* Rifaiyye tarikatinden olan, rüfai.
rifaiyye, *A. a.* Seyyit Ahmet-ür-Rifai'nin kurduğu tarikat, rifailik, rüfailik.
rif'at, *A. a. (ayın, te* ile) Yücelik. Yüksek ve büyük rütbe.
rîh, *A. a. (ha* ile) **1.** Yel. **2.** Rüzgâr.
rihal, *A. a.* [rahal ç.] Palanlar,

semerler.

rihale, *A. a.* At semeri, kaltaksız eyer.

rihan, *A. a. (he* ile) Ödül koyma, bahis tutuşma.

rihat, *A. a.* **1.** Kayış yapılan deri. **2.** Kayış.

rihlet, *A. a.* **1.** Göç, göçme. **2.** Ölme.

rihte, *F. s.* Dökülmüş, akıtılmış.

rihteger, *F. a.* [rihte-ger] Dökmeci. [ç. rihtegeran].

rîk, *F. a. (kef* ile) **1.** Kum. **2.** Yazı kurutmada kullanılan ince kum, rıh.

rîk, *A. a. (kef* ile) Salya.

rikab, *A. a. (kaf* ile) [rakabe ç.] Kullar. Köleler. Enseler.

rikâb, *A. a. (kef* ile) **1.** Üzengi. **2.** Büyük bir kimsenin katı, önü.

rikâbdar, *F. a.* [rikâb-dar] Üzengi tutan.

rîkdan, *F. a.* [rîk-dan] Rıh hokkası.

rikkat, *A. a.* **1.** İncelik. Yufkalık. **2.** Acıma, yürek etkilenme.

rikkatamiz, *F. s.* [rikkat-amiz] Acıma uyandıran, acındıran.

rikkatengiz, *F. s.* [rikkat-engiz] Acıklı, acı uyandıran.

rikkatyab, *F. s.* [rikkat-yab] Acıyan, incelik gösteren.

rimâh, *A. a. (ha* ile) [rumh ç.] Mızraklar. Süngüler. Kargılar.

rimal, *A. a.* [reml ç.] Kumlar.

rimayet, *A. a.* Ok, kurşun, gülle gibi şeyleri atma.

rîm, *F. a.* İrin.

rime, *F. a.* Çapak.

rimm, *A. a.* Çürümüş kemik. Kemik çürümesi.

rind, *F. s., a.* Dünya işlerini hoşgörür, aldırış etmez kimse. [ç. rindan].

rindane, *F. be.* [rind-ane] Rinde yakışırcasına.

rindî, *F. a.* Rintlik.

risâ, risayet, *A. a. (se* ile) Bir ölüyü anarak acıyıp ağlama.

risale, *A. a.* **1.** Mektup. **2.** Bir konuda kısa yazılmış kitap. **3.** Dergi (XIX. yüzyıl).

risalet, resalet, *A.,a.* **1.** Elçilik. **2.** Peygamberlik. **3.** Haber ulaştırma, habercilik.

risaletpenah, *F. s., a.* [risaletpenah] Muhammed Peygamber.

risaset, *A. a. (se, se* ile) Eskilik, yıpranmışlık.

risman, *F. a.* Ip, halat. • *Asman ü risman,* akıllı sözüyle saçma söz.

rîş, *F. a.* Sakal.

rîş, *F. a.* **1.** Yara. **2.** *s.* Yaralı. • *Dilrîş,* yüreği yaralı.

riş, *A. a.* Kuştüyü. (Ana) Telek.

rîşdar, *F. s.* [rîş-dar] Sakallı.

rîşe, *F. a.* **1.** Saçak. Püskül. **2.** (Bitb.) İnce, saçaklı kök.

rîşhand, *F. s.* [rîş-hand] Bıyık altından gülme, alay.

rişte, *F. a.* **1.** İplik. **2.** İlgi, bağ. • *Serrişte,* ipucu.

rîştefüruş, *F. a.* [riște-füruş] İplik satan. Iplikçi.

rişvet. *Bkz.* rüşvet.

rîv, *F. s.* Hile, düzen.

rivak, rüvak, revak, *A. a.* **1.** Üstü örtülü, önü açık yer. **2.** Kemerli yer, kemer altı. **3.** Sun-

durma, çardak.

rivakî, *A. a., s.* Eski Yunan filozoflarından Zenon'un yolu, o yolda olan, stoacı.

rivayet, *A. a.* **1.** Bir söz ya da olay öyküsü. **2.** Hikâye olunan söz ya da olay. **3.** Halk ağzına düşmüş söz. [ç. rivayat].

rivayetkerde, *F. s.* [rivayetkerde] Rivayet edilen, söylenilen. Uydurulan.

riya', *A. a.* İkiyüzlülük. Yalandan gösteriş.

riyah, *A. a.* [rîh ç.] **1.** Yeller. **2.** Rüzgârlar. • *Mürsil-ür-riyah,* rüzgârlar gönderici (Tanrı).

riya'kâr, *F. s.* [riya'-kâr] İkiyüzlü.

riya'kârane, *F. be.* [riya'kârane] İkiyüzlüce, ikiyüzlüye yakışır biçimde.

riyaset, *A. a.* **1.** Baş olma. **2.** Başlık, başkanlık.

riyasetpenah, *F. s.* [riyasetpenah] Başkan olan, başkanlık eden.

riyasetpenahî, *F. s.* Başkana ait, onunla ilgili.

riyaziyyat, *A. a.* [riyazî ç.] Matematik bilgileri.

riyaziyyun, *A. a.* Matematik bilginleri, matematikçiler.

-rîz, *F. s.* "Dökme, akıtma" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Abrîz; arakrîz; dem'arîz; eşkrîz; hunrîz; şerefrîz.*

rîzan, *F. s.* Dökülen, akan.

rîze, *F. a.* Ufak parça, kırıntı. Saçıntı.

rîzeçîn, *F. s.* [rîze-çîn] Dökküntü, saçıntı toplayan.

rîziş, *F. a.* Dökülüş, akış.

rod. *Bkz.* rud.

rospî, ruspî, *F. a.* Orospu.

rû, rûy, *F. a.* **1.** Yüz. **2.** Yüzey. • *Rûy-i arz,* yeryüzü; *-derya,* deniz yüzü.

-ru, *F. s.* "Biten, olan" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Hodru,* kendiliğinden biten.

rua, ruat, *A. a.* [râi ç.] Çobanlar.

ruaf, *A. a. (ayın* ile) Burundan akan kan. Burun kanama.

ruam, *A. a.* (Atlarda) Mankafa hastalığı.

ru'b, *A. a. (ayın* ile) Korku.

rub, *F. a.* **1.** Süpürge. **2.** Süpürme. • *Reft ü rub,* gezip tozma.

rub', rubu', *A. s. (ayın* ile) Dörtte bir.

rubah, rubeh, *F. a. (he* ile) Tilki.

rubehane, *F. be.* [rubeh-ane] Tilkicesine. Kurnazca.

rubehî, *F. a.* Tilkilik, kurnazlık.

rûberah, *F. s.* [rû-be-rah] Gitmeye hazır.

rûberû, *F. s.* [rû-be-rû] Yüz yüze.

rub'iyye, *A. a.* Eskiden kullanılan bir altın paranın dörtte biri.

rud, rod, *F. a.* **1.** Irmak. **2.** Kemence, saz. **3.** Saz kirişi, saz teli.

rudâverd, *F. a.* Sellerin getirdiği ağaç, dal vb.

rudbar, *F. a.* Çay, akarsu.

rude, *A. a.* Bağırsak.

rûdsâz, *F. a.* [rûd-saz] Çalgıcı.

rufaî. *Bkz.* rifaî.

rugan, revgan, *A. a.* **1.** Yağ. **2.** Cila için kullanılan ispirtolu yağ.

rugandan, *F. a.* [rugan-dan] Yağ kandili.

rûgerdan, *F. s.* [rû-gerdan] Yüz çeviren, yüz çevirici.

ruh, *A. a.* **1.** Ruh. **2.** Etki. **3.** Öz. **4.** İspirto gibi uçucu gaz. • *Ruh-ül kuds,* Cebrail; *ruhullah,* İsa peygamber; *ziruh,* canlı. [ç. ervah].

ruh, *F. a.* Yanak. • *Ruh-i âl,* pembe yanak; *-zerd,* sarı, solgun yanak (yüz). • *Ruh-i gülnar; -hurşid; -rengin; -ziba.*

ruh, *A. a.* **1.** Anka kuşu. **2.** Satranç oyununda bir taşın adı.

ruham, *A. a. (hı* ile) Mermer.

ruhanî, ruhaniye, *A. s.* [ruh'tan] **1.** Ruha ait, ruhla ilgili. **2.** Gözle görülemeyen, cismi olmayan. **3.** Mezhep işlerine ait olan, ahretle ilgili olan.

ruhanî, *A. a.* Ruhtan ibaret olan melek. [ç. ruhaniyyun].

ruhaniyyat, *A. a.* Ruhlar dünyası; madde dünyasının dışındaki dünyalar.

ruhaniyyet, *A. a.* **1.** Ruhanilik. yalnız ruhtan ibaret olanın hal. **2.** Ölmüş bir kimsenin ruhça olan varlığı. **3.** Islamdan gayri dinlerde dinadamlarının durumu.

ruhban, *A. a.* [rahib *c.*] Rahipler.

ruhbaniyyet, *A. a.* Rahiplik, keşişlik. Dünyayı bırakarak bekâr yaşama.

ruhefza, ruhfeza, *F. s.* [ruhefza, -feza] Canlılık katan, ruh katan.

ruhî, ruhiyye, *A. s.* Ruha mensup, ruhla ilgili.

ruhiyyat, *A. a.* Fransızca *psychologie* (ruhbilim) karşılığı kullanılmıştır (XX. yüzyıl).

ruhiyye, *A. a.* Fransızca *spritualisme* (spritüalizm, tinselcilik) karşılığı (XX. yüzyıl).

ruhnevaz, *F. s.* [ruh-nevaz] Ruhu okşayan.

ruhperver, *F. s.* [ruh-perver] Ruha güç ve açıklık veren.

ruhsar, ruhsare, *F. a.* Yanak.

ruhsat, *A. a.* İzin. Müsaade.

ruhsatname, *F. a.* [ruhsatname] İzin kâğıdı.

ruhsatiyye, *A. a.* Satıcılık yapmak için verilen izin kâğıdı.

ruhsude, *F. s.* [ruh-sude] Yanağını, yüzünü süren, sürmüş.

ruk'a, rık'a, *A. a.* **1.** Yazma. **2.** Dilekçe.

rukaba, *A. a.* [rakîb ç.] Rakipler.

rukad, *A. a.* Uzun uyku.

rukud, *A. a.* Uyuma.

rukye, *A. a.* Büyücü, üfürükçülerin okudukları dua; afsun.

Rum, *A. a.* **1.** Romalı. **2.** Arap ilinden başka ilden olan kimse. **3.** Anadolulu. **4.** Osmanlı. • *Molla-yi Rum,* Mevlâna Celâlettin.

rûmal, rûymal, *F. s.* [rû-mal] Yüz süren.

rûmalî, *F. a.* Yüz sürme. Yüz sürücülük.

rumî, rumiyye, *A. s.* **1.** Arap ilinden başka bir ülkeli olan.

2. Rum cinsinden olan.

rumuz, *A. a.* [remz *c.*] Remizler. Işaretler. İmler. Simgeler.

rûnüma, *F. s.* [rû-nüma] Yüz gösteren, ortaya çıkan.

rûnümayî, *F. a.* Yüz göstericilik, ortaya çıkma.

rûnümun, *F. s.* [rû-nümun] Yüz gösteren. Ortaya çıkan.

rûpuş, *F. a.* [rû-puş] Yüz örtüsü, peçe.

rusg, *A. a.* Bilek. • *Rusg-ülkadem,* ayak bileği; *rusg-ulyed,* el bileği.

rûsiyah, rûsiyeh, *F. s.* Yüzü kara. Kara yüzlü. Ayıbı olan.

ruspî. *Bkz.* rospî.

rusta, *F. a.* Köy.

rustahîz, *F. a.* [rusta-hîz] Kıyamet, mahşer.

rustaî, rustayî, *F. s.* **1.** Köylü. **2.** Köyle ilgili. **3.** (Ya.) Fransızca *pastorale* (çobanlama) karşılığı (XX. yüzyıl).

rustak, *A. a.* Köy. Çiftlik. [*ç.* resatîk].

rustehîz, *F. a.* Kıyamet. Mahşer.

ruşen, *F. s.* **1.** Aydın, parlak. **2.** Belli, meydanda, ortada.

ruşena, *F. s.* Aydın. Işıklı.

ruşenayî, *F. a.* Aydınlık.

ruşendil, *F. s.* [ruşen-dil] Gönlü aydınlık. Gerçekleri bilen. [*ç.* ruşendilân].

ruşenî, *F. a.* Aydınlık. Açıklık. Belli olma.

ruşenzamir, *F. s.* [ruşen-zamir] İçi ziyalı (ışıklı), gerçekleri bilen.

rutubet, *A. a.* **1.** Yaşlık, nemlilik. **2.** Hava ya da yapı içindeki nem.

ruud, *A. a.* [ra'd *ç.*] Gök gürlemeleri.

ruunet, *A. a.* **1.** Bönlük. Sünepelik. **2.** En ağır gelecek muamele yapma, tavır gösterme.

rûy, rû, *F. a. bkz.* Rû. • *Ruy-i nigâr,* **1.** Pembe taneli bir cins üzüm. **2.** Bir çeşit zambak.

ruy, *F. a.* Tunç.

ruya, *F. s.* Biten, bitici (bitki).

ru'ya. *Bkz.* rü'ya.

ruyûr, *F. s.* Tunçtan.

ruz, *F. a.* Gün, gündüz.

ruze, *F. a.* Oruç.

ruzedar, *F. s.* [ruze-dar] Oruç tutan, oruçlu. [*ç.* ruzedaran].

ruzehâr, *F. s.* [ruze-hâr] Oruç yiyen, oruçsuz.

ruzgâr, rüzgâr, *F. a.* **1.** Zaman. **2.** Devir. **3.** Takip. **4.** Yel, esinti. **5.** Eser, şey.

ruzi, *F. a.* **1.** Azık, rızık. **2.** Nasip.

ruzine, *F. s.* Gündelik.

ruzinedar, *F. a.* [ruzine-dar] Gündelikçi.

ruziresan, *F. s.* [ruzi-resan] Rızık yetiştiren. Tanrı.

ruzmerre, *F. s.* Her günkü.

ruznamce, *F. a.* Muhasebe kâtiplerinin kayıt defteri, küçük ruzname.

ruzname, *F. a.* [ruz-name] **1.** Her günkü gelir ve giderin kaydedildiği defter. **2.** Takvim. **3.** Her günkü olaylar kaydedilen kâğıt, gazete. **4.** Gündelik anı yazılan defter, günce, günlük, jurnal (XIX. yüzyıl).

-rüba, *F. s.* "Kapan, kapıcı" anlamıyla sözcüklere ulanır. *Bkz. Dilrüba, hoşrüba, kehrüba.*

rübab. *Bkz.* rebab.

rübai, *A. a.* Belli ölçülerle yazılan dört dizelik koşuk. [ç. rübaiyyat].

rübubiyyet, *A. a.* **1.** Efendilik. **2.** Tanrılık.

rübude, *F. s.* Kapılmış, kapılan.

rüchan, *A. a.* Üstün olma. Üstünlük.

rüchaniyyet, *A. a.* Üstün olmaklık.

rücu', *A. a. (ayın ile)* **1.** Geri dönme. **2.** Cayma, sözü, fikri değiştirme.

rücum, *A. a.* [recm ç.] Taşlamalar, taşa tutmalar.

rü'esa, *A. a.* [reis ç.] Reisler, başkanlar.

rüfaî. *Bkz.* rifaî.

rüfeka, *A. a.* [refik ç.] Refikler, arkadaşlar.

rükban, *A. a.* [rakîb ç.] Binenler, binmişler.

rükbe, *A. a.* Diz.

rükeb, *A. a.* [rükbe ç.] Dizler.

rükn, *A. a.* **1.** Bir şeyin en sağlam yanı. Temel direği. **2.** Kolon, direk. **3.** Önemli kimse. [ç. erkân].

rükû, *A. a.* Namazda elleri dizlere dayayarak eğilme hareketi.

rükûb, *A. a.* **1.** Binme. **2.** Taşıta binme.

rükûd, *A. a.* Durulma. Durgun olma.

rükûdet, *A. a.* Durulma, durgunluk.

rükum, *A. a.* [rakam ç.] Rakamlar, sayılar.

rükûn, *A. a.* Bir şeye içtenlikle sarılma, eğilimi olma.

rükûnet, *A. a.* Ağırbaşlılık.

rümat, *A. a.* [rami ç.] (Ok) atıcılar, nişancılar.

rümh, *A. a.* **1.** Mızrak, kargı, süngü. **2.** (Mec.) Yoksulluk. [ç. rimah].

rümman, *A. a.* Nar yemişi.

rümmanî, *A. s.* Nar çiçeği renginde.

rümmaniyye, *A. a.* Nargiller (XIX. yüzyıl).

-rüste, *F. s.* "Bitmiş, yetişmiş" anlamıyla sözcüklere ulanır.

Rüstem, *F. ö. a.* Zal'ın oğlu ünlü Fars kahramanı, pehlivanı, Zaloğlu Rüstem. • *Rüstem-i destan, -sagzî, -Zal, -Zal zar,* Zaloğlu Rüstem.

rüstemane, *F. s.* [rüstem-ane] Rüstemcesine, Rüstem gibi.

Rüstemdar, *F. ö. a.* Rüstem ülkesi, Hazer'in güneyinde Mazenderan ili.

rüstemî, *F. a.* Rüstemlik, yiğitlik, kahramanlık.

rüsteminan, *F. s.* [rüstem-inan] Rüstem gibi, yiğit, kahraman.

rüstemrikâb, *F. s.* [rüstem-rikâb] Rüstem gibi, yiğit, kahraman.

rüsub, *A. a. (sin ile)* Tortu, telve. Çöküntü. [ç. rüsubat].

rüsuh, *A. a.* **1.** Sağlamlık. **2.** Bir bilginin inceliğine, derinliğine varma.

rüsum, *A. a.* [resm ç.] **1.** Vergiler. **2.** Metot, yöntem, kural.

rüsumat, *A. o.* [rüsum ç.] Gümrük idaresi.

rüsumî, rüsumiyye, *A. s.* [resm'den] **1.** Vergiyle ilgili. **2.** Resmilikle ilgili, protokolle ilgili.

rüsûl, *A. o.* [resûl ç.] Peygamberler. • *Enba-ir-rüsûl,* peygamberlerden haberler; *hatem-ür-rüsûl,* peygamberlerin sonu (Muhammed Peygamber).

rüsva. *Bkz.* rüsvay.

rüsvay, rüsva, *F. s.* Rezil, maskara. Ayıpları ortaya çıkarılmış.

rüşd, *A. o.* **1.** Doğru yolda gitme. Doğru yolu bulma. **2.** Doğru düşünme. **3.** Erginlik.

rüşdî, rüşdiyye, *A. o.* Ortaokul.

rüşeym, *A. o.* Embriyon. Oğulcuk.

rüşvet, rişvet, reşvet, *A. o.* Görevliye bir iş gördürmek için verilen para ya da hediye.

rütbe, *A. o.* **1.** Sıra, basamak. **2.** Nicelik, derece. **3.** Memur derecesi.

rütbet, *A. o.* Rütbe. • *Rütbet-lû,* patriklerin ünvanları.

rüteb, *A. o.* [rütbe ç.] Rütbeler. • *Rüteb-i askeriyye,* askerlik rütbeleri; *-ilmiyye,* sarıklılar sınıfındakilerin rütbeleri; *-mülkiyye,* mülki memurların rütbeleri.

rütebî, *A. s.* Derece, sırayla ilgili.

rü'us, *A. o.* [re's ç.] **1.** Başlar. **2.** Sadrazamın verebileceği küçük rütbeler için verilen resmi yazı. **3.** Sarıklı, ulema derecesi, rütbesi.

rüvak. *Bkz.* revak.

rüvat, *A. o.* [ravi ç.] Rivayetçiler.

rüveyha, *A. o.* İncelik. Zariflik.

rü'ya, ru'ya, *A. o.* Düş.

rü'yet, *A. o.* **1.** Görme. **2.** Bakma, idare etme, çevirme.

rüzelâ, *A. o. (zel* ile) [rezil ç.] Reziller.

rüzgâr. *Bkz.* ruzgâr.

S

s, **1.** Arap abecesinin *se, sin, sad* harflerini karşılar. **2.** Uç noktalı olduğu için "sa-i müsellese" de denen "se" harfi Osmanlı ve Fars abecelerinin beşinci, Arap abecesinin dördüncü harfidir, ebced hesabında 500 sayısını gösterir. **3.** "Sin" harfi Osmanlı ve Fars abecelerinin on beşinci harfi. Arap abecesinin on ikinci harfidir. **4.** Ebced hesabında 60 sayısını gösterir. **5.** "Sad" harfi ise Osmanlı ve Fars abecelerinin on yedinci, Arap abecesinin on dördüncü harfidir. **6.** Ebced hesabında 90 sayısını gösterir.

s., "Sual" sözcüğünün kısaltılmış biçimi.

sa, *A. a.* Se harfinin Arapça adı.

-sâ, *F. s.* "-âsâ" benzetme ilgecinin hafifletilmişidir. • *ambersâ*, amber gibi.

-sâ, **-sây**, *F. s.* "Süren, sürücü" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Cebhesâ*, alın süren (yüzüstü yere kapanan); *cebinsâ*, aynı anlamda.

saab. *Bkz.* sa'b.

saad. *Bkz.* sa'd.

saade, saadet, *A. a.* Mutluluk. • *Bab-i saadet (Bab-üs-saade)*, İstanbul Topkapı Sarayında karaağaların beklediği kapı; *Der-saadet (Der-i saadet)*, İstanbul'a verilen adlardan biri; *vakt-i saadet, zaman-i saadet*, Muhammed Peygamber zamanı.

saadetbahş, *F. s.* [saadet-bahş] Mutluluk verici.

saadethane, *F. a.* [saadethane] Ulu bir kimsenin evi.

saadetmend, *F. s.* [saadetmend] Mutlu. [ç. saadetmendan].

saadetpenah, *F. s.* [saadetpenah] Mutluluk yeri.

saâlik, *A. a.* [sa'lûk ç.] Dilenciler.

saât, *A. a.* [saat ç.] Saatler.

saat, *A. a.* **1.** Bir günün yirmi dörtte biri. **2.** Vakit, zaman. **3.** Vakti bildiren alet. **4.** Belirli vakit. **5.** Kıyamet. • *Eşrat-i saat*, kıyamet belirtileri; *eşref-i saat*, uğurlu vakit.

sa'b, **saab**, *A. s. (şat, ayın* ile) [suubet'ten] Güç, zor, çetin. • *Sa'b-ül-meal*, anlamına varılması güç; *sa'b-ül-mürur*, geçilmesi zor (yer).

sabâ, *A. a.* **1.** Gün doğusundan esen hafif ve tatlı yel, tanyeli. • *Sabâ-beraber,* saba rüzgârına eşit, onun gibi hafif ve tatlı; *sabâ-reftar,* yel gibi hafif ve çabuk yürüyüşlü. **2.** (Mus.) Doğu müziğinde makam.

sabah, *A. a.* Sabah. • *Al-essabah,* sabahleyin erkenden.

sabahat, *A. a. (sat, ha* ile) Güzellik.

sabavet, *A. a.* Çocukluk.

sabaya, *A. a.* [sabiyye ç.] Küçük kızlar. Kız çocuklar.

sabb, *A. a.* Şiddetli akış. Güçlü akıntı.

sabbag, sabbaga, *A. s.* **1.** Boyayan. **2.** Deri altındaki boyalı madde.

sabbar, *A. a.* **1.** (Bitb.) Atlasçiçeği (kaktüs). **2.** Frenkinciri.

sabbariyye, *A. a.* (Bitb.) Fransızca *cactees* (atlasçiçeğigiller) karşılığı (XIX. yüzyıl).

sabg. *Bkz.* sıbg.

sabık, sabıka, *A. a.* [sebk'tan] **1.** Geçmiş, geçen. **2.** Şimdikinden bir önceki memurluk ya da işte bulunmuş olan, eski. **3.** Önde bulunan, ilerde olan. • *Sabık-ul-beyan, sabık-uz-zikr,* zikri geçmiş, yukarıda söylenilmiş; *asr-i sabık,* bundan önceki yüzyıl; *sene-i sabıka,* bundan önceki zaman, yıl. [ç. sabıkîn, sabıkun].

sabıka, *A. a.* **1.** Geçmiş şey. Geçmiş olay. **2.** Geçmişte yapılmış, hükme bağlanmış suç. • *Sabıka-i mükerrere,* birden çok suç işleme. [ç. savabık].

sabıkan, *A. be.* Bundan önce. Evvelce.

sabıkîn, *A. a.* [sabık ç.] Geçmişler, önce gelmiş olanlar.

sabıkun, *A. a.* [sabık ç.] Geçmişler, önce gelip geçmiş olanlar.

sabi, sabiy, *A. a., s. (sat* ile) Buluğ çağına gelmemiş, çocuk. [ç. sıbyan].

sâbi', sâbi'a, *A. s. (sin, ayın* ile) Yedinci. • *Sâbi' aşr,* on yedinci.

sâbi', *A. a., s.* Yıldızlara tapanlardan. Sebaalı (Harran'da bulunurlardı). [ç. sâbi'un].

sâbian, *A. be.* Yedinci olarak.

sâbih, sâbiha, *A. s.* [sebaheten] Yüzen, yüzücü. • *Havz-i sâbih,* yüzen havuz. [ç. sâbihat].

sabih, sabiha, *A. s. (sat, ha* ile) Güzel, şirin. Latif.

sabiha, *A. a. (sin, ha* ile) Gemi.

sabiîn, *A. a.* [sabi' ç.] Yıldıza tapanlar.

sâbir, sâbire, *A. s. (sat* ile) [sabr'den] **1.** Sabreden, acele etmeden bekleyen. **2.** Bir kötülüğe karşı kızmayıp dişini sıkarak dayanan.

sâbirîn, *A. a.* [sâbir ç.] Sabırlılar. • *Fukara-i sâbirîn.*

sabit, sabite, *A. s.* **1.** Yerinde duran, kımıldayan. **2.** İspatlanmış, kanıt ve tanıtla belli edilmiş. [ç. sevabit].

sabitat, *A. a. (se, te, te* ile) [sabite ç.] Gezegen olmayan

gökcisimleri.

sabite, *A. a., s. (se* ile) Gezegenlerden başka gökcisimlerinden her biri.

sabitkadem, *A. s.* [sabitkadem] Yerinde ya da sözünde duran, direnen.

sabiy, sabi, *A. a.* Buluğa ermemiş çocuk.

sabiyye, *A. a.* Buluğa ermemiş kız çocuğu. [ç. sabaya].

sabr, *A. a.* **1.** Başa gelen acı şeye diş sıkıp dayanma. **2.** Gelecek ya da olacak bir şey için acele etmeden bekleme. **3.** Sokatra adasında çıkan ve hekimlikte kullanılan bir bitki. • *Sabr-i cemil,* Tanrı'dan gelen bir acıya sabretme; *sabr-i Eyyüp,* Eyüp peygamberin dillere destan olan sabrı.

sabuh, *A. a.* **1.** Sabahleyin içilen şarap. **2.** Mahmurluk açan içki.

sabun, *A. a. (sat* ile) Sabun.

sabunî, sabuniyye, *A. s.* **1.** Sabuncu. **2.** Sabun karışık, sabunlu. **3.** Sabun çeşidinden.

sabur, sabure, *A. s.* [sabr'dan] Çok sabırlı.

sac, *A. a.* Hindistan'dan gelen sert ve değerli kerestesi olan ağaç.

sacid, sacide, *A. s.* [secde'den] Secdeye varan. Yere yüz süren.

sad, *A. a.* "s" harfinin adı. Noktasız olduğu için "sad-i mühmele" de denir.

sad, *F. s. (sat* ile) Yüz. 100.

sa'd, saad, *A. a. (sin, ayın* ile) **1.** Kutluluk. **2.** Uğur getiren şey. Uğur. • *Sa'd-i asgar,* Venüs (Zühre, Nahid) yıldızı; *-ekber,* Jüpiter (Müşteri) yıldızı.

sada', seda', *A. a.* **1.** Seda, ses. **2.** Yankı.

sadak. *Bkz.* mâsadak.

sadak. *Bkz.* sıdak.

sadaka, *A. a.* **1.** Tanrı hoşnutluğu için fakirlere verilen şey. **2.** (Peygamber zamanında) zekât. • *Sadaka-i fıtr,* fitre, Şeker Bayramında verilen para. [ç. sadakaat].

sadakat, *A. a.* [sıdk'tan] **1.** Dostluk. **2.** Görülen iyiliğe bağlılık, doğruluk.

sadaret, *A. a.* [sadr'dan] **1.** Başta bulunma, öne geçme. **2.** Sadrazamlık. **3.** Rumeli ve Anadolu kazaskerliklerinin her biri.

sadaretpenah, *F. s.* [sadaretpenah] Sadrazam bulunan (kimse).

sadaretpenahî, *F. s.* Sadrazama ait, sadrazamlıkla ilgili.

sâdat, *A. a.* [seyyid ç.] **1.** Seyyitler, ulular. **2.** Muhammed Peygamber soyundan olanlar.

sadberk, *F. a.* [sad-berk] Yüz yapraklı, katmerli. • *Gül-i sadberk,* katmerli bir gül çeşidi.

saad, *A. s., a.* **1.** Kapayan, engel olan. **2.** Aksu denen göz perdesi.

sade, *F. s.* **1.** Karışık olmayan, düz, basit. **2.** Süssüz. **3.** Karışıksız, katıksız. **4.** Doğru, halis (kimse). **5.** Çok derin düşünmez, bön, saf. **6.** Bir katlı.

7. Yalnız, onun için.

saded, *A. a.* **1.** Yakınlık. **2.** Fikir, niyet. **3.** Asıl konu. Konuşulan madde. • *Haric ez saded,* konudışı; *sadede gelmek,* konuya dönmek, konu dışı sözleri bir yana bırakmak.

sadedil, *F. s.* [sade-dil] Saf gönüllü. Bön. [ç. sadedilan].

sadedilane, *F. be.* [sade-dil-ane] Bönlükle. Safçasına.

sadef, *A. a.* **1.** Kabuklu deniz böceklerinin kabuğu. **2.** Böyle kabuklulardan her biri. [ç. esdaf].

sadefçe, *A. a.* Küçük sedef.

sadefe, *A. a.* **1.** Bir deniz böceği. Bunun kabuğu. **2.** (Ana.) Kulak kepçesi.

sadefî, sadefiyye, *A. s.* Sadefle ilgili, kabuksal.

sadefkâr, *F. s.* [sadef-kâr] Sedef işi yapan.

sadefkârî, *F. a.* Sedefli iş.

sâdegi, *F. a.* Sadelik. Süssüzlük.

sadekâr, *F. s.* [sade-kâr] **1.** Kuyumcu taslakçısı. **2.** Süssüz, sade.

sadelevh, *F. s.* [sade-levh] Bön.

sademat, *A. a.* [sadme ç.] Sadmeler.

saderû, *F. s.* [sade-rû] Yüzü tüysüz. Taze (delikanlı). [ç. saderûyan].

sa'deyn, *A. a.* (İki uğurlu) Venüs (Zühre) ile Jüpiter (Müşteri) yıldızları.

sadhezar, *F. s.* Yüz bin.

sadık, sadıka, *A. s.* [sıdk'tan] **1.** Doğru, gerçek. **2.** Sadakati olan. • *Sadık-ul-va'd,* sözünde duran; *kavl-i sadık,* gerçek söz; *subh-i sadık,* gerçek sabah. [ç. asdika, sadıkan].

sadıkane, *F. s., be.* [sadık-ane] Sadık olanlara yakışırcasına.

sâdır, sâdıra, *A. s.* [sudur'dan] Çıkan.

sadîk, *A. a.* Doğru, gerçek dost. [ç. asdika].

sâdis, sâdise, *A. s.* Altıncı. • *Daire-i sâdise,* altıncı daire (Beyoğlu Belediye dairesi).

sâdisen, *A. be.* Altıncı olarak.

sa'diyye, *A. a.* (Bitb.) Fransızca *cyperacees* (papirüsgiller) karşılığı (XIX. yüzyıl).

sadme, *A. a.* **1.** Çarpma. Çatma. **2.** Birden başa gelen bela. **3.** (Kim.) Patlama. [ç. sademat].

sadpâre, *F. s.* [sad-pâre] Yüz parça.

sadr, *A. a.* **1.** Göğüs. **2.** Yürek. **3.** Her şeyin önü, başı, ilerisi. **4.** Yüce yer. Oturulacak en iyi yer. **5.** Baş, başkan. **6.** Sadrazam sözünün hafifletilmişi. • *Sadr-i Anadolu,* Anadolu kazaskeri; *-âzam,* (sadrazam) başbakan; *-Rum,* Rumeli kazaskeri. [ç. sudur].

sadrâzam, *F. s.* [sadr-âzam] **1.** Padişahın vekili. **2.** Başvezir. Başbakan.

sadreyn, *A. a.* [İki sadr] Rumeli ve Anadolu kazaskerleri.

sadrî, sadriyye, *A. s.* Göğüsle ilgili, göğse ait.

sadrnişîn, *F. a.* [sadr-nişîn] Bir toplantıda üst başta oturan.

sâf, *A. s.* **1.** Katıksız, karışıksız.

2. Temiz, berrak, arı, duru. **3.** İçi karışık olmayan, sade, bön. (Ed. Ce.): • *Cebhe-i sâf; eşkâl-i sâf; firaş-i sâf; hafa-yi sâf; hande-i sâf; iltimâ-i sâf-i kamer; kalb-i sâf; leb-i sâf; nasiye-i sâf; ruh-i sâf; sîne-i sâf; şeb-i sâf tevekkül-i sâf; vaz-i sâf; vech-i sâf; zemzeme-i sâf.*

saf, saff, *A. a.* **1.** Sıra, dizi. **2.** Sıralanmış asker. • *Saff-i nial,* pabuçların dizildiği yer, pabuçluk. [ç. sufuf].

safa', *A. a.* **1.** Saflık, berraklık. **2.** Rahat, düşüncesizlik, dertsizlik. • *Ihvan-i safa', (ihvanüs-safa'),* eski bir bilginler sınıfı, dervişler, ermişler. (Ed. Ce.): • *Canbahş-i safa'; leyal-i safa'; mevc-i safa'; sermaye-i safa'; sine-i safa'; subh-i safa'; sûr-i safa'.*

Safa, *A. a.* Mekke dolaylarında bir yer. Hacılar burasıyla Merve adında olan yer arasında Hacer ile Ismail peygamberin hareketini taklit ederek yedi kez gidip gelirler.

safa'bahş, *F. s.* [safa'-bahş] Rahatlandıran, eğlendiren.

safa'cu, *F. s.* [safa'-cu] Rahat, eğlence arayan. [ç. safa'cuyan].

safahat, *A. a.* [safha ç.] Bir şeyin düz, yassı yanları.

safaih, *A. a.* [safiha ç.] Düz şeyler. Levhalar.

safa'yab, *F. s.* [safa'-yab] Neşeli, şen.

safbeste, *F. s.* [saf-beste] Saf bağlamış, sıra sıra dizilmiş.

safder, *F. s.* [saf-der] Düşman askerlerinin saflarını yarıp geçen, yiğit.

safderane, *F. be.* [saf-der-ane] Yiğitçesine. Cesaretle. Yüreklilikle.

sâfderun, *F. s.* [sâf-derun] İçi saf, bön. [ç. sâfderunan].

sâfderunane, *F. be.* [sâf-derunane] Bönlükle.

sâfdil, *F. s.* [sâf-dil] Yüreği sade. Bön.

sâfdilane, *F. be.* [sâf-dil-ane] Böncesine.

safer, *A. a.* Arabi aylarının ikincisi.

Safevî, *A. s.* Safi adlı kimsenin soyundan olan, Fars hükümdarı Şah İsmail'in soyu.

saff. *Bkz.* saf.

saffet. *Bkz.* safvet.

saffeyn, *A. a.* İki sıra; savaşta karşılaşan iki taraf.

safh, *A. a.* **1.** Yüz çevirme. **2.** Suç bağışlama.

safha, *A. a.* **1.** Bir şeyin düz yüzü. **2.** Bir cismin gözle görülen yanlarının her biri. **3.** Yazılmış ya da yazılabilir yüz. **4.** İnce, geniş cisim, levha. [ç. safahat].

sâfi, sâfiyye, *A. s.* [saffet, safa'dan] **1.** Katıksız. **2.** Karışıksız, ayırtlanmış. **3.** Masraf çıktıktan şonra kalan kâr.

safiha, *A. a.* **1.** Yassı, düz yüz. **2.** Tahta halinde maden, sac. [ç. safaih].

safil, safile, *A. s.* Aşağı bulunan, alçak.

safinat, *A. ç., a. (sat* ile) Soyadlar.

sâfir, *A. s.* [sefer'den] Yola çıkmaya hazır. Yolcu.

safir, *A. a.* Gökyakut.

safir, *A. a.* Islık biçiminde çıkan ses.

safirî, safiriyye, *A. s.* Islığı andırır (soluk).

sâfiy, *A. s.* [saffet'ten] Temiz, halis, katıksız. • *Sâfiyy-ullah,* Adem peygamber. [ç. asfiya].

sâfiyane, *F. be.* [sâfi-yane] Safça, bönce.

sâfiyyet, *A. a.* **1.** Saflık. **2.** Bönlük: (Ed. Ce.): • *Cevher-i sâfiyyet; cezbe-i sâfiyye; cünbüş-i sâfiyyet; çehre-i sâfiyyet; esir-i sâfiyyet; umk-i sâfiyyet.*

safra', *A. a.* Sarı renkli.

safra, *A. a.* **1.** Öd. **2.** Eskilerin ahlat-ı erbaa dediklerinden biri ki, ödde bulunan yeşilimtırak sıvı.

safravî, safraviyye, *A. s.* **1.** Ödle ilgili. **2.** Safraya ait.

safret, *A. s.* Beniz sarılığı.

safsaf, *A. a.* Söğüt ağacı.

safsafiyye, *A. a.* (Bitb.) Fransızca *salicinees* (söğütgiller) karşılığı (XIX. yüzyıl).

safsata, *A. a.* Görünüşte düzgün ve gerçekte düzgün olmayan, karşısındakini alt etmek için gerçek süsü verilmiş yalan tasım.

safşiken, *F. s.* [saf-şiken] Düşman saflarını kıran, bozan.

safvet, saffet, *A. a.* Saflık, temizlik, arılık.

safzen, *F. s.* [saf-zen] Düşman askerlerinin sıralarını vuran, cesaretli. Yiğit.

sagair, *A. a.* [sagîre ç.] Küçük günahlar.

sâgar, *F. a.* Kadeh. Içki bardağı.

sagar, sagr, *A. a.* **1.** Sınır. **2.** Derbent ağzı, korkulu yer. [ç. sügur].

sagir, sagire, *A. s.* **1.** Küçük. Ufak. **2.** Buluğa ermemiş çocuk.

sagîre, *A. a.* (Öldürme ya da zina etme çeşidinden olmayan) küçük günah. [ç. sagair].

sah. *Bkz.* sahh.

sahâ, *A. a.* El açıklığı, cömertlik.

saha, *A. a.* **1.** Açık yer, meydan. Alan. **2.** Evin önünde ya da yanındaki açık yer. [ç. sahat].

sahabe, *A. a.* [sahib, sahabi ç.] Ashap. Sahipler, sahip çıkanlar, tutanlar.

sahabet, *A. a.* Sahip çıkma. Benimseyip yardım etme, arka olma. Koruma.

sahabî, *A. a. (sat, ha* ile) Muhammed Peygamberi görmüş olan kadın.

sahafet, *A. a.* Zayıflık. Bozukluk. Hafiflik. Akıl kıtlığı.

sahaif, sahayif, *A. a.* [sahife ç.] Sahifeler. Sayfalar.

sahari, *A. a.* [sahra ç.] Sahralar.

sahavet, *A. a.* El açıklığı, cömertlik.

sahavetkârane, *F. be.* [sahavetkâr-ane] Cömertçesine.

sahb, *A. a.* [sahabi, sahib ç.]

Peygamberi görmüş kimseler.
sahbâ', *A. a. (sat, he* ile) Şarap.
sahh, sah, *A. be.* "Doğrudur, yanlışı yoktur" anlamıyla resmi yazılara konulan işaret.
sahhaf, *A. a.* [suhf'tan] (Eski) kitap alıp satan kimse.
sâhi, *A. s. (sin* ile) [sehv'den] Yanılan, yanlış yapan.
sahi, sahiy, *A. s.* [seha'dan] Cömert, eli açık. [ç. eshiya].
sahib, sahibe, *A. a., s.* [sahb'dan] **1.** Sahip. **2.** Bir niteliği olan. **3.** Bir şeyi elde etmiş olan. **4.** Bir şey yapmış bulunan. **5.** Koruyan, arka çıkan. • *Sahib-i hane,* ev sahibi; *- hayrat,* (çeşme gibi) hayırlı işler yaptırıp bırakmış kimse; *- imtiyaz,* imtiyaz sahibi. [ç. ashab].
sahib, *A. a.* [sohbet'ten] Konuşulan, arkadaş. [ç. ashab, sahabe, sahab].
sahibkıran, *F. s.* [sahib-kıran] Her zaman başarı gösteren, üstün gelen hükümdar.
sahif, sahife, *A. s. (sin, hı* ile) [sahafet'ten] Gevşek, boş. Hafif, zayıf.
sahife, *A. a.* Sayfa. [ç. Sahaif, suhuf].
sahih, sahiha, *A. s.* [sıhhat'ten] **1.** Gerçek. **2.** Sağ, sağlam. **3.** Tam, eksiksiz. **4.** (A. Dilb.) Asıl harfleri arasında illet harfi (elif, vay, ye) bulunmayan.
sahihan, *A. a.* Gerçekten.
sahil, *A. a.* Su ve deniz kenarı. Kıyı, yalı. [ç. sevahil].
sahilhane, *F. a.* [sahil-hane] Deniz kıyısındaki yapı, yalı.
sahilî, sahiliyye, *A. s.* Kıyı ve kara ile ilgili.
sahilsaray, *F. a.* [sahil-saray] Deniz kıyısında büyük yapı, büyük yalı.
sahîn, *A. s.* [suhunet'ten] Sıcak, kızgın.
sahir, sahire, *A. s.* [seher'den] Uykusuz. Gece uyumayan.
sahir, sahire, *A. s.* [sihr'den] **1.** Büyücü. **2.** Büyüler gibi etki yapan güzel. [ç. sehere].
sahire, *A. a.* [sihr'den] Büyücü kadın.
sahire, *A. a.* Yeryüzü. • *Sahire-i gabra,* yeryüzü.
sahk, *A. a.* Dövme. Ezme. Kırma.
sahleb, *A. a.* Salep.
sahlebî, *F. a.* Salepçi.
sahlebiyye, *A. a.* (Bitb.) Fransızca *orchidacees* (salepgiller) karşılığı (XIX. yüzyıl).
sahm, *A. a.* Karaltı, karanlık.
sahn, *A. a.* **1.** Avlu. **2.** Boşluk, boş yer. **3.** Orta, meydan, alan. **4.** Büyük kâse. **5.** Sahne. • *Sahn-ı semaniye,* (sekiz medrese) Fatih medresesi. Sarıklıların medrese öğretmenliği yolunda bir aşama. [ç. suhun].
sahn. *Bkz.* sihan.
sahn, *A. a.* Sıcaklık.
sahne, *A. a.* Sahne (XIX. yüzyıl).
sahr, *A. a. (sat, hı* ile) Kaya. [ç. suhur].
sahra, *A. a.* **1.** Kaya. **2.** (Yerb.) Külte. • *Sahratullah,* Beyt-i

Mukaddes'te Beniisrail peygamberlerinin ibadet ettikleri ünlü kaya; *sahra-i indifaiyye,* (Yerb.) püskürük külte; *-mültasıka,* yapışık külte; *-müştaile,* yanar külte. [ç. suhur].

sahra', *A. a. (sat, ha, hemze* ile) **1.** Ova, kır. **2.** Çöl. Yaban. [ç. sahari].

sahra'î, sahra'iyye, *A. s.* Kıra ya da çöle ait.

sahra'nişîn, *F. a.* [sahra-nişîn] Kırda ya da çölde oturan. [ç. sahra'nişînan].

sahra'neverd, *F. s.* [sahra'neverd] Çölde, kırda dolaşan.

sahrınc, *A. a.* Sarnıç.

saht, *F. s. (sin, hı, te* ile) **1.** Katı, sert. **2.** Güç, zor. **3.** Güçlü, sağlam.

sahtdil, *F. s.* [saht-dil] Katı yürekli.

sahte, *F. s.* Yapma, uydurma, düzme. Yalandan, taklit.

sahtegî, *F. a.* [sahte-gî] Sahtelik. Yalan. Düzme.

sahtekâr, *F. s., a.* [sahte-kâr] Sahteci. [ç. sahtekâran].

sahtevekar, *F. s.* [sahte-vekar] Yalandan tavır takınan, kendini satmaya çalışan.

sahtgîr, *F. s.* [saht-gîr] Bir şeyi sıkıca tutan.

sahtî, *F. a.* **1.** Katılık, sertlik. **2.** Güçlük. **3.** Sıkıntı.

sahtiyan, *F. a. (sin, hı, te* ile) Deri, meşin.

sahtiyanî, *F. a.* Derici.

sahur, sehur, *A. a.* Temcit yemeği.

sahur, *A. a.* Uykusuzluk. Gece uyuyamama.

sahv, sahve, *A. a.* Ayıklık. Aklı başında uyanık olma.

sai, saiyye, *A. s., a.* [sa'y'dan] **1.** Çalışan. Sa'yeden. **2.** Haber götüren. Haberci. [ç. saiyan].

saib, saibe, *A. s.* [savab'dan] **1.** Amaca doğru ulaşan. **2.** Yanlışlık yapmayan. Maksada uygun.

saib, *A. a. (se* ile) Yağmur öncesi rüzgâr, bora.

saibe, *A. a.* Başıboş bırakılmış hayvan.

said, *A. a.* Bilek.

said, saîde, *A. s.* [sa'd'den] **1.** Kutlu. **2.** Tanrıca beğenilmiş, öbür dünyayı sağlamış.

said, *A. s.* [suud'dan] Yukarı çıkan.

saik, saika, *A. s. (sin, hemze* ile) [sevk'ten] Götüren. Sevk eden. Yöneten.

saika, *A. a. (sat, ayın* ile) Yıldırım. • *Siper-i saika,* paratoner.

saika, *A. a.* [sevk'ten] Götüren, sürükleyen durum. Neden.

sail, saile, *A. s.* [sual'den] **1.** Soran, sual eden. **2.** Dilenen, dilenci.

sail, *A. s.* [savlet'ten] Saldıran, saldırıcı.

sail, *A. s. (sin* ile) [sayelan'dan] Akan.

sailiyyet, *A. a.* Akıcılık. Akan şeylerin durumu.

saim, saime, *A. s.* [savm'dan] Oruç tutan. Oruçlu.

saime, *A. s.* Otlağa başıboş sa-

liverilmiş hayvan.
sâir, sâire, *A. s.* [seyr'den] **1.** Yürüyen. **2.** Geçen, dolaşan.
sair, *A. s.* Başka. Gayrı.
saîr, *A. a.* Ateş. Cehennem.
sais. *Bkz.* sayis.
sait, saite, *A. s.* [savt'tan] Sesli. Ses çıkartan.
saiyan, *F. a.* [sai ç.] **1.** Çalışanlar. **2.** Haberciler.
sak, *A. a.* **1.** Baldır, incik. **2.** (Bitb.) Sap. **3.** (Geo.) Kenar. • *Sak-i cezri,* koksap; *-mültasık,* (Bitb.) yapışık sap; *-mütehafit,* (Bitb.) sarılgan sap; *-zâhif,* (Bitb.) sürüngen sap.
sak. *Bkz.* sakk.
sâka, *A. a.* [sevk'ten] Ordunun gerisinde bulunan asker. Artcı.
sa'ka, *A. a.* Bayılma.
sakaf. *Bkz.* sakf.
sakaleyn, *A. a.* **1.** İnsan, cin. **2.** Dünya, ahret. **3.** Arap, Acem. **4.** Ağır, hafif şeyler.
Sakalibe, *A. a., ç.* İslavlar.
sakam, *A. a.* Hastalık, illet. [ç. eskam].
sakamet, *A. a.* Bozukluk, noksanlık, sakatlık. Yanlışlık.
sakankur, *A. a.* **1.** Mısır'da bulunan kum kertenkelesi. **2.** Sahangur denen tülbent.
Sakar, *A. a.* Cehennem.
sakat, *A. a.* **1.** Bir şeyin düşük ve işe yaramaz kısmı. **2.** Kötü, yaramaz kısmı. **3.** Kötü, yaramaz şey. **4.** Yanlış. **5.** *s.* Bedende bir eksikliği olan. **6.** Yanlış, doğru olmayan.
sakatat, *A. a.* **1.** Düşük yerler. Eksikler, yanlışlar. **2.** Ciğer, işkembe gibi şeyler.
sakb, *A. a. (se* ile) Delme.
sakbe, sukbe, *A. a.* Delik.
sakf, sakaf, *A. a. (sin* ile) Dam, çatı. [ç. sukuf].
sâkı, *A. a.* [saky'den] **1.** Su veren. Su dağıtan. **2.** Kadeh, içki sunan.
sâkî, sâkiyye, *A. s.* [sak'tan] Baldıra ya da baldır kemiğine ait, onunla ilgili.
sâkıb, sâkıba, *A. a.* [sakb'dan] **1.** Bir yandan bir yana delen, delik açan, delip geçen. **2.** Pek parlak, ışıklı.
sâkıt, sâkıta, *A. s.* [sukut'tan] **1.** Düşen, düşmüş. **2.** Yürürlükten kalkmış, önemi kalmamış. **3.** Vakitsiz dölyatağından düşen.
sakıye, *A. a.* [saky'den] **1.** Su veren, içki sunan kadın. **2.** Su cetveli, su dolabı.
sakîb, sakîbe, *A. s.* Dökülen, dökülücü.
sakîl, sakîle, *A. s.* [sıklet'ten] **1.** Ağır. **2.** Sıkıntılı, can sıkan. **3.** Çirkin. **4.** Söylenilmesi ağır ve kalın olan (hece). [c. sukalâ].
sakîm, sakîme, *A. s.* [sakamet'ten] **1.** Hasta, hastalıklı. **2.** Yanlış. **3.** Söyleyeni pek gerçek ve sağlam olmayan (hadis).
sakîn, sakîne, *A. s.* [sükûn'dan] **1.** Oynayamayan. Hareketsiz. **2.** Oturan, bir yerin halkından olan. **3.** Durgun. **4.** Kendi halinde. **5.** (A. Dilb.)

Harekeyle okunmayan harf. [ç. sekene].

sakinan, *F. a.* [sakin ç.] Oturanlar.

sakinane, *F. be.* [sakin-ane] Sessizce. Sakin bir kimseye yakışırcasına.

sakit, sakite, *A. a.* [sükût'tan] Susan, ses çıkarmayan.

sakitane, *F. be.* [sakit-ane] Sessizce, ses çıkarmadan.

sakk, sak, *A. a.* **1.** Şeriat mahkemelerinden verilmiş olan hüccet, ilam, berat. **2.** Bu gibi yazıların kompozisyonu, bunlardaki terim ve deyimler. [ç. sükûk].

sakka, *A. a.* [saky'den] Arkada ya da hayvanla su taşıyan adam. Saka.

sakkâk, *A. a.* [sakk'ten] İlam ve hüccet yazmada usta şeriat makemesi kâtibi.

sakl, *A. a.* Törpüyle eğeleme. Cilalama.

saky, *A. a.* Sulama.

sâl, *F. a.* Yıl.

sal', *A. a.* Baş tepesinin kılsızlığı. Dazlak.

salâ', *A. a.* **1.** Cuma namazına ya da cenazeye çağırmak için minarelerde okunan salavat. **2.** Meydan okuma. **3.** Ayrı ayrı mahalle çocuklarının kavgası.

salâbet, *A. a.* [sulb'den] **1.** Katılık. Peklik. **2.** Dayanma, kuvvet.

salâh, *A. a.* **1.** İyilik. **2.** Barış, rahatlık. **3.** İyi davranış, dine bağlılık.

salâhiyyet, *A. a.* **1.** Bir işi yapmaya ya da ona karışmaya hakkı olma. Vazife dolayısıyla hakkı olma. **2.** Bir davaya bakılma.

salâr, *F. a.* **1.** Baş, başkan. **2.** Komutan. [ç. salâran].

salât, *A. a.* **1.** Namaz. **2.** Muhammed Peygambere aleyhisselâtü vesselâm, salâvatullahi aleyh, sallâllahü aleyhi ve sellem dualarından birini okuma.

salâvat, *A. a.* [salât ç.] **1.** Namazlar. **2.** Muhammed Peygambere dua okuma.

salb, *A. a. (sat* ile) **1.** Asma. Darağacına çekme. **2.** Haça germe.

salben, *A. be.* Asarak, darağacına çekerek.

sâldar, *F. s. (sin* ile) [sâl-dar] Yaşlı, kocamış.

sâldide, *F. s.* [sâl-dide] Yaşlı. Tecrübeli.

sâle, *F. s.* Yıllık, yaşında.

sa'leb, *A. a. (se, ayın* ile) Tilki. [ç. saalib].

sâlhâ, *F. a.* [sâl ç.] Yıllar.

sâlhorde, sâlhurde, *F. s.* [sâlhurde] Yaşlı, geçkin.

salib, *A. a.* [salb'den] Haç.

sâlib, sâlibe, *A. s.* [selb'den] **1.** Kapıp götüren, alan. **2.** (Dilb.) Olumsuzlaştıran.

salibî, salibiyye, *A. s.* **1.** Haça kutsal diye bakan. Hıristiyan. **2.** Haçlılardan olan. **3.** (Ana., Bitb.) Haç şeklinde olan.

salibiyye, *A. a.* (Bitb.) Turpail ler.

salif, salife, *A. s.* [selef'ten] Geçen, geçmiş.

salih, saliha, *A. s.* [salâh'tan] **1.** İyi, yarar. **2.** Salahiyeti, hakkı olan. **3.** Din buyruklarına uygun davranan. [ç. suleha].

salihat, *A. a., ç.* Şeriatın buyurduğu ahlak ve insanlıkça beğenilebilecek işler.

salik, salike, *A. s.* [sülûk'ten] **1.** Bir yol tutturan, bir yolda giden. **2.** (Tas.) Bir tarikate girmiş olan.

salikîn, *A. a.* [salik ç.] Bir meslek ya da tarikate girmiş olanlar.

salim, salime, *A. s.* **1.** Sağ. Sağlam. **2.** Noksansız. **3.** Korkusuz, emin olan. **4.** (A. Dilb.) Sözcük harfleri bozulmadan çoğul eki katılarak meydana gelen (çoğul).

salimen, *A. be. (sin* ile) **1.** Sağ, sağlam olarak. **2.** Emin olarak, emniyetle

salimîn, *A. a.* Sağ ve sağlam olanlar.

salis, salise, *A. s. (se, se* ile) Üçüncü.

salise, 1. Sivil rütbelerden üçüncü derece. **2.** Saniyenin altmışta biri.

salisen, *A. be.* Üçüncü olarak.

sâlname, *F. a.* [şâl-name] Yıllık.

salsal, *A. a.* **1.** Kumla karışık ince çamur. **2.** Lüleci çamuru.

salsala, *A. a.* Madenden nesnelerin birbirine çarpmasından çıkan ses.

salsalî, *A. s.* Çamur kıvamında.

saltanat, *A. a.* **1.** Hükümdarlık. **2.** Devlet, hükümet. **3.** Tantana, gürültülü gösteriş.

salûs, *F. s.* İki yüzlü. Riyacı.

salûsî, *F. a.* Iki yüzlülük.

salvele, *A. a.* Muhammed Peygambere dua.

sâlyane, *F. a.* Yılda bir alınan vergi.

Sam, *A. a.* Nuh peygamberin oğullarından biri.

Sam, *F. a.* Rüstem Zal'in babası.

sam. *Bkz.* samm.

sâman, *F. a.* **1.** Servet, bir kimsenin varı yoğu. **2.** Rahat. Dinçlik. **3.** Düzgünlük ve düzen nedenleri.

Saman, *A. a.* Samani devletinin kurucusu.

samani, *A. a., s.* Samani devletine mensup, onunla ilgili. [ç. samaniyan].

sâmansuz, *F. s.* [sâman-suz] Varı yoğu, rahatlık nedenlerini yakan, yok eden.

samed, *A. a.* Kimseye ve hiçbir şeye ihtiyacı olmayan (Tanrı).

samedanî, samedaniyye, *A. s.* Tanrı'ya mensup, onunla ilgili.

samedaniyyet, *A. a.* Tanrılık.

samem, *A. a.* Sağırlık.

samg, *A. a.* Zamk.

samgî, *A. s.* Zamk halinde olan ya da zamk gibi olan.

samî, samiyye, *A. s.* Sam soyundan olan.

sami, samiyye, *A. s.* [sümüv'den] Yüksek, yüce (sadrazam-

la ilgili ve sadaret makamına ait işler için kullanılırdı).

sami', sami'a, *A. s., a.* [semden] **1.** İşiten. **2.** Dinleyen. **3.** Dinleyici. [ç. sami'în].

sami'a, *A. a.* İşitme yetisi.

samih, samiha, *A. s.* [semahat'ten] Cömert.

sami'în, *A. a.* [sami' ç.] Dinleyiciler.

samim, samime, *A. a.* Her şeyin için, göbeği, merkezi. Aslı, en temel kısmı.

samimane, *F. be.* [samim-ane] İçtenlikle, içten gelerek.

samimî, samimiye, *A. s.* Yüreğin içinden gelen içten, yürekten. Ciddi, gerçek.

samimiyyet, *A. a.* Samimilik, içtenlik.

sâmin, *A. s.* Sekizinci.

sâminen, *A. be.* Sekizinci olarak.

samîr, *A. s. (se* ile) Yemişli, yemiş tutmuş (ağaç).

samit, samite, *A. s.* [samt'tan] **1.** Susan. Lakırdı etmeyen. **2.** Sessiz, ses çıkarmaz. Sağır. **3.** Cansız (mal).

samlah, *A. a. (sat, mim, ha* ile) (Hek.) Kulak kiri.

samm, sam, *A. s.* [sem'den] Zehirleyen.

samsam, *A. a.* Keskin kılıç.

Samsame, *A. ö. a.* Arap kahramanı ve ozanı Amr bin Madikerib'in kılıcı; Zülfikar'dan sonra ikinci ünlü kılıç.

samt, *A. a.* Susma.

samul, sumul, *A. a.* (Hek.) Katılık, sertlik. Kuruluk.

samut, *A. s.* [samt'tan] Az söz söyler. Susmuş.

-san, *F. s.* "Benzer, andırır" anlamıyla sözcüklere ulanır. *Bkz.* yeksan.

sanaat, sınaat, *A. a.* **1.** İnsana gerekli eşyadan birini meydana getirmek için yapılan iş. **2.** Ustalık. [ç. sanayi].

sanadîd, *A. a.* [sindid ç.] Başlar, başkanlar. İleri gelenler.

sanadik, *A. a.* [sanduk ç.] Sandıklar.

san'at, *A. a.* Sanat.

san'atger, *F. a.* [san'at-ger] Sanatçı.

san'atkâr, *F. a.* [san'at-kâr] **1.** Sanatçı. **2.** Usta. **3.** Fransızca *artiste* karşılığı. [ç. sanatkâran].

san'atkârane, *F. be.* [sanat-kârane] Sanatkârca. Bir sanatçıya yakışırcasına.

sanavber, *A. a.* **1.** (Bitb.) Çamfıstığı ağacı. **2.** Çamfıstığı kozalağı. **3.** Sevgilinin boyu. [ç. sanavberan].

sanavberî, *A. s.* Kozalak biçiminde, koni biçiminde.

sanavberiyye, *A. a.* **1.** Kozalaklılar. **2.** (Bitb.) İğneyapraklılar.

sanayi', *A. a.* [sanaat ç.] Sanatlar.

sand, sandal, *A. a.* Hindistan'dan gelen bir tür güçlü kereste.

sanduk, *A. a.* Sandık.

sanduka, *A. a.* Mermerden ya da çuha kaplı mezar üstü.

sandukçe, *F. a.* Küçük sandık.

sanem, *A. a.* **1.** Put. **2.** Güzel

kimse. [ç. asnam, evsan].

Sani', *A. s.* [sun'dan] Yapan, işleyen. Yaradan. • *Sani'-i hakikî*, Tanrı.

sanî', sanî'a, *A. s. (sat, ayın* ile) İşlenmiş (iş), yapılan (iş.)

sânî, sâniyye, *A. s. (se* ile) İkinci.

sanîa, *A. a. (sat* ile) **1.** İş. **2.** Uydurma. İftira. Düzen.

sanîh, saniha, *A. s. (sin, ha* ile) [sünuh'tan] Zihin ve düşüncede olup çıkan, fikre doğan.

saniha, *A. a.* Çok düşünmeden fikre doğan. [ç. sanihat].

saniye, *A. a.* **1.** Sivil rütbelerden ikinci derece (saniye, sınıf-i sani ve mütemayiz olarak ikiye ayrılırdı). **2.** Dakikanın altmışta biri. [ç. sevani].

saniyen, *A. be.* İkinci olarak, ikinci derecede, ikincisi.

sâr, *A. a. (se* ile) Oc.

sâr, *F. a.* (Hayb.) Sığırcık kuşu.

-sar, *F. il. (sin* ile) Yer bildirerek sözcüklere ulanır. • *Çeşmesar.*

sara, *F. s.* Halis, katıksız. • *Anber-i sara*, hilesiz, katıksız amber.

sar'a, *A. a.* (Hek.) Tutarak.

sarahat, *A. a.* Açıklık. Açık anlatım.

sarahaten, *A. be.* Açık açık. Açıktan açığa.

saramet, *A. a.* Yiğitlik.

sarban, *F. a.* Deveci. Deve sürücüsü.

sarf, *A. a.* **1.** Harcama, gider. **2.** Kullanma. Uğraştırma. **4.** Gramer, dilbilgisi. [ç. masarıf, sarfiyyat, suruf].

sarfî, sarfiyye, *A. s.* **1.** Giderle, harcamayla ilgili. **2.** Dilbilgisiyle ilgili.

sarfiyyat, *A. a.* **1.** Harcamalar, giderler. **2.** Vücudun çıkartıları, salgıları.

sarfiyyun, *A. a., ç.* Dilbilgisi bilginleri, gramerciler.

sârî, sâriyye, *A. s. (sin* ile) [sirayet'ten] Bulaşan, bulaşıcı.

sarîf, sarîfe, *A. s.* [sarf'tan] **1.** Sarfeden, harcayan. **2.** Değiştiren.

sarih, sariha, *A. s.* [sarahat'ten] **1.** Açık. **2.** Belli. **3.** Sade, halis.

sarik, sarika, *A. s., a.* [sirkat'ten] **1.** Çalan, hırsızlık eden. **2.** Hırsız. [ç. sürak].

sârim, sârime, *A. s.* Keskin. • *Seyf-i sârim*, keskin kılıç. [ç. savarim].

sarir, *A. a.* Gıcırtı, cızırtı. • *Sarir-i hame*, kalem cızırtısı.

sarr, sarre, *A. s.* [sürur'dan] Sevindiren, sevinçli.

sarraf, *A. a.* Sarraf. [ç. sarrafan].

sarrafiyye, *A. a.* Sarraflık hakkı.

sarsar, *A. a.* Şiddetli, soğuk rüzgâr.

sa'ter, *A. a.* Zater. Kekik.

sath, *A. a.* **1.** Bir şeyin dış yanı, yüz. **2.** Üstten görünen kısım. **3.** (Geo.) Yüzey.

sathan, *A. be.* Dıştan, dış yüzden.

sathî, sathiyye, *A. s.* **1.** Dış yüzle ilgili. **2.** Derinden değil, üstünkörü. • *Mesaha-i sathiy-*

ye, yüzölçümü.

sathiyyen, *A. be.* **1.** Dış yüzden, dıştan. **2.** Üstten. **3.** Sudan.

satı', satı'a, *A. s.* Yükselip ortaya çıkan. Yükselerek belli olan.

sâtir, sâtire, *A. s.* [setr'den] Örten, kapatan.

satl, *A. a. (sin, ti* ile) Tas. Küçük leğen.

satr, *A. a.* Satır. [ç. sutur].

satranç, *A. a.* Satranç.

satur, *A. a.* Satır, büyük bıçak. [ç. savatır].

satvet, *A. a.* Birinin üzerine kuvvet ve şiddetle sıçrama.

savab, *A. a. (sat* ile) **1.** Doğruluk. **2.** Doğru davranış. **3.** Doğru düşünce.

savabdide, *F. s.* [savab-dide] Doğru görülmüş, doğru bulunmuş.

savaik, *A. a.* [saika ç.] Yıldırımlar.

savami', *A. a.* [savmaa ç.] Tekkeler.

savarif, *A. a., ç.* **1.** Değişiklikler. **2.** Değişmeler.

savatır, *A. a.* [satır c.] Satırlar, büyük bıçaklar.

savb, *A. a.* Yön, taraf.

sa've, *A. a.* (Hayb.) Kuyruksallayan kuşu.

savl, *A. a.* Saldırma, atılma.

savlecan, *A. a.* Çevkân. Cirit oynayanların eğri sopası.

savlet, *A. a.* Saldırma. Ilgar.

savm, *A. a.* Oruç.

savmaa, *A. a.* İbadet yeri. Tekke. [ç. savami].

savmaanişîn, *F. s.* [savmaanişîn] Tekkeye çekilmiş oturan.

savn, *A. a.* Koruma.

savt, *A. a.* **1.** Ses. **2.** Bağırma. [ç. esvat].

savt, *A. a.* Kamçı, kırbaç. [ç. asvat].

savtî, savtiyye, *A. s.* Sesle ilgili. Ses çıkaran harf.

savtiyat, *A. a.* Fransızca *phonetique* (sesbilim) karşılığı (XX. yüzyıl).

-sây. *Bkz.* -sâ.

sa'y, *A. a.* **1.** Çalışma, çabalama. Emek. **2.** Geçinmek için iş işleme. **3.** (Hacta Safa ile Merve arasında) Koşma, yürüme.

sayd, *A. a. (sat, dal* ile) Av.

saydalânî, *A. s.* Eczacılıkla ilgili.

saydale, *A. a.* Eczacılık.

saydgâh, *F. a.* [sayd-gâh] Av yeri. Avlak.

saye, *F. a. (sin* ile) **1.** Gölge. **2.** Koruma, sahip çıkma.

sayeban, *F. a.* [saye-ban] **1.** Gölgelik. **2.** Koruyan.

sayebâr, *F. s.* [saye-bâr] Gölge salmış.

sayedar, *F. s.* [saye-dar] **1.** Gölge veren. Gölgesi olan. **2.** Sahip çıkan, koruyan.

sayegâh, *F. a.* [saye-gâh] Gölgelik yer.

sayeküster, *F. s.* [saye-küster] **1.** Gölge salan, gölge eden. **2.** Koruyan.

sayenişîn, *F. s.* [saye-nişîn] **1.** Gölgede oturan. Bir şeyin gölgesine sığınan. **2.** Korunan, korunma halinde bulunan.

sayezar, *F. s.* [saye-zar] Gölgelik.
sayf, *A. a. (sat* ile) Yaz.
sayfî, sayfiyye, *A. s.* Yaza ait, yazla ilgili.
sayfiyye, *A. a.* Yazlık.
sayha, *A. a.* Bağırma. Nara.
sayil, *A. s. (sin* ile) [seyelan'dan] Akan, akıcı.
sayis, *A. a.* [siyaset'ten] Ata bakıp tımar eden hizmetçi. Seyis.
saykal, *A. a.* Cilacı. Cila aleti.
sayref, sayrefî, *A. a.* **1.** Sarraf. **2.** İşini, hesabını, çıkarını bilir kimse. [ç. sayarif, sayrefiyan].
sayruret, *A. a.* Olma, edilme, kılınma. Bir halden başka bir hale değişme.
sayyad, *A. a.* [sayd'dan] Avcı.
sayyag, *A. a.* [sıyagat'ten] Kuyumcu.
saz, *F. a.* **1.** Çalgı. **2.** Silah. **3.** Sıra, düzen. **4.** Öğrenme, ustalık.
-saz, *F. s.* "Yapan, uyduran" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Bkz.* çaresaz, nasaz.
sazec, *A. s.* Sade.
sazende, *F. a.* **1.** Çalgıcı. **2.** Yapıcı, düzeltici. [ç. sazendegân].
sazkâr, *F. s.* [saz-kâr] Uygun.
sazkârî, *F. a.* Uygunluk.
sealib, *A. a. (se* ile) [sa'leb ç.] Tilkiler.
seb', seb'i, *A. s.* Yedi.
Seba, *A. a.* Yemen'de eski bir kent. Hükümdarı Belkis'in Süleyman peygamberle ilişkisiyle ün almıştır.
seb'a, *A. s.* Yedi. • *Seb'a-i seyyare,* (yedi gezegen) Kamer (Ay), Utarit (Merkür), Zühre (Venüs), Şems (Güneş), Merih (Mars), Müşteri (Jüpiter), Zühal (Satürn): *acaib-i seb'a-i âlem* (dünyanın yedi harikası), Babil asma bahçesi, İskenderiye feneri, Rodos heykeli, Çin seddi, Keops piramidi, Halikarnas'taki türbe (mozole), Olymp'teki Zeus tapınağı; *Cezair-i seb'a-i Yunaniye,* (yedi Yunan adası) İyoniyen adaları.
sebahat, *A. a.* Suda yüzme.
sebaik, *A. a.* [sebike ç.] Eritilip parça halinde dökülmüş madenler. Külçeler.
sebak, *A. a.* Ders.
sebakamuz, *F. a.* [sebakamuz] Ders öğreten. Öğretmen.
sebakhân, *F. s.* [sebak-hân] Ders okuyan.
sebat, *A. a.* Yerinde durma. Kımıldamama. • *Bisebat,* sebatsız, bir şey ve bir yerde durmaz; geçici.
sebatkâr, *F. s.* [sebat-kâr] Sebat eden, vazgeçmeyen.
sebatkârane, *F. be.* [sebat-kârane] Sebat ederek, yılmadan, yorulmadan.
sebaya, *A. a.* [seby ç.] Köle ya da cariye edilmek üzere esir alınanlar.
sebb, *A. a.* Sövme. Sövüp saymа.
sebbabe, *A. a.* Şehadet parmağı. Sağ elin baştan ikinci

parmağı. • *Sebbabe-geza,* şaşarak parmak ısıran.

sebbah, *A. a.* [sebahat'ten] Suda yüzen. Yüzgeç. Yüzücü.

sebbî, *A. a.* [seby'den] Esir edilmiş.

sebeb, *A. a.* **1.** Bir şeyin olmasını gerektiren şey, neden. **2.** Bahane. **3.** İlgi. **4.** Araç. **5.** Alet. **6.** (Ya.) Aruzda iki harften oluşan parça. • *Sebeb-i hayat,* baba; *bilâ sebeb,* sebepsiz, nedensiz, hiç yoktan; *lisebebin,* bir işten dolayı bir nedenin etkisiyle. [ç. esbab].

sebebî, sebebiyye, *A. s.* Nedenle ilgili.

sebebiyyet, *A. a.* Neden olma. Gerektirme.

sebel, *A. a.* Gözde olan hafif perde. Dumanlı, bulanık görme hastalığı.

sebele. *Bkz.* seblet.

sebelnak, *F. a.* [sebel-nak] Sebel hastalığına tutulmuş.

sebh, *A. a.* (Suda) Yüzme.

sebhale, *A. a. (sin, ha* ile) **1.** "Sübhanallah" deme. **2.** "Sübhanallah" sözünün adı.

seb'î, *A. s.* Yedi günde bir olan (nöbet vb.).

sebike, *A. a.* Külçe. Eritilip parça olarak dökülmüş maden. [ç. sebaik].

sebîl, *A. a.* **1.** Yol. **2.** Sebil, su dağıtma yeri. **3.** Parasız dağıtılan su (ve başka şeyler). • *Ebna-yi sebîl,* yolcular, yolda olan kimseler; *fi sebîlullah,* Tanrı uğruna; *ibn-i sebîl,* yolcu, yolda kalmış kimse. [ç. sübül].

sebîlhane, *F. a.* [sebîl-hane] Sebil olarak su dağıtılan yer.

seb'in, *A. s. (sin, ayın* ile) Yetmiş, 70.

sebît, *A. s.* Sağlamca oturmuş, sabit.

sebiyy, *A. s.* Savaşta esir alınmış.

Seb'iyye, *A. a.* Batınileri andırır bir Şia kolu (Yediler).

sebk, sebkat, *A. a.* **1.** İleri geçme. İlerleme. **2.** Yarış kazanan hayvan.

sebk, *A. a.* **1.** Bir madeni eritip kalıba dökme. **2.** (Ya.) İbarenin düzeni.

sebkat, *A. a.* Geçme, ilerleme.

seblâ, *A. s.* Uzun kirpikli (göz).

seblet, sebele, *A. a.* Bıyık.

sebt, *A. a. (sin* ile) Cumartesi. • *Ashab-üs-sebt,* Yahudiler.

sebt, *A. s. (se* ile) Bir yere yazma. Yazı halinde tutma.

sebû, *F. a.* **1.** Testi. **2.** Şarap kabı.

sebu', *A. a.* Yırtıcı hayvan. [ç. siba].

sebûçe, *F. a.* Küçük şişe, küçük testi.

sebuh, *A. a.* [sebh'ten] Yüzgeç.

seb'un, *A. s.* Yetmiş, 70.

sebük, *F. s.* **1.** Hafif. Yeğni. **2.** Çabuk. **3.** Ağırlığı, ağırbaşlılığı olmayan.

sebükbâr, *F. s.* [sebük-bâr] Yükü hafif. Ağırlıksız. Derdi, düşüncesi olmayan.

sebükdest, *F. s.* [sebük-dest] Eline çabuk, becerikli.

sebükhîz, *F. s.* [sebük-hîz] Tez,

çevik, tezcanlı, yeğni.
sebükî, *F. a.* Hafiflik. Yeğnilik.
sebükmagz, *F. s.* [sebük-magz] Hafif beyinli, akılsız. [ç. sebükmagzan].
sebükmagzane, *F. be.* [sebükmagz-ane] Akılsızca.
sebükmizac, *F. s.* [sebükmizac] Hafif tabiatlı. Çocuk gibi. Hoppa.
sebükpâ, *F. s.* [sebük-pâ] Ayağına çabuk.
sebükpervaz, *A. s.* [sebükpervaz] Çabuk ve çok uçan.
sebükrev, *F. s.* [sebük-rev] Çabuk giden.
sebükruh, *F. s.* [sebük-ruh] Ağır canlı olmayan. Görüşmesi hoş olan, hoşa giden. [ç. sebükruhân].
seby, *A. a.* Düşman ülkesinden kadın-erkek esir alma.
sebz, *F. s.* Yeşil. • *Berk-i sebz,* yeşil yaprak; *hatt-i sebz,* gençlerin sakal ve bıyıktan önce gelen tüyleri.
sebze, *F. a.* **1.** Yeşillik. **2.** Yemeği yapılan yeşillik.
sebzevat, *F. a.* [sebze ç.] Zerzevat.
sebzezar, *F. a.* [sebze-zar] Yeşillik olan yer. Çayırlık, çimenlik.
sebzgûn, *F. s.* [sebz-gûn] Yeşil renkli.
sebzî, *F. a.* Yeşillik.
sebzîn, *F. s.* Yeşil, rengi yeşil.
sec', *A. a.* **1.** Nesirde yapılan uyak (kafiye). **2.** Ibarenin uyaklı olan tümce sonlarının her biri.
secavend, *F. a.* Kur'an'daki yazıların üzerine doğru okunmak için konan işaret. Böylece işaretleme. Bir aralık Fransızca *ponctuation* (noktalama) karşılığı olarak kullanılmak istenilmişse de tutmamıştır.
secaya, *A. a.* [seciyye ç.] Seciyeler.
secc, *A. a.* Su akma.
seccac, *A. s. (se* ile) Şarıltıyla akan.
seccade, *A. a.* [secde'den] Üzerinde namaz kılınacak küçük halı.
seccadenişîn, *F. s.* [seccadenişîn] Seccadede oturan. Şeyh. İmam.
seccan, *A. a.* [sicn'den] Gardiyan. Zindancı. Tomrukçu.
secde, *A. a.* Namazda eğilip yere kapanma, yüzünü yere sürme. • *Secde-i sehv,* namaz sırasında yapılan bir yanlış için secdeye varma; *secde-i şükran,* büyük bir sevince karşılık yapılan secde.
secdegâh, secdegeh, *F. a.* [secde-gâh] Secde edilecek yer.
secencel, secencele, *A. a.* Ayna.
seciyye, *A. a.* **1.** Tabiat. Huy, yaradılış. **2.** Fransızca *caractere* (karakter, ıra, özyapı) karşılığı (XX. yüzyıl).
seda, sedi, *A. a. (se* ile) Meme. [ç. sedaya].
seda'. *Bkz.* sada'.
sedab, *A. a.* (Bitb.) Sedefotu.
sedacet, *A. a.* Sadelik.

sedad, *A. a.* **1.** Doğruluk. Doğru ve haklı şey. **2.** Akıl.

sedaya, *A. a.* [seda ç.] Memeler. • *Zat-üs-sedaya,* (Hayb.) Memeliler.

sedd, *A. a.* **1.** Kapama. Tıkama. **2.** Engel olma. **3.** Büğet. • *Sedd-i nutk,* susma; *-ramak,* açlıktan ölmeyecek kadar yiyecek içecek.

seddad, *A. a.* **1.** Tıpa. **2.** Tampon, cerrah tıkacı.

sedebiyye, *A. a.* (Bitb.) Sedefotugiller (XIX. yüzyıl).

sedi, seda, *A. a. (se* ile) Meme. [ç. sedaya].

sedid, sedide, *A. s.* [sedaddan] Doğru. Hak.

sedin, *A. a.* Etli, gövdeli, semiz (kimse).

sedir, *A. a.* Odanın üst tarafına konan minder ve yastıklı kerevet. • *Sedir-i ezhar, -naz.*

seele, *A. a.* [sail ç.] Dilenciler.

sefa, *A. a. (sat* ile) *Bkz.* safa.

sefahet, *A. a.* **1.** Sonunu düşünmeden gereksiz yere elindekini harcama. **2.** Yasak şeylere, eğlence ve zevke düşkünlük.

sefain, *A. a.* [sefine ç.] Gemiler. • *Sefain-i harbiyye,* savaş gemileri.

sefalet, *A. a.* **1.** Aşağılık, hakirlik. **2.** Çok sıkıntıda yaşama. Yokluktan çekilen sıkıntı.

sefihane, *A. be.* Sefihçe, akılsızca.

sefaret, *A. a.* Elçilik. Sefirlik.

sefarethane, *F. a.* [sefarethane] Elçilik konağı.

sefeh, *A. a.* Akılsızlık.

sefele, *A. a.* [sâfil ç.] Aşağıda bulunanlar, alçaklar.

sefen, *A. a.* Nasır. Siğil. Tavukgötü.

sefer, *A. a.* **1.** Yolculuk. **2.** Savaşa gitme. Savaş. **3.** Askerin savaşa hazır bulunma durumu. [ç. esfar].

seferber, *F. s.* [sefer-ber] Savaşa yollanmış ya da yollanmak üzere bulunan (asker). Savaşa hazırlanmış (devlet).

sefercel, *A. a.* Ayva.

sefergüzin, *F. s.* [sefer-güzin] Yolculuk yapan, yol giden.

seferî, *A. s.* **1.** Yolculukla ilgili. **2.** Savaşla ilgili. **3.** Bazı din buyruklarını hafifletici yolculukla ilgili.

seffak, *A. s.* [sefk'tan] Kan dökücü.

sefid, sefide, *F. s.* Ak. • *Bahr-i Sefid,* Akdeniz.

sefidac, *F. a.* Ustübeç.

sefih, sefihe, *A. s.* Israfçı. Malını düşünmeden harcayan. Akılsız. [ç. süfeha].

sefil, sefile, *A. s.* [sefalet'ten] **1.** Sefalet çeken. Yoksul. Çok sıkıntıda. **2.** Alçak. **3.** Uslu tabiatlı. **4.** (Mec.) Orospu, fahişe.

sefine, *A. a.* **1.** Gemi. **2.** Çeşitli konuları olan kitap. • *Sefine-i Nuh,* Nuh'un gemisi; *sefinet-üş-şuâra,* (Ya.) Ozanlar yaşamöyküsü. [ç. sefain, süfün].

sefir, *A. a.* [sefaret'ten] Elçi. [ç. süfera].

sefire, *A. a.* **1.** Elçi eşi. **2.** Ka-

dın elçi.

sefk, *A. a.* Dökme, akıtma. • *Sefk-i dima'*, kan dökme. Kan dökücülük.

sefl, *A. a.* Çöküntü, tortu.

sefuf. *Bkz.* süfuf.

seg, sek, *F. a.* Köpek, it.

segâbî, *F. a.* [seg-âbî] (Zoo.) Kunduz.

segâh, *F. a.* Kürdi ile buselik arasında musiki makamı.

segban, sekban, *F. a.* **1.** (Yeniçeri örgütünde) Hafif asker. **2.** Av köpeklerine bakan kimse (seymen).

segbeçe, *F. a.* [seg-beçe] Köpek yavrusu.

seh, *F. s. (sin* ile) Üç, 3.

seha', *A. a. (sin, ha* ile) (Ana.) Beyin zarı.

sehab, *A. a.* **1.** Bulut. **2.** Karanlık. **3.** Kalabalık uçuşan (çekirge gibi) böcek. [ç. sahaib].

sehabâlûd, *F. s.* [sehab-âlûd] Bulutlu.

sehabe, *A. a.* Tek bulut.

sehabî, sehabiyye, *F. s.* Bulutsu. Bulutla ilgili.

sehafet, *A. a.* Akılsızlık. Akıl hafifliği.

sehaî, sehaiyye, *A. s.* Beyin zarına ait, onunla ilgili.

sehaib, *A. a.* [sehabe ç.] Bulutlar.

sehanet, *A. a. (sin, hı* ile) Sıcaklık.

sehanet, *A. a. (se, hı* ile) **1.** Kalınlık. **2.** Sıklık.

sehaya, *A. a.* [seha' ç.] Beyin zarları.

seher, *A. a. (he* ile) Gece uyumamak illeti. Uykusuzluk.

seher, *A. a. (ha* ile) Sabah açılmaya başladığı vakit. • *Ales-seher*, sabah erkenden. [ç. eshar]. (Ed. Ce.): • *Biseher; cebhe-i seher; lika-yi seher; necm-i seher; pür-seher; reng-i seher; şule-i seher.*

sehergâh, *F. a.* [seher-gâh] Seher zamanı. • *Ah-i sehergâh*, sabahları edilen ah; geceyi bekleyerek geçirenlerin sabah anları.

seherhîz, *F. s.* [seher-hîz] Sabahları erken kalkan. Erkenci.

seherî, seheriyye, *A. s.* Sabah ve tan zamanıyla ilgili. • *Mürg-i seherî*, bülbül.

sehhaka, *A. s.* Sevici kadın.

sehhar, sehhare, *A. s.* [sihrden] **1.** Büyücü. **2.** Büyü gibi bir kuvvetle çeken. Büyüleyici.

sehîn, *A. s. (sin, hı* ile) Kalın, sıkı, pek.

sehiy. *Bkz.* sehy.

sehl, *A. s.* **1.** Kolay. **2.** *Sehl-i mümteni*, (Ya.) kolay ve sade göründüğü halde bulunup söylenmesi, benzeri yapılması güç olan.

sehlen, *A. be.* Kolaylıkla. • *Ehlen ve sehlen*, sefa geldiniz.

sehm, *A. a.* **1.** Ok. **2.** Pay, aksiyon, hisse. [ç. esham, siham].

sehm, *F. a. (sin, he* ile) Korku.

sehmgîn, *F. s.* [sehm-gîn] Korkunç. Korkulu.

sehmnâk, *F. s.* [sehm-nâk] Korkunc, korkulu.

sehpâ, *F. a.* [seh-pâ] Sehpa. Üç ayaklı (masa), sıpa.

sehşenbih, *F. a.* [seh-şenbih] Üçüncü gün, salı.

sehtare. *Bkz.* setare.

sehur, sahur, *A. a.* Sahur.

sehv, *A. a.* Yanlış. • *Sehv-i kalem,* yanlışlıkla yazma; *-mürettip,* dizgici yanlışı; *-tertip,* dizgi yanlışı. [ç. sehviyyat].

sehven, *A. be.* Yanlışlıkla. Yanılarak.

sehy, sehiy, *F. s.* **1.** Doğru, düz. **2.** Fidan gibi (boy).

sek. *Bkz.* seg.

sekam, *A. a.* Hastalık, illet. [ç. eskam].

sekâbi, *F. a.* (Hayb.) [sek-âbi] Kunduz.

sekebe, *A. a.* Örme takke.

sekebe, *A. a.* (Başta olan) Kepek.

sekb, *A. a.* Suyu dökme.

sekban. *Bkz.* segban.

sekenat, *A. a., ç.* Durma(lar), duruş(lar). • *Harekât ü sekenat,* (kımıldanmalar ve duruşlar) davranış.

sekene, *A. a.* [sakin ç.] Oturanlar.

sekerat, *A. a., ç.* Sarhoşluk. • *Sekerat-ül-mevt,* can çekişirken gelen kendinden geçme.

sekîne, sekînet, *A. a.* **1.** Karar, rahat dinlenme. **2.** Yürek rahatlığı, kafa dinçliği. İnanç. **3.** Beni İsrail'e ihsan olunan bir mucize (Tabutla gezdirilen On Buyruk. Kendilerine inanç, düşmanlarına korku verirdi).

seklî, *A. s.* Çocuğunu kaybetmiş (ana).

sekr, *A. a.* Sarhoşluk.

sekran, *A. s.* [sekr'den] Sarhoş. [ç. sükâra].

sekre, sekret, *A. a.* **1.** Sarhoşluk. **2.** Şaşkınlık, şiddet. [ç. sekerat].

sekt, *A. a.* **1.** Sesi soluk almadan durdurma. **2.** (Ya.) *Sekt-i melih,* nazımda hareke düşüklüğünden ileri gelme ahenk kırıklığı.

sekte, *A. a.* **1.** Durgunluk, kesilme. **2.** Bozukluk, zarar. **3.** Kanın birdenbire durması. Damla.

sektedar, *F. s.* [sekte-dar] Zarara uğrama.

sel. *Bkz.* sell.

sel'a, *A. a. (ayın* ile) Baştaki yarık.

Selâcika, *A. a.* [Selçuk ç.] Selçuklar.

selâm, *A. a.* **1.** Barış, rahatlık. **2.** Son, iyi ve hayırlı olma. **3.** Fani olmama, zevalsizlik (Tanrı sıfatı). **4.** Tanış. **5.** Selam. • *Dâr-üs-selâm,* 1. Cennet. 2. Bağdat kenti; *Medine-üs-selâm,* Bağdat kenti.

selâmet, *A. a.* **1.** Salim olma. **2.** Emin olma. **3.** İyi son. **4.** Kurtulma. **5.** (Ya.) İbarenin düzgün ve doğru olması.

selâse, *A. se. (se* ile) Üç, 3.

selâset, *A. a. (sin* ile) (Ya.) Anlatıştaki kolaylık ve rahatlık. Kolay ve akıcı anlatış.

selâsil, *A. a.* [silsile ç.] **1.** Zincirler. **2.** Zincirleme giden şeyler. **3.** Sıradağlar. • *Selâsil-i*

müşgin, sevgilinin saçı.
selâsin, selâsun, *A. a.* Otuz.
selâtîn, *A. a.* [sultan ç.] Sultanlar.
selb, *A. a.* **1.** Kapma, zorla alma. **2.** Kaldırma, giderme. **3.** Olumsuz hale koyma.
selbî, selbiyye, *A. s.* Olumsuzlukla ilgili.
selc, *A. a. (se* ile) Kar. [ç. sülûc].
selcem, *A. a. (sin* ile) Şalgam.
Selçukî, Selçukiyye, *A. s.* Selçuklu.
seleb, *A. a.* **1.** Birinden kapılıp alınan şey. **2.** Birinden soyularak alınan şey.
selef, *A. a.* **1.** Bir yerde başka birinden önce bulunmuş olan kimse. **2.** Eski adam. [ç. eslâf].
selem, *A. a.* Peşin parayla veresiye mal alma.
selh, *A. a.* **1.** Yüzme, soyma. Derisini çıkarma. **2.** Arabi ayın son günü.
selhhane, *F. a.* [selh-hane] Salhane.
selîb, *A. s.* **1.** Soyulmuş, giderilmiş. **2.** Tıraş olunmuş. **3.** Aklı başından gitmiş.
selika, *A. a.* Güzel söyleme ya da yazmadaki yetenek. Düzgün ve temiz söyleme.
selim, selime, *A. s.* [selâmet'ten] Kusursuz. Sağlam. • *Akl-i selim, hiss-i selim, tab'-i selim, zevk-i selim.*
selis, selise, *A. s.* [selâset'ten] Düzgün, akıcı (anlatış).
sell, sel, *A. a.* Yavaşça çekip çıkarma. Sıyırma. • *Sell-i seyf,* kılıç çekme.
selle, *A. a.* Sele, sepet.
selle, *A. a.* **1.** Davar sürüsü. **2.** Yıkma.
sellebaf, *F. a.* [selle-baf] Sepetçi.
sellem, *A. be.* "Selam etsin, selamet versin!" anlamıyla dualarda söylenir.
selm. *Bkz.* silm.
selsal, *A. a.* Hafif, soğuk tatlı su.
Selsebil, *A. a.* **1.** Cennette bir ırmak ya da çeşme. **2.** (Mec.) Tatlı su çeşmesi.
selva, *A. a.* Beni İsrail'in Tih sahrasında bulunduğu süre "men" ile birlikte Tanrı ihsanı olan (bıldırcına benzer) kuş.
selvet, *A. a.* Yürek rahatı.
sem. *Bkz.* semm.
sem, *A. a. (ayın* ile) **1.** İşitme. **2.** Dinleme, kulak asma. **3.** Kulak.
semâ, *A. a.* Gök. [ç. semavat].
sema', *A. a. (ayın* ile) **1.** Işitme. **2.** Mevlevi ayin dönüşü.
semacet, *A. a.* Çirkinlik. Kötü görünüş.
sema'en, *A. be.* İşiterek.
semahat, *A. a.* Cömertlik, elaçıklığı.
sema'î, sema'iyye, *A. s.* **1.** Kurala bağlı olmayan, işitilmekle öğrenilen. **2.** *a.* Özel makamı olan ve bir kıtalık bulunan şarkı.
semaî. *Bkz.* semavî.
sem'an, *A. be.* **1.** İşiterek. **2.** Dinleyerek. • *Sem'an ve taaten,* "baş üstüne".

seman, semaniye, *A. s.* Sekiz, 8.

semanet, *A. a.* Semizlik, yağlılık.

semanîn, semanun, *A. s. (se* ile) Seksen, 80.

semaniye, *A. s.* Sekiz. • *Medrese-i semaniye,* Fatih'in, Fatih camiinin çevresinde yaptırdığı sekiz medrese.

semavat, *A. a.* [sema ç.] Gökler.

semavî, semaî, semaviyye, *A. s.* **1.** Gökle ilgili. **2.** Tanrı'dan olan, Tanrı işi.

semek, *A. a.* Balık. [ç. esmak].

semen, *F. a.* Yasemin. • *Berg-i semen,* yasemin yaprağı.

semen, semn, *A. a.* Semizlik, yağlılık.

semen, *A. a. (se* ile) Değer, tutar. [ç. esman].

semenber, *F. s.* [semen-ber] Göğsü yasemin gibi beyaz. Yasemin göğüslü.

semenbû, *F. s.* [semen-bû] Yasemin kokulu.

semend, *F. a.* **1.** Kula at. **2.** Çevik ve güzel at. • *Semend-i hame,* kalemi, çevik bir ata benzetme, eski yazıda çok geçerdi.

semender, *F. a.* **1.** Ateşte yaşar bir masal hayvanı (salamandre). **2.** Soğukluğuyla ün almış bir cins su kertenkelesi.

semenfam, *F. s.* [semen-fam] Yasemin renkli.

semeni, *A. a.* Tereyağı.

semer, *A. a. (se* ile) Yemiş. [ç. simar, esmar].

semerat, *A. a.* [semere ç.] Yemişler. Faydalar. Sonuçlar.

semere, *A. a.* **1.** Yemiş. **2.** Fayda, kâr. **3.** Sonuç, elde edilen şey. • *Semere-i fuad,* evlat. [ç. semerat].

semeredar, *F. s.* [semere-dar] **1.** Yemiş veren. **2.** Verimli, kârlı.

semi', semi'a, *A. s.* [sem'den] İşiten.

sem'î, sem'iyye, *A. s.* İşitmekle ilgili, işitsel.

semih, semiha, *A. s.* Cömert, eliaçık.

semile, *A. a.* **1.** Artmış, artık şey. **2.** Dere içinde kalan su artığı.

semîn, semîne, *A. s.* Çok değerli, pahalı.

semin, semine, *A. s.* Semiz, yağlı.

semir, *A. a., s.* Arkadaş. Aynı nitelikte olan.

semiy, semiyye, *A. s.* Adaş, aynı adda olan.

semm, sem, *A. a.* Ağı, zehir. • *Semm-i katil,* öldürücü etkide zehir; *semm-ül-fâr,* sıçanotu. [c. sümum].

semmî, semmiyye, *A. s.* Zehirli, zehirle ilgili.

semmiyyet, *A. a.* Zehirlilik, ağılılık.

semmur, *F. a.* Samur.

semmuriyye, *A. a.* Fransızca *mustelidees* (susamurugiller) karşılığı (XX. yüzyıl).

semn, *A. a.* Tereyağı.

semra, *A. s.* Esmer.

semt, *A. a.* **1.** Yön, taraf. **2.**

(Gökb.) Açıklık. • *Semt-i kadem,* (Gökb.) ayakucu; *semt-ür-re's,* (Gökb.) başucu.

semuh, *A. s.* [semahat'ten] Çok cömert.

semum, *A. a.* Çölden geldiği için sıcak ve zehirli olan rüzgâr, sam.

sena. *Bkz.* sına.

sena', *A. a.* Överek ve ululayarak niteleme. [ç. esniye].

senabik, *A. a. (sin, kef* ile) [sünbük ç.] At tırnakları.

senabil, *A. a.* [sünbüle ç.] Başaklar.

senâhân, *F. s.* [sena'-hân] Birini öven, metheden.

senâkâr, *F. s.* [senâ-kâr] Överek ve ululayarak niteleyen. [ç. senakâran].

sena'kârane, *F. s., be.* [sena'-kâr-ane] Öven birine ait, onunla ilgili. Öven birine yakışırcasına.

sena'kârî, *F. s.* Överek niteleme. (Eski mektup yazışmada kullanılır deyim).

sena'ver, *F. s. (se* ile) [sena'-ver] Öven.

sena'verane, *F. s.* [sena'-verane] Birini övercesine.

sena'verî, *F. s.* Birini övene ait, onunla ilgili.

senaya, *A. a.* [seniyye ç.] Öndeki dört dişler.

senbek. *Bkz.* sünbük.

-senc, *F. s.* "Tartan, ölçen, değerlendiren" anlamıyla sözcüklere ulanır.

sencab. *Bkz.* sincab.

sencide, *F. s.* **1.** Tartılmış, ölçülü. **2.** İyi düşünülmüş, tam yerinde (söz).

sendan, sindan, *A. a.* Örs.

sendanî, *A. s.* Örs gibi, örsü andırır.

sene, *A. a.* Yıl. [ç. senevat, sinin, sünun].

sened, *A. a.* **1.** Dayanılacak şey. **2.** Senet. **3.** Tapu. **4.** Kuvvetli, kanıt olacak söz. [ç. senedat].

seneteyn, *A. s.* Iki yıl.

senevat, *A. a.* [sene ç.] Yıllar.

senevî, seneviyye, *A. s.* Yılda bir olan ya da bir yıl içinde olan.

senevî, seneviyye, *A. s.* [sünaî'den] Biri hayır, öteki şer için olan iki Tanrı sanısında bulunan.

seng, senk, *F. a.* Taş.

sengdil, *F. s.* [seng-dil] Taş yürekli, acımaz.

sengdilâne, *F. be.* [seng-dil-ane] Katı yüreklilere yakışırcasına.

sengîn, *F. s.* Taştan olan. • *Dil-i sengîn,* taştan yürek.

sengistan, *F. a.* [seng-istan] Taşlık yer.

senglâh, *F. a.* Taşlık, taşı çok yer.

sengpâre, *F. a.* [seng-pâre] Taş parçası.

sengsar, *F. a.* Taşlama.

sengzar, *F. a.* [seng-zar] Taşlık, taşlı yer.

sengzen, *F. s.* [seng-zen] Taş atan.

seniy, *A. s.* Yüce, yüksek.

seniyye, *A. a.* **1.** Öndeki dört

tane diş. [ç. senaya].

senk. *Bkz.* seng.

sepa, *F. a.* Sehpa.

seped, *F. a.* Sepet.

sepend. *Bkz.* sipend.

sepid, *F. s.* Ak.

sepidedem, *F. a.* Sabah aydınlığı.

ser, *F. a.* **1.** Baş, kafa, kelle. **2.** Baş, başkan. **3.** Tepe doruk. **4.** Uç, kenar. **5.** Son, nihayet.

ser-, *F. s.* "Baş, başkan" anlamıyla sözcük başlarına ulanır. • *Serkâtip, sermuharrir, sermürettip.*

sera', **1.** Toprak. **2.** Yeryüzü. • *Eyn-es-sera' ve-s-Süreyya,* yer nerede, Ülker nerede?; *fevk-es-sera',* toprak üstü; *taht-es-sera',* toprak altı.

sera. *Bkz.* seray.

-sera, *F. s.* "Şarkı söyleyen, terennüm eden" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Nağmesera, suhansera.*

serab, *F. a.* Sıcak günlerde çorak yerlerde gündüz ortasında su gibi görünen buğu, sis. Alkım salkım.

serabî, *A. a.* **1.** Serapla ilgili. **2.** Serap gibi.

serabil, *A. a.* [sirbal ç.] Gömlekler.

serabistan, *F. a.* [serab-istan] **1.** Serap görünen yer. **2.** Bu dünya.

seraçe, *F. a.* Küçük saray, saraycık.

seradik. *Bkz.* süradik.

seragaz, *F. a.* [ser-agaz] Yeniden başlama. Baştan başlama.

serah, *A. a.* (Eşini) Boşama.

serahenk, *F. a.* [ser-ahenk] Çalgı takımı başı. Orkestra şefi. [ç. serahengân].

serair, *A. a.* [serire ç.] Gizli şeyler.

seramed, *F. a.* [ser-amed] Başta gelen. Başta bulunan, başkan. [ç. seramedan].

serâpâ, *F. s., be.* [ser-â-pâ] Baştan ayağa, bütün, tüm, hep.

seraperde, *F. a.* [sera-perde] **1.** Saray perdesi. Bir büyük konağın kapısında ya da haremle selamlık arasındaki büyük perde. **2.** Padişah çadırı. **3.** Çadır perdesi, tozluk.

serar, serare, *A. a.* Ayın son gecesi.

serarî, *A. a.* [süriyye ç.] Cariyeler, odalıklar.

serâser, *F. s., be.* [ser-â-ser] Baştan başa, bütün. Bidüziye.

serasime, *F. s.* Sersem.

serasimegî, *F. a.* Sersemlik.

serasker, *F. a.* [ser-asker] **1.** Asker, ordu komutanı (Yeniçeri zamanında). **2.** Milli Savunma Bakanı (Tanzimat'tan sonra).

seraskerî, *F. s.* (Tanzimat'tan sonra) Seraskerlikle ilgili, Milli Savunma Bakanlığına ait. • *Bab-i Seraskerî,* (Serasker kapısı) Serasker dairesi (İstanbul'da şimdiki Üniversite binası).

seravil, *A. a.* [serval ç.] İç donları. Şalvarlar.

seray, sera, *F. a.* **1.** Saray. Büyük konak. **2.** Hükümet konağı.

seraya, *A. a.* [seriyye ç.] Düşman üzerine gönderilen asker müfrezeleri.

seraydar, *F. a.* Ayvaz. Büyük yerlerde yemek ve sofra işlerine bakan kimse.

serayende, *F. s.* Şarkıcı. Şarkı söyleyen. [ç. serayendegân].

serâzad, *F. s.* [ser-âzad] Serbest, hür, özgür, başıboş.

serb, *A. a. (se* ile) Bağırsakları saran yağ. İçyağı. [ç. sürub].

serbaz, *F. s.* [ser-baz] **1.** Korkusuz. Cesaretli. **2.** Iran'da bir sınıf asker. [ç. serbazan].

serbazî, *F. a.* Cesurluk, yiğitlik.

serbeceyb, *F. s.* [ser-be-ceyb] Utanma ya da kederlenme, yahut düşünmekten başı göğsü üzerine sarkmış olan.

serbeha, *F. a.* [ser-beha] Baş pahası. Diyet, haraç.

serbend, *F. a.* [ser-bend] Başa sarılan ya da bağlanan şey.

serbeser, *F. s., be.* [ser-be-ser] Baştan başa, büsbütün.

serbest, *F. s.* **1.** Başıboş. Kayıtsız, istediği gibi davranan. **2.** Sıkılmayan. Engelsiz.

serbestane, *F. be.* [serbest-ane] Serbestçe.

serbeste, *F. s.* Başı bağlı ya da örtülü. Gizli.

serbestî, *F. a.* Serbestlik.

serbestiyet, *F. a.* Serbestlik.

serbesücud, *F. s.* [ser-be-sücud] Secde edici. Başını yere değdirici.

serbezemin, *F. s.* [ser-be-zemin] Başı yere eğilmiş olan.

serbülend, *F. s.* [ser-bülend] Başı yüksek. Yüce. [ç. serbülendan].

serbülendî, *F. a.* Başı yükseklik. Yücelik.

serc, *A. a. (sin* ile) Eyer. [ç. süruc].

serçeşme, *F. a.* [ser-çeşme] **1.** Çeşme başı. Pınar, su başı. **2.** (Tanzimat'tan önce) Yardımcı askerin maddi işlerine bakan kimse. **3.** Pir. Baş.

serd, *F. s.* **1.** Soğuk. **2.** Sert. **3.** Kaba, hoyrat.

serd, *A. a.* (Sözü) birbiri ardınca düzgün ve iyi söyleme.

serdâb, serdâbe, *F. a.* Çok sıcak zamanlarda sığınılacak yeraltı odası..

serdâbe. *Bkz.* serdâb.

serdâde, *F. s.* [ser-dâde] Baş vermiş, baş göstermiş olan.

serdar, *F. a.* Asker başı, komutan. • *Serdar-i ekrem,* başkomutan.

serdarî, *F. a.* **1.** Serdarlık. **2.** *a.* Serdarlığa layık, serdarlıkla ilgili.

serdefter, *F. s.* [ser-defter] Defterin başında yazılı olan. En başta olan, ileri geçen.

serdî, *F. a.* Soğukluk.

seref, *A. a.* Boş yere harcama. İsraf.

serefkende, *F. s.* [ser-efkende] Başını eğen.

serefraz, serfiraz, *F. s.* [ser-efraz] Başını yükselten, benzerlerinden üstün olan.

sereka, *A. a.* [sarik ç.] Hırsızlar.

serencam, *F. a.* [ser-encam] Son, sonuç. Başa gelen şey sonucu.

seretan, *A. a.* **1.** Yengeç, çağanoz. **2.** Yenirce hastalığı. **3.** (Gökb.) Güneşin haziran 22'de girdiği Yengeç burcu.

serfiraz. *Bkz.* serefraz.

serfüru, *F. s.* [ser-füru] Baş eğme. Söz dinleme.

serfürubürde, *F. s.* [ser-fürubürde] Baş eğmiş.

sergerdan, *F. s.* [ser-gerdan] Başı dönmüş. Sersem.

sergerdanî, *F. a.* Başı dönme. Sersemlik.

sergerm, *F. s.* [ser-germ] Başı kızmış, kızgın. Coşmuş, sarhoş. [ç. sergerman].

sergeşte, *F. s.* [ser-geşte] Başı dönmüş, sersem, şaşkın. [ç. sergeştekân].

sergîn, *F. a.* Gübre, fışkı.

sergiran, *F. s.* [ser-giran] Başı ağır, sersem. Çok sarhoş.

sergiranî, *F. a.* Sarhoşluk. Mahmurluk.

sergüzeşt, *F. a.* [ser-güzeşt] Bir insanın başından gelip geçen şey, serüven.

serhadd, *F. a.* [ser-hadd] Serhat. Sınır.

serhaddar, *F. a.* [ser-hadd-dar] Sınır muhafızı. [ç. serhaddaran].

serhan, *A. a. (ha* ile) (Yırtıcı hayvanlardan) Kurt.

serhas, *F. a.* (Bitb.) Eğreltiotu.

serhasiye, *A. a.* (Bitb.) Eğreltiotugiller.

serhayl, *F. a.* [ser-hay] **1.** Kervan başı. **2.** Baş, başkan.

serheng, *F. a.* Çavuş. Yasakçı. [ç. serhengân].

serhoş, *F. s., a.* [ser-hoş] Sarhoş. [ç. serhoşan].

serhoşane, *F. be.* [ser-hoş-ane] Sarhoşça, sarhoş gibi.

seri', seri'a, *A. s.* [sür'at'ten] Çabuk. • *Seri'-ül-hareke,* hızlı giden; *seri'-üz-zeval,* çabuk kaybolan, süreksiz.

seri'an, *A. be.* Çabuk olarak.

serimû, *F. be.* Kıl kadar.

serir, *A. a.* **1.** Yatacak yer. **2.** Taht.

serirârâ, *F. s.* [serir-ârâ] Tahtı süsleyen. Tahtta oturan.

serire, *A. a.* Gizli şey. [ç. serair].

serirî, seririye, *A. s.* Fransızca *clinique* (klinik) karşılığı (XIX. yüzyıl).

seririyyat, *A. a., ç.* Hastanelerde hasta yatakları yanında hekimler tarafından öğrencilere verilen hekimlik dersleri.

seriyye, *A. a.* Düşman üzerine yollanan asker takımı.

serkâr, *F. a.* [ser-kâr] İşbaşı. Müdür. Kâhya.

serkâtib, *F. a.* [ser-kâtib] (Tanzimat'tan sonra) Mabeyin kâtiplerinin başı.

serkerde, *F. a.* **1.** (Kötü anlamda) Bir topluluk başı. **2.** Gönüllü asker başı.

serkeş, *F. s.* Başkaldıran. İnatçı, dik başlı, itaatsiz.

serkeşane, *F. s., be.* [ser-keşane] İtaatsizlikle. İnatla.

serkeşî, *F. a.* İnatçılık. İtaatsizlik.

serkûb, *F. a.* [ser-kûb] **1.** Başa vurma. **2.** Başa vuracak şey.

serlevha, *F. a.* [ser-levha] (Yazıda) başlık.
serma, *F. a.* Kış. Soğuk.
sermadide, *F. s.* [serma-dide] Pek üşümüş, donmuş.
sermaye, *F. a.* **1.** Anamal. **2.** Bir malın malolduğu değer. **3.** Bilgi, ustalık.
sermayedar, *F. a.* [ser-mayedar] Sermaye sahibi. Sermayesi olan.
sermed, *A. a.* Hep sürerlik. Hiç yok olmama.
sermedî, sermediyye, *A. s.* Sonu olmayan, sonsuzluk. Baki, sürer durur.
sermediyyet, *A. a.* **1.** Bakilik, sonsuzluk. Sürerlik. **2.** (Fel.) İlksizlik.
sermest, *F. a.* [ser-mest] Sarhoş.
sermestî, *F. a.* Sarhoşluk.
sermuharrir, *F. a.* [ser-muharrir] Başyazar.
sermüneccim, *F. a.* [ser-müneccim] Müneccimbaşı.
sername, *F. a.* [ser-name] **1.** Mektup başlığı. **2.** Yazı başlığı adı. **3.** Bir topluluğun başı.
sernigûn, *F. a.* [ser-nigûn] **1.** Baş aşağı, tersine dönmüş. **2.** Talihsiz.
sernüvişt, *F. a.* [ser-nüvişt] **1.** Başa yazılan, alın yazısı. **2.** Başlık, yazının adı.
serpaş, *F. a.* Çomak. Gürz.
serpençe, *F. a.* Kuvvetli, güçlü kimse, zorluk.
serpuş, *F. a.* [ser-puş] Başa giyilecek şey.
serra, *A. a.* Genişlik, bolluk, rahatlık durumu.
serrac, *A. a.* Saraç.
serrişte, *F. a.* [ser-riste] **1.** İpucu. **2.** Tutamak.
sersam, sersem, *F. s.* Sersem, başı dönmüş, şaşkın, budala, alık, akılsız, unutkan.
serseri, *F. s., a.* **1.** Başıboş. **2.** İşsiz güçsüz. **3.** Kayıtsız, düşüncesiz.
serseriyane, *F. be.* [serseri-yane] Serserice.
serşar, *F. s.* **1.** Dökülecek derecede dolu. **2.** Çok, taşkın.
sertab, *F. s.* İnatçı.
sertâbekadem, *F. be.* [ser-tâ-be-kadem] Baştan ayağa dek.
sertâbepâ, *F. be.* [ser-tâ-be-pâ] Baştan ayağa dek.
sertabib, *F. s.* [ser-tabib] Başhekim.
sertac, *F. a.* [ser-tac] **1.** Baş tacı, başa giyilen taç. **2.** Çok sayılan kimse, baş tacı edilecek değerde kimse.
sertâpâ, *F. be.* [ser-tâ-pâ] Baştan ayağa dek, baştan aşağı.
sertâser, serteser, *F. s., be.* [ser-tâ-ser] Baştan başa, hep, bütün.
sertîz, *F. s.* [ser-tîz] Ucu sivri, keskin.
serv, *F. a.* **1.** Servi, selvi. **2.** (Mec.) Sevgilinin boyu bosu. • *Serv-i sîmîn*, (gümüş servi) ay ışığının denizde yaptığı ışıktan yol.
servâzad, *F. a.* [serv-âzad] **1.** Düz ve dalları doğru bitmiş bir çeşit selvi. **2.** (Mec.) Sevgilinin güzel boyu bosu.

server, *A. s.* Baş, başkan. Bir takımın en ileri geleni. • *Server-i enbiya, -kâinat,* (peygamberlerin, kâinatın en ilerdeki kimsesi) Muhammed Peygamber. [ç. serveran].

serverî, *F. a.* Baslık, baskanlık. Ululuk.

servet, *A. a.* **1.** Zenginlik. **2.** Zenginliği oluşturan şey. • *İlm-i servet,* sonraları "iktisat" sözüyle karşılanan *economie* karşılığı (XIX. yüzyıl).

servistan, *F. a.* [serv-istan] Servilik.

servkadd, *F. s.* [serv-kadd] Selvi boylu, boylu boslu.

servnaz, *F. a.* [serv-naz] Dalları yana sarkan servi.

servsehiy, *F. a.* [serv-sehiy] Doğru büyümüş iki daldan servi. (Güzellerin boyu buna benzetilir).

serzede, *F. s.* [ser-zede] Baş vurmuş, baş göstermiş.

serzeniş, *F. a.* [ser-zeniş] Başa kakma. Çıkışma, tekdir.

serzenişkâr, *F. s.* [ser-zeniş-kâr] Başa kakan, çıkışan, sitem eden.

seta, *F. a.* **1.** Üç telli saz. **2.** Tambur.

setare, sehtâre, *F. a.* **1.** Üç telli saz. **2.** Düzen, uyum.

setîr, setîre, *A. s.* [setr'den] Gizli, örtülü. Kapalı.

setr, *A. a.* Örtme, kapama. • *Setr-i avret,* ayıp yerlerini kapama.

settar, settare, *A. s.* [setr'den] Örten. • *Settar-ül-uyub,* ayıpları (günahları) örten, bağışlayan (Tanrı).

seva, *A. s.* Bir, eşit, denk.

sevab, *A. a.* **1.** İyi bir davranışa karşı Tanrı ödülü. **2.** Hayırlı davranış.

sevabık, *A. a.* [sabıka ç.] Geçmiş şeyler.

sevabit, *A. a.* [sabite ç.] Sabi teler. Gök cisimleri, yıldızlar

sevad, *A. a.* **1.** Karanlık. **2.** Yazı karalama. **3.** Uzaktan karaltı halinde görülen kalabalık. **4.** Bir kentin çevresi, bağ, bostanlar. • *Sevad-i a'zam,* ulu kent; *sevad-ül-ayn,* gözbebeği; *sevad-ül-kalb,* yüreğin ortasında varsayılan kara benek; *teksir-i sevad,* boş yere yazı yazma.

sevadhân, *F. s.* [sevad-hân] Yazı okuyabilen, çıkarabilen.

sevafil, *A. a.* [safil ç.] Aşağılar, alçaklar.

sevahil, *A. a.* [sahil ç.] Kıyılar.

sevaim, *A. a., ç.* Başıboş otlayan hayvanlar.

sevakıb, *A. a.* [sakıbe ç.] Parlak yıldızlar.

sevakıt, *A. a.* [sakıt ç.] Düşükler, düşmüşler. • *Sevakıt-i Fâtiha,* Fatiha suresinde bulunmayan harfler.

sevalif, *A. a.* [salif, salife ç.] Geçmişler. Geçmiş insanlar.

sevamm, *A. a.* [samm ç.] Zehirleyici şeyler.

sevanih, *A. a. (sin, ha* ile) [saniha ç.] Yüreğe doğan düşünceler.

sevatı', *A. a.* [satı' ç.] Belli ve

yüksek olan şeyler.

sevb, *A. a. (se* ile) Giyecek şey. [ç. esvab, siyab].

sevda, *F. a.* Sevgi.

sevdâ, *A. a.* **1.** İnsanı oluşturan dört hılttan biri. **2.** Bu hılttan oluşan düşünce, merak. **3.** Aşk, sevgi. **4.** Aşırı sevgiden ileri gelen bir tür hastalık. **5.** İstek, heves. **6.** Kara.

sevdager, *F. s.* [sevda-ger] **1.** Sevdalı. **2.** Tüccar, bezirgân.

sevdakâr, *F. s.* [sevda-kâr] Sevdalı.

sevdaperest, *F. s.* [sevda-perest] **1.** Tamahkâr. **2.** Pek düşkün, tutkun.

sevdavî, sevdaviyye, *A. s.* **1.** Meraklı, kuruntulu. **2.** Sevdayla ilgili.

sevdazede, *F. s.* [sevda-zede] Sevdalı, âşık.

seveban, *A. a. (se* ile) Hasta iyiliğe yüz tutma, sağalma.

sevgend, sevkend, *F. a.* Ant, yemin.

seviy, *A. a. (sin, vav, ye* ile) **1.** Düz, doğru. **2.** Bir, birlikte.

seviyye, *A. a.* **1.** Düzlük, doğruluk, düzey. **2.** Birlik, beraberlik. • *Ales -seviyye,* eşit olarak.

sevk, *A. a.* **1.** Öne katıp sürme. **2.** Bir sonuca bağlama. **3.** Gönderme.

sevkıyyat, *A. a., ç.* Asker, yiyecek, içecek, asker eşyası gönderme işleri.

sevr, *A. a. (se, vav* ile) **1.** Öküz, boğa. **2.** (Gökb.) Boğa burcu.

sevseniyye, *A. a.* (Bitb.) Süsengiller (XIX. yüzyıl).

sevvab, *A. a.* Esvap satan, elbiseci.

seyadet. *Bkz.* siyadet.

seyahat, siyahat, *A. a.* Yolculuk.

seyelân, *A. a.* **1.** Akma. **2.** (Coğ.) Sellenme. **3.** (Fiz.) Akı.

seyf, *A. a.* Kılıç. [ç. esyaf, süyuf].

seyfî, seyfiyye, *A. s.* **1.** Kılıçla ilgili, askerliğe ait. **2.** Kılıç biçiminde.

seyl, *A. a.* **1.** Sel. **2.** Şiddetle gelen şey. • *Seyl-ül-arim,* Seba kentini batıran ünlü sel.

seylâb, seylâbe, *F. a.* Sel, su.

seylhîz, *F. s.* [seyl-hîz] Taşkın ve coşkun.

seyr, *A. a.* **1.** Yürüme, yürüyüş, gitme. **2.** Yolculuk. **3.** Gezme, gezinme. **4.** Eğlenmek için bakma. **5.** Uzaktan bakıp karışmama. **6.** Gezilecek, görülecek şey. • *Seyr filmenam,* uyurgezerlik.

seyran, *F. a.* **1.** Gezinme. **2.** Bakıp görme, gözden geçirme.

seyrangâh, *F. s.* [seyran-gâh] Seyir yeri. Gezme yeri, gezi.

seyrüsefer, *A. a.* [seyr-ü-sefer] Gidiş geliş. Trafik.

seyyaf, *A. a.* [seyf'ten] **1.** Kılıçlı. **2.** Kılıççı. **3.** Cellat.

seyyah, *A. a.* [seyahat'ten] Seyyah. Gezgin. Yolcu. [ç. seyyahîn].

seyyahatname, *A. a.* [seyyahat-name] Bir gezginin gezip gördüğü yerler ve şeylere ait yazdığı kitap.

seyyahin, *A. a.* Seyyahlar, gezginler, yolcular, turistler.

seyyal, *A. s.* [seyelân'dan] **1.** Akan, akıcı, sıvı. **2.** (Fiz.) Akışkan.

seyyale, *A. a.* Akan şey. Sıvı cisim. • *Seyyale-i berkiye,* elektrik akımı (XIX. yüzyıl).

seyyan. *Bkz.* siyyan.

seyyanen. *Bkz.* siyyanen.

seyyar, seyyare, *A. s.* [seyr'den] **1.** Gezen, dolaşan. **2.** Yerli olmayıp istenilen yana taşınabilen. **3.** (Gökb.) Durmayıp yer değiştiren gök cismi.

seyyare, *A. a.* (Gökb.) Güneş çevresinde dolaşan gezegen. [ç. seyyarat].

seyyiat, *A. a.* [seyyie ç.] **1.** Kötülükler. **2.** Suçlar, günahlar. **3.** Kötülük karşılığı çekilenler.

seyyib, seyyibe, *A. a.* Dul kadın.

seyyid, *A. a.* **1.** Efendi, ağa. **2.** Muhammed Peygamberin soyundan olan kimse. [ç. sadât].

seyyie, *A. a.* **1.** Kötülük. **2.** Suç, günah. **3.** Kötülük karşılığı çekilen sıkıntı.

seza, *F. s. (sin, ze* ile) Uygun, yaraşır.

sezabiyye, *A. a.* (Bitb.) Sedefotugiller (XX. yüzyıl).

sezavar, *F. s.* [seza-var] Uygun, yaraşır.

sıbag, *A. a. (sat, gayın* ile) **1.** Boya. **2.** Yaradılış.

sıbg, sabg, *A. a.* **1.** Boya. **2.** Hıristiyanların vaftizi. **3.** Din, mezhep. **4.** İspirtoda eritilmiş boya maddesi. **5.** (Kim.) Tentür.

sıbt, *A. a. (sin, be, ti* ile) Torun. Evlat evladı. [ç. esbat].

Sıbteyn, *A. a.* (İki torun) Muhammed Peygamberin iki torunu Hasan'la Hüseyin.

sıbyan, sübyan, *A. a.* [sabi ç.] Çocuklar.

sıdak, sadak, *A. a. (sat, dal, kaf* ile) Kadın eşe verilen nikâh parası.

sıddîk, sıddîka, *A. s.* [sıdk'tan] Pek doğru, hiç yalan söylemez.

Sıddîk, *A. ö. a.* Adaletiyle ün alan birinci halife Ebubekir'in lakabı.

sıdk, *A. a.* **1.** Doğruluk. Gerçeklik. **2.** Yürek temizliği.

sıfat, *A. a.* [vasf'tan] **1.** Bir şahıs ya da nesnenin geçici hali. **2.** Lakap, unvan. **3.** Surat. **4.** (Dilb.) Bir şahıs ya da nesnenin geçici hal ve niteliğini gösteren sözcük.

sıfât, *A. a.* [sıfat ç.] Sıfatlar. *Bkz. Sıfât-i adediye,* sayı sıfatları, sayılar; *-istifhamiyye,* soru sıfatları; *-işariyye,* işaret sıfatları; *-mübheme,* belgisiz sıfatlar; *-tavsifiyye,* niteleme sıfatları; *-tâyiniyye,* belirtme sıfatları.

Sıffîyn, *A. a.* Fırat dolaylarında Rakka yakınında bir yer olup, Ali'yle Muaviye arasında geçen savaştan ün almıştır.

sıfr, *A. a.* Sıfır. • *Sıfr-ul-yed,* eli boş.

sıhhat, *A. a.* **1.** Gerçeklik. **2.**

Sağlamlık. **3.** Doğruluk. **4.** Sağlık.

sıhhî, sıhhiyye, *A. s.* **1.** Sağlıkla, sağlamlıkla ilgili. **2.** Hekimliğe ait.

sıhhiyye, *A. a.* Hekimlik işleri, sağlık işleriyle uğraşan daire.

sıhhiyyun, *A. a.* Hekimlerin sağlık koruma işine önem veren kısmı (eskiden).

sıhr, *A. a.* Güvey, enişte, evlenmekle akraba geçerliğine kavuşan kimse.

sıhrî, *A. s. (sat, he* ile) Evlenmeden ileri gelen (akrabalık).

sıhriyyet, *A. a.* Nikâhla oluşan akrabalık.

sıkaye, *A. a. (sin* ile) Su içecek kab.

sıkayet, *A. a.* Kâbe sakalığı, zemzem dağıtma işi.

sıklet, *A. a. (se* ile) **1.** Ağırlık. **2.** Sıkıntı.

sıkt, *A. a.* Ölü düşen çocuk.

sıla, *A. a.* [vasl'dan] **1.** Ulaşma. **2.** Yurdu, hısım akrabayı gidip görme. **3.** (Dilb.) Bağeylem (fiil).

sımah, *A. a.* Kulak deliği.

sımam, sımame, *A. a.* **1.** Tıpa, tıkaç. **2.** Kan damarlarında tıkanıklık yapan kan pıhtısı.

sımt, *A. a.* Dizi. Diziye konulmuş şey.

sınaat, sanaat, *A. a.* **1.** Insan gereksinmelerinden herhangi birini oluşturmak için yapılan iş. **2.** Pratikle elde edilen bilgi. **3.** Ustalık. [ç. sanayi].

sınab, *A. a.* Hardal terbiyesi.

sınaî, sınaiyye, *A. s.* **1.** Sanat ve sınaatla ilgili. **2.** Doğadan olmayan, yapma. İnsan yapısı.

sındid, *A. a., s.* Baş, başkan, ileri gelen. [ç. sanadid].

sınf, sınıf, *A. a.* Sınıf. [ç. esdaf].

sırat, *A. a.* **1.** Yıl. **2.** Cennete geçilmek üzere cehennemin üzerinde kurulmuş pek dar ve zor geçilir köprü. **3.** (Mec.) Çetin ve korkulu yol. • *Sırat-i müstakim,* doğru yol, Hak dini.

sırdaş, *F. s.* (Birinin) gizli kapaklı işlerini bilen, sırlarını paylaşan.

sırf, sırfa, *A. s.* **1.** Katıksız, halis. **2.** Büsbütün. **3.** *be.* Ancak, yalnız.

sırr, *A. a.* **1.** Gizli söz, gizli iş. **2.** İnsan aklının eremediği Tanrı hikmeti. • *Ifşa-yi sırr,* gizli bir şeyi açığa vurma; *ketm-i sırr,* sır saklama. [ç. serair].

sırran, *A. be.* Gizli olarak, gizlice.

sırrî, sırriyye, *A. s.* Gizlilikle ilgili. Bir ara Fransızca *mystique* sözcüğüne karşılık kullanılmıştır.

sıyag, *A. a.* [sıyga ç.] Siygalar, kipler. • *Siyag-i inşaiyye,* dilek kipleri.

sıyagat, *A. a.* Kuyumculuk.

sıyam, *A. a.* Oruç. • *Hal-i sıyam,* oruç hali; *şehr-i sıyam,* oruç ayı (ramazan ayı).

sıyanet, *A. a.* Koruma.

sıyasi, *A. a.* [sıysa ç.] **1.** Kaleler. **2.** Köşkler. **3.** Sığınacak yerler.

sıyga, *A. a.* (Dilb.) Kip; eylemin

çekiminden oluşan biçimlerin her biri. • *Sıyga-i ihbariyye,* bildirme kipi; *-iltizamiyye,* istek kipi; *-rabtiyye,* ulaç. [ç. sıyag].

sıyt, *A. a.* **1.** Iyi ün. **2.** Çatırtı patırtı gibi ses.

si, *F. s.* Otuz. • *Si vü dü,* otuz iki.

sia, *A. a.* [vüs'at'ten] Genişlik. Bolluk.

siayet, *A. a.* Kovuculuk. Bir kimseyi başka birine çekiştirme, dedikodu.

sîb, *F. a.* Elma. • *Sîb-i zenahdan,* sevgilinin çenesi.

siba', *A. a. (sin, ayın* ile) [sebu ç.] Yırtıcı hayvanlar.

sibak, *A. a.* [sebk'tan] **1.** Bir şeyin üst tarafı, geçmişi. **2.** Bağ, bağlantı. • *Siyak ü sibak,* sözün (öncesiyle sonrası) gelişi.

sical, *A. a.* [secl ç.] Büyük, dolu su kovaları.

sicill, *A. a.* **1.** Şeriat mahkemelerinde karar ve buyrukların kaydedildikleri defter. **2.** Memurların iş ve güçleriyle bunlarda olan değişikliklerin kaydedildiği yer. [ç. sicillât].

sicn, *A. a.* **1.** Zindan. **2.** Cezaevi. **3.** Tomruk. [ç. sicîn, sucun].

sidad, *A. a.* Fransızca *tampon* karşılığı (tıkaç) (XIX. yüzyıl).

sidre, *A. a.* **1.** Arabistan kirazı. **2.** Arş-i âzam altında ve kürsü karşısında olan ve yedinci kat gökte bulunan bir makam. • *Sidret-ül-müntehâ,* o yerin adı.

sidrenişînan, *F. a.* [sidrenişînan] Sidre'de bulunan melekler.

sifad, *A. a.* Hayvanların çiftleşmesi.

sifal, sifale, *F. a.* Topraktan yapılmış (çanak çömlek gibi) şey.

sifalin, *F. a.* Çamurdan yapılma şey. Çanak, çömlek.

sifariş, *F. a.* Ismarlama. Sipariş.

sifle, *A. s.* Alçak. Terbiyesiz.

siflekâm, *F. s.* [sifle-kâm] Bayağıların işine yarayan.

sifleperver, *F. s.* [sifle-perver] Bayağı, alçak kimseleri kullanan, onlara yanlı olan.

sifr, *A. a.* **1.** Kitap, yazılmış şey. **2.** Kitap cildi. **3.** Tevrat'ın beş kitabından her biri.

sigar, *A. a.* [sagir ç.] Küçükler.

sigâl, *F. a.* Düşünme. Fikir. • *Bedsigâl,* kötü düşünceli; *nîksigâl,* iyi düşünen. [ç. sigâlân].

sigâliş, *F. a.* Düşünüş, kuruş.

sigar, *A. a.* Küçüklük. • *Sigar-i sinn,* yaş küçüklüğü.

sîh, *F. a. (sin, hı* ile) Demir şiş.

siham, *A. a. (sin, he* ile) [sehm ç.] Oklar.

sihan, sahn, *A. a. (se, hı* ile) Kalınlık. İçi boş şeyin kalınlığı.

sihr, *A. a.* **1.** Büyü. **2.** Büyü kadar etkili şey, fettanlık. **3.** Şiir ve güzel söz söyleme gibi insanı bağlayan sanat, ki böylesine *sihr-i helâl,* (haram olmayan büyücülük) derler.

sihrâmiz, *F. s.* [sihr-âmiz] Büyü gibi, üstün etkili.

sihrbaz, *F. s., a.* [sihr-baz] Büyücü.

sihrbazane, *F. be.* [sihr-bazane] Büyücülükle, büyücü gibi.

sihrî, sihriyye, *A. s.* Büyüyle ilgili.

sika, *A. a.* [vüsuk'tan] **1.** İnanç. Güven. **2.** İnanılır, güvenilir kimse. [ç. sikat].

Sikender. *Bkz.* İskender.

sikke, *A. a.* **1.** Para üzerine vurulan damga. **2.** Damgalanmış para. **3.** Madeni para. **4.** Düz sokak ya da yol.

sikkezen, *F. a.* [sikke-zen] Para kesen ustalardan her biri.

sikkin, *A. a.* Bıçak.

sil, *F. a.* Sel.

sil'a, *A. a.* **1.** Bedende olan ur. **2.** Ticaret malı. **3.** Sülük.

silah, *A. a.* Savaş aleti.

silî, *F. a.* Tokat. Şamar.

silk, *A. a.* **1.** İplik. **2.** Dizi, sıra. **3.** Sıra, tertip. **4.** Yol. Tutulan yol, meslek.

sill, *A. a.* Verem.

sille, (Türkçede yapılmıştır) Tokat, sille.

silm, selm. *Bkz. A. a.* Barış. Barışıklık.

sils, *A. s.* **1.** Kolay, hafif. **2.** Yumuşak. • *Sils-il-bevl,* sidiğini tutamama hastalığı.

silsile, *A. a.* **1.** Zincir. **2.** Birbirine bağlı bir sıra meydana getiren şey. **3.** En yukarıdan en aşağıya doğru sıralanma ve düzenlenme. **4.** Babadan çocuğa sırayla yazılarak oluşturulan kütük.

silsilename, *F. a.* [silsile-name] Ünlü kimselerin kuşaklarını göstermek için yazılmış kitap, yapılmış levha.

sîm, *F. s.* **1.** Gümüş. **2.** Gümüşten sırma.

sima, *A. a.* Beniz, çehre.

sîmâb, *F. a.* [sîm-âb] Cıva.

simar, *A. a. (se* ile) [semer ç.] Yemişler.

-simat, *A. a., ç. (te* ile) Damgalar, işler.

simat, *A. a. (sin* ile) **1.** Sofra. **2.** Yemek.

sîmber, *F. s.* [sîm-ber] Göğsü gümüş gibi beyaz.

sime, *A. a.* **1.** Nişan. Iz. **2.** Damga. **3.** Fransızca *schema* (şema) karşılığı (XX. yüzyıl).

simeviyye, *A. s.* Fransızca *schematique* (sematik) karşılığı (XX. yüzyıl).

simhak, *A. a.* (Ana.) Kemikleri örten ince deri ya da zar.

sîmîn, *F. s.* **1.** Gümüşten. **2.** Gümüş gibi beyaz, gümüş gibi saf.

sîmînber, *F. s.* [sîmîn-ber] Gümüş vücutlu; vücudu gümüş gibi duru beyaz olan.

sîmînten, *F. s.* [sîmîn-ten] Teni gümüş gibi duru beyaz olan.

simiya'. *Bkz.* simya'.

sîmkeş, *F. a.* [sîm-keş] Hadden gümüş tel çeken sanatçı.

sîmkeşhane, *F. a.* [sîm-keş-hane] **1.** Gümüş tel çeken sanatçıların işliği. **2.** Bu işliklerin topluca bulunduğu yer.

simsar, *A. a.* Simsar, komisyoncu.

simsim, *A. a.* Susam.

sîmten, *F. s.* [sîm-ten] Gümüş

bedenli.

Simürg, *F. a.* Kafdağı'nda bulunduğu söylenen masal kuşu. Anka.

simya', simiya', *A. a.* Eski kimya.

sin, *A. a.* "s" harfinin Arap elifbesindeki sesi, noktasızlığından dolayı *sîn-i mühmele* de denir.

Sîn, *A. ö. a.* Çin.

sin. *Bkz.* sinn.

Sina', *A. a.* Arap yarımadasının Mısır'la birleştiği yerde bir üçgen gibi olan yarımada. Mısır'dan çıkan Beni İsrail kırk yıl buradaki çölde dolaşmış, Musa peygamber, buradaki Tur-i Sina'da Tanrı hitabına nail olmuştur.

sina', sena', *A. a.* Çeşitleri olan bir ot. • *Sina'-i Mekkî,* (sürgün için kullanılan) sinameki.

sinan, *A. a.* Mızrak, sürgün gibi şeylerin sivri ucu. [ç. esinne].

sincab, *F. a.* **1.** Sincap. **2.** Kakum. **3.** Bunların kürkü.

sincabî, *F. s.* **1.** Sincapla ilgili. **2.** Sincap rengi, koyu kurşuni.

sincerf, *A. a.* Sülüğen boya.

sindan, sendan, *A. a.* Örs.

sine, *A. a.* **1.** Göğüs. **2.** İç, yürek. • *Sîne-i billur,* çok beyaz göğüs; *-hırs,* hırs dolu göğüs, yürek; *-pürkine,* kinle dolu yürek; *-sâf,* lekesiz (bembeyaz) göğüs; *-sîmîn,* gümüş beyazlığında göğüs.

sine, *A. a.* Uyuklama, uyku başlangıcı.

sîneçak, *F. s.* [sîne-çak] Göğsü, yüreği yaralı.

sînesaf, *F. s.* Sarılıp kucaklaşmış.

sînesuz, *F. s.* [sîne-suz] Yürek yakan, insanı çok acındıran.

sînezen, *F. s.* [sîne-zen] Göğüs döven. Göğsüne vurarak yas gösteren. [ç. sînezenan].

sinh, *A. a. (sin, hı* ile) (Dişlerin gömülü olduğu) Yuva. [ç. esnah].

sînî, sîniyye, *F. s.* **1.** *(sin* ile) Çin'le ilgili, Çin'den gelme. **2.** *a.* Sini, yuvarlak büyük tepsi. **3.** Çini. **4.** Porselen. **5.** *s.* Porselenden.

Sinimmar, *A. ö. a.* Havarnak sarayını yapan mimar, bir eşini daha yapamasın diye saray damından atılarak öldürülmüştür.

sinin, *A. a.* [sene ç.] Yıllar.

Sînîn, *A. a.* Tur-i Sina.

sinn, sin, *A. a.* **1.** Diş. **2.** Yaş. • *Sinn-i lâhime,* etobur dişi; *-nâbi,* köpekdişi; *hadaset-i sinn,* (yaş tazeliği) gençlik; *sinn-i temyiz,* ayırdetme yaşı; *-vukuf,* duraklama yaşı; *tahdid-i sinn,* yaş haddi.

sinnen, *A. be.* Yaş bakımından, yaşça.

sinnevr, *A. a.* (Hayb.) Kedi.

sinnî, sinniyye, *A. s.* Dişe ait, dişle ilgili.

sipah, sipeh, *F. a.* **1.** Asker. **2.** Ordu.

sipahdar, *F. a.* [sipah-dar] En büyük asker, serasker.

sipahî, *F. a.* **1.** Timar sahibi süvari askeri. **2.** Süvari ocağı

(Nizam-i Cedit'ten önce). **3.** Ata iyi binen.

-sipar, -süpar, *F. s.* "Veren, feda eden" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Cansipar,* canını feda eden.

sipariş, *F. a.* **1.** Ismarlama. **2.** Bir şeyin bir yerden alınmasını söyleme, havale. **3.** Askerlerin başka yerde bulunan ailesine ayırdığı miktar. [ç. siparişat].

sipas, *F. a.* Şükretme, yetinip dua etme. • *Hamd ü sipas,* Tanrı'ya şükür.

sipasgüzar, *F. s.* [sipas-güzar] Şükreden.

sipeh, sipah, *F. a.* **1.** Asker. **2.** Ordu.

sipehbed, sipehbüd, *F. a.* [sipeh-bed] Başkomutan.

sipehdar, *F. a.* [sipeh-dar] Başkomutan.

sipehdarî, *F. s.* [sipeh-dar-î] Başkomutanlığa ait, onunla ilgili.

sipehsalâr, *F. a.* [sipeh-salâr] Başkomutan.

sipehsalârî, *F. s.* Başkomutanlığa ait, onunla ilgili.

sipenc, *F. a.* **1.** Konaklama yeri. **2.** Dünya. • *Saray-i sipenc,* dünya.

sipend, sepend, *F. a.* (Tütsü olarak kullanılan) Üzerlik otu.

siper, *F. a.* **1.** Kalkan. **2.** Arkasına saklanılacak şey. • *Siper-i saika,* paratoner; *siper-i şems, şems-i siper,* şapka kenarı.

siperde, sipürde, *F. s.* Ismarlanmış, sipariş edilmiş.

sipergam, *F. a.* (Bitb.) Fesleğen.

sipihr, *F. a.* **1. 1.** Gök. **2.** Talih.

sîr, *F. s.* **1.** Tok. Doymuş, kanmış. **2.** Sarmısak. • *Dilsîr,* yüreği tok, kanmış.

si'r, *A. a.* Narh. [ç. es'ar].

sîrâb, *F. s.* [sîr-âb] **1.** Suya kanmış. **2.** Taze. Sulu. • *Gül-i sîrâb,* taze gül; *sünbül-i sîrâb,* taze sümbül.

sirac, *A. a.* Işık, kandil.

sirâce. *Bkz. A. a.* (Hek.) Sıraca.

sirayet, *A. a.* **1.** Geçme. Bulaşma. **2.** Geçme, yayılma. Dağılma.

sirbal, *A. a.* Gömlek. [c. serabil].

siret. *Bkz.* siyret.

sirişk, *F. a.* Gözyaşı.

sirişt, *F. a.* Yaradılış, huy. Tabiat.

sirişte, *F. s.* Yuğurulmuş.

sirkat, *A. a.* Hırsızlık. Çalma. Çalınma

sirke, *F. a.* Sirke.

sirkefuruş, *F. s.* [sirke-furuş] **1.** Sirke satan, sirkeci. **2.** (Mec.) Ekşimiş yüzlü.

sirkencübin, *A. a. Bkz.* sirkengebîn.

sirkengebîn, *F. a.* Ekşi bal şerbeti.

sitad, sited, *F. a.* Alma, alış. • *Dâd ü sitad,* alım satım.

sitâm, *F. a.* Altın ve gümüşle işlemeli at başlığı.

-sitan, *F. s.* "Alan, alıcı" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Cansitan,* can alan.

-sitan, -istan, *F. s.* Katıldığı sözcüklere yer anlamı katar. • *Gülistan,* güllük, gül bahçesi; *neyistan,* kamışlık, sazlık.

sitare, *F. a.* Yıldız. • *Sitare-i rahşâh,* parlak yıldız. [ç. sitaregân].

sitâyiş, *F. a.* **1.** Övme, övüş. **2.** s. Öven.

sitâyişkâr, *F. s.* [sitâyiş-kâr] Metheden, öven.

sitâyişname, *F. a.* [sitâyiş-name] (Ya.) Methiye, övgü.

sitebr, *A. a.* Kalın, kaba.

sited. *Bkz.* sitad.

sitem, *F. a.* **1.** Haksızlık, zulüm. **2.** Eziyet. **3.** Çıkışma.

sitemdide, *F. s.* [sitem-dide] Haksızlık görmüş zulme uğramış. [ç. sitemdidegân].

sitemger, *F. s.* [sitem-ger] Haksızlık eden, zulüm eden.

sitemkâr, *F. s.* [sitem-kâr] Zulüm ve haksızlık eden.

sitemkeş, *F. s.* [sitem-keş] Zulüm ve haksızlık çeken.

sitiz, sitize, *F. a. (sin, te, ze* ile) Kavga. Çekişme. • *Pürsitiz,* çok kavgacı.

sitizecu, *F. s.* [sitize-cu] Kavga arayan.

sitizekâr, *F. s.* [sitize-kâr] Kavgacı.

sitr, *A. a.* **1.** Perde. **2.** Örtü. [ç. estar, sittur].

sitt, *A. s.* Altı, 6.

sitt, *A. a.* Bayan, kadın.

sitte, *A. s., a.* **1.** Altı, 6. **2.** Altılık. • *Sitte-i sevr,* güneşin Boğa burcunda bulunduğu (nisanda) zaman içindeki altı günlük fırtına; *rüsum-i sitte,* Osmanlı yönetiminde Düyun-i Umumiye'ye bırakılmış altı vergi.

sitti, *A. a.* Bayan, kadın.

sittîn, *A. s.* Altmış, 60.

sittûn, *A. s.* Altmış, 60.

sittûr, *A. a.* [sitr ç.] Perdeler, örtüler.

siva, *A. a.* Başka, gayr. • *Mâsiva,* yaratıklar.

sivar, süvar, *A. a. (sin, ve, re* ile) Bilezik.

siyab, *A. a. (se* ile) [sevb ç.] Giyecek şeyler.

siyadet, seyadet, *A. a. (sin* ile) **1.** Efendilik, sahiplik. **2.** Seyyitlik, peygamber soyundan olma.

siyah, siyeh, *F. s.* Kara.

siyahat. *Bkz.* seyahat.

siyahî, *A. s.* Zenci, kara (adam).

siyak, *A. a.* [sevk'ten] **1.** Sözün gelişi. **2.** Tarz, üslup.

siyakat, *A. a.* **1.** Bir nesneyi arkasından ileri kakma. **2.** Eskiden defterlere yazılan çengelli, çarpık, noktasız yazı.

siyaset, *A. a.* **1.** Ülke yönetimi. **2.** Ceza. Ceza olarak öldürme. **3.** Politika. **4.** Diplomatlık.

siyaseten, *A. be.* Siyaset bakımından. Diplomatlıkça.

siyasetgâh, *F. s.* [siyaset-gâh] Hükümetçe öldürülecek kimselerin öldürüldüğü yer.

siyasî, siyasiyye, *A. s.* **1.** Siyaset gereğinden olan. **2.** Diplomatça olan.

siyasiyyat, *A. a.* Politika işleri.

siyasiyyun, *A. a.* Politikacılar, diplomatlar.

siyeh, siyah, *F. a.* Kara.

siyehbaht, *F. s.* [siyeh-baht] Kara talihli.

siyehdil, *F. s.* [siyeh-dil] Kötü yürekli.

siyehfam, *F. s.* [siyeh-fam] Karaya boyanmış, kara renkli. Kapkara.

siyehkâr, *F. s.* [siyeh-kâr] Kötü işler işlemiş, günaha girmiş.

siyehmest, *F. s.* [siyeh-mest] Çok sarhoş.

siyehpuş, *F. s.* [siyeh-puş] Karalar giyinmiş.

siyehruz, *F. s.* [siyeh-ruz] Talihsiz.

siyemma, *A. be. Lâ siyemma, velâsiyemma,* suretlerinde kullanılır ki, "hele, özellikle, her şeyden önce" anlamlarına gelir.

siyer, *A. a.* [siyret ç.] **1.** Yollar, gidişler. **2.** Konusu Muhammed Peygamberin hayatı olan kitap.

siyret, siret, *A. a.* **1.** Bir kimsenin içi, tabiatı, ahlakı. **2.** Yaşamöyküsü. [ç. siyer].

siyyan, seyyan, *A. a.* Eşit. Birbirine denk.

siyyanen, seyyanen, *A. be.* (Türkçede yapılmıştır) Eşit olarak.

sof, suf, *A. a. (sat* ile) **1.** Yün. **2.** Yün dokuması.

soffa, suffa, soffe, suffe, *A. a.* **1.** Sofa. **2.** Kapı yanlarında oturacak peyke. **3.** Bahçelerde oturacak set.

sofî. *Bkz.* sufî.

sohbet, *A. a.* Görüşüp konuşma, söyleşi.

-stan. *Bkz.* sitan.

su', *A. a.* Kötülük. • *Su'-i ahlâk,* ahlak kötülüğü, kötü ahlak; *-hal,* hal, durum kötülüğü; *-hareket,* davranış kötülüğü; *-hazm,* sindirim kötüye kullanış; *-kast,* cana kıymaya hazırlanma; *-muamele,* kötü muamele; *-niyet,* bozuk niyet; *-telâkki,* kötüye çekme; *-teşekkül,* vücut yapısındaki kötü kuruluş; *-zan,* kötü sanma; *-su'-il-kinye,* genel halsizliğe yol açan, sürgün ve benzerleri durumlarla olan hastalık.

sû, sûy, *F. a.* Yan, taraf.

suada, *A. ç., a.* [said ç.] Kutlu kimseler.

sual, *A. a. (sin, hemze* ile) **1.** Sorma. Soru. Soruşturma. **2.** Sorulan nesne. **3.** Dilenme. Dilencilik. [ç. es'ile].

sual, sûal, *A. a. (sin, ayın* ile) Öksürük. • *Sual-i dikî,* boğmaca öksürüğü.

su'ban, *A. a. (se, ayın* ile) [sa'b ç.] Su yolları.

su'ban, *A. a. (se, ayın* ile) Pek büyük yılan. Ejderha.

sûbesû, *F. be.* [sû-be-sû] Taraf taraf. Her yana, her yanda.

subh, *A. a.* **1.** Sabah. Sabah vakti. **2.** Tan zamanı. • *Subh-i kâzib,* tan olmadan önceki geçici aydınlık; *-sadık,* gerçek tan zamanı.

subhdem, *F. be.* [subh-dem] Sabah zamanı, sabahleyin erken.

subhgâh, *F. a.* [subh-gâh] Tan yeri.

sud, *F. a. (sin* ile) Kazanç, gelir, kâr. • *Bisud*, yararsız, yaramaz; *çisud* neye yarar.

suda', *A. a. (sat, ayın* ile) **1.** Baş ağrısı. **2.** Rahatsız etme, sıkıntı verme, sıkma.

sude, *F. s.* **1.** Sürmüş, sürülmüş. **2.** Ezilmiş, dövülmüş.

sudg, *A. a. (sat, dal, gayın* ile) Şakak.

sudgî, *A. s.* Şakakla ilgili, şakağa ait.

sudmend, *F. s.* [sud-mend] Kazançlı, kârlı.

sudur, *A. a.* [sadr ç.] **1.** Göğüsler. **2.** Sadrazamlar. **3.** Kazaskerler.

sudur, *A. a.* Meydana çıkma. olma.

suf, sof, *A. a.* **1.** Yün, yapağı, ibrişim. **2.** Yünden yapılma dokuma.

sufar, *F. a.* **1.** İğne deliği. **2.** Ok gezi.

suffa, soffe, soffa, suffe, *A. a. (sat* ile) Sofa.

sufî, sofî, *A. a., s.* **1.** Sofu. **2.** Tasavvufa düşkün, tasavvufla uğraşan.

sufiyye, *A. a.* Tasavvufçuluk. Tasavvuf taifesi.

sufiyyane, *F. s.* **1.** Sofice. **2.** Sofilere yakışır yolda.

sufiyyun, *A. a.* [sufi ç.] Tasavvufla uğraşanlar.

sufra, *A. a.* Sofra, üzerinde yemek yenen yaygı ve benzerleri.

sufret, *A. a.* Sarılık, sarı benizlilik, solgunluk.

sufuf, *A. a.* [saf ç.] Saflar, sıralar.

sugra, *A. a.* (Man.) Küçük önerme.

sugra, *A. s.* Daha ya da pek küçük.

suhan. *Bkz.* sühan.

sûhan, *F. a. (sin, he* ile) Törpü. • *Sûhan-i ruh*, ruh törpüsü.

suhte, *F. s.* **1.** Yanmış, tutuşmuş. Yanık. **2.** *a.* Softa. [ç. suhtekân, suhtevat].

suhuf, *A. a.* [sahife ç.] **1.** Sayfalar. **2.** Bazı peygamberlere gelen Tanrı buyrukları.

suhur, *A. a.* [sahr ç.] Kayalar, külteler.

suk, *A. a.* Çarşı. Pazar. • *Suk-i sultanî*, mezat yeri; *-Ukâz*, Arap yarımadasında İslamdan önce çok ünlü bir panayırdı, Arap ozanları da toplanır şiir yarısı yaparlardı. [c. esvak].

suka, *A. a.* Çarşılı, çarşı adamı, esnaf.

sukata, *A. s.* Kırıntı, döküntü, artık. • *Sukataçin*, artık toplayan.

sukbe, sakbe, *A. a. (se* ile) Delik.

sukî, *A. a.* **1.** Çarşı, pazarla ilgili. **2.** Çarşılı, pazarlı. [ç. sukiyan].

sukubat, *A. a.* [sukbe ç.] Delikler.

sukuf, *A. a.* [sakf ç.] Çatılar, damlar.

sukûk, *A. a. (saf, kef* ile) [sakk ç.] Sakklar. Şeriat mahkemesi

hüccetleri.

sukut, *A. a. (sin, kaf, tı* ile) **1.** Aşağı inme, düşme. **2.** Sarkma. **3.** Büyük bir mevkiden ayrılmış olma. **4.** Çocuğun vakitsiz ya da eksik dünyaya gelmesi. **5.** Yaprak dökümü.

sul'a, *A. a. (sat, ayın* ile) **1.** Başın kılsız yeri. **2.** Kılları dökülmüş baş tepesi.

sulb, *A. a.* **1.** Omurga kemiği. **2.** Döl. [ç. aslâb].

sulb, sulbe, *A. s.* [salabet'ten] **1.** Katı, sert. **2.** (Fiz.) **3.** Taş gibi.

sulbî, sulbiyye, *A. s.* Birinin sulbünden gelme, onun çocuğu olma.

sulbiyyet, *A. a.* **1.** Katılık, sertlik. **2.** Cisimlerin katı hali. **3.** Duygusuzluk, taş gibi olma.

suleha, *A. a.* [salih ç.] Salih insanlar.

sulh, *A. a.* **1.** Barış. **2.** Rahatlık. **3.** Uyuşma, uzlaşma.

sulhamiz, *F. s.* [sulh-amiz] Barıştırıcı, ara bulucu.

sulhan, *A. be.* Barış yoluyla.

sulhî, sulhiyye, *A. a.* Barışa ait, barışla ilgili.

sulhname, *F. a.* [sulh-name] Barış kâğıdı.

sulta, *A. a.* Fransızca *autorite* (yetke, yetki) sözüne karşılık olarak (XX. yüzyıl).

sultan, *A. a.* **1.** Hükümdar. **2.** Hükümdar ailesinden (anne, kız kardeş, kız çocuk gibi) kadınlardan her biri. [ç. selâtin].

sultanî, sultaniyye, *A. s.* Hükümdara ait, hükümdarla ilgili. • *Mekâtib-i sultaniyye,* liseler; *Mekteb-i Sultanî,* Galatasaray Lisesi.

Sumenat, *A. a.* Hindistan'ın Gücerat bölgesinde ünlü bir puthane, tapınak (Gazneli Mahmut tarafından yıkıldığı söylenir).

sumak, summak, *A. a.* Sumak.

summ, *A. s. (sat, mim* ile) [asamm ç.] Sağırlar, işitmezler.

sumul, samul, *A. a.* **1.** Sertlik, katılık. **2.** Diklik.

sun', *A. a. (sat, nun, ayın* ile) İş yapış.

sunî, *A. s.* **1.** Yaradılıştan olmayan, yapma. **2.** Uydurma, yapma.

sunuf, *A. a.* [sınıf ç.] Sınıflar.

sûr, *A. a. (sat* ile) **1.** Büyük boynuzdan boru. **2.** Kıyamet günü İsrafil'in üfleyeceği boru.

sur, *A. a. (sin* ile) Kent ve kasabalar etrafını çeviren yüksek duvar, kale. [ç. esvar].

sûr, *A. a. (sin* ile) Düğün.

surah, *F. a. (sin, hı* ile) Delik.

surahi, *A. a. (sat, ha, ye* ile) Uzun boyunlu su ve şarap şişesi.

sure, *A. a. (sin* ile) Kur'an'ın 114 bölümünden her biri.

suret, *A. a. (sat, te* ile) **1.** Dıştan görünen biçim. Kılık. **2.** Dış gösteriş. **3.** Surat, yüz. **4.** Gidiş, yol. **5.** Resim. **6.** Nüsha, kopya. **7.** Aksilik, yüz ekşiliği. [ç. suver].

suretâ, *A. be.* Görünüşte.

suretnüma, *F. s.* [suret nüma]

Meydana gelen, yüz göste-
ren.

suretpezir, *F. s.* [suret-pezir] Meydana çıkan. Biçimlenen.

suretyab, *F. s.* [suret-yab] Biçimlenen. Meydana çıkan.

sûrgâh, *F. a.* [sûr-gâh] **1.** Düğün evi. **2.** Eğlence, cümbüş yeri.

surî, suriyye, *A. s.* Görünürde olan. İçten olmayan.

surre, *A. a.* **1.** Para kesesi. **2.** Hükümdar tarafından Mekke ve Medine'ye her yıl gönderilen para ve eşya.

sus, *A. a.* Miyan kökü.

sus, süs, *F. a.* **1.** Güve. **2.** Kurtçuk.

susam, *A. a.* Susam.

susen, *A. a.* Susam çiçeği.

suseniyye, *A. a.* (Bitb.) Süsengiller (XIX. yy.).

susmar, *F. a.* Kertenkele.

sutu', *A. a.* **1.** Yükselme, yukarı çıkma. **2.** Belli olma, görünme.

sutuh, *A. a.* [sath ç.] Yüzeyler.

sutur, sütur, *A. a.* [satr ç.] Satırlar.

suubet, *A. a.* Güçlük, zorluk.

sûud, *A. a.* Yukarı çıkma.

suver, *A. a.* [suret ç.] Suretler.

suz, *F. a.* Yanma, tutuşma.

-suz, *F. s.* "Yakan, yakıcı" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Cansuz; ciğersuz; dilsuz; hanmansuz; takatsuz; vicdansuz.*

suzan, *F. s.* **1.** Yakan. **2.** Yanan.

suzen, *F. a.* İğne.

suzende, *F. s.* Yakan. Yakıcı.

suzenî, *F. a.* İnce bir nakış çeşidi.

suziş, *F. a.* **1.** Yanma. Yakma. **2.** Dokunma, etki yapma. **3.** Yürek yanması, büyük acı.

suznâk, *F. a.* **1.** Bir musiki makamı. **2.** *a.* Yakan. **3.** Dokunaklı.

süb'. *Bkz.* Sübu'.

sübaî, sübaiyye, *A. s.* [seb'den] **1.** Yedili. **2.** Yedilik.

sübat, *A. a.* (Hek.) **1.** Soğuk sıtma denen uzun uyku. Uzun, uyku biçiminde baygınlık. **2.** *Litagors,* lisagors denilen ve (XIX. yüzyıl) "nevm-i müstagrak"la karşılanan *lethargus* karşılığı (XX. yüzyıl).

Sübbuh, *A. a.* Tanrı.

sübha, *A. a.* **1.** Doksan dokuzlu tespih. **2.** Tespih tanesi. • *Sübha-i zâkir,* zikir eden kimsenin tespihi. *Sübha-i tespih,* tespih tanesi.

sübhakeş, *F. s.* [sübha-keş] Tespih çeken.

Sübhan, *A. a.* Tanrı. • *Sübhanallah,* Tanrı'yı takdis ve tenzih ederim.

sübhanî, sübhaniyye, *A. s.* Tanrı'yla ilgili.

sübhaşümar, *F. s.* [sübhaşümar] Tespih çeken.

sübu', süb', *A. s.* Yedide bir.

sübut, *A. a.* Meydana çıkma. Kesin ve aydın olarak belirme.

sübûl, *A. a.* [sebîl ç.] Yollar.

sübyan. *Bkz.* sıbyan.

sücud, *A. a.* Namazda ya da kulluk göstermek için yüzü yere sürme, yere kapanma.

sücun, *A. a.* [sicn ç.] Zindanlar.

südasî, südasiyye, *A. s.* **1.** Altılı. **2.** Altılık

südde, *A. a.* **1.** Kapı, eşik. **2.** (Dirb.) Tutkunluk.

südüs, *A. a.* Altıda bir.

süfeha, *A. a.* [sefih ç.] Sefihler.

süfelâ, *A. a.* [sefil ç.] Sefiller.

süfera, *A. a.* [sefir ç.] Elçiler.

süfl, *A. a.* **1.** Çöküntü, tortu. **2.** Çıkartı.

süflâ, *A. s.* [safil'den] Daha ya da pek aşağı.

süflî, süfliyye, *A. s.* **1.** Aşağıda bulunan. **2.** Alçak, bayağı, değersiz. **3.** Kılıksız. **4.** (Gökb.) Yeryüzüyle güneş arasında bulunan Utarit'le Venüs (Zühre) gezegenleri.

süflî, süfliyye, *A. s.* Tortu ve çıkartıya ait.

süfliyyat, *A. a.* (Tas.) Dünyayla ilgili bayağı işler, şeyler.

süfliyeyn, *A. a.* İki süfli: Utarit (Merkür) ile Venüs (Zühre) gezegenleri.

süfliyyet, *A. a.* Süflilik. Bayağılık.

süfte, *F. s.* Delinmiş.

süfuf, sefuf, *A. a.* Toz halinde ilaç:

süfün, *A. a.* [sefine ç.] Gemiler.

sügur, *A. a.* [sagr ç.] Sınırlar.

Süha, *A. a.* Büyükayı yıldızı takımından parlak bir yıldız.

sühan, suhan, *F. a.* Söz. Lakırdı.

sühanârâ, *F. s.* [sühan-ârâ] Düzgün söyleyen.

sühançin, *F. s.* [sühan-çin] Bir yerden söz toplayıp başka yere götüren. Dedikoducu.

sühandân, *F. s.* [sühan-dân] Güzel söz söyler, söz bilir.

sühangû, *F. s.* [sühan-gû] Söz söyleyici, söz söyleyen.

sühanperdaz, *F. s.* [sühan perdaz] Güzel, düzgün söz söyleyen.

sühanperver, *F. s.* [sühan-perver] Söz söylemesini iyi bilen.

sühanrân, *F. s.* [sühan-rân] Güzel söyleyen

sühansenc, *F. s.* [sühan-senc] Söylediğini iyice tartıp düşünen. Gereksiz söylemeyen.

sühanserâ, *F. s.* [sühan-serâ] Ahenkli söz söyleyen. [ç. sühanserâyan].

sühanşinas, *F. s.* [sühan-şinas] Söz bilir, söz değerini ayırt edebilir.

sühanver, *F. s.* [sühan-ver] Güzel, düzgün söyleyen. [ç. sühanveran].

Süheyl, *A. a.* Parlak yıldızlardan biri olup güney taraflarında görünür. Yemen'de en iyi göründüğü için *Süheyl-i Yemanî* de denir.

Sührab, *F. ö. a.* Zaloğlu Rüstem'in oğlu.

sühulet, *A. a.* **1.** Kolaylık. **2.** Kolaylık aracı. **3.** Yavaşlık. **4.** Elverişli. Kullanışlı. **5.** Para bakımından kolaylık.

sühuletbahş, *F. s.* [sühuletbahş] Kolaylık veren, kolay kullanılır.

sühunet, *A. a.* Sıcaklık. Kızgınlık.

sükalâ', *A. a.* [sakıl ç.] Ağırlar. Çirkinler. Kabalar. Sözü sohbeti çekilmeyen kimseler.

sükâra, *A. a.* [sekran ç.] Sarhoşlar.

sükkân, *A. a.* [sakin ç.] Oturanlar. • *Sükkân-ı belde*, kent sakinleri; *-hane*, hane sakinleri.

sükker, *A. a.* Şeker.

sükkerî, sükkeriyye, *A. a., s.* **1.** Şekerden yapılma tatlı. **2.** Şekerle ilgili.

sükna, *A. a.* Oturulan yer.

sükub, *A. a.* [sakb ç.] Delikler.

sükûn, *A. a.* **1.** Durma. **2.** Rahat. **3.** Durgunluk. **4.** Dinme, kesilme. **5.** (A. Dilb.) Bir harfin a, e, i, o okunmayıp yalnız ses vermesi, cezm sözündeki z harfinin durumu.

sükûnet, *A. a.* **1.** Durgunluk. **2.** Rahat. **3.** Durma, dinme, azalma.

sükûnetyâb, *F. s.* [sükûnet-yâb] Durgunlaşan, duran, durulan.

sükût, *A. a.* Susma. Lakırdı söylememe.

sükûtî, *A. s.* Çok söylemez. Susmayı seven. Suskun.

süla', *A. a.* Diken.

sülâf, sülâfe, *A. a. (sin, lâmelif, fe* ile) Şarap.

sülâle, *A. a.* Soy. Oğullar, torunlar.

sülâmî, *A. a.* Parmak kemiği.

sülâsî, *A. a.* [selâse'den] **1.** Üçlü. **2.** (A. Dilb.) Kökü üç harf olan sözcük.

sülhafa, *A. a.* Kaplumbağa. İstiridye.

sülhafiyye, *A. a.* (Hayb.) Fransızca *chelonies* (kaplumbağalar) karşılığı (XIX. yüzyıl).

süllâf, *A. a.* [selef ç.] Selefler. Önce gelip geçmişler. Öncel-ler.

sülle, *A. a.* **1.** İnsan topluluğu, kalabalık. **2.** Çok para.

süllem, *A. a.* **1.** Merdiven. **2.** Kulak içindeki boşluk.

sülme, *A. a.* Gedik. Çatlak.

sülûc, *A. a. (se* ile) [selc c.] Karlar.

sülûk, *A. a.* [silk'ten] **1.** Bir yola girme. **2.** Özel bir gruba katılma. **3.** (Tas.) Dervişlik yoluna, bir tarikata girme.

sülüs, *A. s., a.* **1.** Üçte bir. **2.** Bir tür yazı.

sülüsan, sülsan, *A. s.* Üçte iki.

süm, *A. a. (se* ile) Sarmısak.

süm, *A. a.* (At, öküz... gibi) Hayvanların ayak tırnakları. Toynak.

süm'a, *A. a.* Başkalarına göstermiş olmak için yapılmış iş, davranış.

sümmak, *A. a.* Sumak.

sümmettedarik, *A. se., be.* İşin olup bitmesinden sonra düşünülmüş. Sonradan uydurma.

sümpare, *F. a.* Zımpara.

sümre, sümret, *A. a.* Esmerlik. Karayağızlık.

sümuhat, *A. a.* Eli açıklık, cömertlik.

sümum, *A. a.* [semm ç.] Zehirler, ağılar.

sümün, *A. s.* Sekizde bir.

sümüvv, *A. a.* Yükseklik. *s.* Yücelik.

sünaî, sünaiyye, *A. s. (se* ile) **1.** İkili. **2.** İkilik.
sünbük, senbek, *A. a.* At tırnağı. Toynak.
sünbül, *F. a.* **1.** Sümbül. **2.** (Mec.) Güzellerin saçı.
sünbüle, *A. a.* **1.** Başak. **2.** (Gökb.) Güneşin ağustosta girdiği Başak burcu. [ç. senabil, sünbülât].
sündüs, *A. a.* Eski, değerli bir kumaş türü.
sünen, *A. a.* [sünnet c.] Sünnetler.
sünnet, *A. a.* **1.** Muhammed Peygamberin, yaptıklarıyla söylediklerinden her biri. **2.** Erkek çocukların sünneti.
Sünnî, *A. a., s.* [sünnet'ten] Ehl-i sünnetten olan.
sünuh, *A. a.* Akla, hatıra gelme. [ç. sünuhat].
sünuh, *A. a.* Sağlam ve güvenli olma. Adamakıllı bilme. [ç. sanihat].
-süpar. *Bkz.* -sipar.
süpare, *F. a.* Kur'an cüzlerinden her biri.
süpürde, *F. s.* **1.** İsmarlanmış. **2.** Bırakılmış, verilmiş.
süradik, seradik, *A. a. (sin* ile) **1.** Saray perdesi. **2.** Padişahın büyük çadırı. [ç. süradikat].
sürag, *F. a.* İz, işaret.
-sür'at, *A. a.* Çabukluk. Az zamanda çok hareket etme. • *Sür'at-i intikal,* kavrama çabukluğu; *-seyr,* gidiş hızı.
Süreyya, *A. a.* Ülker yıldızı.
sürfe, *A. a.* (Bitb.) Kurtçuk. Tırtıl. Böcek.
sürh, *F. s., a.* **1.** Kırmızı. **2.** Kırmızı mürekkep.
sürhâb, *F. a.* [sürh-âb] **1.** Kırmızı su (kan ya da şarap). **2.** Bir tür ördek.
sürhî, *F. a.* Kırmızılık.
sürhser, *F. a.* [sürh-ser] Kızılbaş.
sürm, *A. a.* Kalınbağırsağın alt kısmı. Göden.
sürme, *F. a.* Sürme.
sürna, *F. a.* Zurna.
sürr, *A. a.* Yeni doğmuş çocuğun kesilen göbeği.
sürrak, *A. a.* Hırsızlar.
sürre, *A. a.* Göbek.
sürrî, *A. s.* Göbeğe ait, göbekle ilgili.
sürub, *A. a.* [serb ç.] İçyağları.
süruc, *A. a.* [serc ç.] Eyerler.
sürud, *F. a.* Şarkı, türkü.
sürur, *A. a.* Sevinç.
süruş, *F. a.* **1.** Melek. **2.** (Tanrı haberi ulaştıran) Cebrail. [ç. sürušan].
Süryanî, *A. s., a.* Eski Suriye (Şam) halkından, onların eski dinlerinden olanlar.
süs. *Bkz.* sus.
süst, *F. s.* Gevşek. Sölpük.
süstî, *F. a.* Gevşeklik.
sütre, *A. a.* Perde, örtü.
sütude, *F. s.* **1.** Övülmüş. **2.** Övülmeye değer.
sütuh, *F. s.* Yorgun, bezgin.
sütun, *F. a.* **1.** Direk. **2.** Gazete sayfasının yukardan aşağı olan bölümlerinden her biri, kolon.
sütur, *F. a.* Binek ve yük hayvanı.

sütur, *A. o.* [sitr ç.] Örtüler, perdeler.

sütur, sutur, *A. o.* [satr ç.] Satırlar.

sütüre, *F. o.* Ustura.

sütürg, *F. o.* **1.** Büyük, iri. **2.** Kuvvetli. **3.** Kızgın.

süul, *A. o.* Et beni.

-süvar, *F. s., o.* **1.** Ata binmiş, binici. **2.** "Binen, binici" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Esbsüvar,* atanan binen; *estersüvar,* katıra binen; *hecinsüvar,* hecin devesine binen. [ç. süvaran].

süvar, sivar, *A. o.* Bilezik. [ç. esavir, esvire].

süvari, *F. o.* **1.** Atlı. **2.** Atlı asker. **3.** Gemi kaptanı.

süver, *A. o.* [sure ç.] Sureler.

süveyda', *A. o.* **1.** Yüreğin ortasındaki kara benek. **2.** Yürekteki gizli günah. **3.** (Bitb.) 1. Besidoku. 2. Besiörü.

süveyk, *A. o.* (Bitb.) Sapçık.

süvüm, *F. s.* Üçüncü.

süyuf, *A. o.* [seyf ç.] Kılıçlar. • *Süyuf-i meslûle,* kınından çekilmiş kılıçlar; *bakıyyet-üs-süyuf,* kılıçtan artakalanlar, kılıç artıkları, savaştan kurtulabilenler; *ehl-i süyuf,* kılıç ehli, askerler.

süyûh, *A. o.* **1.** Akarsular. **2.** Çizgili giyecekler.

süyul, *A. o.* [seyl ç.] Seller.

Ş

ş, 1. Arap abecesinin on üçüncü, Osmanlı ve Fars abecesinin on altıncı harfidir. **2.** Ebced hesabında 300 sayısının karşılığıdır. Ay hesabında da şaban ayını gösterir.

şâb. *Bkz.* şabb.

şa'b, *A. o. (ayın* ile) Kabile, taife, cemaat. [ç. şuub].

şab, *F. o.* Şap.

şa'ban, *A. o.* Arabi ayların sekizincisi.

şabaş, *F. o.* Beğenme. "Aferin!" deme.

şabb, şâb, *A. s., o.* Genç. Delikanlı. • *Şabb-i emred,* sakalı bıyığı gelmemiş genç.

şad, *F. s.* Sevinçli.

şadâb, *F. s.* [şad-âb] Suya kanmış. Sulu. Taze.

şadâbter, *F. s.* Aşırı sulanmış.

şadan, *F. s.* Sevinçli.

şadırvan, *F. o.* Şadırvan.

şadî, *F. o.* Sevinç. Gönül ferahlığı.

şadkâm, *F. s.* [şad-kâm] Talihi düzgün olmakla halinden memnun bulunan.

şadman, *F. s.* Sevinçli.

şadmanî, *F. o.* Sevinç. • *Izhar-i şadmanî,* sevindiğini gösterme.

şadmerg, *F. o.* [şad-merg] Sevinç ölümü. Sevinme aşırılığından ölme.

şafak, *A. o.* **1.** Güneş batmasından sonra olan alacakaranlık. **2.** Tan zamanı. Güneş doğmadan önceki alacalık.

şafak, *A. o.* Acıma, sevme, esirgeme. [ç. eşfak].

şafakalûd, *F. s.* [şafak-âlûd] Şafak renginde, şafak gibi.

şafakgûn, *F. s.* [şafak-gûn] Şafak renkli.

şafi, şafiye, *A. s.* [şifa'dan] **1.** Şifa veren, sağaltan, iyi eden. **2.** Kandıran. İnandıran, yeter görülen. • *Cevab-i şafi,* yeter görülen karşılık; *deva-i şafi,* iyi eden ilaç.

şafi', *A. s.* [şefaat'ten] Şefaat eden. Birinin bağışlanması için araya giren. • *Şafi'-i ruz-i ceza,* (ceza gününün şefaatçisi) Muhammed Peygamber.

Şafiî, *A. s.* İmam Şafii mezhebinde olan.

Şafiî, *A. o.* Islamın dört mezhebinden birinin imamı olan kişi (767-819).

Şafiiyye, *A. o.* **1.** İmam Şafii mezhebi. **2.** Bu mezhepte olanlar.

şagab, *A. o.* Fitne uyandıran.

şagaf, şegaf, *A. a.* Çıldırasıya sevme.

şagafalûd, *F. s.* [şagaf-âlûd] Delirtici, deli edecek halde.

şagafdar, *F. s.* [şagaf-dar] Delirtici.

şagal, şakâl, *F. a.* (Hayb.) Çakal.

şagıl, *A. s.* [şugl'dan] **1.** Işgal eden. **2.** Tutan.

şagird. *Bkz.* şakird.

şah, *F. a. (hı* ile) **1.** Dal, budak. **2.** Geyik ve benzerleri hayvanların dallı boynuzları. • *Şah-i ahû,* ceylan boynuzu; *-gül,* gül dalı.

şah, şeh, *F. a. (he* ile) **1.** Padişah. **2.** Iran hükümdarı unvanı. • *Şah-i merdan, -velayet,* halife Ali. [ç. sahan].

şaha, *F. a.* Boyunduruk.

şahab, şihab, *A. a.* Alev. Ateş parçası.

şahadet, şehadet, *A. a.* **1.** Şahitlik, tanıklık. **2.** Bir şeyin gerçekliğine inanma. **3.** İşaret, iz. **4.** "Eşhedü..." tümcesini söyleme. **5.** Din uğrunda ölme, şehit olma. **6.** Gözle görülen şeyler, dünya, tüm varlık. • *Alem-i şahadet,* tüm maddi, gözle görülen şeyler; *âlim-ülgayb veş-şahade,* (görülen ve görülmeyen şeyleri bilen) Tanrı.

şahadetname, *F. a.* [şahadetname] **1.** Diploma. **2.** Bir işi yapabilme için resmi izin kâğıdı. **3.** Iyilik kâğıdı.

şahan, *F. a.* [şah ç.] Padişahlar, şahlar.

şahane, *F. s.* [şah-ane] **1.** Hükümdara uyarcasına. Hükümdara layık. **2.** Bir hükümdara layık, yakışır tamlıkta.

şahbal, şehbal, *F. a.* [şah-bal] Kuş kanadının en uzun tüyleri.

şahbaz, şehbaz, *F. a.* [şah-baz] **1.** Beyaz, iri doğan kuşu. **2.** (Mec.) Gösterişli, yiğit kimse.

şahbender. *Bkz.* Şehbender.

şahbeyt, *F. a.* [şah-beyt] Bir koşuğun en güzel beyti.

şahdane, şehdane, *F. a.* [şahdane] **1.** İri inci tanesi. **2.** Kendir tohumu. .

şahdar, *F. s.* [şah-dar] **1.** Dallı (ağaç). **2.** Dallı boynuzlu (hayvan).

şahdarû, *F. a.* [şah-darû] Şarap.

şâhıs, *A. a.* [şahs'tan] Ölçme için dikilen ve işaret tutulan nişan.

şahî, *F. a., s.* **1.** Padişahlık. **2.** Nişasta ve yumurtalı bir çeşit helva. **3.** İnce bir çeşit patiska. **4.** Küçük bir İran parası. **5.** Eski bir çeşit top. **6.** Hükümdara layık. **7.** İran Şahıyla ilgili.

şahid, *A. a.* [şehadet'ten] **1.** Tanık. **2.** (Ya.) Büyük bir yazar ya da yapıttan alınan örnek. • *Şahid i âdil,* tanıklığı kuşku götürmeyen tanık; *-zor,* yalan yere tanıklık eden, yalan tanık.

şahid, *F. a.* Güzel. Sevgili. • *Şahid-i bazar,* orospu; *-devran,* ünlü güzel.

şahik, *A. s.* Yüce, yüksek (dağ, yapı....).

şâhika, *A. a. (he* ile) Dağ tepesi. [ç. şevahik].

şahin, *F. a.* **1.** Doğan. **2.** Terazi dili.

şahinşah şehinşah, şehinşeh, şehenşah, *F. a.* Şahlar şahı, ulu hükümdar.

şahinşahî, *F. a.* Padişahlık.

şahka, *A. s.* Keskin çığlık, ses.

şahm, *A. a.* **1.** İçyağı. Etler arasında bulunan yağ. **2.** (Kim.) Katıyağ, donyağı. • *Şahm-i madenî,* mineral yağ.

şahme, *A. a. (ha* ile) İçyağı parçası.

şahname, *F. a.* [şah-name] **1.** Hükümdarların biyografisini manzum olarak anlatan kitap. **2.** *ö. a.* Tus'lu Firdevsi'nin ünlü manzum destanı.

şahne, *A. a.* **1.** İnzibat, emniyet memuru. **2.** Harman bekçisi.

şahnişîn, şehnişîn, *F. a.* [şahnişîn] Odanın sokak tarafına olan çıkıntısı. Balkon.

şahper, şehper, *F. a.* [şeh-per] Kuş kanadının en uzun tüyleri.

şahrah, şehrah, *F. a.* **1.** Büyük yol. **2.** (Mec.) Şaşırılması mümkün olmayan doğru ve açık yol.

şahs, *A. a.* **1.** Şahıs. **2.** İnsanın görünen kalıbı. **3.** Kişi, kimse. • *Şahs-i manevî,* (ortaklıklar ve bankalar gibi) kişi muamelesi yapılan, tüzel kişi; *-salis,* (üçüncü şahıs) davada iki taraftan da olmayan. [ç. eşhas].

şahsar, *F. a.* [şah-sar] Dallı budaklı ağaçlar. Ağaçlık yer.

şahsen, *A. be.* **1.** Cisimce, gövdece, biçim itibarıyla. **2.** Kendisi.

şahsî, şahsiyye, *A. s.* Kişinin kendi özüne ait, kendisiyle ilgili, kişisel.

şahsiyyat, *A. a.* **1.** Kişinin kendine ait işler. Özel işler. **2.** Birinin şahsıyla ilgili uygunsuz sözler.

şahsiyyet, *A. a.* Kişilik. Özlük.

şahsüvar, şehsüvar, *F. s.* [şahsüvar] Ata iyi binen.

şahtere, şehtere, *F. a.* (Hek.) Şahtere otu (Dövülerek yapılır, hapı uyuz hastalığında kullanılır).

şahtereciyye, *A. a.* (Bitb.) Fransızca *fumariacees* (şahteregiller) karşılığı (XIX. yüzyıl).

şahvar, şehvar, *F. s.* [şah-var] **1.** Hükümdara uygun biçimde. **2.** *a.* İri taneli inci.

şahzade, şehzade, *F. a.* [şahzade] Şahın oğlu, prens.

şaık, şaika, *A. s.* [şevk'ten] İstekli. Şevkli.

şaibe, *A. a.* **1.** Leke. Eksiklik. **2.** Kötü eser, iz. [ç. şevaib].

şaik, şaike, *A. s.* Dikenli.

şaikane, *F. be.* [şaik-ane] İstekli ce, şevkli olarak.

şair, *A. a., s.* Şair, ozan. [ç. şairan, şuara].

şaîr, *A. a.* Arpa.

şairan, *F. a.* [şair ç.] Şairler, ozanlar.

şairane, *F. s., be.* [şair-ane] Ozanca. Ozana yakışırcasına.

şaire, *A. a.* Kadın ozan. [ç. şevair].

şaîre, *A. a.* Arpa tanesi.
şakâl. *Bkz.* sagal.
şakî, *A. s. (kaf* ile) [şekavet'ten] **1.** Her türlü günahı işleyecek bahtsız. **2.** Haylaz, habis. **3.** Haydut, yol kesen. [ç. eşkıya].
şâkî, şâkiyye, *A. s. (kef* ile) [şikâyet'ten] Şikâyetçi.
şakîk, *A. a.* **1.** İkiye bölünmüş bir şeyin yarısı. **2.** Ana-baba bir erkek kardeş.
şakîka, *A. a.* **1.** Ana-baba bir kız kardeş. **2.** Yarım başağrısı.
şakîkiyye, *A. a.* (Bitb.) Düğünçiçeğigiller.
şakir, şakire, *A. s.* [şükr'den] Şükreden. Gördüğü iyiliğe karşı dua eden.
şakird, şagird, *F. a.* **1.** Öğrenci. **2.** Çırak. **3.** Stajyer. [ç. şakırdan].
şakk, *A. a. (kaf* ile) **1.** Yarma, çatlama. **2.** Yırtma, paralama. **3.** Kırma. **4.** Yarık, yarma. Çatlak. • *Şakk-i şefe,* ağız açma, söz söylenen.
şâkk, şâkka, *A. s.* [meşakkatten] Eziyetli, zahmetli. • *Hidemat-i şâkka,* ağır ve kaba işler.
şakul, *A. a.* Çekül.
şakulî, şakuliyye, *A. s.* (Geo.) Düşey.
şal, *F. a.* Şal.
şalgam, *F. a.* Şalgam.
şam, *F. a.* Akşam. • *Şam ü seher,* akşam sabah.
şâme, *A. a.* Ben. Bedendeki kara nokta. [ç. şâmat].
şame, *F. a.* Başörtüsü.
şamgâh, *F. a.* [şam-gâh] Akşam vakti.
Şamî, Şamiyye, *A. s.* Şam kentinden olan. Şam kentiyle ilgili.
şamih, şamiha, *A. s.* Yüksek, yüce. [ç. şamihat].
şamil, şamile, *A. s.* [şümul'den] **1.** Kaplayan, çevreleyen. **2.** Genel. Herkese ait. • *Şamil-ül-afak,* dünyayı kaplamış olan.
şamm, *A. s.* [şemm'den] Koklayan. Koku alan.
şamme, *A. a.* Koku alma yetisi. Koklam.
şan, *A. a.* Şan. Un. Gösteriş, çalım.
şane, *F. a.* Tarak.
şanesaz, *F. a.* [şane-saz] Tarak yapan.
şanezen, *F. s.* [şane-zen] Baş tarayan.
Şapur, *F. ö. a.* **1.** Birkaç Fars kralının adı. **2.** Husrev'le Şirin'e aracılık yapan ressam. • *Şapur Zu'l-Ektaf,* (Kürekkemikli Şapur) tutsaklarının kürekkemiklerini çıkardığı için bu adla anılan Fars hükümdarı.
şa'r, *A. a. (ayın* ile). Kıl.
şarab, *A. a.* Şarap. • *Şarab-i nab,* katıksız şarap.
şarabhane, *F. a.* [şarab-hane] **1.** Meyhane. **2.** Şarap yapılan yer.
şarabî, *F. s.* Kırmızı şarap renginde olan, şarap rengi.
şârık, şârika, *A. s.* [şark'tan] Doğup parlayan.
şârî', şâri'a, *A. a., s. (re, ayn* ile) **1.** Yasa koyan. **2.** Şeriat koyan.

şa'rî, şa'riyye, *A. s.* (Fiz.) Kılcal.
şarib, *A. s.* [şürb'den] İçen. • *Şarib-ül-leben,* süt içen; *şarib-ül-leyl ven-nehar,* gece gündüz içen, alkol düşkünü.
şarib, *A. a.* Bıyık. [ç. şevarib].
şarih, *A. a.* [şerh'ten] Bir kitaba açıklama yazan kimse. [ç. şurrah].
şa'riyye, *A. a.* Şehriye.
şa'riyyet, şâ'riyyet, *A. a.* (Fizyo.) Fransızca *capilarite* (kılcallık) karşılığı (XX. yüzyıl).
şark, *A. a.* **1.** Şark, doğu. **2.** Doğu yönleri.
şarkan, *A. be.* Gün doğusu yönünden.
Şarkî, Şarkiyye, *A. s.* **1.** Doğuyla ilgili. **2.** Doğu ülkeleriyle ilgili.
şarkiyyat, *A. a.* [şark'tan] Fransızca *orientalisme* (doğubilim) karşılığı (XIX. yüzyıl).
şarkiyyun, *A. a.* Doğulular.
şart, *A. a. (ti* ile) Şart, koşul.
şartî, şartiyye, *A. s.* Şartla ilgili, şart gibi olan. Şartlı, koşullu.
şartname, *F. a.* [şart-name] Bir sözleşmede olan koşulların yazıldığı resmi kâğıt.
şast, *F. s.* Altmış (60).
şast, *F. a.* **1.** Okçuların baş parmaklarına taktıkları yüksük. **2.** Balık oltası.
şa'şaa, *A. a.* **1.** Parlaklık, parlama. **2.** Gösteriş, dış süs, yaldız.
şa'şaadar, *F. s.* [şa'şaa-dar] Gösterişli, parlak.
şa'şaapaş, *F. s.* [şa'şaa-paş] Parıltılı, ışık saçan.
şat, *A. a. (te* ile) Koyun.
şathiyyat, *A. a.* Eğlenceli fıkralar.
şathiyye, *A. a.* Şeriata aykırı düşen ve vahdet-i vücut'ta aşırı görüşü bildiren sözler.
şatıiyye, *A. a.* (Hayb.) Fransızca *echassiers* (uzunbacaklılar) karşılığı (XIX. yüzyıl).
şâtır, şâtıra, *A. s.* [şetaret'ten] **1.** Neşeli, istekli. **2.** Bir büyük kimsenin atı yanında giden hizmet adamı.
şâtim, şâtime, *A. s.* [şetm'den] Sövüp sayan.
şatranç, *A. a.* Satranç.
şatt, *A. a.* Büyük ırmak. • *Şatt-ül-Arab,* Dicle ve Fırat ırmaklarının birleşmesinden oluşan büyük ırmak.
şayan, *F. s.* Yakışır, yaraşır; uygun; layık, değer.
şayed, *F. il.* Şart ilgecidir. Belki, ola ki, olabilir ki.
şayeste, *F. s.* Yaraşır. Uygun.
şayestegî, *F. a.* [şayeste-gî] Yaraşıklık. Uygunluk.
şaygân, *F. s.* **1.** Uygun. **2.** Bol. • *Genc-i şaygân,* Husrev Perviz'in hazinesi.
şayi', şayi'a, *A. s.* [şüyu'dan] **1.** Duyulmuş, işitilmiş. **2.** Ortaklar arasında pay edilmemiş.
şayi'a, *A. a.* Yayılmış haber. [ç. şayi'at].
şazz, şazze, *A. s. (zel* ile) Kuraldışı. Kurala uymayan. [ç. şüzuz].
şeair, *A. a., ç.* Âdetler, töreler.
şeamet, *A. a.* Uğursuzluk. [ç. şeamât].

şeb, *F. a.* Gece. • *Şeb ü ruz, ruz ü şeb,* gece gündüz; *şeb-i hicran,* hicran, ayrılıkla geçirilen gece; *-yelda,* yılın en uzun gecesi (22 aralık).

şebab, *A. a.* Gençlik. • *Ahd-i şebab,* gençlik dönemi.

şebabet, *A. a.* Gençlik.

şebahet, *A. a.* Benzeme, benzeyiş.

şeb'an, *A. s.* [şibi'den] Tok. Karnı doymuş.

şeban, *F. a.* [şeb ç.] Geceler.

şebane, *F. s.* Gecelik, gece olan.

şebahgâh, şebangeh, *F. a.* **1.** Gece vakti. **2.** Gecelenecek yer.

şebanruz, *F. a.* (Yirmi dört saatlik) gün.

şebb, şabb, *F. a.* Şap.

şebbû, şebbûy, *F. a.* [şeb-bû] Şebboy çiçeği.

şebçirag, şebçerag, *F. a.* [şebçirag] Şimşirek taşı.

Şebdiz, *F. a.* Husrev Perviz'in karayağız atı.

şebeh, *A. a.* Gövde, cisim, şahıs. [ç. eşbah].

şebeh, *A. a. (he* ile) Benzer. Benzeyiş.

şebeke, şebike, *A. a.* **1.** Ağ, balık ağı. **2.** Demiryollarının tümü. **4.** Izgara. **5.** (Ana.) Ağ ve kafes biçiminde olan zar, dokular. **6.** Kötü amaçlarla gizli kurulan topluluk.

şebekî, şebekiyye, *A. s.* (Ana.) Ağsı.

şebengiz, *F. a.* Yarasa.

şebgerd, *F. s.* [şeb-gerd] **1.** Gece dolaşan kol, bekçi. **2.** (Gökteki) ay.

şebgîr, *F. s.* [şeb-gîr] **1.** Gece uyumayan. **2.** Kervan. **3.** Sabah vakti. **4.** Sabah kuşu.

şebgîrî, *F. a.* Fransızca *agrypnie* (gece uyumazlık) karşılığı (XIX. yüzyıl).

şebgûn, *F. s.* [şeb-gûn] Gece renkli, kara.

şebhîz, *F. s. (hı, ze* ile) [şeb-hîz] Gece kalkan. Gece iş gören.

şebhun, şebihun, *F. a. (hı* ile) [şeb-hun] Gece baskını.

şebîh, *A. s. (me* ile) Benzer. Aynı, tıpkı.

şebike. *Bkz.* şebeke.

şebistan, *F. a.* **1.** Yatak odası. **2.** Harem dairesi. **3.** Gece ibadet yeri.

şebnem, *F. a.* [şeb-nem] Çiy.

şebpere, *F. a.* [şeb-pere] Yarasa.

şebrenk, *F. s.* [şeb-renk] Gece rengi, kara.

şebrev, *F. s.* [şeb-rev] Gece giden. Gece yolcusu, karanlıkta yürüyen.

şebtab, *F. a.* [şeb-tab] Ateşböceği.

şebzindedar, *F. s.* [şeb-zindedar] Geceyi boş geçirmeyip ibadet eden. Geceleyin uyanık duran.

şecaat, *A. a. (ayın* ile) Yiğitlik, yüreklilik.

şecc, *A. a.* Başparmak.

şecen, *A. a.* Dal, budak, kol. [ç. şücün].

şecer, *A. a.* Ağaç. • *Şecer-i hayat,* (Bitb.) hayat ağacı; *-mış-*

mış, (Bitb.) kayısı ağacı; *-rumman,* nar ağacı; *-Süleyman,* katran ağacı; *-temr,* hurma ağacı; *-tîn,* incir ağacı; *-tuffah,* elma ağacı; *şecer-ül-hur,* kavak ağacı.

şecere, *A. a.* **1.** Tek bir ağaç. **2.** Bir ailenin kökünü gösteren cetvel, kütük. Soyağacı.

şeci', *A. s. (ayın* ile) [şecaat'ten] Yiğit, yürekli. [ç. şüc'an, şücea].

şedaid, *A. a.* [şedide ç.] **1.** Eziyetli, zahmetli durumlar. **2.** Belalar, büyük sıkıntılar.

şedd, *A. a.* **1.** Sıkı bağlama, sıkma. **2.** Hızlı, çabuk gitme. • *Şedd-i nitak-i himmet,* himmet kuşağını kuşanma, işe sıkı başlama; *-rihal,* semerleri bağlama, hareket etme, gitme.

Şeddad, *A. a.* Yemen'de Ad kavminin hükümdarı. Büyük binaları, bu arada cennete benzetmek isteğiyle yaptırdığı İrem bağıyla ün almıştır. Bu bağdaki köşke girmeden Tanrı gazabına uğrayarak tümü yerin dibine geçmiştir.

şeddadane, *F. be.* [şeddadane] Şeddad'ınki gibi, o yolda. (En çok büyük, sağlam yapılar için kullanılır).

şedde, *A. a.* Arap abecesinde bir harfin iki kez okunmasını gösteren işaretin adı.

şedid, şedide, *A. s.* [şiddet'ten] **1.** Sert, katı. **2.** Sıkı.

şedide, *A. a.* Bela, büyük sıkıntı. [ç. şedaid].

şef'a. *Bkz.* şüf'a.

şefaat, *A. a.* Bağışlanmasını dileme. Birine arka olma, sahip çıkma.

şefe, şife, *A. a.* Dudak. [ç. şefevat, şifah].

şefef, *A. a.* Yaramaz, kötü yaradılışlı kimse.

şefetan, *A. a.* İki dudak.

şefevat, *A. a.* [şefe ç.] Dudaklar.

şefevî, şefeviyye, *A. s.* Dudağa mensup, dudakla ilgili. Dudaksıl.

şefeviyye, *A. a.* (Bitb.) Fransızca *labiées* (ballıbabagiller) karşılığı (XIX. yüzyıl).

şeffaf, *A. s.* Bakıldığı zaman arkasındaki cisim görünen, saydam.

şefi', *A. s.* **1.** Suç bağışlanması için araya giren. **2.** Satılacak bir mal için almada üstünlük hakkı olan. • *Şefi'-i müznibîn,* günahlıların şefaatçisi (Muhammed Peygamber). [ç. şüfea].

şefik, şefika, *A. s.* [şefkat'ten] Şefkatli, acıyıp esirgeyen.

şefkat, *A. a.* Acıyarak ve esirgeyerek sevme.

şefkatnisar, *F. a.* [şefkat-nisar] Şefkat saçan, şefkat dağıtan.

şeftalû, *F. a.* **1.** Şeftali. **2.** Öpücük.

şegaf, *A. a.* Yürek zarı.

şegaf. *Bkz.* şagaf.

şegal, *F. a.* Çakal.

şeh. *Bkz.* şah.

şehadet. *Bkz.* şahadet.

şehamet, *A. a.* Akıllılıkla birlikte olan yiğitlik (İran Şahının

unvanlarından).

şehba', *A. s.* Külrengine yakın akçıl renk. Kır (at). • *Halebüş-şehba'*, (uzaktan görünüşü akçıl olan) Halep kenti.

şehbal, şahbal, *F. a.* [şeh-bal] Kuş kanadının uzun tüyü.

şehbaz, şahbaz, *F. a.* [şeh-baz] Doğan kuşu.'

şehbender, şahbender, *F. a.* Konsolos.

şehbeyt, şahbeyt, *F. a.* [şeh-beyt] Koşuğun en güzel beyti.

şehd, *A. a.* **1.** Gömec balı. **2.** Bal.

şehdâb, şehdâbe, *F. a. (he* ile) [şehd-âb] Bal şerbeti.

şehdane, şahdane, *F. a.* **1.** Kenevir tohumu. **2.** İri tane inci.

şehdhân, *F. a. (he, hı* ile) [şehdhân] Bal sofrası.

şehdkâm, *F. s.* [şehd-kâm] Tadı damağında kalmış.

şehenşah. *Bkz.* şahinşah.

şehevî, şehvî, şeheviyye, *A. s.* Şehvetle ilgili, kösnül.

şehî, şehiyye, *A. s.* [şehvet'ten] İştahlandırıcı. İstek uyandıran. • *Et'ıma-i şehiyye*, iştah uyandıran yemekler.

şehid, şehide, *A. s.* [şehadetten] Din uğrunda ölen. Savaşta ölen. • *Şehid-i Kerbelâ*, Muhammed Peygamberin torunu imam Hüseyin. [ç. şühеda].

şehik, *A. a.* **1.** Nefesi içeri alırken ses verme, hıçkırık. **2.** Soluk alma.

şehîm, şehîme, *A. s.* [şehamet'ten] Şehametli.

şehinşah, şehinşeh. *Bkz.* şahinşah.

şehîr, şehîre, *A. s.* [şöhret'ten] Un almış, ünlü.

şehka, *A. a.* Kuvvetli kahkaha.

şehkâr, *F. s.* [şeh-kâr] Baş eser. En güzel eser. Fransızca *chef-d'oeuvre* (başyapıt) karşılığı (XX. yüzyıl).

şehlâ, *A. s.* **1.** Ela gözlü (kadın). **2.** Koyu mavi, ela. **3.** Tatlı şaşı, yarım şaşı. • *Ayn-i şehlâ, çeşm-i şehlâ*, ela göz (ya da) tatlı şaşı bakan göz.

şehlevend, *F. s.* [şeh-levend] Boylu boslu, şen, güzel genç. [ç. şehlevendan].

şehnaz, *F. a.* Bir musiki makamı.

şehnişîn, şahnişîn, *F. a.* [şehnişîn] Binanın dışarı çıkıntısı, balkon.

şehper, şahper, *F. a.* [şeh-per] Kuş kanadının uzun tüyü.

şehr, *A. a.* **1.** Yeni ay, hilal. **2.** Bir aylık süre, ay. [ç. şühur].

şehr, *F. a. (he* ile) Kent.

şehrah, şahrah, *F. a.* [şeh-rah] Büyük yol.

şehrârâ, *F. s.* [şehr-ârâ] Kenti süsleyen, kente süs veren.

şehrâyin, *F. a.* [şehr-âyin] Donanma.

şehrî, *F. s., a.* **1.** Kentli. **2.** İstanbullu. **3.** (Mec.) İnce, kibar.

şehrî, şehriyye, *A. s.* Aylık, aya mensup, ayla ilgili.

şehristan, *F. a.* Büyük kent.

şehriyar, şehryar, *F. a.* Hükümdar.

şehriyarî, *F. s.* Hükümdara mensup, hükümdarla ilgili.

şehsüvar, şahsüvar, *F. a.* Usta ve ünlü (ata) binici. [ç. şehsüvaran].

şehtere. *Bkz.* şahtere.

şehvanî, şehvaniyye, *A. s.* **1.** Şehvetle ilgili. **2.** Şehvete düşkünlüğü çok (kimse).

şehvar, şahvar, *F. s.* **1.** Hükümdara uygun biçimde. **2.** *a.* İri taneli inci.

şeh(e)vat, *A. a.* [şehvet *c.*] **1.** Kuvvetli istekler. **2.** Nefis düşkünlükleri.

şehvet, *A. a.* **1.** Şehvet. Bir şeyi sevip aşırı isteme. **2.** Nefis. **3.** Cinsel istek.

şehvetengiz, *F. s.* [şehvet-engiz] Iştiha, istek uyandıran.

şehvetperest, *F. s.* [şehvet-perest] Nefsine, isteklerine çok düşkün.

şehvî. *Bkz.* şehevî.

şehzade, şahzade, *F. a.* [şehzade] Hükümdar oğlu, prens. [ç. şehzadegân].

şeka', *A. a. (raf, hemze* ile) **1.** Kutsuzluk. Bahtı karalık. Mihnet. **2.** Rezalet. Alçaklık.

şekavet, *A. a.* **1.** Kutsuzluk. **2.** Yaramazlık, kötü iş işleme. **3.** Haydutluk, yol kesicilik.

şekayık, *A. a.* Şakayık çiçeği.

şekayıkıyye, *A. a.* (Bitb.) Deniz şakayıkları.

şeker, şekker, *F. a.* Şeker. • *Şîr 'ü şeker,* (sütle şeker) uygun.

şekerâb, *F. s.* [şeker-âb] İki dost arasındaki kırgınlık, aradaki soğukluk.

şekerbar, *F. s.* [şeker-bar] Şeker yağdıran. Etrafa şeker saçarcasına tatlı. • *Hande-i şekerbar,* tatlı gülümseme.

şekergüftar, *F. s.* [şeker-güftar] Sözü şeker gibi tatlı.

şekerhâb, *F. a.* [şeker-hâb] Otururken gelen tatlı uyku. Imızganma.

şekerhand, şekerhande, *F. a. (hı* ile) [şeker-hand] Şeker gibi tatlı gülme.

şekerî, *F. s.* Şekerle ilgili.

şekeristan, *F. a.* Şekerkamışı tarlası.

şekerkand, *F. a.* [şeker-kand] Şekerkamışından yapılma şeker.

şekerleb, *F. s.* [şeker-leb] Dudağı şeker gibi tatlı.

şekerrenk, *F. s.* [şeker-renk] **1.** Sarıya çalar beyaz renk. **2.** (Mec.) Bozuşmuş, bozuşuk.

şekerriz, *F. s. (ze* ile) [şeker-riz] Şeker saçan. Pek tatlı.

şekerşiken, *F. s.* [şeker-şiken] Tatlı söz söyler (güzel).

şekîb. *Bkz.* şikîb.

şekîme, *A. a.* **1.** Gem. **2.** Dayanma, kolay teslim olmama. • *Kaviy-üş-şekîme, şedîd-üş-şekîme,* çok dayanıklı, kuvvetle dayanır; kimseye baş eğmez.

şekk, *A. a. (kef* ile) Sanı. Kuşku. [ç. şukûk].

şekker. *Bkz.* şeker.

şekl, *A. a. (kef* ile) **1.** Şekil. **2.** Biçim. **3.** Benzer. **4.** Taslak. **5.** Beniz, çehre. **6.** Tür, çeşit. [*c* eşkâl].

şeklen, *A. be.* Biçim bakımından.

şeklî, şekliyye, *A. s.* **1.** Biçimce. **2.** Biçimle ilgili.

şekliyyat, *A. o.* Fransızca *morphologie* (biçimbilgisi) karşılığı (XX. yüzyıl).

şekliyye, *A. o.* Fransızca *formalisme* (biçimcilik) karsılığı (XX. yüzyıl).

şekûr, şekûre, [şükr'den] Tanrı vergilerine karşı hep şükreden.

şekva, *A. o.* Şikâyet, sızıltı.

şekve, *A. o.* Şikâyet, sızıltı.

şelâle, *A. o.* Büyük çağlayan.

şelel, şell, *A. o.* **1.** (Bitb.) Vücutta olan renkli leke. **2.** Çolaklık. El ya da kol tutmaması. • *Şelel-i asfar,* (Dirb.) sarı benek; *-intaşiyye,* çimlenme beneği.

şelvar, *F. o.* Şalvar.

şem', *A. o.* **1.** Balmumu. **2.** Mum. • *Şem'-i kâfur,* kâfurdan yapılma beyaz mum; *-şebistan,* gece mumu (kandili).

şem'a, *A. o. (ayın* ile) Mumlu fitil, muma batırılmış fitil.

şemail, *A. o., ç.* Huylar, ahlaklar, tabiatlar.

şemaim, *A. o., ç.* Güzel kokulu şeyler. Kokulu küçük kavun.

şemate, şematet, *A. o.* Şamata. Kuru gürültü.

şem'dan, *F. o.* [şem-dan] Şamdan.

şemîm, şemîme, *A. s.* [şemm'den] İyi kokan, güzel kokulu.

şemîme, *A. o.* Güzel kokulu şey.

şemle, *A. o.* **1.** Kıldan örtü. **2.** Sarık.

şemm, *A. o.* Koklama, koku alma.

şemmame, *A. o.* Koklanmaya yarar küçük kavun biçiminde bir meyve.

şemmas, *A. o. (sin* ile) Başının tepesi tıraşlı papaz.

şemme, *A. o.* **1.** Bir kez koklama. **2.** Az şey.

şemmî, şemmiye, *A. s.* Koklamayla ilgili. Koklamaya ait.

şems, *A. o.* Güneş. • *Şems ü kamer,* güneşle ay; *şems-i münir,* parlak güneş; *gurub-i şems,* güneşin batması; *keşşems,* güneş gibi; *tulû-i şems,* güneşin doğması. [*c.* şümus].

şemsâbâd, *F. s.* [şems-âbâd] Güneşi bol yer.

şemse, *A. o.* Güneş biçiminde işleme, süs.

şemsî, şemsiyye, *A. s.* Güneşle ilgili, güneşe ait.

şemsiyye, *A. o.* **1.** Şemsiye. **2.** *s.* Güneşle ilgili. • *Huruf-i şemsiyye, Bkz.* huruf; *manzume-i şemsiyye,* güneş dizgesi; *sene-i şemsiyye,* güneşin 12 burcuyla hesaplanan yıl.

şemsiyye, *A. o.* (Hayb.) Fransızca *heliozoaires* (günsüler) karşılığı (XX. yüzyıl).

şemşir, şimşir, *F. o.* Kılıç.

şe'n, *A. o. (hemze* ile) **1.** İş. **2.** Yeni iş. Yeni olan durum. [*ç.* şüun, şüunat].

şen, *F. o.* **1.** Naz, cilve. Göze ve gönle hoş görünen durum. **2.** Ferahlı, sevinçli. **3.** Şenlik,

bayındır.

şenaat, *A. a.* Kötülük.

şenayi, *A. a.* [şeni'a ç.] Kötü ve ayıp işler.

şenbih, *F. a.* **1.** Gün. **2.** Cumartesi günü. • *Yekşenbih,* pazar; *düşenbih,* pazartesi; *seşenbih,* salı; *çeharşenbih,* çarşamba; *pencşenbih,* perşembe.

şeni', şeni'a, *A. s.* Kötü, fena. Utanılacak, ayıp. • *Fiil-i şeni',* cinsel ilişki.

şe'ni, şe'niyye, *A. s.* Bir ara Fransızca *pragmatique* (kılgılı) karşılığı kullanılmak istenilmişse de tutmamış, *reel* (gerçek) karşılığı kullanılmıştı (XX. yüzyıl).

şeni'a, *A. a.* Kötü ve ayıp iş. [ç. şenayi].

şe'niyyet, *A. a.* Fransızca *realite* (gerçek, gerçeklik) karşılığı (XX. yüzyıl).

şer', *A. a. (ayın* ile) Tanrı buyruğu, ayet, hadis, icma-i ümmet esaslarıyla kurulmuş din kuralları.

şerafet, *A. a.* **1.** Şerefli olma. **2.** Soyluluk. **3.** Şereflilik (imam Hasan soyundan olarak peygamber soyundan gelme). • *Şerafet-i Mekke-i Mükerreme,* Mekke şerifliği.

şerai'. *Bkz.* şerayi'.

şerait, *A. a. (tı* ile) [şart, şarita ç.] Şartlar. Koşullar.

şer'an, *A. be. (ayın* ile) Şeriat bakımından. Şeriate göre.

şerare, şirare, *A. a.* Kıvılcım.

şeraret, *A. a.* Kötülük. Şer işleme. Şerirlik.

şeraset, *A. a. (sin, te* ile) Titizlik, huysuzluk. Geçimsizlik.

şerat, *A. a.* **1.** İz, işaret. **2.** Bir şeyin en bayağısı, aşağılığı. [ç. eşrat].

şerayi', şerai', *A. a.* [şeria ç.] **1.** Şeriatler. **2.** Şeriat hükümleri.

şerayin, *A. a.* [şiryan ç.] Atardamarlar.

şerbet, *A. a.* **1.** Şerbet. **2.** Sıvı olarak içilecek ilaç, müshil.

şerc, *A. a.* Anüs.

şeref, *A. a.* **1.** Ululuk. Yüksekllik. **2.** Övünme. **3.** Üstünlük, beğenilme. **4.** Onur. • *Şeref-i ârızî, -izafî,* rütbe ya da mevkiden gelen ululuk; *-zatî,* kişinin öz ululuğu.

şerefbahş, şerefbahşa, *F. s.* [şeref-bahş] Şeref veren, şereflendiren.

şerefe. *Bkz.* sürfe.

şerefefza, *F. s.* [şeref-efza] Şerefi artıran, şeref veren.

şerefiyye, *A. a.* Bir yerin bayındırılmasından alınan para.

şerefresan, *F. s.* [şeref-resan] Şeref yetiştiren, ulaştıran.

şerefriz, *F. s.* [şeref-riz] Şeref veren.

şerefsâdır, *F. s.* [şeref-sâdır] Şerefle çıkan (padişah emri).

şerefsanih, *F. s.* [şeref-sanih] Şerefle akla gelen (padişah emri).

şerefsudur, *F. s.* [şeref-sudur] Şerefle çıkan (padişah emri).

şerefsünuh, *F. s.* [şeref-sünuh] Şerefle akla gelen, akıldan buyrulan.

şerefyab, *F. s.* [şeref-yab] Şeref

bulan, şeref kazanan.

şereh, *A. a.* Açgözlülük.

şerer, *A. a.* [şerare ç.] Kıvılcımlar.

şererfeşan, *F. s.* [şerer-feşan] Kıvılcım saçan.

şerernâk, *F. s.* [şerer-nâk] Kıvılcım saçan.

şerh, *A. a.* **1.** Açma, yarma. **2.** (Bir ibare ya da kitabı) Açıklama. **3.** Açıklama yolunda yazılmış kitap. **4.** (Mec.) Açık açık anlatma.

şerha, *A. a.* **1.** Kesme ya da yarma eseri. **2.** Dilim. Parça parça.

şerhân, *A. s.* Bir şeye çok düşkün. Aşırı hırslı.

şer'î, şer'iyye, *A. s.* Şeriata ait, şeriatla ilgili. • *Hükm-i şer'î,* şeriata uygun hüküm; *mahkeme-i şer'iyye,* şeriat hükümlerine göre davaları gören mahkeme.

şeriat, *A. a.* **1.** Doğru yol. **2.** Tanrı buyruğu. **3.** Ayetler, hadisler, icma-i ümmet, imamların içtihadıyla kurulmuş temel.

şerif, şerife, *A. s.* **1.** Kutsal, mübarek. **2.** Soylu. **3.** Peygamber soyundan olan. [ç. eşraf, şürefa].

şeriha, *A. a.* **1.** Et dilimi. **2.** Bedenden kopmayarak ayrılmış et.

şerik, şerike, *A. a., s.* **1.** Ortak. **2.** Arkadaş. [ç. şürekâ].

şerir, şerire, *A. s.* Kötü, hayırsız, fesatçı, yaramaz. [ç. eşirra, esrar].

şerit, *A. a.* Hurma kabuğundan ip ya da uzun sargı.

şerita, *A. a.* Sözleşmeyi meydana getiren maddelerden her biri. [ç. şerait].

şerm, *F. a.* Utanma. • *Bişerm,* utanmaz.

şermende, *F. s.* **1.** Utangaç. **2.** Utanacak bir iş yapmış olan.

şermendegî, *F. a.* [şermendegî] Utanma.

şermîn, *F. s.* Utangaç.

şermnâk, *F. s.* [şerm-nâk] Utangaç.

şermsar, *F. s.* [şerm-sar] Utangaç.

şermsarî, *F. a.* Utanma.

şerr, *A. a.* **1.** Kötülük. **2.** Kavga, gürültü. [ç. sürur].

şerr, *A. s., a.* **1.** Kötü adam. **2.** Daha, en kötü. [ç. esrar].

şerrî, şerriyye, *A. s.* Kötülüğe ait, kötülükle ilgili.

şersuf, *A. a.* (Ana.) Kaburga kemiklerinin ön taraf uçlarındaki kıkırdak.

şeş, *F. s.* Altı (6). • *Şeş cihet,* altı yön; (tavla oyununda) *şeş ü dü,* altıyla iki; *şeş cihar,* altıyla dört; *şeş ü se,* altıyla üç; *dü şeş,* altı altı, (Mec.) iyi rastlama.

şeşder, *F. a.* [şeş-der] (Altı kapı) Dünya. • *Şeşder-i fena, -tenk,* (bu) dünya.

şeşhane, *F. a.* [şeş-hane] İçi altı köşeli, namlusu yivli tüfek.

şeşper, *F. a.* [şeş-per] Dilli topuz, soğancık denen savaş aleti.

şeşüm, *F. s.* Altıncı.

şetaret, *A. a. (tı, te* ile) Neşeli

olma. Şenlik.

şetm, *A. a. (te* ile) Sövme. • *Şebb ü şetm,* sövüp sayma. [ç. şutum].

şetta, *A. s., ç.* Dağınık, çeşitli maddelerden oluşma. Ayrı ayrı, başka başka. • *Mevadd-i şetta,* çeşitli maddeler; *ulûm-i şetta,* çeşitli bilgiler.

şevahid, *A. a.* [şahide ç.] Tanıt olarak gösterilen örnekler.

şevahik, *A. a.* [şâhika ç.] Yüksek yerler, tepeler.

şevaib, *A. a.* [şaibe ç.] **1.** Kuşkular, şüpheler. **2.** Ayıplar, lekeler.

şevamih, *A. a.* [şamiha ç.] Yüksekler, tepeler.

şevarık, *A. a.* [şarika ç.] Aydınlıklar.

şevarib, *A. a.* [şarib ç.] Bıyıklar.

şevarid, *A. a.* [şarid ç.] Dağılmış, dağınık şeyler.

şevaz, *A. a. (zel* ile) Şazlar, kurala uymayanlar. Kuraldışılar. Müstesnalar. Ayrıklar.

şevher, *F. a.* Erkek eş. Koca.

şevk, *A. a.* **1.** Şiddetli istek. **2.** Keyif, istek, neşe. **2.** (Türkçede) Işık. [ç. eşvak].

şevk, *A. a.* Diken. [ç. eşvâk].

şevkalûd, *F. s.* [şevk-alûd] Sevkli.

şevke, *A. a.* Deve dikeni.

şevkefza, *F. s.* [şevk-efza] **1.** Şevklendiren, neşe artıran. **2.** Bir musiki makamı.

şevkengiz, *F. s.* [şevk-engiz] Aşırı isteklendiren, neşelendiren.

şevkeran, *F. a.* Baldıran.

şevket, *A. a.* Ululuk (Padişah için kullanılırdı).

şevketmeab, *F. s.* [şevket-meab] Şevketin bulunduğu yer (Padişah nitelemede kullanılırdı).

şevkî, şevkıyye, *A. s. (kaf* ile) [şevk'ten] Şevkle, neşeyle ilgili.

şevkî, şevkiyye, *A. s. (kef* ile) [şevk'ten] Dikene ait, dikensi.

şevval, *A. a.* Arabi ayların onuncusu olup, ilk üç günü Ramazan (Şeker) Bayramıdır.

şey', *A. a.* Nesne, şey. [ç. eşya].

şeyatin, *A. a.* [şeytan ç.] Şeytanlar.

şeyb, *A. a.* Saç sakal ağarması. İhtiyarlık, yaşlılık.

şeyba', *A. s.* **1.** Ak, kırçıl. **2.** Ayın son gecesi. **3.** Gelinin gerdek gecesi.

şeybiyye, *A. a.* (Bitb.) Fransızca *lichenées* (likenler) karşılığı (XIX. yüzyıl).

şeyda, *F. s.* Sevgiden aklını yitirmiş. Şaşkın, divane. • *Aşık-i şeyda, bülbül-i şeyda.*

şeydaî, şeydayî, *F. a.* Sevgiden ileri gelen divanelik.

şeyh, *A. a.* [şeyhuhet'ten] **1.** Yaşlı adam. **2.** Tekkede bulunan başkan. **3.** Arabistan'da kabile başkanı. • *Şeyh-ül-ekber,* Muhiddin Arabi; *şeyh-ül-harem,* harem-i şerif heyetinin başkanı; *şeyh-ül-islâm,* şeyhülislam.

şeyheyn, *A. a.* "İki şeyh" anlamına olup Halife Ebubekir ile Ömer'in unvanları.

şeyhuhet, *A. a.* Yaşlılık. Kocama.

şey'î, şey'iyye, *A. s.* Fransızca *objectif* (nesnel) karşılığı (afaki ile birlikte, XIX. yüzyıl).

şeyn, *A. a.* Leke, ayıp.

şeytan, *A. a. (tı* ile) Şeytan. [ç. şeyatin].

şeytanet, *A. a.* Şeytanlık. Kurnazlık. Hilecilik.

şeytanetkârane, *F. be.* [şeytanet-kâr-ane] Şeytanlıkla. Hilecilik ve fesatçılıkla.

şeytanî, şeytaniyye, *A. s.* Şeytanla ilgili, şeytana yaraşır.

şeytaraciyye, şıtırciyye, *A. a.* (Bitb.) Fransızca *plumbaginees* (dişotugiller) karşılığı (XIX. yüzyıl).

şeyyad, *A. a.* **1.** Sıvacı. **2.** Yüze gülen, riyakâr.

şeza, *A. a.* Kokulu şeylerin kokusu.

şezre, *A. a.* **1.** Maden içinden işlenmeden çıkarılmış altın. **2.** Süs için asılan inci ve altın taneleri. [ç. şuzur, şezrat].

şıkk, *A. a.* **1.** İkiye bölünmüş şeyin bir parçası. **2.** Bir işin iki yönünden her biri. • *İki şıktan birini tercih etme,* ya onu ya bunu yapma.

şıtırciyye. *Bkz.* şeytaraciyye.

şıa, *A. a.* **1.** Taraflılar, yardımcılar. **2.** Halife Ali yanlısı.

şiâb, *A. a.* [şuab, şube ç.] Şubeler.

şiar, *A. a.* **1.** İz, işaret. **2.** Ayırıcı işaret. **3.** Âdet. İyi ve ayırt edici âdet.

-şiar, *A. s.* "İyi, üstünlük veren işaret, âdet" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Merhametşiar,* (hep) merhametli; *şöhretşiar,* ünlü, ün alarak belirmiş; *zaferşiar,* (her zaman) üstün gelmiş.

şib, *F. a.* İniş. Aşağı doğru eğiklik.

şib', *A. a. (ayın* ile) Doyma, tokluk.

şi'b, *A. a. (ayın* ile) Dar yol.

şibh, *A. a.* **1.** Benzeme, benzeyiş. **2.** Bir şeyin benzeri. **3.** Benzeyen şey. **4.** (XIX. yüzyılda) Hekimlik ve matematik terimlerinde *forme* ve *ide* soneklerini karşılamada kullanılmıştır. • *Şibh-i beşere,* (epidermoïde - üstderimsi); *-billûrî,* (cristalloïde - billursu); *-cezire,* (yarımada); *-cezrî,* (rhizioïde - köksü); *-cild,* (dermoïde - cildimsi); *-insaniye; -beşer,* (anthropoïde - insanımsılar); *-isfenci,* (spogoide - süngersi); *-kalevî,* (alcaloïde - alkaloit); *-maden,* (metalloïde - madensi); *-münharif,* (trapeze - yamuk); *-necliyye,* (graminidees - buğdaysılar); *-zıll,* (penombre - yarıgölge).

şibr, *A. a.* Karış.

şidad, *A. a.* [şedid ç.] Sertler, katılar.

şiddet, *A. a.* **1.** Peklik, çokluk. **2.** Sertlik. **3.** Sıkılık.

şiddî, *A. a.* Hastalıktan kurtulma, iyileşme.

şifa'bahş, *F. s.* [şifa'-bahş] İyilik veren, iyileştiren.

şifah, *A. a.* [şefe ç.] Dudaklar.

şifa'hane, *F. a.* [şifa-hane] **1.** Hastane. **2.** Timarhane.

şifahen, *A. be.* Ağızdan, söyleyerek.
şifahî, şifahiyye, *A. s.* Ağızdan olan, sözle olan, sözlü.
şifa' pezir, *F. s.* [şifa'-pezir] İyileşebilir, geçebilir.
şifa'resan, *F. s.* [şifa'-resan] İyi eden, şifa veren.
şifa'saz, *F. s.* [şifa'-saz] İyi eden.
şifa'yab, *F. s.* [şifa'-yab] Şifa bulma.
şife. *Bkz.* şefe.
şifte, *F. s.* Düşkün, tutkun, kaçık.
şiftegî, *F. a.* [şifte-gî] Kaçıklık. Çok tutkunluk.
şihab. *Bkz.* şahab.
Şiî, Şiiyye, *A. s.* Şia mezhebinde olan. Ali yanlısı İslam fırkası.
-şikâf, *F. s.* "Yaran, yırtan" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Canşikâf, dilşikâf, muşikâf.*
şikak, *A. s.* Uyuşmazlık. Bozuşma.
şikâr, *F. a.* **1.** Av. **2.** Avlama. **3.** Avlanan hayvan. **4.** Kılıç hakkı geçen şey.
şikârgâh, *F. a.* [şikâr-gâh] Avlak.
şikârî, *F. a.* (Şahin ve doğan gibi) Av kuşu.
şikârîstan, *F. a.* [şikâr-istan] Av yeri, avlak.
şikâyât, *A. a.* [şikâyet ç.] Şikâyetler.
şikâyet, *A. a.* Sızlanma. Sızıldanma.
şikâyetamiz, *F. s.* [şikâyetamiz] Sızıldanan, inildeyen.
şikem, *F. a.* Karın.
şikembe, işkembe, *F. a.* İşkembe.
şikemperest, *F. s.* [şikemperest] Boğazına düşkün, obur.
şikemperver, *F. s.* [şikemperver] Boğazına düşkün olan. [ç. şikemperveran].
şiken, *F. a.* Büklüm. Kıvrım.
-şiken, *F. s.* "Kıran, kırıcı" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Bütşiken; dilşiken; hâtırşiken; peymanşiken; safşiken; sipehşiken.*
şikenc, *F. a.* Büklüm, kıvrım. • *Şikenc-i gisu; -turra; -zülf.*
şikence, *F. a.* İşkence.
şikest, *F. a.* **1.** Kırma. **2.** Yenilme.
şikeste, *F. s.* **1.** Kırılmış, kırık. **2.** Yenilmiş. **3.** Kırılmış.
şikestebâl, *F. s.* [şikeste-bâl] Kırık kanatlı kanadı kırık.
şikeste beste, *F. s.* Kırık dökük.
şikestedil, *F. s.* [şikeste-dil] Yüreği kırık.
şikestegî, *F. a.* [şikeste-gî] Kırıklık.
şikib, şekib, *F. a.* Sabır.
şimal, *A. a.* **1.** Sol yön. **2.** Kuzey.
şimalen, *A. be.* Kuzey yönden.
şimalî, şimaliyye, *A. s.* Kuzeye mensup, kuzeyle ilgili.
şime, *A. a.* Huy, tabiat. [ç. şiyem].
şimşad, *F. a.* Şimşir (çimşir) ağacı.
şimşir, şemşir, *F. a.* Kılıç.
şin, *A. s.* "ş" harfinin adı.
şinah, *F. a. (he* ile) Suda yüzme.

-şinas, *F. s.* "Tanıyan, bilen, anlayan" anlamlarıyla sözcüklere ulanır. • *Musikişinas, tarihşinas.*

şinaver, *F. s.* Suda yüzücü, yüzgeç.

şinev, *F. s.* Işiten, dinleyen.

şinid, *F. a.* İşitme.

şinide, *F. s.* İşitilmiş. • *Nâşinide,* işitilmemiş.

şi'r, *A. a. (ayın* ile) **1.** Anlama. **2.** Şiir.

şîr, *F. a.* Süt. • *Şir-i mader,* ana sütü.

şîr, *F. a.* (Hayb.) Aslan.

şirâ', *A. a. (ayın* ile) Yelken.

şirâ', *A. a.* Satın alma. • *Bey ü şirâ',* alım satım.

şi'ra, *A. a.* İki yıldızın adı.

şîrane, *F. s., be.* [şîr-ane] Aslanca. Aslana yakışırcasına. • *Hamle-i şîrane,* aslanca saldırma.

şirar, şerar, *A. a.* Kıvılcım.

şirar. *Bkz.* şerar.

şirare, şerare, *A. a.* Kıvılcım.

şiraze, *F. a.* **1.** Kitap ciltlerinin iki ucunda bulunan ibrişimden şerit. **2.** (Mec.) Düzen. Düzgünlük.

şirazebend, *F. s.* [şiraze-bend] Düzen veren. Düzenleyen.

şirb, *A. a.* Ekin sulama ve hayvan suvarma nöbeti.

şirdan, *F. a.* (Hayb.) Geviş getiren hayvanlarda ikinci mide.

şirdil, *F. s.* [şîr-dil] Aslan yürekli.

şire, *F. a.* Şıra.

şîrgîr, *F. s.* [şîr-gîr] Aslan tutacak kadar güçlü; yarı sarhoş, az keyifli.

şirhâr, *F. s.* [şîr-hâr] Süt emen, sütten kesilmemiş.

şîrî, *F. a.* Aslanlık.

şi'rî, şi'riyye, *A. a.* Şiirle ilgili, şiirsel.

şirin, *F. s.* **1.** Tatlı. **2.** Sevimli, cana yakın. **3.** *ö. a.* Ferhat'ın sevgilisi.

şirineda, *F. s.* [şirin-eda] Tatlı edalı.

şirinî, *F. a.* Şirinlik. Tatlılık.

şirinkâm, *F. s.* [şirin-kâm] Tatlılığı damağında kalmış.

şirinkâr, *F. s.* [şirin-kâr] Tatlı, hoş muamele eden.

şirinter, *F. s.* [şirin-ter] Daha, çok tatlı.

şirinzeban, *F. s.* [şirin-zeban] Tatlı dilli. [ç. şirinzebanan].

şi'riyyet, *A. a.* Şairanelik, ozansılık.

şirk, *A. a.* Tanrı'ya ortak koşma.

şirket, *A. a.* Ortaklık.

şîrpençe, *F. a.* [şîr-pençe] En çok ensede çıkan öldürücü çıban.

şirret, *A. a.* Kötülük, şerirlik.

şiryan, *A. a.* (Ana.) Atardamar. • *Şiryan-i sübatî,* şahdamar; *-sezen,* soluk borusu; *-taht-et-terkova,* köprücükaltı atardamarı.

şirzime, *A. a.* Küçük, önemsiz bir topluluk.

şişe, *F. a.* Şişe, sırça.

şitâ', *A. a. (ti* ile) Kış. • *Mevsim-i şitâ',* kış mevsimi.

şitab, *F. a.* Çabukluk. Seğirtme.

şitaban, *F. s.* Koşan, çabuk olan. Seğirten. Acele eden.

şitâ'î, şitâ'iyye, *A. s.* Kışa ait, kışla ilgili.

şitâ'iyye, *A. s* **1.** Kışlak. **2.** *a.* Kış tasviriyle başlayan kaside.

şitevî, şiteviyye, *A. s.* Kışa ait, kışla ilgili.

şive, *F. a.* **1.** Ağız, tarz. Üslup. **2.** Naz, eda.

şivebaz, *F. s.* [şive-baz] Şiveli, naz ve cilve eden.

şiveger, *F. s.* [şive-ger] Şiveli.

şivekâr, *F. s.* [şive-kâr] Şiveli.

şiven, *F. a.* İnleme, sızlanma. Yas.

şivengâh, *F. a.* [şiven-gâh] Yas yeri.

şiyem, *A. a.* [sime ç.] Huylar.

şoban. *Bkz.* şuban.

söhre, *A. s.* Ünlü. Ün alıp ağızlarda dolaşan. • *Şöhre-i afak,* dünyaca bilinen; *-şehr,* tüm kentin dilinde gezen.

şöhret, şühret, *A. a.* Ün. Ad verme. Ad, san.

şöhretgîr, *F. s.* [şöhret-gîr] Ün almış, ünü dünyayı tutan.

şöhretşiar, *F. s.* [şöhret-şiar] Ünlü.

şöhretyab, *F. s.* [şöhret-yab] Ünlü, ünlenen.

-şû, -şûy, *F. s.* "Yıkayan, temizleyen" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Mürdeşûy,* ölü yıkayıcı.

şû, şûy, *F. a.* Yıkama. • *Yüst ü şû,* yıkama, temizleme.

şua', *A. a.* **1.** Güneşten ya da bir ışık kaynağından uzanan ışık telleri, ışın. • *Şua-i şems,* güneş ışınları. **2.** (Mat.) Vektör. [ç. eşia'].

şuab, *A. a. (ayın* ile) [şube ç.] Şubeler, dallar, kollar.

şua'î, şua'iyye, *A. s.* Işınla, vektörle ilgili.

şua'iyye, *A. a.* (Hayb.) Fransızca *radiolaires* (ışınlılar) karşılığı (XIX. yüzyıl).

şuara, *A. a.* [şair ç.] Ozanlar. • *Şuara-yi Câhiliyye,* İslam dininden önceki Arap ozanları.

şuban, şoban, *F. a.* Çoban. • *Şuban-ı vâdî-i eymen,* Musa peygamber.

şu'be, *A. a.* **1.** Şube. **2.** Dal, budak. **3.** Bölük. Bölüntü.

şu'bede, *F. a.* Elçabukluğu, hokkabazlık.

şu'bedebaz, *F. a.* [şu'bede-baz] Hokkabaz.

şu'bedebazane, *F. be.* [şu'bede-baz-ane] Elçabukluğuyla, hokkabazcasına.

şugl, *A. a.* **1.** İş, uğraşacak şey. **2.** Dert, uğraşma. [ç. eşgaal].

şuh, *F. s.* Neşeli ve davranışlarında serbest olan. Kıvrak, oynak. Nazlı. [ç. şuhan].

şuhî, *F. a.* Şuhluk. Kıvraklık, oynaklık.

şuhum, *A. a.* [şahm ç.] Yağlar.

şukka, *A. a.* **1.** Parça. Kumaş ya da kâğıt parçası. **2.** Küçük tezkere.

şukuk, *A. a.* [şakk ç.] Çatlaklar, yarıklar.

şu'le, *A. a.* Alev, ateş alevi.

şu'ledar, *F. s.* [şu'le-dar] Alevli, alevlenmiş.

şu'legîr, *F. s.* [şu'le-gîr] Alevlenen, tutuşan.

şu'lenüma, *F. s.* [şu'le-nüma]

Alevli, alev gösteren.
şu'leriz, *F. s.* [şu'le-riz] Alev saçan parıl parıl ışıldayan.
şum, Uğursuz, kutsuz.
şur, *F. a.* **1.** Tozlu, çorak yer. **2.** Kavga, gürültü.
şûra, *A. a.* Konuşma yeri. Konuşma için toplanma. • *Şûrayı devlet,* Devlet Şûrası, Danıştay.
şurabe, *F. s.* **1.** Acı su. **2.** Gözyaşı.
şurba, *F. a.* Çorba.
şure, *F. a., s.* Çorak toprak.
şurefgen, *F. s.* [şur-efgen] Karışıklık çıkaran.
şurengiz, *F. s.* [şur-engiz] Kavga, gürültü çıkaran.
şurezar, *F. a.* [şure-zar] Çoraklık yer.
şurgâh, *F. a.* [şur-gâh] Kargaşalık yeri. Kavga yeri.
şuride, *F. s.* **1.** Karışıklık. **2.** Tutkun, âşık.
şuridebaht, *F. s.* [şuride-baht] Bahtsız. Talihsiz.
şuridegî, *F. s.* [şuride-gî] **1.** Karışıklık. **2.** Tutkunluk, düşkünlük.
şuridehal, *F. s.* [şuride-hal] Hali perişan.
şuridehâtır, *F. s.* [şuride-hâtır] Gönlü, içi karışık, aklı dağınık.
suriş, *F. a.* Karısıklık, kargasalık.
şurişgâh, *F. a.* [şuriş-gâh] Kavga, karışıklık yeri.
şurrah, *A. a.* [şarih ç.] Şerhçiler. Şerh yazanlar.
şurta, *A. a.* **1.** (Yelkenliye) Uygun rüzgâr. **2.** Çarkacı askeri.
şurub, *A. a.* Şurup.
şuub, *A. a. (ayın* ile) [şa'b ç.] Cemaatler, taifeler, kabileler.
şu'ur, *A. a. (ayın* ile) Anlama, anlayış. Bilinç.
şüban, *F. a.* Çoban.
şübban, *A. a.* [şâb ç.] Gençler, delikanlılar.
şübeh, *A. a. (he* ile) [şübhe ç.] Şüpheler. Kuşkular.
şübhe, *A. a.* Şüphe. Kuşku.
şübhedar, *F. s.* [şübhe-dar] Şüpheli, kuşkulu, işkilli.
şüca', *A. s.* **1.** Yiğit. **2.** (Gökb.) Aslan ve Yengeç arasındaki yıldız kümesi.
şüc'an, *A. a. (ayın* ile) [şeci' ç.] Cesaretliler, yiğitler. Yürekliler.
şücea, *A. a.* [şeci ç.] Cesaretliler, yiğitler.
şücum, *A. a.* [şeçm ç.] Dallar, budaklar.
şüd, *F. a.* Gitme. Gidiş. • *Âmed ü şüd,* gelip gitme.
şüf'a, şef'a, *A. a.* Satılık bir mala ortak ya da komşu olanın aynı parayla alma hakkı üstünlüğü.
şüfea, *A. a.* [şefî ç.] Şefaatçiler,' yanlı çıkanlar.
şüfre, *A. a.* **1.** Yassı bıçak. **2.** Kılıç ağzı. **3.** Kirpik biten yerler.
şüheda, *A. a.* [şehid ç.] Şehitler.
şühret. *Bkz.* şöhret.
şühud, *A. a.* **1.** Hazır bulunup görme. **2.** Gözle görünecek halde biçimlenme. Görünme. • *Âlem-i şühud,* gözle görülen âlem (bu dünya).
şühud, *A. a. (he* ile) [şahid ç.]

Şahitler, tanıklar.
şühur, *A. a.* [şehr ç.] (Yıldaki) Aylar.
şükât, *A. a.* [şâki ç.] Şikâyet edenler. Şikâyetçiler.
şükr, *A. a.* Görülen iyiliğe karşı memnunluk gösterme.
şükran, *A. a.* İyilik bilme.
şükrane, *F. a.* İyilik bilme nişanesi.
şükrgüzar, *F. s.* [şükr-güzar] İyilikbilir.
şükrgüzarî, *F. a.* İyilik bilme.
şükûfe, üşkûfe, *F. a.* Çiçek.
şükûfezar, *F. a.* [şükûfe-zar] Çiçek yeri, çiçek bahçesi.
-şüküfte, *F. s:* "Açılmış" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Nâşüküfte,* açılmamış; *nevşüküfte,* yeni açılmış.
şükûh, *F. a. (he* ile) Ululuk.
şükûk, *A. a.* [şekk ç.] Şüpheler, kuşkular, sanılar.
şümar, *F. a.* Sayı. • *Bişümar,* sayısız.
şümarende, *F. s.* Sayan, sayıcı.
şümu', *A. a. (ayın* ile) [sem' ç.] Mumlar.
şümul, *A. a.* **1.** İçine alma, kaplama. **2.** Bildirme, anlamlar arasında bir anlamı daha olma.
şümus, *A. a.* [şems ç.] Güneşler.
şümürde, *F. s.* Sayılmış.
şürb, *A. a.* İçme. • *Şürb-i hamr,* şarap içme; *-müdam,* durmayıp içme, sarhoşluk; *ekl ü şürb,* yeme ve içme.
şürefa, *A. a.* [şerif ç.] Şerifler.
şürefat, *A. a.* [şerefe, şürfe ç.] Minarelerdeki ezan okunan yerler, şerefeler.
şürekâ, *A. a.* [şerik ç.] Ortaklar.
şürfe, şerefe, *A. a.* Minarenin ezan okunan yeri.
şüru', *A. a. (ayın* ile) Başlama.
şüruh, *A. a. (ha* ile) [şerh ç.] Şerhler, açıklamalar.
şürur, *A. a.* [şerr ç.] Serler, kötülükler, kavgalar gürültüler.
şürut, *A. a. (ti* ile) [şart ç.] Şartlar, koşullar.
şüst, *F. a. (te* ile) Yıkama. • *Şüst ü şûy,* yıkama.
şüste, *F. s.* Yıkanmış.
şüş, *F. a.* Akciğer.
şütum, *A. a. (te* ile) [şetm ç.] Küfürler. Sövmeler. Sövüp saymalar.
şütür, *F. a.* Deve.
şütürban, *F. a.* [şütür-ban] Deveci, deve çobanı.
şütürgürbe, *F. s.* [şütür-gürbe] Deveyle kedi, iyiyle kötü. Karışık, uygun olmayan, orantısız.
şüun, *A. a.* [şe'n ç.] Olaylar.
şüunat, *A. a.* [şüun ç.] Olaylar.
şüyû', *A. a.* Duyulma, herkesin işitmiş olması, yayılma. Dağılma. • *Şüyû'-i aslî,* (Huk.) Akit yapıldığı sıra var olan şüyû; *şüyû'-i târî,* aktin sonunda doğan şüyû.
şüyuh, *A. a.* [şeyh c.] **1.** Şeyhler. **2.** Yaşlılar. **3.** Kabile başları.
şüzur, *A. a.* [şezre ç.] **1.** Maden içinde toplanan altın parçaları. **2.** Süs olarak takılan altın ve inci parçaları.
şüzuz, *A. a. (zel* ile) [saz ç.] Kurala uymayanlar, kuraldışı kalanlar.

T

t, 1. Arap abecesinin üçüncü, Osmanlı ve Fars abecelerinin dördüncü harfi olan "te" ve Arap abecesinin on altıncı, Osmanlı ve Fars abecelerinin on dokuzuncu harfi olan "tı" harfini karşılar. **2.** Ebced hesabında te 400, tı 9 sayısına işarettir.

ta, *F. a.* Kat. • *Duta,* iki kat; *yekta,* bir kat, tek.

tâ, *F. il.* Dek, kadar. • *Tâ besabah,* sabaha dek; *tâ beseher, tâ besubh,* sabaha dek.

ta', *A. a.* "Te" harfinin Arapça adı. Iki noktası olduğu için "ta-i müsennat", noktaları üstte olduğu için de "ta-i fevkaniyye" denir.

ta, *A. a.* "Tı" harfinin Arapça adı. "Zı"dan ayırt edilmek için noktasız olmasından dolayı, "ta-i muhmele" denir.

taab, *A. a.* **1.** Yorgunluk. **2.** Sıkıntı, eziyet. **3.** (Hek.) Sinirlerin zayıflığından kaslarda duyulan şiddetli sancı. • *İstihkâr-i taab,* yorgunluğu hiçe sayma, çalışkanlık.

taabâver, *A., F. s.* [taab-âver] Yorgunluk veren.

taabbuz, *A. a.* Abaza çekme.

taabbüd, *A. a.* [abd'den] Kulluk etme, ibadet etme. Tapma, tapınma.

taabbüs, *A. a.* Yüz ekşitme. Somurtma. [ç. taabbüsat].

taaccüb, *A. a.* [ucb'den] Şaşakalma.

taaccül, *A. a.* [acele'den] Acele etme. Acelecilik.

taaddî, *A. a.* [adu'dan] **1.** Öteye geçme, saldırma. **2.** Zulmetme. Adaletsizlik. **3.** Gelenek ve şeriat kuralının sınırlarını aşma. **4.** (Dilb.) Eylemin geçişli olması. [ç. taaddiyat].

taaddüd, *A. a.* [add'den] Birden çok olma, birkaç tane olma. • *Taaddüd-i ezvac,* çokkocalılık; birkaç kadınla evlenme.

taaffüf, *A. a.* [iffet'ten] **1.** İffetli olma. **2.** Ahlaka dokunacak şeylerden çekinme. **3.** Iffetli görünme.

taaffün, *A. a.* [ufunet'ten] Çürüyüp kokma. Leş kokma. • *Taaffün-i nefes,* nefesin kokması. [ç. taaffünat].

taahhüd, *A. a.* [uhd'den] **1.** Üzerine alma, yapacağına söz verme. **2.** Bir işi yapmaya resmi olarak sözleşme. **3.** Pos-

taya verilen bir şey'in yerine ulaşmasını sağlama. [ç. taahhüdat].

taahhüdname, *F. a.* [taahhüdname] Taahhüt kâğıdı. Bir şeyi üstüne aldığını bildiren resmi kâğıt.

taakkud, *A. a.* [ukde'den] **1.** Düğümlenme. **2.** Bağlanma. **3.** Anlaşılmaz duruma gelme.

taakkul, *A. a.* [akl'den] Zihin yorarak anlama. Akıl erdirme.

taakküs, *A. a. (te, ayın, kef, sin* ile) [aks'ten] Tersine dönme.

taalli, *A. a.* Yükselme.

taallûk, *A. a.* **1.** Asılı olma, asılma. **2.** İlişik, ilgi. **3.** (Tas.) Dünya ilgisi.

taallûkat, *A. a.* [taallûk ç.] **1.** Akraba, hısımlar. **2.** Bir kimsenin adamları.

taallül, *A. a.* [illet'ten] Yalandan bahanelerle bir işten kaçma, kaçınma. [ç. taallülât].

taallüm, *A. a.* [ilm'den] Öğrenme. Okuyarak, ders alarak elde etme.

taallün, *A. a. (te, ayın* ile) Ortaya çıkma, açığa çıkma.

ta'am, ta'm, *A. a. (ti* ile) Yemek. • *Bad'-et-ta'am,* yemekten sonra; *esna-yi ta'amda,* yemek sırasında, *kabl-et-ta'am,* yemekten önce. [ç. et'ıma].

ta'amiyye, *A. a.* **1.** Yemek parası. **2.** Tekkelere bağlanan yemeklik.

taammi, *A. a.* [ama'dan] Kör olma. Görmez hale gelme.

taammuk, *A. a.* [umk'tan] Derinleşme. [ç. taammukat].

taammüd, *A. a.* [amd'den] Bilerek ve isteyerek bir iş yapma. [ç. taammüdat].

taammüden, *A. be.* Bile bile, önceden hazırlayarak.

taammüm, *A. a.* [umum'dan] **1.** Umumi olma. Genelleşme. **2.** Sarık sarma. **3.** Amca olma.

taanni, *A. a.* Güçlük çekme, emek harcama.

taannüd, *A. a.* [inad'dan] İnat etme. Direnme.

taannüf, *A. a.* [unf'ten] Tekdir etme, azarlama, darılma.

taannüt, *A. a. (te, ayın, te* ile) Herkesin yanlışını arama.

taarri, *A. a.* [ura'dan] **1.** Soyunma. Uryan olma. **2.** Bir şeyden, bir işten beri ve boş olma.

taarruk, *A. a.* [arak'tan] Terleme.

taarruz, *A. a.* **1.** Sataşma, takılma. **2.** Düşmana saldırma. [ç. taarruzat].

taarruzî, taarruziyye, *A. s.* Taarruz, saldırma, takılmayla ilgili.

taarrüf, *A. a.* Bir şeyi araştırarak öğrenme, bilme. [ç. taarrüfat].

taarrüs, *A. a. (te, ayın, sin* ile) Kocanın karısına sevgi göstermesi.

taassub, *A. a.* [asab'dan] **1.** Birine taraflı olma. **2.** Din işlerinde aşırı taraflılık edip başka dinde olanlara düşman oluş. Bağnazlık. **3.** Fransızca *fanatisme* (bağnazlık) karşılı-

ğı olarak (XIX. yüzyıl).

taassüf, *A. a. (sin* ile) Zulüm, kıyıcılık yapma.

taassür, *A. a.* [usr'den] Güçleşme. Güç olma.

taaşşuk, *A. a.* Âşık olma.

taât, *A. a.* [taat ç.] Ibadetler.

taat, *A. a.* **1.** Tanrı buyruklarına uymak. **2.** İbadet.

taattuf, *A. a.* [atf'tan] **1.** Acıma. **2.** Fransızca "tecazüp"le birlikte *sympathie* (duygudaşlık) karşılığı (XX. yüzyıl).

taattul, *A. a. (te, tı* ile) [atalet'ten] **1.** İşsiz güçsüz kalma, boşta olma. **2.** İşlemez olma.

taattur, *A. a.* Güzel kokular sürünme.

taattus, *A. a. (te, tı, sin* ile) [ats'tan] Aksırma.

taavvuk, *A. a.* [avk'tan] Oyalanıp eğlenme, gecikme.

taavvuz, *A. a.* [ivaz'dan] Bir şeye karşılık alma. Bir şey karşılığı olarak alınma.

taavvüc, *A. a.* Eğrilme, eğri olma.

taavvüz, *A. a.* [iyaz'dan] "Euzü" deme, Tanrı'ya sığınma.

taayyün, *A. a.* [ayn'dan] **1.** Ortaya çıkma. Belli olma. **2.** Ayan sırasına gelme. İtibarlanma. [ç. taayyünat].

taayyüş, *A. a.* [ayş'ten] Yaşama. Geçinme.

taazzi, *A. a.* Uzuv peydah etme, şekillenme XX. yüzyıl), örgütleşme.

taazzum, *A. a.* [azm'den] Ululuk satma, kibirlenme.

taazzuv, *A. a.* [uzuv'dan] Organlaşma, örgenleşme.

taazzüb, *A. a. (te, ayın, ze* ile) Evlenmeme, bekâr kalma.

taazzül, *A. a. (ze* ile) [azl'den] **1.** Çekilme. **2.** Ayrılma. **3.** Çekinme.

taazzür, *A. a.* [özr'den] **1.** Özür söyleme. **2.** Zor olma.

tâb, *F. a.* **1.** Güç, kuvvet. **2.** Parlaklık. **3.** Tazelik. **4.** Kıvrım, büklüm. **5.** Sıkıntı, eziyet. **6.** Öfke.

-tâb, *F. s.* "Parlayan, parlatan" anlamıyla sözcüklere katılır. • *Âlemtab, cihantab,* dünyayı aydınlatan.

tab', *A. a. (tı* ile) **1.** Tabiat, huy. **2.** Mühür ve damga basma. **3.** Kitap basma. • *Bittab',* doğal olarak, tabiatıyla.

tab'a, *A. a.* Bir kez basılma. • *Tab'a-i ulâ,* birinci baskı.

tababet, *A. a.* Tabiplik, hekimlik.

tabahat. *Bkz.* tıbahat.

tabak, *A. a. (tı* ile) **1.** Tabak. **2.** İnce kat. [ç. atbak].

tabaka, *A. a.* **1.** Kat, tabaka. **2.** Grup, derece. • *Tabaka-i karniye,* (Ana.) 1. Saydam tabaka. 2. Boynuzsu kat. *-kuzahiyye,* (Ana.) iris; *-mantariyye,* (Bitb.) mantar tabaka; *-meşimiyye,* (Ana.) damartabaka; *-müvellide,* (Bitb.) büyütken doku; *-sulbe,* (Dirb.) sert tabaka; *-şebekiyye,* (Ana.) ağtabaka. [ç. tabakat].

tabakat, *A. a.* [tabaka ç.] Tabakalar. • *Tabakat-ül-arz,* yer-

bilim, jeoloji; *tabakat-ülfukaha,* fakihlerin sınıf ve derece üzerine biyografileri; *tabakat-üş-şuara,* ozanlar sınıfı, ozanlar biyografisi.

tabakçe, *F. a.* [tabak-çe] Küçük tabak.

tâban, *F. s. (te* ile) Parlak, ışıklı. • *Mahtâban,* parlak ay; *necm-i tâban,* parlak yıldız; *rüy-i tâbân, vech-i tâban,* parlak yüz.

tab'an, *A. a. (tı* ile) Doğal olarak, kendiliğinden. Yaradılıştan.

tabance, *F. a.* Avuç içi, el ayası.

tab'aniyye, *A. a.* (Fel.) Fransızca *naturalisme* (doğalcılık) karşılığı (XX. yüzyıl).

tabankeş, *F. s.* [taban-keş] Taban çeken, yayan yürüyen.

tabasbus, *A. a.* Alçakça yalvarma, yaltaklanma. • *Tabasbus-i kelbî, tabasbus-i kelbane,* köpekçesine yaltaklanma. [ç. tabasbusat].

tabassur, *A. a.* [basar'dan] Dikkatle bakıp esasını kavrama. Dikkatle gözetiş.

tâbâver, *F. s.* [tâb-âver] Güçlü, kudretli. Dayanıklı. • *Tâbâver-i mukavemet,* karşı durabilen.

tabayi, *A. a. (tı* ile) [tabiat ç.] Tabiatlar, huylar. • *Tabayi-i beşeriye,* insan huyları.

tabbah, *A. a. (tı* ile) [tabh'tan] Aşçı. [ç. tabbahîn].

tâbdar, *F. s.* [tâb-dar] **1.** Işıklı, parlak. **2.** Büklümlü, kıvrımlı.

tâ be, *F. be.* '-ye kadar'' anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Tâ besabah, tâ bekıyamet, tâ bemahşer.*

tabe, *F. a.* Tava. • *Tabe-i zer,* (Altın tava) Güneş.

tâbekey, *F. s.* Ne zamana kadar?

tabel, tabil, *A. a.* Yemeklere konan bahar. [ç. tevabil].

tâbende, *F. s. (te* ile) Parlayan, ışık veren. • *Tâbende izar,* parlak yanaklı.

taberzed, *A. a. (tı, ze* ile) **1.** Beyaz şeker. **2.** Kaya tuzu.

tabe serah, *A. be.* ''Toprağı temiz olsun!'' anlamında ölüler için edilen dua.

tabh, *A. a.* **1.** Kaynatma, pişirme. **2.** İlaç kaynatma.

tâbhane, *F. a.* [tâb-hane] **1.** Kışevi, kış odası. **2.** Hastane.

tâbi, *A. s.* [teb'den] **1.** Birinin arkası sıra giden, ona uyan. **2.** Birine bağlı olan, emri altında bulunan. **3.** (A. Dilb.) Kendinden önceki sözcüğe göre hareke alan. [ç. tâbiîn, tâbiun, teb'a, tevabi].

tabi', *A. s. (tı* ile) [tab'dan] Kitap basan. Bastıran.

tabiat, *A. a. (tı* ile) **1.** Tabiat, yaradılış, huy. **2.** Tabiat, doğa, yaradılıştaki durum ve nitelik. Dünyanın esası. **3.** Varlığın düzen ve kuralı (Arapça tamlamalarda *tabia* biçiminde bulunur). • *Mafevk-et-tabia, mavera-üt-tabia,* doğa ötesi. [ç. tabayi].

tabib, *A. a.* [tıbb'dan] Hekim, doktor. • *Sertabib,* başhekim.

[ç. etibba, tabiban].

tâbih, tâbiha, *A. a.* [tabh'tan] **1.** Pişiren, aşçı. **2.** (Hek.) Ateş getiren, yakan. Ateşli.

tabiî, tabiiyye, *A. s.* **1.** Doğayla ilgili. Doğa gereğinden olan. Doğal. **2.** Olağan.

tâbiî, *A. a.* Muhammed Peygamberi görmüş olanlar zamanında yetişmiş olan ikinci kuşak Müslümanı.

tâbiîn, *A. a.* [tâbi. tâbiî ç.] Muhammed Peygamberi görmüş olanları görüp onlardan hadis dinlemiş olanlar. • *Tebe-i tâbiîn,* tabiinden birinden, yani ikinci derecede olarak, hadis nakletmiş olan.

tabiiyyat, *A. a. (ti* ile) Doğal bilimler.

tabiiyye, *A. a.* **1.** Doğa bilgisi. **2.** Fransızca *naturalisme* (doğalcılık) karşılığı (XX. yüzyıl).

tâbiiyyet, *A. a.* Tâbi olma. Uyrukluk.

tabiiyyet, *A. a.* Tabiilik, doğallık, doğal olma, doğal davranma.

tabiiyyîn, *A. a.* Doğa bilginleri.

tabiiyyun, *A. a.* **1.** Tabiiyeciler, doğa bilginleri. **2.** Fransızca *naturalistes* (doğalcılar) karşılığı (XX. yüzyıl).

tâbir, *A. a. (te* ile) [ubur'dan] **1.** İfade, anlatım. **2.** Bir anlamı olan söz. **3.** Deyim. **4.** Terim. **5.** Düş yorumu. • *Hüsn-i tâbir,* edep ve terbiyeye uygun olarak anlatma; *su-i tâbir,* edep ve terbiye dışı sözle anlatım. [ç. tâbirat].

tâbirname, *F. a.* [tâbir-name] Düşlerin yorumları bulunan kitap. Düş yorma kitabı.

tabistan, *F. a. (te* ile) Yaz mevsimi.

tabiş, *F. a.* Parlama.

tabişgeh, *F. a.* [tabiş-geh] Parıltı yeri.

tâbiye, *A. a.* Yerli yerine koyup hazırlama. Tertip etme. • *Tâbiyet-ül-ceyş,* strateji.

tabl, *A. a. (ti* ile) **1.** Davul. **2.** Kulak zarı. [ç. tubal].

tablbâz, *F. a.* [tabl-bâz] cu, davul çalan kimse.

table, *A. a.* Tabla.

tablekâr, *F. a.* **1.** Ufak tefek eşya satan gezici, satıcı. **2.** Yemek sırası iş gören hizmetçi.

tablhane, *F. a.* [tabl-hane] Büyük davul.

tablî, *A. s.* **1.** Davulla ilgili. **2.** Kulak zarına ait.

tablzen, *F. a.* [tabl-zen] Davulcu.

tâbnâk, *F. s.* [tâb-nâk] Parlak.

tabsıra, *A. a. (se, sat* ile) **1.** Açıkça anlatma, ortaya koyma, gösterme. **2.** Uyarma, ibret alacak örnek verme. **3.** Gözü açacak, dikkati çekece şey.

tabsil, *A. a.* Soyup soğana çevirme.

tabsir, *A. a.* Tanımlama, açıklama.

tâbut, *A. a.* **1.** Ölü taşınan sandık. **2.** İsrailoğulları için Musa Peygambere gelen kutsal emirlerin konduğu sandık: •

Tâbut-ül-ahd, tâbut-üs-sekîne [ç. tevâbit].

tac, *F. a.* **1.** Hükümdarların başlarına giydikleri değerli taşlarla işlenmiş giyecek. **2.** Bazı şeyh ve dervişlerin baş giyecekleri. **3.** Gelin başlarına takılan süs taşlı başlık. **4.** Bazı kuşların başlarındaki tarak biçiminde başlık. [ç. tican].

tacdar, *F. s., a.* [tac-dar] Taç giyen. Hükümdar. [ç. tacdaran].

tacdarane, *F. be.* [tac-dar-ane] Hükümdarca. Hükümdara yakışırcasına.

tacdarî, *F. s., a.* **1.** Hükümdarlıkla ilgili. **2.** Hükümdarlık.

tacgâh, *F. a.* [tac-gâh] Hükümet merkezi.

ta'cib, *A. a.* [ucb'den] Şaşırtma.

Tacik, *F. a.* Müslüman. Farslı.

ta'cil, *A. a.* [acele'den] Acele ettirme, çabuklaştırma, sıkıştırma.

ta'cim, *A. a.* Noktalama, harflere nokta koyma.

ta'cin, *A. a.* Yoğurma. Hamur yapma.

tacir, *A. a.* [ticaret'ten] Ticaret yapan kimse. [ç. tüccar].

ta'ciz, *A. a.* [acz'den] **1.** Âciz bırakma. **2.** Tedirgin etme, rahatsız etme.

tacver, *F. a.* [tac-ver] Hükümdar.

tadaccu', tazaccu', *A. a. (te, dat, ayın* ile) Üşenip gevşek davranma.

ta'dad, *A. a.* **1.** Sayma. **2.** Birer birer söyleme, sayıp dökme.

tadadcur, tazaccur, *A. a.* [ducret'ten] Sıkılma. Yürek daralma.

tada'du, *A. a.* **1.** Alçakgönüllülük gösterme. **2.** Hor olma. **3.** Viran olma.

tadcir, *A. a.* Yürek daraltma. Can sıkma.

ta'did, *A. a.* **1.** Sayma, sayım. **2.** Hazır etme, hazırlama.

ta'dil, *A. a.* [adl'den] **1.** Doğrultma, doğrulama. **2.** Değiştirme. Değiştirip hafifletme. [ç. tadilât].

ta'diye, *A. a. (te, ayın* ile) (Dilb.) Bir eylemi geçişli hale koyma.

tadlil. *Bkz.* tazlil.

tafaddul, tafazzul, tefaddul, *A. a.* [fadl, fazl'dan] Üstünlük taslama.

tafahhus, tefahhus, *A. a.* İnceden inceye araştırma. [ç. tafahhusat].

tafakkud, tefakkud, *A. a.* Hazır olmayan birini arayıp sorma.

tafakkuh, tefakkuh, *A. a.* [fıkıh'tan] Fıkıh bilgisi öğrenme.

tafakkur, tefakkur, *A. a.* [fakr'den] Fukaralaşma.

tafattun, *A. a.* [fetanet'ten] Farkına varma, anlama.

tafattur, *A. a.* Yarılma. Ayrılma.

tafdih, *A. a.* [fedahat'ten] Rezil etme. Kötülüklerini yayarak adını lekeleme.

tafdil, *F. a.* [fadl'dan] Birini öbüründen üstün tutma.

tafra, *A. a. (fı* ile) **1.** Yukarı sıçrama, atlama. **2.** Yüksekten

atma. **3.** Sarıklılardan rütbe alma.

tafrafüruş, *F. s.* [tafra-füruş] Üst perdeden atıp tutan.

tafsil, *A. a.* [fasl'dan] Geniş olarak ve her yanını ayrı olarak bildirme. Uzun uzadıya açıklama, ayrıntı. [ç. tafsilât, tefasil].

tafsilât, *A. a.* [tafsil ç.] Ayrıntı(lar).

tafsilen, *A. be.* Uzun uzadıya, ayrıntılarıyla.

tagaddi, tagazzi, *A. a.* [gıza, gıda'dan] Beslenme, gıdalanma.

tagaddub, tagazzub, *A. a.* [gadab, gazab'dan] Gazaplanma, öfkelenme.

tagafful, *A. a.* [gaflet'ten] Gaflet gösterme. Bilmezlikten gelme.

tagalli, *A. a.* [galiye'den] Galiye sürünme.

tagallüb, *A. a.* [galebe'den] Zorla hüküm sürme. Zorbalık. [ç. tagallübat].

tagallüf, *A. a.* [gılâf'tan] Kılıflanma.

tagallût, *A. a.* [galat'tan] Yanılma. [ç. tagallûtat].

tagamüz, *A. a.* Göz ucuyla işaretleşme.

taganni, *A. a.* [gına'dan] **1.** Zenginleşme. **2.** Muhtaç olmama. Yetinme. **3.** Makamla okuma.

tagannüc, *A. a.* [günc'den] Nazlanma. [ç. tagannücat].

tagarrüd, *A. a.* (Kuş) güzel sesle ötme.

tagarrür, *A. a.* **1.** Kendini tehlikeye atma. **2.** Gururlanma. **3.** Borçlanma.

tagassül, *A. a.* [gusl'den] Yıkanma.

tagaşşi, *A. a.* [gışa'dan] **1.** Örtünme, bürünme. **2.** Kendinden geçme.

tagavvül, *A. a.* Renkten renge girme.

tagayyuz, *A. a. (zı* ile) [gayz'dan] Öfkelenme, darılma.

tagayyüb, *A. a.* [gayb'den] Gözden kaybolma. Görünmeme. [ç. tagayyübat].

tagayyüm, *A. a.* [gaym'dan] Bulutlanma.

tagayyür, *A. a.* [gayr'dan] **1.** Değişme, başkalaşma. **2.** Renk değişme. **3.** Bozulma, kokma. [ç. tagayyürat].

tagazzi. *Bkz.* tagaddi.

tagazzub, tagaddub, *A. a.* [gazab'dan] Öfkelenme.

tagazzül, *A. a.* [gazel'den] Gazel söyleme.

tagbir, *A. a.* [gubar'dan] Toza bulama, bulanma.

tagdiye, tagziye, *A. a.* Besleme.

tagfil, *A. a.* [gaflet'ten] Gafil avlama, avlanma.

tâgi, tâgiye, *A. s.* [tugyan'dan] **1.** Azgın. **2.** İsyan eden, söz dinlemez.

taglib, *A. a.* [galebe'den] (Dilb.) Bir bilgi ya da ilişikten dolayı bir sözcüğü başka bir anlamı da içerecek biçimde kullanma. Ana ile babaya ebeveyn denilmesi gibi.

taglif, *A. a.* [gılâf'tan] Kına koyma.
taglik, *A. a.* Kapama, kilitleme.
taglit, *A. a.* [galat'tan] **1.** Yanlış çıkartma. **2.** Yanıltma, yanıltılma. [ç. taglitat].
tagliye, *A. a.* **1.** Kaynatma. **2.** Pahalanma.
tagliz, *A. a.* [gızlet'ten] Kabalaştırma. Kaba söyleme.
tagmid, *A. a.* Kınına koyma.
tagmis, *A. a.* Batırma.
tagniye, *A. a.* Birini zengin etme.
tagrib, *A. a.* [gurbet'ten] **1.** Birini gurbete gönderme. **2.** Ülkeden çıkarma. **3.** Kovma. [ç. tagribat].
tagrid, *A. a.* (Kuş) güzel sesle ötme.
tagrik, *A. a.* [gark'tan] (Suya) batırma.
tagrim, *A. a.* Ödenme. Ödetme.
tagrir, *A. a.* Müşteriyi aldatma. [ç. tagrirat].
tagris, *A. a.* [gars'tan] Ağaç dikme.
tagşiş, *A. a.* [gış'tan] Karıştırma. Saflığını giderme.
tagşiye, *A. a.* [gışa'dan] Örtme, örtünme, bürünme.
Tagut, *A. ö. a. (tı* ile) **1.** İslamlıktan önce Mekke'deki putlardan biri. **2.** Şeytan, İblis. **3.** *a.* Put. **4.** Büyücü, bilici.
tagviye, *A. a.* [gava'dan] Azdırıp yoldan çıkarma, saptırma.
tagyir, *A. a.* [gayr'dan] **1.** Başkalaştırma. Değiştirme. **2.** Bozma. [ç. tagyirat].
tagyiz, *A. a. (zı* ile) [gayz'dan] Öfkelendirme, daıltma.
tagziye. *Bkz.* tagdiye.
tahabbüs, *A. a.* [habs'ten] Kendi kendini bir yere kapama.
tahaccüm, *A. a.* [hacm'dan] Hacim peydahlama, irileşme, büyüme.
tahaccür, *A. a.* [hacer'den] Taş kesilme, taş gibi katılaşma.
tahaddu', *A. a.* [hud'a'dan] Bilerek aldanma.
tahaddu'. *Bkz.* tahazzu'.
tahaddüb, *A. a.* Kamburlaşma.
tahaddür, *A. a.* [hadr'dan] **1.** (Kadın) Örtünme. **2.** (Hek.) Uyuşma, uyuşturulma.
tahaddür, *A. a.* [hadr'den] İnişe doğru akıp gitme. Yokuş aşağı hızla inme. • *Tahaddür-i miyâh,* suların akıp gitmesi.
tahaddüs, *A. a.* [hudus'tan] Yokken ortaya çıkmış olma.
tahaddüs, *A. a.* [hads'ten] (Ruhb.) Fransızca *intuition* (sezgi) karşılığı (XX. yüzyıl).
tahaddüsî, tahaddüsiyye, *A. s.* (Ruhb.) Fransızca *intuitif* (sezgili) karşılığı (XX. yüzyıl).
tahaddüsiyye, *A. a.* (Ruhb.) Fransızca *intuitionnisme* (sezgicilik) karşılığı (XX. yüzyıl).
tahaffuz, *A. a.* [hıfz'dan] Sakınma, korunma. [ç. tahaffuzat].
tahaffuzhane, *F. a.* [tahaffuzhane] Karantina bekleme yeri.
tahaffuzî, tahaffuziyye, *A. s.* Korunmayla ilgili.
tahaffuzkârane, *F. s., be.*

[tahaffuz-kâr-ane] **1.** Korunma, savunma için olan. **2.** Korunma, savunma isteğiyle.

tahaffüf, *A. a.* Hafiflenme.

tahakkud, *A. a.* Kin tutma. Kinlenme.

tahakkuk, *A. a.* [hakk'tan] Gerçek olduğu belli olma. Meydana çıkma. [ç. tahakkukat].

tahakküm, *A. a.* [hükm'den] Hüküm sürme. Zorbalıkla hüküm sürme.

tahallûk, *A. a.* [hulk'tan] Bir huy ya da tabiat edinme. [ç. tahallûkat].

tahallî, *A. a.* [halâ'dan] Tenhaya çekilme, yalnız kalma. Boşalma.

tahallî, *A. a.* [hali'den] Donanma, süslenme. [ç. tahalliyat].

tahallûs, *A. a.* [hulûs'tan] **1.** Kurtulma. **2.** Mahlas, takma ad kullanma. [ç. tahallûsat].

tahallut, *A. a. (te, hı, tı* ile) [halt'tan] Karışma, karışık olan.

tahallüb, *A. a.* **1.** Sızma. Ter çıkarma. **2.** Süt peydah etme.

tahallüd, *A. a.* [huld'den] Bir yerde sürekli kalma.

tahallüf, *A. a.* [hilâf'tan] **1.** Geride kalma. Arkada bırakılma. **2.** Değişme. Uygun olmama. [ç. tahallüfat].

tahallül, *A. a.* [hall'den] Hallolma, birbirinden eczası ayrılma. [ç. tahallülât].

tahallül, *A. a.* [halel'den] **1.** Bozulma. **2.** Ekşime, sirkeleşme. **3.** Araya girme. [ç. tahallülât].

tahammi, *A. a.* Korunma. Perhiz etme. [ç. tahammiyyet].

tahammuz. *Bkz. A. a.* [humzdan] Ekşime. [ç. tahammuzat].

tahammül, *A. a.* [haml'den] **1.** Bir yükü üstüne alma, yüklenme. **2.** Ağır bir şeye katlanma. Ses çıkarmadan çekme.

tahammülfersa, *F. s.* [tahammül-fersa] Dayanmayı azaltıcı.

tahammülgüdaz, *F. s.* [tahammül-güdaz] Dayanmayı yok eden.

tahammülsuz, *F. s.* [tahammül-suz] Dayanmayı tüketen, bitiren.

tahammür, *A. a.* [hamr'den] Mayalanma, ekşime. [ç. tahammürat].

tahannün, *A. a.* [hanin'den] Çok acınma. Çok isteme.

taharet, *A. a.* **1.** Temizlik. **2.** Temizlenme.

taharri, *A. a.* Araştırma. Seçme için inceleme. [ç. taharriyat].

taharruk, *A. a. (hı* ile) Yırtılma, koparılma, sökülme.

taharrüc, *A. a. (hı* ile) **1.** Öğrenimi bitirerek çıkma. **2.** Usta çıkma.

taharrük, *A. a.* [hareket'ten] **1.** Kımıldama. Oynama. **2.** Arap abecesinde harf harekelenme. Bir harekeyle okunma.

taharrükiyyet, *A. a.* Hareketlilik. Kımıldama hali.

taharrüm, *A. a.* [haram'dan] Sakınma.

taharrüs, *A. a.* Sakınma, korunma.

taharrüş, *A. a.* Tırmalanma, örselenme.

taharrüz, *A. a.* Çekinme, sakınma. Korunma.

tahassul, *A. a.* [husul'dan] Hasıl olma, sonuç olarak çıkma.

tahassun, *A. a.* [hısn'dan] **1.** Bir kaleye kapanma. **2.** Sarp bir yere sığınma.

tahassus, *A. a.* [husus'tan] Özel olma.

tahassür, *A. a.* [hasret'ten] Elden çıkan ya da elde edilmesi istenen bir şey için acı duyma. [ç. tahassürat].

tahassür, *A. a. (te, ha, se* ile) (Kan) Pıhtılaşma.

tahassüs, *A. a. (te, ha, sin* ile) [hiss'ten] İçten duyma. [ç. tahassüsat].

tahaşşi, *A. a. (tı* ile) Korkma.

tahaşşu', *A. a.* [huşu'dan] Alçakgönüllü olma.

tahaşşun, *A. a.* [huşunet'ten] Sertelme. Katılaşma.

tahaşşüd, *A. a.* Birikme, yığılma. [ç. tahaşşüdat].

tahatti, *A. a.* Atlayıp geçme.

tahattur, *A. a.* Hatıra getirme. Hatıra gelme.

tahattüm, *A. a.* [hatm'den] Gerekli olma. Yapılması gerekli.

tahavvuf, *A. a. (hı* ile) [havf'tan] Korkma.

tahavvül, *A. a.* Değişme, bir halden bir hale geçme. [ç. tahavvülât].

tahayyül, *A. a.* [hayal'den] Hayal kurma. Hayalleme. [ç. tahayyülât].

tahayyür, *A. a.* [hayret'ten] Şaşakalma. Hayran olma.

tahayyüz, *A. a.* [hayyiz'den] **1.** Yer tutma, yer alma. **2.** Önemlileşme, ileri mevki alma. • *Tahayyüz-i ecsâm,* cisimlerin boşlukta yer alması.

tahazzu', tahaddu', *A. a.* **1.** Kendini alçaltma. **2.** Kibir ve ululanmadan uzak durma.

tahazzur, *A. a. (te, ha, sat* ile) **1.** Göz önünde bulunma, birinin katında bulunma. **2.** Hazır olma.

tahazzün, *A. a.* [hüzn'den] Kederlenme, hüzünlenme.

tahazzür, *A. a.* [hazer'den] Sakınma. Korunma.

tahbir, *A. a.* [haber'den] Haber etme.

tahbiz, *A. a.* "Habbeza" (ne güzel!) deme.

tahcil, *A. a.* [hacle'den] Gerdeğe koyma.

tahcil, *A. a.* [hacl'den] Utandırma.

tahdib, tahzib, *A. a.* (Saç, sakal) Boyama.

tahdib, *A. a.* [hadbe'den] Kamburlaştırma.

tahdid, *A. a.* [hudud'dan] **1.** Sınırlama. **2.** Belli etme. Tarif etme, tanımlama. **3.** Bir sınır koyma, sınırlama. [ç. tahdidat].

tahdik, *A. a.* [hadeka'dan] Gözünü dikip bakma, dikkatle bakma.

tahdir, *A. a.* [hadr'den] Örtme,

örtü bulundurma.

tahdir. *Bkz.* tahzir.

tahdis, *A. a.* [hudus'tan] **1.** Söyleme, birinden haber alıp söyleme. **2.** Peygamber sözünü tekrar etme. **3.** Bir şükür, teşekkür etme. [ç. tahdisat].

tahdiş, *A. a.* [hadş'ten] Tırmalama. Tırnaklayıp incitme. Kurcalama. • *Tahdiş-i ezhan,* zihinleri kurcalama, karıştırma.

tahfif, *A. a.* [hiffet'ten] **1.** Hafifletme, yükünü azaltma. **2.** Kolaylaştırma. [ç. tahfifat].

tahfir, *A. a.* [hufre'den] Çukur kazma.

tahhan, *A. a. (tı, ha* ile) Değirmenci.

tahîn, *A. a.* **1.** Öğütülmüş tahıl. Un. **2.** Darı unu. **3.** Şekerle karıştırılarak helvası yapılan darı unu. **4.** Tahin.

tahir, tahire, *A. s.* [taharet'ten] **1.** Temiz. **2.** Aptes bozan şeylerden biri bulunmayan. **3.** Bir musiki makamı.

tahiyye, tahiyyet, *A. a.* Birine, "Tanrı ömür versin!" diyen selam. [ç. tahiyyat].

tahkik, *A. a.* [hak'tan] **1.** Gerçek olup olmadığını araştırma. **2.** Gerçeğini tanıtlama. [ç. tahkikat].

tahkikat, *A. a.* [tahkik ç.] **1.** Araştırma(lar). **2.** Soruşturma(lar).

tahkim, *A. a.* [hükm'den] **1.** Sağlamlaştırma. Berkitme. **2.** (Bir dava için) Hakem atama.

tahkimat, *A. a.* Siper kazma, savunma işlerini kuvvetlendirmeler.

tahkir, *A. a.* [hakaret'ten] Hor ve hakir görme. horlama, alçaltma. [ç. tahkirat].

tahkiramiz, *F. s.* [tahkir-amiz] Hakaretle karışık.

tahkiye, *A. a.* (Türkçede kullanılmıştır) Hikâye etme, öyküleme, anlatma.

tahlî', *A. a.* [hal'den] Söküp çıkarma. Koparma.

tahliat, *A. a.* [hilât'ten] Hıl'at giydirmeler.

tahlid, *A. a.* [huld'den] Ebedi olarak oturtma.

tahlif, *A. a.* [half'ten] Yemin etme, ettirme. Ant içme.

tahlif, *A. a.* [half'ten] Birini kendi yerine bırakma.

tahlik, *A. a.* Tıraş etme.

tahlil, *A. a.* [hall'den] **1.** Bir şeyi incelemek üzere parçalarına ayırma. **2.** Analiz, çözümleme. [ç. tahlilât].

tahlim, *A. a.* [hilm'den] Kızgınlığını giderme, yumuşatma.

tahlis, *A. a.* [halâs'tan] Kurtarma. • *Tahlis-i giriban,* yakayı kurtarma, kurtulma.

tahlisiyye, *A. a.* Cankurtaran.

tahlit, *A. a.* [halt'tan] **1.** Karıştırma. **2.** Saflığını giderme. **3.** Bozma.

tahliye, *A. a.* [hilli'den] Süsleme, donatma. Bezeme.

tahliye, *A. a.* [halâ'dan] **1.** Boşaltma. Boş bırakma. **2.** Bir kenti, bir istihkâmı bırakma. • *Tahliye-i sebil,* cezaevinden bir tutukluyu salıverme.

tahmid, *A. a.* [hamd'den] Şük-

retme. [c. tahmidat].

tahmik, *A. a.* [humk'tan] Ahmak deme. Ahmak olduğunu söyleme.

tahmil, *A. a.* [ham'lden] **1.** Yükleme. **2.** Bir işi bir kimse üzerine bırakma.

tahmin, *A. a.* [hamn'den] Kesin olmadan, aşağı yukarı bir tutar ya da fikir söyleme.

tahminat, *A. a.* Tahminler.

tahminen, *A. be.* Aşağı yukarı.

tahmir, *A. a.* [hamr'dan] Mayalandırma.

tahmis, *A. a.* [hums'tan] **1.** Bir şeyi beş kat ya da beş köşe etme. **2.** (Ya.) Bir ozanın bir koşuğunun beyitlerine üçer dize katarak beserli bentler haline koyma.

tahmis, *A. a. (ha, sin* ile) Kavurma.

tahn, *A. a.* Öğütmek, değirmenden geçirmek.

tahnik, *A. a.* [hunk'tan] Boğma.

tahnit, *A. a.* Mumyalama.

tahrib, *A. a.* [harab'dan] Yıkıp bozma. Bayındırlığını yok etme. [ç. tahribat].

tahribkâr, *F. s.* [tahrib-kâr] Yıkıcı.

tahric, *A. a.* [huruc'dan] **1.** Çıkartma. **2.** Diploma verme. **3.** Peygamber sözünü ilk rivayet edeni çıkarma.

tahrif, *A. a.* [harf'ten] **1.** Bir adın ya da ibarenin harflerinin yerini değiştirme, bozma. **2.** Bir ibarenin anlamını karıştırma, değiştirme. [ç. tahrifat].

tahrif, *A. a. (te, hı* ile) Birine bunak deme.

tahrik, *A. a.* [hareket'ten] **1.** Oynatma, kımıldatma. **2.** Harekete getirme, etki yapma. **3.** Kışkırtma. **4.** (A. Dilb.) Harekeleme, harekeyle okuma. "akl" sözcüğünü "akıl" okuma.

tahrîk, *A. a. (te, hı, kaf* ile) Yırtma, koparma, sökme.

tahrikâmiz, *F. s.* [tahrik-âmiz] Kışkırtıcı.

tahrikât, *A. a.* [tahrik c.] Fena işler için ayaklandırma, kışkırtma.

tahrim, *A. a.* [haram'dan] **1.** Din bakımından kutsal sayıp yaklaşmayı yasak etme. **2.** Haram kılma. • *Kerahet-i tahrimiyye,* sıkı olarak mekruh. [ç. tahrimat].

tahrime, *A. a.* Namaza başlarken söylenen tekbir.

tahrimî, tahrimiyye, *A. s.* Harama ait, haramla ilgili.

tahrir, *A. a.* **1.** Yazma. **2.** Yazı olarak meydana getirme. **3.** Kaydetme, kayda geçirme. [ç. taharir, tahrirat].

tahrirat, *A. a.* Postayla gönderilen resmi mektup.

tahrirî, tahririyye, *A. s.* Yazılı.

tahris, *A. a.* [hırs'tan] Birinin tamahını uyandırma, tutkulandırma.

tahriş, *A. a.* **1.** Tırmalama. **2.** Azdırma.

tahriz, *A. a.* İyi bir şeye teşvik etme.

tahsil, *A. a.* [husul'den] **1.** Ele

geçirme. **2.** Vergi ya da irat toplama. **3.** Bilgi edinme. [ç. tahsilât].

tahsilât, *A. a.* [tahsil ç.] Devlet gelirinin toplanması.

tahsildar, *F. a.* [tahsil-dar] Para toplayan kimse. [ç. tahsildaran].

tahsin, *A. a.* [hüsn'den] Beğenip alkışlama.

tahsin, *A. a.* [hısn'dan] Kale gibi sağlamlaştırma.

tahsinhân, *F. s.* [tahsin-hân] "Aferin!" deyici, beğenici.

tahsinkerde, *F. s.* [tahsin-kerde] Beğenilmiş.

tahsis, *A. a.* [husus'tan] Bir şeyi birinin ya da bir yerin kılma. Bir şey için ayırma. [ç. tahsisat].

tahsisan, *A. be.* Tahsis suretiyle. Hele, en çok.

tahsisat, *A. a.* [tahsis ç.] Bir kimse ya da bir daire için ayrılmış para, ödenek.

tahşid, *A. a.* Yığma, biriktirme.

tahşiye, *A. a.* [haşy'den] Haşiye yazma.

tahşiye, *A. a.* [haşyet'ten] Ürperme, ürpertilme.

taht, *F. a. (hı* ile) Hükümdarın oturduğu özel sandalye, koltuk, makam.

taht, *A. a. (ha* ile) Alt. Aşağı.

tahtanî, tahtaniyye, *A. a.* Aşağıda bulunan.

tâhte, *F. s.* Yağmalanmış.

tahte, *F. a.* Tahta.

tahtelarz, *A. a.* [taht-el-arz] Yeraltı.

tahtelbahr, *A. a.* [taht-el-bahr] Denizaltı.

taltelhıfz, *A. a.* [taht-el-hıfz] Muhafaza altında.

tahtgâh, tahtgeh, *F. a.* [tahtgâh] Taht yeri, başkent.

tahtıa, *A. a.* [hata'dan] Yanlışını çıkarma.

tahtıt, *A. a.* [hat'tan] Çizme. Çizgilerle belli etme.

tahtim, *A. a.* [hatm'den] Mühür basma. Mühürleme.

tahtnişîn, *F. s.* [taht-nişîn] Hükümdar olan. Tahtta oturan. Padişah.

tahtrevan, *F. a.* [taht-revan] İki katır ya da dört insan tarafından taşınır taşıt.

tâhun, *A. a.* Değirmen. [ç. tavahin].

tahur, tahure, *A. a.* [taharetten] Pek temiz. Temizleyici.

tahvif, *A. a.* [havf'ten] Korkutma, ürkütme.

tahvil, *A. a.* [hal'den] **1.** Değiştirme. **2.** Bir durumdan başka bir duruma koyma. **3.** Borç senedi. **4.** Aksiyon, eylem.

tahvilât, *A. a.* [tahvil ç.] Aksiyon, eylem.

tahvin, *A. a. (hı* ile) Birine hain deme, birini hayınlıkla suçlama.

tahyib, *A. a.* [hiybet'ten] Eliboş. Yoksun kılma.

tahyil, *A. a.* [hayal'den] Hayalleme. Akla, zihne getirme; canlandırma.

tahyir, *A. a.* [hayr'dan] İki şey arasında seçme durumunda bırakma. İstediğini seçmeyi önerme.

tahzib, tahdib, *A. a. (hı, dat* ile) Boyama, boyanma.
tahzib, *A. a. (ha, ze* ile) [hızb'den] Takım takım toplama.
tahzil, *A. a. (hı, zel* ile) Aşağılama, aşağılanma.
tahzin, *A. a.* [hüzn'den] **1.** Kederlendirme. **2.** Hazin hazin okuma.
tahzir, tahdir, *A. a.* Yeşil renk verme.
tahzir, *A. a.* [hazer'den] Sakındırma.
.tai'. *Bkz.* tayi'.
taib, taibe, *A. s.* [tövbe'den] Tövbe eden.
taif, *A. s.* [tavaf'tan] **1.** Tavaf eden. **2.** Dönen, dolaşan.
Taif, *A. a.* Arabistan yarımadasında, Mekke yakınında bir kasaba.
taife, *A. a.* **1.** Bölük, özel bir bölük oluşturan adamlar. **2.** Kavim, kabile. **3.** Tayfa. [ç. tavaif].
tail, *A. a. (tı, hemze* ile) Yarar, fayda. • *Bitail, lâtail,* boşuna, yararsız.
tair, *A. s.* [tayaran'dan] Uçan, uçucu.
tair, *A. a.* Kuş. • *Tair-i cennet,* cennet kuşu.
tak, *A. a.* **1.** Kemer. **2.** Sedir, taht üstündeki kubbe. • *Tak-i ebru,* kaş kemeri, kemer biçiminde kaş; *-zafer,* bir zafer için kurulan anıt; *-çartak,* çardak.
tâk, *F. a. (te, kef* ile) Asma, üzüm kütüğü.
takabbuh, *A. a.* [kubh'den] Çirkin görme, kötü sayma.
takabbuz, *A. a.* [kabz'dan] **1.** Toplanıp çekilme, büzülme. **2.** Kabız olma, peklik.
takabbül, *A. a.* [kabul'den] Kabul etme. Üstüne alma.
takaddese, *A. be.* "Kutlu, mutlu olsun" anlamında dua sözü.
takaddüm, *A. a.* [kıdem'den] **1.** İleri geçme, ileride bulunma. **2.** Zamanca, mevkice ileri bulunma, önde bulunma. **3.** Teşrifatça önden geçme ya da daha yukarı oturma hakkı. • *Hakk-i takaddüm,* öncelik hakkı; *fazl-i takaddüm,* öncelik meziyeti.
takaddüs, *A. a.* Mübarekleme, kutlu kılma. Kutsama.
takallüb, *A. a.* [kalb'den] **1.** Dönme, bir yandan bir yana çevrilme. **2.** Değişme, başka kalıba girme.
takallübat, *A. a.* [takallüb ç.] Değişmeler.
takallüd, *A. a.* **1.** Muska gibi boyna geçirme. Takınma, kuşanma. **2.** Bir işi üstüne alma.
takallüs, *A. a.* Bir şeyin gerilip büzülmesi. [ç. takallüsat].
takannün, *A. a.* Kanunlaşma, yasalaşma. Değişmez halde, kesin olarak belirme.
takarruh, *A. a.* [karha'dan] Yara olma. Yara içinde kalma.
takarrüb, *A. a.* [kurb'dan] **1.** Yaklaşma, yanaşma. **2.** Vakti yakın gelme.
takarrür, *A. a.* [karar'dan] **1.** Yerleşme. **2.** Kararı verilme.
takass, *A. a.* Takas, ödeşme.

takassur, *A. a.* [kasr'dan] Bir işi bile bile yapmama.

takaşşür, *A. a.* [kışr'dan] Kabuğu soyulma.

tâkat, *A. a.* Güç, kuvvet.

tâkatfersa, *F. s.* [tâkat-fersa] Takat götürmez, dayanılmaz.

tâkatşiken, *F. s.* [tâkat-şiken] Takatı tüketen.

takattür, *A. a.* [katre'den] Damlama. Damla damla akma. [ç. takattürat].

takatür, *A. a.* [katr'dan] Damlama. Damla damla akma.

takavvi, *A. a.* [kuvvet'ten] Kuvvetlenme.

takavvum, *A. a.* [kıvam'dan] **1.** Kıvam ve karar bulma. **2.** Doğrulma. **3.** Kuvvetlenme.

takavvut, *A. a. (te, te* ile) Beslenme, geçinme.

takavvül, *A. a.* [kavl'den] Yalan uydurma.

takayyüd, *A. a.* [kayd'dan] **1.** Bağlanma, bağlı olma. **2.** Çalışma, çabalama. [ç. takayyüdat].

takayyüh, tekayyüh, *A. a.* [kîh'ten] Irinlenme, irin peyda etme. [ç. takayyühat].

takaza. *Bkz.* tekaza.

takbih, *A. a.* [kubh'tan] Çirkin görme. Beğenmeme. [ç. takbihat].

takbil, *A. a.* Öpme.

tâkçe, *F. a.* **1.** Küçük tak, zafer takının iki yanındaki kemerler. **2.** Küçük pencere.

takdim, *A. a.* [kıdem'den] **1.** Öne geçirme, ileri sürme. **3.** Bir büyüğün önüne bir şey götürme, bir şey verme. **3.** Sunma. **4.** Birini başka birine tanıtma. • *Takdim ü tehir,* bir ibaredeki sözlerin yerlerini değiştirerek düzeltme.

takdime, *A. a.* Kendine göre üst sayılan birine verilen armağan.

takdir, *A. a.* [kader'den] **1.** Kader. Tanrı'nın yaratıkları hakkında olan ezeldeki kararı. **2.** Değer biçme. **3.** Değer tanıma. **4.** Beğenme. **5.** Sayma, öyle sanma.

takdirî, takdiriyye, *A. s.* **1.** Kaderden olan. **2.** (Dilb.) Görünürde olmayıp öyle denilen.

takdirname, *F. a.* [takdirname] Beğenilen bir işe karşı verilen yazılı belge.

takdis, *A. a.* **1.** Kutsal sayma. **2.** Tanrı'ya şükretme. **3.** (Mec.) Ululama, büyük saygı gösterme.

tâkey, *F. s.* [tâ-key] Ne vakte dek.

takfil, *A. a.* [kufl'den] Kilitleme.

takfiye, *A. a.* [kafiye'den] Kafiyeleme. Kafiye bulma, uyaklama.

takhir, *A. a. (he* ile) [kahr'dan] Ezme, bastırma.

ta'kım, *A. a.* [ukm'dan] **1.** Kısırlaştırma. Çıkmaz ya da olmaz duruma koyma. **2.** Mikropsuzlaştırma (XIX. yüzyıl).

takıyy, takıyye, *A. s.* **1.** Sakınan. **2.** Kendini gözeten. **3.** Tanrıdan korkan.

takıyye, takıye, *A. a.* Takke.

ta'kib, *A. a.* [akab'dan] **1.** Ar-

kası sıra gitme. **2.** Kovalama, peşine düşme. **3.** Arkasını bırakmama. [ç. takibat].

ta'kid, *A. a.* [ukde'den] **1.** Düğümleme. **2.** (Ya.) Tümce ya da ibareyi anlaşılmayacak biçimde düzenleme.

takî', *A. a.* [kal'den] Kökünden söküp koparma.

taklib, *A. a.* [kalb'den] **1.** Döndürme, çevirme. **2.** Bir şeyin şekil ve kalıbını değiştirme. • *Taklib-i hükûmet,* hükümet basındakileri ya da hükümet biçimini yasaya aykırı değiştirme.

taklid, *A. a.* **1.** Takma, asma, kuşanma. **2.** Benzemeye ya da benzetmeye çalışma, öykünme. **3.** Kalpını yapma. **4.** Başka birinin davranışını tekrarlayarak alay etme.

takliden, *A. be.* **1.** Benzerini yaparak, öykünerek. **2.** Gülünç yanını belirterek.

taklil, *A. a.* [kıllet'ten] Azaltma, indirme.

taknin, *A. a.* [kanun'dan] Kanun koyma (XX. yüzyıl).

takrî', *A. a.* Kınama, başa kakma, azarlama, paylama.

takrib, *A. a.* [kurb'dan] **1.** Yanaştırma, yaklaştırma. **2.** Kesin olarak değil de aşağı yukarı bir şey söyleme. **3.** Bahane.

takriben, *A. be.* Aşağı yukarı, yaklaşık.

takribî, takribiyye, *A. s.* Kesin olmayan, aşağı yukarı denilen.

takrin, *A. a.* [karîn'den] Birlikle bulundurma. Yaklaştırma.

takrir, *A. a.* [karar'dan] **1.** Yerleştirme. Yerini belli etme. **2.** Sağlamlatma. **3.** Ağızdan anlatma. **4.** Resmi olarak yazıyla bildirme. **5.** Politika yazısı, nota. **6.** Mal satarken tapu idaresinde mal sahibinin memur önündeki ifadesi. **7.** Resmi dairelerin Babıâli'ye sadece mühürlenmiş gönderdikleri yazı.

takriz, *A. a.* [karz'dan] (Yapıt) Övme.

taksim, *A. a.* [kısm'dan] **1.** Taksim. **2.** Bölme. **3.** Akarsuların ayrıldığı yer. Savak. **4.** Çalgıcıların yalnızca çaldıkları parça. [ç. taksimat].

taksir, *A. a.* [kasr'dan] **1.** Kısaltma. **2.** Bir işi eksik yapma. Kusur etme. • *Pürtaksir,* kusurlu, kabahatli.

taksirat, *A. a.* [taksir ç.] **1.** Kusurlar. **2.** Tanrı tarafından bir belaya uğramaya yol açan bir suç ya da günah.

taksit, *A. a.* [kıst'tan] Parça parça belli zamanlarda ödenecek paranın her parçası. [ç. tekasit].

takşir, *A. a.* Kabuğunu soyma.

taktî', *A. a.* [kat'dan] **1.** Kesme, parça parça etme. **2.** (Ya.) Koşuğu vezin parçalarına göre ayırarak okuma. [ç. takti'at].

taktil, *A. a.* Çok öldürme.

taktir, *A. a.* [katre'den] **1.** Damla damla akıtma, damlatma. **2.** Damıtma.

takva, *A. a.* [vikaye'den] Tanrı'dan korkup dinin yasak ettiği şeylerden çekinme. • *Ehl-i takva,* din emirlerine sıkıdan sıkıya uyan kimse ya da kimseler. *Takva-llah,* Tanrı korkusu.

takvid, *A. a.* Yedmek, yedilmek.

takvil, *A. a.* [kavl'den] Birine söylemediği sözü yükleme.

takvim, *A. a.* **1.** Doğrultma, düzeltme, yoluna koyma. **2.** Takvim. • *Takvim-i sâl,* yılın takvimi; *takvim-ül-büldan,* kent ve ülkelerin coğrafya ve topografya durumunu gösteren kitap; *hüsn-i takvim,* insan.

takvis, *A. a. (sin* ile) [kavs'ten] Yay biçimine sokmak.

takviye, *A. a.* **1.** Kuvvetlendirme. **2.** Sağlama, sağlamlaştırma.

takviyet, *F. a. Bkz.* takviye.

takyid, *A. a.* [kayd'dan] **1.** Kayıtlama. **2.** Bağlama. **3.** Bukağıya vurma.

tal', *A. a.* (Bitb.) Çiçeklerin üreme organı olan sarı toz. • *Gubar-i tal',* çiçektozu.

talâ. *F. a. Bkz.* tilâ'.

talâk, *A. a.* Boşama. Nikâhlı eşten ayrılma.

talâkat, *A. a.* Dil açıklığı. Kolay ve serbest söz söyleme.

talan, *F. a.* Talan, çapul.

tal'at, tel'at, *A. a.* **1.** Yüz, surat. **2.** Güzellik. Aydınlık ve açık yüz.

talâvet, *A. a.* Güzellik.

tâle, *A. be.* [tul'den] • *Tâle ömrühu,* ömrü uzun olsun.

taleb, *A. a.* **1.** İsteme, dileme. **2.** İstek. • *Arz ü taleb,* sunu ve istem.

talebdâr, *A., F. s.* [taleb-dâr] Alacaklı.

talebe, *A. a.* [talib ç.] **1.** İstekliler. **2.** Öğrenci.

talebkâr, *A., F. s.* [taleb-kâr] İstekli.

talh, *A. a.* Zamk ağacı.

tali', tali'a, *A. s.* Doğan.

tali', *A. a. (ti* ile) Kısmet. Talih.

tali, taliye, *A. s.* **1.** Sonradan gelen. **2.** İkinci derece. **3.** Kur'an okuyan. **4.** (Man.) Sonurlu.

talia, *A. a.* (As.) Öncü.

talib, talibe, *A. s.* [taleb'den] **1.** İsteyen. **2.** İstekli. [ç. talebe, tullâb].

talid, *A. a.* Bir kimsenin (köle, cariye, hayvan gibi) canlı malvarlığı.

ta'lik, *A. a.* **1.** Asma. **2.** Bir şeye bağlı gösterme. **3.** Geciktirme.

talîk, *A. s.* **1.** Güleryüzlü (kimse). **2.** Düzgün söz söyleyen (kimse).

ta'likat, *A. a.* [ta'lik ç.] Bir yapıtın açıklaması olarak kenarına ya da ayrıca yapıt olarak yazılan notlar.

ta'lil, *A. a.* [illet'ten] **1.** Neden, bahane gösterme. **2.** (Fel.) Fransızca *deduction* (tümdengelim) karşılığı (XX. yüzyıl).

ta'lim, *A. a.* **1.** Öğretme, belletme. **2.** Okutma, ders verme.

2. Meşkle alıştırma. **4.** Egzersiz, alıştırma.

ta'limat, *A. a.* [ta'lim ç.] Bir iş hakkında nasıl davranılacağını gösteren emir, yönerge.

ta'limatname, *F. a.* [ta'limatname] Yönetmelik.

ta'limname, *F. a.* [ta'lim-name] **1.** Alıştırma kitabı. **2.** Askerlik kurallarını sıralayan kitap.

ta'lin, *A. a.* Ortaya çıkarma, açığa vurma.

ta'liye, *A. a.* Yükseltme, yüceltme.

talk, *A. a.* Mika.

taltif, *A. a.* [lüft'dan] **1.** Bir iyilikle gönül alma. **2.** Yumuşatma. Yumuşaklık için ilaç alma.

ta'm, ta'am, *A. a.* **1.** Yeme. **2.** Tat. [ç. tuum].

tama', *A. a.* Doymazlık. Çok isteme. Aç gözlülük. • *Tama'-i ham,* olamayacak istek.

tama'kâr, *F. s.* [tama'kâr] Açgözlü, tamah sahibi. Pinti, cimri.

tamam, temam, *A. a.* **1.** Tamam, bitme, bitirme, son. **2.** Olgunlaştırma, tamamlama. • *Bitamamihî,* tam olarak, eksiksiz; *nâtamam,* tam değil, eksik.

tamamen, *A. be.* Bütün bütün. Tam ve eksiksiz olarak.

tamamî, tamamiyye, *A. s.* Noksan tamamlamaya özgü, onunla ilgili.

tamamiyyet, *A. a.* Tamlık, bütünlük. • *Tamamiyyet-i mülkiyye,* ülkenin dokunulmazlığı, bütünlüğü.

tamat, *F. s., ç.* Saçmasapan sözler.

tame, *A. a.* **1.** Kıyamet. **2.** Keskin çığlık.

tamî', *A. s.* [tama'dan] Tamahçı. Tamah eden.

ta'mid, *A. a. (te, ayın* ile) Vaftiz etme.

ta'mik, *A. a.* [umk'tan] **1.** Derin kazma, derinleştirme. **2.** Kökleri anlayacak şekilde inceleme, derinleşme.

ta'mim, *A. a.* **1.** Genleştirme, genelleştirme. **2.** Genelge.

ta'mimen, *A. be.* Genelgeyle. Genleştirerek.

ta'mir, *A. a.* Onarma, düzeltme. Tamir.

ta'miye, *A. a.* **1.** Körletme, köreltme. **2.** Kapalı şekilde anlatma. **3.** (Ya.) Manzum tarihlerde ebced hesabını doldurmak için çıkartılacak ya da katılacak sayıları belirtme.

tamm, tamme, *A. s.* **1.** Bütün, eksiksiz. **2.** Olgun, tamam.

tams, *A. a.* Âdet görme, aybaşı.

tams, *A. a.* Yoketme, belirsizleştirme.

ta'n, *A. a.* Sövme. Yerme.

tanbur, tunbur, *A. a.* Tambur.

tanburî, Tambur çalmada usta kimse.

ta'ne, *A. a.* Sövme, zemmetme, yerme, çekiştirme.

ta'nezen, *F. s.* [ta'ne-zen] Söven. Çekiştiren, yeren.

ta'nif, *A. a.* Şiddetle azarlama, darılma.

tanîn, *A. a.* Tınlama, çınlama.

tanînendaz, *F. s.* [tanîn-endaz] Tınlayan, çınlayan.

tannan, tannane, *A. s.* Tınlayan, çınlayan.

tannaz, tannaze, *A. s.* [tanz-dan] Herkesle eğlenen, alaycı (güzel).

tansîf, *A. a.* [nısf'tan] Yarı yarıya bölme.

tansîr, *A. a.* Hıristiyanlaştırma.

tansîs, *A. a.* [nass'dan] **1.** Kayıtları ve ayrıntıları dikkatle inceleme. **2.** Kur'an ya da hadisten tanık göstererek bir davayı savunma.

tansîs, *A. a. (sat* ile) İyice araştırıp, inceleyip karar verme.

tantana, *A. a.* **1.** Gürültü, patırtı. **2.** Gürültülü gösteriş. • *Tantana-i şevket ü iclâl,* ululuk ve azamet gürültüsü.

tanz, *A. a. (tı, ze* ile) Herkesle eğlenme, alay etme.

tahzîf, *A. a. (zı* ile) [nezafet'ten] Temizleme.

tanzifat, *A. a.* Temizlik işleri.

tanzîm, *A. a.* [nazm'dan] **1.** Sıralama, sıraya koyma, dizme. **2.** Düzen verme. **3.** Tertipleme, manzum ya da mensur olarak yazma. **4.** Islah, düzeltme.

Tanzîmat, *A. a.* **1.** 3 Kasım 1839'da Gülhane'de okunan bir padişah fermanıyla temelleri açıklanan düzenleme. **2.** Bunun 1877 Rus savaşına dek süren dönemi.

tanzir, *A. a.* [nazar'dan] **1.** Benzetme. **2.** (Ya.) Bir koşuğun anlamca, biçimce benzerini oluşturma.

tapide, *F. s. (tı* ile) Sıkıntı içinde. Rahatsız.

târ, *F. a.* **1.** Tel, iplik. **2.** (Dokumada) Arş. • *Târ târ,* tel tel; *târ-i ankebut,* örümcek ağı; *- zülf,* saç teli.

târ, *F. s.* Karanlık. • *Şeb-i târ,* karanlık gece.

tarab, *A. a.* Sevinç, şenlik. İç açıklığından gelme coşkunluk ve tepinme.

tarabengiz, *F. s.* [tarab-engiz] Sevindirici, coşturucu.

tarabgâh, *F. a.* [tarab-gâh] Sevinç, coşkunluk yeri.

târâc, *F. a.* Yağma, çapul.

târâcger, *F. s.* [târâc-ger] Yağmacı. [ç. târâcgeran].

taraf, *A. a.* **1.** Yan, yön. Altı yönden (ön, arka, sağ, sol, alt, üst) her biri. **2.** Ülke, memleket. **3.** Bir kimsenin yanı. **4.** Taraflılık, sahip çıkma, koruma. **5.** Bölük, aralarında ayrılık bulunanlardan her biri. **6.** Savaş ya da yargılamada, yarışmada birbirine karşı çıkan her biri. [ç. etraf].

tarafdar, *F. s.* [taraf-dar] Taraf tutan. Taraflı.

tarafdarî, *F. a.* Taraf tutma.

tarafeyn, *A. a.* Iki taraf.

tarafgîr, *F. s.* [taraf-gîr] Taraf tutan. Taraflardan birine sahip çıkan, onun gayretini güden.

tarafgîrî, *F. a.* Taraflılık.

taraf taraf, *A. be.* Yer yer, her yanda.

taraif, *A. a.* [tarife ç.] Az bulunur, ince şeyler.

taraik, *A. a.* [tarikat ç.] Tarikatlar.

tarassud, *A. a.* [rasad'dan] Gözleme. Gözetme. Dikkatle bekleme.

taravet, *A. a.* Tazelik.

tard, *A. a.* **1.** Kovma, sürme, çıkarma. **2.** Okuldan, hizmetten kovulma.

tardiyye, *A. a.* (Ya.) Bir mesnevi arasında söylenen gazel ve buna benzer koşuk.

tare, *A. a.* Defa, kere, kez.

tarek, *F. a.* Tepe, başın tepesi.

tarem. *Bkz.* tarüm.

tareten, *A. be.* Bir kez ya da bazı kere. • *Tareten ba'de uhra,* defalarla, birçok kez.

tareyan, *A. a.* Birdenbire çıkma. Geliverme, oluverme.

tarf, *A. a.* **1.** Bakış. **2.** Göz ucu.

tarfe, *A. a.* Gözkapağının bir açılıp kapanması. • *Tarfe-i ayn, tarfet-ül-ayn,* göz yumup açıncaya dek olan an.

tarh, *A. a.* **1.** Atma, koyma, bırakma. **2.** Dağıtma, bölme. **3.** Kurma. **4.** (Mat.) Çıkarma. • *Tarh-i esas,* temel atma.

tarhefken, *F. s.* [tarh-efken] Kuran, düzenleyen.

tarhendaz, *F. s.* [tarh-endaz] Temel kuran, düzenleyen.

Târık, *A. a.* Sabah yıldızı. Venüs.

târi, *A. a.* [tareyan'dan] Birdenbire çıkan. (Bir kimse ya da şeyde) Ansızın beliren.

tari(y), *A. s.* Taze.

ta'rib, *A. a.* [Arab'dan] Arapçalaştırma.

târid, *A. a.* [tard'dan] Kovan. Çıkartan.

tarîd, *A. a. (ti* ile) Kovulmuş, çıkartılmış nesne.

tarîf, tarîfe, *A. s.* Az bulunur, zarif.

ta'rif, *A. a.* [irfan'dan] **1.** İnceden inceye anlatma. Belirli noktalarla, belli işaretlerle bildirme, tanıtlama. **2.** Bir maddeyi tüm gereklerini kapsayacak şekilde bir ibareyle anlatma, tanım, tanımlama. • *Harf-i ta'rif,* (A. Dilb.) "el" eki, tanımlık. [ç. tarifat].

ta'rife, *A. a.* Tarife.

ta'rifname, *F. a.* [ta'rif-name] Bir şeyin yapılışını, kullanılışını anlatan yazı.

tarih, *A. a.* Tarih. [ç. tevarih].

tarîh, *A. a.* İşe yaramaz diye bir kenara atılmış nesne.

tarihî, tarihiyye, *A. s.* Tarihle ilgili, tarihsel.

tarihnüvis, *F. a.* [tarih-nüvis] Tarih yazarı, tarihçi. [ç. tarihnüvisan].

ta'rik, *A. a.* [arak'tan] Tere yatırma, terletme.

târîk, *F. s.* Karanlık.

târik, târike, *A. s.* [terk'ten] Bırakan, vazgeçen. • *Târik-i dünya,* dünyadan el çekip bir yana çekilen.

tarîk, *A. a.* **1.** Yol. **2.** Meslek, uğraş. **3.** Tanrı'ya ulaşma için bir ulunun tuttuğu yol. **4.** Araç. • *Tarîk-i amm, -sultanî,* geniş ve genel yol; *-askeriye, -ilmiyye, -kalemiyye,* asker, sarıklı, sivil meslek; *-müstakim,* doğru yol. [ç. turuk, turukat].

tarika, tarikat, *A. a.* Tanrı'ya

ulaşma isteğiyle tutulan yol.

tarim. *Bkz.* tarüm.

ta'riye, *A. a.* Soyma, çıplaklaştırma.

ta'riz, *A. ḥ.* Dokundurma. Dokunaklı söz söyleme, taş atma. [ç. tarizat].

tarmar, tarümar, *F. s.* Karmakarışık. Dağınık.

tarraka, *A. a.* Gümbürtü.

tarrar, *A. s., a.* Yankesici.

tarsi', *A. ḳ.* **1.** Değerli taşlar kakarak süsleme. **2.** (Ya.) İki fıkranın sözcüklerini vezin ve uyakça denkleştirme. [ç. tarsiat].

tarsin, *A. a.* [rasanet'ten] Sağlamlaştırma.

tarsis, *A. a.* (Kim.) Kurşunlama. Kurşun haline getirme.

tartib, *A. a.* Islatma. • *Tartib-i lisan,* (güzel bir şey söylemekle) dili ıslatma.

tarüm, tarem, tarim, *F. a.* **1.** Çardak. **2.** Kubbe. **3.** Gökyüzü.

tarümar, tarmar, *F. s.* Darmadağın.

târüpud, *F. a.* Arışla argaç.

tarz, *A. a. (tı, rı, ze* ile) **1.** Biçim, kılık. **2.** Yol, üslup.

tarziye, *A. a.* [rıza'dan] **1.** Razı ve hoşnut etme. **2.** Bir kusura karşı özür dileme. **3.** "Radıyallahü ahn" (Tanrı ondan razı olsun) deme.

tas, *F. s.* Tas. Su kabı.

tasabbur, *A. a.* [sabr'dan] Sabırlanma.

tasaddi, *A. a.* Bir işe girişme. [ç. tasaddiyat].

tasaddu', *A. a. (sad, ayın* ile) **1.** Dağılma. **2.** Yarılıp çatlama.

tasadduk, *A. a.* [sadaka'dan] Sadaka verme.

tasaddur, *A. a.* [sadr'dan] Başa geçme. En başta oturma.

tasaffi, *A. a.* Durulma, saflaşma.

tasallub, *A. a.* [sulb'dan] **1.** Katılaşma. **2.** Sağlamlaşma. **3.** Gayret gösterme.

tasalluf, *A. a.* Kendi gücü dışında görünerek övünme.

tasallut, *A. a.* **1.** Birinin başına hâkim kesilip rahat bırakmama. **2.** Son derece rahatsız etme, peşini bırakmama.

tasannu', *A. a.* Zorlayarak bir şeyi daha süslü, değerli gösterme. Yapmacık.

tasarruf, *A. a.* [sarf'tan] **1.** Sahip olma. **2.** İdareyle kullanma, tutum. **3.** Bir kadın eş alma.

tasarrufat, *A. ç., a.* İdareden artan para.

tasa'ub, *A. a.* [suubet'ten] Güçleşme.

tasa'ud, *A. a.* [suud'dan] (Buğulaşıp) Yükselme, kalkma. [ç. tasa'udat].

tasavvuf, *A. a.* Kişinin kalbini dünya ilgilerinden kesip Tanrı sevgisine bağlamasıdır.

tasavvur, *A. a.* [suret'ten] **1.** Zihinde biçimlendirme, kurma, tasarım. **2.** Zihne, hayale getirme. **3.** İstek, dilek kurma.

tasavvurat, *A. a.* (Man.) Önermelerin zihinde oluşturuluşu,

bunların kuramını konu yapan bölüm. *Tasdikat* karşıtı.

tasavvurî, tasavvuriyye, *A: s.* Tasavvura ait, tasavvurla ilgili.

tasavvut, *A. a.* [savt'tan] (Dilb.) Perdelenme.

tasayyüf, *A. a. (sad* ile) [sayf:tan] Yazlıkta oturma, yazlama.

tasdi', *A. a.* [suda'dan] **1.** Baş ağrıtma. **2.** Rahatsız etme. Sıkma. [ç. tasdi'at].

tasdik, *A. a.* [sıdk'tan] Gerçek olduğunu söyleme. Birinin sözünü gerçekleme.

tasdikname, *F. a.* [tasdik-name] Bir şeyin doğruluğunu gösteren belge.

tasdir, *A. a.* [sadr'dan] **1.** Başa koyma, başa geçirme. Bir şeyle başlama. **2.** Çıkarma, çıkartma.

tase, *F. a.* Tasa.

tasfif, *A. a.* [safh'tan] **1.** Alkışlama. **2.** Yaprak yaprak yapma, safhalandırma.

tasfik, *A. a.* Kanat çırpma.

tasfir, *A. a.* [safr'dan] **1.** Sarartma. **2.** Islık çalma.

tasfiye, *A. a.* Temizleme, arıtma, saflaştırma. • *Tasfiye-i düyun,* borçları temizleyip faizini ödeme; *-kalb (-derun),* yüreği temizleme; *-rüteb,* rütbeleri yasaya göre düzeltme.

tasgir, *A. a.* **1.** Küçültme, ufaltma. **2.** (Dilb.) Ad ya da sıfatı, küçük anlamı verecek biçime koyma.

tashif, *A. a.* Yazı yazarken yanılarak yanlış sözcük yazma, sözcüğü yanlış yazma. [ç. tashifat].

tashih, *A. a.* [sıhhat'tan] **1.** İyileştirme. **2.** Yanlışı doğrultma. [ç. tashihat].

tashin, *A. a.* [sahn'den] Sahneye koyma, oynatma. Sahnede oynanacak biçime koyma (XX. yüzyıl).

tasi', *A. s.* [tis'a'dan] Dokuzuncu.

tasi'an, *A. be.* Dokuzuncu olarak.

tas'ib, *A. a.* [suubet'ten] Güçleştirme. [ç. tas'ibat].

tas'id, *A. a. (sat, ayın* ile) [suut'tan] **1.** Yukarı çıkarma, yükseltme, ağdırma. **2.** Damıtma, uçunma, buğulaştırma.

ta'sil, *A. a. (sin* ile) [asel'den] Ballama, ballandırma.

ta'sir, *A. a.* [üsr'den] Güçleştirme.

ta'sir, *A. a.* [asr'dan] Sıkıp suyunu çıkarma.

taskıl, *A. a.* [saykal'dan] Cilalama.

taslib, *A. a.* [salb'den] **1.** Haça germe. **2.** Haç çıkarma. **3.** Katılaştırma.

taslit, *A. a.* Sataştırma. Musallat etme, (birini başka birine) saldırma. [ç. taslitat].

tasliye, *A. a.* "Aleyhisselatü vesselâm" ya da "Sallallahü aleyhü ve sellem" duasını okuma.

tasmim, *A. a.* İyice niyet etme. Zihinde yapmaya kesin karar verme. [ç. tasmimat].

tasni', *A. a.* [sun'dan] **1.** Uydur-

ma, yapma. Yakıştırma. **2.** Yalandan uydurma. **3.** (Fel.) Yapıntı. [ç. tasni'at].

tasnif, *A. a.* [sınıf'tan] **1.** Sınıf sınıf etme, sıralama. **2.** Kitap yazma. **3.** (Fel., Hayb.) Sınıflama. [ç. tesanif, tasnifat].

tasrif, *A. a.* [sarf'tan] **1.** İstediği yolda idare. **2.** (Dilb.) Bir sözcüğün çekimi. [ç. tasrifat, tesarif].

tasrih, *A. a.* Açık açık anlatma, belirleme. [ç. tasrihat].

tastih, *A. a.* [sath'tan] Yassılatma, düz etme.

tastir, *A. a.* [satr'dan] Yazı yazma. Satırlar meydana getirme.

tasvib, *A. a.* [savab'dan] Doğru bulma.

tasvir, *A. a.* [suret'ten] **1.** Resmini yapma. **2.** Resmini yapar gibi anlatma. **3.** Resim. [ç. tasvirat].

tasvit, *A. a.* [savt'tan] Seslendirme, ses çıkarma.

ta'şir, *A. a.* [üşr'den] **1.** Ona çıkarma ya da ona bölme. **2.** Üşrünü, ondalığını alma.

taşt, *F. a.* Leğen.

Tat, *F. a.* Türklerden gayrı olanlar.

tatabbub, *A. a.* [tıbb'dan] Hekimlik taslama.

tatafful, *A. a.* [tufl'dan] Dalkavukluk, çanakyalayıcılık.

tatahhul, *A. a.* (Hek.) Dalak şişkinliği.

tatahhur, *A. a.* [taharet'ten] Temizlenme.

Tatar, *F. a. (te, te* ile) Tatar.

Tatarî, *F. s.* Tatarlara ait, onlarla ilgili.

tatarrub, *A. a. (te, ti* ile) Coşma, neşelenme.

tatarruf, *A. a. (te, ti* ile) Bir yana çekilme.

tatarruk, *A. a.* [tarik'ten] **1.** Yol bulma. Yol bulup girme. **2.** Çekeleyip, vurup durma.

tatavvu', *A. a. (te, ti, ayın* ile) Nafile namazı kılma.

tatavvuk, *A. a. (te, ti* ile) Boyna süs eşyası takma, gerdanlık takma.

tatayyub, *A. a.* Güzel koku sürünme.

tatayyur, *A. a.* [tayran'dan] Fal. Uğursuz sayma.

tatbik, *A. a.* [tıbk'tan] **1.** Uydurma, yakıştırma. **2.** Benzetme, uydurma. **3.** Karşılaştırma. **4.** Bir yasa ya da kuralı uygulama. [ç. tatbikat].

tatbikan, *A. be.* Uydurarak, onun gibi yaparak.

tatbikat, *A. a.* Uygulama.

tatbikî, tatbikiyye, *A. s.* Uygulama yoluyla uygulamalı, yaparak.

tatbil, *A. a. (te, ti* ile) Davul çalma.

tathin, *A. a.* [tahn'dan] Öğütme, un haline getirme.

tathir, *A. a. (te, ti, he* ile) Temizleme, paklama. [ç. tathirat].

ta'til, *A. a.* **1.** İşsiz halde bırakma. **2.** Geçici bir süre için işi bırakma. **3.** Durdurma, kesme.

ta'tilname, *F. a.* [ta'til-name] Tanzimat'tan sonra gazetenin

geçici bir süre için kapatıldığı hakkında yazılan resmi tezkere.

ta'tir, *A. a. (te, ayın, tı* ile) Güzel kokuyla kokulandırma. [ç. ta'tirat].

ta'tis, *A. a.* [tas'tan] Aksırtma.

ta'tiş, *A. a. (te, ayın, tı* ile) Susatma.

tatlik, *A. a.* **1.** Boşama. Bırakma, ayırma. **2.** Bazı ağaçlara dişilerini asarak yemişlendirme.

tatliye, *A. a.* [tıla'dan] Sıvama.

tatmin, *A. a.* İnsan yüreğini inandırma, rahatlandırma.

tatrib, *A. a. (te, tı* ile) Coşturma, neşelendirme.

tatriz, *A. a. (te, tı* ile) Giysiye, kumaşa süs için kenar geçirme, kenar çevirme.

tature, tatule, *A. a., be.* Tatula.

tatvık, *A. a. (te, tı* ile) Boyna süs eşyası takma.

tatvil, *A. a.* [tul'den] Uzatma. • *Tavil-i kelâm,* sözü uzatma. [ç. tatvilât].

tatyib, *A. a.* [tayb'den] Hoşlandırma. İyi davranma. • *Tatyib-i hâtır,* gönül alma. [ç. tatyibat].

taun, *A. a. (tı, elif, ayın* ile) Veba, yumurcak dedikleri salgın hâstalık. [ç. tavain].

taus, tavus, *A. a.* Tavuskuşu. [ç. etvas, tavavis].

tav', *A. a.* **1.** Boyun egme. Dinleme. **2.** İsteyerek bir şeyi yapma. • *Bit'tav ver-rıza,* isteyerek.

tavaf, *A. a. (tı* ile) **1.** Etrafını dolaşma. **2.** Hacı olmak için Kâbe'nin çevresini dolaşma.

tavagi, tavagit, [tagut ç.] Putlar.

tavahin, *A. a.* Öğütücü dişler, azıdişleri.

tavahin, *A. a.* [tahune ç.] **1.** Öğütülmüş şeyler. **2.** Su değirmenleri.

tavaif, *A. a.* [taife ç.] Taifeler. • *Tavaif-i mülûk,* Abbasilerin yıkılmasından sonraki küçük devleler.

tavaîn, *A. a.* [taun ç.] Taunlar.

tavali', *A. a.* [tali ç.] Talihler, kısmetler.

tavamir, *A. a.* [tomar ç.] Tomarlar.

tav'an, *A. be.* İsteyerek. Zorlanmadan. • *Tav'an ve kerhen,* razı olarak ya da zorla, ister istemez.

tavarık, *A. a.* [tarik, tarika ç.] **1.** Gece gelen belalar. **2.** Tarikatler, kabileler.

tavassub, *A. a.* Hastalanıp perişan olma.

tavassul, *A. a.* [vasl'dan] **1.** Ulaşma, bitişme. **2.** Nikâh yoluyla hısım akraba olma.

tavassut, *A. a.* [vasat'tan] Araya girme, aracılık.

tavaşi, *A. a. (tı* ile) Hadım ağası.

tavattun, *A. a.* [vatan'dan] Yerleşme. Yurt tutma, yurtlanma.

tavavis, *A. a.* [taus ç.] Tavus kuşları.

tavazzu', *A. a.* [vuzu'dan] Aptes alma.

tavazzuh, *A. a.* [vuzuh'tan]

Açıklanma, aydınlığa kavuşma.

tavf, *A. a. (tı, ve, fa* ile) Tavaf, dolanma.

ta'vic, *A. a. (te, ayın* ile) Eğme, eğilme, eğriltme, eğip bükme.

ta'vid, *A. a. (te, ayın* ile) Alıştırma.

ta'vik, *A. a.* [avk'ten] Geri bırakma, alıkoyma, geciktirme. [ç. ta'vikat].

tavil, tavile, *A. s.* [tul'den] **1.** Uzun. **2.** Çok sürer. **3.** (Ya.) Aruzda bir vezin.

tavile, *A. a.* **1.** Hayvan katarı. **2.** Tavla, ahır. **3.** Çayıra salınan hayvanların ayaklarına bağlanan ip.

taviyyet, *A. a.* İnsanın gönlünde gizli olan istek. Niyet.

ta'viz, *A. a.* [iyaz'dan] Nazar değmesine ve başka türlü kötülüklere karşı olan muska.

ta'viz, *A. a. (te, ayın, dat* ile) [ivaz'dan] Karşılık bir şey verme. Ödün. [ç. tavizat].

tavizan, *A. be.* Karşılık alınmak koşuluyla. Karşılık olarak.

tavk, *A. a.* **1.** Gerdanlık. **2.** Tasma, halka. **3.** Bazı kuşların boyunlarındaki çizgi. **4.** Güç. [ç. atvak].

tavr, *A. a.* **1.** Davranış. **2.** Yapma ve uydurma davranış. [ç. atvar].

tavsif, *A. a.* [vasf'tan] Niteleme. [ç. tavsifat].

tavsil, *A. a.* [vasl'den] Ulaştırma, vardırma.

tavsit, *A. a.* [vasat'tan] Araya koyma. Aracı bulma.

tavsiye, *A. a.* **1.** Vasiyet bırakma. **2.** Ismarlama, sipariş etme **3.** Birini iyi tanıtma, işinin olmasını dileme.

tavtıa, *A. a.* Anlatılacak amaca uygun olarak önceden bazı sözler söyleme.

tavtin, *A. a.* [vatan'dan] **1.** Yurtlanmak, vatan edinmek. **2.** Bir şeye bağlanıp onu sonuçlama.

tavus, taus, *A. a.* Tavuskuşu.

tavvaf, *A. s.* Kâbe'yi tavaf eden.

tavzif, *A. a.* [vazife'den] Görevlendirme. İşe alma, iş verme.

tavzih, *A. a.* [vuzuh'tan] Açma, açıklama. Açık anlatma. [ç. tavzihat].

tayaran, *A. a. (tı* ile) **1.** Uçma, uçuş. **2.** Gaz olup havaya karışma.

tayf, *A. a.* **1.** Uykuda ya da karanlıkta korkudan gözde görünen hayal. **2.** (Fiz.) Tayf, görüntü, izge.

tayfbîn, *F. a.* [tayf-bîn] Spektroskop, izgeölçer.

tayi', tai', tayi'a, *A. s.* [tav'dan] Bir işi kendi isteğiyle yapan.

tayi'an, *A. be.* İsteyerek.

ta'yib, *A. a.* [ayb'den] Tayip, ayıplama.

ta'yin, *A. a.* [ayn'dan] **1.** Ayırma, belli etme. **2.** Bir memurluğa yerleştirme. Atama. **3.** Tayın. Maaştan başka olan yiyecek ve erzak. [ç. ta'yinat].

ta'yir, *A. a.* Kabahatini yüzüne vurarak utandırma, yüzleme.

tayr, *A. a.* Kuş. • *Tayr-üd-devle,*

(devlet kuşu) hüma, *mantık-ut-tayr,* kuş dili.

tayy, *A. a.* **1.** Sarma, bükme. **2.** Kesme. **3.** Çıkarma, kaldırma. • *Tayy-i mekân, -zaman,* yer ve zamanı olağanüstü bir güçle aşma.

tayyar, tayyare, *A. s.* [tayaran'dan] **1.** Uçan, uçucu. **2.** Gaz olan, gaza dönüşen. • *Cafer Tayyar,* iki kolu savaşta kesilerek kollarının yerine kanatlar peyda olduğu peygamber tarafından görülen bir zat; *rih-i tayyar,* yer değiştirerek gezen sızılar, sinir ağrıları, romatizma.

tayyarat, *A. a.* [tayyar ç.] Havadan gelen servet.

tayyare, *A. a.* Uçak. (XX. yüzyıl).

tayyib, tayyibe, *A. s.* İyi, hoş. • *Kelime-i tayyibe,* yatıştırıcı, uyuşturucu, hoş söz. [ç. tayyibat].

tayyibe, *A. a.* İyi iş. Güzel davranış. [ç. tayyibat].

Tayyibe, *A. a.* Medine kenti.

taz, *F. a.* Koşma, "tek"le *tek ü taz* olarak kullanılır.

tazaccu', tadaccu', *A. a. (te, dat, ayın* ile) Üşenip gevşek davranma.

tazaccur, tadaccur, *A. a.* [ducret'ten] İç sıkılma. Sıkıntı.

tazallül, *A. a.* [zıll'den] Gölgeleme. Gölge altına girme.

tazallüm, *A. a.* [zulm'den] Yanıp yakılma. • *Tazallüm-i hal,* halinden şikâyet etme.

tazammun, *A. a.* [zımn'dan] **1.** Başka şeyler arasında bir şeyi daha havi olma. **2.** [zıman'dan] Kefil olma.

tazannun, *A. a. (te, zı* ile) Sanma, sanıyla iş görme.

tazarru', *A. a.* Kendini alçaltarak yalvarma. [ç. tazarru'at].

tazarrur, *A. a.* [zarar'dan] Zarar görme. Zarara uğrama.

tazayyuk, *A. a.* [zik'ten] Sıkışma, daralma.

taze, *F. s.* **1.** Yeni. **2.** Bayatlamamış, buruşmamış.

tazegî, *A. a.* Tazelik.

tazende, *F. s.* Koşucu.

Tazi, *F. s., a.* Arap.

ta'zib, *A. a.* [azab'dan] Eziyet etme. Boşuna yorma. [ç. ta'zibat].

taz'if, *A. a.* [zı'f'tan] İki kat etme. Bir o kadar daha artırma.

ta'zil, *A. a.* Ayıplama.

ta'zil, *A. a. (ze* ile) [azl'den] İşten çıkarma, uzaklaştırma, azletme.

ta'zim, *A. a.* [azm'den] **1.** Büyütme, ağırlama. **2.** İkram etme. Saygı gösterme. [ç. ta'zimat].

ta'zir, *A. s. (te, ze* ile) Yalan özür söyleme.

ta'zir, *A. a.* Tekdir etme. Azarlama. [ç. ta'zirat].

Taziyan, *F. s. a.* [Tazi-yan] Araplar.

taziyane, *F. a.* **1.** Kamçı. **2.** Çalgı tellerini çalmaya mahsus alet, tezene. **3.** (Mec.) Araç. Sebep. Neden. • *Taziyane-i teşvik,* şevklendirme kamçısı (aracı).

ta'ziye, *A. a.* [aza'dan] Başsağlığı.

ta'ziyet, *F. a.* Taziye.

ta'ziyetname, *F. a.* [ta'ziyetname] Başsağlığı dileyen yazı, mektup.

ta'ziz, *A. a.* Şerefli, kutlu kılma. [ç. ta'zizat].

tazlil. *Bkz.* tadlil.

tazlil, *A. a. (zı* ile) [zıll'dan] Gölgelendirme, gölge altına alma.

tazmin, *A. a.* [zımn, zımandan] **1.** Zarar ve ziyanı ödeme. **2.** Başkasının sözünü kendi koşuğuna alma. [ç. tazminat].

tazminat, *A. a.* [tazmin ç.] Bir zararın karşılığı verilen şey, ödence.

tazrir, *A. a. (dat* ile) Zarara uğrama.

tazyi', *A. a.* [ziya'dan] Bırakıp kaybetme. Kaybına neden olma. Boşuna harcama.

tazyik, *A. a.* [zik'tan] **1.** Sıkıştırma, darlaştırma. **2.** Zorlama. **3.** Sıkıntı verme. **4.** Baskı. **5.** Basınç.

tedai, *A. a.* [adu'dan] Ara açılma, düşmanlık. [ç. teadiyat].

teadud, *A. a.* [adud'dan] Kol kola tutuşma. Birbirini tutma, karşılıklı yardımda bulunma.

teadül, *A. a.* [adl'den] Birbirine denk gelme. [ç. teadülât].

teahhur, *A. a.* Geri kalma, gecikme. [ç. teahhurat].

teahi, *A. a.* Birisiyle kardeş olmak, birini kardeş edinmek.

teahüd, *A. a.* [ahd'dan] Sözleşme, antlaşma. [ç. teahüdat].

teakub, *A. a.* [akab'dan] **1.** Birbiri arkasından gitme. **2.** Birbiri ardından gelme.

teakud, *A. a.* [akd'den] Bağlaşma.

tealâ, *A. a.* "Yüksek olsun" anlamında eylem sözüdür. Tanrı adıyla kullanılır. • *Allahüteala, Hak tealâ ve takaddes.*

teali, *A. a.* [ulüvv'den] Yükselme, ululanma. • *Tealiperver,* yükselmeyi isteyen.

teâ'lüm, *A. a.* [ilm'den] Bir şeyi herkes bilme, herkesçe bilinme.

teami, *A. a.* [amy'den] Görmezliğe gelme. Yalandan körlük satma.

teamül, *A. a.* [amel'den] **1.** İş. Muamele. Bir işin oluşu. **2.** Bir yerde insanlar arasında olagelen muamele. Töre. • *Teamül-i kadîm,* eskiden beri yapılagelen muamele ve davranış. [ç. teamülât].

teanuk, *A. a.* [unk'tan] Birbirine karşıt olma. Karşıtlık. [ç. teanukat].

tearuz, *A. a. (dat* ile) Birbirine karşıt olma, karşıtlık.

tearüf, *A. a.* [aref'ten] Birbirini tanıma. Tanışma.

teasür, *A. a.* [üsr'den] Bir şey güçleşme, güç olma.

teati, *A. a.* [ata'dan] Birbirine verme. Verişme.

teatuf, *A. a.* [atıfet'ten] Birbirine sevgi, şefkat gösterme.

teâ'viz, *A. a. (zel* ile) [ta'viz ç.] Muskalar.

teavün, *A. a.* [avn'den] Birbirine yardım etme, yardımlaşma.

teb, *F. a. (te, be* ile) **1.** Sıtma. **2.** Ateş.

tebaa, *A. a.* [tâbi ç.] Uyruk.

tebab, *A. a.* Ziyan.

tebabia, *A. a.* Eski Yemen hükümdarlarının unvanları. • *Dâr-üt-tebabia,* Mekke'de Muhammed Peygamberin doğduğu ev.

tebadül, *A. a.* [bedel'den] Değişme.

tebadür, *A. a.* Birdenbire zihne gelme.

tebaen, *A. be.* Uyarak.

tebaguz, *A. a. (dat* ile) [bugz'dan] Gizli düşmanlık.

tebah, tebeh, *F. s., a. (he* ile) **1.** Yıkılmış, tükenmiş. **2.** Bozuk, harap.

tebahhur, *A. a. (hı* ile) [buhar'dan] **1.** Buğulanma. **2.** Tütsü. [ç. tebahhurat].

tebahhür, *A. a.* [bahr'den] Bir şeyin içine dalma. Pek derine varma. Derin okumak.

tebahî, *A. a.* Övünme.

tebahkâr, *F. a.* [tebah-kâr] **1.** Fena eden, bitiren. **2.** Bozuk amelli.

tebahtür, *A. a.* Ululanarak yürüme.

tebaiyyet, *A. a.* Tabi olma. Uyma.

tebaiyyeten, *A. be.* Uyarak.

tebaki, *A. a.* Ağlar görünme.

tebance, *F. a.* Tokat.

tebar, *A. a.* Yok olma, bitme.

tebar, *F. a.* Soy. • *Âlitebar:* ulu soylu.

tebareke, *A. a.* "Mübarek etsin!" anlamıyla dua deyimlidir. • *Tebarekâllah,* Tanrı mübarek etsin!

tebarüz, *A. a.* [büruz'dan] **1.** Görünme, gözükme. Belirme. **2.** İki düşman boğuşmak için birbirine karşı meydana çıkma.

tebaşîr, *A. a.* **1.** Müjdeler. **2.** Her şeyin ilk zamanı. • *Tebaşir-i subh,* sabahın yeni açılmaya başlama zamanı.

tebaşîr, *F. a.* Tebeşir.

tebaüd, *A. a.* [bu'd'dan] Uzaklaşma. Birbirinden uzak düşme.

tebaül, *A. a.* Karı koca cilvesi.

tebayün, *A. a.* [beyn'den] **1.** İki şey arasındaki karşıtlık. **2.** Aykırılık.

tebcil, *A. a.* Ululama, ağırlama. [ç. tebcilât].

tebdî', *A. a.* **1.** Yeni bir şey çıkarma. **2.** Bir şeyi yeni çıkmış sayma. **3.** Bid'atçi sayma.

tebdil, *A. a.* [bedel'den] Değiştirme. Başka kılığa koyma. [ç. tebdilât].

tebdilen, *A. be.* Değiştirerek.

tebeddu', *A. a. (te, dal, ayın* ile) Ehl-i sünnettenken başka mezhebe girme.

tebeddül, *A. a.* [bedel'den] Değişme. [ç. tebeddülât].

tebegguz, *A. a. (te, gayın, dat* ile) [bugz'dan] Düşmanlık gösterme.

tebeh. *Bkz.* tebah.

tebekküm, *A. a.* Söz söylerken tutulup kalma.
tebelbül, *A. a.* Dillerin çeşitliliği ve karışıklığı. Dil sözcüklerinin karışıklığı. [ç. tebelbülât].
tebellüd, *A. a.* **1.** Şaşırıp kalma. **2.** Aptallaşma.
tebellüğ, *A. a.* Yetişme, erişme. Anlayıp alma.
tebellüh, *A. a.* Ahmaklaşma. Ahmak gibi görünme.
tebellül, *A. a.* Islanma, nemlenme.
tebellür, *A. a.* [billur'dan] Billurlaşma.
tebenni, *A. a.* Oğulluğa kabul etme. Oğul edinme.
teber, *F. a.* **1.** Balta. **2.** Dervişlerin taşıdıkları ve yarım ay biçiminde olan balta.
teberdar, *F. a.* Baltacı. [ç. teberdaran].
teberku', *A. a.* Peçelenme, yüzünü örtme.
teberra, *A. a.* **1.** Uzaklaşma, uzak durma. **2.** Halife Ali'ye uymayanlardan yüz çevirme.
teberri, teberru, *A. a.* Beri olma, sevmeyip yüz çevirme, uzaklaşma.
teberru', *A. a. (ayın* ile) Bağış. [ç. teberru'at].
teberrüd, *A. a.* [berd'den] Soğuma.
teberrük, *A. a.* [bereket'ten] Uğur sayma. [ç. teberrükât].
teberrüken, *A. be.* Uğur sayarak.
teberrür, *A. a.* Tanrı rızasına çalışma.
teberrüz, *A. a.* Meydana çıkma, görünme.
teberzed, *F. a.* **1.** Beyaz şeker. **2.** Kaya tuzu.
tebessül, *A. a.* Somurtma, ekşi yüzlü durma.
tebessüm, *A. a.* Gülümseme. [ç. tebessümat].
tebeşbüş, *A. a.* Güleryüzle iltifat etme.
tebettül, *A. a.* Dünyadan el ayak çekip Tanrı'ya bağlanma.
tebe'uz, *A. a. (te, ayın, dat* ile) Bölüm bölüm, parça parça olma.
tebevvül, *A. a.* [bevl'den] (Hek.) İşeme. • *Tebevvül-i sükker,* şeker hastalığı; *-dem,* kanlı idrar.
tebeyyün, *A. a.* Meydana çıkma. Görülüp anlaşılma. [ç. tebeyyünat].
tebhal, tebhale, *A. a.* (Hek.) Uçuk, dudak kabartısı.
tebhic, *A. a.* [behic'den] Güzelleştirme. Güzelleştirilme.
tebhil, *A. a.* [buhl'den] Biri için hasis, pinti deme.
tebhir, *A. a.* [buhar'dan] **1.** Buğu haline koyma. **2.** Tütsüleme. **3.** Etüvden geçirme. [ç. tebhirat].
tebi', *A. a.* Yardımcı, yardak.
teb'id, *A. a.* [bu'd'dan] **1.** Uzaklaştırma. **2.** Uzağa gönderme. **3.** Sürme.
te'bid, *A. a. (hemze* ile) [ebed'den] Ebedileştirme.
tebkit, *A. a.* **1.** Başa kakma. **2.** Kanıt ve tanıtla karşısındakini susturma.

tebkive, *A. a.* [bükâ'dan] Ağıt okutarak ağlatma. Ağlattırma.

teblig, *A. a.* [bülûğ'dan] **1.** Yetiştirme. Eriştirme. **2.** Götürme. Taşıma. [ç. tebligat].

teblil, *A. a.* Islatma, ıslatılma.

tebliye, *A. a.* Eskitme, eskitilme.

tebn. *Bkz.* tibn.

tebrid, *A. a.* [bürudet'ten] **1.** Soğutma. **2.** (Mec.) Ara açılma, soğutma.

tebrie, tebriye, *A. a.* [beraet'ten] **1.** Birini bir kuşkudan kurtarma. Temize çıkarma. **2.** Borçtan kurtarma.

tebrik, *A. a.* [bereket'ten] Uğurlu olmayı dileme, uğur dileme.

tebşir, *A. a.* Müjde verme. Müjdeleme. [ç. tebşirat].

tebyin, *A. a.* [beyan'dan] Açık açık anlatma.

tebyiz, *A. a.* [beyaz'dan] **1.** Ağartma. **2.** (Bir ilk yazıyı) beyaza çekme, temiz olarak yazma.

tebzede, *F. s.* [teb-zede] Sıtmalı.

tebzir, *F. a.* Dağıtma, serpme, israf. [ç. tebzirat].

tecah. *Bkz.* tücah.

tecahül, *A. a.* [cehl'den] Bilmez gibi görünme. Bilmezlenme. • *Tecahül-i ârifâne,* (Ya.) bilinen bir şeyi bir nükteyle bilinmiyormuş gibi gösterme sanatı.

tecahülât, *A. a.* Cahil gibi görünmeler, bilmemezlikten gelmeler.

tecahülkâr, *A., F. s.* [tecahülkâr] Bilmezlikten gelen.

tecanüb, *A. a.* [ictinab'dan] Çekinme, sakınma.

tecanüs, *A. a.* [cins'ten] Aynı cinsten olma. Cinsi uygun olma. [ç. tecanüsat].

tecarîb, *A. a.* [tecribe ç.] Denemeler.

tecasür, *A. a.* [cesaret'ten] Cesaretlenme.

tecavüb, *A. a.* Cevaplaşma.

tecavül, *A. a.* Karşılıklı dolaşma.

tecavür, *A. a.* Komşu olma.

tecavüz, *A. a.* [cevaz'dan] **1.** Ötesine geçme, aşma, atlama. **2.** Sınırı aşma. Başkasının hakkına dokunma. **3.** Geçme, daha ileri varma. **4.** Saldırma, saldırı. [ç. tecavüzat].

tecavüzkâr, *F. s.* [tecavüz-kâr] Saldıran, saldırgan, sataşan.

tecazüb, *A. a.* [cezb'den] Fransızca *sympathie* (duygudaşlık) karşılığı (XX. yüzyıl).

tecbin, *A. a.* Korkaklıkla suçlama, korkak deme.

tecbir, *A. a.* Kırık kemiği sarıp onma.

tecdid, *A. a.* [cid'den] Yeni etme. Yeniletme. Yenileme.

tecdiden, *A. be.* Yenileterek.

tecebbür, *A. a.* [cebr'den] Zor gösterme. [ç. tecebbürat].

teceddüd, *A. a.* [cid'den] Yenileme. Tazeleme. [ç. teceddüdat].

teceffüf, *A. a.* Kuruma. Kuruyup katılaşma.

tecehhüz, *A. a.* [cihaz'dan] Çeyizlenme. Hazır bulunma.

tecellâ, tecelli, *A. a.* **1.** Gö-

rünme. **2.** Tanrı güç ve sırrının kişilerde ve eşyada eserinin görünmesi. **3.** Tanrı lütfuna uğrama. [ç. tecelliyat].

tecelligâh, tecelligeh, *F. a.* [tecelli-gâh] Tecelli yeri.

tecellizar, *F. a.* [tecelli-zar] Tanrı gücünün eserleriyle dolu yer.

tecellüd, *A. a.* **1.** Yalandan ve güçlü cesaret gösterme. **2.** İnat, direnme. [ç. tecellüdat].

tecemmu', *A. a.* [cem'den] Toplanma, yığılma, birikme. [ç. tecemmu'at].

tecemmüd, *A. a.* Donma.

tecemmül, *A. a.* [cemal'den] Süs. Süslenme.

tecemmülât, *A. a.* [tecemmül ç.] Süslenme için olan ağır ve pahalı eşya.

tecenni, *A. a.* **1.** Meyva devşirme. **2.** Suçlama.

tecennüb, *A. a.* Sakınma, çekinme.

tecennün, *A. a.* [cinn'den] Delirme. Çıldırma.

tecerru', *A. a.* Yudum yudum içme. Süze süze içme. [ç. tecerru'at].

tecerrüd, *A. a.* **1.** Soyunma. **2.** Her şeyden boş olma. **3.** Bütün ilgilerden geçip Tanrı'ya bağlanma. **4.** Evlenmeyip bekâr olarak yaşama. [ç. tecerrüdat].

tecessüd, *A. a.* [cesed'den] Gövde peydahlama.

tecessüm, *A. a.* [cisim'den] **1.** Cisimlenme. **2.** Görünme, göz önüne gelme.

tecessüs, *A. a.* **1.** Yoklama, arama. **2.** Bir şeyin içyüzünü araştırma. Gözleme. [ç. tecessüsat].

tecevvüf, *A. a.* [cevf'ten] **1.** İçi boşalma, kovuk olma. **2.** İçine işleme.

tecevvüz, *A. a. (ze* ile) **1.** Caiz olmayanı caiz görme. **2.** Sözü mecaz olarak söyleme.

tecezzi, tecezzü, *A. a.* Eczaya ayrılma, parça parça bölünme. Ufalanma.

tecfif, *A. a.* Kurutma, kurutulma.

techil, *A. a.* [cehl'den] Birinin bilgisizliğini ortaya koyma.

techiz, *A. a.* Gerekli şeyleri tamamlama. Donatma, donatım. [ç. techizat].

te'cic, *A. a.* **1.** Tutuşturup alevlendirme. **2.** Öfkelendirme, kızdırma.

tec'id, *A. a.* Kıvırcıklaştırma, büklüm büklüm etme.

te'cil, *A. a.* [ecl'den] Erteleme. Sonraya bırakma. Acele etmeme. [ç. te'cilât].

teclid, *A. a.* [cilt'ten] Ciltleme. Kitaba kap geçirme.

teclil, *A. a.* (Hayvan) Çullama.

tecliye, *A. a.* [cilâ'dan] Cilalama, cilalanma, parlatma, temizleme.

tecmid, *A. a.* Dondurma, dondurulma.

tecmil, *A. a.* Güzelleştirme, süsleme.

tecnis, *A. a.* [cinas'tan] İki anlamlı söz söyleme. Cinas yapma. [ç. tecnisat].

tecrî', *A. a.* Yudum yudum içirme.

tecrib, *A. a.* Deneme, sınama.

tecribe. *Bkz.* tecrübe.

tecribî, tecribiyye, *A. s.* Denemeyle ilgili, deneysel.

tecrid, *A. a.* **1.** Soyma. **2.** Bir tarafta tutma, ayırma. **3.** (Tas.) Dünyayı yürekten çıkarıp Tanrı'ya yönelme. **4.** (Fel.) Soyutlama. • *Ehl-i tecrid,* dünyadan geçmiş olan dervişler. [ç. tecridat].

tecriden, *A. be.* Ayırarak; (Fel.) soyutlayarak; (Fiz.) yalıtarak.

tecrih, *A. a.* [cerh'ten] Yaralama.

tecrim, *A. a.* [cürm'den] **1.** Cerime alma. **2.** Cezalandırma. [ç. tecrimat].

tecrübe, tecribe, *A. a.* Deneme, sınama. Tecrübe. Görgü.

tecrübî, tecrübiyye, *A. s.* Denemeyle ilgili.

tecsim, *A. a.* [cism'den] Vücut verme. Cisimlendirme.

tecvî', *A. a. (ayın* ile) [cu'dan] Acıktırma, acıktırılma.

tecvid, *A. a.* **1.** Kur'an'ı okuma kurallarını yazan kitabın adı. **2.** Bu okumayı öğreten bilim.

tecvif, *A. a.* [cevf'ten] Oyma. Oyuk haline getirme.

tecvir, *A. a.* [cevr'den] Cevretme. Zor ve sıkıya koyma.

tecviz, *A. a.* [cevaz'dan] İzin verme, verilme. Yapılmasına razı olma.

teczie, tecziye, *A. a.* **1.** Parçalanma. **2.** Cezalandırma (XIX. yüzyıl).

teczir, *A. a.* [cezr'den] (Mat.) Karekökünü almc.

tedabir, *A. a.* [tedbir c.] Tedbirler, önlemler. Çözümler. Yollar.

tedafü', *A. a.* [def'den] **1.** Birini iteleme, itişme, kakışma. **2.** Savunma.

tedafüî, tedafüiyye, *A. s.* Kendini savunmayla ilgili.

tedahül, *A. a.* [dühul'den] **1.** Birbiri içine girme. **2.** Bir taksitin ödenmeden öbürünün gelmesi, ödemede gecikme. [ç. tedahülât].

tedai, *A. a.* [davet'ten] (Ruhb.) Çağrışım.

tedarik, tedarük, *A. a.* [derk'ten] **1.** Araştırıp bulma. **2.** Elde edip hazırlama. • *Sümmet-tedarik,* hemen bulunmuş, derme çatma. [ç. tedarikât].

tedavi, *A. a.* [deva'dan] Ilaç verme. Iyileştirme için bakma.

tedavül, *A. a.* **1.** Elden ele gezme, dolaşma. Kullanılma. Sürüm. **2.** Dilde dolaşma. [ç. tedavülât].

tedavür, *A. a.* [devr'den] Sırayla yapma. Karşılıklı yapma.

tedbir, *A. a.* **1.** Bir işin sonunu düşünerek başarısını sağlama çaresine başvurma. **2.** Bir işin başarısı için düşünülen yol, önlem. • *Tedbir-i menzil,* (Topb.) Fransızca *economie domestique* karşılığı (XIX. yüzyıl); *hüsn-i tedbir,* iyi düşünülerek tutulan yol; *su-i tedbir,* yanlış yol, kötü tutulmuş yol. [ç. tedabir, tedbirat].

tedebbür, *A. a.* Duruma uygun

davranma.

tedeffün, *A. a.* [defn'den] Gömülme, gömülü olma.

tedehhün, *A. a. (he* ile) [dühn-den] Yağlanma. Yağ sürünme.

tedehhüş, *A. a.* [dehşet'ten] Dehşete düşme, dehşetlenme, korkma. Yılma.

tedelli, *A. a.* [dell'den] Nazlanma.

tedemmu', *A. a. (ayın* ile) [dem'den] Göz yaşarma.

tedemmug, *A. a.* [dimag'dan] (Fel.) Fransızca *cerebration* (beyinleşme) karşılığı (XX. yüzyıl).

tedenni, *A. a.* [denaet'ten] Aşağı inme. Aşağılama. [ç. tedenniyat].

tedennüs, *A. a.* Kirlenme.

tederrü', *A. a.* Zırhlanma, zırh giyme.

tederrüs, *A. a.* [ders'ten] Ders alma. Ders olarak okuma.

tedeyyün, *A. a.* [din'den] **1.** Dine bağlı olma. **2.** Dinine sıkı bağlı olma. **3.** Borçlanma.

tedfin, *A. a.* [defn'den] Gömme. Defnetme.

tedhîn, *A. a. (hı* ile) [duhan-dan] Dumanlama. Tütsüleme.

tedhin, *A. a. (he* ile) [dühn'den] Güzel kokulu yağ sürme.

tedhiş, *A. a.* Şaşırtma, ürkütme. Yıldırma.

te'dib, *A. a.* [edeb'den] **1.** Terbiye verme, eğitme. **2.** Edeplendirme. Terbiyesini verme. **3.** Azarlama, ceza verme. • *Hadd-i te'dib,* bir suç işleyenin aklını başına getirecek, başkalarına da ders olacak biçimde cezalandırma (muahaze, tazîr, darp gibi). [ç. te'dibat].

te'diye, *A. a.* [eda'dan] **1.** Odeme. **2.** (Borcunu) verme. [ç. te'diyat].

tedkik, *A. a.* [dikkat'ten] **1.** İnceletme, ufak ufak kırıp ezme. **2.** İnceleme. [ç. tedkikat].

tedlis, *A. a.* Alışverişte satıcının mal kusurunu müşteriden gizlemesi; hile.

tedmir, *A. a.* Sındırma. Tepeleme. Yok etme.

tednis, *A. a.* Kirletme.

tedrib, *A. a.* (Eğitb.) Yetiştirim.

tedric, *A. a.* Derece derece ilerleme, ilerletme. Azar azar hareket. • *Allettedric,* tedric üzere; *bittedric,* azar azar, dereceyle.

tedricen, *A. be.* Yavaş yavaş, azar azar.

tedricî, tedriciyye, *A. s.* Yavaş yavaş yapılan.

tedris, *A. a.* [ders'ten] Ders verme, öğretme.

tedrisat, *A. a.* [tedris ç.] (Eğitb.) Öğretim.

tedrisî, tedrisiyye, *A. s.* Dersle ilgili.

tedvin, *A. a.* [divan'dan] **1.** Koşukları divan şekline sokma. **2.** Kitap yapma. [ç. tedvinat].

tedvir, *A. a.* [devr'den] **1.** Çevirme, döndürme. **2.** Yönetme. **3.** Daire biçimine koyma. [ç. tedvirat].

teebbi, *A. a.* [eb'den] Bir kimseyi baba edinme, baba sayma.

teebbüd, *A. a.* **1.** Ürküp çekinme. **2.** Ergen kalma, evlenmeme.

teebbüh, *A. a.* **1.** Kibirlenme. **2.** Göz tokluğuyla bir şeyden vazgeçme.

teebbün, *A. a.* İze uyma, birinin gittiği yana yönelme.

teeccüc, *A. a.* Tutuşup alevlenme.

teeccül, *A. a.* Belli bir vakte dek ertelenme isteme.

teeccüm, *A. a.* Öfkelenme.

teeddüb, *A. a.* [edeb'den] Edeplenme. Çekinme.

teeddüben, *A. be.* Edep ve terbiye kurallarına uyarak.

teeffüf, *A. a.* "Öf, öf!" diye sıkıntıyı belli etme.

teehhül, *A. a.* [ehl'den] Evlenme. [ç. teehhülât].

teehhür, *A. a.* Sonraya kalma, gecikme. [ç. teehhürat].

teekküd, *A. a.* Sağlamlaşma. Kavileştirme.

teekkül, *A. a.* (Yaranın) yenmesi. Oyulup açılması, büyümesi.

teellüf, *A. a.* [ülfet'ten] Alışma, hoş geçinme. [ç. teellüfat].

teellüm, *A. a.* [elem'den] Kederlenme. Eseflenme. Tasalanma. [ç. teellümat].

teemmi, *A. a.* Cariye edinme.

teemmül, *A. a.* [emel'den] Etraflıca düşünme. • *Bilâ teemmül,* düşünmeden. [ç. teemmülât].

teemmüm, *A. a.* [üm'den] Ana edinme.

teemmür, *A. a.* [emr'den] Amirlik taslama.

teenni, *A. a.* Yavaş davranma. Yavaşlık. Gecikme. [ç. teenniyat].

teennüs, *A. a.* [üns'ten] **1.** Ünsiyet etme. Alışkanlık gösterme. **2.** Kadınlaşma.

teerrüb, *A. a.* Kendini zeki göstermeye uğraşma. [ç. teerrübat].

teessüf, *A. a.* [esef'ten] **1.** Acıma, acıdığını gösterme. • *Maatteessüf,* esefle. **2.** Yazıklanma. [ç. teessüfat].

teessüm, *A. a.* [ism'den] Günahtan sakınma.

teessür, *A. a.* [eser'den] **1.** Bir şeyin etkisini duyma. **2.** Etkilenme. **3.** Acı, keder duyma. • *Seri-üt-teessür,* çabuk etkilenen. [ç. teessürat].

teessür, *A. a.* Oyalandırma. İşten alıkoyma.

teessüs, *A. a.* [esas'tan] **1.** Temelleşme, yerleşme. **2.** Kurulma.

teevvi, *A. a.* [iyva'dan] Oturacak yer edinme. Yurtlanma.

teevvüd, *A. a.* Eğrilme, iki kat olma, bükülme.

teevvüh, *A. a.* İnleme, figan etme. Eyvahlanma.

teevvül, *A. a.* Başka anlama gelme. Anlamı başka olma.

teeyyüd, *A. a.* Kuvvetlenme. Sağlamlaşma.

teezzi, *A. a.* [eza'dan] İncinme.

teezzür, *A. a.* [izar'dan] Örtünme. Bürünme.

tef, *F. a.* **1.** Sıcak. **2.** Buhar.

tefaddul, tefazzul, *A. a.* [fadl,

fazl'dan] Üstünlük, meziyet iddiasında bulunma.

tefahhum, *A. a.* [fahm'den] (Kim.) Kömürleşme.

tefahhur, *A. a.* [fahr'den] Övünme, kurulma.

tefahhus, *A. a.* İyice araştırma. [ç. tefahhusat].

tefahur, *A. a.* [fahr'den] Övünme. [ç. tefahusat].

tefaîl, *A. a.* [tef'ile ç.] (Ya.) Tefileler. Mısra ya da beytin vezin parçaları.

tefakkud, *A. a.* Arayıp sorma.

tefakkuh, *A. a.* [fıkh'tan] Fıkıh öğrenme.

tefakum, *A. a.* (İş) büyüyüp güçleşme.

tefarîc, *A. a.* [tifrice ç.] Yırtmaçlar. Aralıklar.

tefarik, *A. a.* [tefrik ç.] **1.** Ayırmalar, seçmeler. **2.** Ufak, küçük armağanlar.

tefasil, *A. a.* [tafsil ç.] Tafsiller, ayrıntılar.

tefasir, *A. a.* [tefsir ç.] Tefsirler, yorumlar.

tefavüt, *A. a.* [fevt'ten] İki şey arasındaki fark.

tefazul, *A. a.* [fazl'dan] **1.** Fazilet ve keremde yarışma. **2.** Fark, miktar fazlası.

tefazzul. *Bkz.* tefaddul.

tefcî', *A. a.* **1.** Acıtma, acıtıp bağırtma. **2.** Üzme, dertlendirme.

tefcîr, *A. a.* **1.** Su akıtılma. **2.** Akaçlama, drenaj.

tefeccu', *A. a.* Acıyıp dertlenme.

tefeccür, *A. a.* Tan yeri atma, şafak sökme.

tefehhüm, *A. a.* [fehm'den] Ağır ve azar azar anlama. Farkına varma.

tefekküh, *A. a.* **1.** Pek hoşlanıp şaşırma. **2.** Pişman olma.

tefekkür, *A. a.* [fikr'den] Düşünme. Akıl yorma. [ç. tefekkürat].

tefelsüf, *A. a.* [feslefe'den] Filozoflaşma. Felsefe sözleri söyleme.

tefennün, *A. a.* [fen'den] Fen öğrenme. Birçok şeyler bilme.

teferru', *A. a.* [fer'den] **1.** Dallanıp budaklanma. **2.** Birçok bölüme ayrılma. **3.** Bir kökten çıkıp ayrılma.

teferru'at, *A. a.* Bir şeyin bütün noktaları, ayrıntılar.

teferrug, *A. a.* [ferag'dan] **1.** Bir işi bitirip kurtulma. **2.** Satın alınan bir mülkün tapu işini yaptırma, kendi üzerine çevirme.

teferruh, *A. a. (ha* ile) [ferah'tan] İçi açılma, ferahlama.

teferruk, *A. a.* [fark'tan] Ayrılma, dağılma.

teferrüc, *A. a.* [ferec'den] **1.** Açılma, ferahlanma. **2.** Eğlenmek için gezme, seyir.

teferrücgâh, *F. a.* [teferrücgâh] Gezinti yeri.

teferrüd, *A. a.* [ferd'den] **1.** Tek, tenha kalma, herkesten ayrılma. **2.** Benzersiz olma. **3.** Kendi başına olma.

teferrüs, *A. a.* [feraset'ten] Sezme, farkına varıp anlama.

teferrüş, *A. a.* [ferş'ten] Yayıl-

ma, serilme.

teferrüz, *A. a.* [ifraz'dan] Ayrılma.

tefer'un, *A. a.* Firavunlaşma, ululanma, inatçılaşma.

tefessüh, *A. a.* [fesh'ten] Çürüyüp dökülme. [ç. tefessühat].

tefe'ül, *A. a.* [fal'dan] **1.** Uğur sayma. **2.** Fala bakma, fal açma. [ç. tefe'ülât].

tefevvuk, *A. a.* [fevk'ten] Üste çıkma, üstün olma.

tefevvüh, *A. a.* **1.** Ağza alma, söyleme. **2.** Dil uzatma.

tefevvühat, *A. a.* [tefevvüh ç.] Münasebetli münasebetsiz sözler. Dedikodu. Yasaca cezalandırılacak sözler.

tefeyyüz, *A. a.* [feyz'den] İlerleme, yükselme, bollaşma.

tefhim, *A. a. (he* ile) [fehm'den] Anlatma. Anlatılma.

te'fif, *A. a. (hemze* ile) "Öf!" diye sıkıntı gösterme. Oflama.

te'fik, *A. a.* Yalan söyleme.

tefri', *A. a.* [fer'den] Asıl sorundan yenilerini çıkarma, dallandırıp budaklandırma.

tefrid, *A. a.* [ferd'den] (Tas.) Bütün varlığı, Tanrı varlığında bulup dünyadan geçerek Tanrı ile meşgul olma.

tefrig, *A. a.* [feragat'ten] **1.** (Dolu kabı) boşaltma. **2.** Vazgeçirme.

tefrih, *A. a.* [ferah'tan] (İçi) Açma, ferahlandırma. [ç. tefrihat].

tefrih, *A. a.* Filizlenme. Gelişme.

tefrik, *A. a.* [fark'tan] **1.** Ayırma. **2.** Ayrı tutma, seçme.

tefrika, *A. a.* **1.** Ayrılma, ayrılık. **2.** Bozuşma, nifak. **3.** Gazete ya da benzerlerinde parça parça yayımlanan uzun yazı.

tefriş, *A. a.* [ferş'ten] **1.** Yayma. **2.** Döşeme. [ç. tefrişat].

tefrit, *A. a.* [fart'tan] Ortalamanın çok altında kalma. Ortalamanın çok üstünde demek olan "ifrat" sözünün karşıtıdır, çok kez iki ucu göstermek için *ifrat ü tefrit* de denirdi.

tefsid, *A. a.* [fesad'dan] Fesada verme.

tefside, *F. s.* Kızgın, ateşli.

tefsik, *A. a.* [fisk'ten] Birini günah işlemekle suçlama.

tefsir, *A. a.* **1.** Açıklama. Anlamını anlatma için genişletme. Yorum. **2.** Kur'an'ın anlamında yapılan açıklamalar. **3.** Bu iş için yazılmış eserler.

teftih, *A. a.* [feth'ten] **1.** Açma. **2.** Açıp ferahlık verme. **3.** Geğirme.

teftik, *A. a.* [fetk'ten] **1.** (Pamuk) atma. **2.** (Yün) tarama.

teftik, *A. a. (te, te, kaf* ile) [fetk'ten] Yarma, yarılma.

teftil, *A. a.* **1.** Fitil yapma. **2.** Bükme, eğirme.

teftin, *A. a. (te, te* ile) **1.** Fitneye düşürme, ayrılık sokma. **2.** Meftun etme, ayartma.

teftir, *A. a. (te, te* ile) Bıkkınlık verme, usandırma.

teftiş, *A. a.* Araştırma. Bir şeyin doğrusunu bulmak için her yanı arayıp tarama. Denetle-

me. [ç. teftişat].

teftit, *A. a. (te, te, te* ile) Ufalama.

tefviz, *A. a.* **1.** Birine verme. **2.** (Bir malı) üste etme. • *Tefviz-i umur,* işleri birine bırakma.

tegabün, *A. a.* [gabn'den] Birbirini aldatma.

tegafül, *A. a.* [gaflet'ten] Bilmezliğe gelme. Bılmıyor görünme.

tegalüb, *A. a.* [galebe'den] Üstün gelme. Yenme.

tegayür, *A. a.* [gayr'den] Başkalaşma. Karşıt olma. [ç. tegayürat].

tegerg, *F. a.* (Yağan) Dolu.

teh, *F. a.* **1.** Dip. • *Teh-i çah,* kuyunun dibi; *teh-i derya,* denizin dibi. **2.** (Mec.) Kat, mertebe. • *Teh-i kâşane,* köşk katı.

tehaci, *A. a.* [heca'dan] **1.** Hicivleşme. **2.** Hicvetme, yerme.

tehacüm, *A. a.* [hücum'dan] Birlikte ve birden hücum etme. Üşüşme. [ç. tehacümat].

tehadu', *A. a.* [hud'a'dan] Aldanmış görünme.

tehafüt, *A. a.* Birbiri üstüne atılma. Üşüşme.

tehalüf, *A. a.* Yargıcın iki tarafa da yemin ettirmesi.

tehalüf, *A. a.* [hulf'ten] Birbirine uymama. Birbirine karşıt olma. [ç. tehalüfat].

tehalük, *A. a.* [helâk'ten] İstekle atılma. Tehlikeye aldırmama. Birbirini çiğneyecek gibi koşuşma.

tehami, *A. a.* **1.** Kendini sakınma, koruma. **2.** Avukatlık etme.

teharüm, *A. a.* [herm'den] Yaşlılık taslama.

tehasum, *A. a.* [hasm'den] Düşmanlık gösterme, düşmanlaşma.

teharüş, *A. a.* Hırıldaşıp dalaşma.

tehasüd, *A. a.* [hased'den] Haset etme, imrenme.

tehaşa, *F. a.* Çekinme.

tehaşi, *A. a.* Korkup çekinme. Sakınma.

tehavün, *A. a.* [hevn'den] Aldırış etmeme. Önemsiz görme. Hafifseme.

tehaya, *A. a. (ha* ile) [tahiyye ç.] Dualar, selamlar.

tehcir, *A. a.* [hicret'ten] Göç ettirme (XX. yüzyıl).

tehdid, *A. a.* Verilecek bir cezayla korkutma. [ç. tehdidat].

tehdidamiz, *F. s.* [tehdid-amiz] Tehditle karışık.

tahdidkâr, *F. s.* [tehdid-kâr] Tehdit edici, korkutucu.

tehdidkârane, *F. be.* [tehdid-kâr-ane] Tehdit eder biçimde, korkuturcasına.

tehdim, *A. a.* [hedm'den] Yerle bir etme, yıkma.

tehdiye, *A. a.* [ihda'dan] Armağan verme. Bağışlama.

tehecci, *A. a.* [heca'dan] Heceleme.

teheccüd, *A. a.* **1.** Gece uyumayıp namaz kılma. **2.** Gece namazı.

teheddi, *A. a. (he* ile) Hidayete erme, doğru yolu bulma.

teheddüm, *A. a. (he* ile) Yıkılma.

tehekküm, *A. a.* Ciddi görünür gibi eğlenme. [ç. tehekkümat].

Tehemten, *F. a.* Zal'ın oğlu Rüstem'in lakabıdır.

tehennüc, *A. a.* Çocuk ana karnında oynama.

tehettük, *A. a. (he* ile) **1.** Yırtılma. **2.** Yırtıklık; sıyrık olma.

tehevvüd, *A. a.* Yahudi olma.

tehevvür, *A. a.* Sonunu düşünmeden bir işe saldırma. Kızma, köpürme.

teheyyü', *A. a.* Hazırlanma.

teheyyüb, *A. a.* [heybet'ten] Korkutma. Korkma.

teheyyüc, *A. a.* [heyecan'dan] Heyecana gelme, coşma. [ç. teheyyücat].

tehezzüz, *A. a.* İnce bir suretle titreme. Deprenme.

tehi, *F. s.* Boş. • *Tehidest,* eli boş, züğürt; *tehimagz,* boş kafalı; *tehimiyan,* içi boş.

tehidest, *F. s.* [tehi-dest] Eli boş, yoksul, züğürt. [ç. tehidestan].

tehie, *A. a.* [heyet'ten] Hazırlama. Hazır etme.

te'hil, *A. a.* **1.** Konuğun hatırını sorma, gönlünü alma. **2.** Ehil görme, yetenekli bulma. **3.** Layık görme.

tehim, *A. a. (he* ile) Suçlanan, suçlu.

tehir, *A. a.* [ahar'dan] Geriye, sonraya bırakma, erteleme. Geciktirme.

tehlik, *A. a. (te, he, kef* ile) Öldürme.

tehlike, tehlüke, *A. a.* [helâk'ten] Ölümle sona erebilecek durum. Tehlike.

tehlil, *A. a.* "Lâilâhe illallah..." sözünü söyleme.

tehlilhân, *F. s.* [tehlil-hân] Tehlil edip duran, tehlil sözünü makamla okuyan.

tehlüke. *Bkz.* tehlike.

tehniyet, *A. a.* Kutlama, mübarekleme.

tehrib, *A. a. (te, he* ile) Kaçırma, kaçırılma.

tehrim, *A. a. (te, he* ile) Kocaltma.

tehtik, *A. a. (he* ile) **1.** Yırtma. **2.** Namusa zarar verme.

tehvid, *A. a. (he* ile) Yahudi etme, edilme.

tehvil, *A. a.* [hevl'den] Korkuya düşürme.

tehvim, *A. a.* Imızganma. Hafif uyku.

tehvin, *A. a.* [hevn'den] **1.** Kolaylaştırma. Hafifletme. **2.** Ucuzlatma. **3.** Karmakarışık etme. **4.** Alçaltma.

tehviş, *A. a.* Karmakarışık etme.

tehyib, *A. a. (he* ile) Heybetli gösterme, gösterilme.

tehyic, *A. a.* [heyecan'dan] Coşturma. Heyecanlandırma. [ç. tehyicat].

tehzib, *A. a.* Düzeltme. Temizleme. Islah etme. [ç. tehzibat].

tehzil, *A. a.* **1.** Zayıflatma. **2.** Alaya alma. Alay şekline sokma. [ç. tehzilât].

tehziz, *A. a.* İnce ve uzun uzun titreme. [ç. tehzizat].

tek, *F. a.* Koşma, seğirtme. •

Tek ü pu, tek ü tâz, durmayıp koşma. Koşuşmalar.

tekabul, *A. a.* [kabl'den] **1.** Karşı karşıya gelme. Yüzleşme. **2.** Karşılık olma, bir şeye karşılık olma ya da yerini tutma.

tekadîm, *A. a.* [takdime ç.] Armağanlar.

tekadîr, *A. a.* [takdir ç.] Alın yazıları, yazgılar.

tekadüm, *A. a.* Geçmiş bulunma. • *Tekadüm-i ezmine,* zaman geçmesi.

tekâfi, tekâfü', *A. a.* Birbirine küfüv olma. Akran olma. Birbirinin dengi olma.

tekâhhul, *A. a.* [kuhl'den] Gözlere sürme çekme.

tekâhül, *A. a.* Dikkatsizlik, ihmal.

tekalib, *A. a.* [taklib c.] Dönüşler, döndürüşler; çevrilmeler; içi dışa çevirmeler.

tekâlif, *A. a.* [teklif ç.] **1.** Teklifler. **2.** Vergiler. • *Tekâlif-i emiriyye,* hükümdarın kestiği vergi; *-harbiyye,* savaş zamanı olan olağanüstü vergi ve alımlar; *-şer'iyye,* dinin buyurduğu vergiler.

tekâlüb, *A. a.* [kelb'den] Köpek gibi dalaşma.

tekâmül, *A. a.* [kemal'den] Olma, olgunlaşma. Evrim. [ç. tekâmülât].

tekâmüliyye, *A. a.* (Fel.) Fransızca *evolutionisme* (evrimcilik) karşılığı (XX. yüzyıl).

tekâpu, *F. a.* **1.** Öteye beriye seğirtme, bir şeyler araştırma. **2.** Dalkavukluk, kavuk sallama.

tekarîr, *A. a.* [tekarir ç.] Takrirler, önergeler.

tekarun, *A. a.* [karin'den] Birbirine yanaşma.

tekarüb, *A. a.* [kurb'dan] **1.** Birbirine yakın gelme, yaklaşma. **2.** (Fiz.) Yakınsama.

tekasit, *A. a. (te, ti* ile) [taksit ç.] Taksitler.

tekâsüf, *A. a.* [kesafet'ten] Sıklaşma. Koyulaşma. Yoğunlaşma.

tekâsül, *A. a.* [kesel'den] Üşenme, kayıtsızlık. [ç. tekâsülât].

tekâsür, *A. a.* [kesr'den] Kırılma. Kırınım.

tekâsür, *A. a.* [kesret'ten] **1.** Çoğalma. **2.** Çok övünme.

tekatîr, *A. a. (te, ti* ile) [taktir ç.] Damlamalar. Damıtıklar.

tekatü', *A. a.* [kat'dan] Birbirini kesme, kesişme.

tekatül, *A. a.* [katl'den] Birbirini öldürme. Vuruş.

tekaüd, *A. a.* Emeklilik. Emekli.

tekaüdiyye, *A. a.* Emeklilik aylığı.

tekâver, *F. a.* Koşucu, seğirtici.

tekavim, *A. a.* [takvim ç.] Takvimler.

tekavvüs, *A. a.* [kavs'ten] Yaylanma. Yay biçimine girme.

tekâya, *A. a., ç.* Tekkeler.

tekâyüd, *A. a.* [keyd'den] Birbirine hile yapma. [ç. tekâyüdat].

tekayyüh. *Bkz.* takayyüh.

tekaza, takaza, *A. a.* [kazadan] **1.** Borcunu ödemesi için

borçluyu sıkıştırma. **2.** Takaza, çekişme.

tekbib, *A. a.* Kebâp yapmak.

tekbir, *A. a.* [kibr'den] "Allahü ekber" (Tanrı uludur) sözünü söyleme.

tekbirhân, *F. s.* [tekbir-hân] Tekbir okuyan.

tekdir, *A. a.* [keder'den] **1.** Bulandırma. **2.** Kederlendirme. Keder verme. **3.** Azarlama. [ç. tekdirat].

tekebbüd, *A. a.* [kebed'den] (Bitb.) Katılaşma. Kebed şişmesi. Ciğer illeti.

tekebbür, *A. a.* [kibr'den] Kibirlenme, ululuk satma. Burun büyüme.

tekeddür, *A. a.* [keder'den] Bulanma, duruluğunu yitirme. • *Tekeddür-i hâtır,* kederlenme.

tekeffül, *A. a.* [kefil'den] Birine kefil olma. Kefalet verme.

tekehhul, *A. a. (kef, ha* ile) [kühl'den] Gözüne sürme çekme.

tekehhün, *A. a. (kef, he* ile) Bilicilik, falcılık. bakıcılık yapmak.

tekellüf, *A. a.* [külfet'ten] **1.** Güçlüğe katlanma. **2.** Özenme, gösterişe kapılma. **3.** Gösteriş, özenti. Yapmacık davranış. • *Bilâtekellüf, bitekellüf,* külfetsiz, sıkıntısız, özenmeden. [ç. tekellüfat].

tekellüm, *A. a.* [kelâm'dan] Söyleme. Söz etme.

tekellüs, *A. a.* [kils'ten] Kireçleşme.

tekemmül, *A. a.* [kemal'den] Olgunlaşma. Kemale gelme.

tekemmün, *A. a.* [kemn'den] Pusu tutma, gizlenme.

tekenni, *A. a.* [künye'den] Künye alma, ad alma.

tekerrür, *A. a.* Bir daha olma. Tekrarlanma.

tekessül, *A. a. (sin* ile) Gevşek davranma.

tekessür, *A. a.* [kesret'ten] Çoğalma.

tekessür, *A. a.* [kesr'den] Kırılma.

tekevvün, *A. a.* [kevn'den] Var olma. Meydana gelme. Oluş. Biçimlenme. • *Tekevvün-i evvel,* Fransızca *preformation* (önoluşum) karşılığı; *-cibal,* (Yerb.) Fransızca *orogenie* (dağoluş) karşılığı; *-ferdî.* (Dirb.) Fransızca *ontogenie* (bireyoluş) karşılığı; *-nev'i,* (Bitb.) Fransızca *phylogenie* (soyoluş) karşılığı.

tekeyyüf, *A. a.* [keyf'ten] Keyiflenme. Keyiflendirecek bir şey alma.

tekeyyüs, *A. a.* Zeki görünme, akıllı geçinme.

tekfil, *A. a.* [kefalet'ten] Kefil gösterme.

tekfin, *A. a.* [kefen'den] Kefene sarma. Kefenleme.

tekfir, *A. a.* [küfr'den] Birine kâfir deme.

tekhil, *A. a. (kef, ha* ile) [kühl'den] Göze sürme çekme, sürmeleme, sürmelenme.

tekid, *A. a.* **1.** Sağlamlaştırma. **2.** Bir iş için evvelce yazılanı

bir daha tekrarlama. **3.** (Dilb.) Pekiştirme.

tekke, tekye, *A. a.* **1.** Dayanma. **2.** Tekke.

teklif, *A. a.* [külfet'ten] **1.** Eziyetli bir iş isteme. **2.** Resmi ve çekingen muamele. **3.** Vergi yükleme. **4.** Önerge. **5.** Öneri. • *Teklif-i ham,* münasebetsiz, ağır öneri; *-mâlâ-yutak,* ağır ve yapılamayacak öneri.

teklil, *A. a.* [iklil'den] Taçlama. Taç giydirme.

teklis, *A. a.* [kils'den] Kireç haline getirme. Kireçleştirme.

tekmil, *A. a.* [kemal'den] **1.** Kemale erdirme. **2.** Bitirme, tamamlama. • *Tekmil-i enfâs,* ölme; *-selâsin,* (ay görülemediği zaman) Arabi ayını 30 gün sayma.

tekmile, *A. a.* Ek, katma gibi tamlama için sonradan yapılan iş.

tekmin, *A. a.* [kemin'den] Pusuya, sipere yerleştirme, yatırma.

tekniye, *A. a.* [künye'den] Künye koyma. Künyeleme.

tekrar, *A. a.* Bir şeyi iki ya da daha çok kez yapma. • *Alet-tekrar, -be tekrar,* birçok kez.

tekrek, tegreg, *F. a.* (Yağan) Dolu.

tekrih, *A. a. (kef, he* ile) Kerih, çirkin, iğrenç gösterme; sevdirmeme.

tekrim, *A. a.* [kerem'den] Ulu lama, saygı gösterme.

tekrimen, *A. be.* Saygı göstererek. Saygı olarak.

tekrir, *A. a.* Bir daha yapma ya da söyleme. Tekrarlama.

teksib, *A. a. (kef, sin* ile) [kisb'den] Kazandırma.

teksif, *A. a.* [kesafet'ten] **1.** Koyu ya da sık yapma. Yoğunlaştırma. **2.** Saydamlığını giderme.

teksir, *A. a.* [kesret'ten] Çoğaltma. Çoğaltılma.

teksir, *A. a.* [kesr'den] Kırma.

tekşif, *A. a.* [keşf'ten] Çok açma, açılma.

tekvin, *A. a.* [kevn'den] **1.** Var etme. **2.** Yaratma. • *Âlem-i tekvin,* vücut ve hudus âlemi. *Kitab-üt-tekvin,* Tevrat'ın birinci bölümü.

tekzib, *A. a.* [kizb'den] Yalanlama. Yalan olduğunu söyleme. [ç. tekzibat].

telaffuz, *A. a.* [lâfz'dan] Bir harf ya da sözcüğü seslerini iyi çıkararak söyleme.

telâfi, *A. a.* Elden çıkmış bir şeyin ya da o değerde olanın yerine getirilmesi. • *Telâfi-i mâfât,* olan bir ziyandan bir kısmını çıkarma; *nâ-kaabil-i telâfi,* yerine konamaz.

telâfif, *A. a.* **1.** Birbirine dolaşmış büyük bitkiler. **2.** (Ana.) (Beyindeki) kıvrımlar.

telâhhum, *A. a.* [lâhm'dan] (Yara) Etlenme. Et peyda etme. Semirme.

telâhi, *A. a.* [lehv'den] Oyunla vakit geçirme.

telâhuk, *A. a.* [lühuk'tan] Birbiri arkasından gelip birleşme. Birbirine katılma.

telâhuz, *A. a.* *(ha, zı* ile) Göz ucuyla bakma, göz ucuyla bakışma.

telâki, *A. a.* [lika'dan] Birbirine ulaşma. Kavuşup birleşme.

telakki, *A. a.* [lika'dan] **1.** Alma, kabul etme. **2.** Sayma, fikir sahibi olma. • *Telakki bilkabul,* kabullenerek.

telakkub, *A. a.* [lâkab'dan] Lakaplanma.

telakkum, *A. a.* Parçalayıp lokma lokma yutma.

telâ'lü, *A. a.* [lü'lü'den] Parıldama.

telâmiz. *Bkz.* tilâmiz.

telâmize. *Bkz.* tilâmize.

telâsuk, *A. a.* [lüsuk'tan] Yapışma, birbirine bitişik olma.

tela'süm, *A. a.* Karşılık verememek, kekelemek. • *Bilâ tela'süm,* kekelemeden, doğrudan doğruya.

telâş, *A. a.* Sıkıntıyla karışık acele.

telâşi, *A. a.* **1.** Önemini yitirme. **2.** Telaş.

tel'at. *Bkz.* tal'at.

telatuf, *A. a.* [lûtf'tan] Lütuf ve nezaketle davranma.

telâtum, *A. a.* [lâtm'dan] (Dalgalar) Birbirine çarpma.

telâtumgâh, telâtumgeh, *F. a.* Dalgaların çarpıştığı yer, dalgası çok olan yer.

telâ'ub, *A. a.* [la'b'dan] **1.** Oynama. **2.** Salyanın akması.

telâun, *A. a.* Lanetleşme, uğursuzlaşma. Sövüşme.

telbis, *A. a.* [lebs'ten] Bir şeyin ayıbını örterek sahteleştirme. Hile, oyun. • *Iblis-i pürtelbis,* çok hileci şeytan.

telbiye, *A. a.* Hacıların ziyaret sırasında "Lebbeyk!" diye seslenmeleri.

telebbüs, *A. a.* [libas'tan] Giyinme. Giyme.

teleclüc, *A. a.* Anlaşılır anlaşılmaz biçimde söyleme, sözü ağzının içinde çiğneme, geveleme.

telef, *A. a.* **1.** Yok etme, öldürme. **2.** Bozma.

telefat, *A. a.* [telef *c.*] Öldürülen kimseler, geberen hayvanlar.

teleffüt, *A. a.* Etrafa iltifat etme, bakma.

telehhi, *A. a.* Oynama. Oyunla vakit geçirme.

telehhüb, *A. a.* [lehb'den] **1.** Alevlenme, tutuşma. **2.** İltihap, yangı.

telehhüf, *A. a.* Acınarak sızlanma, yanıp yakılma. [ç. telehhüfat].

telemmu', *A. a.* [lem'a'dan] Parıldama.

telemmüs, *A. a.* [lems'ten] Dokunma.

telemmüz, *A. a.* Öğrencilik etme. Bir şey öğrenme için devam etme.

telessüm, *A. a.* *(te, se* ile) Yaşmak tutunma. Yaşmaklanma.

televvün, *A. a.* [levn'den] **1.** Renkten renge girme. Renk değiştirme. **2.** Döneklik. Kararsızlık.

televvüs, *A. a.* [levs'ten] Kirlenme. Pislenme. Bulaşık, mundar

duruma gelme.

teleyyün, *A. a.* [leyyin'den] Yumuşama.

telezzüc, *A. a. (te, zel, cim* ile) [lüzucet'ten] Yapışkan olma.

telezzüz, *A. a.* [lezzet'ten] Tat alma. Zevke gitme. Hazzetme.

telfif, *A. a.* [leff'ten] Sarma, bürüme. Örtme.

telfik, *A. a.* Birleştirme. Birleştirip ulaştırma.

telh, *F. s. (te, hı* ile) Acı.

telhâb, telhâbe, *F. a.* [telh-âb] Acı su.

telhî, *A. a.* Acılık.

telhib, *A. a. (te, he, be* ile) [lehb'den] Alevlendirme, tutuşturma.

telhid, *A. a. (ha* ile) **1.** Mezar çukuru kazma. **2.** Ölüyü gömme.

telhif, *A. a.* Acınma, acıklanma.

telhin, *A. a. (ha* ile) **1.** Okurken sözcüğü değiştirme. **2.** Ezgiyle, makamla okuma.

telhis, *A. a.* **1.** Uzun bir şeyi kısaltma. Özetleme. **2.** Sadrazam tarafından padişaha yazılacak şeylerin özetlenmesi.

telhisî, *F. a.* Babıâli'den padişaha yazılacak şeylerin özetini yapan memur.

telhkâm, *F. s.* [telh-kâm] Damağı acı. Her şey kendisine acı gelen. Acılı, acıklı.

telhkâmî, Kederlilik.

telhnâk, *F. s.* Lezzeti acı olan, hoş olmayan.

telid, telide, *A. a.* Bir kimsenin (köle, cariye) gibi canlı mal varlığı.

te'lif, *A. a.* [ülfet'ten] **1.** Uzlaştırma, barıştırma. **2.** Toplayıp yazma. **3.** Toplanıp yazılmış kitap. • *Te'lif-i beyn,* ara bulma, uzlaştırma.

te'lifat, *A. a. (te, hemze* ile) [telif ç.] Yazılmış eserler.

te'lifkerde, *F. s.* [te'lif-kerde] Yazılmış eser.

te'lih, *A. a. (te, hemze, he* ile) [ilah'tan] Tanrılaştırma.

tel'in, *A. a.* [lâ'n'den] Lanetleme. Lanet okuma.

tel'inat, *A. a.* [tel'in ç.] Lanetlemeler.

telkıb, *A. a.* [lakab'dan] Lakap koyma. Lakaplandırma.

telkıh, *A. a.* Aşı yapma, aşılama. • *Telkıh-i bakarı,* inekten alınma serumla yapılan aşı; *-cederî,* kendinden alınma serumla yapılan aşı (ikisi de çiçek hastalığına karsı yapılırdı).

telkım, *A. a.* [lokma'dan] Lokma verme, yedirilme.

telkın, *A. a.* **1.** Birine bir şey anlatıp zihnine koyma. **2.** Ölü gömüldükten sonra imam tarafından söylenen söz. **3.** Fransızca *suggestion* (aşılama) karşılığı (XX. yüzyıl).

tell, tel, *A. a.* Tepe, küme, yığın. [ç. tilâl].

telmî', *A. a.* [lemean'dan] (Ya.) Mısraları başka başka dillerde (Arapça, Türkçe, Farsça) olan koşuk yazma.

telmih, *A. a.* **1.** Söz arasında başka bir şey kastederek manalı söyleme. Açıkça söyleme.

Dokundurma. **2.** (Ya.) Bir öykü, bir söz, bir mesel, bir koşuk, bir olayı, işaretle söyleme.

telsim, *A. a.* Ağzını öpme. Öpme. [ç. telsimat].

telvi', *A. a.* Yakınıp dertlendirme.

telvih, *A. a.* **1.** Söz arasında manalı söyleme. **2.** Açıklama. Açık ve belli etme.

telvim, *A. a.* [levm'den] Azarlama. Paylama.

telvin, *A. a.* [levn'den] Renk verme. Boyama.

telvis, *A. a.* [levs'ten] **1.** Bulaştırma, kirletme. **2.** (Mec.) Berbat etme. İşi olmayacak biçime sokma.

telvin, *A. a.* [leyyin'den] **1.** Yumuşatma. **2.** Kabzı hafifletme, içi yumuşatma.

telziz, *A. a. (te, ze, ze* ile) [lezzet'ten] Tatlandırma. Tatlandırılma.

temacüd, *A. a.* [mecd'den] Ululuğunu çoğaltma.

temadi, *A. a.* Uzanma, sürme. Sürüp gitme.

tema'dün, *A. a.* [maden'den] Maden haline geçme (XIX. yüzyıl).

temalük, *A. a.* Kendine hâkim olma, Nefsini zaptetme. Kendini tutma.

temam. *Bkz.* tamam.

temaruz, *A. a.* [maraz'dan] Yalandan hasta olma. Kendini hasta gösterme. [ç. temarüzat].

temasîl, *A. a. (se* ile) [timsal ç.] Timsaller, semboller, simgeler.

temass, *A. a.* [mess'ten] Birbirine dokunma, değme. Temas.

temasül, *A. a. (se* ile) [misl'den] Benzeme, benzeyiş.

temaşa, *F. a.* **1.** Bakıp seyretme. **2.** Gezme. • *Şayan-i temaşa,* görülmeye değer.

temaşagâh, *F. a.* [temaşa-gâh] Seyir ve gezinti yeri.

temaşager, *F. a.* [temaşa-ger] Seyirci, izleyici. [ç. temaşageran].

temaşahane, *F. a.* [temaşahane] **1.** Tiyatro. **2.** Çalgılı dans yeri.

temaşakâr, *F. s.* [temaşa-kâr] İzleyici, seyirci.

temayül, *A. a.* [meyl'den] **1.** Bir yana eğilme, çarpılma. **2.** Bir yana ya da bir adama yanlı olma. [ç. temayülât].

temayüz, *A. a. (te, ze* ile) Yükselme, üstün olma.

temcid, *A. a.* [mecid'den] **1.** Ululama. Ağırlama. **2.** Sabah ezanından sonra minarelerde okunan dua. [ç. temcidat].

temdid, *A. a.* [medd'den] **1.** Çekip uzatma. **2.** Uzatma, sürdürme.

temdih, *A. a. (te, de, ha* ile) [medh'ten] Fazla övme.

temdin, *A. a.* Medenileştirme, uygarlaştırma. (XX. yüzyıl).

temeccüd, *A. a.* Ululanma.

temeccüs, *A. a.* Mecusi olma.

temeddüh, *A. a.* Kendi kendini övme. Övünme. [ç. temeddühat].

temeddün, *A. a.* [medeniyet'ten] Uygar olma. Uygarlaşma.

temehdi, *A. a. (he* ile) Mehdilik savında bulunma, Mehdilik taslama.

temehhüd, *A. a. (he* ile) Yayılıp döşenme.

temehhür, *A. a. (he* ile) Ustalık, beceri kazanma.

temekkün, *A. a.* [mekânet'ten] Yerleşme, yer tutma.

temelluk, *A. a.* Yaltaklanma.

temellük, *A. a.* [milk'ten] Sahip olma. Mülk edinme.

temellül, *A. a.* **1.** (Hek.) Fransızca *agitation* (çarpınma) karşılığı (XIX. yüzyıl). **2.** Bir uyruğu ya da dini benimseme, kendini bir ulustan sayma.

temenna, *A. a.* Elle selam verme. Temenna.

temenni, *A. a.* **1.** İstek. **2.** İstenen şey. **3.** Dua. Dilek. [ç. temenniyat].

temer. *Bkz.* temr.

temerküz, *A. a.* [merkez'den] **1.** Merkez tutma. **2.** Toplanma. **3.** Birikme, yığışma.

temerrüd, *A. a.* Karşı durma. Dik gelme, inat.

temeshur, *A. a.* **1.** Maskaralık etme. **2.** Maskaraya alma, zevklenme.

temeskün, *A. a.* Miskin olma, miskinleşme.

temessuh, *A. a. (sin, ha* ile) [mesh'ten] Bir şeye el sürme, sürünme.

temessük, *A. a.* **1.** Tutunma, sarılma. **2.** Borç senedi.

temessül, *A. a.* [misl'den] **1.** Bir şekil ve surete girme. Cisimlenme. **2.** Benzeşme. **3.** (Bitb.) Özümleme.

temeşşi, *A. a.* Yürüme.

temeşşuk, *A. a.* [meşk'ten] Meşk alma. Meşk yazma.

temettu', *A. a.* **1.** Kâr etme. Kazanma. **2.** Kâr, fayda. • *Hisse-i temettu'*, bir şirket ortaklarından her birine düşen kâr.

temevvüc, *A. a.* [mevc'den] Dalgalanma. Çalkalanma. Deniz karışıp dalgalar kalkma. [ç. temevvücat].

temevvül, *A. a.* [mal'dan] Mal edinme. Zenginleşme.

temevvüt, *A. a.* [mevt'ten] (Hek.) Bir organın ya da bir beden parçasının çürüyüp ölü haline gelmesi (XIX. yüzyıl).

temeyyu', *A. a.* [mayi'den] Sulanma. Sıvılaşma.

temeyyüh, *A. a.* (Hek.) Sulanma. • *Temeyyüh-i dem*, kanın sulanması.

temeyyüz, *A. a.* Benzerlerinden ayrılıp sivrilme. Farklı olma, seçilme.

temga, *F. a.* Damga.

temhid, *A. a.* [mehd'den] **1.** Yayma, döşetme. **2.** Düzeltme. Islah etme. [ç. temhidat].

temhil, *A. a. (he* ile) [mehl'den] Erteleme, mehil verme.

temhir, *A. a.* Mühürleme.

temime, *A. a.* Nazar boncuğu, nazarlık.

te'min, *A. a.* [emn'den] **1.** Korkusunu giderme, eminlik verme. **2.** Sağlamlaştırma. Kesin bir hale koyma. **3.** Sağlama.

te'minat, *A. a.* [temin ç.] Sağlamlık için gösterilen kefil, ve-

rilen söz ya da para. Güvence.
temkin, *A. a.* [mekânat'ten] **1.** Ağırlık. Ağırbaşlılık. • *Pürtemkin.* **2.** (Hek.) İlletin bir yere yerleşmesi.
temlih, *A. a.* [milh'ten] **1.** Tuzlama. Tuza yatırma. **2.** (Ya.) Söz arasında güzel bir mazmun söyleme.
temlik, *A. a.* [milk'ten] Birine mülk kazandırma. Mülkü ona verme, onun üstüne devretme.
temliken, *A. be.* Mülk olarak.
temme, temmet, *A. a.* Bitti.
temr, temer, *A. a.* Hurma. • *Temr-i Hindî*, Hint hurması, demirhindi.
temrin, *A. a.* **1.** Tekrarla alışma, alıştırma. **2.** İdman.
temsil, *A. a.* [misl'den] **1.** Benzetme. **2.** Bir şeyin aynını yapma. **3.** Örnek. Örnek söz. **4.** (Ti.) Oyun. **5.** Özümleme. **6.** (Birinin ya da bir topluluğun) adına hareket.
temsiye, *A. a.* "Tünaydın!" deme.
temşit, *A. a.* Tarama, taranma.
temşiyet. *A. a.* Yürütme, ilerleme. • *Temşiyet-i umur*, işleri yürütme.
temti', *A. a. (te, ayın* ile) **1.** Yararlandırma. **2.** Kâr ettirme.
temvih, *A. a.* **1.** Sözü yaldızlama, süsleme. **2.** Eğri söze doğru süsü verme.
temvil, *A. a.* [mal'dan] Mal sahibi etme, edilme.
temyiz, *A. a.* **1.** Ayırma, seçme. **2.** İyiyi kötüden ayırt etme. **3.** Tanzimat'tan sonra bir davanın üçüncü ve son görülme derecesi. **4.** (A. Dilb.) Sayıları, belirsiz adları belirten sözcük. • *Mahkeme-i temyiz*, yargıtay.
temzik, *A. a.* Yırtma.
ten, *F. a.* **1.** Gövde. **2.** İnsan gövdesinin dış yüzü, etle deri.
tenaci, *A. a.* Fısıldaşma.
tenadd, *A. a.* Birbirinden ürküp kaçma, darmadağın olup kaçışma. • *Yevm-i tenadd, yevm-üt-tenadd*, kıyamet günü.
tenadi, *A. a.* Birbirini çağırma, birbirine seslenme. • *Yevm-üt-tenadi*, kıyamet günü.
tenadüm, *A. a.* Birbiriyle söyleşme, sohbet etme.
tenadür, *A. a.* Azalma, nadirleşme.
tenafür, *A. a.* [nefret'ten] **1.** Birbirinden ürküp kaçma. **2.** (Ya.) Sözcük seslerinin uygunsuzluğundan ileri gelen söyleme ağırlığı. [ç. tenafürat].
tenafüs, *A. a.* Haset etme, çekememe. [ç. tenafüsat].
tenaggum, *A. a.* [negam'dan] Şarkı söyleme.
tenahi, *A. a.* [nihayet'ten] Bitme, tükenme. • *Bitenahi*, bitip tükenmez, sonsuz.
tenahnuh, *A. a. (ha* ile) Boğazını ardı ardına hırıldatma.
tenakul, *A. a.* [nakl'den] Bir yerden başka bir yere göçme.
tenakus, *A. a.* [naks'tan] Eksilme. Azalma.
tenakuz, *A. a.* [nakz'dan] İnsanın sözlerindeki birbirini tut-

mazlık, karşıtlık, çelişme.

tenaküh, *A. a.* [nikâh'tan] Nikahlanma.

tenakür, *A. a.* [nekr'den] **1.** Bilmezlenme. **2.** (Ruhb.) Karşıt duygu.

tenassub, *A. a. (sat* ile) **1.** Dikilip durma. **2.** Aklını bir şeye verme; bir şeye saplanma.

tenassuh, *A. a. (sat, ha* ile) Öğüt alma, öğütten yararlanma.

tenassur, *A. a.* Hıristiyan olma.

tenasuh, *A. a. A. a.* [nesh'ten] **1.** Ruhun bir cisimden ötekine, bazı kez de insandan hayvana ve hayvandan insana geçmesi. **2.** (Fel.) Fransızca *metempsychose* (ruhgöçü, ruh sıçraması) karşılığı.

tenâsur, *A. a.* [nasr'dan] Yardımlaşma.

tenâsüb, *A. a.* [nisbet'ten] Uyma, uygunluk. Tutma, yakışma. Orantı.

tenâsül, *A. a.* [nesl'den] Birbirinden doğup üreme. Türeme, nesil yetiştirme. • *Alât-ı tenâsül,* üretme organları.

tenasülî, tenasüliyye, *A. s.* Üremeyle, türemeyle ilgili.

tenaşüd, *A. a.* Birbirine şiir okuma.

tena'um, *A. a.* [nimet'ten] Bolluk içinde, naz ve nimetle yaşama.

tenâver, *F. s.* [ten-âver] Vücutlu, iri. İriyarı.

tenavüb, *A. a.* [nevbe̊t'ten] Nöbetleşme.

enavül, *A. a.* [neval'den] Alıp yeme ya da içme.

tenavüm, *A. a.* [nevm'den] Uyur görünme.

tenazu', *A. a. (te, ze, ayın* ile) [niza'dan] Çekişme, uğraşma.

tenazur, *A. a.* [nazar'dan] **1.** Birbirinin karşısında olma. Birbirine bakma. **2.** (Mat.) Bakışım, simetri.

tenazzuf, *A. a. (zı* ile) Temizlenme, arınma.

tenazzur, *A. a. (zı* ile) Dikkatle bakarak düşünme.

tenbakû, *F. a.* Tömbeki.

tenbel, *F. s.* **1.** Üşenen, üşengen, tembel. **2.** Işında ağır davranan.

tenbelhane, *F. a.* [tenbel-hane] Tembeller yurdu. İş görmez daire.

tenbelid, tenbelit, *F. a.* Hayvan yükü, küçük yük.

tenbih, *A. a.* **1.** Uyandırma. **2.** Sıkı emir verme.

tencim, *A. a.* [necm'den] Yıldız bilgisiyle uğraşma.

tendiye, *A. a.* Islatma, nemleme.

tendürüst, *F. s.* [ten-dürüst] Sağlam, kuvvetli, güçlü (kimse).

tene, *F. a.* Gövde, vücut.

tenebbü', *A. a.* Yalan olarak peygamberlik iddiasında bulunma.

tenebbüh, *A. a.* **1.** Uyanma, uykudan kalkma. **2.** Gafletten kurtulma, kendine gelme. **3.** (Ruhb.) Uyarım. [ç. tenebbühat].

tenebbüt, *A. a.* (Bitb.) Bitkilen-

me. Çimlenme.
teneddüm, *A. a.* [nedamet'ten] Pişman olma.
teneffu', *A. a.* [nef'ten] Faydalanma. Yararlanma.
teneffür, *A. a.* [nefret'ten] **1.** İğrenme, tiksinme. **2.** Çekinme, kaçınma.
teneffüs, *A. a.* [nefes'ten] **1.** Soluk, soluk alma. **2.** Geçici olarak işi bırakıp dinlenme, soluklanma. **3.** Tanyeri ağarma. **4.** Deniz suyunun dalgayla kıyıya vurması.
tenekkür, *A. a.* [nekr'den] Kendini bildirmeme. Tebdil gezme.
tenekküs, *A. a.* Baş aşağı olma.
tenemmül, *A. a.* Karınca gibi kaynamak.
tenessüm, *A. a.* [nesim'den] Rüzgâr koklama.
tenessür, *A. a. (se* ile) Dağılma, saçılma.
teneşşür, *A. a.* **1.** Açılıp yayılma. **2.** Haber yayılıp duyulma. **3.** Söylenti yayılma. **4.** Cenaze yıkanmış
tenevvu', *A. a.* [nev'den] Birkaç çeşit olma, çeşitlenme, çeşit çeşit.
tenevvüh, *A. a.* [nevha'dan] (Ölü için) feryat edip ağlama.
tenevvür, *A. a.* [nur'dan] Parlama, ışılama.
tenezzehe, *A. tüm.* "Ber ve uzaktır" anlamında Tanrı için kullanılır.
tenezzüh, *A. a.* [nüzhet'ten] Eğlenmek için gezip dolaşma.
tenezzül, *A. a.* [nüzul'dan] **1.** İnme, aşağılama. **2.** Gönül alçaklığı, kibirsizlik.
tenfih, *A. a.* [nefh'ten] Çok üfleme. Üfleyip şişirme.
tenfir, *A. a.* [nefret'ten] İğrendirme, tiksindirme.
tenfis, *A. a.* [nefes'ten] Soluklandırma.
tenfis, *A. a.* Pamuk gibi atma. Yün gibi ditme.
tenfiz, *A. a.* [nüfuz'dan] Hükmünü yürütme.
teng, tenk, *F. s.* **1.** Dar. **2.** Eşya.
tengçeşm, *F. s.* [teng-çeşm] Açgözlü.
tengçeşmî, *F. a.* Açgözlülük.
tengdest, *F. s.* [teng-dest] Eli dar, züğürt.
tengdestî, *F. a.* Züğürtlük.
tengdil, *F. s.* [teng-dil] Yüreği dar, sıkıntılı.
tengdilî, *F. a.* Dar yüreklilik. İç sıkıntısı.
tengî, *F. a.* **1.** Darlık. **2.** Züğürtlük.
tengna, *F. a.* **1.** Darlık, sıkıntı. **2.** Dar, sıkıntılı yer
tenha, *F. s.* **1.** Yalnız, tek. **2.** Boş.
tenha, *F. a.* Boş yer.
tenhanişîn, *F. s.* [tenha-nişîn] Yalnız oturan.
tenharev, *F. s.* [tenha-rev] Yalnız giden.
tenhayi, *F. a.* Yalnızlık, ıssızlık.
tenide, *F. s.* **1.** Dokunmuş. **2.** *a.* Dokuma. **3.** Örümcek ağı.
ten'îm, *A. a.* Nimetlendirme, nimetlendirilme.
te'nis, *A. a.* (A. Dilb.) Bir söz-

cüğü müennes (dişil) yapma. (Arapçada sözcüğün sonuna "te" katılarak yapılır).

te'nis, *A. a.* [üns'ten] Alıştırma. Ürkekliğini giderme.

tenize, *A. a.* Uç, etek.

tenk. *Bkz.* teng.

tenkâr, *F. a.* (Kim.) Boraks. Kuyumcu lehimi.

tenkıh, *A. a.* Bir şeyin fazla, gereksiz parçalarını çıkarıp kısaltarak düzeltme.

tenkıhat, *A. a.* [tenkıh ç.] Bir dairede çalışanları azaltarak, paralarını kısarak gelir gideri düzenleme.

tenkıs, *A. a.* [noksan'dan] Azaltma. İndirme.

tenkış, *A. a.* [nakş'tan] İşleme, resim yapma.

tenkıt, *A. a.* [nokta'dan] Noktalama.

tenkıye, *A. a.* **1.** Ayıklayıp temizleme. **2.** İçi temizleme ve bu iş için yapılan ilaç.

tenkid, *A. a.* Eleştirme. [ç. tenkidat].

tenkih, *A. a.* [nikâh'tan] Nikâh kıyma, evlendirme.

tenkil, *A. a.* **1.** Uzaklaştırma. **2.** Örnek olacak bir ceza verme.

tenkir, *A. a.* [nekr'den] **1.** Bilinmeyecek, tanınmayacak duruma getirme. **2.** (A. Dilb.) Bir adı belirsiz yapma, yani eliflamsız kullanma.

tenkis, *A. a.* Baş aşağı etme.

tenmik, *A. a.* **1.** Güzel yazıyla yazma. **2.** Yazma.

tenmiye, *A. a.* [nema'dan] Nemalandırma.

tennub, *A. a.* Çam ağacı.

tennubiyye, *A. a.* (Bitb.) Fransızca *abietinees* ·(çamgiller) karşılığı (XIX. yüzyıl).

tennur, *A. a.* **1.** Fırın. **2.** Fransızca *etuve* karşılığı (XIX. yüzyıl), kurutma dolabı.

tennure, *A. a.* Mevlevi dervişlerin giydikleri geniş etekli elbise. Eteklik.

tenperest, *F. s.* [ten-perest] **1.** Keyfine, rahatına düşkün. **2.** Kendini seven. **3.** Aşırı tembel.

tenperver, *F. s.* [ten-perver] Vücudunu beslemeyi düşünen. Yiyip içmekle, kendi keyif ve rahatıyla uğraşan.

tensib, *A. a.* Uygun bulma.

tensîk, *A. a.* [nesak'tan] **1.** Düzene koyma. Sıralama, düzeltme. **2.** (Ya.) Bir ada birkaç sıfat sıralama. • *Tensîk-us-sıfât.*

tensikat, *A. a.* Düzenleme, ıslah. (1908 Meşrutiyetinden sonra memurlar arasıda yapılmıştır).

tensuh, *F. a.* **1.** Az bulunur güzel şey. **2.** Türlü biçimlerde yapılan güzel koku yuvarlağı.

tenşif, *A. a.* **1.** Suyu, nemliliği alma, kurutma. **2.** Teri kurutma.

tenşir, *A. a.* **1.** Açıp yayma. **2.** Serpme.

tenşit, *A. a.* [neşat'tan] Şenlendirme, keyiflendirme.

tenşû. *Bkz.* tenşûy.

tenşûy, tenşû, *F. a.* [ten-şûy] Teneşir.

tenumend, *F. a.* Gövdeli, güç-

lü, kuvvetli, boylu boslu.

tenük, *F. a.* Yufka. İnce, dayanıksız.

tenvi', *A. a.* [nev'den] Türlü türlü etme. Çeşitlendirme.

tenvim, *A. a.* [nevm'den] Uyutma. Uyutulma.

tenvin, *A. a.* [nun'dan] (A. Dilb.) Sözcüğün sonunu "nun" gibi okutan işaret, iki üstün, (-en), iki esre (-in), iki ötrü (-ün).

tenvir, *A. a.* [nur'dan] Aydınlatma.

tenzih, *A. a.* [nüzhet'ten] **1.** Kabahat ve eksiği yok etme. **2.** Tanrı'nın hiçbir eksikliği ve insan niteliğinde bulunmadığına inanıp bunu söyleme. Berileme.

tenzil, *A. a.* [nüzul'den] **1.** İndirme, aşağılama. **2.** Azar azar indirme (bu anlamda Kur'an anlaşılır).

tenzir, *A. a. (zel* ile) Bir şey bildirerek korkutma.

ter, *F. s.* **1.** Yaş, ıslak. **2.** Taze. • *Ter ü taze,* pek körpe, pek hoş; *çeşm-i ter, dîde-i ter,* yaş, ıslak, göz; *gül-i ter, meyve-i ter, müşk-i ter,* taze gül, meyve, mis.

-ter, *F. il.* Sözcükleri pekiştirir, büyültür: • *Balâter; efzunter; füzunter; hubter; huşter; kemter; müşkilter; nazikter.*

terabbu', *A. a.* Bağdaş kurarak rahatça oturma.

teracim, teracüm, *A. a.* [terceme ç.] Çevirmeler. • *Teracim-i ahval,* hal tercümeleri, biyografiler, yamaşöyküleri.

teracu', *A. s.* [rücu'dan] **1.** Birinden ayrılma. **2.** Bir yere, bir kimseye dönme. **3.** vazgeçme, dönme.

teradüf, *A. a.* **1.** Birbiri arkasından gitme. **2.** (Ya.) İki ya da daha çok sözcüğün anlamdaş olması.

terafu', *A. a.* (Huk.) Duruşmaya girme.

terafük, *A. a.* **1.** Arkadaş olma. **2.** Aynı zamanda olma.

terah, *A. a.* Tasa, acı, keder.

terahhum, *A. a.* [rahm'dan] Acıma.

terahhumen, *A. be.* Acıyarak.

terahî, *A. a.* Gevşeme. İşte gayretsizlik gösterme.

teraib, *A. ç., a.* Göğüs kemikleri, göğüs tahtası.

terak, tirak, *F. a.* **1.** Çatlak, yarık. **2.** Çatırtı, gürültü.

terakîb, *A. a.* [terkib ç.] **1.** Terkipler. **2.** (Dilb.) Tamlamalar. Takımlar.

Terakime, *A. a.* [Türkmen ç.] Türkmenler.

terakki, *A. a.* **1.** Yukarı kalkma, yükselme. **2.** Çoğalma, artma. **3.** İlerleme. İleri gitme. **4.** Bilgi ve uygarlıkta ilerleme. [ç. terakkiyat].

terakkicu, *A., F. s.* [terakki-cu] İlerlemeden yana olan.

terakkiperver, *F. s.* [terakkiperver] İlerlemeyi seven. İlerlemeden yana olan.

terakkub, *A. a.* Bekleme, gözetme. Umma.

teraküm, *A. a.* Birikme, toplanma, yığılma. [ç. terakümat].

terâne, *F. a.* **1.** Ahenk, makam, nağme. **2.** (Ya.) Rubai. • *Terâne-i seher,* sabah nağmesi.

terâneperdaz, *F. s.* [terâneperdaz] Makamla şarkı söyleyen.

terânezar, *F. a.* [terâne-zar] Ahenkli yer.

terasül, *A. a.* Haberleşme, mektuplaşma.

teravih, *A. a.* [terviha ç.] Ramazan geceleri yatsı namazından sonra kılınan yirmi rekâtlık namaz. (Halife Ömer zamanında başlamıştır).

terazi, *A. a. (te, dat* ile) [rızadan] Birbirini razı etme. • *Bi-terâzi,* iki tarafın razılığıyla.

terazu, *F. a. (te, ze* ile) Terazi.

terbi', *A. a.* **1.** Dörtleme, dörde çıkarma. **2.** (Gökb.) Dördün. **3.** (Ya.) Başkasının bir koşuğuna mısralar katarak dörtlü bentler yapma.

terbiye, terbiyet, *A. a.* **1.** Besleyip yetiştirme. Büyütme. **2.** Eğitim. **3.** Alıştırma. **4.** Hafif ceza. **5.** Salça, sos.

terbiyekerde, *F. s.* [terbiye-kerde] Eğitilmiş. Terbiye edilmiş.

terbiyet, *F. s. Bkz.* terbiye.

terceman, tercüman, *A. a.* **1.** Bir dilden başka bir dile çevirip maksadı anlatan kimse, çevirmen, dilmaç. **2.** Bektaşi törenlerinde tarikat ululari için okunan dualar.

terceme, tercüme, *A. a.* **1.** Bir dilden başka bir dile çevirme, çeviri. **2.** Bir kimsenin özel yaşamı, durumu. • *Terceme-i hal,* yaşamöyküsü.

terci', *A. a.* [rücu'dan] Geri çevirme, döndürme. • *Terci'-i bend,* her bendinin sonunda aynı beyit yinelenen uzun koşuk.

tercih, *A. a.* [rüchan'dan] Bir şeyi ötekinden üstün tutma, yeğleme, daha çok beğenme. • *Tercih bilâ müreccah,* nedensiz bir üstün tutma.

tercüman. *Bkz.* terceman.

tercüme. *Bkz.* terceme.

terdamen, *F. s.* [ter-damen] Namussuz, bulaşık.

terdest, *F. s.* [ter-dest] Eli işe yatan. Usta.

terdid, *A. a.* [red'den] **1.** Geriletme, geri çevirme. **2.** (Ya.) İki olasılı düşünce anlatma.

terdif, *A. a.* Ardı sıra yürütme.

terdifen, *A. be.* Ardı sıra yürüterek.

terdiye, *A. be.* [rida'dan] Örtüyle kapatma.

tereddi, *A. a.* [redi'den] Soysuzlaşma (XX. yüzyıl).

tereddüd, *A. a.* [redd'den] **1.** Birinin yanına gidip gelme. **2.** Karar veremeyiş. **3.** Nöbetli hastalıkların yineleyişi. • *Bilâ-tereddüd, bitereddüd,* düşünmeden, hemen karar vererek. [ç. tereddüdat].

tereffu', *A. a.* [rifat'tan] Yukarı kalkma, yükselme.

tereffuk, *A. a.* [rıfk'tan] Tatlı dil ve güler yüzle davranma.

tereffüh, *A. a.* [refah'tan] Refah bulma. Geçimde bolluğa kavuşma.

terehhub, *A. a.* **1.** Tanrıya tam kulluk etme, kendini Tanrı'ya adama. **2.** Rahip olma.

terekât, terikât, *A. a.* [terike ç.] Terekeler. Ölmüş birinin bıraktığı şeyler.

tereke, terike, *A. a.* Bir ölünün bıraktığı malların tümü. Tereke.

terekkübü, *A. a.* Birkaç parçadan oluşma. [ç. terekkübat].

terekkün, *A. a.* [rükn'den] Rükünleşme. Erkân sırasına geçme.

teren, *F. a.* Nesrin ya da nesteren denen gül, yaban gülü, ağustos gülü.

terencebin, *A. a.* Devedikeni üzerine geceleri düşen ve yenmesi tatlı madde. Kudret helvası.

terennüm, *A. a.* Güzel ve yavaş sesle şarkı söyleme. [ç. terennümat].

terennümsaz, *F. s.* [terennümsaz] Şarkı söyleyen, ahenk yapan.

teressüb, *A. a.* [rüsub'dan] Tortulanma. Dibe çökme. Durulma. [ç. teressübat].

teressüm, *A. a.* [resm'den] Resim gibi canlı şekillenme.

tereşşuh, *A. a.* [reşha'dan] Sızma. Ter gibi ufak damlalar halinde çıkma. Terleme. [ç. tereşşühat].

terettüb, *A. a.* **1.** Sıralanma. Sırası gelme. **2.** Gerekme. **3.** Sonuç olarak çıkma.

terevvuh, *A. a. (ha* ile) Koku alma, koku duyma.

terfende. *Bkz.* türfende.

terfi', *A. a.* [ref'ten] **1.** Yukarı kaldırma, yükseltme. **2.** Rütbe verme. **3.** Rütbe alma.

terfi'an, *A. be.* Rütbe alarak, rütbesi yükseltilerek.

terfih, *A. a.* Bollukta yaşatma. Rahat yaşamasını sağlama.

terfik, *A. a.* [refik'ten] Arkadaş etme. Yanına katma.

tergib, *A. a.* [rağbet'ten] İstek verme, isteklendirme. [ç. tergibat].

tergim, *A. a.* Yere sürtme. (Çoklukla *enf* "burun" sözcüğüyle kullanılır).

terhib, *A. a. (te, ha* ile) "Merhaba!" deme.

terhim, *A. a.* [rahmet'ten] "Tanrı rahmet eylesin!" deme.

terhim, *A. a.* [ruhm'dan] **1.** Bir adı kısaltma. **2.** Fransızca *abrevation* (kısaltma) karşılığı (XIX. yüzyıl). [ç. terhimat].

terhis, *A. a.* [rahs'dan] **1.** İzin verme. **2.** Askeri sivil hayata geçirme, terhis. **3.** Ucuzlatma.

terhib, *A. a. (te, he* ile) Çok korkutma.

terhibi, terhibiyye, *A. s.* Çok korkutucu. Çok korkmayla ilgili. • *Mücazat-i terhibiyye,* (öldürme, küreğe konma, sürgün edilme, memurluktan çıkarılma, memur olamama, uygar haklardan düşürülme gibi) ağır cezalar.

terhin, *A. a.* [rehn'den] Rehin

olarak verme. Emanet bırakma.

terîd. *Bkz.* tirid.

terikât. *Bkz.* terekât.

terike, *A. a.* Evlenemeyip evde kalmış kız.

terike. *Bkz.* tereke.

-terîn, *F. il.* "-ter" ilgecinin bir derece daha yükseği. Türkçe "en" ile karşılanır. • *kemterîn,* en küçük.

terît. *Bkz.* tirid.

terk, *A. a.* **1.** Bırakma, koyverme, salıverme. **2.** Vazgeçme. **3.** Boşama. **4.** Bakmama, ihmal etme.

terkeş, *F. a.* [tirkeş hafifi] Tirkeş, okluk.

terkı', *A. a.* [rık'a'dan] Yamama. Yama koyma.

terkık, *A. a.* [rıkk'tan] **1.** Kul, köle etme. **2.** İnceltme. **3.** Yumuşatma.

terkım, *A. a.* [rakam'dan] **1.** Rakam koyma. Rakamlama. **2.** Yazma.

terkın, *A. a.* **1.** Boyama, yazma. **2.** Yazılı bir şeyi silme, çizme. • *Terkın-i kayd,* kaydını silme.

terkıs, *A. a. (sat* ile) [raks'tan] Oynatma, raksettirme.

terkib, *A. a.* **1.** Birkaç şeyi karıştırıp meydana getirme, bileşim, bileştirme. **2.** Birkaç bentten oluşturulmuş şey. **3.** (Dilb.) Tamlama, takım. • *Terkib-i bend,* (Ya.) birkaç bentten oluşturulmuş koşuk; *-izafî,* ad tamlaması; *-kelâm,* sözdizimi; *-sakîm,* kurala uymayan tamlama; *tavsifî,* sıfat tamlaması. [ç. terkibat].

terkibî, *A. s.* Fransızcadan *synthetique* karşılığı (XIX. yüzyıl), bireşimsel.

terkiz, *A. a. (kef, ze* ile) [rekz'den] Saplama, mıhlama.

termîm, *A. a.* Onarma. [ç. ter mimat].

termizac, *F. s.* [ter-mizac] Buluttan nem kapan, alıngan.

terniyan, *A. a.* Sazdan örme sepet.

ters, *F. a.* Korku.

tersa, *F. a.* Hıristiyan.

tersabeçe, *F. a.* [tersa-beçe] Hıristiyan çocuğu, genci. [ç. tersabeçegân].

tersan, *F. s.* Korkan. • *Tersan tersan,* korka korka.

tersayan, *F. a.* [tersa ç.] Hıristiyanlar.

tersîb, *A. a.* Tortusunu durultma.

tersil, *A. a.* Ahenkle okuma.

tersîm, *A. a.* Çizme, resmini yapma.

tersnâk, *F. s.* [ters-nâk] Korkak.

terşih, *A. a.* Süzme, sızdırma.

tertîb, *A. a.* **1.** Sıralama. Sıraya koyma. **3.** Çeşitli şeyleri bir araya getirip düzenleme. **4.** Usul, düzen. **5.** Kuruntu, niyet. Tasar. **6.** Sıralanmada olan takım, sınıf. **7.** Reçete. **8.** Dizme, dizgi. Harfleri bir araya getirme. **9.** Forma (8, 16, 32 sayfa). [ç. tertibat].

tertibhane, *F. a.* [tertib-hane] Basımevlerinde dizgi bölümü, mürettiphane, dizgievi.

tertibname, *F. a.* [tertib-name] **1.** Program, izlence. **2.** Reçete. (XIX. yüzyıl).

tertil, *A. a.* (Kur'an'ı) iyi ses ve kuralla okuma.

tervic, *A. a.* [revac'dan] **1.** Değerini artırma. **2.** Geçirme, yaptırma.

tervih, *A. a.* **1.** Korkutma, kokusunu artırma. **2.** Rahatlandırma.

terviha, *A. a.* Ramazan geceleri kılınan namazın her dört rekâtı. [ç. teravih].

tervik, *A. a.* Durultma, saflaştırma.

terviye, *A. a.* Sulama. Su verme. • *Yevm-i terviye,* Kurban Bayramından iki gün önce (hacılar yanlarına su alarak, su bulunmayan Mina'ya giderler).

terzeban, *F. a.* [ter-zeban] Hazırcevap.

terzık, *A. a.* [rızk'tan] Besleme.

terzil, *A. a.* Rezil rüsva etme.

tesabür, *A. a.* Bir şeyi sürekli olarak yapma.

tesadüf, *A. a.* Rastgelme. Aramadan bulma. • *Alettesadüf,* rastlama üzerine, rastgele; *bittesadüf,* tesadüf ederek, aramadan. [ç. tesadüfat].

tesadüfen, *A. be. (te, sat* ile) Rastgele.

tesadüfî, tesadüfiyye, *A. s.* Rastgele olan.

tesadüm, *A. a.* Çarpışma, tokuşma.

tesagur, *A. a.* Küçük görünme.

tesahhun, *A. a. (sin, hı* ile) Isınma, kızma.

tesahub, *A. a.* **1.** Arkadaşlık etme. **2.** Sahip çıkma, koruma, arka çıkma.

tesahül, *A. a. (te, sin, he* ile) [sehl'den] Yumuşak davranma.

tesakkub, *A. a. (se* ile) Delme, delinme.

tesakul, *A. a. (te, se* ile) Ağırdan alma, oyalanma.

tesakut, *A. a.* Birbiri ardına düşme. Düşüşme.

tesamuh, *A. a.* [semahat'ten] **1.** Hoşgörü. **2.** Dikkatsiz, kayıtsız davranma. [ç: tesamuhat].

tesamum, *A. a.* [sum'dan] Sağırlaşma. Sağır görünme.

tesanif, *A. a.* [tasnif *c.*] Kitaplar, eserler, yapıtlar.

tesanüd, *A. a.* (Topb.) Fransızca *solidarite* (dayanışma) karşılığı (XX. yüzyıl).

tesanüdiyye, *A. a.* (Fel.) Fransızca *solidarisme* (dayanışçılık) karşılığı (XX. yüzyıl).

tesarif, *A. a.* [tasrif *c.*] **1.** (Tanrı'nın) istediği yola hüküm ve iradesi. **2.** (Dilb.) Tasrifler, çekimler.

tesaru, *A. a.* Birbiriyle güreş etme. Güreşme.

tesaud, *A. a.* [suud'dan] **1.** Yukarı çıkma. Ağma. **2.** (Fiz., Kim.) Süblimleşme, uçunma, uçunum. [ç. tesaudat].

tesaüb, tesavüb, *A. a.* Esneme. Boş bulunma.

tesaül, *A. a.* [sual'den] Birbirine sorma, soruşturma.

tesavi, *A. a.* [sevi'den] Beraber ve bir derecede bulunma. Eşit olma. • *Tesavi-i leyl ü nehar,* (Gökb.) gün-tün eşitliği; *-kuva,* kuvvetlerin eşitliği; *-nakızeyn,* (Man.) çatışkı.

tesavir, *A. a.* [tasvir c.] Resimler.

tesavüb. *Bkz.* tesaüb.

tesbi', *A. a.* [seb'den] Yediye çıkarma, yedileme.

tesbih, *A. a.* [subhan'dan] **1.** "Süphanallah" sözünü söyleme. **2.** Tespih. [ç. tesbihat].

tesbihiyye, *A. a.* (Bitb.) Fransızca *meliacees* (tespihağacıgiller) karşılığı (XX. yüzyıl).

tesbik, *A. a.* [sebk'ten] Eritip kalıba dökme.

tesbil, *A. a.* [sebil'den] **1.** Tanrı yoluna bağlama, onun için ayırma. **2.** Yola koyma, yolcu etme.

tesbit, *A. a.* [sebt'ten] Sağlamca yerleştirme. Yerinden oynamaz duruma getirme.

tesci', *A. a.* [seci'den] Nesirde uyak kullanma, tümceleri uyaklandırma.

tescil, *A. a.* [sicl'den] **1.** Davanın mahkeme defterine geçirilmesi. **2.** Bir şeyin resmileşmesi için deftere kaydı.

tescin, *A. a.* [sicn'den] Zindana koyma.

tesciye, *A. a.* [seciye'den] Fransızca *caracterisation* (ıralama) karşılığı pek az kullanılmıştır. (XX. yüzyıl).

tesdid, *A. a.* [sedd'den] Hayırlı işe doğru yöneltme.

tesdis, *A. a.* [süds'ten] Altıya çıkarma. Altılama.

tesebbüt, *A. a.* [sebt'ten] Sebat gösterme. Dayanma, direnme.

teseccüd, *A. a.* [secde'den] Secde etme. Başını secdeye koyup Tanrı'yı kutlama.

tesehhür, *A. a.* [sehr'den] Gece uyumama. Uyanık kalma.

tesekkün, *A. a.* [sükûn'dan] Yatışma.

tesekkür, *A. a. (sin, kef* ile) **1.** (Hek.) Şeker hastalığına yakalanma. **2.** Sarhoş olma.

tesellâ, *A. a. Bkz.* teselli.

teselli, tesellâ, *A. a.* Avutma, avundurma.

tesellîâmiz, *F. s.* [teselli-âmiz] Avunduran.

tesellibahş, *F. s.* [teselli-bahş] Avutucu, avundurucu.

tesellipezir, *F. s.* [teselli-pezir] Avutulabilir, avundurulabilir. • *Teselli nâpezir,* avundurulamaz.

teselliyab, *F. s.* [teselli-yab] Teselli bulan. Avunan.

telliyat, *A. a.* [teselli ç.] Avutmalar, avundurmalar.

tesellüb, *A. a.* Soyunma. Eşi ölen kadının yas elbisesi giymesi.

tesellül, *A. a.* [sell'den] **1.** Verem olma. **2.** İçinden sıyrılıp çıkma.

tesellüm, *A. a.* Verilen bir şeyi alma. Aldığını kaydetme. [ç. tesellümat].

teselsül, *A. a.* [silsile'den] Zincirleme. Zincir gibi sırayla uzama.

tesemmi, *A. a.* [ism'den] Adlanma.
tesemmüm, *A. a.* [sem'den] Zehirlenme.
tesemmün, *A. a.* [semen'den] Semirme, şişmalama.
tesennün, *A. a.* [sinn'den] Diş çıkarma, dişlenme.
teserri, *A. a.* Odalık edinme.
teserru', *A. a.* [sür'at'ten] Koşma, çabuk davranma.
tesettür, *A. a.* [setr'den] Örtünme, gizlenme. • *Tesettür-i nisvan*, kadınların erkeklerden örtünmeleri.
tese'ül, *A. a.* [sual'den] Dilenme.
tesevvi, *A. a.* Tesviye etme, düzeltme.
tesevvüb, *A. a. (se* ile) **1.** Sevap kazanma. **2.** Farzdan sonra nafile namazı kılma.
teseyyüb, *A. a.* Kayıtsızlık. Üşenme, tembellik.
teseyyüb, *A. a. (se* ile) Kadın dul kalma.
tesfif, *A. a.* (İlaç için) dövüp ezme, toz haline getirme.
tesfih, *A. a. (te, sin, he* ile) [sefahet'ten] Sefih sayma, sefih görme.
tesfil, *A. a.* [süfl'den] Aşağılamak.
teshil, *A. a.* [sehl'den] Kolaylaştırma. [ç. teshilât].
teshin, *A. a.* Isıtma, kızdırma.
teshir, *A. a.* Zaptetme, ele geçirme.
teshir, *A. a.* [sihr'den] Büyü yapma. Büyüleme.
tes'id, *A. a.* [sa'd'dan] Kutlama.
te'sim, *A. a.* [ism'den] Günahkâr sayma.
tes'ir, *A. a.* [sa'r'dan] **1.** Narh koyma. **2.** Ateşi yakıp alevlendirme.
te'sir, *A. a.* [isr'den] **1.** İz bırakma. **2.** Dokunma, içe işleme. **3.** Kederlendirme. **4.** Etki. [ç. te'sirat].
te'sis, *A. a. (te, hemze, sin* ile) [üss'ten] Temelleştirme. Kurma.
te'sisat, *A. a.* **1.** Kurumlar. **2.** Birbirine bağlı döşenmiş aletler ya da araçların tümü.
teskib, *A. a.* [sukbe'den] Delme, delik açma.
teskil, *A. a.* [siklet'ten] Ağırlatma, ağırlığını artırma.
teskim, *A. a.* [sakm'dan] **1.** Hasta etme. **2.** Yanlış sayma.
teskiye, *A. a.* [saky'den] **1.** Su verme, suvarma. **2.** Sulama.
teskin, *A. a.* [sükün'dan] **1.** Yatıştırma. **2.** (A. Dilb.) (Bir harfi) sakin okuma.
teskir, *A. a.* [sekr'den] Sarhoş etme.
teskit, *A. a.* [sükût'tan] Susturma.
teslih, *A. a. (te, sin, ha* ile) [silah'tan] Silahlandırma. Silahlandırılma.
teslih, *A. a. (te, sin, hı* ile) [selh'ten] Derisini yüzüp çıkarma.
teslihat, *A. a.* Silahlandırmalar, silahlandırılmalar. • *Adem-i teslihat*, silahsızlandırma; *teslihat-ı askeriyye*, askerin silahlandırılması.

teslil, *A. a. (te, sin* ile) [sell'den] Sıyırıp çekme.

teslim, *A. a.* **1.** Elden ele verme. **2.** Dayanamayıp pes deme. **3.** (Tas.) Kendini Tanrı kaderine bırakma. **4.** Kabul etme, razı olma. • *Teslim-i can, -ruh,* ölme.

teslimat, *A. a.* [teslim ç.] Parça parça ödeme, ödenen paralar.

teslimiyyet, *A. a.* Boyun eğme. Teslim olma.

teslis, *A. a.* [süls'ten] **1.** Üçleme, üçe çıkarma. **2.** Şarabı üçte biri uçuncaya dek kaynatma. **3.** *Erbâb-ı teslis, eshâb-ı teslis,* Tanrı'nın üç olduğuna inanma. (Baba-Oğul-Kutsal Ruh).

tesliye, *A. a.* Avutma, teselli verme. • *Tesliye-i hâtır,* gönlü alınma.

tesliyet, *A. a.* Avutma, teselli verme.

tesliyetbahş, *F. s.* [tesliyet-bahş] Avutucu, avundurucu.

tesliyetkâr, *F. s.* [tesliyet-kâr] Avutucu, avundurucu.

tesmi', *A. a.* [sem'den] Işittirme, duyurma.

tesmim, *A. a.* [semm'den] Zehirleme. Zehirlenme.

tesmimen, *A. be.* Zehirlenerek.

tesmin, *A. a.* [sümn'den] **1.** Sekizleme. **2.** Paha biçme.

tesmin, *A. a.* [semen'den] Semirtme. Yağlatma.

tesmir, *A. a.* [semer'den] **1.** Ağaçların yemiş bağlaması. **2.** Malın bereketlenip çoğalması.

tesmiye, *A. a.* **1.** Ad koyma, adlandırma. **2.** Besmele çekme.

Tesnim, *A. a.* Cennetteki ırmaklardan birinin adı. • *Ma'-i Tesnim,* Tesnim ırmağının suyu, Cennet suyu.

tesniye, *A. a.* **1.** (A. Dilb.) Arapçaya özgü olan ve ikilik çoğulu gösteren siyga; sözcüğün sonuna "an" ya da "eyn" eklenerek yapılır. • *Tarafeyn,* iki taraf. **2.** Bir kimseyi överek ya da yererek bildirme.

tesrî', *A. a. (te, sin, ayın* ile) [sür'at'ten] Acele ettirme. Çabuklaştırma.

tesrib, *A. a.* (Askeı) Yollama, gönderme.

tesrib, *A. a.* Ayıplama, darılma, başa kakma.

tesrik, *A. a. (sin, kaf* ile) Birine hırsız deme, hırsızlıkla suçlama.

tesrir, *A. a.* [sürur'dan] Sevindirme. Sevindirilme.

tesriye, *A. a.* Üzüntüyü bırakma.

tesvib, *A. a. (se* ile) Karşılığını verme, ödüllendirme.

tesvid, *A. a.* [sevad'dan] **1.** Karartma. **2.** Müsvedde yazma. Karalama yazma.

tesvif, *A. a.* Gereksiz yere sonraya bırakma. Atlama, geciktirme.

tesvil, *A. a.* Kötü bir şeyi güzel göstererek aldatma. [c. tesvilât].

tesviye, *A. a.* [sevi'den] **1.** Beraber etme. **2.** Düz etme. **3.** Sonucu bağlama. **4.** Verip ödeme. • *Tesviye-i deyn,* borç ödeme; *-umur,* işlerin görülüp sonuçlandırılması; *-türabiye,* (yol için) toprak düzlenmesi.

tesyar, tisyar, *A. a.* Gönderme.

tesyir, *A. a.* [seyr'den] Gönderme, yollama.

teşabüh, *A. a.* [şibh'ten] Birbirine benzeme, benzeşme.

teşacür, *A. a.* [şecer'den] Odunla vuruşma. Birbirine girme, kavga, dövüş.

teşadduk, *A. a.* Lügat paralayarak, avurt çatlatıp konuşma.

teşahhus, *A. a.* [şahs'tan] Şahıslanma.

teşaki, *A. a.* [şekva'dan] Birbirinden şikâyet etme.

teşakkuk, *A. a.* [şıkk'tan] Yarılma, ikiye ayrılma.

teşakül, *A. a.* [şekl'den] Şekil ve görünümce bir olma. Benzeşme.

teşarük, *A. a.* [şirket'ten] Ortak olma.

teşa'şu, *A. a.* [şa'şaa'dan] Şa'şaalanma. Parıldama.

teşatüm, *A. a.* [şetm'den] Sövüşme.

teşa'ub, *A. a.* Dallanma. Dal budak salma.

teşa'ul, *A. a.* [şul'den] Parlama, tutuşma.

teşa'ur, *A. a.* [şa'r'dan] Kıllanma.

teşaür, *A. a.* [şir'den] Ozanlık savında olma. Zorla ozan olma.

teşavür, *A. a.* [şûra'dan] Birbirine danışma.

teşaytun, *A. a. (te, ti* ile) Şeytanca davranma.

teşbib, *A. a.* [şebab'dan] **1.** (Ya.) Bir kadının güzelliğini şiirle övme. **2.** Kasideye bir güzel övmekle girişme.

teşbih, *A. a.* [şibh'ten] Benzetme. • *Lâteşbih,* benzetmeden, benzemez.

teşbik, *A. a.* [şebeke'den] Ağ biçimine koyma.

teşci', *A. a.* [şecaat'ten] Gayrete getirme. Yüreklendirme. [ç. teşciat].

teşdid, *A. a.* [şiddet'ten] **1.** Şiddet ve güç verme. **2.** Sağlamlaştırma. **3.** (A. Dilb.) Bir harfi çift okutan işaret.

teşebbüh, *A. a.* [şibh'ten] Zorla benzemeye çalışma. Benzetmeye özenme.

teşebbük, *A. a.* [şebeke'den] Ağ şeklini alma.

teşebbüs, *A. a.* (İşe) sarılma. Dikkatle başlama, girişme, girişim.

teşeddüd, *A. a.* [şiddet'ten] Daha güçlü ve sert olma.

teşeffi, *A. a.* [şifa'dan] **1.** İyi olma. **2.** Rahatlanma. Öç alma.

teşehhi, *A. a. (te, he* ile) [işteha'dan] İştahlanma. Hırsla isteme.

teşehhüd, *A. a.* [şehadet'ten] Namazda oturulduğu zaman "ettehiyyat" suresini okuma.

teşekki, *A. a.* [şekva'dan] Şi-

kâyet etme.

teşekkük, *A. a. (kâf* ile) [şekk'ten] Kuşkuda kalma.

teşekkül, *A. a.* [şekl'den] Biçimlenme. Bir biçim alma.

teşekkür, *A. a.* [şükr'den] Bir iyiliğe karşı minnetini söyleme.

teşelşül, *A. a.* **1.** Yukardan gelen su sarıltıyla akma. **2.** Soğuk su banyosu, duş (XIX. yüzyıl).

teşemmu', *A. a. (te, ayın* ile) [şem'den] Mumlaşma.

teşemmül, *A. a.* İhrama bürünme.

teşemmüm, *A. a.* [şemm'den] Bir şey koklama.

teşemmür, *A. a.* İşe hazırlanma. Sıvanma.

teşemmüs, *A. a.* [şems'ten] **1.** Güneşlenme. **2.** Güneş çarpma.

teşennüc, *A. a.* **1.** Buruşma. **2.** Sinirlerin çekilip büzülmesi, ıspazmoz.

teşennüf, *A. a.* Küpe takınmak.

teşerru', *A. a.* [şeriat'ten] Şeriate uygun davranma.

teşerrüf, *A. a.* [şeref'ten] Şereflenme. Saygı gösterme. Şeref bulma.

teşettüt, *A. a.* Birçok dallara ayrılma. Ayrılaşma, çatallaşma.

teşe'üm, *A. a. (hemze* ile) Uğursuz gözüyle bakma. Uğursuz sayma.

teşevvuk, *A. a.* [şevk'ten] İstek gösterme, şevklenme.

teşevvüş, *A. a.* Karışma, karmakarışık olma.

teşeyyu', *A. a.* [şia'dan] Şii olma.

teşeyyuh, *A. a.* [şeyh'ten] **1.** İhtiyarlama. **2.** Şeyhlik taslama.

teşeyyüd, *A. a.* Yükseltme ve sağlamlaştırma.

teşfiye, *A. a.* [şifa'dan] Şifalandırma, iyileştirme.

teşhir, *A. a.* **1.** Şöhretlendirme. **2.** Bir şeyi herkesin göreceği gibi yayıp gösterme, sergileme. **3.** Silah çekme. **4.** Bir suç sahibine verilen ibret olmak üzere herkese gösterilme cezası. • *Teşhir-i silah,* silah çekme.

teşhis, *A. a.* [şahs'tan] **1.** Şahıslandırma, cisim ve suret verme. **2.** (Kim ya da ne olduğunu) seçme, ayırma. **3.** Hastalığın ne olduğunu bilme, tanı. **4.** (Ya.) Canlılandırma, gücünü, kuvvetini artırma.

teş'îb, *A. a.* [şi'b'den] Şubelere ayırma. Dallandırma.

teş'îl, *A. a.* [şu'l'den] Parlatma, tutuşturma, alevlendirme.

teşkık, *A. a. (te, taf* ile) [şıkk'tan] Parça parça yarma.

teşkil, *A. a.* [şekl'den] **1.** Bir şeye biçim, suret verme. **2.** Vücut verme, meydana getirme.

teşkilât, *A. a.* [teşkil ç.] Yapışlar. Kuruluşlar. Düzen verişler. Örgütler. • *Teşkilât- adliyye,* adalet örgütü; *-esasiyye,* anayasa; *-mahâkim,* mahkemelerin kuruluşu.

teşmi', *A. a.* [şem'den] Balmumuna batırma. Mumlama.

teşmil, *A. a.* Yayma, içine aldırma.

teşmim, *A. a.* [şemm'den] Koklatma.

teşmir, *A. a.* Sığama. • *Teşmir-i said, -sak,* (yenleri, parçaları sıvama) büyük bir gayretle çalışmaya hazırlanma.

teşmis, *A. a.* [şems'ten] **1.** Güneşe serme, serilme. **2.** Güneşlendirme, güneşlenme.

teşmit, *A. a. (te, te* ile) **1.** Umutsuzlandırma. **2.** Aksıran kimseye "çok yaşa" deme.

teşne, *F. s.* **1.** Susamış. **2.** Çok istekli.

teşnedil, *F. s.* [teşne-dil] Can ve yürekten isteyen.

teşnegân, *F. a.* [teşne ç.] Susamışlar. İstekliler.

teşnegî, *F. a.* Susama.

teşneleb, *F. s.* [teşne-leb] Dudağı kurumuş, çok susamış.

teşni', *A. a.* [şenaat'ten] Ayıp diye görme. Ayıplama.

teşnif, *A. a.* **1.** Küpe takma. **2.** Süsleme.

teşri', *A. a.* [şer'den] **1.** Peygamberin şeriata dair buyrukları. **2.** Kanun yapma, yasama (XIX. yüzyıl).

teşrid, *A. a.* **1.** Ürkütüp kaçırma. **2.** Kovup uzaklaştırma.

teşrif, *A. a.* [şeref'ten] **1.** Şereflendirme, onurlandırma. **2.** Gelmesiyle bir yere şeref verme gelme.

teşrifat, *A. a.* **1.** Büyük, resmi olan ziyaret ve kabullerde davranış. **2.** Törenlerde yapılacak şeyler, davranışlar. Protokol.

teşrîfatî, *A. a.* Teşrifat memuru, protokol memuru.

teşrih, *A. a.* [şerh'ten] **1.** Açma, yayma, inceden inceye didikleme. **2.** (Hek.) Bir ölü gövdesini kesip parçalara ayırma, otopsi. **3.** Anatomi. **4.** İskelet.

teşrihhane, *F. a.* [teşrih-hane] Otopsi salonu.

teşrîî, teşriiyye, *A. s.* Yasa ile, yasa yapmayla ilgili. • *Kuvve-i teşriiyye,* yasama gücü.

teşrik, *A. a.* [şirk'ten] **1.** Ortak etme. **2.** (Tanrı'ya) ortak koşma. • *Teşrik-i mesai,* işbirliği.

teşrik, *A. a. (kaf* ile) [şark'tan] **1.** Eti parçalayıp güneşte kurutma. **2.** Doğuya yönelme, doğuya gitme. **3.** Yüzünü doğuya çevirme. • *Eyyam-i teşrik,* kurban bayramında kurbanın kesildiği günü izleyen ve etlerin kurutulduğu üç gün (11, 12, 13 zilhicce). • *Tekbir-i teşrik,* "Allahü ekber, Allahü ekber, lâilâhe illallah vallahü ekber allahü ekber velhamdülillah" demek.

teştit, *A. a.* Dağıtma, dağıtılma. [ç. teştitat].

teşvik, *A. a.* [şevk'ten] Şevklendirmiş.

teşvir, *A. a.* Kaplama, içine alıp gizleme. İçinde bulunma.

teşviş, *A. a.* Karıştırma. Karmakarışık etme.

teşyi', *A. a.* Uğurlama. Selametleme.

teşyid, *A. a.* Yükseltip sağlamlaştırma.

tetabu', *A. a.* [teb'den] Aralık-

sız, birbiri ardından gelme. • *Tetabu'-i izafet,* zincirleme ad takımı.

tetabuk, *A. a.* [tıbk'tan] Birbirine uygun gelme. Uyma.

tetali, *A. a.* Birbiri ardınca gitme, birbiri ardınca olma.

tetavül, *A. a.* [tul'den] **1.** Uzanma, uzama. • *Tetavül-i leyl,* gecenin uzaması. **2.** Zulüm.

tetayür, *A. a.* [tayaran'dan] **1.** Uçuşma, uçuşup dağılma. **2.** (Kim.) Sıvıların gaz haline geçmesi.

tetebbü', *A. a.* Bir şeyi etraflıca inceleme. Bir şey hakkında geniş bilgi edinme.

tetevvüc, *A. a.* [tac'dan] Taç giyme, taçlanma.

tetimme, tetümme, *A. a.* [tamam'dan] Bir eksiğin tamamlanması için katılan şey. Bir şeyin tam olması için gerekli nesne.

tetmim, *A. a.* [tamam'dan] Bitirme, tamamlama.

tetvic, *A. a.* [tac'dan] Taç giydirme.

tevabi', *A. a.* [tâbi ç.] **1.** Bir kimsenin adamları. **2.** Bir kimseye düşünce bakımından bağlı olanlar. **3.** Uşaklar, yardaklar. **4.** Bir merkeze bağlı olan yerler. **5.** (A. Dilb.) Önündeki sözcüğe göre harekelenen sözcükler.

tevabil, *A. a.* [tabil ç.] Yemeğe konan baharlar.

tevabit, *A. a.* [tabut ç.] Tabutlar.

tevacüh, *A. a.* Karşı karşıya olma, yüz yüze gelme.

tevadu, *A. a.* (İki taraf) düşmanlıktan vazgeçip barışma.

tevaffuk, *A. a.* [vefk'ten] Başarma.

tevafuk, *A. a.* [vefk'ten] Uyma. Uygun gelme.

tevafür, *A. a.* [vefur'dan] Çoğalma, artma.

tevaggul, *A. a.* Bir işle aşırı uğraşma, pek ilerisine varma. [ç. tevaggulât].

tevahhud, *A. a.* Tek olma, eşsiz olma, benzeri olmama.

tevahhuş, *A. a.* [vahşet'ten] **1.** Yalnızlıktan çekinme, ürkme. **2.** Yabani hayvan gibi korkma, ürkme. Emin olmayarak bakma.

tevaki', *A. a.* [tevkı' ç.] Fermanlar.

tevakki, *A. a.* [vikaye'den] Sakınma, çekinme.

tevakku', *A. a.* [vuku'dan] Bekleme. Umma. İsteme.

tevakkud, *A. a.* [ikad'dan] Tutuşup yanma.

tevakkuf, *A. a.* [vukuf'tan] **1.** Durma. **2.** (Olması bir şeye) bağlı. O olmadıkça öteki olamaz. • *Bitevakkuf,* durmadan.

tevakkur, *A. a.* [vekar'dan] Vekar peyda etme.

tevakül, *A. a.* [vekil den] Birbirini vekil etme.

tevali, *A. a.* [veyl'den] Arası kesilmeden sürüp gelme. Birbiri arkasından gelme. • *Ale-t-tevali,* birbiri ardına, bidüziye.

tevalüd, *A. a.* Doğma, doğurma.

tevani, *A. a.* Gevşeklik, gevşek davranma.

tevari, *A. a.* [vera'dan] Bir şeyin arkasına gizlenip görünmez olma.

tevarih, *A. a.* [tarih ç.] Tarihler. • *Ehl-i tevarih*, tarihçiler.

tevarüd, *A. a.* [vürud'dan] **1.** Birbiri arkasından gelme. Her taraftan gelip birikme. **2.** İki ozanın ayrı ayrı olarak aynı dize ya da beyit söylemeleri.

tevarüs, *A. a.* [veraset'ten] **1.** Mirasa konma. **2.** Miras gibi geçme.

tevası, *A. a. (sat* ile) Birbirine salık verme.

tevasuk, *A. a. (se* ile) [misaktan] Sözleşme, anlaşma, antlaşma.

tevasul, *A. a.* [vasl'dan] Ulaşma. Birleşme.

tevasüb, *A. a. (se* ile) Birbirine saldırma, atlama.

tevatür, *A. a.* Bir haberin ağızdan ağıza geçerek yayılması.

teva'ud, *A. a.* [va'd'den] Birbirine söz verme.

tevazu', *A. a.* Alçakgönüllülük.

tevazün, *A. a.* [vezn'den] Denk olma. Tartıda bir gelme.

tevazzu, *A. a.* Konma, konuş.

tevbe. *Bkz.* tövbe.

tevbih, *A. a.* Azarlama.

tevcib, *A. a.* Gerekli kılma.

tevcih, *A. a.* [vech'den] **1.** Yöneltme. Döndürtme. **2.** Bir kimseye bakma ya da söz atma. **3.** Anlam verme, yorumlama. **4.** Rütbe verme. **5.** (Ya.) İki anlama gelebilecek ve anlamca birbirinin karşıtı söz kullanma.

tevcihat, *A. a.* [tevcih ç.] Rütbe verişler, verilmiş rütbeler.

tevdi', *A. a.* **1.** Bırakma, emanet etme. **2.** Vedalaşma. [ç. tevdi'at].

tevdi'an, *A. be.* Vererek, emanet olarak.

tevdi'at, *A. a.* (Bir bankaya) yatırma, koyma.

teveccu', *A. a.* [veca'dan] Ağrıma.

teveccüd, *A. a.* [vecd'den] Hallenme, coşma.

teveccüh, *A. a.* [vech'ten] **1.** Yönelme. Doğrulma. Bir yöne doğru gitme. **2.** Gelme, yanaşma. **3.** Sevgi, hoşlanma. İyi gözle görme. [ç. teveccühat].

teveddüd, *A. a.* [vüdd'den] Sevişme. Sevgi. Dostluk etme.

tevehhül, *A. a.* Yanıltmaya çalışma.

tevehhüm, *A. a.* [vehm'den] Kurma, sanma. Asılsız kuşkuya düşme. [ç. tevehhümat].

tevehhüs, *A. a.* Bir işe dikkatle koyulma.

tevekkül, *A. a.* İşi Tanrı'ya bırakıp kadere razı olma, güvenme.

tevellâ, *A. a.* **1.** Birine yanaşma. **2.** Birini dost tutma. **3.** Ehl-i beyti, Ali'yi sevenler, onlara bağlılık.

tevellüd, *A. a.* Doğma. • *Tevellüd bi-nefsihi*, bir hayvanın ya da bitkinin kendi kendine doğması; *tevellüd kabl-el-miâd*,

(Hek.) vaktinden önce doğma. [ç. tevellüdat].

tevellüh, *A. a.* [veleh'ten] Şaşırıp sersemleşme.

tevelvül, *A. a.* [velvele'den] Gürültü patırtı etme.

tev'em, *A. a. (te, hemze* ile) **1.** İkiz. **2.** Eş.

tev'eman, *A. a.* (Çift) İkizler.

tev'emiyyet, *A. a.* İkizlik.

teverru', *A. a.* [vera'dan] Din işlerine bağlı, sağlam, perhizli olma. Yasak edilmiş şeylerden çekinme.

teverruk, *A. a.* [varak'tan] Yapraklanma.

teverrüm, *A. a.* [verem'den] Verem olma, vereme tutulma. (Asıl anlamı ciltte kabartı ve şiş olmadır).

teverrüs, *A. a.* [veraset'ten] Mirasçı olma.

tevessuh, *A. a.* Kirlenme, paslanma.

tevessuk, *A. a. (se, kaf* ile) Güvenerek dayanma.

tevessü', *A. a.* [vüs'at'ten] Genişleme.

tevessül, *A. a.* [vesile'den] **1.** Sarılma, inanma. **2.** Neden sayma. **3.** Girişme, başlama.

teveşşuh, *A. a.* Süslenme, takıp takıştırma.

tevettür, *A. a.* Gerilme, gerginlik, gerilim. [ç. tevettürat].

teveyyül, *A. a.* Vaveyla etme. Bağırıp, ah etme.

tevezzü', *A. a.* [tevzi'den] **1.** Dağılma. **2.** Yer tutma.

tevfik, *A. a.* [vefk'ten] **1.** Uydurma. Uygunlaştırma. **2.** Tanrı yardımı. [ç. tevfikat].

tevfikan, *A. be.* Uyarak, uygun olarak.

tevfir, *A. a.* [vefret'ten] Çoğaltma, artırma.

tevhid, *A. a.* [vahdet'ten] **1.** Birkaç şeyi bir etme, birleştirme. **2.** Birliğine inanma, bir sayma. **3.** Lâilâhe sözünü yineleme. • *Ehl-i tevhid,* Tanrı birliğine inananlar.

tevhim, *A. a. (te, he* ile) Vehme düşürme. Vehimlendirme.

tevhin, *A. a.* Zayıf düşürme. Zayıflatma.

tevhiş, *A. a.* [vahşet'ten] Ürkütme, ürküp kaçmasına neden olma.

te'vid, *A. a.* Eğriltme.

te'vil, *A. a.* [meal'den] **1.** Bilinen anlamından başka bir anlamla yorumlama. **2.** Başka anlam verme. Zoraki anlam. [ç. te'vilât].

tevkı', *A. a.* [vuku'dan] **1.** Padişah buyruklarına çekilen nişan. **2.** Padişahın nişanlı buyruğu. • *Tevkı-i refi-i hümayun,* padişahın yüce buyruğu.

tevkıd, *A. a.* [vakd'dan] Tutuşturup yakma.

tevkıf, *A. a.* [vukuf'tan] **1.** Durdurma. **2.** Alıkoyma. **3.** Tutma. Tutuk halinde bekletme. [ç. tevkıfat].

tevkı'î, *F. a.* Padişah buyruklarına nişan işaretini yapan memur. • *Tevkı'î-i divan-i hümayun.*

tevkır, *A. a.* [vekar'dan] İyi karşılama, ağırlama, ululama.

tevkıt, *A. a.* [vakit'ten] Vakit ve saati belli etme.
tevkid, *A. a.* [ekid'den] Sağlama, sağlamlaştırma.
tevkil, *A. a.* [vekâlet'ten] Birini vekil etme.
tevlid, *A. a.* [velâdet'ten] **1.** Doğurma. **2.** Doğurtma. **3.** (Mec.) Vücuda getirme. Neden olma.
tevliyet, *A. a.* Vakıf işine bakma görevi. Mütevellilik.
Tevrat, *A. a.* Musa peygamberin kutsal kitabı.
tevrih, *A. a.* Tarih atma. Tarihleme.
tevris, *A. a.* [veraset'ten] Mirasçı yapma.
tevriye, *A. a.* [vera'dan] **1.** Meramını gizleme. **2.** (Ya.) Birkaç anlamı olan bir sözcüğü en uzak anlamında kullanma.
tevsen, *A: a.* At. Sert, azgın at.
tevsi', *A. a.* [vüs'at'ten] Genişletme. [ç. tevsi'at].
tevsid, *A. a.* Yastığa dayatma.
tevsih, *A. a.* **1.** Kirletme, mundarlama. **2.** Paslandırma.
tevsik, *A. a.* [vusuk'tan] **1.** Sağlamlaştırma. **2.** Yazılı duruma getirme.
tevsim, *A. a.* [vesm'den] **1.** (Bir işaretle) Vücudu dağlama. **2.** Ad takma, adlandırma. **3.** Hacıların hac zamanı toplanmaları.
tevşi', *A. a.* Süsleme.
tevşih, *A. a.* **1.** Süsleme, süslendirme. **2.** (Ya.) Çifte uyak.
tevşim, *A. a.* [veşm'den] Bedene dövme yapma. Iğneyle yazı yazma ya da şekil yapma.
tevvab, *A. a.* [tevbe'den] Kullarının tövbesini kabul eden (Tanrı).
tevzi', *A. a.* **1.** Dağıtma. **2.** Herkese payını üleştirme. [ç. tevzi'at].
tevzin, *A. a.* [vezn'den] Denkleştirme.
teyakkun, *A. a.* [yakîn'den] Tam ve iyiden iyi bilme.
teyakkuz, *A. a.* **1.** Uyanma. Uykudan kalkma. **2.** (Mec.) Uyanıklık, göz açıklığı.
teybis, *A. a.* Kurutma, kurulama.
teyebbüs, *A. a.* Kuruma, kuru olma.
teyemmüm, *A. a.* Su bulunmadığı yerde temiz toprak ve başka şeylere ellerini sürerek aptes alma.
teyemmün, *A. a.* [yümn'den] Uğur sayma.
teyemmünen, *A. be.* Uğur sayarak.
teyessür, *A. a.* [yüsr'den] **1.** Kolaylaşma. **2.** Başarıyla bitme.
te'yid, *A. a.* Kuvvetlendirme. Güçlendirme. Sağlamlaştırma.
te'yidat, *A. a.* [te'yid ç.] Sağlamalar, kuvvetlendirmeler, güçlendirmeler.
te'yis, *A. a.* [ye's'ten] Umutsuzlaştırma. Yeise düşürme.
teys, *A. a. (te, ye, sin* ile) Erkek keçi, teke.
teysir, *A. a.* Kolaylaştırma.
teyyar, *A. a.* **1.** Dalga. **2.** *s.* Ha-

zır, bitmiş şey.
teyyar, *A. s.* Hazırlanmış.
tezadd, *A. a.* [zıdd'dan] **1.** Birbirinin aksine olma. Karşıtlık. **2.** (Ya.) Karşıtlama. **3.** Terslik.
tezahüf, *A. a.* Savaşta iki taraf askerinin karşılaşması, çatışması.
tezahüm, *A. a.* Kalabalık yığılma. Kalabalıkla bir şeyin çevresini çevirme.
tezahür, *A. a.* [zahir'den] **1.** Görünme. **2.** Birbirine arka olma.
tezahürat, *A. a.* Bir şey hakkında toplu bir halde gösteri yapma, gösteri.
tezakir, *A. a.* [tezkire ç.] Tezkereler.
tezakkum, *A. a.* Güçlükle yutma.
tezauf, *A. a.* [zıftan] İki kat olma.
tezavür, *A. a.* Birbirini gidip görme.
tezayüd, *A. a.* [ziyade'den] Artma, çoğalma.
teza'zu, *A. a.* Deprenme.
teza'zu, *A. a.* Önleme, engel olma.
tezbîb, *A. a.* Yaş yemişi kurutma.
tezbil, *A. a.* Gübreleme.
tezbir, *A. a.* Yazma, yazılma.
tezebbüd, *A. a. (ze* ile) Köpüklenme, kaymak tutma, kaymaklanma.
tezebzüb, *A. a.* Kararsızlık. Karışıklık.
tezehhüd, *A. a.* [zühd'den] Din işlerine dalma.
tezehhür, *A. a.* Çiçeklenme.
tezekki, *A. a.* Temizlenme.
tezekkür, *A. a.* [zikr'den] **1.** Hatıra getirme. **2.** Birkaç kişi toplanıp bir iş üzerine konuşma.
tezelluk, *A. a.* Kayma, sürçme.
tezellül, *A. a.* [zillet'ten] Zillete katlanma. Kendini alçak tutma. Alçalma.
tezelzül, *A. a.* [zelzele'den] Sallanma, sarsılma.
tezemmül, *A. a. (ze* ile) Bürünme, sarınma.
tezenduk, *A. a.* Sındıklaşma.
tezerv, *F. a.* (Hayb.) Sülün.
tezevvuk, *A. a.* [zevk'ten] Tat alma. Zevk alma.
tezevvüc, *A. a.* [zevc'den] Evlenme. Kadın eş alma.
tezevvüd, *A. a.* Yanına azık alma, azıklanma.
tezeyyün, *A. a.* [zeyn'den] Süslenme.
tezfit, *A. a.* Zift sürme, ziftleme.
tezhib, *A. a.* [zeheb'den] **1.** Yaldızlama. **2.** Altın sürme. **3.** Süsleme. **4.** (Hek.) Dişlere altın dolgu yapma.
te'zin, *A. a. (te, hemze, zel* ile) [izn'den] İzin verme.
tezkâr, tizkâr, *A. a.* Anma, hatıra getirme.
tezkere. *Bkz.* tezkire.
tezkir, *A. a.* [zikr'den] **1.** Hatıra getirme, hatırlatma. **2.** (Dilb.) Bir sözcüğü müzekker kullanma. **3.** Vaaz ve nasihat etme.
tezkire, tezkere, *A. a.* [zikr'den] **1.** Tezkere. **2.** Resmi makamdan yazılan yazı. **3.** Bazı

meslek sahipleri için yazılan biyografi eseri. [ç. tezakir].

tezkiye, *A. a.* **1.** Temize çıkarma. Ayıptan temizlenme. **2.** Birinin halini tanıyanlardan soruşturma. **3.** Malın zekâtını verme.

tezlik, *A. a.* Kaydırma. Sürçtürme.

tezlil, *A. a.* [zillet'ten] Tahkir etme. Hor görme.

tezmil, *A. a. (ze* ile) Sarma, sarınma, bürünme.

teznib, *A. a.* **1.** Kuyruk takma. **2.** Ekleme.

tezvib, *A. a.* Eritme.

tezvic, *A. a.* [zevc'den] Evlendirme. Kocaya verme.

tezvid, *A. a.* Azıklandırma.

tezvik, *A. a. (te, zel* ile) [zevk'ten] Tattırma. Zevk aldırma.

tezvir, *A. a. (te, ze* ile) **1.** Yalan karıştırma. **2.** Dolandırma. Hile kullanma. [ç. tezvirat].

tezyid, *A. a.* [ziyade'den] Artırma. Artırılmış.

tezyif, *A. a.* **1.** Çürütme. **2.** Eğlenme, maskaraya alma.

tezyil, *A. a. (te, ze, ye* ile) [zeyl'den] Ekleme. Altına devam etme.

tezyil, *A. a.* Dağıtmak. Perişan etmek.

tezyin, *A. a.* [ziynet'ten] Süsleme. [ç. tezyinat].

tı, Arapça ta harfinin sesi ve adı.

tîb, *A. a.* Güzel koku. Güzel kokulu şey.

tıba', *A. a.* **1.** Tabiat, yaradılış. **2.** (Çoğul gibi) Tabiatlar, yaradılışlar.

tıbaa, tıbaat, *A. a.* Kitap ve başka şeyler basma işi. • *Dar-üt-tıbaa*, sonradan Matbaa-i Âmire denen devletin resmi basımevi.

tıbahat, tabahat, *A. a. (tı, be, hı, te* ile) Aşçılık. Yemek pişirme işi.

tıbak, *A. a. (tı, be, kaf* ile) **1.** Uyma, uygunluk. **2.** Tabaka.

tıbb, *A. a. (tı, be* ile) Hekimlik. Doktorluk.

tıbben, *A. be.* Hekimlik bakımından.

tıbbî, *A. s.* Hekimlikle ilgili.

tıbbiyye, *A. a.* Tıb okulu.

Tıbhâne-i âmire, *A. a.* Tıp öğrenimi için 1827'de açılan okul.

tıbk, *A. a. (tı, be, kaf* ile) Tıpkı. Aynı.

tıfl, *A. a.* Küçük çocuk. [ç. etfal]. (Ed. Ce.): • *Tıfl-i bidar; -bihaber; -canruba; -handeperver; -hayalî; -melekçehre; -muazzez; -muhabbet; -münfail; -natüvan; -püremel; -uryan-ten.*

tıflane, *F. be.* [tıfl-ane] Çocukça.

tıfliyyet, *A. a.* Çocuk sapaklığına ait olarak Fransızca *infantilisme* (çocuksuluk) karşılığı (XX. yüzyıl).

tıhal, *A. a. (tı, ha* ile) (Dirb.) Dalak.

tıksar, *A. a.* Gerdanlık.

tılâh, talâ', *A. a.* **1.** Sürülecek şey. **2.** Madene sürülecek sıvı yaldız. **3.** Sürülecek merhem ya da yağ.

tılâ, *F. a.* Altın.
tılâduz, *F. a.* [tılâ-duz] Sırmacı.
tılâkâr, *F. a.* [tılâ-kâr] Yaldızcı.
tılâkârî, *F. a.* Yaldızlı.
tılsım, tılısm, *A. a.* **1.** Tılsım. **2.** (Mec.) Çare. Olağanüstü etki. **3.** (Tas.) Sırları bir türlü anlaşılamayan insan gerçeği. [ç. tılsımat].
tınab, *A. a.* Kazığa bağlanan çadır ipi.
tîn, *A. a. (tı, nun* ile) Çamur, balçık. Yaradılışı.
tınnet, *A. a.* Çınlama.
tıraz, *A. a.* **1.** İpek ve sırmayla işleme. Giyeceklere nakışla yapılan süs. **2.** Süs. **3.** Üslup, tutulan yol. **4.** Fransızca *devise* karşılığı (XIX. yüzyıl).
-tıraz, *F. s.* "Donatan, süsleyen" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Bedayi'tıraz; bediatıraz; cevahirtıraz; heykeltıraz, nakştıraz.*
tırazende, *F. s.* Süsleyen. Donatan, süsleyici. Düzüp koşan.
tırs, *A. a. (tı, sin* ile) **1.** Yazı. **2.** Yazılı sayfa, kâğıt.
tıynet, *A. a.* Yaradılış.
Tibbet, Tübbet, *F. ö. a.* Tibet.
tibn, tebn, *A. a. (te, be, nun* ile) Saman.
tibr, *A. a. (te, be, re* ile) **1.** Toz halinde altın. **2.** Altın külçesi.
tibyan, *A. a.* Açık anlatma, bildirme.
tic, *A. a. (te* ile) [tac ç.] Taçlar.
ticah. *Bkz.* tücah.
tican, *A. a.* [tac ç.] Taçlar.
ticaret, *A. a.* Ticaret.
ticaretgâh, *F. a., s.* [ticaretgâh] Ticaret yeri, tecimevi. Ticaret yapmaya elverişli.
ticarethane, *F. a.* [ticaret-hane] Ticaret evi, tecimevi.
tig, *F. a.* Kılıç.
tigbend, *F. s.* [tig-bend] Kılıç bağlayan, kılıç kuşanan.
tigdar, *F. s.* [tig-dar] Kılıç taşıyan. Kılıçlı.
tigzen, *F. s.* [tig-zen] Kılıç vuran. Kılıç çeken.
tih, *A. a. (te, ye, he* ile) **1.** Çöl. Susuz, kuru sahra. **2.** *ö. a.* Mısır'la Şam arasında Tur-i Sina'nın bulunduğu yarımadada bir çöl. Musa peyamber Mısırdan çıktıktan sonra halkıyla birlikte bu çölde kırk yıl dolaşmış, burada Tanrı kendisine tecelli etmiştir, bu yüzden yazında adı çok geçer.
Tihame, *A. ö. a.* Mekke.
tihu, *F. a.* Çil kuşu.
tilâl, *A. a.* [tell ç.] Tepeler.
tilâmiz, telâmiz, *A. a.* [tilmiz ç.] Öğrenciler.
tilâmize, telâmize, *A. a.* [tilmiz ç.] Öğrenciler.
tilâvet, *A. a.* Güzel sesle ve kuralla (Kur'an) okuma.
tilka', *A. a. (te, lâm, kaf hemze* ile) **1.** Taraf. Hiza. **2.** Görüşme. Buluşma.
tilmiz, *A. a.* **1.** Öğrenci. **2.** Çırak, kalfa. **3.** (Bir ulunun) ardından gideni. [ç. tilâmiz, tilâmize].
tilmizane, *F. be.* [tilmiz-ane] Bir tilmize yakışacak biçimde.
timar, *F. a.* **1.** Hastaya bakma,

sağaltma. **2.** Hayvana, bağ ve bahçeye bakma. **3.** Yaptığı ya da yapacağı askerlik hizmetine karşılık, üç bin akçeden yirmi bin akçeye dek bağışlanan gelir. • *Ashab-i timar, sahib-i timar,* timar sahipleri, sahibi, timarlı.

tımarhane, *F. a.* [timar-hane] **1.** Hastane. **2.** Akıl hastanesi, tımarhane.

timsah, *A. a.* Sıcak ülkelerde, büyük nehirlerde yaşar büyük, yırtıcı hayvan.

timsal, *A. a.* Suret. Resim. • *Timsal-i mücessem,* heykel. (Ed. Ce): • *Timsal-i cehalet; -hadşe-âver; -esfeliyyet; -hüsne; -muahaze; -zafer.*

tîn, *A. a. (te, ye, nun* ile) İncir.

tinbal, *A. s.* Kısa, bodur (kimse).

tinnin, *A. a.* **1.** Büyük yılan, ejderha. **2.** (Gökb.) Yedi burç boyunca uzanan hafif beyazlık.

tîr, *F. a.* Ok. • *Tîr-i kaza,* (ok gibi rastlayan) kaza ve kader; *tîr ü keman;* okla yay (Sevgilinin kirpiği ve kaşı).

tiraje, *F. a.* Eleğimsağma. Gökkuşağı.

tirak. *Bkz.* terak.

tıraş, *F. a., s.* **1.** Üstten ve üskünkörü yontma. **2.** Yontan, yontarak düzlenen.

tıraşe, *F. a.* Yonga. Talaş.

tıraşende, *F. s.* Tıraş eden.

tıraşide, *F. s.* **1.** Tıraş olmuş. **2.** Yontulmuş. • *Nâtıraşide,* yontulmamış, kaba.

tîrdan, *F. a.* [tîr-dan] Ok kuburu, okluk, gedeleç.

tire, *F. s.* Karanlık.

tirebaht, *F. s.* [tire-baht] Kutsuz, talihsiz.

tiredil, *F. s.* [tire-dil] Kalbi kara, kötü yürekli.

tiregî, *F. a.* Bulanıklık, karanlık.

tiregûn, *F. s.* [tire-gûn] Rengi bulanık, kara renkli.

tîrendaz, *F. s.* [tîr-endaz] Ok atan, okçu.

tîrendazi, *F. a.* Okçuluk.

tirhal, *A. a.* Yola çıkma. Göç etme.

tirid, terid, terit, *F. a.* Tirit.

tîrkeş, terkeş, *F. s.* [tîr-keş] Okluk, tirkeş.

tiryak, diryak, *A., F. a.* **1.** Ağulanmaya ve bazı hastalıklara karşı kullanılan macun. **2.** Panzehir. **3.** Afyon

tiryaki, *F. s.* **1.** Afyon düşkünü. **2.** Keyif veren şeylerden birine düşkün. **3.** (Mec.) Huysuz, aksi, titiz.

tîrzen, *F. s.* [tîr-zen] Ok vuran, okçu.

tis'a, *A. s.* (ayın ile) Dokuz, 9.

tis'în, *A. a.* Doksan, 90.

tisyar, tesyar, *A. a.* Gönderme.

tişe, *F. a.* Balta; nacak. • *Tişe-i Ferhat,* Ferhat'ın dağ açmada kullandığı külünk.

tiz, *F. s. (te, ye, ze* ile) **1.** Keskin. **2.** Çabuk. **3.** Sabırsız.

tizâb, *F. a.* [tiz-âb] Kezzap.

tizçeşm, *F. s.* [tiz-çeşm] Gözü keskin.

tizdest, *F. s.* [tiz-dest] Eline çabuk, becerikli, çabuk iş görür.

tizî, *F. a.* **1.** Keskinlik. **2.** Çabukluk.

tizkâr, tezkâr, *A. a.* Anma, hatıra getirme.

tizmeşreb, *F. s.* [tiz-meşreb] Titiz, aceleci.

tizpâ, *F. s.* [tiz-pâ] Ayağı çabuk.

tizper, *F. s.* [tiz-per] Çabuk uçucu.

tizreftar, *F. s.* [tiz-reftar] Çabuk yürüyüşlü.

tizrev, *F. s.* [tiz-rev] Çabuk yürüyüşlü.

tohm, *F. a.* Tohum.

tomar, *A. a.* **1.** Tomar. **2.** Uzununa deri, kâğıt, defter. **3.** Sarılıp tomar şekline konmuş eşya. [ç. tavamir].

töhmet, *A. a.* İşlenildiği sanılan, henüz gerçekliği ortaya çıkmamış suç.

tövbe, tevbe, *A. a.* Tövbe. • *Tövbe-i nasuh,* tövbeler tövbesi; *sure-i tövbe,* Kur'an'ın dokuzuncu suresi.

tövbekâr, *F. s.* [tövbe-kâr] Tövbeli, tövbe etmiş. [ç. tövbekârân].

tövbeşiken, *F. s.* [tövbe-şiken] **1.** Tövbesini bozan: **2.** Herkesin tövbelerini bozduran.

tu, tuy, *F. a. (te* ile) Kat. Katmer.

tuba, *A. ün. (tı* ile) Ne güzel! Ne âlâ!

Tuba, *A. a.* Cennet'te Sidre'de bulunan ve dalları tüm cenneti gölgeleyen bir ağaç.

tuba, *A. a.* **1.** Hayır. Rahat. **2.** Esenlik. Güzellik. Iyilik.

tubul, *A. a.* [tabl ç.] Davullar.

tude, *F. a.* Küme, yığın. • *Tude betude, tude ber tude,* yığın yığın üstüne. (Ed. Ce.): • *Tude i ateş; -ezhar; -siyah; -zinde, -zulmet.*

Tufan, *A. a.* Nuh peygamber zamanında sapıtmışları kahı için Tanrı tarafından yağdırılan büyük yağmur ve fırtına Bunun sonunda yeryüzünde ki tüm canlılar yok olmuş, yalnız Nuh peygamberin gemisine alınmış olan çiftlerden ikinci kez olarak canlılar türemiştir.

tufan, *A. a. (tı* ile) Ortalığı kaplayan genel ve güçlü yağmur, fırtına.

tufeyl, *A. a.* **1.** Küçük çocuk. **2.** *Ö. a.* Düğünlere çağrısız gelen Kûfeli bir ozanın adı, (Mec.) dalkavukların piri. • *Tufeyl-ul-a'ras, tufeyl-ul-ara'is,* (düğünlerin Tufeyl'i) dalkavukların, asalakların başı.

tufeylâniyyet, *A. a.* Fransızca *commensalisme* (ortakçılık) karşılığı (XX. yüzyıl).

tufeylî, tufeyliyye, *A. s.* **1.** Dalkavuk. Çanakyalayıcı. **2.** (Bitb.) Asalak.

tufeyliyyat, *A. a.* (Dirb.) Fransızca *parasitologie* (asalakbilim) karşılığı (XIX. yüzyıl).

tufu', *A. a.* Sönme.

tufu, *F. a.* "Tuh!". Tükürme.

tufulâne, *F. be.* Çocukçasına.

tufulet, tufuliyyet, *A. a.* Çocukluk. Küçüklük.

tugat, *A. s. (tı, gayın, te* ile) [tagi ç.] Ayaklanmışlar. İsyan etmisler.

tugra, *A. a.* Tura. Padişah damgası.

tugrakeş, *F. a.* [tugra-keş] Tuğra işareti yapan memur. Nişancı vekili.

tugrayi, *A. a.* Tuğra işareti yapan memur.

tugyan, *A. a.* **1.** Taşma, taşkınlık. **2.** Azgınlık. (Ed. Ce.): • *Tugyan-i acz; -bükâ; -cinnet; -hiddet; -sirişk.*

tuhaf, *A. a.* [tuhfe ç.] Hediyeler. Ufak tefek ince, güzel şeyler.

tuhfe, *A. a.* **1.** Armağan. **2.** Yeni çıkma, görülmemiş güzel şey. (Ed. Ce.): • *Tuhfe-i iştiyak; -mahmidet; -sevda; -samimiyet.*

tuhme, *A. a.* (Bitb.) Mide dolgunluğu.

tul, *A. a.* **1.** Uzunluk, boy. **2.** Zaman çokluğu. **3.** Çokluk. **4.** (Coğ.) Boylam. • *Tul-i emel,* tamah, bitmez tükenmez istek; *-mevc,* dalga uzunluğu (XX. yüzyıl); *-müddet,* uzun süre; *-ömr,* ömür çokluğu. [ç. atval].

tulâ, *A. s.* [atvel'den] Pek, çok uzun. • *Yed-i tulâ,* çok uzun el, büyük güç.

tulâni, *A. s.* [tul'den] Boyuna.

tulen, *A. be.* **1.** Boyca, boyuna. **2.** (Coğ.) Boylam bakımından, boylamca.

tullâb, *A. a.* [talib ç.] Öğrenciler.

tulû', *A. a.* **1.** Doğma. Bir gök cisminin doğudan görünmesi. **2.** (Mec.) Görünme, ortaya çıkma. Zihne gelme. [ç. tulûat].

tulû'at, *A. a.* [tulû' ç.] **1.** Zihnen doğan şeyler. **2.** Bir metin olmadan akla geliverdiği gibi oynanan oyun.

tu'm, *A. a. (ti, ayın, mim* ile) **1.** Yiyinti. Azık. **2.** Tat, çeşni.

tu'me, *A. a.* **1.** Yiyinti, azık. **2.** Lokma.

tummaniyyet, *A. a. (ti, mim, nun, ye, te* ile) Yürek rahatlığı.

tumturak, *A. a.* Söylenişi ahenkli, parlak olan. Gösterişli.

tunbur. *Bkz.* tanbur.

tur, *A. a.* **1.** Dağ. **2.** *ö. a.* Sina yarımadasındaki dağ ki, Musa peygambere Tanrı tecelli etmiştir. • *Tur-i Sina, Tur-i Sinîn.*

turfe, *A. a.* **1.** Turfa. Yeni, görülmedik şey. **2.** Garip, şaşılacak şey. **3.** İsrailoğullarına göre yenilip kullanılmayacak şey. **4.** Kaçınılacak şey. • *Turfeneva,* görülmemiş (yeni) ahenkli.

turra, *A. a.* Alın saçı. Kıvırcık saç lülesi.

turş. *Bkz.* türş.

turuk, *A. a. (tı* ile) [tarik ç.] Tarikler, yollar.

tuti, *F. a.* Işittiği sesi taklit eden, kimi sözleri ezberleyip yineleyen papağan cinsinden bir kuş. • *Tuti-i şekerha,* (şeker çiğneyen papağan) güzel söz söyler, güzel. [ç. tutiyan].

tutiya, tutya, *A. a.* **1.** Çinko oksit, tutya. **2.** Görüşü güçlendiren herhangi madde, göz otu, göz ilacı. **3.** Çinko oksitten yapılan sürme. • *Tutiya-i devlet,* devlet adamlığı, yerinde önlem.

tuveyş, *A. a.* Küçük tavus kuşu.
tuyur, *A. a.* [tayr ç.] Kuşlar. (Ed. Ce.): • *Tuyur-i evvel; -nur; aheng-i tuyur; güruh-i tuyur.*
Tübbet. *Bkz.* Tibbet.
tücah, tecah, ticah, *A. a.* Karşı yön. Karşı taraf.
tüccar, *A. a.* [tacir *c.*] Tüccarlar. [ç. tüccaran].
tüfek, tüfenk, *F. a.* Tüfek.
tüfekendaz, *F. a., s.* [tüfekendaz] Tüfek kullanan.
tüffah, *A. a. (te, ha* ile) Elma.
tühem, *A. a. (ti, he* ile) [töhmet ç.] Töhmetler.
tükme, *F. a.* Düğme.
tünd, *F. s.* Sert. Katı.
tündbad, *F. a.* [tünd-bad] Sert rüzgâr, kasırga.
tündçehre, *F. a.* [tünd-çehre] Çatık yüzlü.
tündhu, *F. a.* [tünd-hu] Sert huylu.
tündî, *F. a.* Sertlik. Katılık.
tündlicam, *F. a.* [tünd-licam] Başı sert hayvan.
tündmizac, *F. a.* [tünd-mizac] Sert huylu.
tündreftar, *F. s.* [tünd-reftar] Çabuk giden.
tündrû, *F. a.* [tünd-rû] Sert çehreli, katı yüzlü.
tündzeban, *F. s.* [tünd-zeban] Düzgün söz söyleyen.
türab, *A. a. (te, re, be* ile) **1.** Toprak. Toz. **2.** *Ebu Türab,* Halife Ali'nin lakabı. [ç. etrube, etrab].
türabî, türabiyye, *A. s.* Toprağa ait, toprakla ilgili.
türbe, *A. a.* **1.** Mezar. **2.** Mezar üzerine çatılmış yapı.
türbedar, *F. a.* [türbe-dar] Türbe bekçisi. [ç. türbedaran].
türbet, *F. a.* Türbe.
türfende, terfende, *F. a.* Turfanda.
Türk, *A. a.* Türk. [ç. Etrak, Türkân].
Türkî, Türkiyye, *A. s.* Türk'e ait, Türkle ilgili.
Türkiyyat, *A. a.* **1.** Türkçe yazılmış eserler. **2.** Fransızca *turcologie* karışlığı (XX. yüzyıl).
türktaz, *F. a.* Koşup saldırarak yağma etme. Seğirtme.
türrehat, türrühat, *A. a., ç.* Saçma sapan sözler.
türs, *A. a. (sin* ile) Kalkan.
türş, turş, *F. s.* Ekşi.
türşrû, *F. s.* [türş-rû] Ekşi yüzlü. [ç. türşrûyan].
türünc, *A., F. a.* Turunç.
türüncî, *F. a.* Turunç biçiminde, turunç gibi, turuncu, turunç rengi.
tüs', *A. s.* Dokuzda bir.
tütuk, *A. a.* Örtü, perde. Tutuk.
tüvan, *F. a.* Güç. • *Tab ü tüvan,* güç; *nâtüvan,* güçsüz, bitik.
tüvana, *F. s.* Güçlü.
tüvanger, *F. s.* Zengin. Mal, mülk sahibi. [ç. tüvangeran].
tüveyc, *A. a.* [tac'dan] **1.** Küçük taç. **2.** (Bitb.) Taç.
tüveycat, *A. a.* [tüveyc ç.] (Bitb.) Taçyapraklar.

U

u, Arap abecesinin elif ve ayınla başlayan sözcüklerinden zammeli bazılarının sesini karşılar.

ubab, *A. a. (ayın, be* ile) Taşkın sel suyu.

ubeyd, *A. a.* [abd'den] Küçük kul. Değersiz ufak köle.

ubeydane, *F. s., be.* [ubeydane] Hakir ve değersiz kula yakışırcasına. • *Maruzat-i ubeydane,* eski inşada büyüklere karşı kullanılır klişe.

ubudiyyet, *A. a. (ayın* ile) **1.** Kulluk, kölelik. **2.** Bağlılık, aşırı mensupluk. • *Arz-i ubudiyyet* bağlılığını bildirmek.

ubur, *a. a. (ayın* ile) Bir suyun öte yakasına geçme. Oldukça zor geçme, atlama. • *Mürür ü ubur,* gelip geçme.

ubus. *Bkz.* abus.

ubuset, *A. a.* **1.** Yüz ekşiliği. **2.** Çehre çatıklığı. Somurtkanlık.

ucale, ucalet. *Bkz.* icalet.

ucaleten, icaleten, *A. be.* Aceleyle, hemen, çabuk.

ucb, *A. a. (ayın, ce, be* ile) **1.** Kendini beğenmişlik. **2.** Kibir, gurur.

ucbe, *A. a.* Acayip, şaşılacak şey.

ucma, *A. a. (ayın* ile) Söz söyleyemeyen.

u'cube, a'cube, *A. a. (elif, ayın* ile) [aceb'den] Pek acayip, garip şey.

ud, *A. a.* **1.** Ağaç, odun. **2.** Yakıldığı zaman güzel koku çıkaran ve Hint'ten gelen ağaçla onun kokusu, öd, ödağacı. **3.** Saz, çalgı. Ut.

udal, *A. a.* Zor, yenilmez, çaresiz. • *Da'i udal, derd-i udal,* ilaçsız, çaresiz hastalık.

uhdiyye, *A. a. (elif, dat, ha* ile) Kuşluk vakti kesilen kurban. Kurban Bayramı.

uhduke, *A. a.* [dıhk'ten] Gülünecek şey. Komedi, güldürü. • *Udhukeperkdaz,* güldüren, komik.

uhdume, *A. a. (elif, dat, ha* ile) Bohça, yastık.

udî, *A. s.* Ut çalan, utçu.

udul, *A. a.* **1.** Sapma, yoldar çıkma. **2.** Dönme, vazgeçme.

udul, *A. a.* [âdil ç.] Hakkı tes lim edenler. Âdiller. • *Heyet-udul,* bir ara Fransızca *jur)* karşılığı olarak kullanılmıştır (XIX. yüzyıl).

udvan, *A. a.* **1.** Düşmanlık. **2** Haksızlık, zulüm.

ufk, *A. a. (elif, fe, kaf* ile) Ufuk. (Gökb.) Çevren. Göğün kenarı. [ç. afak]. (Ed. Ce.): • *Ufk-i hayat; -meserret; -mübhem; -münevver; -nevhayat; -saadet; -sevda; -şeffaf.*

ufkî, ufkiyye, *A. s.* Ufka paralel olan. (Geo.) Yatay.

ufufet, *A. a.* Afiflik, temizlik, arılık.

ufunet, *A. a.* **1.** Yara ya da çıban etleri çürüyüp fena kokma. **2.** Kötü koku. Çürük kokusu. **3.** Ağırlık.

ıglûte, *A. a. (elif, gayın* ile) Yanıltmaç. [ç. uglûtat].

ugniyye, *A. a.* Şarkı, ilahi, türkü. • *Ugniyet-ül-agani,* Süleyman peygamberin kitabı.

uhcuve, *A. a.* Bilmece.

uhde, *A. a.* **1.** Söz verme, bir işi üzerine alma. **2.** Bir kimsenin üstünde olan iş. **3.** Becerme, yapma. **4.** Sorumluluk. • *El'uhdetü alerravi,* gerçek olup olmaması sorumluluğu rivayet edenin, günahı söyleyenin boyunna.

uhra, *A. s. (elif, hı* ile) Başka, diğer. • *Merreten ba'de uhra,* birbiri arkasından, birkaç kez; *neş'e-i uhra, neş'etu uhra,* ahret hayatı, öbür geliş; *zade fittanburi, nagmetün uhra,* tanburda bir nağme daha arttı, yeni bir fikir daha katıldı.

uhrevî, uhreviyye, *A. s.* Ahrete ait, ahretle ilgili.

uhreviyyat, *A. a.* Ahretle ilgili işler. Ahret konusu.

uht, *A. a. (elif* ile) Kızkardeş. [ç. ahavat].

uhteyn, *A. a.* İki kızkardeş. • *Cem-i uhteyn,* iki kızkardeşle evlenme.

uhud, *A. a. (ayın, he* ile) [ahit ç.] Ahitler. Yeminler. Antlaşmalar.

uhuvvet, *A. a.* Kardeşlik. (Mec.) Dostluk, bağlılık.

uhuvvetkâr, *F. s.* [uhuv-vetkâr] Kardeş gibi davranan.

ukab, *A. a. (ayın* ile) **1.** Karakuş, tavşancıl kuşu. **2.** Muhammed Peygamberin alemlerinden biri (bayrak). **3.** (Gökb.) Nesir burcu, Kartal takımyıldızı.

ukaban, *A. a.* [ukab ç.] Karakuşlar.

ukad, *A. a.* [ukde ç.] **1.** Düğümler. **2.** (Ana.) Bezler. • *Hallal-ül-ukad,* tüm zorlukları halledici, düğümleri çözücü.

ukalâ', *A. a.* [akıl ç.] **1.** Akıllılar. **2.** Bilmişlik taslayan.

Ukâz, *A. ö. a. (ayın, zı* ile) Mekke yakınında Nahle ile Taif arasında eskiden panayırıyla ün almış bir yer. • *Suk-i Ukâz,* Ukâz panayırı.

ukba, *A. a.* Ahret, öbür dünya. • *Dâr-i ukba,* mükâfat ve mücazat yeri, ahret; *dünya ve ukba,* bu dünyayla öbür dünya.

ukde, *A. a.* **1.** Düğüm. **2.** Zor iş, muamma. **3.** (Ana.) Bez. **4.** (Gökb.) Bir gezegen yörüngesinin zodyak üstündeki iki ucundan her biri. • *Ukde-i derun,* içe dert olma, iç derdi; *-lisan,* serbest söylemeyip keke-

leme, tutukluk. [ç. ukud].

ukdeküşa, *F. s.* [ukde-küşa] Zorluğu halleden, çözen.

ukdeteyn, *A. a.* (Gökb.) Bir gezegenin zodyak üstündeki yörüngesinin iki ucu. Biri *ukde-i re's*, öteki *zeneb*.

ukdî, ukdiyye, *A. s.* (Ana.) Beze mensup, bez gibi.

ukhuvan, *A. a.* (Bitb.) Papatya.

ukm. *Bkz.* akm.

uknuk, *A. a. (elif, kaf* ile) Asil. [ç. ekanim].

ukr, *A. a.* Kısırlık.

ukubât, *A. a.* [ukubet ç.] Cezalar, azaplar.

ukubet, *A. a. (ayın, kaf, be, te* ile) **1.** Ceza. **2.** Azap. İşkence.

ukud, *A. a.* [akd ç.] İki tarafça kararlaştırılıp kabul edilen şeyler. Bağlar, koşullar.

ukud, *A. a.* [ikd ç.] Diziler. • *Ukud-ül-cevahir*, mücevher dizileri.

ukuk, *A. a.* Anaya babaya asi olmak.

ukul, *A. a.* [akl ç.] Akıllar, uslar. • *Ukul-i zaife ashabından*, akılca zayıf olanlardan; *ehl-i ukul*, akıllılar.

ukûs, *A. a.* [aks ç.] Akisler, çarpmalar.

ulâ, *A. s.* Birinci.

ulb, ulbe, *A. a.* Kapsül.

ulema, *A. a. (ayın* ile) [âlim ç.] **1.** İlmiye mensupları. Müderris ve kadılık yolunda olup özel giyimleri bulunanlar. **2.** Bilginler (XIX. yüzyıl).

ulû-, uli-, *(elif* ile) "Zu" ilgecinin çoğulu, "sahipler, iyeler".

ulûf, alûf, *A. a.* [alef ç.] Hayvan yemleri.

uluf, *A. a. (elif* ile) [elf ç.] Binler.

ulûfe, *A. a.* **1.** Hayvan yemi. **2.** Yeniçeri ve sipahi kapıkulu yevmiyesi.

ulûfehâr, *F. a., ç.* [ulûfe-hâr] Ulufe yiyenler, ulufeciler.

ulûhiyyet, ülûhiyyet, *A. a.* Tanrılık, Allahlık.

ulûlazm, *A. s. (elif, ze* ile) [ulû-l-azm] Azim sahipleri. Peygamberliklerini büyük bir dikkatle yerine getirmiş olan Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve Muhammed.

ulûlebsar, *A. a.* [ulû-l-ebsar] Göz sahipleri, dikkatle görenler. • *Fateberru ya ulûlebsar*, "ey dikkatle görenler, ibret alınız!".

ulûlelbab, *A. a.* [ulû-l-elbab] Akıl sahipleri.

ulûlemr, *A. a.* [ulû-l-emr] Emir sahipleri. Halifelerle onların adına hükümler veren kadılar, idare memurları.

ulûm, *A. a.* [ilm ç.] İlimler, bilimler. • *Ulûm-i akliyye*, doğa bilgileri ve matematik gibi us esası üzerine kurulu bilimler; *-aliyye*, sarf ve nahiv (dilbilgisi, sözdizimi) gibi başka bilimlerin elde edilmesine yarayan araç, alet bilgiler; *-âliyye*, din konulu bilgiler; *-diniyye*, din bilgisi (XIX. yüzyıl); *-garibe*, kayıptan haber verme; gizli şeyler bilme ve bulma gibi bazıları dince yasak bilgiler; *-hi-*

kemiyye, ahlak ve eşya gerçeğini konu yapan bilgiler; *-nakliyye,* fıkıh, hadis ve tefsir gibi nakil ve rivayet üzerine kurulmuş bilgiler; *-riyaziyye,* matematik bilgiler: *-tabiiyye,* doğa bilimleri (XIX. yüzyıl). *Ulûm ü fünun,* kuramsal ve pratik bilgiler. *Dar-ül-ulûm,* medrese.

ulüvv, *A. a.* Büyüklük, yücelik. • *Ulüvv-i* cenab, âlicenaplık, kerem; *-efkâr,* fikir yüceliği (XIX. yüzyıl); *-himmet,* himmet ve gayret büyüklüğü; *-şan,* şan ve şeref yüceliği.

ulvan, *A. a.* **1.** Mektup ve yazı başlığı. **2.** Övünme.

ulvî, ulviyye, *A. s.* **1.** Yüce. **2.** Göğe ya da manevi âleme mensup.

ulviyyat, *A. a.* [ulviye ç.] Moral yücelikler.

ulviyyet, *A. a.* Yücelik, yükseklik. Büyüklük.

ulya, *A. a.* Âlâ, pek yüce. • *Atebe-i ulya,* padişah katı; *mehd-i ulya,* padişah anası; *Mısr-i ulya,* Yukarı Mısır.

umde, *A. a.* **1.** Dayanacak, inanılacak şey. **2.** Güvenilecek yer, kimse.

umk, *A. a. (ayın, mim, kaf* ile) Derinlik.

umkan, *A. be.* Derinliğine.

ummal, *A. a.* [amil ç.] İdare amirleri. Tahsildarlar.

Umman, *A. ö. a.* **1.** Arap yarımadasının kuzeydoğusunda bulunan açık deniz. **2.** (Mec.) Büyük, engin deniz.

umran, imran, *A. a.* Bayındırlık. Bayırdırlaşma.

umranî, umraniyye, *A. s.* Bayındırlığa ait, bayındırlıkla ilgili.

umre, *A. a.* Hacılık için belli olan vaktin dışında Kâbe'yi, Mekke'yle öteki kutsal yerleri ziyaret etme.

umuh, umuhet, *A. a.* **1.** Tutulacak yol ve meslek işinde şaşırıp kalma, kararsız olma. **2.** (Hek.) Fransızca *ablepsie* (körlük) karşılığı (XIX. yüzyıl).

umum, *A. a.* **1.** Genel olma. **2.** Hep, herkes. • *Alelûmum,* genel olarak, bütün; *bilumum,* hep, herkes, ayırt olmadan.

umumen, *A. be.* Bütün, hep.

umumet, *A. a. (ayın* ile) Amcalık. Amca akrabalığı.

umumet. *Bkz.* ümumet.

umumî, umumiyye, *A. s.* Umuma, herkese müteallik, herkesle ilgili, genel. • *Afv-i umumî,* tüm suçluların salıverilmesi, genel af; *ahval-i umumiyye,* genel durum; *Emniyet-i Umumiyye,* polis kuvvetleri genel müdürlüğü; *Harb-i Umumî,* 1914-1918 genel savaşı; *müdir-i umumî,* genel müdür; *müdüriyet-i umumiyye,* genel müdürlük; *tarih-i umumî,* genel tarih.

umumiyyat, *A. a.* [umumiyyet ç.] Genel konular.

umumiyyet, *A. a.* Umumilik, genel oluş, genellik. • *Umumiyyetle,* genel olarak.

umur, *A. a. (elif, mim, re* ile) [emr *c.*] **1.** İşler. **2.** Maddeler

3. Şeyler. • *Umur-i askeriyye,* askerlik işleri; *-belediyye,* belediye işleri; *-beytiyye,* ev işleri; *-hayriyye,* hayır işleri; *-memure,* her memurun yapmakla yükümlü bulunduğu işler; *-mühimme,* önemli işler; *-mülkiyye,* sivil işler, askerliğin dışında olan işler, (Tanzimat'tan biraz önce) içişleri; *-nafıa,* bayındırlık işleri; *-siyasiyye,* siyasi, politika işleri; *-zatiyye,* özel işler.

umurâşinâ, *F. s.* [umur-âşinâ] İş bilir.

umurdide, *F. s.* [umur-dide] İş görmüş, tecrübeli, deneyimli.

umyan, *A. a.* [a'ma ç.] Körler.

umye, *A. s.* Azgın, gümrah.

unât, *A. a.* Tutsaklar.

unf, *A. a. (ayın, nun, fe* ile) Sertlik, kabalık.

unfen, *A. be.* Sertlikle, kabalıkla. Zorla.

unfî, unfiyye, *A. s.* Sert, şiddetli. Kaba.

unfuvan, *A. a.* Gençlik ve güzelliğin başlangıcı, en parlak zamanı. Tazelik, parlaklık. • *Unfuvan-i civan, -şebab,* tazelik, gençlik çağı.

unk, unuk, *A. a.* Boyun. • *Darb-i unk,* boynunu vurma.

unkud, *A. a.* Salkım.

unnab, *A. a.* Hünnap.

unnabî, *A. s.* Hünnap renginde.

unsur, *A. a.* **1.** Mürekkep cisimleri oluşturan basit cisimlerden her biri, öğe. **2.** Bir bütünden ayrılıp ayrı bir fırka oluşturan kısım. **3.** Madde, esas, kök. [ç. anasır].

unud, *A. a. (ayın* ile) İnatçılık, kıyıcılık.

unuf, *A. a.* [unf ç.] Burunlar. • *Tergım-i unuf,* burunları yere sürme, kibir kırma.

unvan, *A. a.* **1.** Kitap, risale, fasıl, bap adı. Başlık. **2.** Ad, lakap. • *Sahib-i unvan,* yüce mevki.

unve, anve, *A. a.* Zor, kuvvet gösterme.

unveten, anveten, *A. be.* Zorla.

ur, *A. a.* [a'ver ç.] **1.** Tek gözlüler. **2.** Silahsız ve mühimmatsız olanlar.

ura, *A. a.* Çıplaklık.

uraze, *A. a.* **1.** Armağan. **2.** Misafire çıkarılan yiyecek.

urban, *A. a., ç.* Çöl arapları.

urefa, *A. a.* [arif c.] Arifler, irfan sahipleri.

urkub. *Bkz.* arkub.

urs, *A. a.* Düğün yemeği.

uruc, *A. a.* Yukarı çıkma, yükselme. • *Uruc-i Isa,* İsa peygamberin göğe çıkışı.

uruk, *A. a.* [ırk ç.] Irklar. Damarlar. Kökler.

uruş, *A. a.* [arş ç.] Arşlar, gökler, tavanlar.

uruz, *A. a.* Arız olma. Sonradan olma.

uruz, *A. a.* [arz ç.] **1.** Arzlar. **2.** Bildirmeler.

urve, *A. a. (ayın, ke* ile) Kova kulpu. Kulp. • *Urve-i vuska, urvet-ül-vuska,* sağlam sap, İslamlık.

uryan, *A. s.* Çıplak.
uryanî, *A. a.* Çıplaklık. Bir çeşit erik.
urza, *A. a.* Hedef.
usare, *A. a.* Sıkılan şeylerden çıkarılan su, öz. • *Usare-i ineb,* şıra; *-mideviyye,* mide salgısı.
usat, *A. a.* [âsi ç.] Asiler, başkaldıranlar.
usefa, *A. a.* [asîf ç.] Irgatlar. Rençperler.
usr, *A. a.* **1.** Güçlük. Zor iş. **2.** Sıkıntı, kıtlık.
usret, *A. a.* **1.** Zor, güçlük. **2.** Darlık, sıkıntı. (XIX. yüzyıl). Zorluk, güçlük, işlemezlik anlamıyla bazı hekimlik terimleri yapılmıştır. • *Usret-i bel',* yutkunma zorluğu; *-bevl,* sidik zoru; *-hazm,* sindirim güçlüğü; *-teneffüs,* nefes almada darlığı.
usturlâb, üsturlâb, *A. a.* Güneş irtifa aleti.
usul, *A. a.* [asl ç.] **1.** Bir ilim ya da tekniğin asıl konusundan önce öğrenilmesi gereken başlangıç bilgileri. **2.** Başlangıç. **3.** Tertip, düzen. **4.** Fransızca *methode* (yöntem) karşılığı (XIX. yüzyıl). • *Usul ve füru',* bir kimsenin ataları ve çocukları, kendinden öncekilerle sonrakiler.
usulî, usuliyye, *A. s.* Usule ait, usulle ilgili.
usuliyyat, *A. a.* (Fel.) Fransızca *methodologie* (metodoloji, yöntembilim) karşılığı (XX. yüzyıl).
usuliyyun, *A. a.* **1.** Fıkıh ve hadis usulleriyle uğraşan bilginler. Bunlara dair eser yazanlar. **2.** Fransızca *methodistes* (yöntembilimciler) karşılığı (XIX. yüzyıl).
us'us, *A. a.* Kuyruk sokumu.
uşb, *A. a. (ayın, şe, be* ile) Taze ot.
uşş, *A. a.* Kuş yuvası.
uşşak, *A. a.* [âşık ç.] **1.** Aşıklar. **2.** Doğu musikisinde bir makam.
Utarid, *A. a.* Gezegenlerin güneşe en yakın olanı, Merkür, Arzıdilek. Farsça *Debir* denilir. Yazarların piri sayılır, *kalem-i utarid rakam,* (Utarit gibi yazan kâlem) deyimi bundan ileri gelir.
utat, *A. a. (ayın, te, elif, te* ile) [ati ç.] Utüvv sahipleri, asiler, serkeşler.
uteka, *A. a.* [atik ç.] Azatlılar. Azat olmuş köle ya da cariyeler.
uth. *Bkz.* ateh.
utufet. *Bkz.* atufet.'
utüvv, *A. a.* Serkeşlik, asilik. Serkeşlikle karışık kibir ve azamet satma.
uvan. *Bkz.* avar.
uvvar, *A. a.* **1.** Dağ kırlangıcı. **2.** Korkak adam.
uyub, *A. a.* [ayb ç.] Ayıplar, utanacak durumlar. • *Setr-i uyub,* ayıpları örtme, gizleme; *Settar-ül-uyub,* ayıpları örtücü olan (Tanrı).
uyun, *A. a.* [ayn ç.] **1.** Gözler. **2.** Pınarlar, kaynaklar.
uzbe, *A. a.* Bekârlık, erginlik.

uzema, *A. a.* [azîm ç.] Görünüşte, mevkice ulular, büyükler.

uzeyvat, *A. a.* "Küçük uzuv" anlamında uydurulmuş "uzeyve"nin çoğulu. • *Uzeyvat-i hurdebiniyye,* bakteriler (XX. yüzyıl).

uzlet, *A. a. (ayın, ze* ile) Bir yana çekilip kendi kendine oturma.

uzletgâh, uzletgeh, *F. a.* [uzletgâh, -geh] Uzlet yeri. Tenha oturulan yer.

uzletgüzin, *F. s.* [uzlet-güzin] Tenha bir yana çekilen.

uzletnişîn, *F. s.* [uzlet-nişîn] Bir kenara çekilip tenha oturan.

uzm, *A. a.* Kibirlenme. Ululanma.

uzma, *A. a.* [a'zam'dan] Büyük, ulu. • *Beliyye-i uzma,* çok büyük dert; *sadaret-i uzma,* yüce sadrazamlık mevkii.

uzubet, *A. a. (ze, te* ile) Bekârlık.

uzubet, *A. a.* Tatlılık, şirinlik. • *Uzubet-i ifade,* anlatış şirinliği; *-lisan,* dil tatlılığı.

uzv, *A. a.* Canlıyı oluşturan parçaların her biri. Üye, organ. [ç. âza].

uzvaniyyet, *A. a.* (Fel.) Fransızca *organicisme* karşılığı (XX. yüzyıl), örgencilik.

uzvî, uzviyye, *A. s.* Canlı olan. Uzuvla ilgili bulunan, örgensel.

uzviyyat, *A. a.* [uzvî ç.] Örgensel cisimler.

uzviyyet, *A. a.* Canlılık.

uzviyyun, *A. a.* (Hek.) Her hastalığın nedenini bir örgenin maddi bozukluğunda gören bir hekimlik mesleği, Fransızca *organicisme* karşılığı, örgensellikçilik.

Ü

ü, Arap abecesinin elif'le başlayan sözcüklerinden hafif zamme okunanlarının sesini karşılar.

übab, *A. a. (ayın* ile) Zorlu, büyük sel.

übbehhet, übhet, *A. a. (elif, he, te* ile) Ululuk, azamet. Sadrazamlıktan ayrılmışlara özgü resmi lakap (XIX. yüzyıl).

übüvvet, *A. a. (elif, ve, te* ile) [eb'den] Babalık, atalık.

ücac, *A. a.* Acı su.

ücem, *A. a. (elif, cim* ile) Sık ağaçlık yerler. • *Şîr-i ücem,* kükremiş aslan.

ücret, *A. a.* **1.** Emeğe karşı verilen akça. Gündelik, haftalık, aylık, yıllık. **2.** Taşıt ve benzerleri için ödenen para. • *Bilâ-ücretin,* ücretsiz olarak. [ç. ücurât].

ücur, *A. a.* [ecr ç.] İyi bir davranışa karşı olan ahret mükâfatları, sevaplar. • *Ucur-i cezile,* bol sevaplar.

ücûm, *A. a.* Kale, palanka.

üdeba, *A. a.* [edip ç.] Edipler.

üfkûhe, *A. a.* Şaşılacak şey.

üftade, *F. s.* Düşmüş. Düşkün. Biçare. Aşık.

üftadegân, *F. a.* [üftade ç.] Düşkünler. Tutkunlar. Âşıklar.

üftadegî, *F. a.* Düşkünlük.

üftan, *F. s.* Düşen, düşerek. *Uftan ü hizan,* düşe kalka.

üful, *A. a. (elif, fe* ile) Batma.

üfule, *A. a. (elif, ayın* ile) Fransızca *fonction* (görev, işlev) karşılığı (XX. yüzyıl).

üfulevî, *A. s.* (Eğitb.) Fransızca *fonctionel* (işlevsel, görevsel) karşılığı (XX. yüzyıl).

ühciyye, ühcüvve, *A. a.* Bilmece, yanıltmaç.

ühkûme, *A. a.* Alaylı (XX. yüzyıl).

ükâf, *A. a. (elif, kef* ile) Palan.

ükle, *A. a.* Lokma.

ükre, *A. a.* **1.** Çukur. **2.** Yuvarlak şey.

ükrume, *A. a.* Kerem. Bahşiş.

ükül, *A. a.* **1.** Yemek, yiyecek. **2.** Yemiş. **3.** Pay, nasip. **4.** Akıl, us, zekâ. **5.** Dokunun sıklığı.

ükzube, *A. a. (elif, zel* ile) Yalan.

ülfet, *A. a.* **1.** Alışma, kaynaşma. **2.** Görüşme, konuşma. **3.** Dostluk. • *Germ ülfet,* sıkı sıkı konuşan, içli dışlı.

ülûf, *A. s.* [elf ç.] Binler.

ülûhiyyet, ulûhiyyet, *A. a.* Tanrılık.

ùm. *Bkz.* ümm.

ümem, *A. a.* [ümmet ç.] Ümmetler, insanlar, insan toplulukları. • *Ümem-i kadime, ümem-i salife,* eski, geçmiş zaman ümmetleri, toplulukları; *hayr-ül-ümem,* İslamlar.

ümena', *A. a.* [emin c.] **1.** İnanılır kimseler. **2.** Emanet adlı ödevlerin başları.

ümera, *A. a.* [emîr ç.] **1.** Emîrler. **2.** Askerlikte fermanlı subaylar; binbaşı, kaymakam, miralay (XIX. yüzyıl). Bu rütbelerin altına *zabitan,* üstüne de *erkân* denirdi. • *Emîr-ül-ümera,* beylerbeyilerin lakabı (Tanzimat'tan önce). İstabl-i amire ile mirmiranlık arasında sivil rütbe, sahiplerine *izzetlû paşa* denirdi (Tanzimattan sonra).

Ümeyye, *A. ö. a.* Emevi soyunun, Emevi halifeliğini kuran Muaviye bin Ebu Süfyan'ın atası; Muhammed Peygamber'in dedesinin kardeşi olan Abdüşşems'in oğlu. Halife Osman bu soydandı. • *Benî Ümeyye,* (Emevî soyu) 14 halifedir. Haşimilere, ehl-i Beyt'e büyük kin gütmüşlerdir.

ümid, ümmid, *F. a. (elif* ile) Umu, umut.

ümidbahş, *F. s.* [ümid-bahş] Ümitlendiren, umut veren.

ümidgâh, ümidgeh, *F. a.* [ümid-gâh, -geh] Ümit yeri, bir şey umulan yer, makam.

ümidvar, *F. s.* [ümid-var] Umun, umutlu.

ümmiyane, *A. be.* Ummice, bilisizlere yakışır yolda, bilisizce.

ümm, üm, *A. a.* Ana, anne. • *Ümm-i dünya,* Mısır, Kahire; *-Kur'an,* Kur'an'ın Fâtiha suresi; *-veled,* çocuk anası olan satılamaz cariye; *ümm-ül-fazail,* bilgi; *ümm-ül-habais,* şarap; *ümm-ül-kitap,* levh-i mahfuz; Fâtiha suresi; *ümm-ül-kura,* Mekke; *ümm-ül-mü'minîn,* Muhammed Peygamberin kadın eşleri; *ümm-ür-reis,* dimağ; *ümm-ür-rezail,* cehalet, bilmezlik.

ümmehat, ümmühat, *A. a.* [ümm ç.] **1.** Analar. **2.** Bir bilimde yazılmış belli başlı, ana kitap.

ümmet, *A. a.* **1.** Bir dille konuşan insanların tümü. **2.** Bir peygamberin hak dine çağırdığı insan topluluğu. • *Ümmet-i davet,* hak dine çağrılıp da kabul etmeyenler; *-icabet,* bu çağrıyı kabul edenler; *-Muhammed,* İslam dininde olanlar; *-ullah,* halk.

ümmî, ümmiyye, *A. s.* [ümmden] Anasından doğduğu gibi öyle kalıp okuyup yazma öğrenmemiş kimse. • *Ümm-i sadık,* Muhammed Peygamber.

Ümmühani, *A. ö. a.* Hazreti Ali'nin kızkardeşi. Mi'rac gecesi Muhammed Peygamber bunun evinde bulunuyordu.

ümmühat. *Bkz.* ümmehat.

ümniyye, *A. a.* **1.** Umu, umut. **2.** İstek. **3.** Niyet, kuruntu.

ümumet, umumet, *A. a. (elif, mim, ve, mim, te* ile) [ümmeden] Annelik, analık.

ünafî, *A. s.* Büyük burunlu.

ünas, *A. a.* [nüs'ten] Halk.

ünbube. *Bkz.* enbube.

ünmuzec. *Bkz.* enmuzec.

üns, *A. a.* Alışıklık, alıştırma. • *Unsaüns,* alışkanlığı çok. *Üns tutmak,* alışmak, düşüp kalkmak.

ünsa, *A. a. (elif, se* ile) Dişi. [ç. inas].

ünsiyyet, *A. a. (elif, sin* ile) Alışkanlık, sokulganlık. Düşüp kalkma.

ürcufe, *A. a.* Yalan, uydurma söz.

ürcuhe, *A. a.* Salıncak.

ürcuvan, ercuvan, *A. a.* Erguvan.

ürcuze, *A. a.* [recz'den] Dizeleri uyaklı, vezni kısa nazım.

ürdibehişt, *F. a.* **1.** Nisan ayı. **2.** Cennet gibi.

ürume, erume, *A. a.* **1.** Ad kovminin mezarları. **2.** Dip, kök.

ür'uvve, *A. a.* Boyunduruk.

ürz. *Bkz.* erz.

üs, *A. a. Bkz.* üss.

üsara, üsera, esara, *A. a.* [esir ç.] **1.** Tutsaklar. Esirler. **2.** Kullar.

üsbu', *A. a.* Hafta. [ç. esabî].

üsbu', *A. a. (elif, sin, ayın* ile) **1.** Parmak. **2.** Eski ölçü (isbî). [ç. asami'].

üsbu'î, üsbu'iyye, *A. s.* Haftalık. Her hafta yayınlanan. • *Ceride-i üsbu'iyye,* haftalık gazete (XIX. yüzyıl).

üsera, üsara, esara, *A. a.* [esir ç.] **1.** Esirler, tutsaklar. **2.** Kullar, köleler.

üskuf, eskaf, *A. a.* Papaz. Piskopos.

üslûb, *A. a.* **1.** Tarz, yol, biçim. **2.** İfade yolu, selika (XIX. yüzyıl), deyiş, biçem. • *Üslûb-i hakîm,* kışkırtıcıya, huysuza karşı sözü onun isteğinin aksine idare etme. [ç. esalip].

üsr, *A. a.* Sidik zoru, sidik tutulma.

üsre, *A. a.* Söz ve hadis naklet me.

üsrüb, *A. a.* Kurşun.

üsrüş, *F. a.* **1.** Güzel ses. **2.** Melek. **3.** Güneş ayının her on yedinci günü.

üss, *A. a.* **1.** Temel. **2.** Kök. **3.** (Mat.) Üs. • *Üss-i bahri,* deniz üssü; *-mizan,* kazanılan türlü sayıların ortalamasının olması gereken sayı; *Uss-i Zafer,* Yeniçeri ocağının kaldırılması hakkında Esat Efendinin yazdığı ve ebced hesabınca da onun zamanı olan 1241 (1825) yılını gösteren kitap; *üss-ül-hareke,* asker hareketini yönetim merkezi.

üstad, üstaz, *F. a., s.* **1.** Öğretmen, eğitmen. **2.** Herhangi bir alanda en bilgili kimse. **3.** Usta. • *Ustad-ı âzam,* büyük üstat, bir bilginin en yetkili insanı. Farmasonlukta büyük derece; *-küll,* birçok bilgileri iyi bilen. [ç. üstadan].

üstadane, *F. be. s.* [üstad ane]

Üstada yakışır, usta elinden çıkmış. Üstaca.

üstaz, *A. a. Bkz.* üstad. [ç. esatize].

üsture, *A. a. (tı* ile) **1.** Yalan, batıl, temelsiz. **2.** Uydurma masal, söz. **3.** Fransızca *mythologie* (mitoloji, söylencebilim) karşılığı (XX. yüzyıl).

üsturevî, *A. s.* Fransızca *mythologique* (mitolojik, söylencebilimsel) karşılığı (XX. yüzyıl).

üstühvan, *F. a. (elif, sin, hı* ile) Kemik. • *Üstühvanrüba, üstünvanrend, üstünvanrenk,* masal kuşu olan Hüma'nın adı. Her vakit kemik yediği sanıldığından böyle adlanmıştır.

üstühvanpâre, *F. s.* [üstühvanpâre] Kemik parçası.

üstürlâb, *Bkz.* usturlâb.

üstüvan, *F. s.* Sağlam.

üstüvane, *A. a. (elif, sin, tı* ile) **1.** Direk. **2.** İçi boş direk. **3.** (Geo.) Silindir.

üstüvanî, *A. a.* Üstüvane biçiminde.

üstüvar, *F. s. (elif, sin, te* ile) Sağlam, kuvvetli. Dayanıklı.

üsve, *A. a.* **1.** Yol, meslek, tutum. **2.** Önder, öncü. **3.** Dert ortağı.

üşabe, *A. a.* Bayram yeri, panayır.

üşgur, *F. a.* **1.** Kirpi, oklu kirpi. **2.** Porsuk.

üşkûfe, şükûfe, *F. a.* Çiçek.

üşkûh, *F. a. Bkz.* şüküh.

üşne, eşne, *A. a. (elif, şe* ile) Yosun.

üşniyye, eşniyye, *A. a.* Suyosunu.

üşr. *Bkz.* öşr.

üştülüm, *F. a.* **1.** Kavga, gürültü, çekişme. **2.** Baskı, kıyım. **3.** Zoralımı.

üştür, *F. a.* Deve. • *Üştürdil,* kinci fesatçı; *üştürhu,* deve huylu, kinci.

üştürban, *F. a. (elif, te, re* ile) Deveci.

üştürgâv, *F. a.* Zürafa.

ütrüc, ütrücce, *A. a.* Ağaç kavunu, limon.

üveyl, *A. a.* Çığlık.

üzeyn, *A. a.* Küçük kulak (Ana.) Kulakçık, kulacık.

üzn, *A. a. (elif, zel* ile) Kulak.

V

v, *A. a.* Arap abecesinin yirmi altıncı, Fars abecesiyle Osmanlı abecesinin yirmi dokuzuncu harfidir. Ebced hesabında 6 sayısını gösterir. Ünsüz olarak kullanıldığı gibi, ünlü işini de görür. Bu durumda makbuz-i sakil (u sesi) makbuz-i hafif (ü sesi), mebsut-i sakil (o sesi), mebsut-i hafif (ö sesi) adlarını alır.

v, *A. il.* Arapça ant ilgeci olup Allah sözcüğüyle birleşir. • *Vallahi,* Allah için, Allah hakkı için.

vâ-, *F. il.* "Geri, arkada" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Vâmande,* geride kalmış; *vâpesin,* en gerideki, en sondaki.

vâ, *A. ün.* "Vah!, yazık!" anlamıyla esef, hayf, hasret gibi sözcüklerle birlikte kullanılır.

va, *A. a.* Çakal.

vâbeste, *F. s.* [vâ-beste] Bir şeyin arkasında bağlı, ancak onunla olabilir.

vacib, *A. s.* [vücub'dan] **1.** Bırakılması caiz ve mümkün olmayan, yapılması gerekli. **2.** Dince yapılması gerekli olan, farzdan sonra gelen emir derecesi. • *Vacib-ül-eda, -ül-ifa,* yapılması gerek; *-ül-izale,* yok edilmesi gerekli; *vacib-ül-vücud,* varlığı gerek (Tanrı).

vacibat, *A. a.* [vacibe ç.] Yapılması gerek olan şeyler.

vacibe, *A. a.* Din bakımından vacip olma derecesinde gerekli şey.

vacid, vacide, *A. s.* [vücud'dan] **1.** Vücuda getirici. **2.** Zengin.

va'd, *A. a.* **1.** Söz verme, üste alma. **2.** Peşinden haber verme. • *El-va'dü ked-deyn,* vaat, borç gibidir. [ç. mevaid]. (Ed. Ce.): • *Vaad i baid; -mugfil; -muhal; -visal; -zaif.*

va'de, *A. a.* **1.** Önden belirtilen süre. **2.** Bir işi geri koymak için belirtilen süre. **3.** Ecel, ölüm vakti.

vâdi, *A. a.* **1.** İki dağ arasındaki dar, uzun düzlük, koyak. **2.** Bir nehrin aktığı yer, yatak. **3.** (Mec.) Yol, tarz, konu. • *Vâdi-i Eymen,* Muhammed Peygamberin Tanrı hitabına nail olduğu Tur dağı dolayında bir dere; *vâdi-i kadim,* eski tarz, eski yol.

vâfi, vâfiye, *A. s.* [vefad'dan] **1.** Tam, elverir, yeter. **2.** Sözün

de duran. • *Vâfi ve kâfi,* yeter!

vâfir, vâfire, *A. s.* [vefret'ten] Çok, bol. • *Bahr-i vâfir,* (Ed.) aruzda şiir vezni.

vah, *A. a.* Çöl ortasında sulu ve yeşillik yer.

vah, *A. be., ün.* "Ay!, yazık!, vay!" • *Ah ü vah,* inleyip sızlama.

vâha, *A. a.* Çöl ortasında sulu ve yeşillik yer.

vâhât, *A. a.* [vaha ç.] Çöl ortasında sulak ve yeşillik yerler.

vahal, *A. a.* Balçık, batak. Çamur. [ç. evhal].

vahalgâh, *F. a.* [vahal-gâh] Bataklık.

vahalnâk, *F. s.* [vahal-nâk] Çamurlu.

vaham, viham, *A. a.* Gebe kadının aş yermesi.

vahamet, *A. a.* **1.** Sindirim ağırlığı. **2.** Ağırlık. Sonu tehlikeli ve ağır şeyin durumu. • *Vahamet-i hava,* havanın ağırlığı.

vâ hasretâ, *A. ün.* [vâ-hasretâ] "Eyvah!, yazık!".

vâ hayfâ, *A. ün.* [vâ-hayfâ] "Eyvah, yazık".

vahdanî, *A. a.* Tanrı'nın birliğine, bir olan Tanrı'ya ait, onunla ilgili.

vahdaniyye, *A. a.* (Fel.) Fransızca *monotheisme* (tektanrıcılık) karşılığı (XX. yüzyıl).

vahdaniyyet, *A. a.* Tanrı'nın birliği ve varlığı.

vahdet, *A. a. (ha* ile) **1.** Birlik, bir ve tek olma. **2.** Yalnızlık, kendi kendine kalış. **3.** (Tas.) Tanrı yakınlığı. Tanrı'ya ulaşma. • *Vahdet-i vücud,* varlıkların tek asıldan çıkma inanışı.

vahdetgâh, *F. a.* [vahdet-gâh] Yalnız kalınacak yer.

vahdetgüzin, *F. s.* [vahdet-güzin] Vahdette oturan, vahdete çekilen.

vahdetiyye, *A. a.* (Fel.) Fransızca *monisme* (bircilik, monizm) karşılığı (XX. yüzyıl).

vâhi, vâhiye, *A. se. (he* ile) Boş, manasız, anlamsız, önemsiz.

vahib, vahibe, *A. s.* [vehb'den] Bağışlayan, bağışlayıcı. • *Vahib-ül-âmal,* emelleri gerçekleştiren (Tanrı); *vahib-ül-ataya,* bağışlayıcı, ihsanlar edici (Tanrı).

vahid, vahide, *A. s. (ha* ile) [vahdet'ten] Tek, bir. • *Vahid-i kıyasî,* birim; *vahiden ba'de vahidün,* birbirinden sonra, teker teker.

vahîd, *A. s.* [vahdet'ten] **1.** Yalnız, tek. **2.** Benzeri olmayan. • *Vahîd-i zaman, vahîd-ül-asr,* zamanın tek insanı.

vahim, *A. a. (hı* ile) [vahamet'ten] Sonu tehlikeli, korkulu.

vâhim, vâhime, *A. s.* [vehm'den] Kuran, kuruntulu.

vahime, *A. a. (hı* ile) Kuruntu kurma yetisi.

vahş, *A. a., s. (ha* ile) Yabani, insandan kaçın. [ç. vuhuş].

vahşet, *A. a.* **1.** Yabanilik, vahşilik. **2.** Issızlık, tenhalık. **3.** Issız yerlerde duyulan ürküntü, korku.

vahşetâbâd, *F. s.* [vahşet-âbâd] Çok ıssız.

vahşetagîn, *F. s.* [vahşet-agîn] Çok ıssız, korkunç.

vahşetâmîz, *A., F. s.* [vahşet-âmîz] Vahşetle karışık.

vahşetâver, *F. s.* [vahşet-âver] Ürküntü getiren, korku veren.

vahşetengiz, *F. s.* [vahşet-engiz] Ürkütücü, korkunç.

vahşetgâh, *F. a.* [vahşet-gâh] Korku yeri, ıssız yer.

vahşetnâk, *F. s.* [vahşet-nâk] Korkulu, korku veren.

vahşetzar, *F. a.* [vahşet-zar] Yabani, ıssız yer.

vahşî, vahşiyye, *F. s.* **1.** Yabani, insana alışık olmayan. **2.** İlkçağdaki insanlar halinde kalmış olan, o şekilde yaşayan. **3.** İnsanlardan kaçan, ürkek.

vahşî, *A. s. (hı* ile) [Bir çeşit hayvan hastalığı olan "vahş"tan] • *Himar-i vahşî,* (Hayv.) zebra; *reng-i vahşî,* zebra renginde, belli bir renk üzerinde, uzun, kuşak biçiminde renk (XX. yüzyıl).

vahşiyane, *F. s., be.* [vahşiyane] Vahşilikle, yabanice. Ürküp kaçarak.

vahy, *A. a.* Bir fikir ya da buyruğun Tanrı tarafından bir peygambere duyurulması. Evliyanınki ilham, herhangi bir insanınki keşiftir. • *Vahy-i münzel,* Kur'an. *Emin-ül-vahy,* Tanrı tarafından peygambere vahy getirmeye memur Cebrail.

vaız, va'z, *A. a.* Din öğütleme.

vâiz, *A. s.* [va'z'dan] Din öğütleri veren. Öğütleyen.

vâizîn, *A. a.* [vâiz ç.] Camilerde Kur'an ve hadisten öğütler veren kimseler.

vaîd, *A. a.* Cezasını söyleyerek kötülükten korkutma, yıldırma. • *Va'd ü vaîd,* iyi ve ürkütücü şeyler vaat etmek.

vajgûn, vajgûne, *F. s.* Ters, uğursuz.

vak', *A. a.* Ağırlık, ağırbaşlılık.

vak'a, *A. a.* **1.** Olup geçen şey, olay. **2.** Savaş. **3.** Mesele. Sorun. • *Vak'a-i hayriye,* Yeniçeri ocağının kaldırılması.

vakaa, *A. be.* Gerçekten, her ne kadar.

vakahat, vikahat, *A. a.* Arsızlık, utanmazlık, küstahlık.

vak'anüvis, *F. a.* [vak'a-nüvis] Zamanın olaylarını kayıtla görevli resmi devlet tarihçisi.

vakar, *A. a.* Ağırlık onuru koruma. Onurlu olma. • *Sahte vakar,* yalandan ve yersiz büyüklük satan; *zivakar,* vakar sahibi, onurlu. (Ed. Ce.): • *Vakar-i asalet, hava-yi vakar; ihtişam-i vakar; -kalb, -şuhane; -validiyet.*

vakayi, *F. a.* [vakıa ç.] Vakalar, olaylar.

vakayiname, *F. a.* [vakayiname] **1.** Olaylar kitabı, tarih. **2.** Bir olay üzerine yazılmış yapıt. **3.** Kronoloji dizelgesi.

vakf, *A. a.* **1.** Duruş, durma. Kımıldamama. **2.** Bir mal ya da mülkü satılmamak koşuluyla

bir hayır işine bağışlayıp bağlama. (Ed. Ce.): • *Vakf-i dikkat; -fikr; -hayat; -hayret.*

vakfe, *A. a.* **1.** Durak, durak yeri. **2.** Hacılık koşullarından, hacıların bir yerde durmasıyla yapılan harèket. **3.** Duraklama anı. (Ed. Ce.): • *Vakfe-i musahabe; -sükûn; -tereddüd.*

vakfî, vakfiyye, *A. s.* Vakfa mensup, vakıfla ilgili.

vakfiyye, *A. a.* Bir vakfın koşullarını göstererek şeriat hükümlerine uygun düzenlenmiş senet. • *Vakıfname.*

vakfname. *Bkz.* vakıfname.

vakı', vakı'a, *A. s. (kaf, ayın* ile) [vuku'dan] **1.** Vuku bulan, olan. **2.** Olağan, olagelen. **3.** Rastlanan. **4.** Geçen, geçmiş olan. *Bkz.* filvaki.

vakı, vakıye, *A. s.* [vikaye'den] Koruyan, saklayan. Bir hastalık çıkmasından önce korunmak için alınan (ilaç, önlem).

vakı'a, *A. a.* **1.** Olan madde, düşkü. **2.** Rüya, düş.

vakı'at, *A. a.* [vakı'a ç.] Başa gelen, baştan geçen olaylar.

vâkıf, vâkıfa, *A. s.* **1.** Ayakta duran. **2.** Arafat'ta hacılık sırasında vakfede duran. **3.** Bir işten haberi olan. **4.** Bir şey vakfeden. • *Vâkıf-i ahval,* işlerden haberi olan; *-hafaya,* işin gizli yanlarını, gizli şeyleri bilen; *şart-i vâkıf,* vakfı yapanın koştuğu şart.

vakıfname, vakfname, *F. a.* [vakf-name] Bir vakfın koşulları yazılı resmi kâğıt, vakfiye.

vakıyye, *A. a.* Dört yüz dirhemlik tartı.

vakkad, *A. s.* Ateş gibi. Parlak.

vakkas, *A. s. (raf, sat* ile) Savaşçı (Okçu).

vakt, *A. a.* **1.** Zaman, vakit. **2.** Saat, günün çeşitli saatleri. **3.** Mevsim. **4.** Uygun zaman. **5.** Boş zaman, işsiz zaman. **6.** Geçim. **7.** Çağ, zaman. **8.** Fırsat. **9.** Belirtilmiş zaman. • *Vakten minel -evkat,* zamanlardan bir zaman, bir aralık; *vakt-i asr,* ikindi zamanı; *-fecr,* Şafiilerin sabah zamanı; *-gurubî,* alaturka saat, ezani saat adı da verilen güneşin batmasıyla hesaplanan süre; *-hakikî,* rasada göre saptanan gerçek süre; *-hazar,* barış zamanı; *-nücumî,* yıldızlara göre düzenlenen süre; *-sefer,* savaş zamanı; *-zevalî,* alafranga saat de denilmiş olan güneşin öğle anından hesaplanan süre.

vakta ki, *F. be.* O vakit ki, ne zaman ki, olduğu vakit (XIX. yüzyıl).

vakud, *A. a.* Yanacak şeyler. Ateş yakmaya yarayan şeyler.

vakur, *A. s.* [vakar'dan] Ağır, ağırbaşlı.

vakurane, *F. s., be.* [vakur-ane] Ağırbaşlılıkla, onurla.

vakvak, *A. a.* Yemişleri insan biçiminde olduğu söylenen bir masal ağacı. • *Şecer-i Vakvak,* İstanbul'da Atmeydanı'nda bir çınara verilen ad. Öldürülen bazı büyüklerin başları bu

ağaca asılırdı.
vakvaka, *A. o.* Kurbağa sesi.
valâ, *F. s.* Yüce, yüksek.
valâcah, *F. s.* [valâ-cah] Rütbesi, mevkii yüce.
valâkad, *F. s.* [valâ-kad] Boyu yüksek, uzun boylu.
valâşan, *F. s.* [valâ-şan] Şanı yüce.
vali, *A. o.* [velâyet'ten] Bir eyaletin, vilayetin en büyük memuru.
valid, *A. o.* [vilâdet'ten] Doğurtan. Ana. Baba.
valide, *A. o.* Ana.
valideyn, *A. o.* İki doğurtan, ana ile baba.
validiyyet, *A. o.* Analık, annelik.
valih, valihe, *A. s. (he* ile) [veleh'ten] Şaşakalmış.
valihane, *F. be.* [valih-ane] Şaşkınca.
vallahi, *A. tüm.* [v-allah] Allah için, Tanrı hakkıyçin.
vam, *F. o.* Borç.
vâmande, *F. s.* [vâ-mande] Geri kalmış, geride.
vamdar, *F. s.* [vam-dar] Borçlu.
vamhah, *F. s.* [vam-hah] Alacaklı.
Vamık, *A. o.* Asıl anlamı "sevdalı, âşık" olan bu söz *Vamık-la Azra* öyküsünün erkek kahramanının adıdır.
vâpesin, *F. s.* [vâ-pesin] En gerideki, en sondaki. • *Nefes-i vâpesin,* son nefes.
-var, -vare, *F. il.* **1.** Sahiplik. **2.** Benzetme. **3.** "Bar" gibi kez, defa bildirir.
varak, *A. o.* **1.** Ağaç ya da ot yaprağı. **2.** Kâğıt ya da kitap yaprağı. **3.** Yazılmış kâğıt. **4.** İnce yaldız yaprağı.
varaka, *A. o.* **1.** Tek yaprak kâğıt. **2.** Yazılmış kâğıt. • *Varaka-i sahiha,* resmi damgalı değerli kâğıt.
Varaka, *A. o. Varaka'yla Gülşah* öyküsünün kahramanı.
varakî, *A. s.* Yaprağa ait ya da yaprak biçiminde.
varakpâre, *F. o.* [varak-pâre] **1.** Kâğıt parçası. **2.** Önemsiz yazı, tezkere.
-vare. *Bkz.* -var.
vareste, *F. s.* Kurtulmuş, rahat. İstemez.
varestegî, *F. o.* Serbestlik, rahatlık.
varid, varide, *A. s.* [vürud'dan] **1.** Gelen, erişen. **2.** Bir şey hakkında söylenen, uygulanan. **3.** Akla gelen.
varidat, *A. o.* [varide ç.] **1.** Gelir. **2.** Akla gelen, yüreğe doğan (Daha çok manevi olan düşünceler için kullanılmıştır).
varide, *A. o.* Resmi daireye gelen kâğıtlar.
varidîn, *A. o.* [varid ç.] Gelenler.
vâris, *A. s., o.* [veraset'ten] Mirasçı. Miras yiyen.
varta, *A. o. (tı* ile) Kuyu gibi oyuk ve derin yer. Uçurum. Tehlike.
varun, varune, *F. s.* Ters, aksi. Uğursuz. • *Baht-i varun, çarh-i varun, künbed-i varune, si-*

pehr-i varune.

vasat, *A. a.* **1.** Orta. **2.** Ara, merkez. **3.** Bel. **4.** İkisi ortası olan şey. **5.** Cemiyet muhiti (ortam) (XX. yüzyıl).

vasatî, vasatiyye, *A. s.* İkisi ortası, orta halde, ortalama.

vasf, *A. a.* **1.** Bir kimse ya da nesnenin durumu, sıfatı, nitelik. **2.** Bir şahıs ya da nesnenin durumunu anlatarak tanımlama, niteleme. **3.** Övme. **4.** (Dilb.) Sıfat. • *Vasf-i terkibî,* bir ad ile Farsça bir emir eklenerek yapılan sözcük.

vasfî, vasfiyye, *A. s.* Hale, nicelik ve niteliğe, beyan ve tanıma ait, onlarla ilgili.

vasıb, vasıba, *A. s. (sat, be* ile) Sürekli. Yerinde duran.

vâsıf, *A. s.* [vasf'tan] Vasfeden, bildiren, öven.

vâsık, *A. s.* [vüsûk'tan] İnanan, güvenen.

vâsıl, *A. s.* **1.** Erişen, ulaşan. **2.** Kavuşan. **3.** (Tas.) Hakka eren.

vâsıla, *A. s.* (Fel.) Fransızca *adventice* (dıştan) karşılığı (XX. yüzyıl).

vasılîn, *A. a.* [vâsıl ç.] Hakka erenler. • *Gavs-ül-vasılîn,* erenlerin başı.

vâsıt, *A. s.* [vasat'tan] Ortada bulunan, ikisi ortası.

vasıta, *A. a.* **1.** İki şeyi birbirine bitiştiren. **2.** Araya giren, aracı. **3.** Karışma, el. **4.** Alet, araç. **5.** Soy kuşağının her bir derecesi. • *Bilâvasıta,* vasıtasız, aracısız, dolaysız, doğrudan doğruya; *bilvasıta,* aracıyla, dolaylı, birinin araya girmesiyle. [ç. vesait].

vasi, *A. a.* [vesayet'ten] Bir ölünün vasiyetini yerine getirmeye memur kimse.

vâsi', vâsi'a, *A. s.* [vüs'at'ten] Geniş. Enli. Bol. • *Arzuhallahü vâsi'an,* Tanrı'nın yeri geniştir.

vasif, *A. a.* Genç hizmetkâr, hizmetçi.

vasîl, *A. s.* Birinden asla ayrılmaz (kimse).

vasiyyet, *A. a.* Bir ölünün, sağlığında, ölümünden sonra yapılmasını istediği şeyler hakkındaki isteği. [ç. vesaya].

vasiyyetname, *F. a.* [vasiyyetname] Yazılı vasiyet.

vasl, *A. a.* **1.** Ulaşma, birleşme. **2.** Kavuşma, vuslat.

vasm, *a. a. (sat* ile) Ayıp, utanacak şey. Eksiklik.

vasmet, *A. a.* **1.** Kırıklık, güçsüzlük. **2.** Ayıp, eksiklik. • *Vasmet-i cehalet,* cahillik ayıbı.

vassaf, *A. s.* [vasf'tan] Niteleyen ve tanımlayan, öven.

vatan, *A. a.* Bir kimsenin doğup büyüdüğü yer, yurt. • *Vatan-i sani,* (ikinci vatan) sonradan yerleşilen yer. [ç. evtan].

vatandaş, *F. a., s.* Bir ülke halkından olan, yurttaş. Hemşeri.

vatanî, vataniyye, *A. s.* Vatana ait, vatanla ilgili.

vatanperver, *F. s.* [vatanperver] Yurtsever (XIX. yüzyıl).

vatanperverane, *F. s., be.*

[vatan-perver-ane] Yurtsevere yakışırcasına (XIX. yüzyıl).

vatar, *A. a.* İş. • *Kaza-i vatar,* aptes bozma.

vatvat, *A. a.* **1.** Dağ kırlangıcı. **2.** Yarasa. **3.** Korkak, geveze adam.

vaty, *A. a.* **1.** Çiğneme, basma. **2.** Çiftleşme.

vav, *A. a.* V harfinin adı. • *Vav-i atıfa,* (atıf vavı) aynı türden iki sözcük arasına gelen "ve" (ü), *vav-ı kasem,* Allah sözünün başına eklenip *"Vallahi"* ant bildiren "ve" harfi.

vaveyl, *A. ün.* [va-veyl] "Yazık!, eyvah!".

vaveylâ, *A. ün.* [va-veylâ] **1.** Eyvah!, yazık!. **2.** Çığlık, feryat.

vaye, *A. a.* Nasip, kısmet. • *Bivaye,* nasipsiz, kısmetsiz.

vayedar, *F. s.* [vaye-dar] Nasibi olan.

vayemend, *F. s.* [vaye-mend] Nasipli, pay sahibi.

vaz', *A. a.* **1.** Koyma, bırakma. **2.** Tayin etme, atama. **3.** Kurma, icat etme. **4.** Duruş, davranış. • *Vaz'-i esas,* temel atma; *-haml,* doğurma; *-yed,* el koyma. (Ed. Ce.): • *Vaz'-i adavet; -bimecelâne; -dilber; -ictinab; -mealperver; -mükedder; -püriğbirar; -sâf; -temaşakâr; -vakurane; -yetimane.*

vazaif, *A. a. (zı* ile) [vazife ç.] Vazifeler. Görevler.

vaz'an, *A. be.* Durumu itibarıyla. Asıl sözlük anlamı bakımından.

vâzı', vâzı'a, *A. s.* [va'z'dan] **1.** Koyan. **2.** Kuran, temel koyan. • *Vâzı'-i imza,* imza koyan, imzalanmış bulunan; *-kanun,* yasa koyucu; *vâzı'-ül-yed,* el koyan, eline alan.

vazî, vazîa, *A. s. (dat* ile) [vaz'dan] Alçak, deni, adi, bayağı.

vazî, vaz'iyye, *A. s.* Vaz'a mensup, onunla ilgili.

vazıh, vazıha, *A. s.* [vuzuh'tan] Açık, meydanda. Kapalı ve düğümlü olmayıp açıktan anlatılan, kuşku bırakmayan. [ç. vazıhat].

vazih, vazîha, *A. s.* [vuzuh'tan] Çok açık. Besbelli. Meydanda. Ortada.

vazıhan, *A. be.* Açık açık.

vazıhat, *A. a.* [vazıh ç.] Açık ve meydanda şeyler.

vazife, *A. a.* **1.** Bir kimsenin yapmak zorunda bulunduğu iş. Bir kimse üzerine yapılması yükümlenilmiş iş, görev, ödev. **2.** Önem verilen iş. **3.** Bir kimseye her gün verilmesi kararlaştırılmış iş ücreti. [ç. vezaif].

vazifedar, *F. s.* [vazife-dar] Vazifeli. Görevli. Memur.

vazifehâr, vazifehor, *F. s.* [vazife-hâr, -hor] Ücret alan, ulufesi olan.

vazifeşinas, *F. s.* [vazife-şinas] Vazife ya da işini dikkatle, titizlikle yapan.

vazifeten, *A. be.* Vazifeyle görev olarak.

vaziyyet, *A. a.* Durum, duruş (XIX. yüzyıl).

ve, *A. il.* Dahi, de, hem, ile.

ve, *F. il.* Çoğu kez, "ü" gibi ve sesli harfle biten sözcüğün sonra "vü" olarak okunur. • *Ruz u şeb,* geceyle gündüz.

vea, via, *A. a. (ve, ayın, elif* ile) **1.** Kab. Mahfaza. **2.** (Dirb.) Damar.

veaî, viaî, *A. s.* (Hek.) Damarlarla, özellikle kan damarlarıyla ilgili. • *Cümle-i veaiyye* (systeme vasculaire), damar dizgesi; *hücre-i veaiyye* (cellule vasculaire), damar gözesi (XIX. yüzyıl).

veba', *A. a.* **1.** (Hek.) Yumrucuk illeti, taun. **2.** Genel olarak salgın hastalık.

ve ba'dü, *A. tüm.* "Imdi, ondan sonra" anlamıyla Tanrı ve peygambere edilen dualardan sonra amaca giriş için kullanılırdı.

veba'î, veba'iyye, *A. s.* Vebaya ait, vebayla ilgili.

vebal, *A. a.* Bir davranışın ahretçe olan sorumluluğu, günah.

veber, *A. a.* **1.** Kıl, tüy. **2.** (Hek.) Hav, tüy.

veca', *A. a.* Ağrı sızı, acı. • *Veca-i mefasıl,* eklem ağrıları, (romatizma türünden).

vecahet, *A. a. (he, te* ile) **1.** Güzellik, güzel yüz. **2.** İtibar, onur. Haysiyet.

vecaib, *A. a.* [vecibe ç.] Vecibeler.

vecazet, *A. a. (ze, te* ile) Sözün veciz, kısa oluşu.

vecd, *A. a.* Kendinden geçecek derecede dalgınlık. (Tas.) Kendinden geçecek derecede Tanrı sevgisine dalma. Yüksek heyecan (XX. yüzyıl).

vecdâver, *F. s.* [vecd-âver] Büyük heyecan verici.

vecdî, *A. a.* Vecde mensup, vecdle ilgili.

vecenî, veceniyye, *A. s.* Yanağa ait, yanakla ilgili.

vech, *A. a.* **1.** Yüz, surat. **2.** Üst yan. **3.** Ön, alın. **4.** Tarz, biçim, üslup. **5.** Neden. **6.** Vasıta. Araç. • *Vechen min-elvücuh,* hiçbir neden ve ilişkiyle; *vech-i ahar,* başka yüzden, başka yönle; *-ahsen,* en iyi yol; *-maaş,* maişet, geçim aracı; *-mülâhaza,* Fransızca *point de vue* (görüş noktası) karşılığı; *ber vech-i* olduğu üzere, olduğu gibi anlamında tamlamalar yapılır; *bervech-i âti, -balâ, -meşruh, -muharrer, -peşin, -zir,* aşağıda, yukarıda anlatıldığı gibi, yazıldığı gibi, peşin olarak, aşağıda olduğu üzere; *-yesir,* kolayca kolaylıkla; *minvechin,* bir bakımdan. [ç. vücuh]. (Ed. Ce.): • *Vech-i dilber; -güzin; -iğbirar; -ketum; -pürguber; -sâf.*

veche, *A. a. (ce, he* ile) Yüz. Yan, taraf. • *Veche-i azimet,* gidiş yönü.

vechen, *A. be.* **1.** Yüzce, yüz bakımından. **2.** Bir yönden, bir bakımdan.

vechî, vechiyye, *A. s.* Yüze mensup, yüzle ilgili. • *Zaviye-i*

vechiyye, alın açısı.

vecibe, *A. a.* Gerek ve vacip olan şey. Borç hükmünde olan görev, ödev. Yapılması gerek şey. • *Vecibe-i zimmet,* boyun borcu. [ç. vecaib].

vecîh, vecîhe, *A. s.* [vecahetten] **1.** Güzel hoş. **2.** Uygun, layık, münasip. • *Tevcih-i vecîh,* iyi, uygun yorma; *vech-i vecîh,* en uygun biçim.

veciz, vecize, *A. s. (ze* ile) [vecazet'ten] Kısa, derli toplu.

vecize, *A. a.* Özdeyiş (XIX. yüzyıl).

vecne, *A. a.* Yanak yumrusu, elmacık, yanak.

veda', *A. a.* Ayrılma, ayrılık. (Ed. Ce.): • *Veda'-i hayat; buse-i veda'; -nazarî; nazar i veda'; -sakin.*

vedad, *A. a.* Sevme, sevgi. Dostluk.

vedaî', vedayi', *A. a.* [vedi'a ç.] Emanet olarak bırakılan şeyler.

vedd, vidd, vüdd, *A. a.* Sevgi.

veddua, *A. tüm.* Mektup sonlarına "dualarımız sizinle beraberdir" anlamında yazılırdı.

vedî', *A. s. (de, ayın* ile) Başkasının malını saklamaya memur kimse..

vedi'a, vedi'at, *A. a.* Emanet. Saklanılmak üzere bırakılan şey. • *Vedi'at-allah,* Tanrı emaneti olan halk; ruh, can.

vedid, vedide, *A. s.* Sevgisi çok olan.

vedud, *A. s.* Pek çok muhabbetli, pek şefkatli (Tanrı sıfatlarından).

vefa', *A. a.* **1.** Sözde durma. **2.** Sevgi ve dostlukla durma. **3.** Yetişme, yetme. **4.** Ödeme. • *Bey'-i bilvefa',* bir malı, alınan para ödenince geri vermek üzere satma; *bivefa',* vefasız, hercai.

vefa'dar, *F. s.* [vefa'-dar] Vefalı, dostluk ya da sevgisinde duran, unutmayan.

vefa'darî, *F. a.* Vefalılık.

vefa'kâr, *F. s.* [vefa'-kâr] Vefalı.

vefa'şiar, *F. s.* [vefa-şiar] Vefalı. Vefa huyu ile yaratılmış.

vefat, *A. a.* Ölüm.

vefd, *A. a.* **1.** Gelme. **2.** Birlikte gelen insan heyeti. **3.** Elçi gibi gönderilen insan topluluğu. Farsça kuralla seci olarak *nezd-i maalivefd* diye de kullanılır.

vefik, vefika, *A. s.* [vefk'ten] Uygun, aynı düşüncede.

vefir, vefire, *A. a.* [vefret'ten] Çok. • *Sinîn-i vefire,* çok yıllar.

vefk, *A. a.* **1.** Uyma, uygun gelme. **2.** Dua yazılı muska. • *Ber vefk-i dilhah, ber vefk-i meram,* gönlün isteğine, merama göre, onlara uygun olarak.

vefret, *A. a.* Çokluk. Bolluk.

vega, *A. a.* Gürültü, patırtı. Savaş.

ve gayruhu, *A. tüm.* Ondan başkaları, sairleri, öbürleri.

veh, *F. ün.* "Vah!".

vehb, *A. a.* Vergi, bağışlama. Bağış, hibe.

vehbî, vehbiyye, *A. s.* Tanrı vergisi.

ve helümme cerra, *A. tüm.* Ötekileri de buna kıyas eyle, onlar gibi çek.

vehhab, *A. s.* Çok çok ihsan eden, çok bağışlayan (Tanrı sıfatlarındandır).

Vehhabî, *A. s.* Abdülvehhab tarafından kurulan bir mezhep ve buna uymuş kimse.

vehham, *A. s.* [vehm'den] Pek kuruntulu.

vehle, *A. a.* Dakika, an, lahza. • *Vehle-i ulâ,* ilk, iptida, birdenbire.

vehleten, *A. be.* Birdenbire. İlkin.

vehm, *A. a.* **1.** Esassız, batıl düşünce. **2.** Kuşku, kuruntu. **3.** Yersiz korku.

vehmî, vehmiyye, *A. s.* Gerçekte olmayan fakat sanılan, kurulan.

vehmiyyat, *A. a.* [vehmi ç.] Gerçekte olmayıp var sanılan şeyler.

vehmnâk, *F. s.* [vehm-nâk] Kuruntulu.

vehn, *A. a. (he, nun* ile) Gevşeklik, kuvvetsizlik.

ve illâ, *A. il.* Yoksa.

vekâlet, *A. a.* **1.** Başkasının işini görmeye memur olma, vekillik. **2.** Bir kimse başkasını işinde kendi yerine koyma. **3.** Birinin yerini tutma. **4.** Nezaret, Bakanlık. **5.** Sadrazamlık, Başbakanlık. **6.** Konut. **7.** Han, kervansaray. • *Vekâlet-i devriyye,* bir başkasına devredilebilecek, yani bir başkasını vekil edecek şekilde birine vekil olma; *-mutlaka,* (Osmanlı İmparatorluğu) sadrazamlık; *-umumiyye,* bir kimseye genel şekilde vekil olma, genel vekâlet; *-uzma,* sadrazamlık; *Başvekâlet,* (XIX. yüzyıl), Sadrazamlık; (Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet döneminde) Kabine başkanlığı, Başbakanlık; *dava vekâleti,* avukatlık; *ders vekâleti,* (Osmanlı İmparatorluğu) Şeyhülislamlıkta öğretim işleriyle uğraşan daire.

vekâleten, *A. be.* Vekil olarak, başkasının adına.

vekâletname, *F. a.* [vekâletname] Vekil atanan kimsenin noterce (mukavelât muharriri, kâtib-i adilce) düzenlenmiş senedi.

vekâletpenah, *F. s.* [vekâletpenah] Padişahın vekili olan sadrazam.

vekâletpenahî, *F. s.* Padişahın vekili olan sadrazama mensup, onunla ilgili.

ve kıs, *A. be. (kaf, sin* ile) "Var buna uydur!" anlamındadır.

vekil, *A. a.* **1.** Başkasının işini gören kimse. **2.** Birinin adına söz söyleyen. İş gören. **3.** Bir memurun yerine geçici olarak işe bakan. **4.** Bakan. • *Vekil-i harç,* (vekilharç) masraf görmeyle ödevli kimse; *müsahhar,* mahkemeye getirilemeyen, hakkında dava olunan kimse için mahkemece atanılmış avukat; *Başvekil,* Başbakan; *dava vekili,* avukat.

vekn, *A. a. (kef, nun* ile) Kuş yuvası. [ç. evkân].
vekr, *A. a.* Kuş yuvası. [ç. evkâr].
velâ, *A. a.* Sahiplik, yakınlık. Sahibin azat ettikleriyle olan ilgisi ve onlar üzerindeki hakkı.
velâdet, vilâdet, *A. a.* Doğma, doğuş.
velâdî, vilâdî, *A. a.* Anadan doğma.
velâperver, *F. s.* [velâ-perver] Dostluk besleyen, gösteren.
velâya', *A. a. (hemze* ile) [velî ç.] Veliler. Ermişler.
velâyet, vilâyet, *A. a.* **1.** Velilik, ermişlik. **2.** Veli olan kimsenin durumu, şanı. **3.** Başkasına sözünü geçirme. • *Şah-i velayet,* Hazreti Ali.
veled, *A. a.* Çocuk, evlat. Oğul. Eskiden Hıristiyan künyelerinde *oğlu* yerine kullanılırdı. • *Veled-i mânevî,* ahret evladı, ahretlik; *-zina,* yasaya uygunsuz evlenmeden dünyaya gelen çocuk; piç; *bilâ veled,* evlat bırakmadan; *ümm-i veled,* çocuğu olan nikâhsız cariye; *-sulbî,* öz oğul.
veleh, *A. a.* Şaşkınlık, şaşakalma.
velehzede, *F. s.* [veleh-zede] Şaşırmış.
velehu, *A. ün.* "Bu da onun" anlamıyla dize ya da beyitlere ulanırdı.
velehza, *F. s.* [veleh-za] Şaşırmış.
velehzede, *F. s.* [veleh-zede] Şaşkınlığa çarpılmış, uğramış.
velev, *A. il.* Olsa da, hatta, bile.
velhan, *A. s. (ve, he* ile) [velehʾten] Şaşakalmış. Sersem.
velhâsıl, *A. be.* [ve-l-hâsıl] Sözün özü, sonuç, kısaca.
velî, veliyye, *A. a., s.* **1.** Sahip. **2.** Küçük çocuğun işlerine karışan, halinden sorumlu olan kimse. **3.** Ermiş. • *Veliyy-ül-emr,* emir sahibi, amir; *veliyyi nimet,* (velinimet) nimet sahibi, besleyen.
velî, velik, velikin, *F. s.* [velikin] Lakin, fakat.
veliahd, veliyy-i ahd, *A. a.* Bir hükümdardan sonra hükümdar olacak kimse, tahtın adayı.
velîd, *A. a.* Çocuk. Köle.
velime, *A. a.* Düğün cemiyeti, düğün ziyafeti.
velinimet, *A. s.* Birinin geçimini sağlayan, nimetlendiren.
veliyye, *A. a.* Ermiş kadın.
veliyyullah, *A. a.* Ermiş kimse.
velûd, *A. s.* Doğurgan, verimli.
velûdiyyet, *A. a.* Doğurganlık, verimlilik.
velval, *A. a.* Kaygı, tasayla ağlama.
velvele, *A. a.* Gürültü, patırtı, şamata. (Ed. Ce.): • *Velvele-i hayat; -iftirak; -neşve; -savlet.*
velveleendaz, *F. s.* [velveleendaz] Gürültü patırtı eden.
vely, *A. a.* Birbiri arkasından gelme, çıkma.
vemîz, *A. a.* Bulut arasından

görünen ışık.

-ver, *F. il.* "Sahip, usta" anlamıyla sözcüklere ulanır. [ç. -veran]. • *Behrever; danişver; handever; hünerver; kinever; namver; raşever; pişever; suhanver; tacver.*

verâ', *A. a.* **1.** Arka. **2.** Öte. • *Maverâ',* (bir şeyin) arkasında, ötesinde bulunan şey.

vera', *A. a.* Haramdan kaçınma. Din buyruklarına bağlılık.

vera, *A. a.* **1.** Halk, âlem. **2.** Yaratıklar. • *Hayr-ül-vera,* (yaratıkların hayırlısı) Muhammed Peygamber.

veraset, *A. a.* Mirasçılık. Mirasta pay sahibi olma.

verb, *A. a.* Yabani hayvan ini.

verd, *A. a.* Gül. • *Ma-ül-verd,* gülsuyu.

verdî, verdiyye, *A. s.* Gülle ilgili.

verdiyye, *A. a.* (Bitb.) Fransızca *rosacees* (gülgiller) karşılığı (XIX. yüzyıl).

verek, verk, *A. a. (kef* ile) Kalça kemiği. Kaynak yeri.

verekî, verekiyye, *A. s.* Kalçaya ait, kalçayla ilgili.

verem, *A. a.* **1.** Şiş. **2.** Verem. [ç. evram].

verese, *A. a.* [vâris ç.] Mirasçılar. • *Beyn-el-verese,* mirasçılar arasında.

verid, *A. a.* (Dirb.) Toplardamar, siyah kan damarı. • *Verid-i bab,* kapı toplardamarı; *-ecvef-i süflâ,* alt ana toplardamarı; *-ecvef-i ulya,* üst ana toplardamarı; *-fevk-al-kebed,* karaciğer üstü toplardamarı; *keylisî,* keylus damarı; *-vidaî,* boyun toplardamarı; *habl-ül-verid,* şahdamarı. [ç. evride].

veridî, veridiyye, *A. s.* (Dirb.) Toplardamarla ilgili. • *Efvahi veridiyye; imtisas-i veridî, kanevat-i veridiyye, nabz-i veridî, zeir-i veridî.*

verka', *A. a.* **1.** Yabani güvercin. **2.** Açık boz renk.

verz, verze, *F. a.* **1.** İş, uğraş, meslek. **2.** Çiftçilik, tarım.

verzide, *F. s.* Ekilmiş.

verziş, *F. a.* Çalışma. İşleme.

verzkâr, *F. a.* [verz-kâr] **1.** Çiftçi. **2.** İşçi, rençper.

vesah, *A. a.* Kir, pas. Pislik, murdarlık.

vesaid, *A. a. (sin, hemze* ile) [visade ç.] Yastıklar, şilteler.

vesaik, *A. a. (se, hemze* ile) [vesika ç.] Belgeler.

vesail, *A. a.* [vesile ç.] Vesileler, nedenler.

vesait, *A. a.* [vasıta ç.] Vasıtalar, araçlar. • *Vesait-i harbiyye,* savaş araçları; *-nakliyye,* taşıtlar.

vesak. *Bkz.* visak.

vesamet, *A. a.* Güzellik. Güzel olma.

vesatet, *A. a. (sin, tı, te* ile) Araya girme, aracı olma.

vesavis, *A. a.* [vesvese ç.] Vesveseler, kuruntular. • *Vesavis-i şeytaniyye,* şeytanın akla getirdiği kuruntular.

vesaya, *A. a.* [vasiyet c.] **1.** Ismarlanan şeyler, öğütler. **2.** Si-

parişler. **3.** Vasiyetler.

vesayet, *A. a.* **1.** Vasilik. **2.** Vasiyet. **3.** Emir, tembih, tavsiye.

vesen, *A. a.* Uyku ağırlığı, Uyuklama.

vesi', vesi'a, *A. s. (sin, ayın ile)* Geniş bol, ferah.

vesîk, *A. s.* Çok sağlam, kuvvetli.

vesika, *A. s.* **1.** İnanacak, sağlam kanıt. **2.** Belge.

vesile, *A. a.* **1.** Yol, vasıta. **2.** Bahane, neden. **3.** Fırsat, ara. • *Vesile-i cemile,* güzel neden; *bivesile, bilâvesile,* ortada bir neden ve bahane olmadığı halde; *ni'm-el-vesile,* fırsattan istifade. [ç. vesail]. (Ed. Ce.): • *Vesile-i adavet; -cidal; -intikam; -istihkar; -mazeret; -niza; -töhmet.*

vesilecu, *F. s.* [vesile-cu] Neden ve bahane arayan.

vesîm, vesîme, *A. s.* **1.** Güzel. Hoş çehre. **2.** Damgalı.

vesm, *A. a.* **1.** Dağlamak, damgalamak. **2.** Dövme.

vesme, *A. a.* **1.** Hayvana basılan kızgın damga. **2.** Kaş boyası, rastık.

vesmedar, *F. s.* [vesme-dar] **1.** Damgalı. **2.** Rastıklı.

vesn, *A. a.* Put. [ç. evsan].

vesnan, *A. s.* Uykusu basmış olan. Uyuklayan.

vesselâm, *A. tüm.* **1.** "Artık bitti, işte bu kadar!" diye sözü kısa kesme deyimi. **2.** "Bundan sonrası selam!" anlamına mektup sonlarına yazılır deyim.

vesvas, *A. a.* Şeytan.

vesvese, *A. a.* Kuşku, tereddüt. İç rahat etmeme, kuruntu. [ç. vesavis].

-veş, *F. s.* Benzetme ilgeci olup, "gibi" anlamıyla sözcüklere ulanır. • *Bülbülveş,* bülbül gibi; *gonceveş,* konca gibi.

veşak, *F. s.* Vaşak.

veşm, *A. a.* Iğneyle ve renkli tozla vücuda şekiller yapma, dövme.

veted, *A. a.* **1.** Ağaç kazık. **2.** Aruzda üç harften mürekkep nazım parçası. **3.** (Ana.) Ense kemiği. [ç. evtad].

veter, *A. a.* **1.** Yay çilesi, kiriş. **2.** Saz teli, kirişi. **3.** (Geo.) Kiriş. • *Veter-i kaime,* hipotenüs. [ç. evtar].

vetire, *A. a.* **1.** Dar yol. **2.** Üslup. Tarz. Biçim. **3.** Burnun iki deliğini ayıran zar. **4.** (Fel.) Süreç.

veyl, *A. a., ün.* "Yazık!".

Veyl, *A. a.* Cehennemde bir derenin adı.

vezan, *F. s.* Esen, esici.

vezaret, *A. a.* Vezirlik. Vezir rütbesi. Bu rütbe sahiplerine *paşa* denirdi. • *Vezaret-i uzma,* sadrazamlık.

vezb, *A. a.* Su gibi akmak.

veziden, *F. a.* Yel esme.

vezir, *A. a.* Mülkiye rütbelerinin son derecesi olan rütbeye ulaşmış kimse. • *Vezir-i âzam,* padişahın vekili olan birinci vezir, sadrazam, kabine başkanı; *kubbe veziri,* Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimat'-

tan önce bir nevi kabine oluşturan ve sayıları zaman zaman değişen vezirler; İstanbul Topkapı Sarayında bulunan Kubbealtı'nda toplanırlardı.

vezirane, *F. be.* [vezir-ane] Vezirce, vezire yakışırcasına.

vezme, *A. a.* Kış sonu.

vezn, *A. a.* **1.** Tartı tartma. **2.** Ağırlık. **3.** Nazmın belli kalıplarından her biri. [ç. evzan].

vezne, *A. a.* **1.** Tartı aleti, terazi. **2.** Akça alınıp verilen yer. **3.** Ateşli silahlarda barut konan yer, hazne.

veznedar, *F. a.* [vezne-dar] Vezne memuru, sandık emini.

vezzan, *A. s.* [vezn'den] Çok tartan, kantarcı.

via. *Bkz.* vea.

vica', *A. a.* [veca' ç.] Ağrılar.

vicah, *A. a.* [vech'den] Yüz yüze gelme, yüzleşme.

vicahen, *A. be.* Yüz yüze, yüzüne karşı.

vicahî, vicahiyye, *A. s.* Yüz yüze olan.

vicdan, *A. a.* **1.** Bulma, bir şeyi bir halde görme. **2.** Duyma, duygu. **3.** Dalma, kendinden geçme. **4.** Din, inanç. **5.** İnsanın içinde olan ve iyiyle kötüyü ayırt eden duygu (XIX. yüzyıl). • *Hürriyet-i vicdan,* din inancında, din töreni yapmada serbestlik, inanç özgürlüğü.

vicdanen, *A. be.* İçten, yürekten.

vicdanî, *A. s.* Vicdana ait, iç duyguyla ilgili.

vicdaniyyat, *A. a.* Vicdana ait durumlar, nitelikler.

vicdansuz, *F. s.* [vicdan-suz] Vicdana acı veren, yürek paralayan.

vidac, *A. a.* (Dilb.) Boyun damarı.

vidd. *Bkz.* vedd.

vifak, *A. a.* **1.** Uygunluk. Aynı düşüncede olma. **2.** Barış.

vikahat. *Bkz.* vakahat.

vikaye, *A. a.* **1.** Kayırma, koruma. **2.** Sahip çıkma. Koruma. **3.** Önünü alma.

vikayet, *A. a.* Koruma, sahip çıkma.

vila', *A. a.* **1.** Birbirinin ardı sıra gelmek. **2.** Ahbaplık, dostluk.

vilâd. *A. a.* Doğurma.

vilâdet, velâdet, *A. a.* Doğma.

vilâdî, vilâdiyye, *A. s.* Anadan doğma.

vilâyât, *A. a.* [vilâyet c.] İller.

vilâyet. *Bkz.* velâyet.

vilâyet, *A. a.* Vali yönetiminde bulunan ülke bölümü. İl.

vildan, *A. a.* [velid ç.] **1.** Yeni doğmuş çocuklar. **2.** Kullar, köleler.

viran, *A. s.* **1.** Yıkık. (Mec.) **2.** Gamlı, tasalı, tesellisiz.

virane, *F. a.* **1.** Yıkılmış yapı kalıntısı. **2.** Eski, yıkılmaya hazır halde yapı.

viranî, *F. a.* Yıkıklık.

vird, *A. a.* Belli vakitlerde okunması âdet edinilen Kur an cüzleri, bazı dualar. • *Vird-i zeban,* her vakit tekrar edilen, ağızdan düşmeyen, ağız ge-

vişi. [ç. evrad].

visab, *A. a.* Atlama, sıçrama.

visad, visade, *A. a.* Dayanıp rahat edilecek yastık ya da şilte.

visak, vesak, *A. a.* **1.** Kalın, kuvvetli bağ. **2.** Antlaşma, yeminle söz verişme.

visal, *A. a.* [vasl'dan] Sevdiğine kavuşma. (Ed. Ce.): • *Amal-i visal; ân-i visal; humma-yi visal; leyal-i visal; nevîd-i visal; nokta-i visal; safa-yi visal; ümmid-i visal; va'd-i visal.*

visam, *A. a.* [vesîm ç.] Güzel, hoş çehreler. Damgalanmış şeyler.

vişah, *A. a.* Boyundan koltuk altına doğru kuşanılan sırma ve cevahirle süslü hamail.

vişam, *A. a.* [veşm ç.] Dövmeler.

vişnâb, *F. a.* [vişne-âb] Vişne şurubu, şerbeti.

vişne, *F. a.* Vişne.

vitr, *A. a.* Tek olan şey. • *Salât-i vitr,* yatsı namazından sonra kılınan üç rekât namaz.

vizr, *A. a.* Günah. [ç. evzar].

vuhul, *A. a.* [vahal ç.] Çamurlu batak yerler.

vuhuş, *A. a.* [vahş ç.] Yabaniler, vahşiler. Yabani hayvanlar.

vuku', *A. a.* **1.** Düşme, olma. **2.** Rastlama, gelip çatma. **3.** Geçme, olma. • *Vuku'-i hal,* bir olayın çıkış ve geçişi; *adîmül-vuku',* hiç olmayan, olması olanaksız; *kesir-ül-vuku',* çok, sık sık olan; *nadir-ül-vuku',* seyrek rastlanan.

vuku'at, *A. a.* [yak a ç.] **1.** Olaylar. **2.** Normal geçen yaşam dışında sayılacak işler. **3.** Kavga, yaralama gibi durumlar.

vukud, *A. a.* Tutuşma. Yanıp ateş alma.

vukuf, *A. a.* **1.** Durma, duruş. **2.** Bir halde durma, artıp eksilmeme. **3.** Öğrenme, haberli olma. • *Ehl-i vukuf,* haberi olanlar, bilgililer, bilirkişi; *kesb-i vukuf,* haberi olma, öğrenme.

vuslat, *A. a.* Sevenin sevdiğine kavuşması.

vusta, vustaî, *A.* Orta. • *Asya-yi vusta,* Ortaasya; *kurun-i vusta,* ortaçağ (XIX yüzyıl).

vusul, *A. a.* Varma, erişme, ulaşma, yetişme.

vuzu', *A. a.* Abdest alma, hakir görme.

vuzuh, *A. a.* **1.** Açık ve belli olma. **2.** Anlaşılır olma. Açıklık.

vüceha, *A. a. (he, hemze* ile) [vecîh ç.] **1.** Onur, şeref sahipleri. **2.** Güzel, yakışıklı olanlar.

vücub, *A. a. A. a.* Vacib ve gerekli olma. Bırakılması mümkün olmama.

vücubî, vücubiyye, *A. s.* **1.** Vücuba ait, onunla ilgili. • *Fi'l-i vücubî,* gereklik kipi. **2** (Man.) Olumlu.

vücud, *A. a.* **1.** Bulunma, var olma, varlık. **2.** Vücut, cisim, gövde, beden.

vücudiyye, *A. a.* (Fel.) Cisimler

ca *pantheisme* (tümtanrıcılık) karşılığı (XX. yüzyıl).

vücuh, *A. a.* [vech ç.] **1.** Yüzler, çehreler. **2.** Bir kent ya da kasabanın ileri gelenleri. **3.** Suretler, olanaklar. **4.** Kur'an'ın okunuşundaki bazı ayrımlar.

vüdd, vedd, vidd, *A. a.* Sevme, sevgi, dostluk.

vüfud, *A. a.* Gelme, erişme.

vüfud, *A. a.* [vefd ç.] Heyetler, vekiller.

vüfur, *A. a.* Bolluk, çokluk.

vükelâ, *A. a.* [vekil ç.] **1.** Vekiller. **2.** Osmanlı İmparatorluğunda kabine üyeleri, bakan. • *Vükelâ-yi deavi*, avukatlar; *meclis-i vükelâ*, kabine toplantısı, bakanlar kurulu.

vükûl, *A. a.* Biriyle işe girişme, işbirliği.

vülat, *A. a.* [vali ç.] Valiler.

vülû', *A. a.* Bir şeye fazla düşkünlük.

vülûc, *A. a.* Girme, sokulma.

vüreyka, *A. a.* Küçük yaprak, yaprakçık.

vüreykat, *A. a.* [vüreyka ç.] Küçük yapraklar.

vürud, *A. a.* Varma, gelme, yetişme.

vüs', *A. a.* **1.** Güç, kudret, yapabilme kuvveti. **2.** Zenginlik, bolluk. • *Vüs'-i beşer*, insanoğlunun yapabileceği.

vüs'at, *A. a.* **1.** Genişlik, bolluk. **2.** Para bakımından durum. **3.** Boş alan, fırsat.

vüska, *A. a.* [vüsuk'tan] Pek sağlam ve kuvvetli olan. • *Urvet-ül-vüska*, (pek sağlam kulp) Müslümanlık.

vüsub, *A. a.* Sıçrama, atlama.

vüsuk, *A. a.* Sağlam surette inanma, güvenme. İnanç.

vüsüd, *A. a.* [visade ç.] Yastıklar.

vüşat, *A. ç., a.* Kovucular. Yalanla fitne uyduranlar.

vüşum, *A. a.* [veşm ç.] Dövmeler.

vüzera, *A. a.* [vezir c.] Vezirler. • *Şeyh-ül-vüzera*, vezirlerin en eskisi olan kimse.

Y

y, *A. a.* **1.** Arap abecesinin yirmi sekizinci, Fars ve Osmanlı abecesinin otuz birinci harfidir. **2.** Ebced sayısında 10 işaretidir.

ya!, *A. ün.* "Ey!, hey!" ünlemi.

-yab, *F. s.* **1.** Bulan. **2.** "Bulunan, ele geçen" anlamlarıyla tamlamalara girer. • *Feyzyab; fırsatyab; kâmyab; kemyab; nayab; şerefyab; şifayab; zaferyab.*

yaban, *F. a.* Yaban.

yabanî, *F. a.* Yabana mensup. Issız yerde yaşayan. Vahşi.

yabenak, *A. s.* Bulan, bulucu.

yabende, *F. s.* Bulan. Bulucu.

yâbis, yâbise, *A. s.* Kuru. • *Ratb ü yâbis,* taze, kuru, her türlüden.

yâd, *F. a.* **1.** Anma, hatıra getirme. **2.** Hatır, gönül.

yâddar, *F. s.* [yâd-dar] Hatırda tutan, unutmayan.

yâddaşt, *F. a.* [yâd-daşt] Hatırda tutulan. Hatıra. Anı.

yâde, *F. a.* Hatıra, anı.

yâdest, *F. a.* Lades oyunu.

yadigâr, *F. a.* Bir kimse ya da nesneyi anımsatacak şey.

Yafes, *A. a.* Peygamber Nuh'un üçüncü oğlu. Tufan'dan sonra Hazer denizi kuzeyine yerleşmiş ve o taraftaki soy zincirini ona çıkarmıştır.

-yafte, *F. s.* Bulmuş, bulunmuş, bulunan anlamıyla tamlamalar yapılır. • *Husulyafte,* meydana gelmiş olan; *şerefyafte,* şeref bulmuş.

yafte, *F. a.* Yafta.

ya'fur, *A. a.* **1.** Toprak renginde ahu. **2.** Gecenin beşte, altıda bir gibi bölümü.

yagfirullahü, *A. tam.* "Tanrı mağfiret etsin!".

yagma, *F. a.* Zorla mal kapma. Çapul. • *Han-i yagma,* fakirler için tertip edilen sofra.

yagmager, *F. s., a.* [yagma-ger] Çapulcu.

yagmageran, *F. a.* [yagmager ç.] Çapulcular.

yah, *F. a.* Buz.

yahbeste, *F. s.* [yah-beste] Buz tutmuş, donmuş.

yahçe, *F. a.* **1.** Dolu. **2.** Çiy.

yahpâre, *F. a.* [yah-pâre] Buz parçası.

yahu, *A. ün.* "Ey, hey!" çağrısıyla "bana bak!" anlamlarıyla kullanılır.

yahud, *F. il.* İki şey arasında seçenek bildirir, ya da.

Yahud, Yehud, *A. ö. a.* **1.** Peygamber Yakub'un oğlu Yahuda soyundan gelenler. **2.** Yahudi.

Yahuda, *A. a.* Peygamber Yakub'un on iki oğlunun en büyüğü.

Yahudi, *A. a., s.* Yahuda'ya mensup olan, Beni İsrail dininden bulunan.

yakaza, *A. a.* Uyanıklık. • *Beyn-en-nevm vel yakaza,* uykuyla uyanıklık arasında.

yakîn, *A. a.* Kesin olarak bilme. Kapanmış olma. • *Hakk-el-yakîn,* gerçekliğine hiç kuşku olmayan; *ilm-el-yakîn,* kesin olarak edinilmiş bilgi; *kesb-i yakîn,* kesin olarak öğrenme, bilme.

yakînen, *A. be.* Hiç kuşkulanacak yeri bulunmamacasına, kesin olarak.

yakînî, yakîniyye, *A. s.* Kesin ve kuşkulanılmayacak bilgiye ait, onunla ilgili.

yakiniyyat, *A. a.* Yakinle, kesin olarak bilinen şeyler.

Ya'kub, *A. a.* Peygamber Yakub. Oğlu Yusuf peygamberin başına gelenler dolayısıyla ün almış, yazında gam, kaygı simgesi olmuştur.

Ya'kubî, *A. s., a.* Yakub adlı bir piskopos tarafından çıkarılan bir mezhep olup, Suriye'de yanlıları vardır; bu mezhepten olan kimse, bu mezheple ilgili.

yakut, *A. a.* **1.** Değerli süs taşlarından biri. Kırmızı, mavi, sarı, beyaz renkleri olur, en değerlisi kırmızımsıdır, bu yüzden sade yakut sözcüğüyle kırmızı renk de anlatılır. **2** (Mec.) Şarap. **3.** Güzelin (kırmızı) dudağı. • *Yakut-i ahmer,* kırmızı yakut, şarap; *-ham,* (işlenmemiş yakut) güzelin dudağı; *-kebud,* gökyakut; *-müzab,* (erimiş yakut) gözyaşı. Kırmızı şarap. Kan; *-revan,* (akan yakut) gözyaşı, kırmızı şarap; *-rümmanî,* (nar tanesi gibi yakut) en değerli yakut; *-serbeste,* güzelin ağzı, kapalı dudağı; *-zerd,* (sarı yakut) güneş. [ç. yevakıt].

yakutfam, *F. a.* [yakut-fam] Yakut rengi, kırmızı.

yakzan, *A. s.* Uyanık.

yal, *F. a.* **1.** Boyun, boynun gövdeye bitiştiği yer. **2.** Kuvvet, güç, zor. • *Yal ü bâl,* boy bos, endam.

yalvane, *F. a.* Kırlangıç kuşu.

ya'mur, *A. a.* Oğlak.

ya'ni, *A. il.* Kendinden önce gelen tümceyi açıklama yerinde kullanılır.

yâr, *F. a.* **1.** Dost. **2.** Sevgili. **3.** Tanıdık, ahbap. **4.** Yardımcı. • *Yâr-i can,* candan dost; *-gaar,* (mağara dostu) Muhammed Peygambere mağarada arkadaşlık eden Ebubekir; (Mec.) çok vefalı arkadaş; *-kadîm,* eski dost; *Cihar yâr, Cihar yâr-i güzin,* Ebubekir, Ömer, Osman, Ali; *zülf-i yâr,* (sevgilinin saçı) dokunaklı, anlamlı söz.

yârâ, *F. a.* Güç, takat. • *Yârây-i suhan,* söz söyleme gücü.

ya Rab, ya Rabbi, *A. ün.* [ya-Rabb] Ey Rabbim!, Ey Tanrım!

yâran, *F. a.* [yâr ç.] Dostlar. • *Bezm-i yâran,* dostlar meclisi.

yare, yara, *F. a.* Yara sözüyle yapılmış tamlamalar yaygın bir hal almıştır. • *Yare-i dil,* gönül yarası; *yare-i hicran,* ayrılık yarası.

yârî, *F. a.* **1.** Dostluk. **2.** Yardım.

yasemen, yesemin, *F. a.* Yasemin.

yas'ub, *A. a.* **1.** Arıbeyi. **2.** Ulu, baş.

yave, *F. a.* Boş söz, saçma sapan söz.

yavegû, *F. s.* [yave-gû] Saçma sapan söyleyen.

yavegûyan, *F. a.* [yavegû ç.] Saçma sapan konuşanlar.

yavegûyî, *F. a.* Saçma sapan konuşma.

yaver, *F. s.* Yardımcı, imdatçı. • *Yaver-i ekrem,* Sultan Hamid sarayında müşir yaverler; *-fahri,* maaş ve ödeneği olmadan padişah yaverliği yapan; *-harb,* büyük komutan yaveri (XIX. yüzyıl).

yaveran, *A. a.* [yaver ç.] Yaverler.

yaverî, *F. a.* Yardımcılık. Yardım.

yazdeh, *F. s.* On bir, 11.

yeafir, *A. a.* [yahur ç.] Ahular.

yeakîb, *A. a.* [ya'kub ç.] Erkek keklikler.

yeasîb, *A. a.* [ya'sub ç.] Arı beyleri.

yebab, *A. s.* Yıkık, bozuk. • *Harab ü yebab,* yıkık dökük.

yebruh, bebruh, *A. a.* • *Yebruh, yebruh-üs-sanem,* adamotu.

yebs, *A. a.* (Islak şey) Kuruma.

yed, *A. a.* **1.** El. **2.** Kudret, güç. **3.** Yardım. **4.** Vasıta. Araç. **5.** Mülk. • *Yed beyed, yeden biyed,* elden ele, doğrudan doğruya; *yed-i beyza,* (beyaz el) Musa peygamberin parlayan eli, mucize, ilk mucizeci, keramet; *-emin,* yasanın inanılır kimse olarak seçtiği insan; *-tasarruf,* sahiplik; *-tulâ,* (uzun el) tam, geniş bilgi, ustalık; *-vâhid,* tekel; *yedullah,* (Tanrı eli) Tanrı gücü. [c. eyadi, eydi].

yeg. *Bkz.* yek.

yegâne, *F. s.* Tek.

yegânegî, *F. a.* Teklik.

yegân yegân, *F. s.* Birer birer, ayrı ayrı.

Yehud. *Bkz.* Yahud.

yek, yeg, *F. s.* **1.** Bir. **2.** Tek. **3.** Birlik, bir oluş. • *Yekbeyek,* tek tek, *yekdüse,* bir iki üç.

yekahenk, *F. s.* [yek-ahenk] Aynı ahenkte, hiç değişmeden.

yekâviz, *F. a.* Bir cins kılıç.

yekâyek, *F. s.* [yek-â-yek] **1.** Bir bir, tek tek. **2.** Ansızın.

yekbar, yekbare, *F. s.* [yek-bar] Bir defa, bir kere. Bir kez.

yekcihet, *F. s.* [yek-cihet] Oylar bir olarak, birlikte. • *Yekdil ve yekcihet,* gönül ve oybirliği.

yekçeşm, *F. s.* [yek-çeşm] **1.** Tek gözlü. **2.** Güneş.

yekdane, *F. s.* [yek-dane] Eşi, benzeri olmayan, tek.

yekdem, *F. s.* [yek-dem] Bir dem, bir nefes, çok kısa.
yekdeme, *F. s.* Bir dem olan, sürmez olan.
yekdest, *F. s.* [yek-dest] Elbirliğiyle çalışanların her biri.
yekdiğer, *F. s.* [yek-diger] Birbirine, birbirini.
yekdil, *F. s.* [yek-dil] Kalpleri birbirine uygun. Gönüldeş.
yeke, *F. s.* Tek. Bir. Yalnız.
yekesuvar, *F. s.* Binicilikte eşsiz olan; yiğit atlı.
yeketaz, *F. s.* Tek başına saldıran savaşçı. Yiğit.
yekpâ, *F. s.* [yek-pâ] Tek ayaklı. Topal.
yekpâre, *F. s.* [yek-pâre] Bir Parçadan ibaret. Bütün, som. Parçasız.
yekran, *F. a.* Soyu belli, cins at.
yekrenk, *F. s.* [yek-renk] Bir renkte, alaca olmayan.
yekrû, yekrûy, *F. s.* [yek-rû] **1.** Bir yüzlü, riyasız. **2.** Halis dost.
yekruze, *F. s.* [yek-ruze] Bir günlük. Geçici.
yeksal, yeksale, *F. s.* [yek-sal] Bir yıllık. Bir yaşında.
yeksan, *F. s.* **1.** Düz. **2.** Bir, beraber. **3.** Her zaman, bir düzeyde. • *Hak ile yeksan,* toprakla bir, yıkık.
yekser, yeksere, *F. s.* **1.** Baştan başa. **2.** Birlikte, hep beraber.
yeksuvar, *F. s.* [yek-suvar] Arkadaşı olmayan atlı.
yekşebe, *F. s.* [yek-şebe] Bir gecelik.
yekşenbih, *F. a.* [yek-şenbih] Pazar günü.
yekta, *F. s.* Tek, eşsiz, benzersiz. • *Dürr-i yekta,* tek inci.
yektene, *F. s.* Yalnız başına, tenha.
yekûn, *A. a.* Toplam.
yekvücud, *F. s.* [yek-vücud] Hep birden, tek bir insan gibi.
yekzeban, *F. s.* [yek-zeban] Bir dil kullanan. Sözleri bir.
yel, *F. s., a.* Pehlivan, yiğit.
yelân, *F. a.* [yel ç.] Pehlivanlar, yiğitler.
yelda, *F. a.* Uzun ve kara şey. • *Şeb-i yelda,* (20-26 aralık) yılın en uzun gecesi.
yem, yemm, *A. a.* Deniz.
Yemanî, Yemaniyye, *A. s.* Arap yarımadasındaki Yemen ülkesine ait, onunla ilgili. • *Hıtta-i Yemanî,* Yemen ülkesi; *Şi'ra-yi Yemanî,* (Gökb.) Akyıldız, Sirius.
Yemen, *A. a.* Arap yarımadasının güneybatı tarafını oluşturan bölge.
yemin, *A. a.* **1.** Sağ. **2.** Ant. **3.** Sözü Tanrı adıyla güçlendirme. • *Yemin ü yesar,* sağ ve sol; *ked-i yemin,* el emeği, el emeğiyle kazanılan.
yenbagi, *A. be. Kema yenbagi,* gerektiği yolda.
yenbu', *A. a.* Pınar, kaynak, ayazma. [ç. yenabi'].
yeraa, *A. a.* **1.** Kamış kalem. **2.** Ateşböceği. • *Yeraa cunban,* (kalem oynatan) yazı yazan.
yeraazen, *F. s.* [yeraa-zen] Kalem oynatan, yazan.

yerbu', *A. a.* Tarla faresi. [ç. yerabî].
yerekan, *A. a.* Sarılık hastalığı. Ekine vuran sap hastalığı.
yerhamükâllah, *A. tüm.* "Tanrı sana merhamet etsin!" anlamında dua.
yerlig, *F. a.* Türkçe "yarlıg" sözünden. Ferman buyruk. • *Yerlig-i beliğ*, padişah buyruğu.
ye's, *A. a.* Umutsuzluk. Umut kesme.
yesag, *F. a.* **1.** Yasak. **2.** Yasa, nizam.
yesar, *A. a.* **1.** Sol. **2.** Zenginlik varlık, genişlik.
yesaret, *A. a.* **1.** Zenginlik. **2.** Kolaylık.
ye'sâver, *F. s.* [ye'sâ-ver] Umitsizlik verici, veren.
yesîr, *A. s.* [yüsr'den] **1.** Kolay. **2.** Az.
yesr, *A. a.* Kolay, kolaylık.
Yesrib, *A. a.* Medine.
yeşb, *A. a.* Yağmur taşı.
yeşem, yeşim, *F. a.* Yağmur taşı.
yetami, *A. a.* [yetm ç.] Babaları ölmüş çocuklar.
yetim, *A. s., a.* **1.** Tek, eşsiz. **2.** Babası, yahut babası, anası ölmüş çocuk. • *Yetim-üttarafeyn*, baba ve anası ölmüş çocuk; *dürr-i yetim*, büyük taneli, eşsiz inci.
yetimane, *A. be.* [yetim-ane] Yetimlere yakışır biçimde, yetimce, kimsesizlikle.
yetime, *A. s., a.* **1.** Yetim kız. **2.** Eşsiz. • *Yetimet-üd-dehr*, benzeri olmayan inci.
yetimhane, *F. a.* [yetim-hane] Yetim çocukların bakımevi, çocuk esirgeme yurdu.
yevakît, *A. a.* [yakut ç.] Yakutlar. • *Dürer ü yevakît*, inciler ve yakutlar.
yevm, *A. a.* **1.** Yirmi dört saatlik süre, gün. **2.** Gündüz. • *Yevm-i kamerî*, ayın; *-nücumî*, bir yıldızın; *-şems*, güneşin meridyene iki kez gelmesi arasındaki süre; *-şekk*, ramazan ayının tanıtlanamayan günü; *yevm-ül-cem'*, *-cevab*, *-ceza*, *yevm-üd-din*, *yevm-ül-ahd*, *-feza'-ül-ekber*, *-haşr*, *-hisab*, *-ivaz*, *-karar*, *-karia*, *-kıyam*, *-kıyame*, *-mev'ud*, *-miad*, *-misak*, *-mizan*, *-va'd*, *-vakıa*, *yevm-üs-sual*, kıyamet günü. Bunlardan, çoğu Fars kuralıyla *yevm-i kıyam*, *yevm-i misak*, tarzında da kullanılır. *Yevmen feyevma*, günden güne, gittikçe; *yevmen min-el-eyyam*, günlerden bir gün; *fi yevmina*, günümüzde, *küllü yevmin*, her gün. [ç. eyyam].
yevmî, yevmiyye, *A. s.* Gündelik. • *Yevmî gazete, ceride-i yevmiyye*, gündelik gazete.
yevmiyye, *A. a.* **1.** Bir günlük iş için verilen ücret. **2.** Günlük olayları günü gününe kaydetmeye mahsus defter.
yez. *Bkz.* yiz.
Yezdan, *F. a.* **1.** (Zerdüşt dininde) Hayır ilahı. **2.** Tanrı.
yezdanî, *F. s.* Tanrı'ya ait, Tanrı ile ilgili.

Yezdcürd; *A. a.* Eski Fars hükümdarlarından Behram Gûr'un babası, Nuşirevan'ın torunu.

Yezidî, *A. s., a.* Musul taraflarında ve Kürtler arasında yaygın bir mezhep. Bu mezhep adamı.

yiz, yez, *F. a.* **1.** Bağ. **2.** Duvar yapılmış dikenli çalı.

Yunus, *A. ö. a.* Beni İsrail peygamberlerinden. Bir balık tarafından yutulup yine sağ çıkmakla ün almıştır.

Yusuf, *A. ö. a.* Beni İsrail'den Yakub peygamberin oğlu olup, kardeşleri tarafından kuyuya atılıp, Mısır'da köle diye satılan ve sahibinin karısı bulunan Züleyha'nın, sevgisine karşılık vermediği için zindana atılan, Mısır hükümdarının düşünü yorumlamakla zindandan çıkıp Mısır'ın yönetimi başına geçen ünlü peygamber. Güzellik simgesi. Yusuf'la Züleyha olayı Kur'an'da anlatıldığı gibi Doğu yazarlarının önemli konularından biri olmuştur.

yuz, *F. a.* Kaplanı andırır yırtıcı bir hayvan, pars.

yuze, *F. s.* Yüzsüz, edepsiz dilenci.

yübuset, *A. a.* Kuruluk.

yümn, *A. a.* Uğur, mut, bereket.

yümnâ, *A. s.* Sağ yön.

yümnî, yümniyye, *A. s.* Uğurla ilgili.

yümum, *A. a.* [yemm ç.] Denizler.

yüsr, *A. a.* **1.** Kolaylık, rahat. **2.** Zenginlik.

yüsra, *A. a.* Sol yön.

yüsret, *A. a.* Kolaylık, rahat.

yüsür, *A. a.* Kolaylık.

yüus, *A. a.* [ye's ç.] Yeisler. Umutsuzluklar.

Z

z, Arap abecesinin *dal* harfinden bazılarıyla *zel, ze* harflerini karşılar.

za, *A. ad.* Sahip, malik anlamıyla ve "*zi, zu*" şekilleriyle kullanılır. Tarihte zilkade ayına işarettir.

-za, *A. s.* Bu, şu anlamıyla kimi Arapça sözcüklerle birleşik olarak bulunur. • *Ba'deza,* bundan sonra; *hakeza,* bunun gibi, yine; *keza,* böyle, böylece.

-zâ, *F. s.* Doğuran anlamıyla birleşik sözcük oluşturur. • *Nadirezâ,* nadir şey meydana getiren; *suhanzâ,* söz doğuran.

zaaf, za'f, *A. a.* Arıklık, kuvvetsizlik. • *Zaaf-i pîrî,* yaşlılıktan gelen güçsüzlük; *zaaf-i basar,* miyopluk.

zaafir, *A. a.* [za'feran ç.] Safranlar.

zaamet, ziamet, zeamet, *A. a.* Osmanlılar zamanında sipahilere verilen en büyük timar.

zâbıta, *A. a.* **1.** Kent güvenliğini sağlamakla görevli esenlik örgütü, polis. **2.** Kural, bağ. [ç. zavabit].

zabıtname, *F. a.* [zabıt-name] Bir toplantı ya da mahkemenin görüşülen, kararlaştırılan şeylerini saptamak üzere düzenlenen resmi yazı. Tutanak.

zabi, *A. a. (zı* ile) Karaca. Ahu.

zâbih, zâbiha, *A. s. (ze, ha* ile) [zebh'ten] Boğazlayan. Boğazlayıp kesen.

zâbit, *A. a.* (As.) Askerlere komuta eden ve kendilerini yöneten rütbeli asker, subay.

zâbitan, *F. a.* [zâbit ç.] Zâbitler, subaylar. • *Zâbitan-i aklâm,* resmi dairelerde kalem başları.

zabt, *A. a. (zı* ile) **1.** Sıkı tutma, iyi tutma. **2.** Yönetimi altına alma, kendine mal etme. **3.** Silah gücüyle bir yeri alma, fetih. **4.** Zorla alma. **5.** Anlama, kavrama. **6.** Kaydetme, özetini yazma. • *Zabt ü rabt,* düzen, disiplin.

zabtiyye, *A. a.* Zaptiye. Tanzimat'tan sonra yurtta güvenlik ve esenlik işleriyle görevli daireye verilen ad. Bu işle görevli polis, jandarma. İstanbul'da Zaptiye Nezareti vardı.

zac, *A. a.* Demir sulfat. Zaçyağı.

zacir, zacire, *A. s. (ze, elif, ce* ile) [zecr'den] Buyuran ve yasak eden.

zad, *A. a. (ze* ile) Azık, yiyecek. Kumanya.

-zad, *F. s.* Doğma, doğmuş anlamıyla birleşik sözcükler yapar. • *Maderzad,* anadan doğma; *melekzad,* melekten doğma; *nevzad,* yeni doğmuş; *perizad,* periden doğmuş.

zad. *Bkz.* dad.

zade, *A. be.* "Çok olsun, artsın" anlamında dua sözü. • *Zade ömrühü,* ömrü artsın; *zadet fazailühu,* erdemleri artsın.

zade, *F. a.* Evlat, oğul. [ç. zadegân].

zade, *F. s. (ze, de* ile) Doğmuş, meydana gelmiş anlamıyla sözcükler yapmada kullanılır. • *Zade-i tab',* (bir kimsenin) tabiatından meydana gelmiş eseri; *haramzade,* piç; *merdümzade,* insanoğlu; *perizade,* periden doğmuş; *şeyhzade,* şeyhoğlu.

zadegân, *F. a.* [zade ç.] Belirli ve ünlü aileler topluluğu, sınıfı (XIX. yüzyıl). Fransızca *aristocrates* karşılığı olarak kullanılmıştır.

zadegî, *F. a.* Zadelik, tanınmış bir kimsenin çocuğu olma.

zafer, *A. a. (zı* ile) **1.** Maksada ulaşma, başarma. **2.** Düşmanı yenme, üstün gelme.

za'feran, *A. a. (ze, ayın* ile) Safran.

zaferyab, *F. s.* [zafer-yab] Başarı gösteren, isteğine erişen. Üstün gelen.

za'fiyyet, *A. a. (dat, ayın* ile) Zayıflık. Güçsüzlük.

zag, *F. a. (ze* ile) Karga.

zagan, *F. a.* [zag ç.] Kargalar.

zagbece, *F. a.* [zag-bece] Karga yavrusu.

zagçeşm, *F. s.* [zag-çeşm] Mavi gözlü. Uğursuz.

zahair, *A. a.* [zahre ç.] Zahireler.

zahf, *A. a. (ze, ha* ile) **1.** (Çocuk) emekleme. **2.** Ayağını sürüyerek yürüme. **3.** Düşmana karşı asker yürüme. **4.** Kalabalık asker.

zahib, *A. s. (zel* ile) [zehab'dan] **1.** Gidici, giden. **2.** Bir düşünce ya da sanıya uyan, kapılan.

zahid, zahide, *A. s., a.* [zühd-den] Din emirlerine aşırı bağlı, tüm düşüncesi bu emirlerin yerine getirilmesi olan. [ç. zühhad].

zahidane, *A. be.* [zahid-ane] Zahitlere yakışırcasına.

zâhif, zâhife, *A. s. (ze, elif, ha* ile) Yılan gibi karnı üzerine sürünerek yürüyen sürüngen.

zahîf, zahîfe, *F. s.* Kibirli.

zâhife, *A. a.* Yılan gibi karnı üzerine sürünerek yürüyen hayvan, sürüngen.

zahil, *A. s. (zel, he* ile) [zühulden] İhmal eden, unutan.

zahîr, *A. a. (ze, he* ile) İç ağrısı.

zahir, *A. s.* Semiz. Tavlı ve bol olan.

zahir, zahire, *A. s. (ze, he* ile) Parlak. • *Nücum-i zahire,* parlak yıldızlar.

zahir, zahire, *A. s.* Taşkın, coşkun (deniz). • *Bahr-i zahir,* coşkun deniz.

zâhir, zâhire, *A. s.* [zuhûr'dan] Meydanda olan. Açık, belli, görünür.

zâhir, zâhire, *A. s.* Bir şeyin dış görünüşü. Meydanda olan biçimi.

zâhîr, *A. s. (zı, he* ile) [zahr'dan] Arka çıkan, yardımcı.

zâhirbîn, *F. s.* [zâhir-bîn] Bir şeyin yalnız dışına bakan, görünüşe bakan.

zahire, *A. a.* Vaktinde harcanmak için ambara konup saklanan yiyecek. Tahıl.

zâhiren, *A. be.* Görünüşte.

zahiri, zahiriyye, *A. s. (zı* ile) Dıştan görünen. Meydanda olan.

zahiriyyat, *A. a.* Dış görünüşler.

zâhirperest, *F. s.* [zâhir-perest] Göze görünecek yanlara dikkat edip iç yüze aldırış etmeyen.

zahm, *F. a. (ze, hı* ile) Yara. • *Zahm-i çeşm,* (göz yarası) göz değmesi.

zahmdar, *F. s.* [zahm-dar] Yaralı.

zahme, *F. a.* **1.** Vurma. **2.** Yara. **3.** Saz çalacak alet. **4.** Üzengi kayışı.

zahmet, *A. a.* **1.** Sıkıntı, rahatsızlık. **2.** Zor, güç. **3.** Yorgunluk.

zahmhorde, *F. s.* [zahm-horde] **1.** Vurulmuş, çarpılmış. **2.** Yaralı.

zahmkâr, *F. s.* [zahm-kâr] Yaralayan, yaralayıcı.

zahmnâk, *F. s.* [zahm-nâk] Yaralı.

zahmzede, *F. s.* [zahm-zede] Yaralı.

zahr, zahır, *A. a. (zı, he* ile) **1.** Arka, sırt. **2.** Kâğıt ve sairenin arka yanı, gerisi. • *Kuvve-i zahr, kuvvet-üz-zahr,* arkada olan yardımcı güç, arkalayan, arkayı tutan.

zaid, zaide, *A. s.* [ziyade'den] **1.** Artan, artırılan. **2.** Fazla, gereksiz. **3.** (Mat.) Artı. [ç. zevaid].

zaif, zaife, *A. s.* [zaaf'tan] **1.** Güçsüz. **2.** İtibarsız, kuvvetsiz. Gevşek. **3.** Arık, lağar.

zaik, zaika, *A. a.* [zevk'ten] Tadan, lezzet duyan.

zaika, *A. a. (zel, hemze, kaf* ile) [zevk'ten] Tatma. Tadım.

zail, zaile, *A. s.* [zeval'den] **1.** Sona eren, sürekli olmayan. **2.** Geçen, geçmiş olan.

zâim, *A. s.* Zeameti olan.

zaîm, *A. a.* [zeamet'ten] **1.** Zeamet sahibi. **2.** Kefil. [ç. zuama].

zair, zaire, *A. s.* [ziyaret'ten] Ziyaret eden, görmeye, hatır sormaya giden.

zâki, *A. s. (ze* ile) Temiz, saf, davranışları doğru (kimse).

zakir, zakire, *A. s.* [zikr'den] Zikreden. Tekke hanendesi.

zakire, *A. a.* (Fel.) Fransızca

memoire (bellek) karşılığı (XX. yüzyıl).

zakkum, *A. a.* **1.** Yemişi acı bir çeşit ağaç. **2.** Cehennemde yetişen bir ağaç.

Zal, *F. a.* "Yaşlı, ak sakallı adam" anlamında olan bu sözcük eski Fars kahramanlarından ünlü pehlivan Rüstemin babasının adıdır.

zal, *A. a.* Arapça "zal-i muceme" denilen harfin adı. Türkçede "dal ze'si" de denirdi.

zalâl, *A. s.* Gölge eden. Gölgesi olan.

zalâm, *A. a.* **1.** Karanlık. **2.** Haksızlık.

zaleme, *A. a.* [zalim ç.] Zalimler, kıyıcılar.

zâlike, *A. ad.* Şu, o. • *Binaen alâzâlik,* bundan dolayı, bunun üzerine; *kezâlik,* keza, bu da öyle; *maazâlik,* bununla birlikte, şu var ki.

zalîl, *A. s.* [zill'den] Koyu gölgeli.

zalim, zalime, *A. s. (zı* ile) Haksızlık eden zulmeden. [ç. zaleme].

zalimane, *F. s., be.* [zalim-ane] Zulümle yapılan. Zalim insana yakışır biçimde.

zalimîn, *A. a.* [zalim ç.] Zalimler.

zalûm, *A. s.* Aşırı zalim olan.

zam, zamm, *A. a. (dat, mim* ile) **1.** Katma, ekleme. **2.** Artırma, fazla olarak verme. **3.** (A. Dilb.) Bir harfin mazmum (yani, "o" diye) okunması.

zamaim, *A. a.* [zamime ç.] Ekler, artırmalar.

zamair, *A. a.* [zamir c.] Zamirler.

zaman, zeman, *A. a.* Zaman. • *Zemin ü zaman,* münasebet, uygun düşürme. *Hemzaman,* zamandaş, çağdaş.

zaman, *A. a.* **1.** Kefil olma, kefalet. **2.** Bir şeyin mislini ya da değerini vermek üzere zarara karşı kefil olma.

zamane, *A. a.* (Genellikle küçümsemeyle) **1.** Vakit, zaman, dönem, çağ. **2.** Şimdiki zaman. **3.** Dünya. **4.** Talih, baht, felek.

zamanî, *A. s.* Zamanla ilgili.

zamile, *A. a.* Küçük yük. Yük hayvanı.

zamime, *A. a.* Zamm olmuş, eklenmiş şey.

zâmin, *A. s.* [zaman'dan] Kefil olma. Tazmin edici.

zamîn, *A. s. (dat* ile) [zaman'dan] Tazmin eden, kefil olan.

zamir, *A. a.* **1.** İç. Her şeyin içyüzü. **2.** Yürek, vicdan. **3.** (Dilb.) Bir adın yerini tutan sözcük, zamir. • *Levh-i zamir,* içteki (gönüldeki) levha.

zamm. *Bkz.* zam.

zamme, *A. a.* Ötrü denen ve "v" yazılıp, o, ö, u, ü okunan Arap harfleri harekesi. • *Zamme-ı makbuza-i hafife,* ü sesi; *-makbuze-i sakile,* u sesi; *-mebsuta-i hafife,* ö sesi; *-mebsuta-i sakile,* o sesi veren ve harfi.

zan, zann, *A. a. (zı, nun* ile) **1.**

Sanma, sanı. **2.** Kuşku, kesin bilmeme. **3.** Kuşku, işkil. • *Zann-i galib,* kuvvetli, gerçeğe en yakın zan; *hüsn-i zan,* iyi düşünce besleme; *su-i zan,* kötü düşünce besleme, kötü sanma. [ç. zunun].

zanbak, *A. a.* Zambak.

zânî, zâniye, *A. s.* [zina'dan] Zina eden erkek ya da kadın.

zank, dank, *A. s.* Darlık, sıkıntı.

zann. *Bkz.* zan.

zannî, *A. s.* Zanla ilgili.

zanniyyat, *A. a.* [zannî ç.] Zanla ilgili şeyler. Asılsız kuşkular, tereddütlü sanmalar.

zanu, *F. a.* Diz.

zanubezanu, *F. s.* [zanu-bezanu] Diz dize.

zanubezemin, *F. s.* [zanu-bezemin] Diz çöken.

zanuzede, *F. s.* [zanu-zede] Diz çökmüş.

zanuzen, *F. s.* [zanu-zen] Diz çökmüş.

zâr, *F. a.* **1.** Sesli ağlama, inleme. **2.** Zayıf, dermansız. • *Zâr zâr,* sesle ağlaya ağlaya, yanık yanık.

zâr, *F. s.* Sesle ağlayan, inleyen. • *Âşık-i zâr, bülbül-i zâr, dil-i zâr,* inleyen, sızıldayan âşık, bülbül, gönül.

-zar, *F. il.* Ad olan sözcüklere ulanarak yer bildirir. • *Bkz. Bağzar, çemenzar, gonce zar, gülzar, harabezar, huldzar, kârzar, lâlezar, sayezar, sengzar.*

zaraat, daraat, *A. a. (dat, ayın* ile) Alçalma, kendini küçültme.

zarafet, *A. a.* Naziklik, incelik. Davranış ve söyleyiş, giyim kuşam inceliği. (Ed. Ce.): • *Zarafet-i müstesna; -nadire; ihtiyac-i zarafet; muvafık-i zarafet; nokta-i zarafet; zevk-i zarafet.*

zaragım, *A. a.* [zırgam ç.] Aslanlar.

zaraif, *A. a.* [zarife ç.] Zarif, ince şeyler.

zarar, *A. a.* Ziyan, eksiklik. Kayıp.

zarardide, *F. s.* [zarar-dide] Kayba, ziyana uğramış.

zarb, darb, *A. a. (dat* ile) **1.** Vurma, dövme. **2.** Maden üzerine para damgası vurma. **3.** (Mat.) Çarpma. **4.** Dikme, kurma. **5.** Kudret, güç.

zarbhane. *Bkz.* darbhane.

zarbzen. *Bkz.* darbzen.

zarf, *A. a. (zı* ile) **1.** Kab, kılıf, mahfaza. **2.** Mektupların içine konduğu kâğıt kap. **3.** (Dilb.) Yer ve zamanı gösteren sözcük, belirteç.

zarfiyyet, *A. a.* Bir sözcüğün belirteç olma hali, bu halde kullanılması.

zarî', *A. s., a.* [zer'den] Ekin eken, çiftçi.

zarî, *F. a.* Ağlayıp sızlama.

zarif, zarife, *A. s. (zı* ile) Nazik, ince, beğenilir tavır ve edalı, güzel, yakışıklı kimse.

zarifane, *F. be.* [zarif-ane] İncelikle, zarifçe.

zarîh, darîh, *A. a. (dat* ile) Mezar.

zarr, darr, zarre, darre, *A. s. (dat* ile) Zarar nedeni.

zarr, darr, *A. a.* Zarar, ziyan.

zarta, *A. a.* Osuruk.

zarurât, *A. a.* [zaruret ç.] Zaruretler, zorunluluklar.

zarure, zaruret, *A. a.* **1.** Çaresizlik. **2.** Yoksulluk, fakirlik. **3.** Yasak bir şeyin yapılmadığı halde ölüm ya da ölüme yakın durum, zorunluluk. • *Bizzarure,* çaresiz, ister istemez.

zarurî, zaruriyye, *A. s.* İster istemez olacak olan zorunlu iş. • *Emr-i zarurî,* ister istemez olacak iş; *ihtiyacat-i zaruriyye,* yaşama için mutlaka gerekli olan şeyler.

zaruriyyat, *A. a.* [zarurî ç.] Mutlaka olan ve yapılan şeyler.

zat, *A. a.* **1.** Kendi. **2.** Asıl, öz, cevher. **3.** Saygıdeğer, sayılır kimse. • *Zat-i âlileri,* sen ya da o; *zat-ül-beyn,* iki ya da daha çok kimse arasındaki ilişki; *zatüs-sudur,* yürekte gizli olan şeyler; *bizzat,* kendisi; *hadd-i zatında,* aslında sonradan değil; *ism-i zat,* zat bildiren ad.

zat, *A. s.* **1.** Sahip, malik (kadın), -li. **2.** Birçok hekimlik, bitkibilim ve hayvanbilim terimlerinde hastalık ve -li, -giller anlamıyla bulunur. • *Zat-ülcenb,* ciğer zarı yangısı; *zatül-ercül-ül-batnıye,* karındanbacaklılar; *zat-ül-ercül-ülcezriye,* köktenbacaklılar; *zatül-filkateyn,* ikiçenekliler; *zatül-hareke,* otomatik; *zat-ülilkah-i hafiyye,* çiçeksiz bitkiler; *zat-ül-kasabat,* trakeliler. *Zatül-kürsî,* Kasyope (Cassiopee) takımyıldızı; *zat-üs-sedaya,* memeliler (XIX. yüzyıl); *zat-üzzevc,* kocalı (kadın).

zaten, *A. be.* Normal ve yaradılıştan olan, olarak. Kendiliğinden olup yapma olmayarak.

zatî, zatiyye, *A. s.* **1.** Cevhere, asla ait olan, sonradan olmayan. **2.** Bir kimsenin kendine, şahsına mahsus olan, özel. • *Muamelât-i zatiyye,* zat (özlük) işleri.

zatiyyat, *A. a.* **1.** Zat, şahıs işleri (XIX. yüzyıl). **2.** Sahsiyat (XX. yüzyıl).

zavabıt, *A. a.* [zabıta ç.] Kurallar nizamlar, usuller. • *Zavabıt-i idare,* idare, yönetim kuralları; *-nahviyye,* sözdizimi kuralları.

zavahir, *A. a.* [zahir ç.] Bir nesne ya da kimsenin meydanda olan görünür yanları.

zaviye, *A. a.* **1.** Köşe, bucak. **2.** Bir sofunun ibadet için çekildiği tenha yer. **3.** Küçük tekke. **4.** (Mat.) Açı. [ç. zevaya].

zaya'. *Bkz.* ziya.

zay'a, day'a, *A. a.* **1.** Yapısı olmayan arsa. **2.** Geliri olan yapı. **3.** Tarla, çiftlik.

zayf. *Bkz.* dayf.

zayi', *A. s.* [ziya'dan] Elden çıkan, kaybolan. Yitik.

zayi'at, *A. a.* [zayi' ç.] Kayıplar, yitikler.

zayiçe, *F. a.* [zeyç'ten] Yıldızla-

rın belli bir süredeki yer ve durumunu gösterir cetvel.

zeab, *A. a.* [zi'b] (Yırtıcı) Kurtlar.

zebad, *A. a.* **1.** Kalemiş yağı. **2.** Mis kedisi.

zeamet. *Bkz.* zaamet.

zeban, *F. a.* Dil. • *Ateşzeban. Bkz. düzeban,* iki ağızlı, iki dilli; *Bkz. terzeban.*

zebanâver, *F. s.* [zeban-âver] Dile getirme, bol söyleme.

zebandıraz, *F. s.* [zeban-dıraz] Dil uzatan, atıp tutan.

zebane, *F. a.* **1.** Terazi gibi kimi aletlerin dili andıran parçaları. **2.** Alev, yalın.

zebanekeş, *F. s.* [zebane-keş] Alevli, alevlenen.

zebanî, *A. a.* Cehennemlikleri cehenneme atmaya memur melek.

zebaniyan, *F. a.* Zebaniler.

zebaniye, *A. a. (ze* ile) [zebanî ç.] Zebaniler, cehennem melekleri.

zebanzed, *F. s.* [zeban-zed] **1.** Dil persengi. **2.** Alışılmış, kullanışlı, yayılmış (söz).

zebayih, *A. a.* [zebiha ç.] Kurbanlar. Kurbanlık hayvanlar.

zebb, *A. a.* Kovmak.

zebed, *A. a.* Köpük. [ç. ezbad].

zeber, *F. s.* Üst. • *Zir ü zeber,* altüst.

zeberced, *A. a.* Zümrütten daha açık yeşil renkte bir süs taşı.

zeberdest, *F. s.* [zeber-dest] Eli üstün. Amir, hâkim.

zebh, *A. a.* **1.** Boğazlama, kesme. **2.** Kurban kesme. **3.** Başla boyun arasındaki eklemi kesme, ayırma.

zebhiyye, *A. a.* Kasapların kestikleri hayvanlardan alınan vergi.

zebib, *A. a.* Kuru üzüm.

zebîh, zebîha, *A. s.* [zebh'ten] Kesilmiş ya da kesilecek kurban.

zebîha, *A. a.* **1.** Kurbanlık hayvan. **2.** Boğazlanan hayvan.

zebun, *F. s. (ze* ile) Zayıf, güçsüz, kuvvetsiz.

zebunî, *F. a.* Zayıflık.

zebunküş, *F. s.* [zebun-küş] Kendinden zayıfa acımayan, kendinden zayıfa gücü yeten.

zebur, *A. a.* **1.** Kitap. **2.** Mektup. **3.** *ö. a.* Davud peygamberin kutsal kitabı.

zeccac, *A. s.* [zücac'dan] Camcı, şişe ve cam yapan.

zecr, *A. a.* **1.** Yasak etme, yaptırmama. **2.** Zorlama, zorla yaptırma. **3.** Angarya işletme. **4.** Eziyet. Sıkma.

zecren, *A. be.* Zorlayarak, zorla. Ceza olarak.

zecrî, zecriyye, *A. s.* Zorlayıcı.

zecriyye, *A. a.* Alkollü içkiler vergisi.

zed, *F. a. (ze, de* ile) Vurma, dövme. • *Zed ü hord,* savaş.

-zed, *F. s.* "Vuran, vurucu" anlamıyla tamlamalar yapılmada kullanılır. • *Bkz. güşzed, zebanzed.*

-zede, *F. s.* "Vurulmuş, uğramış, yakalanmış" anlamıyla tamlamalar meydana getirmede kullanılır. • *Bkz. afetzede, be-*

lâzede, harikzede, kazazede, musibetzede, serzede, sevdazede.

-zedegân, *F. s.* [-zede ç.] *Bkz.* -zede.

zeferat, *A. a. (ze* ile) [zefir ç.] Soluk almalar.

zefir, *A. a.* Nefes verme.

zegan, *F. a. (ze, gayın, nun* ile) Çaylak.

zehab, *A. a. (zel, he* ile) **1.** Gitme. **2.** Bir düşünce ve sanıya uyma. Sapma. Bir düşünce ya da sanıda bulunma. • *Iyab ü zehab,* gidip gelme.

zehadet, *A. a.* Zahitlik.

zeharif, *A. a.* [zuhrûf ç.] Yalancı süsler.

zeheb, *A. a.* Altın. • *Eb-üzzeheb,* altın babası, çok zengin insan.

zehebî, *A. s.* Altından yapılma ya da altınla ilgili.

zehhar, *A. a. (ze, hı* ile) Çok taşkın coşkun (deniz).

zehîb, *A. s. (zel, he* ile) Altın yaldızlı.

zehîy, *F. ün.* "Ne güzel!, ne mutlu!" anlamında ünlem. Alay için de kullanılır.

zehr, *F. a.* Zehir, ağı. (Ed. Ce.): • *Zehr-i bürudet; -hakikat; -memat; -tekaza.*

zehr, zehre, *A. a. (ze, he* ile) Çiçek.

zehra', *A. a.* Yüzü pek parlak olan.

Zehra, *A. a.* Muhammed Peygamberin kızı Fatma'nın lakabı. • *Fatımat-üz-Zehra.*

zehrâb, *F. a.* [zehr-âb] Acı su.

zehrâbe, *F. a.* Acı zehir gibi su. (Mec.) Acılık, acı, kaygı.

zehrâlûd, *F. s.* [zehr-âlûd] Zehirli. Zehir gibi.

zehramiz, *F. s.* [zehr-amiz] Zehirli. Acı.

zehrbar, *F. s.* [zehr-bar] Zehir yağdıran, pek acı.

zehre, zehr, *A. a.* Çiçek. [ç. ezhar].

zehre, *F. a. (ze, he* ile) **1.** Öd, safra. **2.** Yiğitlik, yüreklilik.

zehreçâk, *F. s.* [zehre-çâk] Ödü kopmuş, korkak.

zehredar, *F. s.* [zehre-dar] Yiğit, yürekli.

zehreterak, *F. s.* [zehre-terak] Ödü kopmuş, çok korkmuş.

zehrhand, *F. a.* [zehr-hand] Acı gülme.

zehrîn, *F. s.* Zehir gibi, acı.

zehrnâk, *F. s.* [zehr-nâk] Zehirli ağılı.

zehuk, *A. a. (ze, he, kaf* ile) Kısa ömürlü, geçici.

zeir, *A. a.* **1.** Aslan kükremesi. **2.** (Hek.) İç organlardan işitilen ses.

zekâ', *A. a. (zel* ile) Zihin keskinliği. Çabuk anlama.

zekâ, *A. a. (ze* ile) Saflık, duruluk. Hal düzgünlüğü.

zekan, *A. a.* İki çene kemiğinin birleştiği nokta. • *Çah-i zekan,* çene çukuru.

zekât, *A. a.* İslamın beş şartından biri, mal ve paranın paklığını, helallığını sağlamak için kırkta birinin her yıl sadaka olarak dağıtılması.

zekâvet, *A. a.* Zekâ. Zekilik

zeker, *A. a. (ze* ile) **1.** Erkek. **2.** Erkeklik organı.

zeki, zekiyye, *A. s.* Zihni keskin, çabuk anlayışlı.

zekî, zekiyye, *A. s. (ze, kef* ile) [zekâ'dan] Temiz, halis. Hali temiz olan kimse.

zel. *Bkz.* zell.

zelak. *Bkz.* zelka.

zelâlet, *A. a. (zel* ile) Alçaklık, horluk.

zelâzil, *A. a.* [zelzele ç.] Yer sarsıntıları, depremler.

zelâzil, *A. a.* [zilzil ç.] Uzun etekler.

Zeliha, *A. a. Bkz.* Züleyha.

zelil, zelile, *A. s.* [zillet'ten] Hor, hakir, alçak.

zelilâne, *F. be.* [zelil-ane] Alçakça, aşağılaşarak.

zelka, zelak, *A. a.* Sürçme, kayma. • *Zelka-i kadem,* ayak sürçmesi.

zell, zelle, *A. a. (ze, lâm* ile) **1.** Ayak sürçme, kayma. **2.** Yanılma, yanlış. [ç. zellât].

zellât, *A. a.* [zelle ç.] **1.** Suçlar, günahlar. **2.** Ayak sürçmeler, hatalar.

zelûl, *A. s.* Yavaş ve yumuşak huylu.

zelzal, zilzal, *A. a.* Deprem.

zelzele, *A. a.* Deprem.

zem. *Bkz.* zemm.

zemaim, *A. a.* [zemime ç.] Kötü durumlar, şeyler.

zeman. *Bkz.* zaman.

zemherir, *A. a. (ze, he* ile) Karakış.

zemîm, zemîme, *A. s. (zel* ile) [zemm'den] Kötü, beğenilmeyecek.

zemîme, *A. a. (zel* ile) [zemmden] Zemmedilmeye, yerilmeye layık şey. Kötü durum, davranış.

zemin, *F. a. (ze* ile) **1.** Yeryüzü. **2.** Üzerinde nakışlar bulunan bir şeyin asıl rengi. **3.** Tarz, eda. **4.** Konu, tema. • *Zemin ü zaman,* yer ve konu uygunluğu, münasebet; *nevzemin,* yeni yolda, yeni üslupta; *-rûy-i zemin,* yeryüzü; *taht-ez-zemin,* yeraltı; *zir-i zemin,* yeraltı, yerin dibi. (Ed. Ce.): • *Zemin-i cidal; -izdivac; -mekal; -muhakeme; -mütalâa; -tatbik; -zevk.*

zeminbus, *F. a.* Yer öpme.

zeminbusî, *F. a.* [zemin-busî] Yer öpmeklik.

zemindar, *F. a.* [zemin-dar] Vali, hâkim.

zemistan, *F. a. (ze* ile) Kış.

zemm, zem, *A. a.* Birinin kötülüğünü söyleme. Ayıplama, yerme, çekiştirme.

zemmam, *A. s.* [zemm'den] Çok zemmeden, çekiştiren, fassal, dedikoducu.

Zemzem, *A. a.* Kabe yanında ünlü bir kuyu. • *Ab-i Zemzem,* Zemzem kuyusu suyu; *bi'r-i Zemzem, çah-i Zemzem,* Zemzem kuyusu.

zemzemat, *A. a. (ze, ze* ile) [zemzeme ç.] Irlamalar, nağmeli sesler.

zemzeme, *A. a.* Ezgili ses. Terennüm, teganni. Davud'un *Mezamir*'ini, yahut *Makamat-i*

Zend'i okuyanların teranesi. (Ed. Ce.): • *Zemzeme-i duradur; -mestiâver rü'ya; -saadet.*

zen, *F. a.* Kadın. • *Pîrezen,* kocakarı.

-zen, *F. s. (zen, nun* ile) **1.** Vuran, çalan. **2.** Kesen. **3.** Basan. **4.** Atan; anlamlarıyla tamlamalar yapmada kullanılır. • *Destzen,* el vuran, el uzatan; *handezen, lâfzen. Bkz. nârazen,* nara atan; *rehzen,* yol kesen, eşkıya; *sikkezen,* madenden para kazan, para basan; *şemşirzen,* kılıç çeken, kılıç çalan. (Ed. Ce.): • *Handezen; kahkahazen; mevczen; muştezen; nalişzen.*

zenabil, *A. a.* [zenbil ç.] Zembiller.

zenabîr, *A. a.* [zenbur *c.*] Eşek arıları.

zenadik, zenadıka, *A. a.* [zındık ç.] Zındıklar.

zenah, zenahdan, *F. a. (ze, nun, hı* ile) Çene. • *Çah-i zenahdan,* çene çukuru.

zenan, *F. a.* [zen ç.] Kadınlar. • *Mekr-i zenan,* kadınlar hilesi.

-zenan, *F. s.* "Vurarak" anlamıyla tamlamalar meydana getirir. • *Ta'nezenan,* söverek.

zenane, *F. s.* Kadına özgü, kadın işi.

zenanîr, *A. a.* [zünnar ç.] Zünnarlar.

zenb, *A. a.* Günah, suç, kabahat.

zenbak, *A. a.* Zambak.

zenbil, *A. a.* Zembil.

zenbur, *F. a.* Arı.

zenburek, *F. a. (ze* ile) Zemberek.

zenc, *A. a.* Kara, siyah.

zencar, *A. a.* Bakır pası çeşidinden göztaşı.

zencebil, *A. a.* **1.** Zencefil. **2.** Şarap.

zencî, zenciyye, *A. s., a.* Afrikalı, kara ırktan. Kara adam, Sudanlı.

zencir, *F. a.* Zincir.

zencirbend, *F. s.* [zencir-bend] Zincirle bağlı, prangaya vurulmuş.

zend, *A. a. (ze* ile) **1.** Çakmak demiri. **2.** Bilek kemiği.

Zend, *F. a.* Mecusi dinini kurmuş olan Zerdüşt'ün bıraktığı kitap. Eski Fars dili. • *Zendavesta.*

zendeka, *A. a.* Tanrı'yı, ahreti, hasrı yadsıma, inkâr etme. Dinsiz olma.

zendost, *F. s.* [zen-dost] Kadınlardan hoşlanan, zampara.

zeneb, *A. a. (ze* ile) Kuyruk. • *Zuzeneb,* kuyruklu.

zeneh zenehdan, *F. a.* Çene. • *Çah-i zenehdan,* çene çukuru; *sîb-i zenehdan,* yuvarlak çene; elmayı andırır çene.

zenek, *F. a.* Küçük kadın.

zeng, *F. a.* **1.** Zenc, zenci. **2.** Ceng, pas. **3.** Zil. Çalpara.

zengâr, *F. a.* Bakır pası soyundan göztaşı.

zengî, *F. a.* Zenci.

zengül, zengüle, zengûl, *F. a.* Çan, çıngırak. Tef pulu. Doğu musikisinde bir makam adı.

zenne, *A. a.* [Farsça zenandan] **1.** Kadın kısmı. **2.** Kadın rolü yapan erkek. **3.** Kadın işi, kadın eşyası.

zenpare, *F. s.* [zen-pare] Zam para.

zenperest, *F. s.* [zen-perest] Kadına düşkün. Kadın peşinde dolaşır (kimse). [ç. zenperestegân].

zer', *A. a. (ze, ayın* ile) **1.** Tohum saçma, ekme. **2.** Ekilip bitmiş olan, tahıl. Ekin.

zer, *F. s.* Sarı.

zer, *F. a. (ze* ile) **1.** Altın. **2.** Akçe, para. **3.** (Tas.) Nöbet, oruç. Çile. • *Zer-i mahbub,* (eski) yirmi beş kuruş değerinde bir altın para; *-maklûb,* kalp altın; *pute-i zer,* altın potası; *sîm ü zer,* gümüşle altın.

zerâb, *F. a.* [zer-âb] **1.** Yaldız mürekkep. **2.** Beyaz şarap.

zeraf, züraf, *F. a.* Zürafa.

zerarî, *A. a.* [zürriyyet ç.] Zürriyetler. Kuşaklar. Evlat, çocuklar.

zeravend, *F. a.* (Bitb.) Zeravend.

zerbaf, *F. a.* [zer-baf] Ustufacı. Sırmalı kumaş dokuyan kimse.

zerbafte, *F. a.* [zer-bafte] Sırmalı kumaş. Ustufa.

zerbeft, *F. a.* Sırmalı kumaş. Ustufa.

zerbeft, *F. a.* Sırmalı kumaş. Ustufa.

zerd, zered, *A. a.* Halka halka örülmüş zırh, savaşçı zırhı.

zerd, *F. s.* **1.** Sarı. **2.** Soluk, solgun. • *Rûy-i zerd,* sararmış, soluk yüz.

zerdâb, *F. a.* [zerd-âb] **1.** Beyaz şarap. **2.** Safra. **3.** Cerahat, irin.

zerdâlû, *F. a.* Zerdali.

zerde, *F. a.* **1.** Safranla tatlı olarak pişirilmiş pilav. **2.** Yumurtanın sarısı. **3.** Safra. • *Pilav zerde,* düğün.

zerdeçav, zerdeçûb, *F. a.* Zerdeçal boyası.

zerdfam, *F. s.* [zerd-fam] Sarı renkte, sarı renkli.

zerdgûş, zerdgûşe, *F. s.* **1.** Ürkek, korkak. **2.** İkiyüzlü.

zerdî, *F. a.* Sarılık. Sarı renkte olma.

zerduz, *F. a.* [zer-duz] **1.** Sırma işleyici. **2.** Sırmalı, kılaptanlı.

Zerdüşt, *F. a.* Zerdüşt.

Zerdüştî, *F. s., a.* Zerdüşt dininde olan kimse. Ateşperest, ateşe tapan. Mecusi.

zerefşan, *F. s.* [zer-efşan] **1.** Altın saçıcı. **2.** Altın kakmalı.

zerendud, *F. s.* [zer-endud] Altın yaldızlı.

zerger, *F. a.* [zer-ger] **1.** Altın işleyen. **2.** Kuyumcu.

zergeran, *F. a.* [zerger ç.] Kuyumcular.

zergerî, *F. a.* Kuyumculuk.

zergûn, *F. s.* [zer-gûn] Altın gibi, sarı renkte.

zerhırîd, zerhıride, *F. s.* [zerhırid] Satın alınmış (kimse), köle.

zeri', *A. s. (ze, re, ayın* ile) Çabuk, kolay. • *Mevt-i zeri',* çabuk ölüm.

zer'î, *A. s.* Arşınla ölçülen (şey).

zerî', *A. a.* Araya giren, şefaatçi.

zeria, *A. a.* Vesile, bahane, fırsat. [ç. zerai'].

zerin, zerrin, *F. s.* Altından ya da altına benzer olan.

zer'iyyat, *A. a.* Ekim.

zerk, *F. a. (ze, kaf* ile) İkiyüzlülük. Hile.

zerk, *A. a.* Şırınga etme.

zerka, *A. s.* **1.** (Uygunsuzluğuyla ün salmış bir Arap kadının adından) Gök gözlü kadın. **2.** Gök mavisi. **3.** Mavi (göz).

zerkalûd, *F. s.* [zerk-alûd] Riyalı, riya içinde.

zerkâr, *F. s.* [zer-kâr] Altın işleme. Sırma işlenmiş.

zerkârî, *F. a.* Altın işlemecilik.

zerkeş, *F. s.* [zer-keş] Altın tel yapıcı, sırmacı.

zerkfüruş, *F. s.* [zerk-füruş] Hileci, ikiyüzlü.

zerkûb, *F. a.* [zer-kûb] Altın dövücü. Altın yaprak, sarı yaldız yapan.

zernigâr, *F. s.* [zer-nigâr] Altınla işlenmiş.

zernişan, *F. s.* [zer-nişan] Kılıç ve başka şeyler üzerine kakma altınla işlenmiş yazı ve başka şeyler.

zerra', *A. a.* Ekinci. Çiftçi.

zerrak, *A. s.* [zerk'ten] Ziyade mürayi, ikiyüzlü.

zerrat, *A. a.* [zerra ç.] Zerreler.

zerre, *A. a.* Pek küçük parça.

zerrevâr, *F. s.* Zerre kadar. Çok önemsiz.

zerrin, zerin, *F. s.* **1.** Altından yapılmış, altın. **2.** Altın gibi, sarı. (Ed. Ce.): • *Giysu-yi zerrin; pervane-i zerrin; zühre-i zerrin.*

zerrişte, *F. s.* [zer-riște] Altın tel. Sırma. Sarı.

zerşinas, *F. s.* [zer-şinas] Altın tanıyan. Sarraf.

zertâr, *F. s.* [zer-târ] Altın tel sırma. (Mec.) Güneş ışını.

zertarî, *F. a.* Altın tel ya da sırmayla işlenmiş ya da dokunmuş.

zerver, *F. s.* Altın yaldızlı olan.

zevacir, *A. a., ç.* Yasak şeyler.

zevad, zevade, *F. a.* Azık stoku. • *Zad ü zevad,* azıklar.

zevahif, *A. a.* [zahife ç.] Sürüngenler.

zevahir, *A. a.* [zahir ç.] Coşkun denizler.

zevahir, *A. a.* [zühre ç.] Çiçekler.

zevaib, *A. a. (zel, hemze* ile) [ze'b ç.] Perçemler, kâküller.

zevaid, *A. a.* [zaide ç.] Ziyade, çok, fazla şeyler.

zevail, *A. a. (ze* ile) [zaile ç.] Baki olmayan, zeval bulucu şeyler.

zeval, *A. a.* **1.** Zail olma, sona erme. **2.** Aşağılama, inme. **3.** Bir nesne yerinden ayrılıp geçme. **4.** Güneşin başucunda bulunma zamanı. • *Zevalnâpezir,* zeval bulmaz; *bizeval,* zevalsiz; *seri-üz-zeval,* çok dayanmayan, çabuk geçen.

zevalî, *A. s.* Zevalle ilgili, zevale ait. • *Saat-i zevali,* öğle vaktini esas alan saat.

zevalpezir, *F. s.* [zeval-pezir]

Sona eren, geçici olan.

zevamil, *A. a.* [zamile ç.] Küçük yükler. Yük hayvanları.

zevan, *F. a.* Zıvana.

zevat, *A. a. (zel, te* ile) [zat ç.] Zatlar, kimseler.

zevaya, *A. a.* [zaviye ç.] (Geo.) Açılar.

zevaya, *A. a.* [zaviye ç.] Zavi-yeler, tekkeler.

zevb, *A. a. Bkz.* zeveban.

zevc, *A. a.* **1.** Çift. Iki şeyden meydana gelen takım. **2.** Bir çiftin her biri, eş. **3.** Koca ve karının her biri. [ç. ezvac].

zevcat, *A. a.* [zevce ç.] Kadın eşler.

zevce, *A. a. (ze* ile) Kadın eş. [ç. ezvac, zevcat].

zevceyn, *A. a.* Kadınla erkek çift.

zevcî, zevciyye, *A. s.* Karı kocayla ilgili.

zevciyyet, *A. a.* Kocalık, karılık. Karı koca durumu.

zeveban, *A. a. (zel* ile) Erimeb.

zevi-, *A. a.* [zu ç.] Sahipler.

zevilerham, *A. s.* [zevi-l-erham] Ana (kadın) tarafından akraba.

zevilervah, *A. s.* [zevi-l-ervah] Ruh sahipleri, canlılar.

zevilhayat, *A. a.* [zevi-l-hayat] Canlılar.

zevilihtiram, *A. s.* [zevi-l-ihtiram] Saygıdeğer kişiler.

zevilukul, *A. s.* [zevi-l-ukul] Akıl sahipleri, insanlar.

zevk, *A. a. (zel, kaf* ile) **1.** Tatma, tat. **2.** Beş duygudan tat alma duygusu. **3.** Iyiyle kötüyü ayırt etme yetisi. **4.** Eğlence, cümbüş. **5.** Alay etme, eğlenme. (Ed. Ce.): • *Zevk-i ani; -marîz; -nefaisperestî; -nefaset; -nefis; -telebbüs; -zarafet; erbab-ı zevk; hayat-i zevk; hisseçîn-i zevk; humma-yi zevk; zemîn-i zevk.*

zevkıyyat, *A. a.* Zevk, eğlence işleri.

zevkyab, *F. s.* [zevk-yab] Tat alan, zevk alan.

Zevra, *A. a.* Bağdat kenti.

zevrak, *A. a.* **1.** Kayık. **2.** Mekke'de yapılan ve Zemzem koyma kabı, ibrik. Zemzem şişesi.

zevrakçe, *F. a. (ze* ile) Küçük kayık, sandal.

zeya'. *Bkz.* zıya'.

zeybak. *Bkz.* zibak.

zeyc. *Bkz.* zic.

zeyf, *A. a. (ze, ye, fe* ile) Kalp, silik para.

zeyg, *A. a. (ze, ye, gayın* ile) Yanılma. Kuşkulanma.

zeyl, *A. a. (zel, ye, le* ile) **1.** Etek. **2.** Bir nesnenin devamı, altı, eki. [ç. ezyal].

zeylen, *A. be.* Ek olarak, altta.

zeyliyyat, *A. a., ç.* Zeyl olarak yazılan şeyler.

zeyn, *A. a.* Süs.

zeyrek, zirek, *F. s.* Zeki, anlayışlı, uyanık.

zeyt, *A. a.* **1.** Zeytinyağı. **2.** Yağ. [ç. ezyat, züyut].

zeytiyye, zeytuniyye, *A. a.* Fransızca *oleacees, olecinees* (zeytingiller) karşılığı (XIX. yüzyıl).

zeytun, *A. a.* Zeytin.

zeytunî, *A. s.* **1.** Zeytinle ilgili. **2.** Zeytuni, zeytin rengi, koyu yeşil.

zeyyat, *A. a.* [zeyt'ten] **1.** Zeytinyağı çıkaran kimse. **2.** Zeytinyağı satan kimse, zeytinyağcı.

zıdd, *A. a.* **1.** Bir şeyin karşılığı, aksi. **2.** Karşıt. [ç. ezdad].

zıddan, *A. a.* [zıdd ç.] İki karşıt. • *Ziddan-i lâyectemian,* bir yere gelmesi olanaksız iki karşıt şey.

zıddeyn, *A. a.* İki karşıt şey. • *İçtima-i zıddeyn,* iki karşıtın birleşmesi.

zıddiyyet, *A. a.* Zıtlık, karşıtlık.

zı'f, zııf, *A. a.* Bir şeyin iki katı. [ç. ez'af].

zıfr, *A. a.* **1.** Tırnak. **2.** Çengel. **3.** Pençe. [ç. azfar].

zîk, *A. a.* Darlık, sıkıntı. • *Zîk-i maaş,* geçim darlığı; *-nefes,* nefes darlığı; *-sadr,* göğüs darlığı.

zıl. *Bkz.* zıll.

zılal, *A. a. (zı* ile) [zıll ç.] Gölgeler. • *Zılal-i ahval; -giryeperver; -hamuş; leyl-i zılal; sine-i zılal.*

zılalâlûd, *F. s.* [zılal-âlûd] Gölgeli.

zılale, *A. a.* Gölgelik.

zılf, *A. a.* Tırnak. [c. azlâf, zuluf].

zıll, zıl, *A. a.* **1.** Gölge. **2.** (Mec.) Koruma. Sahip çıkma. • *Zıllullah, zıllullahi fi'l-âlem,* (Tanrı gölgesi, dünyada Tanrı'nın gölgesi) İslam halifesi.

zımn, *A. a.* **1.** İç yan. **2.** Açıktan anlatılmayıp öteki sözlerden çıkarılan gizli maksat. **3.** Maksat, amaç, istek.

zımnen, *A. be. (dat* ile) Açıktan olmayarak, dolayısıyla.

zımnî, zımniyye, *A. s.* Açıktan olmayarak, dolayısıyla anlatılan.

zındık, *A. s.* Tanrı'ya ve ahrete inanmayan.

zınnet, *A. a.* Cimrilik.

zırgam, *A. a. (dat, gayın* ile) Aslan. [ç. zaragım].

zırh, zırıh, *F. a. (ze, he* ile) Demirden örme ya da dökme savaş giyeceği.

zırhpuş, *F. s.* [zırh-puş] Zırh giyinmiş. [ç. zırhpuşan].

zırıh. *Bkz.* zırh.

zıya', zeya', *A. a. (dat, ye, ayın* ile) [zayi'den] Kaybolma. (Felsefe terimlerinin 1915'teki karşılıkları sırasına *a-* öneki için bu söz kullanılmıştır. Ayrıca, doğruluğu sağlanmak için de *zeya* şeklinde harekelenmiştir). • *Ziya'i elem,* analgie, analgesie (acı yitimi, analjesi); *-hafıza,* amnesie (bellek yitimi); *-his,* anesthesie (duyum yitimi, anestezi); *-intizam,* ataxie (devim yitimi); *-kelâm,* alalie, aphasie (söz yitimi, afazi); *-kıraat,* alexie (okuma yitimi, aleksi); *-mismar,* amusique; *-şahsiyet,* depersonnalisation (benlik yitimi); *-şemm,* anosmie (koklama yitimi). *Ziya'i ebedî,* ölme.

zıya', *A. a. (dat, ayın* ile) [zay'a ç.] Tarlalar küçük çiftlikler.

zi-, *A. s.* "Sahip" anlamında

olarak sözcük başlarına ulanır. (Ed. Ce.): • *Ziahenk; zifikret; zihicab; zikemal; ziletafet; zimekal; zişaşaa; zivahşet; zivekâr.*

zia, *A. a.* Işlenir toprak, tarla.

ziab, *A. a.* [zib'den *b. ç.*] Kurtlar.

ziamet. *Bkz.* zaamet.

zi'b, *A. a. (zel, hemze* ile) Kurt. • *Dâ-üz-zi'b,* (kurt hastalığı) açlık, doymazlık.

zîb, ziyb, *F. a.* Süs.

zîba, *F. s. (ze* ile) **1.** Süslü. **2.** Yakışıklı. **3.** Güzel.

zibak, zeybak, *A. a.* Cıva.

zibakî, zeybakî, *A. s.* Cıvayla ilgili. Cıvalı.

zîbâver, *F. s.* [zîb-âver] Süslendiren. Süsleyen.

zîbayî, *F. a.* **1.** Süslülük. **2.** Yakışıklılık.

zîbefza, *F. s.* [zîb-efza] Süs artıran. Güzelleştiren.

zîbende, *F. s.* Yaraşıklı. Yakışıklı.

zibha, *A. a. (zel* ile) Kuşpalazı hastalığı.

zibr, *A. a. (ze* ile) **1.** Yazı. **2.** Mektup. **3.** Kitap.

zic, zeyc, *A. a.* Yıldızların yerlerini ve dolaşmalarını göstermek için düzenlenmiş cetvel.

zîda, *F. s.* Pasını açma, cilalama.

zîde, zîdet, *A., F. a.* "Artsın, çoğalsın, çok olsun!" anlamlarıyla dualar yapmada kullanılır. • *Zîdet fazluhu,* fazlı, bilgisi çok olsun; *zîdet kadrühu,* kadri, itibarı çok olsun; *zîdet fazailühu,* faziletleri çok olsun.

zifaf, *A. a.* Gerdeğe girme. • *Hücre-i zifaf,* gerdek odası; *leyle-i zifaf,* gerdek gecesi.

zîfan. *Bkz.* dîfan.

zift, *A. a.* Çamdan ve madenden çıkarılan yarı katı, kara madde.

zih, *F. a.* **1.** Kiriş. **2.** Yay kirişi. **3.** Kaytan, şerit. **4.** Kenar çizgisi.

zihaf, *A. a.* (Ya.) Koşuklarda vezin zorundan, sözcüğün harflerinden birini düşürme ya da okumamak üzere yazma.

zihafat, *A. a. (ze, ha* ile) [zihaf ç.] Zihaflar.

ziham, *A. a.* Çok adam dar yere sıkışma. Kalabalık, sıkışıklık.

zihayat, *A. s.* [zi-hayat] Yaşar, canlı.

zihgîr, *F. a.* [zih-gîr] Ok atanların parmaklarına geçirdikleri halka.

zihn, *A. a. (zel, he* ile) Zihin. Bellek. [ç. ezhan].

zihnen, *A. be.* Zihince, zihinde, zihinden.

zihnî, zihniyye, *A. s.* Zihinle ilgili. Zihne ait. • *Hesab-ı zihnî,* (yazmadan) akıldan hesap.

zihniyye, *A. a.* (Fel.) Fransızca *intellectualisme* (anlıkçılık) karşılığı (XX. yüzyıl).

zihniyyet, *A. a.* Düşünce, düşünce yolu (XX. yüzyıl).

zikıymet, *A. s.* [zi-kıymet] Değerli. Kıymetli.

zikr, *A. a.* **1.** Anma, hatıra getirme. **2.** Ağza alma, adını söyleme. **3.** Anlatma, ifade etme. **4.** Övme, iyilikle anma. **5.**

(Tas.) Tanrı adlarını anma, böylece gerçeğe doğru yönelme. *Zikr-i bilhayr,* hayırla anma; *zikr-i cemîl,* güzelliğini, iyiliğini anma; okullarda beğenilen öğrencilere verilen mükâfat; *ânif-üz-zikr, salif-üz-zikr,* yukarıda söylenilen, adı geçen; *halka-zikr,* dervişlerin bir halka kurarak Tanrı adı söyledikleri topluluk; *âtiy-üz-zikr,* aşağıda söylenen. [ç. ezkâr].

zikra, *A. a.* **1.** Anma, hatırlama. **2.** İbret, örnek. **3.** Mev'ize, öğütleme.

zikudret, *A. s.* [zi-kudret] Güçlü, kudretli.

zilâl, *A. a. (ze* ile) Zeliller. Hor ve hakir olanlar.

zilhicce, *A. a.* Arabi ayların on ikincisi olup onuncu günü Kurban Bayramıdır, hacı olma töreni bu ayda yapılır.

zilka'de, *A. a.* Arabi ayların on birincisi.

zillet, *A. a. (ze* ile) Alçaklak, aşağılık.

zilyed, *A. a.* [zi-l-yed] Sahip.

zilzal, zelzal, *A. a. (ze, ze* ile) Deprem, yer sarsıntısı.

zilzil, *A. a.* Etek. [ç. zelâzil].

zimam, *A. a.* Yular.

zimamdar, *F. a., s.* [zimamdar] Yular elinde olan. Idare eden. Yöneten.

zimamdaran, *F. a.* [zimamdar ç.] Idare edenler, yönetenler.

zimem, *A. a. (ze* ile) [zimmet ç.] Mirinin şahıslardan alacağı.

zimemat, *A. a.* [zimem ç.] Borçlar.

zimmet, *A. a.* **1.** Sahip çıkma, koruma zorunda kalma. **2.** Üst, üste olan olan şey. **3.** Borç. • *Beraet-i zimmet,* (bir suçtan) sıyrılıp kurtulma, temize çıkma; *beri-üz-zimme,* suçsuz, ilişiksiz; *ehl-i zimmet,* bir İslam devleti uyruğu olan Hıristiyanlar. [ç. zimem, zimemat].

zimmî, zimmiyye, *A. s., a.* [zimmet'ten] İslam devleti uyruğu olan Hıristiyan. Haraç veren. Raiyye.

zîn, *F. a.* (Binek atına vurulan) Eyer. • *Zir-i zîn,* eyer vurma.

zina', *A. a. (ze, hemze* ile) Yasasız çiftleşme. • *Veled-i zina',* piç.

zinab, *A. a.* [zeneb ç.] Kuyruklar.

zinabe, *A. a.* (Her şeyin) Ardı, arkası.

zinad, *A. a.* Çakmak demiri. • *Zinad-ül-hacer,* çakmak taşı.

zindan, *F. a.* Karanlık, yeraltı hapishanesi. Pek karanlık, sıkıntılı yer.

zinde, *F. s.* **1.** Diri, canlı. **2.** Dinç, sağ, sağlam.

zindebad, *F. ün.* [zinde-bad] "Yaşa!, sağol!".

zindegân, *F. a.* [zinde ç.] Diriler.

zindegânî, *F. a.* **1.** Dirilik, hayat. **2.** Yaşayış. Geçim.

zindegî, *A. a.* Dirilik, canlılık.

zinet. *Bkz.* ziynet.

zinhar, *F. ün.* "Sakın!, aman!".

zinnur, *A. s.* [zi-n-nur] Işıklı, nurlu, parlak. • *Zinnureyn, ö. a.* (İki nurlu) Muhammet Peygamberin iki kızıyla evlenmesinden dolayı Halife Osman'ın lakabı.

zînpuş, *F. a.* [zîn-puş] Eyer örtüsü.

zîr, *F. s. (ze* ile) Alt, aşağı.

zir, *A. a.* Sazın en ince teli. • *Zir ü bem,* sazın en ince ve en kalın teli.

zira', *A. a.* Dirsekten orta parmak ucuna dek olan uzunluk ölçüsü. 75 ile 90 santim arasında değişen çeşitleri vardı.

zira, *F. il.* "Çünkü, şundan ötürü" anlamlı ilgeç.

ziraat, *A. a.* Tarım.

ziraî, ziraiyye, *A. s.* Tarımsal.

zirdest, *F. a.* [zir-dest] El altındaki. Ahali.

zirdestan, *F. a.* [zir-dest ç.] El altındakiler. Uyruk.

zire, *F. a. (ze* ile) Kimyon.

zirek. *Bkz.* zeyrek.

zîrîn, *F. s.* Alttaki, aşağıdaki.

zirnih, zirnik, *A. a.* Zırnık.

ziruh, *F. s. (ze* ile) [zi-ruh] Canlı.

zirve, *A. a. (zel* ile) Dağın en yüksek noktası, doruk.

zişan, *F. s.* [zi-şan] Ünlü, şanlı.

zişt, *F. a. (ze* ile) Çirkin.

zîştî, *F. a.* Çirkinlik.

ziver, *F. a. (ze* ile) Süs, bezek.

ziya', *A. a.* Işık, aydınlık. (Ed. Ce.): • *Aks-i ziya', ânât-i ziya'; emvac-i ziya'; mızrab-i ziya'.*

ziya'dar, *F. s. (dat* ile) [ziya-dar] Parlak, ışıklı.

ziyade, *A. a.* **1.** Artma, çoğalma. **2.** Artan, fazla kalan. **3.** Çok bol. **4.** Aşırı. Artık.

ziyafet, *A. a.* Misafir kabul etme. Misafire yedirip içirme. Şölen.

ziya'î, ziya'iyye, *A. s.* Ziyayla ilgili, ziyaya ait.

ziyan, *F. a. (ze* ile) Zarar kazançtan kayıp.

ziyankâr, *F. s.* [ziyan-kâr] Ziyancı, zarar veren.

ziyaret, *A. a.* **1.** Birini görmeye, biriyle görüşmeye gitme. **2.** Dua için ve hayır kazanmak için kutsal bir yere gitme. • *Iade-i ziyaret,* yapılan bir ziyarete karşı görüşmeye gitme.

ziyaretgâh, *F. a.* [ziyaret-gâh] Ziyaret yeri, türbe.

ziyb. *Bkz.* zîb.

ziynet, zinet, *A. a.* Süs.

ziyy, *A. a.* Dış görünüş, kılık kıyafet. Her sınıfın giyeceği, kıyafeti. • *Ziyy-i ulema,* ulema kılığı.

zizefun, *A. a.* Ihlamur (ağacı).

zizefuniyye, *A. a.* (Bitb.) Ihlamurgiller.

zokak, *A. a.* Sokak. [ç. ezikka].

zor, zur, *A. a. (ze* ile) Yalan, asılsız iş. • *Şahid-i zor,* yalancı tanık.

zor, *F. a.* **1.** Güç, kuvvet. **2.** Zorbalık, sıkı. • *Zor-i bazu,* kol kuvveti.

zorbaz, *F. s.* [zor-baz] **1.** Kuvvetli, güçlü. **2.** Sert, hoyrat.

zorkâr, *F. s.* [zor-kâr] Zorlayan.

zormend, *F. s.* [zor-mend] Kuvvetli, güçlü.

zu, zü-, *A. s. (zel* ile) Sahip.

Arapça kurala göre yapılan tamlamaların belirteni olarak kullanılır. • *Zu-erbaat-ül-adla,* (Geo.) dörtgen; *zu-erbaat-ül-vücuh,* (Geo.) dörtyüzlü; *zu-haddeyen,* (Mat.) iki terimli; *-hadd-i vahid,* (Mat.) bir terimli; *zu-hudud-i kesîre,* (Mat.) çokterimli.

zu', *A. a. (dat, vav, hemze* ile) Işık. Aydınlık.

zuabe, *A. a.* Zülüf, perçem. [ç. zevaib].

zuafa, *A. a. (dat, ayın, fe* ile) [zaif ç.] Zayıflar. Hastalıktan dermansızlaşmışlar.

zuama, *A. a.* [zaim ç.] Zaimler.

zud, *F. s.* Çabuk, hemen olan.

zufr, *A. a. (zı* ile) Tırnak. [ç. azfar].

zuhr, zuhur, *A. a.* Öğle. Öğle zamanı. • *Ba'd-ez-zuhr,* öğleden sonra; *kabl-ez-zuhr,* öğleden önce; *salat-üz-zuhr,* öğle namazı; *vakt-i zuhr,* öğle zamanı.

zuhrüf, *A. a. (ze, hı* ile) Yalancı süs. [ç. zeharif].

zuhûr, *A. a.* **1.** Görünme, ortaya çıkma. **2.** Belli olma. • *Nâgehzuhûr,* ansızın, vakitsiz oluveren; *nevzuhûr,* yeni çıkma.

zuhûrat, *A. a.* [zuhûr ç.] Umulmadığı halde oluveren, ortaya çıkan şeyler. Esintiler.

zuhûrî, *A. a.* Ortaoyununda komik rolünü yapan kimse. • *Zuhûrî kolu,* ortaoyunu takımı.

zuhûriyye, *A. a.* (Fel.) Fransızca *emanatisme* (türümcülük) karşılığı (XX. yüzyıl).

zulm, *A. a.* Zulüm. Haksızlık. Eziyet. [ç. mezalim, zulümat].

zulma, *A. s.* Karanlık.

zulmanî, *A. s.* Karanlıkla ilgili. Karanlığa ait.

-zulmat. *Bkz.* zulümat.

zulmen, *A. be.* Zulüm yaparak, haksızlıkla.

zulmet, *A. a.* Karanlık.

zulümat, zulmat, *A. a.* [zulmet ç.] Karanlıklar. Eskiden, en çok bilinmeyen yer parçaları için kullanılırdı. Dünyanın keşfedilmemiş yerleri için söylenirdi. İskender'in Âbıhayat'ı aramak için dolaştığı yerler. • *Bahr-i Zulmat,* Atlas (Atlantik) Okyanusu.

zu'm, *A. a. (ze, ayın* ile) **1.** Sanı zan. **2.** Kuşku. Sanı.

zu'miyyat, *A. a.* Zanlarla ilgili şeylen.

zunun, *A. a. (zı* ile) [zann ç.] Sanılar, zanlar.

zurefa. *Bkz.* zürefa.

zuruf, *A. a.* [zarf ç.] Zarflar.

zuruf, *A. a. (zı* ile) [zarf ç.] Zarflar.

zuyuf, duyuf, *A. a. (dat, ye, fe* ile) [dayf, zayf ç.] Konuklar, misafirler.

zuzeneb, *A. a.* [zu-zeneb] Kuyruklu.

zü-, zu-. *Bkz.* zu.

züabe, *A. a.* **1.** Saç örtüsü. **2.** Yele. • *Zuzüabe,* kuyrukluyıldız.

zübab, zübabe, *A. a. (zel* ile) Sinek. • *Cenah-i zübab,* sinek kanadı; *tanin-i zübab,* sinek vızıltısı.

zübale, *A. a.* Mum. Kandil. Mum fitili.
zübd, *A. a.* Tereyağı. Kaymak.
zübde, *A. a.* **1.** Bir şeyin en seçkin parçası. **2.** Öz, sonuç. • *Zübde-i makal*, sözün özü.
zübul, *A. a. (zel* ile) Sararıp solma. Buruşma.
zübulyafte, *F. s.* [zübul-yafte] Gübrelenip kuvvetlenmiş olan.
zübar, zübür, *A. a.* [zebur ç.] **1.** Kitaplar. **2.** Yazılı şeyler.
zübür. *Bkz.* zübar.
zücac, zücace, *A. a.* Sırça, cam şişe.
zücacî, zücaciyye, *A. s.* Cam ve sırçayla benzerlerinden olan.
zücaciyye, *A. a.* Cam ve sırça kaplar.
zügabe, *A. a.* Şiş. Tümör.
Zühal, *A. a.* Satürn gezegeni. Nahs-i ekber sayılır; gam, kaygı vericidir; ahmaklık, cahillik, pintilik, yalan, kötülük bu yıldız altında doğanlarda olur.
zühd, *A. a.* Her türlü hazdan kendini alıkoyarak perhiz etme. Kendini ibadete verme. Eski yazında kaba sofuluk karşılığı sayılır, yerilirdi.
zühdî, zühdiyye, *A. s.* Zühtle, çileyle, kaba sofulukla ilgili.
zühdiyye, *A. a.* (Fel.) Fransızca *ascetisme* (çilecilik) karşılığı (XX. yüzyıl).
zühhad, *A. a.* [zahid ç.] Zahitler.
Zühre, *A. a.* Çobanyıldızı, Çulpan, Kervankıran, Venüs. Sa'd-i asgar olup yüreğe ferahlık verir.
zührevî, zühreviyye, *A. s., a.* Frengi ve belsoğukluğu gibi hastalıklar (XIX. yüzyıl).
zühuk, *A. a.* Bitip tükenme, yok olma.
zühul, *A. a. (zel, he* ile) İsteyerek ya da elde olmadan unutma, geçiştirme.
zühur, *A. a.* Darlık zamanı için saklanıp biriktirilen şey.
zühur, *A. a.* Parıldama.
zükâm, zükkâm, *A. a.* Nezle.
zükr, *A. a.* Yürekte olan düşünce. [ç. izkâr].
zükûr, *A. a., ç.* Erkekler.
zül. *Bkz.* züll.
zül-, *A. a.* "Sahip" anlamıyla sözcüklerin başına eklenen "zu-el" sözünün hafifidir.
zülâl, *A. a.* **1.** Saf, hafif, tatlı su. **2.** Fransızca *albumin* (yumurta akı) karşılığı (XIX. yüzyıl). • *Şibh-i zülâl*, Fransızca *albuminoïde* karşılığı (XIX. yüzyıl).
zülâli, zülâliyye, *A. s.* Yumurta akı niteliğinde olan.
zülcelâl, *A. a.* [zü-l-celâl] Celal, ululuk sahibi, Tanrı adlarındandır.
zülcenah, *A. s.* [zü-l-cenah] Çok yanlı. Her yana, her tarafa gelebilir.
zülcenaheyn, *A. a.* (Hayb.) Fransızca *dipteres* (çiftekanatlılar) karşılığı (XIX. yüzyıl).
zülehdab, *A. a.* [zü-l-ehdab] (Hayb.) Fransızca *cilies* (kirpikliler) karşılığı (XIX. yüzyıl).

Züleyha, Zeliha, *F. a.* Yusuf peygamberle olan menkıbeleri Kur'an'da geçen kadın. *Yusuf'la Züleyha* öyküsünün kadın kahramanı.

zülf, *F. a.* **1.** Yüzün iki yanından sarkan saç lülesi. **2.** Sevgilinin saçı. • *Sülf-i anberâlûd; -anberbû; -anberefşan; -anberin; -cadu; -canâviz; -dilbend; -dilkeş; -dilküşa; -dilrüba; -galiyebar; -galiyefam; -gülbûy; -hambeham; -hindu; -kemendendaz; -lâlepuş; -kâfirmizac; -müşkfam; -nesrinpuş; -müşksâ; -perişan; -pîçâpîç; -seherpuş; -semensâ; -siyah; -siyehkâr; -şebgîr; -tarmâr; âşiyan-i zülf; çengâl-i zülf; bag-i zülf; çevkân-i zülf; çin-i zülf; dal-i zülf; dam-i zülf; dar-i zülf; ejder-i zülf; esir-i zülf; halka-i zülf; heva-i zülf; hüma-i zülf; kemend-i zülf; küfr-i zülf; mâr-i zülf; nafe-i zülf; saye-i zülf; sevda-i zülf; silsile-i zülf; sipah-i zülf; şahin-i zülf; şam-i zülf; şebdiz-i zülf; tar-i zülf; tatar-i zülf; taus-i zülf; taziyane-i zülf; zag-i zülf; zincir-i zülf; zünnar-i zülf.*

zülfe, *A. a.* **1.** Ufak saçak. **2.** Kimi şeylerin başındaki püskülcük.

Zülfikar, *A. a.* Muhammed Peygamber'in kullanıp Ali'ye armağan ettiği, Ali'nin kahramanca kullanışlarıyla ün almış olan ağzı çatallı kılıç.

zülfilkateyn, *A. a.* [zü-l-filkateyn] (Bitb.) Zatülfilkateyn-le birlikte Fransızca *dicotylédones* (ikiçenekliler) karşılığı (XIX. yüzyıl).

zülhasale, *A. a.* [zü-l-hasale] (Bitb.) Fransızca *glumiflores* (kavuzlular) karşılığı. (XIX. yüzyıl).

zülkadr, *A. s. (zel* ile) İtibar, şeref, onur, haysiyet sahibi.

Zülkarneyn, *A. a.* [zü-l-karneyn] "İki boynuzlu" anlamında olan bu adın kim hakkında kullanıldığı karışıktır. Büyük İskender için de kullandığı bu arada söylenir.

züll, zül, *A. a. (zel* ile) Horluk, hakirlik. alçaklık.

zülmaişeyn, *A. a.* [zü-l-maişeyn] (Dirb.) Fransızca *amphibie* (ikiyaşayışlı) karşılığı.

zülvecheyn, *A. a.* [zü-l-vecheyn] (Geo.) İki yüzlü, iki düzlemli.

zümer, *A. a. (ze* ile) [zümre ç.] Zümreler, takımlar, topluluklar.

zümre, *A. a.* **1.** Cemaat. **2.** Topluluk. **3.** Sınıf. **4.** Cins. **5.** Grup. **6.** (Hayb.) Alttakım. • *Zümre-i huban,* güzeller topluluğu. [ç. zümer].

zümrevi, *A. s.* Toplulukla ilgili.

zümürrüd, zümürüd, *A. a.* **1.** Zümrüt. **2.** (Mec.) Pek yeşil renk.

zümürrüdî, zümürrüdîn, *F. s.* Zümrüt renginde, yemyeşil.

züneyb, *A. a.* **1.** Küçük kuyruk. **2.** Sapçık.

zünnar, *A. a.* **1.** Keşişlerin bel-

lerine bağlayıp uçlarını sarkıttıkları kıldan ve sert kuşak. **2.** (Mec.) Güzelin saçı.

zünub, *A. a.* [zenb ç.] Günahlar.

Zünnun, *A. a.* Yunus peygamberin lakabı.

züraf, zeraf, *F. a.* Zürafa.

zürafe, *A. a. (be* ile) Zürafa.

zürefa, zurefa, *A. a. (zı* ile) [zarif ç.] **1.** Zarifler, ince davranışlı kimseler. **2.** (Türkçede) Seviciler.

zürkat, *A. a. (ze, kaf, te* ile) Göklük, morarma.

zürra', *A. a.* [zari ç.] Çiftçiler, ekinciler.

zürriyyet, *A. a.* Kuşak, soy, nesil.

züru', *A. ç., a.* Ekilmiş tarlalar.

züvvar, *A. a.* [zair ç.] Ziyaretçiler.

züyuf, *A. a., ç.* (Madenden) Kalp, silik para.

züyul, *A. a. (zel* ile) [zeyl ç.] Ekler. Kuyruklar.

züyut, *A. a. (ze* ile) [zeyt ç.] Yağlar.

ISBN 975-10-0092-0

